

ut-Hun New Testament

Hun-Saare: ut-Hun New Testament New Testament

ut-Hun New Testament

Hun-Saare: ut-Hun New Testament New Testament

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Hun-Saare

Contributor: WBT Central Zone

© 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc. in cooperation with the Ut-Hun Bible Translation Project All rights reserved. The New Testament in ut-Hun (Eastern Dukawa)
All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

4b40cd80-7cb8-5d3d-8563-557f030f99d7

Contents

Matiyos	1
Markus	83
Ruka	133
Yohana	208
Senge-mo	264
Roma-ne	337
1 Korinti-ne	370
2 Korinti-ne	402
Garatiya-ne	421
Apisu-ne	433
Piripi-ne	445
Korosiya-ne	453
1 Tasaronika-ne	462
2 Tasaronika-ne	469
1 Timoti	473
2 Timoti	484
Titus	492
Pirimon	497
Yahuda-ne	499
Yakubu	525
1 Bitrus	534
2 Bitrus	543
1 Yohana	549
2 Yohana	557
3 Yohana	559
Yahudas	561
Ut-Hyangan	564

Takurda-o Matiyos

Rem-se ro n-me à:

Baag-o Yešo Kiristi un mat-o un wu ne 1:1—2:23
 Senge-m Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho 3:1-12
 Yo'os un Yešo m-ho un meger-to un wu ne 3:13—4:11
 Senge-m Yešo n-me un hun-ne o-Gariri 4:12—18:35
 Cir-mo Gariri ha-mo o-Urusharima 19:1—20:34
 Ho-ut ta'yoor-to ur-kom yow yow o-Urusharima ne 21:1—
 27:66
 M-inē ut-marimar un m-rwuun ne cas mo un Wan-Koyan
 28:1-20

Baag-o Yešo Kiristi
(Ruka 3:23-38)

¹ Takurda-o un baag-o Yešo **Kiristi**.^{*} Wu un rwuun un
 baag-o ko-Gwomo **Dawuda** un **Ibrahi** ne.

² **Ibrahi** maturu **Ishaku**,
Ishaku maturu **Yakubu**,
Yakubu maturu **Yahuda** un sek-ye ye un wu ne.

³ **Yahuda** ne wu maturu Perez un Zera (inu un ye Tamar).

Perez maturu Hezuron,
 Hezuron maturu Aram,

⁴ Aram maturu Aminadab,
 Aminadab maturu Nashon,
 Nashon maturu Sarmon.

⁵ Sarmon maturu Bo'az (inu un wu Rahab),
 Bo'az maturu Obed (inu un wu Rutu),
 Obed maturu **Jesse**.

⁶ **Jesse** maturu ko-Gwomo **Dawuda**.

Dawuda maturu **Suremanu** (inu un wu ne'a Uriya ro
 gage wu).

⁷ **Suremanu** maturu Rehebowam,
 Rehebowam maturu Abija,
 Abija maturu Asa,

⁸ Asa maturu Jehoshapat,
 Jehoshapat maturu Jehoram,
 Jehoram maturu Uzziya.

⁹ Uzziya maturu Jotam,
 Jotam maturu Ahaz,

Ahaz maturu Hezekiya,

¹⁰ Hezekiya maturu Manase,
 Manase maturu Amon,

* **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à.

Amon maturu Jōsaya.

¹¹ Jōsaya maturu Jekoniya un hen-ne ye un wu ne, cin ba a un kuus ye m-guw so un dak-o o-**Babira**.†

¹² Bō a wotte ye o-**Babira** à,

Jekoniya maturu Shetiyer,
Shetiyer maturu Zerubaber,

¹³ Zerubaber maturu Abihudu,

Abihudu maturu Eriyakim,
Eriyakim maturu Azor.

¹⁴ Azor maturu Zadok,

Zadok maturu Akim,

Akim maturu Eriwuda,

¹⁵ Eriwuda maturu Ereyazar,

Ereyazar maturu Matana.

Matana ne wu maturu **Yakubu**.

¹⁶ **Yakubu** maturu **Yusuhu** campo **Meri**,

Meri inu Yeso wu a m-zee **Kiristi** à.

¹⁷ Cir-mo un zaman-o **Ibrahi** ha-mo un yo ma ko-Gwomo **Dawuda**, zaman-us op-us nass-se [14]. Zeeen-mo un ko-Gwomo **Dawuda** ha-mo un da-o a kuuse **Isra**-ne m-guw o-**Babira** à, zaman-us op-us nass-se [14]. Komo da-o a kuuse ye à, ha-mo un da-o a mate **Kiristi** à, zaman-us op-us nass-se [14] komo.

A makt Yeso Kiristi

(Ruka 2:1-7)

¹⁸ Mat-o Yeso **Kiristi** o ka. Da-o **Yusuhu** ro un hoob-o **Meri** inu Yeso ne ut-ge à, cin ba a un gegu ye ut-ge, a 'wossuru wu ro ur-uub ne de un **Kukt-o Shir**.‡ ¹⁹ Wan-ryap-de un wu **Yusuhu** kashi un net-wu, wu ro un nome un **karamsa**-o un **Yahuda**-ne o-dorotte. Komo wu con wu 'ye **Meri** m-e n-me un hun-ne á, wu nomuru us-barag wu ho'ostu wu wukusse ba un nap-o un net.

²⁰ Amba wu ro un ka barag-se, wan-tom-wu Wan-Koyan rwuunuru wu ruru wu n-te o-bo, wu zeeru wu, "**Yusuhu** baag-o ko-Gwomo **Dawuda**, taase o hoge gyer-o un dek un **Meri** ne'a ru, remen ka uub-de, de un **Kukt-o Shir** de.

²¹ Wu met wa, wa egu wu ur-jin Yeso. Wata **wan-Gwu** remen wu wu he m-gu un hun-ne be-de un **ba'as-to** un ye.§"

²² Ka rii-yo un kor kap remen a shooste rii-yo Wan-Koyan rwore à, cin n-ga ne un nu-o un **wan-Rwor un Ma-to ShirIshaya** unze,

²³ "Wan-ne'a-wu nape campo á wu nom ur-uub, wu met wa, wan-campo.

† **Bqr-o gaan:11** 1:6-11 Hyen komo: 2Gwm 24:14-15; 2Nom 36:10; Irmi 27:20.

‡ **Bqr-o gaan:18** 1:18 Hyen komo: Ruka 1:27. § **Bqr-o gaan:21** 1:21 Hyen komo: Ruka 1:31.

Komo a egu wu ur-jin *Imanuwer*.”*

Ka jin-de *Imanuwer* de ro, *Shir ro be-ur gaan un na ne*.

²⁴ Bq **Yusuhu** zutute ka rew-mo à, wu nomuru yo wantom-wu Wan-Koyan zee wu à. Wu gaaru ne'a un wu **Meri**.
²⁵ Amba wu nap wu ne'a á, se da-o wu messe wa un wu à wan-campo. **Yusuhu** egu wu komo ur-jin *Yeso*.†

Bqr-ús yoor

Gas-de un ya-us-nap so ur-horan

¹ Da-o ko-Gwomo **Here** ro ut-gwomo à, a mate Yeso un bo-o o-Betarami, o ro n-me un dak-o o-Judiya à. Bq un mat un wu, hun-ne ya-us-nap rwuunuru so ur-horan ye haanuru o-Urusharima. ² Ye cituru hun-ne o-cot, “¿Kene ka wa-wu a mate à ro, wu he m-warag ko-Gwomo no **Yahuda**-ne à? Te nak a makt wu remen te hyanag regen-yo un wu indunte ur-horan, komo te un haan, te kwukte be-de un wu, te ye'et wu m-sek.”

³ Bq ko-Gwomo **Here** hogute a makt wa-wu he m-re ut-gwomo à, hur-de un wu naasuru deen, unze wu ken ko-Gwomo wu dekwur-o un wu. Kaane komo hur-de un koob-ne ye un wu kap naase deen. ⁴ Wu karaksuru kap o un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne. Ka da-de wu cituru ye be-de **yan-Rwor un Ma-to Shir** zee a met **Kiristi** à.

⁵ Ye shasuru wu, “Un bo-o o-Betarami, n-me un dak-o o-Judiya. Te nak remen kaane **wan-Rwor un Ma-to Shir** gene us-hak deen se arge à, **wan-Rwor un Ma-to Shir** zeeg:

⁶ “ ‘No hun-ne ye o-Betarami un dak-o o-Judiya,
 wan-gaan be-ur no a warag caari-wu un ko-Gwomo,
 Komo wu dorutte hun-ne re **Isra**-ne
 bo wa-ut-gut ro m-dorutte un gut-to un wu à.
 Remen kaane bo-o no a warag
 caari-o o-bo un dak-o o-Judiya.’* ”

⁷ Bq **Here** hoge kaane à, wu agnuru ka ya-us-nap-ye, ye rwuune so ur-horan à. Wu cituru ye wukusse, remen wu nept hond hond da-o ye hyane ka regen-yo à. ⁸ Bq ye rurute wu à, wu tomuru ye ha-mo o-Betarami, wu zee, “Ha no cekrendu me ma-to un ka wa-wu ceen. Un ra-o no hyente wu à, no muun, no ruru me, remen me un ce re un heet m-kwuktu wu.”

⁹ Komo bo ye komte hoge un ma-to un ko-Gwomo à, ye argu arag-mo un ye. Un cow-yo un ye, ye hyanuru ka regen-yo, yo ye hyane ur-horan à. Zak-o horu ye deen bo ye

* **Bqr-o gaan:23** 1:23 Hyen komo: Isha 7:14. † **Bqr-o gaan:25** 1:25 Hyen komo: Ruka 2:21. * **Bqr-ús yoor:6** 2:6 Hyen komo: Mika 5:2.

hyane yo komo à. Ká regen-yo rō ʁn co-ō ʁn ye, ye rō yo m-dōre har yo haarū yo ešurū o-Betarami be-de wà ro à.
¹⁰ Bō ye hyente o-regen à, men-tō ʁn ye shiirū o-zak deen.
¹¹ Ka ya-ʁs-nap-ye cōwurū o-hur. Ye hyanurū wà ʁn inu ʁn wū ne **Meri**, ye kwukturū ʁn co-ō ʁn wū, ye nomurū wū ʁr-bongon. Ka da-de, ye rwunturū ba-tō ʁn ye, tō ʁn hwor. Ye ya'urū wū o-zinariya, ʁn tō ken saw-tō m-shi'igin tō ne tō, a m-aag “**ʁt-parakanse** à” ʁn m-nōw ne mō a m-aag “**o-mur**” ne à.

¹² Ye wargurū ʁn dak-ō ʁn ye ʁn cōw-o hōr-yo, remen Shir ka'aksutū ye m-bo ye jar ye warag be-ʁr **Here** á.

Yusuhu ne ʁn Meri somog

ha-mō ʁn dak-ō o-Masar

¹³ Bō ka ya-ʁs-nap-ye aragsute à, wan-tōm-wū Wan-Koyan rurū **Yusuhu** n-te m-bo, **wan-tōm-wū Shir** zeerū, “Ine, o dek ka wà-wū ʁn inu ʁn wū ne, nō som ha-mō ʁn dak-ō o-**Masar**. Nō she'et reeno, se ʁm zeeg nō jo'on, remen karma-ne **Here** a hoob ka wà-wū, remen ye hoot wū.”

¹⁴ **Yusuhu** inurū wū dekurū ká wà-wū ʁn inu ʁn wū ne ká tet-mō, wū nekurū dak-ō o-**Masar**. ¹⁵ Wū she'eturū reeno o-**Masar** se da-ō **Here** mare à. Tō ka ʁn kor remen a shootē rii-yo Wan-Koyan rwore à ʁn nu-ō ʁn **wan-Rwor ʁn Ma-to Shir** ʁnze, “Eš-mō o-**Masar** ʁm agne wà re.”†

Karma-ne Here hoomte yakar

yan-campo-ne ʁn dak-ō o-Betarami

¹⁶ Bō **Yusuhu** ʁn ya-den-ō ʁn wū ne aragsute so ʁn dak-ō o-**Masar** à, ko-Gwōmo **Here** napurū ʁnze weer-se ká ya-ʁs-nap-ye nomo wū. Remen kaane wū swoorū ʁs-ryaab deen. Wū baksurū da-ō ká ya-ʁs-nap-ye rure wū ye hyanag ka regen-yo à. Wū tōmurū karma-ne ye hoom yakar yan-campo-ne kap ye rō o-Betarami à ʁn riib-se ʁn o ne, cir-mō ʁn yan-hak-ʁs yoor ha-mō n-dak, hond hond-mō ʁn ká da-ō ya-ʁs-nap-ye rurū wū ma-tō ʁn ká wà-wū à. ¹⁷ ʁn kaane a shoosē rii-yo a rwore ʁn nu-ō ʁn ko-**yan-Rwor ʁn Ma-to Shir** Irmiya, ʁnze,

¹⁸ “A hogute ʁs-'wōn ʁn bō-ō o-Rama,

'wōn-se ʁn tuk-mō ʁt-men deen.

Rahira rō ʁs-'wōn remen yakar-ye ʁn wū,

Wū kwangute ʁt-kweemse

remen yakar-ye ʁn wū mereste.”‡

M-jo'on so ʁn dak-ō o-Masar

ha-mō ʁn bō-ō o-Nazaret

† **Bqr-ʁs yoor:15** 2:15 Hyen komo: Hose 11:1. ‡ **Bqr-ʁs yoor:18** 2:18 Hyen komo: Irmi 31:15.

¹⁹ Bɔ **Here** mereste à, wan-tòm-wu Wan-Koyan ruru **Yusuhu** n-te m-bo o-**Masar**, ²⁰ wan-tòm-wu **Shir** zeeru **Yusuhu**: “Ine, o dek ka wà-wu un inu un wu ne, o warag dak-o o-**Isra**, remen n-ga ye ro un hoob-o un wà ye hoot wu à, ye mereste.”

²¹ **Yusuhu** inuru, wu dekuru wà un inu un wu ne, wu warguru dak-o o-**Isra**. ²² Amba bɔ **Yusuhu** hogute wà **Here**, wata, Arkirayos wu ro un gwomo-to o-Judiya dekste kwuur-o Tato un wu à, wu hoguru o-gyer wu waragte reenɔ. Amba bɔ **Shir** ka'aktu wu un m-bo à, unze wu jar wu he o-Judiya á wu hessuru ha-mɔ o-Gariri. ²³ Wu she'eturu un bɔ-o o-Nazaret,[§] remen a shooste rii-yo a rwore un nu-o un **yan-Rwor un Ma-to Shir** à unze, “A eeg wu ko-ya-o-Nazaret.”

Bor-ɔs tet

Kɔ'ot-o Yohana Wa-m-Yo'os

un hun-ne m-hɔ

(Mark 1:1-8; Ruka 3:1-18; Yoha 1:19-28)

¹ Un ká da-o o, **Yohana** Wa-m-Yo'os un hun-ne m-hɔ, takne senge-mɔ un wu. Wu kɔ'ote Ma-to Shir o-dákár o un dak-o o-Judiya. ² Wu ro m-zee, “Yagu nɔ nom **ur-ba'as**, nɔ muun be-de Shir, remen **Gwomo-to Shir*** nomsunte yow yow.” ³ **Yohana** wu **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** nome ma-to un wu, un hak-se n-jim. **Ishaya** zeeɔ, “Wu ken wu ro un eeg-se un hun-ne o-dákár ye haan ye hoge wu.

Wu ro m-zee, ‘Ja'asu nɔ Yawe o-cɔw wu haante.

Ja'asu nɔ wu o-cɔw tete.’ †

⁴ Matuku-de **Yohana** cope à, un can-se o-dorom a ceɛ o. Wu gak hap-yo o-ka un byon-o un wu. Rii-yo m-re yo un wu yege-'e ye un wuug-mɔ un so ne.‡ ⁵ Hun-ne haanuru rwuun-mɔ un bɔ-o o-Urusharima un ye o-Judiya ne kap, komo un kap riib-se un Roog-o o-Joda ne. Ye un haan ye hogute **Yohana** o-dákár. ⁶ Ye ro m-rwor un **ba'as-to** un ye, komo **Yohana** ro ye m-yo'os m-hɔ un Roog-o o-Joda.

⁷ Amba bɔ **Yohana** hyente **Parisa**-ne un **Saduki**-ne deen ye ro m-haan remen wu yo'ostú ye m-hɔ à, wu zeeru ye, “Nɔ m-raab ne untun yakar-ye un herhyat! ¿Wa rure nɔ ne nɔ som swɔ ur-koɔb o Shir roa 'ye nɔ à?§ ⁸ Nɔm nɔ rem-se

§ **Bor-ɔs yoor:23** 2:23 Hyen komo: Mark 1:24; Ruka 2:39; Yoha 1:45.

* **Bor-ɔs tet:2** 3:2 ut-Girik: Gwomo-to n-Tɔn shir, komo n-tɔn Mati 3:2; 4:17; 5:3,10,19,20; 7:21; 8:11; 10:7; 11:11-12; 13:11,24,31,33,44,45,47,52; 16:19; 18:1,3,4,23; 19:12,14,23; 20:1; 22:2; 23:13; 25:1. † **Bor-ɔs tet:3** 3:3 Hyen komo:

Isha 40:3 (ut-Girik). ‡ **Bor-ɔs tet:4** 3:4 Hyen komo: 2Gwm 1:8. § **Bor-ɔs tet:7** 3:7 Hyen komo: Mati 12:34; 23:33.

a hette m-nap unze nq yagute nom **ur-ba'as** à. Ka da-de, nq haan remen um yo'ostú nq m-hq. ⁹ Taase nq nom us-ses un hoog-m nq unze **Ibrahi** wu rō Tato nq. Tōka tōa ruut nq á. Mē nq m-rure, Shir a hoks nome un **Ibrahi** yakar un ka ta'ar-tō. (Urege wu conog).^{*} ¹⁰ Shir ru'uste nu-o ur-yar o un piish ut-ma un 'wun-de o-'yo. 'Yo-yo mate yakar-ye ur-bon á, a kups yo a jorbe o-ra. Kaane Shir he 'ya un hun-ne ur-koob ye yage nom un rii-yo depe à.†”

¹¹ Ka da-de **Yohana** zeeru hun-ne, “Mē de m-hq mē nq m-yo'os, remen a nept nq yagute nom **ur-ba'as**. Amba wu argu mē ut-gos à wu roon un jim un de, kō ka'ante-tō un wu mē bo'os um us tō á. Wu he nq m-yo'os un **Kukt-o Shir**, o-ra ne komo. ¹² Wu rō un kōk-de un wu ne de m-je, wu jer hyo-ye un wu. Komo wu karakse hyo-ye ur-bon, wu ru n-mē un byo-de un wu, amba wu tūks ka nu-tō o-ra o a hoks m-ryomos á.”

Yohana yo'oste Yeso n-te m-hq
(Mark 1:9-11; Ruka 3:21-22)

¹³ Un ka da-o Yeso rwuune es-mō o-Gariri, wu haaru un Roog-o o-Joda. Wu un ha remen **Yohana** yo'ostú wu m-hq. ¹⁴ **Yohana** conuru wu m-wen. Wu zeeru Yeso, “Mē, wu rō o-hoob o yo'ostú mē m-hq à, ¿ya rwo'e o hette m-haan be un de um yo'ostú wō? O jiishtu mē. Wō depe o yo'os mē m-hq.”

¹⁵ Amba Yeso shasuru wu, “Un ka da-o wō depe o yo'os mē m-hq. Kaane rō ur-bon ne remen a shooste myet o un rii-yo Shir cone à.” Bō **Yohana** hogute kaane à wu yo'osuru Yeso m-hq.

¹⁶ Remen kaane **Yohana** yo'osuru Yeso m-hq. Bō Yeso rwunte m-hq à, da-o gaan, Ton-o tikshiru. Yeso hyanuru **Kukt-o Shir** rō m-kegunē un sha-mō o-gorop, har o ciruru n-ton un wu. ¹⁷ Ka da-de Shir teprunuru zee-mō n-Ton o-shir, “Wu ka wu rō Wà re, wu mē m-con à. Wu mē m-hoge rērem-mō un wu deen à.‡”

Bor-qs nass

Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot
megerte Yeso

(Mark 1:12-13; Ruka 4:1-13)

¹ Ka da-de, **Kukt-o Shir** wooturu Yeso n-mē o-dákár remen **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** megertú wu.^{*} ² Yeso

^{*} **Bor-qs tet:9** 3:9 Hyen komo: Yoha 8:33. † **Bor-qs tet:10** 3:10 Hyen komo: Mati 7:19. ‡ **Bor-qs tet:17** 3:17 Hyen komo: Taka 22:2; Bong 2:7; Isha 42:1; Mati 12:18; 17:5; Mark 1:11; Ruka 9:35. ^{*} **Bor-qs nass:1** 4:1 Hyen komo: Yahu 2:18; 4:15.

nōmog o-**swōqt** ut-hō kwōqz-ut yoor [40] m-tet m-hōw nē. Remen kaanē, mēr bōpurū wū deen.

³ **Ko-Gwōmo-wū un ya-ut-kot** haanurū, wū megrurū Yēso. Wū zēerū Yēso, “Urege wō **Wà-wū Shir** wū, rwō ka ta'ar-tō barme rii-yo m-rē!”

⁴ Yēso shasurū, “Gense tō rō un takurda-ō Shir unze,
“ ‘Un rii-yo m-rē o cot

hun-nē hette kum m-hōog á,
se de gom-tō rwūunē un nu-o Shir à kap.’† ”

⁵ **Ko-Gwōmo-wū un ya-ut-kot** heete Yēso o-Urusharima bō-ō sō-ō. Wū deturū Yēso reeņō n-tōn un **Pyo-ō Shir** be-de jiishe m-pipir à. ⁶ Ka da-de **ko-Gwōmo-wū un ya-ut-kot** zēerū Yēso, “Urege wō **Wà-wū Shir** wū, hukse, o hebe n-dak. Gense tō rō un takurda-ō Shir, unze,
“ ‘Shir a rū yan-tōm-ye un wū ye 'er wō.

Yēa gōks wō un kom-tō un ye,
taase o hebe ut-ta'ar o hōge m-hoog.’‡ ”

⁷ Yēso zēerū wū, “Gense tō rō un takurda-ō Shir, unze, ‘Wō meger Yawe Shir ru á!’§ ”

⁸ **Ko-Gwōmo-wū un ya-ut-kot** doorū Yēso m-heet n-tōn un o ken haag-ō, o m-pipir deen. Wū kuturū Yēso dak-tō un hōno o-dak pitip un gwōmo-tō un tō nē, un seps-mō un tō nē. ⁹ Wū doorū Yēso m-zēe, “Kap o un tō ka man hōks wō tō m-ya'as, o nom gwōmo-tō un tō, urege wōa kwūktūtū mē o 'ye mē, m-sēk.”

¹⁰ Yēso zēerū wū, “Arag kànē **ko-Gwōmo-wū un ya-ut-kot** o! Remen gense tō rō un takurda-ō Shir unze,

“ ‘Nome Yawe Shir ru m-gūw,
wū wū cot o he m-kwūkte.’* ”

¹¹ Ka da-de, **ko-Gwōmo-wū un ya-ut-kot** argurū, wū yage Yēso. **Yan-tōm-ye Shir** haanurū ye nomorū Yēso m-senge.

*Yēso takante rwōrū un Ma-tō Shir
dak-ō o-Gariri*

(Mark 1:14-15; Ruka 4:14-15)

¹² Da-ō Yēso hōge karma-nē ka'ag **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-nē m-hō** à, Yēso inurū wū wargurū dak-ō o-Gariri.†

¹³ Se da-ō wū ha bō-ō o-Nazaret à, ka da-de nē, wū yagurū o-Nazaret wū haarū bō-ō o-Kapanahum o rō reeņō n-riib o un mar-ō Gariri ma-de un dak-ō o-Zeburun, o-Napari nē.‡

¹⁴ Yēso un nōm kaanē remen a shoosté rii-yo **Ishayawan-Rwōr** rwōrē à, o-da deen o arge à unze,

† **Bōr-ūs nass:4** 4:4 Hyen komo: Kara 8:3. ‡ **Bōr-ūs nass:6** 4:6 Hyen komo:

Bōng 91:11-12. § **Bōr-ūs nass:7** 4:7 Hyen komo: Kara 6:16. * **Bōr-ūs**

nass:10 4:10 Hyen komo: Kara 6:13. † **Bōr-ūs nass:12** 4:12 Hyen komo:

Mati 14:3; Mark 6:17; Ruka 3:19-20. ‡ **Bōr-ūs nass:13** 4:13 Hyen komo: Yoha

2:12.

15 “Men tom ne um ruru no hun-ne ye
un dak-o o-Zeburun un dak-o o-Napari ne.

No ye ro yow yow un mar-o Gariri ne à,
un pes-to un Roog-o o-Joda ne,
komo un hun-ne ne ye ro un dak-o o-Gariri à,
be-de ye ro **Yahuda**-ne á ro ur-she'et à.

16 Ka hun-ne ye ro ur-she'et n-me o-comb à,
ye hyen caari-mo m-cecar.

Cecar-mo Shir, untun bo ho-ur ro m-rwuun n-sot à,
Moa rwuun be-de un

ka ye kukt-to un ye merse à.”§

17 Cin ka da-o Yeso cire ko'ot-o Ma-to Shir, wu ro m-zee,
“Yagu no nom **ur-ba'as**, no muun be-de Shir, remen da-o
Shir he ut-gwomo à nomsunte yow yow.”*

Yeso ak yan-ship un jan nen nass

(Mark 1:16-20; Ruka 5:1-11)

18 Yeso ro m-arag n-riib o un Mar-o o-Gariri. Wu hyanuru
ye ken hen-ne ye nen yoor, Simon wu a m-zee Bitrus à, un
hen un wu ne wu a m-zee Andarawus à. Ye ro m-jorbe o-yo
n-me o-mar, remen ye ya-m-ship un jan-ye, un baab-to un
jan ne. 19 Yeso zeeru ye, “Dond no me, man muut no yan-
neke-m re. Man yoosu no bo no he haante un hun-ne be
un de à.” 20 Ba un naas o-da, ye yaguru saw-to un ye to ye
rotte un ship un jan à, ye doruru Yeso.

21 Bo Yeso aragte un co à, wu hyanuru ye ken hen-ne ye
nen yoor komo. Ye ro **Yakubu** un hen un wu ne **Yohana**
yakar Zebedi. Ye ro un ja'as un yo-o un ship un jan o-hat un
tato-o un ye ne, ye shipt jan. Yeso aaguru ye. 22 Da-o gaan,
ye yage o-hat kap un tato un ye ne, ye doruru Yeso.

Yeso guug hun-ne deen

(Ruka 6:17-19)

23 Yeso bopu m-pa'ag myet dak-o o-Gariri, wu ro ur-yoos
un kuke-to un yoos un Ma-to Shir. Wu ro m-ko'ot **Ma-to**
m-Rerem to un gwomo-to Shir. Komo wu taaste gom-se un
hun-ne un ya-ba-m-gugaaz mo o-wur ne.† 24 Remen kaane,
ma-to un wu woquru ko o ke dak-o o-Siriya da-o gaan. Ye
ma'asuru wu m-hante un ya-us-gom go-us-go, un yan-swq
ur-koob ne, un ye **ya-ut-kot** da'e ut-hi ne à un ya-o-tattara

§ **Bqr-qs nass:16** 4:15-16 Hyen komo: Isha 9:1-2. * **Bqr-qs nass:17** 4:17
Hyen komo: Mati 3:2. † **Bqr-qs nass:23** 4:23 Hyen komo: Mati 9:35; Mark
1:39.

nɛ, ʊn ryam-nɛ komo. Wʊ taasʊ gɔm-se ʊn yɛ myet. ²⁵ Hun-nɛ ʊt-mɔɔr nɛ dɔrurʊ wʊ ɛs-mɔ o-Gariri. Yɛ ken yɛ rwʊʊn-mɔ o-Urusharima ʊn dak-o o-Judiya nɛ. Yɛ ken yɛ rwʊʊn-mɔ ʊn be-de yɛ m-aag, *Bɔ-ʊt ɔp à*, har ʊn ɛs-mɔ ʊn pesto-de ʊn sɔ ʊn hɔran-de ʊn Rɔɔg-o o-Joda.

Kɔ'ot ʊn Ma-tɔ Shir n-ton ʊr-haag

Bɔr-ʊs taan

(Mati 5—7)

¹ Bɔ Yɛso hyente hun-nɛ mɔrɔgsute deen à, wʊ daarʊ n-ton ʊr-haag, wʊ she'eturʊ. Bɔ wʊ she'ette à, yan-neke-mɔ ʊn wʊ haarʊ be-de ʊn wʊ. ² Wʊ cirʊ yɛ m-yoose ʊn yo ka:

*Ya-o-zak
(Ruka 6:20-23)*

- ³ “Ya-o-zak-yɛ, ka yɛ nape ʊnze koɔb-nɛ yɛ rɔ,
yɛ rotte Shir à,
remen gɔn yɛ rɔ be-de ʊn gwɔmo-to ʊn wʊ.
⁴ Ya-o-zak-yɛ, ka yɛ rɔ ʊn tʊk-mɔ ʊt-mɛn m-mɔka à,
remen Shir a gwʊ'ursʊ yɛ ʊt-mɛn.*
⁵ Ya-o-zak-yɛ, ka yɛ russe ʊr-hi gwɛrgwɛr à,
remen Shir a bɔpsʊ yɛ rii-yo ʊn hɔno o-dak kap.†
⁶ Ya-o-zak-yɛ, ka yɛ cone m-nom rii-yo Shir cone à,
remen Shir a coks yɛ.‡
⁷ Ya-o-zak-yɛ, ka yɛ m-hoge 'wɔn-ʊr ɔr ʊn yɛ nɛ à,
remen Shir a hoge 'wɔn-de ʊn yɛ ʊn cen yɛ.
⁸ Ya-o-zak-yɛ, ka yɛ rɔ ʊn mɛn-ʊt pus-to nɛ à,
remen yɛa hyen Shir.§
⁹ Ya-o-zak-yɛ, ka yɛ rɔ m-con hun-nɛ she'et ba ʊt-ween à,
remen Shir a dek yɛ yakar-yɛ ʊn wʊ.”
¹⁰ Ya-o-zak-yɛ, ka yɛ hun-nɛ reese ʊr-koɔb à,
remen yɛ rɔ m-nɔm ʊn yo depe à, Shir a rʊ yɛ o-zak,
remen gɔn yɛ Shir cone ʊn gwɔmo-to ʊn wʊ.*
¹¹ Ya-o-zak-yɛ nɔ, da-o hun-nɛ pyapʊ nɔ à, yɛ reese nɔ
ʊr-koɔb, komo yɛ nomo nɔ mɛn-ʊt jaas-to gɔ-ʊs-gɔ rem re.†
¹² Nom nɔ o-zak remen kaane, remen 'yons-ʊr gɔs-de rɔ nɔ
ʊr-'er n-Ton shir. Kaane hun-nɛ yɛ ʊn yɛ ya-n-ga-yɛ nome
yan-Rwɔr ʊn Ma-tɔ Shir n-ga, yɛ ba'ʊ nɔ à.‡

* **Bɔr-ʊs taan:4** 5:4 Hyen komo: Isha 61:2. † **Bɔr-ʊs taan:5** 5:5 Hyen komo: Bɔng 37:11. ‡ **Bɔr-ʊs taan:6** 5:6 Hyen komo: Isha 55:1-2. § **Bɔr-ʊs taan:8** 5:8 Hyen komo: Bɔng 24:3-4. * **Bɔr-ʊs taan:10** 5:10 Hyen komo: 1Bit 3:14. † **Bɔr-ʊs taan:11** 5:11 Hyen komo: 1Bit 4:14. ‡ **Bɔr-ʊs taan:12** 5:12 Hyen komo: 2Nom 36:16; Sɛng 7:52.

*Ka ye dɔrɛ Yɛso à ya ye rɔ
untɔ m-pɔr m-cecar ne*

(Mark 9:50; Ruka 14:34-35)

¹³ Komo Yɛso zɛɛrɔ, “Ya nɔ rɔ untɔ m-pɔr be-de ɔn hun-ne ye ɔn hono o-dak. Amba ɔrege rɛrɛm-mɔ m-pɔr taag, ɛre a he m-nom a muute mɔ m-rɛrɛm ne? Mɔ waragte hwaa, se a ukse mɔ, a yawag ɔs-na.”§

¹⁴ Yɛso zɛɛrɔ, “Ya nɔ rɔ untɔ m-cecar be-de ɔn hun-ne ye ɔn hono o-dak. Ai, bɔ-o a ma'e n-ton ɔr-haag à a hoks o m-wuke á.* ¹⁵ Kaane ɔ komo a m-dɔ ɔr-pitirra a hok de o-shaar á, se de a sek de n-ton ɔr-deeg remen de ye'et hun-ne ye o-hur m-cecar.† ¹⁶ Kaane komo, she'et nɔ cas remen hun-ne hyenet rii-yo nɔ m-nom à, ye a bɔm Tato nɔ wɔ n-Ton shir.”‡

Yoos-ɔr Yɛso n-te o-karamsa

¹⁷ Yɛso zɛɛrɔ, “Taase nɔ hyen nɔ zee men haan ɔm sokstɛ **karamsa-o Mosa** ɔn yoos-de ɔn **yan-Rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir** ne. Me haan remen ɔm sokstɛ tɔ á, se de remen ɔm shoostɛ tɔ. ¹⁸ Nip-o me nɔ m-rɔre, ɔrege de o-Ton o-dak ne rɔ kon, yatt kɔ o-keer kɔ ya-o-dakka yo he m-sokse n-me ɔn yoos-de o-**karamsa** á. Se a shooste koyan kap.§ ¹⁹ Remen kaane bɔ ɔn wɔ jesse kɔ o-gaan be-de ɔn ka **karamsa-ɔt rek-tɔ tɔ** à, wɔ yoose komo hun-ne ye jetem tɔ. Shir a zee hwaa ka net-wɔ rɔ be-de ɔn gwɔmo-tɔ Shir. Amba kap wɔ dɔre tɔ à har wɔ yoose ye ken ye, a deet wɔ ɔr-bektuben n-me ɔn gwɔmo-tɔ Shir.

²⁰ “Me nɔ m-rɔre, ɔrege kashi ɔn she'et-ɔr nɔ de jiish de ɔn **yan-Yoos-de o-karamsa** ɔn **Parisa**-ne á, nɔa cɔw n-me ɔn gwɔmo-tɔ Shir á kɔ hiin.

*Yɛso yooste ɔnze a nom ɔs-ryaab á
(Ruka 12:57-59)*

²¹ “Nɔ hogussute a russute hun-ne na ye n-ga, ɔnze, ‘Wɔ jar o ho net á,’ gaan-o zee ‘bɔ ɔn wɔ hɔ net à, a he'et wɔ be-de ɔn piishi wɔ ɔt-ma.’* ²² Amba me nɔ m-rɔre, wɔ rɔ ɔs-ryaab ɔn ɔr ɔn wɔ ne à, Shir a nom ɔs-ryaab ɔn wɔ ne komo a piishe wɔ ɔt-ma. Komo bɔ ɔn wɔ nome ɔs-ryaab ɔn ɔr ɔn wɔ ne à, har wɔ ce'e wɔ jin-ɔr yo-de a he'et wɔ be-de m-piish ɔt-ma tɔ sek-ye ɔn Shir. Komo wɔ kute ɔr ru ɔt-yage har o zee wɔ ko-raag! Tɔ, o bupse ɔ ka cɔw-yo ɔn den-o o-ra!”

§ **Bɔr-ɔs taan:13** 5:13 Hyen komo: Mark 9:50; Ruka 14:34-35. * **Bɔr-ɔs**

taan:14 5:14 Hyen komo: Yoha 8:12; 9:5. † **Bɔr-ɔs taan:15** 5:15 Hyen komo: Mark 4:21; Ruka 8:16; 11:33. ‡ **Bɔr-ɔs taan:16** 5:16 Hyen komo: 1Bit 2:12.

§ **Bɔr-ɔs taan:18** 5:18 Hyen komo: Ruka 16:17. * **Bɔr-ɔs taan:21** 5:21 Hyen komo: Rwɔ 20:13; Kara 5:17.

23 Yɛso haaru co m-zɛɛ, “Urege wɔ un ma-tɔ m-hwɔbbe m-yar n-te un **hana-ɔ ur-seke** ɔ Shir, o baksuru unze wu ken wu zɛɛg o nomote wu ur-yo-de, 24 Wɔ hwɔbe yar-m ru o-**hana** á. Ur-takan neke be-de un ɔr ru nɔ hongse un wu ne. Ka da-de o haan o he'edbe yar-m ru be-de Shir.”

25 Yɛso zɛeru komo, “Urege wu ken wu zɛɛg o nomote wu ur-yo-de har wu rɔ wɔ un ma-tɔ m-heet be-de un m-piish ut-ma, nom hor-m-hor o hongse un wu ne. Nom bɔ o he m-nom à nɔ ɛss ut-ma un wu ne cin ba nɔ un wɔɔ be-de un m-piish ut-ma. Unya kaane á, wɔa mossu wɔ un wan-piish ut-ma ne. Komo ko-ya-m-piish ut-ma wɔa mossu wɔ un yan-tom-ye un wu ne ye ke wɔ. 26 Nip-ɔ me wɔ m-rure, urege wu nomog kaane, rii-yo a rwuntutu wɔ kane, se o topk kap bɔ un rii-yo a wɔ m-dore à.”

Yɛso yooste unze a nom o-ás á

27 Ka da-de Yɛso zɛeru, “Nɔ hogussute ka **karamsa-ɔ**, ‘Taase o hoob ne'a-wu un net á.’† 28 Amba me nɔ m-rure, taase ma net gut ne'a-wu rɔ ne'a un wu á komo wu cun m-rewe un wu ne n-me un hur-de un wu. Urege net nomog kaane, wu nomog o-ás ɔ ka un wu ne n-me un hur-de un wu. 29 Urege yish un du rɔ wɔ m-rwɔ **ur-ba'as**, hus de o jore. A jiish wɔ o taage yish-ur gaan be-de un dok-tɔ un wur-o ru otte a jorbe wur-o ru ur-bir n-me den-ɔ o-ra à.‡ 30 Komo ka rɔ, urege kom-o ru o-gaan rɔ wɔ m-rwɔ **ur-ba'as**, kups ɔ o jore. A nom ur-bon wɔ hokse jore un yo ken rii-yo un hog-m ru o gwu'ursute Shir ur-hur, otte a jorbe wur-o ru ur-bir n-me un den-ɔ o-ra à.”§

Yɛso yooste unze a caas ut-ge á

(Mati 19:9; Mark 10:11-12; Ruka 16:18)

31 Yɛso zɛeru komo, “Wu ken wu zɛɛg yo ka unze ‘Urege wu ken net-wu ho'oste ne'a un wu, se wu ya'astu wu takurda-ɔ un caas ut-ge.’* 32 Amba me nɔ m-rure, net a hoks ho'os un ne'a un wu urege ka ne'a-wu rewete un wu ken campo wu ne. Taase net ho'os ne'a un wu remen yo ken rii-yo un hon. Urege wu ho'oste ne'a un wu remen yo ken rii-yo un hon, wu rwo'og wu ɔ ka nom o-ás urege ka ne'a-wu gaag wu ken campo wu. Komo urege campo gaag ne'a-wu campo un wu ho'ose à, Shir dek ɔ ka ka net-wu nomog o-ás.”†

† **Bɔr-ɔs taan:27** 5:27 Hyen komo: Rwuu 20:14; Kara 5:18. ‡ **Bɔr-ɔs taan:29** 5:29 Hyen komo: Mati 18:9; Mark 9:47. § **Bɔr-ɔs taan:30** 5:30 Hyen komo:

Mati 18:8; Mark 9:43. * **Bɔr-ɔs taan:31** 5:31 Hyen komo: Kara 24:1; Mati 19:7; Mark 10:4. † **Bɔr-ɔs taan:32** 5:32 Hyen komo: Mati 19:9; Mark 10:11-12; Ruka 16:18; 1Kor 7:10-11.

Yeso yooste a jar a tond á

³³ Yeso haaru co m-zee, “No hogussute o ken **karamsa-o**, o ya-n-ga-ye na gokse à us-hak deen se arge à. Q zeeq, “Taase no taage m-shoos un rii-yo no surte nu à. Yo depe à shoos rii-yo o zee woa nome Yawe à.’[‡] ³⁴ Amba rii-yo me no m-rure à yo ro, taase no tond á por por. Taase no tond un jin-de un Ton-o shir á, remen kane Shir ro un gwomo-to un wu. [§] ³⁵ Taase komo no tond o-dak, remen o ro un kus-o un na-se un wu. Taase komo no tond un jin-de o-Urusharima, remen o-Urusharima bo-o caari-o o un ko-Gwomo Shir.* ³⁶ Taase komo o tond un hi un du á, remen woa hoks m-muut un ko can-o o-gaan yo wakte o-pus yo ko o-rim yo á. ³⁷ Urege o conog m-zee ‘Ee’ zee ‘Ee,’ urege ‘Ay’ o, zee ‘Ay.’ Rii-yo pase kaane à, yo-yo yo. Yo rwuune un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à.”

Ur-yish ur-yish ne (Ruka 6:29-30)

³⁸ Ka da-de Yeso zee ru, “No hogussute de ka **karamsa-o**, ‘Urege net hogussute wu ken wu m-hoog ur-yish ko o-yin, se a nome wu m-hoog un yish-de un wu ko un yin-yo un wu.’[†] ³⁹ Amba me no m-rure, taase o muute wu ken wu o-yo yo bo wu nomo wo à. M-sha urege wu ken wu hutu wo o-raag, ur-geeg de ur-re, wo muse á wakse wu o kuse à wu buse. ⁴⁰ A nom wu ken wu zeeq o nomote wu ur-yo-de. Wu zee ru ko-yan-m-piish ut-ma wu rumse wu matuku un du, urege ka net-wu nomog kaane, ya’as wu myet un cop-o ru ne. ⁴¹ Urege wu ken ko-karma-wu rwog wo ur-hew mer-ur gaan, ut-saw ne neke o dek to har mer-ut yoor. ⁴² Wu konu wo gwu à, gu wu. Wu haane komo hoob-o un moog be un du à, wo wen wu á.”

Con yan-yage-ut ru (Ruka 6:27-28,32-36)

⁴³ Yeso haaru co m-zee, “No hogussute o-**karamsa** unze, ‘Con net-wu conu wo à,’[‡] o yage wu yagu wo à. ⁴⁴ Amba me no m-rure, con no yan-yage-ut no! [§] Ye ro no un reese ur-kob à, no kon Shir ‘ye ye o-kwum!’ ⁴⁵ Nom-mo un kaane, a hante no waktute yakar-ye un Tato no wu n-Ton shir. Wu ro

[‡] **Bqr-qs taan:33** 5:33 Hyen komo: Rewi 19:12; Qog 30:2; Kara 23:21.

[§] **Bqr-qs taan:34** 5:34 Hyen komo: Yaku 5:12; Isha 66:1; Mati 23:22. * **Bqr-qs taan:35** 5:35 Hyen komo: Isha 66:1; Bong 48:2. [†] **Bqr-qs taan:38** 5:38 Hyen komo: Rwu 21:24; Rewi 24:20; Kara 19:21. [‡] **Bqr-qs taan:43** 5:43 Hyen komo: Rewi 19:18. [§] **Bqr-qs taan:44** 5:44 Mo ken gen-mo un do: Ru no ye pyape no à, no kone ye Shir ‘ye ye o-kwum.’ Komo no nome ye yage no à, rii-yo ur-bon. Hongse Ruka 6:27-28.

m-rwɔ hɔ-de rwuun m-cecas ne n-te un ye rɔ kashi un hun-ne un ye rɔ rii-ye o-saa ne à. Komo wu tɔmɔn kem n-te un ye rɔ kashi un hun-ne à, un ye rɔ rii-ye o-saa ne à. ⁴⁶ Urege ye çonɔ nɔ à, ye nɔ m-çon cot, nɔa kum ur-'yons o ka á. Kɔ **yan-goks un tar**, un yan-men-ut jaas-to ne, ye rɔ m-çon un ye çone ye à. ⁴⁷ Urege nay-ne nɔ cot nɔ m-gas, çya nɔ nome o ka yo nɔ jiishte ye ken ye? Ay, kɔ ye rɔ **Yahuda**-ne á, ye rɔ m-çon un nay-ne ye un ye. ⁴⁸ Remen kaane se nɔ ma'as ba un be-de ut-reeb bɔ Tato nɔ wu n-Tɔn shir rɔ ba un be-de ut-reeb à."*

Bɔr-ɔs cind

Yeso yooste bɔ a he 'ya m-yar à

¹ Yeso haaru co un yoose un yan-neke-mɔ un wu. Wu zeeru, "Da-o nɔ nome rii-yo ur-bon taase nɔ nom un yish-ye un hun-ne remen ye bumut nɔ. Urege nɔ nomog rii-yo ur-bon remen hun-ne bumut nɔ, nɔa kum ur-'yons be-ur Tato nɔ wu rɔ n-Tɔn shir á.*

² "Remen kaane da-o wɔ 'ye m-yar, o guut koob-ne, taase o rure hun-ne bɔ o he yo m-nɔm à. Urege nɔ m-nɔm un kaane, nɔ waragte untun ya-o-shepe, ye rɔ m-nɔm un kaane un kuke-to un yoos un Ma-to Shir, komo us-cɔw ne remen hun-ne bumut ye. Nip-o me nɔ m-rure, ye kumuste 'yons-de un ye be-de un hun-ne. ³ Amba urege wɔa gu ko-koob, wɔ yage kɔ wan-yen-du wu nep rii-yo wɔ m-nɔm á. ⁴ Remen kaane, 'ya m-yar wukusse. Ka da-de, Tato na wu rɔ m-hyan rii-yo wɔ m-nɔm wukusse à, wɔa top wɔ."

Yeso yooste bɔ a he kɔn un Shir à

(Ruka 11:2-4)

⁵ Yeso zeeru, "Komo urege nɔ ut-ma un Shir ne, nɔ nom bɔ ya-o-shepe rɔ m-nɔm á. Ye rɔ m-çon ye ine eso n-me un kuke-to un yoos un Ma-to Shir ye konot, komo ut-bakse ne be-de hun-ne rɔ m-go'one à remen hun-ne hyenet ye. Nip-o me nɔ m-rure, ye kumuste o ka kom-de un 'yons-de un ye.†

⁶ Amba da-o o he m-kɔn un Shir rii à, cɔw o-kuke, o tige ish. O kɔn Shir Tato na wu a m-hyan á, komo Tato na wu rɔ m-hyan un rii-yo a nome wukusse ba hun-ne un hyan wu á, wɔa top wɔ."

⁷ Yeso zeeru, "Urege nɔ un kɔn un Shir rii, taase nɔ ma'as m-bim ba m-nap un rii-yo nɔ m-rwɔr á. Ye nape Shir á, ye rɔ m-kɔn kaane remen ye rɔ us-barag shir-ye un ye çonog m-hoge un gon ka kɔn-se. Ye rɔ m-hyan yea kum rii-yo ye rɔ

* **Bɔr-ɔs taan:48** 5:48 Hyen komo: Rewi 19:2; Kara 18:13. * **Bɔr-ɔs cind:1** 6:1 Hyen komo: Mati 23:5. † **Bɔr-ɔs cind:5** 6:5 Hyen komo: Ruka 18:10-14.

us-kon à, remen ye cepk ut-ma deen da-o us-kon. ⁸ Taase no kon untun ye da-o no us-kon á, remen Shir Tato na nepste rii-yo no o-hoob à, cin ba no un kon wu.” ⁹ Yeso zeeru, “Kaane no he m-kon:

“ Tato na wu ro n-Ton à,
A sekemse jin un du.

¹⁰ Gwomo-ut ru haan,
A nom rii-yo o cone à hono o-dak,
Bo a m-nom n-Ton à.

¹¹ Ya te caane rii-yo m-re yo un ka ho-de.

¹² O soksu te **ba'as**-ut te,
bo te m-sokse un ye ro te m-nome ut-**ba'as** à.

¹³ Taase o heet te n-me ut-meger á,
Amba gu te be-de o-yo yo.’[‡]

¹⁴ “Urege no soksete or no ne **ur-ba'as** to ye nomu no **ur-ba'as** à, Tato no wu n-Ton shir ma kaane wu he no m-sokse.

¹⁵ Amba urege no sokse hun-ne **ur-ba'as** á, kaane Tato no wua sokse no to ma no **ba'as-to** á.Š”

*Yeso yooste bo
a he nom o-swoot à*

¹⁶ Yeso zeeru, “Da-o no o-**swoot** à, no naas o-co bo ya-o-shepe ro m-naas un co-se un ye á. Ye ro m-naas un co-se un ye remen ye kutute hun-ne, ye ro o-**swoot**. Nip-o me no m-rure, ye kumuste o ka kom-de un 'yons-de un ye. ¹⁷ Amba da-o wo ro o-**swoot**, sapt co-o ru, o taam m-now ur-hi, bo o wete m-nom à. ¹⁸ Taase hun-ne nep wo o-**swoot**. Nom bo Tato na wu ro n-Ton à, wu a m-hyan á, wu wu cot nape. Wu hyeneste yo wo m-nom à ba hun-ne un nap. Komo wua topo wo.”

*O-kwum n-Ton shir
(Ruka 12:33-34)*

¹⁹ Yeso zeeru komo, “Taase no karakse hi un no o-kwum un hono o-dak á. Be-de yege-ren m-shebe ne he o m-naas à kane n-dak. Be-de komo hyow-ne he m-cow ye hiw yo no esse à.* ²⁰ Se de no karakse hi un no o-kwum n-Ton shir, rii-yo ro kashi be-de Shir à. Be-de ren m-shebe ne a hoks o m-naas á, komo hyow-ne a hoks m-cow ye hiwit ur-hyow á. ²¹ Nom kaane remen be-de kwum-o ru ro à, kane hur-ur du ro.”

*Pitirra-de o-wur
(Ruka 11:34-36)*

‡ **Bqr-qs cind:13** 6:13 Mo ken gen-mo un do: Remen ut-gwomo to ma ru to, ur-beeb ne, o-mok ne ba m-ta. Amin. § **Bqr-qs cind:15** 6:14-15 Hyen komo:

Mark 11:25. * **Bqr-qs cind:19** 6:19 Hyen komo: Yaku 5:2-3.

²² Yeso zeeru, “Yish-ye rø ur-pitirra de o-wur, urege yish ru rø kerker, kap un wur-o ru oã shi m-cecar ne. ²³ Amba urege yish ru rø kerker á, wõã hyen ur-bon ne á. Ya rø untun wu rø n-me o-comb à. Urege cecar-mo depe o nom à mo rø kon á, ashi n-me o-comb o ka o rø.”

²⁴ Yeso zeeru, “Yatt ko-guw-wu he m-hoks un nome un hun-ne yoor m-guw da-o gaan á, kò wu cun wan-gaan wu yage wan-gaan, kò wu es un wan-gaan wu yo'og wan-gaan, kaane o komo yatt bõ nõ he m-nom nõ cunut Shir un hwor ne á.”

Sher be-de un Shir
(Ruka 16:13; 12:22-31)

²⁵ Ka da-de Yeso zeeru, “Remen kaane me nõ m-rure, taase nõ ryegen bõ nõ he nekette m-hoog à, untun rii-yo nõ he m-re, kò yo nõ he m-swõ à, kò komo bõ nõ he m-nom nõ kumut rii-yo m-cop un wur-ut nõ á. ¿Hoog-m mo arag rii-yo m-re á? ¿Komo wur-o jiish saw-to nõ he m-cop á?” ²⁶ Yeso zeeru, “Gwõt nõ de yege-no. Ye ur-go á, ye rø ne m-ce á, ye m-kamas ur-byo á. Kap un kaane ne Tato na wu n-Tõn wu rø ye m-reegte. ¿Shir wu jiish nõ m-con deen arge bõ wu cone ye á? Remen kaane Shir a 'ye nõ rii-yo m-re yo nõ cone à. ²⁷ ¿Wan wu ne be un nõ regen-o un wu he hoks m-gu ho-to un mar-mo un wu woosune?”

²⁸ Yeso haaru co m-zee, “Nõ ryegen un saw-to nõ he m-cop á. Gwõt nõ mok-to o-kõt bõ to rø m-bo'ose à, to rø m-senge kò m-ce ut-gund á. ²⁹ Amba kap un kaane ne, me nõ m-rure kò ko-Gwomo **Suremanu** myet un gwomo-to un wu ne, wu nom geger-to woo'e untun kò o-gaan be-de un to á.† ³⁰ ¿Urege har Shir rø m-nome un gwõ-se o-kõt ut-geger to rø kanã caane, m-buk a tuks to à, yagunte nõ? Nõ m-sher be-de un wu deen á!

³¹ “Remen kaane taase nõ ryegen nõ zee, ‘¿Ya ne te he m-re? ¿Kò ya te he m-swõ?’ Kò komo, ‘¿Ya te he m-cop?’ ³² Taase nõ warag untun ye nape Shir á. Ye rø un hoob-o un se ka rem-se. Tato nõ wu n-Tõn wu nepste nõ un hoob-o un ka rem-se kap. ³³ Amba rii-yo jiishe à ur-takan yo ka, hoob nõ gwomo-to un wu, komo nõ she'et kashi ur-she'et de un wu bõ wu cone à. Ka da-de, wua 'ye nõ ka rem-se kap.

³⁴ “Remen un kaane, taase nõ ryegen remen m-buk. Remen ho-de un buk-de roon un gon con-mo un de ne. Regen-o un caane bõ'ossutu nõ remen caane.”

† **Bõr-qs cind:29** 6:29 Hyen komo: 1Gwm 10:4-7; 2Nom 9:3-6.

Bqr-ʉs ta'yoor

Nq piishe hun-ne ʉt-ma á

(Ruka 6:37-38,41-42)

¹ “Nq piishe hun-ne ʉt-ma á, taase a piishi nq. ² Nq nak bq nq piishe hun-ne à, kaane Shir he nq m-piishe. ʉrege nq me'esute hun-ne ʉr-bon ne, Shir a me'esu nq ʉr-bon ne. Amba nq me'ese hun-ne ba ʉr-bon kaane Shir he nq me'ese ba ʉr-bon.*

³ “¿Ya o rotte gwot ʉn ya o-gwo yo rɔ n-me ʉn yish-ʉr ɔr ru à, amba wo hyan cik-o rɔ ʉn de ma ru yish-de? ⁴ ¿Kɔ komo re ne o he m-nom o zeet ɔr ru, ‘Yage ʉm hussutu wo ya gwɔ-yo rɔ n-me ʉn yish ʉn du à,’ wo kaane o-cik ne ʉn de ma ru yish-de? ⁵ Wo ko-ya-o-shepe! Hʉssusse cik-o rɔ n-me ʉn yish ru à, remen o hyenet cas bq o he m-husse ʉn ɔr ru ya o-gwo yo rɔ n-me ʉn yish-de ʉn wu à.”

⁶ Yeso zeeru, “Nq ya'as yege-wo rem-se Shir se ba m-kukop á. ʉrege nq nomog kaane, ya waktune ye hogussu nq m-hoog. Nq jorbe yege-arede saw-to ʉn hwɔr á! Yeá yawag ka saw-to ʉs-na se ʉn ye.”

Kon nq ʉs-kon, nq hoob, nq kɔ'ot ish

(Ruka 11:9-13)

⁷ Yeso zeeru, “Sengu nq kon-se Shir rii-yo nq cone à, wuá 'ye nq. Sengu nq hoob-o rii-yo nq cone à, Shir a 'ye nq. Sengu nq kɔ'ot ʉn ish, Shir a tikshi nq. ⁸ Remen kap wu kone à, wuá kum be-de Shir. Myet wu hobe be-de Shir à, wuá kum. Komo kap wu kɔ'ote ish à, Shir a tiksɔ wu.

⁹ “¿Kɔ, wu ken wu rɔ kon be-ʉr nq tat-ne, wu he ʉrege wà ʉn wu konog wu rii-yo m-re, wuá ya'as wu ʉr-ta'ar? ¹⁰ ¿Kɔ wan-gaan be-ʉr nq tat-ne ʉrege wà ʉn wu konog wu o-jan, wuá ya'as wu o-hwo? ¹¹ Nomog nq yege-yo-ye nq nak bq nq he m-'ya ʉn yakar nq rem-ʉs sɔ-se à. Yagunte Tato nq wu n-Ton shir, ai wuá 'ye yan-kon-se ʉn wu rem-ʉs sɔ-se!” ¹² Yeso zeeru, “Myet bq nq cone hun-ne nomo nq à, se nq nomotu ye kaane, remen ɔ ka ɔ rɔ **karamsa-o Mosa** ʉn yoos-de ʉn **yan-Rwor ʉn Ma-to Shir** ne n-ga.”†

O-ish rek-o ʉn ish-o caari-ne

(Ruka 13:24)

¹³ Yeso zeeru, “Cow nq ʉn gwomo-to Shir ʉn ish-o rek-o. Remen cow-yo rɔ m-ha be-de m-mar à ʉn ka ish-o ne rɔ m-hoob ne. Komo ya-m-dore ʉn ka cow-yo rɔ deen. ¹⁴ Amba ish-o rɔ m-ha be-de ʉn hoog à, rek-o ɔ. Cow-yo ʉn ɔ komo

* **Bqr-ʉs ta'yoor:2** 7:2 Hyen komo: Mark 4:24. † **Bqr-ʉs ta'yoor:12** 7:12 Hyen komo: Ruka 6:31.

rọ m-'ya Ƴr-koob de m-dore. Yan-dore-mo Ƴn yo komo ye rọ deen á."

A m-nap o-'yo Ƴn gon mat-de Ƴn yo
(Ruka 6:43-44)

¹⁵ Yeso zeeru, "Nom nọ ja be-de Ƴn **yan-Rwor Ƴn Ma-to Shir** ye Ƴt-bọ. Ye rọ m-haan be Ƴn nọ Ƴn sha-mo Ƴn yege-ca ye rọ m-naas á. Amba Ƴn hur-de Ƴn ye, ya ye rọ Ƴntun yege-dur, ye rọ Ƴn hoge Ƴn mer deen à. ¹⁶ A m-kum Ƴn yakar-ye m-rum Ƴn 'yo-yo o-yokor á, ko ne Ƴt-hey Ƴn 'yo-yo gog á. Kaane komo rọ be-de Ƴn hun-ne, Ƴn gon she'et-de Ƴn ye, de ye rọ Ƴr-she'et à, nọ he ye m-nap. ¹⁷ Kaane komo kọ yo ke kashi-o 'yo-yo yoa met yakar-ye Ƴr-bon, 'yo-yo Ƴn ba Ƴr-bon komo yo met yakar-ye ba Ƴr-bon. ¹⁸ Bọ 'yo-yo Ƴr-bon yoa hoks m-mat Ƴn yakar-ye ba Ƴr-bon á, kaane komo 'yo-yo ba Ƴr-bon yoa hoks m-mat Ƴn yakar-ye Ƴr-bon á. ¹⁹ Kap 'yo-yo yage mat Ƴn yakar-ye Ƴr-bon à, hun-ne a saag yo a jorbe ora.† ²⁰ Remen kaane nọ hette m-nap Ƴn **yan-Rwor Ƴn Ma-to Shir** ye Ƴt-bọ Ƴn bu-yo rem-se ye m-nom à."§

Me wet nọ m-nap á
(Ruka 13:25-27)

²¹ Yeso zeeru, "Ba myet-o Ƴn hun-ne ye rọ me m-zee 'Gos-wu, Gos-wu à,' ye he m-cow Ƴn den-o Ƴn Gwomo-to o-Shir* á. Se de ye nome rii-yo Tato re wu n-Ton shir cone à. ²² Ƴn ho-de piish Ƴt-ma, hun-ne deen yea zee me, 'Gos-wu! Gos-wu! Te rworog Ma-to Shir Ƴn jin Ƴn du! Te ruut **ya-ut-kot** Ƴn jin Ƴn du! Komo, te nom rem-se Ƴt-hyat Ƴn jin Ƴn du.' ²³ Ka da-de man zee ye, 'Me wet nọ m-nap á. Ine nọ be Ƴn de, nọ yan-men-ut jaas-to.† "

Hun-ne nen yoor ya-ut-ma to Ƴt-kur
(Ruka 6:47-49)

²⁴ Yeso zeeru, "Remen kaane, wu hoge ka ma-ut re to à, wu nom komo bọ Ƴm zee à, wua warag Ƴntun ko-ya-Ƴs-weer wu ma'e hur-o Ƴn wu n-te o-ta'ar à. ²⁵ Bọ kem caari hyeete à, mar-ut shiiru m-ho. Yo-m indundurü mo tamuru ká hur-o. Amba ká hur-o he á, remen ká net-wu maag o n-ton o-ta'ar. ²⁶ Myet bọ Ƴn wu hoge ma-ut re à, komo wu yage m-nom bọ Ƴm zee à. Ya wu rọ Ƴntun wu ken ko-raag-wu, wu ma'e hur-o Ƴn wu n-te m-hyereg à. ²⁷ Bọ kem caari hyeete à, mar-ut shiiru m-ho, yo-m indundurü mo tamuru ká hur-o. Komo kap mo Ƴn ká hur-o heeru, he-de Ƴn diniyo komo!"

‡ **Bqr-ús ta'yoor:19** 7:19 Hyen komo: Mati 3:10; Ruka 3:9. § **Bqr-ús ta'yoor:20** 7:20 Hyen komo: Mati 12:33. * **Bqr-ús ta'yoor:21** 7:21 Ƴt-Girik: Gwomo-to n-Ton. † **Bqr-ús ta'yoor:23** 7:23 Hyen komo: Bong 6:8.

Gwomo-ʉt Yeso

²⁸ Bɔ Yeso komte rwɔr ʉn ka rem-se à, mɔrog-de ʉn hun-ne ye hoge wʉ à, ye bɔpuru o-nu ʉn cow-yo wʉ yoosutu ye à ʉn rem-se wʉ yoose ye ne à. ²⁹ Ye ʉn zee kaane, remen Yeso yoosu ye bɔ yan-Yoos-de ʉn **karamsa-o Mosa** rɔ m-yoos á. Wʉ yoosutu ye ʉntun net-wʉ kumne ʉt-gwomo be-de Shir à.‡

Bɔr-ʉs eer*Yeso taasute net ʉt-cim*
(Mark 1:40-45; 5:12-16)

¹ Bɔ Yeso kyergunte n-ton ʉr-haag à, hun-ne deen doruru wʉ. ² Wʉ ken ko-**cim**-wʉ, haaru be-de ʉn wʉ, wʉ kwukturu ʉn co-o ʉn wʉ. Wʉ zee ru, “Gos-wʉ, urege o conog, wo hoks me m-taase ʉn gom re.”

³ Yeso tabburu kom-o ʉn wʉ, wʉ ci'uru ka net-wʉ. Komo Yeso zee ru, “Um conog, gom ru te.” Ba ʉn rem kane, **cim-to** ʉn wʉ ta'e. ⁴ Ka da-de Yeso zee ru wʉ, “Wo jar o rure net bɔ nome á. Amba neke, o kute wan-**Cow ʉn kon-se Shir**, wur-o ru taag. Komo o **seke ʉr-seke** bɔ **karamsa-o Mosa** zee à. Nom kaane remen o kutute hun-ne ʉnze **cim-ʉt** ru taag.”*

Yeso taaste gom-o ʉn wa-wʉ
ʉn wʉ ken ko-karma-wʉ ko-Roma
(Ruka 7:1-10; Yoha 4:43-54)

⁵ Bɔ Yeso cuwte ʉn bɔ-o o-Kapanahum à, wʉ ken caari-wʉ ʉn ko-karma-wʉ ʉn **Roma**-ne, wʉ haanuru be-de ʉn Yeso. Wʉ konuru wʉ, wʉ zee, ⁶ “Gos-wʉ, me ʉn ko-ya-m-guw ne wan-campɔ wʉ piishe á. Wʉ rɔ o-hur domb, wʉ rɔ m-hoks m-nukte á, wʉ rɔ m-swɔ ʉr-koob deen.”

⁷ Yeso zee ru wʉ, “Man habe, um taasute wʉ gom-o ʉn wʉ.”

⁸ Ko-caari-wʉ ʉn ko-karma-wʉ ʉn **Roma**-ne shasuru Yeso, “Gos-wʉ, me bo'os o habe ʉn hur-o re á, amba nom ʉt-ma temb, gom-o ʉn wan-guw-m re a te. ⁹ Remen me ʉn ce re ʉn kus-o ʉn gwomo-to ʉn ye ken ye um rɔ, komo me ʉn karma-ne ʉn kus-o re. Me m-zee ʉn wan-gaan, ‘Neke, o nom kaane,’ wʉ neke. Wʉ ken komo me m-zee, ‘Haan,’ wʉ argu m-haan. Um zee ko-guw re, ‘Nom yo ka kane,’ wʉ nomuru.”

¹⁰ Bɔ Yeso hogute kaane à, wʉ bɔpuru o-nu. Wʉ zee ru yan-neke-mɔ ʉn wʉ, “Nip-o me nɔ m-rure, ko n-me ʉn dak-o o-**Isra** me tak m-kum wa-m-sheer m-wons ne ʉntun wʉ ka á. ¹¹ Me nɔ m-rure hun-ne deen ye rɔ **Yahuda**-ne á yea

‡ **Bɔr-ʉs ta'yoor:29** 7:28-29 Hyen komo: Mark 1:22; Ruka 4:32.

* **Bɔr-ʉs**

eer:4 8:4 Hyen komo: Rewi 14:1-32.

haan sɔ ʁ-horan, ʁ-horim ne rwuun-mo ʁn to ken dak-to. Ye she'ette ye reet o-biki be-ʁ gaan ʁn **Ibrahi** ne ʁn **Ishaku** ne ʁn **Yakubu** ne ʁn **Gwomo-to Shir**.†‡ 12 Amba Shir a jorbu no n-me o-comb no ye depete no wakte hun-ne ye ʁn wu à, amba no yage. Kane no he ʁs-kan ʁn haw-se ʁn yin-ne.”§

13 Ka da-de Yeso zeeru ka caari-wu ʁn ko-karma-wu ʁn **Roma**-ne wu, “Neke jo o-hur, gom-o ʁn ko-guw ru a te bo o shere à.” Ba ʁn rem, wur-o ʁn ko-yan-guw-mo ʁn wu taaru.

Yeso taasute moon Bitrus ne gom

(Mark 1:29-31; Ruka 4:38-39)

14 Bo Yeso cuwte ʁn hur-o Bitrus à, wu 'wosuru ko-moon Bitrus ne'a wu ro domb, wur-o dengute wu o-ra. 15 Yeso ci'uru kom-o ʁn wu, ka gom-o dossuru. Wu inuru wu nomoru ye rii-yo m-re.

Yeso taaste gom-se ʁn hun-ne deen

(Mark 1:32-34; Ruka 4:40-41)

16 Bo rim-m nomte à, hun-ne hanturu Yeso ye **ya-ut-kot** da'e ut-hi à deen. Wu ruuturu **ya-ut-kot** ʁn rwor ut-ma temb. Wu taasuru komo ya-ʁs-gom gom-se ʁn ye kap. 17 Yeso ʁn nom to ka kaane remen a shooste rworm **Ishayawan-Rwor ʁn Ma-to Shir** ʁnze, “Wu dek swo ʁr-koob ʁn na, wu taaste gom-ʁs na.”*

Ya-m-zee yea dore Yeso

(Ruka 9:57-62)

18 Bo Yeso hyente caari-de ʁn buug-de ʁn hun-ne keste wu gew à, wu zeeru yan-neke-mo ʁn wu, “A pes no de ka jit-de o-mar de reno.”

19 Ka da-de wu ken **wan-Yoos-de o-karamsa** haanuru. Wu zeeru Yeso, “Wan-yoos, man doru wo myet ko ke so o ha'e.”

20 Yeso zeeru wu, “Ege-ruug ro ʁn wu-to ʁn ye ne, yege-no komo ʁn be-to ʁn rew-mo ʁn ye ne. Amba me **Wa-wu ʁn net**† mett be-de m-rew a.”

21 Wu ken wu n-me ʁn yan-neke-mo ʁn wu zeeru wu, “Gos-wu, yage um he um jukt tato re to kon da-o wu mere. Ka da-de um haanuru, um doruru wo.”

22 Amba Yeso zeeru wu, “Dond me, o yage margan-ne ye o-kukt, ye jukt or ʁn ye ʁn margan-ne.”

† **Bqr-ʁs eer:11** 8:11 Gwomo-to n-Ton o-shir. ‡ **Bqr-ʁs eer:11** 8:11 Hyen

komo: Ruka 13:29. § **Bqr-ʁs eer:12** 8:12 Hyen komo: Mati 22:13; 25:30;

Ruka 13:28. * **Bqr-ʁs eer:17** 8:17 Hyen komo: Isha 53:4. † **Bqr-ʁs eer:20**

8:20 “Wa-wu ʁn net,” con-de de Yeso ro hi ʁn de ʁn wu à.

*Yeso kangsute yo-mo un kem
(Mark 4:35-41; Ruka 8:22-25)*

²³ Ka da-de Yeso cowuru hat-o m-ho, yan-neke-mo un wu doruru wu. ²⁴ Ka da-de yo-mo m-'wons indundururu o-mar har ho-m ro m-daan mo ro m-cow n-me o-hat, amba Yeso ro kane, wu ro m-rew. ²⁵ Yan-neke-mo un wu haaru, ye 'yonsuru wu. Ye zee, "Gos-wu, gu te, ho-m a re te!"

²⁶ Yeso zeeru ye, "¿Remen yan no hogute o-gyer kaane? Nott m-sheer be un de deen a." Ka da-de wu inuru, wu tepruru ka yo-mo un ka sa-mo ne, kap o un ka be-de resuru ceen.

²⁷ Ka hun-ne bopuru o-nu, ye zeeru hi un de un ye, "¿Yan gon net-wu ne wu ka, wu ro har m-sa m-yo ne mo ro wu m-nome o-dorotte?"

*Yeso dossute hun-ne ya-ut-kot
(Mark 5:1-20; Ruka 8:26-39)*

²⁸ Yeso un yan-neke-mo un wu ne, wooru un de ka jit-de o-mar o o-Gariri de. Ha-mo un dak-o o-Gadarenes. Ka da-de hun-ne yoor-ye **ya-ut-kot** ro m-rangse a rwuunuru n-me us-saag, ye kawunuru Yeso ne. Ye waktussute rii-ye o-gyer ba m-sok har ma yatt-wu ro m-dore un ka cow-yo a.

²⁹ Ye kangsuru Yeso, "**Wa-wu Shir**, ¿ya o cone un te ne **ya-ut-kot**? ¿Ko wo un haan o ye'et te ur-koob cin ba da-o un woon o Shir esse a?"

³⁰ Un co-o un ye hiin, de ken caari-de un kur-de un yege-arede ro kon, ye ro ut-re. ³¹ Ka **ya-ut-kot** ye konuru Yeso, ye zee, "Wo ruutu te be-de un ka hun-ne yoor-ye, o yage te cuwut un ka kur-de un arede de."

³² Yeso zeeru ka **ya-ut-kot** ye, "To, neke no." Ye ruuru be-de un ka hun-ne yoor-ye, ye cowuru n-me un yege-arede. Un gyept-o un yish, kur-de un arede nupuru us-rek ye yirugburu, ye heburu n-me o-mar. Ho-m reeru ye. ³³ Bo yan-gut-de un arede hyente kaane a, ye somuru cow-mo o-bo be-de den-to un ye ro a. Ye rururu hun-ne rii-yo kore a. Komo ye rururu hun-ne yo kore un ka hun-ne yoor-ye ne a, ye ro un **ya-ut-kot** ne a. ³⁴ Myet-mo un hun-ne ye o-bo rwuunuru hyan-o Yeso. Bo ye hyente wu a, ye konuru wu, wu ru un dak-o un ye.

B̄or-ʉs jero

*Yeso taaste gom-o ko-ryam
(Mark 2:1-12; Ruka 5:17-26)*

¹ Yeso cowuru hat-o m-ho, un yan-neke-mo un wu ne. Ye pasuru Mar-o o-Gariri, ye cowuru o-Kapanahum bo-o un wu. ² Ye ken hun-ne ye hanturu Yeso ko-ryam. Wu ro domb

o-karanga, wu ro m-hoks un nukt un wur-o un wu á. Yeso napuru ká hun-ne ye shereste unze Yeso a hoks taase un wu ká gom-o. Yeso zeeru ká ko-ryam-wu, "Wan-yen de, wo jar o-regen á, a sokste **ba'as-ut ru!**"

³ Bo ye ken **yan-Yoos-de o-karamsa** ye hoge káane à, ye zeeru or un ye ne, "Ka net-wu ro ut-ma sa o zee wu ro Shir."

⁴ Amba Yeso nepste barag-se ro un hur-de un ye à. Wu zeeru ye, "¿Remen yan o notte un barag-us yo-se un hur-ut no káane?" ⁵ ¿Ya jiishe kupse, um zee, 'Um sokste **ba'as-ut ru,**' ko a zee, 'Ine o hewwe ur-hew?' ⁶ Man kutu no unze, me **Wà-wu un net** ro ut-gwomo ne to un soks ut-**ba'as** un hono o-dak." Ka da-de, Yeso zeeru ko-ryam, "Ine eso, o mos karanga-o ru, o ji o-hur." ⁷ Ká net-wu inuru pee, komo wu ji'uru un hur-o un wu. ⁸ Bo morog-de un hun-ne hyente kaane à, ye hoguru o-gyer. Ye bomuru Shir, wu ya'e net gon ka gwomo-to à.

Yeso ak Matiyos

(Mark 2:13-17; Ruka 5:27-32)

⁹ Bo Yeso reete co ur-hew à, wu hyanu wu ken ko-**yan-goks un tar** wu. Jin-de un wu Matiyos. Wu ro tara be-de un goks un tar. Yeso zeeru wu, "Dond me, o warag wan-neke-m re." Matiyos inuru, wu doruru Yeso.

¹⁰ Bo ho-ur warge so m-rim à, Yeso reeru rii-yo m-re un hur-o Matiyos. Yan-goks un tar un **ya-ur-ba'as** ne deen, ye she'eturu be-ur gaan un Yeso ne un yan-neke-mo un wu ne. Ye reeru be-ur gaan un Yeso ne. ¹¹ Bo **Parisa**-ne hyente káane à, ye zeeru **yan-neke-m Yeso**. "Udepe ko-yan-yoos-ur no re rii-yo m-re un **yan-goks un tar** ne, un **ya-ur-ba'as** ne á."*

¹² Bo Yeso hogute to ka à, wu zeeru, "Yan-ba-us-gom ro un hoob-o ko-ya-us-baat á, se de ya-us-gom ye ro m-hoob un ko-ya-us-baat. ¹³ Neke no ceker rii-yo Shir cone à, da-o wu zee, 'Um conog hun-ne hoge 'won-ur or re un ye ne, ba ye **seke** me ut-gut á.'† " Yeso zeeru, "Me un haan remen kashi un hun-ne á, amba remen ya-ut-**ba'as** o um haante."

O-cot be-de un nom o-swóot

(Mark 2:18-22; Ruka 5:33-39)

¹⁴ A káne yan-neke-m **Yohana** Wa-m-Yo'os un hun-ne **m-ho** haanuru be-ur Yeso. Ye zeeru wu "Te un **Parisa**-ne ne ro un nom o-**swóot**, ¿ya rwo'e yan-neke-m ru rotte m-nom o-**swóot** á?"

* **Bor-us jero:11** 9:10-11 Hyen komo: Ruka 15:1-2. † **Bor-us jero:13** 9:13 Hyen komo: Mati 12:7; Hose 6:6.

15 Yeso shasuru ye, “Nay-ne ye un ko-ya-ut-ge ro o-zak ne da-o ko-ya-ut-ge ro be-ur gaan un ye ne à. Amba ujime hun-ne a dek ko-ya-ut-ge a yagu ye m-zar. U kore kaane ka da-o ye he tuk-mo ut-men ye nom o-**swoot**.”

16 Komo Yeso zeeru, “Hun-ne ro m-nom un dap-de un ur-matuku ur-ut un gund-ur pu-de á. Urege ye nomog, gund-ur pu-de a swutme de yiish ur-ut arge-mo n-ga.

17 “Komo, yatt net-wu ro m-duus ke-m pu-mo n-me un tur-o o-ka o-ut á. Remen ka tur-o o-ka o-ut o-a buuge remen 'wons-mo un ka ke-mo, ka ke-mo moa ukse komo tur-o o-ka buugse. Ke-m pu-mo, hun-ne ro mo duus n-me un tur-o o-ka o-pu o un kaane, hun-ne yea taage ko gaan n-me o-tur o-ka ko m-ke á.”

Wà Jaros un

ne'a-wu hyó-m mo m-du ne à

(Mark 5:21-43; Ruka 8:40-56)

18 Yeso ro ye m-rure ut-ma kane, se wu ken un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** haaru be-ur Yeso wu kwuktururu un co-o un wu. Wu zeeru, “Wà re wan-ne'a marag m-moka m-moka, amba wo haabe hur-o re, wo ci wu un kom-ut ru, wo hoks wu m-yons, wu iné ba un gom.”

19 Yeso inuru un yan-neke-mo un wu ne, ye doruru tato-o un ka wà-wu. 20 Ye ro m-neke wu ken ne'a wu, ko-yan-gom donduru Yeso n-jim. Wu nomog hak-ɔs op ɔs-voor hyó-m ro m-du. Wu wɔɔnuru un jim-de un wu, wu ci'uru riib-yo un matuku-ur Yeso. 21 Wu un nom kaane remen wu zeeg n-me un hur-de un wu, “Urege um ci'ig matuku-de un wu cot gom re a te.”

22 Bɔ Yeso byandute à, wu hyanu ka net-wu. Wu zeeru, “Wo ryegen á wà re o, Shir taaste gom ru remen o shereg wu taas o.” Gom-o un wu taaru kane.

23 Bɔ Yeso tɔwte hur-o un ka wan-co-wu un **Yahuda**-ne wu à, wu hyanuru ya-m-huru ur-ku un morog-de un hun-ne ne ye ro un dum-to m-mar. Buug-de hun-ne ro o-zaaz.

24 Ka da-de wu zeeru ye, “Iné no kane! Ka wan-ne'a-wu, wu mar á, rew-mo wu rotte.” Amba ka hun-ne ye nemsuru wu nemes-to o-yo'og. Ye sher be-de un wu á, remen ye nepse ka wà-wu mereste. 25 Yan-den-o un ka wà-wu ruuturu ye n-do. Yeso cɔwuru un kuke-o un ka wà-wu. Yeso shipuru kom-o un ka wan-ne'a-wu, wan-ne'a inuru! 26 Ka hun-ne ye taknuru rwor un ma-to ka wan-ne'a-wu, wu Yeso 'yonse m-mar à, har ka ma-to semuru kap n-me un ka dak-o.

Po-ne yoor kumug o-hyan

27 Bɔ Yeso peste un co hiin à, po-ne yoor doruru wu ɔs-eeg, “Wà ko-Gwomo **Dawuda** hoge 'wɔn-ur te!”

28 Bɔ Yeso cɔwte ʉn ɔ ken hur-ɔ à ka pɔ-ne ye yoor haaru be-de ʉn wɔ. Wɔ zɛerɔ ye, “¿Nɔ shereg m-'wɔns ne man hoks taas ʉn gɔm nɔ?”

Ye zɛerɔ wɔ, “Eba, Gos-wɔ ɔ.”

29 Ka da-ɔ, Yeso ci'uru yish-ye ʉn ye. Wɔ zee, “Remen sher-m nɔ, man taas gɔm nɔ.” 30 Yish-ye ʉn ye upsuru. Ka da-ɔ Yeso ka'agu ye m-sɔk ne wɔ zee, “Nɔ rure net yo nome á.” 31 Amba ye ruuru, ye zɛerɔ m-rwor ʉn ma-to ʉn wɔ ko kene ʉn ká dak-ɔ.

Yeso taaste gɔm-ɔ ʉt-'katɔ

32 Bɔ ye zette ru-mɔ ka à, hun-ne hanturu Yeso wɔ ken campɔ-wɔ. Ko-**ya-ʉt-kɔt** weneg wɔ tep. 33 Yeso ruuturu ko-**ya-ʉt-kɔt**, ka wɔ ro ʉn hoks m-teper á, ka da-ɔ wɔ ciruru tep. Mɔrog-de ʉn hun-ne bɔpuru nu-se ʉn ye. Ye zɛerɔ, “Te wet m-hyan ʉn yo ken rii-yo untun kaane n-me ʉn dak-ɔ **Isra-ne á.**”

34 Amba **Parisa**-ne zɛerɔ, “ʉn beeb-de ʉn **ko-Gwomo-wɔ ʉn ya-ʉt-kɔt** wɔ rɔ m-ruute ʉn hun-ne **ya-ʉt-kɔt.**” ‡

Yeso hogute 'won-de ʉn hun-ne

35 Bɔn kane, Yeso doruru myet ɔ ʉt-bɔ ʉn ye ro n-me ɔ-kɔt ne à. Wɔ ro ʉr-yoos ʉn kuke-to ʉn yoos ʉn Ma-to Shir. Wɔ ro ʉn ko'ote ʉn hun-ne **Ma-to m-Rerem** to ʉn gwomoto Shir. Wɔ rɔ komo m-taase ʉn hun-ne ʉs-gɔm ʉn kɔ ɔ ke gɔn gɔm-ɔ ʉn koob-de ʉn gugaaz-mɔ o-wur mɔ ne. § 36 Bɔ wɔ hyente hun-ne mɔrogsute deen à, wɔ hoguru 'won-de ʉn ye, remen ye ʉn swɔ ʉr-koob. Komo wan-gwɔ rɔ kɔn á, untun yege-ca ye rɔ ba ʉn ko-ya-ur-gut à.* 37 Ka da-de Yeso zɛerɔ yan-neke-mɔ ʉn wɔ, “Hun-ne deen conog ye haan be ʉn de, amba ya-ur-ben rɔ kɔn deen á. Ya ye rɔ untun kat-o caari-ɔ woose m-ce à, amba ya-m-ce rɔ kɔn deen á. Ye he m-ce ye jonte o-hur á. 38 Remen kaane, kɔn nɔ ko-ya-o-kat-wɔ tomɔn ya-m-ce ye ceete wɔ m-ce.” †

Bɔr-ʉs op

Yeso dak yan-neke-mɔ ʉn wɔ

(Mark 3:13-19; Ruka 6:12-16)

1 Yeso daaguru yan-neke-mɔ ʉn wɔ op ʉn yoor [12]. Wɔ ya'uru ye beeb-de ʉn ruut ʉn **ya-ʉt-kɔt** be-de ʉn hun-ne. Komo ye taase hun-ne kɔ ɔ ke gɔn gɔm-ɔ. 2 Jin-to ʉn ká

‡ **Bɔr-ʉs jero:34** 9:34 Hyen komo: Mati 10:25; 12:24; Mark 3:22; Ruka 11:15.

§ **Bɔr-ʉs jero:35** 9:35 Hyen komo: Mati 4:23; Mark 1:39; Ruka 4:44. * **Bɔr-ʉs**

jero:36 9:36 Hyen komo: Qog 27:17; 1Gwm 22:17; 2Nom 18:16; Izik 34:5; Mark 6:34. † **Bɔr-ʉs jero:38** 9:38 Hyen komo: Ruka 10:2.

yan-Tom-ye tɔ ka ɔp yoor [12]. Ye Yeso aage yan-neke-mo un wu à.

Ur-takan Simɔn (wu a m-zee Bitrus à),
un heno un wu ne Andarawus.

Yakubu (wà Zebedi),
un hen un wu ne **Yohana**,

³ Pirip,

un Bataromi ne.

Tomas,

un Matiyos (**wan-goks un tar**),

Yakubu (wà Arupayes),

un Taddiyus ne,

⁴ Simɔn (ko-ya-o-**Kan'ana**),

Komo un Yahudas Iskariyoti ne (wu ya'ase Yeso un kom-to un yan-yage-to un wu à).

Yeso tomuru ká ɔp un yoor-ye [12]

(Mark 6:7-13; Ruka 9:1-6)

⁵ Da-o Yeso tome ká hun-ne ɔp un yoor-ye à [12], wu ruru ye yo ka, wu zeeru ye, “Nɔ jar nɔ he be-de un hun-ne ye rɔ **Yahuda**-ne á, komo nɔ jar nɔ cuw tɔ ken bɔ-to o-**Samariya** tɔ á. ⁶ Sɛ de nɔ he be-de un hun-ne ye o-**Isra** ye rɔ untun ca-ye ege à. ⁷ Ha nɔ ruru ye ka ma-to unze, ‘Da-o rɔ yow yow, da-o Shir he nom ut-gwomo* à.’ ⁸ Nɔ taas ya-ɔs-gom gom-se un ye. Nɔ 'yons ye mare à. Nɔ taas **cim**-ne **cim**-to un ye. Nɔ ruute hun-ne **ya-ut-kot**. Yar-mo nɔ kume, komo yar-mo nɔ he m-'ya.

⁹ “Nɔ jar nɔ dek hwɔr hap-o nɔ ¹⁰ kɔ ba-o ur-hew á. Nɔ jar nɔ dek matuku-ut yoor á, kɔ ut-ka'ante. Nɔ dek kɔ-yo ur-hew á. Remen nɔ he de m-taage un kɔ rii gaan be-de un ka rem-se à. Nɔ yan-senge-m re ye. Ka hun-ne ye nɔ gu'e à ye he nɔ m-'ya un yo nɔ o-hoob à.”†

¹¹ Yeso zeeru, “Kɔ o ke bɔ-o, kɔ o-den o nɔ cowe à, hoob nɔ kashi un net-wu he nɔ m-barke un hur-o un wu à. She'et nɔ un hur-o un wu har sɛ da-o nɔ he m-arag à. ¹² Nɔ cuwe o-hur, kono nɔ ye gwugwu-mo ur-hur. ¹³ Urege ká den-o shaks nɔ, kono nɔ ye Shir 'ye ye she'et-de m-gwugwu. Amba urege ye shas nɔ á, Shir a 'ye ká den-o gwugwu-mo ur-hur á. ¹⁴ Myet bɔ-o yagu nɔ m-barke à, kɔ komo wu yage hoge un ma-ut nɔ à, kukt nɔ ká hu-mo dape un na-ɔs nɔ à, un co-o un ye, nɔ ru un ká hur-o kɔ ká bɔ-o.‡ ¹⁵ Nip-o me nɔ m-rure, da-o Shir he piishe un hun-ne kap ut-ma à, Shir a jiish

* **Bɔr-ɔs ɔp:7** 10:7 Gwɔt-o n-Tɔn shir. † **Bɔr-ɔs ɔp:10** 10:10 Hyen komo: 1Kor 9:14; 1Tim 5:18. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp:14** 10:14 Hyen komo: Seng 13:51.

m-hoğə ʊn 'wɔn-de ʊn hun-nə ye o-**Sədqəm** ʊn ye o-**Gomora** nə arğə hun-nə ye ʊn ká bə-ə."§*

Swoog-to ʊt-Ma ʊn

kəob-de roonə ʊn co à

(Mark 13:9-13; Ruka 12:11-12; 21:12-19)

16 Yəso haaru co ʊn nomə ʊn yan-Təm-ye ʊn wu ʊt-ma. Wu zee, "Mə nə m-təm be-de ʊn yan-mən-ʊt jaas-to ʊntun yeğə-ca n-mə yeğə-dur. Remen kaanə nəm nə ʊs-weer ʊntun yeğə-hwə, komo nə nom yan-ba-ʊt-naas ʊntun yeğə-gorop.† 17 Nəm nə ja ʊn hun-nə nə, remen yəa heet nə be-de ʊn gwəmo-nə, komo ye nomo nə ʊs-sərog ʊn kuke-to ʊn yoos ʊn Ma-to Shir ʊn pyo-se ʊn ye nə se piish ʊt-ma. 18 Rem re komo, yəa heet nə be-de ʊn Gwamna-nə ʊn gwəmo-nə nə, komo nə kə'otʊ ye ma-ʊt re. Nə rure **Yahuda**-nə ʊn ye rə **Yahuda**-nə á. 19 Da-ə ye heetʊ nə, be-de ʊt-gwəmo nə jar nə ryegen n-tə ʊn gom-de nə he m-çep á, kə bə nə he m-çep á. Remen Shir a 'ye nə gom-to nə he m-çep à, ʊn ká da-ə. 20 Remen nə ye rə ʊt-ma á, Kukt-o Tato nə Shir ə he ʊt-ma be-ur nə. Q he nə m-rure ʊn yo wu çonə nə zee à."‡

21 Yəso haaru co m-zee, "Net-wu shere be ʊn de á wu ya'as heno ʊn wu, wu shere be ʊn de à, yan-yage-to ʊn wu ho wu. Tat-nə a ya'as yakar-ye ʊn ye, ye shere be ʊn de à. Yakar komo yəa ya'as tat-nə ʊn ye nə, ye shere be ʊn de à har ye ru a hoom tat-nə ʊn ye.§ 22 Hun-nə kə kenə a yagu nə remen nə yan-neke-m re ye. Amba bə ʊn ye joose har ha-mə ʊr-kəm à Shir a gu ye.* 23 Ureğə ye rə nə m-'ya ʊr-kəob ʊn ə ken bə-ə, səm nə ha-mə ʊn bə-ə co. Remen nip-ə mə nə m-rure, rii-yo nə komot m-dore ʊn bə-to o-**Isra** war war, mə **Wà-wu ʊn net** he muun."

24 Yəso zeeru, "Yatt wa-m-yoos wu jiishe wan-yoose ʊn wu á, kə komo ko-guw-wu jiishe wan-hur-ə ʊn wu á.† 25 Depete wu a m-yoose à, wu warag ʊntun wu rə wu ʊr-yoos à, komo ko-guw ʊntun wu wu rə m-nomə m-guw à. Ureğə ye ak mə ko-Gwəmo-wu ʊn **ya-ʊt-kət**‡, arğə kaanə ma yəa eeg nə jint-to arğə to ka à. Rwo nə o-saktə hun-nə a nomo nə bə ye nomo mə à. Mə rə gəs-wu nə."§

§ **Bər-ʊs op:15** 10:7-15 Hyen komo: Ruka 10:4-12. * **Bər-ʊs op:15** 10:15

Hyen komo: Mati 11:24; Taka 19:24-28. † **Bər-ʊs op:16** 10:16 Hyen komo:

Ruka 10:3. ‡ **Bər-ʊs op:20** 10:17-20 Hyen komo: Mark 13:9-11; Ruka 12:11-12;

21:12-15. § **Bər-ʊs op:21** 10:21 Hyen komo: Mark 13:12; Ruka 21:16.

* **Bər-ʊs op:22** 10:22 Hyen komo: Mati 24:9; Mark 13:13; Ruka 21:17; Mati

24:13; Mark 13:13. † **Bər-ʊs op:24** 10:24 Hyen komo: Ruka 6:40; Yoha 13:16;

15:20. ‡ **Bər-ʊs op:25** 10:25 ʊt-Girik: Beruzabur. § **Bər-ʊs op:25** 10:25

Hyen komo: Mati 9:34; 12:24; Mark 3:22; Ruka 11:15.

Wu a he m-hogë gyer-o un wu à
(Ruka 12:2-7)

²⁶ Ka da-de Yeso zeeru, “Nõ hogë gyer-o un ka hun-ñe ye á, remen kap rii-yo rø hõkkusse m-mõka à, hun-ñe a neps yo.* ²⁷ Komo rii-yo um ruru nõ ba hun-ñe un hogë á, um conog nõ rure kowan ka rii-yo kõ kenë.

²⁸ “Nõ hogë gyer-o un hun-ñe á. Yeã hoks ho un wur-o nõ, amba yeã hoks ho un hoog-m nõ á. Se de nõ hogë gyer-o Shir remen wu he m-hoks m-ho o-wur kap m-hoog ne wu jorbe un den-o o-ra. ²⁹ Nõã hoks m-o un cokro yoor nera o-gaan. Yatt kõ o-gaan yo he m-mar ba un nap-o un Tato nõ n-Tõn shir á. ³⁰ Ay, can-se un hi-ut nõ ma ogse se rø be-de Shir. ³¹ Remen kaane, nõ hogë o-gyer á. Ai, be-de Shir ko wu ke be-ur nõ jiiشته kur-de un cokro.”

M-sher be-de un Kiristi
(Ruka 12:8-9)

³² Yeso zeeru, “Myet bõ un wu rure ye ken hun-ñe ye unze wu shereg be un de à, me un cere man rure Shir Tato re wu rø n-Tõn à, unze ka net-wu, wu ma re wu. ³³ Amba bõ un wu nõme she-mõ un nap-ús re be-de un hun-ñe à, me un cere, man nom she-mõ un nap-se un wu be-ur Tato re wu rø n-Tõn à.”†

Me haante m-gwugwu á se de m-dum
(Ruka 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ Yeso haaru co m-zee, “Nõ ma'as m-gwõt nõ zee me un haan um hantutë hun-ñe she'et-de m-gwugwu un hono o-dak á. Me un haan remen um hantutë she'et-de m-gwugwu á, se de ut-jongse.

³⁵ “Me un haan remen hun-ñe ye shere be un de á.
“ Yeã warag yan-yage-to un yan-den-to
ye shere be un de à.

Untun kaane:

o-Tato m-dum un wà un wu ne,
wan-ne'a komo un inu un wu ne,
Inu o-den komo un 'ew-wu un wu ne.

³⁶ Net a hyen unze yan-yage-to un wu,
yeã rwuun un den-o un wu.‡ ”

³⁷ Yeso zeeru, “Myet wu jiishe m-con un tato un wu kõ inu un wu arge me à, wu bo'os wu warag wan-neke-m re á. Komo wu jiishe m-con un wà un wu wan-campo kõ wan-ne'a arge me à, wu bo'os m-warag wan-neke-m re á. ³⁸ Myet komo bõ un wu a hoks dek un koob-de he m-kõr remen dor

* **Bõr-ús op:26** 10:26 Hyen komo: Mark 4:22; Ruka 8:17. † **Bõr-ús op:33** 10:33 Hyen komo: 2Tim 2:12. ‡ **Bõr-ús op:36** 10:35-36 Hyen komo: Mika 7:6.

re á, wu bɔɔs wu warag wan-neke-m re á. § 39 Bɔn wu cone rur un hoog-mo un wu à, be-de m-zee wu ba ko-yan-dor re wu á, wu taage un mo. Amba bo un wu jore hoog-mo un wu rem re à, wu kum hoog-o ba m-ta.”*

Senge-mo un kum ur-'yons

(Mark 9:41)

40 Yeso haaru co m-zee, “Myet bo un wu gokse no à, wu gokstu me, komo myet bo un wu goksɔ me à, wu gokste Shir wu tomnu me à.† 41 Myet bo un wu gokse **wan-Rwor un Ma-to Shir** remen wu **wan-Rwor un Ma-to Shir** wu à, wu kum 'yons-de un **wan-Rwor un Ma-to Shir**. Komo myet bo un wu gokse kashi un net remen wu ro kashi un net à, wu kum 'yons-de un kashi un net. 42 Komo myet bo un wu ya'e wan-gaan be-de un ka hun-ne ye à, ko ibitte-ur gaan-de un ho-mo m-gwugwu remen wan-neke-m re wu, nip-o me no m-rure, wu kum 'yons-de un wu be-de Shir.”

Bɔr-ʉs ɔp o-gaan

1 Bo Yeso komte rure un yan-neke-mo un wu ɔp un yoor [12] ka ma-to à, ka da-de, wu inuru kane wu haaru to ken bo-to un dak-o o-Gariri. Wu yoosute hun-ne komo wu ko'oturu ye Ma-to Shir.

Yan-tom Yohana Wa-m-Yo'os

un hun-ne m-ho

(Ruka 7:18-35)

2 Ka da-o **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho** ro ke'o, wu hoguru rem-se **Kiristi** ro m-nom à. Wu tomuru yan-neke-mo un wu be-ur Yeso ye cituru wu. 3 “¿Wo wu ka wu a zee wu roone, ko te sher yish un hor wu?”

4 Yeso shasuru ye, “Warag no rure **Yohana** rii-yo me m-nom à, yo no hyane komo un yo no hoge ne à: 5 Po-ne ro m-kum o-hyan m-moka. Ryam-ne ro ur-hew, **cim-ne** ro un kum m-porge, 'kato-ne ro m-hoge ut-ma, a m-'yons un ye mare à, komo a m-ko'ote un koob ne **Ma-to m-Rerem**.*

6 Shir a 'ye bo un ye yage m-warag us-ajima ne à rem re o-kwum.”

7 Da-o yan-tom **Yohana** ro m-warag à, Yeso ciruru nome un morog-de un hun-ne ma-ut **Yohana**, wu zee, “¿Ya no ha m-gwot o-kot? ¿Yan gon net-wu no hwot o-saktot no hyen? ¿No un ha gwot un net-wu rotte jaab-o ut-men á, untun

§ **Bɔr-ʉs ɔp:38** 10:38 Hyen komo: Mati 16:24; Mark 8:34; Ruka 9:23. * **Bɔr-ʉs**

ɔp:39 10:39 Hyen komo: Mati 16:25; Mark 8:35; Ruka 9:24; 17:33; Yoha 12:25.

† **Bɔr-ʉs ɔp:40** 10:40 Hyen komo: Ruka 10:16; Yoha 13:20; Mark 9:37; Ruka

9:48. * **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:5** 11:5 Hyen komo: Isha 35:5-6; 61:1.

gwɔ-se m-seeb se yo-m mɔ m-nakt? ⁸ Ai, ɔrege nɔ ha m-gwɔt ɔn net-wɔ rɔtte jaab-ɔ ɔt-men á, ¿to yan gon net-wɔ nɔ ha m-gwɔt? ¿Nɔ ɔn zee nɔa hyen net-wɔ cope matuku-to ɔr-bon? Ay, hun-ne ye ɔn hur-ɔ ɔn ko-Gwɔmo, ye rɔ m-cɔp ɔn matuku-to ɔr-bon ba ye rɔ o-kɔt á. ⁹ ¿Remen yan ɔ nɔ heete nɔ hyenet **Yohana** o-kɔt? ¿Nɔ ɔn hwɔ o-saktɔ nɔ hyen **wan-rwɔr ɔn Ma-to Shir**? Ee, kaane ɔ me nɔ m-rure har wɔ jiište **wan-rwɔr ɔn Ma-to Shir** à. ¹⁰ **Yohana** wɔ Ma-to Shir cepe ma-to ɔn wɔ, be-de Shir zee Wà ɔn wɔ,
 “ ‘Man tom wan-tom re wɔ be wɔ co.

Wɔ he wɔ ja'ase o-cɔw rii-yo o woot.’† ”

¹¹ Yeso zeeru, “Nip-ɔ me nɔ m-rure, **Yohana** Wa-m-**Yo'os ɔn hun-ne m-hɔ** jiište bon net-wɔ take m-she'et ɔn hono o-dak à ɔt-gos. Amba myet ɔn kaane ne, wɔ rɔ rek-wɔ war war ɔn gwɔmo-to Shir à, wɔ jiište wɔ. ¹² Cin ɔn da-ɔ **Yohana** Wa-m-**Yo'os ɔn hun-ne m-hɔ** takne senge-mɔ ɔn wɔ à har caane, **Gwɔmo-to Shir** rɔ m-bose n-me m-'wɔns. Amba hun-ne ye rɔ zang à, ye conog to m-rumus ɔr-beeb. ¹³ Yan-rwɔr ɔn Ma-to Shir kap o-**karamsa** ne rwɔrog cin ba da-ɔ ɔn wɔon mose ɔn gwɔmo-to Shir ne, har da-o **Yohana** Wa-m-**Yo'os ɔn hun-ne m-hɔ**.‡ ¹⁴ Komo ɔrege ma-to ɔn ye nɔ he m-dek, **Yohana** wɔ a nome ma-to ɔn wɔ ɔn zee **Ereja** he m-muun.§ ¹⁵ Yage wan-tó-tò m-hoge, wɔ hogute yo me m-rwɔr à.”

¹⁶ Komo Yeso zeeru, “Man ruru nɔ rii-yo nɔ rɔ à, hun-ne ye m-moka. Ya nɔ rɔ untun yakar-ye rɔ tara tara be-de ɔt-baab à, ye rɔ ɔn eeg-se ɔn yan-se'er-mɔ ɔn ye, ¹⁷ ye rɔ m-zee:

“ Tɛ bu'utu nɔ dum-to ɔt-ge,
 nɔ yage m-hew ɔs-hew!

Tɛ huug sep-ɔ m-mar,
 nɔ yage m-'wɔn ɔs-'wɔn!’

¹⁸ Me ɔn zee kaane remen bɔ **Yohana** haane à, wɔ rɔ ɔn nom o-**swoot** deen, wɔ rɔ m-swɔ ɔn hɔ-mɔ o-anab á. Remen kaane nɔ zeeru, ‘Wɔ rɔ ɔn ko-**ya-ɔt-kɔt** ne!’

¹⁹ Amba da-ɔ me, **Wà-wɔ ɔn net**, me m-re m-swɔ ne. Ye zeeru me, ‘Gwɔt nɔ wɔ, ko-yan-moor-to m-re m-swɔ ne. Ko-nay-wɔ ɔn **yan-goks ɔn tar ɔn ya-ur-ba'as** ne!’ Da-ɔ hun-ne ye nome ɔs-barag ɔn ka rem-se te m-nom à, yea nep weer-ɔs te.”

Bɔ-to yage goks ɔn Ma-to Shir à
(Ruka 10:13-15)

† **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:10** 11:10 Hyen komo: Mara 3:1. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:13**

11:12-13 Hyen komo: Ruka 16:16. § **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:14** 11:14 Hyen komo: Mara 4:5; Mati 17:10-13; Mark 9:11-13.

20 Ka da-de Yešo ciruru hurgun hun-ne ye un ka bɔ-to to wu nomte moor-to ut-hyat à, ut-gaag ba m-sok. Yešo un nom kaane remen ka hun-ne ye yage nom **ur-ba'as** á. 21 “Shir a 'ye nɔ ur-koob hun-ne ye o-Korazin! Kaane komo Shir a 'ye nɔ ur-koob hun-ne ye un bɔ-o o-Besayada! Remen ka rii-yo ut-hyat yo a nome be un nɔ à. A ro nomge yo un bɔ-to o-Taya o-Sidon ne, ye roa waktune be-de Shir. Komo ye cup gund-to un naasu-mo ut-men, ye aas m-cow un wur-to un ye cin o-da ne.* 22 Amba me nɔ m-rure, un ho-de un piish ut-ma a jiish m-hoge un 'won-de un hun-ne ye o-Taya un ye o-Sidon ne arge nɔ.

23 “Nɔ komo hun-ne ye un bɔ-o o-Kapanahum, taase nɔ hyen nɔ zee Shir a sekemsu nɔ wu deet nɔ n-Ton shir. Ayye, suge-de un kaane Shir a jorbu nɔ un kuub-o o-ra! Rem-se ut-hyat se um nome be un nɔ à, me ro nomge se o-**Sodom**, atte zeeq o ro kon kan har caane.† 24 Amba me nɔ m-rure un ho-de un piishe un hun-ne ut-ma, a jiish m-hoge un 'won-de un hun-ne ye o-**Sodom** arge nɔ. Remen nɔ hyenestu me m-nom un rem-se ut-hyat, amba nɔ waktune be-de Shir á.”‡

*Haan nɔ be un de
remen nɔ kumut ur-wuwe
(Ruka 10:21-22)*

25 Un ka da-o Yešo zee Shir, “Um bomog wo, o-Tato, Wan-Koyan wu n-Ton shir o-dak ne. Um bomog wo remen o wukute ya-us-weer un ya-us-nap ne. Nap un ka hyat-to komo o argu m-rure un ka ye shere be un du à untun yan-yakar. 26 Kaane nomo wo Tato re o, remen kaane nomu wo m-sok.”

27 Bɔ Yešo komte us-kon be-de Shir à, ka da-de wu nomuru hun-ne ut-ma. “Tato re, Shir ya'ag me nap-se un koyan. Komo yatt-wu nape Wà á se o-Tato o nape wu. Komo yatt-wu nape Shir o-Tato á se Wà, komo bɔ un ka hun-ne ye, ye me **Wà-wu Shir** cone wu kute ye o-Tato à, komo ye nept bɔ Shir ro à.§

28 “Haan nɔ be un de, myet nɔ ye ro m-swɔ ur-koob à, komo nɔ m-senge un saw-to us-nu ne un hi-ut nɔ, man 'ye nɔ ur-wuwe. 29 Goks nɔ ma-ut re, komo nɔ yoos be un de, remen me ko-yan-gwugwer-mo ur-hi wu, wu rotte m-nu á komo noa kum ur-wuwe un hur-ur nɔ.* 30 Remen ma-ut re rott rem á, komo saw-ut re to rott us-nu á.”

* **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:21** 11:21 Hyen komo: Isha 23:1-18; Izik 26:1—28:26; Jowe 3:4-8; Emos 1:9-10; ZeKa 9:2-4. † **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Isha 14:13-15; Taka 19:24-28. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:24** 11:24 Hyen komo: Mati 10:15;

Ruka 10:12. § **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:27** 11:27 Hyen komo: Yoha 3:35; 1:18; 10:15.

* **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:29** 11:29 Hyen komo: Irimi 6:16.

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor

*O-cot mɔsse ʉn Ho-de ʉr-Wuwe
de ʉn Yahuda-ne*

(Mark 2:23-28; Ruka 6:1-5)

¹ ʉn ka da-o, Yeso ʉn yan-neke-mɔ ʉn wu ne ro ʉn pa ʉn kat-to ʉn hyo, ʉn **Ho-de ʉr-Wuwe** de ʉn **Yahuda-ne**. Yan-neke-mɔ ʉn wu ro ʉn hoge ʉn mer, ye zeeru horom ʉn hyo, ye ro m-ti.* ² Bɔ **Parisa-ne** hyente ye m-nom kaane à, ye zeeru Yeso, “Gwɔt, yan-neke-m ru ye rɔ m-nom ʉn rii-yo **karamsa-o** wene a nom ʉn **Ho-de ʉr-Wuwe** à!”

³ Yeso zeeru ye, “Baks nɔ yo nɔ karante à, rii-yo **Dawuda** nomɛ da-o wu ʉn ɔr ʉn wu ne ro ʉn hoge ʉn mer á. ⁴ Wu cowog ʉn Depi-o ʉn Shir† wu reeru ga-de a m-pa à, de depe wu, kɔ ɔr ʉn wu ne ye re de á, se de yan-Cow ʉn kon-se Shir cot.‡§ ⁵ Komo baks nɔ yo nɔ karante n-me ʉn **karamsa-o Mosa** à, yo yan-Cow ʉn kon-se Shir rɔ m-nom ʉn **Ho-de ʉr-Wuwe** ʉn **Pyo-o Shir** à. Be-de ʉn **seke ʉt-seke** ʉn Depi-o ʉn Shir, ye rɔ m-jet o-karamsa o ʉn **Ho-de ʉr-Wuwe**, o wene hun-ne m-senge ʉn **Ho-de ʉr-Wuwe** à. Amba Shir zee ye nomog **ʉr-ba'as** á.* ⁶ Me nɔ m-rure, wu arge **Pyo-o Shir** à, rɔ kanɛ. ⁷ Amba nɔ nap rii-yo ka Ma-to Shir to rɔ m-rwor á, unze, ‘Um jiište con ʉn hun-ne hoge ‘won-ʉr ɔr ru ye ne, otte ye **seke** me **ʉr-seke** à.’† Nɔ ro nakke yo ka, nɔ roa zee yan-neke-m re nomog **ʉr-ba'as** á.‡§ ⁸ Yan-neke-m re nom **ʉr-ba'as** á. Remen me **Wà-wu ʉn net**, komo Shir ya'ag me ʉr-beeb um deeg yo ʉr-bon ʉn yo ba ʉr-bon ne ʉn **Ho-de ʉr-Wuwe**.”

Ko-yan-kom-o margan

(Mark 3:1-6; Ruka 6:6-11)

⁹ Yeso ʉn yan-neke-mɔ ʉn wu ne yaguru ká riib-o kat-o. Ye cowuru ʉn **kuke-o ʉn yoos ʉn Ma-to Shir** ʉn ká be-de. ¹⁰ Wu ken net-wu ro kon kanɛ ko-yan-kom-o margan. Wu rɔ m-hoks m-nukt ʉn ka kom-o á. **Parisa-ne** ro ʉn hoob-o ʉn bɔ ye he Yeso m-ceeb à. Ye cituru wu ka cot-o, “¿**Karamsa-o ʉn Yahuda-ne** ya'ag a taase net gom ʉn **Ho-de ʉr-Wuwe**?” Ye ʉn cit ká cot-o remen ye bupt wu **ʉr-ba'as**.

¹¹ Ka da-de Yeso cituru ye. Wu zee, “A zee wu ken wu be-ʉr nɔ rɔ o-ca ne o-gaan cot. Yo porumburu n-me o-kuub ʉn **Ho-de ʉr-Wuwe**. ¿Ya wan ká ca-yo he m-nom?§ ¹² Wu

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:1** 12:1 Hyen komo: Kara 23:25. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:4** 12:4 ʉt-Girik: hur-o Shir. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:4** 12:3-4 Hyen komo: 1Sam 21:1-6. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:4** 12:4 Hyen komo: Rewi 24:9. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:5** 12:5 Hyen komo: Qog 28:9-10. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:7** 12:7 Hyen komo: Hose 6:6. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:7** 12:7 Hyen komo: Mati 9:13.

§ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:11** 12:11 Hyen komo: Ruka 14:5.

hũs yo! Ai, net jiište o-ca deen! Remen kaane, **karamsa-o** o wẽn nõm un rii so-yo un **Ho-de ur-Wuwe** á.”

¹³ Ka da-de Yeso zeeru ká net-wu, “Tapan kom-o ru o-margan.” Wu tapnuru kom-o un wu. Un gyept-o un yish, o warguru untun or un o kom-o. ¹⁴ Amba **Parisa**-ne ruuru, ye tooru ut-hun, bo ye he m-nõm ye hoot Yeso à.

Shoos-de un rwor un ma-ut Ishaya

¹⁵ Bo Yeso nepte yo **Parisa**-ne ro o-hoob à kaane o à, wu argu m-yage un ká be-de. Hun-ne ut-moor ne doruru wu, wu taasũ ye gom-se un ye kap. ¹⁶ Komo wu ka'agu ye taase ye rure ye ken hun-ne ye ma-to un wu á. ¹⁷ A un nõm to ka remen a shoosté rii-yo a rwore un nu-o un **wan-Rwor un Ma-to ShirIshaya** à unze,

¹⁸ “Shir zeeg ko-yan-guw-m re wu ka, wu um daage à, wu me m-con à.

Komo hur un de ro gwugwu un wu ne.

Man shoos wu un Kukt-o re,

komo wua ko'ot unze Shir a piishe myet hun-ne ye un hono o-dak ut-ma bo depe à.

¹⁹ Ma-ut a sunu wu un net ne á, ko cep un ma-to ur-beeb á. A hoge cor-o un wu o-zang á.

²⁰ Ko-guw re wan-gwu, wua hoge ur-'won.

Wua buse kang-o ro un he de m-jesse á,

Wua gu hun-ne ye ro un hoks un gu un hi un de un ye á.

Wua he co un hoge ur-'won

har da-o rii-yo ur-bon re co-o un yo ba ur-bon à, se de wu ru nip-o reet ur-ho.

²¹ Hun-ne ye un hono o-dak un ye ro **Yahuda**-ne á, yea ru ur-hur un jin-de un wu.”*

Yeso un Beruzabur ne

(Mark 3:20-30; Ruka 11:14-23)

²² Ye ken hun-ne ye hanturu Yeso wu ken ko-'katõ wu ko-po, wu ro un **ya-ut-kot** ne. Komo Yeso taasũ gom-se un wu kap, un ruut un **ya-ut-kot** har ká net-wu tepruru, komo wu hyanuru. ²³ Hun-ne kap ye bopuru nu-se un ye, remen rii-yo Yeso nõme à. Ye zeeru hi un de un ye, “¿Ashi, wu ka wu ka ro wà **Dawuda**† à?”

²⁴ Amba bo **Parisa**-ne hogute rii-yo nõme à un rii-yo hun-ne ro m-zee ne kane à, ye zeeru hi un de un ye, “Ay, yo rwo'e ka net-wu rotte un ruut un **ya-ut-kot** à, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kotBeruzabur**, wu ya'e wu beeb-de m-nõm káane.”‡

* **Bor-us op us-voor:21** 12:21 Hyen komo: Isha 42:1-4 (ut-Girik). † **Bor-us op us-voor:23** 12:23 Ye ro us-barag Yeso wu ro Kiristi Mesaya. ‡ **Bor-us op us-voor:24** 12:24 Hyen komo: Mati 9:34; 10:25.

²⁵ Bɔ ʉeso nepste rii-yo ʉe rɔ ʉs-barag à, wɔ zeeɔ ʉe, “Myet bɔ-ɔ hun-ne ʉe ʉn ɔ purge be-ʉt ʉoor à, ʉe rɔ m-dum ʉn hi ʉn de ʉn ʉe à, ká bɔ-ɔ, ɔa saburɔ hi ʉn de ʉn ɔ. Komo hur-ɔ hun-ne ʉe ʉn ɔ rɔ ʉt-ween à, ká hur-ɔ, ɔa gos á. ²⁶ Komo cɔw-o gaan-yo, ʉrege **ko-Gwɔmo-wu ʉn ya-ʉt-kɔt** wɔ rɔ m-ruute ʉn hun-ne **ya-ʉt-kɔt**, a nom ɔ ka **ko-Gwɔmo-wu ʉn ya-ʉt-kɔt** rɔ hi ʉn du ʉn wɔ m-dum. ¿Tɔ re ne gwɔmo-tɔ ʉn wɔ he m-nɔm tɔ gost? ²⁷ ¿ʉrege ʉn beeb-ʉr **Beruzabur** me m-ruut ʉn **ya-ʉt-kɔt**, tɔ, yan-neke-m nɔ ne ʉn beeb-ʉr wan ʉe rɔ ʉe m-ruute? ¿ʉn beeb-de ʉn **ko-Gwɔmo-wu ʉn ya-ʉt-kɔt**? Ay! Remen kaane, yan-neke-m nɔ ʉe he nɔ piishe ʉn tɔ ka ma-tɔ. ²⁸ Amba **Kukt-ɔ Shir** ɔ ya'ʉ me beeb-de ʉn ruut ʉn **ya-ʉt-kɔt**, ashi, yo ka kututu nɔ ʉnze beeb-de Shir de ʉt-gwɔmo haante be ʉn nɔ. ²⁹ Kɔ a zee komo cɔw-o gaan-yo m-cɔw ʉn hur-ɔ ʉn net-wɔ ʉr-beeb a rumusté saw-tɔ ʉn wɔ. Se a ke'este ká ko-beeb-wɔ tokon, ka da-ɔ a hoks m-rumus ʉn saw-tɔ ʉn ká ko-beeb-wɔ. ʉm jiishte **ko-Gwɔmo-wu ʉn ya-ʉt-kɔt** ʉr-beeb, ɔ rwo'e mette ʉn ruute ʉn hun-ne **ya-ʉt-kɔt**.

³⁰ “Bɔn net-wɔ rɔ be ʉn de á, **ko-Gwɔmo-wu ʉn ya-ʉt-kɔt** wɔ rɔ m-dore. Bɔn wɔ yagu me gu ʉn hante ʉn hun-ne be-de Shir à, yan-se ʉn ʉe wɔ rotte.Š

³¹ “Remen kaane me nɔ m-rure, Shir a hoks sokse ʉn hun-ne ko-yan-gɔn **ba'as-de** ʉe nome hun-ne à, ʉn ma-tɔ ʉn yo'og-ɔ Shir ne. Amba Shir a sokse hun-ne ʉe nome ma-tɔ o-yo'og mosse ʉn **Kukt-ɔ Shir** ne á. ³² Bɔn wɔ pyapu me à, me **Wà-wu ʉn net** Shir a soks **ba'as-de** ʉn wɔ. Amba myet wɔ pyape **Kukt-ɔ Shir** à, Shir a soksu wɔ **ba'as-to** ʉn wɔ á, m-mɔka har kɔ ya nomot.”*

O-'yo ʉn mat-de ʉn yo ne
(Ruka 6:43-45)

³³ ʉeso haaru co m-zee, “Yo-yo ʉr-bon yo rɔ ʉn mat ʉn yakar-ʉe ʉr-bon. Amba 'Yo-yo ba ʉr-bon komo yo maturu yakar-ʉe ba ʉr-bon. O-'yo de, ʉn gɔn yakar-ʉe ʉn yo atte yo m-nap.† ³⁴ Nɔ ʉege-hwɔ yo-ʉe, remen nɔ rɔ yo-ʉe, nɔ hoks cep ʉn ma-ʉt sɔ-tɔ á. Ai, rii-yo rɔ n-me ʉr-hur à yo rɔ m-rwuun o-nu.‡ ³⁵ Kashi ʉn net rɔ m-rwunte ʉn rii-yo ʉr-bon. Net yo-wu komo wɔ rɔ m-rwunte rii yo-yo. ³⁶ Me nɔ m-rure, kap hon ʉn ma-tɔ o-hwaa tɔ hun-ne rɔ m-nɔm à, se Shir rwo'og ʉe ogom-de ʉn tɔ ʉn ho-de ʉn piishe ʉt-ma. ³⁷ ʉn gɔn ma-ʉt ru Shir hette wɔ piishe ʉt-ma, ʉrege

Š **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:30** 12:30 Hyen komo: Mark 9:40. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:32** 12:32 Hyen komo: Ruka 12:10. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:33** 12:33 Hyen komo: Mati 7:20; Ruka 6:44. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:34** 12:34 Hyen komo: Mati 3:7; 23:33; Ruka 3:7; Mati 15:18; Ruka 6:45.

o rworog rii-yo ur-bon, Shir a zee wq kashi un net. Amba urege o rworog ma-ut yo-to, Shir a zee wq **ko-ya-ur-ba'as.**"

Ya-o-zaman ro un hoob-o o-napa
(Mark 8:11-12; Ruka 11:29-32)

³⁸ Ye ken ye n-me un **yan-Yoos-de o-karamsa un Parisa**-ne zeeru Yeso, "Wa-ur-Yoos, te conog o nom yo ken rii-yo o-made yo, yo kutu te unze Shir tomnu wo."§

³⁹ Yeso shasuru ye, "Yan-men-ut jaas-to un yan-ba-m-she ne, ye ro m-con a nomo ye o-made remen ye nept be-de Shir um rwuune. Amba man nomo no o ken made-o a, se de o ma **Yunanawan-Rwor un Ma-to Shir.*** ⁴⁰ **Yunana** nomog ho-ut tet, tet-m tet, n-me un kut-o un caari-o o-jan. Kaa ne me **Wa-wu un net** a he me m-jok ho-ut tet, m-tet, m-how ne n-dak.†

⁴¹ "Un ho-de un piish ut-ma, hun-ne ye o-**Neneba** yea ine be-ur gaan un hun-ne ye un ka zaman-yo ne. Hun-ne ye o-**Neneba** yea zee hun-ne ye un ka zaman-yo, ye nom rii-yo ur-bon a. Remen hun-ne ye o-**Neneba** waktunte be-de Shir ye yage **ur-ba'as** da-o **Yunana** ruru ye Ma-to Shir a. Wu jiishe **Yunana** a wu ka kane, amba da-o no hoge ma-ut re a, no yage nom **ur-ba'as** a.‡ ⁴² Un ho-de un piish ut-ma, ko-Gwomo-wu o-Sheba ne'a, wua ine be-ur gaan un hun-ne ye un ka zaman-yo ne, wu kutute ye, unze ye nomog rii-yo ba m-sok. Remen wu indunte ur-hew ne, remen wu hogute wu dore yoos-de us-weer de ma ko-Gwomo **Suremanu**. Wu jiishe ne **Suremanu** a wu ka kane m-moka, amba no hoge wu a."§

Muun-mo un ko-ya-ut-kot
(Ruka 11:24-26)

⁴³ Yeso haaru co m-zee, "A ruute ko-**ya-ut-kot** un wur-o un net. Yo ro m-ma'as ut-tuw un be-to ba m-ho. Yo ro un hoob-o un be-de ur-wuwe. Amba urege yo kum a, ⁴⁴ ka ko-**ya-ut-kot** yo ro m-zee, 'Man warag un hur-o re o n-ga be-de um rwuune a, um she'et kane.' Da-o yo muune yo 'wos rii ro kon a, komo yo hyanuru a wishishute, a jamasse o-hur cas, amba net ro n-me a. ⁴⁵ Ka da-o yo haaru yo banduru **ya-ut-kot** nen ta'oor, ye jiishe yo m-zwom a. Kap ka **ya-ut-kot** ye, yea cuw, ye she'et kane be-de un ka net-wu. Ur-kom, she'et-de un ka net-wu dea jiish de n-ga m-yo. Kaa ne ma

§ **Bor-us op us-voor:38** 12:38 Hyen komo: Mati 16:1; Mark 8:11; Ruka 11:16.

* **Bor-us op us-voor:39** 12:39 Hyen komo: Mati 16:4; Mark 8:12. † **Bor-us**

op us-voor:40 12:40 Hyen komo: Yuna 1:17. ‡ **Bor-us op us-voor:41** 12:41

Hyen komo: Yuna 3:5. § **Bor-us op us-voor:42** 12:42 Hyen komo: 1Gwm 10:1-10; 2Nom 9:1-12.

he m-wakte ʊn hun-ne ye ʊn ka zaman-yo ne yan-men-ʊt jaas-to.”

*Inu Yeso ne ʊn hen-ne Yeso ne
(Mark 3:31-35; Ruka 8:19-21)*

⁴⁶ Yeso rɔ ʊt-ma ʊn hun-ne ne ye rɔ be-de ʊn wʊ à, inu-o Yeso ʊn hen-ne ye ʊn wʊ ne wɔɔnuru. Ye ro eso n-do. Ye ɔɔnɔg ʊt-ma ʊn wʊ ne. ⁴⁷ Wʊ ken wʊ zeeru Yeso, “Inu ru ʊn hen-ne ru ne rɔ eso n-do, ye ɔɔnɔg ʊt-ma ʊn wɔ ne.”*

⁴⁸ Yeso zeeru ká wʊ ruru wʊ à, “¿Wan wʊ ne rɔ ʊntun inu re? ¿Komo wan-ne ye, rɔ ʊntun hen-ne re?” ⁴⁹ Wʊ kuturu ye yan-neke-mɔ ʊn wʊ ʊn kom-o ʊn wʊ. Wʊ zeeru, “Ye ka ye rɔ ʊntun inu re ʊn hen-ne re ne. ⁵⁰ Remen kap o ʊn wʊ nɔmɛ rii-yo Tato re wʊ rɔ n-Tɔn shir ɔne à, wʊ rɔ heno re, wan-campɔ kɔ wan-ne'a kɔ komo inu re.”

Bɔr-ʊs op ʊs-tet

*Sha-mɔ ʊt-ma mɔ ʊn ko-ya-ʊr-go
(Mark 4:1-9; Ruka 8:4-8)*

¹ ʊn ká hɔ-de, Yeso ruuru cin o-hur, wʊ haaru, wʊ she'eturu ʊn riib-o o-mar. ² Buug-de ʊn hun-ne deen karguru, ye katu wʊ gew, har wʊ kum be-de m-she'et wʊ yoosutu ye á. Remen kaane wʊ cowuru hat-o m-hɔ wʊ she'eturu, buug-de ʊn hun-ne ʊt-moor ne komo ye esuru n-riib o o-mar.* ³ Ka da-de wʊ yoosuru ye ʊs-rem deen ʊn sha-mɔ ʊt-ma, ʊntun kàane,

“Wʊ ken ko-ya-o-tɔm wʊ Haag o-kat remen wʊ goot ʊr-go. ⁴ Bɔ wʊ rotte ʊr-go à, ye ken go'-ye 'henuru n-riib ʊn cow. Yege-no haaru, ye ɔɔguru ye. ⁵ Ye ken ye komo ye henuru ʊn be-de m-ta'ar be-de ba m-hu deen. Ye argu m-pɔt hɔr-m-hɔr remen hu-mɔ ʊn ká be-de rɔ deen á. ⁶ Bɔ hɔ-ʊr dakante nɔɔnhɔ à, ye argu m-rya har ye hwo'uru, remen ye rott ʊs-geer deen á. ⁷ Ye ken ye komo ye 'henuru n-me ʊn yokor. Yege-yokor indundururu, ye wenuru ye m-bo'ose. ⁸ Ye ken ye komo ye 'henuru ʊn be-de ʊr-bon. Ye bɔsuru, ye rwɔ'uru yish o-zungu [100], ye ken ye kwɔɔz-ʊt tet [60], ye ken ye ʊr-kwɔɔz ʊn op [30]. ⁹ Kap wʊ rɔ ʊt-to ne to m-hoge à, wʊ hoge.”

*Rii-yo a ɔne ʊn kà sha-mɔ ʊt-ma
mɔ ʊn ko-ya-ʊr-go wʊ à
(Mark 4:10-12; Ruka 8:9-10)*

* **Bɔr-ʊs op ʊs-voor:47** 12:47 N-me ʊn mɔ ken gen-mɔ n-ga mɔ, mɔ rott ci kwɔɔz-ʊt voor ʊs-ta'voor [47] á. * **Bɔr-ʊs op ʊs-tet:2** 13:2 Hyen komo: Ruka 5:1-3.

10 Yan-neke-m Yeso haanuru, ye zeeru wu, “¿Remen yan o wotte ye m-nome ut-ma un sha-mo ut-ma?”

11 Yeso shasuru ye, “Shir dak no, no ye shere be-de un wu à, remen no hokste m-nap un yo ka. Ye shere be-de un wu á, ya hoks m-nap mosse un gwomo-to Shir ne á. 12 Amba kap bon ye ro m-raag ut-to un yoos un de à, Shir a do ye us-nap, komo ya kum us-nap deen. Amba ka ye yage m-raag ut-to un yoos un de á, ko ka ya-o-nap yo yette ne à, Shir a rumus yo be-de un ye.† 13 Rii-yo rwo'e mettu ye m-nome ut-ma un sha-mo ut-ma à yo ro,

“ ‘Remen ko ye hyen rii-yo me m-nom à,
ya hoks m-nap bo yo ro á.

Ko ye hoge ma-ut re,

ya hoks m-nap un yo me m-con á.’ ”

14 Ma-to **Ishayawan-Rwõr un Ma-to Shir** gene yoa kor ye à, yo korog ye. Yo ka yo Shir rure **Ishaya** wu rure **Yahuda-ne!**

“ ‘Noa senge m-hoge un yo me m-zee koyanda à,
amba no hoks m-nap á.

Noa ma'as m-hyan un yo me m-nom à,

amba no hoks m-nap un yo um cone á.’ ”

15 Ka da-o Shir zeeru **Ishaya** mosse un hun-ne ye o-**Isra-ne**,

“ ‘Me un zee kaane,

remen hur-de un ka hun-ne ye de ro m-hwogon ne,

Ye ro ut-to ne, amba ye ro m-nap un yo ye hoge á.

Komo ye bitishshute yish-ye un ye,

remen ye con ye nep yo ro o-nip á.

A ro zeege ye yagute m-con m-nap un yo ro o-nip á,

ye roa nep yo me m-nom à.

Ye hogussute cas yo me m-rwõr à,

ye neps yo um cone à.

Amba ye con ye nom kaane á.

Har ye waktunte be un de

um sokste ye **ba'as-de** un ye á.‡ ”

16 Ka da-de Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, Yo yo Shir zee **Ishaya**, “Shir ya'ag no o-kwum, yish no hyanag rem-se ut-hyat se me m-nom à. Shir ya'ag no o-kwum komo cin da no m-hoge un yo me m-rwõr à. 17 Nip-o me no m-rure, **yan-Rwõr un Ma-to Shir** n-ga un kashi un hun-ne ne deen, ye mare cin n-ga à ro conog ye hyen rii-yo no hyane me m-nom à, amba ye hyan á. Komo ye hoge rii-yo no hoge à, amba ye hoge á.”§

† **Bõr-ús op ús-tet:12** 13:12 Hyen komo: Mati 25:29; Mark 4:25; Ruka 8:18; 19:26. ‡ **Bõr-ús op ús-tet:15** 13:14-15 Hyen komo: Isha 6:9-10 (ut-Girik).

§ **Bõr-ús op ús-tet:17** 13:16-17 Hyen komo: Ruka 10:23-24.

Yeso rworog bq
ká sha-mo ut-ma mo ro à
(Mark 4:13-20; Ruka 8:11-15)

¹⁸ Yeso haaru co ut-ma wu zee, "To, ká sha-mo ut-ma mo un ko-ya-ur-go wu mo ka. ¹⁹ Ka go'-ye he'ene n-riib un cow à, ye ro ka ye hoge ma-to un **Gwomo-to Shir** à amba ye nap to atte ma-to un to á. **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** haanuru, wu rwoor'u to-to ke ye un rii-yo ye hoge à. ²⁰ Ye he'ene un be-de m-ta'aru ne à, ye ro ye hoge Ma-to Shir à ye argu m-goks o-zak o-zak. ²¹ Amba ye essu to ya o-da hiin remen ye goks ka ma-to ur-beeb ne á. Da-o swo ur-koob ko us-cenene woone remen ká Ma-to Shir to, to ye gokse à ye argu m-warag jim. ²² Ye he'ene un be-de un yokor komo à, ye a hongse un hun-ne ne ye hoge Ma-to Shir à, amba baragse un hono o-dak un con-to o-kwum ne wenu ru ká ma-to m-bo'ose, har to wakturu hwaa remen con-to o-kwum. Remen kaane yea hoks m-sher be-de un Ma-to Shir á. Ma-to Shir to rwunte o ka rii kashi be-de un ká ye ka ye á. ²³ Ye he'ene un be-de ur-bon komo à, ye a hongse un hun-ne ye hoge Ma-to Shir à komo ye bup to. Ya ye ro untun ka pot-yo rwuute yish o-zungu [100] à. Yo ken komo kwooz-ut tet [60] Yo ken komo ur-kwooz un op [30]."

Yege-kwa n-me un hyo

²⁴ Ka da-de Yeso dooru m-rure un ka hun-ne ye mo ken sha-mo ut-ma mo. Wu zeeru, "A hoks m-hongse un gwomo-to Shir un net ne wu go'e go'-ye ur-bon un kat-o un wu à. ²⁵ Amba da-o hun-ne rewesse kap à, ko-wan-yage-to un wu haaru, wu gooru yege-kwa un ká kat-o un hyo o, wu argu ut-ma un wu. ²⁶ Bo go'-ur potonte à, ye bosuru ye rwunturu yish, ka da-de yege-kwa potnuru un ce ye.

²⁷ "Guw-ne ye un ko-ya-o-kat haanuru. Ye zeeru ko-ya-o-kat, 'Ai, go'-ye ur-bon te go'e un kat-o ru bo o zee à. To, ¿re nome yege-kwa rwunte un ká be-de?'

²⁸ "Ko-ya-o-kat zeeru ye, 'Wan-yage-ut re wu nome to ka.' "Guw-ne cituru wu, '¿O conog te mu'ug ka kwa-ye?'

²⁹ "Amba ko-ya-o-kat zeeru, 'Ay, taase be-de m-mu'ug un kwa no he no mu'ug un hyo-ne. ³⁰ Yage myet-mo un ye bo'osute be-ur gaan har da-o m-ce. Ka da-de man rure ya-m-ce, ye be m-mu'ug un ká kwa-ye, ye karakse, ye geger, a tukste, amba a kamas yege-hyo a ru un byo un de.' "

Sha-mo ut-ma mo
un ya'ane-yo o-mosta
(Mark 4:30-32; Ruka 13:18-21)

³¹⁻³² Yeso dooru ye m-rure un mo ken sha-mo ut-ma mo. Wu zee, "**Gwomo-to Shir** untun ya'ane-yo **mosta** to ro yo

jiishe ús-rék n-me un go kap à yo wu ken net-wu deke, wu gooru un kat-o un wu à. Yo jiishe ús-rék be-de un or un yo ne. Amba da-o yo bo'ose à, yo jiishuru kap o un gugooq o-kat, yo wakturu caari-yo o-'yo, har ma yege-no ceeru ut-kur un jet-se un yo."

Sha-mo ut-ma mo m-yist

(Ruka 13:20-21)

³³ Yeso dooru ye m-rure un mo ken sha-mo ut-ma mo. Wu zee, "**Gwomo-to Shir** ya to ro untun m-yist. Wu ken ne'a-wu dek m-yist, wu wugse un hyo-mo un hyo-ne me'es ut-tet, amba kap ka hyo-mo kutuksuru m-yist ne."

Yeso muurute sha-mo ut-ma

(Mark 4:33-34)

³⁴ Yeso yoosute buug-de un hun-ne kap ka rem-se un sha-mo ut-ma. Wua yoosu ye rii a se mosse un sha-mo ut-ma ne. ³⁵ Ka to ro remen Shir shooste rii-yo **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** rwore à unze, "Man nome hun-ne ut-ma un sha-mo ut-ma, rii-yo hun-ne ro nakke n-ga a, cin un takan-de un hono o-dak man ru ye nep yo."*

Yeso rwuntute ye cas yo

ka sha-mo ut-ma mo un

kwa-ye n-me un hyo ro à

³⁶ Ka da-de Yeso yaguru buug-de un hun-ne, wu cowuru o-hur, be-de wu ro ur-she'et à. Yan-neke-mo un wu, komo ye haanuru be-de un wu, ye zeeru wu, "Ruru te rii-yo ka sha-mo ut-ma mo un ka kwa-ye o-kat cone te nep à."

³⁷ Yeso zeeru, "Wu go'e go'-ye ur-bon à me **Wà-wu un net**. ³⁸ Ka kat-o komo o ro hono o-dak be-de hun-ne ro m-she'et m-moka à. Go'-ye ur-bon komo ye ro yakar-ye ut-gwomo to Shir, ka kwa-ye komo yakar-ye un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ye. ³⁹ Komo wa-ut-yage-wu go'e ka kwa-ye à, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu. Da-o m-ce ne, ta-de un hono o-dak de. Ka ya-m-ce ye komo ye ro **yan-tom-ye Shir**.

⁴⁰ "Ka guw-ne ye a mu'ug ka kwa-ye a do ye o-ra. Kaa ne he m-nom un ho-de un ta-de un hono o-dak. ⁴¹ Me, **Wà-wu un net**, man tomom **yan-tom-ye Shir** un hono o-dak. Komo ya hurum be-de un **Gwomo-to Shir**, ko yo ke rii-yo ro mhante m-'e **ur-ba'as** ne à, un ko wu ke kowa m-nom un rii yo-yo wu ne. ⁴² **Yan-tom-ye Shir** a jorbe yan-men-ut jaas-to un kuub-o o-ra. Kane ye he us-kan, ye ro un haw-se un yin-ye un ye. ⁴³ Ka da-o o ka kashi un hun-ne ye Shir gokse

* **Bqr-ús op ús-tet:35** 13:35 Hyen komo: Bng 78:2.

à he ɔs-myakt ɔntɔn ɔr-hɔ, n-me ɔn ɔt-gwɔmo tɔ ɔn Tato. Yage ko-yan-tɔ-tɔ m-hoge, wɔ hogute.”

Kwum-o rɔ wukuse à

⁴⁴ Yeso haarɔ co ɔr-yoos wɔ zee, “**Gwomo-to Shir** ya tɔ rɔ ɔntɔn o-kwum ɔ a wuke n-me o-kat à, bɔ wɔ ken wɔ hyente ɔ à, wɔ jamsɔ m-wuke, remen caari-ɔ o-zak. Wɔ haarɔ wɔ baburɔ kap ɔ ɔn rii-yo wɔ rotte à, wɔ ɔorɔ ká kat-ɔ.”

Ta'ar-de ɔn hwɔr

⁴⁵ “Har m-mɔka, gwomo-to Shir ya tɔ rɔ ɔntɔn wa-ɔt-baab m-o ne wɔ rɔ ɔn hoob-ɔ ɔn ta'ar-to ɔn hwɔr wɔ ɔ à. ⁴⁶ Bɔ wɔ hyente ta'ar-de ɔn hwɔr deen à, wɔ argɔ m-ha wɔ baburɔ kap rii-yo wɔ rotte à. Wɔ morɔgsɔ hwɔr, wɔ ɔorɔ de.”

Yo-ɔ ɔn ship ɔn jan

⁴⁷ Yeso haarɔ co ɔr-yoos wɔ zeerɔ, “Har m-mɔka, gwomo-to Shir ya tɔ rɔ ɔntɔn yo-ɔ ɔn ship ɔn jan. Bɔ hun-ne jorbɔ ɔ n-me m-sa à, ɔ shipnurɔ yege-jan go-ɔs-go. ⁴⁸ Bɔ ɔ shiiste ɔn jan à, yan-ceed naknurɔ ɔ n-riib m-sa ɔn jan ne. Ka da-de ye she'eturɔ, ye degrurɔ jan-ye ɔr-bon, ye duusurɔ o-koor, ye uksurɔ ye rotte ɔr-bon á. ⁴⁹ Káane he m-nom ɔn ta-de ɔn hono o-dak. **Yan-tom-ye Shir** a haan ye deger, ye hurum hun-ne yo-ye n-me ɔn so-ye. ⁵⁰ Komo **yan-tom-ye Shir** yea jorbɔ ka hun-ne yo'e ye n-me ɔn ra-ɔ m-reeten, káne ka hun-ne ye he ɔs-kan ɔn haw-se ɔn yin-ne.”

Kwum-o pu-ɔ o-ut ne

⁵¹ Yeso citurɔ yan-neke-mɔ ɔn wɔ, “¿No nepste tɔ ka kap?”

Ye shasurɔ, ye zeerɔ, “Ee, te nepste.”

⁵² Wɔ zeerɔ ye, “Kɔ wɔ ke **wan-Yoos-de o-karamsa** wɔ, wɔ a yoose ma-to gwomo-to Shir à. Ya wɔ rɔ ɔntɔn net-wɔ rɔ ɔn byo-de ɔr-ess ne à o-hur. Wɔa gassan rii-yo ɔr-bon ut kɔ pu-yo.”

A yagute Yeso ɔt-yage

ɔn bɔ-ɔ o-Nazaret

(Mark 6:1-6; Ruka 4:16-30)

⁵³ Bɔ Yeso komte rwɔr ɔn ká sha-mɔ ɔt-ma mɔ à, wɔ argɔ yage ɔn ka be-de. ⁵⁴ Bɔ jime à, Yeso ɔn yan-neke-mɔ ɔn wɔ ne woɔrɔ o-Nazaret bɔ-ɔ ɔn wɔ. Wɔ cirɔ yoose ɔn hun-ne ye ɔn **Yahuda-ne ɔn kuke-ɔ ɔn yoos ɔn Ma-to Shir**. Ye bopurɔ ɔs-nu ɔn bɔ wɔ yoose ye à ɔn rii-yo wɔ nome ne à. Ye citurɔ hi ɔn de ɔn ye, “¿Ke ne ka net-wɔ kume ka weer-se kaane, komo kene wɔ kume gwomo-to ɔn nom o-made? ⁵⁵ ¿Wɔ wɔ ka rɔ wà-wɔ ɔn ká ko-wan-shaab-wɔ? ¿Inu ɔn wɔ wɔ ka a m-zee **Meri**? ¿Hen-ne ɔn wɔ komo

Yakubu, Yusuhu,† Simɔn ne, Yahudas ne? ⁵⁶ ¿Komo hen-ne ye ʊn wu yan-ne'a-ne kap be-ur gaan-o ka a ro ʊn ye ne á? Remen kaane a nepse wu net caari-wu á. ¿Amba re ne ka net-wu hokste m-nom ʊn ka rem-se ut-hyat se ne?" ⁵⁷ Ye hoguru ryaab-se ʊn wu, ye yanuru wu.

Amba Yeso zeeru ye, "Ai, ko wu ke wu ro m-ya ʊn ko-**wan-rwor ʊn Ma-to Shir** ut-gos amba husse hun-ne ye ʊn bo-o ʊn wu, ʊn ye ʊn hur-o ʊn wu ne."‡ ⁵⁸ Komo Yeso nom rii-yo ut-hyat deen reeno á, remen koob-de m-sher mo ʊn ye be-de ʊn wu.

Bɔr-ʊs op ʊs-nass

Mar-m Yohana Wa-m-Yo'os
 ʊn hun-ne m-ho
 (Mark 6:14-29; Ruka 9:7-9)

¹ ʊn ka da-o, ko-Gwomo **Here** [Atipas] hoge rii-yo ut-hyat to Yeso ro m-nom à. ² Wu zeeru yan nome ʊn wu m-senge, "Ai, ka net-wu a nom **Yohana Wa-m-Yo'os ʊn hun-ne m-ho**. Ko de nomte wu mereste à, wu muunte ʊn hoog ne! O hante wu rotte ʊn ka gwomo-to ne to ʊn nom ʊn rem-se ut-hyat."

³ Remen **Here** n-ga rwoog a bup komo a ke'e **Yohana**, wu rwoog a ke'e wu o-kuke o m-ke'et remen **Here** gaag Herodiya, ne'a wu ʊn or re ʊn wu, Pirip. ⁴ Komo n-ga ma **Yohana** russute **Here** unze udepe wu she'et ʊn Herodiya ne á, remen jet ʊn **karamsa-o Shir** o. **Here** swooru ʊs-ryaab ʊn **Yohana** ne. Wu rwo'uru karma-ne ye ʊn wu, ye ship **Yohana**, ye ke wu.*† ⁵ **Here** ro conog ma wu ho **Yohana**, amba wu ro m-hoge gyer-o ʊn hun-ne, remen ye dekse **Yohana ko-yan-Rwor ʊn Ma-to Shir** wu.

⁶ To, bo ho-de a mette **Here** riginte à, **Here** banuru biki-o m-re. Wan-ne'a Herodiya hewuru wu ʊs-hew ʊn her-o ʊn ye haane o-biki à. **Here** nomuru o-zak deen. ⁷ Remen kaane wu sworuru o-nu mosse ʊn tond ne unze, wua 'ye ka wan-ne'a-wu kap o ʊn rii-yo wu kone à. ⁸ Inu ʊn wu kwemsuru wu mosse ʊn yo wu he m-kon ne à. Ka wan-ne'a-wu zeeru, "Ya'as me hi-ur **Yohana Wa-m-Yo'os ʊn hun-ne m-ho** m-moka n-me o-kok." ⁹ Ko-Gwomo ryegnuru, bo wu kone wu yo ka à. Amba remen wu zeste wu, komo wu suruste o-nu, ʊn co-o ʊn hamat-ne ye ʊn wu unze wua 'ye wu kap yo wu kone à. Wu rwo'uru karma-ne ya'as wu yo wu kone à. ¹⁰ Ye

† **Bɔr-ʊs op ʊs-tet:55** 13:55 To ken gen-to a geneg *Jonis*, har m-moka komo to ken to a geneg *Yohana*. ‡ **Bɔr-ʊs op ʊs-tet:57** 13:57 Hyen komo: Yoha

4:44. * **Bɔr-ʊs op ʊs-nass:4** 14:3-4 Hyen komo: Ruka 3:19-20. † **Bɔr-ʊs op ʊs-nass:4** 14:4 Hyen komo: Rewi 18:16; 20:21.

haarɔ ha-mo ɔn kur-o m-ke'et, ye kupsuru **Yohana** ɔr-hi. ¹¹ Ye hwooru ka hi-de n-me o-kok. Ye ya'suru ka wan-ne'awu, wu heeturu inu ɔn wu. ¹² Yan-neke-m **Yohana** hoguru, ye haaru ɔn kur-o m-ke'et, ye dekuru u-de ɔn wu, ye jokuru. Ye haaru be-ur Yeso, ye ruru wu yo kore **Yohana** a.

*Yeso reegtute hun-ne
dugu-us taan [5,000]*

(Mark 6:30-44; Ruka 9:10-17; Yoha 6:1-14)

¹³ Bo Yeso hogute **Yohana** mereste a, wu inuru wu cowuru hat-o m-ho. Wu pasuru de ken be-de de rotte net a, remen wu she'ette ɔn hon-de ɔn wu. Amba bo buug-de ɔn hun-ne hogute kaane a, ye argu m-rwuun ɔn bo-to ɔn ye. Ye doruru wu us-na us-na. ¹⁴ Bo Yeso rwuunte n-me o-hat a, wu hyanuru hun-ne donte wu deen. Wu hoguru 'won-de ɔn ye, komo wu taasuru ya-us-gom gom-se ɔn ye.

¹⁵ Bo rim-m nomte a, yan-neke-mo ɔn wu haanuru be-de ɔn wu. Ye zeeru wu, "Ka be-de ha de rott net a, komo rim-m nomoste. Zee ka hun-ne ye warag n-me o-bo remen ye oote hi ɔn de ɔn ye rii-yo m-re."

¹⁶ Yeso zeeru ye, "Ay, se ye aragte a, 'ya no ye rii-yo m-re."

¹⁷ Ye shasuru, ye zeeru, "Tea hoks ye m-coks a, tett rii kan a se ut-burodi ut-taan ɔn jan ne yoor."

¹⁸ Ka da-de, Yeso zeeru ye, "Hante me no to." ¹⁹ Wu zeeru hun-ne she'et n-te ut-po. Ka da-de Yeso dekuru ka burodi-ut taan-to ɔn ka jan yoor-ye ne. Wu dassuru hi-de ɔn wu n-Ton shir. Wu nomuru Shir ur-bongon. Wu bosuru ut-burodi ɔn ka jan-ye ne. Wu ya'asuru yan-neke-mo ɔn wu, yan-neke-mo ɔn wu komo ye ya'asuru buug-de ɔn hun-ne. ²⁰ Ka burodi-to hundunduru, ko wu ke net-wu reeg wu ciig. Yan-neke-mo ɔn wu karaksuru to kuse a kap, har to shiiru koor-ut op ut-yoor [12]. ²¹ Hun-ne ye re to a ye wooste campo-ne dugu-us taan [5,000] husse ne'a-ne ɔn yakar-ne ye re to a.

*Yeso hewete ur-hew n-ton m-ho
(Mark 6:45-52; Yoha 6:15-21)*

²² Ye m-kom ɔn re ɔn rii-yo m-re, Yeso rwo'uru yan-neke-mo ɔn wu, ye cuw hat-o m-ho ye waragte reeno ur-jit. Remen ye be'et wu m-wo Mar-o Gariri. Wu ne wu esuru ɔn ka be-de remen wu 'yonste hun-ne. ²³ Bo hun-ne aragsute a, wu daaru n-ton o-haag ɔn hon-de ɔn wu remen wu konot Shir. Har rim-m nomuru m-sok ne wu ro reeno ɔn hon-de ɔn wu cot.

²⁴ Un hohond-mo ɔn ka da-o hat-o yan-neke-mo ɔn wu tuwte a ro n-tete o o-mar, jok-ye m-ho ro o us-tam, komo yo-m ro o m-tute. ²⁵ Kwom-us tet-se m-tet, ye hyanuru Yeso

wu ka wu ro m-neke n-ton o-mar wu ro m-kawbe un yan-neke-mo un wu. ²⁶ Amba bo yan-neke-mo un wu hyente wu ro ur-hew n-ton m-sa a, ye hoguru o-gyer. Ye zeeru, "Kumarimar-wu!" Ye 'yonsuru us-cor rem o-gyer!

²⁷ Un gyept-o un yish, Yeso tepsuru ye, wu zeeru, "No zo'oge a! Me wu, no hoge o-gyer a!"

²⁸ Bitrus shasuru wu, wu zee, "Gos-wu, urege wo wu, zee me um habe be un du un yawag m-ho."

²⁹ Yeso zeeru, "Haan ge."

Ka da-de Bitrus ruuru o-hat, wu ciriru ur-hew m-yawag m-ho, wu ro m-neke be-ur Yeso. ³⁰ Amba bo Bitrus hyente m-yo m-'wons ne a, wu hoguru o-gyer. Wu ciriru m-yi. Wu argu m-kan, wu zee, "Gos-wu, gu me!"

³¹ Un gyept-o un yish, Yeso tabburu kom-o un wu, wu shipuru Bitrus. Yeso zeeru Bitrus, "Wott m-sheer deen a, zremen yan o o ryegente?"

³² Ka da-de bo Yeso un Bitrus ne cuwte o-hat a, yo-m resuru ceen. ³³ Ka da-de ye ka **yan-neke-m Yeso** ye ro n-me o-hat a, ye nomoru Yeso ur-bongon. Kap mo un ye zeeru Yeso, "Nip-o, wo **Wa-wu Shir** wu."

Yeso taasute ya-us-gom

gom-se un ye un bo-o o-Genesaret

(Mark 6:53-56)

³⁴ Ka da-de ye pasuru de ka jit-de m-sa de, ye kergunduru un dak-o o-Genesaret. ³⁵ Bo hun-ne ye un ka bo-o nepte Yeso haante a, ye tomuru a rure ko wu ke net-wu, wu ro un ka dak-o a, unze Yeso haante. Ye hante wu ya-us-gom kap. ³⁶ Ye konuru Yeso ye ci ko riib-yo un matuku-de un wu. Wu ya'uru ye o-cow, ye nom kaane. Myet-mo un ye ci'e a gom-se un ye taaru.

B̄or-ʉs op ʉs-taan

Jor-se un ye ro co-o o-dak a

(Mark 7:1-13)

¹ A kanē **Parisa-ne** un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne haanuru be-ur Yeso zee-mo o-Urusharima. Ye zeeru, ² "ZRemen yan o ne yan-neke-m ru rotte m-jetem un jor-se un mong-ne? Te un zee kaane remen ye ro m-sapt ut-kom ye reet rii-yo m-re bo a oos a."

³ Yeso shasuru ye, "No ne, zremen yan o no rotte m-jet un **karamsa-o** Shir remen jor-ʉs no?" ⁴ Ai, Shir zeste, 'Hyan tato ru ut-gos ne un inu ru ne,* komo, 'Myet wu pyape tato

* **B̄or-ʉs op ʉs-taan:4** 15:4 Hyen komo: Rwuu 20:12; Kara 5:16.

un wu kɔ inu un wu à, o-nip a ho wu.'† 5 Amba nɔ ur-yoos unze urege net rɔ un yo ken rii-yo ne yo wu heete m-gu un tato un wu kɔ inu un ne un yo ne à, amba wua zee, 'Kap rii-yo nɔ roa kum be un de n-ga à, yar-mɔ mɔ um **seke** Shir à,' waragte ɔ ka, ba se o ya'aste tat-ne ru ne ut-gɔs á. 6 Remen jor-ɔs nɔ, nɔ muste Ma-tɔ Shir hwaa. 7 Nɔ ya-o-shepe! Hond hond ɔ **Ishaya** nome ma-ut nɔ bɔ wu zee à,

8 " 'Ká hun-ne ye rɔ me m-'ya m-sek un nu-se un ye cot, Amba hur-de un ye nomoste ur-hew un me ne.

9 Guw-mɔ un ye mɔ ye rɔ me m-nome à, mɔ o-hwaa mɔ, ye sugute **karamsa**-ɔ Shir un yoos-de un ye.'‡ "

*Rem-se rɔ un saburse un net be-de Shir à
(Mark 7:14-23)*

10 Yeso aaguru buug-de un hun-ne, wu zeeru ye, "Raks nɔ, nɔ hoge m-sɔk ne. 11 Ba rii-yo rɔ m-cɔw un nu-ɔ un net à, yo rɔ wu m-rwɔ wu waktute **ko-ya-ur-ba'as** be-de Shir á, se rii-yo rɔ m-rwuun un nu-ɔ un wu à, un yo wu rɔ m-nom ne à."

12 Yan-neke-mɔ un wu haanuru be-de un wu, ye cituru, "¿Kɔ o nepste unze **Parisa**-ne hogute ryaab-ɔs ru remen kà ma-tɔ o zee?"

13 Yeso shasuru, "Myet go-de rɔ ba Tato re wu n-Tɔn shir wu go de á, a mu'ug de. 14 Yagu ye temb. Pɔ-ne yan-nak un ɔr un ye pɔ-ne. Urege ko-pɔ rɔ m-nak un ɔr un wu ko-pɔ, ai, kap mɔ un ye yea he'ebe n-me o-kuub."§

15 Ka da-de, Bitrus zeeru, "Yeso, rwuntu te cas yo ká sha-mɔ ut-ma mɔ cone te nep à."

16 Yeso zeeru wu, "¿Ashi, har m-mɔka nɔ nap á? 17 Me m-zeɛ kap ɔ un rii-yo net re à, ur-takan yoa cɔw un nu-ɔ un wu, ká da-de ne yoa cɔw un men-tɔ un wu, komo ur-kom yoa ru un wur-ɔ un wu. 18 Amba rii yo-yo rɔ m-rwuun o-nu à be-de ur-hur yo rɔ m-rwuun. Komo yo rɔ m-naas un net-wu rwunte yo à.* 19 Me un zee kaane remen cin ur-hur barag-ɔs yo-se rɔ m-rwuun. Se rɔ, ho-m un hun-ne, o-ás ne, m-naase ne, ur-hyow ne, un shese ut-bɔ ne, un naas un jin-ut ɔr ru ne. 20 Se kà rem-se rɔ net m-rwɔ m-wakte **ko-ya-ur-ba'as** be-de Shir. Re un rii ba un sapt ut-kom a ru net m-wakte **ko-ya-ur-ba'as** be-de Shir á."

† **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-taan:4** 15:4 Hyen komo: Rwu 21:17; Rewi 20:9. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-taan:9** 15:9 Hyen komo: Isha 29:13 (ut-Girik). § **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-taan:14** 15:14 Hyen komo: Ruka 6:39. * **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-taan:18** 15:18 Hyen komo: Mati 12:34.

*Sher-mo un wu ken
ne'a-wu be-ur Yeso
(Mark 7:24-30)*

²¹ Yeso ruuru o-Gariri wu nekuru raag-o un dak-to o-Taya o-Sidon ne, ²² Wu ken ne'a wu ko-ya-o-**Kan'ana**, wu ro ur-she'et kane à haanu be-ur Yeso. Wu 'yonsu us-cor wu ro us-kan, wu zeeru, "Gos-wu, wa **Dawuda**, hoge 'won un de! Remen wa re wan-ne'a ro un ko-**ya-ut-kot** ne, wu ro wu un ya-ur-koob."

²³ Amba Yeso shas wu ko ur-gom á. Ka da-de yan-neke-mo un wu konuru wu, ye zeeru, "Yan wu! Zee wu arag. Remen wu ro na m-dore un kaas ut-to o-zaaz!"

²⁴ Ka da-de Yeso zeeru ka ne'a-wu, "Shir un tomon me remen hun-ne ye o-**Isra** ca-ye Shir ye ege à cot."

²⁵ Amba ka ne'a-wu haaru wu kwukturu un co-o un wu. Wu konuru komo, "Gos-wu, gu me!"

²⁶ Yeso zeeru ka ne'a-wu, "A nom ur-bon a dek rii-yo m-re yo un yakar a ya'as yege-wo á."

²⁷ Ka ne'a-wu shasuru, "Eba, Gos-wu o, amba yege-wo ro m-rekem un yo ken rii-yo m-re yo ro m-he'en un kok-to ya-o-hur rotte m-re à."

²⁸ Yeso zeeru, "Ne'a sher-m ru ro deen! A nomotu yo wo o-dish à." Un gyept-o un yish, ko-**ya-ut-kot** ruuru un wa un wu.

Yeso taaste gom-se un hun-ne deen

²⁹ Bon kane, Yeso doruru so n-riib Mar-o o-Gariri. Ka da-de wu daaru ur-dor, wu she'eturu. ³⁰ Hun-ne haanuru be-de un wu deen. Ye neknute un ryam-ne ne, un po-ne ne, un **cim**-ne ne, un 'kato-ne ne, un ye ken ya-us-gom ye ne deen, ye essuru ye un co Yeso. Wu taasuru ye gom-se un ye kap. ³¹ Har hun-ne hyen o-made bo ye hyane 'kato-ne teperte à, ya-ut-**cim** komo ye m-senge, ryam-ne ur-hew, po-ne komo ye ro o-hyan. Kap mo un ye, ye nomuru Shir o o-**Isra** ur-bongon.

*Yeso reegtute hun-ne dugu-us nass [4,000]
(Mark 8:1-10)*

³² A kane Yeso aaguru yan-neke-mo un wu, wu zeeru, "Me m-hoge 'won-de un ka hun-ne ye. Caane ho-ut tet-to ka ye be-ur gaan un me ne, komo ye rott rii-yo m-re á. Man 'yons ye m-mer á, taase ye bonse un cow."

³³ Yan-neke-mo un wu zeeru wu, "De ka be-de rotte net á, ¿ke a he kum un ga-to a hette reegte un de ka caari-de un buug-de un hun-ne de?"

³⁴ Yeso cituru, "¿Burodi-ut re no rotte?"

Ye zeeru, "Ta'oor-to un yan jan rek-ye ne hiin."

³⁵ Yešo zeeru buug-de un hun-ne ye she'ete n-dak. ³⁶ Wu dekuru ka burodi-to ta'voor-to un ka jan-ye ne. Wu bomuru Shir, wu wonguru to. Wu ya'asuru yan-neke-mo un wu. Komo yan-neke-mo un wu wonguru buug-de un hun-ne.

³⁷ Ko wu ke wu reeg wu ciig. Yan-neke-mo un wu karaksuru to kwange à, koor-ut ta'voor ut-caari. ³⁸ Ye re to komo à, dugu-ɔs nass [4,000] ye ro, hussè ne'a-ne un yakar-ne. ³⁹ Ka da-de Yešo 'yonsuru buug-de un hun-ne ye ji o-hur. Wu cowuru hat-o m-ho wu arguru dak-o o-Magadan.

Bɔr-ɔs op ɔs-cind

Hoob-o o-napa

(Mark 8:11-13; Ruka 12:54-56)

¹ **Parisa**-ne un **Saduki**-ne haaru be-ur Yešo remen ye megerte wu, ye konuru wu kutu ye yo ken rii-yo ut-hyat yo n-Ton shir, yo he m-wakte o-napa à unze Shir wu tomne wu.*

² Wu shasuru ye, wu zee, "Urege rim-m nomog, no hyene Ton-o shir nomog zá, no m-zee, 'Ee, ho-de un buk dea rwuun kar kar.' ³ N-sot komo, no hyene Ton-o nomog zá, no m-zee, 'Caane a hye kem.'

No m-hoks m-nap bo Ton-o ro ur-hew à, amba no hoks o-napa yo Shir ro m-nom un ka da-o á.† ⁴ Hun-ne ye un ka da-o yo-o o ro un gyer-o Shir á. Ye conog ye hyen o-napa amba yatt napa-o a he ye m-kute á, se o ma **Yunanawan-Rwor un Ma-to Shir.**" Ka da-de Yešo arguru, wu yage ye kane.‡

Yist-mo un Parisa-ne un Saduki-ne

(Mark 8:14-21)

⁵ Bo yan-neke-mo un wu woote yo ka riib-yo reeno à, ye baksuru unze ye boprunte ut-burodi. ⁶ Yešo zeeru ye, "Tu no yish no nep ha, komo no nom ja un ka **yist-mo un Parisa-ne mo ne un mo un Saduki-ne.**"§

⁷ Ye ciri ut-ma un hi un de un ye un hi un de un ye. Ye ro m-zee, "¿Ko remen ka burodi-to a boprunde à o wu zette kane?" ⁸ Yešo nepse yo ye ro us-barag à, wu zeeru, "No yan-sheer-m rek-mo! ¿Remen yan o notte m-zee nott ut-burodi á? ⁹ ¿Har m-moka non go nap? ¿To-ut ke'essute no bo um reegte hun-ne dugu-ɔs taan [5,000] un burodi-ut

* **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:1** 16:1 Hyen komo: Mati 12:38; Ruka 11:16. † **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:3** 16:2-3 Mo ken gen-mo deen ka gom-to ro kon n-me cir-mo un 16:2-3 be-de a gene wu shasuru à. ‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:4** 16:4 Hyen komo: Mati 12:39; Ruka 11:29. § **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:6** 16:6 Hyen komo: Ruka 12:1.

taan ne? ¿Komo koor-ut re nɔ karakɛ tɔ kuse? * 10 ¿Nɔ baks hun-ne dugu-ɔs nass [4,000] ye um reegte un burɔdi-ut ta'voor? ¿Koor-ut re nɔ karakɛ tɔ kuse? † 11 ¿Re nɔmɛ nɔ yagute m-nap unze me un ma-tɔ ut-burɔdi á? Um zeeg nɔ komo, 'Nom nɔ ja un **yist-mɔ** un **Parisa-ne** un **Saduki-ne** ne.' "

12 Ka da-ɔ yan-neke-mɔ un wu nape unze **yist-mɔ** a m-rwɔ ut-burɔdi à mɔ mɔ á, amba wu un cɔn ye nom ja un yoos-de un **Parisa-ne** un **Saduki-ne** de o-shepe.

Bitrus rurute Yeso unze

Yeso wu rɔ Kiristi

(Mark 8:27-30; Ruka 9:18-21)

13 Tɔ, bɔ Yeso haante dak-ɔ o-Kaseriya ɔ o-Pirip à, wu cituru yan-neke-mɔ un wu. Wu zeeru, "¿Wan wu hun-ne rɔ m-zee **Wà-wu un net** ‡ rɔ?"

14 Ye zeeru, "Ye ken ye rɔ m-zee **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-hɔ**, ye ken ye komo **Ereja**, ye ken komo Irmiya, kɔ komo wan-gaan n-me un **yan-Rwor un Ma-tɔ Shir** n-ga." §

15 Ka da-de wu cituru ye, "¿Amba nɔ un ya, wan wu ne um rɔ un hyan-o nɔ?"

16 Simɔn Bitrus shasuru, "Wɔ wu, **Kiristi**, * **Wà-wu Shir** wan-hɔg." †

17 Yeso shasuru, wu zee, "Simɔn wà **Yohana**, wɔ ko-ya-okwum-wu! Remen Tato re wu rɔ n-Tɔn shir à, wu kutu wɔ tɔ ka, ba net á. 18 M-mɔka um zeeg wɔ unze wɔ rɔ Bitrus, ‡ komo n-tɔn un ka ta'ar-o § um he man yan-dor re, komo mɔ ken mar-mɔ * rott ut-gwɔmo be-de un ye á. 19 Man ya'as wɔ rii-se un tiks un gwɔmo-tɔ Shir. Koyan o caase kanɛ un hɔno o-dak, Shir a caas yo n-Tɔn shir. Komo koyan o gage kanɛ un hɔno o-dak, Shir a geeg yo n-Tɔn shir." †

20 Wu nakuru yan-neke-mɔ un wu ut-tɔ m-sɔk ne, ye rure net unze wu rɔ **Kiristi** á.

Yeso rworɔg gon mar-mɔ wu he'e à

(Mark 8:31—9:1; Ruka 9:22-27)

* **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:9** 16:9 Hyen komo: Mati 14:17-21. † **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:10** 16:10 Hyen komo: Mati 15:34-38. ‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:13** 16:13

"Wà-wu un net" con-de de Yeso ro un 'ya un hi un de un wu à. § **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:14** 16:14 Hyen komo: Mati 14:1-2; Mark 6:14-15; Ruka 9:7-8. * **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:16** 16:16 Kɔ: *Wu Shir daagne à Wan-Gwu* (gom-de Yahuda-ne) un *Wu Shir daagne à* (gom-de ut-Girik) kap mɔ un tɔ, tɔ rɔ "Wu Shir daagne à."

† **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:16** 16:16 Hyen komo: Yoha 6:68-69. ‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:18** 16:18 ut-Girik: *Ka jin-de unze Bitrus ur-ta'ar de ka*. § **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:18** 16:18 ut-Girik: *ta'ar-o caari*. * **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:18** 16:18 ut-Girik: *komo ish-se de o-ra*. † **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:19** 16:19 Hyen komo: Mati 18:18; Yoha 20:23.

²¹ Cin ɔn ká da-ɔ, Yeso cire m-kute ɔn yan-neke-mɔ ɔn wu unze, se wu haag bɔ-ɔ o-Urusharima. Komo wu ruru ye yo he wu m-kor reno à. Wu suut ur-koob go-ɔs-go be-de ɔn ye ro sek-ye, ɔn Gwomo-ne ye ɔn kon-se Shir, ɔn ya-ur-yoos-de **karamsa-ɔ Mosa** ne. Komo a ho wu, ɔn ho-ur atette-de komo a 'yons wu.

²² Bitrus nakuru wu n-riib, wu ciruru wu ut-kangse. Wu ro m-zee, "Gos-wu, Shir ye peste! To ka a nome be ɔn du á."

²³ Amba Yeso wakturu be-ur Bitrus. Wu zeeru, "Wonge ɔn me ne, wo **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot!** Wo ko-yan-rwo ur-pukse wu be ɔn de. Remen wo ɔs-barag untun net, yanze untun Shir bɔ Shir ro ɔs-barag á."

²⁴ Ka da-de Yeso zeeru yan-neke-mɔ ɔn wu, "Myet wu cone wu doru me à, be-ur no, se wu she'eg hi ɔn de ɔn wu, wu sew **kan-ɔ ɔn wu, wu doru me.**[‡] ²⁵ Remen wu cone wuke ɔn hoog-mɔ ɔn wu à, wua taage ɔn mɔ. Amba kap bon wu taage ɔn hoog-mɔ ɔn wu rem re à, wua kum mɔ. §

²⁶ ¿Yan yo ne net he m-kum urege wu kumug kwum-ɔ ɔn hono o-dak kap, amba wu taaguru ɔn hoog-mɔ ɔn wu? Ko ne, ¿ya net he m-ya'as be-de ɔn shas-ɔ ɔn hoog-mɔ ɔn wu?

²⁷ Remen me **Wà-wu ɔn net**, man haan ɔn seps-m Tato re ne ɔn yan-tom-ye ɔn wu ne, man piishe ko wu ke net-wu ut-ma mosse ɔn rii-yo wu nome ne à.* ²⁸ Nip-ɔ me no m-rure, ye ken ye ro kon eso eso kan ye mer á, har se ye hyanag haan-mɔ ɔn **Wà-wu ɔn net** n-me ɔn gwomo-ut Tato ɔn wu."

Bɔr-ɔs ɔp ɔs-ta'voor

Yeso barmute

(Mark 9:2-13; Ruka 9:28-36)

¹ Bɔ a rewete ho-ut cind à, Yeso dekururu Bitrus ne, ɔn **Yakubu**, ɔn **Yohana** (heno **Yakubu**) ne, wu daaru o-haag ɔn ye ne ɔn hon-de ɔn ye. ² Ye ro o-gwot wur-o Yeso barmuru, co-ɔ ɔn wu nomuru m-cucas untun ur-ho, matuku-to wu cope à to warguru ut-pus to pyar. ³ ɔn gyept-ɔ ɔn yish, **yan-Rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir** ye n-ga, **Mosa** ne ɔn **Ereja** rwunuru, ye ro ut-orom ɔn Yeso ne.

⁴ Bitrus zeeru Yeso, "Gos-wu, nomog ur-bon o tette kané à! Urege o conog, man tond depi-ut tet kané, ur-gaan rem ru, ur-gaan rem **Mosawan-Rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir**, ur-gaan komo rem **Erejan-Rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir.**"

‡ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-cind:24** 16:24 Hyen komo: Mati 10:38; Ruka 14:27.

ɔp ɔs-cind:25 16:25 Hyen komo: Mati 10:39; Ruka 17:33; Yoha 12:25.

ɔp ɔs-cind:27 16:27 Hyen komo: Mati 25:31; Bɔng 62:12; Roma 2:6.

§ **Bɔr-ɔs**
* **Bɔr-ɔs**

⁵ Wɔ rɔ m-rwɔr ɔt-ma káane ke'ente-ɔ m-cucas hokkuru ye. Ye hoguru ɔr n-me ɔn ká ke'ente-ɔ ɔ m-zee, "Wɔ ka wɔ rɔ Wà re, wɔ me m-ɔn à, me m-hoge rere-mɔ ɔn wɔ deen. Raks nɔ ma-tɔ ɔn wɔ!"*† ⁶ Bɔ yan-neke-mɔ ɔn wɔ hogute káane à, gye-ɔ hooru ye deen, har ye heeru n-dak.

⁷ Yeso wɔonuru, wɔ ci'uru ye. Wɔ zee, "Ine nɔ, nɔ hoge o-gye á." ⁸ Bɔ ye daste ɔt-hi à, ye hyan net á se Yeso ɔn hon-de ɔn wɔ cot.

⁹ Bɔ ye rɔ m-kerkunde ɔn ká Haag-ɔ à, Yeso naku ye ɔt-tɔ. Wɔ zee, "Nɔ rure net rii-yo nɔ hyane á, se **Wà-wɔ ɔn net** inute ɔt-marimar."

¹⁰ Yan-neke-mɔ ɔn wɔ cituru wɔ. Ye zee, "Tɔ, ¿remen yan ɔ **yan-Yoos-de o-karamsa** zette unze, se **Erejawan-Rwor ɔn Ma-tɔ Shir** he'esente ka da-de **Kiristi** haante?"‡

¹¹ Yeso shasuru, wɔ zee, "Nip-ɔ, **Ereja** roon, komo wɔ ja'as koyan. ¹² Amba me nɔ m-rure, **Ereja** be'este wɔ he'esente, ye nap ɔn wɔ ne á, har ma ye nomotu wɔ rii-yo ye hyane m-sok à. Káane komo **Wà-wɔ ɔn net** he swo ɔr-koob ɔn kom-tɔ ɔn ye."§ ¹³ Bɔ Yeso zette kaane à, yan-neke-mɔ ɔn wɔ napuru unze wɔ rɔ ye ɔn nome ɔn ma-ɔt **Yohana Wa-m-Yo'os ɔn hun-ne m-hɔ**.

Yeso taasute wà gom-ɔ ɔn ko-ya-ɔt-kɔt
(Mark 9:14-29)

¹⁴ Bɔ ye woote ɔn 'wɔn-de o-Haag à, hun-ne deen rɔ ye ɔr-'er. Wɔ ken net-wɔ haanuru be-ur Yeso, wɔ kwukturu ɔn co-ɔ ɔn wɔ. ¹⁵ Wɔ zeeru, "Gos-wɔ, hoge 'wɔn-ur wà re wan-campo, wɔ rɔ o-tattura ne. Komo wɔ rɔ ɔn swo ɔr-koob deen. Wɔ m-bɔr m-hebe o-ra, m-hɔ ne. ¹⁶ Um heete wɔ be-de yan-neke-m ru, amba ye hoks wɔ m-taase ɔn gom á."

¹⁷ Yeso shasuru, "Nɔ hun-ne ye m-moka, yan-koob-de m-sheer o-nip, ya-ur-cikt, ¿har ha-mɔ ɔn hɔ-ɔt re ɔ um he m-she'et ɔn nɔ ne? ¿Har ha-mɔ ɔn hɔ-ɔt re ɔ um he m-joose ɔn nɔ ne? Hantu me nɔ ka wà-wɔ." ¹⁸ Yeso hurguru ko-ya-**ɔt-kɔt** ɔt-gaag. Ká ko-ya-**ɔt-kɔt**-wɔ ruuru, wɔ yage wà cas. A kane gom-ɔ ɔn wà taaru.

¹⁹ Da-ɔ net rokne be-ur Yeso á, yan-neke-mɔ ɔn wɔ haanuru be-de ɔn wɔ. Ye cituru wɔ, "¿Remen yan ɔ te hokste ruut ɔn ká ko-ya-**ɔt-kɔt**-wɔ á?"

²⁰ Yeso zeeru ye, "Remen sher-m nɔ rɔ deen á. Nip-ɔ me nɔ m-rure, urege sher-m nɔ woog gos-tɔ ɔn go'-yo o-mosta

* **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-ta'voor:5** 17:1-5 Hyen komo: 2Bit 1:17-18. † **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-ta'voor:5** 17:5 Hyen komo: Taka 22:2; Bɔng 2:7; Isha 42:1; Mati 3:17; 12:18; Mark 1:11; Ruka 3:22; Kara 18:15. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-ta'voor:10** 17:10 Hyen komo: Mara 4:5. § **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-ta'voor:12** 17:12 Hyen komo: Mati 11:14.

yo jiishe ʉs-rek be-de ʉn gɔ kap à, nɔa rees m-zee ka haag-
o ine zee-mɔ ʉn kanɛ ha-mɔ ʉn reeno, komo ɔa ine. Yatt
rii-yo he nɔ m-kwange á."*†

*Yeso doog nom ʉt-ma
mɔsse ʉn mar-mɔ ʉn wu ne
(Mark 9:30-32; Ruka 9:43b-45)*

²² De ken hɔ-de bɔ ye waragte ʉn dak-o o-Gariri à, Yeso
zeeru ye, "A ya'as **Wà-wu ʉn net** ʉn kom-to ʉn hun-ne.
²³ Komo yea ho wu, ʉn hɔ-ur atette-de komo a 'yons wu."
Yan-neke-mɔ ʉn wu bɔpu o-regen deen.

Top ʉn tar ʉn Pyo-o Shir

²⁴ Yeso ʉn yan-neke-mɔ ʉn wu ne wooru bɔ-o o-
Kapanahum. Yan-gɔks ʉn tar remen **Pyo-o Shir** haaru be-
ur Bitrus, ye zeeru wu, "¿Wan-yoos-ur nɔ rɔ ʉn top ʉn tar-o
ʉn **Pyo-o Shir**?"‡

²⁵ Bitrus shasuru, "Wu rɔ m-top ge." Bitrus cowuru o-hur
remen wu rurute Yeso ka ma-to. Cin ba wu ʉn rure Yeso,
Yeso cituru wu, "Bitrus ¿Ya o hyane mɔsse ʉn ká cot-o ne?
¿Be-ur wan-ne o gwomo-ne rɔ m-gɔks ʉn hwor-ye ʉn tar
o, be-de ʉn yakar-ye ʉn ye o, kɔ be-de ʉn hamat-ne ye ye
shipe à?"

²⁶ Bitrus shasuru, "Be-de ʉn hamat-ne."

Yeso zeeru, "Ya-o-dak rɔ m-top o ka á! ²⁷ Kap ʉn kaane
ne, taase ká hun-ne hɔge shoob-ur na, hebe o-mar o jorbe
o-kwembe, o hek nu-o ʉn jan-yo o shipe ur-takan à. Wɔa
'wɔs o-azorpa yo he m-bo'os à, o dek yo o top tar ru ʉn o
ma re ne."

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-eer

¿Wa jiishe ʉt-gɔs?

(Mark 9:33-37; Ruka 9:46-48)

¹ ʉn ká da-o **yan-neke-m Yeso** haaru be-ur Yeso, ye cituru
wu, "¿Be ʉn te, wa jiishe ʉt-gɔs kap n-me ʉn gwomo-to
Shir?"*†

² Yeso agnuru wu ken wà rek-wu wu, wu essu wu n-tete
de ʉn ye. ³ Ka da-de wu zeeru, "Nip-o me nɔ m-rure, se
nɔ ja'aste barag-ʉs nɔ komo nɔ warag untun yakar rek-ye,
nɔa kum m-cow ʉn gwomo-to Shir á,† ⁴ Remen kaane myet

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor:20** 17:20 Mɔ ken gen-mɔ ʉn dɔ ci-o kwɔz o-gaan
21Ay, gɔn ye ka rɔ m-ru á, se ʉs-kɔn mɔsse o-swɔt ne. Hongse: Mark 9:29.

† **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor:20** 17:20 Hyen komo: Mati 21:21; Mark 11:23; 1Kor
13:2. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor:24** 17:24 Hyen komo: Rwuu 30:13; 38:26.

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-eer:1** 18:1 Hyen komo: Ruka 22:24. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-eer:3**
18:3 Hyen komo: Mark 10:15; Ruka 18:17.

bɔn wɔ muute hi ɔn de ɔn wɔ ba nɔ-mɔ ɔr-hi ɔntɔn ka wà rɛk-wɔ wɔ à, wɔ jiishe ɔt-gɔs ɔn gwɔmo-tɔ Shir.

⁵ “Komo myet bɔn wɔ gokse wà rɛk-wɔ ɔntɔn wɔ ka rem re à, mɛ wɔ gokse.

Rem-se rɔ ɔn rɔwɔ ɔr-pukse à

(Mark 9:42-48; Ruka 17:1-2)

⁶ “Komo bɔn wɔ rɔwɔe wan-gaan n-mɛ ɔn ka yakar-ye shere o-nip be ɔn de à, nɔm **ɔr-ba'as** à, a jiish wɔ m-rerem a gege wɔ ta'ar-de ɔr-na ɔr-geks, komo a jorbe wɔ n-mɛ m-sa mɔ ɔr-duw.

⁷ “Rii-yo ɔr-'wɔn yo ka wɔ rɔwɔe ye ken ye nɔm **ɔr-ba'as** à. Rii-yo ɔn rɔwɔ **ɔr-ba'as** rɔ kɔn, amba rii-yo ɔr-'wɔn yo be-de ɔn ká wɔ rɔwɔe ka **ba'as-de** à. ⁸ Urege kom-o ru, kɔ na-o ru rɔ wɔ ɔn rɔwɔ **ɔr-ba'as**, kups o jore. A jiish wɔ o cɔw hoog-o ba m-ta ɔn na-o gaan kɔ kom-o gaan, ɔtte a jorbe wɔ n-mɛ o-ra o rɔ m-ryomse á, ɔn kom-ɔt ru ne ɔt-voor kɔ na-ɔs ru ɔs-voor.† ⁹ Urege komo yish ɔn du rɔ wɔ m-rɔwɔ m-nɔm **ɔr-ba'as**, hɔs de o jore. A jiish wɔ o cɔw hoog-o ba m-ta ɔn yish-ɔr gaan ne, ɔtte a jorbe wɔ n-mɛ den-o o-ra ɔn yish ru ne voor.‡

Sha-mɔ ɔt-ma mɔ ɔn ca-yo ege à

(Ruka 15:3-7)

¹⁰ “Nap nɔ ha, taase nɔ yo'og kɔ wan-gaan n-mɛ ɔn ká yakar-ye, remen mɛ nɔ m-rure, **yan-tɔm-ye Shir** ye ɔn ye rɔ be-de Shir Tato re wɔ rɔ n-Tɔn à.*

¹² “¿Re ne nɔ m-hyan o, urege wa-ɔt-gɔt rɔ ɔn ca-ne o-zungu [100], gaan-o eguru be-de ɔn ye, ya wɔ he m-nɔm? Wɔa rees m-yage ɔn ye ká kwooz-ɔt nass ɔn op ɔn jero [99] n-tɔn o-haag ye rɔ ɔt-re. Wɔ heeste hoob-o ɔn ká gaan-yo ege à. ¹³ Komo wɔ hyande yo, nip-o mɛ nɔ m-rure, zak-o wɔ rɔ m-nom à, o aragte o ɔn ká kwooz-ɔt nass tɔ ɔn op ɔn jero [99]. ¹⁴ Káane o, Tato re wɔ rɔ n-Tɔn shir à, wɔ cɔn kɔ wan-gaan be-de ɔn ká yakar-ye ege á.”

Urege ɔr ru nɔmog wɔ ɔr-ba'as

(Ruka 17:3)

¹⁵ “Urege ɔr ru ko-yan-dor nomote wɔ **ɔr-ba'as**, neke o ruru wɔ ɔn hon nɔ. Urege wɔ hogute ma-ɔt ru, komo wɔ kɔnog wɔ o doog wɔ o ka m-muunte ɔn cɔw.† ¹⁶ Amba urege wɔ hogu wɔ á, o do m-ha be-de ɔn wɔ ɔn net ne wan-gaan

‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-eer:8** 18:8 Hyen komo: Mati 5:30. § **Bɔr-ɔs op ɔs-eer:9** 18:9

Hyen komo: Mati 5:29. * **Bɔr-ɔs op ɔs-eer:10** 18:10 Mɔ ken gen-mɔ ɔn dɔ ci-o op o-gaan 11Komo Wà-wɔ ɔn net ɔn haan remen gwɔ-o ye ege à. Hongse Ruka 19:10. † **Bɔr-ɔs op ɔs-eer:15** 18:15 Hyen komo: Ruka 17:3.

kō nen yoor, remen kap yo o zee à, a 'wqs tō o-nip un nu-se un ya-ús-tōr nen yoor kō tet.‡ 17 Ûrege wu yagutu ye m-hogē har m-mōka, o rure hun-ne **yan-dor Yeso**. Ûrege komo har wu yagute m-hogē un hun-ne **yan-dor Yeso**, muut wu untun wu nape Shir á, kō ko-**yan-gōks un tar** wu nape Shir á.

18 “Nip-o mē nō m-rure, komo kō yo ke rii-yo o caase kanē un hōno o-dak, Shir a caas yo n-Tōn shir. Komo kō yo ke rii-yo o gage kanē un hōno o-dak, Shir a geeg yo n-Tōn shir.§

19 “Man do nō m-rure un yo ka, urege hun-ne nen yoor be un nō un hōno o-dak ye mossute ut-hi ye kōn yo ken rii-yo, Tato re wu n-Tōn wua nomo ye yo. 20 Remen kap be-de hun-ne yoor kō tet karge n-mē un jin un de à, mē be-ur gaan un ye ne.”

*Sha-mō ut-ma mō un
ko-guw-wu rō un ho'os ut-ma á*

21 A kanē Bitrus wōonuru, wu zeeru Yeso, “¿Gos-wu, re hōn o or re he mē nom **ur-ba'as** um ho'os ká ma-tō? ¿So ta'voor o?”

22 Yeso zeeru wu, “Mē zee wō o-ta'voor á, amba o-ta'voor har sō kwōoz-ut tet un op [490].*†

23 “Remen kaanē, a hongse gwōmo-tō Shir un wu ken ko-Gwōmo-wu nē. Wu cone oog un kwum-o un wu, o rō un kom-tō un guw-ne ye un wu à. 24 Bō ká ko-Gwōmo-wu cirte ur-oog à, a hanturu wu ken net-wu, wu, wu rō m-dore ur-moog à de ka net-wu a hoks m-top á har ta-de un hog-mō un wu.‡ 25 Bō kwangute wu m-top à, ko-Gwōmo rwō'uru a beeb wu un ne'a un wu nē un yakar-ne kap un rii-yo wu rotte nē à, remen a topt ká hwor-ye.

26 “Ká ko-guw-wu kwukturu un co-o un wu, wu ma'asu us-kōn wu rō m-zee, ‘Nomo mē, man tops wō kap.’ 27 Ko-Gwōmo hoguru 'wōn-de un ká ko-guw-wu, wu ho'osuru wu. Ko-Gwōmo yaksuru wu, wu yaguru ma-tō un ká moog-de.

28 “Amba ká ko-guw-wu bō un ru-mō un wu, wu oosuru or ru un wu ko-guw, wu wu rō m-dore ur-moog hiin à,§ wu reeru wu us-cōr. Wu zee, ‘Top mē rii-yo mē wō m-dore à!’

29 “Or ru un wu un ko-guw kwukturu, wu konuru wu. Wu zee, ‘Nomo mē, man tops wō.’ 30 Amba ká ko-guw-wu yage,

‡ **Bqr-ús op ús-eer:16** 18:16 Hyen komo: Kara 19:15. § **Bqr-ús op ús-eer:18**

18:18 Hyen komo: Mati 16:19; Yoha 20:23. * **Bqr-ús op ús-eer:22** 18:21-22

Hyen komo: Ruka 17:3-4. † **Bqr-ús op ús-eer:22** 18:22 Hyen komo: Taka 4:24.

‡ **Bqr-ús op ús-eer:24** 18:24 ut-Girik: *dugu-ús op [10,000] tarents* [kiroguram-ye 340,000 azurpa].

§ **Bqr-ús op ús-eer:28** 18:28 ut-Girik: *Wu wu rō m-dore denari zungu-o gaan*. O-denari ro hond hond un rii ko-ya-ur-gawus rō m-kum à ho-ur gaan.

har wu haaru, komo wu cɔwturu wu un kur-o m-ke'et, se da-o wu tope ka moog-de a.

³¹ “Bo or re un wu un guw-ne hoge rii-yo nome a, ye hoge m-rerem a. Ye ruru ko-Gwomo myet bo nome a. ³² Ko-Gwomo agburu ka ko-guw-wu. Wu zeeru wu, ‘Wo ko-guw, wan-men-ut jaas-to, um yaksutu wo kap moog-de o deku me a. Me un yaksu wo de remen o konog me. ³³ Ashi, inom ur-bon o hoge ‘won-ur or ru bo um hoge ‘won un du a?’

³⁴ Ko-Gwomo swooru us-ryaab deen. Wu rwo'uru a ‘ye wu ur-koob har se wu tok kap o un ka moog-de.

³⁵ “Kaanɛ komo Tato re wu n-Ton shir he m-nome un ko wu ke be un no wu yage ho'os un **ba'as**-ur or re un wu hur-ur gaan a.”

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jeɾo

Yoos-ur Yeso de un caas ut-ge
(Mark 10:1-12; Ruka 16:18)

¹ Bo Yeso komte rwor un se ka rem-se a, wu yagu dak-o o-Gariri. Wu cɔwuru so un dak-o o-Judiya, komo wu pasuru so un hɔran-de un Roog-o o-Joda a. ² Hun-ne ut-moor ne doruru wu, wu taasuru hun-ne ya-ʉs-gom reeno.

³ Kane, ye ken **Parisa**-ne ye haane be-de un wu remen ye cept wu, un ka cot-o, “in-me un **karamsa**-o na, o ya'ag net cɔw wu ho'oste ne'a un wu remen ko yo ke rii-yo?”

⁴ Yeso shasuru ye, “in Ashi, no karante Ma-to Shir a? Ka wu nomu ye cin ur-takan a, ‘Wu un nom ye campo un ne'a ne.’”*

⁵ Wu zeeru komo, ‘Remen kaane, net a yage tato un wu un inu un wu ne, wu momse ne'a un wu o-wur. Ye komo yoor, yea warag gaan.’† ⁶ Har kane co yea warag hun-ne yoor a, se de wan-gaan. Remen kaane, rii-yo Shir gage a, taase net us yo a.”

⁷ Ye zeeru wu, “To, in remen yan o **Mosawan-Rwor un Ma-to Shir** nomte o-**karamsa** a ya'as takurda-o un caas ut-ge, komo a ho'os ne'a?”‡

⁸ Yeso zeeru ye, “Remen cikt-ur no, o rwo'e **Mosa** yagute no ho'os ne'a no ne, amba cin ur-takan kaane o Shir cone a. ⁹ Me no komo m-rure, myet bo un campo wu ho'ose ne'a un wu a, un yatte be-de o-as a bope ka ne'a-wu a, komo wu ge hor-wu, wu nomog o-as o ka.”§

¹⁰ Yan-neke-m Yeso zeeru wu, “Urege kaane o to ro, net un ne'a un wu ne, ash ma jiishte o ka net she'et ba ut-ge.”

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jeɾo:4** 19:4 Hyen komo: Taka 1:27; 5:2. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jeɾo:5** 19:5 Hyen komo: Taka 2:24. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jeɾo:7** 19:7 Hyen komo: Kara 24:1-4; Mati 5:31. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jeɾo:9** 19:9 Hyen komo: Mati 5:32; 1Kor 7:10-11.

11 Amba wu zɛɛru ye, “Ba hon un net o he m-hoks m-dek un ka ma-to á se de ye Shir ya'e ur-beeb à. 12 Ye ken ye ro kon ye a mate ye she'et ba ut-ge à, remen yett m-campo á. Ye ken ye ro kon ye hun-ne musse kaane à, ba m-campo. Ye ken ye ro kon komo ye esse yea ge ut-ge á, remen con-to un **Gwomo-to Shir**. Myet wu he m-hoks m-dek un ka ma-to à wu dek.”

Yeso huute yakar nu-o ur-bon
(Mark 10:13-16; Ruka 18:15-17)

13 Ka da-o hun-ne hanturu Yeso yakar rek-ye remen wu cit ye un kom-to un wu komo wu konote ye us-kon. Amba yan-neke-mo un wu hururu ka ye hante ka yakar-ye à ut-gaag.

14 Amba Yeso zɛɛru ye, “Yagu no yakar rek-ye haante be un de. No wen ye á. Remen gwomo-to Shir to ma un ye to.” 15 Wu **seke** ye kom-to un wu ur-hi, wu huute ye nu-o ur-bon. Ka da-o wu arguru.

Ko-ya-o-kwum
(Mark 10:17-31; Ruka 18:18-30)

16 A kane wu ken wu haaru be-ur Yeso un ka cot-o ne, “Wa-ur-Yoos, zyan rii-yo ne um he m-nom so-yo um kumut hoog-mo ba m-ta à?”

17 Yeso zɛɛru wu, “¿Remen yan o wottu me un cot-se un rii-yo ro so-yo à? Ai, so-wu ro kon á se Shir cot. Amba remen um shest wo cot-o ru, urege o conog o kum hoog-o ba m-ta, se o gyereg rii-yo ka **karamsa-o** zee à.”

18 Ka net-wu zɛɛru Yeso, “¿To ke **karamsa-to**?”

Yeso shasuru, “Wo ho net á, wo hoob ne'a-wu un net á, Wo hiw ur-hyow á. Wo nom tor-se ut-bo á.* 19 Hyan tato ru un inu ru ne ut-gos ne. Komo o cun wan-bor-us ru bo o cone hi un du à.”†

20 Ka net-wu zɛɛru Yeso, “Ai, um dorussute to ka myet, zya kusu me?”

21 Yeso zɛɛru wu, “Urege o conog o warag kashi un net hond hond, neke o beeb hono un rii-yo wotte à kap, o ya'as koob-ne hwor, woa kum ur-'yons n-Ton shir. Ka da-o o haan, o doru me.”

22 Bo ka net-wu hogute kaane à, wu argu m-arag un tuk-mo ut-men, remen wu ro o-kwum ne deen.

* **Bor-ɔs ɔp ɔs-jero:18** 19:18 Hyen komo: Rwuu 20:13-16; Kara 5:17-20.

† **Bor-ɔs ɔp ɔs-jero:19** 19:19 Hyen komo: Rwuu 20:12; Kara 5:16; Rewi 19:18.

²³ Ka da-de, Yeso zeerú yan-neke-mo un wu, “Nip-o me no m-rure, ba un ka yish-ye hun-ne he kum un ko-ya-o-kwum-wu he m-cow un gwomo-to Shir n-Ton à. ²⁴ Man do no m-rure. A jiish m-sok dorom-yo cuw un ish-o o-ber, otte ko-ya-o-kwum cuw un gwomo-to Shir à.”

²⁵ Bo yan-neke-mo un wu hogute kaane à, ye bopuru o-nu. Ye zeeru, “Urege kaa o, ¿wan wu un ya he kum un gwu?”

²⁶ Amba Yeso gwoturú ye, wu zeeru, “Be-de un hun-ne, toa nome á. Amba be-de Shir ko yo ke rii-yo yo m-nome yo.”

²⁷ Ka da-de Bitrus zeeru wu, “Te yagute koyan remen te dorutu wo. To, ¿ya te he m-kum?”

²⁸ Yeso shasuru, “Nip-o me no m-rure, un ka da-o roone à, da-o **Wà-wu un net** he m-she'et un gwomo-to un wu to ut-gos à, no ye doru me à, no ye komo he m-she'et un deeg-to un gwomo-ut op ut-voor [12]. No ye he piishe un baag-ut op ut-voor [12] to un **Isra-ne** ut-ma.‡ ²⁹ Komo kap o un wu yagne ut-hur ko hen-ne ye un wu, ko sek-ye un wu, ko o-tato, ko o-inu, ko yakar, ko ut-kat, remen jin un de, wua kum rii-yo arge kaane à ut-be o-zungu [100], komo wu kum hogg-mo ba m-ta. ³⁰ Amba deen be-de un ye a m-hyan gos-ye m-moka à yea warag rek-ye. Ka ye a m-hyan rek-ye m-moka à, yea warag gos-ye. §*

Bqr ur-kwooz

Ya-m-senge un kat-o us-anab

¹ “**Gwomo-to Shir** untun wu ken ko-ya-o-kat-wu to ro wu ru'e n-sot n-sot à, remen wu hobonté ya-ur-guwus un kat-o un wu. ² Bo ye hongsuté hwor-ye a m-top un ya-ur-guwus un taas ur-ho à, * wu heeturú ye un kat-o un wu.

³ “Hohond-mo un kwom-us jero se n-sot, wu ro m-arag be-de un ya-ut-baab, wu hyanuru ye ken ye ro un she'et-de o-hwaa temb n-riib be-de ut-baab. ⁴ Wu zeeru ye, ‘No, neke no un kat-o re, man top no rii-yo depe à.’ Ye nekuru un kat-o un wu. ⁵ Bo wu dotte m-ru ho-ur ro ur-hi à, komo un hohond-mo un kwom-us tet, wu dekurú ye ken ya-ur-guwus ye.

⁶ “Har m-moka hohond-mo un kwom-us taan se m-rim, wu dooru m-ru wu hyanu ye ken ye ro eso eso ye rott yo

‡ **Bqr-ús op ús-jero:28** 19:28 Hyen komo: Mati 25:31; Ruka 22:30. § **Bqr-ús op ús-jero:30** 19:30 ut-Girik: Amba hun-ne deen ye ro ur-takan à, yea warag ya-ur-buste, ya-ur-buste, komo yea warag ya-ur-takan. * **Bqr-ús op ús-jero:30**

19:30 Hyen komo: Mati 20:16; Ruka 13:30. * **Bqr ur-kwooz:2** 20:2 ut-Girik: o-denari, top-o un a tope un ko-ya-ur-guwus un taase ur-ho, untun n-me 20:9-10,13.

m-nom á. Wú cituru ye, '¿Remen yan o notte un she'et-de o-hwaa taas ur-ho?'

⁷ "Ye shasuru wu, 'Remen yatt-wu ya'asu te rii-yo m-nom á.'

"Ká ko-ya-o-kat-wu zeeru ye, 'Neke no un kat-o re, noa 'wos ye ken ye no mosse m-senge un ye ne.'

⁸ "Bo rim-m nomte à, ko-ya-o-kat zeeru wan-co be-de un guw-ne ye un wu, 'Ha o gwoton ya-m-senge o-kat. Agbe ye o top ye, shi'in un ya-ur-buste ha-mo un ya-ur-takan.'[†]

⁹ "Da-o a tope ka ye haane hohond-mo un kwom-us taan à, ko wu ke goksuru rii-yo depe a top wu un taas ur-ho à. ¹⁰ To, da-o ka ye ba'e m-neke o-kat à, shogbe ye gokste top-o un ye à, ye ro o-gwot ye zee a top ye arge or un ye ne. Amba ko wu ke goksuru rii-yo depe a top wu un taas ur-ho à. ¹¹ Bo ye gokste top-o un ye à, ye ma'asuru ko-ya-o-kat us-hwuhwumug. ¹² Ye zeeru, 'Ye woone ur-buste à senge-mo un kwom-o gaan ye nome, amba o tok ye hond hond un te ne, te ye taase ur-ho m-senge m-swò n-noonho à.'

¹³ "Wu shasuru wan-gaan be-de un ye, wu zeeru, 'Wan-yen de, ai, me re ra-o ru á. ¿A hongse, um zee man top wo rii-yo a m-top un taas ur-ho á? ¹⁴ Goks rii-yo ro yo ma ru à o arag. Un nom me m-sok um top ye buste m-woon à hond hond un rii-yo um topu wo ne à. ¹⁵ ¿Mett o ur-beeb um nomot yo um cone un hwor re á? ¿Ko wo m-hoge ur-shoob o remen me kashi un net-wu?'

¹⁶ "Káane o heye be-de un ye a m-hyan ye ro gos-ye m-moka à, yea warag rek-ye. Kane komo ye a m-hyan rek-ye m-moka à, yea warag gos-ye."^{‡§}

*Yeso doog nom ut-ma mosse
un mar-mo un wu ne
(Mark 10:32-34; Ruka 18:31-34)*

¹⁷ Bo Yeso un yan-neke-mo un wu ne ro m-neke o-Urusharima à, Yeso hessuru n-riib n-cow un ye ne un hon-de un ye, wu ruru ye yo he m-kor un wu ne à wukusse. ¹⁸ "A wo no o-Urusharima. A ya'as **Wà-wu un net** un kom-to un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne. Yea piish wu ut-ma, remen a hoot wu. ¹⁹ Ka da-o yea ya'as wu un kom-to un **Roma**-ne. Ye nomo wu ur-ar, ye nomo wu us-sorog, komo ye kem wu. Amba un ho-ur atette-de a 'yons wu."

[†] **Bqr ur-kwooz:8** 20:8 Hyen komo: Rewi 19:13; Kara 24:15. [‡] **Bqr ur-kwooz:16** 20:16 ut-Girik: Amba hun-ne deen ye ro ur-takan à, yea warag ya-ur-buste, ya-ur-buste, komo yea warag ya-ur-takan. **§** **Bqr ur-kwooz:16** 20:16 Hyen komo: Mati 19:30; Mark 10:31; Ruka 13:30.

Yoos-ɔr Yɛso mɔsɛ ɔn nɔmɛ
ɔn yɛ ken yɛ nɛ m-gɔw
(Mark 10:35-45)

²⁰ Ka da-o, inu yakar Zɛbɛdi haanuru be-ɔr Yɛso ɔn yakar-ye ɔn wɔ nɛ, **Yakubu** ɔn **Yohana** nɛ. Wɔ kwɔkturu ɔn co-o ɔn wɔ, wɔ konuru Yɛso yo ken rii-yo. ²¹ Yɛso zɛɛru wɔ, “¿Ya o cone?”

Wɔ zɛɛru wɔ, “Rwɔ kà yakar re yoor-ye m-she'et, wan-gaan ɔn rɛ ɔn du, wan-gaan ɔn kwanta ɔn du, n-mɛ ɔn gwɔmo-ɔt ru.”

²² Amba Yɛso zɛɛru ye, “Nɔ nap rii-yo nɔ ɔs-kɔn á! ¿Nɔa hoksusɛ m-swɔ ibitte-de ɔr-kɔɔb de ɔm he m-swɔ?”

Ye zɛɛru wɔ, “Tɛa hoks.”

²³ Wɔ zɛɛru ye, “M-sɔk nɛ, nɔa sɔ ibitte ɔn de. Amba she'et-de ɔn rɛ ɔn de kɔ kwanta ɔn de mɛ wɔ rɔ wan-gwɔmo-tɔ m-'ya á. Tato re wɔ n-Tɔn shir, wɔ zongɛ ka be-tɔ, remen ká ye wɔ daage à.”

²⁴ Bɔ **yan-neke-m Yɛso** ye kuse nen ɔp à hogute yo **Yakubu** ɔn **Yohana** kon nɛ à, ryaab-ɔs rɛɛru ye remen ká nen yoor-ye. ²⁵ Amba Yɛso agnuru ye be-ɔr gaan myet. Wɔ zɛɛru, “Nɔ nak unze ka ye ɔt-gwɔmo tɔ ɔn ye ro **Yahuda** nɛ á, ye rɔ ɔn hogɛ m-rɛrɛm mɔ ɔn kute ɔn hun-nɛ ye ɔn ye ɔr-beeb. Komo ye rɔ gos-ye gos-ye ɔn ye à, ye rɔ ɔn hogɛ m-rɛrɛm ye kutute ye rɔ ɔn kus-o ɔn ye à ɔt-gwɔmo. ²⁶ Ʋ depe kaane be ɔn nɔ á. Bɔn wɔ cone wɔ warag gos-wɔ be ɔn nɔ à sɛ wɔ nomote ɔr ɔn wɔ nɛ m-gɔw.* ²⁷ Komo bɔ ɔn wɔ cone wɔ warag co be ɔn nɔ à, sɛ wɔ waragte ko-gɔw nɔ.† ²⁸ Kɔ mɛ ma, **Wà-wɔ ɔn net** mɛ haan remen a nomotú mɛ m-gɔw á, sɛ de remen ɔm nomoté ye ken ye m-gɔw. Komo ɔm ya'asté hogɔ-m re remen ɔm rurut hun-nɛ deen.”

Pɔ-nɛ yoor kumug o-hyan
(Mark 10:46-52; Ruka 18:35-43)

²⁹ Bɔ Yɛso ɔn yan-neke-mɔ ɔn wɔ nɛ inute ye yage bɔ-o o-Jeriko à, hun-nɛ deen doruru wɔ n-jim. ³⁰ Ye 'wɔssuru ye ken pɔ-nɛ ye yoor, ye ro tara tara n-riib n-cɔw. Bɔ ye hogute Yɛso ro m-arag ɔn ká cɔw-yo à, ye damu ɔs-cɔr. Ye zɛɛru, “Gos-wɔ, Wà **Dawuda!** Hogɛ 'wɔn ɔn te!”

³¹ Hun-nɛ kangsuru ye, ye res temb. Ye dooru m-dak ɔs-cɔr. Ye zee, “Gos-wɔ, Wà **Dawuda!** Hogɛ 'wɔn ɔn te!”

³² Yɛso argu m-ɛs ɔn cɔw, wɔ zɛɛru, “¿Ya nɔ cone ɔm nomo nɔ?”

* **Bɔr ɔr-kwɔɔz:26** 20:25-26 Hyen komo: Ruka 22:25-26. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz:27** 20:26-27 Hyen komo: Mati 23:11; Mark 9:35; Ruka 22:26.

³³ Ye zeeru wu, "Gos-wu, te conog te kum hyan-o o-bo."
³⁴ Yeso hoguru 'won-de un ye. Wu ci'uru yish-ye un ye. Ba un rem, ye ciru m-hyan! Ye doruru wu.

Bɔr ɔr-kwooz o-gaan

Yeso cowog bo-o o-Urusharima

(Mark 11:1-11; Ruka 19:28-40; Yoha 12:12-19)

¹ Bɔ Yeso un yan-neke-mo un wu ne woote bo-o o-Bapaji a, o ro yow yow o-Urusharima ne a, be-de un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**, Yeso tomuru yan-neke-mo un wu nen yoor.

² Wu zeeru ye, "Cow no ka bo-o ro un co no a. Un ra-o no tuwte a, noa hyen yo ken janka-yo ke'o, un wa un yo ne n-riib. No ussundu ye, no hantu me. ³ Wu ken wu citu no yo no m-nom a, zee no wu, 'Gos-wu wu conu ye.' Wua ya'asundu no ye ba un naas o-da."

⁴ To ka a un nom to remen a shooste rii-yo **wan-Rwɔr un Ma-tɔ Shir** rwore a unze,

⁵ "Zee no hun-ne ye o-Urusharima,*†

Ko-Gwomo no wu ka roone be un no,

Ko-yan-gwugwer-mo ur-hi wu,

Wu ro n-ton o-janka, wu ro n-ton wa-yo o-janka."‡

⁶ Ka yan-neke-mo un wu ye yoor haaru, ye nomuru bo Yeso zee ye nom a. ⁷ Ye hanturu o-janka un wa un yo ne. Ye neksuru matuku-to un ye n-ton un wa-yo o-janka. Wu daaru yo, wu she'eturu. ⁸ Hun-ne ut-moor ne neksuru matuku-to un ye n-dak n-cow. Ye ken ye komo ye jetmunuru wa-to us-'yo ye neksuru n-cow. ⁹ Hun-ne ye ro un co-o un wu a un ye ro m-dore un jim-de un wu ne a. Ye damu us-cɔr, ye zee, "Bongon-ur§ kumute be-ur Wa **Dawuda!**

Ko-ya-o-kwum-wu, wu ro m-haan

un beeb-de un Yawe a!

Bongon-ur kumute be-de Shir n-Ton!"*

¹⁰ Bɔ Yeso cuwte o-Urusharima a, hun-ne ma'asuru us-cot, ye ro m-zee, "¿Wan wu ne wu ka?"

¹¹ Se hun-ne ye ro m-dore un Yeso a, ye zeeru, "Ai, wu ka wu ro **wan-rwɔr un Ma-tɔ Shir**, Yeso wu o-Nazaret o un dak-o o-Gariri."

Yeso weneg m-kukop un Pyo-o Shir

(Mark 11:15-19; Ruka 19:45-48; Yoha 2:13-22)

* **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:5** 21:5 ɔt-Girik: Sihiyona. † **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:5** 21:5 Hyen komo: Isha 62:11. ‡ **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:5** 21:5 Hyen komo: Zeka 9:9. § **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:9** 21:9 ɔt-Girik: Hosanna! = Gu na! * **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:9** 21:9 Hyen komo: Bong 118:25-26.

12 Yɛso cɔwɔrɔ ɔn **Pyo-o Shir**, wɔ hyanɔrɔ myet ya-m-o ɔn ya-ɔt-baab nɛ n-mɛ. Wɔ wagarsɔrɔ deeg-tɔ ɔn yanshas-o ɔn hwɔr, ɔn deeg-tɔ ɔn yan-baab-tɔ ɔn tantabara-nɛ. 13 Wɔ zɛɛrɔ yɛ, “Gensɛ tɔ rɔ, ‘A eeg hur-o re hur-o ɔs-kɔn,’† amba nɔ muutɛ o be-de ɔn wukɛ-de ɔn hyow-nɛ.”

14 Pɔ-nɛ ɔn ryam-nɛ nɛ haanɔrɔ be-de ɔn wɔ ɔn **Pyo-o Shir**, wɔ taasɔrɔ gɔm-se ɔn yɛ. 15 Amba bɔ Gwɔmo-nɛ yɛ ɔn kɔn-se Shir ɔn **yan-Yoos-de o-karamsa** nɛ hyentɛ remse o-made se wɔ nɔmɛ à, har yakar rɔ ɔn dak ɔs-cɔr n-mɛ ɔn **Pyo-o Shir** yɛ rɔ m-zɛɛ, “Bɔngɔn-ɔr‡ depetɛ be-ɔr Wà **Dawuda**,” yan-co swɔɔrɔ ɔs-ryaab.

16 Yɛ zɛɛrɔ Yɛso, “¿Wɔ m-hogɛ ɔn rii-yo ká yakar-yɛ rɔ m-zɛɛ?”

Yɛso shasɔrɔ, wɔ zee, “Eba, ashi, ¿nɔ wɛt m-karantɛ n-mɛ ɔn Ma-tɔ Shir á? Tɔ zee,

“ ‘Wɔ wɔ yoosɛ yakar ɔn yan-yaar-nɛ

yɛ nomo wɔ ɔr-bɔngɔn.’ § ”

17 Bɔn ká nɛ, wɔ yagɔrɔ yɛ, wɔ ruurɔ ɔn ká bɔ-o, wɔ argɔrɔ o-Betanya, wɔ rewɔrɔ rɛnɔ.

*Yɛso huutɛ 'yo-yo
o-rum o-nɔ yɔ-o*

(Mark 11:12-14,20-24)

18 Bɔ ish gestɛ à, n-sot Yɛso rɔ m-warag o-Urusharima mɛr rɛɛrɔ wɔ. 19 Bɔ wɔ hyentɛ yo ken 'yo-yo o-rum yo n-riib n-cɔw à, wɔ haarɔ ɔn ká 'yo-yo. Amba wɔ kum rii á sɛ ɔt-wa. Wɔ zɛɛrɔ ká 'yo-yo, “Wɔa do mat ɔn yakar á har o nomot re!” A kanɛ ká rum-yo hwɔ'urɔ kaw.

20 Bɔ yan-nekɛ-mɔ ɔn wɔ hyentɛ káanɛ à, yɛ bɔpɔ o-nu. Yɛ zɛɛrɔ, “¿Re nɔmɛ ká rum-yo hu'utɛ káanɛ ba ɔn rem?”

21 Yɛso shasɔrɔ, wɔ zee, “Nip-o mɛ nɔ m-rurɛ, ɔrɛgɛ nɔ m-shɛr nɛ, komo nɔ zap á, kɔ hiin, nɔa hoks m-nɔm arɛgɛ rii-yo ɔn nɔmɛ ká rum-yo à. Nɔa zee ka haag-o ‘Wuksunde o hɛ'ɛbɛ n-mɛ m-sa.’ Qa nomo nɔ o-dɔrɔtɛ.* 22 ɔrɛgɛ nɔ shɛrɛg o-nip kɔ ya nɔ kɔnɛ Shir, nɔa kum yo.”

A ɔn boog-tɔ ɔn gwɔmo-ɔt Yɛso

(Mark 11:27-33; Ruka 20:1-8)

23 Bɔ Yɛso cɔwɛtɛ ɔn **Pyo-o Shir** à, wɔ rɔ ɔr-yoos, Gwɔmo-nɛ yɛ ɔn kɔn-se Shir ɔn sɛk-yɛ nɛ be-de ɔn hun-nɛ yɛ haanɔrɔ be-de ɔn wɔ. Yɛ zɛɛrɔ, “¿ɔn tɔ ke gwɔmo-tɔ o wɔtɛ ɔn nɔm ɔn ká rem-se? ¿Komo wa ya'ɔ wɔ ká gwɔmo-tɔ?”

† **Bɔr ɔr-kwɔɔz o-gaan:13** 21:13 Hyen komo: Isha 56:7; Irimi 7:11. ‡ **Bɔr**

ɔr-kwɔɔz o-gaan:15 21:15 ɔt-Girik: Hosanna! = Gu na! § **Bɔr ɔr-kwɔɔz**

o-gaan:16 21:16 Hyen komo: Bɔng 8:2 (ɔt-Girik). * **Bɔr ɔr-kwɔɔz o-gaan:21**

21:21 Hyen komo: Mati 17:20; 1Kor 13:2.

24 Yeso shasuru, wu zee, “Me un cere, man cit no o ken cot-o. Urege no shaks me, man ruru no gwomo-to mette un nom un ka rem-se a. 25 ¿Kene **Yohana** kume gwomo-to un yo'os-de un hun-ne m-ho de wu nome a? ¿Shir o ya'e wu ko net?”

Ma-ut sunuru ye, ye ro m-zee, “A zee no be-de Shir o, wua zee na, ‘To, ¿remen yan o a sherte un wu a?’ 26 Amba a zee no, ‘Be-de un net o,’ A o-gyer un ka buug-de un hun-ne de, remen kowan dekse **Yohana ko-yan-Rwor un Ma-to Shir wu.**”

27 Ye shasuru Yeso, ye zeeru, “Te nap a.”

Yeso zeeru ye, “Me un cere man ruru no ko un to ke gwomo-to mette m-nom un ka rem-se a.

*Sha-mo ut-ma mo un
ko-wan yakar yoor yan-campo-ne*

28 “To, ruru me no yo no hyane un to ka ma-to ne a. Wu ken net-wu ro un yakar-ne yoor yan-campo-ne. Wu haaru be-de un wu ro sek-wu a, wu zeeru, ‘Wa re, caane neke, o nom m-senge o-kat o us-anab.’

29 “Ka wa-wu shasuru, ‘Ay, man he a.’ Amba da-o hor-o, wu ja'asuru us-barag, wu haaru.

30 “Tato-o haaru be-de un ayoore-ye wu, wu ruru wu rii-yo wu rure wu ur-takan a. Wa shasuru, wu zee, ‘To, man hees, Tato re o.’ Amba wu ha a.

31 “Kap yoor-mo un ye, ¿wan wu ne nome tato un wu o-dorotte?”

Ye zeeru, “Wa ur-takan.”

Yeso zeeru ye, “Nip-o me no m-rure, **yan-goks un tar** un ya-o-as ne, ya be'es no cow un gwomo-to Shir. 32 Me un zee kaane remen **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho** haante wu kutute no cow-yo un hoog, amba no bop ma-to un wu a. Amba **yan-goks un tar** un ya-o-as, ye bok ma-to un wu o-nip. Komo da-o no hyane ka rii-yo ro m-kor a no waktune no ho'os **ba'as-ut** no, no bup wu o-nip a.†

*Sha-mo ut-ma mo un yan-tom-ye
gokse 'er-de un kat-o us-anab a
(Mark 12:1-12; Ruka 20:9-19)*

33 “Hogu no, mo ken sha-mo ut-ma mo komo. Wu ken net-wu ro kon wu go'e kat-o us-anab a. Wu rigimshiru o ur-san, wu booru kuub-o m-pot un ho-mo un yakar-ye un anab n-me. Komo wu maaru kuke-o m-pipir remen ya-ur-'er. Wu ya'asuru ye ken yan-tom-ye moog-o un ka kat-o, ka da-de, wu haaru o ken dak-o.‡ 34 Bo da-o m-ce woonte

† **Bor ur-kwooz o-gaan:32** 21:32 Hyen komo: Ruka 3:12; 7:29-30. ‡ **Bor ur-kwooz o-gaan:33** 21:33 Hyen komo: Isha 5:1-2.

à, wu tomnuru guw-ne ye un wu. Ye he be-de un ye wu muuge o-kat à, remen ye goksuntú wu o ma un wu nu-o, o un kwum-o o-kat.

³⁵ “Amba ye moqe o-kat à shipi guw-ne, ye kaktu wangaan ur-bu'ug, ye hooru wan-gaan, ye kaktu wan-gaan us-jor. ³⁶ Wu dooru m-tom un guw-ne hor-ye arge ye ur-takan. Yan-moog-o o-kat nomuru ye bo ye nome ye ur-takan à. ³⁷ Har ur-kom, ko-ya-o-kat tomuru wa un wu ha-mo un be-de un ye. Wu zee, 'Yea 'ye wa re m-sek.’

³⁸ “Amba bo yan-moog o-kat hyanbute wa-wu un ko-ya-o-kat à, ye zeeru hi un de un ye, 'Ehee! Ai, ko-yan-goks un cim-yo o-kat wu ka. A ho no wu, kat-o warag o ma na!’ ³⁹ Ye argu wu m-ship, ye jorbu wu un jit-de san-de o-kat. Ye hooru wu.”

⁴⁰ Yeso cituru ye, “To, ka ko-ya-o-kat-wu muune, zya wu he m-nom un ka yan-moog-ye ne?”

⁴¹ Ye zeeru wu, “Ai, cip wua hoom ye, wu ya'as hor-ye moog-o un ka kat-o, ye he wu senge m-ya'as un o ma un wu nu-o, o un kwum-o o-kat ko o ke hak-o.”

⁴² Yeso cituru ye, “Ashi, zno wet m-karante un gen-mo un Ma-to Shir á?

“ ‘Ta'ar-de ya-ut-ma ginme à,
de waragte ta'ar-de jiishe ur-bon myet be-de ut-ma à.
Mo ka nom-m Yawe mo,
rii-yo ut-hyat yo ne
un yish na.S’

⁴³ “Rii-yo me no m-rure à yo ro a rumus gwomo-to Shir un kom-ut no, a ya'as ye a hette kum un rii-yo ur-bon à.

⁴⁴ Bon net-wu pukse un ka ta'ar-de à, dea jetem wu. Komo ka ta'ar-de a rugum reew wu de he'ebe be-de un wu à.”*†

⁴⁵ Bo Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne hogute ka sha-mo ut-ma mo Yeso rwore à, ye napuru unze ye wu rotte ut-ma. Ye ro ka yan-moog-o o-kat ye. ⁴⁶ Ye conuru wu m-ship, amba ye ro un gyer-o un hun-ne remen hun-ne dekstu Yeso ko-yan-Rwor un Ma-to Shir wu.

Bor-us kwooz us-voor

Sha-mo ut-ma mo un biki-o ur-ge
(Ruka 14:15-24)

¹ Yeso dooru ye m-nome ut-ma un sha-mo ut-ma. Wu zeeru, ² “A hoks m-hongse un gwomo-to Shir un wu ken

§ **Bor ur-kwooz o-gaan:42** 21:42 Hyen komo: Bong 118:22-23. * **Bor ur-kwooz o-gaan:44** 21:44 Mo ken gen-mo deen mo n-ga rott ka ci-yo á. † **Bor ur-kwooz o-gaan:44** 21:44 Hyen komo: Ruka 20:18.

Ko-Gwomo-wu ne, wu nome wa un wu biki-o ut-ge a. ³ Hun-ne deen a bande o-biki. Da-o a kome zonge-to o-biki a, wu tomuru guw-ne ye un wu ye rure ko wu ke da-o nomoste. Amba hun-ne ye a bande a ye haan a.

⁴ "Wu dooru m-tom un guw-ne hor-ye. Wu zee, 'Ruru no hun-ne ye a bane a unze, "Me ka um zongsute rii-yo m-re, a peneste na-ye m-sem ye a ya'e ut-zan a. Myet a komoste zonge un koyan. Haan no biki-o ur-ge ma na!"'

⁵ "Amba ye wu bane o-biki a ye was a. Ye arguru to ma un ye. Wu ken wu neku so un kat-o un wu. Wu ken wu neku baab-to un wu. ⁶ Ye ken ye komo ye shipi ka guw-ne ye, ye yo'ogu ye, ye kaktu ye ur-bu'ug, har ye hooru ye.

⁷ "Ko-Gwomo swooru us-ryaab deen. Wu tomuru karma-ne ye un wu. Ye hoomu wu ka ye ho guw-ne ye un wu a, har ye tuks bo-o un ye kap.

⁸ "Ka da-de, wu zeeru guw-ne ye un wu hor-ye, 'A komoste zonge-to o-biki, amba hamat-ne ye um bane a ye depe a. ⁹ Remen kaane, doru no cow us-cow, no band kap ye no hyane a ye haan o-biki.' ¹⁰ Ka guw-ne ye doruru cow us-cow. Ye kamsundururu kap o un ye, ye kume a, kashi un hun-ne un rii-ye o-saa ne, har be-de o-biki shiiru un hamat-ne.

¹¹ "Amba bo Ko-Gwomo cowonte, remen wu hyenet hamat-ne a, wu hyanuru wu ken net-wu, wu cop matuku-de guw-ne ye un wu yase hamat-ne ye cup be-de un ka biki-o ut-ge o a. ¹² Wu zeeru ka net-wu, 'Wan-yen de, ¿re nome o cowonte kane ba wo un copon matuku-de o-biki?' Amba ka net-wu taage un ma-to m-cep. ¹³ Ko-Gwomo zeeru yan-guwmu un wu, 'Gaag no kom-to un wu un na-se un wu ne. No jorbe wu n-do n-me o-comb, remen kane hun-ne he us-kan un haw-se un yin-ne.'*

¹⁴ "Ai, a bante hun-ne deen, amba ye a daage a hiin ye ro."

O-cot mosse un top-o

un tar-ne o ma ko-Gwomo Sisar

(Mark 12:13-17; Ruka 20:20-26)

¹⁵ A kane **Parisa**-ne haaru, ye tooru ut-hun bo ye he Yeso m-ceeb un ma-to wu he m-rwor a. ¹⁶ Ye tomuru yan-neke-mo un ye, mosse un ye ken hun-ne Ko-Gwomo **Here** ye ne. Ye cit wu ka cot-o, "Wa-ur-Yoos, te nepste wo ko-ya-o-nip-wu. Wo komo m-yoos un Ma-to Shir o-nip ne ko ya he m-kor. Wo m-ginim un ko wu ke a, remen hun-ne kap gaan-ye be un du. ¹⁷ To, ruru te rii-yo depe a kane: ¿Hond hond o te

* **Bqr-qs kwqoz qs-yoor:13** 22:13 Hyen komo: Mati 8:12; 25:30; Ruka 13:28.

top **Sisar** caari-wu un ko-Gwomo-wu un **Roma**-ne hwor-ye un tar? ¿Kò te top á?”

¹⁸ Amba remen Yeso nepste rew-ur yo-de de un ye, wu zeeru, “Nò ya-o-shepe! ¿Wan wu nò m-ceed un cot-us nò? ¹⁹ Kutu nò me hwor-ye atte à.” Ye hanturu wu hwor-yo okwom. ²⁰ Wu zeeru ye, “¿Kà hwoto-o un kà jin-de ne to ma wan to?”

²¹ Ye shasuru ye zee, “Tò ma ko-Gwomo **Sisar** to.”

Yeso zeeru ye, “Tò, se nò ya'as ko-Gwomo **Sisar** rii-yo ro yo ma Sisar à, komo nò ya'as Shir rii-yo ro yo Shir à.”

²² Bò ye hogute shas-o un wu à, ye bopuru o-nu. Ye yaguru wu, ye arguru.

O-cot n-te un ine-mo un margan-ne

(Mark 12:18-27; Ruka 20:27-40)

²³ Un ká hō-de, ye ken **Saduki**-ne ye haanuru be-ur Yeso. (**Saduki**-ne ye ro m-zee a m-ine a mere á). Ye cituru wu kà cot-o.† ²⁴ Ye zeeru, “Wa-ur-Yoos, **Mosa** zee, ‘Urege net marag ba wu un mat yakar, heno un wu ge ká ko-gwor-wu, remen wu metuté ká wu mare à wà, wu he dek un cim-yo un wu à.’‡ ²⁵ Tò, be un te wu ken net-wu makt yan-campo-ne nen ta'oor. Wu ro sek-wu a gaaru ut-ge, wu maruru ba wu un mat. Ayoore-wu gaaru ká ko-gwor-wu. ²⁶ Káane dooru m-kor be-de un ayoore-wu ba wu un mat yakar. Atette-wu gaaru ká ne'a-wu, har wooru un ata'yoore-wu. ²⁷ Ur-kom, ká ne'a-wu maruru. ²⁸ Tò, ruru te un ine-mo un margan-ne, ¿ne'a wan wu ne wu he m-warag be-de un ye? Remen myet-mo un ye, ta'oor-ye geestu wu!”

²⁹ Yeso shasuru ye, wu zee, “Yo suu nò à yo ro nò nap Ma to Shir á. Komo nò nap beeb-de Shir á. ³⁰ Da-o margan-ne he m-ine à, yea ge ut-ge á. Se de yea wakte untun **yan-tom-ye Shir** n-Ton.

³¹ “Komo mosse un ine-mo un margan-ne, ¿nò karante rii-yo Shir ruru nò á? Cin da-o **Ibrahi**, **Ishaku**, un **Yakubu** ne mare à Shir zee, ³² ‘Me ro Shir **Ibrahi**, Shir **Ishaku**, komo Shir **Yakubu**.’§ Remen kaane, wu wu ro Shir o un ya-m-hoog, ba o un margan-ne á.”

³³ Bò hun-ne hogute káane à, ye hyanuru hyat-to un yoos-de un wu.

Karamsa-o jiishe m-wons à

(Mark 12:28-34; Ruka 10:25-28)

³⁴ Bò **Parisa**-ne hogute **Saduki**-ne kum to m-cep be-de un shas-o un wu á, ye morguru. Ye cit wu o ma un ye cot-o.

† **Bor-us kwooz us-yoor:23** 22:23 Hyen komo: Seng 23:8. ‡ **Bor-us kwooz**

us-yoor:24 22:24 Hyen komo: Kara 25:5-6. § **Bor-us kwooz us-yoor:32** 22:32

Hyen komo: Rwuu 3:6.

35 Wʉ ken wan-napɛ o-**karamsa** wʉ be-de ʉn ye citurʉ Yɛso o-cot remen wʉ cept Yɛso. Wʉ zɛerʉ, ³⁶ “Wa-ʉr-Yoos, ʉɔ ke **karamsa**-ɔ jiishɛ m-'wɔns be-de ʉn **karamsa**-ʉt **Mosa**?”

³⁷ Yɛso shasurʉ, wʉ zee, “Çon Yawe Shir ru ʉn kap ɔ ʉn hur ʉn du, ʉn kap ɔ ʉn hoog ru ne, ʉn kap ɔ ʉn nap-ʉs ru ne.* ³⁸ Q ka ɔ rɔ **karamsa**-ɔ ʉr-takan, komo ɔ rɔ o-gɔs ɔ be-de ʉn tɔ ká. ³⁹ Ayoore-ɔ ʉntʉn ɔ ʉr-takan ɔ rɔ, ‘Çon yan-bɔr-ʉs ru bɔ o çonɛ hi ʉn du à.’† ⁴⁰ Myet yoos-ʉr **Mosa** ʉn tɔ ʉn **yan-Rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir** ne, n-me ʉn tɔ ká **karamsa**-ʉt ʉoor-tɔ rwʉʉne.”‡

O-cot n-tɛ ʉn Kiristi

(Mark 12:35-37; Ruka 20:41-44)

⁴¹ Bɔ **Parisa**-ne kargutɛ be-ʉr Yɛso à, Yɛso citurʉ ye o-cot. ⁴² Wʉ zɛerʉ, “ʉYan yo ne rɔ barag-ʉs nɔ moɛɛ ʉn **Kiristi** ne? ʉWà wan wʉ ne?”

Ye zɛerʉ wʉ, “Wà **Dawuda**.”

⁴³ Yɛso zɛerʉ ye, “Tɔ, ʉre nɔmɛ **Dawuda** ʉn beeb-de o-Kukt, wʉ rotte wʉ m-zɛɛ ‘Gos-wʉ’? Remen **Dawuda** zɛɛg,

⁴⁴ “ ‘Yawe zɛɛg Gos-wʉ wʉ ma re,

“She'et ʉn ka be-de ʉt-gwɔmo de,

har ʉm ru'ʉt yan-yage-ʉt ru waragte

rii-yo o he m-yawag ʉn na-ʉs ru à.” §

⁴⁵ ʉUrege **Dawuda** rɔ m-zɛɛ ʉn **Kiristi**, ‘Gos-wʉ re,’ tɔ, re nɔmɛ **Kiristi** waragte wà ʉn wʉ?”

⁴⁶ Yatt-wʉ hoksʉ wʉ m-shas á. Bɔ ʉn ká ho-de yatt-wʉ kumɛ jaab remen wʉ cit wʉ ɔ ken cot-ɔ á.

Bɔr ʉr-kwɔɔz ʉs-tet

Yɛso pyaag wukɛ-de ʉn

yan-Yoos-de o-karamsa ʉn Parisa-ne

(Mark 12:38-40; Ruka 11:37-52; 20:45-47)

¹ Bɔ hun-ne moɛgutɛ deen moɛɛ ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ ne à, Yɛso zɛerʉ ye, ² “**Yan-Yoos-de o-karamsa ʉn Parisa**-ne, ye a ya'ase beeb-de ʉn yoos-de ʉn **karamsa**-o **Mosa**.

³ Remen kaane nɔm nɔ kap ɔ ʉn rii-yo ye rɔ m-yoos à, amba nɔ nɔm bɔ ye rɔ m-nɔm á. Remen ye rɔ m-nɔm ʉn rii-yo ye rɔ yoos á. ⁴ Ye rɔ m-zɛɛ ʉn hun-ne ye nɔm rem-se arge beeb-de ʉn ye à, remen Shir wʉ hogutɛ rerem-mɔ ye. Amba ye ne, ye m-nɔm kɔ hiin rem-se rɔ ʉn hante hun-ne ye waragte kashi be-de Shir á.

* **Bɔr-ʉs kwɔɔz ʉs-ʉoor:37** 22:37 Hyen komo: Kara 6:5. † **Bɔr-ʉs kwɔɔz ʉs-ʉoor:39** 22:39 Hyen komo: Rewi 19:18. ‡ **Bɔr-ʉs kwɔɔz ʉs-ʉoor:40** 22:35-40 Hyen komo: Ruka 10:25-28. § **Bɔr-ʉs kwɔɔz ʉs-ʉoor:44** 22:44 Hyen komo: Bɔng 110:1.

⁵ “Ye m-nom un senge-mo un ye remen hun-ne hyenet. Ye m-gaag caari caari-to un ci-se un Ma-to Shir sa o zee ut-dupo un zwon-to un ye, riib-se un matuku-to un ye ro us-geeza ne har se ro un huk o-dak. Ye ro m-kute un hun-ne a zeet ye ro yow yow un Shir ne.* ⁶ Ye jiište m-con a ya'as ye be-de ur-she'et de un gos-ye be-de o-biki, komo un be-to ur-she'et ne ut-soto un kuke-to un yoos un Ma-to Shir. ⁷ Komo ye conog hun-ne sengu ye m-gas be-de ut-baab komo hun-ne sengu ye m-zee, ‘Ya-us-Nap.’

⁸ “Amba no, taase a zee no ‘Wa-us-Nap,’ remen wan-yoos-ur no wan-gaan wu. No was ma-to ut-comos á, remen myet no hen-ne ye un wu ne ye, campo-ne un ne'a-ne ne. ⁹ Taase no zee net ‘o-Tato’ un hono o-dak remen Tato o-gaan o ro be un no wu ro n-me n-Ton shir. ¹⁰ Taase komo a eeg wo ‘Wa-ur-Yoos,’ remen wan-gaan wu ro Wa-ur-Yoos, wu ro, **Kiristi**. ¹¹ Wu ro caari be un no à, se wu nomotu no m-guw.† ¹² Kap wu hwo hi un de un wu be-ur kashi à, Shir a mus wu hwaa. Amba kap wu musse hi un de un wu hwaa à, Shir a ‘ye wu m-sek.”‡

Yeso sabarsute ya-o-shepe

(Mark 12; Ruka 11:39-42,44,52; 20:47)

¹³ “Amba no rii-yo ur-'won yo, no **yan-Yoos-de o-karamsa** un **Parisa-ne**. Ya-o-shepe! No sanag hun-ne ish-o m-cow un gwomo-to Shir. No un hi un no komo no cow á. §

¹⁵ “Rii-yo ur-'won yo no **yan-Yoos-de o-karamsa** un **Parisa-ne**. Ya-o-shepe! Remen no m-pas m-sa, no m-wo dak-to ur-hew remen hoob-o un net wan-gaan remen no muut wu dorute jor no **Yahuda-ne**. Urege no kumunte, no haaru no muutu wu har wu jiišh no m-yo.

¹⁶ “Rii-yo ur-'won yo no, no ye ro un take un hun-ne co à, nokka ne po-ne! No m-zee, ‘Myet bo un wu tonde un **Pyo-o Shir** à, rem ro kon á, amba kap bo un wu tonde o-zinariya yo un **Pyo-o Shir** à, se wu nomog ká rii-yo wu tonte à.’ ¹⁷ Ya no ro untun po-ne un raag-ne ne un hyan-o Shir. ¿Yo ke yo jiišhe ut-gos: zinariya yo, ko **Pyo-o Shir** o ro m-herexse o-zinariya à? ¹⁸ No komo m-zee, ‘Kap bo un wu tonde o-**hana** à, regen-o ro kon á, amba kap bo un wu tonde un yar-mo

* **Bqr ur-kwooz us-tet:5** 23:5 Hyen komo: Mati 6:1; Kara 6:8; Qog 15:38.

† **Bqr ur-kwooz us-tet:11** 23:11 Hyen komo: Mati 20:26-27; Mark 9:35; 10:43-44; Ruka 22:26. ‡ **Bqr ur-kwooz us-tet:12** 23:12 Hyen komo: Ruka

14:11; 18:14. § **Bqr ur-kwooz us-tet:13** 23:13 Mo ken gen-mo un do ci-o 14Yan-gon tuk-mo ut-men mo ro no ur-wase, no yan-Yoos-de o-karamsa un Parisa-ne. Ya-o-shepe! No ine kon-se Shir, no ma'asu kon m-seeb ne n-me un hun-ne sa o zee no inu un hun-ne ye no ro. No ka ne re un ra-o un ye taage ye mate ye à, n-me un koob-de un ye. Remen kaane, no sa su koob-de un ba m-rerem. Hongse: Mark 12:40 un Ruka 20:47 ne.

a sake n-te o-**hana** à, se wu nomog ká rii-yo wu tonte à.'
 19 Nɔ pɔ-ne! ¿Yo ke yo jiishe ɔt-gos? ¿Sake-de, kɔ **hana**-o
 ɔr-sake o rɔ m-herekse ɔr-sake à? 20 Remen kaane kap bɔ
 un wu tonde un **hana**-o ɔr-**seke** à, wu tonte un ka rii-yo rɔ
 un o à. 21 Kap komo bɔ un wu tonde un **Pyo-o Shir** à, wu
 tonte un o, komo un Shir ne wu rɔ tara n-me un o à. 22 Kap
 komo bɔ un wu tonde n-Tɔn shir à, wu tonte un kwuɔr-o
 Shir, komo un Shir ne wu rɔ tara un ká kwuɔr-o à.*

23 "Rii-yo ɔr-'wɔn yo nɔ, **yan-Yoos-de o-karamsa** un
Parisa-ne. Ya-o-shepe! Nɔ m-hus o-gaan be-de un op be-
 de un saw-to un ceta ɔs-wa ne. Amba nɔ yagute rem-se
 jiishe ɔr-bon n-me o-**karamsa** à, se rɔ: ɔr-'wɔn, m-sheɔ, un
 men-ɔt pus-to ne. Hus nɔ kap, ka yo depe nɔ nom à, ba nɔ
 un yage o-ges.† 24 Nɔ pɔ-ne yan-taku un co! Nɔ m-hus un
 rii-yo un hoog-o rek-yo n-me m-ho, amba nɔ core o-dorom!"

25 "Rii-yo ɔr-'wɔn yo nɔ, **yan-Yoos-de o-karamsa** un
Parisa-ne. Ya-o-shepe! Nɔ m-so'os jim-de ɔr-ibitte un de
 ɔr-kok ne, amba me-ɔr rɔ un hu ne, o-suub ne deen un
 koob-de un garamse un hi un nɔ ne. 26 Nɔ **Parisa**-ne pɔ-ne!
 Takan nɔ so'os n-me de ɔr-ibitte ɔr-kok ne, remen jim-de un
 to nomot m-ccas.

27 "Rii-yo ɔr-'wɔn yo nɔ, **yan-Yoos-de o-karamsa** un
Parisa-ne. Ya-o-shepe! Ya nɔ rɔ untun saag-se hun-ne suke
 o-jojo à, se un bon-de m-hyan n-do, amba n-me se caar-to
 un margan-ne, m-kukop ne go-ɔs-go.‡ 28 Nɔ m-senge a zeet
 nɔ rɔ kashi un hun-ne un hyan-o un yish, amba men-ɔt nɔ,
 ya to rɔ shiishe o-shepe un senge-m yo-mo ne."

*Yeso nomog boog-to un go
 un koob-de a he ye m-ya à
 (Ruka 11:47-51)*

29 "Rii-yo ɔr-'wɔn yo nɔ **yan-Yoos-de o-karamsa** un
Parisa-ne. Ya-o-shepe! Men zee kaane remen nɔ nak m-hin
 un saag-se ɔr-bon se un **yan-Rwor un Ma-to Shir**, komo nɔ
 nome saag-se un kashi un hun-ne ɔt-duk ka ye ya-n-ga-ye
 nɔ ho à. 30 Nɔ m-zee, 'Te ro konte un da-o mong-ne te, te roa
 gu ye hoom un **yan-Rwor un Ma-to Shir** á.' 31 Un rwor-mo
 un kaane, nɔ zeeg o ka nɔ rɔ yakar un ye hoom **yan-Rwor
 un Ma-to Shir** à. 32 To, ha nɔ co nɔ shoos men-ɔt jaas-to to
 tat nɔ ne shi'ne à! 33 Nɔ yege-hwo! Nɔ yakar-ye un herhyat!
 ¿Re nɔ he m-nom nɔ possute piish ɔt-ma to un den-o o-ra?§

* **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-tet:22** 23:22 Hyen komo: Isha 66:1; Mati 5:34. † **Bɔr
 ɔr-kwooz ɔs-tet:23** 23:23 Hyen komo: Rewi 27:30. ‡ **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-tet:27**
 23:27 Hyen komo: Seng 23:3. § **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-tet:33** 23:33 Hyen komo:
 Mati 3:7; 12:34; Ruka 3:7.

³⁴ “Remen kaane, me no m-tomne un **yan-Rwor un Ma-to Shir**, un ya-us-weer ne, un yan-Yoos-de un Ma-to Shir ne. Noa ho ye ken ye, no kem ye ken ye, komo no nome ye ken ye us-sorog un kuke-ut no to un yoos un Ma-to Shir. No ye m-dore bo-ut-bo komo no ye un ya-ur-koob. ³⁵ Remen kaane, noa su ur-koob remen no hoog kap kashi un hunne. Cin un hyo-m **Eber** net so-wu. Har ha-mo un mo ma Zakaraya wa Barakiya, wu no ho'e un tete-o un **Pyo-o Shir** un **hana-o ur-seke** a.* ³⁶ Nip-o me no m-rure, myet piish ut-ma to a morogse a, us-hak deen se arge a, a sek to un hi-de un yan ka da-o.

*Yeso ryegente deen moose
un ya-o-Urusharima ne
(Ruka 13:34-35)*

³⁷ “Ayya ya-o-Urusharima, ya-o-Urusharima! Bo-o hoome **yan-Rwor un Ma-to Shir**, no jir ye Shir tomnu no a ut-ta'ar! Um ro conog deen um kamas no bo kiit-o ro m-kamas un yakar-ye un yo n-me un kukun-to un yo a, amba no yagute. ³⁸ No ka m-moka a yaksutu no hur-o† no ba un net!‡ ³⁹ Remen me no m-rure, noa do me m-hyan komo a, se ho-de no he m-zee, ‘Ko-ya-o-kwum-wu, wu roone un beeb-ur Yawe a!’ ”§

Bqr ur-kwooz us-nass

*Yeso rworog bo Pyo-o Shir
he m-wurme a
(Mark 13:1-2; Ruka 12:5-6)*

¹ Bo Yeso ruute un **Pyo-o Shir** a, wu ro ur-hew. Yan-neke-mo un wu kuturu wu mumag-o us-pyo. ² Wu ruru ye, wu zee, “Gwot no ka mumag-to. Nip-o me no m-rure, ta'ar-ur ro kon ko ur-gaan de a he m-yage n-ton un or un de a. Myet a wurumsu to.”

*Takan-de un swo ur-koob
(Mark 13:3-13; Ruka 21:7-19)*

³ Yeso ro tara n-te un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**, yan-neke-mo un wu haanuru be-de un wu, un hon-de un ye. Ye cituru, “¿Ruru te, ho-de ka rii-yo he m-kor a, Komo o ken napa-o ro kon o he te m-kute mun-m ru komo un ta-de un hono o-dak ne?”

⁴ Yeso shasuru ye, “War no ha, taase wu ken wu raks no. ⁵ Men zee kaane remen hun-ne deen yea haan un jin un

* **Bqr ur-kwooz us-tet:35** 23:35 Hyen komo: Taka 4:8; 2Nom 24:20-21. † **Bqr ur-kwooz us-tet:38** 23:38 Hur-o = Pyo-o Shir. ‡ **Bqr ur-kwooz us-tet:38** 23:38 Hyen komo: Irimi 22:5. § **Bqr ur-kwooz us-tet:39** 23:39 Hyen komo: Bqng 118:26.

de. Ye a zee, 'Me wu ro **Kiristi.**' Har ye a raks hun-ne ɔt-moor ne. ⁶ No a hoge ma-tɔ ur-gun, ɔn hoge hoge to ɔn to ne. No hoge o-gyer á, remen se kaane nomog, amba kom-ur ro wɔon to kon á. ⁷ Ut-dak ur-gun ut-dak ne, ut-gwomo ut-gwomo ne to a nom teper-se ur-gun ɔn hi ɔn de ɔn to. A nom komo mer ɔn nukte-mo o-dak ne ut-be n-hon n-hon. ⁸ Amba to ka kap takan-de ɔn re ur-koob de temb de he m-kor à.

⁹ "Ka da-de ye a ship no, a 'ye no ur-koob, ye ho no. Komo, hono o-dak kap a yagu no remen no me m-dore.* ¹⁰ Ka da-o hun-ne deen a tuku me jim, komo ye raks or ɔn ye ne, ye yage or ɔn ye ne. ¹¹ Yan-rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir ye ut-bo komo ye a indune deen, ye egusse hun-ne deen. ¹² Remen moor-to ɔn men-ut jaas-to, was-mo ye ken ye ro m-was ɔn or ɔn ye ne à mo a heeb. ¹³ Amba bo ɔn wu joose har ha-mo ur-kom à, wu a posse.† ¹⁴ Komo hun-ne ye Shir a ko'ot ka **Ma-to m-Rerem** to ɔn gwomo-to Shir to a rur to hono o-dak, remen a hogute to dak-ut-dak, ka da-o kom-de woonte."

Swɔ ur-koob ur-yo-de

(Mark 13:14-23; Ruka 21:20-24)

¹⁵ "Da-o roon da-o no he m-hyan ɔn rii-yo m-rwuk yo ko-**yan-Rwɔr ɔn Ma-to Shir** Daneya rwore à, yo ro eso ɔn be-de **Pyo-o Shir**‡§ (Yage ko-ya-m-karante nept.) ¹⁶ To, ye ro n-me o-Judiya à, ye a som ha-mo ut-haag. ¹⁷ Net-wu ro n-do o-hur à taase wu warag o-hur wu dekenete rii-yo ro wu n-me o-hur à. ¹⁸ Wu ro o-kat à taase wu jo'on dek ɔn cop-o ɔn wu.* ¹⁹ Ka da-o rii-yo ur-'won yo ne'a-ne ya-ut-uub, ɔn ye ro ɔn yakar rek-ye ne à! ²⁰ Nom no us-kon taase rek-us no kor no da-o o-gos ko ɔn **Ho-de ur-Wuwe** de ɔn **Yahuda-ne** [ho-de o-Satil]. ²¹ Kon no remen ɔn ka da-o, a nom swɔ ur-koob de a wete m-nom á cin ɔn takan-de ɔn hono o-dak har haan-mo m-moka, a do ne m-nom gon-de á.† ²² O-nip, se de a hebe ka ho-to m-swɔ ur-koob to ɔn ba kaane à, yatt ko-yan-hoog wu he m-ru á, amba remen ka ye a daage à, a heeb ka ho-to.

²³ "Un ka da-o, ko wu ken wu zee no, 'Gwot, **Kiristi** wu ka kane!' Ko, 'Wu ka reeno!' Taase no dek to. ²⁴ Men zee kaane remen yan **Kiristi** ye ut-bo, ɔn **yan-Rwɔr ɔn Ma-to Shir** ne ye ut-bo ye a rusune. Ye nom caari-o o-napa ɔn remse ɔn hyan ut-hyat ne, remen ye rukt hun-ne, har ɔn ye Shir

* **Bor ur-kwooz us-nass:9** 24:9 Hyen komo: Mati 10:22. † **Bor ur-kwooz us-nass:13** 24:13 Hyen komo: Mati 10:22. ‡ **Bor ur-kwooz us-nass:15** 24:15 ut-Girik: be-de ba m-kukop. § **Bor ur-kwooz us-nass:15** 24:15 Hyen komo: Dane 9:27; 11:31; 12:11. * **Bor ur-kwooz us-nass:18** 24:17-18 Hyen komo: Ruka 17:31. † **Bor ur-kwooz us-nass:21** 24:21 Hyen komo: Dane 12:1; Hyan 7:14.

daage ne à ɔrege a nome. ²⁵ Baks nɔ unze um nekste to-ut nɔ cin un ga'ane.

²⁶ "Remen kaane, wu ken wu zee nɔ, 'Gwɔt **Kiristi** Wu ka reeno o-kot!' Taase nɔ rwuun nɔ hyenet. Ko ne, 'Gwɔt wu ro reeno n-me o-kuke wukusse,' taase nɔ goks to! ²⁷ Men zee kaane remen bo myakt-o ro m-myaktune zee-mo ur-horan ha-mo ur-horim à, kaane muun-mo un **Wà-wu un net** he m-nom.† ²⁸ Be-de u-ur ro à, ay, kane sakra ro m-morge."§

Muun-mo un Wà-wu un net
(Mark 13:24-27; Ruka 21:25-28)

²⁹ "Da-o ka ho-to un re ur-koob to he m-ta à,
" 'Da-o gaan ho-ur a nom o-comb,
o-reng komo yoa nom o-mok á.

Yege-rege a hyemene zee-mo n-Ton shir,

komo Shir a nukt rem-ɔs beeb se ro un n-Ton Shir à.'*
³⁰ Ur-kom ka da-o, napa-o m-muun mo un **Wà-wu un net** he m-rwuun cas un kus-o n-Ton shir. Myet hun-ne ye un hono o-dak à komo ya nom tuk-mo ut-men rem o-gyer. Ye hyen **Wà-wu un net** roon n-ton ut-ke'ente ut-gwomo ne m-seps ne deen.† ³¹ Wu tom yan-tom-ye un wu, ye hur o-kar o o-zaaz deen, komo ye karage ye a daage à zeen-mo ur-horan, ur-horim ne, o-baar ne, o-ye'er ne, zee-mo un o ka wur-o un hono o-dak o ha-mo un o ka reeno."

Ur-yoos n-te un 'yo-yo o-rum
(Mark 13:28-31; Ruka 21:29-33)

³² "Yoos nɔ yo ken rii-yo n-te un 'yo-yo o-rum. ɔrege jet-se un yo cirig m-zoose, se ro m-tupne un wá-ut pu-to, nɔ nak gos-o nomog yow yow o ka. ³³ Kaane komo, ɔrege nɔ hyanag kap ká rem-se um ruu nɔ à, ro m-kor, noa nep unze da-o nomog yow yow, wu ro n-riib un ish. ³⁴ Nip-o me nɔ m-rure, hun-ne ye un ka zaman-yo ya mer á, se kap o un ká rem-se nomog. ³⁵ O-ton o-dak ne toa tees, amba ma-ut re toa te á ko hiin.

Yatt-wu nape ho-de Kiristi he m-haan á
(Mark 13:32-37; Ruka 17:26-30,34-35)

³⁶ "Amba yatt-wu nape ur-ho, ko un kwom-ɔs re ká rii-yo he m-kor á, ko **yan-tom-ye Shir** ye ro n-Ton à, ko Wà,‡ se de o-Tato cot.

‡ **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:27** 24:26-27 Hyen komo: Ruka 17:23-24. § **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:28** 24:28 Hyen komo: Ruka 17:37. * **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:29** 24:29 Hyen komo: Isha 13:10; 34:4; Jowe 2:10,31; 3:15; Hyan 6:12-13; Izik 32:7; Isha 34:4. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:30** 24:30 Hyen komo: Dane 7:13; Zeka 12:10-14; Hyan 1:7. ‡ **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:36** 24:36 Mo ken gen-mo mo rott ko Wà.

37 “Bq a nome un da-o **NuhuS** à, káane muun-m re, me **Wà-wu un net** he m-nom. 38 Untun ka da-o rii-yo ho-mo reet hono o-dak, hun-ne ro un hoge un rerem-mo ut-biki ut-ge ne, m-re, m-swq ne, campo-ne ro ut-ge, a m-ya un yan-ne'a-ne ut-ge, har ha-mo un ho-de **Nuhu** cowe o-hat à! * 39 Hun-ne nap rii-yo he m-kor á, har ho-m haante mo reet ye. Kaane o muun-m re **Wà-wu un net** he m-nom. 40 Un ka da-o, hun-ne yoor yea ma'as o-kat, Shir a dek wan-gaan, wua yage wan-gaan. 41 Ne'a-ne yoor a ma'as ur-na be-ur gaan, Shir a dek wan-gaan, wua yage wan-gaan.

42 “Remen kaane she'et no zongse, remen no nap ho-de Gos-wu wu ma no he m-muun á. 43 Amba nap no yo ka, urege ko-ya-o-hur-wu nepsé da-o ko-hyow he m-haan m-tet à, wua rewe á. Komo wu roa yage a cwut wu o-hur á. 44 Remen kaane no ma se no she'et zongse, ko o ke da-o. Remen da-o no esse o-saktó á, ka da-o **Wà-wu un net** he m-haan.”†

Ko-guw kashi ko wu o-hwaa

(Ruka 12:41-48)

45 “¿Wan wu ne ro ko-guw kashi, wa-us-weer? Wu ro ka guw-wu wu ko-yan un hur-o un wu rwo'e wu gutu wu hur-o un wu à, komo wu 'ye or re un wu guw-ne rii-yo m-re yo un ye un da-o depe à. 46 Ko-ya-o-hur muune wu 'wos ká ko-guw-wu nomog rii-yo depe à, ko-ya-o-hur a hoge rerem-mo un wu. 47 Nip-o me no m-rure, ká ko-ya-o-hur-wu a ru ká ko-guw-wu, wu gutu wu saw-to un wu kap. 48 Amba urege ká ko-guw-wu ko-yan-men-ut jaas-to wu, komo wua zee hi un de un wu, 'Ko-yan-hur-o re a jo'on un ga'ane á.' 49 Ka da-o, wu ciru bu un ye ká guw-ne ye. Komo wu ro ut-biki, wu ro m-re, wu ro m-swq, un yan-susuur-ne. 50 Wu nome káane, ko-yan-hur-o un wu a jo'on un ho-de wu huute o-saktó á, komo da-o wu nape á. 51 Ko-ya-o-hur a bu wu dum-mo pase ur-be à, komo wu reesu wu ur-koqb be-ur gaan un ya-o-shepe ne. Káne ye he us-kan un haw-se un yin-ne.

Bqr ur-kwooz us-taan

Sha-mo ut-ma mo yan-ne'a-ne op

1 “A hongse **Gwomo-to Shir** untun yan-ne'a-ne op, ye deke pitirra-to un ye. Ye nekuru, ye gontuté ko-ya-ur-ge à. *

2 Nen taan be-de un ye raag-ne ye, nen taan komo ya-us-weer ye. 3 Ká raag-ne ye dekurú pitirra-to un ye à, amba

S Bqr ur-kwooz us-nass:37 24:37 Hyen komo: Taka 6:5-8. * **Bqr ur-kwooz**

us-nass:38 24:38 Hyen komo: Taka 7:6-24. † **Bqr ur-kwooz us-nass:44**

24:43-44 Hyen komo: Ruka 12:39-40. * **Bqr ur-kwooz us-taan:1** 25:1 Hyen

komo: Ruka 12:35.

Ƴe deƳ m-nɔw remen m-dɔ á. ⁴ Ƴa-Ƴs-weerƳ ne, Ƴe deƳte m-nɔw remen m-dɔ. ⁵ Bɔ ko-Ƴa-Ƴr-ge nɔmɛ it-mɔ Ƴn wɔɔn à, myet-mɔ Ƴn Ƴe hebu m-rew.

⁶ “Da-o tet-m purge m-sɔk ne à, Ƴe hogurƳ eeg a m-zee, ‘Hogu nɔ, ko-Ƴa-Ƴt-ge wƳ ká! RwuƳn nɔ, nɔ gontu wƳ!’

⁷ “Ká Ƴan-ne'a-ne Ƴe kap inurƳ, Ƴe ja'asurƳ pitirra-tɔ Ƴn Ƴe. ⁸ Ká raag-ne Ƴe konurƳ Ƴa-Ƴs-weer, ‘Hakkur nɔ Ƴa te nɔ nɔw-m nɔ hiin, remen pitirra-Ƴt te rɔ m-mar.’

⁹ “Amba ká Ƴa-Ƴs-weer Ƴe zeerƳ Ƴe, ‘Ay, moa bo'os te Ƴn nɔ ne á. Jiishte nɔ he be-de Ƴn Ƴa-m-baab, nɔ oon mɔ ma nɔ.’

¹⁰ “Amba bɔ Ƴe neƳete, Ƴe oonté m-nɔw à, rii-yo Ƴe muunte ko-Ƴa-Ƴr-ge wosonte. Ƴe rɔ zongse à, Ƴe cowurƳ be-de Ƴr-ge Ƴn wƳ ne, komo a tigurƳ ish. ¹¹ Da-o hor-o, Ƴe ká Ƴan-ne'a-ne Ƴe muunurƳ, Ƴe essurƳ n-dɔ. Ƴe zeerƳ, ‘Gos-wƳ! Gos-wƳ! Tikshi te ish!’

¹² “Amba wƳ shasurƳ Ƴe, ‘Nip-o me nɔ m-rure, me nap nɔ á!’†

¹³ “Remen kaane, se nɔ she'et zongse, remen nɔ nap Ƴr-ho Ƴo o-da á, o Ƴm he m-muun á.

Ma-tɔ Ƴn guw-ne tet

(Ruka 19:11-27)

¹⁴ “Komo a hongse **Gwomo-tɔ Shir** untun net-wƳ he m-neƳe Ƴr-hew à. WƳ agnurƳ Ƴan-guw-mɔ Ƴn wƳ. WƳ wongurƳ Ƴe hwɔr, Ƴe sengeté m-o m-baab ne, har wƳ muunte. ¹⁵ WƳ Ƴa'asurƳ wan-gaan ba-Ƴt‡ taan-tɔ Ƴn azurpa, wan-gaan komo ba-Ƴt yoor, wƳ ken wƳ ba-o gaan, Ƴo wƳ ke hon Ƴn 'wɔns-mɔ Ƴn wƳ. Ka da-o, wƳ neƳurƳ hew-de Ƴn wƳ.

¹⁶ “Ká wƳ gokse ba-Ƴt taan à, wƳ es m-se'er á. WƳ haarƳ, wƳ sengurƳ m-o m-baab ne Ƴn ká hwɔr-Ƴe, har wƳ swoorƳ ho-mɔ Ƴn ba-Ƴt taan. ¹⁷ Káane komo, wƳ gokse ba-Ƴt yoor à, wƳ swoorƳ ho-mɔ Ƴn ba-Ƴt yoor. ¹⁸ Amba ká wƳ gokse ba-o gaan à, wƳ haarƳ, wƳ hinnurƳ Ƴr-kuub n-dak. WƳ wukurƳ hwɔr-Ƴe Ƴn ko-Ƴan-hur-o Ƴn wƳ, taase a ci.

¹⁹ “O-da deen, ko-Ƴan-hur-o Ƴn ká guw-ne Ƴe jo'onurƳ hew-de Ƴn wƳ. WƳ agnurƳ ká guw-ne Ƴe Ƴn wƳ Ƴe, remen Ƴe ogmuté wƳ rii-yo Ƴe nɔmɛ Ƴn hwɔr-Ƴe Ƴn wƳ à. ²⁰ Ká ko-guw-wƳ gokse ba-Ƴt taan à, zeerƳ ko-Ƴan-o-hur, ‘O Ƴa'astu me ba-Ƴt taan. Me ka komo Ƴm swoog ho-mɔ Ƴn ba-Ƴt taan.’

²¹ “Ko-Ƴan-o-hur hogurƳ o-zak, wƳ zeerƳ, ‘Nomog Ƴr-bon, ko-Ƴan-kashi m-guw o, net so-wƳ! O nomog o-shir Ƴn rii

† **Bɔr Ƴr-kwɔɔz Ƴs-taan:12** 25:11-12 Hyen komo: Ruka 13:25. ‡ **Bɔr Ƴr-kwɔɔz Ƴs-taan:15** 25:15 Ƴt-Girik: *tarents*, o-tarent hond o o rɔ Ƴn pamb kwɔɔz Ƴn tet Ƴn op Ƴn taan [75] Ƴo kiroguram-Ƴt kwɔɔz o-gaan Ƴn op Ƴt-nass [34].

reḱ-yo. Man ya'as wɔ gwɔmo-tɔ arɛ tɔ ká à. Haan, o nom o-zak be-ʉr gaan ʉn mɛ nɛ.'

²² "Ká wʉ gɔksɛ ba-ʉt yoor à, wʉ haanʉrʉ komo wʉ taknʉrʉ co. Wʉ zɛerʉ, 'Ko-yan-o-hur, o ya'astʉ mɛ ba-ʉt yoor. Mɛ ka komo ʉm swoog ho-mɔ ʉn ba-ʉt yoor.'

²³ "Ko-yan-hur-o ʉn wʉ zɛerʉ wʉ, 'Nomog ʉr-bon, inin ko-gʉw, kashi ʉn net! O nomog o-shir ʉn rii reḱ-yo, man ya'as wɔ gwɔmo-tɔ arɛ tɔ ká à. Haan, o nom o-zak be-ʉr gaan ʉn mɛ nɛ.'

²⁴ "Ka da-de ká ko-gʉw-wʉ gɔksɛ ba-o gaan à wʉ ma wʉ woɔnʉrʉ. Wʉ zɛerʉ, 'Ko-ya-o-hur, ʉm nepstɛ wɔ ko-ya-ʉs-hwʉmʉg wʉ, wɔ m-cɛ ʉn be-de wɔ gɔ'e á. Wɔ komo ko-yan-cɔn-mɔ ʉn re-mɔ o-tara wʉ. ²⁵ Q rwo'e, ʉm hogʉtɛ o-gyer, taase ʉm eggusse hwɔr ru. ʉm argʉ m-neke, ʉm hin ʉr-kuub, ʉm wukʉrʉ hwɔr ru. Gɔks rii-yɛ ru.

²⁶ "Ko-ya-o-hur ʉn wʉ shasʉrʉ, 'Wɔ ko-yan-mɛn-ʉt jaas-tɔ komo ko-gʉw-wʉ m-zar! ¿Ashi, o nepstɛ mɛ ko-ya-ʉs-hwʉmʉg wʉ, mɛ m-cɛ be-de mɛ gɔ'e á, komo ko-yan-cɔn-mɔ ʉn re-mɔ o-tara wʉ? ²⁷ Ay, ro jʉishtɛ o ɛssʉ mɛ hwɔr re o-benki be-de ʉm roa jo'on ʉm gɔks rii-yɛ re har ʉm sʉ m-hɔ à!

²⁸ " 'Rumus nɔ ká hwɔr-yɛ be-de ʉn wʉ, nɔ ya'as wan-ba-ʉt op. ²⁹ Ká yɛ nɔmɛ sɛngɛ-mɔ ʉr-bon ʉn rii-yo a yasɛ yɛ à, yɛ a he m-do'e, har yɛ kum deɛn. Amba ká yɛ rɔ m-nom o-shir á, kɔ ka ya-o-hiin-yo yɛ rɔttɛ à sɛ a busʉtɛ yo m-rumus. ³⁰ Jorbʉ nɔ ka ko-gʉw-wʉ o-hwaa wʉ ʉn comb-o rim-o. Káne wʉ he ʉs-kan ʉn haw-se ʉn yin-nɛ.'*†

Piish-de ʉt-ma de ʉr-kɔm

³¹ "Da-o **Wà-wʉ ʉn net** he m-haan n-mɛ ʉn seps-mɔ ʉn wʉ à ʉn **yan-tɔm-yɛ Shir** nɛ kap, ka da-o wʉ he m-she'et ʉn kwʉʉr-o ʉn seps-mɔ ʉt-gwɔmo.‡ ³² Shir a karakɛ kap hun-nɛ yɛ ʉn hɔno o-dak ʉn her-o ʉn wʉ. Wʉa koos yɛ n-hɔn n-hɔn, bɔ yan-gwɔt ʉt-gʉt rɔ ʉn koos ʉn ca ʉn gwɔɔr nɛ à. ³³ Wʉa rʉ yege-ca sɔ ʉn re-de ʉn wʉ, yege-gwɔɔr nɛ ʉn kwanta-de ʉn wʉ.

³⁴ "Ka da-o ko-Gwɔmo he m-zɛɛ yɛ rɔ ʉn re-de ʉn wʉ à, 'Haan nɔ, nɔ yɛ kumɛ o-kwʉm be-ʉr Tato re à! Gɔks nɔ cim-yo ʉt-gwɔmo yo Shir ɛssʉ nɔ cin ʉn takan-de ʉn hɔno o-dak à. ³⁵ Mɛn zɛɛ kaanɛ remen bɔ ʉm hogɛ mɛr à, nɔ ya'ag mɛ rii-yo m-rɛ. ʉm hogʉtɛ **swoot-o** m-hɔ, nɔ ya'ag mɛ

§ **Bɔr ʉr-kwɔɔz ʉs-taan:29** 25:29 Hyen komo: Mati 13:12; Mark 4:25; Ruka 8:18. * **Bɔr ʉr-kwɔɔz ʉs-taan:30** 25:14-30 Hyen komo: Ruka 19:11-27.

† **Bɔr ʉr-kwɔɔz ʉs-taan:30** 25:30 Hyen komo: Mati 8:12; 22:13; Ruka 13:28.

‡ **Bɔr ʉr-kwɔɔz ʉs-taan:31** 25:31 Hyen komo: Mati 16:27; 19:28.

m-hɔ ɔm sɔ. Mɛ ko-hamat, nɔ gɔks mɛ ɔn hur-ɔt nɔ. ³⁶ Mett ɔr-matuku á, nɔ ya'ag mɛ ɔr-matuku. Mɛ ɔn gɔm, nɔ waste ɔn mɛ nɛ. Mɛ ke'o, nɔ habɔ mɛ ɔr-gas.'

³⁷ "Ka da-de ká yɛ nɔmɛ rii-yo Shir cɔnɛ à he wɔ m-shas, yɛ zee, 'Gɔs-wɔ, ɔhɔ-de ɔn ya tɛ hyanɔ wɔ ɔn hogɛ ɔn mɛr tɛ ye'et wɔ rii-yo m-rɛ? ɔKɔ da-o o hogɛ **swɔɔt-o** m-hɔ, tɛ ye'et wɔ m-hɔ o sɔɔtɛ? ³⁸ ɔKomo hɔ-de ɔn yan o tɛ hyanɔ wɔ ko-hamat, tɛ gɔks wɔ? Kɔ ɔhɔ-de o ro ɔr-kor, tɛ ye'et wɔ ɔr-matuku? ³⁹ ɔKomo hɔ-de ɔn yan o tɛ hyanɔ wɔ ɔn gɔm kɔ ke'o tɛ waste ɔn wɔ nɛ?'

⁴⁰ "Ko-Gwɔmo a shes yɛ, wɔ zee, 'Nip-o mɛ nɔ m-rurɛ, bɔ nɔ nɔmɛ wan-gaan n-mɛ ɔn yɛ ká hen-nɛ re nɛ, yɛ jiishe ɔs-rɛk à, mɛ nɔ nɔmɛ.'

⁴¹ "Ka da-o ko-Gwɔmo he m-zɛɛ ɔn yan-kwanta-de ɔn wɔ, 'Wongɔ nɔ ɔn mɛ nɛ, nɔ yɛ Shir hɔ'e o-nu à. Cɔw nɔ ra-o a m-ryomɛ á har ya nomot re nɛ, o Shir esɛ **ko-Gwɔmo-wɔ ɔn ya-ɔt-kɔt** ɔn yan-tɔm-yɛ ɔn wɔ nɛ à. ⁴² Remen bɔ ɔm hogɛ mɛr à, nɔ 'ya mɛ rii-yo m-rɛ á. ɔm hogɛ **swɔɔt-o** m-hɔ, nɔ 'ya mɛ m-hɔ ɔm sɔ á. ⁴³ ɔm haan ɔr-hamat, nɔ gɔks mɛ á. Mɛ ɔr-kor, nɔ 'ya mɛ ɔr-matuku á. ɔm gɔmɔg gɔm, komo mɛ ke'o nɔ was ɔn mɛ nɛ á.'

⁴⁴ "Ka da-o yɛ ma yɛa shes, yɛ zee, 'Gɔs-wɔ, ɔhɔ-de ɔn yan o tɛ hyanɔ wɔ ɔn hogɛ ɔn mɛr, kɔ ɔn **swɔɔt-o** m-hɔ, kɔ wɔ ɔr-hamat, kɔ wɔ ɔr-kor, kɔ wɔ ɔn gɔm, kɔ wɔ ke'o, tɛ yage m-was ɔn wɔ nɛ?'

⁴⁵ "Ka da-o wɔa shes yɛ, 'Nip-o mɛ nɔ m-rurɛ, bɔ nɔ yage nɔmɛ wan-gaan be-de ɔn yɛ ká yɛ rɔ mɛ rɛk-yɛ à, ay, mɛ nɔ yage m-nɔmɛ.'

⁴⁶ "Yɛ ká yɛa cɔw rɛ ɔr-kɔɔb de ɔn ba m-ta. Amba kashi ɔn hun-nɛ nɛ yɛa cɔw hogɔ-o ba m-ta."§

Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-cind

Gɔs-yɛ tɔɔg ɔt-hun yɛ hoot Yɛso

(Mark 14:1-2; Ruka 22:1-2; Yoha 11:45-53)

¹ Da-o Yɛso kɔmɛ rwɔr ɔn ká rem-se kap à, wɔ zɛerɔ yan-nekɛ-mɔ ɔn wɔ, ² "Nɔ nepɛ **Biki-o m-Pas** kuks hɔ-ɔt yoor a cirit, komo mɛ **Wà-wɔ ɔn net** yɛa ya'as mɛ yɛa kem mɛ o-kan."*

³ ɔn ká da-o, Gwɔmo-nɛ yɛ ɔn kɔn-se Shir ɔn sɛk-yɛ nɛ rɔ ɔr-mɔrɔg ɔn hur-o ɔn ko-Gwɔmo-wɔ ɔn kɔn-se Shir, jin-de ɔn wɔ Kepas. ⁴ Yɛ tɔɔrɔ ɔt-hun, yɛ shipt Yɛso wukusɛ, yɛ hoot wɔ. ⁵ Amba yɛ zɛerɔ, "Ba da-o ɔn **Biki-o m-Pas** á, taase hun-nɛ inɛ yɔkɔkɔ."

§ **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-taan:46** 25:46 Hyen komo: Dane 12:2.

* **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-cind:2** 26:2 Hyen komo: Rwɔɔ 12:1-27.

*Wu ken ne'a wu hokmote Yeso
now-mo m-shi'igin o-Betanya*

(Mark 14:3-9; Ruka 7:37-38; Yoha 12:1-8)

⁶ Ka da-o Yeso ro un bo-o o-Betanya un hur-o Simon, wu ro ko-**cim** n-ga à. ⁷ Da-o un re un ga-to m-rim, wu ken ne'a-wu haanuru be-ur Yeso ur-batta ne de un now-mo m-shi'igin mo un hwor deen. Da-o wu ro un re un rii-yo m-re à, wu duusuru Yeso ka now-mo ur-hi.†

⁸ Amba bo yan-neke-mo un wu hyente kane à, ryaab-us reeru ye. Ye zeeru or un ye ne, "Ay, to ka naas-mo un hwor mo. ⁹ Wu ro bakke ka now-mo a roa kumus hwor deen, a wongute koob-ne."

¹⁰ Amba remen Yeso nepste yo ye ro m-rwor à, wu zeeru ye, "¿Remen yan o no suute ka ne'a-wu, remen wu nomotu me rii-yo depe? ¹¹ Koob-ne ro be un no ur-ho bi,‡ amba me, man do m-she'et be-ur no deen á. ¹² Ka ne'a-wu duusutu me ka now-mo wu jamaste wur-o re remen duk. ¹³ Nip-o me no m-rure, myet be-de a he ka ko'ot-o un **Ma-to m-Rerem** à, hono o-dak kap, a bup m-rwor rii-yo ka ne'a-wu nome à remen a bakste un wu ne."

Yahudas eks wua ya'as Yeso

(Mark 14:10-11; Ruka 22:3-6)

¹⁴ Wan-gaan be-de un op un yoor [12], jin-de un wu Yahudas Iskariyoti, wu haaru be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir. ¹⁵ Wu cituru ye, "¿Ya no he me m-ya'as, me bobsu no Yeso?" Ye ya'suru wu hwor-ye o-azorpa ur-kwooz un op [30].§ ¹⁶ Cin un ka da-o, wu cire hoob-o un cow-yo wu hette ya'as un Yeso à.

*Yeso reeg rii-yo m-re yo
un Biki-o m-Pas be-ur gaan
un yan-neke-mo un wu ne*

(Mark 14:12-21; Ruka 22:7-14,21-23; Yoha 13:21-30)

¹⁷ Un ho-de un shi-mo **Biki-o ut-Burodi to ba m-Yist**, yan-neke-mo un Yeso haanu be-de un wu. Ye cituru wu, "¿Kene o cone te ja'asu wo o reet **Biki-o m-Pas**?"

¹⁸ Wu zeeru, "Neke no n-me o-bo noa hyen wu ken net-wu. No rure wu, 'Wa-ur-Yoos zee, "Da-o un re nomoste yow yow, komo man re **Biki-o m-Pas** un hur-o ru un yan-neke-m re ne." ' " ¹⁹ Yan-neke-mo un wu nomuru bo Yeso zee ye à. Ye argu komo m-nom rii-yo m-re yo un **Biki-o m-Pas** kane.

† **Bor ur-kwooz us-cind:7** 26:7 Hyen komo: Ruka 7:37-38. ‡ **Bor ur-kwooz us-cind:11** 26:11 Hyen komo: Kara 15:11. § **Bor ur-kwooz us-cind:15** 26:15 Hyen komo: Zeka 11:12.

20 Bq rim-m nomte à, Yeso she'eturu remen wu reet rii-yo m-re un yan-neke-mo un wu ne op un yoor [12]. 21 Ye ro be-de m-re Yeso zeeru ye, "Nip-o me no m-rure, wan-gaan be un no wua ya'as me un kom-to un yan-yage-ut re."

22 Un naasu-mo ur-hur deen, ye ciru cot-se un wu n-gaan n-gaan. Ye ma'asuru m-zee, "Gos-wu, ¿Ba un me ne o rotte á, me wu?"

23 Wu shasuru, "Wan-gaan be-ur no, wu ro m-re un rii-yo m-re kok-ur gaan un me ne à m-moka, wu he me m-ya'as.*

24 Me un zee kaane, remen me **Wà-wu un net** se um marag bo Ma-to Shir zee cin n-ga à. Amba rii-yo ur-won yo ka wu he ya'as un 'Wà-wu un net à'! Roa jiish ka net-wu ma a ro yagutu wu m-mat."

25 Yahudas ka wu he wu m-baab à, wu ma wu cituru, "¿Wa-us-Nap, ba un me ne o rotte á, me wu?"

Yeso zeeru wu, "Wo ma o rworog un nu-o ru."

Re un rii-yo m-re

remen baks un Gos-wu

(Mark 14:22-26; Ruka 22:15-20; 1Kor 11:23-25)

26 Ye ro un re un rii-yo m-re, Yeso mossuru ur-burodi, wu nomuru ur-bongon be-de Shir. Wu yotruru ka burodi-de, wu ya'suru yan-neke-mo un wu. Wu ro m-zee, "Goks no, no re, o ka wur-o re o."

27 Wu mossuru ibitte-de un ho-mo un mat-de us-yo. Wu nomuru Shir ur-bongon, wu argu ye m-ya'as. Wu ro m-zee, "Swò no myet-m no. 28 Mo ka hyó-m re mo,† mo he shoos un swor o-nu o Shir un hun-ne ye un wu ne à. A wuus-mo remen ur-seke de un soks un **ba'as-to** un hun-ne deen.‡ 29 Wer no ma-ut re, man do swò un ka ho-mo un mat-de us-yo mo komo á, se de ka ho-de um he swò un mo ken pu-mo mo be-ur gaan un no ne un gwomo-ut Tato re à."

30 Ka da-de ye huru Sep-o ur-Bongon de Shir, ye ruuru. Ye nekuru **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**.

Bitrus a nom she-mo un nap un Yeso

(Mark 14:27-31; Ruka 22:31-34; Yoha 13:36-38)

31 Yeso zeeru ye, "Myet noa somos no yagu me un ka tet-mo, remen Ma-to Shir zeeg,

" 'Man wos Wa-ur-gut,

kur-de un ca komo yea cakre.'§

* **Bqr ur-kwooz us-cind:23** 26:23 Hyen komo: Bqng 41:9. † **Bqr ur-kwooz us-cind:28** 26:28 Hyen komo: Rwu 24:8. ‡ **Bqr ur-kwooz us-cind:28** 26:28 Hyen komo: Irm 31:31-34. § **Bqr ur-kwooz us-cind:31** 26:31 Hyen komo: Zeka 13:7.

32 Amba ne me ine ut-marimar, man be'es no m-wɔ o-Gariri, man 'gone un no ne kane.'"*

33 Bitrus zeeru, "Ko ye som kap remen rii-yo he wɔ m-kor à, me man som á ko hiin."

34 Yeso zeeru wu, "Nip-o me wɔ m-rure un ka tet-mo, rii-yo keeg-yo o-kiit kenet, wɔa nomos she-mo un nap-us re har o-tet."

35 Bitrus zeeru wu, "Ko a ho me, man nom she-mo un nap-us ru á." Kaa ne ma kap o un yan-neke-mo un wu zee.

Yeso nomog us-kon o-Gesemani

(Mark 14:32-42; Ruka 22:39-46)

36 Ka da-o Yeso un yan-neke-mo un wu ne haaru de ken be-de a m-zee o-Gesemani† à. Wu zeeru yan-neke-mo un wu, "She'et no kane, man neke reeno, um nomot us-kon." 37 Wu dekuru Bitrus ne un yakar Zebedi ne yoor, ye ro **Yakubu** un **Yohana**. Wu ciruru tuk-mo ut-men o-regen ne deen. 38 Wu ruru ye komo, "Tuk-mo ut-men mo ro un hur un de à, mo wooste mo ho me. She'et no kane, zongse be-ur gaan un me ne."

39 Wu nekuru co hiin, wu argu m-kwumus un hi-de un wu n-dak. Wu nomuru us-kon, wu zee, "Tato re! Urege a nome, dossu me ka ibitte-de un swo ur-koob de. Myet un kaane ne, ba yo um cone un hur un de à, yo yo a he m-nom á, se de yo o cone à."

40 Wu muunuru be-de un yan-neke-mo un wu, wu 'wos ye m-rew. Wu zeeru Bitrus, "Ashi! ¿Noa hoks ur-'er ko ya o-da hiin un me ne á? 41 She'et no zongse komo no nom us-kon un ba kaane á noa he'ebe n-te ut-meger. Kukt-o dekste m-sok ne, amba wur-o rott m-'wons á."

42 Wu dooru m-warag o-ayoore-o. Wu konuru, "Tato re! Urege ka swo ur-koob de a dosse á se um swoog de, nom yo o cone à." 43 Wu dooru m-muun be-de un ye. Wu 'wos ye m-rew, remen yish-ye un ye shiiste m-rew. 44 Wu dooru ye m-yage, wu haaru. Wu nomuru us-kon o-atette-o. Wu ro m-rwor un ma-to wu rwore n-ga à.

45 Ka da-de, wu muunuru be-de un yan-neke-mo un wu. Wu zeeru ye, "¿Har m-moka rew-mo notte no ur-wuwe? To, da-o nomog, o a hette ya'as un **Wâ-wu un net** un kom-to un ya-ut-**ba'as** à. 46 Ine no, a neke no. Wan-ya'as un me woosunte."

Ye shipk Yeso

(Mark 14:43-50; Ruka 22:47-53; Yoha 18:3-12)

* **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-cind:32** 26:32 Hyen komo: Mati 28:16. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-cind:36** 26:36 De ro be-de a un pot un yakar-ye un 'yo-se o-zetun à.

47 Rii-yo wu tigite o-nu, Yahudas, wan-gaan n-me un ka op un yoor-ye [12], woonuru mosse un morog-de un hun-ne ne deen. Ye ro ut-magay ne ut-kom, ut-ko ne. Gwomo-ne ye un kon-se Shir un ye ro sek-ye ne a, ye tomontu ye. 48 Wan-baab-to un wu, Yahudas regussute wu kussute ye o-napa. Wu zee, "Wu um he m-hamat a, wu wu ship no wu." 49 Yahudas haaru be-ur Yeso, wu zeeru wu, "Ur-gas, wa-us-Nap o!" Yahudas hamturu wu.

50 Yeso zeeru wu, "Wan-yen de, nom rii-yo hantu wo a."

Ye ka hun-ne ye woonuru, ye shipuru Yeso, ye bopuru wu. 51 Un hyan-o un kaane, wan-gaan be-de un ye ro be-ur gaan un Yeso ne a, wu mu'usuru magay-o un wu, wu kupsuru ko-guw-wu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir o-to.

52 Yeso zeeru, "Muut magay-o ru, o nak kap wu deke o-magay a, magay-o he wu m-ho. 53 Un m-hyan sa o zee mett ur-beeb um hopt gwu be-ur Tato re, komo da-o gaan wu tomtu me **yan-tom-ye Shir**, ye arge buug-de un karma-ne dugu-us op un dugu-us yoor [12,000] a? 54 To, ure o ka a he a shoos rii-yo Gen-mo un Ma-to Shir rwore a, unze nip-o se ka rii-yo nomog?"

55 Ka da-o Yeso zeeru ka hun-ne ye, "No un rwuun ut-magay ne, ut-ko ne no shipt me sa o zee me ko-ya-ur-kwup wu. Koyanda me ur-yoos un **Pyo-o Shir**, ya hante ne no shipte me a? 56 Amba myet a un nom to ka remen a shooste rii-yo ro un n-me un takurda-o un **yan-Rwor un Ma-to Shir** n-ga a." Bo m-hoge kaane kap o un yan-neke-mo un wu ye yagu wu, ye somuru.

Yeso be-de un yan-piish ut-ma

(Mark 14:53-65; Ruka 22:54-55,63-71; Yoha 18:13-14,19-24)

57 Ye shipe Yeso a, ye heeturu wu be-ur Kepas, ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, be-de **yan-Yoos-de o-karamsa** un sek-ye ne, ye rege ye morogsute a. 58 Amba Bitrus doruru ye jim-m-jim ur-hew ne, har un 'woog-o un hur-o un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Wu cowuru, wu she'eturu un guw-ne ne, remen wu hyenet bo a he m-buse un Yeso ne a.

59 To, n-me un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Morog-de un Sek-ye** de ne, kap ye hooburu taab-de ut-bo to ye he nome un Yeso remen ye kumut cow-yo un ho-de un wu a. 60 Ko de nomte ye kum hun-ne deen ye esse yea ce ut-bo a, amba ye kum rii-yo m-rwor a. Ur-kom ye ken hun-ne yoor-ye rwuunuru. 61 Ye zeeru, "Wu ka net-wu zeeg unze wua

hoks m-kaps un **Pyo-o Shir**, komo wu jaas-o m-ma n-me un ho-ut tet."§

62 Ka da-de, ko-Gwomo-wu un kon-se Shir inuru, wu zeeru, "¿Wott o ken shas-o un rii-yo ye zee mosse un wo ne a? ¿Ya o he m-zee un hi un du?" 63 Amba Yeso shas a. Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir zeeru wu, "Tond un jin-de Shir wan-hoog, urege wo ro **Kiristi, Wa-wu Shir.**"

64 Yeso zeeru wu, "Ee, kaane o hond hond bo o rwore a. Komo kane co nqa hyen me **Wa-wu un net** ro ur-she'et tara un kom-o ur-re de un Shir be-de ut-gwomo,* wu roon komo n-me ut-ke'ente to un kus-o n-Ton shir.†"

65 Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir yooguru matuku-to un wu remen tuk-mo ut-men. Wu zeeru, "¿De ke taab-de de un ya a o-hoob? No hogute wu nomote Shir o-yo'og. 66 ¿Re no hyane?"

Ye shasuru, ye zee, "Wu wooste a ho wu!"‡

67 Ye copsu wu m-ta o-co, ye wosuru wu. Ye ken ye komo ye hwoogu wu ut-raag.§ 68 Ye ro m-zee, "Nomo te ut-hyat, urege wo **Kiristi** wu! Rwor wu huw wo o-raag a!"

Bitrus nomog she-mo un nap un Yeso

(Mark 14:66-72; Ruka 22:56-62; Yoha 18:15-18,25-27)

69 Ka da-o, Bitrus ro tara n-me un 'woog-o o-hur, wu ken wan-ne'a-wu wu ro m-senge un ka hur-o a, wu haaru be-de un wu, wu zeeru wu, "Wo ma, ay, wo m-dore un Yeso ka net-wu o-Gariri wu."

70 Amba Bitrus nomuru m-she be-de un ye kap. Wu ro m-zee, "Me, me nap ma-to wotte a!"

71 Ujime bo wu rwunte ish-o m-pyo a, wu ken wan-ne'a-wu ro m-senge un ka hur-o komo a hyanuru wu. Wu zeeru ka ye ro eso eso un ka be-de a, "Ka net-wu ro un dore un Yeso ko-ya-o-Nazaret!"

72 Komo Bitrus dooru nom m-she, har us-tond. Wu ro m-zee, "Me nap ma ka net-wu a."

73 Jimuru hiin, ka ye ro eso eso un ka be-de a, ye haaru be-ur Bitrus. Ye zeeru, "Ma-to m-she ro kon a. Wo ma wangaan wu be-de un ye. Bo wo ut-ma a, ma-ut ru pyaag wo bo ya-o-Gariri ro m-cep a."

74 Bitrus tonduru be-de un ye, "Me nap ka net-wu a!" Ba m-naas o-da, keeg-yo kiit-o kanuru.

§ **Bqr ur-kwooz us-cind:61** 26:61 Hyen komo: Yoha 2:19. * **Bqr ur-kwooz**

us-cind:64 26:64 Hyen komo: Bong 110:1. † **Bqr ur-kwooz us-cind:64** 26:64 Hyen komo: Dane 7:13. ‡ **Bqr ur-kwooz us-cind:66** 26:65-66 Hyen komo:

Rewi 24:16. § **Bqr ur-kwooz us-cind:67** 26:67 Hyen komo: Isha 50:6.

⁷⁵ Bitrus baksuru ma-to Yeso ruru wu à unze, “Rii-yo keeg-yo kiit-yo kyenet, wqa nomos she-mo un nap-us re o-tet.” Bitrus ruuru n-do wu 'wonuru us-'won deen.

Bor ur-kwooz us-ta'voor

A heete Yeso be-ur Biratus

(Mark 15:1; Ruka 23:1-2; Yoha 18:28-32)

¹ Cin n-sot n-sot, myet o un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye ne morguru komo ye tooru ut-hun ye hoot Yeso.

² Ye ka'uru wu, ye arguru un wu ne, ye heeturu wu be-ur **Biratus**, ko-Gwamna-wu un ka dak-o.

Mar-m Yahudas

(Seng 1:18-19)

³ Da-o Yahudas wu babe wu à hyente a jetute Yeso mar-m hwoog-mo à, men-to un wu naasuru. Wu muunuru be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir, un sek-ye ne, wu muutu ye hwor-ye o-azorpa ur-kwooz un op [30]. ⁴ Wu zeeru, “Um nomog **ur-ba'as**, remen um ya'aste ko-yan-ba-**ur-ba'as** a ho.”

Amba ye zeeru, “¿Ya daa te? Ut-ma ru to ka.”

⁵ Wu jorburu ka hwor-ye o-azorpa ye n-me **Pyo-o Shir**. Wu ruuru, wu haaru wu soruru cor-o un wu o-hu n-ton o-ce.

⁶ Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye kuusu ka hwor-ye, ye zeeru, “Udepe a ru ka hwor-ye un be-de ur-ess de un **Pyo-o Shir** á, remen ka hwor-ye ye un ho-de un net ye.” ⁷ Ye tooru ut-hun ye oorū de ken be-de un ka hwor-ye. A de m-zee *Be-de un ko-yan-mà-to ut-tur*. Ye muutu ka be-de, be-de un jok un hamat-ne ye mere. ⁸ Har ca, o rwo'e atte m-aag un ka be-de, *Pup-o m-Hyó*.* ⁹ Un kaane a shooste rii-yo **wan-Rwor un Ma-to Shir** Irmia rwo'e à unze,

“Ye dek ka hwor-ye o-azorpa ye ur-kwooz un op [30],

hwor-ye a oote wu un con-mo un hun-ne ye o-**Isra** à.

¹⁰ Ye oorū be-de un ko-yan-mà-to ut-tur

un ka hwor-ye, bq Yawe zee à.”†

Biratus cikt Yeso us-cot

(Mark 15:2-5; Ruka 23:3-5; Yoha 18:33-38)

¹¹ Ka da-de, Yeso ro eso un her-o **Biratus** ko-Gwamna-wu un **Roma**-ne. Ko-Gwamna cituru wu, wu zee, “¿Wq wu ro ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne?”

Yeso zeeru wu, “O rwo'og hond hond.”

* **Bor ur-kwooz us-ta'voor:8** 27:3-8 Hyen komo: Seng 1:18-19. † **Bor ur-kwooz us-ta'voor:10** 27:9-10 Hyen komo: Zeka 11:12-13; Irmia 19:1-13; Irmia 32:6-9.

¹² Amba bɔ Gwomo-ne ye un kon-se Shir un ye rɔ sek-ye ne pyapu wu à, wu zee ye rii á. ¹³ **Biratus** zeeru wu, “¿Wo hoge moor-to ut-ma to ye rɔ wo m-sakke á?” ¹⁴ Amba Yeso shas wu kɔ gom-ur gaan á, har ko-Gwamna bup o-nu.

Hun-ne zeeg a ho Yeso

(Mark 15:6-15; Ruka 23:13-25; Yoha 18:39—19:16)

¹⁵ To, un da-o un **Biki-o m-Pas**, ko-Gwamna weste un hosune un net **ko-ya-ur-ba'as-wu** a ka'e wan-gaan wu ye cone à. ¹⁶ Ka hak-o, wu ken net-wu ro kon wu ye nape ko-yan-koob-de un hoge ut-ma ke'o, jin-de un wu Barabas. ¹⁷ Da-o **Yahuda**-ne morge ka sot-de un co-o hur-o **Biratus** à, Biratus cituru ye, “¿Wan wu no cone um hosu no? ¿Barabas wu kɔ Yeso wu a zee **Kiristi** à?” ¹⁸ (**Biratus** nepste remen ur-shoob o sek-ye ye un **Yahuda**-ne shipte Yeso.)

¹⁹ Ka da-de, **Biratus** ro tara be-de wu ro piish ut-ma à, ne'a un wu tomnuru a zee wu, “Yage ma-to un ka ko-yan-ba-ur-ba'as-wu temb, remen ka tet-mo um swoog ur-koob deen, bo-o un wu reeg me.”

²⁰ Amba Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye ne swowuru hun-ne ye zee a ho'os Barabas, a ho Yeso. ²¹ Ko-Gwamna dooru ye m-cit, “¿Wan wu ne be-de un ka yoor-ye no cone um hoosu no?”

Ye zeeru, “Barabas!”

²² **Biratus** cituru ye, “¿To, re um he m-nom un Yeso ne wu a zee **Kiristi** à?”

Kap ye zeeru, “A kem wu!”

²³ **Biratus** zeeru, “¿Remen yane? ¿Yan rii-yo wu nome?”

Amba hun-ne dooru 'yons us-cɔr, ye m-zee, “A kem wu!”

²⁴ **Biratus** hyanuru yatt-yo wu he hoks m-nom á, komo hun-ne ro un ma-to ye 'yonste hun-ne ur-hur. Wu tomuru a ibinu wu m-ho. Wu sapturu kom-to un wu un her-o un hun-ne. Wu rɔ m-zee, “Me de, ho-m re rɔ n-me un re un ra-o un hyó-mo un ka ko-yan-ba-ur-ba'as-wu á. To ka ma-ut no to.”‡

²⁵ Hun-ne kap ye shasuru ye zee, “Ra-o un hyó-mo un wu o she'et un gek-ut te, un yakar te ne!”

²⁶ Ka da-o **Biratus** ho'osuru ye Barabas. Wu rwo'uru karma-ne ye nomse Yeso us-sorog, wu ya'asu ye Yeso, ye kemet wu.

Karma-ne nomote Yeso ur-ar

(Mark 15:16-20; Yoha 19:2-3)

²⁷ Karma-ne ye un ko-Gwamna heeturu Yeso n-me un hur-o un ko-Gwamna. Ye karaksuru karma-ne ye kusse à be-de un wu, ²⁸ Ye pormuru wu saw-to un wu. Ye cupuru wu o

‡ **Bqr ur-kwooz us-ta'yoor:24** 27:24 Hyen komo: Kara 21:6-9.

ken cɔp-o jaas-o ɔ ɔn gɔnd-to ɔn gwɔmo-ne. ²⁹ Ye nomuru gɔnd-o ɔn yokor-ye m-seeb, ye sawsu wu ɔr-hi. Ye bɔbsuru wu o-kɔ ɔn kom-o ɔr-re. Ká da-de ye kwukturu ɔn her-o ɔn wu, ye rɔ wu ɔn nome ɔr-ar. Ye m-zee, "Caari caarine, ko-Gwɔmo-wu ɔn **Yahuda-ne!**" ³⁰ Ye copsuru wu m-ta. Ye gɔksuru ká kɔ-yo, ye wɔsuru wu ɔn yo ɔr-hi. ³¹ Bɔ ye komoste wu nome ɔr-ar à, ye possuru wu ka cɔp-o jaas-o ɔ, ye cupuru wu matuku-to ɔn wu. Komo ka da-de ye ruuru ɔn wu ne remen ye kemet wu.

Karma-ne kamag Yeso n-te o-kan

(Mark 15:21-32; Ruka 23:26-43; Yoha 19:17-27)

³² Ye ro m-neke n-cɔw, karma-ne gonturu wu ken net-wu bɔ-o o-Kireni wu, jin-de ɔn wu Simɔn. Ye gaktu wu saw ɔn ká **kan**-o Yeso ɔ. ³³ Ye ruuru de ken be-de a m-zee o-Gorogota à, (de rɔ, *Be-de ɔn caar-o ɔr-hi*). ³⁴ Ka da-de, karma-ne ya'asuru Yeso m-mɔdi mɔsse ɔn yo ken rii-yo ɔr-gaag yo ne remen wu suut, amba bɔ wu rekte à wu yagu m-swɔ. §

³⁵ Bɔ ye kemptu wu à, karma-ne nomuru o-gwambe remen gund-to ɔn wu. Ye wonguru matuku-to ɔn wu.* ³⁶ Ka da-de, ye she'eturu 'er-de ɔn wu. ³⁷ Hohond-mɔ ɔn hi-de ɔn wu, a kamuru kɔ'ot-o ɔn ma-to ɔn **ba'as-de** ɔn wu. Unze, "Wu ká wu rɔ Yeso ko-Gwɔmo-wu ɔn **Yahuda-ne.**" ³⁸ Komo ye kamuru ye ken ya-ɔr-kwɔp ye nen yoor be-ɔr gaan ɔn wu ne. Wan-gaan ɔn re-de ɔn wu, wan-gaan ɔr-kwanta.

³⁹ Hun-ne ye rɔ m-arag à, ye bɔpu reeb-to ɔn wu. Ye rɔ ɔn rekt ɔt-hi ɔr-ar.† ⁴⁰ Ye rɔ m-zee, "Wɔ wu he m-wurum ɔn **Pyo-o Shir**, komo o me ɔ ɔn hɔ-ɔt tet. ¿Wɔa hoks? Gu hi ɔn du, o kergune a gut! Urege wɔ **Wà-wu Shir** wu, kergune ɔn ká **kan-o** a gut!"‡

⁴¹ Káane komo Gwɔmo-ne ye ɔn kɔn-se Shir, ɔn **yan-Yoos-de o-karamsa** ne ɔn ye ken sek-ye ne ye sengu wu nome ɔr-ar. Ye m-zee, ⁴² "Wu guug ye ken ye, amba wu hoks hi ɔn de ɔn wu m-gu á! ¿Wu rɔ ko-Gwɔmo-wu ɔn **Isra-ne**, wu wu? Yage wu kergunte n-ton ɔn ká **kan-o**, ká da-o te he m-sher ɔn ma-to ɔn wu o-nip. ⁴³ Wu shereg be-de Shir, komo wu zee, 'Me wà-wu Shir wu.' " Yage Shir wu guut wu m-moka! Urege Shir rɔ m-hoge rerem-mɔ ɔn wu. § ⁴⁴ Káane ma ká ya-ɔr-kwɔp ye a kemptu ye be-ɔr gaan à, ye nomuru wu hun-ɔt jaas-to.

§ **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:34** 27:34 Hyen komo: Bɔng 69:21. * **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:35** 27:35 Hyen komo: Bɔng 22:18. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:39** 27:39 Hyen komo: Bɔng 22:7; 109:25. ‡ **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:40** 27:40 Hyen komo: Mati 26:61; Yoha 2:19. § **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:43** 27:43 Hyen komo: Bɔng 22:8.

*Mar-m Yeso**(Mark 15:33-41; Ruka 23:44-49; Yoha 19:28-30)*

⁴⁵ Cin hɔ-ur rɔ ɔr-hi, comb-o hɔkkuru o-dak myet, har ha-mɔ ɔn sɔ ɔn kwɔm-ɔs tet-se m-rim. ⁴⁶ So ɔn kwɔm-ɔs tet, Yeso dakuru ɔr deen. Wu zee, "Eroi, Eroi, ɔrama sabaktani?" Wata "Kwɔ Shir re, kwɔ Shir re, ɔremen yan ɔ o jorutu me?"*

⁴⁷ Ye ken ye be-de ɔn ye ro kane eso eso à, bɔ ye hogute kaane à, ye zeeru, "Kà net-wu rɔ ɔn eeg-ɔs **Erejawan-Rwor un Ma-to Shir.**" ⁴⁸ Ba m-rem wan-gaan wu ɔn ye argu o-rek, wu haaru wu deknɔ ɔr-poog. Wu musuru de n-me ɔn hɔ-mɔ o-zambo, wu tuuru o-ko. Wu tebburu Yeso wu suut.† ⁴⁹ Amba ye ken ye zeeru, "Yagu nɔ wu a gut, urege **Ereja** a haan wu guut wu à."

⁵⁰ Yeso dooru dak ɔs-ɔr deen, ka da-o wu ho'osu hogoo ɔn wu. ⁵¹ Un ká da-o, ká gund-o ro n-me ɔn **Pyo-o Shir** à yishuru be-ut yoor, cin n-ton haan-mɔ n-dak. Dak-o nukturu, ta'ar-ut bu'uguru.‡ ⁵² Saag-ɔs teksuru, hun-ne so-ye deen ye mare à ye inuru ɔn hogoo ne. Ye zurmunduru ɔn saag-se ɔn ye. ⁵³ Rii Yeso inete ɔt-marimar, ye yaguru ɔs-saag, ye cowuru o-Urusharima,§ hun-ne deen hyanuru ye.

⁵⁴ Un ká da-o, caari-wu ɔn ko-karma-wu ɔn **Roma-ne**, wu ɔn ye ken karma-ne ye ro ɔn 'er-ur Yeso à. Bɔ ye hyente nukte-mɔ o-dak komo ɔn rii-yo kore ne à, ye hoguru o-gyer deen. Ye zeeru, "O-nip, wu ka **Wa-wu Shir** wu!"

⁵⁵ Ye ken ne'a-ne ye ro kon komo deen ye donde Yeso cin o-Gariri, ye nomote wu m-senge. Ye esuru ɔr-hew ne ɔn gwot-o ɔn rii-yo rɔ m-kor à. ⁵⁶ N-me ɔn ye, **Meri** ro kon wu a m-aag *Magudarin* à, ɔn **Meri** ne (inu **Yakubu** ne ɔn **Yusuhu**), komo ɔn ne'a Zebedi (inu **Yakubu** ɔn **Yohana**).*

*Duk Yeso**(Mark 15:42-47; Ruka 23:50-56; Yoha 19:38-42)*

⁵⁷ Da-o rim-m nome à, wu ken ko-ya-o-kwum-wu, net-wu bɔ-o o-Aramatiya, jin-de ɔn wu **Yusuhu**, wu haanuru. Wu ma ko-**yan-dor Yeso** wu. ⁵⁸ Wu haaru be-ur **Biratus**. Wu konuru a ya'as wu u-ur Yeso. Biratus zeeru a ya'as wu. ⁵⁹ **Yusuhu** dekururu u-ur Yeso, wu yereru ɔn gund-o ɔr-bon.

* **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:46** 27:46 Hyen komo: Bɔng 22:1. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:48** 27:48 Hyen komo: Bɔng 69:21. ‡ **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:51** 27:51 Hyen komo: Rwuu 26:31-33. § **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:53** 27:53 ɔt-Girik: Bɔ-o ba m-Kukop. * **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:56** 27:55-56 Hyen komo: Ruka 8:2-3.

⁶⁰ Wɔ hɛ'ɛdburɔ de n-mɛ ɔn saag pɔ-ɔ ɔ ma ɔn wɔ, ɔ hun-ɛ ro hingɛ wɔ ɔn wur-ɔ ɔt-ta'ar à. Wɔ birikturɔ caari-ɔ o-ta'ar. Wɔ hɔkkurɔ ish-ɔ ɔn saag, wɔ argurɔ. ⁶¹ **Meri** Magɔdarin, ɔn **Meri** wan-gaan nɛ yɛ ro káne tara ɔn hɛr-ɔ ɔn saag.

Yan-'er-de ɔn saag

⁶² Gas-ɔ ɔn ish, hɔ-de ɔn zɔngɛ-tɔ ɔn **Biki-ɔ m-Pas**, Gwɔmo-nɛ yɛ ɔn kɔn-se Shir ɔn **Parisa**-nɛ haarɔ, yɛ hyenet **Biratus**. ⁶³ Yɛ zɛerɔ wɔ, "Hɔɔg ru gɔs dɛɛn! Tɛ bakstɛ rii-yo ká wan-raks ɔn hun-nɛ wɔ zee cin da-ɔ wɔ ro ɔn hɔɔg nɛ à, ɔnze sɔ ɔn ta-de ɔn hɔ-ɔr atettɛ-de, wɔ inɛ ɔt-marimar.†
⁶⁴ Remen káne, rwɔ a 'er ká saag-ɔ m-sɔk nɛ. Nɔm nɔ kaanɛ har ha-mɔ ɔn hɔ-ɔt tet, taase yan-neke-mɔ ɔn wɔ neke yɛ shes u-de ɔn wɔ, ká da-de yɛ zeet hun-nɛ wɔ ɔn inɛ ɔt-marimar. Káne korɛ rwɔk-mɔ ɔr-kɔm mɔa jiish mɔ ɔr-takan m-yɔ."

⁶⁵ **Biratus** zɛerɔ yɛ, "Daag nɔ karma-nɛ, nɔ neke nɔ 'er wɔ bɔ nɔ he m-hoks à." ⁶⁶ Yɛ haarɔ, yɛ dapurɔ gɛn-mɔ ɔt-gwɔmo ɔn ta'ar-de ɔn saag. Yɛ rwɔ'urɔ komo karma-nɛ yɛ 'er ká saag-ɔ.

Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-eer

Inɛ-m Yɛso ɔt-marimar

(Mark 16:1-8; Ruka 24:1-12; Yoha 20:1-10)

¹ **Hɔ-de ɔr-Wɔwɛ** de ɔn **Yahuda**-nɛ aragte ɔ ka, ɔn hɔ-de o-Rahadi n-sot n-sot, **Meri** wɔ o-Magɔdarin ɔn **Meri** wan-gaan nɛ, yɛ haarɔ, yɛ gɔt o-saag.

² Ba ɔn naas o-da, dak-o nukturɔ, remen wɔ ken wan-tɔm-wɔ Wan-Koyan wɔ kergunte zɛɛn-mɔ n-Tɔn shir. Wɔ birikturɔ ta'ar-ɔ a tigute o-saag à, wɔ she'eturɔ ɔn ɔ. ³ Co-ɔ ɔn wɔ rɔ ɔs-myakt, matuku-tɔ ɔn wɔ komo ɔt-pus tɔ puu untɔn ɔt-gwerɛ. ⁴ Ya-ɔr-'er de ɔn saag hɔgurɔ o-gyer dɛɛn. Wɔr-tɔ ɔn yɛ rɔ ɔs-zap. Bɔ yɛ hyanɛ wɔ à, yɛ heerɔ n-dak untɔn margan-nɛ.

⁵ Ka da-ɔ **wan-tɔm-wɔ Shir** zɛerɔ ne'a-nɛ, "Nɔ hɔge o-gyer á, ɔm nepstɛ Yɛso nɔ o-hoob wɔ a kame à. ⁶ Wɔ rɔ kɔn káne á! Wɔ inite be-de ɔn margan-nɛ bɔ wɔ rwɔrɛ a kor à. Haan nɔ gɔt be-de wɔr-ɔ ɔn wɔ ro'e à. ⁷ M-mɔka neke nɔ hɔr-m-hɔr, nɔ rɔrɛ yan-neke-mɔ ɔn wɔ ɔnze, wɔ inute ɔt-marimar. Wɔ rɔ co nɔ ha-mɔ o-Gariri, rɛɛnɔ nɔ he wɔ m-hyan. Rii-yo ɔm haanɔ nɔ m-rɔrɛ à, yo ka."

⁸ Ká ne'a-nɛ yɛ yagurɔ ká saag-ɔ hɔr-m-hɔr. Yɛ rɔ gyer-o o-gyer, mɔsse o-zak nɛ dɛɛn. Yɛ rɔ ɔs-rek remen yɛ heet

† **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:63** 27:63 Hyen komo: Mati 16:21; 17:23; 20:19; Mark 8:31; 9:31; 10:33-34; Ruka 9:22; 18:31-33.

ye ruruté **yan-neke-m Yeso** yo **wan-tom-wu Shir** zee à.
⁹ Komo bọ ye rọ m-neke à, Yeso un hi un de un wu go'onuru un ye ne. Wu zeeru ye, "Gwugwu-mo ur-hur be un no!" Ye hyoknuru yow yow un wu ne. Ye hamturu na-se un wu. Ye kwukturu un co-o un wu, ye ya'aru wu m-sek. ¹⁰ Ka da-de, Yeso zeeru ye, "No hoge o-gyer á! Ha no rure or re ne. Ye neke dak-o o-Gariri, reeno ye he me m-hyan."

Ma-to un yan-'er-de un saag

¹¹ Bọ ká ne'a-ne ye rọ ur-hew cow-mo o-bo à, ye ken ye be-de un ká yan-'er-de un saag, ye cowuru o-bo be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir. Ye ruru ye kap o un rii-yo nome à. ¹² Da-o Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye morge à, ye tooru ut-hun. Ye ya'asuru karma-ne hwor deen. ¹³ Ye zeeru karma-ne, "Zee no, 'Yan-neke-m Yeso, ye ha'e m-tet, ye hiwe wur-o un wu da-o te ro m-rew à.' ¹⁴ Urege kà ma-to woog un to-to un ko-Gwamna, tea nomo wu ut-ma. Nọa cuw swo ur-koob á." ¹⁵ Karma-ne argu goks un hwor. Ye rworuru bọ a zee ye rur à. Kà ma-to un karma-ne to woru bo-to un **Yahuda-ne** kap. Har caane, **Yahuda-ne** ro to m-rwor.

Senge-mo Yeso yakse

yan-neke-mo un wu à

(Mark 16:14-18; Ruka 24:36-49; Yoha 20:19-23; Seng 1:6-8)

¹⁶ Ká **yan-neke-m Yeso** ye op o-gaan ye argu ha-mo o-Gariri. Ye haaru un haag-o Yeso zee ye he à.* ¹⁷ Da-o ye hyane Yeso à, ye kwukturu un rwun-se un ye, ye ya'aru wu m-sek, amba ye ken ye, ye dek unze Yeso wu á.

¹⁸ Yeso haaru yow yow. Wu ruru yan-neke-mo un wu, "o-Tato ya'astu me kap o un gwomo-to o-Ton shir, o-dak ne. ¹⁹ Remen kaane, neke no, no muut hun-ne ye un hono o-dak kap yan-neke-m re. No yo'os ye m-ho un jin-de o-Tato, un de un Wà ne, un de un **Kukt-o Shir** ne.† ²⁰ No yoose yan-dor pu'e, ye nom o-dorotte o un ma-ut re un kap o un rii-yo un rwo'u no à. Nap no yo ka. Me be-ur gaan un no ne ur-ho bi har un ta-de hono o-dak."

* **Bqr ur-kwooz us-eer:16** 28:16 Hyen komo: Mati 26:32; Mark 14:28. † **Bqr ur-kwooz us-eer:19** 28:19 Hyen komo: Seng 1:8.

Takurda-o Markus

Rem-se rɔ n-me à:

Takan-de un Ma-to m-Rerem 1:1-13

Senge-m Yeso n-me un hun-ne ye o-Gariri 1:14—9:50

Cir-mo o-Gariri ha-mo o-Urusharima 10:1-52

Ho-ut ta'oor-to ur-kom yow yow o-Urusharima ne 11:1—15:47

Ine-m Yeso ut-marimar 16:1-8

Rwuun-mo un Wan-Koyan cas un da-mo un wu n-ton ne un ine-mo un ne ut-marimar 16:9-20

Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho

(Mati 3:1-12; Ruka 3:1-18; Yoha 1:19-28)

¹ **Ma-to m-Rerem** to ka, to ma Yeso **Kiristi**,* **Wà-wu Shir**. Hogu no bo ka **Ma-to m-Rerem** to Shir to takne à.

² Cin n-ga ne wu ken net-wu, **wan-Rwor un Ma-to Shir**, jin-de un wu **Ishaya**. Wu gene rii-yo Shir zee yo he m-kor un co à. Wu zee,

"Gwot Shir a tomon wan-tom o un wu be-de un hun-ne.

Wua tomsune wan-tom, wu zongsute hun-ne remen haan-mo un **Wà-wu Shir**."[†]

³ "Hun-ne a hoge cor-o un ka wan-tom-wu o-kot.

Wu ro ye m-zee, 'Yawe no roon.

Ja'asu no wu hur-ur no.

No zonge remen haan-mo un wu.' "[‡]

⁴ Ka bo-o takne hond hond bo **Ishaya** gene à. Ka net-wu a m-zee **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho**, hun-ne hoguru cor-o un wu o-kot. Wu ro ye m-zee, "Es no a yo'os no n-me m-ho. Ye esse a yo'oste ye n-me m-ho à, ye kutute ye ho'oste **ba'as-to** un ye o ka to ye nome Shir à. Ye muunte be-de un wu. Wua soks **ba'as-to** un ye."[§] ⁵ Yan-dak-o o-Judiya ye ma'asuru m-rwuun deen be-de un wu, kap un yan-dak-o o-Urusharima ne. Ye ro m-rwor un **ba'as-to** un ye. Wu ro ye m-yo'os n-me un Roog-o o-Joda. ⁶ **Yohana** ro un cop-o o-gund ne, o un can-se o-dorom. Wu ro un hap-yo o-ka ne un byon gego. Rii-yo m-re yo un wu, yege-e ye un so ne ye o-kot.[§] ⁷ Wu ro ye m-rure un Ma-to Shir. Wu ro m-zee, "Wu ken wu roon un jim un de wu jishé me à. Me bo'os us un ka'ante-to un wu á. ⁸ Me un hi un de, m-ho mo me no m-yo'os, amba wu ne, un **Kùkt-o Shir** wu he no m-yo'os."

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:2** 1:2 Hyen komo: Mara

3:1. ‡ **Bor-o gaan:3** 1:3 Hyen komo: Isha 40:3 (ut-Girik). § **Bor-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: 2Gwm 1:8.

A yo'oste Yeso n-te m-ho

(Mati 3:13—4:11; Ruka 3:21-22; 4:1-13)

⁹ **Yohana** rɔ ɔn yo'os ɔn hun-ne. Yeso rwuunuru bɔ-o o-Nazaret ɔn dak-o o-Gariri. **Yohana** yo'osuru wu ɔn Roog-o o-Joda. ¹⁰ Yeso rɔ m-rwuun n-me m-ho, ba ɔn naas o-da, wu hyanuru a m-tiks ut-ke'ente n-Ton o shir. **Kukt-o Shir** rɔ m-kergene untun sha-mo o-gorop, o ciruru be-de ɔn wu. ¹¹ A hoguru cor n-Ton o Shir. O rɔ m-zee, "Wo rɔ Wa re, wu me m-con a. Me o-zak ɔn wo ne deen."*

Wa-ut-raks megerte Yeso

(Mati 3:13—4:11; Ruka 3:21-22; 4:1-13)

¹² ɔn ra-o **Kukt-o Shir** cirute be-ur Yeso a. **Kukt-o Shir** kuturu wu, wu ru o-kot. ¹³ Wu ma'asuru kanu ut-ho kwooz-ut yoor [40]. **Ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot** rɔ wu ut-meger ko wu nom **ur-ba'as** be-de Shir a. Yeso ro be-de nem rɔ a, **yan-tom-ye Shir** ye ro wu m-gu.

Yeso cirig daag

ɔn yan-neke-mo ɔn wu

(Mati 4:12-22; Ruka 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴ De ken ho-de, a tuwturu **Yohana** ɔn kur-o m-ke'et. Bɔ a tuwte wu ɔn kur-o m-ke'et a, a rewuru ut-ho hiin ka da-de, Yeso cowuru n-me ɔn dak-o o-Gariri. Wu doruru ka dak-o, wu ro ɔn rure ɔn hun-ne **Ma-to m-Rerem** to Shir. ¹⁵ Wu rɔ m-zee, "Ho-de ɔn ko-Gwomo Shir wosonte, de wu hette m-rwuun ɔn gwomo-to ɔn wu ne a. Ho'os no **ba'as**-ut no, no muun, no kon wu. No dek **Ma-to m-Rerem** to Shir to a no m-rure a."†

¹⁶ De ken ho-de, wu rɔ ɔn dore ɔn riib-o ɔn Mar-o o-Gariri. Wu hyanuru ye ken yan-ship ɔn jan-ye nen yoor. Jin-to ɔn ye Simon ɔn Andarawus heno ɔn wu. Ye rɔ ɔn neks ut-yo n-me o-mar. ¹⁷ Yeso zeeru ye, "Dond no me, man muut no yan-neke-m re remen no hantute hun-ne ye dorute cow-yo Shir." ¹⁸ Bɔ Simon ne hogute ma-to ɔn wu a, ye ho'osuru yo-to ɔn ye hor-m-hor. Ye arguru wu m-dore.

¹⁹ Bɔ ye dorute wu a, ye arguru ɔn co hiin. Wu dooru m-hyan ɔn ye ken yan-ship ɔn jan-ye. Jin-to ɔn ye **Yakubu** ɔn **Yohana**, yakar Zebedi. Ye rɔ n-me o-hat. Ye rɔ ɔn ja'as-de ut-yo. ²⁰ Bɔ Yeso hyente ye a, wu zeeru ye haan ye dore wu. Ba ɔn naas o-da, ye yaguru tat ɔn ye (Zebedi) n-me o-hat mosse ɔn ya-ur-guwus ne. Ye arguru wu m-dore.

Yeso ruutte ko-ya-ut-kot

(Ruka 4:31-37)

* **Bɔr-o gaan:11** 1:11 Hyen komo: Taka 22:2; Bong 2:7; Isha 42:1; Mati 3:17; 12:18; Mark 9:7; Ruka 3:22. † **Bɔr-o gaan:15** 1:15 Hyen komo: Mati 3:2.

21 Yeso un yan-neke-mo un wu ne cowuru bo-o o-Kapanahum. Bo **Ho-de ur-Wuwe** woonte à, Yeso cowuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Wu yoosuru ye kané. 22 Ye bopuru o-nu un yoos-de un wu, remen wu yoosute ye untun ko-gwomo. De nom untun de un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** á. De ma un ye, yoos-de rott m-'wons á. †

23 Ye kané un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wu ken net-wu ro kon wu ko-**ya-ut-kot** da'e ur-hi à. Ba un naas o-da wu sherguru us-kan. 24 Wu zeeru, “¿Ya mosse te un wo ne, wo Yeso ko-ya-o-Nazaret? ¿Wo un haan te o m-sabarse? Te nepste wo, **Wo ro ko-wan-ba-m-kukop wu Shir!**”

25 Bo ka net-wu zette kaane à, Yeso hurguru ko-**ya-ut-kot** ut-gaag. Wu zeeru wu, “Res no, no ru un hi-de un wu!” 26 Bo ka ko-**ya-ut-kot**-wu hogute ma-ut Yeso à, wu soru ka net-wu n-dak. Ka net-wu taknuru us-zap. Ka da-de ne, wu sherguru us-kan, ko-**ya-ut-kot** ruuru un hi-de un wu.

27 Kap o un hun-ne ye ro kané à, ye hyanuru hyat-to takne à. Ye ma'asuru un cot-se un hi un de un ye. Ye zee, “¿A'a, yan yo ne kaane? Yoos-de un wu ro un hon. Ma-to un wu ro m-'wons ne, har **ya-ut-kot** ro un m-nom o-dorotte un ma-to un wu ne.” 28 Bo un kaane, Yeso ruuru ur-jin hor-m-hor un kap hon un dak-o o-Gariri.

*Yeso taasute ko-moon Simon gom
(Mati 8:14-17; Ruka 4:38-41)*

29 Yeso un yan-neke-mo un wu ne, mosse un **Yakubu** un **Yohana** ne rwuunuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Bo wu rwunte à, wu cowuru un den-o Simon ne un Andarawus. 30 Ko-moon Simon ro domb. Wur-o dengute wu o-ra. Bo Yeso tuwte ka hur-o à, ba m-naas o-da, ye ruru wu ma-to un wur-o un wu. 31 Bo Yeso hogute à, Yeso hyogburu be-de un wu. Yeso bopuru wu o-kom. Yeso 'yonsuru wu. Gom arguru m-ta, har wu regturu Yeso ne un or un wu ne ne.

*Yeso taaste gom-se un hun-ne deen
(Mati 8:14-17; Ruka 4:38-41)*

32 Bo ho-ur hebuté à, hun-ne ma'asuru Yeso un deke un ya-us-gom, kap un ye **ya-ut-kot** da'e ur-hi ne à. 33 Ya-o-bo morguru un ish ye hyenet. 34 Wu taasuru ya-us-gom deen ko wu ke un gon gom-o un wu ne. Wu ruuturu **ya-ut-kot** deen. Wu yage **ya-ut-kot** ye teperte á, remen ye nepste wu ro **Wà-wu Shir**.

*Yeso rworog Ma-to Shir un dak-o o-Gariri
(Ruka 4:42-44)*

† Bɔr-o gaan:22 1:22 Hyen komo: Mati 7:28-29.

³⁵ ʉn **kan-ɔ** o-kiit, cin ba ish-ɔ ʉn gas. Yešo inʉrʉ. Wʉ ɔwʉrʉ o-kɔt be-de ba ʉn net. Kanē Yešo kɔnē Shir. ³⁶ Bɔ wʉ ruute kanē à, Simɔn nē ʉn ɔr ʉn wʉ nē ye rwʉʉnʉrʉ Yešo o-hoob. ³⁷ Bɔ ye hyente wʉ à, ye zeerʉ wʉ, “Kɔwan wʉ rɔ wɔ o-hoob.”

³⁸ Wʉ zeerʉ ye, “A ɔw nɔ ʉn bɔ-to rɔ o-co à, ʉm rurʉt Ma-to Shir kanē tomso. ɔ rwɔ'e ʉm haante.” ³⁹ Yešo komʉrʉ dɔrē ʉn hɔn ʉn dak-ɔ o-Gariri kap, wʉ rɔ ʉn kɔ'ot ʉn Ma-to Shir ʉn kuke-to ʉn yoos ʉn Ma-to Shir. Wʉ ruutʉrʉ **ya-ʉt-kɔt** ʉn hi-to ʉn hun-nē. §

*Yešo taasʉtē ko-cim, cim-to ʉn wʉ
(Mati 8:1-4; Ruka 5:12-16)*

⁴⁰ De ken hɔ-de, wʉ ken ko-**cim**-wʉ haanʉrʉ ʉs-kɔn be-ʉr Yešo. Wʉ kwʉktʉrʉ ʉn her-o Yešo. Wʉ zeerʉ Yešo, “ʉrege o ɔnɔg, wɔa hoks mē m-taase ʉn gɔm re.”

⁴¹ Yešo hogʉrʉ 'wɔn-de ʉn wʉ, Yešo tabburʉ o-kom, wʉ ci'ʉrʉ ká ko-**cim**-wʉ, Yešo zeerʉ wʉ, “ʉm ɔnɔg, ka **cim**-to te.” ⁴² Yešo rɔ ʉt-ma, **cim**-ʉt taarʉ ka net-wʉ ba ʉn naas o-da. Wʉr-ɔ ʉn wʉ wargʉrʉ pɔr pɔr.

⁴³ Yešo nakʉrʉ wʉ ʉt-to, ka da-de Yešo yagu wʉ aragte. ⁴⁴ Yešo zeerʉ wʉ, “Wɔ jar o rur rii-yo kɔrē á. Amba neke o kute wan-**Cɔw ʉn kɔn-se Shir** hi ʉn du bɔ a taasʉ wɔ ʉt-**cim** à. O **sekeseke**-to **Mosa** zee à. Ka bɔ-ɔ hun-nē he m-nap ʉnze a taasʉtʉ wɔ ʉt-**cim**.”* ⁴⁵ Amba ka net-wʉ ruurʉ, wʉ taknʉ rwɔr ʉn ka ma-to kɔ kenē. Wʉ ma'asʉrʉ m-rʉrē ʉn hun-nē rii-yo nɔmē à. Bɔ a taase wʉ **cim**-to ʉn wʉ à, har Yešo wʉ do hoks m-ɔw o-bɔ a hyenet wʉ á. Amba wʉ she'etʉnʉrʉ reeɔ o-kɔt. Hun-nē ye ʉn kɔ kenē ye ma'asʉrʉ m-ha be-de ʉn wʉ.

Bɔr-ʉs yoor

*Yešo 'yonstē ko-ryam
(Mati 9:1-8; Ruka 5:17-26)*

¹ Bɔ hɔ-ʉt doote à, Yešo muunʉrʉ komo bɔ-ɔ o-Kapanahum. Hun-nē hogʉrʉ wʉ muunte o-hur. ² Bɔ ye hogʉtē à, ye mɔrgʉrʉ deen be-de wʉ comse à. A ʉn kum be-de ʉn hwɔ o-na á, remen mɔor-to ʉn hun-nē. N-mē n-do nē hun-nē shiiste. Wʉ ro ye m-rʉrē ʉn Ma-to Shir. ³ Ye ken ye doorʉ m-nekne ʉn ko-ryam nē. Nen nass-ye deknē wʉ n-te o-kerem. ⁴ Amba remen mɔor-to ʉn hun-nē, ye kum be-de m-ɔw ye woot be-ʉr Yešo á. Bɔ ye hyente kaane à, ye daarʉ n-tɔn ʉr-doob, ye pyaarʉ ʉr-hek n-tɔn be-de Yešo rɔ à. Bɔ ye pyeete ʉr-hek à, ye tʉwtʉrʉ ko-ryam n-mē o-kerem

§ **Bɔr-o gaan:39** 1:39 Hyen komo: Mati 4:23; 9:35.

* **Bɔr-o gaan:44** 1:44 Hyen komo: Rewi 14:1-32.

ne ɔ wu rɔtɛ dɔmb à. ⁵ Bɔ Yeso hyente rii-yo ye nome à, wu napuru unze ye shereg un wu. Wu zeeru ko-ryam, "Nay re, um sokste **ba'as**-ut ru."

⁶ To, ye ken yan-Yoos-de un **karamsa**-o **Mosa** ye ro kane tara. Bɔ ye hogute ma-to Yeso zee ko-ryam à, ye zeeru un hur-de un ye, ⁷ "¿Ya hante ka net-wu zeet kaane? Wu yo'ogte Shir. Wan wu bo'ose sokse un hun-ne **ba'as-to** un ye se Shir un hon-de un wu."

⁸ Ba un naas o-da, Yeso napuru barag-se un ye kap un kut-o un wu. Wu zeeru ye, "¿Remen yan ɔ notte us-barag kaane un hur un no? ⁹ ¿Ya jiishe, a zee ko-ryam 'A soksutu wo **ba'as**-ut ru,' ko a zee wu, 'Ine ge, o mos kerem-o ru, o arag jo'?" ¹⁰ Yeso dooru ye m-zee, "To, yage um kutu no, no nept unze me **Wa-wu un net** ro m-wons ne, me bo'ose sokse un hun-ne **ba'as-to** un ye." ¹¹ Bɔ wu zette kaane à, wu zeeru ko-ryam, "Ine ge, o mos kerem-o ru, o arag jo." ¹² Ka net-wu inuru ge, wu mossuru kerem-o un wu. Wu ruuru un yish-ye un hun-ne har ye bopuru nu. Ye sekemsuru Shir ur-bongon ur-bongon. Ye zeeru, "Wuuu, te wet m-hyan kaane á."

Yeso ak Rewi

(Mati 9:9-13; Ruka 5:27-32)

¹³ De ken ho-de, Yeso dooru m-ru n-riib ɔ o-mar. Hun-ne ma'asuru m-morge be-de un wu. Wu zeeru ye m-yoose. ¹⁴ Bɔ wu komte ye m-yoose à, wu inuru wu arguru un co. Wu hyanuru wu ken net-wu jin-de un wu **Rewi** (wa Arupayes). Wu ro tara m-senge un kuke-o atte un goks un hwor-ye un tar à. Yeso zeeru wu, "Dond me." Wu inuru, wu doruru Yeso.

¹⁵ Ka da-de, komo Yeso haanuru un hur-o **Rewi** un yan-ke-mo un wu ne. Ye ro un re un rii-yo m-re un yan-goks un hwor-ye un tar ne un ya-ut-**ba'as** ne. Gon ka hun-ne ye, ye ro un dore un Yeso ut-moor ne. ¹⁶ Yan-Yoos-de un **karamsa**-o **Mosa** **Parisa**-ne, ye hyanuru wu ro m-re un rii-yo m-re be-ur gaan un ya-ut-**ba'as** ne un yan-goks un hwor-ye un tar ne. Ye cituru yan-ke-mo un wu. Ye zeeru, "¿Remen yan ɔ ne wu rɔtɛ un re un rii-yo m-re mosse un yan-goks un hwor-ye un tar ne un ya-ut-**ba'as** ne?"

¹⁷ Bɔ Yeso hogute kaane à, wu zeeru ye, "Ye ro ba un gom à ye un hoob-o un ko-ya-ʉs-baat á, amba ya-ʉs-gom. Me un haan remen kashi un hun-ne á. Me un haan remen ya-ut-**ba'as**."

Ma-to o-swoot

(Mati 9:14-17; Ruka 5:33-39)

18 De ken hɔ-de, yan-neke-m **Yohana** Wa-m-**Yo'os un hun-ne m-ho** ye rɔ o-**swoot**. **Parisa**-ne ye rɔ m-nom kaane tomso. Ye ken hun-ne ye haanuru be-ur Yeso, ye cituru wu, “¿Re nome yan-neke-m **Yohana** un yan-neke-mo un **Parisa**-ne rotte m-nom o-**swoot** remen Shir, amba ye ma ru rɔ m-nom á?”

19 Yeso shasuru ye un sha-mo ut-ma, wu zeeru, “To, ¿a nome kaane? ¿Wa-ur-ge un nay-ne ye un wu ne ye yage re un rii-yo m-re mosse un wu ne? Ay, a nome kaane á. 20 Se de hɔ-de a he m-dek un ka wa-ur-ge-wu à, ka hɔ-de o ye he m-yage un re un rii-yo m-re.”

21 Yeso zeeru, “Magund-ur ut a de m-dap be-de un gund-o pu-o á. ¿A mosse ur-ut ur-pu-de ne? Pu-de-ur a yiish ur-ut kyaar, har arag-mo n-ga. 22 Komo yatt-wu he wuus m-ke m-pu mo un tur-o o-ka o-ut á, remen mo pu'e moa caat tur-o o-ka. Ka ke-mo ukse, komo ka tur-o o-ka o naase. Remen kaane, a duus ke-m pu-mo un tur-o o-ka o-pu o.”

Hɔ-de ur-Wuwe

(*Mati 12:1-8; Ruka 6:1-5*)

23 De ken hɔ-de ne, **Hɔ-de ur-Wuwe**, Yeso ro m-arag un cow n-tete o un kat-o un hyo. Ye rɔ ur-hew, yan-neke-mo un wu ye taknu m-jet un rop-to un hyo.* 24 **Parisa**-ne hyanuru. Bɔ ye hyente à, ye zeeru Yeso, “A'a, ¿re nome notte m-jet un rop-to un hyo **Hɔ-de ur-Wuwe**? ¿Hɔ-de **Mosa** zette a nom m-senge un de á?”

25 Yeso zeeru ye, “¿No wet m-karante rii-yo **Dawuda** nome á? ¿Da-o wu hoge mer à, wu un or un wu ne à? Baks no. 26 Da-o Abiyata ro'e ko-Gwomo-wu un kon-se Shir à, **Dawuda** ro m-neke un or un wu ne ne. Wu cowuru Depi-o Shir.† Wu 'wossuru ga-to a esse remen Shir à, to udepe net re á se yan-**Cow un kon-se Shir**, **Dawuda** reeru to har wu ya'uru or un wu ne.”‡§

27 Ka da-de, Yeso zeeru ye, “Shir nomog Hɔ-de ur-Wuwe, wu nom de remen a waragte guw-ne ye un de á. Wu nomog ka hɔ-de, remen wu guut na. 28 Tomso ne, **Wà-wu un net**, wu rɔ ko-gwomo-wu bo'ose daag un rii-yo a he m-nom un ka **Hɔ-de ur-Wuwe** de à.”

Bor-ɔs tet

Wan-kom-o margan

(*Mati 12:9-14; Ruka 6:6-11*)

* **Bor-ɔs yoor:23** 2:23 Hyen komo: Kara 23:25. † **Bor-ɔs yoor:26** 2:26 ut-Girik: Hur-o Shir. ‡ **Bor-ɔs yoor:26** 2:26 Hyen komo: Rewi 24:9. § **Bor-ɔs yoor:26** 2:25-26 Hyen komo: 1Sam 21:1-6.

¹ De ken hq-de, **Ho-de ur-Wuwe**, Yeso dooru m-cow un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Wu hyanuru wu ken net-wu kanə wan-kom-o margan. ² To, ye ken hun-ne ye ro kanə ye conog ye shipk Yeso **ur-ba'as**. Ye ma'asuru Yeso un tuwe un yish ko wua taas wu ka gom-o o-kom à. Ye dek unze Yeso dosse wu ka gom-o **Ho-de ur-Wuwe**, ye ship Yeso o ka be-de **ur-ba'as**. Ye kumug o ka cow-yo ye hette wu m-heet be-de un piish ut-ma à. ³ Yeso zeeru wan-kom-o margan, "Hyokne o ine ge un co-o un kowan."

⁴ Ka da-de ne, wu cituru hun-ne, "¿Ya **karamsa-o Mosa** zee a he m-nom **Ho-de ur-Wuwe**? ¿A nom rii yo-yo, ko o-so-yo? ¿A gu net a doote wu ut-ho, ko de a ho wu?" Ye resuru tek.

⁵ Wu gwotururu ye gwot-o us-ryaab. Men-ut naasute wu remen cikt-de un ye. Ka da-de, wu zeeru ka net-wu, "Neks kom-o ru." Wu neksuru kom-o un wu. Gom taaru. ⁶ Ba un naas o-da **Parisa**-ne ruuru, ye gamuru ut-hi un hun-ne ko-Gwomo **Here** ne ye wu rotte ut-tuw à. Ye hooburu o-cow ye hoot Yeso.

Hun-ne morgute n-riib o-mar

⁷⁻⁸ Yeso inuru mosse un yan-neke-mo un wu ne. Ye haaru n-riib o o-mar. Moor-to un hun-ne deen un dak-o o-Gariri ye doruru wu, har yan-dak-o o-Judiya, un yan-bo-o o-Urusharima ne, dak-o o-Idumiya, un hun-ne ne ye un jit-de un Roog-o o-Joda, raag-o o-Taya o-Sidon ne. Hono o-dak ye haanuru be-de un wu. Ye hogusute kap rem-se wu ro m-nom à. ⁹ Bo ye morgute à, Yeso zeeru yan-neke-mo un wu ye essu wu hat-o rek-o, taase moor-to un hun-ne megumse wu. ¹⁰ Wu be'esute wu taasute ya-us-gom deen gom-se un ye, har kap ya-us-gom ye ro m-mond be-de un wu ye ci'it wu.* ¹¹ Da-o ye **ya-ut-kot** da'e ur-hi à, hyane Yeso à, ye kwukturu un co-o un wu. Ye zeeru us-kan, "Wo wu **Wa-wu Shir**." ¹² Wu kangsuru ye, ye yage wu m-rwuunte kaane.

Yan-neke-m Yeso nen op un yoor

(Mati 10:1-4; Ruka 6:12-16)

¹³ Yeso daaguru ye ken yan-neke-mo un wu ye, ye neke, ye deet o-haag un wu ne, yan-neke-mo un wu argu m-ha. ¹⁴⁻¹⁵ Wu daaguru nen op un yoor, wu eguru ye ur-jin yan-Tom ye un wu. Ye ma'aste m-neke un wu ne, ye kotute hun-ne Ma-to Shir, ye kumut 'wons-mo un ruut un **ya-ut-kot** un hi-to un hun-ne. ¹⁶⁻¹⁹ Jin-to un ye to ka, nen op un yoor-ye wu daage à:

Simon (wu Yeso ru'e ur-jin Bitrus à),

* **Bqr-qs tet:10** 3:9-10 Hyen komo: Mark 4:1; Ruka 5:1-3.

Yakubu (wà Zẹ̀bẹ̀di),
 ụ̀n heno ụ̀n wụ́ **Yohana** (yẹ́ wụ́ ru'ẹ́ ụ̀r-jin yakar Buwana-
 jis à, yakar-yẹ́ ụ̀t-dàkàr), tomso
 Andarawus, ụ̀n
 Pirip,
 Bataromi, ụ̀n
 Matiyos,
 Tomas,
Yakubu (wà Arụ̀payes), ụ̀n
 Taddiyus, ụ̀n
 Simon (ya o-**Kan'ana**), tomso
 Yahudas Iskariyoti wụ́ (wụ́ ya'asé Yẹ̀so ụ̀n kom-to ụ̀n ya-
 ụ̀t-yagẹ́ à).

Yẹ̀so ụ̀n Berụ̀zabur

(*ko-Gwomo-wu ụ̀n ya-ụ̀t-kot nẹ́*)

(*Mati 12:22-32; Ruka 11:14-23; 12:10*)

²⁰ Ka da-de, Yẹ̀so cowaṛu o ken hur-o, komo moor-to ụ̀n hun-nẹ́ dooru m-go'one be-de ụ̀n wụ́, har wụ́ kum da-o ụ̀n re ụ̀n rii-yo m-re ụ̀n yan-neke-mo ụ̀n wụ́ nẹ́ á. ²¹ Da-o or ụ̀n wụ́ nẹ́ hoge kaane à, ye ruuru ye bupt wụ́. Ye ụ̀n nom kaane remen ye ken hun-nẹ́ ye ro m-zee, "Wu ro kus kus."

²² Yan-Yoos-de ụ̀n **karamsa-o Mosa** ye kergene bo-o o-Urusharima à, ye zeeru, "**Ko-Gwomo-wu ụ̀n ya-ụ̀t-kot** daag wu ur-hi. Un beeb-de ụ̀n **ko-Gwomo-wu ụ̀n ya-ụ̀t-kot**† o wu rotte ụ̀n ruut ụ̀n ya-ụ̀t-kot."‡

²³ Bo Yẹ̀so hogute ma-to ụ̀n ye à, wu agnuru ye be-de ụ̀n wu. Ka da-de ne, wu cituru ye. Wu zeeru, "¿Re o nẹ́ **ko-Gwomo-wu ụ̀n ya-ụ̀t-kot** he ruut ụ̀n hi ụ̀n de ụ̀n wu?" Bo wu cite ye kaane à, wu taknu ye m-yoose ụ̀n sha-mo ut-ma. ²⁴ Wu zeeru, "Urege hun-nẹ́ ye ụ̀n o ken dak-o wongute ye ro ur-gun kur-ut ut-kur ụ̀n hi ụ̀n de ụ̀n ye, cakru-mo ka dak-o hette. ²⁵ Kaane o, hun-nẹ́ ye ụ̀n o ken hur-o, ye wonge kur-ut ut-kur. Ye ma'asuru m-dum ụ̀n hi ụ̀n de ụ̀n ye, caage-mo ka, ka hur-o hette. ²⁶ Gwomo-to ụ̀n **ko-Gwomo-wu ụ̀n ya-ụ̀t-kot** komo, to wonge kur-ut ut-kur, to ro m-dum, jesse-mo, to he'e. ²⁷ Yatt-wu he m-cow ụ̀n hur-o ụ̀n ko-beeb-wu kuuste saw-to ụ̀n wu á, se wu shipste wu ur-takan. Wu geks ka da-de ne, wu cakarsute hur-o ụ̀n wu. ²⁸ Nip-o me no m-rure, Shir a sokse hun-nẹ́ kap **ba'as-to** ye nome wu à, o-yo'og nẹ́ o ye nome wu à, ²⁹ amba wu yo'oge **Kukt-o Shir** à, a sokse ka net-wu **ba'as-de** ụ̀n wu á. Ka **ba'as-de** dea she'et be-de ụ̀n wu ko o ke da-o."§

† **Bor-us tet:22** 3:22 ut-Girik: Beruzabur. ‡ **Bor-us tet:22** 3:22 Hyen komo:

Mati 9:34; 10:25. § **Bor-us tet:29** 3:29 Hyen komo: Ruka 12:10.

³⁰ Yešo ʉn rwɔr kaane, remen ye zeeg, “**Ko-Gwɔmo-wu ʉn ya-ut-kot** daag wu ʉr-hi.”

*Inu Yešo ʉn hen-ne Yešo ne
(Mati 12:46-50; Ruka 8:19-21)*

³¹⁻³² Hun-ne ʉt-moor ne ro tara tara. Yešo ro n-tete ɔ ʉn ye. Wu ro ye ʉt-ma, inu ʉn wu woɔnuru ʉn hen-ne ye ʉn wu ne. Ye esuru n-do. Ye tomuru wu rwuun wu nom ʉt-ma ʉn ye ne. Wu ken wu zeeru wu, “Inu ru wu ka ʉn hen-ne ru ne n-do. Ye ro ʉn hoob-o ru.”

³³ Wu shasuru ye, wu zeeru, “¿Wan wu ne ro inu re ʉn hen-ne re ne?”

³⁴ Wu gutruru hun-ne ye hwo wu n-tete ɔ ʉn ye à. Wu zeeru, “Inu re wu ka ʉn hen-ne re ne. ³⁵ Wu nome rii-yo Shir cone à, campo, ko ne'a, wu ro heno re, wu ro komo inu re.”

Bɔr-ʉs nass

*Wan-kap ʉn go
(Mati 13:1-9; Ruka 8:4-8)*

¹ Yešo inuru eso, wu ruuru n-riib ɔ o-mar, komo wu taknu yoose ʉn hun-ne. Ye morguru deen be-de ʉn wu. Bo ye morge deen à, wu cowuru o-hat wu she'eturu n-me ʉn ɔ n-te o-mar. Hun-ne ro o-zang n-riib ɔ o-mar.* ² Wu yoosuru ye ʉs-rem ʉt-moor ne ʉn sha-mo ʉt-ma. ³ Wu zeeru, “Raks no, no hogute ma-to um he no m-rure à. Wu ken net-wu ruug o-pup kap ʉn go. ⁴ Wu ro ʉn kap ʉn go, ye ken go-ye he'enuru n-riib n-cow. Yege-no haanuru, ye corogsuru ye. ⁵ Ye ken go-ye he'enuru be-de ʉt-ta'ar be-de ʉn ba m-hu deen. Ba ʉn naas o-da, ye poturu remen dak-o rott ʉr-duw kané á. ⁶ Da-o ho-ur dakne à, ye kakuru, remen geer-se ʉn ye cow n-dak á. ⁷ Ye ken go-ye he'enuru be-de yokor-ʉs ro à. Ye poturu, ye bo'osuru. Yokor-ʉs tupnuru, se megumsuru ye, ye hoge m-sok har ye dukt ʉr-bon ne á. ⁸ Ye ken go-ye he'enuru be-de ʉt-wuur. Ye poturu. Ye bo'osuru ʉr-bon ne. Ye dukuru. Ye nomuru ya'ane. Ye ken ye ʉr-kwooz ʉn op [30]. Ye ken ye kwooz-ʉt tet [60] ko kwooz-ʉt taan [100].”

⁹ Ka da-de, Yešo zeeru ye, “Kap wu ro ʉt-to ne to m-hoge à, wu hoge.”

*Rii-yo hante riig-mo ʉn
sha-mo ʉt-ma à
(Mati 13:10-17; Ruka 8:9-10)*

¹⁰ Da-o hor-o, Yešo ro ʉn hon-de ʉn wu. Ka op ʉn yoor-ye, yan-neke-mo ʉn wu, ʉn ye ken ye ne, ye haaru be-de ʉn wu

* **Bɔr-ʉs nass:1** 4:1 Hyen komo: Ruka 5:1-3.

ye hwoorʉ wʉ n-tetɛ. Ye citurʉ wʉ yo ka sha-mo ʉt-ma to ro à. ¹¹ Wu zeerʉ ye, “No ye ya'ase Shir hur-ur no à, no ye Shir ya'e no nept ma-to ʉn gwomo-to ʉn wʉ. Ye ya'ase Shir hur-de ʉn ye á, ye a m-yoose ʉn sha-mo ʉt-ma. ¹² Remen a shoosté Ma-to Shir:

“ Yea hyen yo me m-nom à

amba yea hoks m-nap ʉn yo me m-nom á.

Yea hoge yo me m-zee à, amba yea nep á;

taasʉ ye waktʉne be-de Shir a soksute ye ʉt-**ba'as.**’ ”†

Bɔ ma-to ʉn ka wan-kap ʉn go wʉ ro à

(Mati 13:18-23; Ruka 8:11-15)

¹³ Ka da-de, Yeso zeerʉ ye, “Urege no nap ka sha-mo ʉt-ma to á, noa nep o ka sha-mo ʉt-ma to kusse á. ¹⁴ Ka wan-kap ʉn go wʉ, Ma-to Shir to wʉ ro m-kap. ¹⁵ Ye ka go-ye ye he'ene n-riib ʉn cow à, no corogsurʉ ye, sha-mo ʉn ka hun-ne ye mo ka, ye a rure Ma-to Shir à. Ye hogusse, ba ʉn naas o-da, **ko-Gwomo-wʉ ʉn ya-ʉt-kot** woonurʉ, wʉ deksurʉ to. ¹⁶ Kaane o tomso, ka go-ye, ye a kape n-te ʉt-ta'ar à, sha-mo ʉn ka hun-ne ye mo ka, ye hoge Ma-to Shir à. Ba ʉn naas o-da, ye goksurʉ to o-zak o-zak. ¹⁷ Amba ye ess to ʉr-hur á. Bɔ ye she'ette hiin à, ye ho'osurʉ to. Yo ka ʉn kor remen koob-ur bok ye, komo hun-ne suutu ye ʉs-cenene unze ye gokste Ma-to Shir, ye hoks gaag ʉt-men á. ¹⁸ Ka go-ye, he'ene n-te ʉn yokor à, ye ro ka ye hoge Ma-to Shir à. ¹⁹ Amba hoob-o ʉn rii-yo ʉn hono o-dak yo rwo'urʉ ye ʉn co. A ro ye m-raks ʉn gop-de ʉn hoob-o o-kwum. Komo ʉn gop-de ʉn se ken rem-se, se naasurʉ Ma-to Shir ʉn hur-de ʉn ye. Remen kaane, se wenurʉ m-duk. ²⁰ Ka go-ye, ye a go'e be-de ʉt-wuur à, ye ro ka ye hoge Ma-to Shir à, har to she'eturʉ ʉn hur-de ʉn ye, to nomurʉ ʉr-bon be-de ʉn ye. ʉn hur-de ʉn wʉ ken wʉ, ya wʉ ro untʉn ka go-yo yo ro m-kum ʉn ya'ane ʉr-kwooz ʉn op [30] à. ʉn hur-de ʉn wʉ ken wʉ komo yo ro m-kum kwooz-ʉt tet [60]. ʉn hur-de ʉn wʉ ken wʉ, yo ro m-kum kwooz-ʉt taan [100].”

Sha-mo ʉn ma-to ʉr-pitirra

(Ruka 8:16-18)

²¹ Ka da-de, Yeso citurʉ ye, “¿A ʉn daps ʉr-pitirra remen a hokte de o-shaar? ¿Ko ʉn kus-o o-kwuur? Ay, amba remen a sekt de n-ton be-de a he m-hyan à.‡ ²² Bɔ ʉn rii-yo ro wukusse à, rwuun-mo yo he'e cas cas.§ ²³ Kap wʉ ro ʉt-to ne to m-hoge à, wʉ hoge.”

† **Bɔr-ʉs nass:12** 4:12 Hyen komo: Isha 6:9-10 (ʉt-Girik). ‡ **Bɔr-ʉs nass:21**

4:21 Hyen komo: Mati 5:15; Ruka 11:33. § **Bɔr-ʉs nass:22** 4:22 Hyen komo: Mati 10:26; Ruka 12:2.

²⁴ Yeso dooru ye m-rure ʉt-ma. Wu zeeru, “Baks no yo no hoge a ʉr-bon ne. Kok-de o mesute wu ken wu a de a hette wo m-me'esse, har a doo wo.* ²⁵ Ko-wan-rii, wu a m-do'e. Wu rotte ne a, ko ya o-rii-yo yo wu rotte hiin a, a rumus yo, a yage wu ʉt-kom m-zar.”†

Sha-mo ʉn ma-to ʉn go-ye potne a

²⁶ Yeso dooru ye ʉn rure ʉt-ma. Wu zeeru, “**Gwomo-to Shir** ya to ro ʉntun ko-ya-tom wu kape go ʉn kat-o ʉn wu a. ²⁷ A rewuru ʉt-ho, go poturu, ye bo'osuru, wu nap bo takne a. ²⁸ O-dak ʉn hi ʉn de ʉn o, o ro m-ya rii-yo mre. Poton-mo ro ʉr-takan. Ye pote, ye dukuru. Ujime ye nomuru ya'ane. ²⁹ Da-o kat-o nense, wu tomuru ya-m-ce ʉn kunt-de m-ce ne remen kat-o wooste m-ce.”‡

*Sha-mo ʉn ma-to
ʉn ya'ane-yo o-mosta*

(Mati 13:31-32,34; Ruka 13:18-19)

³⁰ Yeso zeeru ye, “¿ʉn yaane ʉm hette m-hongse **Gwomo-to Shir**? ¿Ya ʉn ma-to ne ʉm hette m-rwunte ʉn sha-mo ʉn to? ³¹ Gwomo-to ʉn wu to ro ʉntun ya'ane-yo o-mosta yo a go'e n-dak a. Ko de nomte yo jiishte ya'ane kap ʉs-rek a. ³² Yo jiishuru kap o ʉn gugoo-g-o, a go'e n-me o-wak a. Yo nomuru caari-se ʉs-jet, har no ro m-cire ʉn se ye ce ʉt-kur.”

³³ ʉn sha-mo ʉt-ma deen gon to ka, Yeso rure ye Ma-to Shir hond hond bo ye he hoks m-nap a. ³⁴ Wu ruru ye rii a, se de ʉn sha-mo ʉt-ma ne. Amba pakse o, wu ro ʉn rwunte ʉn yan-neke-mo ʉn wu koyan.

Yeso reste m-yo m-ho ne

(Mati 8:23-27; Ruka 8:22-25)

³⁵ Ka da-de ne m-rim, Yeso zeeru yan-neke-mo ʉn wu, “Haan a pes no jit-de o-mar.” ³⁶ Yan-neke-mo ʉn wu ye yagnuru hun-ne, ʉt-moor ne ye cowuru o-hat be-de Yeso ro a. Ye nekuru. To ken hat-to ro kon tomso ne ʉt-rek-to. ³⁷ Ye ro m-neke, caari-mo m-yo taknuru. Ho-m ro m-tam o-hat. Mo ro m-he'ebe n-me har mo ʉn he de m-shoos o-hat. ³⁸ Yeso ro m-rew n-me o-hat so ʉr-tur ʉn jim. Hi-de ʉn wu ro russe ʉn rii-o atte ʉn rus ʉr-hi a. Ye 'yonsuru wu. Ye zeeru wu, “Wa-ʉr-Yoos, ashi! ¿Wo was a? Te ka he m-sabarse!”

³⁹ Ka da-de, wu inuru m-rew, wu hururu m-yo ʉt-gaag. Wu zeeru o-mar, “Res temb.” Yo-m resuru tek. Mar-o resuru temb.

⁴⁰ Wu zeeru ye, “¿Yan yo hante notte ʉn hoge o-gyer? ¿Har m-moka no sher be-de Shir a?”

* **Bɔr-ʉs nass:24** 4:24 Hyen komo: Mati 7:2; Ruka 6:38. † **Bɔr-ʉs nass:25** 4:25 Hyen komo: Mati 13:12; 25:29; Ruka 19:26. ‡ **Bɔr-ʉs nass:29** 4:29 Hyen komo: Jowe 3:13.

⁴¹ Ye hoguru o-gyer deen. Ye zeeru hi un de un ye, “Wuuu, ɔYa un gon net-wu kaane wu yo-m ro wu o-dorotte m-ho ne?”

Bɔr-ʉs taan

*Taas un gom-o un
wu ya-ut-kot da'e ur-hi à
(Mati 8:28-34; Ruka 8:26-39)*

¹ Yeso un yan-neke-mo un wu ne pasuru de ka jit-de o-mar de, un dak-o o-Garasa. ² Da-o Yeso ru'e o-hat à, ba un naas o-da, wu ken net-wu ro kon wu ko-**ya-ut-kot** da'e ur-hi à. Wu rwuunuru be-de us-saag, wu go'onute un Yeso ne. ³ Wu ro m-ma'as m-she'et un pak-to ut-ta'ar be-de a m-jok ut-u à. Wu ro m-gege á ko ut-kwom. ⁴ Ko a gegurse na-se un wu ut-kom ne ut-kwom ut-kwom, wu jetemse to war war. Yatt-wu ro wu m-hoks m-gaag á. ⁵ Ko de ke da-de, m-tet m-how ne, wu ro n-te un saag-se un pak-to ut-ta'ar, n-ton ut-haag. Wu ma'asuru us-kan kane. Wu ro m-monomse un hi un de un wu ut-ta'ar ut-ta'ar.

⁶ Da-o wu hyambe Yeso à, wu kawuru Yeso o-rek. Wu woburu. Wu kwukturu un co Yeso. ⁷ Wu sherguru us-kan. Wu zeeru, “Yeso, **Wà-wu Shir**, n-ton, ɔya da wo un me ne? Hakkure, um mossute wo un Shir ne, wo 'ya me ur-koob á!” ⁸ Wu un zee yo ka remen Yeso zeste ko-**ya-ut-kot**, “Ru no un hi-de un ka net-wu.”

⁹ Bo ka net-wu konte Yeso à, Yeso cituru wu. Yeso zeeru wu, “ɔJin un du ro waane?”

Wu shasuru Yeso, “ ‘Timb,’ me wu un hon-de á, te deen.” ¹⁰ Wu konuru Yeso komo wu zeeru, “Yeso hakkure, taas u yen te un ka be-de.”

¹¹ Un ka be-de ne, caari-o un kur-o un arede ro ut-re n-ton ur-haag. ¹² Ya-ut-kot konuru Yeso. Ye zeeru, “Yeso tuwut te be-de un arede yage te cuwut ye.” ¹³ Yeso ya'uru ye o-cow. Ya-ut-kot ruuru be-de un ka net-wu, ye cowuru un hi-to un arede. Kur-o un arede dugu-us yoor [2,000]. Arede yirigburu o-mar. Bo ye yirigbute à, ye duuzburu n-me o-mar. Ho-m reeru ye kap.

¹⁴ Bo yan-gut-de un arede hyente rii-yo nome à, ye somuru us-rek, ha-mo un bo-o ro yow yow à. Ye runduru ya-o-bo un riib-se un o ne ka ma-to. Hun-ne rwuunuru, ye hyenet rii-yo kore à. ¹⁵ Ye haanuru be-ur Yeso, ye hyanuru wu **ya-ut-kot** ro daage ur-hi à. Wu ro tara un gund-o un wu ne hokke un weer-se un wu ne. Ye hoguru o-gyer. Ye hyanag ut-hyat. ¹⁶ Komo ye hyane rii-yo kore ka net-wu ya-ut-kot da'e ur-hi à, un ka arede-ye ne un yish-ye un ye à, ye ruru hun-ne ye

rwuune sɔ o-bɔ à rii-yo kore à. ¹⁷ Ye taknu kon-ɔs Yeso wu yaksu ye dak-o un ye.

¹⁸ Yeso ro m-cow o-hat wu yagute ka dak-o o ka. Ka net-wu ne wu **ya-ut-kot** ro daage ur-hi à konuru Yeso 'ye wu o-cow wu dorute wu. ¹⁹ Amba Yeso dek ma-to un wu á. Yeso zeeru, "Ji o-hur be-ur yan-yen-du du. O rure ye rem-se Wan-Koyan nomu wo à, un bo wu hyane 'won un du à." ²⁰ Ka net-wu arguru m-neke. Wu taknu rwor un ka ma-to un ka dak-o o a m-zee *Bɔ-ut Qp* à. Wu ro m-rwor un ka rem-se ut-moor ne se Yeso nomu wu à. Hun-ne kap ye bopuru us-nu remen ye hogute rii-yo ut-hyat.

*Yeso taasute nen yoor gom-se un ye
(Mati 9:18-26; Ruka 8:40-56)*

²¹ Komo Yeso cowuru o-hat wu dooru m-pas un jit-de o-mar. Bo wu woobute à, hun-ne deen morguru be-de un wu n-riib o-mar. ²² Wu ken net-wu haanuru, jin-de un wu Jaros. Wan-gaan be-de un yan-co ye un kuke-o atte un yoos un Ma-to Shir à. Bo wu hyente Yeso à, wu kwukturu un co-o un wu. ²³ Wu gapursuru Yeso, wu zeeru, "Yeso, me ka haane be un du. Wa re wan-ne'a-wu ro un kom-to Shir. Um conog o he, o ci wu un kom-ut ru ko ka gom-o ro m-ta à, wu nom hoog." ²⁴ Yeso arguru wu m-dore. Ye arguru m-neke. Hun-ne deen doruru Yeso. Ye ro wu m-megemse.

²⁵ Wu ken ne'a-wu ro kon wu gom bope à, hak-ɔs op us-voor [12] hyó-m ro m-du un wur-o un wu. ²⁶ Wu swoog ur-koob deen un kom-to un ya-us-ba'at ut-moor ne. Bo un rem-se wu rotte un kom-to un wu à, kap o un se se teete un hoob-o us-baat remen gom-o un wu teet. Gom ro wu m-muun n-hwuk n-hwuk. ²⁷ Wu hogusute Yeso ro un taas us-gom. Wu pa'anuru sɔ un jim-de un wu n-me un moor-to un hun-ne wu ci'it gund-o Yeso. ²⁸ Wu zeeru un hur-de un wu, "Ko bo un gund-o Yeso o de um ci'e, o bo'osute gom re teet." ²⁹ Bo wu ci'ite gund-o Yeso à, hyó-mo un wu arguru m-ka ba un rem. Wu hoguru un wur-o un wu gom taag.

³⁰ Ba un naas o-da, Yeso napuru Shir ruutte se ken myotse un wur-o un wu, wu napuru unze wu ken ci'ig wu. Wu byanduru n-me un moor-to un hun-ne wu nept wu ci'e wu à. Wu zeeru, "¿Wan wu ne ci'e me o-gund?"

³¹ Yan-neke-mo un wu zeeru wu, "Gwot ka moor-to un hun-ne to. ¿Wa nep net-wu ci'e gund-o ru?"

³² Ka da-de, wu gutruru remen wu hyenet wu nome kaane à. ³³ Ne'a tomso, bo wu nepte rii-yo takne un wu ne à, wu haanuru gyer-o-gyer. Wu ro us-zap. Wu kwukturu un co Yeso, wu ruru wu bo un rii-yo takne à. ³⁴ Yeso zeeru wu,

“Wà re, wan-ne'a bɔ o shertɛ ɔn mɛ nɛ à, gɔm ru taag. Ji o-hur, hur-ur gaan. Oa do m-muun á.”

³⁵ Wu ro ut-ma, yɛ ken yɛ rwuunuru ɔn hur-o ɔn wan-co-wu ɔn kuke-o atɛ ɔn yoos ɔn Ma-to Shir à. Yɛ zɛeru ka wan-co-wu, “¿Yan yo wotɛ ɔn rangsɛ ɔn Wa-ur-Yoos? Wà ru wan-ne'a mereste.”

³⁶ Kɔ dɛ yɛ zettɛ kaane, unze wà wan-ne'a mereste à, Yɛso was un tɔ nɛ á. Wu zɛeru wan-co, “Yagɛ o-gyer. Sher hur-ur gaan cot.”

³⁷ Bɔ Yɛso rurutu wu kaane à, yɛ arguru m-neke ɔn ka net-wu nɛ, amba Yɛso dek hun-ne á, sɛ Bitrus, ɔn **Yakubu**, ɔn **Yohana** (heno **Yakubu**) nɛ. ³⁸ Bɔ yɛ wootɛ ɔn hur-o Jaros à (wan-co ɔn **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** à), Yɛso 'wossuru hun-ne kane deen. Yɛ ro us-'won. ³⁹ Bɔ wu tuwte à, wu zɛeru yɛ, “¿Remen yan o notɛ us-'won? Ay, wan-ne'a-wu mar á. Rew-mɔ wu rotte.” ⁴⁰ Yɛ nemsuru wu nemes-to o-yo'og. Wu ruuturu bɔ un yɛ ro kane kap à n-do. Wu dekuru bɔ un tato-o ɔn wan-ne'a un inu un wan-ne'a nɛ un yɛ ka nen tet yɛ nɛ yɛ wu rotte m-neke un yɛ nɛ à. Yɛ cowuru be-de ur-u. ⁴¹ Yɛso bopuru kom-o ɔn ka wan-ne'a-wu. Wu zɛeru wan-ne'a, “Tarita kumi!” (Wata, “Wan-ne'a, um zɛeg, inɛ ge!”) ⁴² Ba un naas o-da, wan-ne'a inuru ge. Wu yawguru un na-se un wu. Hak-se un ka wan-ne'a-wu op us-voor [12]. Kowan bopu o-nu. Rem-se ut-hyat se ka yɛ hyane. ⁴³ Yɛso kangsuru yɛ. Wu zɛeru, “Nɔ jar nɔ rure net á, amba 'ya nɔ wan-ne'a rii-yo m-re.”

Bɔr-ɔs cind

*A yagute Yɛso ut-yage un bɔ-o un wu
(Mati 13:53-58; Ruka 4:16-30)*

¹ Yɛso inuru un ka bɔ-o, wu warguru un bɔ-o un wu o-Nazaret. Yan-neke-mɔ un wu nekuru un wu nɛ. ² Bɔ **Ho-de ur-Wuwe** woontɛ à, wu taknu yoose un hun-ne un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Hun-ne morguru deen. Bɔ yɛ hogute wu à, yɛ bopuru us-nu. Yɛ zɛeru,

“Ka net-wu nɛ, ¿ke nɛ o wu kumɛ ka nap-se kaane? Gwɔt gon caari-to ut-hyat tɔ wu rɔ m-nɔm à! ³ Ashi, ¿wu wu ka wan-shaab? ¿Wà **Meri**, sɛk-wu **Yakubu** nɛ un Yosi nɛ, Yahudas nɛ, Simɔn nɛ? Hen-nɛ yɛ un wu nɛ, yan-ne'a-nɛ yɛ rɔ kɔn kane be un na.” Ka da-de nɛ, yɛ kuturu Yɛso ut-yage.

⁴ Ka da-de, Yɛso zɛeru yɛ, “Kɔ kene a m-bɔm un wan-rwor un Ma-to Shir, amba yan-bɔ-o un wu, be-de a mate wu à, kɔ wu rɔ un rwor un Ma-to Shir, yɛ rɔ m-was un tɔ nɛ har yɛ

bupt tɔ á."* 5 Yeso wu hoks nom ʉt-hyat kanɛ á, sɛ dɛ ya-ʉs-gom hiin yɛ wu ci'ɛ ʉn kom-tɔ ʉn wu à, gom-ʉs taaru yɛ. 6 Wu bopuru nu. Wu hyanag hyat-tɔ ʉn yan-bɔ-ɔ ʉn wu remen koɔb-de ʉn m-sher be-de ʉn wu. Wu dorguru ʉt-bɔ tɔ rɔ o-zang à. Wu masuru ʉn yoosɛ ʉn hun-nɛ Ma-tɔ Shir.

Yeso tomog nɛn op ʉn yoor

(Mati 10:5-15; Ruka 9:1-6)

7 Wu agnuru yan-neke-mɔ ʉn wu nɛn op ʉn yoor [12] be-ur gaan. Wu taknu tom-se ʉn yɛ yoor yoor, yɛ yoosɛ hun-nɛ Ma-tɔ Shir. Wu ya'uru yɛ 'wɔns-mɔ ʉn ruut ʉn **ya-ʉt-kot** yɛ da'e ʉn hi-tɔ ʉn hun-nɛ à.

8 Wu nakuru yɛ ʉt-tɔ, wu zɛeru yɛ, "Nɔ inɛ m-neke, nɔ jar nɔ dek rii á, sɛ kɔ-yo m-neke, nɔ he m-dek. Nɔ dek rii-yo m-rɛ á. Nɔ dek ba-ɔ ʉr-ɛss á. Nɔ dek hwɔr á. 9 Nɔ inɛ m-neke, nɔ tup ʉt-ka'antɛ. Nɔ dek cɔp-ʉt yoor á sɛ tɔ rɔ ʉn wur-ʉt nɔ à cot." 10 Wu dooru yɛ m-rurɛ ʉt-ma. Wu zɛeru, "Nɔ kumɛ hur-ɔ nɔ comsɛtɛ à, she'et nɔ kanɛ har nɔ ruut ʉn ka bɔ-ɔ. 11 Nɔ wo'e be-de a yagɛ nɔ m-gɔks à, kɔ m-raag ʉn ma-ʉt nɔ nɛ à. Da-ɔ nɔ inɛ m-arag ʉn ka be-de, kukt nɔ hu-mɔ ʉn na-ʉs nɔ. Nɔ hustɛ kom-ʉt nɔ ɔ ka hɔ-de Shir he yɛ piishe ʉt-ma à."†‡

12 Bɔ wu komtɛ yɛ m-rurɛ ʉn ka ma-tɔ à, yɛ ruuru, yɛ ruru hun-nɛ. Yɛ ro m-zɛɛ, "Ho'os nɔ **ba'as**-ʉt nɔ, nɔ muun, nɔ kon Shir. Wu soks **ba'as**-ʉt nɔ." 13 Yɛ ruuturu **ya-ʉt-kot** dɛɛn yɛ da'e hi-tɔ ʉn hun-nɛ à. Bɔ yɛ 'wɔstɛ ya-ʉs-gom dɛɛn à, yɛ duusuru yɛ m-now. Yɛ konuru Shir. Gom-ʉs taaru yɛ. §

Mar-m Yohana Wa-m-Yo'os

ʉn hun-nɛ m-hɔ

(Mati 14:1-12; Ruka 9:7-9)

14 Yeso ruug ʉr-jin kɔ kenɛ har ko-Gwɔmo **Here** [Atipas] hoguru ma-tɔ ʉn wu. Hun-nɛ kap yɛ ma'asuru ʉs-barag. Yɛ ro m-zɛɛ, "¿Wan wu nɛ rɔ ʉn nom ʉn ka hyat-tɔ kaanɛ?" Yɛ ken yɛ zɛeru "**Yohana** wu. Wu ro'e ʉn m-yo'os ʉn hun-nɛ n-tɛ m-hɔ à. Wu wu Shir 'yonse be-de m-margan nɛ. Wu wu a ya'asɛ ka beɛb-de."

15 Yɛ ken yɛ zɛeru, "Ay, **Ereja** wu."

Yɛ ken yɛ zɛeru, "Ay, wan-rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir wu ʉntun ka yɛ haanɛ n-ga à."*

16 Bɔ **Here** hogutɛ ma-ʉt Yeso à, wu zɛeru, "**Yohana** wu ʉn rwo'e a kups hi-de ʉn wu à, wu inɛ ʉn hoog nɛ!"

* **Bɔr-ʉs cind:4** 6:4 Hyen komo: Yoha 4:44. † **Bɔr-ʉs cind:11** 6:8-11

Hyen komo: Ruka 10:4-11. ‡ **Bɔr-ʉs cind:11** 6:11 Hyen komo: Sɛng 13:51.

§ **Bɔr-ʉs cind:13** 6:13 Hyen komo: Yaku 5:14. * **Bɔr-ʉs cind:15** 6:14-15

Hyen komo: Mati 16:14; Mark 8:28; Ruka 9:19.

¹⁷ **Here** ʉn zee kááne remen se ken hak-se n-ga ne, wu ʉn hi ʉn de ʉn wu, wu rwɔ'og a ship **Yohana**. A rwɔ'uru wu ʉn kuke-o m-ke'et. Wu ʉn nom kaane remen wu gaag ne'a hen ʉn wu, Herodiya cin ba campɔ ʉn wu ʉn mar. Jin-ur campɔ ʉn wu ro Pirip. ¹⁸ **Here** ʉn nom kaane remen **Yohana** ma'aste wu m-rure ʉnze, udepe wu ge ne'a hen ʉn wu á.† ¹⁹ Ne'a suuru **Yohana** ʉs-ryaab har wu conog wu ho wu. Amba Herodiya kum ur-be á. ²⁰ Ko-Gwomo **Here** ro ʉn gyer-o **Yohana**. Wu nak wu kashi ʉn net-wu, wan-ba-m-kukop. Remen kaane, wu essuru wu be-de rii a ci wu á. Wu ro m-zo'ore deen da-o **Yohana** ro ut-ma ʉn wu ne. Amba kap ʉn kaane ne, wu ro ʉn hoge ʉn rerem-mo ʉn ma-to ʉn wu.

²¹ Amba de ken ho-de, Herodiya kumuru caari-de ur-ho. Ka ho-de, ko-Gwomo **Here** ro ʉn baks ʉn ho-de a mate wu à. Wu nomuru o-biki. Wu banuru gwomo-ne ye ʉn wu, ʉn sek-ye ne ye ʉn karma-ne ʉn sek-ye ne ye ʉn dak-o o-Gariri. ²² Bo ye morgute ʉn biki-o ʉn wu à, wà Herodiya wan-ne'a, wu cowuru be-de ʉn ye. Wu hewuru ʉs-hew. Zak-o reeru ka ya-o-biki ye deen, kap ʉn ko-Gwomo **Here** ne. Ko-Gwomo hakuru o-nu, wu zeeru ká wan-ne'a-wu “Kay, kon me rii-yo o cone à, kap man ya'as wo yo.” ²³ Wu tondu ru ka wan-ne'a-wu. Wu zeeru, “Koyan yo o kone be ʉn de, har purug-de ʉn gwomo-ut re, man hoks wo m-ya'as.”

²⁴ Bo wan-ne'a hogute kaane à, wu ruuru, wu haaru be-ur inu ʉn wu. Wu zeeru wu, “Hoge ma-to ko-Gwomo zee à, wu zee koyan yo um kone wu, wua ya'as me. ¿Yan yo ne um he wu m-kon?”

Inu ʉn wu zeeru wu, “Ha o kon wu hi-ur **Yohana** Wa-m-Yo'os ʉn hun-ne m-ho.”

²⁵ To, wu muunuru, hor-m-hor be-de ʉn ko-Gwomo. Wu konuru wu, wu zeeru, “Hi-ur **Yohana** Wa-m-Yo'os de um cone o huu me m-moka n-me o-kok.”

²⁶ Bo ko-Gwomo hogute kaane à, men-ut naasuru wu deen remen wu regusute wu tonsute be-de ʉn ya-o-biki. Wu con wu yage shoos ʉn ma-to ʉn wu á. ²⁷ Remen kaane, ba ʉn naas o-da, wu tomuru ko-karma. Wu zeeru, “Ha o kupsunu me hi-ur **Yohana**.” Wu arguru m-neke be-de **Yohana** ro ke'o à, wu kupsuru hi-de ʉn wu. ²⁸ Wu neknuru ʉn de ne n-me o-kok. Wu ya'asuru ka wan-ne'a-wu. Wan-ne'a ya'asuru inu ʉn wu. ²⁹ Da-o yan-neke-m **Yohana** hoge bo a nome à, ye haaru, ye dekuru u-de ʉn wu, ye jokuru.

† **Bɔr-ʉs cind:18** 6:17-18 Hyen komo: Ruka 3:19-20.

*Yeso reegtute hun-ne
dugu-ʉs taan [5,000]*

(Mati 14:13-21; Ruka 9:10-17; Yoha 6:1-14)

³⁰ Yan-Tɔm Yeso, ye wu tɔme ye rur Ma-tɔ Shir à, ye muunuru, ye mɔrguru be-ur Yeso. Ye rur wu kap rii-yo ye nome à un rii-yo ye yoos ne à. ³¹ Tɔ, ye ro wu m-rure, hun-ne doroye, ye ma'asuru m-haan be-de un wu ye hogute ma-ut Yeso. Ye ka ro m-nekne, ye ka ro m-arag, har Yeso kum da-o un re un rii-yo m-re á. Wu zeeru yan-neke-mo un wu, "Haan no, a paks no, a wuwe no hiin."

³² Ye cowuru o-hat, ye ro m-neke be-de un ba un net un hon-de un ye. ³³ Ashi, hun-ne deen hyanag neke-mo un ye. Ye nepste un ye ne. Ye rwunuru un ko o ke bo-o. Ye arguru teeru ʉs-rek. Ye ro un dore n-riib o o-mar. Ye ba'uru Yeso ne m-wɔ reno be-de ye he'e à. ³⁴ Yeso woburu. Bo wu rwunte o-hat à, wu 'wossuru hun-ne ut-moor ne deen ye be'este wu m-wɔ. Tɔ, wu hyanuru ye. Ye ka untun yegeca. Ye rotte ko-ya-ur-gut á. Wu hoguru 'won-de un ye. Wu taknu yoose un ye se ken rem-se deen.‡

³⁵ Tɔ, da-o wu ro ye m-yoose à, yan-neke-mo un wu hyanuru ho-ur teeste. Ye haaru be-ur Yeso. Ye zeeru, "Ho-ur teeste. Hur-ut ro kon kaneyow yow á. ³⁶ Se o 'yons ye kaane ye tuwut yan-bo-ut kat-ne to ro kaneyow à, ye oonute hi un de un ye rii-yo m-re."

³⁷ Amba Yeso hakuru o-nu, wu zeeru ye, "Ya no ye rii-yo m-re un hi un no."

Ye zeeru Yeso, "Hon un ka moor-to un hun-ne to, ¿ke ne o te he kum un hwɔr-ye te hette ye m-coks à? ¿Wa ya'e te ka rii-yo kaane? Se de te nome guwus-de ut-ho zungu-ʉs yoor te hokstu ye m-reegte."

³⁸ Yeso cituru ye, "¿Burodi-ut re to ro no? Ha no no gwɔton."

Bo ye heete m-gwɔt à ye muunuru. Ye zeeru wu, "Burodi-ut taan un jan ne yoor te hyane."

³⁹ Bo wu hogute shas-o un ye à, wu zeeru hun-ne kap, "She'et no be-de un gwɔ-ut yar-to kur-ut ut-kur." ⁴⁰ Ye ne ye she'eturu kur-ut ut-kur. To ken kur-to ne zungu-o gaan [100], to ken kur-to kwɔɔz-ut yoor un op [50]. ⁴¹ Bo ye she'ette à, Yeso jaksuru yish-ye un wu n-Tɔn o shir, wu nomuru Shir ur-bongon. Bo wu komte Shir nome ur-bongon à, ka da-de ne, wu bosuru ka burodi-to bos-ut ut-bos. Ka bos-to wu bosre à, wu wonguru yan-neke-mo un wu un ka jan-ye ne yoor. Ye heeturu ka hun-ne ye kap. ⁴² Hon un moor-to un ye kap ye reeru to, ye ciig har to kus, ⁴³ har ye kamsuru

‡ **Bɔr-ʉs cind:34** 6:34 Hyen komo: Qog 27:17; 1Gwm 22:17; 2Nom 18:16; Izik 34:5; Mati 9:36.

tɔ kusse à kɔɔr-ʊt ɔp ʊt-yoor [12]. ⁴⁴ Be-de ʊn ka ye rɛ à campo-nɛ dugu-ʊs taan [5,000].

*Yeso nomog ʊr-hew n-ton m-ho
(Mati 14:22-33; Yoha 6:15-21)*

⁴⁵ Bɔ Yeso komte reegte ʊn hun-nɛ à, ba ʊn naas o-da, wʊ zɛerʊ yan-neke-mɔ ʊn wʊ ye tʊw o-hat ye neke, ye pes o-mar, ye wo ʊn ɔ ken bɔ-o ɔ a m-zɛɛ o-Besayada. Wʊ komo wʊ 'yonsute ka hun-nɛ ye. ⁴⁶ Bɔ wʊ 'yonste hun-nɛ à, wʊ daarʊ ʊr-haag remen wʊ konot Shir.

⁴⁷ Bɔ tɛt-m woonte à, yan-neke-mɔ ʊn wʊ ro o-hat n-tɛtɛ ɔ o-mar. Yeso nɛ wʊ ro kanɛ o-zang ʊn hɔn-de ʊn wʊ. ⁴⁸ Wʊ hyamburʊ yan-neke-mɔ ʊn wʊ ro dum-o m-nak o-hat. Hat-o yagute m-neke remen yo-m ro ɔ m-muunte ʊs-ajima nɛ. Ka da-de nɛ, cin ba hɔ-ʊr rɔ ʊn rwuun, wʊ kawurʊ ye. Wʊ ro m-yawag n-ton m-ho ʊs-na ʊs-na. Wʊ woot be-de ʊn ye. ⁴⁹ Amba bɔ ye hyambuɛte wʊ roon à, wʊ ro m-yawgunɛ n-ton m-ho mɔ o-mar, ye nomurʊ ʊs-barag. Ye zɛerʊ, “¿Kɔ ko-marimar-wʊ?” Ye taknurʊ ʊs-kan se o-gyer. ⁵⁰ Kɔ wʊ ke, bɔ wʊ hyambuɛte Yeso à, wʊ zapurʊ ʊs-zap. Yeso tepsburʊ ye hor-m-hor. Wʊ zɛerʊ ye, “Ho'os nɔ hur ʊn nɔ. Yage nɔ o-gyer. Mɛ wʊ.” ⁵¹ Ka da-de, wʊ woburʊ be-de ʊn ye. Wʊ cowurʊ o-hat. Yo-m resurʊ tomso nɛ. Ye nɛ ye bopurʊ ʊs-nu deen. ⁵² Kɔ de wʊ reegtute hun-nɛ ʊn yish-ye ʊn ye à, ye ʊngo nap beeb-ʊr Yeso á. Hur-de ʊn ye hoks m-nap á.

*Yeso taasute ya-ʊs-gom
gom-se ʊn ye ʊn dak-o o-Genesaret
(Mati 14:34-36)*

⁵³ Ye pasurʊ ʊr-jit, ye woorʊ ʊn dak-o o-Genesaret. Ye gagurʊ o-hat ʊn riib-o o-mar. ⁵⁴ Bɔ ye rwuunte à, ba ʊn naas o-da, hun-nɛ napurʊ ʊnze Yeso wʊ. ⁵⁵ Ye dorurʊ ʊt-bɔ, hun-nɛ masurʊ wʊ m-hante ya-ʊs-gom ʊs-rek ʊs-rek n-tɛ ʊn kerem-tɔ ʊn ye. Kɔ ɔ ke dak-o ye hoge Yeso ro, ye heeturʊ ye. ⁵⁶ Kap be-de wʊ cowɛ à, ʊn bɔ-ʊt rek-tɔ kɔ bɔ-ʊt caari, ʊn riib nɛ, ye russurʊ ya-ʊs-gom be-de ʊt-baab. Ye konurʊ Yeso wʊ yage ye ci kɔ riib-o ʊn cop-o ʊn wʊ. Bɔ ʊn ya-ʊs-gom ye ci'e ɔ à, gom-ʊs taaru ye.

Bɔr-ʊs ta'voor

*Dore ʊn jor-se ʊn ya-n-ga-ye
ʊn rem-se ʊn ye nɛ
(Mati 15:1-9)*

¹ De ken hɔ-de, **Parisa**-nɛ morgurʊ be-ʊr Yeso mosse ʊn ye ken ye nɛ yan-Yoos-de ʊn **karamsa**-o **Mosa**. Ye woɔnurʊ rwuun-mɔ o-Urusharima remen ye hyenet Yeso.

² Ye hyanuru ye ken **yan-neke-m Yeso** ye. Ye ro un re un rii ut-ri'in ne un kom-to un ye, ba ye un sapt, bo **Parisa**-ne zee ye ye sapt à. ³ **Yahuda**-ne, yagunte de **Parisa**-ne, ye ro un dore un rem-se ya-n-ga-ye yoose ye à. Ye ro m-re un rii á, se ye saptussute ut-kom ur-bon ne bo ye 'wosse tat un ye ne ro m-nom n-ga à. ⁴ Tomso ne ye ro un re un rii-yo m-re be-de ut-baab á, se ye saptussute. Ka da-de ne yette un re un rii-yo m-re yo un be-de ut-baab. Se ken jor-se ro kon deen se tat un ye ne zee ye dore à. Se yette m-so'os ut-kok, ut-tur ne, rii-yo ye duuste rii un to.

⁵ Remen kaane, **Parisa**-ne un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne ye cituru Yeso. Ye zeeru, "¿Ya hante yan-neke-m ru ye rotte un dore un jor-se ya-n-ga-ye á? Ye rotte un re un rii ut-ri'in ne un kom-to un ye."

⁶ Yeso shasuru ye, "Ee, **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** wu rworog ma-ut no hond hond, no ya-o-shepe! Hoge no rii-yo wu gene à. Wu gene unze, Shir zee, " 'Ka hun-ne ye ro me ur-bongon bo o-nu, amba ye ya'as me hur-de un ye á.

⁷ Bongon-de ye ro me m-nome à, hwaa o.

Remen, ye ro un yoos un **karamsa-o** un hun-ne sa o zee **karamsa-to Shir**.* "

⁸ Yeso dooru ye m-zee, "Kaane o no m-nom. No m-yage un **karamsa-o Shir**, notte un dore un jor-ús tat no ne."

⁹ Yeso dooru m-do, wu zeeru ye, "¿Weer-ús no se ka? No m-muut un **karamsa-o Shir** hwaa remen no dorute jor-ús tat no ne! ¹⁰ Bu-o gaan, **Mosa** zeste, 'Ya tato ru un inu ru ne ut-gos. Wu pyape tat un wu à, ko inu un wu, a ho wu.'†

¹¹ Amba no ur-yoos unze urege net ro un yo ken rii-yo ne yo wu heete m-gu un tato un wu ko inu un wu un yo à, amba wua zee, 'Kap rii-yo no roa kum be un de n-ga à, yar-mo mo um **seke Shir** à.' ¹² Un yoos-de un kaane, notte un hante un cow-se un yage un gu un tat no ne ye ro ur-koob à. ¹³ Ka bo no m-muut un Ma-to Shir hwaa. Notte un dore un jor-se un ya-n-ga-ye. Notte un yoose un yakar no. Sha-mo un ma-ut gaan-mo ka um nomu no. Se ken rem-se ro kon ut-moor ne se no m-nom à."

*Rii-yo ro un naas un net à
(Mati 15:10-20)*

¹⁴ Bo Yeso komte rure un **Parisa**-ne kaane à, komo wu agnuru moor-to un hun-ne ye ro kane us-riib à. Wu zeeru ye, "Raks no ut-to, kap-m no, no nep ma-to um he no m-rure

* **Bør-ūs ta'yoor:7** 7:7 Hyen komo: Isha 29:13 (ut-Girik). † **Bør-ūs ta'yoor:10** 7:10 Hyen komo: Rwu 20:12; Kara 5:16; Rwu 21:17; Rewi 20:9.

à. ¹⁵ Rii-yo net r̄o m-r̄e ʉn nu-ʉ ʉn wʉ à, yo r̄o wʉ m-naas á, se de yo r̄o m-rwʉʉn ʉn hur-de ʉn net à, yo r̄o wʉ m-naas.”[‡]

¹⁷ B̄o Yeso nomte ʉt-ma kaane à, wʉ yaguru moor-to ʉn hun-ne, wʉ cowuru o-hur. Ka da-de ne, yan-neke-mo ʉn wʉ cituru wʉ, “¿Re o, ka sha-mo ʉt-ma to r̄o?” ¹⁸ Yeso zeeru ye, “¿Har ʉn no ne, no nap á? Rii-yo net r̄o m-r̄e à, yo r̄o wʉ m-naas á. ¹⁹ Me ʉn zee kaane remen ʉr-hur o, yo cowe á, ʉt-men o, yo cowe. Rii-yo cowe ʉt-men à, a ruut yo o-kot.” (Yeso ʉn ruru ye ka ma-to wʉ kututu ye ʉnze ko yo ke rii-yo yo r̄o ʉn bon-de m-r̄e ne.)

²⁰ Wʉ dooru m-zee, “Rii-yo r̄o m-rwʉʉn ʉn hur-de ʉn net à, yo r̄o wʉ m-naas. ²¹ Me ʉn zee yo ka remen ʉn hur-de ʉn net o, barag-ʉs yo-se r̄o m-rwʉʉn: rii-yo m'e, ʉr-hyow ne, ʉn ho-de ʉn net ne, ²² o-ás, ʉr-gop ne, ʉn men-ʉt jaas-to ne, ʉt-raks ne, ʉr-she'et ne ʉntun guub-o o-gwoor, ʉr-shoob ne, ʉn reeb-to ʉn hun-ne ne, ʉn nu-mo ʉr-hi ne, ʉn m-raag ne. ²³ Ka rem-ʉs yo-se se kap, ʉn hur-de ʉn net o, se r̄o m-rwʉʉn. Se se r̄o net m-naas.”

*Ne'a-wʉ r̄o ko-Yahuda á shere be-ʉr Yeso
(Mati 15:21-28)*

²⁴ Yeso yaguru o-Gariri, wʉ cowuru ʉn o ken dak-o ʉr-hew ne, dak-o ʉn o ken bo-o o a m-zee o-Taya à. Wʉ comuru ʉn o ken hur-o. Wʉ conu ne hun-ne nep á. Amba hun-ne r̄o ʉn 'er-de ʉn wʉ ko yea hyen wʉ à. ²⁵ Wʉ ken ne'a-wʉ hoguru Yeso haante. Ka ne'a-wʉ wʉ ro ʉn wan-ne'a ne rek-wʉ, **ya-ut-kot** daag wʉ ʉr-hi. Wʉ haanuru be-ʉr Yeso hor-m-hor. Wʉ kwukturu ʉn co-o ʉn wʉ. ²⁶ Ka ne'a-wʉ tomso, ko-ya-o-Yahuda wʉ á, ko-ya ʉn dak-o o-Siriya[§] wʉ. Wʉ konuru Yeso ruute wà ʉn wʉ ko-**ya-ut-kot** ye da'e wʉ ʉr-hi à.

²⁷ Yeso zeeru ká ne'a-wʉ, “A yage yakar cikste tokon. Rii-yo m-r̄e yo ʉn yakar, yo depe a ya'as yege-wo á.”

²⁸ Ne'a shasuru Yeso, wʉ zeeru, “Gos-wʉ, ka bo o, amba ko yege-wo, ye r̄o ʉn re ʉn rii-yo m-r̄e yo he'ene yakar à.”

²⁹ B̄o ne'a zette Yeso kaane à, Yeso shasuru wʉ. Yeso zeeru, “B̄o o shestu me kaane à, ji o-hur, ko-**ya-ut-kot** ruug ʉn hi-ʉr wà ru wan-ne'a.”

³⁰ Ne'a arguru jo. Wʉ wobe, wʉ 'wos wà ro domb n-ton ʉn rii-o ʉr-rut. Ko-**ya-ut-kot** ruuste ʉn hi-de ʉn wà.

Yeso rw̄o'og ko-ka'ato m-hoge

³¹ Yeso ro m-ru ʉn dak-o ʉn riib-o ʉn bo-o o-Taya, wʉ doruru so o-Sidon wʉ heet Mar-o o-Gariri. Ka da-de ne, wʉ hessunuru ʉn dak-o a m-zee dak-o ʉn *Bq-ʉt Op*. ³² B̄o wʉ

[‡] **Bq̄-ʉs ta'yoor:15** 7:15 Mo ken gen-mo ʉn do ci-o 16Kap wʉ r̄o ʉt-to ne to m-hoge à, wʉ hoge. **§ Bq̄-ʉs ta'yoor:26** 7:26 ʉt-Girik: Siriya-Pinikiya.

wɔontɛ kanɛ à, yɛ ken yɛ hanturu Yɛso wu ken ko-ka'atɔ-wu. Wu rɔ tomso ut-re'em nɛ. Yɛ konuru Yɛso **seke** wu o-kom, kɔ ka gɔm-ɔ m-ta à.

³³ Yɛso yagnuru morog-de un hun-nɛ. Wu paksuru un ka net-wu nɛ. Wu zupuru wu ut-to un jow-yɛ un wu. Wu copsuru o-jow m-ta. Wu ci'uru rem-de un wu un ka jow-yo. ³⁴ Wu dassuru ur-hi n-Tɔn ɔ shir. Wu shikuru deen. Wu zeeru wu, "Ephaphatha" unze, "To-ut ru tikse." ³⁵ Bɔ m-zeɛ un kaanɛ to-ut tiksuru. Rem-ur ho'osuru. Wu tepruru ur-bon nɛ.

³⁶ Ka da-de nɛ, Yɛso ka'aguru yɛ unze yɛ jar yɛ rure net á. Amba bɔ Yɛso ka'agte yɛ à, yɛ nɛ komo yɛ dooru m-rwor. ³⁷ Yɛ hogɛ ka ma-to un to-to un yɛ à, yɛ bɔpuru us-nu remen yɛ hyanag rii-yo ut-hyat. Yɛ zeeru, "Wu nak nom un kɔ yo ke rii-yo ur-bon nɛ har wu rwo'og ka'atɔ-nɛ un bebe-nɛ m-hogɛ, yɛ teper."

Bɔr-ɔs eer

*Yɛso reegtute hun-nɛ dugu-ɔs nass [4,000]
(Mati 15:32-39)*

¹ Un ka ho-to nɛ, hun-nɛ dooru m-morge deen be-ur Yɛso. Yɛ kus un rii-yo m-rɛ nɛ komo á. Yɛso agnuru yan-neke-mɔ un wu. Wu zeeru yɛ, ² "Kay, um hogute 'wɔn-de un ka hun-nɛ yɛ, yɛ rewɛ be un na ho-ut tet à, rii-yo m-rɛ yo kus á. ³ Mɛ 'yonse yɛ nɛ, yɛ ji m-mɔka m-mɛr m-mɛr, mɛr a bu yɛ un cow. Yɛa wo o-hur á, remen yɛ ken yɛ rwuunte ur-hew nɛ."

⁴ Yan-neke-m Yɛso shasuru wu, yɛ zeeru, "¿Ke nɛ ɔ nɛ a he hoks m-kum ut-burodi kanɛ o-kɔt to he coks un ka hun-nɛ yɛ à?"

⁵ Yɛso cituru yɛ, wu zeeru, "¿Burodi-ut re to nɔ rotte?"
Yɛ zeeru wu, "Burodi-ut ta'voor-to tɛ rotte."

⁶ Ka da-de nɛ, Yɛso zeeru hun-nɛ, she'et n-dak. Bɔ yɛ she'ete à, wu dekururu ka burɔdi-ut ta'voor-to, wu nomuru Shir ur-bongon. Wu bosruru to, wu ya'asuru yan-neke-mɔ un wu yɛ heete moor-to un hun-nɛ. Yɛ heeturu yɛ. ⁷ Yɛ ro un jan rek-yɛ nɛ hiin. Da-ɔ wu nomse Shir ur-bongon remen yɛ à, wu zeeru yan-neke-mɔ un wu yɛ wonge hun-nɛ ka jan-yɛ tomso. Yɛ heeturu yɛ. ⁸ Kowan wu reeru, wu ciig. Bɔ yɛ cikste à, yan-neke-mɔ un wu kamsuru bos-to kuse à. To shoosuru koor-ut ta'voor. ⁹ Hun-nɛ nɛ yɛ wooste dugu-ɔs nass [4,000]. Bɔ yɛ komte m-rɛ à, Yɛso 'yonsuru yɛ. ¹⁰ Ba un naas o-da, ka da-de nɛ, wu cowuru o-hat un yan-neke-mɔ un wu nɛ, yɛ haaru un dak-ɔ o-Darmanuta.

Hoob-o un hyan un hyat-ut Yeso
(Mati 12:38-42; 16:1-4)

¹¹ Bq **Parisa**-ne hogute Yeso woonte à, ye haaru be-de un wu. Ye taknu wu us-cot. Ye ro un hoob-o wu nom to ken hyat-to, to ye hette m-zee wu rwuunte n-Ton shir à. Ye ro wu m-taks.* ¹² Bq wu hogute ma-to un ye à, wu shikuru un hur-de un wu deen. Wu zeeru, “¿Ya-m-moka ye, ya un yo notte o-hoob o un hyan un hyat-to Shir? Nip-o me no mure, mo ken senge-mo ut-hyat mo ro kon mo a he m-kute ya-m-moka ye á.”† ¹³ Bq wu rurutu ye kaane à, wu inuru. Wu cowuru o-hat un yan-neke-mo un wu ne. Ye pasuru un de ka jit-de.

Yist-mo un Parisa-ne
(Mati 16:5-12)

¹⁴ To-ut ka'ag **yan-neke-m Yeso** m-neke ut-burodi ne. Se ur-gaan un hon-de un de de ye rotte n-me o-hat. ¹⁵ Ye ro un pas o-mar, Yeso nakuru ye ut-to, wu zeeru, “Baks no, no nom cen un **yist-mo un Parisa-ne un yist-m ko-Gwomo Here** ne.”‡

¹⁶ Ye nomuru ut-ma un hi un de un ye, ye zeeru, “Wu un rwor kaane remen att ut-burodi á.”

¹⁷ Yeso napuru bo un rii-yo ye nome ut-ma à. Wu zeeru, “¿Remen ya notte un ma-to un koob-de ut-burodi? ¿No nap ma-to um rottu no á? A'a, ¿har m-moka no un koob-de m-nap ne? ¹⁸ ‘No un yish ne ye o-hyan, ¿Amba no m-hyan á? No ut-to ne to m-hoge, ¿Amba no m-hoge á?’§ ¹⁹ No baks á! Da-o um bosre hun-ne dugu-us taan [5,000] burodi-ut taan à, ka bos-to kuse no à, ¿koor-ut re to no shoose un to?”

Ye zeeru, “Koor-ut op-ut yoor-to.” ²⁰ Wu zeeru, “Burodi-ut ta'yoor ne to um bosre hun-ne dugu-us nass [4,000], ka bos-to kuse no à, ¿koor-ut re to no shoose un to?”

Ye shasuru, ye zeeru, “Koor-ut ta'yoor-to.”

²¹ Wu zeeru ye, “¿Har m-moka, no nap á?”

Yeso upsute ko-po yish

²² Yeso un yan-neke-mo un wu ne ye haaru un de ken bo-de de a m-zee o-Besayada à. Bq ye woote à, hun-ne hanturu Yeso, wu ken ko-po-wu. Ye konuru wu unze wu ci yish-ye un wu ko yea upse à. ²³ Wu bopuru wu o-kom, wu ruuturu wu n-riib o-bo. Bo wu ruute wu à, wu copsuru yish-ye un wu m-ta. Wu ci'uru ye un kom-to un wu. Ka da-de ne, wu

* **Bqr-qs eer:11** 8:11 Hyen komo: Mati 12:38; Ruka 11:16. † **Bqr-qs eer:12** 8:12 Hyen komo: Mati 12:39; Ruka 11:29. ‡ **Bqr-qs eer:15** 8:15 Hyen komo: Ruka 12:1. § **Bqr-qs eer:18** 8:18 Hyen komo: Irmu 5:21; Izik 12:2; Mark 4:12.

cituru ko-po. Wu zeeru wu, “¿O hokste hyan un yo ken rii-yo?”

²⁴ Ko-po dassuru ur-hi remen wu hyenet. Wu zeeru, “Me de m-hyan un hun-ne buu, untun us-'yo o me ye m-hyan. Ye ro m-neke.”

²⁵ Komo Yeso dooru ci un yish-ye un wu. Ka da-de, yish-ye un wu upsuru. Wu hyanuru koyan cas cas. ²⁶ Ka da-de ne, Yeso zeeru wu, “Neke jo un hur-o ru. Wo warag o-Besayada a.”

*Bitrus nak Yeso wu ro Wan-Gwu
(Mati 16:13-20; Ruka 9:18-21)*

²⁷ Yeso inuru kanu un yan-neke-mo un wu ne. Wu cowuru un bo-to un dak-o un riib-o un bo-o o-Kaseriya o-Pirip. Ye ro m-neke un cow, Yeso cituru ye. Wu zeeru, “¿Wan wu ne hun-ne ro m-zee um ro?”

²⁸ Ye shasuru wu, “Ye ken ye, ye ro m-zee **Yohana** wu Wa-m-**Yo'os un hun-ne m-ho**. Wu a 'yonse be-de m-mar. Ye ken ye ne, ye zeeru **Ereja** wu. Ye ken ye zeeru wan-gaan be-de un ya-n-ga-ye, **yan-Rwor un Ma-to Shir**.”*

²⁹ Yeso cituru ye, “No ne, ¿Wan wu ne eb no ro m-zee um ro?”

Bitrus shasuru Yeso, wu zeeru, “Wo wu ro **Kiristi, Wan-Gwu** wu Shir tomne a.”†

³⁰ Ka da-de ne, Yeso ka'aguru ye, wu zeeru, “No jar no rur a.”

*Yeso rworog unze mar-mo wu he'e
(Mati 16:21-28; Ruka 9:22-27)*

³¹ Bo wu ka'agte ye unze ye rwor unze wu ro **Wa-wu un net** a, ka da-de ne, wu taknu ye m-yoose de ken yoos-de. Wu zeeru, “Gakte-mo me **Wa-wu un net** um su ur-koob. Sek-ye ye un **Yahuda**-ne un Gwomo-ne ye un kon-se Shir, un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne, yea 'yarag me har yea ho me. Ye ho me, ho-ut tet to um he m-nom un saag um inute un hooq ne.” ³² Yeso rworuru ka ma-to cas cas. Wu wuke to ken to a. Se Bitrus nakuru wu pakse, wu taknu Yeso m-kangse.

³³ Bo Bitrus kangse wu a, Yeso byanduru us-ajima ne. Wu gwotururu ye ka yan-neke-mo un wu ye, ka da-de ne, wu kangsuru Bitrus. Wu zeeru, “Nom ja un me ne, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. Barag-us ru se Shir se a, se ma-hun se.”

³⁴ Ka da-de, Yeso agnuru buug-de un hun-ne ye woon yow yow be-de un yan-neke-mo un wu. Komo wu zeeru ye, “Urege wu ken wu conog wu warag wan-neke-m re, se wu

* **Bor-ɔs eer:28** 8:28 Hyen komo: Mark 6:14-15; Ruka 9:7-8. † **Bor-ɔs eer:29** 8:29 Hyen komo: Yoha 6:68-69.

she'eg hi ʊn de ʊn wʊ komo sɛ wʊ zongute wʊ sew **kan-o** ʊn wʊ, wʊ dɔrʊ me.‡ 35 Remen bɔ ʊn wʊ cone gu ʊn hoog-o ʊn wʊ à wʊa taage ʊn o, amba nɔ ye ya'ase hoog nɔ rem re à, komo remen **Ma-to m-Rerem** noa kum hoog-mo ba m-ta. § 36 ¿Ya net kume ne, wʊ kume hono o-dak amba wʊ taage ʊn hoog-mo ʊn wʊ? 37 ¿Ya net he ya'as ʊn Shir remen wʊ oot hoog-o ʊn wʊ? 38 Urege wʊ ken wʊ ro m-hoge ʊn 'e-m re ʊn yo me m-yoos ne à, ʊn ka da-o, o hun-ne ro m-sher be-de Shir á, amba sɛ men-ut jaas-to, ka da-de, me **Wà-wu ʊn net** a hoge 'e-mo ʊn wʊ, me muune ʊn dak. Man muun ʊn seps-mo o-Tato ne mosse ʊn mo ʊn **yan-tom-ye Shir** ne ye ba m-kukop.”

Bɔr-ʊs jero

1 Yeso doorʊ ye ut-ma, wʊ zeeru, “Hoge nɔ! Nip-o me nɔ m-rure, ye ken ye be ʊn nɔ ye morge kanɛ à, rii-yo ye meret yea hyen gwomo-to Shir rwunte ʊn beeb-de ʊn to ne.”

Yeso barmute

(Mati 17:1-13; Ruka 9:28-36)

2 Bɔ rewute ho-ut cind à, Yeso dekuru Bitrus, **Yakubu**, ʊn **Yohana** ne. Ye dɔruru wʊ har n-ton o-haag. Kanɛ ʊn hon-de ʊn ye. Kaane wʊ barme ʊn yish-ye ʊn ye. 3 Cop-to ʊn wʊ warguru ut-pus to puu. To ma'asuru kyarkyar. Yatt wan hoks ʊn so'os ut-gund to ʊn wʊ kanɛ bɔ cop-to ʊn wʊ nome o-mok á. 4 Ye hyanuru **Ereja** ʊn **Mosa** ye merse à, ye rwunte be-ur Yeso. Ye ro ʊn tep ʊn Yeso ne.

5 Bitrus zeeru Yeso, “Wa-ʊs-Nap, bɔ a kanɛ à, nong ur-bon te nomu nɔ depi-ut tet: wɔ ur-gaan, **Mosa** ur-gaan, **Ereja** ur-gaan.” 6 Bitrus ʊn zee kaane remen wʊ ʊn ye ka yoor-ye ne **yan-neke-m Yeso**, gyer-o reeg ye deen har ye hoks m-nap ʊn yo m-zee á.

7 Ye ro kanɛ, o ken ke'ente-o kawuru, o hokuru ur-ho. Ye hoguru cor n-Ton shir. O zee, “Wà re wʊ ka wʊ um cone à. Raks nɔ ut-to, nɔ hoge wʊ.”*†

8 Bɔ ʊn gyp-o ʊn yish, ye gwoturu, ye 'wos Yeso ʊn hon-de ʊn wʊ mosse ʊn ye ne. Ye hyan ye ka á.

9 Ye ro m-kergene n-ton o-haag, wʊ ka'aguru ye. Wʊ zeeru ye, “Nɔ jar nɔ rure net rii-yo nɔ hyane á. Sɛ me **Wà-wu ʊn net**, da-o me ine be-de ʊn margan-ne, ka da-de ne, nɔ he rwor ʊn rii-yo nɔ hyane à.” 10 Ye dɔruru ma-to ʊn wʊ, amba ye ma'asuru ʊs-acitne ʊn hi ʊn de ʊn ye, ye zeeru,

‡ **Bɔr-ʊs eer:34** 8:34 Hyen komo: Mati 10:38; Ruka 14:27. § **Bɔr-ʊs eer:35** 8:35 Hyen komo: Mati 20:26-27; 23:11; Mark 10:43-44; Ruka 22:26. * **Bɔr-ʊs jero:7** 9:2-7 Hyen komo: 2Bit 1:17-18. † **Bɔr-ʊs jero:7** 9:7 Hyen komo: Mati 3:17; Mark 1:11; Ruka 3:22.

“Sɛ da-ɔ wu ‘inɛ be-de un margan-ne’ ɛRe ɔ nɔ hyane ka ma-to?”

11 Ka da-de ne, ye cituru Yeso. Ye zeeru, “ɛRemen yan ɔ yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** zette se **Ereja** wu merse à, se wu musunte, ka da-de ne, Shir tomonte **KiristiWan-Gwu?**”‡

12-13 Yeso shasuru ye, wu zeeru, “Nip-o, a geneg be-de un Ma-to Shir unze se **Ereja** heesunte wu ja'asse koyan, ka da-de ne, **Kiristi** haanuru. Ro gense tomsu unze hun-ne a nomu wu kap rii-yo ye cone à. Ka net-wu a tane un jin-ur **Ereja** à, wu be'este ne wu heesunte. Bo un rii-yo a geneg unze a nomu wu yo à, to, bo un haan-mo un wu a nomuru wu yo. **Wa-wu un net**, wu Shir he m-tomon un jim-ur **Ereja** à, a geneste unze wu sa su ur-koob deen be-de un hun-ne, yea yo'og wu.”

*Yeso ruute ko-ya-ut-kot
un hi-de un wa*

(Mati 17:14-20; Ruka 9:37-43a)

14 Yeso un yan-neke-mo un wu ne nen tet, bo ye kergente o-haag à, ye munuru. Ye 'wossuru hun-ne deen hwoog ka ye ye yage à n-tete. Ma-ut sunuru yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** un ye ne. 15 Bo moor-to un ka hun-ne ye hyambuete Yeso à, ye bopuru us-nu. Ye somnuru us-rek us-rek. Ye gassuru wu.

16 Wu cituru yan-neke-mo un wu, wu zeeru, “ɛYan gon ma-to sunu nɔ un ka hun-ne ye ne?”

17-18 Se wu ken net-wu n-me un ka moor-to un hun-ne ye wu shasuru. Wu zeeru, “Wa-ur-Yoos, me ka hante wa re wan-campo wu **ko-ya-ut-kot** da'e ur-hi à. Ye weneg wu tep. Myet da-ɔ ye daanu wu, wu ma'asuru m-hye n-dak, nu-o un wu ma'asuru un ru ut-kop. Wu ma'asuru un ti un yin, wu hu'usuru gaw. Um heette wu be-de un yan-neke-m ru ye ruut ka **ko-ya-ut-kot**-wu. Ye hoks a.”

19 Yeso zeeru ka hun-ne ye kap. “Nɔ ya-m-moka, yan-koob-de m-sheer be un de! ɛSe da un ke ɔ um he m-ma'as un nɔ ne? ɛUm dungunte un nɔ ne, har nɔ bupt ma-ut re? Nɔ de, hantu me nɔ wa.”

20 Ka da-de, ye hanturu wu wa, wan-campo. Bo **ko-ya-ut-kot** hyente Yeso à, wu 'yonsuru o-zungo un hi-de un wa. Wur-o un wa arguru us-zap. Wu hyeeru n-dak. Wu ma'asuru ut-byorke. Nu-o un wu ro un ru ut-kop.

21 Yeso cituru tato-o un wu, Yeso zeeru, “ɛDa un ke ɔ ne ka rem-se kumu wu?”

‡ **Bɔr-ɔs jero:11** 9:11 Hyen komo: Mara 4:5; Mati 11:14.

Tato-o shasuru, “Cin wu ro rek-wu. ²² Koyanda se wu ma'aste wu m-jorbe n-me o-ra, m-ho ne remen wu hoot wu. Urege wa hoks, o hoge 'won un te, o gu te.”

²³ Yeso zeeru, “¿‘Urege wa hoks’? Ko yo ke rii-yo yo nome yo be-de wu shere be un de a.”

²⁴ Un ra o, wu hogute kaane a, wu 'yonsuru cor-o un wu. Wu zeeru, “Um dek Ma-to Shir. Amba me bo'os a. Gu me bo hur-ur un de a wonge be-ut yoor a.”

²⁵ Yeso hyanuru hun-ne deen ye ro m-mond be-de un wu. Wu hururu ka ko-**ya-ut-kot**-wu ut-gaag. Yeso zeeru, “Ka ko-**ya-ut-kot**-wu, wu wene wa wan-campo tep m-hoge ne a, ru be-de un ka wa-wu. Wo jar do wu m-da a.”

²⁶ Bo wu hogute kaane a, wu dooru wu m-da us-kan us-kan. Wur-o un wa arguru us-zap deen. Ka da-de, ko-**ya-ut-kot** ruuru. Wa warguru untun ko-margan. Ye ka ye ro kane a, ye zeeru, “Ay, wa mereste. Wu kus un hoog ne a.”

²⁷ Yeso tabburu o-kom. Wu bopuru wa. Yeso 'yonsuru wu. Wa esuru ge.

²⁸ Bo Yeso tuwte o-hur a, yan-neke-mo un wu cituru wu pakse. Ye zeeru, “To, ¿re o nome te hokste ruut un ka ko-**ya-ut-kot**-wu a, o ruutte wu?”

²⁹ Wu shasuru ye, “Gon ka rem-se se ro m-ru a, se mosse un kon-se un Shir ne.”

*Yeso doog m-rwor unze
mar-mo wu he'e*

(Mati 17:22-23; Ruka 9:43b-45)

³⁰ Yeso un yan-neke-mo un wu ne ye ruuru kane. Ye argunduru dak-o o-Gariri. Yeso ne wu con net nep a. ³¹ Wu ro un yoose un yan-neke-mo un wu. Wu zeeru ye, “**Wa-wu un net**, a ya'as wu un kom-to un yan-yage-to un wu. Yea ho wu. Ye ho wu, wu taase ho-ut tet, wu inuru un hoog ne.”

³² Yan-neke-m Yeso ye nap ka ma-to a. Ye cit wu ne a. Ye ro o-gyer ye cit wu.

Cow-yo un kum ut-gos

(Mati 18:1-5; Ruka 9:46-48)

³³ Ye woonuru un bo-o o-Kapanahum. Ye cowuru o-hur. Bo ye tuwte o-hur a, Yeso cituru ye ka ye ro be-de un wu a. Wu zeeru, “¿Ya nome ma-ut sunutu no un cow?” ³⁴ Ye resuru tek remen ka ma-to ye rotte un cow a, unze ko wan wu ro sek-wu be-de un ye. §

³⁵ Wu she'eturu. Wu agnuru yan-neke-mo un wu nen op un yoor. Ye hyoknuru. Wu zeeru ye, “Kowan wu cone wu

warag sek-wʉ, se wʉ muutte hi un de un wʉ untun rek-wʉ, wʉ nome ko wʉ ke net-wʉ m-gʉw.”*

³⁶ Ka da-de ne, Yeso deknuru wà rek-wʉ, wʉ essuru wʉ n-tete o un ye. Wʉ gamturu wʉ. Yeso zeeru ye, ³⁷ “Kap wʉ gokse wà rek-wʉ untun wʉ ka rem re à, me wʉ gokse. Wʉ gokse me à, me wʉ gokse un hon-de á. Wʉ tomne me à, wʉ wʉ gokse.”†

Net-wʉ yage na á wʉ ma na wʉ
(Ruka 9:49-50)

³⁸ **Yohana** zeeru wʉ, “Wa-ur-Yoos, te hyanag wʉ ken wʉ ro un ruute un hun-ne ko-**ya-ut-kot**, wʉ ro un tan un jin un du. Te wenuru wʉ remen wʉ ro mosse un na ne á.”

³⁹ Yeso zeeru, “Nò wen wʉ á. Yatt-wʉ he nom ut-hyat un beeb un de, ka da-de ne, wʉ tenet me komo un jin-ur yo-de á. ⁴⁰ Ay, kap wʉ yage na á, wʉ ma na wʉ.‡ ⁴¹ Nip-o me nò m-rure, wʉ ya'e nò ho-mo m-swò à, remen nò ye ma **Kiristi** ye à, wʉa sabre be-de Shir á.”§

A yage ut-ba'as
(Mati 18:6-9; Ruka 17:1-2)

⁴² Yeso dooru ye ut-ma. Wʉ zeeru, “Ka yakar-ye, ya-msher un me, wʉ rwo'e wan-gaan be-de un ye, m-ba'ase un cow-yo Shir à, jiiشته a gegu wʉ ta'ar-o ur-na un gekse-de un wʉ, a jorbe wʉ n-me m-sa. ⁴³⁻⁴⁴ Urege kom-o ru ro wo mhante **ur-ba'as**, kups o o jore. Jiiشته o kum hoog-o un ba m-ta kom-o gaan, otte a jorbe wo n-me den-o o-ra kom-ut yoor à, ra-o ba m-ryomse.* ⁴⁵⁻⁴⁶ Urege ne na-o ru ro wo mhante **ur-ba'as**, kups o. O muun be-de un kum un hoog-o ba m-ta na-o gaan, otte a jorbe wo den-o o-ra na-us yoor à, be-de ra-o ba m-ryomse. ⁴⁷ Tomso urege yish un du ro wo mhante **ur-ba'as**, hus de. Jiiشته o tuw be-de un gwomo-to Shir yish-ur gaan, otte a jorbe wo den-o o-ra yish yoor à, ra-o ba m-ryomse.† ⁴⁸ Be-de, 'Zwo ro m-mar à, komo ra-o ro m-ryomse á.‡ ⁴⁹ O-ra o, a he so'os un hur-de un kowan bo a m-ja'as un rii n-te m-por à.

⁵⁰ “Por-m ro ur-bon ne, amba mo taage m-rerem, un yan a hette mo m-ja'as mo nomot m-rerem? Warag nò untun m-por, nò she'et ba ut-ween un or nò ne.”§

* **Bor-ʉs jero:35** 9:35 Hyen komo: Mati 20:26-27; 23:11; Mark 10:43-44; Ruka 22:26. † **Bor-ʉs jero:37** 9:37 Hyen komo: Mati 10:40; Ruka 10:16; Yoha 13:20.

‡ **Bor-ʉs jero:40** 9:40 Hyen komo: Mati 12:30; Ruka 11:23. § **Bor-ʉs jero:41** 9:41 Hyen komo: Mati 10:42. * **Bor-ʉs jero:43-44** 9:43-44 Hyen komo: Mati 5:30. † **Bor-ʉs jero:47** 9:47 Hyen komo: Mati 5:29. ‡ **Bor-ʉs jero:48** 9:48

Hyen komo: Isha 66:24. § **Bor-ʉs jero:50** 9:50 Hyen komo: Mati 5:13; Ruka 14:34-35.

Bɔr-ʉs ɔp

Ne'a-wu ʉn ɡormo, wu ro ne'a
(Mati 19:1-12; Ruka 16:18)

¹ Yešo inurʉ ʉn ká dak-o, wu cɔwuru ʉn dak-o o-Judiya, ka da-de wu passuru Roog-o o-Joda. Komo moor-to ʉn hun-ne dooru m-go'oné be-de ʉn wu. Wu dooru ye m-yoose bo wu wete m-nom à.

² Ye ken **Parisa**-ne ye haanuru be-de ʉn wu remen ye taksté wu, ko wua ba'ase be-de Shir à. Ye cituru wu, “¿Depete campo wu ho'os ne'a ʉn wu?”

³ Yešo shasuru ye, “¿Ya **Mosa** zee no?”

⁴ Ye zeeru, “**Mosa** ya'ag te o-cow a gen takurda-o ʉn caas ut-ge, a ho'os ne'a.”*

⁵ Yešo zeeru ye, “Cikt ʉn no de rwo'e wu genetʉ no ká **karamsa**-o. ⁶ Cin da-o Shir nome koyan à, ‘Wu nomog hun-ne campo ʉn ne'a ne.’† ⁷ Cin da wu nomte na kaane à, ‘Campo a yage tato ʉn wu ʉn inu ʉn wu ne remen wu she'ette ʉn ne'a ʉn wu ne. ⁸ Ye, yoor-ye waragte untun wangaan‡ campo ʉn ne'a ʉn wu ne, yanze ʉn hon ʉn hon á. Ye ma'as hun-ne gaan. ⁹ Ge-to Shir gekse à, taasʉ net, wu caas to á.”

¹⁰ Bo Yešo komte ut-ma ʉn **Parisa**-ne ne à, wu ji'iru o-hur ʉn yan-neke-mo ʉn wu ne. Bo ye woote o-hur à, komo ye dooru wu m-cit ʉn ka ma-to. ¹¹ Wu zeeru ye, “Kowan wu ho'ose ne'a ʉn wu, wu gaaru ne'a hor-wu, ás-o wu rotte ʉn ka ne'a-wu ne, remen ne'a ʉn wu wu á. ¹² Tomso ne ne'a-wu ho'ose campo ʉn wu à, wu gaaru campo hor-wu, ás-o wu rotte ʉn ka campo-wu ne, remen campo ʉn wu wu á.”§

Yeso huute yakar nu-o ur-bon
(Mati 19:13-15; Ruka 18:15-17)

¹³ Ye ken ye hanturu Yešo yakar rek-ye remen wu ci'it ye. Yan-neke-mo ʉn wu kangsuru ye. ¹⁴ Bo Yešo hyente à, ryaab-ʉs reeru wu. Wu zeeru yan-neke-mo ʉn wu, “Yage no yakar rek-ye ye haante be ʉn de. No wen ye á. Me ʉn zee kaane remen **Gwomo-to Shir** to ro be-de ʉn ka ye ro untun yakar rek-ye à. ¹⁵ Nip-o me no m-rure, wu yage ya'as ʉn gwomo-to Shir hur-de ʉn wu bo wà rek-wu ro m-ya'as à, wu á tuw ʉn to á.”* ¹⁶ Bo Yešo komte ye m-rure kaane à, wu gamturu ka yakar-ye. Wu huuru ye nu-o ur-bon.

* **Bɔr-ʉs ɔp:4** 10:4 Hyen komo: Kara 24:1-4; Mati 5:31. † **Bɔr-ʉs ɔp:6** 10:6 Hyen komo: Taka 1:27; 5:2. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp:8** 10:7-8 Hyen komo: Taka 2:24.

§ **Bɔr-ʉs ɔp:12** 10:12 Hyen komo: Mati 5:32; 1Kor 7:10-11. * **Bɔr-ʉs ɔp:15** 10:15 Hyen komo: Mati 18:3.

Ma-tɔ ʉn wa-o-kwum
(*Mati 19:16-30; Ruka 18:18-30*)

17 Bɔ Yeso huute yakar nu-o ʉr-bon à, wu inuru, wu rwuunuru ʉn cow. Wu ken net-wu hyamburu wu. Wu teeruru o-rek. Wu kwuktururu ʉn co Yeso, wu cituru Yeso. Wu zeeru, “Wa-ur-Yoos, wan-men-ut pus-to, ʉre um he mnom um kumut hoog-o ba m-ta?”

18 Yeso cituru wu eb ʉn wu, wu zeeru, “ʉRemen ya ʉn o o zettu me wan-men-ut pus-to? Wan-men-ut pus-to ro kon á, se Shir ʉn hon-de ʉn wu. 19 O nepsɛ rii-yo Shir zee à: ‘Wɔ ho net á. Wɔ hoob ne'a-wu ʉn net á, ne'a ne wu hoob campo wu ʉn net á. Wɔ hiw ʉr-hyow á. Wɔ nom swo-se ʉt-bɔ á. Wɔ re ra-o or ru á, 'ya tato ru ʉt-gos ʉn inu ru ne.’†”

20 Ka net-wu zeeru, “Wa-ur-Yoos, um dorute to ka kap cinda-o um ro'e wa à.”

21 Yeso gwotururu ka net-wu, ka net-wu napuru unze Yeso waste ʉn wu ne. Yeso zeeru wu, “Amba rii gaan yo o taage. Neke o beeb rii-yo o rotte à, o ya'as koob-ne ye rotte rii á ka hwor-ye. Wɔa kum ʉr-'yons n-Tɔn shir. Ka da-de ne, o mun, o doru me.”

22 Bɔ wu hogute kaane à, wu hoge m-rerem á ko hiin. Wu nekururu men-ut ro m-tuk remen wu wa-o-kwum-wu deen.

23 Yeso gutruru yan-neke-mo ʉn wu. Wu zeeru ye, “Rem ro kon ko-ya-o-kwum-wu tuwut be-de ʉn gwomo-to Shir.”

24 Yan-neke-mo ʉn wu hyanuru hyat-to ʉn ka ma-tɔ. Komo Yeso dooru ye m-zee, “Um hyanag cow ʉn gwomo-to Shir ro ʉn rem ne. 25 Jiishte a zee dorom-yo cuw ʉn ish-o ober, otte a zee wa-o-kwum-wu cuw be-de ʉn gwomo-to Shir à.”

26 Ye bopuru ʉs-nu deen. Ye zeeru wu, “Urege ka o, ʉwa he kum ʉn gwu?”

27 Yeso gwotururu ye. Wu zeeru, “Be-de ʉn hun-ne a nome á. Amba be-de Shir, yatt-yo kwange Shir á.”

28 Bitrus taknu wu m-zee, “Gwot, te ka jore ko yo ke rii-yo, te dorute wɔ.”

29-30 Yeso zeeru, “Nip-o me no m-rure, net-wu yage hur-o ʉn wu à, ko or ʉn wu ne, ko inu ʉn wu, ko tato ʉn wu, ko yakar, ko ʉt-kat, rem re, tomso remen **Ma-tɔ m-Rerem** to Shir, wɔa kum gon ka rem-se har o-zungu ʉn ka da-o m-moka. Ka o ne tomso o-nip wɔa kum ʉt-hur ʉn or ʉn wu ne ne ʉn inu ʉn wu ne ne ʉn yakar ne ʉt-kat ne. Amba wɔa

† **Bɔr-ʉs ɔp:19** 10:19 Hyen komo: Rwuu 20:12-16; Kara 5:16-20.

kum se mɔsɛ o-range nɛ. Da-ɔ roonɛ nɛ à, wɔa kum hoog-
o ba m-ta. ³¹ Hun-nɛ deen yɛ rɔ caari-nɛ à, yɛa waragse
rɛk-yɛ. Rɛk-yɛ komo warag caari-nɛ.”‡

*Yɛso ja'astɛ m-rwor unze
mar-mɔ wu he'e*

(Mati 20:17-19; Ruka 18:31-34)

³² Yɛso ɔn yan-neke-mɔ ɔn wu nɛ yɛ ro m-ha ɔn bɔ-o
Urusharima. Yɛso ro o-co, ɔn cɔw yɛ ro wu m-dɔrɛ bi. Yɛ
hyanag hyat-to ɔn neke-mɔ ɔn wu o-Urusharima. Yɛ ken yɛ
nɛ yɛ roonɛ ɔn jim à, gyer-o reerɔ yɛ. Wu doorɔ koos ɔn ka
ɔp ɔn yoor-yɛ komo. Wu taknu yɛ m-rurɛ ɔn rii-yo he wu
m-kum à. ³³ Wu zɛerɔ hogu nɔ, “A ka m-ha o-Urusharima.
Mɛ **Wà-wu ɔn net**, wu ken net-wu a ya'as mɛ ɔn kom-to ɔn
Gwɔmo-nɛ yɛ ɔn kɔn-se Shir ɔn yan-Yoos-de ɔn **karamsa-o
Mosa** nɛ. Yɛ ya'astɛ mɛ ɔn kom-to ɔn hamat-nɛ yɛ rumse
ɔt-gwɔmo à, yɛa piishɛ mɛ ma-to wɔɔ m-mar à, yɛ ho mɛ.
³⁴ Yɛa nomo mɛ ɔr-ar, yɛ copsu mɛ m-ta, yɛ bu mɛ ɔs-sorog,
yɛ ho mɛ. A nome ho-ɔt tet, man inɛ ɔn hoog nɛ.”

Kɔn-ɔs yakar Zɛbedi

(Mati 20:20-28)

³⁵ Yakar Zɛbedi, **Yakubu** nɛ, ɔn **Yohana**, yɛ hyoknuru
be-ɔr Yɛso. Yɛ zɛerɔ wu, “Wa-ɔr-Yoos, tɛ cɔnɔg o nomu tɛ
ɔr-hɔ.”

³⁶ Wu zɛerɔ yɛ, “¿Ya nɔ cɔnɛ ɔm nomu nɔ?”

³⁷ Yɛ shasuru, “Tɛ cɔnɔg, a sagbɛ wɔ ɔt-gwɔmo, ɔn ho-de
ɔn seps-m ru, o dek tɛ, wan-gaan she'et ɔn kom-o ru o ɔr-rɛ,
wan-gaan she'et ɔn kom-o ɔr-kwanta.”

³⁸ Ka da-de nɛ, Yɛso zɛerɔ yɛ, “Nɔ nap rii-yo nɔ kɔnɛ á.
¿Nɔa hoks swɔ ɔr-kɔɔb bɔ ɔm he de m-swɔ?”§

³⁹ Yɛ zɛerɔ yɛa hoks. Yɛso zɛerɔ, “Nɔa sɔ ɔr-kɔɔb, bɔ mɛ
de m-swɔ à. A yo'os nɔ bɔ a he mɛ m-yo'os à. ⁴⁰ Amba she'et-
de ɔn rɛ ɔn de kɔ kwanta ɔn de mɛ wu rɔ wan-gwɔmo-to
m-ya á. Shir wu zongɛ ka be-to, remen ká yɛ wu daagɛ à.”

⁴¹ Bɔ yɛ ka nen ɔp-yɛ hogutɛ yo **Yakubu** nɛ ɔn **Yohana**
kɔnɛ à, ryaab-ɔs reerɔ yɛ. ⁴² Yɛso agnuru yan-neke-mɔ ɔn
wu. Wu zɛerɔ yɛ, “Nɔ nak yɛ a nɛpsɛ ɔn gwɔmo-to ɔn to
ken dak-to nɛ à, yɛ rɔ ɔn kutɛ ɔn hun-nɛ ɔr-beɛb. ⁴³ Amba
nɔ, a nom kaanɛ ɔn nɔ nɛ á. Kap wu cɔnɛ wu nom ɔt-gɔs be
ɔn nɔ à, sɛ wu waragte ko-guw nɔ.* ⁴⁴ Net-wu cɔnɛ tomso
wu nom ko-Gwɔmo nɔ à, wɔa nome kɔ wu ke net-wu m-
guw.† ⁴⁵ Mɛ ɔn zɛɛ yo ka remen, mɛ **Wà-wu ɔn net**, mɛ

‡ **Bɔr-ɔs ɔp:31** 10:31 Hyen komo: Mati 20:16; Ruka 13:30. § **Bɔr-ɔs ɔp:38**

10:38 Hyen komo: Ruka 12:50. * **Bɔr-ɔs ɔp:43** 10:42-43 Hyen komo: Ruka
22:25-26. † **Bɔr-ɔs ɔp:44** 10:43-44 Hyen komo: Mati 23:11; Mark 9:35; Ruka
22:26.

ʉn haan remen a nomʉtʉ mɛ m-gʉw á. Mɛ ʉn haan ʉm nomʉtɛ hun-nɛ m-gʉw, tomso ʉm ya'as hoɔg re remen ʉm rurut hun-nɛ deen."

Bartimawus ko-po

(Mati 20:29-34; Ruka 18:35-43)

⁴⁶ Yɛso ʉn yan-neke-mo ʉn wʉ nɛ yɛ cowuru ʉn bo-o o-Jeriko. Yɛ ro m-ru o-Jeriko ʉn yan-neke-mo ʉn wʉ nɛ moſse ʉn moor-to ʉn hun-nɛ nɛ. Wʉ ken ko-po-wʉ, wa ʉs-kon, a wʉ m-zɛɛ Bartimawus (wà Timawus) wʉ ro tara n-riib ʉn cow. ⁴⁷ Bɔ wʉ hogute Yɛso ko-ya-o-Nazaret-wʉ à, wʉ taknu 'yons ʉs-cɔr. Wʉ zɛeru, "Yɛso, wà **Dawuda**, hyan 'wɔn ʉn de, o gu me!"

⁴⁸ Yɛ ken yɛ deen yɛ kangsuru wʉ, yɛ zɛeru wʉ, "Rɛs temb!"

Amba wʉ dooru 'yons ʉs-cɔr deen. Wʉ zɛeru, "Yɛso, wà **Dawuda**, hyan 'wɔn ʉn de, o gu me!"

⁴⁹ Bɔ Yɛso hoge wʉ à, wʉ ɛsuru. Wʉ zɛeru hun-nɛ, "Agan no wʉ."

Yɛ agnuru ko-po. Yɛ zɛeru wʉ, "Ho'os hur ʉn du sak. Wʉ ro wɔ ʉs-eeg." ⁵⁰ Bɔ wʉ hogute Yɛso agbute wʉ à, wʉ joruru gund-o ʉn wʉ, wʉ inuru kagat, wʉ nekuru be-ur Yɛso.

⁵¹ Yɛso zɛeru wʉ, "¿Ya o cone ʉm nomu wo?"

Ka ko-po-wʉ zɛeru, "Wan-yoos ʉn de, ʉm conog o-hyan."

⁵² Yɛso zɛeru wʉ, "Ka o. Inɛ o neke neke-m ru. Sher-m ru upsutu wo yish ru." Ba ʉn naas o-da, wʉ hyanuru cas cas. Wʉ doruru Yɛso ʉn cow. Yɛ arguru m-neke.

Bɔr-ʉs ɔp o-gaan

Yan-bo-o o-Urusharima barkute Yɛso

(Mati 21:1-11; Ruka 19:28-40; Yoha 12:12-19)

¹ Yɛso ʉn yan-neke-mo ʉn wʉ nɛ, yɛ hyoknuru yow yow o-Urusharima nɛ be-de ʉn **Haag-o ʉn 'yo-se o-Zetun**. ʉn co hiin to ken bo-to ʉt-rɛk-to ro káne: o-gaan o-Bapaji, o-gaan o-Betanya. Ka da-de nɛ, Yɛso tomuru yan-neke-mo ʉn wʉ nen yoor. ² Wʉ zɛeru yɛ, "Wɔbe no ʉn ka bo-de ro o-co à, no tuw be-de ʉn yɛ. Da-o no tuwe, no 'wɔs wà-yo o-janka yo a cɛte m-da á. Yo ro gego. No ussundu mɛ yo, no hantu mɛ. ³ Kowa citu no, '¿Ya notte m-us ʉn ka janka-yo?' No zee, 'Gɔs-wʉ te, wʉ zee wʉ conog yo. Wʉa muuntusse yo m-moka m-moka.' "

⁴ Ka da-de nɛ, yɛ arguru m-neke. Bɔ yɛ 'woste yo à, yɛ ussunuru yo. ⁵ Da-o yɛ ro yo m-us à, ka hun-nɛ yɛ ro kanɛ ge à, yɛ cituru, "¿Remen ya no usste ka wà-yo o-janka yo?"

⁶ Yan-neke-m Yɛso ruru yɛ bo Yɛso zee yɛ à. Hun-nɛ zɛeru

ye, “Tɔ, aragbɔ nɔ.” Ye arguru. ⁷Ye hanturu Yeso ka janka-yo. Ye ussuru gund-to un ye. Ye neksuru n-ton o-janka. Ka da-de ne, Yeso daaru. ⁸Hun-ne deen ye neksuru gund-to un ye un cow. Ye ken ye ne ye kaaru ut-wa n-riib o-cow. Ye zeeru m-neks un cow. ⁹Un ye ro o-co à, un ye ro un jim ne à, kap ye ma'asuru us-guuda zak-o-zak. Ye m-zee,
 “A bomog Shir!”*

“A bum nɔ ka wu haane un beeb-ur Yawe à.
 A bum nɔ wu!”†

¹⁰ “Shir 'ye o-kwum be-de un haan-mo un gwomo-ut
Dawuda tat na.”

“A bum nɔ Shir n-Ton!”

¹¹ Yeso cowuru o-Urusharima. Bo wu woonte à, wu cowuru un **Pyo-o Shir** o ro un ka bo-o à. Ka da-de ne, wu gutruru ko yo ke rii-yo. Wu hyanuru ho-ur teeste, wu ruuru o-Urusharima, wu nekuru o-Betanya mosse un yan-neke-mo un wu ne op un nen yoor.

Ma-to o-rum
 (Mati 21:18-19)

¹² Ish gasuru, ye ruuru o-Betanya. Ye ro m-muun o-Urusharima, Yeso hoguru mer. ¹³Wu gut, wu 'wos rum-yo ka ut-wa ne. Wu hessuru, wu haaru yo m-gwot ko yo makt à. Bo wu woobute be-de un yo à, wu 'wos rii á, se ut-wa remen da-o un mat-de ut-rum o un go nom á. ¹⁴Yeso zeeru ka rum-yo, “Woa do m-mat ut-rum har hun-ne reet to á.” Yan-neke-mo un wu ye hoguru bo wu zee yo à.

Yeso ruute yan-naas un Pyo-o Shir
 (Mati 21:12-17; Ruka 19:45-48; Yoha 2:13-22)

¹⁵ Yeso woonuru o-Urusharima. Wu woon, wu dooru m-cow un **Pyo-o Shir**. Bo wu tuwte un **Pyo-o Shir** à, wu 'wossuru ya-ut-baab ye ka un ya-m-o ne. Wu taknu yanse un ye us-sorog us-sorog. Wu wagarsuru saw-to ut-sak un yanshas-o un hwor ne un deeg-to un ya-ut-baab to un tantabara ne. ¹⁶Hun-ne ye ro m-ma'as m-caatune un **Pyo-o Shir** us-saw ne à, wu zeeru ye, “Nɔ do m-caatune á.” ¹⁷Ka da-de ne, wu yoosuru hun-ne, wu zeeru ye, “A geneg to ka ma-to be-de un Ma-to Shir. Shir zee,

“ ‘Hur-o re o warag hur-o us-kon

be-de un baag-o un hun-ne kap ye he me us-kon à.’‡
 Nɔ muutte o ne hur-o un hyow-ne.”

* **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:9** 11:9 ʉt-Girik: Hosanna! = Gu na! † **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:9** 11:9 Hyen komo: Bɔng 118:25-26. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:17** 11:17 Hyen komo: Isha 56:7; Irimi 7:11.

18 Gwɔmo-nɛ yɛ ʊn kɔn-se Shir ʊn yan-Yoos-de ʊn **karamsa-o Mosa** nɛ, da-o yɛ hogɛ kaanɛ à, yɛ hoɔburu o-cɔw yo yɛ hette ho ʊn Yeso à. Yɛ ro hyan ʊn gyer-o ʊn wu, remen hun-nɛ hyanag ʊt-hyat ʊn yoos-de ʊn wu.

*Yoos-de o-rum
(Mati 21:20-22)*

19 Bɔ ho-ur hebutɛ à, Yeso ruuru o-Urusharima mosɛ ʊn yan-neke-mɔ ʊn wu nɛ.

20 Ish gasuru, yɛ ro m-argunɛ. Yɛ hyamburu ka rum-yo. Yo hu'uste gaw ʊn geer-se ʊn yo nɛ. 21 Ka da-de nɛ, Bitrus baksuru bɔ Yeso zɛɛ ka rum-yo à. Wu zɛeru Yeso, "Wa-ʊs-Nap, gwot! Ka rum-yo o huɔ nu à, ai, yo hu'uste gaw, kap ʊs-geer nɛ."

22 Yeso shasuru yan-neke-mɔ ʊn wu, wu zɛeru, "Sher nɔ be-de Shir. 23 Nip-o mɛ nɔ m-rure, net-wu deke Ma-tɔ Shir hur-ur gaan à wua zee ka haag-o 'Wuksunde o he'ebe n-me m-sa.' Nɔa hyenes ma-tɔ ʊn wu tɔa bup o-nip tɔ wu zɛɛ à. Amba wu shere ur-hur á, yatt-yo he m-nome á. § 24 Remen kaanɛ, mɛ nɔ m-rure, koyan nɔ kone be-de Shir, dek nɔ unze nɔ regusute nɔ goksussute yo. Ka da-de nɛ, nɔa hyen a ya'aste nɔ ka rii-yo nɔ kone à. 25 Da-o nɔ ro ʊn kɔn-se Shir, urege wu ken rɔ kɔn wu nɔ m-hyan ryaab-se ʊn wu à, nɔ soksu wu **ba'as-to** ʊn wu, remen Tato nɔ wu rɔ n-Tɔn shir à, wu soksutú nɔ ba'as-ut nɔ."*†

*Cɔw-yo Yeso rotte ʊn nom
ʊn ka hyat-tɔ à*

(Mati 21:23-27; Ruka 20:1-8)

27 Yɛ muunuru o-Urusharima komo, Yeso ma'asuru ʊt-tuw n-me ʊn **Pyo-o Shir**. Yɛ ken yɛ haanuru be-de ʊn wu. Gwɔmo-nɛ yɛ ʊn kɔn-se Shir yɛ rɔ kɔn be-de ʊn yɛ ʊn yan-Yoos-de ʊn **karamsa-o Mosa** nɛ ʊn sek-yɛ yɛ ʊn **Yahuda**-nɛ. 28 Yɛ cituru wu, yɛ zɛeru, "¿Wan wu nɛ ya'e wɔ 'wɔns-mɔ wotte ʊn nom ʊn gon ka rem-se?"

29 Yeso waksuru yɛ, wu zɛeru, "Mɛ eb re, yage ʊm m-cit nɔ o-cot. Shas nɔ mɛ. Nɔ shesu mɛ, man ruru nɔ wu ya'e mɛ 'wɔns-mɔ ʊn nom ʊn ka rem-se à. 30 ¿Wan wu nɛ ya'e **Yohana** ʊt-gwɔmo tɔ ʊn yo'os ʊn hun-nɛ m-hɔ: Shir kɔ hun-nɛ?"

31 Bɔ yɛ hogute cot-o ʊn wu à, ma-ut sunuru yɛ ʊn hi ʊn de ʊn yɛ. Yɛ zɛeru, "A zee 'Shir, wu ʊn n-Tɔn shir tomne **Yohana**,' wua zee na, '¿Ya hante nɔ dekte ma-ut **Yohana**

§ **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Mati 17:20; 1Kor 13:2. * **Bɔr-ʊs**

ɔp o-gaan:25 11:25 Mɔ ken gen-mɔ ʊn dɔ ci-o 26Amba, nɔ sokɛ wu nɛ ba'as-tɔ ʊn wu à, Tato nɔ wu rɔ n-Tɔn shir à wua soksu nɔ ba'as-ut nɔ á. Hyan: Mati 6:15. † **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:25** 11:25 Hyen komo: Mati 6:14-15.

á?’³² ¿Amba a hoks m-zee, ‘Hun-ne ye tɔmne **Yohana**’? A hoks m-zee kaane á.” Ye un hoge un gyer-o un hun-ne, remen ye nepste **Yohanawan-Rwor un Ma-to Shir** wu.

³³ Remen kaane, ye waksuru Yeso, ye zeeru, “Te nap á.”

Yeso ne wu zeeru ye, “To, cin da no nepte wu tɔmne **Yohana** á, me eb re, man ruru no wu ya’e me ‘wɔns-mo um nomte ka rem-se á.”

Bɔr-ɔs op ɔs-yoor

*Sha-mo ut-ma to un
wa-o-kat un ya-tɔm-ne*

(Mati 21:33-46; Ruka 20:9-19)

¹ Ka da-de ne, Yeso taknu ye m-yoose un sha-mo ut-ma. Wu zeeru ye, “Wu ken net-wu go’e kat-o un anab. Wu rigimsuru o un gagan. Wu hinuru o-kuub remen wu pot ho-mo un anab. Wu nomuru sak-o m-pipir remen ur-’er. Bo wu komse à, wu ya’asuru ya-tɔm ka kat-o. Ka da-de ne, wu arguru m-neke o ken dak-o.*² Da-o anab nense à, wa-o-kat tɔmuru ko-guw-wu un wu be-de un ka ya-tɔm-ye, wu deknw kwukwur-de un wu.³ Bo ka ko-guw-wu woone be-de un ya-tɔm à, ye shipuru wu. Ye bu’uru wu, ye yanuru wu. Wu arguru m-ji ut-kom m-zar.⁴ Ka da-de, wa-o-kat dooru m-tɔm un wu ken ko-guw-wu un hon. Ka ko-guw-wu a do m-tɔm à, ye ceruru wu ur-hi. Ye reesuru wu ur-koob.⁵ Wa-o-kat dooru m-tɔm un wu ken wu. Amba ka wu a do m-tɔm à, ye hooru wu. Kaane o, ye nome ye ken ye deen. Ye bu’uru ye ken ye, ye homuru ye ken ye.

⁶ “M-moka ne wa-o-kat taagute wan-tɔm, se wa un wu un hon-de un wu, wu wu cone à. Wu zeeru un hur-de un wu, ‘Kay, ka ya-tɔm-ye yea hyen ‘e-m wa re.’ Ka da-de ne, wu tɔmuru wa un wu.

⁷ “Amba ka ya-tɔm-ye zeeru un hi un de un ye, ‘Wa-wu un wa-o-kat-wu ka. Haan no a ho no wu remen cim-yo un wu waragte yo ma na.’⁸ Ye shipu wu. Ye hooru wu. Ye jorburu u-de un wu pesto-de o-gagan.”

⁹ Bo Yeso komte ye m-rure un ka ma-to à, wu cituru ye. Wu zeeru, “To, ¿ya ne wa-o-kat he m-nom? Se wu haante wu ho-m ka ya-tɔm-ye, wu ya’as ye ken ye ka kat-o.” Yeso dooru ye m-rure ut-ma. Wu zeeru,¹⁰ “No karantute be-de un Ma-to Shir unze,

“ Ta’ar-de ya-ut-ma jore à,

a muste de kashi ur-ta’ar de ut-ma.

¹¹ Mo ka senge-mo un Yawe mo.

* **Bɔr-ɔs op ɔs-yoor:1** 12:1 Hyen komo: Isha 5:1-2.

Be ʉn na ne rii-yo ʉt-hyat yo.† ”

12 Bɔ ʉeso rurʉte ye kaane à, sek-ye be-de ʉn **Yahuda**-ne ye napuru ʉnze ye wu tane be-de ʉn ka sha-mo ʉt-ma to. Remen kaane, ye hoborte o-cow ye shipt wu. Amba bɔ ye hyente hun-ne ʉt-moor ne à, gyer-o reeru ye. Ye es wu m-ship á. Ye yaguru wu. Ye arguru arag-mo ʉn ye.

Cot-o ʉn top ʉn tar

(Mati 22:15-22; Ruka 20:20-26)

13 Ka da-de ne, ye tomuru wu ye ken hun-ne ye. Ye ro ʉn hoob-o ʉr-taab remen ye shipt wu, be-de ʉn ma-to ʉn wu. **Parisa**-ne ro kon ʉn hun-ne ko-Gwomo **Here** ne. 14 Bɔ ye woobute à, ye zeeru wu, “Wa-ur-Yoos, te nepste wo wa-o-nip-wu o ro. Wo ʉn koos ʉn net á. Be ʉn du ne yatt-wu jiishe wu ken á. Wo ʉn yoose ʉn hun-ne cow-yo Shir o-nip ne.” Bɔ ye nomte ʉt-ma kaane à, ye cituru wu. Ye zeeru, “¿Hond hond o te top ko-Gwomo **Sisar** hwor-ye ʉn tar? ¿Te top, ko te top á?”

15 ʉeso ne, bɔ wu nepte shepe-o ʉn ye à, wu cituru ye. Wu zeeru, “¿Ya ʉn yo ne notte me m-ceeb? Hantu no me hwor-um gut.” 16 Ye hanturu wu hwor. Wu zeeru ye, “¿Hot-o wan o ne ʉn jin-ur wan ne no hyane kane?”

Ye waksuru wu. Ye zeeru, “Ai, hot-o ko-Gwomo **Sisar** o. Jin-de ʉn wu de te hyane kane.”

17 Bɔ ye waksute wu kaane à, ʉeso zeeru ye, “Ya'as no ko-Gwomo **Sisar** rii-yo ro yo ma Sisar à. Komo no ya'as Shir rii-yo ro yo Shir à.” Bɔ ka hun-ne ye hogute kane à, ye hyanuru hyat-to ʉn wu deen.

Ma-to ʉn ine-mo ʉn margan-ne

(Mati 22:23-33; Ruka 20:27-40)

18 Ye ken hun-ne ye ro kon tomso. A ye m-zee **Saduki**-ne. (Ye ro m-zee margan-ne yea ine be-de m-mar á.) Ye haanuru be-ur ʉeso. Ye cituru wu. § 19 Ye zeeru wu, “Wa-ur-Yoos o, te o-cot ne te cit wo. **Mosa** genutu te ka **karamsa**-o ʉnze sek-wu mere, ba ye ʉn mat ʉn ne'a ʉn wu, depete heno ʉn wu ge ka ne'a-wu, wu metute sek-wu yakar.* 20 O ken den-o, a makt yan-campo-ne nen ta'voor. Mat-de co gaaru ne'a. Ye ro woog kum ʉn yakar á, campo maruru. 21 Heno ʉn wu suguru ka ne'a-wu. Tomso ne, ye kum yakar á, ka heno-o dooru m-mar. Wu donde wu à, ka bo-se ne tomso ne, ka heno-o dooru m-mar ba ʉn yakar. 22 Har ka nen ta'voor-ye, kap mo ʉn ye, ye ga'e ka ne'a-wu à, ye merumsuru. Be-de

† **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:11** 12:10-11 Hyen komo: Bɔng 118:22-23. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp**

ʉs-ʉoor:15 12:15 ʉt-Girik: denari. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:18** 12:18 Hyen komo:

Seng 23:8. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:19** 12:19 Hyen komo: Kara 25:5.

ʉn ye yatt-wʉ kume yakar á. Komo ká ne'a-wʉ ye ga'e à, wʉ doorʉ m-mar. ²³ Tɔ, hɔ-de m-inɛ mɔ ʉn margan-ne, be-de ʉn ka nen ta'ʉoor-ye, ¿wan wʉ ne wan ka ne'a gaan wʉ remen kap mɔ ʉn ye, ye geeste wʉ?"

²⁴ Yeso waksurʉ ye, wʉ zeerʉ, "Nɔ nap Ma-tɔ Shir á. Nɔ napʉ ne beeb-de Shir á. ²⁵ Hɔ-de m-inɛ mɔ ʉn margan-ne a ʉn ga ʉt-ge á. Hun-ne a warag ʉntʉn **yan-tom-ye Shir** n-Ton shir. ²⁶ ʉrege ne nɔa cit me ma-tɔ ʉn inɛ-mɔ ʉn margan-ne, ¿Nɔ wet m-karante takurda-o **Mosa** gene á? Wʉ rurʉ na ʉnze wʉ hogute cor-o Shir n-te yokor-o yar-yo. Shir zeeg wʉ, 'Me Shir **Ibrahi** wʉ ʉm rɔ. Komo wʉ ma **Ishaku** wʉ ʉm rɔ, kap ʉn **Yakubu** ne.'† ²⁷ Wʉ ba Shir ɔ ʉn hun-ne margan-ne á, amba Shir ɔ ʉn yan-hoog. Nɔ ba'asute deen."

Karamsa-to jiiſhe m-'wɔns à

(Mati 22:34-40; Ruka 10:25-28)

²⁸ Wʉ ken wan-Yoos-de ʉn **karamsa-o Mosa** wʉ hyoknurʉ be-de ʉn ye. Wʉ hogurʉ ma-ʉt sunute **Saduki**-ne. Bɔ wʉ hogute Yeso shaks ye ʉr-bon ne à, wʉ citurʉ Yeso. Wʉ zeerʉ, "¿Q ke **karamsa-o** jiiſhe m-'wɔns?"

²⁹ Yeso zeerʉ wʉ, "**Karamsa-o** jiiſhe m-'wɔns à, ɔ ka: 'Hoge nɔ hun-ne ye ʉn dak-o o-**Isra!** Yawe Shir na. Gwɔmo-ʉt rɔ kɔn á, se Yawe ʉn hon-de ʉn Wʉ. ³⁰ Was Yawe Shir ru. Was ʉn wʉ ne ʉn hur-ʉr ʉn du ne kap, ʉn kap ɔ ʉn hoog ru ne, ʉn kap nap-ʉs ru ne, komo ʉn 'wɔns-m ru ne.'‡ ³¹ Hoge nɔ **karamsa-o** ayoore-o tomso ne, 'Se nɔ was ɔr nɔ ne m-sok ne bɔ nɔ wasse hi ʉn nɔ à.'§ Yatt **karamsa-to** jiiſhe tɔ ka ʉoor-tɔ m-'wɔns á."

³² Bɔ ka wan-Yoos-de ʉn **karamsa-o Mosa** wʉ, hogute shas-o Yeso à, wʉ zeerʉ, "Ka ɔ, Wa-ʉr-Yoos, o rwɔrog onip. Shir ɔ rɔ ko-Gwɔmo na. Gwɔmo-ʉt rɔ kɔn á, se Shir ʉn hon-de ʉn ɔ.* ³³ Depete net was wʉ kap ʉn hur-ʉr gaan, ʉn nap-se ʉn wʉ ne kap komo ʉn 'wɔns-mɔ ʉn wʉ ne kap, komo wʉ was ʉn yan-bɔr-se ʉn wʉ ne bɔ wʉ rɔ m-was ʉn hi ʉn de ʉn wʉ à. Q aragte kap yar-mɔ wʉ ya'ase Shir à ʉn rem-se a tukse ne be-de ʉr-**seke** à."†

³⁴ Yeso napurʉ ka net-wʉ shaks wʉ ʉs-nap ne. Wʉ zeerʉ wʉ, "Kuks wɔ hiin o tuwut be-de ʉn gwɔmo-tɔ Shir." Bɔ Yeso rurutʉ wʉ kaane à, yatt-wʉ kume jaab-o ʉt-men wʉ cit wʉ yo ken rii-yo á.‡

† **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:26** 12:26 Hyen komo: Rwʉ 3:6. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:30** 12:29-30 Hyen komo: Kara 6:4-5. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:31** 12:31 Hyen komo:

Rewi 19:18. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:32** 12:32 Hyen komo: Kara 4:35. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:33** 12:33 Hyen komo: Hose 6:6. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:34** 12:28-34 Hyen komo: Ruka 10:25-28.

*Wan-Gwɔ**(Mati 22:41-46; Ruka 20:41-44)*

³⁵ Bɔ Yeso ro ʊr-ʊoos ʊn **Pyo-o Shir** à, wɔ cituru o-cot, “¿Re ɔ **yan-Yoos-de o-karamsa** zette ʊnze **Kiristi**, wà **Dawuda** wɔ? ³⁶ **Kukt-o Shir** rwo'og **Dawuda** m-zee:

“ ‘Yawe zeeɔ Wan-Koyan re:

“She'et kàne sɔ ʊn kom-o ʊn re ʊn de

se ʊm rwo'og yan-yage-ʊt ru

ʊn kɔs-o ʊn na-o ru.” ’S

³⁷ **Dawuda** ʊn hi ʊn de ʊn wɔ ak wɔ, ‘Wan-Koyan,’ ʊrege ka ɔ, ¿Re ɔ **Wan-Gwɔ** he m-warag wà **Dawuda**?”

Hun-ne deen hogute wɔ zak-o-zak.

*Ya-ʊr-ʊoos-de o-karamsa**(Mati 23:1-36; Ruka 20:45-47)*

³⁸ Bɔ wɔ yoose ye à, wɔ zeeɔ, “Nom nɔ ja ʊn yan-Yoos-de ʊn **karamsa-o Mosa** ne, yan-ɔn-to ʊt-tɔw ʊn carri-to ʊt-cɔp ne, ʊn ɔn-to ʊn gas-de m-seeb ne be-de ʊt-baab. ³⁹ Ye he ʊn kuke-to ʊn yoos ʊn Ma-to Shir, kɔ o-biki, ye rɔ ʊn ma'as ʊn hoob-o ʊn deeg-to ʊr-bon remen ye she'ette she'et-de m-nɔ. ⁴⁰ Myet ʊn kaane ye rɔ ʊn kɔs ʊn saw-to ʊn gwɔr-ne. Ye rɔ m-she'et deen ʊn kɔn-se Shir remen a zeeɔ ye yan-dɔre ʊn Shir ye hur-ʊr gaan. Ye, a he ya-ʊr-koob de jiishe à.”

*Yar-mɔ ʊn ko-gwɔr**(Ruka 21:1-4)*

⁴¹ Bɔ Yeso she'ete yow yow be-de a ʊn he'edbe m-yar à, wɔ ma'asu m-gwɔt ʊn hun-ne deen bɔ ye m-he'edbe ʊn hwɔr à. Ya-o-kwum he'edburu hwɔr deen. ⁴² Ka da-de, wɔ ken ko-koob-wɔ ko-gwɔr haanuru wɔ he'edburu nera ʊt-ʊoor.

⁴³ Yeso agnuru yan-neke-mɔ ʊn wɔ be-ʊr gaan. Wɔ zeeɔ ye, “Me nɔ m-rure o-nip, ka ko-gwɔr-wɔ ko-koob he'edbutɔ yo jiishe à n-me ʊn be-de a he'edbe m-yar, arge kowan.

⁴⁴ ʊm zeeɔ yo kà remen ye ken ye he'edbutɔ hiin be-de ʊn yo rɔ ye deen à be-de ʊn kwum-o ʊn ye. Amba wɔ, myet ʊn koob-de ʊn wɔ ne wɔ he'edbutɔ myet yo rɔ wɔ à. Wɔ ya'aste kap yo wɔ rotte à.”

Bɔr-ʊs ɔp ʊs-tet*A wuks Pyo-o Shir**(Mati 24:1-2; Ruka 21:5-6)*

¹ Yeso ro m-rwuun ʊn **Pyo-o Shir**, be-de ʊn yan-neke-mɔ ʊn wɔ, wan-gaan cituru wɔ. Wɔ zeeɔ, “Wa-ʊr-Yoos, gwɔt gon ka ta'ar-to, ʊn ka caari-to ʊt-ma to ne.”

² Yɛso zɛɛrʉ, “¿Nɔ hyanag ka caari-tɔ ʉt-ma tɔ? Kap ka ta'ar-tɔ rɔ kanɛ à, a wugurse tɔ. Yatt ta'ar-de a he m-yage n-tɔn ʉn ɔr ʉn de á.”

*ʉr-koɔb ʉs-cenene ne
(Mati 24:3-14; Ruka 21:7-19)*

³ Bɔ jimitɛ à, Yɛso ro tara ʉn **Haag-ɔ ʉn 'yo-se o-Zɛtun**, ka haag-ɔ rɔ ʉn gwɔtɔbɛ ʉn **Pyo-ɔ Shir** à. Sɛ yɛ ken yɛ be-de ʉn yan-nekɛ-mɔ ʉn wʉ, (Bitrus wʉ, **Yakubu** wʉ, ʉn **Yohana** ne, ʉn Andarawus ne), yɛ citurʉ wʉ pakɛ. ⁴ Yɛ zɛɛrʉ, “Tɛ cɔnɔg o rurʉ tɛ ¿ɔ ke da-ɔ nɛ a he m-nɔm ʉn se ka rem-se? ¿Yo ke rii-yo nɛ he tɛ m-kutɛ da-ɔ ka rem-se he m-kɔr à?”

⁵ Ka da-de nɛ, Yɛso taknʉ yɛ m-yoosɛ. Wʉ zɛɛrʉ, “Muut nɔ ʉt-hi, taasʉ net ɛɛs nɔ á. ⁶ Hun-nɛ deɛn yɛa haan be ʉn nɔ, yɛ dek jin ʉn de. Kɔ wʉ ke wʉ rɔ m-zɛɛ wʉ rɔ **Kiristi**. Yɛa ɛɛs hun-nɛ deɛn. ⁷ Tomso, nɔ hogɛ a ʉn ma-tɔ ʉr-gʉn, tɔ ken tɔ yow yow, tɔ ken tɔ ʉr-hyew nɛ, nɔ jar nɔ hogɛ o-gyer á. Sɛ ka rem-se takantɛ, amba a ʉn go hyan ta-de ʉn hono o-dak á. ⁸ Ka da-de nɛ, hun-nɛ a heetɛ hun-nɛ ʉr-gʉn. Gwɔmo-ʉt a heetɛ ʉt-gwɔmo ʉr-gʉn. Dak-o a nukɛ tɔ ken be-tɔ ʉn hon ʉn hon. Mɛr a reesɛ hun-nɛ ʉr-koɔb. Ka rem-se kap, takan-de ʉn rɛ ʉr-koɔb de ka, bɔ hoog-mɔ o-mat rɔ m-takan à har argurʉ kaanɛ.

⁹ “Remen nɔ yan-nekɛ-m re yɛ, ‘She'et nɔ zɔngɛ!’ Hun-nɛ a eeg nɔ be-de ʉn yan-piish ʉt-ma. Yɛa bu nɔ m-dum n-mɛ ʉn kuke-tɔ ʉn yoos ʉn Ma-tɔ Shir. Hun-nɛ a eeg nɔ be-de ʉn gwamna-nɛ ʉn gwɔmo-nɛ nɛ. Yɛa nom yo kà remen nɔ yan-nekɛ-m re yɛ. Amba kap ʉn kaanɛ nɛ, nɔa kum o-cɔw remen nɔ rurʉtʉ yɛ **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ Shir. ¹⁰ Rii-yo ka rem-se takantɛ, a rurɛ baag-tɔ ʉn hun-nɛ kap **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ Shir. ¹¹ Da-ɔ a he nɔ m-ship à, a heetɛ nɔ be-de ʉn yan-piish ʉt-ma. Rii-yo nɔ nekutɛ nɔ jar nɔ ryegen ʉn rii-yo nɔ he m-rwɔr á. ʉn ka da-ɔ, kap rii-yo Shir ya'e nɔ à, yo nɔ he m-rwɔr remen nɔ yɛ rɔ tɛp ʉn hi ʉn nɔ á. **Kukt-o Shir** ɔ rɔ tɛp be ʉn nɔ.*

¹² “ʉn ka da-ɔ nɛ, sɛk-wʉ wʉa ya'as heno ʉn wʉ a hoot wʉ. O-tato tomso nɛ ɔa ya'as wà ʉn ɔ. Yakar yɛa inɛ eso yɛ rur rii-yo tat-nɛ yɛ ʉn yɛ ʉn in-nɛ yɛ ʉn yɛ nɛ nɔmɛ à yo ʉn ba ʉr-bon har yɛa rʉ a ho yɛ. ¹³ Kɔ wʉ ke net-wʉ wʉa yagɛ nɔ remen nɔ yan-nekɛ-m re yɛ. Amba kap wʉ hokɛ m-gaag ʉn mɛn-tɔ ʉn wʉ har ta-de ʉn hoog-ɔ ʉn wʉ à, wʉa posɛ ra-ɔ Shir.†

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-tet:11** 13:9-11 Hyen komo: Mati 10:17-20; Ruka 12:11-12.

† **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-tet:13** 13:13 Hyen komo: Mati 10:22.

*A sũ ur-koõb deen**(Mati 24:15-28; Ruka 21:20-24)*

14 “Wũ karũte ka ma-tõ à, yage wũ nep tõ. ‘Nõa hyen a shereg yo ken rii-yo Shir yage à, be-de ẽdepe a sher yo á.’ Yoa naas **Pyo-õ Shir**. Nõ hun-ne ye rõ õn dak-õ o-Judiya à, nõ hyene ka rii-yo, nõ som be-de õt-haag.‡ 15 Wũ rõ tara n-ton őr-doõb de o-kuke õ õn wũ à, wũ kergene á taase wũ cõw n-me o-kuke, remen wũ dekenté tõ ken saw-tõ tõ rõ n-me á. 16 Wũ rõ o-kat à, wũ jar wũ warag dek őr-matuku o-hur á. § 17 Ʋn ká hõ-tõ, ne'a-ne yan-yakar-ye rõ õn su őr-de à, õn ya-õt-uub ne yea sũ őr-koõb. 18 Nõ kõn Shir taase ka rem-se wõõn nõ da-õ o-gõs. 19 Remen gõn ka sũ őr-koõb de, õn ká hõ-tõ a jiish cin da-õ Shir nõme hõno o-dak à. Komo a do de m-nõm n-co á har da-õ ba m-ta. 20 Amba Wan-Kõyan hak ka hõ-tõ õn sũ őr-koõb tõ. A ro zeege remen kaane á, yatt net-wũ roa kus á. Remen cõn-tõ õn ká ye Shir daage à, õ rwo'e wũ hept ka sũ őr-koõb õ. 21 Ʋn ka da-õ, net zee nõ, ‘**Kiristi**, wũ ka kane,’ kõ wũ ken net-wũ zee nõ, ‘Wũ ka reeno,’ nõ jar nõ dek ma-tõ õn wũ á. 22 Yan-rwoõ õn ma-tõ Shir ye õt-bõ yea ine, wũ ken a zee, ‘Me rõ **Kiristi**,’ har yea kute nõ caari-tõ õt-hyat õn se ken rem-se ős-myot se ne se nõ cete m-hyan á. Ye rõ m-nõm õn ka rem-se remen ye eeste ye Shir daage à, õ rwo'e ye hokste. 23 Amba ma'as nõ zõngse. Ʋm russute nõ ma-tõ õn ka rem-se ba se õn takan.”

*Mũun-m Yeso Wan-Gwũ**(Mati 24:29-31; Ruka 21:25-28)*

24 “Da-õ a komse swõ őr-koõb, õn ká hõ-tõ,

“ ‘hõ-õr a nom o-comb.

O-reng komo yoa do nõm o-mõk á.*

25 Regeõ a ma'as m-he'emende n-dak.

Bõn rem-se Shir hwoõne n-kõs õ Shir à,

se à nuktusse.†

26 “Ka da-de ne, hun-ne deen yea hyen me **Wà-wũ õn net**, me m-neke ne n-me õt-ke'ente õt-gõs ne õn caari-mõ m-cecas ne mõ őr-bõn.‡ 27 Ka da-de ne, man tõmon **yan-tõm-ye Shir**, ye kargõse ka ye wũ daage à, ya-õr-hõrim õn ya-õr-hõran ne õn yan-sõ-o-baar ne o-ye'er ne, yan kõ kene ye Shir daage à, **yan-tõm-ye Shir** a kargõse ye.

*Ma-tõ o-rum**(Mati 24:32-35; Ruka 21:29-33)*

‡ **Bõr-õs õp õs-tet:14** 13:14 Hyen komo: Dane 9:27; 11:31; 12:11. § **Bõr-õs õp õs-tet:16** 13:15-16 Hyen komo: Ruka 17:31. * **Bõr-õs õp õs-tet:24** 13:24 Hyen komo: Isha 13:10; Jowe 2:10,31; 3:15; Hyan 6:12; Izik 32:7. † **Bõr-õs õp õs-tet:25** 13:25 Hyen komo: Isha 34:4; Hyan 6:13; Jowe 2:10; Isha 13:10. ‡ **Bõr-õs õp õs-tet:26** 13:26 Hyen komo: Dane 7:13; Hyan 1:7.

²⁸ “M-mōka, yoos n̄o yo ken yo be-de o-rum. Da-o n̄o hyenē jet-se un yo cirig m-tupne, nap n̄o unze gos-o nomostē yow yow. ²⁹ Remen kaanē da-o n̄o hyenē kà rem-se r̄o m-takan, n̄o nak ō ka unze da-o woosuntē yow yow. ³⁰ Nip-o mē n̄o m-rurē, kà zaman-yo yoa te á sē ka rem-se kap se nomostē. ³¹ Ton-o shir, o-dak nē toa tees, amba ma-ut re toa te á.

She'et zongse
(Mati 24:36-44)

³² “Amba da-o ka rem-se he m-takan à, ká ho-de yatt-wu he m-nap á. K̄o **yan-tom-ye Shir** n-Ton shir, ye nep da-o ka rem-se he m-takan á. K̄o Wà un hi un de un wu, wu nap á. Sē o-Tato un wu un hon-de un wu. Wu nape da-o se he m-takan à. § ³³ Cin da n̄o neptē da-o ka rem-se he m-takan á, ma'as n̄o zongse, yish hooge! ³⁴ Sha-mō ut-ma mō ka. Haan-mō un **Wà-wu un net**, a nom untun wa-o-hur wu inē rur ur-hyew à. Wu wongsuru ya-m-senge, ko wu ke un senge-mō un wu ne. Wu dekuru wu ken wan-gaan wu, wu zeeru wu ere wu o-hur, wu ma'as yish hooge.*

³⁵ “Ma'as n̄o yish hooge remen n̄o nap da-o wa-o-hur he m-jo'on á. ¿K̄o m-rim mō wu he m-jo'on, k̄o da-o purge, k̄o kiit r̄o us-kan, k̄o n-sot? ³⁶ Taase wu woon n̄o ba o-sakt̄o, n̄o m-rew. ³⁷ Ma-to mē n̄o m-rurē à, mē un rurē k̄o wu ke, wu ma'as zongse.”

Bor-ús op us-nass

Yan-co gamag ur-hi de un yage-ut Yeso
(Mati 26:1-5; Ruka 22:1-2; Yoha 11:45-53)

¹ Kuks ho-ut yoor **Yahuda**-nē nomot biki-tō ye r̄o m-nom à **Biki-o m-Pas** un **Biki-o ut-Burodi tō ba m-Yist** ne. Gwomo-nē ye un kon-se Shir un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** nē ye hooburu cow-yo un ship un Yeso ur-hyow ba hun-nē ye un nap, ye hoot wu.* ² Amba ye zeeru, “A ship wu ho-de o-biki á, taase hun-nē 'yons o-zaaz.”

A duusute Yeso nom-mō m-shi'igin
un *bq-o o-Betanya*
(Mati 26:6-13; Yoha 12:1-8)

³ Yeso ro bq-o o-Betanya un hur-o Simon ko-cim. Wu ro un re un rii-yo m-re, wu ken ne'a-wu cownuru un ur-batta ne

§ **Bor-ús op us-tet:32** 13:32 Hyen komo: Ruka 12:36-38. * **Bor-ús op us-tet:34** 13:34 Hyen komo: Ruka 12:36-38. * **Bor-ús op us-nass:1** 14:1 Hyen komo: Rwuu 12:1-27.

de ʉn nɔw-mɔ m-shi'igin[†] mɔ ʉn hwɔr deen. Wʉ bu'uguru nu-de ʉn ka tur-de. Wʉ duusuru Yeso mɔ ʉr-hi.[‡]

⁴ Bɔ wʉ duusute wʉ mɔ à, ye ken ye, ye ro kanè à, ye swooru ʉs-ryaab. Ye zeeru ɔr ʉn ye ne, “¿Ya hante atte maas m-nɔw kaane? ⁵ Nɔw-mɔ woose net nom senge-mɔ ʉt-hɔ zungu-ʉs tet [300] wʉ kumut ka hwɔr-ye. Depete a beeb mɔ a yaas koob-ne ka hwɔr-ye.” Ye kangsuru wʉ.

⁶ Bɔ Yeso hogute ma-to ʉn ye à, wʉ zeeru ye, “Yage nɔ wʉ. ¿Remen yan ɔ notte wʉ m-rangse? Wʉ nomutu me rii-yo ʉr-bon. ⁷ Kɔ ɔ ke da-ɔ nɔ mosse ʉn koob-ne ne. Da-ɔ nɔ cone à, ka da-ɔ, nɔ he ye m-'ya m-yar. Amba me, nɔ mosse ʉn me ne ho-ur bi á. ⁸ Wʉ nomog rii-yo wʉ hokse m-nom à. Wʉ duusute wur-o re nɔw-mɔ m-shi'igin remen zonge-to ʉn duk re. ⁹ Nip-ɔ me nɔ m-rure, kap be-de a he rwɔr ʉn **Ma-to m-Rerem** à, hono o-dak kap rii-yo ka ne'a-wʉ nome à, a ma'as yo m-rwɔr remen a bakste ʉn wʉ ne.”

Yahudas ya'aste Yeso

(Mati 26:14-16; Ruka 22:3-6)

¹⁰ Da-ɔ Yeso ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ ne rɔ m-nom **Biki-o m-Pas** à, Yahudas Iskariyoti, wan-gaan be-de ʉn ka ɔp ʉn yoor-ye, haaru be-de ʉn Gwomo-ne ye ʉn kon-se Shir remen ye hongsuté bɔ wʉ he ye bobse ʉn Yeso à. ¹¹ Bɔ ye hogute kaane à, ye nomuru o-zak. Ye essuru ʉt-ma ʉn wʉ ne ya ya'as wʉ hwɔr. Wʉ ne wʉ zeeru hoob-ɔ o-cow wʉ ya'aste Yeso ʉn kom-to ʉn ye.

Yeso reeg Biki-o m-Pas ʉn

yan-neke-mɔ ʉn wʉ ne

(Mati 26:17-25; Ruka 22:7-14,21-23; Yoha 13:21-30)

¹² A woɔn da-ɔ ʉn ho-de ʉr-takan de **Biki-o ʉt-Burodi to ba m-Yist**, ho-de ʉn m-penem ʉn ca remen baks ʉn ho-de ye rwuunte o-**Masar** à. Yan-neke-mɔ ʉn wʉ ye zeeru wʉ. “¿Ke ne ɔ o cone te he te nomo wɔ rii-yo m-re yo **Biki-o m-Pas**?”

¹³ Wʉ tomuru nen yoor be-de ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ. Wʉ zeeru ye, “Cow nɔ o-bo. Da-ɔ nɔ cowe, nɔ go'one ʉn wʉ ken campo-wʉ ne. Wʉ rɔ ʉn tur-de m-hɔ ne ʉr-hi. Nɔ dore wʉ. ¹⁴ Hur-ɔ wʉ cuwe, nɔ cuw nɔ zee wa-o-hur, ‘Wa-ur-yoos-wʉ zee, “¿ke ne ɔ wʉ he m-comse ne wʉ reet **Biki-o m-Pas** ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ ne?” ’ ¹⁵ Wuà kute nɔ caari-ɔ o-kuke ɔ a ma'e n-ton ʉn ɔr ʉn ɔ o-kuke à. ɔ rɔ zongse ʉs-saw ne n-me. Káane ɔ, nɔ he na m-nome rii-yo o-biki.”

[†] **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:3** 14:3 nɔw-mɔ m-shi'igin ʉt-Girik: nardi. [‡] **Bɔr-ʉs ɔp**

ʉs-nass:3 14:3 Hyen komo: Ruka 7:37-38. **§** **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:7** 14:7 Hyen

komo: Kara 15:11.

16 Yan-neke-m Yeso ruuru. Ye cowuru o-bo. Ye 'wossuru bo Yeso ruru ye à. Ye nomuru wu rii-yo m-re yo **Biki-o m-Pas** kane.

17 Bo ho-ur hebuta à, Yeso wooru mosse un ka op un nen yoor-ye ne. 18 Ye ro m-re un rii-yo m-re, Yeso zeeru ye, "Nip-o me no m-rure. Wu ken wan-gaan-wu be un no, wua ya'as me un kom-to un yan-yage-ut re, wu te m-re te un wu ne à."*

19 Men-ut naasuru ye, ye taknuru us-cot un gaan un gaan. Ko wu ke wu zeeru, "¿Me wu o?"

20 Wu zeeru ye, "Wan-gaan be un no, no nen op un yoor, wu tette m-re kok-ur gaan à. 21 Wu dooru ye m-zee, remen me **Wà-wu un net**, man meres bo a gene be-de un Ma-to Shir à. Amba ka net-wu he me m-ya'as à, wua su ur-koob, otte a ro makt wu un hono o-dak á, roa jiish wu."

Yeso kutute yan-neke-mo un wu cow-yo un baks un mar-mo un wu

(Mati 26:26-30; Ruka 22:15-20; 1Kor 11:23-25)

22 Ye ro un re un rii-yo m-re, Yeso dekuru ur-burodi, wu bomuru Shir. Ka da-de ne, wu bosuru, wu wonguru ye. Wu zeeru ye, "Hombe no, wur-o re o." 23 Wu deknuru ya o-kok un ho-mo un yakar-ye un 'yo-yo o-anab ne. Bo wu nomte ur-bongon be-de Shir à, wu ya'asuru kap mo un ye. Ye swooru.

24 Wu zeeru, "Hyo-m re mo mo un shoos un swor o-nu o Shir suru no à, mo a he m-dusune remen hun-ne deen à.†

25 Nip-o me no m-rure man do swo un ho-mo o-anab á, se ka ho-de um he m-swō m-pu mo à, be-de un **Gwomo-to Shir** à."

26 Bo wu komte ye m-rure kaane à, ye huru Sep-o ur-bongon de Shir. Ye ruuru, ye haaru un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**.

Bitrus a nom she-mo un nap-m Yeso

(Mati 26:31-35; Ruka 22:31-34; Yoha 13:36-38)

27 Yeso zeeru ye, "Kap-m no nqa som me. Me un zee yo ka remen a geneste be-de un Ma-to Shir unze:

" 'A ho wa-ur-gut de un ca, us-rek ca he m-caage.'‡

28 Amba da-o a 'yonsu me un hoog ne, man be no m-wo un dak-o o-Gariri."§

29 Bitrus zeeru, "Ko ye som wo kap, me kam man som wo á."

* **Bor-ʊs ɔp ʊs-nass:18** 14:18 Hyen komo: Bong 41:9. † **Bor-ʊs ɔp ʊs-nass:24** 14:24 Hyen komo: Rwuu 24:8; Irimi 31:31-34. ‡ **Bor-ʊs ɔp ʊs-nass:27** 14:27

Hyen komo: Zeka 13:7. § **Bor-ʊs ɔp ʊs-nass:28** 14:28 Hyen komo: Mati 28:16.

³⁰ Yeso zeeru wu, "Nip-o me wo m-rure, Bitrus, ko un ka tet-mo mo roone à, rii-o keeg-yo o-kiit kenet so-o yoor, wo nom she-mo un nap-ɔs re so o-tet."

³¹ Bitrus shasuru m-'wons ne. Wu zeeru, "Ko a roa ho me mosse un wo ne, man nom she-mo un nap-m ru á." Kap mo un ye ka ye zee.

*Yeso konog Shir
un Haag-o un 'yo-se o-Zetun
(Mati 26:36-46; Ruka 22:39-46)*

³² Yeso ne un yan-neke-mo un wu ne, bo ye heete un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun** à, ye wooru de ken tuk-de de a m-zee o-Gesemani à. Yeso zeeru ye, "She'et no kane, um konoste Shir." ³³ Wu dekuru Bitrus un **Yakubu un Yohana** ne, wu taknu swor ur-koob deen. Wu ro us-barag, men-ut naasute wu deen. ³⁴ Wu zeeru ye, "Men-ut naasute me deen. Wo hyene, o zee mett hoog á. Wasu no me kane, no she'et zongse."

³⁵ Wu arguru co hiin. Bo wu arge o-co à, wu kwukturu n-dak, wu konuru Shir. Wu zeeru, "¿Ko nomutu wo o dossu me ka swo ur-koob de?" ³⁶ Wu dooru m-zee, "Abba,* Tato re, ko yo ke rii-yo yo ro m-nome be un du. Um conog o dossu me ka swo ur-koob de. Amba yanze barag-ɔs re se o he m-dore á, se barag-ɔs ru."

³⁷ Bo wu muunte be-de ye ro à, wu 'wossuru ye ro m-rew. Wu zeeru Bitrus, "¿Simon, rew-mo no rotte? Ashi, ¿noa hoks m-she'et zongse ko hiin á?" ³⁸ She'et no zongse, yish hooge, no ma'as un kon-se Shir, taase no he'ebe **ur-ba'as** da-de a megre no. Me un zee yo ka remen kukt-o tunuste o nom rii-yo depe à, amba wur-o rott m-'wons á."

³⁹ Ka da-de, Yeso dooru m-warag komo wu yage ye. Wu konuru Shir. Wu dooru m-rwor bo wu ro rworge à. ⁴⁰ Har m-moka komo, wu dooru m-muun. Wu 'wossuru ye ro m-rew. Rew-m bupste ye deen. Bo ye zutute à, ye taaguru ma-to ye he wu m-shas à.

⁴¹ Wu dooru m-warag remen wu konot Shir. Bo wu do m-muun, o atette-o à, wu zeeru, "¿Har m-moka wuwe-de no rotte m-rew ne? Bo'osute kaane, da-o wooste. Gwot me **Wà-wu un net**, a ya'astu me un kom-to un ya-ut-**ba'as**. ⁴² Ine no, a kew no wu! Gwot! Ká net-wu ya'asu me à, wu ka yow yow."

*Yahuda-ne shik Yeso
(Mati 26:47-56; Ruka 22:47-53; Yoha 18:3-12)*

* **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-nass:36** 14:36 ut-Arameki: Abba.

43 A kanɛ, rii-yo wu bitutɛ nu, Yahudas, wan-gaan be-de un ka ɔp un yoor-ye, wu woosuntɛ un moor-to un hun-ne nɛ deen. Ye ro ut-magay nɛ ut-kɔ nɛ. Gwɔmo-nɛ ye un kɔn-se Shir, un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** nɛ, un sɛk-ye ye un **Yahuda**-nɛ, ye tomnu ye.

44 Wu he wu m-ya'as à, wu be'este wu gemeste ur-hi un ye nɛ unze, "Wu um he m-hamat à wu wu ship nɔ wu, nɔ neke un wu nɛ, nɔ 'er wu ur-bon nɛ."

45 Bɔ un woon-m Yahudas wu haaru be-ur Yeso, wu zeeru, "Wa-ʉs-Nap." Yahudas hamturu wu. 46 Ye hwooru ut-kom, ye shipuru wu. 47 Sɛ wan-gaan be-de un **yan-neke-m Yeso** ye wu ro eso kanɛ à, wu muusuru magay-o un wu. Wu ceturu ko-guw-wu un ko-Gwɔmo-wu un kɔn-se Shir. Wu kupsuru wu o-to.

48 Yeso zeeru ye, "¿Nɔ un rwuun ut-magay nɛ ut-kɔ nɛ, nɔ shipt mɛ untun ko-hyow? 49 Kɔ de ke hɔ-de mɛ mɔsse un nɔ nɛ un **Pyo-o Shir**, mɛ nɔ m-yoose. Nɔ ship mɛ á. Amba sɛ a nomutu mɛ bɔ a genɛ be-de un Ma-to Shir à."† 50 Ka da-de nɛ, yan-neke-mɔ un wu kap ye yaguru wu. Ye arguru m-sɔm.

51 Sɛ wu ken wan-campo wu, wu ɔɔp rii á sɛ o-gund un hon-de un ɔ, wu doruru Yeso. Bɔ wu dorute Yeso à, ye shipuru wu. 52 Ye rumsuru gund-o un wu. Wu somuru bɔ Shir mate wu à.

A hette Yeso be-de un piish ut-ma

(Mati 26:57-68; Ruka 22:54-55,63-71; Yoha 18:13-14,19-24)

53 Ye nekuru un Yeso nɛ be-de un ko-Gwɔmo-wu un kɔn-se Shir. Kap Gwɔmo-nɛ ye un kɔn-se Shir un sɛk-ye ye un **Yahuda**-nɛ, un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** nɛ ye morguru be-ur Yeso. 54 Bitrus nɛ wu donduru wu m-pupa nɛ har un 'woog-o un hur-o ko-Gwɔmo-wu un kɔn-se Shir. Wu she'eturu be-de un guw-nɛ ye un ko-Gwɔmo-wu un kɔn-se Shir. Wu ro un hwo'ot o-ra mɔsse un ye nɛ.

55 A kanɛ Gwɔmo-nɛ ye un kɔn-se Shir un **Morog-de un Sɛk-ye** nɛ, yan-ya-ut-ma, kap ye hooburu rii-yo a hette m-zeɛ Yeso nomog **ur-ba'as** à remen ye hoot wu, amba ye kum á. 56 Ye ken ye deen ye sakkuru wu ut-ma ut-bɔ amba ma-to un ye to haan ut-gaan á.

57 A kanɛ komo ye ken campo-nɛ ye inuru eso, ye dooru wu ce'e ut-bɔ: 58 Ye zeeru. "Tɛ hogute wu zeeg wua heɛs **Pyo-o Shir** ɔ hun-ne ma'e à, rii-yo hɔ-ut tet nomot wu me'es o hɔr-o, yanze nɛ ma-to un ko-hun á."‡ 59 Kap un kaane nɛ, ma-to un ye to haan ut-gaan á.

† **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:49** 14:49 Hyen komo: Ruka 19:47; 21:37. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:58** 14:58 Hyen komo: Yoha 2:19.

⁶⁰ Ko-Gwɔmo-wu un kɔn-se Shir wu inuru n-tete o un ye. Wu cituru Yeso. Wu zeeru, “ɛWo un to ken ma-to ne to o he m-shas, be-de un ma-to ka hun-ne ye ro m-rwor mosse un wo ne?” ⁶¹ Amba Yeso ro temb o un wu. Wu shas ut-ma a. Ko-Gwɔmo-wu un kɔn-se Shir wu dooru wu m-cit komo. Wu zeeru, “Ashi, ɛwo wu, **Kiristi**, Wa-wu un wa-o-kwum-wu Shir tomnu te?”

⁶² Yeso zeeru, “Me wu. § Noa hyen me komo, me **Wa-wu un net**, me tara un kom-o ur-re o Shir Wa-ur-Beeb.* Noa hyen komo me m-rwuun n-me ut-ke'ente n-Ton shir.” †

⁶³ Ko-Gwɔmo-wu un kɔn-se Shir swooru us-ryaab deen. Wu yishuru gund-o un wu. Wu zeeru, “ɛTo ke ma-to a cone m-hoge komo? ⁶⁴ No hogute de yo'og-o wu yo'oge Shir a! ɛRe no hyan?”

Ye zeeru, “Wu wooste m-ho!” ‡ ⁶⁵ Ye ken ye taknu wu m-copse m-ta. Ye hokkuru wu yish, ye wosuru wu ur-dembe. Ye zeeru, “Ruru te wu wosu wo m-moka a!” Guw-ne komo ye ma'asuru wu un hwooge ut-raag.

Bitrus nomog she-mo un nap un Yeso

(Mati 26:69-75; Ruka 22:56-62; Yoha 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Ye ka ro un kuke-o a ma'e n-ton un or un o o-kuke a. Ye ro un piishe un Yeso ut-ma. Bitrus ro o-'woog n-dak. Wu ken wan-ne'a-wu ne, ko-guw-wu un ko-Gwɔmo-wu un kɔn-se Shir, ⁶⁷ wu hyanuru Bitrus ro un hwo'ot o-ra. Wan-ne'a gwoturu Bitrus, wan-ne'a zeeru, “Wo mosse un Yeso ne ka wa-o-Nazaret-wu.”

⁶⁸ Amba Bitrus nomuru m-she. Wu zeeru, “Me nap yo wo rwor a.” Wu arguru m-rwuun un 'woog-o un pyo. Keeg-o o-kiit kanuru.

⁶⁹ Ka wan-ne'a-wu komo dooru gwot un Bitrus. Wu taknu rure un ye ro eso eso kan e a, “Wu ka, **wan-neke-m Yeso** wu.” ⁷⁰ Amba Bitrus dooru m-nom m-she komo.

Bo doote hiin a, ye ro kan e eso eso a, ye zeeru Bitrus, “Nip-o, wo **wan-neke-m Yeso** wu remen wa-o-Gariri o ro.”

⁷¹ Wu taknu us-tond. Wu zeeru, “Me nap ka net-wu wu notte un ma-to un wu a.”

⁷² Un ra-o wu komte m-rwor a, un gyept-o un yish, keeg-o o-kiit kanuru ayoore-o. Bitrus baksuru ma-to Yeso ruru wu a. Unze “rii-o keeg-o o-kiit kenet so-o yoor, woa nom she-mo un nap-us re so o-tet.” Bo wu bakste ka ma-to a, wu heburu us-'won.

§ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-nass:62** 14:62 Hyen komo: Rwu 3:14. * **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-nass:62** 14:62 Hyen komo: Bɔng 110:1. † **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-nass:62** 14:62 Hyen komo: Dane 7:13. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-nass:64** 14:64 Hyen komo: Rewi 24:16.

Bɔr-ʊs op ʊs-taan

A heette Yeso be-ur Biratus

(Mati 27:1-2,11-14; Ruka 23:1-5; Yoha 18:28-38)

¹ Bɔ ish geste à, Gwɔmo-ne ye ʊn kɔn-se Shir, ʊn sek-ye ye ʊn **Yahuda**-ne, ʊn yan-Yoos-de ʊn **karamsa-o Mosa** ne, bɔ ʊn yan-ya-ut-ma, ye gamuru ʊr-hi, ye nekuru ʊn Yeso ne, ye ya'asuru **Biratus** wu. **Roma**-ne sagbute Biratus Ko-Gwamna-wu ʊn ka dak-o.

² **Biratus** cituru Yeso, “¿Wɔ wu ro ko-Gwɔmo-wu ʊn **Yahuda**-ne?”

Yeso zeeru wu, “Ee, o rwɔrog hond hond.”

³ Gwɔmo-ne ye ʊn kɔn-se Shir ye ma'asuru wu ʊn sakke ut-**ba'as** deen. ⁴ **Biratus** dooru wu m-cit komo. Wu zeeru, “¿Wɔtt o ken shas-o o he m-shas á? ¿Hoge moor-to ut-**ba'as** to ye seku wɔ à?”

⁵ Yeso do m-shas á, har **Biratus** bopuru o-nu.

Hun-ne zeeg a kem Yeso n-te o-kan

(Mati 27:15-26; Ruka 23:13-25; Yoha 18:39—19:16)

⁶ To, da-de ʊn ka biki-o, **Biratus** weste m-ho'sunde ʊn wa-**ur-ba'as**-wu a ka'e à, wan-gaan wu hun-ne kɔne à. ⁷ Wu ken wu ro kon wu a m-zee Barabas à. Wu ro ke'o à, mosse ʊn ye ken yan-koob-de o-dɔrotte ye ne à, ye ho'e net be-de m-dum à. ⁸ Hun-ne ut-moor ne hyoknuru, ye taknuru ʊs-kɔn be-ur **Biratus**, ye ro m-zee wu nomu ye rii-yo wu wete m-nom à.

⁹ **Biratus** cituru, “Wata, ¿no ʊn cɔn o ʊm hosu no ko-Gwɔmo-wu ʊn **Yahuda**-ne?” ¹⁰ Wu ʊn cit ye kaane remen wu nepste unze shoob-de rwɔ'e Gwɔmo-ne ye ʊn kɔn-se Shir ye ya'aste wu. ¹¹ Amba Gwɔmo-ne ye ʊn kɔn-se Shir sho'ogsuru hun-ne ut-moor ne remen **Biratus** ho'osuntu ye Barabas.

¹² **Biratus** dooru ye m-zee komo, “¿Ya ʊm he m-nomu ne ʊn ka wu no zee wu ro ko-Gwɔmo-wu ʊn **Yahuda**-ne?”

¹³ Ye 'yonsuru ʊs-cɔr komo, ye zeeru, “Kam wu n-te o-**kan.**”

¹⁴ **Biratus** zeeru, “¿Remen yan o ne? ¿Yan rii-yo ne wu nome?”

Ye dooru 'yonsu ʊs-cɔr, ye zeeru, “Kam wu de n-te o-**kan.**”

¹⁵ **Biratus** ne, bɔ wu cone nome ʊn moor-to ʊn hun-ne bɔ ye cone à, wu ho'osuru ye Barabas. Wu rwɔ'uru a bu Yeso ʊs-bukkun. Da-o a komse wu m-dum ʊs-bukkun à, wu ya'asuru karma-ne, ye kemet wu n-te o-**kan.**

Karma-ne nomote Yeso ʊr-ar

(Mati 27:27-31; Yoha 19:2-3)

¹⁶ Karma-ne heeturu Yeso ʊn 'woog-o ʊn pyo-o **Biratus**. Ye morogsuru kap ye kuse ʊn kur-de ʊn ye à. ¹⁷ Ye cupuru

wu ɔp-ɔ ʊn ho-m jaas-mo ɔ ʊt-gwomo. Ye ceeru o-gond ɔ ʊn yokor, ye cupuru Yeso ur-hi. ¹⁸ Ka da-de ne, ye taknu wu ur-gas de ur-ar. Ye zeeru, “Ko-Gwomo, hoog ru she'et, ko-Gwomo-wu ʊn **Yahuda**-ne.” ¹⁹ Ye ko'oturu wu ur-hi o-ko o-ko, ye copsuru wu m-ta. Ka da-de, ye kwukturu n-co ɔ ʊn wu ʊnze dorotte-ɔ ka ye wu m-nome. ²⁰ Da-ɔ ye komse wu m-nome ur-ar à, ye possuru wu ka ɔp-ɔ ʊn ho-m jaas-mo ɔ, ye muuturu wu ɔ ma ʊn wu ɔp-ɔ, ye ruuturu wu n-do remen ye kemet wu n-te **o-kan**.

A kamag Yeso n-te o-kan

(Mati 27:32-44; Ruka 23:26-43; Yoha 19:17-27)

²¹ Bo ye ro wu m-ruut à, ye go'onuru ʊn wu ken wu ne. A ro wu m-zee Simon wa-o-Kireni, tato Arekanda ne ʊn Rupus. Wu ro m-jo'on so o-kat. Ye gakturu wu, wu dek ka **kan**-ɔ ye hette kam ʊn Yeso à.* ²² Ye ruuturu Yeso de ken be-de, a de m-zee o-Gorogota, (wata, be-de ʊn caar-ɔ ur-hi). ²³ Bo ye woote wu kane à, ye tebburu wu m-modi mosse us-baat ne se a m-zee o-**mur** à. Ka baat-se ro m-haab m-hoog, amba wu swo á ²⁴ Ka da-de ne, ye kamuru wu o-**kan**. Bo ye keme wu à, ye wonguru hi ʊn de ʊn ye ɔp-to ʊn wu. Ye ro ʊn nom o-gwambe remen ye hyenet rii-yo kowan he m-kum à.†

²⁵ Kwom-ʊs jero se n-sot, ye kame wu n-te **o-kan**. ²⁶ Wu a kame o-**kan** à, ye ro ʊn gen ʊn **ba'as-de** ʊn wu a sakuru n-ton ʊn hi-de ʊn wu. Ba'as-ur Yeso de ka, “Ko-Gwomo-wu ʊn **Yahuda**-ne.” ²⁷ Ye kamuru wu ʊn yan-kwup-de ʊn hun-ne ne nen yoor n-te ʊt-kan, wan-gaan ʊn kom-o Yeso ɔ ur-re, wan-gaan ʊn kom-ɔ ur-kwanta.‡§ ²⁹ Ya-m-arag ʊn cow ye zeeru wu m-rure ʊn ma-ut jaas-to. Ye ma'asuru wu m-pakte ur-hi, ye ʊn zeebe, “Huun! Wo wu zee woa hees **Pyo-o Shir**, o warag ɔ do m-ma ho-ut tet à,* ³⁰ kergene **o-kan**, o gu hi ʊn du!”

³¹ Kaane tomso Gwomo-ne ye ʊn kon-se Shir ʊn yan-Yoos-de ʊn **karamsa-o Mosa** ne ye ma'asuru wu ʊn nome ur-ar ʊn hi ʊn de ʊn ye. Ye zeeru, “Wu guug ye ken ye, wu hoks gun hi ʊn de ʊn wu á. ³² Urege wu ro **Kiristi**, ko-Gwomo-wu ʊn **Isra**-ne wu, kergene **o-kan** m-moka a hyenet a dekt!” Ka ye a kame ne mosse ʊn wu ne à, ye ma'asuru wu ʊt-reeb.

* **Bor-ʊs ɔp ʊs-taan:21** 15:21 Hyen komo: Roma 16:13. † **Bor-ʊs ɔp ʊs-taan:24** 15:24 Hyen komo: Bong 22:18. ‡ **Bor-ʊs ɔp ʊs-taan:27** 15:27 Mo ken gen-mo ʊn do ci-o kwooz ʊn eer 28Bo ye keme ye kaane à, ye shooste Ma-to Shir to wu rwo'e wu ken wu gen to à, “Ye mossute wu ʊn ya-ut-ba'as ne.” Remen ye muste wu ʊnze wa-ut-ba'as-wu wu ro. Hyen: Ruka 22:37. § **Bor-ʊs ɔp ʊs-taan:27** 15:27 Hyen komo: Isha 53:12. * **Bor-ʊs ɔp ʊs-taan:29** 15:29 Hyen komo: Bong 22:7; 109:25; Mark 14:58; Yoha 2:19.

*Mar-m Yešo**(Mati 27:45-56; Ruka 23:44-49; Yoha 19:28-30)*

³³ Hɔ-ʉr rɔ ʉr-hi hond hond, comb-o swɔɔnuru hono o-dak kap har kwɔm-ʉs tet-se m-rim. ³⁴ Kwɔm-ʉs tettu ne Yešo 'yonsuru ʉs-cɔr 'wɔns-m-'wɔns, wu zeeru un rem-de un wu, "Eroi, Eroi, ɔrama sabaktani?" Unze, "Shir re, Shir re, ɔremen yan ɔ ne o jorutu me?"[†]

³⁵ Ye ken ye ro kane eso eso. Bɔ ye hogute kan-ʉs Yešo à, ye nap yo wu rɔ m-zee á, ye zeeru, "Hogu no, wu rɔ un eeg-ʉs **Ereja**."

³⁶ Wan-gaan be-de un ye wu somnuru o-rek, wu shoosuru o-pɔog un hɔ-mɔ o-anab-mɔ o-zambo. Wu sakuru n-te o-kɔ, wu tebburu Yešo wu su. Wu zeeru, "Yage a hyenet kɔ **Ereja** a haan wu kerguntute wu à."[‡]

³⁷ Ka da-de ne, Yešo 'yonsuru ʉs-cɔr 'wɔns-m-'wɔns. Hoog-ɔ un wu arguru m-neke.

³⁸ Bɔ Yešo merte à, gund-ɔ a sente ish-ɔ un "Be-de un Shir de jiishe ba m-kukop à" un **Pyo-ɔ Shir** un bɔ-ɔ o-Urusharima, ɔ yishuru zee-mɔ n-ton har n-dak. ³⁹ Wan-co-wu un karma-ne o-zungu wu ro kane eso, wu hyanuru mar-m Yešo. Wu zeeru, "Nip-ɔ, ka net-wu **Wà-wu Shir** wu."

⁴⁰ Ye ken ne'a-ne ye ro kon tomso, ye ro m-segbe rii-yo nomé à. Be-de un ye **Meri** ro kon wa-o-Magudarin, Sarome wu, **Meri** inu **Yakubu** rek-wu un Yosi. ⁴¹ Da-ɔ Yešo ro un dak-ɔ o-Gariri à, Kà ne'a-ne ye, ye ro wu m-dɔre. Ye ro wu m-reegte. Ye ken ne'a-ne ye ro kon tomso ne deen ye shie wu o-Urusharima à.*

*A jɔk u-ʉr Yešo**(Mati 27:57-61; Ruka 23:50-56; Yoha 19:38-42)*

⁴² Kap yo ka yo un kor hɔ-de ʉr-Jaw. Hɔ-de un zonge-to un **Hɔ-de ʉr-Wuwe** de un **Yahuda-ne**. ⁴³ **Yusuhu** ko-ya-o-Aramatiya haante hɔ-de Yešo mare à m-rim. Kashi un net-wu be-de un sek-ye yan-ya-ut-ma. Wu rɔ ʉr-'er Shir rwunte un gwomo-to un wu ne. **Yusuhu** nomuru jaab-ɔ ut-men, wu cowuru be-ʉr **Biratus**. Wu konuru Biratus ya'as wu u-ʉr Yešo. ⁴⁴ **Biratus** wu dek unze Yešo mereste á. Wu agnuru wan-co-wu un karma-ne o-zungu, wu cituru wu kɔ Yešo mereste à. ⁴⁵ Da-ɔ wan-co-wu un karma-ne o-zungu rure **Biratus** unze Yešo she'esute m-mar ne à, wu ya'asuru **Yusuhu** ʉr-u. ⁴⁶ Ka da-de ne, **Yusuhu** haaru, wu ɔɔnuru gund-o pus-ɔ ɔ ʉr-bon. Wu kergunturu Yešo. Wu hɔkkuru wu un ɔ. Wu dekururu wu, wu russuru wu un ɔ ken saag-o

[†] **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:34** 15:34 Hyen komo: Bɔng 22:1. [‡] **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:36**

15:36 Hyen komo: Bɔng 69:21. **§ Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:38** 15:38 Hyen komo:

Rwu 26:31-33. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:41** 15:40-41 Hyen komo: Ruka 8:2-3.

o a ro hingɛ n-tɛ o-ta'ar à. Wʊ yirigturu caari-o o-ta'ar, wʊ zwopuru ish-o ʊn saag ʊn o. ⁴⁷ **Meri** wa-o-Magudarin ʊn **Meri** inu Yosi yɛ gwoturu be-de **Yusuhu** russu wʊ à.

Bɔr-ʊs ɔp ʊs-cind

Inɛ-m Yɛso be-de ʊn margan-nɛ

(Mati 28:1-8; Ruka 24:1-12; Yoha 20:1-10)

¹ Bɔ hɔ-ur hɛbute à, **Hɔ-de ʊr-Wʊwɛ**, **Meri** Magudarin, ʊn Sarome nɛ, ʊn **Meri** (inu **Yakubu**) nɛ, yɛ haaru, yɛ ɔɔnuru nɔw-mɔ m-shi'igin yɛ duusute u-ur Yɛso. ² Ish gasuru n-sot n-sot, hɔ-de o-Rahadi, hɔ-ur rɔ m-dakan yɛ haanuru ʊn saag. ³ Yɛ ro m-neke ʊt-orom ʊt-orom. Yɛ cituru hi ʊn de ʊn yɛ, “¿Wa he na m-yirikte ʊn ka ta'ar-o ʊn ish-o ʊn saag?”

⁴ Bɔ yɛ woote à, yɛ gwɔdburu, yɛ 'wɔssuru a yirigsute o-ta'ar. ⁵ Yɛ ɔwuru ʊn saag. Bɔ yɛ tɔwte ʊn saag à, yɛ 'wɔssuru ko-beɛb tara sɔ ʊn kom-o a rɛ ʊn ɔɔp-o o-gund nɛ o pus-o, o m-seɛb. Yɛ zapuru ʊs-zap.

⁶ Amba **wan-tɔm-wʊ Shir** zeeru yɛ, “Nɔ hɔgɛ o-gyer á. Nɔ ʊn hoob-o Yɛso wa-o-Nazaret-wʊ a kame o-**kan** à. Ai, wʊ rɔ kɔn á. Wʊ inute be-de m-margan nɛ ʊn hɔgɛ nɛ. Gwɔt nɔ, be-de ka de a rɔstu wʊ à. ⁷ Neke nɔ, nɔ rure yan-neke-mɔ ʊn wʊ kap ʊn Bitrus nɛ. Nɔ zee, ‘Yɛso a be nɔ m-wɔ ʊn dak-o o-Gariri. Reenɔ o nɔ he wʊ m-hyan bɔ wʊ rure nɔ à.’ ”*

⁸ Ka ne'a-nɛ yɛ ruuru ʊs-rek ʊs-rek be-de ʊn saag gyɛr-o-gyɛr. Yɛ ma'asuru ʊs-zap. Yɛ tɛpsɛ nɛt ʊn ɔw á.

[Tɔ ken takurda-tɔ ʊn n-ga tɔ rɔtt Mark 16:9-20 á.]

Meri hyanag Yɛso ʊn hɔgɛ nɛ

(Mati 28:9-10; Yoha 20:11-18)

⁹ Da-o Yɛso inɛ ʊn hɔgɛ nɛ à, hɔ-de o-Rahadi, ʊn ɔo ʊn ɔo wʊ rwunturu hi ʊn de ʊn wʊ be-ur **Meri** wa-o-Magudarin. Wʊ wʊ Yɛso ruute **ya-ʊt-kot** nen ta'oor ʊn hi-de ʊn wʊ. ¹⁰ Ka ne'a-wʊ haaru be-de ʊn **yan-neke-m Yɛso**. Wʊ 'wɔssuru hur-de ʊn yɛ naasute. Yɛ ro ʊs-'wɔn. Wʊ ruru yɛ rii-yo takne à. ¹¹ Da-o yɛ hɔgɛ Yɛso inute ʊn hɔgɛ nɛ à, har **Meri** hyeneste wʊ, yɛ dek ma-tɔ ʊn wʊ ʊnze wʊ hyanag wʊ á.

Yan-neke-m Yɛso hyanag

Yɛso ʊn hɔgɛ nɛ

(Ruka 24:13-35)

* **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-cind:7** 16:7 Hyen komo: Mati 26:32; Mark 14:28.

¹² Bɔ a jimite à, Yeso rwunturu hi un de un wu be-de un yan-neke-mo un wu nen yoor da-o ye ro m-ha o-kot à. Amba wu baramsutɛ, sa o zee wu ken net-wu. ¹³ Ye warguru, ye ruru ye kuse be-de un yan-neke-mo un wu à, amba ka ye kuse à ye dek ma-to un ye unze ye hyanag Yeso á.

¹⁴ Da-o hor-o, yan-neke-mo un wu ro un re un rii-yo m-re, nen op o-gaan. Yeso rwunturu hi un de un wu be-de un ye. Wu nakuru ye ut-to remen koob-de un sher-mo un ye un cikt-de un ye ne. Ye bop ma-to un ye hyanɛ wu inute un hoog ne á.

*Yeso ya'aste yan-neke-mo
un wu m-senge*

(Mati 28:16-20; Ruka 24:36-49; Yoha 20:19-23; Seng 1:6-8)

¹⁵ Yeso zeeru ye, “Neke no hono o-dak kap, no ko'ot **Ma-to m-Rerem** to Shir be-de un ko wu ke net-wu.† ¹⁶ Bɔ un wu shere un ka **Ma-to m-Rerem** to à, komo a yo'os wu m-ho, Shir a sokse wu **ba'as-to** un wu. Amba wu shere un ka **Ma-to m-Rerem** to á a piishe wu ut-ma untun wa-ur-ba'as a 'ye wu ur-koob. ¹⁷ Ka ye shere un Ma-ut re to m-Rerem à, yea nom rem-se ut-hyat. Har un beeb un de, yea ruut **ya-ut-kot**. Yea teper un rem-to ye yoose á. ¹⁸ Ko ye ship hwo un kom-to un ye, ko ye su pere ba m-nap, yea mer á. Ye **seke** ya-ʉs-gom kom-to un ye, ka gom-se a te.”

*Shir dek Yeso n-Ton shir
(Ruka 24:50-53; Seng 1:9-11)*

¹⁹ Da-o Yeso Wan-Koyan na komse rure un yan-neke-mo un wu ka ma-to à, Shir dekuru wu n-Ton shir. Wu she'eturu un kom-o a re-o Shir.‡ ²⁰ Ye ne yan-neke-mo un wu, ye ruuru ko kene ye ro m-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** to Shir. Yeso Wan-Koyan na wu ro ye m-gu. Wu ro m-do'e un ma-to un ye m-'wons ut-hyat ne to ye ro m-nom à.

† **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:15** 16:15 Hyen komo: Seng 1:8. ‡ **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:19** 16:19 Hyen komo: Seng 1:9-11.

Takurda-o Ruka

Rem-se rō n-me à:

M-zante 1:1-4

O-mat ut-yakar ne tō ma Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-hō un tō ma Yeso ne 1:5—2:52

Senge-m Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-hō 3:1-20

Yo'os un Yeso m-hō ut-meger ne 3:21—4:13

Senge-m Yeso n-me un hun-ne ye o-Gariri 4:14—9:50

Cir-mō Gariri ha-mō o-Urusharima 9:51—19:27

Hō-ut ta'voor-tō ur-kom yow yow o-Urusharima ne 19:28—23:56

Rwun-mō un Wan-Koyan cas, un da-mō un wu ne n-ton un ine-mō un wu ne ut-marimar 24:1-53

Ur-gas

¹⁻⁴ Wu ma re, ko-Gwomo Tiyporus, o nepste un zee reeno n-ga, Shir zeeḡ wua tomon Wa-m-Rur. Hun-ne deen nomog m-senge ye geneg rii-yo Shir zee à, yo shiig o-nip. Ye geneg yo a ruru na à un nu-o un ye hyane ka rii-yo à, ur-takan un komo ka ye rwore ka ma-tō à. Remen kaane um byaragte ur-bon ne, ka ma-tō ne ur-takan um cekerte a nom ur-bon a gen m-dond m-dond rem ru. Men nom kaane, remen o nept nip-o un kō yo ke rii-yo a yoosu wō à.

A rworog mat-o Yohana

(Wa-m-Yo'os un hun-ne m-hō)

⁵ Da-o **Here** ro ut-gwomo tō un dak-o o-Judiya à, wan-**Cow un kon-se Shir** ro kon, jin-de un wu Zakaraya, wu baag-o un wu mosse un wan-**Cow un kon-se Shir** ne à wu a m-zee, Abija. Jin-ur ne'a un wu Erisabatu, wu ma baag-o un wu mossute un yan-**Cow un kon-se Shir** ne.* ⁶ Shir hyanag she'et-de un ye rō ur-bon ne, ye ro komo m-nom un rii-yo Wan-Koyan zee à, ba ut-reeb. ⁷ Ye kum yakar á, remen Erisabatu mat wà á, kō wan-gaan, wu komo un campō un wu ne Zakaraya ye mongsute.

⁸ De ken hō-de Zakaraya rō un senge-mō un wu mō un yan-**Cow un kon-se Shir** n-me un **Pyo-o Shir**, wu rō m-dek un da-o un wu o un guw-mō Shir. ⁹ An dagan wu ur-barag bō yan-**Cow un kon-se Shir** wete m-nom à, remen wu su'ut rii-yo m-shi'igin be-de un Pyo-o un Wan-Koyan. Wu cowuru un **Pyo-o Shir**, ¹⁰ hun-ne ye morge n-dō à, ye konuru Shir da-o rii-yo m-shi'igin ro m-tuk à.

* **Bqr-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: 1Nom 24:10.

¹¹ Wan-tòm-wu Wan-Koyan rwuunuru be-de un wu, eso un **Pyo-o Shir**, so un kom-o ur-re be-de rii-yo m-shi'igin ro m-tuk à. ¹² Da-o Zakaraya hyane wu à, hur-ur do'uru wu, ¹³ amba **wan-tòm-wu Shir** zeeru wu, "Zakaraya, wo hoge o-gyer á! Remen Shir hogute kon-us ru, komo ne'a ru Erisabatu wua metu wo wa. Woa ege wu ur-jin '**Yohana**.' ¹⁴ Woa nom o-zak, o nemes, ye ken ye komo deen a nom o-zak, remen ka wa-wu! ¹⁵ Wua warag caari-wu un net be-de Wan-Koyan. Wu jar wu su m-ke á, ko yo ken yo untun mo á. **Kukt-o Shir** a garamse wu, cin ba inu un wu mat wu,† ¹⁶ komo wua munte hun-ne ye o-**Isra** deen be-de un ko-Gwomo Shir wu un ye. ¹⁷ Wua tek co-o un Wan-Koyan, o-kukt, m-'wons ne untun **wan-Rwor un Ma-to ShirEreja**. Tat-ne a hoge 'won-de un yakar, ye she'et be-ur gaan, komo wua munte yan-koob-de o-dorotte, un ye ege ne à o-cow, wua zongse hun-ne remen Gos-wu roon."‡

¹⁸ Zakaraya zeeru **wan-tòm-wu Shir**, "¿Re ne um he m-nom um nept nip-o? Um mongsute, ne'a re komo ko-mong-wu."

¹⁹ Ko **wan-tòm-wu Shir** shasuru, "Me Gebure wu, wu ro m-es un be-de Shir à. Shir tomne me, um ruru wo **Ma-to m-Rerem**.§ ²⁰ Amba wo goks tom re o he m-warag o-nip á, un kashi o-da á. Remen wo goks á, woa hoks m-teper á, woa she'et ba m-teper har ho-de ma-ut re rwunte o-nip à."

²¹ Ka da-o, hun-ne ro Zakaraya ur-'er. Ye ro us-barag yo rwote wu she'etunte n-me un **Pyo-o Shir** à. ²² Da-o wu rwune n-do à, wu hoks ye m-tepse á, ye napuru unze wu hyante ut-hyangan un **Pyo-o Shir**. Wu hoks m-teper á, amba wu kuturu ye ut-kom ut-kom.

²³ Bo da-o un wu o un guw-mo Shir un **Pyo-o Shir** teeste à, Zakaraya ji'uru o-hur. ²⁴ Bo a nomte ya o-da hiin à, ne'a un wu Erisabatu kumuru ur-uub wu wukuru o-hur, har reng-us taan. ²⁵ Wu zeeru, "M-moka de ka ur-ho, Wan-Koyan guug me. Wu dossute me m-'e be-de un hun-ne!"

A rworog mat-o Yeso

²⁶ Da-o Erisabatu ro ur-uub ne reng-us cind à, Shir tomnuru wan-tòm-wu un wu jin-de un wu Gebure un o ken bo-o n-me o-Gariri jin-de un o, o-Nazaret. ²⁷ A tomunte wu be-de un wu ken wan-ne'a-wu, wu nape campo á, wu **Yusuhu** ro ur-ryap à. **Yusuhu** co un jit-ur ko-Gwomo **Dawuda** wu rwune. Jin-de un ka wan-ne'a-wu **Meri**.*

† **Bqr-o gaan:15** 1:15 Hyen komo: Qog 6:3. ‡ **Bqr-o gaan:17** 1:17 Hyen komo:

Mara 4:5-6. § **Bqr-o gaan:19** 1:19 Hyen komo: Dane 8:16; 9:21. * **Bqr-o**

gaan:27 1:27 Hyen komo: Mati 1:18.

28 Ko **wan-tom-wu Shir** haante be-de un wu. Wu gassuru **Meri**, “Wan-Koyan ro un wo ne, komo wu ya'ag wo ur-ho!”

29 Hur-ur **Meri** do'uru wu bo wu hoge ma-to un ko-**wan-tom-wu Shir** à, wu zeeru, un hur-de un wu, “¿Ya un gon gas-de ne de ka?” 30 Ko **wan-tom-wu Shir** zeeru wu, “**Meri**, wo hoge o-gyer á! Shir ya'ag wo ur-ho! 31 Gwotbe wo nom ur-uub, o met wà, komo wo ege wu ur-jin **Yeso**.† 32 Wu nom ut-gos, a eeg wu, wà-wu un Shir n-Ton. Wan-Koyan Shir a sagbe wu ut-gwomo, bo **Dawuda** ro à, 33 wu nom gwomo-to un jit-o **Yakubu** ba m-ta, gwomo-to un wu toa te á!”‡

34 **Meri** zeeru ko-**wan-tom-wu Shir**, “Me wan-ne'a-wu, me nap campo á. ¿Re ne o ka rii-yo he m-nome?”

35 **Wan-tom-wu Shir** shasuru wu, “**Kukt-o Shir** a haan be un du, un 'wons-mo Shir ne n-Ton, remen kaane wo nom ur-uub. Ka wà-wu, wu o he m-mat à, wut **ur-ba'as** á, remen kaane a eeg wu wà-wu un Shir. 36 Baks ko-yan-baag-o ru Erisabatu. A ro zeeg wu met yakar á, amba wu ka m-moka ur-uub ne reng-us cind, ko-mong-wu komo. 37 Yatt rii-yo Shir a hoks m-nom á.”§

38 **Meri** zeeru, “Me ko-guw-wu Wan-Koyan wu um ro, Shir zee kaane bo o zee à.” Ka da-de **wan-tom-wu Shir** arguru.

Meri heete Erisabatu ut-tuw

39 Bo rewete ut-ho hiin à, **Meri** zonguru hor-m-hor wu heet o ken bo-o un dor-to un dak-o o-Judiya. 40 Wu cowuru hur-o Zakaraya, wu gassuru Erisabatu. 41 Bo Erisabatu hogute gas-ur **Meri** à, wan-yaar-wu ro un men-to un wu à nukturu. **Kukt-o Shir** garamsuru Erisabatu. 42 Wu 'yonsuru us-cor wu zeeru, “O jiište ne'a-ne kap o-kwum, komo ko-ya-o-kwum-wu ka wà-wu o he m-mat à! 43 ¿Remen yan o um hette kum un ka rii caari-yo, inu un Gos-wu heenute me ut-tuw? 44 Da-o um hoge gas un du à, wan-yaar-wu ro n-me un men-ut re à nukturu o-zak. 45 Ko-ya-o-kwum-wu, wu gokse rii-yo Wan-Koyan zee wu nom à!”

Sep-o Meri o ur-bongon

46 **Meri** zeeru,

“Hur un de ro m-bom un Wan-Koyan.

47 Hoog-m re nomog o-zak remen Shir **Wan-Gwu** re,

48 Remen wu bakste un me ne rek-wu,
be-de un yan-guw-mo un wu!

M-moka hun-ne kap yea eeg me ko-ya-o-kwum,*

† **Bqr-o gaan:31** 1:31 Hyen komo: Mati 1:21. ‡ **Bqr-o gaan:33** 1:32-33 Hyen komo: 2Sam 7:12-13,16; Isha 9:7. § **Bqr-o gaan:37** 1:37 Hyen komo: Taka 18:14.

* **Bqr-o gaan:48** 1:48 Hyen komo: 1Sam 1:11.

49 remen rii-yo ur-bon yo wu jiişhe m-'wons nomo me à.

Jin-de un wu ro ba m-kukop.

50 O-caara ha-mo o-caara,

Shir kutute ye ur-'won, un ye ya'e wu m-sek ne à.

51 Wu nekste kom-o un wu, o ur-beeb,

wu cakar-se ya-ur-hwu myet un nap-se un ye ne.

52 Wu doste caari-ye un gwomo-ne

un comos-to un ye,

wu jaksuru ye ro rek-ye à.†

53 Wu cokste yan-mer un rii-yo ur-bon,

wu yanuru yan-rii kom-ut-kom.

54 Wu este ma-to un wu to wu nome un ya-n-ga-ye ne à,

wu haante wu guut hun-ne yan-guw-mo

un wu ya-o-Isra.

55 Wu kutute Ibrahi ur-'won

un yan-jit-o un wu ne ba m-ta!"‡§

56 Meri she'ete untun reng-us tet un Erisabatu ne, ka da-de wu ji'uru o-hur.

Mat-o Yohana Wa-m-Yo'os

un hun-ne m-ho

57 Bo da-o woone o Erisabatu hette mat un wa un wu à, wu maturu wan-campo. 58 Yan-bor-se un wu, un or ru un wu ne hoguru rii-yo ur-bon, yo Wan-Koyan nome wu à, ye guuru wu o-zak.

59 Bo ka wa-wu wooste ho-ut eer à, ye heeturu wu a koot wu, komo ye egetu wu ur-jin Zakaraya, de ma tato un wu.*

60 Amba inu un wu zeeru, "Ay! Jin-de a he wu m-aag à **Yohana** wu."

61 Ye zeeru wu, "Nott ka jin-de un baag-o no á!" 62 Ka da-o ye tepsuru tato un wu ut-kom, ye cituru wu ko de ke jin-de wu cone a ege ka wa-wu.

63 Zakaraya nomuru ut-ma un ye ne ut-kom ye hante wu rii-yo m-gen, wu genuru, "Jin-de un wu **Yohana**." Ye bopuru o-nu! 64 Un ka da-o Zakaraya hoksuru m-teper, wu ciruru bongon-de Shir. 65 Yan-bor-se un wu kap hoguru o-gyer, komo ka ma-to pa'uru kap dor-to un dak-o o-Judiya. 66 Ko wu ke wu hoge to à, wu cekruru wu cituru, "¿Ya ne ka wa-wu he m-warag? Remen te hyanag cas beeb-de un Wan-Koyan ro un wu ne."

Zakaraya rworog

rii-yo he m-haan co à

† Bqr-o gaan:52 1:52 Hyen komo: Ayub 5:11; 12:19. ‡ Bqr-o gaan:55 1:46-55

Hyen komo: 1Sam 2:1-10. § Bqr-o gaan:55 1:55 Hyen komo: Taka 17:7.

* Bqr-o gaan:59 1:59 Hyen komo: Rewi 12:3.

67 **Kukt-o Shir** garamsute Zakaraya tato **Yohana** wu rworog tom-o Shir.

68 "A bum no Gos-wu, Shir wu un ya-o-**Isra**!

Wu haante wu rurut hun-ne ye un wu,

69 Wu kumutu na caari-wu un ko-yan-Gwu,
ko-yan-jit-o un wan-guw-mo un wu **Dawuda**.

70 Wu essutu na ut-ma be-de un yan-rwor un ma-to
un wu yan-ba-m-kukop-mo ur-hur n-ga n-ga,

71 remen wu guut na un kom-to un yan-yage-ut na,
be-de un 'wons-mo un kap ye conu na a.

72 Wu hogute 'won-de un ya-n-ga-ye na
komo wu bakste swor o-nu o ba m-kukop o un wu.

73-74 Wu tonte wua gu tato na **Ibrahi**.

Wua gu na un kom-to un yan-yage-ut na,
remen a nomote wu m-guw ba o-gyer,

75 remen kashi ur-she'et ba m-kukop,
komo ba **ur-ba'as** be-de un wu,
komo kashi ur-she'et un be-de Shir
har ta-de un hog-m na."

76 "Wo, wa re a eeg wo wan-Rwor
un Ma-to Shir n-Ton.

Woa tek co, o ja'asute Gos-wu cow-yo un wu,†

77 o rurute hun-ne ye un wu,

wua gu ye be-de un soks un **ba'as-de** un ye.

78 Shir na ro ur-'won ne.

Wua ru ho-de rwuun na ur-bon ne

79 dea rwuun karara n-ton un ye

she'ete un comb-o m-mar a,

wua 'er na-us na un bu-yo un gwugwu-mo ur-hur."‡

80 Ka wa-wu bo'osute, komo ur-beeb de un **Kukt-o Shir**
ne. Wu she'ete un dak-o o-dakar, har se da-o wu rwuune
cas be-de un hun-ne ye o-**Isra**.

Bor-us voor

Mat-o Yeso

(Mati 1:18-25)

1 Da-o ko-Gwomo **Sisar** Agusutu ko-wan-gwomo-to o-dak
kap zee, a oog hun-ne ye ro un dak-to **Roma** a. 2 Da-o un
ka oog-de ur-takan de, Kwirinu ro ko-Gwamna un dak-o o-
Siriya. 3 Ko wu ke ka da-de haaru a oog wu un bo-o un
wu.

4 **Yusuhu** ma wu ruuru un bo-o o-Nazaret n-me un dak-o
o-Gariri, ha-mo o-Betarami n-me un dak-o o-Judiya, be-de

† **Bqr-o gaan:76** 1:76 Hyen komo: Mara 3:1. ‡ **Bqr-o gaan:79** 1:79 Hyen
komo: Isha 9:2.

a mate ko-Gwomo **Dawuda** à. **Yusuhu** haaru kane, remen so un baag-o **Dawuda** wu rwuune. ⁵ Wu Haag a ogt wu un **Meri** ne, ryap-de un wu. **Meri** ro ur-uub ne. ⁶ Bo ye ro'e o-Betarami à, da-o o-mat woonuru wu. ⁷ Wu maturu wa-wu co-o un wu, wan-campo. Wu hokkuru wu ut-magund, wu russuru wu un rii-o atte un ya-ut-gut ut-zan à, remen ye kum kuke-o m-she'et á.

Ya-ut-gut un yan-tom-ye Shir ne

⁸ Ya-ut-gut ro kon so un ka dak-o, ye ro un 'er-de un kur-to un ye m-tet. ⁹ Ko-wan-tom-wu Wan-Koyan rwuunuru be-de un ye, seps-mo Shir daknuru un ye. Ye hoguru o-gyer deen. ¹⁰ Amba ko-wan-tom-wu **Shir** zeeru ye, "No hoge o-gyer á! Um hantute no **Ma-to m-Rerem**, to he m-hante caari-o o-zak o ur-hur be-de un hun-ne kap à. ¹¹ De ka ho-de n-me un bo-o **Dawuda**, a makt **Wan-Gwu** no, **Kiristi**,* Gos-wu. ¹² Komo napa-o ka no, no hyen wan-yaar hokkuse ut-magund domb un rii-o atte un ya-ut-gut ut-zan à." ¹³ Un gyept-o un yish, buug-de un yan-tom-ye un Shir n-Ton rwuunuru, un ko-wan-tom-wu **Shir** ne, ye ro un hu'e un Shir sep-to ur-bongon:

¹⁴ "Sekemse-mo Shir n-Ton,
m-gwugwu mo ur-hur un ko wu ke be-de
un ka ye Shir ro o-zak un ye ne à!"

¹⁵ Da-o **yan-tom-ye Shir** arge, ye ro m-warag n-ton be-de Shir à, ya-ut-gut zeeru hi un de un ye, "A neke no o-Betarami a hyenet ka rii-yo nome à, yo Wan-Koyan ruru na à."

¹⁶ Ye ruuru hor-m-hor, ye 'wossuru **Meri** un **Yusuhu**, ye hyanuru wan-yaar domb un rii-o atte un ya-ut-gut ut-zan à. ¹⁷ Bo ya-ut-gut hyente wu à, ka ya-ut-gut ye ruru **Meri** ne un **Yusuhu**, yo ko-**yan-tom-ye Shir** ruru ye, mosse un ka wa-wu ne à. ¹⁸ Kap ye hoge ka ma-to ya-ut-gut rwore à, ye bopuru o-nu. ¹⁹ **Meri** baksuru kap, wu senguru us-barag remen to. ²⁰ Ya-ut-gut warguru be-de un gut-to un ye, ye ro Shir ur-bongon m-sek ne remen kap yo ye hoge, ye hyen komo à, yo nomog hond hond bo ko-wan-tom-wu **Shir** ruru ye à.

A egute Yeso ur-jin

²¹ Bo ho-ut eer arge à, da-o a he wu m-ko à, a eguru wu ur-jin Yeso ka jin-de ko-wan-tom-wu **Shir** ege wu ba a un nom uub-de un wu á.†

A heete Yeso un Pyo-o Shir

* **Bor-us yoor:11** 2:11 Wu Shir daagne à. † **Bor-us yoor:21** 2:21 Hyen komo: Rewi 12:3; Ruka 1:31.

²² Bò da-o woonte o **Yusuhu** ne un **Meri** hette m-nom un rii-yo Shir zee a nom da-o un **karamsa**-o **Mosa** à. Remen kaane, ye haaru o-Urusharima ye tebbute wu be-de un Wan-Koyan. ²³ Bò a gene un **karamsa**-o un Wan-Koyan à, “Kò wu ke wà-wu co wu, wan-campo wu Shir wu, a koos wu a heet wu be-ur Yawe.”[‡] ²⁴ Ye Haag komo ye seketé Shir, gorop yoor, kò yan-tantabara yoor, bò **karamsa**-o un Wan-Koyan zee a nom à. §

²⁵ Un ka da-o wu ken net-wu ro kon jin-de un wu Simon wu ro ur-she'et o-Urusharima. Ko-wan-gyer-o Shir wu kashi un net komo, wu ro un 'er-de un wan-m-gwu'urse ur-hur de ya-o-**Isra**. Wu ro un **Kukt-o Shir** ne. ²⁶ Komo **Kukt-o Shir** rurute wu, wua mer á, se wu hyanag Gos-wu ka **Kiristi**, wu Shir zee à. ²⁷ Bò **Kukt-o Shir** kute wu à, Simon cowuru un **Pyo-o Shir**. Da-o ya-o-mat hante Yeso n-me un **Pyo-o Shir** ye nomote wu bò **karamsa**-o Shir zee à. ²⁸ Simon dekuru ka wà-wu un kom-to un wu, wu bomuru Shir:

²⁹ “M-moka, ko-Gwomo Wan-Koyan,

o shooste ma-ut ru,

woa hoks m-yage un ko-guw ru meret gwugwu.

³⁰ Remen yish re hyanag gwu ru.

³¹ Wu o tomne hun-ne kap ye gut à.

³² Ya wu ro untun cecas-mo o-ra,

mo he rwò un kò wu ke m-haan be-de Shir à,

komo wu hantute m-seps be-de un hun-ne ru ya-o-

Isra.”*

³³ O-tato, o-inu ne, ye un ka wà-wu bopuru o-nu un rii-yo Simon zee remen ka wà-wu à. ³⁴ Simon konuru ye o-kwum. Komo wu zeeru **Meri**, inu-o un ka wà-wu, “Ka wà-wu Shir daagne wu remen wu ye ken yea hye, komo ye ken yea ine n-me o-**Isra**. Wua es o-napa be-de Shir, wu hun-ne deen he m-nom ma-to ut-yage à. ³⁵ Remen kaane wua rwunte cas barag-se ye wuke à. Men-ut rim-to, untun magay-o m-rye, toa caat hur un du.”

³⁶⁻³⁷ Wu ken ko-mong-wu, **wan-Rwor un Ma-to Shir**, ko-gwor-wu un ne'a jin-de un wu Ana, wà Panure un so un baag-o Asher. Hak-ús ta'voor bò un ge-to un wu, campo un wu maruru, m-moka wu ro ko-gwor us-hak kwooz-ut nass us-nass [84]. Wu ru wu yage **Pyo-o Shir** á, m-how m-tet ne wu ro un guw-mo Shir, o-**swoot** un kon-se Shir ne. ³⁸ Un ka da-o, wu woonuru, wu nomuru Shir ur-bongon, wu nomuru ma-to un ka wà-wu be-de un kap ye ro ur-er de Shir rur o-Urusharima à.

‡ **Bqr-ús yoor:23** 2:23 Hyen komo: Rwuu 13:2-12. § **Bqr-ús yoor:24** 2:22-24

Hyen komo: Rewi 12:6-8. * **Bqr-ús yoor:32** 2:32 Hyen komo: Isha 42:6; 49:6; 52:10.

M-muun o-Nazaret

³⁹ Bq **Meri** ne un **Yusuhu**, komoste m-nom kap bq un rii-yo **karamsa**-o un Wan-Koyan zee à, ye muunuru bq-o un ye o-Nazaret n-me o-Gariri.† ⁴⁰ Ka wà-wu bosuru wu nomuru m-'wons, wu dooru us-nap, komo kwum-o Shir ro un hi-de un wu.

Ka wà-wu Yeso n-me un Pyo-o Shir

⁴¹ Kq o ke hak-o, ye mate Yeso à ro m-ha o-Urusharima remen **Biki-o m-Pas**.‡ ⁴² Bq Yeso wooste hak-us op un hak-us yoor à [12], ye dooru m-ha un ka biki-o bq ye wete à. ⁴³ Da-o a komse o-biki à, ye bopnuru cow-yo m-jo'on o-hur, amba ka wà-wu Yeso esnuru o-Urusharima. Ye mate wu à, ye nap á. ⁴⁴ Ye ro m-zee ko wu ro n-me un hun-ne, ye hewte taas ur-ho, ka da-de ye taknuru hoob-o un wu be-de un yan-baag-o un ye un nay un ye ne ne. ⁴⁵ Ye hyan wu á, ka da-o ye muunuru o-Urusharima hoob-o un wu. ⁴⁶ Ho-ur atette-de ye 'wossu wu n-me un **Pyo-o Shir**, wu ro tara be-de un yan-yoose un **Yahuda**-ne, wu ro m-hoge un yo ye ro m-rwor à, wu ro ye m-cit komo. ⁴⁷ Kap ye hoge wu à, ye bopuru o-nu, remen gon shas-o wu ro ye m-shas à, o us-nap. ⁴⁸ Ye mate wu à, ye hyanu to ut-hyangan da-o ye hyane wu à, inu un wu zeeru wu, "Wà re, ¿remen yan o o nomtu te kaane? Men-ut nassute tato ru un me ne, te pu'ug un hoob-oru."

⁴⁹ Wu shasuru ye, "¿Remen yan o no rotte me o-hoob? ¿No nap unze depete um ma'as n-me un hur-o Tato re á?"

⁵⁰ Amba ye nap gon ka shas-o á.

⁵¹ Wu nomuru ye o-dorotte, wu warguru un ye ne o-Nazaret. Inu un wu essuru kap ka rii-yo un hur-de un wu. ⁵² Yeso bo'ossuru o-wur us-weer ne, wu reeg ur-ho be-de Shir un hun-ne ne.§

Bor-ús tet

*Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho
rworog Ma-to Shir*

(Mati 3:1-12; Mark 1:1-8; Yoha 1:19-28)

¹ Hak-us op us-taan [15] un gwomo-ut ko-Gwomo **Sisar** Tiberiyos, Panti **Biratus** ro ko-Gwamna to un dak-o o-Judiya, **Here** [Atipas] ro ko-Gwamna to o-Gariri, komo heno un wu Pirip ro ko-Gwamna dak-to o-Ituriya un o-Turakonitis ne, Bisaniyas ro ko-Gwamna to Abirene. ² Komo Annas, un Kepas ne, ye ro Gwomo-ne ye un kon-se Shir. Un ka da-o,

† **Bqr-ús yoor:39** 2:39 Hyen komo: Mati 2:23. ‡ **Bqr-ús yoor:41** 2:41 Hyen

komo: Rwuu 12:1-27; Kara 16:1-8. § **Bqr-ús yoor:52** 2:52 Hyen komo: 1Sam 2:26; Swqq 3:4.

Yohana wà Zakaraya hogutë Ma-tõ Shir be-de wu ro'e o-dákár à. ³ Ka da-de **Yohana** pa'uru riib-õ o-roog o-Joda kap, wu ro m-rure un hun-ne Ma-tõ Shir, "Yagu nõ **ur-ba'as**, nõ waktunë be-de Shir, nõ haan, a yo'os nõ m-hõ, Shir a soks **ba'as-ur nõ**." ⁴ Gense tõ rõ un takurda-o **Ishayawan-Rwor un Ma-tõ Shir**:

"Wu ken wu rõ us-eeg o-dákár.

'Ja'asë Yawe o-cõw,

ke'egse yo ur-bon ne hond hond bõ wu he m-dõre à!

⁵ Bish kõ õ ke bung-õ,

o ke'egse kõ de ke dor-de o-haag ne.

Cõw-se nange à, o ke'egse se,

se rõ hak hak à, o ja'as se põr põr.

⁶ Bõ un mat-õ un hun-ne kap yea hyen gwu-o Shir!*" "

⁷ Buug-de un hun-ne rwuunuru be-ur **Yohana** wu yo'os ye m-hõ. Bõ wu zee ye à, "Nõ yege-herhyat! ¿Wa ruru nõ, nõ som swõ ur-kõõb de Shir rõ nõ un ma-tõ m-hante à?† ⁸ Nõ nõ rii-yo ur-bon, yo a hette m-hyan nõ yagutë ka **ba'as-de** nõ rõ m-nõm à, nõ waktunë be-de un Shir untun 'yo-yo mate yakar-ye ur-bon à. Nõ zee hi un nõ **Ibrahi** wu rõ ko-yan-ga-ye nõ. Më nõ m-rure, Shir a hoks ka ta'ar-tõ m-muut un hun-ne ye rwuunë sõ un baag-õ **Ibrahi** à!‡ ⁹ Yar-ur rõ ut-kom a kupstë ka 'yo-se n-dak, kap 'yo-yo mate yakar-ye ur-bon á, a kups yo n-dak a jorbë yo o-ra."§

¹⁰ Ka hun-ne ye cituru wu, "¿Ya ne te he õ ka m-nõm?"

¹¹ Wu shasuru ye, "Wu rõ ut-matuku ne ut-yoor à, wu 'ye wu rotte á ur-gaan, wu rõ un rii-yo m-re ne à, wu wong yo."

¹² Yan-gõks un tar haanuru a yo'oste ye m-hõ, ye cituru wu, "Wa-ur-Yoos, ¿ya ne te he m-nõm?*" "

¹³ Wu zee ru ye, "Bõ a zee nõ gõks à, kaane nõ he m-gõks nõ dõ rii á."

¹⁴ Karma-ne cituru wu, "Te ne komo, ¿ya ne te he m-nõm?"

Wu zee ru ye, "Nõ rumus hun-ne hwõr m-'wõns á, nõ ce'e net ut-ma á. Es nõ be-de un hwõr-ye o-reng ye a nõ m-top à."

¹⁵ Hun-ne nõmuru o-dish, ye taknuru us-barag kõ **Yohana** wu rõ **Kiristi**. ¹⁶ **Yohana** zee ru ye kap, "Um yo'ostu nõ m-hõ, amba wu ken wu rõõn wu jiishe më à. Më bo'os ma um usse wu ut-ka'ante á. Wu ya yo'os nõ un **Kukt-õ Shir** o-ra ne. ¹⁷ Wu rõ un kõk-de un wu ne de m-je, wu bu'ut hyo-ye un

* **Bõr-qs tet:6** 3:6 Hyen komo: Isha 40:3-5 (ut-Girik). † **Bõr-qs tet:7** 3:7 Hyen komo: Mati 12:34; 23:33. ‡ **Bõr-qs tet:8** 3:8 Hyen komo: Yoha 8:33.

§ **Bõr-qs tet:9** 3:9 Hyen komo: Mati 7:19. * **Bõr-qs tet:12** 3:12 Hyen komo: Ruka 7:29.

wu kap, wu ru'ut ye un byo-de un wu, amba wua tuks ka gwop-mo ut-nu ne o-ra, o ba m-ryomse.”

¹⁸ Us-cow deen, se **Yohana** rurte ka **Ma-to m-Rerem** to be-de un hun-ne à, wu ro ye m-zee ye yage cow-se un ba ur-bon. ¹⁹ Amba **Yohana** rurte **Here** [Atipas] ko-Gwamna ut-ma m-'wons ne remen wu gaag Herodiya, ne'a heno un wu, komo wu nomog rii-yo ba ur-bon deen. ²⁰ Ka da-o komo **Here** dooru m-nom un rii-yo ba ur-bon yo jiişe à, remen wu ka'ag **Yohana**.†

A yo'oste Yeso m-ho

(Mati 3:13-17; Mark 1:9-11)

²¹ Bq a komte yo'os un hun-ne m-ho à, wu ma Yeso a yo'osuru wu. Da-o wu ro un kon-se Shir à, Ton-o shir upsuru. ²² **Kukt-o Shir** haanuru be-ur Yeso untun o-tantabara. A hoguru o-cor n-Ton shir, “Wq ro wa re. Me gwugwu un wq ne um conog wq.”‡

Ya-n-ga-ye Yeso

(Mati 1:1-17)

²³ Da-o Yeso takne senge-mo un wu à, wu ro untun hak-ur kwooz us-op [30]. Wu wa-wu, remen kaane hun-ne cekuru ye zeeru wa **Yusuhu**, wa Heri.

²⁴ Wa Matta wu ma **Rewi**,

wa Meruci,

wu ma Jannay,

wa **Yusuhu**.

²⁵ Wa Mattayas,

wu ma Emos,

wa Nahum,

wu ma Esuri,

wa Naggay.

²⁶ Wa Maat,

wu ma Mattayas,

wa Semen,

wu ma Joseci,

wa Joda.

²⁷ Wa Jo'anan,

wu ma Resa,

wa Zerubaber,

wu ma Shetiyer,

wa Neri.

²⁸ Wa Meruci,

wu ma Addi,

wa Kosam,

wu ma Ermadam,

† **Bqr-qs tet:20** 3:19-20 Hyen komo: Mati 14:3-4; Mark 6:17-18. ‡ **Bqr-qs tet:22** 3:22 Hyen komo: Taka 22:2; Bong 2:7; Isha 42:1; Mati 3:17; Mark 1:11; Ruka 9:35.

wà Er.
 29 Wà Josuwa,
 wu ma Eriyazer,
 wà Jorim,
 wu ma Matta,
 wà **Rewi**.
 30 Wà Simon,
 wu ma **Yahuda**,
 wà **Yusuhu**,
 wu ma Jonan,
 wà Eriyakim.
 31 Wà Mereya,
 wu ma Menna,
 wà Mattaha,
 wu ma Natan,
 wà **Dawuda**.
 32 Wà **Jesse**,
 wu ma Obed,
 wà Bo'az,
 wu ma Sarumon,
 wà Nashon.
 33 Wà Aminadab,
 wu ma Adumin,
 wà Aruni,
 wu ma Hezuron,
 wà Perez,
 wu ma **Yahuda**.
 34 Wà **Yakubu**,
 wu ma **Ishaku**,
 wà **Ibrahi**,
 wu ma Tera,
 wà Nahor.
 35 Wà Serug,
 wu ma Riw,
 wà Püre,
 wu ma Eber,
 wà Shera.
 36 Wà Kayinan,
 wu ma Arupazad,
 wà Shem,
 wu ma **Nuhu**,
 wà Ramek.
 37 Wà Metusera,
 wu ma Enok,
 wà Jaret,
 wu ma Mahararer,
 wà Kenan.
 38 Wà Enosh,
 wu ma Shitu,
 wà **Adamu**,

Adamu wà-wu Shir.

Bɔr-ɔs nass

A megerte Yeso

(Mati 4:1-11; Mark 1:12-13)

¹ Yeso waktunte so o-roog o-Joda shiishe cengceng un **Kukt-o Shir**, o tekeru wu co o heeturu wu o-dakar. ² Kane **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** megre Yeso ho-ut kwooz-ut yoor [40]. Kap ka ho-to Yeso wu re rii a, remen kaane wu ro un hoge un mer da-o wu taase o-**swoot** a.

³ **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** zeeru Yeso, "Urege wo wa-wu Shir wu, rwog ka ta'ar-de barme rii-yo m-re."

⁴ Amba Yeso shasuru, "Ma-to Shir zeeg, 'Net a nom hoog remen ut-ga un hon-de un to a.'* "

⁵ Ka da-de **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** deturu wu n-ton. Un gyept-o un yish, wu kuturu Yeso gwomo-to o-dak pitip.

⁶ **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** zeeru Yeso, "Man ya'as wo ka gwomo-to kap un seps-mo un to ne, remen a ya'astu me to kap, komo man hoks m-ya'as un wu um cone m-ya'as a.

⁷ Kap toa warag-ut ma ru, urege woa kwuktu me, o 'ye me m-sek."

⁸ Yeso shasuru, "Ma-to Shir zeeg, 'Kwukte Yawe Shir ru, wu wu cot o he m-nome m-guw!'† "

⁹ Ka da-de, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** dekeru Yeso, wu heteru wu o-Urusharima. Wu deturu Yeso un be-de jiiishe m-pipir a, n-ton un **Pyo-o Shir**, wu zeeru Yeso, "Urege wo wa-wu Shir wu hukse n-dak, ¹⁰ remen Ma-to Shir zeeg, 'Shir a ru yan-tom-ye un wu ye 'er wo.' ¹¹ To zeeg komo, 'Yea goks wo un kom-to un ye bo ko na-o ru oa hoge m-hoog be-de ut-ta'ar a.'‡ "

¹² Amba Yeso shaks, wu zee, "Ma-to Shir zeeg, 'Wo meger Yawe Shir ru a.'§ "

¹³ Bo **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** komte meger-ut Yeso un ko yo ke cow-yo a, wu yaguru wu se o ken da-o.

Yeso takante

senge-mo un wu o-Gariri

(Mati 4:12-17; Mark 1:14-15)

¹⁴ Ka da-de Yeso warguru o-Gariri, komo 'wons-mo un **Kukt-o Shir** ro be-de un wu. Ma-to un wu wooru ko kene so un ka dak-o. ¹⁵ Wu yooste n-me un kuke-to un yoos un Ma-to Shir, komo ko wu ke bomog wu.

* **Bɔr-ɔs nass:4** 4:4 Hyen komo: Kara 8:3. † **Bɔr-ɔs nass:8** 4:8 Hyen komo:

Kara 6:13. ‡ **Bɔr-ɔs nass:11** 4:10-11 Hyen komo: Bong 91:11-12. § **Bɔr-ɔs**

nass:12 4:12 Hyen komo: Kara 6:16.

*A yagute Yeso ut-yage o-Nazaret
(Mati 13:53-58; Mark 6:1-6)*

¹⁶ Ka da-de Yeso haaru o-Nazaret, be-de a 'yonse wu à, bo **Ho-de ur-Wuwe** woone à, wu haaru bo wu wete m-ha un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** à. Wu inuru eso wu karantute Ma-to Shir. ¹⁷ Komo a tebburu wu takurda-o **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir**. Wu upsuru, wu hyanuru be-de a gene:

¹⁸ "Kukt-o un Yawe ro un hi un de,
remen wu dagante me
um hantute koob-ne ka **Ma-to m-Rerem** to.

Wu tomunte me um ko'ot a us ka ye a gage à,
komo un ups un yish-ye un po-ne ne.

Um guut ye a mo'e à,

¹⁹ a ko'ot da-o woonte,

o Yawe hette m-gu un hun-ne ye un wu à."*

²⁰ Yeso tigururu ka takurda-o, wu tebburu wu ro kane à, wu she'etururu tara. Kap ka hun-ne ye, ro n-me **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** à tuuru wu yish, ²¹ ka da-de wu zee ye, "Ka be-de un Ma-to Shir to shiig caane, bo no hoge a karantute à."

²² Kap ye hogute rerem-mo un wu, ye bopuru o-nu un gon ka gom-to wu rwore à. Ye zeeru, "¿Wa **Yusuhu** wu kaa?"

²³ Wu zeeru ye, "Um nak noa ruru me ka swog-o ut-ma o, 'Wa-us-baat 'yons hi un du,' komo no ruru me um nom kaane un bo-o re ka rii-to no hoge um nomog o-Kapanahum à." ²⁴ Yeso dooru m-zee, "Me no m-rure o-nip, a cet m-goks un ko-yan-rwor un Ma-to Shir un bo-o un wu á.†

²⁵ "Nip-o gwor-ne nomog deen un dak-o o-**Isra** un da-o **Ereja**, da-o a nome hak-us tet ur-purug ba un kem à, komo a nomog mer un ka dak-o kap.‡ ²⁶ Shir tom **Ereja** ko kene un dak-o o-**Isra** á, amba se be-de un wu ken ko-gwor-wu un ne'a wu, ba ko-**Isra** á, wu ro o-Zaraha un so un dak-o o-Sidon.§ ²⁷ Hun-ne deen ro un swo ur-koob un gom-o ut-cim n-dak o-**Isra** da-o **Ereshawan-Rwor un Ma-to Shir**, Yatt-wu ka gom-o ta'e un wur-o un wu á, se **Na'aman** ko-ya-o-Siriya."*

²⁸ Da-o hun-ne ye ro un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** hoge kaane à, ryaab-us hooru ye. ²⁹ Ye inuru eso, ye nakuru Yeso ye ruuturu wu jim-de o-bo, ye deturu wu n-ton ur-dor

* **Bor-ɔs nass:19** 4:19 Hyen komo: Isha 61:1-2 (ut-Girik). † **Bor-ɔs nass:24** 4:24 Hyen komo: Yoha 4:44. ‡ **Bor-ɔs nass:25** 4:25 Hyen komo: 1Gwm 17:1.

§ **Bor-ɔs nass:26** 4:26 Hyen komo: 1Gwm 17:8-16. * **Bor-ɔs nass:27** 4:27 Hyen komo: 2Gwm 5:1-14.

de a meete bọ-o ụn ye à. Ye rọ ụn ma-tọ ye jorbute wu o-bung. ³⁰ Amba wu cowuru ụn tete-o ụn hun-ne wu arguru arag-mọ ụn wu.

Campo wu rọ ụn wa-ut-kot ne à
(Mark 1:21-28)

³¹ Ka da-de ne Yeso haaru o-Kapanahum, o ken bọ-o ụn dak-o o-Gariri, kanu wu rọ m-yoose ụn hun-ne ụn **kuke-o ụn yoos ụn Ma-tọ Shir**, kọ de ke **Ho-de ur-Wuwe** de. ³² Ye bopuru nu-se ụn ye remen bọ wu yoose ye à, wu rworog ut-ma gwomo-ut gwomo.† ³³ N-me ụn **kuke-o ụn yoos ụn Ma-tọ Shir**, wu ken net-wu rọ kanu wu rọ ụn wa-ut-kot ne ụn hi-de ụn wu à, wu 'yonsuru us-cor wu kanuru, ³⁴ "A'a! Yeso wu o-Nazaret, ịya ne o cone ụn te ne? ịWo ụn haan o saburse te? Um nepse wo, ko wan wu: Wo wu ba m-kukop, wu Shir tomne à!"

³⁵ Yeso hururu ka wa-ut-kot wu ut-gaag, "Res temb, komo ru be-de ụn ka net-wu!" Ka wa-ut-kot wu soru ka net-wu n-dak, hun-ne rọ gut, wu ruuru be-de ụn wu, wu hogusse wu m-hoog á.

³⁶ Ka hun-ne ye bopuru o-nu, ye zeeru hi ụn de ụn ye, "ịYan gon ma-tọ ne to ka? Ut-gwomo ur-beeb ne ka net-wu zee ka **ya-ut-kot** ye ru, komo ye ruuru!" ³⁷ Komo ma-ut Yeso wooru kọ kene ụn ka raag-o.

Yeso taaste gom-se ụn hun-ne deen
(Mati 8:14-17; Mark 1:29-34)

³⁸ Yeso ruuru be-de ụn **kuke-o ụn yoos ụn Ma-tọ Shir**, wu haaru hur-o Simon. Wur-o mo'on Simon ne ne'a dengute o-ra deen ye tepsuru Yeso ye konuru wu taas gom-o ụn wu. ³⁹ Yeso haaru wu esuru ụn riib-o kwuur-o ụn ka ne'a-wu, wu rwo'uru ka gom-o m-ru ụn wur-o ụn ka ne'a-wu. Ka gom-o ruuru, ka ne'a-wu inuru kagat. Wu jeguru ye rii-yo m-re.

⁴⁰ Da-o rim-m nome à, kap ye rọ ụn hun-ne ne us-gom ne à, hanturu ye be-ur Yeso, wu sakuru kom-to ụn wu n-ton ụn kọ wu ke, ka gom-se taaru. ⁴¹ Ya-ut-kot ruuru be-de ụn hun-ne deen ye rọ ụn ye ne à, ye rọ ụn 'yons us-cor, "**Wo Wà-wu Shir** wu!"

Yeso huru ye ut-gaag, ye teper á, remen ye nepse Shir daagne wu.

Yeso rworog Ma-tọ Shir n-me
un kuke-to ụn yoos ụn Ma-tọ Shir
(Mark 1:35-39)

† **Bqr-qs nass:32** 4:32 Hyen komo: Mati 7:28-29.

⁴² Bq ish geste à, Yeso yaguru o-bq wu haaru de ken be-de ba un hun-ne de, un hon-de un wu. Hun-ne taknuru hoob-o un wu, bq ye hyente wu à, ye con wu arag, wu yage ye á. ⁴³ Amba wu zeeru ye, "Se um rworog **Ma-to m-Rerem** to un gwomo-to Shir un to ken bo-to komo, remen yo Shir tomnu me um nom yo ka."

⁴⁴ Ka da-de wu rworuru Ma-to Shir n-me un kuke-to un yoos un Ma-to Shir hono dak-o o-Judiya.

Bqr-qs taan

Yeso ak yan-neke-mo

un wu ye ur-takan

(Mati 4:18-22; Mark 1:16-20)

¹ De ken ho-de Yeso ro eso jit-de Mar-o o-Gariri* ka da-o hun-ne moruru wu, remen ye hogute Ma-to Shir. ² Wu hyanuru hat ut-voor, to a ruute o-dor à, yan-ship un jan yagute to ye ro m-so'os ut-yo. ³ Yeso daaru hat-o gaan, o ma Simon wu zeeru wu tudbe o hiin n-me m-sa. Yeso she'eturu n-me o-hat wu yoosuru ka buug-de un hun-ne de.†

⁴ Bq wu komte ut-ma à, wu zeeru Simon, "Tudbe ka hat-o so ur-duw, wo un hun-ne ru ne, no he'edbe o-yo, no shipt jan."

⁵ Simon shasuru, "Gos-wu, te sengute m-tet kap, te ship rii á. Amba bq o zette kaane, man he'edbe o-yo."‡ ⁶ Ye he'edburu o-yo ye shipuru jan deen har yo-o ro ma-to m-yishe.§ ⁷ Ye agnuru or un ye ya-ut-yo, ye ro un o ken hat-o à, ye haan ye gu ye. Ye shoosuru ka hat-to ut-voor un jan, har to ro ma-to m-yi. ⁸ Da-o Simon Bitrus hyane kaane à, wu kwukturu un rwun-se un wu be-ur Yeso, wu zeeru, "Gos-wu, arag be un de! Me **ko-ya-ur-ba'as-wu!**"

⁹ Wu un or un wu ne, ye bopuru o-nu remen ye shipk jan deen. ¹⁰ Kaane nome Bitrus un or un wu ne ne ya-ut-yo, **Yakubu un Yohana** (yakar Zebedi). Yeso zeeru Simon, "Wo hoge o-gyer á, m-moka woa warag wan-hante un hun-ne be-de Shir, bq wo un ship un jan à."

¹¹ Ye ruuturu ka hat-to ur-dor, ye yaguru ko yo ke rii-yo, ye doruru Yeso.

Yeso taaste gom-o un wu ken net-wu

(Mati 8:1-4; Mark 1:40-45)

¹² Bq Yeso ro un o ken bo-o à, wu ken net-wu ro un swo ur-koob un gom-o ut-cim. Bq wu hyente Yeso à, wu soru hi

* **Bqr-qs taan:1** 5:1 ut-Girik: Sa-mo o-Genesaret. † **Bqr-qs taan:3** 5:1-3 Hyen komo: Mati 13:1-2; Mark 3:9-10; 4:1. ‡ **Bqr-qs taan:5** 5:5 Hyen komo: Yoha

21:3. § **Bqr-qs taan:6** 5:6 Hyen komo: Yoha 21:6.

un de un wu n-dak wu konuru Yeso, wu zeeru, "Gos-wu, wo cune, woa taas gom re."

¹³ Yeso tapuru kom-o un wu, wu ci'uru wu. "Um conog. Warag por por!" Da-o gaan, ka gom-o ta wu. ¹⁴ Yeso nakuru wu ut-to, "Wo rure ko-wan-gaan a, amba neke be-de un wan-**Cow un kon-se Shir**, wu byarag wo, remen ko wu ke nept gom-o ru taag, o **seke** yar-mo **Mosa** zee a **seke** a."*

¹⁵ Amba myet un kaane, ma-ut Yeso wooru ko de ke ko'so-de, hun-ne haante deen ye hogute wu, komo wu taaste gom-se un ye. ¹⁶ Amba Yeso ro m-ha de ken be-de ba hun-ne de, un hon-de un wu, wu konot Shir kane.

Yeso 'yonste ko-ryam

(Mati 9:1-8; Mark 2:1-12)

¹⁷ De ken ho-de Yeso ro ur-yoos, **Parisa-ne un yan-Yoos-de o-karamsa** ne ro tara tara ye rwuune kap bo-to n-dak o-Gariri, n-dak o-Judiya ne, o-Urusharima ne a. 'Wons-mo Wan-Koyan ro mosse un wu ne remen Yeso taaste ya-us-gom, gom-se un ye. ¹⁸ Ye ken hun-ne ye sawnuru wu ken ko-ryam-wu, o-karanga, ye senguru ye tuwutte wu un hur-o Yeso ro a, ye este wu un co-o un wu. ¹⁹ Amba ye kum hek-de ye hette wu m-tuwut be-ur Yeso a, remen hun-ne nomog ut-moor deen. Remen kaane, ye deturu wu n-ton o-kuke, ye booru o-wu n-ton o-kuke. Ye rwonuru wu un karanga-o un wu har n-dak, un tete-o un hun-ne un co Yeso. ²⁰ Bo Yeso hyente ye bok ma-to un wu o-nip a, wu zeeru ka ko-ryam-wu, "Wan-yen de, a sokste **ba'as** un du."

²¹ Yan-Yoos-de o-**karamsa** un **Parisa-ne**, ye zeeru hi un de un ye, "Wan wu ne ka net-wu, wu yo'ogte Shir! Shir ye cot he soks **ba'as-to** un hun-ne!"

²² Yeso napuru men-to ye, wu zeeru ye, "¿Remen yan o no cekerte kaane? ²³ ¿Jishte a zee ba ur-koob, 'Shir sokste **ba'as** un du,' ko um zee, 'Ine o neke ur-hew'? ²⁴ Man kutu no unze, **Wa-wu un net** ro ut-gwomo ne n-dak wu sokste **ur-ba'as**." Wu zeeru ko-ryam, "Me wo m-zee, ine eso, mos karanga-o ru, o neke jo!"

²⁵ Un gyept-o un yish, wu inuru un co-o un ye kap, wu moturu karanga-o un wu o wu rotte domb a, wu ji'uru o-hur wu ro un bongon-de Shir. ²⁶ Ye hyanuru ut-hyat! Gyer-o shiishe ye, ye bomuru Shir, ye ro m-zee, "Yan gon hyat-to a hyane caane!"

Yeso ak Rewi

(Mati 9:9-13; Mark 2:13-17)

* **Bɔr-ɔs taan:14** 5:14 Hyen komo: Rewi 14:1-32.

²⁷ Bq ʋn de ka, Yešo ruuru n-do, wʋ hyanuru ko-**yan-goks ʋn tar** jin-de ʋn wʋ **Rewi**, wʋ rɔ tara be-de ʋn kuke-o ʋn senge-mo ʋn wʋ, Yešo zeeru wʋ, “Dond me.” ²⁸ **Rewi** inuru eso, wʋ dek rii á, wʋ doruru Yešo.

²⁹ Ka da-de **Rewi** nomuru caari-o o-biki ʋn hur-o ʋn wʋ rem Yešo, **yan-goks ʋn tar** rɔ deen ye haane à, ʋn ye ken hun-ne ye ne komo. ³⁰ **Parisa**-ne ʋn **yan-Yoos-de o-karamsa** ne ye rwuune kang-o gaan à, ye nomuru **yan-neke-m Yešo** ʋs-cenene. Ye cituru, “¿Remen yan o notte m-re m-swɔ ne mosse ʋn **yan-goks ʋn tar** ne, komo ʋn **ya-ur-ba'as** ne?”[†]

³¹ Yešo shasuru ye, “Hun-ne ye rɔ ba ʋs-gom á, ye rɔ ʋn hoob-o ʋn ko-ya-ʋs-baat á, amba ya-ʋs-gom. ³² Me haan remen kashi ʋn hun-ne á, amba remen **ya-ur-ba'as**-ye waktunte be-de Shir.”

Cot-o swoot

(Mati 9:14-17; Mark 2:18-22)

³³ Ye ken hun-ne ye zeeru Yešo, “Yan-neke-m **Yohana** ro m-nom o-**swoot** ko o ke da-o ye rɔ ʋn kon-se Shir komo. Ya-m-neke ʋn **Parisa**-ne rɔ m-nom kaane komo, amba yan-neke-m ru ye rɔ m-re m-swɔ ne.”

³⁴ Yešo shasuru, “¿Nɔa hoksusse m-wen ʋn ya-o-biki o ʋt-ge m-re m-swɔ ne, da-o wa-ʋt-ge rɔ ʋn ye ne? Nɔa hoks á! ³⁵ Amba hɔ-ʋr rɔon de a hette m-dek ʋn wa-ʋt-ge à be-de ʋn ye, ka da-o ye he m-nom o-**swoot**.”

³⁶ Yešo dooru ye m-rure ka ma-to ʋs-weer to: “Yatt-wʋ he m-yiish matuku-ur pu-de remen wʋ dept matuku ʋr-ut á. Wʋ nome kaane wʋ yiishte o ka matuku-ur pu-de, komo ka dap-de a nom ʋr-bon be-de ʋn matuku ʋr-ut á. ³⁷ Komo yatt-wʋ he wʋus m-ke m-pu mo ʋn tur-o o-ka o-ut á, remen mo pu'e moa caat tur o-ut o o-ka, ka ke-mo ukse, komo ka tur-o o-ka o naase. ³⁸ Remen kaane, a wʋus ke-m pu-mo ʋn tur-o o-ka o-pu o! ³⁹ Wʋ suuse ke-m ut à, wʋa cun wʋ su m-pu mo komo á, wʋa zee, ‘Ka ut-mo jiishe.’ ”

Bor-ʋs cind

Cot-o ʋn Hq-de ʋr-Wʋwe

(Mati 12:1-18; Mark 2:23-28)

¹ Yešo rɔ m-neke ʋn n-me ʋn kat-to ʋn hyo **Hq-de ʋr-Wʋwe** de ʋn **Yahuda**-ne. Yan-neke-mo ʋn wʋ taknuru m-horom ʋn hyo, ye pirmuru ʋt-kom to ʋn ye, ye rɔ m-ti.*
² Ye ken **Parisa**-ne cituru, “¿Remen yan nɔ rotte m-nom yo **karamsa**-o zee nɔ nom **Hq-de ʋr-Wʋwe** á?”

[†] **Bor-ʋs taan:30** 5:30 Hyen komo: Ruka 15:1-2.

* **Bor-ʋs cind:1** 6:1 Hyen komo: Kara 23:25.

³ Yešo shasuru ye, “Nɔ karante yo **Dawuda** nome da-o wu, un hun-ne ye un wu ne hɔge mer à. ⁴ Wu cowog n-me un depi-o un kon-se Shir, wu dekurɔ ga-de wan-**Cow un kon-se Shirseke** Shir à, wu reeru de, komo wu ya'asuru hun-ne ye un wu. Komo pas-mo o-**karamsa** mo wu ken net-wu re ka ga-de, se de wan-**Cow un kon-se Shir** wu he m-re un ka ga-de.”†‡

⁵ Komo Yešo busuru m-zee, “Me **Wà-wu un net** ro Gos-wu wu un **Ho-de ur-Wuwe**.”

Ko-yan-kom-o margan

(Mati 12:9-14; Mark 3:1-6)

⁶ Un de ken **Ho-de ur-Wuwe** de komo, Yešo cowuru **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wu yoosuru. Wu ken net-wu ro kanɛ wu kom-o ur-re mare à. ⁷ Yan-Yoos-de o-**karamsa** un **Parisa**-ne ne conuru o-teber a zeet Yešo nomog **ur-ba'as**, ye tuuru yish, remen ye hyenet urege wua taas gom **Ho-de ur-Wuwe**. ⁸ Amba Yešo napuru barag-se un ye, wu zeeru ka net-wu, “Inɛ eso o haan kanɛ co.” Ka net-wu indundurɔ kanɛ. ⁹ Ka da-de Yešo zeeru ye, “Um cit nɔ: ¿Ya ne **karamsa**-o na zee, a hoks m-nom **Ho-de ur-Wuwe**? ¿A gu ko a naase? ¿A gu hɔog-mo un net ko a ho?” ¹⁰ Wu gwoturu ye kap, ka da-de wu zeeru ka net-wu, “Neks kom-o ru.” Wu nomuru bo Yešo zee wu à, gom-o un kom-o un wu taaru.

¹¹ Ryaab-ʋs hɔoru ye, ye taknu barag-se un rii-yo ye he Yešo m-nom à.

Yešo dak yan-tom-ye un wu op un yoor

(Mati 10:1-4; Mark 3:13-19)

¹² Ka da-o Yešo daarɔ ur-dor wu konot, wu konuru Shir m-tet ur-bir. ¹³ Da-o ho-ur rwuune à, wu agnuru yan-neke-mo un wu be-de un wu, wu daaguru op un yoor [12] be-de un ye, wu eguru ye ur-jin, **Yan-tom**. ¹⁴ Simɔn (wu Yešo ege Bitrus à), un hen-ne un wu ne Andarawus, **Yakubu**, un **Yohana**, Pirip un Bataromi, ¹⁵ Matiyos, un Tomas, **Yakubu** (wà Arupayes), un Simɔn (wu a ro m-aag *Wan-ya'as ur-hi*), ¹⁶ Yahudas (wà **Yakubu**), un Yahudas Iskariyoti (wu babe Yešo un kom-to un yan-yage-to un wu à).

Yešo yooste, komo wu taas gom

(Mati 4:23-25)

¹⁷ Da-o Yešo kergene n-ton ur-dor un yan-tom-ye un wu ne à, wu esuru eso un be-de ro cangam à, un yan-neke-mo un wu ne deen. Hun-ne deen ye rwuune hono dak-o o-Judiya à, o-Urusharima ne, un hebe-mo o-Taya, o-Sidon ne bo-to un riib-o m-sa. ¹⁸ Ye haante ye hogute wu, komo remen wu

† **Bɔr-ʋs cind:4** 6:3-4 Hyen komo: 1Sam 21:1-6. ‡ **Bɔr-ʋs cind:4** 6:4 Hyen komo: Rewi 24:9.

taasté gòm-se ʊn ye komo, ka ye **ya-ut-kot** suwe à, ye ma ye haante Yeso taasté gòm-se ʊn ye. ¹⁹ Hun-ne kap senguru ye ci'it wu, remen 'wɔns-mo ʊn taas ʊn gòm ro be-de ʊn wu. Komo gòm-se ʊn ye taag kap.

*O-zak ʊn naasu-mo ʊt-men ne
(Mati 5:1-12)*

²⁰ Yeso gwoturu yan-neke-mo ʊn wu, wu zeeru,
“Shir ya'ag no o-kwum no ye ro koob-ne m-moka à,
remen gwomo-to Shir to ma no to!

²¹ Shir ya'ag no o-kwum no
ye ro m-hoge m-mer m-moka à,
remen Shir a coks no!

Shir ya'ag no o-kwum, no ro ʊs-'won m-moka à,
remen noa nemes!

²² Shir ya'ag no o-kwum da-o hun-ne yage no à,
ye con no á, yea pyapar no,
ye zee no ʊn men-ut jaas-to ne,
kap rem re **Wà-wu ʊn net!**§

²³ “Nom no men-ut pus-to da-o no hyene kaane, no hew hew-se o-zak, remen Shir essutu no caari-de ur-'yons n-ton. Nom no o-dish yea nomo no kaane, remen kaane ya-n-ga-ye nome yan-rwor ʊn Ma-to Shir.*

²⁴ “No ya-o-kwum m-moka noa warag rii-yo ur-'won,
remen no kumuste m-moka, yo hoog-m no cone à!

²⁵ Rii-yo ur-'won yo, no ye cigse m-moka à,
remen noa hoge mer!

Noa warag rii-yo ur-'won, no ya-ut-nemes m-moka,
noa nom tuk-mo ʊt-men har no 'un.

²⁶ Noa warag rii-yo ur-'won da-o hun-ne kap bom no à,
ya-n-ga-ye, ye ʊn ye bomog yan-rwor ʊn Ma-to Shir
ka bongon-de cow ye ʊt-men á.

*Con ya-ut-yage
(Mati 5:38-48; 7:12)*

²⁷ “Amba me no m-rure, no ye hoge me à, con no yan-yage-ut no, no nome ye rii-yo ur-bon. ²⁸ Ye pyapu no à, no kone ye Shir 'ye ye o-kwum, komo no kone ye nomo no men-ut jaas-to à rii-yo ur-bon. ²⁹ Wu ken wu kene wo o-raag, wakse wu o kuse à wu buse, urege wu ken wu dek wo ur-matuku, ya'as wu cop-o ru. ³⁰ Wu konu wo rii à, 'ya wu, komo wu rumsu wo rii à, wo zee wu muuntu wo á. ³¹ Bo o cone hun-ne nomo wo à, nomo ye kaane.†

§ **Bor-ʊs cind:22** 6:22 Hyen komo: 1Bit 4:14. * **Bor-ʊs cind:23** 6:23 Hyen komo: 2Nom 36:16; Seng 7:52. † **Bor-ʊs cind:31** 6:31 Hyen komo: Mati 7:12.

³² “Urege ye conu wə à, ye wə m-con, wəa kum o ka ur-'yons be-de Shir á. Kò **ya-ur-ba'as**-ye rə m-con un ye conu ye à! ³³ Urege ye nomo wə rii-yo ur-bon à, ye o he m-nome rii-yo ur-bon, wəa kum o ka ur-'yons á be-de Shir, ¿remen yan o o hette m-goks ur-'yons? Kò **ya-ur-ba'as**-ye rə m-nom kaane! ³⁴ Urege komo o muugute ye o hyane ye he wə m-hoks m-tope à, ¿wəa kum ur-'yons be-de Shir? Kò **ya-ur-ba'as**-ye rə m-muge **ya-ur-ba'as**, remen a muuntute ye! ³⁵ Amba con nə ye yagu nə à, nə nome ye rii-yo ur-bon, ya'as nə moog, nə dish a topo nə á. Urege nə nomog kaane nəa kum 'yons-ur caari, be-de Shir komo nəa warag yakar-ye un Shir wu jiishe à. Nom nə kaane remen Shir rə m-'ya un yan-nu-o o-kiit un yan-men-ut jaas-to ne. ³⁶ Hogu nə ur-'won bə tato nə rə ur-'won ne à.

Nə piishe hun-ne ut-ma á

(Mati 7:1-5)

³⁷ “Nə piishe hun-ne ut-ma á, komo Shir a piishu nə ut-ma á. Nə naas hun-ne á, komo Shir a naas nə á. Soks nə **ba'as-de** un hun-ne, komo Shir a soks **ba'as-ur** nə. ³⁸ Ya nə hun-ne, komo Shir a 'ye nə. Remen kaane nəa goks, me'es ut-shishe, Shir a dusu nə gwu caari hyo'ogse un kom-ut nə bə nəa hoks m-goks á. Bə o me'esse hun-ne à, kaane Shir he wə m-me'esse.”

³⁹ Yeso ruru ye ka ma-to us-weer to: “Ko-po rə m-neke un ko-po o-ko á, ye nome kaane ye a hebe n-me o-kuub kap.‡ ⁴⁰ Wu a m-yoose à, wu jiish wu rə wu m-yoose á, amba a komse wu m-yoose wua warag untun wu yoose wu à. §

⁴¹ “¿Remen yan o wotte m-gwot un ya o-gwo yo rə un yish-ur or ru à, amba wə gwot cik-o o-ce o rə n-me un yish un du á? ⁴² ¿Ya o hette m-zee un or ru, 'Hakkure, heno re, yage um hussutu wə ya o-gwo yo rə wə ur-yish à,' wə hoks m-hyan un cik-o rə un yish ru á? Nə ya-o-shepe! Takan nə m-hus un cik-o rə un yish nə à, ka da-de nə he m-hyan ur-bon ne ya o-gwo yo rə un yish or ru à o hussuru wu.

O-'yo un mat-de un yo ne

(Mati 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ “Yo, yo ur-bon rə m-mat un yakar-ye ur-bon, kaane komo 'yo-yo ba ur-bon yo a met yakar-ye ba ur-bon. ⁴⁴ Kò wu ke net-wu nak kə yo ke 'yo-yo remen gon yakar-ye un yo. Wəa ke ut-rum be-de o-yokor á, komo wəa ke m-bugur be-de o-tuntun á.* ⁴⁵ Kashi un net rə m-rwunte kashi un rii un hur-de un wu, net yo-wu, komo rə m-rwunte rii 'yo-yo

‡ **Bqr-qs cind:39** 6:39 Hyen komo: Mati 15:14. § **Bqr-qs cind:40** 6:40 Hyen komo: Mati 10:24-25; Yoha 13:16; 15:20. * **Bqr-qs cind:44** 6:44 Hyen komo: Mati 12:33.

ʉn hur-de ʉn wʉ, remen nu-ɔ rɔ m-rwɔr ʉn rii-yo rɔ ʉr-hur à.†

Ko-ya-ʉs-weer ʉn ko-raag ne
(Mati 7:24-27)

⁴⁶ “¿Remen yan ɔ nɔ rotte me m-aag, ‘Gos-wʉ, Gos-wʉ,’ amba nɔ m-nɔm yo ʉm zee nɔ á? ⁴⁷ Kɔ wʉ ke wʉ haane be ʉn de à, komo wʉ hoge ma-ʉt re wʉ dɔre tɔ, man kutʉ nɔ bɔ wʉ rɔ à. ⁴⁸ Ya wʉ rɔ ʉntʉn wʉ ken net-wʉ, wʉ ine ʉt-ma tɔ o-hur à, wʉ kumu ʉr-dor, wʉ maaru ma-tɔ ʉn wʉ kane. Roog-ɔ hanturu m-hɔ, mo tamuru ka hur-ɔ amba ɔ nukte á, remen wʉ maag ɔ n-ton ʉr-dor. ⁴⁹ Amba wʉ hoge ma-ʉt re à, wʉ joruru tɔ, ya wʉ rɔ ʉntʉn net-wʉ ma'e hur-ɔ ʉn wʉ o-wak à, da-ɔ hɔ-m taame ka hur-ɔ à, ɔ heeg ʉn gyept-ɔ ʉn yish, komo ɔ rugumsute kap.”

Bɔr-ʉs ta'yoor

Yeso ta'aste gom-o ʉn ko-ya-m-guw
mo ʉn caari-wʉ ʉn net ko-Roma
(Mati 8:5-13)

¹ Bɔ Yeso komoste m-rure ʉn ka hun-ne ye ka rii-yo à, wʉ haaru o-Kapanahum. ² Ko-caari-wʉ ʉn net ko-Roma, rɔ ʉn ko-guw ne kane, wʉ hur-de ʉn wʉ rɔ be-de ʉn wʉ à, ka ko-guw-wʉ, wʉ keese á, wʉ rɔ ma-tɔ m-mar. ³ Bɔ ka caari-wʉ ʉn net-wʉ hoge ma-ʉt Yeso à, wʉ tomuru ye ken sek-ye ye ʉn **Yahuda**-ne, ye kon Yeso wʉ haan wʉ taas gom-ɔ ʉn ko-yan-guw-mo ʉn wʉ. ⁴ Ye haaru be-ur Yeso ye suru wʉ ʉs-kon, “Ka net-wʉ woog, o gu wʉ, ⁵ remen wʉ conog hun-ne na komo wʉ ʉn hi ʉn de ʉn wʉ, wʉ meete na **kuke-ɔ ʉn yoos ʉn Ma-tɔ Shir.**”

⁶ Ka da-de Yeso haaru ʉn ye ne. Hew-ur rɔ kus a woot ʉn hur-ɔ ʉn ka caari-wʉ ʉn net-wʉ á, wʉ tomuru a rure Yeso, “Gos-wʉ, wo rangse hi ʉn du á, remen me bo'os o haan ʉn hur-o re á. ⁷ Komo me dek ʉm bo'oste ʉm habe be ʉn du ʉn hi ʉn de á. Wo de nom ʉt-ma temb, komo gom-ɔ ʉn ko-guw re ɔa te. ⁸ Me ma, net-wʉ, wʉ a sagbe ʉt-gwomo n-ton ʉn caari-ye ʉn hun-ne à, ʉntʉn wo, komo me ʉn karma-ne be ʉn de. Me m-zee wan-gaan, ‘Neke!’ Komo wʉ neke. Me zee wan-gaan ‘Haan!’ Wʉ haan komo, me m-zee ʉn ko-guw re, ‘Nom yo ka!’ Komo wʉ nom yo.”

⁹ Yeso bopuru o-nu bɔ wʉ hoge kaane à, wʉ wakturu ʉs-ajima ne wʉ zeeru ka buug-de ʉn hun-ne ye rɔ wʉ m-dɔre à. “Me nɔ m-rure, me ro kumug wʉ deke ma-ʉt re kaane ʉntʉn ka net-wʉ á, kɔ ʉn dak-o o-Isra.”

† **Bɔr-ʉs cind:45** 6:45 Hyen komo: Mati 12:34.

10 Yan-tòm warguru ùn hur-o ùn ka caari-wu ùn net-wu, ye 'wossuru ka ko-guw-wu ba ùn gom.

Yeso 'yonste wà-wu ùn ko-gwor

11 Bò doote à, Yeso haaru o ken bo-o, a o m-zee o-Neen, yan-neke-mo ùn wu shite wu ùn hun-ne ne ut-moor ne. 12 Bò ùn woön-mo ùn wu ùn ish o-bo, yan-duk ro m-rwuun ur-u ne. Ka wu mare à, wà-wu ùn wu ken ko-gwor-wu ne'a, wu ro wu cot wan-gaan, komo hun-ne deen ro ùn wu ne. 13 Da-o Gos-wu hyane wu à, wu hoguru 'won-de ùn wu, Yeso zeeru wu, "Wò 'won á!" 14 Wu nekuru wu ci'uru ka rii-o ye sawante ur-u à, ye essuru. Yeso zeeru, "Wan-campo, um zeege wo ine!" 15 Ka wu mare à, inuru tara, wu tepruru, Yeso muuturu wu be-ur inu ùn wu.

16 Kap mo ùn ye hoguru o-gyer, ye bomuru Shir. Ye zeeru, "Ko-caari-wu ùn **wan-Rwor ùn Ma-to Shir** haante be-ur na! Shir haante wu guut hun-ne ye ùn wu."

17 Ma-ut Yeso ruuru hono dak-o o-Judiya us-riib ne.

*Yan-tòm Yohana Wa-m-Yo'os
ùn hun-ne m-ho
(Mati 11:2-19)*

18 Da-o yan-neke-m **Yohana Wa-m-Yo'os ùn hun-ne m-ho** rure wu kap rii-yo ye hyane à, wu aaguru nen yoor be-de ùn ye. 19 Wu tomuru ye be-ur Yeso remen ye cit wu: "¿Wo wu **Yohana** zee wu roone, ko te waase wu ken wu?"

20 Bò ye woonte be-ur Yeso à, ye zeeru, "**Yohana Wa-m-Yo'os ùn hun-ne m-ho** tomontu te, te cit urege ¿wo wu, wu zee wu roon, ko ne te waase wu ken wu?"

21 Ùn ka da-o, Yeso taaste gom-se ùn hun-ne deen, ùn ye ro ùn gom-se ùn **ya-ut-kot** ne à, komo po-ne kumug o-hyan. 22 Wu shasuru yan-tòm **Yohana**, "Warag no, no rure **Yohana** yo no hyane, ùn yo no hoge ne à: Po-ne hyanag, ryam-ne kumug us-na, **cim**-ne waragte por por, 'kato-ne ro m-hoge, margan-ne inute, komo koob-ne hogute ka **Ma-to m-Rerem** to.* 23 Ya-o-kwum-ye, ye esse ur-hur be ùn de à."

24 Bò yan-tòm **Yohana** aragsute à, Yeso taknuru ma-to ùn wu be-de ùn ka buug-de ùn hun-ne de. "Bò no ruwe be-ur **Yohana** be-de o-dákár à, ¿ya no ro zeege no hyen? ¿M-yó, m-nakt ut-po ye? 25 ¿Ya no ruwe m-hyane? No ùn ru kané remen no hyenet net-wu cope saw-to ur-bon à. Ye cope saw-to ur-bon à ye ro ùn pyo-o ut-gwomo! 26 No ruug remen no hyenet **wan-rwor ùn Ma-to Shir**. Ee, kaane o, **Yohanawan-Rwor ùn Ma-to Shir** wu amba no hyanag yo arge **wan-Rwor ùn Ma-to Shir** à. 27 **Yohana** wu Ma-to Shir

* **Bqr-qs ta'yoor:22** 7:22 Hyen komo: Isha 35:5-6; 61:1.

zee, 'Shir zeeq, gwotbe man tom wan-tom re un co ru wu tikshi wo o-cow.'† 28 Me no m-rure, **Yohana** jiište ko wu ke net-wu hono o-dak pitip. Amba wu ro rek-wu be-de un gwomo-to Shir à, wu arage **Yohana**."

29 Hun-ne kap hogute wu, un **yan-goks un tar**-ne. Ye dorute yo Shir zee à, komo **Yohana** yo'oste ye m-ho. 30 Amba **Parisa**-ne, un yan-Napse o-**karamsa** ne, ye yagute yo Shir hyenu ye à, remen ye con **Yohana** yo'os ye m-ho á.‡

31 Yeso senguru m-zee, "M-moka un zyan o um he m-hongse un hun-ne ye un caane? zUntun yan ye ro? 32 Ya ye ro untun yakar-ye she'ete n-me un be-de ut-baab à. Buug-ur gaan kangsuru de ken.

"Te bu'utu no dum-to ur-ge,
amba no hew á!
Te hutu no sep-to m-mar,
amba no 'won á!'

33 **Yohana** Wa-m-**Yo'os un hun-ne m-ho** haante, wu nomog o-**swoot**, komo wu swo m-ke á, remen kaane no zeeq, 'Ya-ut-koť daag wu ur-hi.' 34 **Wa-wu un net** haante, wu reeq, wu su, no zeeq, 'Gwot no ka net-wu! Ko wa-o-hambo wu m-re, m-swq ne, ko-nay-wu un **yan-goks un tar**, un **ya-ur-ba'as** ne.' 35 Da-o hun-ne gokse Shir à, a hyen weer-se un Shir, nip-o."

Yeso un hur-o Simon ko-Parisa

36 Ko-**Parisa** banag Yeso re un ga-to m-rim, Yeso haaru un hur-o un wu, wu she'eturu wu reet ut-ga. 37 Kane un ka bo-o wu ken ne'a-wu ro kon wu ro un she'et-de **ur-ba'as** à. Wu hogute Yeso ro m-re un rii-yo m-re un hur-o un ko-**Parisa**, wu hanturu ur-batta de un now-mo m-shi'igin mo un hwor deen. 38 Wu esuru un jim-ur Yeso, un na-se un wu, us-'won wu ro m-muse un na-us Yeso un yish-mo un wu. Ka da-de wu peguru na-us Yeso un hi-se un wu, wu hamturu na-us Yeso, wu hokmoru ka now-mo un na-us Yeso.§ 39 Bo ka ko-**Parisa**-wu hyente kaane à, wu zeeru hi un de un wu, "Urege de ka net-wu **wan-rwor un Ma-to Shir** wu, wua nep ko-yan-gon ne'a-wu ro wu m-ci, wua nep gon she'et-de un ka ne'a-wu de **ur-ba'as**!"

40 Yeso rwunturu ut-ma wu zeeru wu, "Simon, me un rii ne un ruru wo."

Wu zeeru, "Ee, Wa-ur-Yoos, ruru me."

41 Yeso zeeru, "Nen yoor mok hwor be-de un wu ken wu. Wan-gaan mok zungu-us taan [500] se un hwor, wan-gaan

† **Bqr-qs ta'yoor:27** 7:27 Hyen komo: Mara 3:1. ‡ **Bqr-qs ta'yoor:30** 7:29-30

Hyen komo: Mati 21:32; Ruka 3:12. § **Bqr-qs ta'yoor:38** 7:37-38 Hyen komo: Mati 26:7; Mark 14:3; Yoha 12:3.

kwooz-ʉt yoor ʉn op [50]. ⁴² Kap mo ʉn ye yatt-wʉ hokse m-top á, remen kaane wʉ yaksuru ye kap, nen yoor mo ʉn ye, ¿wan wʉ ne he m-jiish m-con ʉn ka wʉ muuge ye hwor?"

⁴³ Simon shasuru, "Man zee ka wʉ jiishe m-moog à."

Yeso zeeru, "O shaks hond hond." ⁴⁴ Wʉ wakturu be-de ʉn ka ne'a-wʉ, wʉ zeeru Simon, "¿O hyanag ka ne'a-wʉ? Um haante n-me ʉn hur-o ru, wo 'ya me m-ho remen um so'oste na-ʉs re á, amba ka ne'a-wʉ so'oste na-ʉs re ʉn yish-mo ʉn wʉ, wʉ peguru se ʉn hi-se ʉn wʉ. ⁴⁵ Wo hamat me da-o o barku me á, amba ka ne'a-wʉ, wʉ yage hamat ʉn na-ʉs re á, da-o um cowne har m-moka. ⁴⁶ Wo es m-now remen hi ʉn de á, amba wʉ duusute na-ʉs re m-now mo m-shi'igin. ⁴⁷ Me wo m-rure unze, ka con-mo, mo wʉ kutu me à, kutute unze Shir sokste **ba'as-de** ʉn wʉ kap. Amba wʉ cone hiin à, Shir a soks **ba'as-de** ʉn wʉ hiin."

⁴⁸ Ka da-de Yeso zeeru ka ne'a-wʉ, "A sokste **ba'as-ʉt** ru."

⁴⁹ Ka ye ro tara kane à, taknuru m-zee, "¿Wan wʉ ne wʉ ro, wʉ sokste **ur-ba'as**?"

⁵⁰ Amba Yeso zeeru ka ne'a-wʉ, "Shir guug wo remen o shereg be ʉn de, arag ʉn gwugwu-mo ur-hur."

Bqr-ʉs eer

Ne'a-ne ye shiye Yeso à

¹ Bq da-o doote à, Yeso doruru to ken bq-ʉt caari-to, ʉt-rek-to ne, wʉ ro m-rwor ʉn **Ma-to m-Rerem** to ʉn gwomo-to Shir. Yan-neke-mo ʉn wʉ op ʉn yoor [12] ro ʉn wʉ ne. ² Ye ken ne'a-ne ye, ye Yeso ruute **ya-ʉt-kot** à, ʉn se ken gom-se ne à, doruru wʉ. **Meri** (wʉ a m-aag *Magudarin*), wʉ a ruute **ya-ʉt-kot** ta'yoor à. ³ Jonana wʉ campo ʉn wʉ Cuza caari-wʉ ʉn net be-de ʉn piish ʉt-ma be-ur **Here**, komo Susana, ʉn ye ken ne'a-ne ye ne deen. Ye yasuru rii-yo ye rotte à, remen a guut Yeso ʉn yan-neke-mo ʉn wʉ ne.*

Sha-mo ʉt-ma to ʉn wa-ur-go

(Mati 13:1-9; Mark 4:1-9)

⁴ Hun-ne masuru m-haan be-ur Yeso bq-ʉt-bq, komo bq hun-ne morge deen à, Yeso rworuru ka sha-mo ʉt-ma mo:

⁵ "Q ken da-o wʉ ken net-wʉ ruug kapu ʉn pot. Bq wʉ kepte go ʉn pot o-kat à, ye ken ye henuru ʉn cow, a yawguru ye kane, yege-no reeru ye kap. ⁶ Ye ken ye henuru ʉt-ta'ar, bq ye pote à, ye hwo'uru remen ka be-de rott o-wus á. ⁷ Ye ken go-ye henuru be-de ʉn yokor, ye bosuru amba ʉt-po ʉn ka yokor-ye ne hooru ye. ⁸ Ye ken go-ye henuru ʉn dak-o

* **Bqr-ʉs eer:3** 8:3 Hyen komo: Mati 27:55-56; Mark 15:40-41; Ruka 23:49.

ur-bon. Ye bʋsuru ye rwunturu pot, ko yo ke yish o-zungu [100].”

Yeso komuru m-zee, “Hogu no, urege no ro ut-to ne!”

Yo hante ka sha-mo ut-ma mo à
(Mati 13:10-17; Mark 4:10-12)

⁹ Yan-neke-mo un wu cituru wu, “¿Ya o conu te m-rure ne un ka sha-mo ut-ma mo?” ¹⁰ Wu shasuru, “Rii-yo a wuke be-de un gwomo-to Shir à, yo ro un kom-ut no, amba be-de un ye ken ye se a mossute un sha-mo ut-ma ne remen yea gut, amba yea hyen á, komo yea hoge amba yea nep á.†

Yeso rurute ye rii-yo ka sha-mo ut-ma
to un wa-ur-go to zee à
(Mati 13:18-23; Mark 4:13-20)

¹¹ “Ka sha-mo ut-ma to mo ka: Ka go-ye Ma-to Shir to. ¹² Ka go-ye hene un cow à, ye ro ye hoge à, amba **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** haag wu deks yo ye hoge à un hur-de un ye, remen wu wenet ye be-de m-goks un ma-to un gwu. ¹³ Ka go-ye hene ut-ta'ar à, ye ro ye hoge ut-ma à, ye goksuru gwergwer. Amba to cow ye ut-men á, ya o-da hiin ye gokse, amba da-o meger-ut woone à, ye hosuru. ¹⁴ Ka ye hene be-de un yokor à, ye ro ye hoge à, komo ye goks, amba yaane ye un ye nen á, remen con-to un rii un tuk-mo ut-men ne, con-to un hwor, un con-to un hoge m-rerem ne. ¹⁵ Ka ye hene un dak-o ur-bon à, ye ro ye hoge ut-ma à, komo ye essuru to un hur-de o-dorotte komo ye senguru m-nom un rii-yo Shir con ne à.

Ur-pitirra hokke o-kok
(Mark 4:21-25)

¹⁶ “Hun-ne ro m-do ur-pitirra ye hokkuru de o-kok á. Ko un kus-o o-kwuur á. Ye de m-dor n-ton remen ya-m-cowon ye hyenet.‡

¹⁷ “Bo un yo no wuke à, Shir a rwunte yo cas, komo bo un yo no hokke à, Shir a hyen yo wu rwunte yo cas.§

¹⁸ “Nom no ceen, bo no ro m-hoge à, remen ye ro un rii ne à, ye a he m-do'e, amba ye rotte rii á, Shir a rumus ka yo ye hyane ye ro un yo ne à.”*

Inu Yeso un hen-ne ye un wu ne
(Mati 12:46-50; Mark 3:31-35)

¹⁹ Inu Yeso un hen-ne ye un wu ne haante be-de un wu, amba ye hoks wu m-dore á remen hun-ne nomog deen.

† **Bqr-ʋs eer:10** 8:10 Hyen komo: Isha 6:9 (ut-Girik). ‡ **Bqr-ʋs eer:16** 8:16 Hyen komo: Mati 5:15; Ruka 11:33. § **Bqr-ʋs eer:17** 8:17 Hyen komo: Mati 10:26; Ruka 12:2.

* **Bqr-ʋs eer:18** 8:18 Hyen komo: Mati 25:29; Ruka 19:26.

20 Wu ken wu zeeru Yeso, "Inu ru un hen-ne ru ne ro eso n-do komo ye conog wo m-hyan."

21 Yeso zeeru ye kap, "Inu re un hen-ne re ne ye ro, ka ye hogē Ma-to Shir à, ye nom bo ka ma-to zee à."

Yeso reſte m-ho

(Mati 8:23-27; Mark 4:35-41)

22 De ken ho-de Yeso daaru o-hat, un yan-neke-mo un wu ne. Komo wu zeeru ye, "A pes no de ka jit-de un caari-o o-mar de." Ye taknuru m-ru. 23 Bo ye ro m-neke à, Yeso 'hebu m-rew. Ye ro kanē caari-mo m-yo hunduru n-ton o-mar, komo ho-m taknuru m-shi o-hat, ye hyanuru m-mar un yish. 24 Yan-neke-m Yeso haaru be-de un wu, ye 'yonsuru wu, ye ro m-zee, "Gos-wu, Gos-wu! A ma-to m-mar!"

Yeso inuru, wu huru m-yo ut-gaag, m-ho ne mo resuru temb. 25 Ka da-de wu zeeru yan-neke-mo un wu, "¿Remen yan o no sherté un me á?"

Amba ye hogute o-gyer komo ye zeeru hi un de un ye, "¿Yan gon net-wu ne wu ka? M-yo, m-ho ne mo ro wu odorotte."

Yeso ruutute

wu ken net-wu ya-ut-kot

(Mati 8:28-34; Mark 5:1-20)

26 Yeso un yan-neke-mo un wu ne pasuru riib-o dak-o o-Garasa, o ro pesto-de Mar-o o-Gariri à. 27 Bo Yeso yawagte o-riib à, wu gonturu wu ken net-wu, ko-ya-o-Gedara, wu ro un **ya-ut-kot** ne à. Ka net-wu nomog us-hak deen wu ro m-neke ur-kor komo wu ro m-she'et o-hur á, se be-de un saag-se un margan-ne wu ro m-she'et. 28 Bo wu hyente Yeso à, wu 'yonsuru us-cor wu kanuru, wu soru hi un de un wu n-dak un na-us Yeso komo wu nomuru o-zaaz, "Yeso, Wa-wu un Shir n-Ton! ¿Ya o cone un me ne? Um konog wo, wo 'ya me ur-koob á!" 29 Wu zeeg kaane remen Yeso zeeg **ya-ut-kot** ye ru un hi-de un wu. Ye swoog wu m-so n-dak, komo hun-ne un wu ka'ag wu ba m-ru, ye ka'ag wu ut-kom us-na ne, wu kesemse. Ka **ya-ut-kot** ye ro wu m-ruut o-kot remen ye zungute wu.

30 Yeso cituru wu, "¿Waane jin un du?"

"Jin un de 'Timb.' " Wu un shas kaane remen **ya-ut-kot** ro deen un hi-de un wu. 31 Ka **ya-ut-kot** ye konuru Yeso, "Wo 'ya te ur-koob un kuub-o ur-duw á."

32 Caari-o un kur-o un arede ro kanē yow yow, ye ro ut-re n-riib ur-dor. Ka **ya-ut-kot** ye konuru Yeso yage ye tuwut be-de un arede, komo wu yaguru ye. 33 Ye ruuru be-de un ka net-wu, ye warguru be-de un arede. Ka kur-o un arede o

yirugburu o-bung se n-me un caari-o o-mar ho-m reeru ye kap.

³⁴ Bo yan arede hyane yo nome à, ye somuru o-rek. Ye ko'oturu hono o-bo ut-kat ne. ³⁵ Hun-ne ruuru ye hyenet yo nome à, komo bo ye wo'onte be-ur Yeso à, ye hyanu ka net-wu, wu **ya-ut-kot** ru'e be-de un wu à, wu ro tara un na-us Yeso, ut-gund ne to ur-bon tapse komo wu ro ba un gom, ye hoguru o-gyer kap mo un ye. ³⁶ Ye hyane yo nome à, ye ruru hun-ne bo Yeso taase gom un wu à. ³⁷ Ka da-de hun-ne kap un ka raag-o konuru Yeso wu arag so wu he'e à, remen ye hogute o-gyer. Yeso daaru o-hat wu ro ma-to marag. ³⁸ Ka net-wu a ruute **ya-ut-kot** be-de un wu à, konuru Yeso, "Yage um dorute wo."

Amba Yeso zeeru, ³⁹ "Ay, warag o-hur, o rure ye yo Shir nomo wo à."

Ka net-wu doruru hono o-bo, wu ro ye m-rure yo Yeso nome wu à.

*Wà Jaros wan-ne'a,
un wu ken ne'a-wu ne
wu ci'e gund-o Yeso à*

(Mati 9:18-26; Mark 5:21-43)

⁴⁰ Da-o Yeso muune de ka jit-de o-mar de à, hun-ne barkute wu, remen ye ro wu ur-er. ⁴¹ Wu ken net-wu wo'onuru, jin-de un wu Jaros, net wan-co un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, o ro kane à. Wu soru hi un de un wu n-dak un na-us Yeso wu konuru Yeso remen wu heet un hur-o un wu. ⁴² Remen wa un wu wan-ne'a, wu ro wu wangaan à, hak-se un wu untun op us-yoor [12] wu ro ma-to m-mar.

Yeso ro m-neke, hun-ne ro wu m-moor deen ko o ke raag-o. ⁴³ N-me un ye wu ken ne'a-wu ro kon wu swo ur-koob hyo-mo wu m-ru à har hak-us op us-yoor [12], wu hoog kap yo wu rotte à un hoob-o ko-ya-us-baat, amba yatt-wu hokse taas un gom-o un wu á. ⁴⁴ Wu cowuru un buug-de un hun-ne n-jim Yeso, komo wu ci'uru riib-o un gund-o Yeso, ka hyo-mo ro wu m-ru à mo ka'uru. ⁴⁵ Yeso cituru, "¿Wan wu ne ci me?"

Ko wu ke she'uru, Bitrus zeeru, "Gos-wu, hun-ne ro un riib-us ru kap ye ro wo m-megemse."

⁴⁶ Amba Yeso zeeru, "Wu ken wu ci'ig me, um nak remen 'wons-m ruug be un de." ⁴⁷ Ka ne'a-wu napuru Yeso nepste, wu rwuunuru us-zap, wu heeru un na-us Yeso. Un hyan-o un ko wu ke, wu ruru Yeso yo rwo'e wu ci'it Yeso à, komo wu ruru Yeso bo gom-o un wu ta hwew à. ⁴⁸ Yeso zeeru wu, "Wà re, Shir taaste gom ru, remen o shereg be un de. Arag gwugwu."

⁴⁹ Yeso r̄o m-zee ʉn kaane, ko-yan-t̄om r̄o m-woon s̄o ʉn hur-o ʉn wan-co ʉn **kuke-o ʉn yoos ʉn Ma-to Shir**. Wu r̄uru Jaros, “Wà ru wan-ne'a mereste, w̄o su'e Wa-ur-Yoos á.”

⁵⁰ Amba Yeso hoguru w̄u zeeru Jaros, “W̄o hoge o-gyer á, w̄o de sher be ʉn de, komo wà ru w̄u warag ba ʉn gom.”

⁵¹ B̄o Yeso woone ʉn ka hur-o à, w̄u zeeru k̄o w̄u ke w̄u es n-d̄o, s̄e Bitrus, **Yohana ʉn Yakubu**, s̄e komo tato ʉn wà, o-inu ne. ⁵² K̄o w̄u ke r̄o ʉs-'w̄on remen ka wà-wu. Yeso zeeru, “N̄o 'w̄on á, ka wà-wu, w̄u mar á, rew-m̄o w̄u rotte!”

⁵³ Ye nemsuru w̄u kap, remen ye nepse w̄u mereste. ⁵⁴ Amba Yeso bopuru kom-o ʉn ka wà-wu, w̄u zeeru, “Ine, wà re!” ⁵⁵ Hoog-m̄o ʉn ka wà-wu muunuru, w̄u inuru kagat. Yeso zeeru ye, “Ya n̄o w̄u rii-yo m-re.” ⁵⁶ In-ne ye ʉn w̄u bopuru o-nu, amba Yeso zeeru ye, “N̄o rure net yo nome á.”

B̄or-ʉs jero

*Yeso tomog yan-neke-m̄o ʉn wu
op ʉn yoor [12]*

(Mati 10:5-15; Mark 6:7-13)

¹ Yeso agnuru yan-neke-m̄o ʉn w̄u op ʉn yoor [12] be-ur gaan, w̄u ya'uru ye ur-beeb, ut-gwomo ne, t̄o ʉn ruut ʉn **ya-ut-kot**, komo ʉn taas ʉs-gom ne. ² Ka da-de w̄u tomuru ye, ye rur ma-to ʉn gwomo-to Shir komo ye taas ʉs-gom. ³ Wu zeeru ye, “N̄o dek rii remen ka hew-de á, o-k̄o, k̄o o-ba, rii-yo m-re, k̄o hw̄or, k̄o matuku-de arge ur-gaan á. ⁴ She'et n̄o be-de a barku n̄o à, har n̄o ruut ʉn ka b̄o-o. ⁵ Be-de hun-ne barku n̄o á, ru n̄o ʉn ka b̄o-o, komo n̄o soks hu-m̄o ʉn na-ʉs n̄o, ye nept n̄o huste hi ʉn n̄o.”*†

⁶ Yan-neke-m̄o ʉn w̄u ruuru ye doruru ut-b̄o, ye r̄o m-rw̄or ʉn ka **Ma-to m-Rerem** t̄o komo ʉn taas ʉn gom-se ʉn hun-ne k̄o kene.

Here zo'orsute

(Mati 14:1-12; Mark 6:14-29)

⁷ Da-o **Here** [Atipas], ko-gwamna-wu o-Gariri, hoge kap rii-yo takan à, w̄u zo'oruru, remen ye ken hun-ne ye r̄o m-zee **Yohana** [Wa-m-Yo'os ʉn hun-ne n-me m-h̄o] inute ut-marimar. ⁸ Ye ken ye r̄o m-zee, **Ereja** muune, komo ye ken ye zee **wan-Rwor ʉn Ma-to Shir** n-ga muute ʉn hoog ne.‡

⁹ **Here** zeeru, “Um kupste hi-ur **Yohana**, amba ¿wan w̄u ne w̄u ka net-wu, w̄u r̄o m-nom ʉn gon se ka rem-se?” Komo w̄u r̄o m-senge w̄u hyenet Yeso.

* **B̄or-ʉs jero:5** 9:3-5 Hyen komo: Ruka 10:4-11. † **B̄or-ʉs jero:5** 9:5 Hyen komo: Seng 13:51. ‡ **B̄or-ʉs jero:8** 9:7-8 Hyen komo: Mati 16:14; Mark 8:28; Ruka 9:19.

*Yeso cokste hun-ne
dugu-qs taan [5,000]*

(Mati 14:13-21; Mark 6:30-44; Yoha 6:1-14)

¹⁰ Yan-Tom Yeso muunuru komo ye ruru Yeso kap rii-yo ye nome à. Wu dekuru ye, komo ye ruuru un hi un de un ye, ye cowuru o ken bo-o jin-de un o o-Besayada. ¹¹ Da-o buug-de un hun-ne hoge kaane à, ye doruru wu. Wu barkuru ye, wu ruru ye ma-to un gwomo-to Shir, wu taasuru gom-se un ye cone gom-se un ye te à.

¹² Da-de ho-ur ro ma-to m'hebe à, yan-neke-mo un wu nen op un yoor [12] haaru be-de un wu ye zeeru, "Zee ka hun-ne ye warag remen ye tuwut ut-hur, ut-kat ne un riib kané remen ye kumut rii-yo m-re un be-de m-rew ne, remen kané rii-yo m-re un be-de m-rew ne ro kon á."

¹³ Amba Yeso zeeru ye, "Ya no ye rii-yo ye he m-re à."

Ye shasuru, "Kap yo te rotte à shon-to ut-ga ut-taan to un jan ne yoor, ¿wo un con o te he te one hon un ka buug-de un hun-ne de rii-yo m-re?" ¹⁴ (Campo-ne wooste dugu-qs taan [5,000] kané.)

Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, "Zee no ye she'et buug-ut-buug, hun-ne kwooz-ut yoor un op [50] ko de ke buug-de."

¹⁵ Bo yan-neke-mo un wu komte m-nom kaane à, ¹⁶ Yeso dekuru ka burodi-ut taan-to un ka jan-ye ne yoor, wu gwoturu n-Ton un shir, wu bomuru Shir, wu yeksuru ka ga-to bos-ut-bos un jan ne. Wu yasuru yan-neke-mo un wu, ye wonge hun-ne. ¹⁷ Kap mo un ye, ye reeru, ye ciig, komo yan-neke-mo un wu morogsuru to kwange à koor-ut op ut-yoor [12].

Bitrus rworog

ko-wa un wu Yeso ro à

(Mati 16:13-19; Mark 8:27-29)

¹⁸ De ken ho-de Yeso ro un kon-se Shir un hon-de un wu, yan-neke-mo un wu haaru be-de un wu. Yeso cituru ye. "¿Wan wu ne ka buug-de un hun-ne de zee um ro?"

¹⁹ Ye shasuru, "Ye ken ne zee **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho**. Amba ye ken ye zee **Ereja** wu, komo ye ken ye zee wan-gaan be-de un yan-rwor un Ma-to Shir n-ga wu muune un hoog."§

²⁰ Wu cituru ye, "No ne ¿wa un wu no zee um ro?"*

Bitrus shasuru, "Wo wu, **Kiristi**."

²¹ Ka da-de Yeso nakuru ye ut-to, "No rure ko-wan-gaan ka rii-yo á."

§ **Bqr-qs jero:19** 9:19 Hyen komo: Mati 14:1-2; Mark 6:14-15; Ruka 9:7-8.

* **Bqr-qs jero:20** 9:20 Hyen komo: Yoha 6:68-69.

*Yeso rworog swo ʉr-koob
ʉn mar-mo ʉn wu ne*

(Mati 16:20-28; Mark 8:30—9:1)

²² Wu zeeru ye komo, “Me **Wà-wu ʉn net** a su ʉr-koob deen, komo sek-ye, ʉn Gwomo-ne ye ʉn kon-se Shir, komo ʉn **yan-Yoos-de o-karamsa** ne, ye kutu me ʉt-yage. Ye ho me, amba me nome ho-ʉt tet, man ine ʉn hoog ne komo.”

²³ Wu zeeru ye kap, “Bo ʉn wu cone m-neke ʉn me ne à, se wu, she'eg hi ʉn de ʉn wu, wu dek **kan-o** ʉn wu ko de ke ho-de, wu doru me.[†] ²⁴ Bo ʉn wu cone wuke ʉn hoog-mo ʉn wu à, moa ege wu, amba bo ʉn wu hoog-mo ʉn wu ege rem re à, wua kum mo.[‡] ²⁵ ;Yaane net kume, urege wu kumug saw-to ʉn hono o-dak kap, amba wu kum hoog-mo ʉn wu á? Wu kum rii á. ²⁶ Urege hun-ne ro m-hoge 'e-m re ʉn yoos ʉn de ne, kaane **Wà-wu ʉn net** he m-hoge 'e-mo ʉn ye da-o wu he m-muun ʉn sekemse-mo ʉn wu ne, ʉn mo ʉn tato ʉn wu ne, ʉn mo ʉn yan-tom-se Shir ne à. ²⁷ Nip-o, ye ken ye be-ʉr no kane, ye mer á, se ye hyanag gwomo-to Shir.”

Yeso barmute

(Mati 17:1-8; Mark 9:2-8)

²⁸ Untun ho-ʉt ta'voor bo m-zee kaane, Yeso dekuru Bitrus, **Yohana ʉn Yakubu** ne ye nekeru ʉn wu ne n-ton ʉr-dor ye konot Shir. ²⁹ Bo wu ro ʉs-kon à, co-o ʉn wu barmuru ʉn hon, komo saw-to ʉn wu warguru ʉt-pus to pyar. ³⁰ Un gyept-o ʉn yish, hun-ne yoor rwuunuru, ye ro ʉt-ma ʉn wu ne. Ka hun-ne ye **Mosa** wu ʉn **Ereja**. ³¹ Ye rwuune ʉn sekemse-mo n-ton ne, komo ye nomuru ʉt-ma ʉn Yeso ne. Hi-de ʉn ma-to ʉn ye de ka, bo Yeso he m-shoos ʉn Ma-to Shir wu meret o-Urusharima à. ³² Bitrus ʉn or ʉn wu ne, ye ro ʉn mar-mo m-rew, amba bo ye zute à, ye hyanuru mok-o Yeso ʉn ka hun-ne ye ne nen yoor. Ye ro eso ʉn Yeso ne. ³³ Bo ka hun-ne ye aragte ye yage Yeso à, Bitrus zeeru wu, “Gos-wu, nomog ʉr-bon bo te ro kane à! Tea nom depi-ʉt tet, ʉr-gaan rem ru, ʉr-gaan de ma **Mosa**, ʉr-gaan komo, de ma **Ereja**.” (Wu nap yo wu ro m-zee á.)

³⁴ Bo wu ro m-senge mo tep à, ke'ente-ʉr rwuunuru de hokkuru ye de nomuru ye m-wuwur, **yan-neke-m Yeso** hoguru o-gyer bo ka ke'ente-de hokke ye à. ³⁵ Cor-o rwuunuru ʉn ka ke'ente-de o ro m-zee, “Wu ka, wu ro wà re, wu um daage à, hogu no ma-to ʉn wu!”^{S*}

[†] **Bor-ʉs jero:23** 9:23 Hyen komo: Mati 10:38; Ruka 14:27. [‡] **Bor-ʉs jero:24**

9:24 Hyen komo: Mati 10:39; Ruka 17:33; Yoha 12:25. **S Bor-ʉs jero:35** 9:28-35

Hyen komo: 2Bit 1:17-18. * **Bor-ʉs jero:35** 9:35 Hyen komo: Isha 42:1; Mati 3:17; 12:18; Mark 1:11; Ruka 3:22.

³⁶ Bq ka cqr-o restę à, ye hyanuru Yeso un hon-de un wu. Yan-neke-mo un wu kamuru o-nu, ye rure ko-wan-gaan yo ye hyanę ka da-o á.

*Yeso taaste gom-mo un wa-ut-kot
(Mati 17:14-18; Mark 9:14-27)*

³⁷ Bq ish geste à, Yeso un yan-neke-mo un wu ne nen tet kergunuru n-ton un ka dor-de, caari-de un buug-de un hun-ne wooru be-ur Yeso. ³⁸ Un ka buug-de, wu ken net-wu 'yonsuru us-cqr, "Wa-ur-Yoos! Um konog wo, gu wa re, wu ro me wan-campo un hon-de un wu! ³⁹ Ko-**ya-ut-kot** bok wu, wu 'yonste us-cqr wu soru wu pak, kop-ut ro m-rwuun o-nu, ye ro wu m-rangse kaane, ye wu m-yage wu aragte á! ⁴⁰ Um konog yan-neke-m ru remen ye ruute ka wa-ut-kot wu, amba ye hoks á."

⁴¹ Yeso shasuru, "Re nome ne no gokste o-nip á, no **ya-ur-ba'as!** ¿Har yan da-o um he m-hakkure un no ne?" Ka da-de wu zeeru ka net-wu, "Hante wa ru kane."

⁴² Bq ka wa-wu ro m-nekne à, ka wa-ut-kot wu kapsuru wu n-dak kak. Yeso huru wa-ut-kot ut-gaag. Wu taasuru gom-o un ka wa-wu, wu tebburu ka tato-o. ⁴³ Ka hun-ne ye kap hyanuru o-made, ut-gos, un 'wons-mo Shir ne.

*Yeso doog rwor-m ma-to
un mar-mo un wu*

(Mati 17:22-23; Mark 9:30-32)

Da-o hun-ne ro un barag-se un kap rii-yo Yeso ro m-nom à, wu zee yan-neke-mo un wu, ⁴⁴ "To-ut to ka no rii-yo um he no m-rure á! A ya'as **Wa-wu un net** be-de un gwomo-to un hun-ne." ⁴⁵ Amba yan-neke-mo un wu ye nap yo wu ro ye m-rure á. A rwunte to cas bo ye he m-nap á, komo ye cit wu ko yan yo á, remen ye ro m-hoge o-gyer.

¿Wa jiishe ut-gossu ne?

(Mati 18:1-5; Mark 9:33-37)

⁴⁶ Ma-ut sunute **yan-neke-m Yeso** ye conog ye nep wu jiishe ut-gos à, be-de un ye.† ⁴⁷ Yeso napuru yo ye ro m-ceker à, wu deknuru wa rek-wu, wu essuru wu n-riib o un wu. ⁴⁸ Wu zeeru ye, "Ko wu ke barke ka wa-wu un jin un de, wu barkutu me, komo wu barku me à, wu barkute wu tomne me à. Remen kaane wu ro rek-wu be-ur no à, wu ro gos-wu kap."‡

*Bo un wu barku no à, wu ma no wu
(Mark 9:38-40)*

† **Bqr-qs jero:46** 9:46 Hyen komo: Ruka 22:24. ‡ **Bqr-qs jero:48** 9:48 Hyen komo: Mati 10:40; Ruka 10:16; Yoha 13:20.

49 **Yohana** cepuru ʉt-ma, “Gos-wu, te hyanag wu ken net-wu, wu ro m-ruut un **ya-ʉt-kot** un jin un du, te zeeru wu yage, remen be-ur na wu ro á.”

50 Yeso zeeru wu un or un wu ne, “No do wu m-wen á, remen ko wu ke wu yagu no á wu ma no wu.”

Ya-o-Samariya yagute goks un Yeso

51 Bɔ da-o woote yow yow o Shir hette Yeso m-dek n-ton à, wu zongsuru hur-de un wu, wu bopuru cow-yo o-Urusharima. 52 Wu tomuru yan-tom-ye un wu un co, n-me bo-o o-**Samariya** remen ye este ko yo ke rii-yo hond hond rem Yeso. 53 Amba ka hun-ne ye reenɔ ye goks wu á, remen ye nepse wu bupse cow-yo o-Urusharima. 54 Da-o yan-neke-mo un wu **Yakubu** un **Yohana** hyané kaane à, ye zeeru, “Gos-wu, zo conog te agan o-ra n-ton o saburse ye?”§

55 Yeso wakturu wu kangsuru ye. 56 Yeso un yan-neke-mo un wu ne haaru de ken bo-de.

Wan-dore-m Yeso (Mati 8:19-22)

57 Bɔ ye aragte arag-mo un ye à, wu ken net-wu zeeru Yeso, “Man dore wo ko ke so o ha'e.”

58 Yeso zeeru wu, “Kondo ro ʉt-wu ne, yege-no ro ʉt-kur ne, amba **Wà-wu un net** rott be-de wu he m-rus un hi-de un wu á.”

59 Wu zeeru wu ken net-wu, “Dond me.”

Amba ka net-wu zeeru, “Gos-wu, yage um ji'iste ur-takan remen um jukt tato re, da-o wu mere.”

60 Yeso shasuru wu, “Yage margan-ne jukt u-de un ye. Wo ha, o ko'ot gwomo-to Shir.”

61 Wu ken wu zeeru, “Gos-wu, man dore wo, amba se um kamasute hur-o re.”*

62 Yeso zeeru wu, “Ko wu ke wu bope kerem-de un na à, ka da-de wu masuru m-wakte us-ajima ne, hwaa-o wu ro be-de un gwomo-to Shir.”

Bɔr-ʉs op

Yeso tomog hun-ne

kwooz-ʉt tet un op un yoor [72]

1 Bɔ un kaane, Yeso daaguru komo ye ken hun-ne ye kwooz-ʉt tet un op un yoor [72]. Wu tomuru ye yoor yoor, ye tek co-o un wu ye tuw ko o ke bo-o, un kap be-de wu ro ma-to m-ha ne un hi un de un wu à. 2 Wu zeeru ye, “Ce-m

§ **Bɔr-ʉs jero:54** 9:54 Hyen komo: 2Gwm 1:9-16.
Hyen komo: 1Gwm 19:20.

* **Bɔr-ʉs jero:61** 9:61

rō deen, amba ya-m-ce hiin. Kōn nō wa-o-kat-wū dōon ya-m-ce, remen ye komot ka ce-mō un wū mō.* 3 Neke nō! Me nō m-tōm untun ca be-de un yege-dur.† 4 Nō dek hwor á, kō o-ba, kō nō dek ka'ante-tō arge na-o o-gaan á. Nō es nō gaste net un cōw á.

5 “Da-o nō ine m-cōw un o ken hur-o, takan nō m-zee, ‘Shir ‘ye ka hur-o m-gwugwū.’ 6 Urege ye barkutu nō, Shir a ‘ye ye gwugwū-mō ur-hur deen. Amba urege ye barku nō á, Shir a ‘ye ye gwugwū-mō ur-hur á. 7 She’et nō un hur-o un ye barku nō à, nō re nō sū yo ye ya’u nō à, remen ya-m-senge a topo ye senge-mō un ye. Nō pa ut-hur á.‡

8 “Da-o nō tūwe n-me o-bō, komo a barku nō, re nō yo a hantu nō à. 9 Taas nō ye, gom-se un ye se ye rotte à un ka bō-o. Nō zee ka hun-ne ye, ‘**Gwomo-tō Shir** haante yow yow be-ur nō.’ 10 Amba da-o nō tūwe n-me o-bō komo a barku nō á, ru nō un riib us-cōw nō zee, 11 ‘Kō hu-mō un bō-o nō mō dapute us-na à, te sokste mō un hi un nō. Amba nōa baks gwomo-tō Shir haante yow yow un nō ne!’§* 12 Me nō m-rure, hō-de un piish ut-ma, Shir a hoge ‘wōn-de bō-o o-**Sodom** wū yage ka bō-o ‘yarū nō à!†

Bō-tō ‘yare o-nip à

(Mati 11:20-24)

13 “Rii-yo ur-‘wōn yo nō ya-o-Korazin! Rii-yo ur-‘wōn yo nō komo ya-o-Besayada! Urege hyat-tō a nome be-ur nō à, a nomog tō o-Taya o-Sidon ne, hun-ne ye un kanē otte she’ete, n-dak ye tūp gund-tō un naasu-mō ut-men, ye aase hi un de un ye m-cōw, a nept ye yagute **ba’as-de** un ye.‡ 14 Nōa sū ur-kōob arge o-Taya o-Sidon ne, hō-de un piish ut-ma. 15 Komo rem ru, o-Kapanahum! ¿Wō un cōn jaks un hi un du n-Tōn un shir? Shir a jorbū wō un kuub-o o-ra!”§

16 Yeso zeerū yan-neke-mō un wū, “Kap wū hogū nō à, wū hogute me, komo wū ‘yare nō à, wū ‘yarag me, kaane komo wū ‘yare me à, wū ‘yarag wū tōmne me à.”*

Ka hun-ne ye kwooz-ut tet

un op un yoor [72] muunte

* **Bqr-ús op:2** 10:2 Hyen komo: Mati 9:37-38. † **Bqr-ús op:3** 10:3 Hyen komo: Mati 10:16. ‡ **Bqr-ús op:7** 10:7 Hyen komo: 1Kor 9:14; 1Tim 5:18. § **Bqr-ús op:11** 10:4-11 Hyen komo: Mati 10:7-14; Mark 6:8-11; Ruka 9:3-5. * **Bqr-ús op:11** 10:10-11 Hyen komo: Seng 13:51. † **Bqr-ús op:12** 10:12 Hyen komo: Taka 19:24-28; Mati 11:24; 10:15. ‡ **Bqr-ús op:13** 10:13 Hyen komo: Isha 23:1-18; Izik 26:1—28:26; Jowe 3:4-8; Emos 1:9-10; ZeKa 9:2-4. § **Bqr-ús op:15** 10:15 Hyen komo: Isha 14:13-15. * **Bqr-ús op:16** 10:16 Hyen komo: Mati 10:40; Mark 9:37; Ruka 9:48; Yoha 13:20.

17 Ka hun-ne ye kwooz-ut tet un ɔp un yoor [72] campo-ne muunte o-zak ne deen. Ye zeeru, "Gos-wu, ko **ya-ut-kot** ye nomutute o-dorotte un jin un du!"

18 Yeso shasuru ye, "Um hyanag **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** he'ente n-dak untun us-myakt. 19 Hogu no! Um ya'ag no ut-gwomo, no yawag hwo, un tot-ne, no saburse 'wons-mo un wa-ut-yage, komo yea ci no a.† 20 Amba no nom o-zak remen **ya-ut-kot** nomotu no o-dorotte a, nom no o-zak remen Shir geneg jin-ut no be-de wu n-ton."

Yeso nomog o-zak

(Mati 11:25-27; 13:16-17)

21 Un ka da-o **Kukt-o Shir** sho'oste Yeso o-zak, wu zeeru, "Tato re, Wan-Koyan n-Ton un dak ne, um bomog wo remen o kutute ye rotte us-nap a, rii-yo o wuke ya-us-weer un ya-us-nap ne a. Ee, tato re, kaane o cone o nom.

22 "Tato re, ya'ag me rii kap. Yatt-wu nape yo ka wa-wu ro a, se tato un wu, komo yatt-wu nape yo ka tato-o ro a, se ka wa-wu, se komo ye ka wa-wu daage wu rurute ye a."‡

23 Ka da-de Yeso wakturu be-de un yan-neke-mo un wu un riib un hon-de un ye wu zeeru ye, "No reeg ur-ho no hyenet rii-yo no hyane a! 24 Me no m-rure, yan-rwor un Ma-to Shir deen un gwomo-ne ro conog ye hyen yo no hyane a, amba ye hoks a, komo ye ro conog ye hoge yo no hoge a, amba ye hoge a."

Sha-mo ut-ma to un

ko-Samariya wan-hur-de ur-bon

25 Wan-napse o-**karamsa** haante remen wu ce'ept Yeso. Wu zee, "Wa-ur-Yoos, ¿re ne um he m-nom um kumut hog-o ba m-ta?"

26 Yeso shasuru wu, "¿Ya ne **karamsa**-o Shir zee? ¿Re ne o wakse o?"

27 Ka net-wu shasuru, "Con Yawe Shir ru un hur un du myet, un hog-m ru ne kap, un 'wons-m ru ne kap, un weer-us ru ne kap, o cun wan-bor-o ru bo o cone hi un du a."§

28 Yeso shasu wu, "O shaks hond hond, nom kaane, wo kum hog-o ba m-ta."*

29 Amba ka **wan-Yoos-de o-karamsa** wu conog wu muut hi un de un wu ba **ur-ba'as**, remen kaane wu cituru Yeso, "¿Wa ne ro ko-wan-bor-o re?"

30 Yeso shasuru wu, "Wu ken net-wu ro m-neke rwuun-mo o-Urusharima wu ro m-ha o-Jeriko, ya-ur-kwup kupuru

† **Bor-ʉs ɔp:19** 10:19 Hyen komo: Bɔng 91:13. ‡ **Bor-ʉs ɔp:22** 10:22 Hyen

komo: Yoha 3:35; 10:15. § **Bor-ʉs ɔp:27** 10:27 Hyen komo: Kara 6:5; Rewi

19:18. * **Bor-ʉs ɔp:28** 10:28 Hyen komo: Rewi 18:5.

wu, ye dekur̄u kap yo wu rotte à, ye buuguru wu, ye yagu wu ma-to m-mar. ³¹ Haanuru wu ken wan-**Cow un kon-se Shir**, wu ro m-dore un ka cow-yo, amba bo wu hyente ka net-wu à, wu pa'uru un riib. ³² Un ka cow-yo komo wu ken wu ko-**Rewi** donte yo wu arguru, wu gwotur̄u ka net-wu, ka da-de wu arguru arag-mo un wu o ka riib-o. ³³ Amba ko-**Samariya**-wu ro ur-hew un ka cow-yo à, woonuru be-de un ka net-wu, bo wu hyente wu à, hur-de un wu hoguru 'won-de un ka net-wu. ³⁴ Wu haaru be-de un wu, wu sosuru wu ka nat-to, wu rwo'uru now-mo us-baat, wu yereru ut-magund, ka da-de wu deturu ka net-wu n-ton o-janka yo un wu, komo wu heeturu wu be-de un o ken hur-o, kanə a gwote wu.† ³⁵ Bo ish geste à, wu rwunturu hwor-ye jir-ut yoor-to ur-guwus, wu yasuru wa-ur-gut. Wu ruru wa-ur-gut, 'Gwot wu ur-bon ne, da-o me muune un ka cow-yo, man top wo yo o ho'e be-de un wu à.' "

³⁶ Yeso cituru, "Un hyan-o ru, be-de un ka hun-ne tet ye, zwa nome untun ko-yan-bor o-hur be-de un ka net-wu ya-ur-kwup buuge à?"

³⁷ Ko **yan-Yoos-de o-karamsa** shasuru, "Ka wu nome yo kute hun-ne wu hogute 'won-de un wu à."

Yeso zeeru, "Wo neke, o nom kaane."

Yeso heete Marta ne un Meri ut-tuw

³⁸ Bo Yeso un yan-neke-mo un wu ne aragte arag-mo un ye à, wu haaru de ken bo-de wu ken ne'a-wu jin-de un wu Marta, barkuru Yeso un hur-o un wu. ³⁹ Wu ro o-heno ne, jin-de un wu **Meri**, wu she'ete un na-us Yeso wu ro m-hoge yo Yeso ro ur-yoos à.‡ ⁴⁰ Marta hoge rerem-mo un kaane á, remen senge-mo ro un co-o un wu à, wu haanuru wu zeeru, "Gos-wu, zwō hyan heno re yaksutu me m-senge un hon-de à? Zee wu haan wu gu me!"

⁴¹ Gos-wu shasuru wu, "Marta, Marta! Hur un du rut á, o zorute remen rii deen, ⁴² amba gaan-yo cot, jiishe ur-bon. **Meri** dak kashi un rii. Komo a rumus wu yo á."

Bor-ʉs ɔp o-gaan

Yeso yooste bo a he kon-se un Shir à
(Mati 6:9-13; 7:7-11)

¹ De ken ho-de Yeso ro un kon-se un Shir un de ken be-de. Bo wu komte à, wan-gaan be-de un yan-neke-mo un wu zeeru wu, "Gos-wu, yoosu te bo te he kon un Shir à, bo **Yohana** yoose yan-neke-mo un wu à."

† **Bor-ʉs ɔp:34** 10:33-34 Hyen komo: 2Nom 28:15. ‡ **Bor-ʉs ɔp:39** 10:38-39 Hyen komo: Yoha 11:1.

² Yeso zeeru ye, “Da-o nõ ro un kon-se un Shir à, zee nõ kaane:

“Tato te, te konog hun-ne sekemse jin un du.

O yage gwomo-ut ru haante be un te.

³ Ya te rii-yo m-re yo un ko de ke ho-de, yo te o-hoob à.

⁴ Soksu te **ba'as** un te,

remen te sokste **ba'as-de** un ko wu ke wu

nomu te **ur-ba'as** à.

Komo wo yage te te heet be-de ut-meger á.' ”

⁵ Komo Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, “A zee wan-gaan be-ur nõ haag hur-o nay un wu m-tet da-o purge, wu zee, ‘Nay, muugu me shon-ut tet-to ut-ga. ⁶ Wu ken nay re wu, wu rwuune ur-hew à, wu woonte un hur-o re, amba mett rii-yo m-re yo um he wu m-ya á!’ ⁷ A zee komo nay ru shasunte n-me o-hur, ‘Wo su me á! Um tegussute ish, komo me domb un yakar re ne. Man hoks m-ine um ye'et wo rii á.’

⁸ Me nõ m-rure, urege ma wu ine remen wu ya'aste wo ka shon-to ut-ga to remen wo nay un wu á, wua ine wu ya'aste wo kap rii-yo o cone à, remen wo hoge 'e-mo un 'yons un wu o sengute wu m-cit á.

⁹ “Remen kaane um zeeg nõ: Kon nõ, Shir a 'ye nõ, hoob nõ, nõa kum, ko'ot nõ ish, Shir a tikshe nõ. ¹⁰ Remen kap ye kone à, Shir a 'ye ye, komo ye hoobe à, yea kum, komo wu ko'ote ish à, Shir a tikshe wu. ¹¹ Hogu nõ, nõ tat-ne, da-o wa ru kone o-jan, zwoa 'ye wu o-hwo? ¹² Komo da-o wa ru kone ur-ge, zwoa 'ye wu o-tot? Ay! ¹³ Nõ yan-men-ut jaas-to, nõ nak 'ya un yakar nõ rii-yo ur-bon. ¿Re he m-nom un ne, tato nõ n-ton rotte a 'ye ye kone wu Kukt-o un wu á? Eba, wua 'ye ye!”

*Yeso un ko-Gwomo-wu
un ya-ut-kot ne “Beruzabur”*

(Mati 12:22-30; Mark 3:20-27)

¹⁴ Wu ken net-wu ro m-hoks m-teper á, remen **ya-ut-kot** daag wu ur-hi. Yeso ruuturu ka **ya-ut-kot** ye, ka da-o ka net-wu hoksuru m-teper. ¹⁵ Amba ye ken hun-ne ye zeeru, “**Beruzabur wu, ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**, wu ya'e wu ur-beeb de un ruut un ye.”*

¹⁶ Komo ye ken ye conog ye ceeb Yeso. Remen kaane ye cituru, wu kute ye ut-hyat ye nept Shir ya'e wu.† ¹⁷ Amba Yeso napuru yo ye ro us-barag à, wu zeeru ye, “Ko o ke dak-o wonge hi un de un o kwukur ur-kwukur ye ma'aste m-dum un hi un de un ye ka dak-o a she'et deen á. Hur-o wonge hi un de un o à, o he de m-es á. ¹⁸ Urege gwomo-to

* **Bqr-ús op o-gaan:15** 11:15 Hyen komo: Mati 9:34; 10:25. † **Bqr-ús op o-gaan:16** 11:16 Hyen komo: Mati 12:38; 16:1; Mark 8:11.

un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wongute, to ro m-dum un hi un de un to, ¿re he m-nom to she'ette? No zeeq um ruute **ya-ut-kot** remen **Beruzabur** ya'ag me ur-beeb de m-nom kaane. ¹⁹ Urege kaane o me ye m-ruut, re ne ¿yan-dore-m no ro ye m-ruute ne? Yan-dore-m no yea hyen no ba'asute no hond hond á! ²⁰ Ai ka rii-yo um nome un beeb-de Shir o rwo'e um ruute **ya-ut-kot**, kaane, komo a kutute no o ka gwomo-to Shir ro be-ur no.

²¹ "Da-o ko-beeb ro un 'er-de un hur-o un wu un por-to un wu ne, wua gu hur-o un wu un saw-to un wu ne. ²² Amba da-o wu jiishe wu m-'wons hebe wu à, wua hoks wu, wua rumus wu saw-to un wu to ur-gun kap to wu sekte hur-de un wu à. Wu wonge ye ken ye saw-to un wu.

²³ "Ko wu ke wu ro un hon un me ne à, ko-yan-yage-ut re wu, ko wu ke wu yage me m-gu m-morogse à, cakarse-mo wu rotte.‡

Muun-mo un ya-ut-kot

(Mati 12:43-45)

²⁴ "Da-o wa-ut-kot ru be-de un net, wu ro m-dore un dak-ut 'hwo'og-to un hoob-o un be-de m-cow wu wuwute. Urege wu kum á, wu ro m-zee un hi un de un wu, 'Man warag un hur-o re.' ²⁵ Wu warge wu 'wosse ka hur-o cas cas ur-bon ne. ²⁶ Ka da-de wu haaru wu banduru ye ken ye nen ta'oor-ye jiishe wu m-zom à, ye haaru ye she'eturu kané. Da-o ye komse kap à, gom-o un ka net-wu m-moka o jiish o n-ga."

Zak-o nip

²⁷ Bo Yeso komte m-zee kaane à, wu ken ne'a-wu teprunuru n-me un buug-de un hun-ne, wu zeeru Yeso, "Ko-wa-o-kwum-wu, ka ne'a-wu mate wu gut wo à."

²⁸ Amba Yeso shasuru, "Ye ma ya-o-zak-ye, ye hoge Ma-to Shir ye dore to à!"

Cot-o ut-hyat

(Mati 12:38-42)

²⁹ Bo hun-ne morge be-ur Yeso à, wu senguru m-zee, "Hun-ne ye m-moka ro un men-ut jaas-to ne! Ye ro m-cit a kute ye ut-hyat, amba ko o-gaan man kute ye á se hyat-ut **Yunana**.§ ³⁰ **Yunana** napa-o be-de un hun-ne ye o-**Neneba**, kaane komo **Wà-wu un net** napa-o be-de un hun-ne ye m-moka.* ³¹ Ho-de m-piish ut-ma, gwomo-de o-Sheba [ne'a] wua ine eso wu kute ye **ba'as-de** un ye, remen wu neknute

‡ **Bor-us op o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Mark 9:40. § **Bor-us op o-gaan:29** 11:29 Hyen komo: Mati 16:4; Mark 8:12. * **Bor-us op o-gaan:30** 11:30 Hyen komo: Yuna 3:4.

rwuun-mo un dak-o un wu, wu hogute yoos-de us-weer de ma ko-Gwomo **Suremanu**. Me no m-rure, wu ken wu ro kon wu jiiſhe **Suremanu** à.† 32 Ho-de un piish ut-ma hun-ne ye o-**Neneba** yea ine ye cit no, remen ye yagute nom **ur-ba'as** da-o ye hoge **Yunana** ro m-rwor un Ma-to Shir à, me no m-rure komo, wu ken wu ro kon kane wu jiiſhe **Yunana** à!‡

Cecas-mo o-wur
(Mati 5:15; 6:22-23)

33 “Yatt-wu he do ur-pitirra wu wukuru de á, ko wu hokkuru de o-shaar á, amba wua sek de n-ton remen hun-ne hyenet m-cecas bo ye ro m-cowon n-me à.§ 34 Ya yish no ro untun ur-pitirra, un wur-o no. Urege yish no ro kerker, wur-o no kap oa nom kyarkyar, amba yish no ro ur-bon ne á, wur-o no kap oa ma'as n-me o-comb. 35 Ceker no ur-bon ne, yo no deke nip-o à, nip-o jip bo-to á. 36 Kang-o o-gaan, urege no conog no nep Shir, wua ruru no kap yo ro o-nip à. Urege ko raag-o gaan no 'yar yo ro o-nip á, oa nom sa o zee no ro ur-she'et be-de ur-pitirra.”

Yeso cikt Parisa-ne
un yan-m-yoos o-karamsa ne
(Mati 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 Bo Yeso komte ut-ma à, ko-**Parisa** banuru wu re un rii-yo m-re. Wu cowuru n-me wu she'eturu tara wu reet. 38 Ka ko-**Parisa**-wu bopuru o-nu da-o wu hyane Yeso wu sapt ut-kom á. 39 Kaane Gos-wu zee wu, “M-moka no **Parisa**-ne no ro m-so'os jim-de ur-ibitte ut-kok ne, amba me-ur no ro cip un hu ne. 40 Raag-ne! Shir, wu nome ur-do à, wu nome ur-me! 41 Amba ya'as no koob-ne yo ro n-me ur-ibitte ut-kok ne à, Shir a so'osu no ko yo ke rii-yo.

42 “Tu no yish **Parisa**-ne, remen rii-yo o-gyer yo be-ur no, no m-ya'as un Shir o-gaan be-de un op un ko yo ke rii-yo no m-kum da-o m-ce ko yo ro deen á. Un hwor ne, un to ken saw-to ne, amba no m-nom o-nip á, komo no con Shir á. Yoos no kap, no jore ko o-gaan á.*

43 “Tu no yish **Parisa**-ne, remen rii-yo gyer-yo no, no conog be-to ur-she'et to a esse un hon à, n-me un kuke-to un yoos un Ma-to Shir, no cun hun-ne ye kwukt n-dak ye gas no be-de ut-baab m-o ne. 44 Tu no yish remen rii-yo gyer-yo be-ur no! Ya no ro untun saag-se ba o-napa, se hun-ne ro m-yawag ba ye un nap á.”

† **Bor-ʊs ɔp o-gaan:31** 11:31 Hyen komo: 1Gwm 10:1-10; 2Nom 9:1-12.

‡ **Bor-ʊs ɔp o-gaan:32** 11:32 Hyen komo: Yuna 3:5. § **Bor-ʊs ɔp o-gaan:33** 11:33 Hyen komo: Mati 5:15; Mark 4:21; Ruka 8:16.

* **Bor-ʊs ɔp o-gaan:42** 11:42 Hyen komo: Rewi 27:30.

45 Wan-gaan be-de un yan-Napse o-**karamsa** zeeru wu, “Wa-ur-Yoos, da-o o zee kaane à, o ci'ig te ur-hur!”

46 Yeso shasuru, “No ma tu no yish remen rii-yo gyer-yo yan-Napse o-**karamsa**! No sawsute hun-ne ut-saw un hi-to un ye, to ro ba m-rerem mo m-saw á, amba no un hi un no, no hoks m-neks o-jow no guut ye m-saw un ka saw-to á. 47 Tu no yish remen rii-yo gyer-yo be-ur no, no ja'aste saag-se un yan-rwor un Ma-to Shir, ka yan-rwor un Ma-to Shir ye ya-n-ga-ye no ho à. 48 No ma un hi un no, no gokste yo ya-n-ga-ye no ne nome à, ye hoog yan-rwor un Ma-to Shir, no komo no maag saag-se un ye ut-raks. 49 Remen kaane, weer-se Shir zeeg, ‘Man tomo ye yan-rwor un Ma-to Shir un yan-tom ne, yea ho ye ken ye, komo ye ke ye ken ye.’ 50 Shir a ‘ye hun-ne ye un ka da-o ur-koob remen ye hoog yan-rwor un Ma-to Shir kap, cin da-o a nome hono o-dak à. 51 Da-o **Keen** ho'e **Eber** à ha-mo un, da-o hun-ne ho'e Zakaraya, (wu a ho'e un tete-o o-**hana** un be-de ba m-kukop ne n-me un **Pyo-o Shir**). Ee, me no m-rure, hun-ne ye m-moka a su ur-koob remen ye kap!†

52 “Tu no yish remen rii-yo gyer-yo be-ur no yan-Napse o-**karamsa**! No wukute rii-yo m-tiksh un ish-o un hur-o us-nap. No cow á, no weneg komo ye cone m-cow à.”

53 Da-o Yeso yage ka be-de à, **yan-Yoos-de o-karamsa** un **Parisa**-ne taknuru ya'as un Yeso **ur-ba'as** ba m-rerem. Ye cituru wu us-cot deen remen 54 ye cept wu, ye bupt wu m-zee un rii-yo **ur-ba'as**.

Bor-us op us-yoor

Kangse-de o-shepe
(Mati 10:26-27)

1 Bo hun-ne deen morgute à, har ye ken ye ro m-yawag un ye ken, ur-takan Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, “Tu no **Parisa**-ne yish remen no hyenet shepe-o un ye. Ye wekt m-zee un rii komo ye nomuru yo ken yo un hon.* 2 Bo un yo a hokke à, Shir a upsusse yo, komo kap yo a wuke à, Shir a rwuunte yo.† 3 Remen kaane, bo un yo no rwore o-comb à, a hoge yo un non-ho cangam, komo bo un yo no nome pegesse us-har n-me o-kuke tigushe, a ko'ot yo n-ton ur-doob de o-kuke.

Wu no he m-gyer à
(Mati 10:28-31)

† **Bor-us op o-gaan:51** 11:51 Hyen komo: Taka 4:8; 2Nom 24:20-21. * **Bor-us op us-yoor:1** 12:1 Hyen komo: Mati 16:6; Mark 8:15. † **Bor-us op us-yoor:2** 12:2 Hyen komo: Mark 4:22; Ruka 8:17.

⁴ “Mɛ nɔ m-rurɛ, nay re nɛ, nɔ hogɛ gyer-o ʉn yɛ he m-hɔ o-wur á, amba yɛa hoks m-nɔm yo arɛ kaanɛ á. ⁵ Man kutu nɔ wu nɔ he m-gyer à: Gyer nɔ Shir, wu he m-hɔ à, wu hɔ'e komo wu rɔ ʉt-gwɔmo nɛ wu jorbute ʉn den-o o-ra. Dɛk nɔ ma-ʉt re, wu wu nɔ he m-gyer!

⁶ “Gorop taan yɛa rwuunte hwɔr deen á. Kap ʉn kaanɛ nɛ, ko o-gaan yo ka Shir ʉt-to á. ⁷ Kɔ hi-se ʉn hi-ʉt nɔ ogɛ sɛ rɔ kap. Remen kaanɛ nɔ hogɛ o-gyer á, nɔ jiishte gorop deen ʉn hyan-o Shir.

Yɛ ken yɛ gokstɛ Yɛso

yɛ ken yɛ 'yarag wu

(Mati 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ “Mɛ nɔ m-rurɛ, bɔ ʉn yɛ rwuune cas yɛ zee yɛ ma re yɛ rɔ à, **Wà-wu ʉn net** wua nɔmɛ yɛ kaanɛ ʉn co-o ʉn Shir ʉn yan-tɔm-yɛ ʉn wu nɛ. ⁹ Amba ka yɛ rwuune cas yɛ zee yɛ 'yarag mɛ à, **Wà-wu ʉn net** wua 'yer yɛ ʉn co-o ʉn Shir ʉn yan-tɔm-yɛ ʉn wu nɛ.

¹⁰ “Bɔ ʉn wu zee gom-de ʉt-yage tɔ ʉn **Wà-wu ʉn net**, Shir a hoks m-soks **ba'as-de** ʉn wu. Amba ka yɛ zee ma-to o-yo'og ʉn **Kukt-o Shir** à, Shir a soks **ba'as-de** ʉn yɛ á.‡

¹¹ “Da-o yɛ heetu nɔ ʉn kuke-to ʉn yoos ʉn Ma-to Shir remen yɛ megertu nɔ ko be-de ʉn ya-o-dak ʉn gwɔmo-nɛ, hur-ur nɔ wurɛ á, ʉn yo nɔ he m-shas á, ko m-zɛɛ á. ¹² Hur ʉn nɔ wurɛ á, remen **Kukt-o Shir** ʉn ka da-o ɔa yoosu nɔ gɔ ʉn yo nɔ he m-zɛɛ à.”§

Sha-mɔ ʉt-ma tɔ ʉn

ko-ya-o-kwum ko-raag

¹³ Wu ken net-wu ʉn buug-de ʉn hun-nɛ zeeru Yɛso, “Waur-Yoos, rurɛ sɛk-wu re tɛ wong saw-to tato tɛ yaksu tɛ à.”

¹⁴ Yɛso shasuru wu, “Wan-yen de, ¿wɔa ya'u mɛ m-piish ʉt-ma ko um wong nɔ ʉt-saw nen yoor?” ¹⁵ Wu dooru yɛ m-zɛɛ kap mɔ ʉn yɛ, “Gwɔt nɔ, nɔ 'er hi ʉn nɔ, ʉn kɔ yo ke cɔw-yo o-suub yo. Shir nɔm hoog-mɔ ʉn net, remen wu mɔrɔgsute ʉt-saw á, ko-yan-kwum-o ʉn wu.”

¹⁶ Ka da-de Yɛso ruru yɛ ka sha-mɔ ʉt-ma mɔ: “A nɔmog wu ken net-wu ko-ya-o-kwum-wu rɔ o-kat nɛ à, o nɔmog ur-bon. ¹⁷ Wu taknuru ʉs-ceker ʉn hi ʉn de ʉn wu, ‘Mett be-de ʉn ɛs ʉn hyo re á. ¿Re nɛ o ka um he m-nɔm? ¹⁸ Yo um he m-nɔm à yo ka: Man bu'ug byo-ʉt re um meet ʉt-caari, be-de um he rwɔ ʉn hyo re ʉn tɔ ken saw-to o-kat tɔ nɛ à. ¹⁹ Ka da-de man zee hi ʉn de, o rɛɛg ur-hɔ! O kumug

‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:10** 12:10 Hyen komo: Mati 12:32; Mark 3:29. § **Bɔr-ʉs**

ɔp ʉs-ʉoor:12 12:11-12 Hyen komo: Mati 10:19-20; Mark 13:11; Ruka 21:14-15.

kap rii-yo ɔr-bon yo o cone à, har hak-se nomot deen. Dek m-hoog ceen, re o su, o hoge rerem-m ru.'

²⁰ "Amba Shir zeeru wu, 'Wo ko-raag! Un ka tet-mo un conog hoog-m ru, ɔwa un wu ne he m-dek kap ka saw-to o morogse hi un du à?' "

²¹ Yeso busuru m-zee, "Kaane to ro un ye morogse ut-saw remen hi un de un ye à, amba yan-rii ye á be-de Shir remen ye nom rii-yo Shir cone á."

Bop Shir

(Mati 6:25-34)

²² Ka da-de Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, "Un kaane, me no m-rure, no naas ut-men remen rii-yo m-re yo no cone no kumut hoog, ko gund-to m-cop o-wur á. ²³ Hoog-m jiište rii-yo m-re, komo wur-o aragte ur-matuku. ²⁴ Gwot no yegekanwo, ye m-go á, ye ne m-ce á, ye rott ut-byo á. Shir ro ye m-reegte! No aragte kawon deen! ²⁵ Yatt-wu he hoks un dowe hi un de un wu o-da hiin remen rii-yo suwe wu à. ²⁶ Ko no suwe hi un no moa gu no rii ko hiin be-de un rii-yo jiiše yo no cone á untun ut-ga un saw-to m-cop ne. ²⁷ Gwot no bo ut-darag ut-mok ne ro un m-bo'ose o-kot à. To ro m-gwow á, ko to ce'e hi un de un to ut-matuku. Amba me no m-rure, ko ko-Gwomo **Suremanu** kap un kwum-o un wu ne, wu cop saw-to ur-bon untun o-gaan yo un ka mok-to ut-darag to á.* ²⁸ Urege Shir ro m-tupe un gwo-se o-kot ut-matuku gwo-se ro caane à, m-buk se ro kon á, se tukse. No aragte se, ɔremen yan o wu hette no m-wen un rii-yo m-cope? No sher be-de Shir deen á!

²⁹ "No zo'ore un rii-yo no he m-re m-swɔ ne á. ³⁰ (Ye ye nape Shir á, hono o-dak ro m-rangse un hi un de un ye remen ka saw-to.) Tato no nepse no conog ka saw-to remen no kumut hoog. ³¹ Hoob no gwomo-to un Shir, komo wua kumu no ka saw-to.

O-kwum n-Tɔn

(Mati 6:19-21)

³² "No hoge o-gyer á, no kur-de un ca re, amba myet un kaane ne no hoge o-gyer á. Tato no ro o-zak, wu ye'et no gwomo-to un wu. ³³ Baab no kap yo no rotte à, no ya'as koob-ne hwor un ka cow-yo noa kum o-kwum n-Tɔn be-de Shir. Nomo no hi un no be-de ur-ess de ba m-ta, komo no es kwum-o no n-ton, be-de ɔa heeb á, remen yatt ko-hyow-wu he m-ci á, komo ren a hoks o m-naas á. ³⁴ Remen be-de kwum-o ru ro à, kane hur un du ro.

She'et no zongse

* **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-yoor:27** 12:27 Hyen komo: 1Gwm 10:4-7; 2Nom 9:3-6.

35 “She'et nō zongse remen rii-yo he m-haan à zongse remen nō nomot,† 36 untun guw-ne ye rō 'er-de un wan-hur-ō un ye wu muunte be-de un biki-ō ut-ge à. Da-ō wu muune wu ko'ote ish, yea tikshe wu ish hōr-m-hōr.‡ 37 Ya-o-zak-ye ka guw-ne ye wan-hur-ō un ye 'wosse ye rō ur-'er ba m-rew, ye rō zongse da-ō wu muune à! Nip-ō me nō m-rure, wua pos matuku-de ut-ge, wua zee ye she'et tara, wu hantu ye ut-ga. 38 Ya-o-zak-ye urege wu 'woste ye zongse, komo da-ō purge wu he m-muun kō arge káne! 39 Komo nō nep urege wa-o-hur nepse da-ō ko-hyow he m-haan à wua yage ko-hyow-wu cowonte n-me o-hur á. 40 Komo nō ma'as zongse, remen **Wà-wu un net** a haan da-ō nō hwo wua haan á.”§

*Ko-guw wa-m-goks kom-ut yoor
un wa-m-jore ne
(Mati 24:45-51)*

41 Bitrus zeeru, “Gos-wu, ¿ka sha-mō ut-ma mō rem te o, ko de remen kō wu ke?”

42 Gos-wu shasuru, “¿Wa ne rō, ko-guw wa-m-goks kom-ut yoor us-weer ne? Wu rō wu wan-hur-ō un wu rwo'e gut-de o-hur à, komo wu ya'ag ye ka guw-ne ye rii-yo m-re yo un ye da-ō depe à. 43 Da-ō wa-o-hur muune, wu 'osse ka ko-guw-wu rō m-nom kaane, zak-o a hō ka ko-guw-wu! 44 Káne me nō m-rure, wan-hur-ō un wu a ru wu gwot un saw-to un wu kap. 45 Amba urege ka ko-guw-wu zeege hi un de un wu, wan-hur-ō un wua she'et un de deen. Komo urege wu takante bu un or un wu guw-ne, kap campo-ne un ne'a-ne ne, komo wu rees, wu suus har mō ho wu, 46 da-ō wan-hur-ō un wu muune de ken hō-de da-ō ka ko-guw-wu rwo ye o-da á, komo ba wu un nap. Wan-hur-ō un wu a reese wu ur-koob deen, mosse un ka ye yage dor Yeso à.

47 “Ko-guw-wu nepse rii-yo wan-hur-ō un wu cone wu nom à, amba wu zonge wu nomot yo á, wua su ur-koob un caari-se us-sorog ne. 48 Amba ko-guw-wu nape rii-yo wan-hur-ō un wu cone á, kap un kaane ne wu nomog rii-yo wō, a bu'ut wu à, a bu wu amba deen á. Shir conog deen be-de un wu Shir ya'ase deen à. Shir conog timb komo be-de un wu Shir ya'ase timb à.

*Yeso rwo'og m-wonge
(Mati 10:34-36)*

49 “Me un haan remen un ja'asuté Shir o-cow, yo wu hette m-reese un **ya-ur-ba'as** ur-koob à. Komo un conog ma a zee, wu ciriste piish un ma-to un ye un reese un ye ur-koob

† **Bqr-qs op qs-voor:35** 12:35 Hyen komo: Mati 25:1-13. ‡ **Bqr-qs op qs-voor:36** 12:36 Hyen komo: Mark 13:34-36. § **Bqr-qs op qs-voor:40** 12:39-40 Hyen komo: Mati 24:43-44.

ne. ⁵⁰ Amba ʊr-takan, se ʊm swoog ʊr-koob har m-mar. ʊm ru'usse ʊr-hi se ʊm komog.* ⁵¹ ¿Zee-m no me ʊn haan o remen dak-o nomot gwugwu? Ay, ba gwugwu á, amba m-wonge. ⁵² Takan-mo m-moka hur-o ʊn hun-ne nen taan o wonge, tet ʊs-ryaab, ʊn yoor ne komo yoor ʊs-ryaab, ʊn tet ne. ⁵³ Tat-ne ʊs-ryaab ʊn yakar-ne, komo yakar ʊs-ryaab ʊn tato ʊn ye ne. In-ne ʊs-ryaab ʊn yakar-ye ʊn ye ne yan-ne'a-ne, komo yakar yan-ne'a-ne ʊs-ryaab ʊn in-ne ʊn ye ne. Inu ʊn wà ʊs-ryaab ʊn ne'a-wu ʊn wà ne, ne'a-wu ʊn wà ʊs-ryaab ʊn inu ʊn campo ʊn wu ne.”†

Nap o-da

(Mati 16:2-3)

⁵⁴ Yeso zeeru hun-ne, “Da-o no hyene ke'ente-o ro m-rwuun so ʊr-horan, no m-zee kem a he, komo o ro m-he. ⁵⁵ Komo da-o no hyene yo-mo m-rwuun so ʊr-horim, no m-zee hund a nom, komo o ro m-nom. ⁵⁶ Ya-o-shepe! No mhoks ʊn gwot o-dak ʊn ton-o shir ne, komo no rur rii-yo he m-nom à. Amba no hoks m-nap ʊn rii-yo me m-nom á, remen no zeeq no nak Shir amba o-nip no nap wu á.

Hongse no ʊn wan-shoos ʊn du ne

(Mati 5:25-26)

⁵⁷ “¿Remen yan o no rotte a piishe hi ʊn no rii-yo ʊr-bon yo no he m-nom á? ⁵⁸ Urege ye ken ye he'ette wo be-de ʊn ko-Gwomo, senge no hongse ka ma-to ʊn ye ne ba no ʊn wo be-de ʊn ko-Gwomo. Urege no nom kaane á, yea nek wo har be-de ʊn ko-Gwomo, wu bopse yan-saw-to ut-gwomo wo, komo yea ke wo. ⁵⁹ Woa she'et kane, me no m-rure se o komog m-top ʊn rii-yo ye re wo à.”

Bor-ʊs ɔp ʊs-tet

Noa mer no yage nom ʊr-ba'as á

¹ ʊn ka da-o ye ken hun-ne ye ro kane, ye ruru Yeso ma-to ya-o-Gariri-ye Panti **Biratus** ho'e da-o ye haante Shir ut-seke à. ² Yeso shasuru ye, “¿Remen Panti **Biratus** hoog ka ya-o-Gariri-ye kaane, no ʊn zee o ye jiište ye ken ya-o-Gariri-ye nom **ʊr-ba'as** se? ³ Ayyo, ko hiin! Komo me no m-rure, 'yar no **ʊr-ba'as**, no muun be-de Shir m-ba kaane á noa mer bo ye mare à. ⁴ Baks no ya-o-Sirom op ʊn eer [18] ye kuke-o m-pipir home à. ¿No ʊn zee **ba'as-de** ʊn ye jiište de ʊn ye ken ʊn hun-ne ye o-Urusharima à? ⁵ Ayyo, ko hiin! Komo me no m-rure, 'yar no **ʊr-ba'as**, no muun be-de Shir ʊn ba kaane á noa mer bo ye mare à.”

* **Bor-ʊs ɔp ʊs-ʊoor:50** 12:50 Hyen komo: Mark 10:38. † **Bor-ʊs ɔp ʊs-ʊoor:53** 12:53 Hyen komo: Mika 7:6.

Sha-mq un ma-to o-rum yo mate á

⁶ Yeso ruru ye ka sha-mo ut-ma mo: “Wu ken net-wu ro o-rum ne un kat-o un wu. Wu haaru hoob-o ut-rum be-de un yo, amba wu kum ko ur-gaan á. ⁷ Wu zeeru wan-gut-de o-kat, ‘Gwot, hak-us tet me m-haan kané hoob-o ut-rum be-de un ka rum-yo, komo me kum ko ur-gaan á. Kups yo ur-'wun! ¿Remen yan o yo hette m-hoge rerem-mo o-dak?’ ⁸ Amba wan-gut-de o-kat shasuru, ‘Gos-wu, yage yo temb, hak-o gaan a gut, man hiin riib-se un yo, um ru'e yo ut-wuur. ⁹ Urege yo makt hak-ye roone à, nomog ur-bon deen, urege ne yo mat á, ka da-o woa hoks yo m-kups.’ ”

Yeso yonste ne'a-wu

gom haw-se à Ho-de ur-Wuwe

¹⁰ **Ho-de ur-Wuwe**, Yeso ro ur-yoos un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. ¹¹ Wu ken ne'a-wu ro kané un wa-ut-kot ne, wu reese wu ur-koob à. Har hak-us op us-eer [18] wu ro haw-se, wu m-hoks m-iné tete á. ¹² Bo Yeso hyente wu à, wu agnuru wu, “Ne'a, gom ru ho'oste wo!” ¹³ Yeso sakuru komto un wu n-ton un ka ne'a-wu, wu inuru tete, wu bomuru Shir.

¹⁴ Wu ken wan-co-wu un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, nomuru us-ryaab unze Yeso taaste gom **Ho-de ur-Wuwe**. Wu nomuru ut-ma wu zeeru hun-ne, “Ho-ut cind-to ro to m-senge, haan no un ka ho-ut cind-to a taaste gom-us no, ba **Ho-de ur-Wuwe** á!”*

¹⁵ Gos-wu shasuru wu, “No ya-o-shepe! Ko wu ke a morogse na-ye un wu, ko janka-ye un wu, komo wu ruut ye n-do wu ye'et ye m-ho **Ho-de ur-Wuwe**. ¹⁶ M-moka kané **ba'as-de** á, a taase gom-o un ka ne'a-wu **Ho-de ur-Wuwe**. Ko-yan-baag-o **Ibrahi** wu, komo **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ru'ute wu gom har hak-us op us-eer [18]. Komo wu jiiشته ut-gut be-de Shir.” ¹⁷ Shas-o un wu ya'ag yan-yage-to un wu m'e, amba hun-ne ye ro kane à nomuru o-zak remen ka hyat-to wu nome à.

Sha-mq ut-ma to un ya'ane yo mosta

(Mati 13:31-32; Mark 4:30-32)

¹⁸ Yeso cituru, “¿Re ne gwomo-to Shir ro? ¿Un ya ne um he to m-hongse? ¹⁹ Kaane to ro. Wu ken net-wu dek go-yo **mosta** wu gooru un kat-o un wu. Yo poturu yo warguru o-'yo, komo yege-no ceeru ut-kur un jet-se un yo.”

Sha-mq ut-ma to m-yist

(Mati 13:33)

* **Bqr-qs op qs-tet:14** 13:14 Hyen komo: Rwuq 20:9-10; Kara 5:13-14.

²⁰ Yeso citurú komo, “¿Un ya ne um he m-hongse un gwomo-to Shir? ²¹ Kaane to ro. Ne'a dek m-yist wu wugsuru mo be-de un me'es kwooz-ut yoor [40] to m-hyò se da-o mo kutukse kap à.”

Ya o-ish o-rek yo
(Mati 7:13-14,21-23)

²² Yeso doruru ut-bo un riib-o ut-bo ne, wu ro m-yoose un hun-ne, wu ro m-shogbe de o-Urusharima. ²³ Wu ken wu cituru wu, “Gos-wu, ¿hun-ne hiin o Shir he m-gu?”

Yeso shasuru ye, ²⁴ “Nom no m-senge no cuw ya o-ish o-rek yo, remen hun-ne deen a senge ye cuwut amba yea hoks á. ²⁵ Wa-o-hur a ine wu tigute ish, ka da-de no es n-do un ko'ot un ish no m-zee, 'teksu te ish.' Wu a shes no, 'Me nap no á!' ²⁶ Ka da-de no shes, 'Te reeg, te su un wo ne, o yoose un bo-o te!' ²⁷ Amba wu a zee komo, 'Me nap no á. Ine no be un de. Kap no yan-men-ut jaas-to!†’ ²⁸ Kane no he us-kan no ti-m yin da-o no he **Ibrahi** m-hyan à un **Ishaku, Yakubu** un kap **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne n-me un gwomo-to Shir, amba Shir a 'ye no ish-o m-cow á!‡ ²⁹ Hun-ne a haan rwuun-mo ur-horan ur-horim ne, so o-ye'er un so o-baar ne, yea she'et be-de un biki-o un gwomo-to Shir.§ ³⁰ Nqa hyen, ka ye hun-ne 'yare à, Shir a goks ye, komo ka ye hun-ne gokse à, Shir a 'yarag ye.”*

Yeso conog o-Urusharima
(Mati 23:37-39)

³¹ Un ka da-o hond hond ye ken **Parisa**-ne ye haanuru be-ur Yeso, ye zeeru wu, “O cune, o yage, wqa ru m-moka kané o warag de ken be-de, remen **Here** [Atipas] conog wo m-ho.”

³² Yeso shasuru ye, “Ha no rure **Here** ka wo-yo o-tuk-yo, 'Me un yan-se un **ya-ut-kot** komo me un ta'as us-gom caane un buk ne, ho-ur atette-de man kom senge-m re.' ³³ Kap un kaane ne, man bup o-cow caane, m-buk, n-yisho ne, un nom ur-bon hun-ne ho **wan-rwor un Ma-to Shir** de ken be-de á se o-Urusharima.

³⁴ “Ya-o-Urusharima,
ya-o-Urusharima!

O hoog **yan-Rwor un Ma-to Shir**, o hoog ye Shir tomnu wo à! Soq re o um ro conge sak un kom-ut re n-ton un hun-ne ru, bo kiit-o ro m-hok un yakar-ye un yo un kukun-to un yo à, amba no yagu me m-nomot á. ³⁵ Remen kaane Shir a 'yer

† **Bqr-ús op ús-tet:27** 13:27 Hyen komo: Bng 6:8. ‡ **Bqr-ús op ús-tet:28**

13:28 Hyen komo: Mati 22:13; 25:30. § **Bqr-ús op ús-tet:29** 13:28-29 Hyen

komo: Mati 8:11-12. * **Bqr-ús op ús-tet:30** 13:30 Hyen komo: Mati 19:30; 20:16; Mark 10:31.

pyo-o ʊn kɔn-se ʊn Shir ru. Mɛ nɔ m-rurɛ, nɔa hyen mɛ á, sɛ da-o wɔntɛ ɔ nɔ hɛtɛ m-zɛɛ, 'Shir huɔ wɔ ʊt-kom, wɔ haanɛ ʊn bɛɛb-ʊr Yawe à.'† "

Bɔr-ʊs ɔp ʊs-nass

Yɛso 'yonstɛ wan-gɔm

¹ De ken **Ho-de ʊr-Wuɔwɛ** de, Yɛso haag wɔ reet rii-yo m-rɛ ʊn hur-o ʊn wɔ ken caari-wɔ wɔ ʊn **Parisa-ne**, hun-nɛ rɔ Yɛso m-gwɔt mɛksɛ. ² Wɔ ken nɛt-wɔ, wɔ na-se ʊn wɔ, ʊt-kom nɛ ro huse à, haanurɔ be-ʊr Yɛso. ³ Yɛso citurɔ yan-Napsɛ o-**karamsa** ʊn **Parisa-ne** nɛ, "¿**Karamsa**-o na zɛɛg a taas gɔm **Ho-de ʊr-Wuɔwɛ** kɔ ɔ zɛɛ á?"

⁴ Amba yɛ zɛɛ rii á. Yɛso dekurɔ ka nɛt-wɔ, wɔ taasurɔ gɔm-o ʊn wɔ, komo Yɛso zɛerɔ wɔ arag. ⁵ Ka da-de wɔ zɛerɔ yɛ, "Ureɛ ʊn be-ʊr nɔ, wà, kɔ o-na yo ʊn wan-gaan hɛbɔtɛ ʊr-dù **Ho-de ʊr-Wuɔwɛ**, ¿nɔa hɔssunɛ yo ʊn **Ho-de ʊr-Wuɔwɛ** ba ʊn naas o-da á?"*

⁶ Amba yɛ hoks wɔ m-shas ʊn ka cot-ɔ á.

M-yar ʊn gwugwɛr-mɔ ʊr-hi nɛ

⁷ Yɛso wɛrɛg bɔ yɛ ken hamat-nɛ yɛ rɔ m-daag ʊn be-to jiisɛ ʊr-bon à, wɔ rurɔ yɛ ka sha-mɔ ʊt-ma mɔ: ⁸ "Wɔ ken wɔ benɛ nɔ gwɔngɛ-ɔ ʊt-ge, nɔ she'et ʊn be-to jiisɛ ʊr-bon á. A nom a banag wɔ jiisɛ nɔ ʊt-gɔs à. ⁹ Komo wa-ʊr-ben, wɔ banɔ nɔ à, wɔa haan wɔ zee wɔ, 'Inɛ, o 'ye wɔ ka ká be-de.' Ka da-de wɔa hogɛ m-'ɛ komo o warag m-she'et ʊn de ken be-de n-dak. ¹⁰ Amba a benɛ nɔ, ha nɔ, nɔ she'et pakɛ, remen wɔ banɔ nɔ à wɔa haan be ʊn du wɔ zee, 'Daan n-tɔn nay yo, ʊn be-de jiisɛ à.' Wɔa rɛ ʊr-hɔ ʊn hyan-ɔ yɛ a banɛ à.† ¹¹ Remen kaanɛ, cɔw-o o-gaan yo ʊn wɔ deetɛ hi ʊn de ʊn wɔ n-tɔn nɛ à, Shir a kerguntɛ wɔ n-dak. Komo wɔ ɛsɛ hi ʊn de ʊn wɔ n-dak à, Shir a deet wɔ n-tɔn."‡

¹² Ka da-de, Yɛso zɛerɔ wa-o-biki, "Wɔ band nay ru á, komo wɔ band hen-nɛ ru á kɔ baag-o ru á, komo wɔ band ya-o-kwum kɔ yan-bɔr-se ʊn hur-o ru á, remen yɛa topo wɔ yo o nome yɛ à. ¹³ Amba da-ɔ wɔ inɛ o-biki, ban koɔb-nɛ, ʊn ryam-nɛ nɛ ʊn pɔ-nɛ nɛ. ¹⁴ Komo Shir a huɔ wɔ ʊt-kom, remen yɛa hoks wɔ m-topɛ á. Shir a huɔ wɔ be-de ʊn hun-nɛ kashi-yɛ marɛ à, hɔ-de yɛ he m-inɛ à."

Sha-mɔ ʊt-ma tɔ ʊn caari-o o-biki
(Mati 22:1-10)

† **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-tet:35** 13:35 Hyen komo: Bɔng 118:26. * **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-nass:5** 14:5 Hyen komo: Mati 12:11. † **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-nass:10** 14:8-10 Hyen komo: Swɔɔ 25:6-7. ‡ **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-nass:11** 14:11 Hyen komo: Mati 23:12; Ruka 18:14.

15 Bq wan-gaan be-de un ka hun-ne ye ro tara, remen ye reet rii-yo m-re hogute kaane à, wu zeeru Yeso, “Ya-o-zak-ye ka ye he m-she'et tara be-de un biki-o un gwomo-to Shir à!”

16 Yeso zeeru wu, “A nomog wu ken net-wu, wu nome caari-o o-biki à, o wu bente hun-ne deen à. 17 Bq da-o o-biki woonte à, wu tomuru guw-ne ye un wu, ye rure hamat-ne ye un wu, ‘Rwuun no, ko wu ke zongsute!’ 18 Amba ye taknuru hoob-o us-cow kap, gaan un gaan. Wu takne à zeeru ko-guw, ‘Um oog o-kat, komo um conog m-ha um gwoton o, hakkure zee wu hoge kon-us re!’ 19 Wu ken wu zeeru, ‘Um oog na op ye ut-kerem, um conog m-ha um megerte ye, hakkure zee wu hoge kon-us re.’ 20 Wu ken wu zeeru, ‘Um komog o ka biki-o ut-ge, remen kaane man hoks m-habe á.’

21 “Ka ko-guw-wu warguru wu ruru wan-hur-o un wu. Wan-hur-o un wu swooru us-ryaab. Wu zeeru ko-guw, ‘Moka ru, o dore us-cow us-bu ne se o-bo, o band koob-ne, ryam-ne, un po-ne ne.’ 22 Bq jimute à, ko-guw zeeru, ‘Gos-wu, um hogute ma-ut ru, um nomog komo bo o zee à, amba be-ur kusse remen ye ken ye.’ 23 Wa-o-hur zeeru ko-guw, ‘Ru un cow-se o-bo, us-bu ne, o zee hun-ne cowon n-me remen hur-o re shiit.’ 24 Me no m-rure ko-wan-gaan be-de un ye um ro bange à, wua rek rii-yo m-re yo m-nome á.”

Dor Yeso ro us-nu ne
(Mati 10:37-38)

25 De ken ho-de bo buug-de un hun-ne deen ro un dore un Yeso à, wu wakturu wu zeeru ye, 26 “Yatt-wu he warag wan-neke-m re ye á, se wu conog me arge tato un wu, un inu un wu ne, ne'a un wu, un yakar ne, hen-ne un sek-ye ne, un hoog-mo un wu ne komo. § 27 Ka ye 'yare dek un **kan-o** un ye, ye dond me á, yan-neke-m re ye á.*

28 “Urege wu ken wu be-ur no conog ut-mà, wu she'et tara wu neps yo wu he m-ho be-de un ka mà-to à, wu gut urege wu ro un hwor ne ye wu hette kom un ka mà-to à. 29 Urege wu rott á, wua hoks kom un ka mà-to, to wu takne á, komo kap bon ye hyane bo wu takne à yea nemes wu. 30 Yea zee, ‘Wu ka net-wu takante ut-mà amba wu hoks m-kom á!’

31 “Urege ko-gwomo ruug un hun-ne ne dugu-us op [10,000], ye dumut un wu ken ko-gwomo-wu ne, wu heene wu m-dum à un hun-ne ne dugu ur-kwooz, [20,000] wua she'et ur-takan wu ceker, urege wu ro m-'wons ne wu dumut un wu ka ko-gwomo-wu ne. 32 Urege wu rott á, wua tom yan-tom-ye un wu be-de un wu ka ko-gwomo-wu, wu kon

§ Bqr-qs op qs-nass:26 14:26 Hyen komo: Mati 10:37.

* Bqr-qs op

qs-nass:27 14:27 Hyen komo: Mati 10:38; 16:24; Mark 8:34; Ruka 9:23.

wʊ yɛ she'et ba ʊt-ween cin ba yɛ ʊn 'gɔnɛ. ³³ ʊn ka bu-yo o-gaan, kɔ wan-gaan be-ʊr nɔ wʊa hoks mɛ m-dɔrɛ á, sɛ wʊ ya'aste kap bɔ ʊn rii-yo wʊ rotte à."

Pɔr-mɔ o-hwaa

(Mati 5:13; Mark 9:50)

³⁴ "Pɔr-mɔ ʊr-bon nɛ, amba ʊreɣɛ rɛrɛm-mɔ ʊn mɔ teeste, ɔw rɔ kɔn, yo a hette mɔ m-muut m-pɔr komo á. ³⁵ Mɔ kus ʊr-bon nɛ o-dak á, kɔ be-de ʊt-wʊur, a mɔ m-uks. Hogʊ nɔ, ʊreɣɛ nɔ rɔ ʊt-tɔ nɛ."

Bɔr-ʊs ɔp ʊs-taan

Ca-yo eɣɛ à

(Mati 18:12-14)

¹ De ken hɔ-de **yan-gɔks ʊn tar**, ʊn yɛ ken **ya-ʊr-ba'as** nɛ, yɛ haante, yɛ hogʊtɛ ma-ʊt Yɛso. ² **Parisa-nɛ ʊn yan-Yoos-de o-karamsa** nɛ taknuru ʊs-cenene, "Ka nɛt-wʊ gɔkstɛ **ya-ʊr-ba'as**, komo wʊ re ʊn yɛ nɛ!"* ³ Kane Yɛso ruru yɛ ka sha-mɔ ʊt-ma mɔ:

⁴ "Wʊ ken wʊ ro ʊn ca-nɛ zungu-o gaan, [100] komo gaan-o eguru wʊ. ¿Ya nɛ wʊ he m-nɔm? Wʊa yage yɛ ka o-zungu ba o-gaan [99] ʊt-rɛ, wʊ heet hoob-o ʊn ka gaan-yo sɛ wʊ hyantɛ yo. ⁵ Da-ɔ wʊ hyandɛ yo, wʊa nɔm o-zak har wʊ sagbunɛ yo ʊt-gar, wʊ jontɛ yo o-hur. ⁶ Wʊa dɛkɛn yo o-hur. Ka da-de wʊ agan nay-nɛ ʊn yan-bɔr-se ʊn hur-ɔ ʊn wʊ nɛ, wʊ zee yɛ, 'Mɛ o-zak nɛ, ʊm hyantɛ ca-yo eɣɛ mɛ à. Gu nɔ mɛ o-zak!' ⁷ Mɛ nɔ m-rurɛ, gɔn kaanɛ, Shir a nɔm o-zak ɔ jiishɛ ɔ kàà n-tɔn, remen wan-gaan wa-**ʊr-ba'as**-wʊ waktunɛ be-de Shir à, har zak-ɔ jiishɛ ɔ ʊn hun-nɛ o-zungu ba o-gaan à [99], yɛ rɔ be-de Shir à."

Hwɔr-yo eɣɛ à

⁸ "Kɔ komo, ne'a-wʊ ro ʊn hwɔr nɛ, yɛ a nɔmɛ o-kwɔm à ɔp, gaan-o eguru wʊ. ¿Ya nɛ wʊ he m-nɔm? Wʊa su ʊr-pitirra, wʊ wisɛ hur-ɔ ʊn wʊ kap, wʊ gʊt kɔ de ke ko'so-de sɛ wʊ hyanag yo. ⁹ Da-ɔ wʊ hyenɛ yo, wʊa agan nay ʊn wʊ nɛ, ʊn yan-bɔr-se ʊn hur-ɔ ʊn wʊ nɛ be-ʊr gaan, wʊa zee yɛ, 'Mɛ o-zak nɛ dɛn, ʊm hyanag ka hwɔr-yo, yo eɣɛ mɛ à. Gu nɔ mɛ o-zak!' ¹⁰ Kang-o gaan kanɛ, mɛ nɔ m-rurɛ, **yan-tɔm-yɛ Shir** rɔ m-nɔm o-zak remen wan-gaan-wʊ waktunɛ wʊ dɔrɛ Shir à."

Wà-wʊ eɣɛ à

¹¹ Yɛso dooru m-zɛɛ, "Wʊ ken nɛt-wʊ rɔ ʊn yakar nɛ yoor, yan-campo-nɛ. ¹² Ka wʊ rɔ rɛk-wʊ à zɛɛru tato ʊn wʊ, 'Ya'as

* **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-taan:2** 15:1-2 Hyen komo: Ruka 5:29-30.

mę yo rọ yo ma re à, be-de ւն saw-ւտ ru m-mոկա.' Ka tato-o wongurų ye saw-to ւն wų be-ւտ yoor. ¹³ ւտ-hո hiin, ka wų rọ rek-wų à baburų saw-to ւն wų tọ a wonge ye à. Wų ruuru ւն hwor ne wų yage o-hur. Wų haarų o ken dak-o ւr-hew ne, kanę wų saburse hwor-ye ւն wų, ւն she'et-de ba ւr-bon. ¹⁴ Wų hորu kap yo wų rotte à. Ka da-o mer 'henurų ւն ka dak-o, komo wų rott rii á. ¹⁵ Wų haarų ւr-guwus be-de ւն wų ken net-wų ւն ka dak-o. Ka net-wų heeturų ka wà-wų be-de ւն yege-arede wų ye'et ye rii-yo m-re. ¹⁶ Ka wà-wų conurų wų re wų ciig ւն kuk-to ւն yoor-to ւն arede, amba yatt-wų ya'e wų rii-yo m-re á. ¹⁷ ւr-kom, wų muunurų ւն weer-se ւն wų cas cas. Wų zeeru, 'Yan-nome ւն tato re m-senge, ye rọ ւն rii-yo m-re ne kap, yo yea hoks m-kom á, amba me ka kanę ւն mar-mo ւն mer! ¹⁸ Man ine m-warag be-ւr tato re, um zee, "Tato re, um nomote Shir **ur-ba'as**, um nomo wo **ur-ba'as**. ¹⁹ Me bo'os o do me m-aag wà ru á, dek me untun wan-gaan be-de ւն guw-ne ru." ' ²⁰ Wų inurų kanę wų bopurų o-cow wų rọ m-warag be-ւr tato ւն wų.

"Cin wų rọ ւr-hew ne o-hur ne, da-o tato ւն wų hyambe wų à, wų hogurų ւr-'won ւն hur-de ւն wų, komo wų ruuru o-rek, wų hamturų wà ւն wų, wų paturų wų. ²¹ Ka wà-wų zeeru, 'Tato re, um nomote Shir **ur-ba'as**, ւն wo ne. Me bo'os o do me m-aag wà ru á!' ²² Amba ka tato-o agnurų guw-ne ye ւն wų. Wų zeeru, 'Hor-m-hor! Hantu no gund-to jiiše ւr-bon à no tuye wų. Tupu no wų o-kwot ւն jow-yo ւն wų, komo no tuye wų ut-ka'ante ւն na-se ւն wų. ²³ Ka da-de no gut marikki-yo m-sem, no pen yo, a nom no biki-o o-zak! ²⁴ Remen ka wà re wų ro marag, amba m-mոկա wų rọ ւն hog ne. Wų ro egute, amba m-mոկա wų muunte.' Remen kaanę komo ye taknurų o-biki.

²⁵ "ւն ka da-o Wà-wų ro sek-wų à ro o-kat. Wų rọ m-jo'on o-hur, bo wų woonte yow yow o-hur ne à, wų hogurų ut-dum us-sep ne. ²⁶ Wų agnurų ko-guw wan-gaan wų citurų wų, '¿Ya a m-nom?' ²⁷ Ka ko-guw-wų shasurų wų, 'Heno ru wų jo'one, komo tato ru panag marikki-yo m-sem, remen wų muunte o-hur kerker.'

²⁸ "Ka sek-wų wų swooru us-ryaab, wųa tuy ka hur-o á. Tato ւն wų rwuunurų wų konurų wų, wų cowon n-me o-hur. ²⁹ Amba wų shasurų tato ւն wų, 'Gwot, ka hak-se kap, me m-senge untun ko-guw, komo me nomo wo koqb-de odorotte á. Wo 'ya me ko ya o-gwoor um nomot o-biki ւն nay re ne á. ³⁰ Amba ka wà ru wų sabursute saw-ւտ ru kap be-de ւն ne'a-ne ye hwaa, komo da-o wų jo'one o-hur à, o panag marikki-yo m-sem remen wų!' ³¹ Ka tato-o shasurų wų, 'Wà re, wo kanę ko o ke da-o ւն me ne, komo kap yo

ma re yo ma ru yo. ³² Amba depete a nɔm o-zak o-biki ne, remen heno ru ro marag, amba m-mɔka wu ro un hoog ne, wu ro egute, amba m-mɔka wu muunte.’ ”

Bɔr-ʊs ɔp ʊs-cind

Weer-se un wan-baab-to ut-saw

¹ Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, “A nomog wu ken net-wu ko-ya-o-kwum, wu ro un ko-guw ne wan-bebe un wu ut-saw. Wu ken wu rurute ka ko-ya-o-kwum-wu unze wan-bebe un wu ut-saw ro wu un saburse un hwor. ² Remen kaane wu agnuru wan-bebe un wu ut-saw. Wu zeeru wu, ‘Um hogute wo me m-saburse un hwor. Remen kaane kamsundu me saw-ut re, um wongsute wo un baab-to un saw-ut re ne.’ ³ Ka ko-guw-wu zeeru hi un de un wu, ‘A wongse me un senge-m re ne. ¿Ya ne um he nom? Mett m-wons mo tom á, komo me m-hoge m-e mo us-kon. ⁴ M-moka um nak yo um he nom à! Remen da-o senge-m re te’e, man kum nay-ne, ye he me m-barke ye gu me un hur-to un ye à.’

⁵ “Wu agnuru hun-ne kap ye ka wan-hur-o un wu ro m-dore ut-moog à. Wu cituru wu ur-takan. ‘¿Re ho o a wo m-dore ur-moog?’ ⁶ Wu shasuru, ‘Tur-to m-now o-zungu [100].’ Wan-baab-to ut-saw zeeru wu, ‘Takurda-o ut-moog o ka, she’et, o gen kwooz-ut yoor un op [50] hor-m-hor.’ ⁷ Wu dooru m-cit un wu ken wu, ‘Wo komo ¿re ho o a wo m-dore?’ Wu shasuru, ‘Ut-buhu to un hyo dugu-o gaan [1,000].’ Wan-baab-to ut-saw zeeru wu, ‘Takurda-o ut-moog o ka, gen zungu-ʊs eer [800].’

⁸ “Remen kaane bo ka ma-to rwuune à, ka wa-o-kwum, wu bomog wan-bebe un wu ut-saw us-weer bo wu nome ka weer-se ba ur-bon se à. Kang-o gaan, hun-ne ye dore Shir á, ye ro us-weer ne be-de un morogse ut-saw to ye hette hoge m-rerem à, ka hun-ne ye jishte ka ye dore Shir à, gun hi un de un ye, un nom un rii-yo Shir hette m-nom o-zak un ye ne à.”

⁹ Yeso dooru m-zee komo, “Remen kaane me no m-rure, gu no or un no un rii-yo no rotte un ka dak-o à, remen Shir barkutu no n-me un hur-o un wu, da-o yo teese à. ¹⁰ Bo un wu nome o-nip un rii hiin à, wua nom o-nip un rii caari, komo bo un wu wuke o-nip un rii rek-yo à, wua wuke o-nip un rii caari. ¹¹ Urege, no hoks m-nom o-nip un rii-yo no kume un ka dak-o á, Shir a bopsu no kashi un rii n-Ton á. ¹² Komo urege no hoks m-nom o-nip un rii-yo Shir bopsu no un ka dak-o á, wua bopsu no rii n-Ton á.

13 “Ko-guw wan-gaan wɔa hoks nome ʊn nen yoor m-guw á. Gɔ ʊn ka ko-guw wɔa yage wan-gaan, wɔ cɔn wan-gaan, ko wɔ nome wan-gaan o-dorotte wɔ yage wan-gaan. Remen kaane nɔa hoks m-nome ʊn Shir m-guw nɔ nome hwɔr komo á.”*

Yeso rwɔrog tɔ ken ma-to

(Mati 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

14 Bɔ **Parisa**-ne hogute kaane à, ye haguru Yeso remen ye rɔ ʊn cɔn-to ʊn hwɔr ne. 15 Yeso zeeru ye, “Nɔ cɔnog hun-ne zee nɔ ʊn men-ut pus-to ne, amba Shir nese nɔ yan-men-ut jaas-to ye. Remen rii-yo hun-ne bope kom-ut yoor à, be-de ʊn Shir rii-yo á.

16 “**Karamsa-o Mosa ʊn yan-Rwɔr ʊn Ma-to Shir** ne ro gwomo-to ʊn kumu ʊn hoog rem na ʊn **Yahuda**-ne har da-o **Yohana Wa-m-Yo'os ʊn hun-ne m-hɔ**. Bɔ ʊn da-o **Yohana**, me ʊn yan-neke-m re ne rwɔrog, **Ma-to m-Rerem** tɔ ʊn gwomo-to Shir. Komo hun-ne deen sengute ye gokste tɔ.†

17 Amba jiishte busbus a porogse o-dak o-Tɔn ne, da a zee a jorote gom-de jiishe ʊs-rek à, de ʊn **karamsa-o** Shir.‡

18 “Kɔ wɔ ke campɔ wɔ, ho'ose ne'a ʊn wɔ, wɔ gaaru wɔ ken ne'a-wɔ, wɔ nomog **ba'as-de** ʊn m-bukkun, komo kɔ wɔ ke campɔ-wɔ ga'e ka ne'a-wɔ a ho'ose à, wɔ ma wɔ nomog **ba'as-de** ʊn m-bukkun.§

Ko-ya-o-kwum ʊn Razarus ne

19 “A nomog wɔ ken net-wɔ ko-ya-o-kwum, wɔ cope ut-gund tɔ rɔ pukpuk à tɔ ʊn hwɔr deen, wɔ rɔ m-hoge rerem-mɔ hoog-mɔ ʊn wɔ kɔ de ke hɔ-de. 20 Wɔ ken ko-koob-wɔ ro komo kane, a wɔ m-zee *Razarus*. Wɔr-o ʊn wɔ kap nat-to, a wɔ m-hante ʊn ish-o hur-o ʊn ka wa-o-kwum-wɔ, 21 remen wɔ reet ga-to rɔ m-he'en ʊn ka ko-ya-o-kwum-wɔ n-dak à, da-o wɔ rɔ m-re à. Yege-wɔ masuru m-haan ye rɔ m-rekem ʊn nat-to ʊn wɔ.

22 “Ka ko-koob-wɔ maruru, **yan-tom-ye Shir** dekeru wɔ ye heeturu wɔ n-riib **Ibrahi**, be-de o-biki n-Tɔn ʊn Shir. Komo ka ko-ya-o-kwum-wɔ maruru, hun-ne jokuru wɔ. 23 Komo n-me o-kuub o-ra, wɔ rɔ ʊn swɔ ʊr-koob, wɔ dassuru ʊr-hi wɔ hyamburu **Ibrahi** ʊr-hew ne, ʊn Razarus ne ʊn riib-o ʊn wɔ. 24 Wɔ aaguru, ‘Tato re **Ibrahi**, hoge 'won ʊn de, o tomɔn Razarus wɔ ru jow-yo ʊn wɔ m-hɔ, wɔ haan, wɔ gwu'urse rem ʊn de, remen me m-swɔ ʊr-koob n-me o-ra!’

* **Bqr-ʊs ɔp ʊs-cind:13** 16:13 Hyen komo: Mati 6:24. † **Bqr-ʊs ɔp ʊs-cind:16** 16:16 Hyen komo: Mati 11:12-13. ‡ **Bqr-ʊs ɔp ʊs-cind:17** 16:17 Hyen komo: Mati 5:18. § **Bqr-ʊs ɔp ʊs-cind:18** 16:18 Hyen komo: Mati 5:32; 1Kor 7:10-11.

25 “Amba **Ibrahi** zeeru, ‘Baks, wà re o, da-ɔ ʉn hoog-m ru o hogute m-rerem, Razarus komo swoog ʉr-koob. Amba m-moka wu ro m-hoge rerem-mo ʉn wu kane, wo ne, wo ʉn swo ʉr-koob. 26 Kane komo, caari-ɔ o-kuub ro kon ʉn tete na, remen ye cone m-pas be be-ʉr no ya hoks á, kane komo, yatt-wu he hoks m-passan be-de no ro wu haante be-de te ro á.’ 27 Ka ko-ya-o-kwum-wu zeeru, ‘Um konog wo, tato re **Ibrahi**, tom Razarus ʉn hur-o tato re. 28 Me ʉn hen-ne ne taan campo-ne. Wu he wu nek ye ut-to remen me con ye ma ye haan ʉn ka be-de ʉn swo ʉr-koob de á.’

29 “Amba **Ibrahi** shasuru, ‘**Mosa ʉn yan-Rwor ʉn Ma-to Shir** ne ro kon ye he nak ʉn hen-ne ru ut-to à. Depete hen-ne ru hoge ma-to ʉn ye.’ 30 Ka ko-ya-o-kwum-wu shasuru, ‘To ka bo’os á, tato re **Ibrahi!** Amba urege wu ken wu inite be-de ʉn margan-ne wu he be-de ʉn ye, ka da-de ya yage nom **ʉr-ba’as**.’ 31 Amba **Ibrahi** zeeru wu, ‘Urege ye hoge **Mosa ʉn yan-Rwor ʉn Ma-to Shir** ne á, ya hoge á ko wu ken wu ine be-de ʉn margan-ne.’ ”

Bor-ʉs op ʉs-ta'yoor

ʉr-ba’as

(Mati 18:6-7,21-22; Mark 9:42)

1 Yeso zeeru yan-neke-mo ʉn wu, “Meger-ʉt ro kon to he hante **ʉr-ba’as** à, amba Shir a tuks ka wu hante ka meger-to à! 2 A jiish wu ʉr-bon a gege wu ta’ar-de ʉr-na ʉn geks-de ʉn wu a jorbe wu n-me m-sa, da a zee wu rwo’e wan-gaan be-de ʉn ka yakar-ye nom **ʉr-ba’as**. 3 Remen kaane gwot no yo no m-nom à!

“Urege or ru wan-dor nomote wo **ʉr-ba’as**, ruru wu, urege wu yagute do ʉn nom **ʉr-ba’as** o nome wu ʉr-ho.*

4 Urege wu nomote wo **ʉr-ba’as** ho-ʉr gaan o-ta’yoor, komo ko o ke da-ɔ wu haan wu zee wo, ‘Man do á,’ nome wu ʉr-ho.”

Ess ʉt-ma

5 Yan-Tom Yeso zeeru Gos-wu, “Do te m’wons remen te este ma-ʉt ru.”

6 Yeso shasuru, “Urege no ro ʉn ess ʉt-ma ne untun go-yo jiishe ʉs-rek à untun go-yo **mosta**, noa hoks m-zee ʉn ka ‘yo-yo, ‘Muuse ʉs-geer ne o sher hi ʉn du n-me m-sa!’ Komo yo a nomo no o-dorotte.

Senge-mo ʉn ko-guw

7 “A zee wu ken wu be-ʉr no ro ʉn ko-guw ne, wu ro wu ut-kerem à, ko gwot ʉn ca. Da-ɔ wu muune so o-kat, woa

* **Bor-ʉs op ʉs-ta’yoor:3** 17:3 Hyen komo: Mati 18:15.

zee wu re ga-to un wu hɔr-m-hɔr á. ⁸ Kɔ hiin! Wɔa zee wu ma, 'Rishnu me ga un de, o wasu me, um reet, um suus, me komse wɔa hoks m-re un yo ma ru rii-yo m-re yo!' ⁹ ¿Udepe a bum ko-guw remen wu nomog o-dorotte á, depete a bum wu? ¹⁰ Kang-o gaan un no ne, da-o no nome yo Shir zee no, no nom à, zee no, 'Te guw-ne ye temb, te un nom senge-m te.' "

Yeso taaste gom-se un nen op ya-ut-cim

¹¹ Bɔ Yeso bupte cow-yo o-Urusharima à, wu doruru un te riib-se un dak-o o-**Samariya** un dak-o o-Gariri ne. ¹² Wu ro m-cow un yo ken ya-o-bo yo, wu gonturu hun-ne op ye ro un swo ur-koob un gom-o ut-**cim**. Ye esuru ur-hew ne. ¹³ Ye 'yonsuru us-cɔr, "Yeso! Gos-wu! Hoge 'won un te!"

¹⁴ Yeso hyanuru ye, wu zeeru ye, "Ha no be-ur ko-wan-**Cow un kon-se Shir** wu byarag no."†

Ye ro m-neke un cow gom-se un ye taaru. ¹⁵ Bɔ wan-gaan hyente gom-o un wu taag à, wu muunuru un bongon-de Shir un cɔr caari. ¹⁶ Wu soru hi un de un wu n-dak be-de un na-us Yeso, wu bomuru wu. Ka net-wu ko-**Samariya**-wu. ¹⁷ Yeso zeeru, "Nen op ye ka um taase gom-se un ye à, ¿kene ka jero-ye ro? ¹⁸ ¿Remen yan o bo un ka ko-hamat-wu un hon-de un wu muune wu bumut Shir?" ¹⁹ Yeso zeeru wu, "Ine eso, o arag remen o shereg hur un du be-de Shir, Shir taaste gom-o ru."

Haan-mo ut-gwomo
(Mati 24:23-28,37-41)

²⁰ Ye ken **Parisa**-ne ye cituru Yeso da-o gwomo-to Shir he m-haan à. Yeso shasuru: "**Gwomo-to Shir** a haan bo a he to m-hyan á. ²¹ Yatt-wu he m-zee, 'Gwot, to ka kane!' Kɔ, 'To ka reeno!' Remen gwomo-to Shir ro be-de no ro à."

²² Ka da-de wu zeeru yan-neke-mo un wu, "Da-o roon da-o no he m-con no hyen ho-ur gaan be-de un ho-to un Wa-wu un net à, amba noa hyen de á. ²³ Ye ken hun-ne ye he no m-zee, '**Wa-wu un net**, Wu ka reeno!' Kɔ, 'Wu ka kane!' Amba no ru m-gwot á. ²⁴ Me no m-rure untun us-myakt n-ton komo m-cecar ne, kaane muun-mo un **Wa-wu un net**, he m-nom un ho-de un wu. ²⁵ Amba ur-takan **Wa-wu un net** wua su ur-koob deen hun-ne ye un ka da-o, yea 'yarag wu. ²⁶ Bɔ hun-ne nome da-o **Nuhu** à kaane ye he m-nom da-o re **Wa-wu un net** he m-muun à.‡ ²⁷ Kɔ wu ke m-re m-swo ne, campo-ne un ne'a-ne ne un senge-mo ut-ge, har un ka ho-de **Nuhu** tuwte o-hat à, komo ho-m haanuru mo reeru

† **Bor-ʊs ɔp ʊs-ta'yoor:14** 17:14 Hyen komo: Rewi 14:1-32. ‡ **Bor-ʊs ɔp ʊs-ta'yoor:26** 17:26 Hyen komo: Taka 6:5-8.

yē kap. § 28 Qa nōm untun da-o wu ken net-wu jin-de un wu Rot. Kō wu ke un senge-mō m-rē m-swō ne, ut-baab, m-o ne, ur-go, ut-ma ne. 29 Hō-de **Rot** rwuune bō-o o-**Sodom** à, Shir hentute o-ra un kak-tō o-ra ne untun kem n-Ton un shir o hooru yē kap.* 30 Kaane he m-nōm hō-de un muun-mō un **Wā-wu un net** wua 'wos hun-ne ba m-zonge.

31 "Un ka hō-de wu rō n-ton ur-doob de un kuke-o un wu à, wu kergune á, wu cūw hur-o un wu á, wu dekente yo ken rii-yo á, remen Shir a saburse ka yē cone ruut un saw-tō un yē à, kaane komo bō un wu rō o-kat à, wua warag o-hur á.† 32 Baks nō ne'a **Rot** wu naaste o-da komo wu wakte ʉs-ajima ne remen saw-tō un wu, Shir sabursute wu.‡ 33 Bō un wu cone wuke un hoog-mō un wu à, wu yage mē m-dore mōa ege wu, komo bō un wu hoog-mō un wu ege rem re à, wua kum mō. § 34 Un ka tet-mō, mē nō m-rure, hun-ne yoor m-rew be-ur gaan: Shir a dek wan-gaan, wu yage wan-gaan n-jim. 35 Ne'a-ne yoor ur-na be-ur gaan, Shir a dek wan-gaan, wu yage wan-gaan n-jim."*

37 Yan-neke-mō un wu cituru wu, "Gos-wu, ¿kene ka rii-yo he m-kor?"

Yeso shasuru, "Be-de u-ur rō à, kanē sakra he m-morge."

Bor-ʉs op ʉs-eer

Sha-mō ut-ma tō un ko-gwor un wan-piish ut-ma ne

1 Yeso ruru yan-neke-mō un wu sha-mō ut-ma wu yoosutu yē bō yē he m-senge un kon-se Shir ba m-kar á. 2 "Un o ken bō-o a nōmog wu ken wan-piish ut-ma wu, wu rō un hoge gyer-o Shir á, wu komo m-hyan hi-de un net ʉs-shi ne á. 3 Wu ken ko-gwor-wu ne'a, ro kanē un ka bō-o wu ma'ase m-ha be-de un wu à un hoob-o un a ya'as wu yo rō yo ma un wu à, wu rō m-zee, 'Gu mē be-de un wan-ryaab-ʉs re.' 4 O-da deen, wan-piish ut-ma yage un was, amba ur-kom wu zeeru hi un de un wu, 'Mett gyer-o Shir á, mē komo m-hyan hi-de un net ʉs-shi ne á, 5 amba remen ka ko-gwor-wu sutu mē, man gut remen wu kumut yo rō yo ma un wu à. Urege mē nōm kaane á, wua ma'as m-haan har wu bō mē.' "

§ **Bor-ʉs op ʉs-ta'yoor:27** 17:27 Hyen komo: Taka 7:6-24. * **Bor-ʉs**

op ʉs-ta'yoor:29 17:28-29 Hyen komo: Taka 18:20—19:25. † **Bor-ʉs op**

ʉs-ta'yoor:31 17:31 Hyen komo: Mati 24:17-18; Mark 13:15-16. ‡ **Bor-ʉs op**

ʉs-ta'yoor:32 17:32 Hyen komo: Taka 19:26. § **Bor-ʉs op ʉs-ta'yoor:33**

17:33 Hyen komo: Mati 10:39; 16:25; Mark 8:35; Ruka 9:24; Yoha 12:25.

* **Bor-ʉs op ʉs-ta'yoor:35** 17:35 Mō ken gen-mō un dō ci-o 36Hun-ne yoor a ma'as m-senge o-kat: a dek wan-gaan, a yage wan-gaan. Hyen: Mati 24:40.

⁶ Yeso zeeru, "Hogu no yo ka wan-piish ut-ma wu zee à, wu rotte gyer-o Shir á. ⁷ Wu hokste nome un ka ko-gwor-wu kaane, remen wu suute wu, kaane Shir a hoks nome un hun-ne ye wu daage à rii-yo ur-bon, urege ye konog wu, wua gu ye hor-m-hor. ⁸ Me no m-rure, Shir a piish ma-to un ye hor-m-hor bo ye he hoge m-rerem à. Amba **Wà-wu un net** ¿wua 'wos hun-ne gokste Ma-to Shir da-o wu he m-muun ne?"

*Sha-mo ut-ma to un
ko-Parisa un wan-goks un tar ne*

⁹ Yeso doog hun-ne m-rure ka sha-mo ut-ma mo, ye nepse she'et-de un ye, kashi de á, komo ye ro un muut un ye ken ye n-dak. ¹⁰ "Da-o gaan hun-ne yoor haag un **Pyo-o Shir** ye konot Shir: Wan-gaan ko-**Parisa**-wu, wu ka komo **wan-goks un tar**. ¹¹ Ko-**Parisa** esuru un hon wu konuru, 'Shir, um bomog wo remen me ko-hyow á, me ko-wan-men-ut jaas-to wu á, me un rwor ut-bo á, me un hoob-o un ne'a-ne untun ye ken ye á. Um bomog wo remen me untun ka ko-**wan-goks un tar** wu reeno á. ¹² Un ho-ut ta'oor me un nom o-**swoot** ho-ut yoor, me kume rii-yo wo op à, me wo m-ya'as o-gaan.'

¹³ "Amba ko-**yan-goks un tar** esuru ur-hew ne komo wu jaks co-o un wu n-Ton á, amba wu wosuru be-de un wu. Wu zeeru, 'Shir, hoge 'won un de, me ko-wa-**ur-ba'as!**' " ¹⁴ Yeso zeeru ye, "Me no m-rure, ko-**yan-goks un tar**, waragte o-hur hond hond be-de Shir, amba ko-**Parisa**-wu warag o-hur hond hond á. Remen kap ye jakse hi un de un ye n-ton à, Shir à hente ye n-dak, komo kap bo un ye hente hi un de un ye dak dak à, Shir a jaks ye n-ton."*

*Yeso huute yakar nu-o ur-bon
(Mati 19:13-15; Mark 10:13-16)*

¹⁵ Ye ken hun-ne ye hanturu yakar-ye un ye be-ur Yeso remen wu huute ye nu-o ur-bon. Yan-neke-m Yeso tepruru ye bo ye nome kaane à, ¹⁶ Amba Yeso agnuru ka yakar-ye be-de un wu komo wu zeeru, "Yagu no yakar rek-ye haante be un de, no wen ye á, remen gwomo-to Shir ro be-de gon ye. ¹⁷ Baks no de ka! Kap bo un wu goksé gwomo-to Shir untun wà á, wua tuw un den-o Shir á."

*Ko-ya-o-kwum
(Mati 19:16-30; Mark 10:17-31)*

¹⁸ Net caari-wu un **Yahuda**-ne cituru Yeso, "Wa-ur-Yoos, wo kashi-wu, ¿ya ne um he m-nom um kumut hoog-o ba m-ta?"

* **Bqr-qs op qs-eer:14** 18:14 Hyen komo: Mati 23:12; Ruka 14:11.

19 Yeso cituru wu, “¿Remen yan o o zeete me ‘kashi’? Yatt-wu ro kashi á se Shir cot. 20 O nepse ka **karamsa**-o: ‘Wò cõn ne'a-wu un net á, wò hõ net á, wò hiw rii á, wò ce'e net ut-ma á, hyan tato ru un inu ru ne ut-gõs ne.’† ”

21 Ka net-wu shasuru, “Cin me rek-wu um nomosse dorotte-o un o kap.”

22 Bõ Yeso hoge kaane à, wu zeeru wu, “Yo ken yo ro kõn yo kuse o nom à: Baab rii-yo o rotte à kap, o ya'as koob-ne ka hwor-ye, komo wõa kum rii-yo ur-bon n-Tõn, ka da-o, o haan, o dore me.” 23 Amba da-o ka net-wu hoge kaane à, wu hoge m-rerem kõ hiin á, remen ko-ya-o-kwum-wu deen.

24 Yeso hyanuru wu hoge m-rerem á, wu zeeru, “Ko-ya-o-kwum a tuw den-o un gwomo-to Shir un yish pus-ye á! 25 Otte ko-ya-o-kwum-wu tuw den-o un gwomo-to Shir à, jishte ba un rem dorom-yo tuw un ish-o o-ber.”

26 Hun-ne ye hoge wu à cituru, “¿Wan wu un ya Shir he m-gu?”

27 Yeso shasuru, “Rii-yo hun-ne a hoks m-nom á, Shir a hoks yo m-nom.”

28 Ka da-de Bitrus zeeru, “Gwot! Te yagnute den-ut te, te dorutu wõ.”

29 Yeso zeeru ye, “Ee, komo um esutu nõ, kõ wu ke wu yage hur-o un wu, ko ne'a, ko hen-ne, ko ye mate wu à, ko yakar remen cõn-to un den-o ut-gwomo to Shir, 30 wua kum deen un ka hak-se, komo wua kum hoog-o ba m-ta un hak-se roone à.”

Yeso rworog ma-to un mar-mo un wu sõ o-tet komo

(Mati 20:17-19; Mark 10:32-34)

31 Yeso dekururu yan-neke-mõ un wu op un yoor n-riib, wu zeeru ye, “Hogu nõ! A he nõ o-Urusharima, be-de kap rii-yo yan-Rworu un Ma-to Shir gene un **Wà-wu un net** he m-shi à. 32 Wu a he'ebẽ un kom-to un ye ro **Isra-ne** á, yea pyapar wu, ye cõpse wu m-ta komo. 33 Yea nome wu us-sorog, ye hõ wu amba hõ-ur atette-de, wua ine un hoog ne.”

34 Amba yan-neke-mõ un wu ye nap ko o-gaan yo wu ro m-zee á, remen a wukute ye ma-to wu ro m-rwor à, komo ye nap rii-yo Yeso ro m-rwor á.

Yeso upste yish-ye un ko-po

(Mati 20:29-34; Mark 10:46-52)

35 Yeso ro yow yow o-Jeriko ne, wu ken ko-po-wu ro tara n-riib un cõw, wu ro us-kõn. 36 Da-o wu hoge hun-ne ro m-arag à, wu cituru, “¿Yan yo ne?”

† **Bqr-ús op ús-eer:20** 18:20 Hyen komo: Rwuu 20:12-16; Kara 5:16-20.

³⁷ Ye rʉrʉ wʉ, “Yeʉso ko-ya-o-Nazaret rʉ m-arag.”

³⁸ Wʉ 'yonsʉrʉ ʉs-cʉr, “Yeʉso! Baag-o **Dawuda!** Hoḡe 'wʉn ʉn de!”

³⁹ Hun-ne ye ro co à, kangʉrʉ wʉ ye zeeru wʉ res temb. Amba wʉ 'yonsʉrʉ ʉs-cʉr deen, “Baag-o **Dawuda** hoḡe 'wʉn ʉn de.”

⁴⁰ Ka da-o Yeʉso eʉrʉ wʉ zeeru, “Hantu nʉ ka ko-po-wʉ be ʉn de.” Bʉ wʉ wo'onte yow yow à, Yeʉso citʉrʉ wʉ, ⁴¹ “¿Ya ne o cone ʉm nomo wo?”

Wʉ shasʉrʉ, “Goʉ-wʉ, ʉm conoḡ m-hyen.”

⁴² Yeʉso zeeru wʉ, “Hyan! Remen sher-m ru be-de Shir rwʉ'oḡ wo m-hyan.”

⁴³ ʉn gyept-o ʉn yish, wʉ hyanʉrʉ cas kaane, wʉ dorʉrʉ Yeʉso, wʉ rʉ ʉn nome ʉn Shir ʉr-bʉngʉn. Da-o buug-de ʉn hun-ne hyane kaane à, ye bʉmʉrʉ Shir kap mo ʉn ye.

Bʉr-ʉs ʉp ʉs-jeʉ

Yeʉso ʉn Zakka

¹ Yeʉso cʉwʉrʉ o-Jeriko wʉ rʉ m-arag. ² Ko-Gwʉmo-wʉ ʉn **yan-goks ʉn tar** jin-de ʉn wʉ Zakka, ko-ya-o-kwʉm-wʉ.

³ Wʉ conoḡ wʉ hyen kʉ wan wʉ ne Yeʉso. Amba wʉ hoks hyan ʉn Yeʉso á, remen hun-ne nomoḡ deen, komo wʉtt m-seeb á kʉ hiin. ⁴ Wʉ argʉrʉ o-rek ʉn co-o ʉn hun-ne wʉ daarʉ o-dirimi wʉ hyenet Yeʉso, wʉ rʉ m-arag ka sʉ à. ⁵ Bʉ Yeʉso woote ʉn ka be-de à, wʉ dassʉrʉ ʉr-hi n-ton wʉ zeeru Zakka, “Kergʉne hoʉ-m-hoʉ, remen ʉn hur-o ru ʉm he m-she'et caane.”

⁶ Zakka kergʉnʉrʉ hoʉ-m-hoʉ wʉ barkʉrʉ Yeʉso zak-o-zak. ⁷ Kap hun-ne ye hyane kaane à, taknʉrʉ ʉs-cenene, “Ka net-wʉ haag ʉr-hamat ʉn hur-o ʉn **ko-ya-ʉr-ba'as!**”

⁸ Zakka inʉrʉ eso wʉ zeeru Yeʉso, “Hoḡe, man ya'as koʉb-ne ʉr-pʉrʉḡ de ʉn rii re, ʉreḡe komo ʉm rumuste rii-yo ʉn wʉ ken wʉ, man tope wʉ ka rii-yo sʉ o-nass.”

⁹ Yeʉso zeeru wʉ, “Ka hur-o kumug gwʉ caane, remen ka net-wʉ gokste Ma-tʉ Shir ʉntʉn **Ibrahi.** ¹⁰ **Wà-wʉ ʉn net** haante wʉ hobt, komo wʉ guut ye eḡe à.”*

Sha-mʉ ʉt-ma tʉ ʉn hwʉr ʉn gwʉw-ne ʉp ne (Mati 25:14-30)

¹¹ Bʉ hun-ne rʉ m-hoḡe ʉn tʉ ka à, Yeʉso doorʉ ye m-rʉre sha-mʉ ʉt-ma. ʉn ka da-de, wʉ ro yow yow o-Urusharima ne, komo ye rʉ m-zee ʉnze gwʉmo-tʉ Shir rʉ ma-tʉ m-rwʉʉn. ¹² Wʉ zeeru, “Wʉ ken net caari-wʉ, rʉ m-ha ʉn o ken bʉ-o ʉr-hew ne, a sagbʉte wʉ ʉt-gwʉmo, a komse wʉ

* **Bʉr-ʉs ʉp ʉs-jeʉ:10** 19:10 Hyen komo: Mati 18:10.

muunuru o-hur. ¹³ Bq wu ine m-neke à, wu agnuru guw-ne ye un wu nen op komo wu yasuru kq wu ke hwor. Wu ruru ye, 'Sengu no, no gut yo no he m-hoks m-kum da-o me neke.' ¹⁴ Amba hun-ne ye un wu yagute wu, ye tomuru n-jim de un wu unze, 'Te con ka net-wu reete ut-gwomo á.'

¹⁵ "Komo haanuru a sagburu ka net-wu ut-gwomo wu muunuru. Bq m-jo'on, wu zeeru guw-ne ye un wu ye rwuun, remen wu nept yo ye kume à. ¹⁶ Wu ur-takan haanuru wu zeeru, 'Gos-wu, um kumug so o-op n-ton un ka ye o yasu me à.' ¹⁷ Wu zeeru, 'Keregen, wo ko-guw kashi-wu! O nomog m-senge un rii hiin, man sagbe wo ut-gwomo to un bo-ut op.' ¹⁸ Ko-guw ayoore-wu, haanuru wu zeeru, 'Gos-wu, um kumug so o-taan n-ton un ka ye o yasu me à.' ¹⁹ Wu zeeru wu, 'Komo woa nom gwomo-to un bo-ut taan.'

²⁰ "Komo wu ken ko-guw-wu haanuru wu zeeru, 'Gos-wu, hwor ru ye ka, me un wuke ye ur-magund. ²¹ Me wo o-gyer, remen wo rii-yo o-gyer yo. Wo m-dek be-de wo esse á, komo wo m-ce be-de wo go ye á.' ²² Wu zeeru wu, 'Wo ko-guw-wu o-hwaa! Man dek gom-ut ru, m-sabursute wo! O nepste me rii-yo o-gyer yo, me m-dek be-de me esse á, komo me m-ce be-de me go á. ²³ ¿Remen yan o wo heete hwor re o-benki á, be-de um roa goksune m-sakne da-o um muune á?'

²⁴ "Ka da-de wu zeeru ka ye ro eso kané à, 'Rumus no ka hwor-ye be-de un wu, no ya'as ka ko-guw-wu ro un op ne à.' ²⁵ Amba ye zeeru wu, 'Gos-wu, ay, wu ro un op ne!' ²⁶ Wu shasuru, 'Me no m-rure, kap ka ye ro un rii ne à, Shir a do ye, amba ka ye rotte rii á, ka yo ye rotte hiin à, Shir a rumus ye yo.† ²⁷ M-moka, ka yan-yage-ut re ye, ka ye cone a sagbe me ut-gwomo á, hantu no ye kané, ho no ye un hyan-o re!‡ "

Yan-bq-o o-Urusharima barkute Yeso
(Mati 21:1-11; Mark 11:1-11; Yoha 12:12-19)

²⁸ Bq Yeso komte ka ma-to à, wu takuru co wu ro m-ha o-Urusharima yan-neke-mo un wu ro wu m-dorbe n-jim. ²⁹ Bq wu woonte yow yow o-Bapaji ne o-Betanya ne à, un 'wunde o-haag o hun-ne m-zee, **Haag-o un 'yo-se o-Zetun** à, wu tomuru yan-neke-mo un wu nen yoor ³⁰ un ka ma-to ne: "Ha no un ka bq-de ro un co no à. Da-o no m-cow à, noa hyen wa-yo o-janka yo a cete m-da á gego. Ussundu no yo, no hante kané. ³¹ Urege wu ken wu cikt no, '¿Remen yan o no rotte yo m-us?' Zee no wu, 'Gos-wu cone go yo.' "

† **Bqr-ús op ús-jero:26** 19:26 Hyen komo: Mati 13:12; Mark 4:25; Ruka 8:18.

‡ **Bqr-ús op ús-jero:27** 19:11-27 Hyen komo: Mati 25:14-30.

32 Ye dōrurū o-cōw, ye 'wōssurū hond hond, bō Yešo rurū ye à. 33 Bō ye rō m-us un ka wà-yo o-janka yo à, wan-yo zēerū ye, “¿Remen yan o nō rotte yo m-us?”

34 Ye shasurū, “Gos-wū cōnog yō.” 35 Ye dēkurū ka wà-yo o-janka yo ye heeturū Yešo. Ka da-de, ye sakurū gund-tō un ye un cin-o un ka janka-yo, ye deturū Yešo n-tōn. 36 Bō wū da n-tōn à, hun-nē neksurū gund-tō un ye un cōw.

37 Bō wū wōontē yow yow o-Urusharima nē à, be-de ka cōw-yo dōrē un 'wūn-de un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun** à, buug-de un hun-nē yan-neke-mō un wū taknurū bōngon-de Shir un 'yons ús-cōr remen rii-yo o-madē yo ye hyanē kap à. 38 Ye 'yonsurū ús-cōr, ye zēerū,

“Shir ru'e ko-Gwōmo o-kom wū haanē

un beeb-de un Yawe à,

m-gwugwū n-tōn kanē

m-sēkemse be-de Shir!”§

39 Ka da-de ye ken **Parisa**-nē ye kanē tēpsurū Yešo. “Waur-Yoos, zēē yan-neke-m ru ye rēs temb!”

40 Yešo shasurū, “Mē nō m-rurē, uregē ye reks temb, ta'ar-ut tōa takan tēp.”

Yešo 'wōngg remen o-Urusharima

41 Bō Yešo wōontē yow yow o-Urusharima nē à, komo bō wū hyentē o à, wū 'wōnurū un tuk-mō ut-mēn remen o, un hun-nē nē ye rō n-mē à. 42 Wū rō m-zēē, “Uregē nō nak caanē rii-yo he nō m-hantē she'et-de un gwugwū-mō ur-hur à! Amba m-mōka Shir wukutē nō yo, remen nō gōks mē á! 43 Da-o rōon da-o yan-yagē-ut nō he nō m-rigumse à, ye wōngsu nō komo ye hebutū nō kō o ke raag-o komo nōa ru á. 44 Yea ho nō un yakar nō nē, komo ye saburse bō-o nō, kō o-pam a yagē yo n-tōn un yo ken yo á, remen nō baks da-o Shir haanē wū guut nō á!”

Yešo yanag ya-ut-baab

(Mati 21:12-17; Mark 11:15-19; Yoha 2:13-22)

45 Ka da-de Yešo haarū n-mē un **Pyo-o Shir**. Wū taknurū yan-se un ya-m-o un ya-ut-baab nē. 46 Wū rō ye m-zēē, “A genēg un Ma-tō Shir, 'Hur-o re be-de ús-kōn de’* amba nō muutē o be-de un hyow-nē!”†

47 Kō de ke hō-de Yešo yooste un **Pyo-o Shir**. Gwōmo-nē ye un kōn-se Shir, **yan-Yoos-de o-karamsa**, un sēk-ye nē cōnurū ye ho wū.‡ 48 Amba ye hōks m-kum o-cōw á, remen hun-nē kap rō wū m-hogē, ye cōn ye **ba'as** ur-gom á.

§ **Bor-ús op ús-jero:38** 19:38 Hyen komo: Bōng 118:26. * **Bor-ús op ús-jero:46** 19:46 Hyen komo: Isha 56:7. † **Bor-ús op ús-jero:46** 19:46 Hyen komo: Irmi 7:11. ‡ **Bor-ús op ús-jero:47** 19:47 Hyen komo: Ruka 21:37.

Bor ur-kwooz

*Wa ya'e Yeso gwomo-to wu rotte
un nom un ka hyat-to à*

(Mati 21:23-27; Mark 11:27-33)

¹ De ken ho-de, Yeso ro un **Pyo-o Shir**, wu ro m-yoose un hun-ne, komo wu ro un rwor un ka Ma-to Shir to, **Ma-to m-Rerem**, Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne, mosse un sek-ye ne, haanuru. Ye zeeru wu, ² "Ruru te, kene o o kume gwomo-to un nom un ka rii-yo wo m-nom a? iWa ya'e wo ka 'wons-mo?"

³ Yeso shasuru ye, "M-moka yage um cit no o ken cot-o: ⁴ Ruru no me, iwa un wu ne tomne **Yohana** Wan-Yo'os un hun-ne n-me m-ho, 'hun-ne' ye, ko, 'Shir'?"

⁵ Ma-ut sunuru ye, "iYa ne a he m-zee? A ze'e, 'Shir,' wua zee, 'iRemen yan o un ya no gokste **Yohana**?' ⁶ Komo a ze'e, 'Hun-ne' ye, kap ka buug-de un hun-ne dea ho na, remen ye dekse **Yohanawan-Rwor un Ma-to Shir** wu." ⁷ Ka da-de ye shasuru, "Te nap be-de o rwuune a."

⁸ Komo Yeso zeeru ye, "Me ma man ruru no ko kene um kume 'wons-mo um rotte un nom kaane a."

*Sha-mo ut-ma to un
ko-ya-o-kat un ya-tom-ne*

(Mati 21:33-46; Mark 12:1-12)

⁹ Yeso ruru ka hun-ne ye ka sha-mo ut-ma mo: "Wu ken net-wu goog o-kat, wu dekuru ya-tom, wu warguru o-hur wu she'etunduru deen.* ¹⁰ Bo da-o m-ce woonte a, wu tomuru ko-guw-wu un wu be-de un ka ya-tom-ye, a ya'sunde wu yo ro yo ma un wu a. Amba ka ya-tom-ye bunuru ka ko-guw-wu, komo wu muunuru ba un rii. ¹¹ Ka wa-o-kat-wu dooru m-tom un wu ken ko-guw-wu, amba ka ya-tom-ye bunuru wu komo, ye ya'u wu m-'e, wu muunuru ba un rii. ¹² Ka da-de, wu tomuru atette-wu, ka ya-tom-ye hogussuru wu m-hoog, ye yanduru wu. ¹³ Ka da-de, ko-ya-o-kat zeeru, 'iYa ne um he m-nom? Yage um tomot wa re wu me m-con a un hi un de un wu, um nak yea nomo wu o-dorotte!' ¹⁴ Amba bo ka ya-tom-ye hyambu te wu a, ye zeeru hi un de un ye, 'Wa-wu un ko-ya-o-kat-wu ka. A ho no wu, komo saw-to un ko-ya-o-kat myet a warag-ut ma na!' ¹⁵ Ye ruuturu wu n-riib o-kat, ye hooru wu."

Yeso cituru ye, "iYa ne ka ko-ya-o-kat-wu he ka yan-tom-ye m-nom? ¹⁶ Wua haan wu ho ka yan-tom-ye, wu ya'as ye ken ya-tom-ye ka kat-o."

* **Bor ur-kwooz:9** 20:9 Hyen komo: Isha 5:1.

Bq hun-ne hoge kaane à, ye zeeru, “Shir wen gon ka rii-yo!”

¹⁷ Yeso gwoturū ye, wū citurū, “¿Ya ne ka Ma-to Shir to ro m-zee? ‘Ka pam-yo ya-ut-mà yage à, yo jiište ye ka m-wons kap.’† ¹⁸ Kap bon wū 'hebe un ka pam-yo à wūa cagme, urege komo ka pam-yo he'ente n-ton un net, yo à rugumse wū.”

Cot-o un top un tar

(Mati 22:15-22; Mark 12:13-17)

¹⁹ Yan-Yoos-de o-**karamsa** un Gwomo-ne ye un kon-se Shir ne conurū ye ship Yeso kanē remen ye nepsē wū rworog ka sha-mo ut-ma mo remen ye, amba ye ro o-gyer o un hun-ne. ²⁰ Ye ro un hoob-o o-cow remen ye zeet Yeso rworog gom-de **ur-ba'as**. Ye zwopurū ye ken ye o-nu, ye barag m-zee kashi un hun-ne ye ro. Komo ye tomurū ka hun-ne-ye ceeb Yeso us-cot, remen ye bobsute wū, be-ur **Biratus**, ko-Gwamna-wū o-dak. ²¹ Ya-m-seger un Yeso zeeru wū, “Wa-ur-Yoos, te nepsē kap yo o zee, un yo o yoose ne à, hond hond o. Te nepsē wo un gwot un co á, amba rwor o-nip o un yo Shir cone un hun-ne ne à. ²² Rurū te, ¿depete te top tar-o un ko-Gwomo **Sisar**, gwomo-to o-dak o-**Roma**, ko te top á?”

²³ Amba Yeso hyanurū weer-se un ye, wū zeeru ye, ²⁴ “Kutu nq me ka hwor-yo a nome o-kwom à. ¿Co-o wan o, un jin-ur wan ne ro kanē?”

Ye shasurū, “O ma **Sisar**, ko-Gwomo-wū o-**Roma**.”

²⁵ Yeso zeeru, “Remen kaane, ya'as nq ko-Gwomo **Sisar** yo ro yo ma un wū à, nq ya'as Shir yo ro yo un Shir à.”

²⁶ Ka hun-ne ye hoks Yeso m-ship un ka ceeb-o á, ye resuru temb, ye ro un barag-se un shas-o un wū.

Cot-o un ing-mo un margan-ne

(Mati 22:23-33; Mark 12:18-27)

²⁷ Ye ken **Saduki**-ne ye, (ye zee a ine ut-marimar á), ye haanurū be-ur Yeso. Ye cit wū,‡ ²⁸ “Wa-ur-Yoos, **Mosa** geneg ka **karamsa**-o rem te. ‘Urege net marag wū yage ne'a ba un yakar, hen-ne un ka net-wū a ge ka ne'a-wū, remen ye kumut yakar-ye a he m-zee yakar-ye un ka wū mare à.’§ ²⁹ A zee ye ken campo-ne ye ta'voor, tato un ye gaan, wū ro sek-wū à gaag ut-ge wū marurū ba wū un mat yakar. ³⁰ Wū donde wū à gaarū ka ne'a-wū, ³¹ Atette-wū kaane, ka rii gaan-yo kumurū ye kap ta'voor, ye marag ba un wū kume wà á. ³² Ur-kom kap, ka ne'a-wū marurū. ³³ M-moka, ¿ho-de

† **Bqr ur-kwooz:17** 20:17 Hyen komo: Bqng 118:22. ‡ **Bqr ur-kwooz:27** 20:27

Hyen komo: Seng 23:8. § **Bqr ur-kwooz:28** 20:28 Hyen komo: Kara 25:5.

margan-ne he m-inę à, ne'a-wu waane ka ne'a-wu ro? Kap ta'voor mo un ye, ye gaag wu."

³⁴ Yeso shasuru ye, "Hond hond o hun-ne ye m-moka ge ut-ge. ³⁵ Amba campo-ne un ne'a-ne ne ye Shir he m-'yons ut-marimar à, remen ye shereg un wu, ye he de m-ga ut-ge, un ka da-o á. ³⁶ Yea warag untun **yan-tom-ye Shir**, yea mer á. Ye ro yakar-ye Shir, remen ye inute ut-marimar. ³⁷ Komo **Mosa** rworog cas cas, margan-ne a ine un hoog ne. Un ka ma-to wu gene bo Shir nome ut-ma un wu ne à, un ka be-de un tuk-mo ur-ran-de. Wu geneg unze Wan-Koyan, ak hi un de un wu, wu ro 'Shir **Ibrahi**, Shir **Ishaku**, komo Shir **Yakubu**.* ³⁸ Wu ro Shir o un margan-ne á, amba Shir o un yan-hoog, remen be-de un wu kap yan-hoog ye."

³⁹ Ye ken **yan-Yoos-de o-karamsa** ye zeeru, "Wa-ur-Yoos o, ka shas-o ro ur-bon ne!" ⁴⁰ Bo un kaane, yatt-wu hokse Yeso m-cit komo á.

*Kiristi wa Dawuda wu
(Mati 22:41-46; Mark 12:35-37)*

⁴¹ Yeso zeeru ye, "¿Re ne ne ye zette **Kiristi** raag-o **Dawuda** o? ⁴² **Dawuda** un hi un de un wu zeeg un takurda o un Sep-to ur-Bongon,

" 'Yawe zeeg Gos-wu re:

"She'et un ka be-de ut-gwomo de,

⁴³ Har um ru'ut yan-yage-ut ru waragte rii-yo
o he m-yawag un na-us ru à!" †

⁴⁴ **Dawuda** ak wu 'Gos-wu,' komo ¿re o, wu hette m-warag 'wa un wu'?"

*Yeso zeeg nom no ja
un yan-Yoos-de o-karamsa ne
(Mati 23:1-36; Mark 12:38-40)*

⁴⁵ Bo hun-ne kap hogute wu à, Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, ⁴⁶ "Nom no ja un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne, ye ro m-con ye ma'as m-neke un cop-to ur-bon ne, komo ye conog a gas ye, a hyen ye ut-gos ne be-de m-o m-baab ne. Ye ro m-daag be-de ur-she'et de ur-bon un kuke-to un yoos un Ma-to Shir, un be-de jiishe ur-bon ne à da-o ut-biki. ⁴⁷ Ye ro m-cow un hur-to un gwor-ne ye rumus ye saw-to un ye, ka da-de komo ye barguru naas o-da deen un kon-se Shir! Koob-de Shir he ye m-'ya à dea jiish de un ko wu ke!"

* **Bqr ur-kwqoz:37** 20:37 Hyen komo: Rwuu 3:6. † **Bqr ur-kwqoz:43** 20:42-43 Hyen komo: Bong 110:1.

Bɔr ʊr-kwooz o-gaan

Yar-mo ʊn ko-gwor

(Mark 12:41-44)

¹ Yɛso rigurʊ wʊ hyanurʊ hun-nɛ yan-rii rɔ ʊn hwɔbɛ ʊn yar-mo ʊn yɛ ʊn be-de ʊr-ɛss n-mɛ ʊn **Pyo-o Shir**.
² Komo wʊ hyanurʊ wʊ ken ko-kooɔb-wʊ ʊn ko-gwor-wʊ ne'a jorbute nera yoor. ³ Wʊ zɛerʊ, "Mɛ nɔ m-rurɛ, kà ko-gwor-wʊ jiište kɔ wʊ ke m-yar, ⁴ remen yɛ ka gasunte yɛ yagne yo kuse à, amba wʊ, ko-kooɔb untun wʊ, ya'aste kap yo rɔ wʊ à."

Yɛso rworog a wuks den-o Shir

(Mati 24:1-2; Mark 13:1-2)

⁵ Yɛ ken yɛ **yan-neke-m Yɛso** rɔ ʊn ma-to ʊn **Pyo-o Shir**, o rɔ ʊr-bon de o-gwɔt nɛ ʊn ka ta'ar-to a meetɛ o à ʊn yar-mo a ya'e Shir nɛ à. Yɛso zɛerʊ, ⁶ "Kap ka yo nɔ hyane à, da-o roon a yage ʊr-ta'ar n-ton ʊn de ken de á, a wuksusse ko de ke."

Swɔ ʊr-kooɔb

(Mati 24:3-14; Mark 13:3-13)

⁷ Yɛ citurʊ wʊ, "Wa-ur-Yoos, ɔya ʊn da-o a he m-nom kaane? Komo ɔya ʊn gon napa-o tɛ he m-hyan, tɛ nept ka da-o woonte?"

⁸ Yɛso zɛerʊ, "She'et nɔ zongse, nɔ yage kɔ wʊ ke raks nɔ á. Hun-nɛ deen a haan ʊn jin ʊn de. Yea haan, yɛ zee, 'Mɛ rɔ wʊ, wʊ Shir daagne à!' Komo, 'Ka da-o rɔ yow yow!' Amba nɔ dore yɛ á. ⁹ Nɔ hoge o-gyer á, da-o nɔ hoge ma-to ʊr-gun, m-barme nɛ, sɛ a nomog gon to ʊr-takan, amba yan zee kom-ur rɔ yow yow á."

¹⁰ Wʊ doorʊ yɛ m-zɛɛ, "O-dak, o-dak nɛ a dum, ʊt-gwomo ʊt-gwomo nɛ komo kaane. ¹¹ Dak-o a nukte o ho hun-nɛ, mɛr, ʊs-gom nɛ kɔ kene, rii-yo o-gyer yo a take m-hyan á, a hyen yo rwunte n-ton ʊn shir. ¹² Rii-yo ka rem-se nomot kaane, a ship nɔ a reesu nɔ ʊr-kooɔb, a heet nɔ ʊn kuke-to ʊn yoos ʊn Ma-to Shir be-de ʊn piish ʊt-ma, a ke nɔ. A heet nɔ be-de ʊn gwomo-nɛ ʊn ya-o-dak-nɛ remen nɔ mɛ m-dore. ¹³ Kane nɔ he m-kum o-da nɔ rurutu yɛ ma-ʊt re to ʊr-bon. ¹⁴ Zongu nɔ ba da-o ʊn woon, nɔ was bɔ nɔ he hi ʊn nɔ m-ruut á, ʊrege yɛ ce'utu nɔ ʊt-ma. ¹⁵ Remen man 'ye nɔ ʊt-gom, ʊs-weer nɛ, bɔ yan-yage-ʊt nɔ a hoks nɔ ʊn wakse ʊn yo nɔ zee á.* ¹⁶ A heet cetente-ʊs nɔ be-de ʊn yɛ mate nɔ à, hen-nɛ nɔ ʊn baag-o nɔ nɛ, ʊn nay nɔ nɛ nɛ, komo yea ho yɛ ken yɛ be-ur nɔ. ¹⁷ Kɔ wʊ ke wua yagu nɔ rem

* **Bɔr ʊr-kwooz o-gaan:15** 21:14-15 Hyen komo: Ruka 12:11-12.

re. ¹⁸ Amba kɔ o-hi o-gaan ɔn hi ɔn nɔ yoa he'en á. ¹⁹ Nɔ shere be-de Shir nɔa kum hoog-o ba m-ta.

Yeso zee a saburse o-Urusharima

(Mati 24:15-21; Mark 13:14-19)

²⁰ “Da-o nɔ hyene ya-ur-gun rigimsute o-Urusharima, ka da-de nɔa nep da-o rɔ yow yow a sabursute o. ²¹ Ka da-de ka ye rɔ ɔn dak-o o-Judiya ye som ut-haag, ka ye rɔ n-me o-bo à, ye som, komo ye rege ye ruuste n-do à, ye warag n-me o-bo á. ²² Remen ka ho-to, ‘Ho-to ɔn swo ur-koob to,’ remen a sho'oste o-nip yo Ma-to Shir zee à.† ²³ Rii-yo ur-won yo ne'a-ne ya-ut-uub ɔn ka da-o, ɔn ye rɔ ɔn yakar rek-ye ne à! Rii-yo o-gyer a haan ɔn ka dak-o, komo Shir a hante ryaab-se ɔn wu ɔn ka hun-ne ye remen **ba'as-de** ɔn ye. ²⁴ A ho ye ken ye be-de ur-gun, komo a dek ye ken ye m-guw hono o-dak kap, komo ka ye nape Shir á yea yawag o-Urusharima har da-o Shir he m-zee ye yage kaane à.”

Muun-m Yeso

(Mati 24:29-31; Mark 13:24-27)

²⁵ Yeso aragturu m-zee, “A hyen saw-to ut-hyat n-ton ur-ho, o-reng ɔn regen-ne. Ut-bo hono o-dak a nom o-zak á, hun-ne a hoge gyer-o ɔn nukte-mo m-sa ɔn ryaab-se ɔn a hu-se m-ho ne.‡ ²⁶ Hun-ne a bonse remen gyer-o ɔn yo he m-haan hono o-dak à, Shir a nukt myet bo ɔn rii-yo rɔ ut-gwomo ne n-Ton ɔn shir à. ²⁷ Ka da-de **Wà-wu ɔn net** a muun, untun o-ke'ente m-wons ne deen, komo o-mok ne.§ ²⁸ Da-o nɔ hyene ka rii-yo cirig m-nom, ine nɔ eso nɔ sher ur-beeb ne nɔ jaks hi-ut nɔ n-Ton, nɔ gut Shir remen wu rɔ ma-to ɔn gu ɔn nɔ.”

Yoos nɔ be-de 'yo-yo o-rum

(Mati 24:32-35; Mark 13:28-31)

²⁹ Ka da-de Yeso ruru ye sha-mo ut-ma: “Ceker nɔ 'yo-yo o-rum ɔn se ken 'yo-se ne. ³⁰ Da-o nɔ hyene se cirig m-tupe, nɔ nak sho-o nomog yow yow. ³¹ Kang-o gaan, da-o nɔ hyene ka rii-yo rɔ m-nom, nɔ nep unze gwomo-to Shir rɔ ma-to m-won.

³² “Me nɔ m-rure o-nip, hun-ne ye rɔ ɔn hoog ne m-moka à yea wo m-mar kap á, se ka yo um zee mosse o-bo o o-Urusharima ne à shiig. ³³ O-Ton o-dak ne a tees, amba ma-ut re a te á.

Depete a wer

† **Bɔr ɔr-kwɔɔz o-gaan:22** 21:22 Hyen komo: Hose 9:7. ‡ **Bɔr ɔr-kwɔɔz o-gaan:25** 21:25 Hyen komo: Isha 13:10; Izik 32:7; Jowe 2:31; Hyan 6:12-13.

§ **Bɔr ɔr-kwɔɔz o-gaan:27** 21:27 Hyen komo: Dane 7:13; Hyan 1:7.

³⁴ “Wer nq! Nq shoos hi un nq ut-biki á, m-swq ne komo un ceker-se un hoog ne á. Me un zee kaane remen ka ho-de a 'wos nq ba nq un nap ³⁵ untun ceeb. Remen de a haan hono o-dak kap de 'wos kq wu ke wu rq un hoog ne n-dak à. ³⁶ Zongu nq, komo nq kon kq de ke ho-de, remen nq kumut beeb-de m-ru un kap yo he m-haan à, komo nq est un co-o un **Wà-wu un net.**”

³⁷ Kq de ke ho-de Yeso rq m-yoos un **Pyo-o Shir**, kq mq ke rim-mq wu ro m-ha **Haag-o un 'yo-se o-Zetun** taasq m-tet wu ro un kon-se Shir.* ³⁸ Kq de ke ho-de n-sot hun-ne kap rq m-ha un **Pyo-o Shir**, remen ye hogute wu.

Bqr ur-kwooz us-voor

A gamag ur-hi a yagute Yeso

(Mati 26:1-5; Mark 14:1-2; Yoha 11:45-53)

¹ Da-o rq yow yow o un **Biki-o ut-Burodi to ba m-Yist** o hun-ne m-aag **Biki-o m-Pas** à.* ² Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne rq un gyer-o un hun-ne, remen kaane ye cowuru hoob-o un bu-se ye hette ho un Yeso ba hun-ne un nap à.

Yahudas eks wua beeb Yeso

(Mati 26:14-16; Mark 14:10-11)

³ **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** cowuru un hur-ur Yahudas, wu a m-zee Iskariyoti à, wan-gaan be-de **yan-neke-m Yeso** op un yoor [12]. ⁴ Yahudas haaru, wu nomuru ut-ma un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un caari-ne ne yan-'er-de un **Pyo-o Shir** bq wu he ye m-bopse un Yeso à. ⁵ Zak-o hooru ye, ye zeeru ya top wu hwor. ⁶ Yahudas esuru kaane, komo wu taknuru hoob-o un da-o jiishe ur-bon à, o wu hette ye m-bopse un Yeso à, ba hun-ne un nap.

Yeso zongute wu reet Biki-o m-Pas

(Mati 26:17-25; Mark 14:12-21; Yoha 13:21-30)

⁷ Da-o un **Biki-o ut-Burodi to ba m-Yist** woquru da-o a he pan un ca-yo ur-seke yo un rii-yo m-re yo **Biki-o m-Pas** à. ⁸ Yeso tomuru Bitrus un **Yohana**, wu zeeru, “Ha nq zonge nq nom rii-yo m-re yo un **Biki-o m-Pas** a reet nq!”

⁹ Ye cituru wu, “¿Ke ne o, o cone te nom ka rii-yo m-re yo?”

¹⁰ Wu shasuru, “Bq nq m-cow o-bq à, nqa gonte wu ken net-wu deke dede-o m-ho à. Doru nq wu un hur-o wu cuwte à. ¹¹ Nq zee ka wa-o-hur wu: ‘Wa-ur-Yoos zeeq te cit wq, ¿o ke kuke-o yan-neke-m re un me ne hette m-re rii-yo

* **Bqr ur-kwooz o-gaan:37** 21:37 Hyen komo: Ruka 19:47.

* **Bqr ur-kwooz us-voor:1** 22:1 Hyen komo: Rwuq 12:1-27.

m-re yo un **Biki-o m-Pas**?¹² Wɔa kutu nɔ caari-o o-kuke o a ma'e n-ton un ɔr un o à, kanɛ nɔ he na nɔmɛ un rii-yo m-re.”

¹³ Ye ruuru komo ye 'wɔssuru rii hond hond bɔ Yeso ruru ye à. Komo ye nɔmuru rii-yo m-re yo **Biki-o m-Pas**.

Rii-yo m-re yo un Biki-o m-Pas

yo un Wan-Koyan

(Mati 26:26-30; Mark 14:22-26; 1Kor 11:23-25)

¹⁴ Bɔ da-o wɔontɛ à, Yeso she'eturu be-de un re rii-yo m-re un yan-tɔm-ye un wu ne. ¹⁵ Wu zeeru ye, “Um conog deen, um re ka rii-yo m-re yo un **Biki-o m-Pas** o un nɔ ne, ka da-de um swɔoru ɔr-koob! ¹⁶ Mɛ nɔ m-rure, man re yo komo á, sɛ da-o Shir kome gwu-o un hun-ne ye un wu à.”

¹⁷ Ka da-de Yeso dekururu ɔr-ibitte de m-modi, wu bomuru Shir. Wu zeeru, “Dek nɔ, nɔ wong. ¹⁸ Mɛ nɔ m-rure m-moka har ma co, man su ka 'wuur-o á, sɛ gwomo-to Shir wɔontɛ.”

¹⁹ Ka da-de wu dekururu ɔr-burodi wu bomuru Shir, wu caturu de. Wu ya'suru ye, wu rɔ m-zee, “Wur-o re o ka o um **seke**, rem nɔ à. Sengu nɔ m-nom kaane nɔ ma'aste mɛ m-baks.” ²⁰ Kang-o gaan, wu yasɔ ye ka ibitte-de da-o ye reese rii-yo m-re à. Wu rɔ m-zee, “Ka ibitte-de swor o-nu o o-pu o dea es un hyó-m re, mo a wuuse rem nɔ à.†

²¹ “Gwot nɔ! Ka wu he mɛ m-bopse be-de ya-ut-yage à, wu rɔ kanɛ un mɛ ne be-de un rii-yo m-re!‡ ²² **Wà-wu un net** wua mer bɔ Shir esse à. Amba ka wu yase **Wà-wu un net**, wua warag rii-yo ɔr-'won!” ²³ Ye taknuru citun hi un de un ye, “¿Wan wu ne be-ur na, wu he nom un ka rii-yo à?”

Ma-ut sunute un wu he gos-wu à

²⁴ Ma-ut sunute be-de un **yan-neke-m Yeso**, tɔ un wu he gos-wu à, be-de un ye. § ²⁵ Yeso zeeru ye, “Gwomo-ne ye un ya-o-dak, ye rɔ ye m-kute m-'wons. Komo ka gwomo-ne ye rɔ m-zee un hi un de un ye, 'Nay-ne ye un ka hun-ne ye.’ ²⁶ Kaane nɔ he m-nom, gos-wu be-ur nɔ, sɛ wu waragte rek-wu, komo wa un co, sɛ wu muute hi un de un wu untun ko-guw.*† ²⁷ ¿Wa rɔ gos-wu ne, ka wu she'ete wu reete, ko wu nɔmɛ wu hante à? Wu she'ette wu reet à. Amba um rɔ be-ur nɔ untun wu nɔmɛ wu hante à.‡

† **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-yoor:20** 22:20 Hyen komo: Irmí 31:31-34. ‡ **Bɔr**

ɔr-kwɔɔz ɔs-yoor:21 22:21 Hyen komo: Bɔng 41:9. § **Bɔr ɔr-kwɔɔz**

ɔs-yoor:24 22:24 Hyen komo: Mati 18:1; Mark 9:34; Ruka 9:46. * **Bɔr**

ɔr-kwɔɔz ɔs-yoor:26 22:25-26 Hyen komo: Mati 20:25-27; Mark 10:42-44.

† **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-yoor:26** 22:26 Hyen komo: Mati 23:11; Mark 9:35. ‡ **Bɔr**

ɔr-kwɔɔz ɔs-yoor:27 22:27 Hyen komo: Yoha 13:12-15.

28 “Nq rō un mē ne kap bō un meger-ut re. 29 Komo bō Tato re sagbū mē ut-gwōmo à, kaane um sagbū nō. 30 Nōa rē nōa sū da-ō un gwōmo-ut re, komo nōa she'et ut-comos remen nōa piish ma-tō un ka baag-ut op ut-voor [12] tō, tō o-Isra. §

Yeso zēeg Bitrus a she wū

(Mati 26:31-35; Mark 14:27-31; Yoha 13:36-38)

31 “Bitrus, Bitrus! Hoge! **Ko-Gwōmo-wu un ya-ut-kot** konog a 'ye wū o-da wū megertū nō kap, a wongtē yo ur-bon, un yo ba ur-bon nē, bō ya-tōm rō un wong un hyo un kwa nē à. 32 Amba um konog rem ru, bō wōa tuku mē o-cin á. Komo o sher be un de, o rū or ru nē jaab-ō ut-men.”

33 Bitrus shasurū, “Gos-wū, um rō zongse a ke'et mē un wō nē, um meret komo un wō nē!”

34 Yeso zēerū, “Bitrus, mē wō m-rurē, wōa nom she'-m re o-tet rii-ō kēeg-yo o-kiit kenet.”

Ba-de un hwor, o-ba, o-magay nē

35 Ka da-de Yeso citurū yan-neke-mō un wū. “Bō um tomu nō ka da-de ba un ba-de un hwor, ba o-ba, ba ut-ka'ante, ζya un yo nō taage?”

Yē shasurū, “Ko rii.”*

36 Yeso zēerū, “Amba m-mōka, bō un wū rō un ba-de un hwor nē à, ko o-ba, wū dek, komo bō un wū rō ba o-magay à wū beeb matuku-de un wū, wū o o-gaan. 37 Nom nō yo, remen Ma-tō Shir tō zēeg, ‘A muut wū **ko-ya-ur-ba'as**,’† se tō waragtē o-nip, remen tō a genē ut-ma re à tōa mit o-nip.”

38 Yan-neke-mō un wū zēerū, “Gwot! Gos-wū, magay-ut voor-tō ka!”

Wū shasurū, “Tō bō'osute!”

Yeso konog Shir

(Mati 26:36-46; Mark 14:32-42)

39 Yeso yagurū o-bō wū ruurū, bō wū wētē m-nom à, n-ton **Haag-ō un 'yo-se o-Zetun**, yan-neke-mō un wū nekurū un wū nē. 40 Bō wū wō ka be-de à, wū zēerū ye, “Kon nō bō a meger nō á.”

41 Ka da-de wū argurū wū yagē yē untun hew-de un jor-ō ur-ta'ar, komo wū kwukturū n-dak, wū konurū Shir. 42 Wū zēerū, “Tato re, uregē o conog, wō yagē mē m-suut ka koob-de á. Anze un con-m re á, amba nom bō o conē à.” 43 Ko **wan-tom-wu Shir** haanurū be-de un wū, wū doorū wū

§ **Bqr ur-kwooz us-voor:30** 22:30 Hyen komo: Mati 19:28. * **Bqr ur-kwooz us-voor:35** 22:35 Hyen komo: Mati 10:9-10; Mark 6:8-9; Ruka 9:3; 10:4. † **Bqr ur-kwooz us-voor:37** 22:37 Hyen komo: Isha 53:12.

m-'wons. ⁴⁴ Un tuk-mo ut-men, wu kone Shir arge n-ga, susamb-mo un wu ro m-he'en n-dak untun m-hyo.

⁴⁵ Bo wu ine be-de us-kon à, wu warguru be-de un yan-ke-mo un wu. Wu 'wos ye ro m-rew, ye karag remen hur-de un ye naasute. ⁴⁶ Wu zeeru ye, "¿Remen yan o no rotte m-rew? Ine no, no kon Shir bo a meger no á."

A shik Yeso

(Mati 26:47-56; Mark 14:43-50; Yoha 18:3-11)

⁴⁷ Yeso ro ut-ma, buug-de un hun-ne woonuru. Wan-gaan be-de un ka op un voor [12] ye, jin-de un wu Yahudas teknete ye co. Wu haanuru be-ur Yeso wu hamturu wu. ⁴⁸ Amba Yeso zeeru, "Yahudas, ¿ur-hamat o, o he bopse un ya-ut-yage **Wà-wu un net?**"

⁴⁹ Bo **yan-ke-m Yeso** ye ro kane à, hyane yo he m-nom à, ye cituru Yeso, "Gos-wu, ¿te dum un ye ne un magay-ut te?" ⁵⁰ Wan-gaan be-de un ye, kupsuru to-o un so un kom-o ur-re o un ko-guw-wu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir.

⁵¹ Amba Yeso zeeru, "Yagu no kaane!" Wu ci'uru to-o un ka net-wu, wu dapuru o.

⁵² Ka da-de Yeso zeeru ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, un caari-wu un yan-er-de un **Pyo-o Shir** ne un sek-ye ne, ye haane kane ye shipt wu à. "¿Remen yan o no haante ut-magay ne, ut-ko ne, sa o zee me ko-hyow-wu?" ⁵³ Um ro un no ne, ko o ke da-o un **Pyo-o Shir**, komo no meger no shipt me á. Amba da-o no o ka da-o yan-men-ut jaas-to ro ut-gwomo à."‡

Bitrus she'eg Yeso

(Mati 26:57-58,69-75; Mark 14:53-54,66-72; Yoha 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Ye shipuru Yeso, ye nekuru un wu ne, un hur-o un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, Bitrus ro ye m-dore n-jim ur-hew ne. ⁵⁵ Yan-hwo'ot o-ra do'og o-ra un tete-o un hur-o un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, komo Bitrus ro kane. ⁵⁶ Da-o wan-gaan ne'a be-de un guw-ne, hyane wu tara kane be-de o-ra à. Ka ne'a-wu tuuru wu yish. Wu zeeru, "Ka net-wu ma **wan-ke-m Yeso** wu!"

⁵⁷ Amba Bitrus she'uru, "Ne'a, me nap ka net-wu á!"

⁵⁸ O-da hiin, wu ken net-wu zeeru Bitrus, "Wo ma wan-gaan-wu be-de un ye!"

Amba Bitrus shasuru, "Ka net-wu, me wu á!"

⁵⁹ Bo da-o jimité komo à. Wu ken net-wu sheruru gung, wu zeeru. "She-m mo kon á, ka net-wu ro un dore un Yeso, remen wu ma ko-ya-o-Gariri-wu!"

60 Amba Bitrus shasuru, “Ka net-wu, me nap yo wo m-rwor á!”

Da-o gaan, wu ro ut-ma, kiit-o kanuru. 61 Yeso wakturu ɔs-ajima ne wu gwoturu Bitrus, komo Bitrus baksuru Yeso zeeɔ wu, “Wɔa nom she'e-m re o-tet rii-yo o-kiit yo kenet.” 62 Bitrus joguru ɔs-kan.

*Ye nomute Yeso ɔs-sorog,
ye yo'og wu*

(Mati 26:67-68; Mark 14:65)

63 Ka hun-ne ye, ye ro un er-ur Yeso à, ye nomuru wu ur-ar, ɔs-sorog ne, ye cɔpsuru wu m-ta. 64 Ye hɔkkuru wu ur-magund un yish. Ye cituru wu, “¿Wa wosu wo? Rwor!” 65 Komo ye nomuru wu ma-to un naas ut-men.

A hette Yeso be-de un piish ut-ma

(Mati 26:59-66; Mark 14:55-64; Yoha 18:19-24)

66 Bɔ ish geste à, sek-ye, un Gwɔmo-ne ye un kon-se Shir ne, un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne mɔrguru be-ur gaan, komo a hanturu Yeso be-de un ka **Morog-de un Sek-ye** de. 67 Ye zee, “Rurute, ¿wo ‘**Kiristi**’?”

Wu shasuru, “Me ruru no, noa dek á. 68 Urege komo un cikl no, no hede me m-shas á. 69 Amba m-moka, har un co, **Wà-wu un net** a she'et ur-re de un Shir be-de ut-gwomo.”

70 Ye zeeɔ kap, “¿Wo wu ro, **Wà-wu Shir**?”

Wu shasuru ye, “No zeeɔ hond hond.”

71 Ye zeeɔ komo, “Te cɔn ye he te m-su'e á! Te un hi un te, te hogute yo wu zee à!”

Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-tet

A hette Yeso be-ur ko-Gwamna Biratus

(Mati 27:1-2,11-14; Mark 15:1-5; Yoha 18:28-38)

1 Ka buug-de un hun-ne de inuru kap ye heeturu Yeso be-ur **Biratus** ko-Gwamna. 2 Kane ye takne wu sakke ut-**ba'as**. “Te shipk ka net-wu, wu ro un egusse un hun-ne na, wu ro ye m-zee, ye top ko-Gwomo **Sisar** tar-o un hono o-dak á, komo wu ro m-zee, wu ro ko-Gwomo te, **Kiristi**.”

3 **Biratus** cituru wu, “¿Wo ro ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne?”

Yeso shasuru, “O zeeɔ kaane.”

4 Ka da-de **Biratus** zeeɔ Gwomo-ne ye un kon-se Shir un buug-de un hun-ne, “Me hyan **ba'as-de** un ka net-wu á.”

5 Amba ye eks m-'wons ne, “Yoos-de un wu ro m-hante 'yons ur-hi be-de un hun-ne ye o-judiya. Wu takante o-Gariri wu ka woone komo kane.”

A hette Yeso be-ur ko-Gwomo Here

⁶ Da-o ko-Gwamna **Biratus** hogē de ka à, wu cituru, “¿Ko-ya-o-Gariri-wu, ka net-wu?”

Ye shasuru, “Ee.”

⁷ Bō wu nepte Yeso rwuunte so un dak-o un gwomo-ut **Here** [Atipas] à, wu zeeru ye heet Yeso be-ur **Here**, wu ro o-Urusharima ka da-de à. ⁸ Bō **Here** hyente Yeso à, wu nomuru o-zak remen wu hogute ma-to un wu, komo wu ro ur-'er deen wu hyenet wu. Wu hok wu hyenet Yeso ro un nom ut-hyat. ⁹ **Here** cituru Yeso us-cot deen, amba wu shas á. ¹⁰ Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne ro co, ye hururu ut-gaag, ye zeeru Yeso nomog rii-yo depe á. ¹¹ **Here** un karma-ne un wu ne nomuru Yeso ur-ar. Ka da-de ye tupuru Yeso cop-o ut-gwomo ye muuturu wu be-ur **Biratus**. ¹² Ka ho-de **Here** ne un **Biratus** nomuru ur-nay, n-ga ye ro m-she'et be-ur gaan á.

Hun-ne zegg a ho Yeso

(Mati 27:15-26; Mark 15:6-15; Yoha 18:39—19:16)

¹³ **Biratus** morogsuru Gwomo-ne ye un kon-se Shir un caari-ye ne un hun-ne ne. ¹⁴ Wu zeeru ye, “Nō hantute ka net-wu be un de. Nō zee wu ro un egusse un hun-ne. M-moka um me'este wu un co nō. Komo me hyan wu **ur-ba'as** ne de nō zee á. ¹⁵ Komo **Here** wu hyan **ba'as-de** un wu á, wu hantute wu be un na. Ka net-wu nom rii-yo wō m-mar á. ¹⁶⁻¹⁷ Remen kaane man ru a nomu wu us-sorog, um ho'os wu.”

¹⁸ Buug-de un hun-ne 'yonsuru us-cor kang-o gaan, “Hō wu! Hosundu te Barabas!” ¹⁹ (A un ka Barabas remen wu hantute ur-gun n-me o-bo, wu hoom komo hun-ne.)

²⁰ **Biratus** ro conog wu ho'os Yeso, wu ruru hun-ne komo. ²¹ Amba ye 'yonsuru us-cor, “A kem wu! A kem wu!”

²² **Biratus** zeeru ye atette-o, “Amba, ¿ya un **ba'as-de** wu nom? Me hyan rii-yo wu nome yo wō m-mar á! Man ru a nomu wu us-sorog a ho'os wu.”

²³ Amba ye dooru 'yons us-cor n-ton a kem Yeso, komo ka yan-'yons us-cor ye reeru ur-ho. ²⁴ Remen kaane **Biratus** zeeru, a nome Yeso, yo ye cone à. ²⁵ Wu hosunduru ye wu ye cone à, wu a ka'e remen gun-de wu hante o-bo à un hoom un hun-ne ne, komo wu yasuru ye Yeso, ye nom yo ye cone à un wu ne.

A kamag Yeso o-kan

(Mati 27:32-44; Mark 15:21-32; Yoha 19:17-27)

²⁶ Karma-ne dekururu Yeso ye ruuru un wu ne. Bō ye ro m-neke à, ye gonturu wu ken net-wu rwunte o-Kireni jin-de un wu Simon, wu ro m-cowon o-bo un ka dak-o. Ye bopuru wu, ye rwo'uru wu dek un ka **kan-o**, un jim-ur Yeso.

27 Buug-de un hun-ne deen doruru wu, ye ken ne'a-ne ye ro n-me ye ro us-kan. Ye ro m-hoge 'won-ur Yeso. 28 Yeso wakturu, wu gwotururu ye. Wu zeeru ye, "Ne'a-ne ye o-Urusharima! No 'won rem re á, amba 'won no rem no, un yakar no ne. 29 Me no m-rure ho-ur roon, da-o hun-ne he m-zee, 'Ne'a-ne ye kume yakar á, ye bum Shir remen ye mat wan-yaar á.' 30 Qa nom da-o hun-ne he m-zee ut-haag à 'He'en no te n-ton!' Yea zee ut-dor, 'Wuke te no!'"* 31 Gon ka rii-yo a nom, urege hun-ne nomote me kaane, me wu ro ba **ur-ba'as** à, zya ne Shir he nome un **ya-ur-ba'as**?"

32 Ye ken hun-ne ye yoor, kap mo un ye hyow-ne, a ruute ye remen karma-ne hoot ye un Yeso ne. 33 Bo ye woone de ken be-de a m-zee, *Caar-o ur-hi*, ye kamuru Yeso kane o-kan un ka hyow-ne ye ne yoor, wan-gaan so ur-re, wan-gaan so ur-kwanta. 34 Yeso zeeru, "Tato re, soks **ba'as-de** un ye! Ye nap yo ye ro m-nom á."

Ka da-de karma-ne wonguru gund-to un wu o-gwambe.† 35 Hun-ne ro eso ye gut, da-o caari-ye ye un **Yahuda**-ne nome wu ur-ar à. Ye zeeru, "Wu guug ye ken ye, urege wu ro **Kiristi** wu Shir tomne à, wu gu hi un de un wu."‡

36 Karma-ne abun ye, nomuru wu ur-ar, ye haaru be-de un wu. Ye tepburu wu ke-mo o-zambo. Ye zeeru,§ 37 "Gu hi un du urege wo ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne wu!"

38 Ye genuru ka gom-to ye kemuru wu to yow yow ur-hi ne: "Ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne wu ka."

39 Wan-gaan be-de un ka hyow-ne ye, ye a kame kane à, ruru Yeso ma-to ba ur-bon: "¿Wo wu ka ro **Kiristi** á? Gu hi un du un te ne!"

40 Ka wan-gaan-wu, hururu wu ut-gaag, wu ro m-zee, "¿Wo un gyer un Shir á? A m-swq ur-koob hond hond un wu ne. 41 De ma na koob-de hond hond o be-ur na, remen a gokste yo depe na à, amba wu, wu nom **ur-ba'as** á."

42 Komo wu zeeru Yeso, "Yeso, baks un me ne, da-o o he m-muun ut-gwomo ne à!"

43 Yeso shasuru wu, "Um esute wo caane, wo taw **be-de o-zak** un me ne."

Mar-m Yeso

(Mati 27:45-56; Mark 15:33-41; Yoha 19:28-30)

44-45 Ho-ur ro ur-hi, comb-o swoonuru hono o-dak har da-o de shate à. Komo gund-o m-nu o wongse **Pyo-o Shir** à

* **Bqr ur-kwooz us-tet:30** 23:30 Hyen komo: Hose 10:8; Hyan 6:16. † **Bqr ur-kwooz us-tet:34** 23:34 Hyen komo: Bong 22:18. ‡ **Bqr ur-kwooz us-tet:35** 23:35 Hyen komo: Bong 22:7. § **Bqr ur-kwooz us-tet:36** 23:36 Hyen komo: Bong 69:21.

caturu be-ut yoor un hi un de un o.* 46 Yeso 'yonsuru us-cor, "Tato re! Um ruste kukt-to re un kom-ut ru!" Bq wu zette kaane à, wu maruru.†

47 Sek-wu wu un karma-ne hyanuru yo nome à, wu bomuru Shir, wu ro m-zee, "Nip-o ka net-wu net kashi-wu!"

48 Da-o hun-ne ye morge kane à, hyane yo nome à, ye jiuuru o-hur kap. Ye ro un wos un be-de un ye un tuk-mo ut-men. 49 Amba kap ye nape Yeso un hi un de un ye à, ye essuru ur-hew ne ye gut, mosse un ne'a-ne ne ye donde wu sq o-Gariri à.‡

A jok Yeso

(Mati 27:57-61; Mark 15:42-47; Yoha 19:38-42)

50-51 Wu ken net-wu, wu a m-zee **Yusuhu** ko-ya-o-Aramatiya, un dak-o o-Judiya. Kashi un net-wu a m-hoge à, wu ro un 'er-de un haan-mo un gwomo-to Shir. Wu ma ko-caari-wu be-de un sek-ye un den-o Shir, myet un kaane wu dek ma-to un ye, un yo ye nome ne á. 52 Wu haaru be-ur **Biratus** wu konuru a ya'as wu u-ur Yeso. 53 Wu dekuru ka u-de, wu yereru un o ken gund-o, wu russuru un saag-o a bo'e be-de o-ta'ar à, o a ro jokke net á. 54 Ho-de ur-Jaw de, **Ho-de ur-Wuwe** ro ma-to un woon.

55 Ka ne'a-ne ye, ye donde Yeso sq o-Gariri à, nekuru un **Yusuhu** ne. Komo ye hyanuru ka saag-o, be-de a russe u-ur Yeso n-me à. 56 Ka da-de ye warguru o-hur, ye zonguru un saw-to m-now mo m-shi'igin ne, remen wur-o Yeso. Ye wuwuru **Ho-de ur-Wuwe**, bo **karamsa**-o zee à.§

Bqr ur-kwooz us-nass

Ine-m Yeso

(Mati 28:1-10; Mark 16:1-8; Yoha 20:1-10)

1 N-sot, n-sot, ho-de o-Rahadi, ka ne'a-ne ye haaru be-de o-saag, ye ro un ka saw-to m-now to ne. 2 Ye 'wos a doste ka ta'ar-o, o a hokte ish-o un saag à, 3 Ye cowuru n-me, amba ye hyan u-ur Yeso Gos-wu á. 4 Ye esuru kane ba un nap un yo ye he m-nom á, un gyept-o un yish campo-ne nen yoor un gund-to m-kukar ne woonuru yow yow un ye ne. 5 Gyer-o hooru ye, ka ne'a-ne ye kwukturu n-dak. Ka campo-ne ye zeeru, "¿Yan yo no rotte un hoob-o un wan-hoog be-de un margan-ne? 6 Wu ro kon kane á, Shir 'yonsute wu. Baks no yo wu zee no da-o wu ro'e o-Gariri à. 7 A bopse ya-ur-ba'as

* **Bqr ur-kwooz us-tet:44-45** 23:44-45 Hyen komo: Rwuu 26:31-33. † **Bqr ur-kwooz us-tet:46** 23:46 Hyen komo: Bong 31:5. ‡ **Bqr ur-kwooz us-tet:49** 23:49 Hyen komo: Ruka 8:2-3. § **Bqr ur-kwooz us-tet:56** 23:56 Hyen komo: Rwuu 20:10; Kara 5:14.

'**Wà-wu ɔn nɛt** a kem wu o-kan komo hɔ-ɔt tet wu a ine ɔn hooɔ nɛ.'* "

⁸ Ka da-de ka ne'a-ne ye baksuru ma-to ɔn wu. ⁹ Ye yaguru be-de o-saag, ye haaru, ye ruru **yan-neke-m Yeso** op o-gaan, ɔn ye ken ye nɛ kap ka rii-yo. ¹⁰ Ka ne'a-ne ye ka, **Meri** Magudarin, Jonana, ɔn komo **Meri** nɛ (inu **Yakubu**), ɔn ye ken ne'a-ne ye nɛ, ruru **yan-Tom Yeso**. ¹¹ Amba **yan-Tom Yeso** ro m-zɛɛ ka yo ka ne'a-ne ye rwore à ye nap rii-yo ye ro m-nom á, komo ye goks ma-to ɔn ye á. ¹² Amba Bitrus inuru wu ruuru o-rek wu haaru be-de o-saag. Wu kakturu, wu hyanuru ka gund-o a yere Yeso à, amba u-ur Yeso ro kon komo á. Ka da-de wu warguru o-hur, wu ro us-barag-se ɔn yo nome à.

M-ha o-Emmas
(Mark 16:12-13)

¹³ Ka hɔ-ur gaan-de **yan-neke-m Yeso** nen yoor ro m-ha de ken bo-de a m-zɛɛ o-Emmas à, untun mer-ut ta'oor [kiromita 11] rwuun-mo o-Urusharima. ¹⁴ Ye ro ut-orum to ɔn rii-yo nome à. ¹⁵ Bo ye ro tep ut-orum à, Yeso woɔnuru yow yow wu ro m-neke ɔn ye nɛ. ¹⁶ Ye hyanuru wu, amba ye hoks wu m-nap á. ¹⁷ Yeso zɛɛru ye, "¿Yan yo no m-orome, bo no m-neke à?"

Ye esuru, co-us ro naase. ¹⁸ Wan-gaan-wu a m-zɛɛ Kurepas, cituru wu, "Wo wu cot ko-hamat kanɛ o-Urusharima, wu nape rii-yo nome kanɛ ɔn ka hɔ-to á."

¹⁹ Yeso cituru, "¿Yo ke rii-yo?"

Ye shasuru, "Rii-yo nome Yeso ko-ya-o-Nazaret à. Ko-yan-Rworu ɔn Ma-to Shir wu ka net-wu, komo Shir ya'ag wu ur-beeb be-de ɔn hun-ne, kap yo wu zee, ɔn yo wu nome nɛ à. ²⁰ Gwomo-ne ye ɔn kon-se Shir be ɔn te, ɔn ya-odak-ne heete wu be-ur **Biratus** a ho, a kamag wu o-kan. ²¹ Komo kanɛ te hwɔ ur-hur, wu he rwɔ ɔn ya-o-Isra m-posse. A huse to ka ma, caane ro hɔ-ur atette-de bo ɔn nom ɔn kaane. ²² Ye ken ne'a-ne ye, ɔn buug ɔn te rwɔ'og te us-barag, ye Haag ɔn gas-o ish be-de ɔn saag. ²³ Amba ye hyan u-de ɔn wu á. Ye muunte, ye ro m-zɛɛ ye hyanag ut-hyangan **yan-tom-ye Shir** rurute ka ne'a-ne ye unze wu ro ɔn hooɔ nɛ. ²⁴ Ye ken ye ɔn buug ɔn te Haag ɔn ka saag-o komo ye 'woste bo ka ne'a-ne ye zee à, amba ye hyan wu á."

²⁵ Ka da-de Yeso zɛɛru ye, "No m-raag nɛ, komo ɔn ho'os o-wur nɛ be-de ɔn goks ɔn ko yo ke yo yan-Rworu ɔn Ma-to Shir zee à! ²⁶ Amba Shir zɛɛg **Kiristi** wu su ur-koob de

* **Bor ur-kwooz us-nass:7** 24:6-7 Hyen komo: Mati 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Mark 8:31; 9:31; 10:33-34; Ruka 9:22; 18:31-33.

un ka rii-yo, ka da-de wu cowuru un sekemse-mo un wu.”
 27 Yeso ruru ye yo Ma-to Shir zee mosse un wu ne à, wu takuru un yo takurda-o **Mosa** un kap yo yan-Rworu un Ma-to Shir ne gene à.

28 Bo ye woonte yow yow un ka bo-de ye ro m-ha ne à, Yeso nomuru sa o zee o-co wu arge. 29 Amba ye muuntu wu jim ye ro m-zee, “She’et be un te, ho-ur teeste tet-m mo m-nom.” Wu haaru wu she’ete un ye ne. 30 Wu she’eturu wu reet rii-yo m-re un ye ne, wu dekuru ur-burodi, wu huuru de nu-o ur-bon, ka da-de wu caturu de wu yasuru ye. 31 Ka da-de yish-ye un ye upsuru, ye napuru, unze Yeso wu, amba ye do wu m-hyan á. 32 Ye zeeru hi un de un ye, “A nomog o-zak deen da-o wu tepsu na un cow à, komo wu ruru na yo Ma-to Shir zee à.”

33 Ye inuru da-o gaan, ye warguru o-Urusharima. Kane ye wosse **yan-neke-m Yeso** nen op o-gaan kargute be-ur gaan un ye ken ye ne 34 ye ro m-zee, “Nip-o Gos-wu inute! Simon hyanag wu!”

35 Ka nen yoor-ye, dooru ye m-rure un yo nome un cow à, komo bo ye nape wu da-o wu caate ur-burodi à.

*Yeso rwunte cas be-de un
yan-neke-mo un wu*

(Mati 28:16-20; Mark 16:14-18; Yoha 20:19-23; Seng 1:6-8)

36 Bo ka nen yoor-ye ro ye m-rure kaane à, kane Gos-wu un hi un de un wu esuru eso be-de un ye. Wu gassuru ye.

37 Ye hoguru o-gyer, ye zee ko kukt-o un ko-marimar o.
 38 Amba wu zeeru ye, “¿Remen yan o no rotte o-gyer? ¿Remen yan o no rotte das das? 39 Gwot no kom-ut re un na-us re ne, nqa hyen me wu un hi un de. Ci no me, no nept, remen kukt-o un ko-marimar rott to wur-o m-ap ut-caar ne á, bo no hyane um ro à.”

40 Bo wu zette kaane, komo wu kuturu ye kom-to un wu us-na ne. 41 Kap un kaane ne ye goks á, zak-o hoog ye, ut-hyat ne. Wu cituru ye, “¿No un rii-yo m-re ne kane?” 42 Ye yasuru wu bek-o o-jan hense. 43 Wu dekuru yo wu ti'uru un hyan-o un ye.

44 Ka da-de wu zeeru ye, “Ka rii-yo um ruru no à, yo ro kon da-o um ro'e un no ne à: Kap yo a gene mosse un me ne à, be-de un **karamsa-o Mosa**, gen-mo un yan-Rworu un Ma-to Shir, un takurda-o un Sep-to ur-Bongon ne komo, a shi o-nip.”

45 Ka da-de wu upsuru ye ur-hur, ye nept ka gen-mo Shir mo. Komo wu zeeru ye, 46 “Yo a gene à yo ka: **Kiristi** a su ur-koob, komo wua ine be-de un margan-ne un ho-ur atette-de. 47 Komo un jin-de un wu, ka tom-mo un yage un nom

Ƴr-ba'as o m-waktune be-de Shir ne, un soks **Ƴr-ba'as** ne, a rur o hono o-dak kap, Ƴr-takan o-Urusharima. ⁴⁸ No ro ya-m-su'e un ka rii-yo un hi un no. ⁴⁹ Me komo un hi un de man tomtundu no kukt-o Shir, o Tato re esse ut-ma à. Amba wasu no n-me o-bo har da-o ka kukt-o Shir o shoosu no un beeb-de rwune n-Ton un shir à."†

A dek Yeso n-Ton un Shir
(Mark 16:19-20; Seng 1:9-11)

⁵⁰ Ka da-de wu dekuru ye, ye ruuru o-bo Ƴr-hew ne hamo o-Betanya. Kane wu jakse kom-to un wu, wu huuru ye nu-o Ƴr-bon. ⁵¹ Da-o wu ro ye un ru'e un nu-o Ƴr-bon à, wu yaguru ye. Shir dekuru wu n-Ton un shir.‡ ⁵² Ye kwukturu, ye ya'uru wu m-sek, ye warguru o-Urusharima. Zak-o hooru ye deen. ⁵³ Komo ye hooru da-o un ye, n-me un **Pyo-o Shir**, ye ro un bongon-de Shir.

† **Bor Ƴr-kwooz us-nass:49** 24:49 Hyen komo: Seng 1:4.
us-nass:51 24:50-51 Hyen komo: Seng 1:9-11.

‡ **Bor Ƴr-kwooz**

Takurda-o Yohana

Rem-se rō n-me à:

M-zante 1:1-18

Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho un yan-dor Yeso ne wu ur-takan 1:19-51

Senge-m Yeso n-me un hun-ne ye o-Gariri 2:1—12:50

Ho-to ur-kom yow yow o-Urusharima ne 13:1—19:42

M-inē ut-marimar un rwuun-mo un Wan-Koyan ne cas 20:1-31

Ma-to ur-kom: Mo ken rwuun-mo cas mo un Wan-Koyan n-me o-Gariri 21:1-25

Gom-ur waragte net

¹ Cin da-de ur-takan Gom-ur ro kon. Ka Gom-de ne de ro mosse un Shir ne. Ka Gom-de komo de ro Shir. ² Wu ro mosse un Shir ne cin ur-takan.

³ Un ka Gom-de, Shir nomte koyan. Shir ro un nom yo ken rii-yo ba un wu á. ⁴ Wu wu ro wan-hoog, wu ya'e ko yo ke rii-yo hoog à. Ka hoog-o ne, cecas-mo un hun-ne mo. ⁵ Mo ro ye m-dosse o-comb. Mo ro cecas-mo un hun-ne. Ka comb-o hoks mo un ka cecas-mo á.*

⁶ Wu ken net-wu ro kon wu Shir tomne à, wu a m-aag **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho** à.† ⁷ Wu un haan wu rurute hun-ne un su'e un ka wa-m-cecas-wu, remen ko wu ke net-wu, wu sheret be-de un ka wa-m-cecas-wu. ⁸ Yanze **Yohana** wu ro ka wa-m-cecas-wu á. Wu un haan remen wu suute ma-to un ka wa-m-cecas-wu. ⁹ Ka cecas-mo mo o-nip, mo carakse ko wu ke net-wu à, mo mo ro m-nekne n-me un hono o-dak.

¹⁰ Wu cowonte n-me un hono o-dak o wu nome à, amba hon dak un nap un wu ne á. ¹¹ Wu un haan be-de un hun-ne ye un wu, amba ka hun-ne ye 'yaru wu. ¹² Amba ye ken ye gokste wu. Ye shereg hi un de un ye be-de un wu. Bon ye gokse wu à, wu ya'ag ye o-cow, ye waragte yakar-ye Shir. ¹³ A ja'aste ye m-mat. Yanze mat-o un campo un ne'a-ne, ko mat-o un con-mo un campo á. Ay, mat-o un Shir o, wu muute ye yakar-ye un wu à.

¹⁴ Ka Gom-de waragte net har wu she'eturu be un na. A hyanag seps-mo un wu, seps-mo un wu komo un hon mo wan-gaan mo cot, wu rwuune be-de o-Tato shiishe m-yar o-nip ne à.

* **Bqr-o gaan:5** 1:5 Kō: Comb-o hoks m-ryomos ka cecas-mo á. † **Bqr-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Mati 3:1; Mark 1:4; Ruka 3:1-2.

15 Wɔ wɔ **Yohana** rwɔrɛ ma-tɔ ɔn wɔ. Wɔ 'yonsuru ɔs-cɔr. Wɔ zee, "Wɔ wɔ ɔm ruru nɔ ma-tɔ ɔn wɔ, wɔ ɔm zee, 'Wɔ rɔɔn n-jim ɔn de à, amba wɔ aragte me. Cin n-ga ne ma wɔ ro kon, cin ba a ɔn makt me.' " 16 Be-de ɔn moor-to ɔn yar-mɔ ɔn wɔ ɔ wɔ huɔ na nu-o sɔ-ɔ bim-o-bim. 17 ɔn kom-ɔt **Mosa** a ya'asunde o-**karamsa**, amba m-yar o-nip ne, be-ur **Yeso Kiristi** a ya'asunde na mɔ. 18 Yatt net-wɔ take hyan ɔn Shir cas á, se Wà ɔn wɔ ur-mat ɔn hon-de ɔn wɔ. Wɔ rɔ ragaan ɔn Shir ne. Wɔ rɔ tara ɔn kom-ɔ ur-re de Shir à, wɔ ruru na bɔ Shir rɔ à.

*Yohana Wa-m-Yo'os ɔn
hun-ne m-hɔ suute Yeso*

(Mati 3:1-12; Mark 1:1-8; Ruka 3:1-18)

19 Swɔ-ɔs **Yohana** se ka, da-ɔ sek-ye be-de ɔn **Yahuda**-ne, ye o-Urusharima tomɛ yan-**Cɔw ɔn kon-se Shir** ɔn **Rewi**-ne ne à. Ye he ye cit ɔn **Yohana**, "¿Wɔ rɔ wan?" 20 **Yohana** yage ye m-ruru á. Wɔ rwuune ye cas, wɔ zee, "Me wɔ rɔ **Kiristi**† á."§

21 To, ye cituru wɔ, "¿Wɔ rɔ wa? ¿Wɔ **Ereja** wɔ?"

Wɔ zeeru, "Ay."

Ye zeeru wɔ, "¿Wɔ wɔ rɔ ka **wan-rwor ɔn Ma-to Shir** wɔ, wɔ Shir zee wɔa 'yonsundu te untun **Mosa**?"

Wɔ dooru m-zee, "Ay."

22 Ye zeeru wɔ, "To, ¿ruru te wɔ rɔ wa ne? Ruru te remen te rurutɛ hun-ne ye tomne te à, ¿ya wɔ m-zee ɔn hi ɔn du?"

23 **Yohana** zeeru ye, "Me wɔ rɔ ko-wan-eeg ɔ ɔn hun-ne o-dákár, wɔ **Ishayawan-Rwor ɔn Ma-to Shir** rwɔrɛ ma-tɔ ɔn wɔ à. **Ishaya** rɔ m-zee, 'Zongu nɔ remen haan-m Yawe.'*" "

24 Ka ye a tomɛ ye he, ye cit ɔn **Yohana** à, ye rɔ mosse ɔn **Parisa**-ne ne.

25 Ye zeeru wɔ, "¿Yan yo wotte ɔn yo'os ɔn hun-ne n-te m-hɔ, wɔ **Ereja** á, wɔ rɔ ne **Kiristi** á, ¿wɔ ne ko-**wan-rwor ɔn Ma-to Shir** á?"

26 **Yohana** zeeru ye, "Me nɔ de m-**yo'os m-hɔ** m-hɔ. Wɔ ken rɔ ge be ɔn nɔ, wɔ nɔ nape ɔn wɔ ne á. 27 Me ɔn ba wɔ m-wɔɔn be ɔn nɔ. Me bo'os ɔm us ka'ante-to ɔn wɔ á."

28 To ka to ɔn kor ɔn be-de hun-ne rɔ m-aag o-Betanya, ɔ rɔ pesto-de sɔ ɔn hɔran-de ɔn Rɔog-ɔ o-Joda à, be-de **Yohana** ro ɔn yo'os ɔn hun-ne n-te m-hɔ à.

Yeso Ca-yo Shir yo

† **Bɔr-o gaan:20** 1:20 Wɔ Shir daagne à. § **Bɔr-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Mara 4:5; Kara 18:15-18. * **Bɔr-o gaan:23** 1:23 Hyen komo: Isha 40:3 (ɔt-Girik).

29 Bɔ ish geste à, **Yohana** hyanburu Yeso ro m-nekne be-de un wu. Wu zeeru, “Gwot no **Ca-yo Shir** yo deke **ba'as-to** un hono o-dak à! 30 Wu wu um zee no wu ken wu roon n-jim un de. Wu um zee no wu ro Wan-co re à, remen wu ro kon hono o-dak cin ba a ro makt me. 31 Me un hi un de, m-beerte wu, amba rii-yo rwɔ'e um haante yo'os un hun-ne m-hɔ à yo ro remen a rwuntuté wu cas be-de un **Isra-ne.**”

32 Ka da-o **Yohana** nomu se ka swɔ-se, wu zee: “Um hyanag o-Kukt m-kergunde rwuun-mo n-ton untun o-gorop o ciruru un wu. 33 Me roa nep wu á, se de untu ka wu tomnu me um yo'os hun-ne m-hɔ ruru me à, ‘Ka wu o hyané Kukt-o kergunte o ciruru un wu à, wu he yo'os un hun-ne un **Kukt-o Shir.**’ 34 Um hyanag komo um nomoste suute, wu ka wu ro **Wà-wu Shir.**”

Yan-neke-m Yeso

ye wu ba'e m-daag cas cas à

35 Bɔ ish geste à, **Yohana** ro ge un yan-neke-mo un wu ne nen yoor. 36 Bɔ Yeso ro m-arag à, **Yohana** ma'asuru wu m-gwɔtbe. Wu zeeru ye, “Gwɔtbe no **Ca-yo Shir!**”

37 Bɔ ka yan-neke-mo un wu ne nen yoor, hogute ma-to un wu à, ye doruru Yeso n-jim n-jim. 38 Yeso byanduru us-ajima ne, wu hyanuru ka yan-neke-m **Yohana** ye nen yoor-ye ro wu m-dond. Wu cituru ye, wu zee, “¿Ya no cone o?”

Ye zeeru wu, “Wa-us-Nap, ¿kené o o ro ur-she'et?”

39 Wu zeeru ye, “Dond no me. Man kute no be-de um ro à.” Un ká da-o ne kwom-us nass-se se m-rim, ye argu wu m-dore, ye wɔoru be-de wu ro ur-she'et à. Ye busuru taas ur-hɔ un wu ne.

40 Andarawus, heno Simon Bitrus ne, wan-gaan-wu be-de un ká campo-ne ye hoge rii-yo **Yohana** ro m-rwor ye, dorute Yeso à. 41 Andarawus nekurú, wu ruru sek-wu un wu Simon Bitrus. Wu zee, “Caane, te hyanag **Mesaya**,†” (Ka gom-de, de a m-zee **Kiristi**‡). 42 Andarawus wooturu Bitrus be-ur Yeso. Yeso gwɔturu Bitrus, wu zeeru wu, “Wɔ wu ro Simon wà **Yohana**, amba a eeg wɔ Kepas.” (Gaan-to un jin-ur Bitrus ne *ur-Ta'ar.*)

Pirip ne un Nataniyar

43 Bɔ ish geste à, Yeso ro un ma-to m-ha raag-o o-Gariri. Wu hyanuru Pirip, wu zeeru Pirip, “Haan, o doru me.”

44 Pirip ko-wan-bɔ-o o-Besayada wu. Ye ro bɔ-o gaan Andarawus ne, Bitrus ne. 45 Pirip haaru rure un Nataniyar.

† **Bɔr-o gaan:41** 1:41 Wu Shir daagne à un rem-de ut-Ibra. ‡ **Bɔr-o gaan:41** 1:41 Wu Shir daagne à, wu waragte wan-bees un hun-ne.

Wu zɛɛru, “Tɛ hyanag wu, wu **Mosa un yan-Rwor un Ma-to Shir** nɛ gɛnɛ ma-to un wu à. Wu rɔ Yɛso wà **Yusuhu**, ko-ya-o-Nazaret.”

⁴⁶ Nataniyar zɛɛru Pirip, “¿Kashi un rii a rwuun un bɔ-o o-Nazaret?”

Pirip zɛɛru “Haan, o gɛt un hi un du.”

⁴⁷ Yɛ neknuru. Yɛ wɔɔnuru be-ur Yɛso. Da-o Yɛso hyanɛ Nataniyar rɔ m-wɔɔn be-de un wu à, wu zɛɛru, “Nataniyar, ko-**Isra**-wu o-nip wu ka, wu takɛ raks un nɛt à.”

⁴⁸ Nataniyar zɛɛru wu, “Wuuu, ¿kenɛ o nape mɛ?”

Yɛso zɛɛru wu, “Rii-yo Pirip agantɛ wɔ, um hyenestɛ wɔ, da-o o ro un 'wun-de o-rum à.”

⁴⁹ Nataniyar zɛɛru wu, “Wa-ɔs-Nap, wɔ wu rɔ **Wà-wu Shir**, ko-Gwɔmo-wu un dak-o o-**Isra**.”

⁵⁰ Yɛso zɛɛru wu, “¿Remen um zɛɛg um hyanag wɔ un 'wun-de o-rum, o o shɛtɛ ka bɔ-se nɛ? Um rurutɛ wɔ wɔa hyen hyat-to jiisɛ tɔ ka ut-mɔɔr à.” ⁵¹ Komo wu zɛɛru yɛ, “Mɛ nɔ m-rurɛ o-nip, nɔa hyen a tikstɛ Tɔn-o Shir, **yan-tɔm-ye Shir** yɛ rɔ m-kergende, yɛ rɔ m-da n-ton un **Wà-wu un nɛt**.” §

Bɔr-ɔs yoor

Ma-to ɔr-ge un bɔ-o o-Kana

¹ Bɔ a rewutɛ hɔ-ut yoor à, hɔ-ur atettɛ-de, a gak ɔr-ge o-Kana un dak-o o-Gariri. Reksutɛ inu-o Yɛso ro káne. ² A bandtɛ Yɛso un yan-nekɛ-mɔ un wu nɛ un ká ge-de. ³ Bɔ yɛ wɔɔbutɛ à, mɔdi-mɔ, yɛ ro m-swɔ à, yɛ swɔɔru mɔ, mɔ kenduru. Bɔ mɔ kendutɛ à, inu-o Yɛso haaru be-de un wu, wu zɛɛru, “Ka mɔdi-mɔ o-biki mɔ teestɛ. Yɛt m-mɔdi komo nɛ à.”

⁴ Yɛso zɛɛru wu, “Inu, ¿ya nu'usu wɔ un mɛ nɛ? Da-o re, o ungo wɔ á.”

⁵ Inu Yɛso haaru be-de un ya-m-sɛnge-mɔ ɔr-ge, wu ruru yɛ, “Kɔ yo ke rii-yo Yɛso zɛɛ nɔ, nɔ nom, nɔm nɔ yo.”

⁶ Káne nɛ, **Yahuda**-nɛ ɛstɛ tur-ut cind-to a shabɛ ut-ta'ar à. Tɔ yɛ rotɛ ut-sapt bɔ **karamsa**-o zɛɛ à. Ka tur-to kɔ o ke rɔ m-rɛ ut-dɛdɛ ɔr-kwɔɔz [20] ha-mɔ ɔr-kwɔɔz ut-op [30].

⁷ Yɛso zɛɛru ya-m-sɛnge, “Doorundɛ nɔ m-hɔ, nɔ shoos ka tur-to.” Yɛ doorundurɛ m-hɔ. Yɛ shoosuru tɔ un ish un ish.

⁸ Ká da-de nɛ Yɛso zɛɛru yɛ, “Iib nɔ ka hɔ-mɔ, nɔ heetɛ gos-wu, wu ɔr-ge.” Yɛ iburu m-hɔ, yɛ heeturɛ gos-wu wu ɔr-ge. ⁹ Ká gos-wu, wu ɔr-ge wu swɔɔru ka hɔ-mɔ, mɔ wargɛ m-mɔdi à. Wu hyanuru ka mɔdi-mɔ jiisɛtɛ mɔ ɔr-takan m-rwuun. Wu napu nɛ be-de ka hɔ-mɔ rwuunɛ á. Amba ka

ya-m-guw-ye, ye ibne ka ho-mo à ye nepse. Wu agnuru wu a gege ur-ge à. ¹⁰ Wu zeeru wu, “Ko wu ke net-wu de wu ro un rwunte un modi-mo m-rerem ur-takan. Da-o hamat-ne suuse ye ciks, wu busturu un mo ba m-rwuun kyak, amba wo ne, o essunduru ka mo jiishe à se m-moka o hante mo.”

¹¹ To ka to ro hyat-to ur-takan, to Yeso nome o-Kana o un dak-o o-Gariri à. O wu rwuntute seps-mo un wu, yan-neke-mo un wu sheret un wu. ¹² Bo ye caagute be-de ur-ge à, wu arguru m-neke bo-o o-Kapanahum un inu un wu ne, un hen-ne ye un wu ne, un yan-neke-mo un wu ne. Ye rewuru ut-ho ka co-se ne hiin.*

Yeso yanag ya-ut-baab un Pyo-o Shir

(Mati 21:12-13; Mark 11:15-17; Ruka 19:45-46)

¹³ **Biki-o m-Pas**† o un **Yahuda**-ne o ro yow yow, Yeso nekuru o-Urusharima.‡ ¹⁴ Bo wu woobute o-Urusharima à, wu cowuru un **Pyo-o Shir**. Wu oss yan-baab-to un na, un ca-ne, un tantabara-ne. Komo wu hyanuru yan-shas-o un hwor ur-she'et tara tara. ¹⁵ Yeso gaaru rak-yo o-hu, wu yanuru kap mo un ye un **Pyo-o Shir** un ca-ye un ye ne, un na-ye un ye ne. Wu cakarsuru hwor-ye un ya-o-shas. Wu tuturu tebur-to un ye. ¹⁶ Wu zeeru yan-baab-to un tantabara, “Dos no saw-ut no, no ruut to m-moka m-moka. No muut hur-o Tato re be-de ut-baab á!”

¹⁷ Yan-neke-m Yeso baksuru unze gense to ro rem **Kiristi** be-de un Ma-to Shir unze, “Shir, me m-hoge un reeb-o un hur-o ru deen.”§

¹⁸ Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne shasuru wu, ye zee, “To, to ke hyat-to to o he te m-kute, te nept unze Shir-ye zee wo o nom ka rem-se?”

¹⁹ Yeso shasuru, wu zeeru ye, “Hee no ka **Pyo-o Shir** o, ho-ut tet man 'yons o.”*

²⁰ Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne zeeru, “Se da-o a nome ushak kwooz-ut yoor us-cind [46] à, a un ma-to un o, zo o he m-zee un ya ne woa 'yons o un ho-ut tet?”

²¹ Ye napu ne ma-to Yeso rotte á. Amba da-o Yeso tane **Pyo-o Shir** à, wur-o un wu wu rotte ut-ma. ²² Remen kaane da-de a 'yonse wu ut-marimar à, yan-neke-mo un wu baksuru unze wu zee kaane. Ye sheruru un Ma-to Shir ne to a gene à un ma-ut Yeso ne to wu rure ye à.

* **Bqr-qs yoor:12** 2:12 Hyen komo: Mati 4:13. † **Bqr-qs yoor:13** 2:13 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-Masar à. ‡ **Bqr-qs yoor:13**

2:13 Hyen komo: Rwu 12:1-27. § **Bqr-qs yoor:17** 2:17 Hyen komo: Bng

69:9. * **Bqr-qs yoor:19** 2:19 Hyen komo: Mati 26:61; 27:40; Mark 14:58; 15:29.

²³ Tò, da-ò wu ro'è o-Urusharima à, da-ò un **Biki-ò m-Pas**, hun-nè deen sheruru un jin-de un wu remen ye hyanag rem-se ut-hyat se wu ro m-nòm à. ²⁴ Wu nè un hi un de un wu, Yeso, wu ho'os o-wur un ye nè á, remen wu nepstè hur-de un kò wu ke net-wu. ²⁵ Yanze se a rurute wu bò hur-de un net rò á. Wu nepstè bò hur-de un hun-nè rò à.

Bør-ús tet

Yeso un Nekodimu ne

¹ Wu ken ko-caari-wu ro kon be-de un **Yahuda**-nè, wu rò un kur-de un **Parisa**-nè à, a wu m-zèè Nekodimu. ² Wu wu ha'è be-ur Yeso m-tèt. Wu zèeru Yeso, "Wa-ús-Nap, tē nepstè, wò un rwuun be-de Shir, o yoosute hun-nè Ma-tò Shir, remen yatt-wu he hoks-m nom un rem-se ut-hyat bò o rò se m-nom á, sè de wu rò mose un Shir nè à."

³ Yeso shasuru wu, "Mè wò m-rurè o-nip, o hogute. Un ya a ja'astè mat un net á, wua hyen gwomo-tò Shir á."

⁴ Nekodimu zèeru, "¿Re ka ma-tò he m-nomè, a ja'astè net m-mat wu mongse à? ¿Wua hoks m-warag un men-ut inu un wu, wu ja'astè wu m-mat?"

⁵ Yeso zèeru wu, "Mè wò m-rurè o-nip. Un ba a makt net mat-ò m-hò o-Kukt nè á, wu rott cow-yo wu hette m-cow un gwomo-tò Shir á. ⁶ Net-wu a mate un wur-ò un ne'a un campò nè à, net-wu temb. Amba Kukt-o rò m-mat o-kukt. ⁷ Remen kaanè taase o hyen hyat-tò um zette wò kaanè á, 'Sè a ja'astè mat-o ru.' ⁸ Yo-m rò m-hur be-de mò cone à. Wò m-hoge ras-ò un mò temb, amba wò nap be-de mò rwuune á, yagunte o nept be-de mò rò m-ha à. Kaanè o komo be-de un kap net-wu **Kukt-ò Shir** ja'ase mat-ò un wu à."

⁹ Nekodimu shasuru, wu zèeru, "Tò ka ma-tò, ¿re o tò he m-nomè?"

¹⁰ Yeso shasuru wu, "Wò wu rò m-yoose un **Isra**-nè à, tò ka ma-tò komo, ¿wò nap un tò nè á? ¹¹ Mè wò m-rurè o-nip. Sè rii-yo tē nape à, un yo tē hyane nè à, yo yo tē nò m-rurè un ma-tò un yo. Nò nè, nò m-gòks un rii-yo tē nò m-rurè á. ¹² ¿Re o un ya? Mè nò m-rurè rem-se rò n-dak à, nò gòks ma-tò un se á. Yagunte rem-se rò un Tòn-ò shir à, se se um he nò m-rurè ma-tò un se, nò gòkste? ¹³ Yatt-wu take m-da n-Tòn un shir á, wu hyenet bò ka rem-se n-Tòn se rò á, sè mè **Wà-wu un net**, wu Shir tomne à. ¹⁴ Bò **Mosa** jakse hwo-yo o-kwom n-ton o-ce n-tē o-dákár à,* sè a jakste mè **Wà-wu un net** kaanè n-ton. ¹⁵ Yea jaks mè n-ton o-kan, remen kap wu shere hur-de un wu be un de à, wu kumut hoog-mò ba m-ta.

* **Bør-ús tet:14** 3:14 Hyen komo: Qog 21:9.

16 “Remen was-mo Shir wasse un hono o-dak ne à, o hante wu tomonte mat-de un Wà un wu wan-gaan cot. Wu un nom kaane, remen bo un net-wu shere hur-de un wu be-de un wu à, taase wu sabre, amba wu kumut hogg-mo ba m-ta. 17 Shir un tomøn Wà un wu hono o-dak, remen wu piishite hun-ne ut-ma á, amba remen hun-ne possute hode un piish ut-ma un bu-yo un wu. 18 Kap bo un net-wu shere hur-de un wu un **Wà-wu Shir** à, a piishi wu ut-ma á. Amba wu shere hur-de un wu un **Wà-wu Shir** á, a regusute a komsute wu piishe ut-ma o ka, remen wu sher hur-de un wu un **Wà-wu Shir** wan-gaan cot á. 19 Ká piish-de ut-ma de de kà: Cecas-mo Shir cowonte un hono o-dak, amba hun-ne yaguru m-was un ka cecas-mo ne. Ye jishte m-con o-comb, remen rem-se ye ro m-nom à, rem-ús yo-se se. 20 Kap wu ro m-nom un rem-ús yo-se à, wan-yage to m-cecas wu. Wan-yage to m-cecas ne, wu ro m-es m-ha be-de m-cecas á, un taase **ba'as-to** un wu rwuun cas, hun-ne hyen to. 21 Wu ro m-nom un rii-yo Shir cone à, wu ro m-ma'as m-ha be-de m-cecas, remen a rwuntute rem-se un wu us-so-se cas. Da-o wu ro be-de m-cecas, hun-ne a nep unze un gwu-o Shir o wu nomte se.”

*Yeso un Yohana Wa-m-Yo'os
un hun-ne m-ho*

22 Bo Yeso komte ut-ma un Nekodimu ne à, wu arguru m-ha un dak-o o-Judiya un yan-neke-mo un wu ne. Wu she'etundurū ka co se ne yan-ho hiin, wu ro m-yo'os un hun-ne n-me m-ho. 23 Un ka da-o **Yohana** ro m-yo'os un hun-ne m-ho un de ken be-de de hun-ne ro m-aag o-Enon à yow yow un bo-o o-Sarim ne. Wu ro un yo'os un hun-ne un Roog-o o-Joda remen ho-m ro kon ka co-se ne deen mo bo'ose yo'os un hun-ne à. Hun-ne ma'asuru m-ha kane, a ro ye m-yo'os. 24 (Yo ka un kor rii-yo a ke'et **Yohana** o-kur o m-ke'et.)† 25 To, ma-ut sunuru yan-neke-m **Yohana** un wu ken ko-**Yahuda**-wu ne, ma-to un so'os us-rem bo **karamsa**-o zee à. 26 Yan-neke-m **Yohana** haaru be-ur **Yohana**. Ye zeeru wu, “Wa-us-Nap, te un haan, te rurutu wo ka net-wu, wu no rotte pesto-de o-Joda à, wu o ruru te ma-to un wu à, wu ka un yo'os un hun-ne n-te m-ho. Hun-ne deen ye ro m-ha be-de un wu.”

27 **Yohana** shasuru, “Yatt net-wu he kum un rii á, se yo Shir ya'anu wu rwuun-mo n-Ton à. 28 No un hi un no yan-sw-ús re ye, remen um zeeq, ‘Me wu ro **Kiristi** á, amba a

† **Bør-ús tet:24** 3:24 Hyen komo: Mati 14:3; Mark 6:17; Ruka 3:19-20.

un tomɔn me um ja'asutɛ wu o-cow.'‡ 29 Be-de un biki-o ʉr-ge, wa-ʉr-ge-wu rɔ wan-ne'a un wu. Ko-nay-wu un wa-ʉr-ge-wu haane biki-o ʉr-ge à wu rɔ m-wase temb wu hogute cɔr-o un wa-ʉr-ge. Komo men-to un wu rɔ yaw yaw wu hogɛ wa-ʉr-ge teperte. Kaane o ka men-ut re shie m-yeyaw. 30 Wu ne, gakte-mo wu waragte gos-wu, me ne gakte-mo um waragte rek-wu."

31 "Wu rwuune n-Ton à, wu jiiše ʉt-gos kap. Bɔ un wu rwuune n-dak à ko-ya-n-dak-wu, rem-se rɔ n-dak à, se se wu rɔ m-rwor. Amba wu rwuune n-Ton à, 32 wu rɔ m-rwor un ma-to un ka rem-se wu hyande n-Ton à, un yo wu hogne ne à. Yatt-wu gokse ne ka ma-to á. 33 Wu gokse ne ma-to un wu à, wu ka este Shir nip-o. 34 Wu Shir tomne à, Ma-to Shir to wu rɔ m-rwor, remen Shir rɔ wu m-'ya un Kukt-o un wu ba ʉr-me'et. 35 Tato-o waste un Wà un wu ne. Wu bopsute wu kɔ yo ke rii-yo un kom-to un wu. § 36 Wu shere hur-de un wu un **Wà-wu Shir** à, wu kum hog-o Shir o ba m-ta. Ye nome ne o-dorotte un ka Wà-wu ne á, ye hyen hog á, ryaab-se Shir rɔ be-de un ye."

Bɔr-ʉs nass

Yeso un ne'a-wu un ko-Samariya-ne

1-3 **Parisa**-ne hogute wu rɔ m-kum un hun-ne yan-dor komo wu rɔ m-yo'os un hun-ne n-te m-ho, arge **Yohana**. (Myet un kaane ne, Yeso wu yo'os ye m-ho un hi un de un wu á, yan-neke-mo un wu ne ye). Bɔ Yeso hogute yo hun-ne rɔ m-rwor à, wu yaguru dak-o o-Judiya, wu warguru dak-o o-Gariri un yan-neke-mo un wu ne.

4 Se wu dorute cow-yo caate dak-o o-**Samariya** à. 5 Bɔ wu woote un o ken bo-o o a m-zee o-Sekar un dak-o o-**Samariya** à, yow yow un ma-de un dak-o **Yakubu** ne, o wu ya'ase wà un wu **Yusuhu** à, * 6-8 kane du-ʉr rowe de ma **Yakubu**. Yan-neke-mo un wu ne haaru o un rii-yo m-re o-bo. Bɔ hew-ʉr bo'oste Yeso à, wu she'eturu n-riib ʉr-du, n-noonho, ho-ʉr ro ʉr-hi ge. Da-de wu ro kane tara à, se wu ken ne'a-wu ko-**Samariya**, wu woonuru o-tur ne. Wu haante iib m-ho. Yeso zee ru ka ne'a-wu, "Ya me m-ho um su."

9 Ká ne'a-wu zee ru, "¿Ya mossu na cen na, wotte me un kon-se un ho-mo m-swo? Wo ko-**Yahuda**-wu, me ne ko-**Samariya**-wu." (Ka ne'a-wu zee Yeso kaane remen **Samariya**-ne ye rɔ m-mosse ʉt-kom un **Yahuda**-ne á.)†

‡ **Bɔr-ʉs tet:28** 3:28 Hyen komo: Yoha 1:20. § **Bɔr-ʉs tet:35** 3:35 Hyen

komo: Mati 11:27; Ruka 10:22. * **Bɔr-ʉs nass:5** 4:5 Hyen komo: Taka 33:19; Josu 24:32. † **Bɔr-ʉs nass:9** 4:9 Hyen komo: Ezra 4:1-5; Nehe 4:1-2.

10 Yešo zeeru ka ne'a-wu, "Wọ ro nakke yar-mọ Shir, un wu wu tomne ne à, o roa cit ka wu rọ wọ ųs-kon o 'ye wu m-họ wu su à, wu roa 'ye wọ ne họ-mọ un hooğ o su."

11 Ka ne'a-wu zeeru wu, "Gos-wu, wott rii-o m-iib m-họ á, du-de ka ne ur-duw ne. ¿Ke ne o o he kum un ká họ-mọ mọ rọ un ya'u un hooğ à, mọ o he me m-'ya um suut? 12 ¿Wọ un jiish o tato na **Yakubu**, wu ubu na ka du-de, yakar-ye un wu su, komo un gut-to un wu ne kap to su?"

13 Yešo zeeru ka ne'a-wu, "Bon net-wu rọ m-swọ un ka du-de à, wua do m-hoge o-**swoot** komo. 14 Amba net-wu he m-swọ họ-mọ um he wu m-'ya à, wua do m-hoge o-**swoot** á, har da-o ba m-ta. Remen họ-mọ um he wu m-'ya à, mọa warag untun yish-to m-họ un men-to un wu. Mọa 'ye wu hooğ-mọ ba m-ta."

15 Ka ne'a-wu zeeru, "Gos-wu, 'ya me ka họ-mọ um su un taase um ma'as m-hoge o-**swoot**, um ma'as m-haan iib m-họ."

16 Yešo zeeru wu, "Ha o agan campo ru, nọ haan."

17 Ká ne'a-wu zeeru Yešo, "Mett campo á."

Yešo zeeru wu, "O rworog o Shir, 18 remen campo-ne taan gaag wọ, ka wu o rotte ne m-mọka o-hur à campo ru wu o-jip wu á."

19 Ka ne'a-wu zeeru Yešo, "Gos-wu, um nak m-mọka wọ ko-**wan-rwor un Ma-to Shir** o rọ. 20 Un ka Haag-o, tat-ne te ne ro m-nome Shir m-guw. Amba nọ ne, **Yahuda**-ne nọ zee, udepe a nome Shir m-guw kane á, se o-Urusharima."

21 Yešo zeeru wu, "Ne'a, goks ma-ut re, da-o roon, o atte a do nome un Shir m-guw un ka Haag-o á, kọ ne o-Urusharima á. 22 Nọ **Samariya**-ne, nọ nap Shir ye nọ m-nome m-guw á. Te ne, **Yahuda**-ne te nepste Shir ye te m-nome m-guw à, remen cow-yo un gwu be-de un **Yahuda**-ne o yo rwuune. 23 Amba da-o roon, kọ m-mọka ma o nomoste, da-o a hette nome un Shir m-guw bọ **Kukt-o Shir** dorutte à, komo un bu-yo un nip-o Shir. Remen gon ka hun-ne ye, ye he nome un Shir m-guw o-nip ne n-me o-Kukt à, gon un ye Shir o-Tato cone ye nome wu m-guw. 24 Shir Kukt-o. Kap bọ un wu rọ wu m-nome m-guw à, se wu nomo wu m-guw un kukt-o o-nip ne."

25 Ka ne'a-wu zeeru Yešo, "Um nepste **Mesaya**‡ roon, da-o wu woone, wua rurų na kọ yo ke rii-yo kap."

26 Yešo zeeru wu, "Me rọ wu, me wu rọ ut-ma un wọ ne à."

27 A kane, ka **yan-neke-m Yešo** ye muunuru. Ye woon, ye 'wos ka ne'a-wu rọ ut-orum un Yešo ne. Ye hyanuru hyat-to

‡ **Bør-ųs nass:25** 4:25 Wu Shir daagne à un rem-de ut-Ibra.

un káanę. Amba, yatt-wu hokşę hak o-nu, wu cit wu, wu zet wu, “¿Ya wɔ o-hoob?” Kɔ, “¿Ya o conę be-de un wu?”

²⁸ Ka ne'a-wu ho'osuru o-tur n-riib ur-du. Wu arguru m-warag o-hur un ka bɔ-o o-rek o-rek. Wu wɔbe, wu zeeru hun-ne, ²⁹ “Rwuun nɔ, haan nɔ gut net-wu ruru me kap bɔ un rem-se um wete m-nom à! ¿Kɔ wu rɔ **Kiristi**?” ³⁰ Hun-ne rwuunuru, ye rɔ wu un ha m-gwot.

³¹ Bɔ ka ne'a-wu heeste aag un hun-ne o-bɔ à, ka da-o **yan-neke-m Yeso** ye zeeru wu, “Wa-ɔs-Nap, re rii-yo m-re.”

³² Amba Yeso zeeru ye, “Um rɔ un rii-yo m-re ne, gɔ un yo nɔ nape á.”

³³ Amba **yan-neke-m Yeso** ye ma'asuru ut-ma un hi un de un ye. Ye rɔ m-zee, “¿Kɔ wu ken net-wu un hante wu rii-yo m-re o?”

³⁴ Yeso zeeru ye, “Rii-yo m-re re yo ka, um nom o-dorotte un ma-tɔ un wu tomnu me à, um komot senge-mɔ wu yasɔ me à. ³⁵ ¿Nɔ ka m-ma'as m-zee ‘Kuks reng-ɔs nass a ceet m-ce’? Um zee nɔ, das nɔ ut-hi, nɔ gut ut-kat, nɔa hyen tɔ neneste. Tɔ conog m-ce. ³⁶ Bɔ ko-wa-m-ce rɔ m-karagşę un hyo à, káanę o komo wu he woot un hun-ne be-de Shir ye kumut hoog-o ba m-ta. Wa-ur-go un wa-m-ce ne ye nom o-zak be-ur gaan. ³⁷ Ka ma-tɔ rɔ o-nip ne, wu ken rɔ ur-go, wu ken rɔ m-ce. ³⁸ Um tomog nɔ be-de un kat-o nɔ gɔ ur-go un o á, nɔ ce. Ye ken ye gwowog, nɔ ceeru ka go-de un ye de.”

Samariya-ne deen shereg

³⁹ Tɔ, **Samariya**-ne deen un ka bɔ-o ye sheruru hur-de un ye be-de un wu remen ma-tɔ ka ne'a-wu rwɔre à. Wu zee, “Ka net-wu rurutu me kap rii-yo um nome à.” ⁴⁰ Remen káanę bɔ **Samariya**-ne woonte be-ur Yeso à, ye konuru wu, wu he wu rewe be-de un ye. Yeso rewuru káne ho-ut yoor. ⁴¹ Ye ken ye dooru sher un hur-de un ye be-de un wu deen remen ma-tɔ wu rwɔre à.

⁴² Ka da-de ye zeeru ka ne'a-wu, “M-mɔka te hyanag wu un hi un te, te hogute ma-tɔ un wu. Te rɔ m-sher hur un te be-de un wu, yanze remen rwɔr-m ru á. Nip-o, wu ka **Wan-Gwu**-o un hono o-dak wu!”

Yeso dossute wà Gajem gom

⁴³ Tɔ, ka rew-mɔ un ho-ut yoor mɔ, mɔ wu rewe káne à, wu inuru. Wu rɔ m-ha dak-o o-Gariri. ⁴⁴ (Remen Yeso rwɔrog un hi un de un wu, wu zee, “Wan-rwɔr un Ma-tɔ Shir, rott m-sek un bɔ-o un wu á.”)§ ⁴⁵ Bɔ wu woote o-Gariri à, hun-ne goksuru wu ur-bon ne. Ye nomog kaanę remen

yē heestē ka **Biki-o m-Pas** o o-Urusharima, komo yē hyanag kap rem-se ut-hyat se Yēso nōmē à.*

⁴⁶ Wū doorū m-ha o-Kana un dak-o o-Gariri be-de wū muutē m-hō, m-mōdi à. Wū ken ko-Gajem wū ro kon kánē wū wà un wū ro un gom à un bō-o o-Kapanahum.† ⁴⁷ Bō wū hogutē Yēso rwuuntē dak-o o-Judiya à, Yēso muuntē dak-o o-Gariri, wū haarū be-ur Yēso. Wū ro wū us-kon unze wū haan wū dosse wà un wū gom, wū ro un ma-to m-mar à.

⁴⁸ Yēso zēerū wū, “Nott m-sher un hur-ur nō á kō wangaan, se nō hyanag rem-se ut-hyat.”

⁴⁹ Ka Gajem-wū zēerū, “Gos-wū, hakkurē haan rii-yo wà re meret.”

⁵⁰ Yēso zēerū wū, “Jo'obe, gom wà ru teestē.”

Ka net-wū sheruru un ma-ut Yēso ne tō wū rwore à, wū arguru jo. ⁵¹ Bō wū rotte un jo à, ba wū un goshi wō o-hur, guw-ne yē un wū gonturu wū. Yē rurū wū, yē zee, “Wà rō un hoog ne. Gom teestē.”

⁵² Wū cituru yē da-o ka gom-o ho'ose wà hond hond à. Yē zēerū wū, “M-ryo hond hond kwom-o gaan yo n-noonho gom ho'ose wū.”

⁵³ Ka tato-o napuru unze un ka da-o Yēso zēē wū, “Wà ru rō un hoog ne. Gom teestē wū.” Remen káané, wū un yan-hur-o un wū ne ke'ke sheruru unze Yēso wū rō **Kiristi**.

⁵⁴ Hyat-ut ayoore-to ka tō Yēso nōmē un dak-o o-Gariri, da-de wū rwuunē dak-o o-Judiya.

Bqr-qs taan

Yēso taasutē wū ken net-wū gom un kaw-o o-Basayada

¹ Bō un kánē, Yēso haarū o ken biki-o un **Yahuda**-ne o o-Urusharima. Yēso haarū o.

² O ken ish-o ro kon o a m-zēē *Ish-o un Ca* à. O ken kaw-o rō kon kanē yow yow un o ne a o m-zēē o-Basayada à, un rem-de un **ut-Ibra**.* A rigimshite o un sak-ut taan. ³ Ya us-gom ro kon kánē pō-ne, un ryam-ne ne, un yan gom-o us-hwō ne. Yē rō domb domb.† ⁵ Wū ken net-wū be-de un yē wū nomog hak-ur kwōoz un op us-eer [38] wū rō un ka gom-o. ⁶ Bō Yēso hyente wū à, wū nepste wū she'ete un ka gom-o ne. Yēso cituru wū, “¿Kō o conog a dossu wō ka gom-o?”

* **Bqr-qs nass:45** 4:45 Hyen komo: Yoha 2:23. † **Bqr-qs nass:46** 4:46 Hyen komo: Yoha 2:1-11. * **Bqr-qs taan:2** 5:2 Kō: rem-de ut-Arameki. † **Bqr-qs taan:3** 5:3 Mō ken gen-mō un dō: Yē rō un 'er-de 4un wan-tom-wū Wan-Koyan wū he'ente. Wū burut m-hō, remen wan-tom-wū Wan-Koyan ro m-ma'as m-he'gen o-da o-da. Da-o wū he'ene, wū bure m-hō, net-wū ba'e m-he'ebe n-me m-hō à, gom taaru wū. Koyan gon gom-o rotte wū o ho'osuru wū.

⁷ Ka wan-gom wu shasuru, “Gos-wu, ai, mett net-wu he me m-he'edbe m-ho, da-o **wan-tom-wu Shir** bure mo á. Da-o kap **wan-tom-wu Shir** he'ebe, wu bure m-ho, da-o me ine m-he'ebe, wu ken ba'uru me m-he'ebe.”

⁸ Yeso zeeru wu, “Ine ge! Mos rii-o ur-rut o ru, o neke.”

⁹ Un gyept-o un yish, ka gom-o arguru wu m-ho'os. Wu mossuru rii-o rut-o un wu. Wu arguru jo.

To, un ka Ho-de ne **Ho-de ur-Wuwe** de. ¹⁰ Remen kaáne, sek-ye ye un **Yahuda**-ne zeeru wu a taase gom à, “**Ho-de ur-Wuwe** de. Udepe o mos rii-o ur-rut o ru á.”‡

¹¹ Wu shasuru ye, “Wu taasú me gom à, wu wu zee um mos rii-o ur-rut o re, um arag jo.”

¹² Ye cituru wu, “¿Wan wu ne zee wo o mos rii-o ur-rut o ru, o neke?”

¹³ Amba wu a taase ka gom-o à, wu nap wu á, remen Yeso be'essute wu yagusute ka be-de remen moor-to un hun-ne.

¹⁴ Bo jimite à, Yeso hyanuru wu un **Pyo-o Shir**. Yeso zeeru, “A taasutu wo ka gom-o, o kumuste m-keker. Taase o do nom **ur-ba'as** á, untaase yo ken rii-yo yo jiishe yo ka à yo do wo m-kor.”

¹⁵ Ka wu a taase gom à, wu haaru, wu ruru **Yahuda**-ne. Wu zee Yeso wu taasú wu ka gom-o.

Beeb-de un Wà-wu Shir

¹⁶ Bo wu rurute ye kaáne à, **Yahuda**-ne inuru Yeso tep, ye zee, “¿Ya hante o taasute wu ka gom-o un **Ho-de ur-Wuwe**?”

¹⁷ Yeso shasuru ye, “Tato re ro m-senge ko da un ke. Me un ce re me m-senge ko da un ke.” ¹⁸ Ka da-de ne, **Yahuda**-ne inuru hoob-o un cow-yo ye bupt Yeso, ye hoot wu, remen ye hogute wu rworog kaáne, ye hyanag wu yo'ogte **Ho-de ur-Wuwe**. Komo wu zegg Shir Tato un wu. Wu muutte hi un de un wu hond hond un Shir ne.

¹⁹ Yeso zeeru ye, “Me no m-rure o-nip, me wu ro Wà be-de Shir o-Tato à, man hoks nom un rii á, se rii-yo um hyane Tato-o ro m-nom à. Remen kap mo un rii-yo Shir o-Tato ro m-nom à, ka bo-se ne Wà ro m-nom un ce un wu. ²⁰ Tato-o ro m-was un Wà ne. Kap mo un rii-yo Tato-o ro m-nom à, wua kute yo Wà har rem-se jiishe se ka rem-se ut-hyat à se no hyan à, remen no hun-ne no hyenet ut-hyat. ²¹ Remen bo Tato-o ro m-'yons un margan-ne un hogge ne à, ka bo-se ne o komo Wà ro m-'yons be-de un ye wu daage à. ²² Tato-o ro un piishe un net ut-ma un hi un de un wu á. Amba wu bobsute Wà un wu beeb-de un piish ut-ma, ²³ remen kap o un hun-ne ye'et Wà m-sek bo a un 'ya o-Tato à. Amba bo

‡ **Bõr-ùs taan:10** 5:10 Hyen komo: Nehe 13:19; Irmí 17:21.

ɔn wɔ yage 'ya ɔn Wà m-sək à wɔ 'ya ɔ ka o-Tato m-sək wɔ tɔmne Wà á. ²⁴ Mɛ nɔ m-rurɛ o-nip, kap net-wɔ rɔ m-hogɛ ma-ɔt re à, wɔ rɔ m-sher ɔn hur-de ɔn wɔ, ɔn wɔ tɔmne mɛ komo ne à, wɔ rɔ ɔn hogɔ-o ɔn ba m-ta ne. A piishɛ wɔ ɔt-ma á, remen wɔ be'essute, wɔ possussute m-mar, wɔ woog be-de ɔn kum ɔn hogɔ.

²⁵ "Mɛ nɔ m-rurɛ o-nip, da-o roon, m-moka ne ma ɔ nomoste, ɔ margan-ne hette hogɛ ɔn cor-o ɔn **Wà-wɔ Shir** à. Ya-m-hogɛ ne yea nom hogɔ. ²⁶ Remen bɔ Tato-o rɔ wan-hogɔ à, wan-'ya ɔn hun-ne hogɔ, ka bɔ-se ne ɔ ne Tato-o zee Wà ɔn wɔ he m-warag wan-hogɔ wɔ rɔ ɔn 'ya ɔn hun-ne hogɔ komo à. ²⁷ Wɔ ya'ag wɔ komo ne ɔr-beeb de ɔn piish ɔt-ma, remen wɔ rɔ **Wà-wɔ ɔn net**.

²⁸ "Taase nɔ hyen hyat-to ɔn ka ma-to á, remen da-o roon da-o margan-ne ye rɔ n-mɛ ɔs-saag he hogɛ ɔn cor-o ɔn **Wà-wɔ Shir** à. ²⁹ Ye hogɛ komo, yea rwuun. Ye nome ne yo-o à, yea ine ha-mo ɔn piish ɔt-ma. ³⁰ Yatt-yo ɔm he hoks m-nom ɔn beeb ɔn de á. Mɛ de m-piish ɔt-ma temb bɔ Shir zee mɛ à. Nɔ nak piish ɔn ma-ɔt re hond hond ɔ, yanze senge-m re mɔ ɔm nomot yo ɔm cone á, amba ɔm nomot ɔ rii-yo wɔ tɔmne cone à.

Ye su'e Yeso à

³¹ "Urege mɛ su'e hi ɔn de, to swɔ-ɔs se se o-nip se á. ³² Amba wɔ ken wɔ rɔ mɛ m-su'e. Bɔ wɔ rɔ mɛ m-su'e à, ɔm nepste ɔn ka tor-se ne, se o-nip se. ³³ Nɔ tomog hun-ne be-ɔr **Yohana** Wa-m-**Yo'os ɔn hun-ne m-ho**, **Yohana** ne, wɔ wukunte nɔ á. Wɔ runduru nɔ o-nip mosse ɔn ma-ɔt re ne.* ³⁴ Amba kap ɔn kááne ne, swɔ-se ɔm rotte m-ya'as m-'wɔns ɔn se ne à, swɔ-se ɔn net se á. Men rwor kááne remen nɔ bakste ɔn ma-ɔt **Yohana** ne to wɔ rwore à, nɔ kumut gwɔ be ɔn de. ³⁵ **Yohana** ne sha-mo ɔr-pitirra mɔ, de ɔn 'ya ɔn nɔ m-cecas ɔr-bon ne à. Nɔ ɔn reeb-o ɔn ma-to ɔn wɔ ɔn ya o-da hiin.

³⁶ "Amba swɔ-se ɔm rotte à, se aragte se ma **Yohana** m-'wɔns remen senge-mo Tato-o ya'sunde mɛ ɔm nom à, mɔ mɔ mɛ m-nom. Ká senge-mo ne mɔ mɛ m-nom à, mɔ mɔ suu mɛ a hette m-nap ɔnze Shir o-Tato wɔ tɔmne mɛ. ³⁷ O-Tato komo ɔ tɔmne mɛ à, wɔ su'e mɛ ɔn hi ɔn de ɔn wɔ. Nɔ ne, nɔ tak m-hogɛ ɔn cor-o ɔn wɔ á har nɔ hyenet sha-mo ɔn wɔ á.† ³⁸ Ma-to ɔn wɔ komo, to rɔ kon ɔn hur-ɔr nɔ á, remen nɔ sher hur-ɔr nɔ ɔn mɛ wɔ Shir tɔmne be ɔn nɔ

§ **Bɔr-ɔs taan:29** 5:29 Hyen komo: Dane 12:2. * **Bɔr-ɔs taan:33** 5:33 Hyen komo: Yoha 1:19-27; 3:27-30. † **Bɔr-ɔs taan:37** 5:37 Hyen komo: Mati 3:17; Mark 1:11; Ruka 3:22.

á. ³⁹ Nɔ nɛ komo ʉn m-byarag ʉn Ma-tɔ Shir tɔ a gene à. Nɔ m-hyan sa o zee nɔa kum hoog-o ba m-ta kanɛ n-mɛ. Ka takurda-tɔ nɛ tɔ rɔ mɛ m-su'e. ⁴⁰ Amba kap ʉn kaanɛ nɛ, nɔ haan be ʉn de, nɔ kumut hoog á.

⁴¹ "Mɛ was ʉn bongon-de ʉn ko-hun-nɛ á. ⁴² Nɔ nɛ, ʉn nepstɛ nɔ was ʉn Shir nɛ ʉn hur-ur nɔ á. ⁴³ Rii-yo hantɛ ʉm zet káánɛ à, ʉn beɛb-de ʉn wɔ de ʉm haantɛ, nɔ goks mɛ á. Wɔ ken wɔ haanɛ ʉn beɛb-de ʉn hi ʉn de ʉn wɔ, nɔa goks wɔ o-zak o-zak. ⁴⁴ ¿Nɔa sher hur-ut nɔ ʉn mɛ nɛ? Nɔ m-hogɛ zak-o ʉn bongon-de or nɔ nɛ rɔ nɔ m-nomɛ à. Amba nɔ was ʉn bongon-de rwuunɛ be-de Shir nɛ ʉn hon-de ʉn wɔ á.

⁴⁵ "Nɔ hyan nɔ zee mɛ wɔ he m-heet ʉn gyekt-ʉs nɔ be-de Shir á. Wɔ he gyekt-ʉs nɔ à wɔ rɔ kon, wɔ rɔ **Mosa**, wɔ nɔ ro o-saktɔ nɔ zee wɔ he nɔ m-beɛs à. ⁴⁶ Nɔ ro bokkɛ ma-ut **Mosa**, nɔ rɔa sher hur-ur nɔ be ʉn de, remen ma-ut re tɔ **Mosa** gene. ⁴⁷ Nɔ sher hur-ur nɔ ʉn ma-ut **Mosa** nɛ á, ¿ke o nɔ he hoks m-sheer ʉn hur-ur nɔ ʉn ma-ut re nɛ?"

Bɔr-ʉs cind

*Yeso reegtutɛ campo-ne
dugu-ʉs taan [5,000]*

(Mati 14:13-21; Mark 6:30-44; Ruka 9:10-17)

¹ Bɔ Yeso komtɛ ut-ma ʉn **Yahuda**-nɛ nɛ à, wɔ inuru, wɔ haaru pesto-de ʉn Mar-o o-Gariri, (mɔ a m-aag *Mar-o o-Tiberiyos* à). ² Hun-nɛ ut-moor nɛ arguru wɔ m-dore remen ye hyanag rem-se ut-hyat se wɔ nomɛ be-de ʉn ya-ʉs-gom à. ³ Yeso nɛ, wɔ daaru n-ton o-haag ʉn yan-neke-mɔ ʉn wɔ nɛ. Wɔ she'eturu n-ton ʉn ye nɛ. ⁴ Ye rɔ káne, da-o ʉn **Biki-o m-Pas** o ʉn **Yahuda**-nɛ wosontɛ yow yow.

⁵ Yeso dassuru ur-hi, wɔ hyanburu hun-nɛ ut-moor nɛ ye rɔ wɔ m-kawan. Wɔ zeeru Pirip, "¿Ke nɛ o a he oon ʉn rii-yo m-re yo a he m-ya'as ʉn ka hun-nɛ ye, ye reet?" ⁶ Wɔ ʉn zee káánɛ remen wɔ megertɛ Pirip. Wɔ ʉn hi ʉn de ʉn wɔ, wɔ nepstɛ rii-yo wɔ he m-nom à.

⁷ Pirip shasuru wɔ, "Kɔ a oon rii-yo m-re yo ʉn guwus-de ʉn reng-ʉs eer, yoa bo'os kɔ wɔ ke net-wɔ kumut, wɔ re á."

⁸ Wɔ ken wɔ ro kon be-de ʉn **yan-neke-m Yeso**, jin-de ʉn wɔ Andarawus (heno Simɔn Bitrus nɛ). Wɔ ruru ye, ⁹ "Wɔ ken wan-campo wɔ ro kon káne ʉn bos-tɔ ut-burodi nɛ ut-taan ʉn jan nɛ yoor. ¿Amba yan ye a bo'os hun-nɛ o-hakt bɔ ye rɔ ut-moor nɛ?"

¹⁰ Yeso zeeru yan-neke-mɔ ʉn wɔ, ye rure hun-nɛ kɔ wɔ ke net-wɔ, wɔ she'et. Ká be-de nɛ de rɔ ʉn gwo-ut yar-tɔ nɛ deen. Hun-nɛ she'eturu. Campo-nɛ woostɛ be-de ʉn

dugu-ɔs taan [5,000]. ¹¹ Bɔ ye she'ette à, Yeso dekurɔ ka bos-to ɔt-burodi to. Wu nomuru ɔr-bongon be-de Shir. Bɔ wu nomte ɔr-bongon à, wu wonguru ka hun-ne ye kap. Wu wonguru ye ka jan-ye komo. Ye reeru, kowan wu ciig.

¹² Bɔ ye cikste à, Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, ye karagse ka to kwange ye à, taase to naase. ¹³ Ye karagsuru to koor-ɔt op ɔt-yoor [12] be-de un ka bos-to ɔt-burodi ɔt-taan to ye re, to kwange à.

¹⁴ Bɔ hun-ne hyente ka rem-se ɔt-hyat se se Yeso nome à, ye zeeru, "Nip-o, wu ka wu ro ka **wan-rwor un Ma-to Shir** wu, wu he m-haan hono o-dak à!" ¹⁵ Yeso ne, bɔ wu nepste ye ro ɔt-zonge ye dekontu wu ɔr-beeb, ye sagbuté wu ɔt-gwomo à, wu inuru kane. Wu arguru ja'as m-da o-haag un hi un de un wu.

Yeso hewete n-ton m-ho
(Mati 14:22-33; Mark 6:45-52)

¹⁶ Bɔ rim-m woonte à, **yan-neke-m Yeso** arguru m-neke, ye ro m-he'ebe o-mar. ¹⁷ Bɔ comb-o nomoste à, Yeso muun á. Ye cowuru o-hat. Ye conog m-pas de o-Kapanahum. Yeso ne wu cow o-hat un ye ne á. ¹⁸ Mar-o taknuru o-zungo remen mo ken caari-mo m-yo mo ro m-dussunde à. ¹⁹ Ye nak hat-o m-ho be-de un hew-de un mer-ɔt tet ko ɔt-nass [kiromita 5 ko 6]. Ye hyanuru Yeso wu ro ɔr-hew n-te m-ho. Wu ro m-nekne yow yow o-hat ne. Hur-ur huksuru yan-neke-mo un wu. ²⁰ Ka da-de ne, Yeso zeeru ye, "No hoge o-gyer á, me wu." ²¹ Bɔ Yeso zette ye yage o-gyer, wu wu à, ka da-de ne ye esuru, ye dekurɔ wu o-hat. Bɔ wu cɔwte o-hat à, ye gut, ye 'wos ye wooste n-riib n-dak o ye ro m-ha à.

Hun-ne deen hok Yeso

²² Bɔ ish geste à, ka moor-to un hun-ne ye ye Yeso reegte à, ye rewe kane à, ye ma'assuru un hoob-o Yeso. Ye hyan wu ne á. Ye nepste hat-o gaan-o ro'e kane. Yan-neke-m Yeso ne, ye cowe un ka hat-o un hon-de un ye. Yeso cow be-de un ka hat-o á. ²³ Bɔ ye rotte un hoob-o Yeso à, to ken hat-to woonuru to rwuune o-Tiberiyos à. To woonuru yow yow un be-de Yeso nome Wan-Koyan ɔr-bongon un reegte hun-ne dugu-ɔs taan [5,000] à. ²⁴ Bɔ ka moor-to un hun-ne to hyente Yeso á, ye hyanu ne **yan-neke-m Yeso** á, ye cowuru ka hat-to ye argu m-neke o-Kapanahum. Ye ro un hoob-o Yeso.

Yeso burodi-to un hoog

²⁵ Da-o ye pasne pesto-de o-mar à, ye woonuru, ye 'wossuru Yeso reeno. Ye zeeru wu, "Wa-ɔs-Nap, ɔda un ke o woone kane?"

26 Yeso shasuru ye, “Me no m-rure o-nip, um nak rii-yo hante no rotte me m-hoob à, remen no reeg ut-burodi, no ciig. Yanze remen no nak yo rem-se ut-hyat se m-nome à ro no m-kute wu um ro á. 27 Yagu no hoob-o un rii-yo m-re yo o-wur un hon-de un yo. Yo ro m-tees à. Se de no hoob rii-yo m-re yo ba m-ta, yo he 'ya un hun-ne hoog à, yo **Wà-wu un net** he no m-'ya à. Remen kááne o Shir o-Tato tomonte me.”

28 Ka da-o ye cituru Yeso, “¿Re o un ya te he m-nom, te nomot senge-mo Shir cone à?”

29 Yeso shasuru ye, “Senge-mo Shir mo ka: no sher be-de un wu Shir tomne à.”

30 Ka da-de ye cituru wu, “¿Yan gon rem-se ut-hyat se o he te m-nome, te hyenet se, te sheret be un du? ¿Ya o he m-nom? 31 N-ga n-ga, da-o tat te ne ro ur-hew o-kot à, ye reeru burodi-to rwuune n-Ton un shir à, to ye aage o-Mana à. A geneg ka ma-to be-de un Ma-to Shir, a zee, 'Wu ya'aste ut-burodi to rwuune n-Ton un shir à, ye re.’* ”

32 Yeso zeeru ye, “Me no m-rure o-nip, burodi-to **Mosa** ya'e tat no ne à, ba **Mosa** wu ya'e tat-ne no ne ka burodi-to á. To un rwuun n-Ton be-ur Tato re, wu ro un 'ya un hun-ne burodi-to o-nip to rwuune n-Ton o-shir à. 33 Remen burodi-de Shir, de ro wu rwuune n-Ton shir wu ye'et hono o-dak hoog à.”

34 Ye zeeru wu, “Gos-wu, senge te m-'ya un ka burodi-to ko da un ke, te re.”

35 Yeso zeeru ye, “Me ro burodi-to un hoog. Kowan wu haane be un de, wua arag un mer á. Wu shere un me à, wua do hoge o-**swoot** á. 36 No hyeneste me de, um rurute no ne, amba kap un kááne ne, no sher un me á. 37 Kap ye Tato-o ya'e me à yea haan be un de. Komo bo un wu haane be un de à, man yen wu á. 38 Me un kergene n-Ton un shir, ba remen um dorute barag-se un hi un de á, se de barag-se un wu tomne me à. 39 Barag-se un wu tomne me ne à, se ka, taase ko wan-gaan be-de un ka hun-ne ye wu ya'asu me à ege á. Se de um 'yons ye ho-de ur-kom un hoog ne. 40 Remen barag-qs Tato re se ro, kap bo un net-wu gwote Wà komo wu sher un wu à, wua kum hoog-o ba m-ta. Komo man 'yons wu ho-de ur-kom un hoog ne.”

41 Sek-ye ye un **Yahuda**-ne nomuru wu us-hwumug remen wu zee, “Me ro burodi-to un hoog to kergene n-Ton shir à.” 42 Ye zeeru, “Yeso wu ka, ¿wà **Yusuhu** á? ¿Ko wu wu á? ¿A nepse ne tato un wu un inu un wu ne á? ¿Re

* **Bqr-qs cind:31** 6:31 Hyen komo: Rwu 16:4,15; Nehe 9:15; Bong 78:24-25.

o hante wu rotte m-zee m-moka, 'Me un kergene n-Ton un shir?'

⁴³ Yeso zeeru ye, "Yagu no us-hwumug un hi un no un rii-yo um zee a. ⁴⁴ Remen yatt-wu he hoks m-haan be un de a, se de Tato-o tomne me a wu nakne wu be un de. Me ne komo, man 'yons wu ho-de ur-kom. ⁴⁵ N-me Ma-to Shir, **wan-Rwor un Ma-to Shir** zee, 'Kap mo un ye Shir he ye m-yoose.'† Bon net-wu hoge Shir o-Tato un yoos-de un wu ne a, wua haan be un de. ⁴⁶ Yanze net ro kon wu hyane Shir o-Tato a, se wu wu rwuune be-de Shir o-Tato a. Wu wu cot, hyane o-Tato. ⁴⁷ Me no m-rure o-nip, ko wu ke net-wu, wu shere hur-de un wu be un de a, wu ro un hoog ne o un ba m-ta. ⁴⁸ Me wu ro burodi-to un hoog. ⁴⁹ Tato no ne reeg burodi-to **o-Mana** o-kot, amba ye marag. ⁵⁰ Burodi-to ka to rwuune n-Ton un shir a, remen kap mo un hun-ne ye reet to un taase ye mer. ⁵¹ Me wu ro ka burodi-to un hoog-to to rwuune n-Ton un shir a. Bon net-wu re ka burodi-to a, wua nom hoog-mo ba m-ta. Ka burodi-to komo wur-o re o, o um he m-ya'as a, remen hono o-dak o nomot hoog."

⁵² Ma-ut sunuru n-hon n-hon be-de un **Yahuda**-ne un hi un de un ye. Ye zee, "¿Re o ka net-wu hette na hoks m-ya'as un ap-mo un wur-o un wu a ti?"

⁵³ Yeso zeeru, "Me no m-rure o-nip, un ba no ti'ig ap-m re, no su hyo-mo un wur-o re a, me **Wa-wu un net**, noa kum hoog a. ⁵⁴ Kap bo un wu ti'e ap-mo un wur-o re a, wu su hyo-mo un wur-o re, wu ro un hoog ne o un ba m-ta. Me komo, man 'yons wu un ho-de ur-kom un hoog ne. ⁵⁵ Me un zee kaane, remen ap-m re un hyo-m re ne, mo ro m-ya un kukt-o no rii-yo m-re un hoog-o ba m-ta ne. Nip-o o ka. ⁵⁶ Kap bo un net-wu ti'e ap-mo un wur-o re wu su hyo-m re komo ne a, man nom mosse un wu ne, wu komo mosse un me ne. ⁵⁷ Wo hyange bo Shir o-Tato wan-hoog tomne me a, um rotte un hoog ne remen wu a. Ka bo-o komo, wu ti'e ap-mo un wur-o re a, wua kum hoog rem re. ⁵⁸ Burodi-to rwuune n-Ton a to ka. Yanze gon burodi-to tat no ne re a. Remen bo ye reete to a, ye maruru. Amba wu re ga-ut re a, wua nom hoog-o un ba m-ta." ⁵⁹ To ka ma-to ne kap, wu un rwor to n-me un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, n-me un bo-o o-Kapanahum.

Ye ken yan-neke-m Yeso ye somog wu

⁶⁰ Bo m-hoge kaane, deen be-de un yan-neke-mo un wu zeeru, "Ka yoos-de ro un rem ne. ¿Wa he de hoks m-goks?"

† **Bõr-qs cind:45** 6:45 Hyen komo: Isha 54:13.

⁶¹ Yeso nepstɛ yan-nekɛ-mo ʊn wu ro ʊs-hwumug remen yoos-de ʊn wu. Wu zeeru ye, “Ka ma-to, ʒto ʊn naas no o ʊt-men? ⁶² ʒKa da-de ne, ya no he ʊs-barag urege no hyanag me **Wà-wu ʊn net**, m-warag n-Ton ʊn shir komo? ⁶³ Ai, **Kukt-o Shir** o ro ʊn 'ya ʊn hoog. Beeb-de ma-hun yo ken rii-yo yo á. Ma-to ʊm rurú no à toa hoks m-'ya ʊn kukt-o no hoog-o ba m-ta. ⁶⁴ Amba ye ken ye ro kon be ʊn no, ye shere hur-de ʊn ye ʊn ma-ʊt re á.” (Amba cin n-ga ne, Yeso nepstɛ ka ye shere ʊn Ma-to ʊn wu á. Komo wu neps ka wu he wu m-ya'as ʊn kom-to ʊn ya-ʊt-yage à.) ⁶⁵ Wu dooru m-zee, “O ʊm zette no, yatt-wu he hoks m-haan be ʊn de à, se de wu Shir o-Tato ya'e cow-yo wu haante be ʊn de à.”

⁶⁶ Remen kááne, **yan-neke-m Yeso** ʊt-moor ne, ye yaguru wu. Ye do m-neke ʊn Yeso ne komo á.

⁶⁷ Yeso zeeru ka nen op yoor-ye [12], “ʒNo ma no ʊn con no yagu me m-dore?”

⁶⁸ Simon Bitrus shasuru wu, “Gos-wu, ʒbe-ur wan o te he m-warag? Ma-ʊt ru to ro ʊn 'ya ʊn hoog-o ba m-ta! ⁶⁹ Te shereg hur ʊn te be ʊn du. Wo wu cot wu Shir, wu ba mukop.”‡

⁷⁰ Yeso zeeru ye, “ʒMe daage no ka nen op ʊn yoor [12] á? To, wan-gaan be ʊn no **ko-Gwomo-wu ʊn ya-ʊt-kot** wu!”

⁷¹ ʊn Yahudas (wà Simon Iskariyoti), Yeso ro ʊt-ma remen wu nepstɛ wu wu he wu m-ya'as ko de wu rotte be-de ʊn ka nen op ʊn yoor-ye à [12].

Bɔr-ʊs ta'voor

Yeso ʊn hen-ne ʊn wu ne

¹ Bo Yeso komte ʊt-ma o-Kapanahum à, wu ma'asuru ʊr-hew ʊn dak-o o-Gariri. Wu do m-pa so ʊn dak-o o-Judiya á remen **Yahuda**-ne ye ro ʊn hoob-o ye hoot wu. ² Biki-o ʊn **Yahuda**-ne **Biki-o ʊt-Depi** o ye ro m-nom à, o wosonte yow yow.* ³ Hen-ne ye ʊn wu ne zeeru wu, “Ine me, o neke dak-o o-Judiya be-de ʊn **Biki-o ʊt-Depi** remen ka rem-se ʊt-hyat se se wo m-nom à, ka ye ro wo m-dore ka co-se à, ye hyenet se! ⁴ Ai, yatt-wu ro ʊn nom ʊn rem-se ʊr-bon wukusse á, urege unze o conog jin ʊn du ru be-de ʊn hun-ne kap. To, depete, bo wo m-nom ʊn ka rem-se ʊt-hyat se à, o rwunte hi ʊn du be-de ʊn hun-ne.” ⁵ Hen-ne ye ʊn wu, ye ʊn zee kááne remen ʊn ka da-o, ye ro shereg hur-de ʊn ye be-de wu á.

‡ **Bɔr-ʊs cind:69** 6:68-69 Hyen komo: Mati 16:16; Mark 8:29; Ruka 9:20.

* **Bɔr-ʊs ta'voor:2** 7:2 Hyen komo: Rewi 23:34; Kara 16:13.

⁶ Yeso shasuru ye, “Da-o re, o un goshi nom to kon á. No ne, ko o ke da-o hond hond o be-ur no. ⁷ Cow-o ro kon hono o-dak u yagute no á. Me wu de hono o-dak ro ut-yage remen me m-rwor un rem-se o ro m-nom à, se un ba ur-bon. ⁸ No de, neke no be-de un biki-o no. Me ne, man he m-moka á, remen da-o re, o un goshi nom á token.” ⁹ Bq wu rurute ye kaane à, ka da-de wu she'essuru un dak-o o-Gariri token.

Yeso Haag Biki-o ut-Depi o-Urusharima

¹⁰ Bq hen un wu ne nekesse be-de un ka **Biki-o ut-Depi** o à, ka da-o wu arguru ye m-dore us-ajima ne. Amba, wukusse. ¹¹ Ye ken sek-ye un **Yahuda**-ne ye ma'asuru un senge-mo un hoob-o un wu. Ye ro m-zee, “¿Ke ne o wu ro?”

¹² Ka da-o moor-to un hun-ne ma'asuru us-har un ma-to un wu. Ye ken ye ro m-zee, “Ka net-wu kashi un net-wu.”

Ye ken ye zee, “Ai, ka net-wu, wu ro m-egusse un hun-ne.” ¹³ Amba yatt net-wu hokse rwunte un ma-to un wu to ur-bon cas á, remen gyer-o un sek-ye ye un **Yahuda**-ne.

¹⁴ To, se da-de a rewusse ut-ho à, n-tete o o-biki, ka da-de Yeso cowuru un **Pyo-o Shir**. Wu yoosuru hun-ne Ma-to Shir.

¹⁵ **Yahuda**-ne hyanuru hyat-to un ka yoos-de. Ye zeeru, “¿Ya hante ka net-wu nept us-nap ka bo-se ne, ba a un wet wu m-yoose ne?”

¹⁶ Ka da-de Yeso zeeru ye, “Ka yoos-de de no hoge me m-yoose un hun-ne à, de ma re de á. Amba de un wu tomne me à de de. ¹⁷ Kap wu daage wu nomot rii-yo Shir cone à, wu nep urege be-de Shir yoos un de rwuune. Urege ne de un hi un de de, komo wu nep. ¹⁸ Ai, net-wu ro un nom ut-ma remen hi un de un wu à, ai, gos-to un hi un de un wu to wu ro o-hoob. Amba kap net-wu ro un rwunte un jin-de un wu tomne wu à, gos-to un wu tomne wu à, to wu ro o-hoob komo. Ko-wan-tom-wu o-nip wu ka, komo kashi un net-wu.

¹⁹ ¿**Mosa** wu ka ya'asu no **karamsa** á? Amba myet un kaane ne yatt-wu ro un nom un dorotte-o un ka **karamsa**-o be-ur no á. ¿Ya hante notte me o-hoob no hoot?”

²⁰ Ka da-o ka moor-to un hun-ne to shasuru wu. Ye zeeru, “Zungo-o bok wo!† ¿Wan wu o hoge wu ro wo un hoob-o m-ho ne?”

²¹ Yeso zeeru ye, “Um nomog saw-to ut-hyat o-gaan, no kap, no hyanag ut-hyat. ²² To, **Mosa** rwog'og no de no **koot** yan-campo no ne. Wu zee, ‘A meete wan-campo, ho-ur aeere-de a ko wu.’ (**Mosa** wu ne, takne no kute un ka cow-yo á, amba **Ibrahi**, **Ishaku**, un **Yakubu** ne.‡)§ ²³ To, urege

† **Bqr-qs ta'yoor:20** 7:20 ut-Girik: Ko-ya-o-kot daag hi un du! ‡ **Bqr-qs**

ta'yoor:22 7:22 ut-Girik: tat no ne ye n-ga n-ga. § **Bqr-qs ta'yoor:22** 7:22

Hyen komo: Rewi 12:3; Taka 17:10.

hq-de m-kq un yakar nq regete un **Hq-de ur-Wuwe** de, nq m-kq un yakar nq remen untaase nq jet **karamsa-o Mosa** o ur-kq de un yan-campo-ne hq-ur aeere-de. ¿Remen yan notte us-ryaab un me ne remen um dossute net gom **Hq-de ur-Wuwe**?* ²⁴ Nq piish ut-ma bo un hyan-o un yish á, amba piish nq ut-ma un rii-yo rq hond hond à.”

¿Wu rq ka Kiristi o?

²⁵ Ye ken hun-ne ye ya-o-Urusharima, ye zeeru, “¿Ka net-wu wu ka, gwomo-ne rq o-hoob ye hoot á? ²⁶ Wu ka ne kane cas be-de un hun-ne, wu rq un tep ba ye un zee wu rii! ¿Kq sek-ye be-de un **Yahuda**-ne un dek wu rq **Kiristi**? ²⁷ Wu ka de jip te nepste be-de wu rwuune à, amba da-o **Kiristi** he m-haan à, yatt-wu he m-nap be-de wu he m-rwuun á.”

²⁸ To, Yeso 'yonsuru us-cqr deen be-de wu ro un yoose un hun-ne un **Pyo-o Shir** à, wu zeeru, “Nq m-hyan sa o zee nq nepste me, nq neps komo be-de um rwuune à. Amba, me haanu ne remen hi un de á. Se de um haante rem wu tomne me à, wu ne ko-ya-o-nip-wu. Amba, nq nap wu á. ²⁹ Me ne, um nepste wu remen be-de un wu o um rwuune. Wu wu tomne me.”

³⁰ Bo Yeso rurte ka ma-to à, ye hooburu, ye bupt wu. Amba, yatt-wu hokse wu m-ci á, remen da-o un wu o un go shi á. ³¹ Ye ken ye ne deen be-de un moor-to un hun-ne ye shereste un wu. Ye zeeru, “Da-de **Kiristi** haane, wua nom rem-se ut-hyat se arge se ka net-wu nom á!”

A tomog ya-ur-'er ye shipt Yeso

³² Bo **Parisa**-ne hogute moor-to un hun-ne rq us-har remen ka hyat-to to Yeso nome à. Gwomo-ne ye un konse Shir un **Parisa**-ne ye tomuru yan-'er-de un **Pyo-o Shir** ye ship un wu.

³³ Yeso zeeru ye, “Ya o-da yo kusu me hiin un nq ne, rii-yo um waragte be-de un wu tomne me à. ³⁴ Nqa hoob me, nq taage un hyan-o re. Remen be-de um he m-ha à, nqa hoks m-ha kane á.”

³⁵ **Yahuda**-ne zeeru hi un de un ye, “¿Ke co-o ne wu he'e, har atte à hoks wu m-hyan á? ¿Wu rq m-ha be-de un **Yahuda**-ne ye rq cakarse un bo-ut hor-to, wu yoosute ya-o-**Girik**† ka co-se?” ³⁶ Ye zeeru, “¿Sa-de un wu ya ne da-o wu zee, a hoob wu a taage un hyan-o un wu, komo a hoks m-ha be-de wu he'e á?”

Yeso hq-mq un hogg

* **Bqr-qs ta'yoor:23** 7:23 Hyen komo: Yoha 5:9. † **Bqr-qs ta'yoor:35** 7:35 ya-o-Girik = ya-o-Yahuda-ne á.

³⁷ Hq-de ur-kom de o-biki, hq-ur gos-de, Yeso rwuunuru, wu esuru, wu 'yonsuru us-cor. Wu zeeru, "Kap bo un wu ro un hoge un **swoot-o** m-ho à, wu haan be un de wu su.†
³⁸ Kap wu shere un me à, bo Ma-to Shir rwore à, 'Be-de un wu o hq-mo un hooq he m-rwuun bo roog-o ro m-ja à.'§ "
³⁹ **Kukt-o Shir** o, wu ro un ma-to un o, o yan-she un hur-de un ye be-de un wu he m-goks be-de un wu à. Amba un ka da-o, a ro ya'aste o á, remen Shir o un goshi seps Yeso á.

Hun-ne wongute be-ut yoor rem Yeso

⁴⁰ Bo un hoge un ka ma-to ye ken ye be-de un moor-to un ye zeeru, "Nip-o, wu ka **wan-rwor un Ma-to Shir** wu!"

⁴¹ Ye ken ye zeeru, "**Kiristi** wu."

Ye ken ye zeeru, "¿Re ne **Kiristi** he m-nom wu rwuunte dak-o o-Gariri? ⁴² ¿Ma-to Shir un zee ka unze **Kiristi**, un baag-o **Dawuda** wu he m-rwuun à? ¿Cir-mo un bo-o o-Betarami a he wu m-mat un bo-o ko-Gwomo **Dawuda** rotte ur-she'et à?"* ⁴³ Hun-ne wonguru be-ut yoor rem Yeso. ⁴⁴ Ye ken ye conuru wu m-ship amba, yatt net-wu ci'e wu á.

Yan-co be-de un Yahuda-ne

ye sher be-ur Yeso á

⁴⁵ A kane yan-'er-de un **Pyo-o Shir** muunuru be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa-ne** ne. Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa-ne** zeeru ka yan-'er ye, "¿Remen yan o, no boponte wu á?"

⁴⁶ Yan-'er-de un **Pyo-o Shir** shasuru. Ye zee, "Ai, yatt-wu take un rwor ut-ma untun ka net-wu á."

⁴⁷ **Parisa-ne** shasuru, "Ap, ¿har un no ne, wu egusse?
⁴⁸ ¿No tak un nap un wan-gaan be-de un Morog-de Sek-ye ko ko-**Parisa**-wu shere un wu? ⁴⁹ Amba to ka moor-to un hun-ne to, ye nap **karamsa-o** un ma-ut **Mosa** á. Remen kaane ai ryaab-se Shir ro ye un dor!"

⁵⁰ Nekodimu, wu ha'e be-ur Yeso n-ga à, wu ro wan-gaan be-de un Morog-de Sek-ye, wu zeeru ye,† ⁵¹ "Ai, **karamsa-o** na o ro m-bop un net cin ba a un hoge nu-o un wu, a nep yo wu ro m-nom á."

⁵² Ye shasuru Nekodimu, "¿Wo ma, ko-ya-o-Gariri-wu? Ceker Ma-to Shir ur-bon ne. Ay, **wan-rwor un Ma-to Shir** ro kon wu he m-rwuun un dak-o o-Gariri á."

[To ken takurda-to m-gen mo mo Ma-to Shir to to a gene ut-Girik à to un n-ga to rott Yoha 7:53—8:11]

† **Bqr-qs ta'voor:37** 7:37 Hyen komo: Rewi 23:36. § **Bqr-qs ta'voor:38** 7:38

Hyen komo: Izik 47:1; Zeka 14:8. * **Bqr-qs ta'voor:42** 7:42 Hyen komo: 2Sam 7:12; Mika 5:2. † **Bqr-qs ta'voor:50** 7:50 Hyen komo: Yoha 3:1-2.

53 Kɔ wu ke ji'uru un hur-o un wu.

Bɔr-ʉs eer

Ne'a wu a bope m-bukkun à

¹ Yeso daaru un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**. ² N-sot n-sot wu dooru m-cow un **Pyo-o Shir**. Kap moor-to un hun-ne haanuru be-de un wu. Wu she'eturu, wu ciru ye m-yoose. ³ Ye ken yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa un Parisa-ne** ne ye hanturu wu, wu ken ne'a-wu, wu a bope m-bukkun un wu ken campo-wu ne à. Ye essuru ka ne'a-wu n-tete. ⁴ Ye zeeru Yeso, "Wa-ur-Yoos, ka ne'a-wu, te un bopon wu m-bukkun un wu ken campo-wu ne. ⁵ To, be-de un **karamsa-o Mosa** a zeeq te, te ho gon ka net-wu us-jor us-jor. Wo ne un ce ru, ¿ya o zee?"* ⁶ Ye un rwor kaane, remen ye cept wu remen ye kumut o-cow yo ye hette wu m-bop à.

Amba Yeso kakturu, wu genuru m-gen un jow-yo un wu n-dak. ⁷ Bo ye sengute cot-se un wu à, wu indunuru eso. Wu zeeru ye, "Bon net-wu rotte **ur-ba'as** be un no á, wu takan ka ne'a-wu m-jir ur-ta'ar." ⁸ Yeso dooru m-kakt n-dak. Wu genuru m-gen n-dak.

⁹ Ye ne, bo ye hogute ma-ut Yeso à, ye arguru m-arag n-gaan n-gaan. Shi'in-mo un sek-ye ha-mo un yakar, har ye yaguru Yeso un ka ne'a-wu ne eso. ¹⁰ Yeso indunuru eso. Wu cituru ka ne'a-wu, "Ne'a, ¿ke co ye ro? ¿Yatt-wu piishe wo ma-to m-mar á?"

¹¹ Wu shasuru, "Gos-wu, ko wan-gaan."

Yeso zeeru wu, "Me un ce re, man piishe wo ma-to m-mar á. Neke neke-m ru. Amba taase o do nom **ur-ba'as** á."

Yeso cecas-mo un hono o-dak

¹² Yeso dooru ye m-zee, "Me wu ro cecas-mo un hono o-dak. Bon net-wu ro me m-dore à, wua do m-hewe ur-hew n-me o-comb á, amba wua kum cecas-mo un hoog."†

¹³ Bo Yeso ruru ye kaane à, **Parisa-ne** zeeru wu, "Hi un du de wo m-su'e. Swo-us ru ne se o-nip se á."‡

¹⁴ Yeso shasuru ye, "Ai, ko um su'e hi un de, swo-us re se o-nip se um nepste be-de um rwuune à un be-de um he'e ne à. Amba no, no nap be-de um rwuune á, ko be-de um he'e á. ¹⁵ Piish un ma-ut no, to ma-hun to. Me ne, me un piishe ko wan-gaan ut-ma á. ¹⁶ Amba ko man piishe net ut-ma, piish un ma-ut re to ur-bon to. Yanze me wu ro m-nom un hon-de á. Te ye, te Tato re wu tomne me à. ¹⁷ Be-de un

* **Bɔr-ʉs eer:5** 8:5 Hyen komo: Rewi 20:10; Kara 22:22-24. † **Bɔr-ʉs eer:12** 8:12 Hyen komo: Mati 5:14; Yoha 9:5. ‡ **Bɔr-ʉs eer:13** 8:13 Hyen komo: Yoha 5:31.

karamsa-o nò gense tò rò unze swò-se un nen yoor nip-o. §
 18 Mè wù rò un su'e un hi un de. Tato re komo nè wù tomne
 mè à, wù rò mè m-su'e."

19 Yè zèerù, "¿Ke nè o tato ru rò?"

Yeso shasurù, "Kò mè kò Tato re, yatt-wù nò nape á. Nò
 ro nepse mè, nò roa nep Tato re komo." 20 Yeso un rwor ka
 ma-tò da-o wù ro ur-yoos un **Pyo-o Shir** yow yow un be-
 de hun-nè rotte m-'ya m-yar remen **Pyo-o Shir** à. Kap un
 kááne nè, yatt-wù hokse wù m-bop á, remen da-o un wù o
 un goshi wò á.

*Yeso zèeg, "Be-de um he'e à,
 ña hoks m-ha káne á"*

21 Yeso doorù yè m-zèe, "Mèn neke ur-hew, amba ña
 hoob mè nò taage un hyan-o re. Amba ña mer un **ba'as-ut**
 nò nè. Be-de um he'e nè à, ña hoks m-ha á."

22 Remen ka ma-tò wù rwore kááne à, sek-yè be-de un
Yahuda-nè zèerù, "¿Wua hò o hi un de un wù? ¿O wù zette
 'Be-de um he'e à, yatt-wù de hoks m-ha á'?"

23 Wù zèerù yè, "Nò, un dak-o nò rò'e. Mè nè, n-Ton o um
 rwuune. Nò yan-hono-o-dak yè, mè nè wan-hono-o-dak wù
 á. 24 O hante um zet ña merme un **ba'as-ut** nò nè. Un ba
 de nò shereg hur-ur nò unze mè wù rò, wù um rò à, ña
 merme un **ba'as-ut** nò nè."

25 Yè zèerù wù, "¿Wò rò wan?"

Yeso zèerù yè, "Bò um rurù nò à, hond hond o bò um rurù
 nò à. 26 Rem-ús rò kon ut-moor nè, se um he m-rwor rem
 nò komo se depe um piishi nò ut-ma à. Amba man nom
 á. Remen wù tomne mè à, wa-o-nip-wù. Rii-yo um hogne
 be-de un wù à, yo mè un rure un hono o-dak."

27 Yè nap unze ma-ut Tato un wù, tò wù ro yè m-rure á.

28 Yeso zèerù yè, "Da-de nò jakse **Wà-wu un net**, ka da-de
 nè, ña nep mè rò wù um zèe um rò à. Komo ña nep mèn
 nom un rii un hon-de à, amba mè m-rwor un yo Tato re
 yoosu mè à. 29 Tato re wù tomne mè nè à, wù rò mosse un
 mè nè. Wù yage mè un hon-de á, remen kò de ke da-de mè
 un nom un rii-yo wù cone à."

30 Da-de Yeso rwore ka ma-tò à, hun-nè ut-moor nè yè
 sherurù hur-de un yè be-de un wù.

Bò a he posse m-guw à

31 Yeso zèerù **Yahuda**-nè yè shere be-de un wù à, "Urege
 nò sengute bop un ma-ut re, o-nip, ña she'et yan-neke-m
 re. 32 Ña nep o-nip, komo un ka nip-o nò he m-posse."

³³ Ye shasuru wu, "Ai, baag-o **Ibrahi** o te ro. Te tak nome un net m-guw á. ¿Re o un ya o zette te, 'Noa posse m-guw'?"*

³⁴ Yeso shasuru ye, "Me no m-rure o-nip, bo un net-wu ro un nom **ur-ba'as** à, ko-guw-wu **ur-ba'as** wu. ³⁵ Ko-guw ba wan-gaan wu ro be-de un ya-o-hur á, amba wà-wu hur, ko-ya-o-hur-wu koyanda. ³⁶ **Wà-wu Shir**, u ruutu no, no possute o ka. ³⁷ Um nepste no de baag-o **Ibrahi** o, amba no un hoob-o no hoot me remen ma-ut re, to cow no á. ³⁸ Me ne m-rwor un rii-yo um hyande be-ur Tato re à. No ne un cin no, no un nom un rii-yo no hogē be-ur tato no à."

³⁹ Ye shasuru wu, "Ai, **Ibrahi** wu ro tato te."

Yeso shasuru ye, "No rotte yakar **Ibrahi**, no roa nom reme **Ibrahi** nome à. ⁴⁰ Un hek-o un kááne, no warguru hoob-o no hoot me remen um ruruu no o-nip, o um hogne be-de Shir à. Ba kaane **Ibrahi** nome rem-se un wu á. ⁴¹ No, no un nom un senge-mo tato no ro m-nom à."

Ye shasuru wu, "Te mat-ye ut-ran ye á. Tato-o te gaan-o, Shir."

Yakar-ye un ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot

⁴² Yeso zeeru ye, "U rotte Shir tato no wu, no roa was un me ne remen be-de o-Tato o um rwuune. Me ka ne, men haan remen hi un de á. Wu wu tomne me. ⁴³ ¿Remen yan o no nepte yo me m-rwor á? No nap á, remen no con no dek ma-ut re á. ⁴⁴ No, tato no **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu. Con-m no ne komo no nom rii-yo tato no cone à. Wu, cin ur-takan wan-ho de un net-wu. Wu ro m-es un o-nip á, remen ho-mo un wu ro kon be-de un o shir á. Bo-to wu rotte m-'wons, remen wu wa-ut-bo-wu, tato-o un ya-ut-bo. ⁴⁵ Remen me no m-rure o-nip, o hante, no gokste á. ⁴⁶ Un be un no ¿wan wu ne he me m-rure **ba'as** un de? Bo no nepse nip-o me no m-rure à, ¿remen yan o ne, no sherte un me á? ⁴⁷ Wu rwuune be-de Shir à wu ro m-raks un Ma-to Shir. Rii-yo hante notte un raks ut-to un Ma-to Shir ne á, remen no ye Shir ye á."

Rii-yo a met Ibrahi Yeso ro kon

⁴⁸ Ye ken sek-ye ye be-de un **Yahuda**-ne ye shasuru wu, "Ashi, nip-o ka te zee wo ko-**Samariya**,† komo ne **ya-ut-kot** daag wo ur-hi."

⁴⁹ Yeso shasuru ye, "Ya-ut-kot ye da me ur-hi á. Tato re wu me m-seps. No ne, no yagu me m-seps. ⁵⁰ Me wu ro un

* **Bqr-qs eer:33** 8:33 Hyen komo: Mati 3:9; Ruka 3:8. † **Bqr-qs eer:48** 8:48 Yahuda-ne ye ro n-me un Judiya à, ye con ya-o-Samariya á. Ye m-hyan unze ya-o-Samariya peneg men-ut jaas-to, ye hun-ne 'yare à, ye nap bo a m-guw mo Shir á. Kap to ka reeb-to.

sepsɛ ʉn hi ʉn de á. Wʉ he mɛ m-seps à wʉ rɔ kɔn. Wʉ rɔ tomso nɛ wan-piish ʉt-ma. ⁵¹ Mɛ nɔ m-rurɛ o-nip, kɔwan wʉ rɔ m-nɔm o-dorɔtɛ ʉn ma-ʉt re nɛ, wʉa mer á har da-o ba m-ta.”

⁵² Sɛk-yɛ be-de ʉn **Yahuda**-nɛ zɛɛrʉ, “O’o, tɛ nak m-mɔka ʉnze **ya-ʉt-kɔt** daag wɔ ʉr-hi. Ai, **Ibrahi** ʉn **yan-Rwɔr ʉn Ma-to Shir** nɛ merestɛ. Wɔ nɛ komo, o zee bɔ ʉn wʉ nɔmɛ o-dorɔtɛ ʉn ma-ʉt ru nɛ á, wʉa mer á har da-o ba m-ta. ⁵³ ¿Wɔ ʉn jiish tato na **Ibrahi** o? Wʉ ʉn **yan-Rwɔr ʉn ma-to Shir** nɛ, yɛ marag, yagʉntɛ wɔ. ¿Wan wʉ nɛ o musɛ hi ʉn du?”

⁵⁴ Yeso shasʉrʉ yɛ, “Mɛ cɔn seps ʉn hi ʉn de á. Seps-mɔ ʉn hi ʉn de, a gu kɔyan á. Tato re, wʉ rɔ wan-seps-m re, wʉ nɔ m-zɛɛ ʉnze Shir nɔ à. ⁵⁵ Nɔ nap wʉ á. Mɛ nɛ, ʉm nepɛɛ wʉ. Mɛ ro zɛɛɛ ʉnze mɛ nap wʉ á, ʉm roa warag wa-ʉt-bɔ ʉntʉn nɔ. Amba ʉm nepɛstɛ wʉ. Mɛ nɛ tomso ʉn nɔm o-dorɔtɛ ʉn ma-to ʉn wʉ nɛ. ⁵⁶ Ko-ya-n-ga nɔ **Ibrahi** wʉ nɔmɔg o-zak dɛɛn da-o Shir rurɛ wʉ rii-yo ʉm he m-nɔm à da-o mɛ haanɛ. Nɔmɔg sa o zee wʉ hyanag yo nɛ komo, wʉ nɔmʉrʉ o-zak.”

⁵⁷ Sɛk-yɛ be-de ʉn **Yahuda**-nɛ shasʉrʉ wʉ, “Har m-mɔka, wɔ ʉn goshi wɔɔ ʉs-hak kwooz-ʉt yoor ʉs-op [50] á, ¿wɔa zee o hyanag **Ibrahi**?”

⁵⁸ Yeso zɛɛrʉ yɛ, “Mɛ nɔ m-rurɛ o-nip, cin ba a ʉn makt **Ibrahi**, ‘ʉm rɔ kɔn.’‡ ” ⁵⁹ Bɔ Yeso zettɛ káánɛ à, yɛ ruurʉ, yɛ mɔtrʉntɛ ʉt-ta’ar, yɛ jirit wʉ. Yeso wukurʉ, wʉ argʉrʉ m-ru ʉn **Pyo-o Shir**.

Bɔr-ʉs jero

*Yeso ʉpstɛ yish-yɛ ʉn nɛt
wʉ a matɛ ko-po à*

¹ Yeso ro m-arag, wʉ hyanʉrʉ nɛt-wʉ a matɛ ko-po à. ² Yan-neke-mɔ ʉn wʉ citurʉ wʉ, “Wa-ʉs-Nap, ¿wan wʉ nɛ nɔmɛ **ur-ba’as** a met ka nɛt-wʉ ko-po? ¿Wʉ wʉ o? ¿Ko yan-mat-o ʉn wʉ?”

³ Yeso shasʉrʉ, “Remen ka nɛt-wʉ, kɔ tato ʉn wʉ yɛ nɔm **ur-ba’as** á, sɛ dɛ remen a kututɛ hun-nɛ nɔm-mɔ Shir be-de ʉn wʉ. ⁴ Sɛ ʉm nɔmɔg yo Tato re tɔmnɛ mɛ m-nɔm à, cin ʉr-hɔ nɛ. Tɛt-m rɔɔn, da-o nɛt a hoks nɔm ʉn rii á. ⁵ Bɔ ʉm rɔ ʉn hɔno o-dak à, mɛ wʉ rɔ cecas-mɔ ʉn hɔno o-dak.”*

⁶ Bɔ wʉ rurɛtɛ káánɛ à, wʉ copsurʉ m-ta n-dak. Wʉ wurgʉrʉ m-hu, wʉ sukurʉ mɔ ko-po ʉn yish. ⁷ Wʉ zɛɛrʉ wʉ, “Neke, o sapt ʉn kaw-o o-Sirom.” (Ka jin-de, de rɔ a

‡ **Bɔr-ʉs eer:58** 8:58 Hyen komo: Rwʉ 3:14.

* **Bɔr-ʉs jero:5** 9:5 Hyen komo: Mati 5:14; Yoha 8:12.

ɔn “tomonte.”) Kɔm-de ka, wɔ nekuru, wɔ sapturu, wɔ muunuru, wɔ ro ɔn hyan-ɔ ɔn wɔ cas cas.

⁸ Yan-bor-se ɔn wɔ, ɔn ye nape wɔ ne n-ga, wɔ zee ɔs-kon à, ye zeeɔ, “¿Ka net-wɔ wɔ ka ro'e m-she'et ɔn cow, wɔ ro ɔs-kon á?”

⁹ Ye ken ye zeeɔ, “Wɔ wɔ.”

Ye ken ye zee, “Ay, se de wɔ sha'ag wɔ.”

Wɔ ne, wɔ senguru m-zee, “Me wɔ.”

¹⁰ Ye zeeɔ, “¿Re ɔ nome yish ru upsute?”

¹¹ Wɔ shasuru, “Ka net-wɔ, wɔ a m-zee Yeso à, wɔ wɔ wurge hu-mo n-dak, wɔ sukuru me ɔn yish. Wɔ zee ɔn neke reno kaw-ɔ o-Sirom ɔn sapt. ɔn nekuru, ɔn sapturu, ɔn kumuru o-hyan.”

¹² Ye zeeɔ wɔ, “¿Ke ne ɔ wɔ ro?”

Wɔ zeeɔ ye, “Me nap á.”

Parisa-ne cekerte ma-to ɔn net-wɔ a upse yish á

¹³ Ye heeturu **Parisa**-ne net-wɔ a upse yish à. ¹⁴ ɔn **Ho-de ur-Wuwe** de komo Yeso wurge m-hu, wɔ upsute wɔ yish.

¹⁵ **Parisa**-ne cituru wɔ bo a nome wɔ kumut o-hyan à. Wɔ zeeɔ ye, “Hu-mo n-dak mo wɔ wurge à, mo mo wɔ suke me ɔn yish. ɔn sapturu, ɔn hyanuru cas.”

¹⁶ Remen kááne, ye ken **Parisa**-ne ye zeeɔ, “Ka net-wɔ, be-de Shir ɔ wɔ ro á, remen wɔ ku ho-de Shir zette a wuwe ɔn de á.”

Ye ken ye zeeɔ, “¿Re ne ɔ ko-wa-**ur-ba'as** he nap ɔn nom ɔn rem-se ut-hyat kááne?”

Ma-ut sunutu ye ɔ ka.

¹⁷ Ye ja'asuru m-cit ɔn ko-po, “Wo ne, ¿ya o hyane mosse ɔn wɔ ne wo wɔ a upse yish à?”

Wɔ zeeɔ, “Wan-rwor ɔn Ma-to Shir wɔ.”

¹⁸ Sek-ye be-de ɔn **Yahuda**-ne, ye sher hur-de ɔn ye unze ko-po-wɔ ro'e n-ga á, komo ne wɔ kumuru o-hyan m-moka á, har ye agburu tat-ne ye ɔn wɔ. ¹⁹ Ye cituru ye mate wɔ à, “¿Wɔ ka wa no wɔ, wɔ a zee unze a ɔn mat wɔ ko-po? ¿To, re ɔ ka ɔn ya wɔ hyente m-moka?”

²⁰ Tat-ne ye ɔn wɔ shasuru, “Te nak wɔ ka wa te wɔ komo ko-po-wɔ a mate wɔ. ²¹ Amba bo a nome wɔ kumut o-hyan à, te nap á. Te nap ma wɔ upse yish-ye ɔn wɔ á. Cit no wɔ. Ai, wɔ bo'ossute m-rwor ɔn hi ɔn de ɔn wɔ.” ²² Tat-ne ɔn wɔ ɔn rwor kaane remen gyer-ɔ ɔn Sek-ye be-de ɔn **Yahuda**-ne. Remen n-ga ne, Sek-ye be-de ɔn **Yahuda**-ne ye gekse unze kap bon net-wɔ zee, “Yeso ro **Kiristi** wɔ Shir tomne à,” a ruut wɔ ɔn **kuke-ɔ ɔn yoos ɔn Ma-to Shir**,

wu do m-muun á. ²³ Q hante tato un wu ne zet, “Wu bo'ossute. Cit no wu.”

²⁴ Sek-ye un **Parisa**-ne ja'asuru agbe un ka net-wu wu ro ut-po n-ga à. Ye zeeru wu, “Ya Shir m-seps, o rur o-nip.† Te de te nepste ka net-wu **ko-ya-ur-ba'as**-wu.”

²⁵ Wu zeeru ye, “Ko **ko-ya-ur-ba'as**-wu, me de me nap á. Rii gaan-yo um nape à, n-ga me ko-po-wu, m-moka komo me m-hyan.”

²⁶ Ye zeeru wu, “¿Ya wu nomu wo ne? ¿Re o wu nome wu upsutu wo yish?”

²⁷ Ko-po shasuru ye, “Um russute no. No hoge á. ¿Remen yan o no cunte m-hoge tomso? ¿Ko no un cen no, no un con o no warag yan-neke-mo un wu?”

²⁸ Ye he'enuru wu ut-reeb. Ye ro wu m-zee, “Wo wu de ro wan-dor-o un ka net-wu, te yan-dor **Mosa** ye. ²⁹ Te nepse Shir nomog ut-ma un **Mosa** ne, amba wu ka, te nap be-de wu rwuune á.”

³⁰ Ka net-wu shasuru ye, “Caane hyat-to ka! No nap be-de wu rwuune á, amba ne wu upsussute me yish! ³¹ A nepste, Shir ro un rege un ya-ut-**ba'as** ut-to á. Amba kap wu hoge gyer-o Shir à, wu ro un nom un rii-yo Shir zee à, Shir ro wu m-hoge. ³² Cin da-o Shir takne nom un hono o-dak à, a tak m-hoge net-wu upse yish-ye un net-wu a mate ko-po á. ³³ A rotte unze ka net-wu, be-de Shir o wu rwuune á, yatt-yo wu roa hoks m-nom á.”

³⁴ Ye shasuru wu, “Wo wu a mate n-me un comb-o ut-**ba'as** à, ¿yan yo ne o he na m-rure?” Ye yanuru wu be-de un ye.

Po-to un yish-ye o-kukt

³⁵ Bo Yeso hogute unze ye yanag ka wu a upse yish à, wu hyanuru wu. Wu zeeru, “¿O shereg hur un du un **Wa-wu un net** ko?”

³⁶ Wu shasuru wu, “Gos-wu, ruru me wu, wu ro à, um sheret hur un de be-de un wu.”

³⁷ Yeso zeeru wu, “Ai, o hyanag wu. Wu wu ro ut-ma un wo ne.”

³⁸ Wu zeeru, “Wan-Koyan, um shereg hur un de be-de un du.” Wu kwukturu un co-o un wu.

³⁹ Yeso zeeru, “Me un cowon un hono o-dak, remen um piishte hun-ne ye un hono o-dak ut-ma. Um haante remen ye ro m-hyan á, ye hyenet, komo ye ro m-hyanu ne à, ye waragte po-ne.”

⁴⁰ Ye ken **Parisa**-ne ye ro mosse un wu ne. Bo ye hogute kaáne à, ye zeeru, “¿Wata po-ne ye te ro'e?”

† **Bør-ųs jero:24** 9:24 'Ya Shir m-seps = Ruru o-nip! Hyen: Josu 7:19.

⁴¹ Yeso zeerʉ ye, “Ai, ʉ rotte ʉnze pɔ-ne ye nɔ rɔ, **ba'as-ʉt** nɔ roa ma'as be-ʉr nɔ á. Amba bɔ nɔ zee nɔ m-hyan à tɔ, **ba'as-ʉt** nɔ rɔ kanɛ timb.”

Bɔr-ʉs op

*Sha-mɔ ʉt-ma mɔ ʉn
wa-ʉr-gʉt ʉn kur-o ʉn ca-ne*

¹ “Mɛ nɔ m-rʉre o-nip, net-wʉ cʉwe sɔ ʉn ish-o ʉn kuke-o ʉn ca á, wʉ daanʉrʉ raag-o ʉr-hek, ka net-wʉ ko-hyow-wʉ, ko-wa-ʉr-kwʉp. ² Net-wʉ cɔwne ne sɔ ʉn ish à, wan-gʉt-de ʉn ca wʉ. ³ Wan-'er-de ʉn ish wʉ rɔ wʉ m-tikse. Yege-ca komo ne ye rɔ ʉn raag ʉt-tɔ ʉn cɔr-o ʉn wʉ. Wʉ rɔ ʉn aag ʉn jin-tɔ ʉn ca-ye ʉn wʉ, wʉ ruut ye n-dɔ. ⁴ Wʉ ruuse kap ye ma ʉn wʉ n-dɔ, wʉ gaaru co-o ʉn ye. Komo ca rɔ ʉn dɔnd ʉn jim-de ʉn wʉ remen ye nepste cɔr-o ʉn wʉ. ⁵ Yeá dɔre wʉ rɔ ko-hamat á. Se songon-mɔ ʉn wʉ ye hette, remen, ye nap cɔr-o ʉn wʉ á.”

⁶ Yeso nomute ye sha-mɔ ʉt-ma, amba ye nap ka ma-tɔ á.

Yeso wʉ rɔ wa-ʉr-gʉt-wʉ o-nip

⁷ Remen kááne Yeso zeerʉ ye, “Mɛ nɔ m-rʉre o-nip mɛ wʉ rɔ ish-o ʉn kur-o ʉn ca. ⁸ Kap wʉ ba'e mɛ m-wɔon be-de ʉn ca à, ko-hyow-wʉ, wan-kwʉp-de ʉn hun-ne. Amba, ca rɔ m-was ʉn wʉ ne á. ⁹ Mɛ wʉ rɔ ish. Kowan net-wʉ cɔwne be ʉn de, man gu wʉ. Wʉa she'et sasa, wʉ kum ʉt-re. ¹⁰ Ko-hyow rɔ m-haan temb rem ʉr-hyow, ʉr-hɔ ne m-naas ne. Mɛ ʉn haan, remen hun-ne kumut hoog-m shiishe.

¹¹ “Mɛ wʉ rɔ wa-ʉr-gʉt-wʉ o-nip. Wa-ʉr-gʉt-wʉ o-nip komo wʉ rɔ ʉn ya'as ʉn hoog-o ʉn wʉ remen ca-ye ʉn wʉ. ¹² Wa-ʉr-gʉwʉs wan-gʉt-de ʉr-bon wʉ á. Ca tomso, ye ma ʉn wʉ ye á. Da-o wʉ hyene o-dur, wʉ ho'osurʉ ca. Wʉ argurʉ m-sɔm, wʉ guut hoog-o ʉn wʉ. Dur-o shipurʉ ye ken be-de ʉn ye. Ye kuse à, ye cakkurʉ ʉn hon ʉn hon. ¹³ Wʉ wa-ʉr-gʉwʉs, wʉ rɔ m-was ʉn ca ne á.

¹⁴ “Mɛ wʉ rɔ wa-ʉr-gʉt-wʉ ʉr-bon. ʉm nak ye ma re. Ye ma re komo ne, ye nepse mɛ. ¹⁵ Bɔ Tato-o nape mɛ à, ka bɔ-se ne o ʉm nape wʉ. Men ya'as ʉn hoog re remen ca re.* ¹⁶ Mɛ ʉn ye ken ca-ye ne ye rɔ ʉn o ka kur-o á. Se ʉm hantute ye. Yeá hoge cɔr re. Ka da-de, yeá she'et kur-o gaan, wa-ʉr-gʉt wan-gaan. ¹⁷ Remen kááne o, Tato re waste ʉn mɛ ne remen mar-mɔ ʉm he'e, remen ʉm ineté komo à. ¹⁸ Yatt-wʉ he rumus ʉn hoog re á, amba ʉn cɔn-m re o ʉm hette mɔ m-ya'as. Mɛ o-cɔw ne, ʉm ya'aste mɔ. Mɛ o-cɔw

* **Bɔr-ʉs op:15** 10:15 Hyen komo: Mati 11:27; Ruka 10:22.

ne komo yo um hette mo m-deken à. Tato re zee um nom kááne.”

¹⁹ Komo ma-ut sunuru be-de un sek-ye un **Yahuda**-ne remen ma-ut Yeso. ²⁰ Hun-ne ut-moor ne be-de un ye zeeru, “Ai, wu ro un **ya-ut-kot** ne. Ko-wa-o-zungo wu. ¿Remen yan o notte wu m-ke'e ut-to?”

²¹ Ye ken ye zeeru, “Ka ma-to hwaa, ma-to un **ya-ut-kot** to á. ¿Ya-ut-kot ro ur-beeb ne, ye upste yish-ye un ko-po?”

Sek-ye be-de Yahuda-ne yagute Yeso

²² Da-o o-huw o, **Yahuda**-ne ro un **Biki-o m-Baks un da-o a dotte tiks un Pyo-o Shir** o-Urusharima à. ²³ Yeso ro marag un sak-o **Suremanu un Pyo-o Shir**. ²⁴ Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne rigumsuru wu. Ye zeeru wu, “¿Har de ke ho-de o te he yage o ryegen? Urege wo wu **Kiristi**, o ruru te o-nip cas.”

²⁵ Yeso shasuru ye, “Um russutu no, amba no sher á. Remse ut-hyat se me m-nom à, me m-nom un beeb-ur Tato re. Se ro me m-su'e. ²⁶ Amba no, no dek ma-ut re á, remen no n-me un ca re á. ²⁷ Ca re ye ro un raks un cor re. Um nepste ye. Ye ro me tomso ne m-dore. ²⁸ Me ye m-ya un hoog-o ba m-ta. Yea sabre á, har da-o ba m-ta. Wan-rumus-mo un ye ro kon un kom-ut re á. ²⁹ Tato re wu ya'ase me ka ca-ye à, wu jiiشته kowan kap ut-gos. Yatt-wu he hoks m-rumus un ye un kom-ut Tato re á. ³⁰ Un me un Tato re, gaan te ro.”

³¹ Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne dooru mot ut-ta'ar, ye jirit wu. ³² Yeso zeeru, “Um kutute no rem-se ur-bon deen se un Tato re. ¿Be-de un se ke rem-se, se ne no hette me m-jir?”

³³ Ye zeeru, “Yanze remen rem-us ru se ur-bon se te hette wo m-jir á, se de remen o yo'ogte Shir. Wo ka ne net-wu, amba wo m-mus un hi un du Shir.”†

³⁴ Yeso zeeru ye, “Gense to ro n-me un **karamsa**-o no. A zee Shir nomog ut-ma un ye ken sek-ye ye un hun-ne ye ne, wu aaguru ye 'yege-shir.'‡ ³⁵ To, a nepste Ma-to Shir to ro o-nip ba m-ta. Komo Shir ak ka hun-ne ye 'yege-shir,' ka hun-ne ye wu ya'ase Ma-to un wu à. ³⁶ Me wu Shir daage à, wu tomon un hono o-dak à, ¿Ya no hette m-zee um yo'ogte Shir remen um ak hi un de '**Wà-wu Shir**'? ³⁷ Urege me m-nom bo Tato re ro m-nom á, to, no jar no sher hur-ut no un me á. ³⁸ Amba urege ne no hyanag me m-nom bo Tato re ro m-nom à, ¿remen yan o no sherte hur-ut no un me ne á? Ko gon senge-mo me m-nom à, mo bo'ossute no nept m-sok ne, unze Tato re ro be un de, me komo ne be-de o-Tato.”

† **Bør-ús op:33** 10:33 Hyen komo: Rewi 24:16. ‡ **Bør-ús op:34** 10:34 Hyen komo: Bøng 82:6.

39 Ye ja'asuru m-senge, ye shipt wu. Wu possuru un kom-to un ye. Ye hoks wu m-bop a.

40 Ka da-de ne, wu dooru m-warag un pesto-de un Roog-o o-Joda be-de **Yohana** takne yo'os un hun-ne n-me m-ho a. Wu she'eturu kanes. § 41 Hun-ne haanuru be-de un wu ut-moor ne. Ye dekururu m-zee, "Nip-o, **Yohana**, wu nom se ken rem-se ut-hyat se har wu kututu na Shir ye tomne wu a, amba ma-to wu ro m-rwor mosse un ka net-wu ne a, nip-o." 42 Kane o hun-ne ut-moor ne shere hur-de un ye be-de un wu.

Bɔr-ʊs ɔp o-gaan

Yeso yonste Razarus

1 Wu ken net-wu jin-de un wu Razarus rukt gom. Wu she'ette un bo-o o-Betanya, mosse un **Meri** ne un hen un wu Marta.* 2 Ka **Meri**-wu, wu wu hokme Gos-wu m-now mo m-shi'igin us-na. Wu sokmuru mo un hi-se un hi-de un wu. To, de ken ho-de Razarus ruturu gom.† 3 Ka ne'a-ne ye, sek-ye ne un wu ne tomuru be-ur Yeso, ye zeeru, "Gos-wu, ka net-wu, wu o ro m-was un wu ne a, wu hoge m-rerem a."

4 Bo Yeso hogute kaane a, wu zeeru, "Ka gom-o, gom-o m-mar o a, remen a sekemsute Shir o, a sekemse tomso ne **Wa-wu Shir**." 5 Yeso ro un was un Marta ne un **Meri** ne, Razarus wu. 6 To, bo wu hogute Razarus u hoge m-rerem a, wu rewuru ho-ut yoor.

7 Ka da-de, wu zeeru yan-neke-mo un wu, "A warag no dak-o o-Judiya."

8 Yan-neke-mo un wu ye zeeru, "Wa-us-Nap, un ka ho-to sek-ye‡ ro un hoob-o ye jirit wo, zo dooru m-warag reeno komo?"

9 Yeso shasuru, "¿Rwuun-mo ur-ho un hebe-mo un de ne taase ur-ho o ka ka? Bon wu ro ur-hew m-how a wu ro m-ma'as ut-pukse a, remen wu ro m-hyan cas. 10 Amba bon wu ro ur-hew m-tet a wua ma'as ut-pukse remen cecas-m ro kon a."

11 Bo wu rurte kaane a, wu dooru m-zee, "Wan-yen na Razarus ro m-rew, amba me m-ha m'yons wu."

12 Yan-neke-mo un wu zeeru wu, "Gos-wu te, urege de unze rew-mo kwosu wu, ai, moa pyesse." 13 Ye napu ne unze, ma-to un mar-m Razarus Yeso rotte a. Ye dekururu unze rew-mo wu rotte.

§ **Bɔr-ʊs ɔp:40** 10:40 Hyen komo: Yoha 1:28. * **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:1** 11:1 Hyen komo: Ruka 10:38-39. † **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:2** 11:2 Hyen komo: Yoha 12:3. ‡ **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:8** 11:8 Yahuda-ne.

14 Remen kaanɛ Yɛso ruru yɛ cas, “Razarus merestɛ. 15 Mɛ o-zak bɔ mɛ rokɛ kánɛ be-de ɔn wu á, remen nɔ sherɛt. Amba a neke nɔ be-de ɔn wu.”

16 Sɛ Toma, wu a m-zɛɛ ko-Pesɛ à, wu zɛɛru ɔr ɔn wu nɛ, “A neke nɔ ɔn cen na nɔ a meret nɔ mosɛ ɔn wu nɛ.”

Yɛso ya'ag ka ne'a-nɛ yɛ jaab-o ɔt-mɛn

17 Bɔ Yɛso woote à, wu 'woss Razarus nomostɛ ho-ɔt nass ɔn saag. 18 O-Betanya yow yow o-Urusharima nɛ ɔ, ɔ rɔ ɔntun mɛr-ɔt yoor [kiromita 3]. 19 **Yahuda**-nɛ haanuru ɔt-moor nɛ. Yɛ haantɛ remen yɛ gastɛ Marta nɛ ɔn **Meri** gas-de ɔn mar-m hen ɔn yɛ. 20 Bɔ Marta hogutɛ unze Yɛso roon à, wu haaru wu m-gontɛ. **Meri** daaguru wu she'et o-hur.

21 Bɔ wu go'onɛ ɔn Yɛso nɛ à, Marta zɛɛru Yɛso, “Gos-wu, wɔ rokontɛ, heno tɛ Razarus wu roa mer á. 22 Amba kɔ m-moka um nepstɛ koyan o konɛ be-de Shir, wua nomo wo.”

23 Yɛso zɛɛru wu, “Heno ru a inusɛ komo.”

24 Marta zɛɛru wu, “Um nepstɛ wua inusɛ inɛ-mɔ m-margan nɛ ho-de ɔr-kom.”

25 Yɛso zɛɛru wu, “Ai, mɛ wu rɔ inɛ-mɔ ɔn margan-nɛ. Mɛ wu rɔ hogɔ. Nɛt-wu shɛrɛ hur-de ɔn wu ɔn mɛ à, kɔ wu mer, wua inusɛ. 26 Nɛt-wu rɔ nɛ ɔn hogɔ nɛ à, wu shɛrɛ hur-de ɔn wu be ɔn de à, wu he de m-mar á har da-o ba m-ta. ¿Wɔ Marta wɔ m-shɛr ɔn ma-ɔt re?”

Yɛso 'wonɔg

27 Marta zɛɛru wu, “Oho, Gos-wu, um sherustɛ hur ɔn de, wɔ rɔ **Kiristi, Wà-wu Shir** wu a tomnɛ ɔn hono o-dak à.”

28 Bɔ Marta rurte kaanɛ à, wu haaru, wu agnuru sɛk-wu ɔn wu **Meri**. Wu ruru wu us-har, wu zɛɛru, “Wa-ur-Yoos na haantɛ. Wu rɔ ɔn eeg-ɔs ru.” 29 **Meri** nɛ komo, bɔ wu hogutɛ káánɛ à, wu inuru hor-m-hor, wu kawuru be-de Yɛso ro à. 30 Yɛso ɔn go won o-bo tokon á. Har m-moka wu rɔ be-de Marta gontɛ wu à. 31 Hun-nɛ ro be-ur **Meri**, o-hur yɛ ro wu ur-gas à, yɛ hyanuru wu inutɛ hor-m-hor, wu ruuru. Yɛ doruru wu, yɛ rɔ o-gwot yɛ zee ɔn saag ɔ wu heyɛ wu unut.

32 **Meri** wooru be-de Yɛso ro à. Bɔ wu hyentɛ Yɛso à, wu heeru ɔn na-se ɔn wu. Wu zɛɛru Yɛso, “Gos-wu, ɔ rotte unze o rokon kánɛ hen tɛ roa mer á.”

33 Bɔ Yɛso hyentɛ wu ro us-'won à, **Yahuda**-nɛ tomso nɛ yɛ haanɛ mosɛ ɔn wu nɛ à, yɛ ro us-'won. Mɛn-ɔt naasuru wu. 34 Yɛso zɛɛru yɛ, “¿Ke nɛ ɔ nɔ jokɔ wu?”

Yɛ zɛɛru Yɛso, “Gos-wu, haan o gut.”

35 Yɛso 'wonuru.

36 Remen káánɛ hun-nɛ zɛɛru, “Gwot bɔ wu wassɛ ɔn wu nɛ à!”

37 Ye ken ye be-de un ka hun-ne ye zeeru, “¿U nom te ka, ka net-wu, wu ka upse yish-ye un ko-po á? ¿Wu roa hoks wen un Razarus m-mar á?”

Yeso 'yonste Razarus ut-marimar

38 Yeso dooru hyan ur-'won un men-to un wu. Wu woonuru un saag. Ka saag-o ne pak-o ut-ta'ar o un o ken ta'ar-o a tige un ish-o un o. 39 Yeso zeeru, “Dos no ka ta'ar-o.”

Marta, wu sek-wu un wu mare à, wu zeeru, “Gos-wu re, wu nomos wus m-moka, remen ho-ut nass to ka wu caane bo m-mar.”

40 Yeso zeeru, “¿Me ruru wo o á, um zee wo sher hur un du un me ne, woa hyen seps-mo Shir à?”

41 Ye dossuru o-ta'ar. Yeso dassuru ur-hi n-ton. Wu zeeru, “Tato re, um bomog wo remen o regute me ut-to. 42 Um nepste ko da un ke o ro me un ke'e ut-to. Amba me un rwor remen hun-ne ye ro kane eso eso à, remen ye sheret hur-de un ye unze wo wu tomnu me.”

43 Bo wu rurte káane à, wu 'yonsuru us-cor deen, wu zeeru, “Razarus, rwuun!” 44 Wu mare à wu argu m-rwuun, na-se un wu ut-kom ne gegurse un wa-de o-gund, co-o un wu yerese un gund-de un duk.

Yeso zeeru, “Us no wu, wu arag!”

A nomute Yeso geeg-de ut-yage

(Mati 26:1-5; Mark 14:1-2; Ruka 22:1-2)

45 Ka **Yahuda**-ne ye dore **Meri** be-de un saag à, ye hyang rii-yo Yeso nome à, moor-to un ye sheru hur-de un ye un wu. 46 Amba ye ken ye be-de un ye arguru m-ha be-de un **Parisa**-ne, ye ruru ye rii-yo Yeso nome à. 47 Remen káane Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne ne ye aaguru **Morog-de un Sek-ye** remen ye piishté ut-ma.

Ye zeeru, “¿Ya un yo ne a no m-nom? Gwot no saw-to ut-hyat to wu ro m-nom à! 48 A yage wu káane, kowan wu sher ur-hur un wu. **Roma**-ne a haan, ye sabarse hun-ne na un **Pyo-o Shir** ne un dak-o na ne.”

49 Amba wan-gaan be-de un ye, wu a m-zee Kepas à, wu wu ro ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un ka hak-o, wu zeeru, “No de no nap to no m-rwor á 50 ¿No m-gwot á? Ai, jishtu no wan-gaan mer otte kap mo un hun-ne merme à.”

51 Yanze remen con-mo un wu o wu rurte káane á, se de untun wu ro ko-Gwomo-wu un kon-se Shir à, Shir un kute wu, wu rur ka ma-to wu zee Yeso a mer remen **Yahuda**-ne. 52 Yanze ne remen **Yahuda**-ne un hon-de un ye á, amba remen wu morgunsuté yakar-ye Shir ye ro cakarse ko kene à, ye she'ete kang-o gaan.

⁵³ Bɔ ʉn ka ma-tɔ ʉn ka hɔ-de, yɛ tɔɔrʉ ʉt-hun remen yɛ hoot Yɛso. ⁵⁴ Remen kááne, Yɛso do m-rwʉʉn ʉr-buk cas be-de ʉn **Yahuda**-nɛ á. Amba wʉ inʉrʉ káne, wʉ nekʉrʉ ʉn dak-ɔ rɔ o-zang à. Wʉ ɔwʉrʉ ʉn ɔ ken bɔ-ɔ ɔ a m-zɛɛ o-Eparam à. Wʉ she'etʉrʉ káne ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ nɛ.

⁵⁵ A kanɛ, **Biki-ɔ m-Pas**^S ɔ ʉn he de m-wɔɔn. Hun-nɛ ʉt-mɔɔr nɛ yɛ haarʉ o-Urusharima remen yɛ koostɛ hi ʉn de ʉn yɛ yɛ she'etɛ ba m-kʉkɔp rii-yo **Biki-ɔ m-Pas** wɔɔntɛ. ⁵⁶ Yɛ zɛɛrʉ hoob-o Yɛso, yɛ rɔ eso eso ʉn **Pyo-ɔ Shir**. Yɛ m-zɛɛ, “¿Ya ʉn yo nɛ nɔ hyanɛ? ¿Wʉ rɔɔn o-biki?” ⁵⁷ Hun-nɛ ma'asʉ hoob-o Yɛso, remen Gwɔmo-nɛ yɛ ʉn kɔn-se Shir ʉn **Parisa**-nɛ nɛ yɛ rwɔ'og ʉnze bɔ ʉn wʉ hyanɛ be-de Yɛso ro à, wʉ haan, wʉ rur, yɛ shipt wʉ.

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-voor

*Meri hokmote Yɛso nɔw-mɔ
m-shi'igin ʉn bɔ-ɔ o-Betanya
(Mati 26:6-13; Mark 14:3-9)*

¹ **Biki-ɔ m-Pas*** kuks hɔ-ʉt cind, Yɛso haanʉrʉ bɔ-ɔ o-Betanya be-de Razarus ro'e à, wʉ Yɛso 'yonse ʉt-marimar à. ² Yɛ nɔmʉrʉ rii-yo m-rɛ yo m-tɛt remen yɛ hwoog Yɛso ʉr-keer. Marta wʉ nɔmɛ rii-yo m-rɛ. Razarus nɛ yɛ ro m-rɛ be-ʉr gaan ʉn Yɛso nɛ. ³ Ka da-de nɛ, **Meri** dekurʉ batta-de ʉn nɔw-mɔ m-shi'igin. Ka nɔw-mɔ wɔɔg purug-de o-rita, mɔ o-**nardi**, komo a mɔsse mɔ ʉn rii nɛ á, mɔ ʉn hwɔr mɔ deɛn. Wʉ hokmʉrʉ mɔ Yɛso ʉs-na, wʉ pe'egʉrʉ ka nɔw-mɔ ʉn hi-se ʉn hi-de ʉn wʉ. Kur-o kutuksʉrʉ ʉn m-shi'igin.†

⁴ Amba Yahudas Iskariyoti, wʉ ro wan-gaan be-de ʉn **yan-neke-m Yɛso** wʉ he m-ya'as ʉn Yɛso a ho à. Wʉ zɛɛrʉ, ⁵ “¿Ya ʉn yo nɛ wɛnɛ **Meri** beeb ka nɔw-mɔ, a wɔngɛ koɔb-nɛ ka hwɔr-yɛ? Ai, ká hwɔr-yɛ ro woostɛ guwʉs-de ʉn hak.”‡ ⁶ Yahudas Iskariyoti ʉn rwɔr kááne yanze remen wʉ ro m-was ʉn koɔb-nɛ nɛ ɔ á, sɛ de wʉ ko-hyow-wʉ. Komo nɛ wʉ ro wan-bɔp-tɔ ʉn ba-de ʉn hwɔr, wʉ ro yɛ m-ma'as m-hiw.

⁷ Yɛso zɛɛrʉ, “A yage **Meri**, wʉ ʉn hokmo mɛ m-nɔw remen hɔ-de a he mɛ jɔk à. ⁸ Ai, kɔ de ke da-de nɔ mɔsse ʉn koɔb-nɛ nɛ, amba ba kɔ da ʉn ke ɔ nɔ he m-ma'as ʉn mɛ nɛ á.”§

A nomʉtɛ Razarus geeg-de ʉt-yage

§ **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:55** 11:55 Biki-ɔ Yahuda-nɛ rɔttɛ m-baks ʉn hɔ-de Shir ruute yɛ o-Masar à. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-voor:1** 12:1 Biki-ɔ Yahuda-nɛ rɔttɛ m-baks ʉn hɔ-de Shir ruute yɛ o-Masar à. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-voor:3** 12:3 Hyen komo: Ruka 7:37-38. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-voor:5** 12:5 ʉt-Girik: denari 300. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-voor:8** 12:8 Hyen komo: Kara 15:11.

⁹ Da-ɔ hun-ne hogute unze Yeso ro un bɔ-ɔ o-Betanya, **Yahuda**-ne ut-moor ne ye haanuru be-de un wu. Yanze rem Yeso un hon-de un wu á, har remen ye hyenet un Razarus ne wu Yeso 'yonse be-de m-mar à. ¹⁰ Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye gamuru ut-hi ye hoot Razarus un ce un wu, ¹¹ remen un wu ɔ **Yahuda**-ne ut-moor ne yagute dore un gwomo-ne ye un kon-se Shir. Ye shere hur-de un ye be-ur Yeso.

Hun-ne ye o-Urusharima barkute Yeso

(Mati 21:1-11; Mark 11:1-11; Ruka 19:28-40)

¹² Bɔ ish geste à, caari-de ur-morog de un ye ha ka **Biki-ɔ m-Pas** à, hoguru unze Yeso roon o-Urusharima. ¹³ Ye deknuru jet-se o-kerem. Ye zeeru m-ru ye gontute wu, ye ro un 'yons us-cɔr, ye ro m-zee,
 "Ur-bongon be-de Shir!"* Shir huute wu nu-o so-o wu,
 wu haane un beeb-ur Yawe à.†

Shir huute wu nu-o so-o

wu ro ko-Gwomo-wu un **Isra**-ne à!"

¹⁴ Yeso ro m-nekne n-ton un ya o-janka bɔ ro gense be-de un Ma-to Shir à unze,

¹⁵ "Nɔ ya-o-Urusharima‡ taase nɔ hɔge o-gyer á,

Ko-Gwomo nɔ wu ka roone n-ton un ya o-janka."§

¹⁶ Ur-takan, yan-neke-mɔ un wu ro nak un ka rem-se ne á, se da-ɔ a sepse Yeso à. Ká da-ɔ, ye bakse unze gense ma-to un wu ro, komo to koruru kááne hond hond bɔ a gene to à.

¹⁷ Da-de wu aage Razarus wu rwuun un saag à, komo wu 'yonstu wu un hɔog ne à, buug-de un hun-ne de ro mosse un wu ne à, ye ye rure hun-ne ka ma-to. ¹⁸ Rii-yo hante morog-ur heet gonte de un wu à yo ro, remen ye hogute wu nomog ká rii-yo ut-hyat yo. ¹⁹ Bɔ **Parisa**-ne hogute ya-o-Urusharima haag ye gontute Yeso à, ye zeeru hi un de un ye, "Yatt-yo a hokse m-nom á! Ai, hono o-dak dorussute wu!"

Ye ken Girik-ne ye hɔk Yeso

²⁰ Káne, be-de un ye haane ká biki-ɔ à **Girik**-ne ro kon. Ye un haan remen ye nomote Shir ur-bongon. ²¹ Ye haanuru be-ur Pirip (wu ko-wa-o-Besayada un dak-ɔ o-Gariri). Ye konuru wu, ye zeeru, "Gos-wu, te conog hyan-o Yeso." ²² Pirip haaru, wu ruru Andarawus. Andarawus un Pirip ne haanuru, ye ruru Yeso.

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:13** 12:13 ut-Girik: "Hosanna!" Gom-o ut-Ibra gaan-to ut-Hun "Gu te!" Hun-ne zeeru kááne da-ɔ ye cone m-ya'as Shir ur-bongon.

† **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:13** 12:13 Hyen komo: Bong 118:25-26. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp**

ʉs-yoor:15 12:15 ut-Girik: Sihiyona. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:15** 12:15 Hyen komo: Zeka 9:9.

²³ Yeso zeeru ye, “Da-o nomoste ɔ a hette me m-seps à, me **Wà-wu ɔn net.** ²⁴ Me nɔ m-rure o-nip, gɔ-yo o-hyo hene ndak se yo mereste, gɔ-o gaan-yo rɔ m-ma’as. Amba da-ɔ yo potne, yo maturu deen. ²⁵ Wan-con-to ɔn hoog-ɔ ɔn kane ɔn hono o-dak, wua taage ɔn hoog-ɔ rɔ be-de Shir à. Net-wu yage ne hoog-ɔ ɔn kane ɔn hono o-dak à, wua kum hoog-ɔ Shir ɔ ba m-ta.* ²⁶ Kap wu he me nome m-guw à, wu doru me be-de um rɔ à, kane ɔ wu he m-she’et ɔn cen wu. Kowan wu nomo me m-guw, Tato re a seps wu.”

Yeso rworog ma-tɔ ɔn mar-mɔ ɔn wu

²⁷ “M-moka me ɔn hoge ɔn nu-se ɔn hoog re. ¿Ya um he m-zee? ¿Um zee ‘Tato re dossu me ka swɔ ur-koob de’? Ay, kɔ n-ga, me ɔn haan remen ka da-ɔ. ²⁸ O-Tato, yage a hyenet sekemse-m ru.” Bɔ Yeso rurte kaane à, a hoguru ɔ ken cor-ɔ n-Tɔn shir, ɔ rɔ m-zee, “Um be’essute, um sekemsussute hi ɔn de. Man do hi ɔn de m-sekemse komo ne.”

²⁹ Moor-to ɔn hun-ne ye ro kane eso eso à, ye hoguru ka cor-ɔ. Ye zeeru, “Ai, dakar-o.”

Ye ken ye zeeru, “Wu ken ko-**wan-tom-wu Shir** wu wu tepsu wu.”

³⁰ Yeso zeeru, “Rem re ɔ nɔ hogute ka cor-ɔ á, se de rem nɔ. ³¹ M-moka ɔ Shir he piishe ɔn hono o-dak utma. M-moka ɔ Shir he m-ruut ɔn beeb-de ɔn gwomo-to **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot** wu rɔ gwomo-to ɔn ka hono o-dak à. ³² Amba me, da-ɔ a kame me n-ton o-kan à, remen kane man ru hun-ne m-haan be ɔn de.” ³³ Rwor-mɔ ɔn wu kane mɔ mɔ kute gon mar-mɔ wu hette à.

³⁴ Moor-to ɔn hun-ne shasuru wu, “Rɔ gense be-de ɔn Takurda-ɔ ɔn Ma-tɔ Shir, a zee **Kiristi** a she’et kɔ da ɔn ke. Tɔ, ¿re ɔ ɔn ya o zet ‘A kem **Wà-wu ɔn net o-kan?**’ ¿Wan wu ne ka **Wà-wu ɔn net** wu?”†

³⁵ Yeso zeeru ye, “M-moka ya o-da hiin kane ɔn co, cecas-m rɔ mosse ɔn nɔ ne. Nom nɔ ur-hew cin cecas-m rɔ mosse ɔn nɔ ne, taasɔ tet-mɔ rew nɔ n-cow. Wu tet-m rew à, wua hyen cow-yo m-dore á. ³⁶ Sher nɔ m-cecas ne da-de nɔ rɔ ɔn mɔ ne à, remen nɔ waragte hun-ne ye m-cecas.” Bɔ Yeso rurte kane à, wu arguru m-neke, wu wukuru ye.

Koob-de m-sheer

³⁷ Kɔ de rotte wu swoog ye kute ɔn rem-se ut-hyat ut-moor ne ɔn yish-ye ɔn ye à, kap ɔn kaane ne, ye sher unze wu wu rɔ **Kiristi** á. ³⁸ Kane ɔ, a shoosɔ rwor-m **Ishayawan-Rwor ɔn Ma-tɔ Shir.** Wu zee,

* **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-ɔoor:25** 12:25 Hyen komo: Mati 10:39; 16:25; Mark 8:35; Ruka 9:24; 17:33. † **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-ɔoor:34** 12:34 Hyen komo: Bɔng 110:4; Isha 9:7; Izik 37:25; Dane 7:14.

“Yawe, ɔwan wu ne shere un ma-ut te ne?
 ɔBe-ur wan o ne Yawe rwunte beeb-de un wu?”‡

³⁹ O hante, ye hokste m-sher á remen **Ishaya** doog m-zee, un de ken be-de.

⁴⁰ “Shir pooste yish-ye un ye,
 komo wu hoog hur-de un ye,
 taasū ye hyen un yish-de un ye,
 ye nept komo un hur-de un ye,
 har ye muunte be un de,
 um dossutu ye po-to ur-hur.”§

⁴¹ **Ishaya** un rwor kaáne remen wu hyanag sekemse-m Yeso, wu rorog ma-to un wu.

⁴² Kap un koob-de un sher un hur-de un ye un wu ne, ut-moor ne be-de gos-ye ye un **Yahuda**-ne, ye shereg un wu. Amba ye es m-rwunte á, un gyero un taase **Parisa**-ne ruut ye un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. ⁴³ Ye jiishte m-con hun-ne bum ye otte Shir bum ye à.

*Gom-ur Yeso de a hette piishe
 un hun-ne ut-ma*

⁴⁴ Yeso 'yonsuru us-cor deen, wu zeeru, “Wu shere be un de à, me wu un hon-de wu sherte á. Amba wu ro m-sher un wu tomnu me ne à. ⁴⁵ Net-wu ro me m-hyan à, wu ro m-hyan un Tato re wu tomne me un hono o-dak à. ⁴⁶ Me un haan hono o-dak remen um ye'et hun-ne m-ccas. Wu shere un me ne à, taase wu she'et o-comb á.

⁴⁷ “Bon wu hoge ma-ut re, wu dore to á, man piishe wu ut-ma á. Yanze remen um piishite hono o-dak ut-ma o um haante á, se de remen um guut hono o-dak. ⁴⁸ Net-wu yage me à, wu goks komo ne ma-ut re á, wan-piish un wu ut-ma ro kon. Ma-ut re to um rwore à, to a hette net piishe ut-ma un ho-de ur-kom. ⁴⁹ Yanze ka ma-to, ma-to un hi un de to á. Tato re wu tomne me à, un hi un de un wu, wu ya'e me cow-yo un to, un bo um he to m-rwor ne à. ⁵⁰ Um nepste ka **karamsa-o** ro na m-woot un hoog-o ba m-ta. Remen kaáne, kap bo un rii-yo um rwore à, Tato re zee me um rur yo.”

Bor-ɔs ɔp ɔs-tet

Yeso saptē na-se un yan-neke-mo un wu

¹ A káne, da-o **Biki-o m-Pas*** ro un he de m-woon à, Yeso nepste ne da-o wooste o wu hette m-ine un ka hono o-dak o wu waragte be-ur Tato un wu, wu n-Ton à. Wu waste ye, ye

‡ **Bor-ɔs ɔp ɔs-ɔoor:38** 12:38 Hyen komo: Isha 53:1 (ut-Girik). § **Bor-ɔs ɔp ɔs-ɔoor:40** 12:40 Hyen komo: Isha 6:10 (ut-Girik). * **Bor-ɔs ɔp ɔs-tet:1** 13:1 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-Masar à.

rō yē ma un wū n-me un hōno o-dak à, m-mōka wū kutute yē bō wū wasse un yē nē à har da-o ur-kom.

² Bō hō-ur he'ēbute à, Yēso nē un yan-neke-mō un wū nē yē mōrgurū remen yē reet rii-yo m-re. **Ko-Gwomo-wū un ya-ut-kot** be'essute wū cūwuste un hur-ur Yahudas Iskariyoti wà Simōn, wū ya'aste Yēso un kom-to un yan-yage-to un wū. ³ Yēso nepste Tato un wū be'essute wū ya'assute wū gwomo-to un kō yo ke rii-yo. Wū nepste nē be-de Shir o wū rwūūne, be-de Shir o tomso nē wū he m-warag. ⁴ Wū inurū be-de wū ro tara à, wū possurū cōp-o un wū. Wū deknurū ur-bojō, wū yapurū de un byon. ⁵ Ka da-de nē, wū duusurū m-hō o-jaw. Wū ma'asurū un saptē un yan-neke-mō un wū ús-na. Bō wū saptute yē ús-na à, wū ussurū bojō-de ro yepo un byon-o un wū à, wū sokmurū yē ús-na un de.

⁶ Bō wū woote be-ur Simōn Bitrus à, Simōn Bitrus zeerū wū, "Wō, Gōs-wū, ashi, ¿wō wū he mē saptē ús-na?"

⁷ Yēso zeerū wū, "M-mōka wō nap rii-yo mē m-nom á, amba ujime wōa neps."

⁸ Simōn Bitrus zeerū, "Ay, wōa cēt mē un saptē ús-na á."

Yēso zeerū wū, "Mē saptē wō nē ús-na á, yatt-yo nu'use mē un wō nē á."

⁹ Ka da-de nē, Simōn Bitrus zeerū wū, "Gōs-wū, urege kaane o, na-se un hōn-de un se o he mē m-saptē á, saptē mē ut-kom ur-hi nē."

¹⁰ Yēso zeerū wū, "Zorse-o rō un hoob-o m-zor komo nē á, sē de sapt ús-na temb, remen wū be'essute wū ja'assute cas cas. Nō nē ja'asse nē yē, amba kap-m nō o á." ¹¹ Yēso nepste wū he wū m-ya'as à, de de wū zette kap-m nō o nō rō ja'asse á.

¹² Bō wū komte sapt un na-se un yē à, wū copurū cōp-o un wū. Wū wargurū be-de wū ro'e tara à, wū zeerū, "¿Nō nepste rii-yo um nomū nō? ¹³ Nō mē m-aag 'Wa-ur-Yoos,' komo 'Gōs-wū' nō. Hond hond o nē komo. Ka bō-se o um rō. ¹⁴ Bō mē Gōs-wū, un Wa-ur-Yoos nē à, har um saptute nō ús-na à, depete un cen nō nē nō sapt na-ús or nō nē. ¹⁵ Nom nō kaane remen um nomutu nō o-bū remen nō nomot bō um nomū nō à.† ¹⁶ Mē nō m-rurē o-nip, guw-ne rō m-jiish un gōs-yē yē un yē nē á. Wan-tom komo wū rō m-jiish un net-wū tomnu wū á.‡ ¹⁷ Urege nō nepste un kaane nē, nō tomso nē m-nom o-dorotte, Shir a huū nō nu so-o. ¹⁸ Kap-m nō o mette á. Um nepste yē um degre à. Kap remen a

† **Bqr-ús op ús-tet:15** 13:12-15 Hyen komo: Ruka 22:27. ‡ **Bqr-ús op ús-tet:16** 13:16 Hyen komo: Mati 10:24; Ruka 6:40; Yoha 15:20.

shoosté ma-tò rò gense n-me ʉn Ma-tò Shir à, 'Net-wu rò m-re mose ʉn me ne à, wu rò me ʉt-yage.'§

19 "Me nò m-rure m-moka cin ba ka rii-yo ʉn nom, remen da-o yo nome, nò sheret me wu rò **Kiristi, Wan-Gwu** wu Shir tomne hono o-dak à. 20 Me nò m-rure o-nip, bò ʉn net-wu gokse wu ʉm tombe à, wu gokste me o ka. Wu gokse me ne à, wu gokste Shir o ka wu tomne me à."*

Yeso rworog ʉnze a ya'as wu ʉn kom-to ʉn yan-yage-to ʉn wu

(Mati 26:20-25; Mark 14:17-21; Ruka 22:21-23)

21 Bò Yeso rure kááne à, wu hoguru ʉs-nu ʉn hur-de ʉn wu. Wu ruru yan-neke-mò ʉn wu cas, wu zeeru, "Me nò m-rure o-nip, wan-gaan be ʉn nò, wu ya'as me ʉn kom-to ʉn yan-yage-ʉt re."

22 Yan-neke-mò ʉn wu gutruru hi ʉn de ʉn ye, ye nap wu Yeso rotte á. 23 Wu ken be-de ʉn yan-neke-mò ʉn wu, wu Yeso wasse ʉn wu ne deen à, wu ro ʉn her-o Yeso. 24 Simon Bitrus zeeru wu ʉs-har, "Citù na Yeso ʉnze, ¿Wan wu ne wu rotte?"

25 Ka wu ro ʉn her-o Yeso à, wu kaksunuru, wu zeeru, "Gos-wu, ¿wan wu ne?"

26 Yeso shasuru, "Wu ka, wu ʉm he m-huwe ʉr-burodi ʉm ya'as wu à." Bò wu huute ne hwu-de ʉr-burodi à, wu ya'asuru Yahudas Iskariyoti wà Simon. 27 Bò wu gokste ka hwu-de à, **ko-Gwomo-wu ʉn ya-ʉt-kot** cowuru ʉn hur-de ʉn wu.

Yeso zeeru wu, "Nom yo o cone à kyak." 28 Amba ye ka ye rò ʉn re ʉn rii-yo m-re à yatt-wu nape rii-yo hante Yeso zeet wu kááne á. 29 Ye essuru ʉnze Yeso ʉn tom Yahudas on rem-se o-biki, kò ne wu ya'as koob-ne yo ken rii-yo, remen Yahudas wu ro ʉn ba-de ʉn hwor-ye ʉn ye ne. 30 Tet-mò ne komo, bò wu gokste hwu-de ʉr-burodi à, wu arguru m-ru but.

Karamsa-o pu-o

31 Bò Yahudas ruute à, Yeso zeeru, "Da-o wooste o **Wà-wu ʉn net** hette cow ʉn seps-mò ʉn wu à. Komo a seps Shir remen wu. 32 Urege a sekemsete Shir ʉn me, Shir a sekemse me tomso ne ha-mò ʉn be-de ʉn wu. Hor-m-hor o ne wu he me m-sekemse.

33 "Nò yakar re rek-ye rek-ye, o-da hiin o ʉm rò mose ʉn nò ne. Nòa hoob me, amba bò ʉm rure Sek-ye be-de ʉn **Yahuda-ne ʉnze** be-de ʉm he'e à nòa hoks m-ha káne á, ka o me nò m-rure m-moka.†

§ **Bør-ʉs op ʉs-tet:18** 13:18 Hyen komo: Bøng 41:9. * **Bør-ʉs op ʉs-tet:20** 13:20 Hyen komo: Mati 10:40; Mark 9:37; Ruka 9:48; 10:16. † **Bør-ʉs op ʉs-tet:33** 13:33 Hyen komo: Yoha 7:34.

³⁴ “**Karamsa**-o pɔ-ɔ ɔ mɛ nɔ m-rurɛ. Was nɔ ɔn ɔr nɔ nɛ. Bɔ ɔm wasse ɔn nɔ nɛ à, ka bɔ-se nɛ ɔ ɔn cen nɔ nɛ nɔ was ɔn ɔr nɔ nɛ.† ³⁵ Kááne ɔ kowan he m-nap ɔnze yan-neke-m re ye nɔ rɔ, ɔrege de ɔnze nɔ m-was ɔn ɔr nɔ nɛ nɛ.”

*Yeso rurute Bitrus wɔa nom
she-mɔ ɔn nap-o ɔn wɔ*

(*Mati 26:31-35; Mark 14:27-31; Ruka 22:31-34*)

³⁶ Simɔn Bitrus zeeru wɔ, “Gos-wɔ te, ¿ke cɔ-ɔ o he?”

Yeso shasuru wɔ, “Be-de ɔm he'e à, wɔa hoks mɛ m-dore m-mɔka á. Amba ɔjime kanɛ ɔn co hiin, wɔa doru mɛ.”

³⁷ Bitrus zeeru wɔ, “Gos-wɔ, ¿remen yan ɔ mette à hoks wɔ m-dore m-mɔka á? Ai, man ya'as hoog re rem ru.”

³⁸ Yeso zeeru, “¿Har wɔa ya'as hoog ru rem re? Mɛ nɔ m-rurɛ o-nip, rii-yo keeg-o kiit-yo kenet, wɔa nom she-mɔ ɔn nap-o re har sɔ o-tet.”

Bɔr-ɔs ɔp ɔs-nass

Yeso wɔ rɔ cɔw-yo m-ha be-de Shir

¹ Yeso zeeru ye. “Taase hur-ɔr nɔ naase á. Sher nɔ be-de Shir. Nɔ sher be ɔn de tomso nɛ. ² ɔn hur-o Tato re kuke-ɔt rɔ kɔn deen. ɔ rotte kááne ɔ á, ɔm roa rurɔ nɔ á. Komo neke-mɔ ɔm he'e reeno ɔm ja'asuté nɔ ɔr-be. ³ Men neke, mɛ ja'asunse nɔ ɔr-be tomso nɛ, ɔm dooru m-mɔn ɔm degbuté nɔ ɔn be-de ɔn hi ɔn de remen nɔ she'ette be-de ɔm rɔ à. ⁴ Be-de ɔm he'e à, tomso nɛ nɔ nepste o-cɔw.”

⁵ Tomas zeeru wɔ, “Gos-wɔ, te nap be-de o he'e á. ¿Re ɔ te he m-nom te nept o-cɔw?”

⁶ Yeso zeeru wɔ, “Mɛ wɔ rɔ o-cɔw, mɛ wɔ rɔ o-nip, mɛ wɔ rɔ hoog. Wa m-ha be-ɔr Tato re rɔ kɔn á, se wɔ dontɛ be ɔn de remen mɛ wɔ rɔ o-cɔw yo m-ha be-ɔr Tato re. ⁷ Nɔ ro nepstu mɛ, nɔ roa nep Tato re tomso nɛ. Amba kanɛ ɔn co, nɔa neps wɔ har nɔ hyen wɔ tomso.”

⁸ Pirip zeeru wɔ, “Gos-wɔ, kutu te o-Tato. Bɔ'ossutu te.”

⁹ Yeso zeeru wɔ, “Pirip, honu a she'ete nɔ cen nɔ nɛ à, ¿o zeeru har m-mɔka wɔ nap mɛ á? Ai, kap net-wɔ hyane mɛ à, ai wɔ hyanag o-Tato. ¿Re ɔ ɔn ya o zette, ‘Kute te o-Tato’?”

¹⁰ ¿Wɔ sher ɔnze mɛ n-mɛ o-Tato, o-Tato tomso nɛ n-mɛ ɔn mɛ á? Ma-tɔ ɔm rurɔ nɔ à, be ɔn de ɔ tɔ rwuune á, se de be-de o-Tato ɔ tɔ rwuune, ɔ rɔ mosse n-mɛ nɛ à, ɔ rɔ m-nom m-senge be ɔn de à. ¹¹ Sher ɔnze ɔn mɛ ɔn Tato re, gaan-tɔ te rɔ. ɔrege nɛ nɔ hoks m-sher, remen ma-ɔt re á, sher nɔ remen senge-mɔ ɔt-hyat mɔ ɔm nome à. ¹² Mɛ nɔ m-rurɛ o-nip, kap wɔ shere ɔn mɛ à, senge-mɔ mɛ m-nom à, mɔ

† **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-tet:34** 13:34 Hyen komo: Yoha 15:12,17; 1Yoh 3:23; 2Yoh 5.

mɔ wɔ he m-nɔm. Har ma wɔ arag mɛ, remen ha-mɔ ɔm hette be-ur Tato re. ¹³ Tomso nɛ kap bɔn yo nɔ kɔnɛ ɔn jin ɔn de à, man nomo nɔ yo remen a sɛkɛmsutɛ Tato re be ɔn de. ¹⁴ Kɔyan yo nɔ kɔnɛ ɔn jin ɔn de, man nomo nɔ yo.”

Ess ɔt-ma tɔ ɔn haan-mɔ ɔn Kukt-o Shir

¹⁵ “Urege de nɔ waste ɔn mɛ nɛ, nɔa dɔre **karamsa**-ɔt re. ¹⁶ Mɛ nɛ, man kon o-Tato, wɔ 'ye nɔ wɔ ken Wa-ɔt-Orom wɔ wɔ he m-she'et be ɔn nɔ har da-ɔ ba m-ta à. ¹⁷ Wɔ wɔ rɔ **Kukt-o Shir** wɔ he nɔ m-kute nip-ɔ Shir. Hun-nɛ ye ɔn hono o-dak, ye hoks wɔ m-gɔks á, remen ye hoks wɔ m-hyan, har ye nept wɔ á. Nɔ nɛ, nɔ nepste wɔ remen nɔ be-ur gaan ɔn wɔ nɛ. Wɔa she'et tomso nɛ n-mɛ ɔn nɔ. ¹⁸ Remen kááne, nɔ nep ɔnze mɛ hede nɔ m-yage ɔntɔn koɔbi-nɛ á. Man heesune be ɔn nɔ. ¹⁹ Ya o-da yo kuse hiin, hono o-dak ɔ wongute ɔn hyan-o re nɛ. Amba nɔ nɛ, nɔa hyen mɛ, remen mɛ ɔn hoog nɛ, nɔ komo, nɔa nom hoog. ²⁰ Ho-de, nɔ he kum ɔn **Kukt-o Shir** à, ka ho-de ɔ nɔ he m-nap ɔnze mɛ ɔn Tato re nɛ gaan-tɔ tɛ rɔ. Ka ho-de a warag nɔ gaan. ²¹ Kap bɔn net-wɔ hoge **karamsa**-ɔt re, wɔ doru tɔ à, wɔ rɔ wan-m-was ɔn mɛ nɛ. Wan-m-was ɔn mɛ nɛ nɛ, Shir a was ɔn wɔ nɛ. Mɛ tomso nɛ, man was ɔn wɔ nɛ. Wɔa hyen mɛ cas, tɛ she'ette ɔn wɔ nɛ.”

²² Ka da-de Yahudas (amba yanze Yahudas Iskariyoti á) wɔ shasuru wɔ. Wɔ zeeru, “Gos-wɔ, ɔya hante nɛ o hette rwunte ɔn hi ɔn du cas be ɔn tɛ cot, amba wɔ kute hono o-dak á?”

²³ Yeso zeeru wɔ, “Bɔn wɔ wasse ɔn mɛ nɛ à, wɔa dɔre ma-ɔt re. Tato re a was ɔn wɔ nɛ. Teɔ haan, tɛ Tato re be-de ɔn wɔ tɛ she'et mosse ɔn wɔ nɛ. ²⁴ Net-wɔ rɔ ɔn bɔp ɔn ma-ɔt re á, wɔ rɔ m-was ɔn mɛ nɛ ɔ ka á. Ma-tɔ nɔ hoge ɔn nu-o re à, ma-ɔt re tɔ á. Ma-ɔt Tato re tɔ, wɔ tomnu mɛ à.

²⁵ “Mɛ nɔ m-rure ɔn tɔ ka myet, ɔn ka da-ɔ mɛ be-ur gaan ɔn nɔ nɛ. ²⁶ Amba Wa-ɔt-Orom, **Kukt-o Shir** wɔ Tato re he m-tomon ɔn jin ɔn de à, wɔ he nɔ yoose ɔn kɔyan, wɔ baksu nɔ rii-yo ɔm ruru nɔ à. ²⁷ ɔm yaksutu nɔ gwugwu-mɔ ur-hur. Gwugwu-mɔ ur-hur mɔ ɔm yaksu nɔ à, yar-m re mɔ ɔntɔn yar-mɔ ɔn hono o-dak á. Taasu men-ɔt nɔ naase á, taasu tomso nɛ nɔ hoge o-gyer á.

²⁸ “Nɔ hogussute de ɔm zeeg men neke ɔm dott m-muun be ɔn nɔ. Nɔ wasse ɔn mɛ nɛ, nɔa nom o-zak remen mɛ m-ha be-ur Tato re wɔ jiishe mɛ à. ²⁹ Tɔ, m-mɔka ɔm ruru tɔ nɔ cin ba da-o ɔn woɔn remen da-o woone nɔ sheret. ³⁰ Mɛ hede nɔ m-rure ɔt-ma deen á, remen wan-gwomo-tɔ ɔn hono o-dak roon, **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ɔt-kot**. Yatt-yo wɔ he nɛ hoks m-dos be ɔn de á. ³¹ Amba remen hono o-dak

nept unze um wase o-Tato ne, me un nom un kap rii-yo
Tato re zee a.

"A ine no kane, da-o wooste o a hette no m-neke a."

Bɔr-ʊs op ʊs-taan

Yeso wu ro 'wun-o o-'yo

¹ Yeso dooru m-zee yan-neke-mo un wu, "Me ro 'wun-de o-'yo yo o-nip. Tato re wu ro yo m-ma'as m-ja'as. ² Ko yo ke jet-yo be-de un yo, yo mate a, Tato re a kups yo. Ko yo ke yo ro ur-mat a, a ro yo m-ja'as remen yo ja'aste ur-mat deen. ³ No ne, bo an ja'as un ka 'yo-yo a, ka bo-se ne o ma-ut re ja'ase hur-ut no. ⁴ She'et no kang-o gaan un me ne, me ne man she'et be un no. Bo o-jet ro m-mat un yakar un hon-de un yo a, se de yo ro mosse o-'yo ne. Kaane o un cen no, noa hoks nom un rii a, se no she'ette mosse un me ne.

⁵ "Me ro 'wun-de o-'yo. No ro us-jet. Bo un net-wu she'ete be un de a, man she'et be-de un wu, wua met yakar deen. Un ya mosse un me ne a, noa hoks nom un koyan a. ⁶ Kap net-wu she'ete be un de a, a ruut wu untun bo a m-kups un jet-yo ba ur-mat a. A jore, a kamas gon ka jet-se be-ur gaan. Se hu'use, a su se o-ra. ⁷ Amba urege unze no she'ete be un de, ma-ut re komo, no gokste to, to, kon no koyan, a nomu no yo. ⁸ Ka bo-se ne o ka an sekemse un Tato re urege no ur-mat deen. Ka bo-o tomso no he m-kute unze yan-neke-m re no ro.

⁹ "Bo Tato re wase un me ne a, ka bo-se ne o um wase un no ne. To, she'et no be-de un was-m re. ¹⁰ Urege de unze no o-dorotte un **karamsa**-us re ne, man kutu no was-m re, bo um dore ma-ut Tato re a, komo um she'ete n-me un was-mo un wu. ¹¹ Me un rure no ka rem-se remen zak-o re she'ete un no ne, komo zak-o no waragte shiishe. ¹² **Karamsa**-o re o unze no was un or no ne, bo um wase un no ne a.* ¹³ Was-mo jiishe be-de un hun-ne a, mo ro: net ya'as hoggo un wu remen nay-ne ye un wu. ¹⁴ No nay re ne ye no ro urege no nomog o-dorotte un ma-ut re ne to um ruru no a. ¹⁵ Man do no m-aag guw-ne a, remen ko-guw-wu nap men-to un wan-hur-o wu a. Amba me no m-aag nay-ne re, remen um rurutu no kap rii-yo um hogne be-ur Tato re a. ¹⁶ No ye daage me a, me daage no. Um rwo'og no he no met yakar rem re, yakar-ye he komo m-she'et har da-o ba m-ta a. Ka da-o a 'ye no kap o un rii-yo no kone n-me un jin un de a. ¹⁷ Remen kaane, um zeege: Was no un or no ne!"

Yage-to un hono o-dak he yan-dor a

* **Bɔr-ʊs op ʊs-taan:12** 15:12 Hyen komo: Yoha 13:34; 15:17; 1Yoh 3:23; 2Yoh 5.

18 “Urege hono o-dak yagutu no, no baks unze me wu o ba'e m-yage rii-yo o yagutu no. 19 No rotte yan-hono-o-dak, ye roa cun no. Amba remen no yan-hono-o-dak ye á, tomso ne me daage no un hono o-dak, o hante yan-hono-o-dak yagutu no. 20 Baks no ma-to um rure no á, unze ko-guw ro m-jiish un wan-hur-o un wu á.† Ye rangsute me, ka bo-se ne o ye he no m-rangse un cen no ne. Ye ro dorute ma-ut re, ye roa dore ut-ma no.‡ 21 Yea rangsu no kááne remen jin un de, remen ye nap net-wu tomne me á. 22 Me ro haante, um nome ye ut-ma á, ye roa nep **ba'as-to** un ye á. Amba un haan-m re yett be-de m-possé be-de un **ba'as-to** un ye á. 23 Wu yage me à, wu yagute Tato re ma. 24 A ro zeege me nom ka rem-se ut-hyat se, se net take m-hyan á, **ba'as-ur** ro roa bup ye á. Amba m-moka ye hyeneste rem-se um nome à, amba myet un kááne ne, ye yagutu me ye yage komo Tato re. 25 To, to un nom kááne remen a shoosté ma-to ro gense n-me un Ma-to Shir à unze, ‘Ye un yage me ba ut-ma.’§

26 “Baks no unze Wa-ut-Orom a haan, wu um he no m-tomne, rwuun-mo un be-de o-Tato à. **Kukt-o Shir** wu he m-rwuun be-de o-Tato à, wu he no m-kute o-nip à, wu he no wan-swo-us. 27 No un cen no ne, ya yan-swo-us re ye, remen cin ur-takan un senge-m re káne, no mosse un me ne.

Bor-us op us-cind

1 “Men ruru no ka ma-to remen taase no no egé á. 2 Yea ruut no un kuke-to un yoos un Ma-to Shir. Nip-o da-o roon o ye hette no m-ho à, ye hyene ye zee Shir-o ye ro m-nome **ur-seke**. 3 Yea nom kááne komo remen ye nap o-Tato ko me á. 4 Men ruru no kááne remen da-o ka rem-se kore, no baksté unze um be'este um nekste no ut-to.

Senge-mo un Kukt-o Shir

“Me ruru no ka rem-se cin n-ga ne á, remen me mosse un no ne. 5 M-moka ne, men warag be-de un wu tomne me à. Kap un kááne ne, n-me un no yatt net-wu citu me be-de um he'e á. 6 Amba men-ut naasutu no deen remen um rurute no ka rem-se. 7 Kap un kááne ne, me no m-rure, nip-o: jishte no ne komo um neke. Me neke á, ka Wa-ut-Orom wu a haan be-ur no á. Me neke ne, man tomon wu be un no. 8 Da-o ka Wa-ut-Orom wu haane, wua kute hun-ne ye hono o-dak unze barag-se un ye mosse **ur-ba'as** ne hond hond se ro á. Komo Shir wu ro kashi. Wua baksu ye ma-to un piish ut-ma

† **Bor-us op us-taan:20** 15:20 Hyen komo: Yoha 13:16. ‡ **Bor-us op**

us-taan:20 15:20 Hyen komo: Mati 10:24; Ruka 6:40; Yoha 13:16. § **Bor-us**

op us-taan:25 15:25 Hyen komo: Bong 35:19; 69:4.

tō Shir tomso nē. ⁹ Wūa kutū yē unze yē nōmog **ur-ba'as** remen yē yagutē m-sheer be un de. ¹⁰ Barag-se un yē hond hond o se rō mōsse un kashi ur-she'et nē á, remen mē m-warag be-ur Tato re. Nōa hyen mē komo á. ¹¹ Wūa kutē yē unze barag-se un yē hond hond o be-de un ma-tō un piish ut-ma á, remen a komostē piishe un **ko-Gwōmo-wū un ya-ut-kot** ut-ma. Ka ko-Gwōmo-wū wū rō wan-gwōmo tō un ka hōno o-dak o.

¹² “Um rō'surū ut-ma nē deen tō um he nō m-rurē à tokon, amba nōa hoks tō m-dek m-mōka á. ¹³ Da-de **Kukt-o Shir** haanē, Wa-ur-Yoos de o-nip, wūa doruttu nō be-de o-nip. Wū rō un he de nō rurē ut-ma be-de ut-gwōmo á. Wū rō un he-de m-zēē kō rii, sē de kap tō wū hōgē be-de Shir à, tō tō wū he m-rwōr. Wūa rurū nō rem-se he m-takan à. ¹⁴ Wūa sēkēmse mē, remen ma-ut re tō wū he nō m-hi'e à. ¹⁵ Kap yo rō be-de o-Tato à, yo ma re yo. Q hantē um zeet **Kukt-o Shir** wūa gōksunē yo um rurū wū à, wū rurū nō un ce nō.”

Naase-mō ut-mēn a warag o-zak

¹⁶ “Man nekusse tokon, amba ujimē kanē un co hiin nōa hyenes me.”

¹⁷ Yē ken yan-neke-mō un wū nē yē citurū hi un de un yē, yē zee, “¿Yan yo nē rō barag-se un wū, wū zeet, ‘Man nekusse tokon, amba ujimē nōa hyenes me’? ¿Ya hantē komo wū zeet um rō m-ha be-de o-Tato?”

¹⁸ Yē ma'asurū m-zēē, “¿Yan yo nē wū baragē wū zeet kanē un co hiin? Ay, a nap ma-tō wū rō m-rwōr á.”

¹⁹ Yēso nepstē yē cōnog wū m-cit, wū zeeru yē, “¿Nō o hoob-o m-nap un ma-ut re be-ur or nō nē remen um zēeg unze, ‘Man nekusse tokon amba ujimē kanē un co hiin nōa hyenes me’? ²⁰ Mē nō m-rurē o-nip, nōa unūs, amba hōno o-dak a nom o-zak. Nō nē, nōa nom naase-mō ut-mēn, sē de naase-mō un mēn-ut nō mōa warag o-zak. ²¹ Da-de ne'a ro un 'yong-se o-mat, wū rō un hyan ur-koob deen remen da-o o-mat woosuntē wū. Amba da-de wū messe wan-jaar-wū un wū à, wūa do m-baks unze wū swoog ur-koob á, remen o-zak o wū mette wan-jaar un hōno o-dak à. ²² Ka bō-se o, nō un cen nō nē, m-mōka nō un naase-mō ut-mēn nē. Amba a dos nō m-hyende. Ka da-de nē o mēn-ut nō he nōm o-mōk puu untun ut-gwere o-zak. Yattu nē wū he rumus un zak-o nō á. ²³ Hō-de nō he kum un **Kukt-o Shir** à, ka hō-de nē nō he m-wūwē un cot-ūs re nē remen kōyan a kutū nō yo cas un co-o nō. Mē nō m-rurē o-nip, kōyan yo nō kōnē o-Tato un beeb-de un jin un de, wūa 'ye nō yo. ²⁴ Har m-mōka nō un goshi kōn rii un beeb un de á. Kōn nō, nōa kum remen zak-o nō shiit cēngcēng.”

Yeso reeg ur-hq hono o-dak

²⁵ Yeso dooru út-ma un yan-neke-mo un wu ne ne. Wu zeeru ye, “Kap ka ma-to men ruru no to riig-m-riig un sha-mo út-ma ne. Da-o roon o metté a ruru no út-ma riig-m-riig á, se de um ruru no ma-to o-Tato cas cas. ²⁶ Ho-de me neke, ka ho-de ne o no he m-kon o-Tato un jin un de. Se um konutu no un nu-o re tomso ne á, ²⁷ remen Tato-o ro un was un no ne remen no wasté un me ne, no shereg unze be-de o-Tato o um rwuune. ²⁸ Ka o ne komo, be-de o-Tato um rwuune, um cowonte hono o-dak. M-moka ne komo me un hede o m-yage um waragte reeno be-de o-Tato.”

²⁹ Yan-neke-mo un wu zeeru, “M-moka wo un rwor út-ma cas cas, yanze m-riig ne á. ³⁰ M-moka o te nape unze o nak koyan, ko te citu wo á, o rurutu te cas cas. De de te sherte unze be-de Shir-o o rwuune.”

³¹ Yeso zeeru ye, “Ashi, no ro shereg á, se m-moka! ³² To, ai, da-o roon, ko m-moka ma o nomoste, o a hette no m-cakarse à. Ko wu ke wua warag un hur-o un wu, no yage me un hon-de. Me hede m-she'etu ne un hon-de á, remen Tato re ro mosse un me ne. ³³ Me un ruru no ka ma-to remen hur un no gwu'uruté bo no dape me à. Noa su ur-koob be-de un hun-ne ye un hono o-dak amba 'mo no ur-hur! Um reeg ur-hq un hono o-dak ne!”

Bor-ús op ús-ta'voor

Kon-ús Yeso remen hi un de un wu

¹ Bo Yeso rurte kááne à, wu dassuru ur-hi n-Ton shir. Wu zeeru, “Tato re, da-o wooste o o hette me m-sekemse à, remen me un cere um sekemsuté wo. ² O ya'ag me ut-gwomo un hi-de un kowan, remen um ye'et hoog-o ba m-ta be-de un yan-dor-ye o ya'asu me à. ³ Cow-yo hun-ne hette m-kum hoog-o ba m-ta à, yo ro, ye nep unze wo wu ro Shir gaan, o-nip, komo ye nep unze me, Yeso, me ro **Kiristi**, wu o tomne à. ⁴ Um kussute hun-ne gos-ut ru káne un hono o-dak remen um shooste senge-mo o zee me um nom à. ⁵ M-moka komo ne, Tato re, do me m-sekemse, un ka sekemse-mo ne mo um rotte mosse un wo ne à, rii-yo a nomot hono o-dak.

Kon-ús Yeso remen yan-neke-mo un wu

⁶ “Um rwuntute jin un du be-de un hun-ne ye o ya'asu me un ka hono o-dak o à. Ye ma ru ye. O ya'ag me ye ne, ye dorute ne ma-ut ru. ⁷ M-moka ye nepste kap bo un yo o ya'asu me à, be un du o yo ro. ⁸ Ma-to o ruru me ne à, um rurutu ye to. Ye goksusse, ye nepse ne unze be un du o um rwuune, ye shereg unze wo tomnu me.”

⁹ “Mē nē kōn-se mēttē remen yē, yanze hun-nē yē ūn hōno o-dak o mē m-kōnē á, sē dē remen yē o ya'asū mē à, remen yē ma ru yē. ¹⁰ Kap yē ma re, yē ma ru yē. Yē ma ru komo nē yē ma re yē. A mē m-sēkemse komo nē remen yē. ¹¹ M-mōka tomso nē ūm rōbē be ūn du, mē kus ūr-she'et nē kanē hōno o-dak á. Amba yē ka, hōno o-dak o yē rō. Tato-o ba m-kūkop, o 'er yē ūn bēeb-de ūn jin ūn du, bēeb-de ūn jin-de o ya'asū mē à, remen yē she'ettē kang-o gaan bō a gaan à. ¹² Kap da-de tē ro mōsse be-ūr gaan à, ūm ēreg yē ūn bū-yo ūn bēeb-de ūn jin ūn du de o ya'as mē à. Ūm ēreg yē. Yatt nēt-wū nebē be-de ūn yē á, sē dē ka ko-nebessē wū, remen a shoostē Ma-tō Shir tō rō gense à.*

¹³ “M-mōka, ūm rōbē be ūn du. Mēn rwōr ūn ka ma-tō cin ūm rō ūn hōno o-dak remen zak-o re nomot deen bō o he shoos ūn hur-de ūn yē à. ¹⁴ Ūm rūrūtē yē ma-ūt ru. Hun-nē yē ūn hōno o-dak yagurū yē, remen yē ba yē ma hōno o-dak yē á, ūntūn bō ūm rō wū ma hōno o-dak á. ¹⁵ Mē ūn kōn-ús ru, o dos yē n-mē ūn hōno o-dak á, sē dē o 'er yē be-de ūn ka wan-mēn-ūt jaas-tō wū. ¹⁶ Yē, yan ūn hōno o-dak yē á, bō ūm rō wū ūn hōno o-dak wū á. ¹⁷ Yoos yē ma-ūt ru, rō tō nīp-o. Muut yē hun-nē yē ba m-kūkop ūn bū-yo ūn nīp-o ru. ¹⁸ Bō o tōmnū mē hōno o-dak à, ka bō-se nē o, ūn ce re, ūm tōmē yē be-de ūn hun-nē yē rūrūtē yē ma-ūt ru. ¹⁹ Ūm ya'aste hi ūn de ūntūn kashi ūr-**seke** de ba m-kūkop remen yē. Ūm nōmog kaanē remen yē waragtē ba m-kūkop remen nīp-o ru.

Kōn-ús Yēso

remen yan-dōr o ūn wū kap

²⁰ “Yanze remen yē ka ūn hōn-de ūn yē mēttē ūn kōn-ús ru á. Mē wō ūs-kōn remen myet ūn yē ka nē, yē shērē mē nē à. Ka yē, shērē remen yē hogūtē ma-ūt re be-de ūn yan-nekē-m re à. ²¹ Tato re, ūm cōnog kap mō ūn yē, yē warag gaan, bō a gaan à. Ūm cōnog yē warag gaan ūn na nē, bō wō n-mē re, komo mē n-mē ru à. Ka da-de o hōno o-dak he m-gōks ma-ūt re ūnze wō tōmnū mē. ²² Bō o sēkemse mē à, ka bō-se nē o, ūm sēkemse yan-dōr re, remen yē she'ettē gaan bō a gaan à. ²³ Mē be-de ūn yē, wō tomso nē be ūn de, remen a she'ettē kang-o gaan. Nōm kaanē remen hun-nē yē ūn hōno o-dak nepstē ūnze wō tōmnū mē ūn hōno o-dak, komo ūnze o wastū yē bō o wassē ūn mē nē à.

²⁴ “Tato re, ūm cōnog ka hun-nē yē o ya'asū mē à, yē ūn cen yē, yē she'et mōsse ūn mē nē kō de ke be-de ūm rō. Ka

* **Bqr-ús op ús-ta'yoor:12** 17:12 Hyen komo: Bōng 41:9; Yoha 13:18.

da-de ye hyenet sekeḡemse-m re mo o sekeḡemse me à, remen o conog me cin ba a un nom hono o-dak.

²⁵ “Kashi o-Tato, hun-ne ye un hono o-dak, ye nap wo á, amba um nepste wo. Yan-dor re komo, ye nepste unze wo tomnu me. ²⁶Um rwuntute jin un du be-de un ye, komo man re co m-nom kaáne. Men nom kaáne remen bo o wasse un me ne à, ye ma'asté, un cen ye ne, m-was ne, komo remen um she'etté be-de un ye.”

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-eer

A ya'aste Yeso, a ship wu

(Mati 26:47-56; Mark 14:43-50; Ruka 22:47-53)

¹ Bɔ Yeso komte kon-se Shir à, wu arguru m-neke un yan-neke-mo un wu ne ha-mo un pesto-de un bur-yo o-Kidurun be-de ye ro m-rwuun yette m-hur m-yo à. Un o ka riib-o tuk-o un 'yo-se o-**zetun** ro kon. Wu cowuru kané un yan-neke-mo un wu ne.

² Yahudas ne, wu he wu m-ya'as à, wu nepste ka be-de, remen Yeso weste m-go'one un yan-neke-mo un wu ne kané.

³ Yahudas haaru be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne ne. Wu deknuru kur-de un karma-ne un ye ken yan-'er-de un **Pyo-o Shir** ye ne. Wu haanuru un ye ne, be-de Yeso ro un yan-neke-mo un wu ne à. Ye woonuru un ka be-de ut-pitirra ne, un gwoto o-ra ne, ut-magay ne ut-kom.

⁴ Yeso ne, wu nepste kap bo un rii-yo he wu m-kum à. Wu gaanuru co, wu zeeru ye, “¿Wan wu ne no o-hoob?”

⁵ Ye zeeru, “Yeso ko-ya-o-Nazaret-wu.”

Yeso zeeru ye, “Me ka.”

Yahudas ne, wu ya'asu wu à, wu ro eso mosse un ye ne.

⁶ Bɔ Yeso zette ye, “Me ka” à, ye warguru jim jim, ye heeru n-dak.

⁷ Yeso ja'asuru ye m-cit, “¿Wan wu ne no o-hoob?”

Ye zeeru, “Yeso ko-ya-o-Nazaret-wu.”

⁸ Yeso zeeru, “Um russutu no, um zee, ‘Me ka.’ Urege me wu no o-hoob, no yage ye ka aragte.” ⁹ Yeso un rwor kaáne remen ma-to wu rwor à to shiit unze, “Shir be-de un ye o ya'asu me à, me ho'os ko wan-gaan á.”*

¹⁰ Simon Bitrus ro o-magay ne. Wu mu'usuru o, wu ceturu ko-guw-wu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Wu kupsuru wu to-o un so ur-re. Jin-de un ka ko-guw-wu Marukus.

¹¹ Bɔ Bitrus cete to-o Marukus à, Yeso zeeru Bitrus, “Muut ka magay-o o-rwoponte. ¿Wo m-hyan man su ur-koob de Tato re zee me um su á?”†

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-eer:9** 18:9 Hyen komo: Yoha 6:39. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-eer:11** 18:11 Hyen komo: Mati 26:39; Mark 14:36; Ruka 22:42.

Yeso un her-o Annas

¹² To, ka buug-de un karma-ne de un wan-co o un ye ne un yan-'er-de un **Yahuda**-ne, ye shipiru Yeso. Ye gaguru wu. ¹³ Ye nekuru un wu ne be-ur Annas ur-takan. Wu ne ko-moon Kepas wu. Kepas ne wu ro ko-Gwomo-wu un kon-se Shir be-de un kon-se Shir un ka hak-o. ¹⁴ Wu Kepas komo ne, wu wu nome **Yahuda**-ne ut-ma unze, "Jiishtu no wangaan mer remen hun-ne kap."‡

Bitrus nomog she-mo m-nap un Yeso

(Mati 26:69-70; Mark 14:66-68; Ruka 22:55-57)

¹⁵ Bo ye neketu un Yeso ne be-ur Annas a, Simon Bitrus un wu ken ne **wan-neke-m Yeso** doruru jim-ur Yeso. Bo ye woote un hur-o un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir a, wu Bitrus ro mosse un wu ne a, wu cowuru har o-'woog mosse un Yeso ne remen ko-Gwomo-wu un kon-se Shir nepste un wu ne. ¹⁶ Bitrus esuru un ish o-hur n-do. Se wu ka **wan-neke-m Yeso** wu, untun nepse yo wu ro'e be-de un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir a, wu ruuru n-do, wu nomuru ut-ma un wan-ne'a ne wu ro un 'er-de un ish a. Ka da-de ne, wu cowonuru un Bitrus ne.

¹⁷ Ka wan-ne'a-wu ro un 'er-de un ish a, wu zeeru Bitrus, "Ashi, un ce ru, be-de un yan-neke-mo un ka net-wu o ro a?"

Bitrus zeeru wu, "Ay, me be-de un ye a."

¹⁸ Guw-ne ye un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un yan-'er-de un **Pyo-o Shir** ne, ye dapsuru o-ra remen da-de o-huw o. Ye ro eso eso, ye ro m-hwo'ot o-ra mosse un Bitrus ne.

Annas cikt Yeso us-cot

(Mati 26:59-66; Mark 14:55-64; Ruka 22:66-71)

¹⁹ Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir cituru Yeso ma-to un yan-neke-mo un wu un yo yoos-de un wu ro ye ne m-nome a.

²⁰ Yeso shasuru Annas, "Ai, um ruru hu-ne ye un hono o-dak ut-ma cas. Um yooste komo ne un kuke-to atte m-yoos un Ma-to Shir a un **Pyo-o Shir** ne, be-de **Yahuda**-ne ro m-morge kap a. Yatt-yo um rwore wukusse a. ²¹ Un remen yan o wotte me us-cot? Cit ye hoge ma-to um ruru ye a cit yo um ruru ye a. Ye nape ma-to um rure ye a."

²² Bo Yeso ruru kaane a, se wu ken ko-wa-'er-de un **Pyo-o Shir** wu, wu ro kane eso un Yeso ne a, wu kanuru Yeso o-raag. Wu zeeru, "Un ka bo-se ne o ka o he m-shasu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir?"

²³ Yeso zeeru wu, "Urege um ruru no ma-ut yo-to, o cit ye be-de m-ba'ase a. Urege ne unze hond hond o, me **ba'as** a. Un ya hante un ya o kenet me o-raag?"

‡ **Bor-ɔs ɔp ɔs-eer:14** 18:14 Hyen komo: Yoha 11:49-50.

²⁴ Annas zɛɛrɔ, “A neke ɔn wɔ ne ka bɔ-se ne gekse be-ɔr Kɛpas ko-Gwɔmo-wɔ ɔn kɔn-se Shir.”

*Bitrus doog nɔm-m she-mo
ɔn nap-m Yeso*

(Mati 26:71-75; Mark 14:69-72; Ruka 22:58-62)

²⁵ Simɔn Bitrus ro eso, ɔn hwo'ot o-ra. Ye zɛɛrɔ wɔ, “¿Wɔ ɔn ce ru, ba be-de ɔn yan-dor ye ɔn wɔ o ka o rɔ á?”

Wɔ zɛɛrɔ, “Ay, me be-de ɔn ye á.”

²⁶ Se wɔ ken be-de ɔn guw-ne ye ɔn ko-Gwɔmo-wɔ ɔn kɔn-se Shir, baag-o ɔn wɔ Bitrus kupse o-to à. Wɔ zɛɛrɔ, “Ashi ka, ¿me hyan wɔ mosse ɔn wɔ ne reno be-de ɔn **Haag-o ɔn 'yo-se o-Zetun** á?”

²⁷ Bitrus doorɔ nɔm m-she, wɔ zɛɛrɔ, “Me wɔ á.” Bɔ wɔ zette kááne à, keeg-o o-kiit kanɔrɔ.

Yeso ɔn her-o Biratus

(Mati 27:1-2,11-14; Mark 15:1-5; Ruka 23:1-5)

²⁸ Ye inɔrɔ n-sot n-sot, ye ruuturɔ Yeso ɔn hur-o Kɛpas komo ye heeturɔ Yeso ɔn ish ɔn hur-o **Biratus** ko-Gwamna-wɔ o-**Roma** wɔ a ya'ase gwɔmo-to ɔn **Yahuda**-ne à. Ye **Yahuda**-ne ɔn hi ɔn de ɔn ye, ye cow á, remen ye o-gyer taase ye kokkusse hi ɔn de ɔn ye, taase rii-yo m-re yo ɔn **Biki-o m-Pas**,[§] yo kwangu ye m-re. ²⁹ Remen kááne, **Biratus** ɔn rwuun ɔn co-o ɔn ye, wɔ zɛɛrɔ, “¿Ya ɔn **ba'as-de** nɔ bupte ka net-wɔ?”

³⁰ Ye zɛɛrɔ, “U rotte unze ma-to **ur-ba'as** to á, te roa hante wɔ be ɔn du á.”

³¹ **Biratus** zɛɛrɔ ye, “Neke nɔ ɔn wɔ ne ɔn hi ɔn nɔ, nɔ he nɔ piishe wɔ ut-ma ɔn hi ɔn nɔ bɔ **karamsa**-o zee à.”

Yahuda-ne zɛɛrɔ wɔ, “Ay, tett gwɔmo-to ɔn piishe ɔn net ut-ma a hoot wɔ á.” ³² Ka ma-to ne remen a shoosté o Ma-to Yeso rwore à, to kute gon mar-mo wɔ he m-mar à.*

³³ **Biratus** wargurɔ n-me o-hur. Wɔ agburɔ Yeso, wɔ zɛɛrɔ, “¿Wɔ rɔ ko-Gwɔmo-wɔ ɔn **Yahuda**-ne?”

³⁴ Yeso shasurɔ wɔ, “¿Ka cot-o o ɔn hi ɔn du o? ¿Ko ye ken ye rurɔ wɔ ma-ut re?”

³⁵ **Biratus** shasurɔ wɔ, “¿Ap, me ko-**Yahuda**-wɔ o? Ai, hun-ne ru ɔn Gwɔmo-ne ye ɔn kɔn-se Shir ne ye hante wɔ be ɔn de. ¿Ya o nɔm?”

³⁶ Yeso zɛɛrɔ, “Gwɔmo-ut re to ɔn hon dak-o to á. U rotte unze to ɔn hono o-dak to, yan-neke-m re roa nom ur-gun taase a ya'as me be-de ɔn **Yahuda**-ne, yan-yage-ut re. Amba gwɔmo-ut re káne o to rɔ á.”

§ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-eer:28** 18:28 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks ɔn ho-de Shir ruute ye o-Masar à. * **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-eer:32** 18:32 Hyen komo: Yoha 3:14; 12:32.

³⁷ **Biratus** zeeɾu wu, “¿Ko-Gwɔmo-wu o rɔ?”

Yeso zeeɾu wu, “Bɔ o zee à, me ko-Gwɔmo-wu. Remen kááne ɔ a mette me. Remen kááne ɔ komo ne, um cowonte hono o-dak remen um rurɔt o-nip. Koyan cɔn-tɔ o-nip ne, wu rɔ un raag un cɔr re.”

³⁸ **Biratus** zeeɾu wu, “¿Ya un yo ne a m-zee o-nip?”

*A kupsute Yeso ut-ma a kemet wu
(Mati 27:15-31; Mark 15:6-20; Ruka 23:13-25)*

Bɔ wu zette kááne à, wu ja'asuru m-rwuun be-de un **Yahuda**-ne, wu zeeɾu ye, “Me de, me hyan **ba'as-de** wu nome á. ³⁹ Amba nɔ un ɔ ken jor-o ne, a nome **Biki-o m-Pas**, me nɔ m-ho'osbe un net wan-gaan wu rɔ gego à. ¿Ko nɔ cɔnog um ho'osbu nɔ ko-Gwɔmo-wu un **Yahuda**-ne?”

⁴⁰ Ye 'yonsuru ʉs-cɔr yokokɔ, ye zee, “Ay, wu ka wu á! Se de Barabas!” (Barabas ne wan-kwup-de un hun-ne wu rowe.)

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jeɾo

¹ Ka da-de ne, **Biratus** zeeɾu, “A neke un Yeso ne. A bu'uru wu ʉs-sorog deen.” ² Karma-ne yeruru wu gond-o un yokor ur-hi. Ye cupuru wu cop-o jaas-o ɔ ut-gwomo. ³ Ye zeeɾu m-ha be-de un wu, ye rɔ m-zee, “Hoog ru she'et, ko-Gwɔmo-wu un **Yahuda**-ne!” Ye ro wu un hwooge ut-raag.

⁴ **Biratus** dooru m-rwuun, wu zeeɾu ye, “Gwot nɔ, wu ka um he nɔ m-rwunte remen nɔ nept unze me kum wu un de ken **ba'as-de** ne á.” ⁵ Ka da-de ne Yeso rwuunuru eso un gond-o un yokor ne un cop-o jaas-o ne. **Biratus** zeeɾu ye, “To, wu ka.”

⁶ Bɔ Gwomo-ne ye un kon-se Shir un dorog-ne ne yan-'erde un **Pyo-o Shir** hyente wu à, ye 'yonsuru ʉs-cɔr yokokɔ. Ye rɔ m-zee, “A kem wu o-kan! A kem wu o-kan!”

Biratus zeeɾu ye, “Neke nɔ un hi un nɔ, nɔ he nɔ kem wu. Amba me hyan wu un de ken **ba'as-de** ne á!”

⁷ **Yahuda**-ne shasuru, “Ai, te rɔ o-karamsa ne. Ka **karamsa**-o ne depete a ho wu remen wu muute hi un de un wu **Wà-wu Shir**.”

⁸ Bɔ **Biratus** hogute ka ma-tɔ à, wu ja'asuru hoge o-gyer. ⁹ Wu warguru m-cow un pyo un Yeso ne. Wu zeeɾu Yeso, “¿Ke ne ɔ ne o rwuun?” Amba Yeso shas wu á. ¹⁰ Remen Yeso yagute wu m-shas, **Biratus** zeeɾu Yeso, “¿Wɔa shes me ut-ma á? ¿Wɔ nap unze me ur-beeb ne de un ho'os-m ru á, me tomso ne ur-beeb ne de un kam-m ru o-kan á?”

¹¹ Yeso zeeɾu wu, “Wott de ken beeb-de be un de á, yade urege unze Shir-ye ya'anu wɔ de rwuun-mɔ n-ton á. Remen

kááne net-wu hante me be un du à, **ba'as-de** un wu jishte **ba'as** un du."

¹² Bọ **Biratus**, hoge kááne à, wu hoqburu cow-yo wu ho'osté wu. **Yahuda**-ne ja'asuru 'yons us-cor yokoko. Ye ro m-zee, "Urege de o ho'osté wu ka, wọ con ko-Gwomo **Sisar** o ka á. Ai, bọ un wu musse hi un de un wu ko-Gwomo à, wu yagute **Sisar** ut-yage o ka."

¹³ Bọ **Biratus** hogute ka ma-to à, wu rwuunuru un Yeso ne. Wu she'eturu un kwuur-o un piish ut-ma. Ka kwuur-o ro n-ton un "Gon o a gone ut-ta'ar à," o ye ro m-zee o-Gabbata à, un rem-de **ut-Ibra** à.* ¹⁴ Ka ho-de ne, ho-de m-zonge de remen **Biki-o m-Pas**.†

Ho-ur ro ur-hi, wu zeeru **Yahuda**-ne, "Ko-Gwomo no wu ka!"

¹⁵ Ye ja'asuru 'yons us-kan yokoko. Ye ro m-zee, "A nom un wu ne! A nom un wu ne! A kem wu o-kan!"

Biratus zeeru, "¿A kem ko-Gwomo no o-kan?"

Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye zeeru wu, "Ai, tett ko-Gwomo á, se **Sisar**."

¹⁶ Ka da-de ne, wu ya'asuru Yeso be-de un ye, ye kemet wu o-kan.

A kamag Yeso o-kan

(Mati 27:32-44; Mark 15:21-32; Ruka 23:26-43)

¹⁷ Ye nekururu un Yeso ne. Yeso dekururu **kan**-o a hette wu m-kam à, ha-mo un be-de a m-zee *Caar-o ut-hi* à (**ut-Ibra**‡ ne ye ro o m-zee, *o-Gorogota*). ¹⁸ Kane o, ye kame wu o-kan. A kamag nen yoor tomso ne, Yeso dooru ye tet, wan-gaan un kom-o ur-kwanta, wan-gaan un kom-o ur-re. Yeso ro un tete-o un ye.

¹⁹ **Biratus** genuru m-gen, wu kamuru n-te o-kan o a kemte Yeso à. Rii-yo wu gene à, yo ka unze, "Yeso wu o-Nazaret, ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne." ²⁰ Ka gen-mo a kemte Yeso à, **Yahuda**-ne karantute mo deen remen be-de a kame Yeso à, yow yow o-bo ne o. A geneg to **ut-Ibra**§, ut-Roma ne, **ut-Girik** ne. ²¹ Gwomo-ne ye un kon-se Shir haaru be-ur **Biratus**. Ye zeeru **Biratus**, "Tasse o gen 'Ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne' á, se de o gen 'Ka net-wu zeege hi un de un wu ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne.' "

²² **Biratus** shasuru, "Ai, rii-yo um gene à, um geneg o ka."

²³ Bọ karma-ne komte kam un Yeso o-kan à, ye wonguru cop-to un wur-o un wu. Ye cooguru to kwukur-ut nass. Kọ wu ke ko-karma-wu, wu dekururu kwukur-ur gaan. Ye dekururu

* **Bor-us op us-jero:13** 19:13 Kọ: ut-Arameki. † **Bor-us op us-jero:14** 19:14 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-Masar à. ‡ **Bor-us op us-jero:17** 19:17 Kọ: ut-Arameki. § **Bor-us op us-jero:20** 19:20 Kọ: ut-Arameki.

matuku-de ʉn wʉ. Ka matuku-de nɛ komo, de ʉn wa-ʉr-gaan de ʉn hɔn-de ʉn de.

²⁴ Yɛ zɛɛrʉ hi ʉn de ʉn yɛ, “Taase a yoog-de, sɛ dɛ a nom nɔ o-gwambɛ, a gʉt nɛt-wʉ he de m-rɛ à. Wʉ rɛ nɛ à, wʉ wʉ rɔ wa-ʉr-matuku.” An nom kááne remen a shoostɛ rii-yo a gɛnɛ n-mɛ Ma-tɔ Shir à, ʉnze,

“Yɛ wongʉtɛ hi ʉn de ʉn yɛ ɔp-ʉt re.

Matuku ʉn de nɛ, yɛ nomʉrʉ o-gwambɛ ʉn de.”*

Ka bɔ-se nɛ ka karma-nɛ yɛ nomɛ.

²⁵ Tɔ, yow yow ʉn be-de a kame Yɛso o-kan à, inu Yɛso ʉn hen-nɛ inu ʉn wʉ nɛ, **Meri** nɛ ne'a Kirogɔs, **Meri** Magʉdarin wʉ, yɛ ro eso eso. ²⁶ Bɔ Yɛso hyentɛ inu ʉn wʉ káne à, ʉn wan-gaan nɛ be-de yan-neke-mɔ ʉn wʉ, ʉn wʉ wʉ ro m-ɔn nɛ à, yow yow ʉn wʉ nɛ. Wʉ zɛɛrʉ inu-o ʉn wʉ, “Inu, wʉ ka waragte caanɛ wà ru.” ²⁷ Ka da-de nɛ, wʉ zɛɛrʉ wan-neke-mɔ ʉn wʉ, “Wʉ rɔ inu ru.” Cin bɔ ʉn ka da-de nɛ, ka wan-neke-mɔ ʉn wʉ wʉ dɛkʉrʉ wʉ, wʉ jiturʉ wʉ ʉn hur-ɔ ʉn wʉ.

Mar-m Yɛso

(Mati 27:45-56; Mark 15:33-41; Ruka 23:44-49)

²⁸ Bɔ ʉn rwɔr ʉn ka ma-tɔ Yɛso nepse a komostɛ koyan, sɛ dɛ remen a shoostɛ ma-tɔ a gɛnɛ be-de ʉn Ma-tɔ Shir à, ka da-de nɛ, wʉ zɛɛrʉ, “Mɛ ʉn hogɛ o-**swɔot** ɔ m-hɔ.”† ²⁹ De ken gora-de ro kon shoosse ʉn hɔ-mɔ o-zambo nɛ káne. Yɛ musʉrʉ o-pɔog ʉn hɔ-mɔ o-zambo, yɛ ɔpʉrʉ ka pɔog-ɔ n-tɛ o-kang, yɛ tabburʉ ʉn nu-ɔ ʉn wʉ. ³⁰ Bɔ Yɛso suʉtɛ ka hɔ-mɔ o-zambo mɔ à, wʉ zɛɛrʉ, “A komostɛ koyan.” Ka da-de nɛ, wʉ kwʉmsʉrʉ ʉr-hi n-dak, wʉ argʉ m-mar.

A duug Yɛso n-tɛ o-tak

³¹ ʉntʉ ro ka hɔ-de, hɔ-de m-zongɛ remen **Biki-ɔ m-Pas** de komo nɛ taase a yagɛ u-tɔ ʉn yɛ n-tɛ o-kan kemo **Hɔ-de ʉr-Wʉwɛ** à, remen ka **Hɔ-de ʉr-Wʉwɛ** de hɔ-ʉr gɔs-de de. **Yahuda**-nɛ kɔnʉrʉ **Biratus** a jetem na-se ʉn yɛ, yɛ meret hɔr-m-hɔr a jukt yɛ. ³² Karma-nɛ haanʉrʉ, yɛ jetemsʉrʉ na-se ʉn ka nen yoor-yɛ yɛ a kame ʉn Yɛso nɛ à. ³³ Bɔ yɛ wɔontɛ be-ʉr Yɛso à, yɛ 'wɔss wʉ be'essʉtɛ wʉ mereste. Yɛ jet na-se ʉn wʉ á. ³⁴ Sɛ dɛ wan-gaan be-de ʉn ka karma-nɛ yɛ, wʉ duuru wʉ o-tak n-tɛ n-gɛn. Hyó-m rwʉʉnʉrʉ m-hɔ nɛ. ³⁵ (Nɛt-wʉ hyanɛ à, wʉ nomʉrʉ swɔ-se ʉn ka ma-tɔ remen nɔ sheret ʉn ce ʉn nɔ nɛ. Ka swɔ-se nɛ nip-ɔ. Wʉ nepstɛ komo nɛ nip-ɔ wʉ rɔ m-rwɔr.) ³⁶ An nom kááne, remen a shoostɛ Ma-tɔ Shir ʉnze, “Kɔ caar-yo ʉn wʉ o-gaan

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jeɾɔ:24** 19:24 Hyen komo: Bɔng 22:18. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jeɾɔ:28** 19:28 Hyen komo: Bɔng 69:21; 22:15.

a he de yo m-jet á." † 37 N-me ʉn de ken be-de ʉn Ma-to Shir to zeeɔ, "Ka neɔ-wʉ wʉ ye duu à, ye a gwɔt wʉ." ‡

Jʉk Yešo

(*Mati 27:57-61; Mark 15:42-47; Ruka 23:50-56*)

38 Ka da-de ne, **Yusuhu** wʉ o-Aramatiya wʉ ro **wan-neke-m Yeso** wukusse remen gyɛr-o ʉn **Yahuda**-ne à, wʉ konuru **Biratus** cɔw-yo wʉ dekt u-ʉr Yešo. Biratus ya'uru wʉ o-cɔw. Wʉ dekurʉ u-ʉr Yešo. 39 Nekodimu komo ne, neɔ-wʉ haane haan-mɔ ʉr-takan m-tɛt be-ʉr Yešo à. Wʉ haanuru ʉt-po'og ne to ʉn 'yo-se m-shi'igin se a m-aag ʉs-**mur** à, ʉn to ken to ne to a m-aag **arro** à, kutʉkse ʉn rigiza-o gaan.* † 40 Ye dekurʉ u-ʉr Yešo, ye yeruru de ʉn gund-ʉr pus-de mɔsse ʉn ka rii-yo m-shi'igin to ne bo **Yahuda**-ne ro m-nɔm da-o ʉn duk à. 41 Be-de a kame Yešo o-**kan** à, de ken wak-de ʉs-'yo de ro kon, yo hun-ne rotte m-hur m-yo à. Ka wak-de ne saag ro kon kane o-pʉ o, o a take he'edbe ʉn neɔ ʉn o á. Pak-o o-ta'ar o. O wooste kuke-ʉr rek-de de o-kur. 42 ʉntu ro ho-de ʉt-zonge de remen **Biki-o m-Pas** o ʉn **Yahuda**-ne de à, komo ne saag ro yow yow ʉn kane ne ʉn ka be-de a kemte Yešo ne o-**kan** à, ye neksuru Yešo kane.

Bɔr ʉr-kwɔɔz

Ine-m Yešo ʉt-marimar

(*Mati 28:1-8; Mark 16:1-8; Ruka 24:1-12*)

1 Ho-de o-Rahadi, **Meri** Magudarin haaru ʉn saag tet-m-tet. Wʉ hyanuru a dosste o-ta'ar ʉn ish ʉn saag. 2 Wʉ somnuru o-rek be-ʉr Simɔn Bitrus ʉn ka **wan-neke-m Yeso** wʉ ne, wʉ Yešo ro m-was ʉn wʉ ne à. Wʉ zeeru, "A dekste u-ʉr Gos-wʉ ʉn saag. Te napu ne be-de a heete de á."

3 Se Bitrus ʉn ka **wan-neke-m Yeso** wʉ ne, wʉ Yešo ro m-was ʉn wʉ ne à, ye ruuru, ye ro ʉn kaw ʉn saag. 4 Kap mo ʉn ye yoor-ye ruuru ʉs-rek. Ka wan-gaan-wʉ, wʉ Yešo ro m-was ʉn wʉ ne à, wʉ takuru Bitrus co. Wʉ ba'uru wʉ m-wɔ be-de ʉn saag. 5 Wʉ kakturu, wʉ ro m-segbe n-me. Wʉ hyanuru ka gund-o pus-o o, o a hokke u-ʉr Yešo à, o ro esse. Wʉ ne wʉ cɔw á. 6 Ka da-de ne, Simɔn Bitrus woɔnuru ʉn n-jim de ʉn wʉ, wʉ cɔwuru ʉn saag. Wʉ hyanuru ka gund-o pus-o o esse. 7 O ro mɔsse ʉn ka gund-ʉr pus-de de ne de a ro yerute Yešo ʉr-hi à. Ka gund-de pussuru ʉn hi ʉn de ʉn de, de yage ká gund-o ʉn juk-o ʉn hon. 8 Se ka wʉ Yešo

‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jeɾɔ:36** 19:36 Hyen komo: Rwʉ 12:46; Qog 9:12; Bɔng 34:20.

§ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jeɾɔ:37** 19:37 Hyen komo: Zeɔa 12:10; Hyan 1:7. * **Bɔr-ʉs ɔp**

ʉs-jeɾɔ:39 19:39 ʉt-Girik: Nu-se ʉn ka rigiza-o wɔɔse kiroguram-ʉt ʉr-kwɔɔz ʉn ɔp-ʉt taan [35]. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jeɾɔ:39** 19:39 Hyen komo: Yoha 3:1-2.

ro un was à, wu ba'e m-wò un saag à, wu cowuru un ce un wu ne. Wu hyanuru, wu sheruru unze Yeso inute un hoog ne. ⁹ Ye ro nak unze Ma-to Shir ro gense unze wua ine un hoog ne á.

*Yeso rwuntute hi un de un wu
be-ur Meri Magudarin*

(Mati 28:9-10; Mark 16:9-11)

¹⁰ Ka **yan-neke-m Yeso** ye nen yoor-ye argu jo o-hur. ¹¹ **Meri** ro eso un ish un saag us-'won. Wu ro un ka 'won-se, wu kakturu, wu segburu ish un saag. ¹² Wu 'wossuru **yan-tom-ye Shir** nen yoor un cup-to un gund-ut pus-to ne tara be-de u-ur Yeso ro'e russe à, wan-gaan so ur-hi, wan-gaanu ne so us-na.

¹³ Ka **yan-tom-ye Shir** ye, ye cituru **Meri**, "¿Remen yan o wotte us-'won?"

Wu zeeru ye, "Ai, a dekste Gos-wu re, me napu ne be-de a heete wu á." ¹⁴ Bo wu rurte kaáne à, wu byanduru, wu 'wos Yeso wu ka eso. Amba wu nap unze Yeso wu á.

¹⁵ Yeso cituru wu, "¿Ne'a, remen yan o wotte us-'won? ¿Wan wu ne wò o-hoob?"

Meri ro o-gwot wu hyene wu zee wa-o-kat-wu cite wu, wu zeeru wu. "Gyer Shir, urege wò deke wu, o ruru me be-de o esse wu à, um dekt wu."

¹⁶ Yeso zeeru wu, "**Meri.**"

Wu zeeru **ut-Ibra**,* "Rabboni!" (Unze Wa-ur-Yoos).

¹⁷ Yeso zeeru wu, "Wò bop me á, har m-moka me un go da be-ur Tato re á tokon. Se de o neke be-ur or re ne, o ruru ye unze man de be-ur Tato re, komo ne Tat no, Shir re wu ro, komo ne Shir no."

¹⁸ Se **Meri** Magudarin wu haaru, wu zeeru **yan-neke-m Yeso**, "Um hyanag Gos-wu!" Komo wu ruru ye ma-to Yeso ruru wu à.

*Yeso rwuntute hi un de un wu
be-de yan-neke-mo un wu*

(Mati 28:16-20; Mark 16:14-18; Ruka 24:36-49)

¹⁹ Ka de ur-ryot, ka ho-de o-Rahadi de, ish-se ut-kuke se un **yan-neke-m Yeso**, ro tigusse, remen un gyero un yan-co o un **Yahuda**-ne. Se Yeso wu woonuru, wu esuru n-tete o un ye, wu zeeru, "M-gwugwu be un no!" ²⁰ Bo wu zette kaáne à, wu kuturu ye ut-kom un gen-yo un wu ne. Yan-neke-mo un wu nomuru zak-o un hyan-mo un wu.

²¹ Yeso dooru m-zee, "M-gwugwu be un no! Bo Tato re tomne me à, ka bo-se ne, o um tome no." ²² Bo wu rurte kaáne à, wu hururu ye **Kukt-o Shir**. Wu zeeru ye, "Goks

* **Bqr ur-kwooz:16** 20:16 Kq: ut-Arameki.

nō Yo-mō un **Kukt-o Shir**. ²³ Kap bō un yē nō sokse **ba'as-to** un yē à, Shir soksutē yē tō. Yē nō sokse nē **ba'as-to** un yē á, Shir sokse yē tō á.”†

Yeso un Tomas ne

²⁴ Da-de Yeso haanē be-de yan-neke-mō un wū à, Tomas ro mōsse un yē nē á. Tomas rō wan-gaan be-de un ka nēn op un yoor-ye, (wū a m-aag *ko-Pese* à). ²⁵ Yē ken **yan-neke-m Yeso** yē, yē zeerū wū. “Tē hyanag Gos-wū na!”

Amba wū zeerū, “Un ya um hyanag wu-yo o-kusa un kom-to un wū, um ru o-jow un yo á, um ru tomso nē kom-o re un riib-o un gen-ye un wū á, man sher á.”

²⁶ Bō a rewutē hō-ut eer à, yan-neke-mō un wū ro o-hur mōsse un Tomas nē. Yē tigusse us-ish. Yeso haanurū, wū esurū n-tetē o un yē. Wū zeerū, “Sarruma-o nō!” ²⁷ Wū zeerū Tomas, “Rwō jow-o ru kàñe, o gut kom-o re. Tapan kom-o ru kàñe komo nē o ci gen-o re. Taase o she'et wan-koob-de m-sher á, amba sher unze mē m-hoog nē komo.”

²⁸ Tomas shasurū, wū zeerū, “Gos-wū re! Shir re!”

²⁹ Ka da-de nē, Yeso zeerū wū, “¿Remen o hyanag mē o hantē o shertē? Ya-o-kwum-ye, yē hyane mē á, amba yē shereg.”

Yo hantē a genet ka takurda-o à

³⁰ Yeso nōmog rem-se ut-hyat deen un hōn-n-hōn un yish-ye un yan-neke-mō un wū se a genē un ka takurda-o á. ³¹ Amba mēn gen tō ka remen nō sheret Yeso wū rō **Kiristi, Wà-wū Shir**, nō kumut hoog nō shere un jin-de un wū.

Bor ur-kwooz o-gaan

Yeso un ship un jan-ye ut-hyat ne

¹ Ka da-de nē, Yeso rwūunurū be-de yan-neke-mō un wū komo, n-riib un Mar-o o-Gariri.* Ka bō-se nē, o wū rwunte hi un de un wū. ² Simōn Bitrus nē un Tomas (wū a m-zeē *ko-Pese* à), un Nataniyar nē (ko-wa-o-Kana dak-o o-Gariri), un yakar nē yē ma Zebēdi, un yē ken yan-neke-mō un wū yē nē nēn yoor, kap mō un yē yē ro mōsse. ³ Simōn Bitrus zeerū yē, “Mēn ha ship un jan.”

Yē zeerū wū, “Kō tē tē dorū wō.” Yē ruurū. Yē heburū m-hō o-hat nē. Amba yē hoks ship un rii un ka tet-mō á.†

⁴ Sō un gas-o un ish, yē rō n-mē o-mar, yē hyanburū net-wū ka eso n-riib, amba yē nap unze Yeso wū á. ⁵ Yeso zeerū yē, “Yan-yen-de nē, ¿kō nō hoog jan?”

† **Bor ur-kwooz:23** 20:23 Hyen komo: Mati 16:19; 18:18. * **Bor ur-kwooz o-gaan:1** 21:1 ut-Girik: Mar-o o-Tiberiyos. † **Bor ur-kwooz o-gaan:3** 21:3 Hyen komo: Ruka 5:5.

Ye shasuru wu, "Ay."

⁶ Wu zeeru ye, "Jorbu no o-yo un kom-o ur-re de o-hat. Noa kum jan." Ye jorburu o-yo n-te m-ho har ye hoks m-nakan a, remen moor-to un jan.‡

⁷ Se ka wan-neke-mo un wu mo wu, wu Yeso ro m-was un wu ne a, wu zeeru Bitrus, "Gos-wu na wu hwaa!" Bo Simon Bitrus hogute unze Gos-wu wu un ye wu a, wu copuru cop-o un wu remen wu ro possussute cop-o un wu da-de wu ro'e m-senge, wu 'hebutu o-mar a. ⁸ Ye ka yan-neke-mo un wu ye, ye kuse n-me o-hat a, ye ro n-me un jan ne doro doro remen yett ur-hew o-riib ne a. Hew-de un ye n-riib m-ho ne us-na zungu-us tet-se. ⁹ Bo un rwuun-mo un ye o-zang, ye 'wossuru eng-to o-ra o-jan ne n-ton kane, komo burodi-ur ro kon kane.

¹⁰ Yeso zeeru ye, "Hante no ye ken jan-ye be-de un ye no bopne m-moka a."

¹¹ Simon Bitrus cowuru o-hat, wu nakuru o-yo shoosse un jan-ne nu-ye nu-ye zungu-o gaan un kwooz-ut yoor un op un tet [153]. Amba kap un nu-se un ka jan-ye ne ka yo-o o yooge a. ¹² Yeso zeeru ye, "Haan no, no beks." Be-de yan-neke-mo un wu ne komo ba un wu nome jaab-o ut-men, wu cit wu kowan wu wu ro a remen ye nepste Gos-wu un ye wu. ¹³ Yeso haaru, wu deknuru ka burodi-o, wu ya'asuru ye o o-jan ne. ¹⁴ Haan-m atette-mo ka Yeso rwuntute hi un de un wu be-de un yan-neke-mo un wu cin da-de a 'yonse wu ut-marimar a.

Yeso ne un Bitrus

¹⁵ Bo ye komte ur-beks a, Yeso zeeru Simon Bitrus, "Simon, wa **Yohana**, zo jiishe or ru ne un con-ut re?"

Simon Bitrus zeeru wu, "Oho, Gos-wu re oho, ko wo de, o nepste um conog wo."

Yeso zeeru wu, "Nom gut-de un yan-dor re bo a un gut-de un ca a."

¹⁶ Wu dooru wu m-zee ayoore-o, "Simon, wa **Yohana**, zo conog me, ko?"

Wu zee, "Oho, Gos-wu re oho, ko wo, o nepste um conog wo."

Yeso zeeru wu, "To, nom gut-de un yan-dor re."

¹⁷ Yeso dooru wu m-cit kaane har atette-o, "Simon, wa **Yohana**, zo me m-con?"

Bitrus naasuru ut-men remen ka rwor-m atette-mo mo Yeso zee, "zo wo me con?"

Wu ne, wu zeeru, "Gos-wu re, ai, o nepste koyan kap. O nepste ne unze me wo m-con."

‡ **Bor ur-kwooz o-gaan:6** 21:6 Hyen komo: Ruka 5:6.

Yeso zeeru wu, "To, nom gut-de un yan-dor re. ¹⁸ Me no m-rure o-nip, da-de un yakar-ut ru o ro un cupu un hi un du ut-matuku, o arguru co-o o cone a. Amba wo mongse, se wo tabbe ut-kom wu ken wu cupu wo, wu nek wo be-de wo cone a." ¹⁹ (Wu un rwor kaane remen wu ro m-me'es un gon mar-mo Bitrus hette wu sekemste Shir a). Bo Yeso komte m-rwor kaane a, wu zeeru Bitrus, "Dond me."

Yeso un ye ken yan-neke-mo un wu ye ne

²⁰ Bitrus byanduru, wu 'woss ka **wan-neke-m Yeso** wu, wu Yeso ro m-was a. (Ka net-wu ro tosse un her-o Yeso un ka biki-o a. Komo ka net-wu cituru Yeso, "Gos-wu, zwan-wu ne he wu m-ya'as?")§ ²¹ Bo Bitrus hyente wu a, wu zeeru Yeso, "Gos-wu re, zwu ka net-wu ne? zYa he wu m-kor?"

²² Yeso zeeru wu, "Ko me zee wua nom hoog har um muunte, zya daaru wo? Wo de, dond me." ²³ Remen kaane ka ma-to yasuru be-de un or un ye ne unze ka **wan-neke-m Yeso** wu, wu he de m-mar a. Amba Yeso zee kaane wu he de m-mar a. Wu un zee, "Ko men zee wua nom hoog har um muunte, zya daaru wo?"

²⁴ Wu, ka **wan-neke-m Yeso** wu, wu ro Yeso m-su ye un ka ma-to. Wu gene to tomso ne. Te nepste ne unze su'e-mo un wu hond hond o.

Se ken rem-se ut-moor ne

²⁵ Se ken rem-se ro kon ut-moor ne se Yeso nome a. U rotte unze a gene ma-to un se un gaan un gaan, me um hyan ko hono o-dak un hi un de un o, o roa hoks dek un ka takurda-to a he m-gen a.

Senge-mo un yan-Tom Yeso

Rem-se ro n-me à:

Ut-zonge remen ko'ot-m Ma-to Shir 1:1-26

a. Karamsa-o Yeso o ur-kom un swor o-nu ne 1:1-14

b. Wu suge Yahudas à 1:15-26

Ko'ot-m Ma-to Shir o-Urusharima 2:1—8:3

Ko'ot un Ma-to Shir n-me o-Judiya, o-Samariya ne 8:4—12:25

Senge-m Burus 13:1—28:31

a. Hew-ur Burus de un remen takan ko'ot un Ma-to m-Rerem 13:1—14:28

b. Morog-de un sek-ye yan-dor n-me o-Urusharima 15:1-35

c. Hew-ur Burus o-ayoore-o remen ko'ot un Ma-to m-Rerem 15:36—18:22

d. Hew-ur Burus o-atette-o remen ko'ot un Ma-to m-Rerem 18:23—21:16

e. Burus wu a ka'e à n-me o-Urusharima, o-Kaseriya, o-Roma ne 21:17—28:31

Yeso daag n-Ton o-shir

(Mark 16:19; Ruka 24:49-51)

¹ Tiyaporus, un takurda-o re o ur-takan, um genutu wo ma-to un kap o un bo un rem-se Yeso ba'e m-nom à, komo un se wu ba'e m-yoos ne à, * ² har ha-mo un ho-de a deke wu ha-mo n-Ton shir à. Rii-yo a dekt wu n-Ton, wu nomsute yan-Tom-ye un wu ut-ma, ye wu daage à. Beeb-de un **Kukt-o Shir** guuru ye m-sheer un nap un ka rem-se Yeso ruru ye à. ³ Bo wu suute ur-koob, wu meret n-ton o-kan à, wu rwunuru un hoog ne be-de un ye. Wu nomog ut-ho kwooz-ut yoor [40], wu kutu ye us-rem go-us-go unze ma-to un inemo un wu nip-o. Wu ro m-rwor un ma-to un **Gwomo-to Shir**. ⁴ Da-o wu ro be-ur gaan un ye ne à, wu nomo ye ut-ma. Wu zee, “No jar no yage o-Urusharima á. Wasu no se nu-o Tato re swore à shiig o-nip, ka o um ruru no un nu-o re à, unze,† ⁵ **Yohana** yo'oste hun-ne m-ho, amba kané ut-ho ha-mo co, a yo'os no un **Kukt-o Shir**.”‡

A dek Yeso n-Ton shir

⁶ Bo **yan-Tom Yeso** morgute à, ye citu Yeso. Ye zee, “Wan-Koyan, im-moka o o he muute un **Isra**-ne ut-gwomo?”

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Ruka 1:1-4. † **Bor-o gaan:4** 1:4 Hyen komo: Ruka 24:49. ‡ **Bor-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Mati 3:11; Mark 1:8; Ruka 3:16; Yoha 1:33.

⁷ Yeso zeeru ye, “Tato-o cot wu ro wan-gwomo to un hongse o-da, amba no a 'ya no beeb-de un nap un to ka á. ⁸ Amba noa kumus ur-beeb da-o **Kukt-o Shir** o kyergundu no. Noa warag yan-swose un ma-ut re o-Urusharima, un kap o n-me un dak-o o-Judiya ne, o-**Samariya** ne, har hamo un ma-de un hono o-dak.”§

⁹ Bo wu rurte kaane à, ye o-gwot, a argu wu m-dek n-Ton shir. O ken ke'ente-o hokuru wu. Ye do wu m-hyan á.*

¹⁰ Bo ye rotte un hor un yish n-ton à, wu komo wu ro marag, un gyept-o yish. Ye gwotururu ye 'wos **yan-tom-ye Shir** yoor eso un her-o un ye, ye cupste matuku-ut pus-to. ¹¹ Ye zeeru, “No hun-ne ye o-Gariri, zremen yan o notte eso eso un gwot-o n-Ton shir? Ka Yeso wu a deke be un no hamo n-Ton à, wua do m-muun bo no hyane arag-mo un wu à.”

A dak Matiyas wu dek con-ur Yahudas

¹² Yan-Tom Yeso yagute “**Haag-o un 'yo-se o-Zetun,**” ye argu m-warag o-Urusharima, un hew-de un hohond-mo un purug-de ur-mer [kiromita 1]. ¹³ Bo ye cuwte o-bo à, ye daaru kuke-o a ma'e n-ton un or un o be-de ye ur-she'et à. Ye ro'e kane à, ye ro, Bitrus ne, **Yohana** ne, **Yakubu** ne, Andarawus ne, Pirip ne, Tomas ne, Bataromi ne, Matiyos ne, **Yakubu** ne (wa Arupayes), Simon ne (wu a m-aag ya'as ur-hi à), komo un Yahudas ne (wa **Yakubu**).† ¹⁴ Kap ye ka ye hwoog ur-hi un nom us-kon, barag-se un ye us-gaan mosse un ye ken ne'a-ne ye ne, un **Meri** ne inu Yeso, komo un hen-ne Yeso ne.

¹⁵ Un ka da-o, **yan-dor Yeso** morgute (be-de un hun-ne zungu-o gaan ur-kwooz ne [120]). Bitrus inuru eso, wu zee, ¹⁶ “Or re ne, se Ma-to Shir shiig o-nip to **Kukt-o Shir** rwore n-ga un nu-o ko-Gwomo **Dawuda** mosse un Yahudas ne à, wu hante bu-se a shipte Yeso à. ¹⁷ Remen Yahudas n-ga wangaan wu be-ur na yan-ko'ot un Ma-to Shir, a ya'assutu wu komo gwuug-de un wu n-me un ka senge-mo.”

¹⁸ (Un 'yons-de un senge-mo un wu ne m-yo mo, Yahudas ooruru o ken pup-o. Wu heeru ur-boog, men-o un wu nupsuru, saw-to ut-men to un wu kap to rwuunu n-do. ¹⁹ Kap ya-ur-she'et o-Urusharima ko wu ke nepste rii-yo kore à, har atte m-aag un ka pup-o “Akardama” un rem-de un ye, o ro *Pup-o m-Hyó.*)‡

²⁰ Bitrus zeeru, “Remen gense to ro n-me un takurda-o un Sep-to ur-Bongon unze,

§ **Bor-o gaan:8** 1:8 Hyen komo: Mati 28:19; Mark 16:15; Ruka 24:47-48.

* **Bor-o gaan:9** 1:9 Hyen komo: Mark 16:19; Ruka 24:50-51. † **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Mati 10:2-4; Mark 3:16-19; Ruka 6:14-16. ‡ **Bor-o gaan:19** 1:18-19 Hyen komo: Mati 27:3-8.

“ ‘A ginim hur-o ɔn wu,
taase netu she'et n-me á. 'Š
A zeste komo,

'Con-de ɔn wu, wu ken net-wu dek.'*

²¹ Remen kaane, se a deeg wu ken wu be-de ɔn ka hun-ne ye, wu ro be-ur gaan ɔn na ne à, kap ɔn ho-to Wan-Koyan Yeso ro m-ma'as ur-hew ɔn na ne à. ²² Depete wu ka net-wu warag wa-us-swɔ be-ur gaan ɔn na ne cin da-o **Yohana** ro m-yo'os ɔn Yeso m-ho à har ha-mo ɔn ho-de a deke Yeso be-ur na ha-mo n-Ton shir à. Dore-o wan-gaan n-me ɔn ka hun-ne ye est be-de ɔn rwor ɔn ma-to ɔn ine-mo ɔn wu ut-marimar be-ur gaan ɔn na ne.”†

²³ Ye hanturu hun-ne yoor:

Yusuhu wu a m-aag Barusabas à
(wu a komo m-aag Justus à),
komo ɔn Matiyas ne.

²⁴ Ye nomu us-kon: Ye zee, “Wan-Koyan, o nepste hur-de ɔn ko wu ke. Kutu te wu o daage be-de ɔn ka hun-ne yoor-ye à, ²⁵ remen wu waragte ko-**yan-Tom Yeso**, ɔn ka senge-mo Yahudas yage wu nekuete ka be-de Shir daage remen wu à.”

²⁶ Ye nom ur-barag. Barag-ur he'enuru Matiyas. A rwo'u wu komo wu wargu ko-**yan-Tom Yeso** mosse ɔn ka nen op o-gaan ye ne.

Bɔr-ɔs yoor

Haan-mo ɔn Kukt-o Shir

¹ Bɔ ho-de ɔn **Biki-o o-Pentekos** woonte à, myet **yan-dor Yeso** ro be-ur gaan.* ² Da-o gaan, a hoguru o ken zaaz-o n-ton untun o ɔn caari-mo m-yo, o shoosuru kap o ɔn ka hur-o ye rotte ur-morog n-me à. ³ Ye hyanuru to ken rii-to sa o zee rem-to o-ra. To comsuru be-de ɔn ye, to ro m-cire ɔn hi-de ɔn ko wu ke.

Ho-to ɔn haan-mo ɔn Kukt-o Shir

⁴ A shoosu ye kap ɔn **Kukt-o Shir**. Ye ciru m-teper ɔn rem-ut hor-to bɔ Kukt-o ya'u ye cow-yo m-teper à. ⁵ To, ɔn ka ho-to, **Yahuda**-ne deen ro ur-she'et o-Urusharima. Ye ro ɔn dor-o o-**karamsa** m-sok ne ne. Ye ɔn haan rwuun-mo ɔn ko kenɛ ɔn hono o-dak remen ye nomot **Biki-o o-Pentekos**. ⁶ Bɔ ye hogute zaaz-o ɔn ka yo-mo à, hun-ne morguru deen. Kap mo ɔn ye ye bopuru o-nu, remen kap mo ɔn ye hogute morog-de **yan-dor Yeso** ro m-teper ɔn rem-de ɔn dak-o ɔn

Š **Bɔr-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Bɔng 69:25. * **Bɔr-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Bɔng 109:8. † **Bɔr-o gaan:22** 1:22 Hyen komo: Mati 3:16; Mark 1:9; Ruka 3:21; Mark 16:19; Ruka 24:51. * **Bɔr-ɔs yoor:1** 2:1 Hyen komo: Rewi 23:15-21; Kara 16:9-11.

ye. ⁷ Ye bopu o-nu m-sok ne, ye zeeru, "Ashi, ¿myet-o un ka ye ro tep à, ya-o-Gariri-ye ka á? ⁸ ¿Nomu un ya re ne ko wu ke be-ur na rotte m-hoge ye ro m-teper un rem-ut na? ⁹ Myet-m na ro m-hoge. Ye ken ye be-ur na:

Ya-o-Patiya-ye, un
Ya-o-Madi-ne, un
Ya-o-Eram-ne, un
Ya-o-Mesopotami-ne, un

Ya-o-Judiya-ne, un
Ya-o-Kapadoki-ne, un
Ya-o-Pantus-ne, un
Ya-o-Asiya-ne, un

¹⁰ Ya-o-Pirijiya-ne, un
Ya-o-Bampiriya-ne, un
Ya-o-Masar-ne, un

Ya-o-Kireni-ne so un dak-o o-Ribiya, un

Ya-o-Roma-ne, ye ro haante ur-hamat o-Urusharima
¹¹ (Ka ye ro m-hoge un rem-de **ut-Ibra** un ut-Girik ne à, ye a mate n-me un jor-se **Yahuda**-ne un ye waktune ye cuw gon jor-õs na ne à).

Un ya-o-Kirit-ne, un
Ya-o-Raraba-ne.

Kap a m-hoge ye ro m-teper un rem-ut na caari-se us-rem se Shir nome à!" ¹² Myet ye bopu nu-se un ye, ye nap yo m-nom á, ye zeeru hi-de un ye, "¿Ya un yo ne yo ka?"

¹³ Amba ye ken ye nomo ye ur-ar ye zee, "Ke-mo ye swo'e mo bopu ye."

Rwor un ma-ut Bitrus

tõ wu rwore Biki-o o-Pentekos à

¹⁴ Bitrus inu eso un ka op un wan-gaan ye ne, wu 'yonsu us-cõr. Wu zeeru ka buug-de un hun-ne de, "No or re ne, **Yahuda**-ne un kap o un ya-ur-she'et o-Urusharima ne, hõgu nõ m-sok ne. Komo nõ was un rii-yo um he nõ m-rure ne à. ¹⁵ Ka hun-ne ye ye swo m-ke bõ nõ us-barag á. Nõ nak m-mõka kwõm-õs jerõ se cot se n-sot. Komo kanõ a m-swõ n-sot á. ¹⁶ Tõ ka, ai, tõ tõ Jower **wan-Rwor un Ma-tõ Shir** rwore unze,

¹⁷ " 'Shir zeeg: Un hõ-tõ ur-kõm,

man duusunõ myet o un hun-ne Kukt-o re.

Yakar nõ yan-campo-ne un yan-ne'a-ne ne

yea kõ'õt ma-ut re,

hyangan-ut a haan yan-campo nõ ne,

mõng-ne ye un campo-ne nõ bo-õs a re ye.

¹⁸ O-nip, har ma un ka hõ-tõ man duusunõ Kukt-o re

be-de un guw-ne re campo-ne un ne'a-ne ne,

yea kõ'õt ma-ut re.

- 19 Man rwunte saw-to ut-hyat un kus-o n-ton,
un saw-to o-made ne kanē n-dak,
to ro m-hyó, o-ra ne, un hye-ur rim-de ne.
- 20 A mus ur-ho o-comb,
o-reng komo yoa wakte o-jaas yo untun m-hyó,
rii-yo ho-de un muun-m Yawe de woonte,
ka caari-de ur-ho de, de m-sekemse.
- 21 Komo kowan wu aage un jin-ur Yawe, wua kum gwu.'†
22 "No or re ne **Isra**-ne, hogu no to ka ma-to. Yeso ko-ya-o
Nazaret net-wu, wu Shir rurū no o-nip unze wu gokste wu
à. Shir rwuntute to ka be-de un rem-se o-made, un rem-se
ut-hyat ne, us-napa ne se wu kutu na be-ur Yeso à, untun bo,
kap no nepste un to ka ne. 23 Ka net-wu, a un ya'as no wu
un bo Shir ro este à. Komo un nap-o un wu ne, no kamu wu,
no hoot wu un kom-to **ya-ur-ba'as** n-ton o-kan.‡ 24 Amba
Shir rurug wu be-de un gwomo-to m-mar. Wu 'yonstu wu
ut-marimar remen yatt-yo he m-nome komo mar-mo bupt
wu á. § 25 Remen ko-Gwomo **Dawuda** nomog ma-to un wu,
wu zee,
" 'Ur-ho bi me m-hyan un Yawe
wu ro be-ur gaan un me ne.
Remen wu ro un kom-o un re un de,
yatt rii-yo he me 'ya o-gyer á.
- 26 Remen kaane hur un de ro o-zak,
me un men-ut pus-to puu,
myet un kaane ne me net-wu ko-ya-m-mar,
man she'et o-saktō ne.
- 27 Remen woa yage hog-m re un saag á,
woa yage ne wu ro Wu ba m-Kukop à,
wu meret wu wumut á.
- 28 O yoosutu me cow-yo un hog.
Woa shoos me o-zak be-de m-she'et
be-ur gaan un me ne.'*

29 "Or re ne **Isra**-ne, man hoks no nome un ma-ut tato na
ko-yan-ga'e **Dawuda**. **Dawuda** mereste, a juks wu, saag-o
un wu komo o ro kon be-ur na har caane. 30 **Dawudawan-
Rwor un Ma-to Shir** wu, komo wu nepste Shir essussute
ut-ma un wu ne mosse us-tond ne, unze wua sagbe wu ken
wu ut-gwomo n-te baag-o un wu, bo wu sagbu to **Dawuda**
à.† 31 Bo **Dawuda** hyente yo ro co à, wu nomu ut-ma to
un ine-m **Kiristi**‡ ut-marimar, unze a yagu wu un saag á,

† **Bør-us yoor:21** 2:17-21 Hyen komo: Jowe 2:28-32 (ut-Girik). ‡ **Bør-us yoor:23** 2:23 Hyen komo: Mati 27:35; Mark 15:24; Ruka 23:33; Yoha 19:18.

§ **Bør-us yoor:24** 2:24 Hyen komo: Mati 28:5-6; Mark 16:6; Ruka 24:5.

* **Bør-us yoor:28** 2:25-28 Hyen komo: Bong 16:8-11 (ut-Girik). † **Bør-us yoor:30** 2:30 Hyen komo: Bong 132:11; 2Sam 7:12-13. ‡ **Bør-us yoor:31** 2:31 Wu Shir daagne à.

wur-o un wu komo o a wum á. ³² Shir 'yonste ka Yeso wu ut-marimar, na komo ya-us-tor-ye kap un to ka. ³³ A ya'ag Yeso m-sek wu she'et un kom-o ur-re o Shir. Komo wu gokste **Kukt-o Shir** be-de o-Tato, bo a swore o-nu à. Wu duusu na Kukt-o un wu, o hante rii-yo no m-hyan à, un yo no m-hoge ne à. ³⁴ Ba **Dawuda** wu da'e n-Ton á, amba wu un hi un de un wu, wu zeeq,

" 'Yawe zeeq Wan-Koyan re,

"She'et so un kom-o re o ur-re,

³⁵ har um ru'ut yan-yage-ut ru waragte rii-yo

o he m-yawag un na-us ru à."§ '

³⁶ "Remen kaane, kap o un hun-ne ye o-**Isra** ye nep unze ka Yeso-wu a kame o-**kan** à, Shir muutu wu Wan-Koyan, komo un **Kiristi**."

³⁷ Bo hun-ne hogute kaane à, ka ma-to do'uru ye ut-men, ye zeeru Bitrus un ye ka yan-Tom-ye Yeso ye ne, "Or re ne **Isra**-ne, zya a he no m-nom?"

³⁸ Bitrus zeeru ye, "Waktun no be-de Shir, a yo'os no m-ho n-me un jin-ur Yeso **Kiristi** remen a soksutu no **ba'as**-ut no. Noa kum yar-mo un **Kukt-o Shir**. ³⁹ Remen Shir un ess ka swore o-nu o rem no un yakar no ne, komo un ye ro **Yahuda**-ne á, kap o un ye Wan-Koyan Shir na he m-aag be-de un wu à."

⁴⁰ Wu ma'asuru ye un rure ut-ma deen to ye hette bop o-nip à, wu nakuru ye ut-to wu ro m-zee, "Ruut no hi un no be-de un swore ur-koob o ro un hi-de un ka yan-men-ut jaas-to ye, ka ye 'yare Yeso à." ⁴¹ Ye deke ma-ut Bitrus à, a yo'osuru ye m-ho. Un ka ho-de komo ye dooru ut-moor be-de un hun-ne dugu-us tet [3,000].

Bo she'et-de yan-dor Yeso ro à

⁴² Ye essu ur-hi kap o un ye be-de un yoos-de yan-Tom-ye Yeso ro m-yoos à. Ye ro m-re Rii-yo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan, un kon-se Shir ne. ⁴³ Ko wu ke bopuru o-nu, remen Shir ro un nom un rem-se o-made us-napa ne deen be-de un **yan-Tom Yeso**. ⁴⁴ Myet o **yan-dor Yeso** she'eturu be-ur gaan ba m-koos, koyan yo ye rotte à ye wonguru.*

⁴⁵ Ye baburu rii-yo ye rotte à, ye wongu ka ye rotte á. ⁴⁶ Ko de ke ho-de komo ye ro morge un **Pyo-o Shir**. Ye ro m-re Rii-yo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan un hur-to un ye, ye ro m-re m-swore ne un men-ut pus-to, un hur-ur gaan ne.

⁴⁷ Ye ro un bongon-de Shir. Ye ro komo un jin-ur so-de ne be-de un hun-ne kap. Ko de ke ho-de komo Wan-Koyan ro ye m-do'e un ye ro un kum un gwu à.

§ **Bor-us yoor:35** 2:34-35 Hyen komo: Bong 110:1.
Hyen komo: Seng 4:32-35.

* **Bor-us yoor:44** 2:44

Bor-us tet

*A taasute ko-ryam gom-o un
ryam-to un wu un ish-o un Pyo-o Shir*

¹ De ken ho-de Bitrus ne un **Yohana** ye ro m-neke un **Pyo-o Shir** un da-o un kon-se Shir, so un kwom-us tet-se m-rim. ² Un ish-o a m-zee *Ish-o ut-Ayowe* à, wu ken net-wu ro kon wu cin bo un mat-o un wu ryam-to wu rotte. Ko de ke ho-de a wu m-hante un ish-o un **Pyo-o Shir**, remen wu konot hwor be-de un ya-m-cow.

³ Bo wu hyente Bitrus ne un **Yohana** ro m-cow un **Pyo-o Shir** à, wu argu ye m-kon un hwor. ⁴ Bitrus ne un **Yohana** tuuru wu yish, Bitrus zeeru wu, "Gwot te." ⁵ Hur-de un ko-ryam argu m-warag be-de un ye, wu ro o-dish yea ya'as wu hwor.

⁶ Amba Bitrus zeeru, "Me rott hwor á. Amba rii-yo un rotte à, yo um he wo m-'ya. N-me jin-ur Yeso **Kiristi** wu o-Nazaret, ine eso, o hewe ur-hew!" ⁷ Bitrus shipuru kom-o un wu o ur-re, wu jaksu wu. Ba un rem, da-to us-na se un wu un yish-to un na-se un wu ne nomu m-'wons. ⁸ Wu gurgu kagat! Wu inuru eso, wu ciru ur-hew, un cowu un **Pyo-o Shir** da-o gaan un ye ne. Wu ro ur-hew, wu ro ut-nosse, wu ro komo un bongon-de Shir. ⁹ Bo hun-ne myet hyane wu ro ur-hew un bongon-de Shir ne à, ¹⁰ ye nape komo unze wu wu ro ur-she'et n-riib un *Ish-o ut-Ayowe* un **Pyo-o Shir** us-kon à. Ye bopu o-nu m-sok ne remen rii-yo ut-hyat yo ye hyane yo nomog mosse un wu ne à.

Rwor un Ma-to Shir to ma Bitrus ayoore-o

¹¹ Bo ka wa-ut-ryam-wu gamte Bitrus ne un **Yohana** à, kap o un hun-ne haanuru be-de un ye us-rek n-me un sak-o **Suremanu** à, ye ro un bopu un nu-se un ye. ¹² Bo Bitrus hyente kaane à, wu nomu hun-ne o-ko'ot. Wu zeeru, "No hun-ne ye o-**Isra**, zremen ya un o no bupte us-nu un to ka? Komo zremen ya un notte te o-gwot, sa o zee un beeb-de un hi un te o, ko remen senge-m te be-de un dor-o Shir o te ru'ute ka net-wu hewute ur-hew?" ¹³ Shir **Ibrahi**, un **Ishaku**, un **Yakubu** ne, Shir tat-ne te, wu sepsé ko-guw-wu un wu Yeso. **Biratus** ko-Gwamna nomu sakt-o wu ho'ostu wu. Amba un hek-o un kaane, no yo'ogte Yeso, no yagu wu komo ut-yage un co Biratus.* ¹⁴ Amba no yagu ka wan-ba-m-kukop wu ut-yage, Kashi un Net, no kon a ho'osundu no ka wan-ho un hun-ne wu.† ¹⁵ No hooru wu ro shi'it-de un hoog-o un ba m-ta à. Amba Shir 'yonstu wu ut-marimar, te

* **Bor-us tet:13** 3:13 Hyen komo: Rwuu 3:15. † **Bor-us tet:14** 3:14 Hyen komo: Mati 27:15-23; Mark 15:6-14; Ruka 23:13-23; Yoha 19:12-15.

komo te un swo-se un wu un to ka. ¹⁶ To, un beeb-de un jin-ur Yeso o, be-de m-sher un wu, o ya'e ka net-wu m-'wons. Net-wu ka, no nepstu wu. Be-de un m-sher be-ur Yeso, ka net-wu waragte kerker. Myet-m no, no hyeneste.

¹⁷ "Or re ne, un nepste un koob-de us-nap no nome to ka, kaane sek-ye no nome. ¹⁸ Amba un kaane Shir shooste rii-yo wu rwore un nu-o un yan-rwor un ma-to un wu à kap unze, **Kiristi**, wua su ur-koob. ¹⁹ Un remen kaane se, no yage **ur-ba'as**, no waktune be-de Shir remen a so'oste **ba'as**-ut no, ²⁰ komo remen Wan-Koyan wu he no do ye un jaab-o ut-men. Wua tomon no **Kiristi** dagan-mo un cin n-ga, wu ro Yeso. ²¹ Depete se Yeso she'essute n-Ton shir, har da-o a he muut us-rem us-pu se kap à, bo Shir rwore cin un n-ga à, un nu-o un yan-rwor un Ma-to Shir ye un ba m-kukop. ²² Remen **Mosa** zeeg, 'Yawe Shir no wua tomon no wu ken wan-rwor un Ma-to Shir wu kané be-ur or no, untun me. Raks no kap o un rii-yo wu he no m-rure à.† ²³ Komo bon wu yage raks un ka wan-rwor un Ma-to Shir wu à, a ruut wu n-me un buug-de un hun-ne ye Shir.'§

²⁴ "O-nip, bo un yan-rwor un Ma-to Shir ye nome ut-hyangan à, cin un Sama'era, un ye donde ne n-jim à, myet ye nomoste ma-to un ka ho-to. ²⁵ Hyangan-to a nome be-de un yan-rwor un Ma-to Shir à, rem no o, no ye komo he re un cim-yo tat-ne no, yo Shir swore o-nu un ye ne à. Ka to wu zette **Ibrahi**, 'Un baag-o ru a hette 'ya un baag-to un hun-ne ye un hono o-dak o-kwum.'* ²⁶ Bo Shir daage ko-guw-wu un wu à, wu ciru wu m-tomon be-ur no remen wu ye'et no o-kwum, wu rwuntute ko wu ke be-de un cow-se un men-ut jaas-to."

Bor-us nass

Bitrus ne un Yohana un co-o un Morog-de un Sek-ye

¹ Da-o Bitrus ne un **Yohana** ro ut-ma un hun-ne ne à, yan-**Cow un kon-se Shir** un ko-caari-wu un yan-'er-de un **Pyo-o Shir** ne, un **Saduki**-ne ne haanuru be-de un ye. ² Ye hogute us-ryaab remen **yan-neke-m Yeso** ro un yoose un buug-de un hun-ne unze marimar-ne a ine un hog ne bo Yeso ine à. ³ Ye argu m-ship un Bitrus un **Yohana**. Ye tigi ye se gas-o ish, bo rim-m ro nomoste à. ⁴ Amba hun-ne deen be-de un ye hoge ma-ut Yeso à ye sheru o-nip. Kap moor-to **yan-dor Yeso** wooru untun campo-ne dugu-us taan [5,000].

† **Bor-us tet:22** 3:22 Hyen komo: Kara 18:15,18 (ut-Girik). § **Bor-us tet:23**

3:23 Hyen komo: Kara 18:19. * **Bor-us tet:25** 3:25 Hyen komo: Taka 22:18; 26:4.

⁵ Gas-ɔ ish, gwomo-ne ɔn sek-ye ne ɔn ye ne, ɔn yan-yoos-de ɔn **karamsa**-to ɔn ye ne, ye moɔguru o-Urusharima. ⁶ Annas, ko-Gwomo-wu ɔn kon-se Shir, wu ro kanɛ be-ur gaan ɔn Kepas, **Yohana** ne, ɔn Arekanda, komo ɔn ye ro ne baag-ɔ ɔn Gwomo-ne ye ɔn kon-se Shir à. ⁷ Ye rwo'u Bitrus ne ɔn **Yohana** m-es ɔn tete-de ɔn ye. Ye cituru ye, ye zee, "¿Un to ke gwomo-to o, ko ne ɔn de ke jin-de no nomte ka senge-mo?"

⁸ Bitrus shiishe ɔn **Kukt-o Shir** ne, wu citu ye. Wu zee, "No gwomo-ne ɔn sek-ye ne ye ɔn hun-ne! ⁹ Caane sok-mo a nome ka ko-ryam-wu à, ¿mo mo no te us-cot o? ¿Komo no ɔn con no nep wu dosse wu ka gom-o? ¹⁰ Te conog no nep ɔn kap o ɔn hun-ne ye o-**Isra**-ne o-nip. Yo hante ka net-wu rotte eso kerker ɔn co-o no à, n-me ɔn jin-ur Yeso **Kiristi** ko-Nazaret o, wu no kame à, wu Shir 'yonse ut-marimar à. ¹¹ Ka Yeso-wu, wu ro:

" 'Ka pam-yo, yo ya-ut-ma yage à,
 amba m-moka yo yo komo arge ur-bon
 be-de ɔn pam-ye ut-ma.'*

¹² Yatt komo be-de a he kum ɔn gwu á, be-de ɔn jin-to a ya'e hun-ne ye ɔn hono o-dak kap à. Yatt jin-de a ya'ase de a zee se be-de ɔn de a he kum ɔn gwu á, se be-ur Yeso."

¹³ To, bo sek-ye hyente jaab-ɔ ɔn men-ut Bitrus ɔn **Yohana** ne à, komo ye napuru unze ye ya-us-nap-ye deen á, koob-ne ye komo, ye bopu o-nu, ye napuru ye she'ete ɔn Yeso ne. ¹⁴ Amba bo sek-ye hyente ka net-wu a taase ut-ryam à, wu ro eso be-ur gaan ɔn **yan-Tom Yeso** ne, ye taagu gom-de m-cep. ¹⁵ Ye zeeru **yan-Tom Yeso** ye ru ɔn ka be-de ɔn **Morog-de un Sek-ye** de, ye nomuru ut-orom ɔn or ɔn ye ne ne. ¹⁶ Ye zeeru, "¿Re o a he no m-nom ɔn ka hun-ne ye ne? Remen ɔn cen o bo ɔn kap o ɔn ya-ur-she'et o-Urusharima nepste unze a nomog yo ken rii-yo o-made yo be-de ɔn ka hun-ne ye. Yatt komo bo a he m-zee 'Ba kaane o á.' ¹⁷ Amba ɔn cen o taase ka rii-yo senge-m wo n-me ɔn hun-ne, se a nek ye ut-to, taase ba'asu ye, ye do nome ɔn net ut-ma n-me ɔn ka jin-de."

¹⁸ Ye dooru agbe ɔn **yan-Tom Yeso**, ye naku ye ut-to, taase ba'asu ye, ye nome net ut-ma, ko ye do ur-yoos n-me ɔn jin-ur Yeso. ¹⁹ Amba Bitrus ne ɔn **Yohana** shasuru, ye zee, "To, ¿ko hond hond o be-de Shir te jiish m-hoge ɔn ma-ut no arge Ma-to Shir? Ceker no ur-bon ne. ²⁰ Tea hoks m-she'et temb ɔn rii-yo te hogusse, komo te hyenes á."

²¹ Bo ye dotte ye nak ut-to à, ye argu ye m-ho'os. Ye taaguru bo ye he m-nom ye ye'et ye ur-koob à, remen kap

* **Bɔr-ɔs nass:11** 4:11 Hyen komo: Bɔng 118:22.

o un hun-ne ro un sekemse un jin-de Shir remen rii-yo kore à. ²² Ye bomog Shir remen ka net-wu a taase gom, o-made à, wu aragte us-hak kwooz-ut yoor [40] bo o-mat.

*Yan-dor Yeso konog ye kumut
jaab-o ut-men o un
ko'ot ut-ma ba o-gyer*

²³ Bo a ho'oste Bitrus ne un **Yohana** à, ye argu m-neke be-de un hun-ne ye un ye. Ye argu ye m-rure kap o un bo un rii-yo Gwomo-ne ye un kon-se Shir, un ye ro sek-ye ne ruru ye à. ²⁴ Bo ye hoge kaane à, ye daku cor-se un ye n-ton Shir. Ye zeeru, "Wan-Koyan, Wa-ut-Gwomo kap, wo wu nome o-Ton o-dak ne, m-sa ne, komo un kap o un rem-se ro n-me un to à.† ²⁵ Un **Kukt-o Shir** o nome ut-ma un ko-guw ru ne wu ro, tato te **Dawuda** à, o zee,

" '¿Remen ya un o ye ro **Yahuda**-ne á ye nomte us-ryaab? ¿Hun-ne komo ye nom barag-se un cow-se o-hwaa?"

²⁶ Gwomo-ne ye un hono o-dak dek zongeto m-dum, sek-ye ye un ye komo ye mossu ut-hi, us-ryaab un Yawe ne, komo un **Kiristi**.‡

²⁷ Nip-o, un bo-o Urusharima ko-Gwomo **Here** [Atipas] un Pantí **Biratus** ne ye mossute ut-hi un ye ro **Yahuda**-ne á, un hun-ne ye o-**Isra**-ne, ye ro us-ryaab un ko-guw ru ne Yeso, wu ba m-kukop, wu o daagne à. § ²⁸ Ye un nom un yo beeb un du un hur un du ne esse m-nom à cin n-ga ne ne. ²⁹ M-moka komo, Wan-Koyan, gwot bo ye ro un senge-mo ye ye'et te ur-koob à, 'ya guw-ne ru beeb-de us-rwun de un rwor un ma-ut ru ba o-gyer. ³⁰ Senge tapan un kom-o ru o un taas us-gom, nom komo rem-se o-made, un rem-se ut-hyat ne un jin-ur ko-guw ru Yeso wu ro ba m-kukop à."

³¹ Bo ye nomte kon-se Shir à, ka be-de ye rotte ur-morog à, de nukuru. Kap mo un ye argu m-shi un **Kukt-o Shir**, ye sengu rwor un ma-to Shir ba o-gyer.

Koyan yo un yan-dor Yeso ye ro m-wong

³² Myet **yan-dor Yeso** hur-to un ye ro kang-o gaan un barag-se un ye ne. Yatt-wu zee rii-yo wu rotte à, yo ma un wu yo un hon du un wu á, amba ye ro m-wong un or un ye ne myet yo ye rotte à.* ³³ Un beeb-de un **Kukt-o Shiryan-Tom Yeso** senguru rwor un ma-to un ine-m Wan-Koyan Yeso ut-marimar. Yar-mo Shir hokuru **yan-dor Yeso** myet-mo un ye. ³⁴ Har yatt-wu taage un yo ken rii-yo be-de

† **Bør-us nass:24** 4:24 Hyen komo: Rwuu 20:11; Nehe 9:6; Bong 146:6.

‡ **Bør-us nass:26** 4:25-26 Hyen komo: Bong 2:1-2 (ut-Girik). § **Bør-us nass:27** 4:27 Hyen komo: Ruka 23:7-11; Mati 27:1-2; Mark 15:1; Ruka 23:1; Yoha 18:28-29.

* **Bør-us nass:32** 4:32 Hyen komo: Seng 2:44-45.

un ye á. Remen kap ya-ut-kat ko ya-ut-hur ye sengutu to m-baab, ye un hante hwor. ³⁵ Ye ro m-ess be-de un **yan-Tom Yeso**, komo a ma'asu m-wong a ya'as kowan wu taage un yo ken rii-yo ur-she'et yo à.

³⁶ Kaane wu ken wu nome jin-de un wu **Yusuhu**. Wu ko **Rewi-wu**, takan-de un wu ko-ya-o-Sayipurur-wu, wu **yan-Tom Yeso** ro m-aag Barnabas à, (Unze, *Wan-do'e ur-hur jaab-o ut-men.*) ³⁷ Wu komo wu bak o ken kat-o un wu o, wu hanturu hwor, wu essuru be-de **yan-Tom Yeso**.

Bor-us taan

Hananiya ne un Sapiratu

¹ Amba wu ken net-wu jin-de un wu Hananiya un ne'a un wu ne Sapiratu, bak rii-yo ye rotte à. ² Wu wukuru ye ken hwor-ye be-de un ka hwor-ye un nap-o ne'a un wu ne. Wu hanturu o-gyes cot, wu ya'asuru **yan-Tom Yeso**.

³ Bitrus zeeru, "Wo Hananiya, ¿re nome o yagute **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** cuwut un hur un du, har o nomote **Kukt-o Shir** ut-bo, komo o wukute ye ken ye be-de un ka hwor-ye o-kat ye? ⁴ Rii-yo o bept o, ¿o ma ru o ka? Bo o bepse à, ¿a un mo wo us-cor o hante hwor? ¿Re o nome o nomot se ka barag-se un hur un du ne? Ay, net-wu o nome ut-bo á, Shir-o o nome."

⁵ Bo un hoge un ka ma-to, Hananiya heeru n-dak, wu maruru. Hun-ne ye hoge ka ma-to à, gyer-o hooru ye deen. ⁶ Beeb-ye inuru ye yeru u-de un wu o-gund. Ye ruutu wu n-do, ye jokuru.

⁷ Hohond-mo un awa-us tet se arge à, ne'a Hananiya cownuru. Wu nap yo kore á. ⁸ Bitrus zeeru wu, "¿Ruru me kom-de ka rii-yo a topu no un ka kat-o?"

Wu zeeru, "Ee, ta-de un ye de ka."

⁹ Amba Bitrus zeeru wu, "¿Re nome no mossute o-nu no megerte **Kukt-o Wan-Koyan**? Ka hun-ne ye joke campo ru à, ye un her-o un ish, dek-mo ye he wo komo ye ruut wo."

¹⁰ Ba un naas o-da, wu heeru un na-se un wu, wu maruru. Bo beeb-ye cowonte à, ye 'wos wu mereste. Ye argu wu m-keps, ye ruuturu wu, ye joku wu n-riib campo un wu.

¹¹ Gyer-o hooru kap o un hun-ne **yan-dor Yeso** un bo un ye hoge ka ma-to un ka rem-se ne à.

Yan-Tom Yeso nomog

rem-se o-made ut-moor ne

¹² Yan-Tom Yeso nomog us-napa un rem-se o-made ne ut-moor ne be-de un hun-ne. Myet-mo **yan-dor Yeso** ro wetsé m-morge un sak-o **Suremanu** un be-de un **Pyo-o**

Shir. ¹³ Amba n-me gyes-o un hun-ne, yatt-wu nome jaab-o ut-men o wu mossute ur-hi un **yan-dor Yeso** ne á. Myet un kaane ne, komo hun-ne ro ye un 'ya m-sek.

¹⁴ Myet un kaane ne, ya-m-sheer o-nip be-de un Wan-Koyan ye sengu m-do ut-moor, campo-ne un ne'a-ne ne. ¹⁵ Har wooru hun-ne ro m-rwuun un ya-us-gom ne us-cow, ye ro ye m-neks n-te ut-put, ut-karanga ne. Ye o-sakto ye zee Bitrus wu arge, horomte-o un wu a ci ye ken ye. ¹⁶ Hun-ne ut-moor ne ma'asuru m-morge un ka bo-to ro un her-o o-Urusharima à. Ye ro un hante un ya-us-gom un ye **ya-ut-kot** ro ne un ya-ur-koob à, myet-mo un ye, a taasɔ ye gom-se un ye.

*Yan-Tom Yeso swoog ur-koob
remen sheer-mo un ye be-ur Yeso*

¹⁷ Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un ka ye wu rotte ne be-ur gaan à, (a ye m-zee, buug-de un **Saduki**-ne), ye shiiru un shoob-de un **yan-Tom Yeso** deen. ¹⁸ Remen kaane, ye shipuru **yan-Tom Yeso**, ye rwo'uru ye n-me un kur-o m-ke'et. ¹⁹ Amba bo tet-m woonte à, wu ken wan-tom-wu Wan-Koyan wu tikshiru ish-o un kur-o a ke'ete ye à. Wu rwuntu ye, wu zeeru, ²⁰ "Neke no, no es n-me un **Pyo-o Shir** no rure hun-ne ma-to un ka hoog-m pu-mo mo."

²¹ Bo ye hogute kaane à, ye cowuru **Pyo-o Shir** n-sot, ye ro m-yoose un hun-ne.

Bo ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un ye ro be-ur gaan un wu ne morgute à, ye agnuru **Morog-de un Sek-ye**, un kap o un sek-ye ye o-Isra-ne, ye tomuru un kur-o m-ke'et a haante **yan-Tom Yeso**. ²² Amba bo yan-'er-de un **Pyo-o Shir** heete à, ye 'wos ye un kur-o m-ke'et á. Ye muunuru. Ye rworuru, ye zeeru, ²³ "Te un 'wos a tigusute ish deen deen, yan-'er-de o-kur komo ye ro un 'er-de us-ish. Amba bo te tikshe à, te 'wos ko net n-me á." ²⁴ Bo caari-wu un yan-'er-de un **Pyo-o Shir** un Gwomo-ne ye un kon-se Shir ne hogute kaane à, hur-ur do'uru ye deen. Ye ro un barag-se un rii-yo to ka he m-hante à.

²⁵ Wu ken wu haanuru, wu zeeru ye, "Ai, ka hun-ne ye ka reeno ka ye no tige un kur-o m-ke'et à, ye eso eso n-me un **Pyo-o Shir**, ye ro m-yoose un hun-ne." ²⁶ Caari-wu un yan-'er-de un **Pyo-o Shir** un ya-ur-'er ne, ye haaru ye deknɔ **yan-Tom Yeso**, amba yanze ur-beeb á, un remen ye ro o-gyer taase hun-ne jir ye ut-ta'ar.

²⁷ Bo ye dekenete **yan-Tom Yeso** à, ye rwo'u ye m-es un co o un **Morog-de un Sek-ye**. Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir cituru ye. ²⁸ Wu zeeru, "Te nak no ut-to deen deen taase no do ur-yoos un ka jin-ur Yeso de. Amba kowan o-Urusharima

nepste rii-yo no ur-yoos à, har ma hoob-o notte no duusutu te ra-o un hyo-mo un ka net-wu.”*

²⁹ Amba Bitrus un **yan-Tom Yeso** ne shasuru, ye zee, “Jip o te nomote Shir o-dorotte arge bo te he nome un net à!
³⁰ Shir tat-ne na 'yonste Yeso ut-marimar, ka wu no ho'e kunkam un ogo-kan o-ce à. ³¹ Shir deete wu un re-de un wu, Yeso waragte Sek-wu komo ko-**Wan-Gwu**, remen wu tiksute **Isra-ne** cow-yo m-waktune be-de Shir, komo ye kumut a soksu ye **ba'as-to** un ye. ³² Te komo te ro yan-swose un to ka, **Kukt-o Shir** komo kaane, o Shir ya'ase yan-dorotte-o un wu à.”

³³ Bo sek-ye hogute kaane à, ye hogu us-ryaab deen, har ye cun ye ho **yan-Tom Yeso**. ³⁴ Amba wu ken ko-**Parisa**-wu ro kon. Jin-de un wu Gamariyer. Wan-Yoos-de o-**karamsa**, hon un hun-ne ye ro wu un ya'as m-sek. Wu inu eso n-me un ka **Morog-de un Sek-ye** de, wu zeeru a ruut ka hun-ne ye n-do un ya o-da hiin. ³⁵ Ka da-o wu zeeru ka **Morog-de un Sek-ye** de, “No or re **Isra-ne**, nom no ja un rii-yo no cone nome un ka hun-ne ye à. ³⁶ Hak-se n-jim se arge à, wu ken net-wu ru ur-jin à, jin-de un wu Tudas. Wu hwoog hi un de un wu ur-keer. Be-de un hun-ne zungu-us nass [400] ye doruru wu, amba a hooru wu. Komo a caas yan-dor-o un wu, to ka komo to nome kom-de un ye. ³⁷ Bo un nom un to ka komo, wu ken wu ru ur-jin, jin-de un wu Yahudas, ko-ya-o-Gariri. Da-o a ro un oog-de un hun-ne à, wu rwo'uru hun-ne ye doru wu. Wu ma a hooru wu, yan-dor-o un wu komo a caastu ye kap. ³⁸ To, ko m-moka me no m-rure, yagu no ma-to un ka hun-ne ye, yagu no ye. Urege de sakt-o un ye, ko senge-mo un ye mo un net o, ai, moa saburse. ³⁹ Amba urege ka senge-mo mo Shir mo, noa hoks mo, ka hun-ne ye m-wen á. A 'wos na hi un na ut-ween un Shir ne á!” Ye argu dek un ma-to un wu.

⁴⁰ Ye agbu **yan-Tom Yeso** ye nomu ye us-sorog. Ye nakuru ye ut-to taase ye do nom ut-ma n-me un jin-ur Yeso á. Ka da-o ye argu ye m-ho'os.

⁴¹ Yan-Tom Yeso inuru un ka **Morog-de un Sek-ye** de, ye ro o-zak remen a hyanag ye, ye bo'ose ye dek o-yo'og un remen un jin-ur Yeso. ⁴² Ko de ke ho-de, ko un **Pyo-o Shir**, ko o-hur, ye yage ur-yoos un ko'ot un **Ma-to m-Rerem** ne á. Ye senge m-zee Yeso wu ro **Kiristi**.

Bor-us cind

A dak yan-m-Senge nen ta'yoor

* **Bor-us taan:28** 5:28 Hyen komo: Mati 27:25.

¹ To, un ka ho-to, hun-ne ut-moor ne warguru **yan-dor Yeso. Yahuda**-ne yan-hoge ut-Girik nomuru **Yahuda**-ne us-hwumug ye ro un hoge un rem-de **ut-Ibra** à.* Ye un nom kaane remen a m-was un ye man ye gwor-ne ye un ne'a-ne da-o un wong un rii-yo m-re yo un ko de ke ho-de á. ² Ka op un nen yoor-ye agburu hun-ne kap **yan-neke-m Yeso**. Ye zeeru, "Ai, u nom ur-bon a yage ko'ot-m un Ma-to Shir a ma'aste ma-to un rii-yo m-re á. ³ Remen kaane, or re ne daag no hun-ne nen ta'voor be un no, ye ro un kashi ur-hur ne de ur-bon à, ye shiishe un **Kukt-o Shir** komo us-weer ne à, ye a he m-ya'as un ka senge-mo à. ⁴ Te komo tea muut ur-hi un nom un kon-se Shir un yoos un Ma-to Shir ne."

⁵ Hun-ne kap hoguru rerem-mo un ma-to ye rwore à. Ye daagu Istipanus (wu ken net-wu wu shereg un Yeso ur-beeb ne, komo **Kukt-o Shir** gamsute wu), un Pirip ne, un Burokoras ne, Nikano ne, un Timon ne, Barminas ne, Nikoras (ko-ya-o-Antakiya, n-ga wu ba ko-**Yahuda**-wu á amba wu waragte ko-**Yahuda**). ⁶ Ye ka ye a daage un co-o **yan-Tom Yeso**. Bo ye nomoste kon-se Shir à, ye sekuru ye ut-kom.

⁷ Ma-to Shir komo to senguru m-bo'ose. Moor-to **yan-dor Yeso** komo n-me o-Urusharima sengu m-do hor-m-hor, **yan-Cow un kon-se Shir** ut-moor ne komo ye goksuru ka sher-mo un ma-to o-nip mo.

A shik Istipanus

⁸ To, Istipanus, wu net-wu shiishe un yar-mo Shir ne ur-beeb ne. Wu ro m-nom un rem-se o-made ut-hyat ne n-me un hun-ne. ⁹ Ye ken ye be-de un kuke-o ur-morog o a m-zee **Kuke-o un ye Possusse** à, ye he'eburu Istipanus ut-ween. Ye ka komo **Yahuda**-ne ye ye o-Kireni un ye o-Arezandiriya ne, komo un ye un dak-o o-Kirikiya ne, un ye o-Asiya ne. ¹⁰ Amba, ye bo'os ut-ween un wu ne á, remen ma-to un wu to us-nap to, **Kukt-o Shir** ciriru un hi-de un wu.

¹¹ Ye swowuru ye ken hun-ne ye wukusse un remen ye zeet, "Te hogute wu un reeb-ut **Mosa**, komo wu ro Shir un nome un ma-to o-yo'og."

¹² Un kaane, ye 'yonsu hur-de un hun-ne, un sek-ye ne, un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne. Ye komo ye daaru wu, ye shipu wu. Ye heeturu wu be-de un **Morog-de un Sek-ye**. ¹³ Ye ken sek-ye be-de un hun-ne haaru ye deknuru yan-swo-se ut-bo, ye ken ye zeeru, "Ka net-wu ko de ke ho-de wu ro un hun-to o-saa n-te un ka be-de ba m-kukop de komo un **karamsa-o**

* **Bør-qs cind:1** 6:1 Ko: ut-Arameki.

Mosa ne. ¹⁴ Te hogute wu m-zee unze ka Yeso-wu o-Nazaret-wu wua wurumse ka be-de, komo wu wakse kap o un jor-se **Mosa, wan-Rwor un Ma-to Shir**, yaksu na à.”

¹⁵ Myet bo un ye ro tara tara be-de un **Morog-de un Sek-ye** à, ye ro wu un tu un yish-ye hyanu co-o un wu waksute untun **wan-tom-wu Shir**.

Bor-us ta'yoor

Ma-ut Istipanus

¹ Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir cituru Istipanus wu zee, “¿Ka rem-se, nip-o?”

² Istipanus zeeru, “No or re ne un tat-ne ne, raks me no. Shir wan-seps-mo ut-gwomo wu rwuunte be-ur tato na **Ibrahi** da-o wu ro'e un dak-o o-Mesopotami à, cin ba wu ro she'ette bo-o o-Haran. ³ Shir zeeru wu, ‘Ine un dak-o ru, o yage hen-ne ru ne, o neke dak-o um he wo m-ya'as à.’* ”

⁴ “Tato na **Ibrahi** argu m-ine un dak-o o-Kardiya, wu argu m-she'et un bo-o o-Haran. Bon kané komo, bo tato un wu mereste à, Shir hanturu wu un ka dak-o notte ur-she'et m-moka à.† ⁵ Amba ne Shir 'ya **Ibrahi** ko rii gaan-yo un ka dak-o á, ko o-gaan. Amba wu sworog o-nu un **Ibrahi** wua 'ye wu ka dak-o wu un baag-o he m-dond un jim-de un wu ne à. Shir sworog o-nu ko de nomte à **Ibrahi** rott wa un ka da-o á.‡ ⁶ Shir komo wu rwore unze baag-o **Ibrahi** a nom ur-hamat un o ken dak-o, hun-ne ye un ka dak-o komo yea mus ye guw-ne, yea 'ye ye ur-koob har us-hak zungu-us nass [400]. ⁷ Shir zeeru wua 'ye ka dak-o ye hette m-guw à ur-koob, kaane nomse komo baag-o **Ibrahi** a rwuun ye nome Shir m-guw un ka be-de.§* ⁸ Shir komo wu esste ut-ma un **Ibrahi** ne, ma-to ur-ko. O rwo'e bo **Ibrahi** mate **Ishaku** à, wu koot wu ur-ko un ho-ur aeere-de. **Ishaku** matu **Yakubu**, komo wu matu tat-ne na ka op un nen yoor-ye.† ”

⁹ “Remen ka ya-n-ga-ye ro un shoob-ur heno un ye **Yusuhu**, ye babu wu. A heetu wu dak-o o-**Masar**. Amba Shir ro mosse un wu ne.‡ ¹⁰ Komo wu ruutu wu be-de un kap o un swo ur-koob o un wu. Shir rwo'uru komo wu wakturu ko-ya-us-nap. Wu reeg ur-ho be-ur ko-Gwomo-wu

* **Bor-us ta'yoor:3** 7:2-3 Hyen komo: Taka 12:1. † **Bor-us ta'yoor:4** 7:4 Hyen komo: Taka 11:31; 12:4. ‡ **Bor-us ta'yoor:5** 7:5 Hyen komo: Taka 12:7; 13:15; 15:18; 17:8. § **Bor-us ta'yoor:7** 7:6-7 Hyen komo: Taka 15:13-14. * **Bor-us ta'yoor:7** 7:7 Hyen komo: Rwu 3:12. † **Bor-us ta'yoor:8** 7:8 Hyen komo: Taka 17:10-14; 21:2-4; 25:26; 29:31—35:18. ‡ **Bor-us ta'yoor:9** 7:9 Hyen komo: Taka 37:11; 37:28; 39:2,21.

o-Masar. Ko-Gwomo-wu o-Masar ya'asu wu gwomo-to o-Masar. Komo wu rwo'uru kap o un hun-ne ye un hur-o un wu un kom-ut **Yusuhu**.§

¹¹ "A kanē mer he'enuru un myet o un dak-o o-Masar un o-Kan'ana-ne, mosse un swo ur-koob ne de m-yo, har tat-ne na taage un rii-yo m-re.* ¹² Amba bo **Yakubu** hogute yegehyo ro kon o-Masar à, wu tomuru yakar-ye un wu, tat-ne na ha-mo o-Masar. De ka de ro hew-de un ye de ur-takan. ¹³ Un hew-de un ye de o ayoo-re-de, **Yusuhu** rwuntu hi un de un wu cas be-ur sek-ye ne ye un wu ne, ka da-o ko-Gwomo-wu o-Masar napuru baag-o **Yusuhu**.† ¹⁴ **Yusuhu** tomuru tato un wu **Yakubu** wu haan, komo un kap o un sekke-ne ye un wu ne. War war-mo un ye komo hun-ne kwooz-ut tet un op un taan ye [75].‡ ¹⁵ **Yakubu** argu m-neke o-Masar, reeno wu mare un tat na ne.§ ¹⁶ A kamsunu ye a muutu ye o-Shekem, a rwo'uru ye un saag-o **Ibrahi** o'e un hwor-ye o-azorpa à, be-ur yakar Hamor kanē o-Shekem.*

¹⁷ "Amba bo da-o nomte yow yow o Shir hette shoos un ka ma-to wu esse un **Ibrahi** ne à, hun-ne na dooru. Ye nomu ut-moor deen un dak-o o-Masar. ¹⁸ Ka da-de a nomu wu ken ko-Gwomo-wu o-Masar, wu nape net-wu a m-zee **Yusuhu** á.† ¹⁹ Ka ko-Gwomo-wu reeg ra-o un hun-ne na. Wu rangsute tat-ne na. Wu ro m-rwo a jorog yan-yakar-ye un ye un remen ye meret.‡

²⁰ "Un ka da-o o ka, a mate **Mosa**, wa-wu ut-campo. A nomu gut-de un wu reng-us tet un hur-o tato un wu.§ ²¹ Bo a ruutu wu n-do à, wa wan-ne'a ko-Gwomo-wu o-Masar deku wu, wu gwotu wu untun wa un wu.* ²² A yoosuru **Mosa** kap o un nap-se un ya-o-Masar. Wu komo net-wu ur-beeb ne be-de rwo ut-ma, un rii-yo wu ro m-nom ne à.

²³ "Bo wu woose hak-us kwooz-ut yoor [40] à, wu nomu us-barag wu he wu gas or un wu un **Isra**-ne. ²⁴ Bo wu hyente wu ken ko-ya-o-Masar-wu, wu ro un dum-mo un ko-**Isra** à, wu haaru, wu guut ko-**Isra**, wu topotu wu, wu wosu ko-ya-o-Masar. Wu hoo ru wu. ²⁵ Wu hwooru o-saktu wu zee or un wu ne a neps unze Shir daage wu remen wu guut ye. Amba hun-ne ye nap á. ²⁶ Bo ish geste komo à, wu hyanuru

§ **Bor-us ta'oor:10** 7:10 Hyen komo: Taka 41:39-41. * **Bor-us ta'oor:11**

7:11 Hyen komo: Taka 42:1-2. † **Bor-us ta'oor:13** 7:13 Hyen komo: Taka 45:1,16. ‡ **Bor-us ta'oor:14** 7:14 Hyen komo: Taka 45:9,10,17,18; Taka

46:27 (ut-Girik). § **Bor-us ta'oor:15** 7:15 Hyen komo: Taka 46:1-7; 49:33.

* **Bor-us ta'oor:16** 7:16 Hyen komo: Taka 23:3-16; 33:19; 50:7-13; Josu 24:32.

† **Bor-us ta'oor:18** 7:17-18 Hyen komo: Rwu 1:7-8. ‡ **Bor-us ta'oor:19**

7:19 Hyen komo: Rwu 1:10,11,22. § **Bor-us ta'oor:20** 7:20 Hyen komo:

Rwu 2:2. * **Bor-us ta'oor:21** 7:21 Hyen komo: Rwu 2:3-10.

ye ken **Isra**-ne ye m-dum, wu conu ye m-hongse. Wu zeeru, 'Campo-ne, no hun-ne gaan-ye no ro, cyan yo notte hi un no m-dum?'

²⁷ "Amba ka wu ro or un wu m-dum à, wu tudbu **Mosa** nriib, wu zeeru, '¿Wa sagbu wo ut-gwomo be un te o piishitu te ut-ma? ²⁸ Ashi, ¿wo un con o hoot me bo o ho'e ka net-wu wu m-ryo?'[†] ²⁹ Bo **Mosa** hogute kaane à, wu somuru wu she'eturu she'et-de ur-hamat un dak-o o-Midiyan. Reeno wu mate yakar yoor yan-campo-ne.‡

³⁰ "To, bo a nomte us-hak kwooz-ut yoor [40] à, wu ken **wan-tom-wu Shir** wu haanuru be-ur **Mosa** un rem-de o-ra, un ya-o yo ken 'yo-yo un o ken kot-o yow yow un Haag-o o-Sinay ne. ³¹ Bo **Mosa** hyente kaane à, wu bopu o-nu un rii-yo wu hyane à. Bo wu hyoknute yow yow wu gut à, wu hoguru cor. Yawe zeeg, ³² 'Me wu ro Shir tat-ne ru ne, Shir **Ibrahi** un **Ishaku**, un **Yakubu** ne.' Wur-o **Mosa** ciru us-zap, ko m-gwot ken wu hoks á.

³³ "Yawe zeeru wu, 'Pos ka'ante-ut ru, un remen ka be-de wotte eso à, be-de ba m-kukop de. ³⁴ O-nip, um hyanag koob-de a un 'ya un hun-ne re ye ro o-**Masar** à. Um hogute 'won-se un ye, komo me un kergune um guut ye. To, m-moka se o zonge um tomot wo ha-mo o-**Masar**.'*

³⁵ "To, ka Mosa-wu, wu ye yage, ye zee, '¿Wa sagbu wo ut-gwomo be-ur na o piishitu na ut-ma?' Wu Shir tomne wu re co, wan-ruut-wu, un bu-yo un **wan-tom-wu Shir** wu rwuune be-de un wu un ka ya o-'yo yo à.[†] ³⁶ Da-o wu komse nom un rem-se o-made un dak-o o-**Masar** à, wu rwuntu ye. Komo un saw-to ut-hyat ne un dak-o o-**Masar**, un Roog-o Jaas-o ne komo n-me o-kot ne har us-hak kwooz-ut yoor [40].‡

³⁷ "Ka Mosa-wu, wu zee **Isra**-ne, 'Shir a deeg wu ken **wan-rwor un Ma-to Shir** wu be-de un hun-ne no, untun me.'§ ³⁸ **Mosa** wu, wu karakse hun-ne ye o-**Isra** o-kot. Wu ro kane un tat-ne na ne komo un ka **wan-tom-wu Shir** wu ne wu nome ut-ma un wu ne un Haag-o o-Sinay à. Wu wu komo goksune ma-to yan-hoog be-de Shir wu hantu na.*

³⁹ "Amba tat-ne na yagu wu nome o-dorotte, ye 'yarag wu. Ye hogu gop-de m-warag un dak-o o-**Masar**. ⁴⁰ Ye zeeru

† **Bor-us ta'voor:28** 7:28 Hyen komo: Rwuu 2:14. ‡ **Bor-us ta'voor:29**

7:23-29 Hyen komo: Rwuu 2:11-15. § **Bor-us ta'voor:29** 7:29 Hyen komo:

Rwuu 18:3-4. * **Bor-us ta'voor:34** 7:30-34 Hyen komo: Rwuu 3:1-10.

† **Bor-us ta'voor:35** 7:35 Hyen komo: Rwuu 2:14. ‡ **Bor-us ta'voor:36**

7:36 Hyen komo: Rwuu 7:3; 14:21; Qog 14:33. § **Bor-us ta'voor:37** 7:37

Hyen komo: Kara 18:15,18. * **Bor-us ta'voor:38** 7:38 Hyen komo: Rwuu

19:1—20:17; Kara 5:1-33.

Haruna, 'Nomo na shir-ye he na teke co à. O nak ka Mosa-wu, wu rwuntu na es-mo un dak-o o-**Masar** à, a nap rii-yo koru wu á.† 41 Un ka da-o, ye zworu ye ken shir-ye untun wur-o o-na. Ye seku ka gir-mo ur-**seke**, ye bopu o-zak un senge-mo ye nome un kom-to un ye à.‡ 42 Remen kaane Shir tuku ye ur-jim, wu mussu ye yan-guw-mo un yege-regen. To ka nomog hond hond un rii-yo ro gense ne un takurda-o un **yan-Rwor un Ma-to Shir** à unze,

“ ‘No hun-ne ye o-**Isra**,

¿me wu no pené ut-gut no **seke** ur-sake,

har us-hak kwooz-ut yoor [40] n-me o-kot?

43 Ay, ko kené no ha no ut-tuw un depi-o un toog-o Morek, un regen-yo toog-o Ripan,

ka toog-se no nome à remen no kwuktuté se.

Remen kaane, man ru a dek no m-guw ur-hew ne

co-o o-**Babira**.’S

44 “N-ga, tat-ne na ro ur-depi de ro un kute un hun-ne unze Shir ro mosse un ye ne o-dákár à. A un nom de bo Shir rure

Mosa wu nom de à, hond hond bo Shir kute **Mosa** à.* 45 Da-

o Josuwa rumse o-dak un kom-to ka hun-ne ro ur-she'et un

ka dak-o à, Shir yane ye un yish-ye un **Yahuda**-ne. Ka depi-

de tat-ne na 'woose be-de un ya-n-ga-ye na à, ye hanturu de

un ka dak-o. Ka depi-de komo de ro kon har haan-mo un

da-o ko-Gwomo **Dawuda**.† 46 **Dawuda** komo wu kumug ur-

ho be-de Shir, har wu nomog us-kon be-de Shir remen wu

meet **Pyo-o Shir** rem Shir **Yakubu**.‡ 47 Amba **Suremanu**

wu me'e Shir ut-ma.S

48 “Myet un kaane ne, Wa-ut-Gwomo kap wu ro m-she'et

un hur-to hun-ne ma'e á. Bo **wan-Rwor un Ma-to Shir** zee

à,

49 “ ‘Yawe zeeg, “O-Ton o ro deeg-o un gwomo-ut re,

o-dak ne o ro rii-o un es un na-us re.

¿Yan gon hur-o no he me m-me'e?

Ko komo ¿yan gon be-de ne ro be-de un wuwe un de?

50 ¿Me wu ka nome kap se ka rem-se á?” ’*

51 “No ya-o-cimi, yan-hur-ur hwo'og-de, yan-to-to un caar.

Ur-ho bi, no un yage o-dorotte un **Kukt-o Shir**, bo tato no

ne nome à, ka no m-nom un ce no. 52 ¿N-me un **yan-rwor**

un Ma-to Shir, wu tato no ne yage m-rangse à, wu ro kon?

† **Bor-us ta'yoor:40** 7:40 Hyen komo: Rwuu 32:1. ‡ **Bor-us ta'yoor:41**

7:41 Hyen komo: Rwuu 32:2-6. § **Bor-us ta'yoor:43** 7:42-43 Hyen komo:

Emos 5:25-27 (ut-Girik). * **Bor-us ta'yoor:44** 7:44 Hyen komo: Rwuu 25:9,40.

† **Bor-us ta'yoor:45** 7:45 Hyen komo: Josu 3:14-17. ‡ **Bor-us ta'yoor:46**

7:46 Hyen komo: 2Sam 7:1-16; 1Nom 17:1-14. § **Bor-us ta'yoor:47** 7:47 Hyen

komo: 1Gwm 6:1-38; 2Nom 3:1-17. * **Bor-us ta'yoor:50** 7:49-50 Hyen komo:

Isha 66:1-2.

Ye hoog ka ye nome ut-ma un haan-mo un ka wan-Kashi ur-she'et wu ne à. No komo, no ya'aste wu un kom-to un ya-o-Roma, bo no ho wu à. ⁵³ No ye ne gokse o-karamsa be-de un **yan-tom-ye Shir**, amba no doru o á.”

A jirig Istipanus us-jor har wu mer

⁵⁴ Bo ye hogute kaane à, ye nomu us-ryaab deen har ye hew us-jow remen us-ryaab. ⁵⁵ Amba Istipanus ro shiishe ceng un **Kukt-o Shir**. Wu tuuru yish, wu ro un gwot o-Ton shir, wu hyanuru seps-mo Shir, komo un Yeso ne eso un kom-o ur-re o Shir. ⁵⁶ Istipanus zeeru, “Gwot no, me un hyan o-Ton tikshishe, komo un **Wà-wu un net** ne eso un kom-o ur-re o Shir.”

⁵⁷ Amba ye ciru kan-se o-zaaz deen deen, ye zwopu to-to un ye, ye moru wu da-o gaan. ⁵⁸ Ye ruutu wu so n-jim de o-bo. Ye sengu wu us-jor ut-ta'ar. Ya-us-tor komo ye essu matuku-to un ye be-de un wu ken ko-beeb-wu, jin-de un wu Shawuru.

⁵⁹ Ye ro un jor-us Istipanus, wu ne, wu nomu us-kon wu zee, “Yeso Wan-Koyan, dek kukt-o re.” ⁶⁰ Wu kwukuru, wu damu cor m-'wons ne wu zee, “Wan-Koyan, taase o piishe ye ut-ma un de ka **ba'as-de** á.” Bo wu rurte kaane à, wu argu m-mar.

Bor-us eer

¹ Shawuru komo wu shesu ka ye ho'e Istipanus à.

Shawuru rangsute yan-dor Yeso

Un ka ho-to, a ro un rangse un **yan-dor Yeso** ye ro o-Urusharima à ur-koob. Ye argu m-caage so un dak-to o-Judiya un o o-Samariya ne, **yan-Tom Yeso** kuse cot. ² Ye ken yan-guw-mo Shir ye, ye joke Istipanus. Ye 'won us-'won deen remen mar-mo un wu.

³ Amba Shawuru sengu rangse un hun-ne **yan-dor Yeso** ba m-sok. Wu ro m-cow ut-hur, wu ro un ship un campo-ne un ne'a-ne ne, wu ro ye m-ka un kur-to m-ke'et.*

Pirip ko'otte Ma-to m-Rerem

un bo-o o-Samariya

⁴ Ka **yan-dor Yeso** ye a cakarse à, senguru m-pa, ye ro un senge-mo un ko'ot un **Ma-to m-Rerem** ko kene ye ha'e.

⁵ Pirip nekuru bo-o o-Samariya, wu ro ye un ko'ote ma-ut **Kiristi**. ⁶ Bo hun-ne deen hogute ma-ut Pirip à, ye hyanuru komo rem-se o-made se wu ro m-nom à, un gop-de ye muute ur-hi n-te un rii-yo wu ruru ye à. ⁷ Ya-ut-kot komo ut-moor ne ye sengu m-rwuun un wur-to un hun-ne un joog us-kan.

* **Bor-us eer:3** 8:3 Hyen komo: Seng 22:4-5; 26:9-11.

Ye ro un hoks ur-hew un na-se ye á un ryam-ne ne, a taasu ye gom-se un ye myet. ⁸ Remen kaane, hun-ne ye un ka bo-o nomu o-zak deen.

Sima ko-wa-o-gwot

⁹ Wu ken net-wu ro kon jin-de un wu Sima. N-ga wu ro ye un nome un rem-se ut-hyat un ka bo-o, har wu ru **Samariya**-ne bop us-nu. Wu ma'asuru m-zee wu caari-wu un net-wu. ¹⁰ Hun-ne kap komo ye muuturu ur-hi be-de un wu, yakar ha-mo un mong-ne, ye ro m-zee, "Ka net-wu, ai, beeb-de Shir de, wu a m-zee 'Wa-ut-gos' à." ¹¹ Ye muutu ur-hi be-de un wu m-sok ne, un remen wu rewesute wu ro ye un nome o-made o ro m-rwo ye bop o-nu à. ¹² Amba bo ye dekte ka **Ma-to m-Rerem** to Pirip nome to un gwomo-to Shir à, komo un jin-ur Yeso **Kiristi** ne, kap mo un ye a yo'osuru ye m-ho, ne'a-ne un campo-ne ne. ¹³ Har Sima un hi un de un wu, wu shereg be-de Shir. Bo a yo'osu wu m-ho à komo wu momsu Pirip o-wur. Bo wu hyente Pirip ro un nom ut-hyat un caari-to us-saw to o-made ne à, wu bopu o-nu.

¹⁴ Bo **yan-Tom Yeso** ye ro o-Urusharima hogute **Samariya**-ne gokste Ma-to Shir à, ye tomuru Bitrus ne un **Yohana** be-de un ye. ¹⁵ Bo Bitrus ne woote o-**Samariya** à, ye nomuru hun-ne us-kon ye gokste **Kukt-o Shir**. ¹⁶ Remen **Kukt-o Shir** un ro cirite be-de un ye ko wan-gaan á, a yo'oste ye m-ho cot un jin-ur Yeso Wan-Koyan. ¹⁷ Bitrus ne un **Yohana, seke** ye kom-to o-kwum, ye gokste **Kukt-o Shir**.

¹⁸ Bo Sima hyente, ashi un rwo un kom-to un **yan-Tom Yeso** atte un kum o-Kukt à, wu zonguru wu ya'astu ye hwor. ¹⁹ Wu zeeru, "Me un cere, 'ya me no ka beeb-de, remen bo un net-wu me **seke** kom-ut re, wu kumut **Kukt-o Shir**."

²⁰ Amba Bitrus zeeru wu, "Wo un hwor ru ne noa sabre! ¿Wo m-hyan o o zee un hwor-o o he kum un yar-mo Shir? ²¹ Ho-m ru ro kon un to ka ma-to á ko hiin, un remen hur un du ro hond hond be-de Shir á. ²² Se o wonge un ka sakt-o yo-o o ne o wotte à, kon Wan-Koyan ko wua soksu wo **ba'as-de** un ka rii-yo o nome barag-se m-nom un hur un du à. ²³ Remen um hyanag wo un shoob-ur yo-de ne, wo gekse n-me **ur-ba'as**."

²⁴ Sima shasuru wu zee, "Kono no me no Wan-Koyan taase ko o-gaan be-de un ka saw-to no ogme à yo kum me."

²⁵ Bo Bitrus ne un **Yohana** nome us-swō rem Yeso un ko'ot un ma-ut Wan-Koyan à, ye argu m-warag o-Urusharima. Bo ye waragte o-Urusharima à, ye sengu m-ko'ot **Ma-to m-Rerem** un kot-to o-**Samariya** ut-moor ne.

Pirip un ko-ya-o-Itiyopiya ne

²⁶ A kanë, wu ken wan-tõm Wan-Koyan, wu zeeru Pirip, "Inë, o dore sq o-baar, ka cow-yo rwuune o-Urusharima à, ha-mo o-Gaza, cow-yo o-dákár." ²⁷ Wu argu m-inë wu nekuru. Wu hyanuru wu ken net-wu o-Itiyopiya wu. Wu ro un caari-de ur-con ne† un gwomo-to o-Kandis,‡ wu un dak-o o-Itiyopiya. Wu ro komo wa-ur-es un ka Gwomo-to. Wu un haan o-Urusharima remen wu sekemsuté Shir. ²⁸ Bõ wu rotte un jo o-hur à, tara n-te un keke-de un jok-yo un wu, wu upsuru takurda-o **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** wu ma'asuru m-karante. ²⁹ Kukt-o zeeru Pirip, "Hyogbe o wo yow yow un ka keke-de o-jok de ne."

³⁰ Pirip bu'ugu o-rek, wu wooru un her-o un wu, wu hoguru wu m-karante un takurda-o **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir**. Pirip cituru wu, "¿O nepste rii-yo wo m-karante?"

³¹ Wu shasuru, "Ay, me hoks m-nap á, se me kume wu ruru me à." Wu zeeru Pirip wu de keke-de un jok wu she'et un her-o un wu.

³² Ka Ma-to Shir to komo to wu ro m-karante à to ro: "A naku wu untun o-ca a neketë be-de m-pan.

Bõ ya o-rwuug o-ca ro m-ma'as temb un kom-to un wan-or-o un can-se un wur-o un yo à, kaane ko nu-o un wu, wu hak á.

³³ A nomotu wu rem-se ba ur-bon

har a wen wu yo ro yo ma un wu à.

¿Wan wu ne he hoks un cep un ma-to un baag-o un wu?

Remen a dossussute hoog-mo un wu un ka dak-o."§

³⁴ Ka ko-ya-o-Itiyopiya-wu zeeru Pirip, "¿Wan wu ne ka **wan-Rwor un Ma-to Shir** wu rotte ut-ma? ¿Wu un hi-de un wu, ko net hor-wu?" ³⁵ Pirip haku nu-o un wu, wu shi'nuru raag-o un ka gen-mo un Ma-to Shir, wu ro wu un rure **Ma-to m-Rerem** to ma Yeso.

³⁶ Bõ ye rotte ur-hew à, ye wooru be-de m-ho, ka ko-ya-o-Itiyopiya-wu zeeru, "Gwot, m-ho! ¿Yan yo ne he m-wen a yo'os me n-me m-ho?"*

³⁸ Wu zeeru a ess ka keke-de un jok de. Kap mo un ye yoor-ye kergunduru ye he'ebu m-ho, Pirip yo'osuru ka net-wu m-ho. ³⁹ Bõ ye rwuunte m-ho à, Kukt-o Wan-Koyan deku Pirip. Ka ko-ya-o-Itiyopiya-wu do Pirip m-hyan á. Wu argu arag-mo un wu o-zak. ⁴⁰ Amba Pirip hyanu hi un de un wu

† **Bõr-qs eer:27** 8:27 ut-Girik: Wu a mate ba m-campo à ko ne wu a pesme à. ‡ **Bõr-qs eer:27** 8:27 Kandis ne'a-wu komo ko-gwomo-wu. § **Bõr-qs**

eer:33 8:32-33 Hyen komo: Isha 53:7-8 (ut-Girik). * **Bõr-qs eer:36** 8:36 Mõ

ken gen-mo un do ci-o 37Pirip zeeru, "Urege o shereg hur-ur gaan, ay, a argu wu m-nome." Wan-ba-m-campo zeeru, "Um shereg Yeso Kiristi Wa-wu Shir wu."

un bo-o o-Azotus. Wu rigu kap o ut-bo, wu ro m-rwor un **Ma-to m-Rerem**, har wu wooru o-Kaseriya.

Bor-us jero

Waktune-m Shawuru be-de Shir

(Seng 22:6-16; 26:12-18)

¹ Shawuru senguṭe re co un rangse un yan-neke-m Wan-Koyan deen, har m-zee wua ho ye. Wu argu m-ha be-de un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. ² Wu konu wu genu wu ut-takurda wu heet un kuke-to un yoos un Ma-to Shir to ya-o-Damaskus, remen urege wu kumug **yan-dor Yeso** un Ka Cow-yo, campo-ne ko ne'a-ne, wu hantu ye un bo-o o-Urusharima a ke'et ye. ³ Wu ro ur-hew, wu wooru yow yow o-Damaskus ne. Da-o gaan, wu hyanuru m-cecar n-ton mo caragsuru un wu. ⁴ Wu argu m-he n-dak, komo wu hoguru o ken cor-o ro wu m-zee, "Shawuru, Shawuru zya wotte me m-rangse?"

⁵ Shawuru zeeru, "zWan wu ne o ro Wa-ut-Gos?"

Cor-o shasuru o zee, "Me ro Yeso ka wu wo m-rangse a. ⁶ Ine m-moka, o cuw n-me o-bo, reeno a he wo m-rure rii-yo o he m-nom a."

⁷ Yan-ur-hew de un wu komo ye hoks tep a, cor-o ka ye hogusse amba ye hyan net a. ⁸ Shawuru argu m-ine n-dak, amba bo wu upste yish a, wu do m-hyan a. Ye shipu wu o-kom, ye hantu wu o-Damaskus. ⁹ Wu nomu ho-ut tet, ba m-hyan, ba m-re, ba m-swō, komo.

¹⁰ Wu ken **wan-neke-m Yeso** wu ro kon o-Damaskus, jin-de un wu Hananiya. Wan-Koyan nomo wu ut-ma n-te ut-hyangan, wu zee, "Hananiya!"

Wu komo wu shasuru, "Me ka, Wan-Koyan o."

¹¹ Wan-Koyan zeeru wu, "Ine, o dore ka cow-yo a m-zee Cow-o Te'te a. O neke un hur-o Yahudas, o cit wu ken net-wu un bo-o o-Tarsus wu, wu ro kane a, jin-de un wu Shawuru. Wu ro kane us-kon un ka be-de. ¹² Har n-me ut-hyangan wu hyanu wu ken net-wu jin-de un wu Hananiya cowonte, wu sekuru wu kom-to o-kwum remen wu doot kumun hyan-o o-bo."

¹³ Amba Hananiya shasuru, "Wan-Koyan, um suuste hoge un ma-to un ka net-wu be-de un hun-ne deen, n-te un moor-to un men-ut jaas-to to wu nome yan-dor ru o-Urusharima a. ¹⁴ Wu ka komo Gwomo-ne ye un kon-se Shir ya'ag wu ur-beeb wu ship un bo un wu ro un nom us-kon un jin un du a."

¹⁵ Amba Wan-Koyan zeeru Hananiya, "Neke remen wu net-wu, wu um daagne wu nomot senge-m re remen wu

ko'otté jin un de be-de un ye ro **Yahuda**-ne á, un gwomo-ne un ye ne, komo un **Isra**-ne ne. ¹⁶ Me un hi un de, man kussu wu koob-de wu he m-swò ba wu un con un remen jin un de à."

¹⁷ Hananiya haaru, wu cowu o-hur. Wu tabbu o-kom wu ci'uru Shawuru. Wu zeeru, "Wan-yen de Shawuru, Wan-Koyan wu tomnu me. Yeso ka wu rwuune be un du un ka cow-yo o donde à. Wu conog o do m-hyan, remen komo **Kukt-o Shir** garamsuté wo." ¹⁸ Ba un naas o-da, yo ken rii-yo untun kukt-o o-jan he'enuru Shawuru un yish, wu jamsu m-hyan. Ka da-o wu inuru a yo'osuru wu m-ho. ¹⁹ Wu reeru rii-yo m-re wu jamsu kum m-'wons.

*Shawuru ko'ote Ma-to Shir
un bo-o o-Damaskus*

Shawuru nomuru ut-ho hiin un **yan-neke-m Yeso** ne o-Damaskus. ²⁰ Ba m-jime, Shawuru ciru ko'ot un ma-ut Yeso un kuke-to un yoos un Ma-to Shir. Wu ro m-zee Yeso wu ro **Wa-wu Shir**. ²¹ Myet bon ye hogu wu à, ye bopu nu-se un ye. Ye zeeru, "Ashi, wu wu ka hoome hun-ne komo wu caas yan-nom us-kon un ka jin-de o-Urusharima á? wu un nekne kané ka un sakt-o un heet-mo un ye be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir a ke'et ye á?"

²² Amba Shawuru dooru ko'ot un Ma-to Shir ur-beeb ne. Wu senguru 'yons un hur-de un **Yahuda**-ne ye ro ur-she'et o-Damaskus à, wu ro ye m-rure o-nip unze Yeso wu ro **Kiristi**.

Shawuru possote Yahuda-ne

²³ Bo a nomte ut-ho hiin à, **Yahuda**-ne zonguru ye hoot Shawuru. ²⁴ Amba wu hoguru ma-to un yo ye cone m-nom à. M-tet, m-how ne ye ro un tu un yish un ish-se o-bo remen ye hoot wu. ²⁵ Amba m-tet yan-neke-mo un wu deku wu, ye kerguntu wu un o ken ish-o un wur-o un o-bo n-me un caari-o o-koor.*

Shawuru waragte o-Urusharima

²⁶ Bo Shawuru woonte o-Urusharima à, wu ma'asuru m-senge wu cuwut n-me un morge-de un **yan-dor Yeso**, amba kap mo un ye hogu o-gyer un remen ye dek wu untun **ko-yan-neke-m Yeso** á. ²⁷ Amba Barnabas deku Shawuru wu heet be-de un **yan-Tom Yeso**. Wu ruru ye bo Shawuru hyane Wan-Koyan un cow à, un bo Wan-Koyan nomo wu

* **Bor-us jero:25** 9:25 Hyen komo: 2Kor 11:32-33.

ut-ma ne à, komo un bo Shawuru ko'ote jin-ur Yeso o-Damaskus à, ba o-gyer. ²⁸ Bo un kane, Shawuru sengu neke-mo un wu sak un **yan-dor Yeso** ne o-Urusharima. Wu ro m-ko'ot un jin-ur Wan-Koyan ba o-gyer. ²⁹ Komo ma-ut sengu wu m-suune un **Yahuda**-ne yan-hoge ut-Girik, wu ma'asuru ut-ma un ye ne, amba ye sengu hoob-o ur-taab ye hoot wu. ³⁰ Bo or un wu ne nepte kaane à, ye argu wu m-heet o-Kaseriya. Ka da-de, ye tomu wu ha-mo un bo-o o-Tarsus.

³¹ Bo un ka da-o hun-ne kap **yan-dor Yeso** ye ro un dak-to o-Judiya à, o-Gariri ne, o-**Samariya** ne, ye kumu she'et-de un gwugwu-mo ur-hur. Hun-ne **yan-dor Yeso** kumu ur-beeb, un jaab-o ut-men ne, ye dooru ut-moor un bu-yo un **Kukt-o Shir**, da-o ye senge ur-she'et n-me un gyero Wan-Koyan à.

Bitrus taasute Iniyas gom

³² Bo Bitrus dorokte ut-dak kap à, komo wu haaru be-de un ka **yan-dor Yeso** ye, ye ro ur-she'et un bo-o o-Ridda à. ³³ Un ka be-de, wu go'onuru un wu ken net-wu ne jin-de un wu Iniyas, wu ro domb hak-us eer un gom-o us-ryam. ³⁴ Bitrus zeeru wu, "Iniyas, Yeso **Kiristi** taaste gom ru. Ine, o pus rii-o ur-rut o ru." Ba un rem, Iniyas argu m-ine. ³⁵ Kap hun-ne ye ro ur-she'et n-me un bo-to o-Ridda un Sharon ne hyanu ka wu a taase gom à. Ka da-o ye waktunu be-ur Wan-Koyan.

Bitrus 'yonste Tabita ut-marimar

³⁶ Un bo-o o-Jopa, wu ken ne'a-wu ro kon **wan-neke-m Yeso** jin-de un wu Tabita, wu a m-ze'e Dorkas à. Ka Dorkas wu ya'aste hi un de un wu sak n-me un nom un rii-yo ur-bon, komo wu ro un gu un koob-ne. ³⁷ Un ka da-o, wu rukt o-wur, wu maruru. Bo ye zorte wu à, ye neksu u-de un wu un kuke-o n-ton. ³⁸ Komo bo-o o-Ridda ro yow yow un bo-o o-Jopa ne. Bo **yan-dor Yeso** hogute Bitrus ro kon o-Ridda à, ye tomuru hun-ne yoor be-de un wu, ye kon wu wu haan be-de un ye hor-m-hor.

³⁹ Bitrus argu m-ine wu nekuru un ye ne. Bo wu woonte à, ye heetu wu un kuke-o n-ton. Myet-mo un ne'a-ne ye campo un ye ne merme à, ye esuru yow yow un wu ne, ye ro us-'won, ye ro Bitrus m-kute ut-matuku, ut-gund ne to Dorkas cee ye cin da-o wu rokne un hoog à.

⁴⁰ Bitrus ruutu ye n-do kap un ka kuke-o, wu kwukturu wu kon us-kon. Wu byanduru be-de ur-u, wu zeeru, "Tabita, ine." Wu argu ups un yish. Bo wu hyente Bitrus à, wu argu m-ine wu she'eturu. ⁴¹ Bitrus tebbu wu o-kom wu guuru wu, wu inute. Wu agbu **yan-dor Yeso**, un ne'a-ne ye campo un

ye ne merme ne à, wu tebbu ye Tabita un hoog ne. ⁴² Ka ma-to semuru kap o o-Jopa, hun-ne komo deen ye argu msher be-ur Wan-Koyan. ⁴³ Bitrus rewu ut-ho deen o-Jopa, un hur-o un wu ken ko-yan-swom-to ut-ka to ut-gut wu, wu a m-zeë Simon à.

Bor-us op

Bitrus ne un Koneriyus

¹ Wu ken net-wu ro kon un bo-o o-Kaseriya jin-de un wu Koneriyus. Wu ro ko-caari-wu un karma-ne wu un **Roma**-ne wu un buug-de un karma-ne de a m-aag *Buug-de o-Itariya* à. ² Wu conog Shir un hur-ur gaan, komo wu ro “Wan-seps un Shir,”* kap un yakar-ye un wu ne. Wu ro m-senge deen be-de un gwu-o un **Yahuda**-ne ye ro koob-ne à, komo ko de ke ho-de wu ro us-kon be-de Shir. ³ De ken ho-de, hohond-mo un kwom-us tet-se m-rim, wu hyanuru **wan-tom-wu Shir** cas n-te ut-hyangan. **Wan-tom-wu Shir** haante be-de un wu, wu zeeru, “Koneriyus!”

⁴ Koneriyus tuuru wu yish gyer-o-gyer, wu zeeru, “Wa-ut-Gos, zyan yo ne?”

Wan-tom-wu Shir zeeru wu, “Kon-us ru se un gwu-o un koob-ne ne se wo m-nom à, se woog be-de Shir, rem-se mbaks se komo be-de un Shir. ⁵ Tom hun-ne m-moka ha-mo o-Jopa ye agante Simon, wu a m-aag Bitrus à. ⁶ Bitrus she'ete un hur-o un wu ken net-wu jin-de un wu komo Simon, wan-swom-to ut-ka. Hur-o un wu ro n-riib m-sa à.”

⁷ Bo **wan-tom-wu Shir** ka wu nomo wu ut-ma aragte à, Koneriyus agnu guw-ne ye un wu nen yoor, un wu ken ko-karma-wu ne wu shere un Shir n-me un ka ye ro wu un nome m-senge ur-ho bi à. ⁸ Bo wu komoste ye m-rure un koyan kap à, wu tomuru ye ha-mo o-Jopa.

⁹ Bo ish geste à, ho-ur ro yow yow ur-hi ne, guw-ne Koneriyus ro ur-hew. Da-o ye woone yow yow un bo-o o-Jopa ne à, Bitrus daaru n-ton o-kuke, wu nomot us-kon. ¹⁰ Mer shipi wu, har wu cun wu re yo ken rii-yo. Amba bo a ro un ma-to un nom un rii-yo m-re à, wu hyanu ut-hyangan. ¹¹ Wu hyanu Ton-o shir tiksute, o ken rii-o o ro m-kergune untun un caari-o o-gwodo. A o m-kyergunte ndak un pa'aso-to un o ne ut-nass. ¹² N-me un o, koyan gon gut-de, de ro kon. Ye un na-us nass ro kon, un ye ro m-nak o-uub ne à, un yege-no ye ut-kot ne. ¹³ Wu hoguru o ken cor-o zeeg wu, “Bitrus, ine, o pen, o ti.”

* **Bor-us op:2** 10:2 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne us-barag wu ba ko-Yahuda-wu á.

14 Amba Bitrus zɛɛrɔ, “Ay! Wan-Koyan ɔ, mɛ wɛt m-ti m-ap mo **karamsa-o Mosa** zɛɛ a ti á.”

15 Wɔ dooru hoɣɛ un ɔɔr-o ayooɔe-ɔ, ɔ zɛɛg, “Rii-yo Shir noɔmɛ ba m-kukop à, taase o eeg yo rii-yo m-kukop.”

16 Bɔ kortɛ kaanɛ so-o o-tet à, da-o gaan ka saw-to argu m-da n-Tɔn shir ba m-rem.

17 Bitrus ro o-ryegen deen, wɔ ro m-zɛɛ koyan yo ka hyangan-to kutɛ wɔ. Ka hun-nɛ yɛ Kɔneriyus tomnɛ à woɔnuru. Yɛ cituru hun-nɛ be-de hur-o Simɔn rɔ à. Yɛ hyanuru o-hur, yɛ ro eso eso un ish. 18 Yɛ ro m-kɔ'ot o-ish, yɛ ro o-cot, “¿Kɔ Simɔn wɔ a m-aag Bitrus à comsɛtɛ kanɛ?”

19 Cin Bitrus ro un barag-se un ka hyangan-to, **Kukt-o Shir** zɛɛrɔ wɔ, “Hun-nɛ nen tet yɛ ka kanɛ un hoob-o ru. 20 Inɛ, o kerge hor-m-hor, o doru yɛ. Taase o hoɣɛ o-gyer á, remen mɛ tombu yɛ.”

21 Bitrus kyerguru, wɔ nekuru be-de un ka hun-nɛ yɛ. Wɔ zɛɛrɔ yɛ, “Mɛ wɔ no o-hoob. ¿Yan yo hantu no?”

22 Yɛ zɛɛrɔ, “Wɔ ken ko-caari-wɔ un ko-karma-wɔ un **Roma-nɛ** wɔ, jin-de un wɔ Kɔneriyus, wɔ tomnu tɛ. Wɔ kashi un net-wɔ, ‘Wan-seps un Shir.’† Ka wɔ kap ɔ un hun-nɛ yɛ o-**Yahuda** rɔ m-rwoɔr un ma-to un wɔ ut-kashi à. Wɔ wɔ, wɔ ken **wan-tom-wɔ Shir** wɔ ba m-kukop wɔ rwo'e wɔ tomontɛ o habe un hur-o un wɔ, wɔ hogutɛ to o he m-ɔɔp à.” 23 Bitrus agnuru yɛ, wɔ ya'aru yɛ be-de m-rew.

Bitrus un hur-o Kɔneriyus

Bɔ ish gestɛ à, Bitrus inuru, wɔ nekuru un yɛ nɛ. Yɛ ken **yan-dor Yeso** yɛ komo yan-bɔ-ɔ o-Jopa yɛ shiiru wɔ. 24 Gas-ɔ ish komo yɛ cowuru o-Kaseriya. Kɔ n-ga ma Kɔneriyus hwoog yɛa heesunɛ, har wɔ agburu ɔr un wɔ nɛ kap un nay-nɛ yɛ un wɔ nɛ. 25 Bitrus ro m-cow o-hur, Kɔneriyus 'wossuru wɔ. Wɔ heeru un na-se un Bitrus, wɔ kwuktɔ wɔ. 26 Amba Bitrus zɛɛrɔ wɔ inɛ, wɔ zɛɛrɔ, “Inɛ! Ai, mɛ ma net-wɔ.”

27 Bitrus ro ut-ma un wɔ nɛ, wɔ cowuru wɔ 'wossuru hun-nɛ deen morgutɛ. 28 Wɔ zɛɛrɔ yɛ, “No un hi un no, no nepstɛ unze udepe ko-**Yahuda** mosse ur-hi kɔ nɛ wɔ gas, kɔ ha ur-hamat be-de un net-wɔ rɔ ko-**Yahuda** á. Amba Shir zɛɛg taase un zee net, ‘Shir a goks wɔ á.’ 29 Remen kaanɛ, bɔ a tombɛ un haan à, mɛ zee ay á. To, m-moka un ɔɔnog un nep rii-yo rwo'e no agantu mɛ à.”

30 Kɔneriyus zɛɛrɔ, “Ho-ut nass-to arɣɛ à, gon ka da-ɔ, kwom-ɔs tet-se m-rim mɛ un kɔn-se Shir un hur-o re. Wɔ

† **Bɔr-ɔs op:22** 10:22 Yahuda-nɛ ya'astɛ ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wɔ, wɔ un dorɔttɛ-ɔ un yoos-de un Yahuda-nɛ à, amba ba ur-kɔ. Remen a kɔ wɔ á, Yahuda-nɛ ɔs-barag wɔ ba ko-Yahuda-wɔ á.

ken net-wu woonuru wu esu un co re. Saw-to wu cope à, to m-cucas to m-sok ne. ³¹ Ka net-wu zeeru, 'Koneriyus, a gokste kon-us ru, ka koob-ne ye wo m-gu komo à, ka ma-to a wakte rii-yo m-baks be-de Shir. ³² Remen kaane, tom hamo o-Jopa a agan Simon, wu a m-aag Bitrus à, wu comse un hur-o Simon wan-swom-to ut-ka, wu hur-o un wu ro n-riib m-sa à.' ³³ O rwo'e, um tombute a agan wo, komo nomog ur-bon bo o haane à. To, te myet te morgute un co-o Shir, remen te rakste kap o un yo Shir Wan-Koyan zee wo à."

Bitrus ko'otte ut-ma un hur-o Koneriyus

³⁴ Bitrus ciru ye nome ut-ma, wu zee, "O-nip, m-moka um cire m-nap Shir ro un kute un hun-ne m-koos á.† ³⁵ Amba wu ro m-goks un hun-ne ye un ko o ke dak-o bo un wu ro un hoge un gyer-o un wu à, komo un kowan wu nome kashi rii ne à. ³⁶ No nepste tom-o wu tomnunte hun-ne ye o-**Isra** à. Shir ya'ag te **Ma-to m-Rerem** to rwo'e na she'et-de ba ut-ween un Shir ne à. Wu un nom kaane un bu-o Yeso **Kiristi**, komo wu ro Wan-Koyan be-de un ko wu ke net-wu. ³⁷ No nepste bo ka ma-to seme kap o n-me de un dak-o o-Judiya à, cir-mo n-me o-Gariri wu shi'ine, da-o **Yohana** ko'ote ma-to un yo'os-de hun-ne m-ho à. ³⁸ No nepste Shir daage Yeso wu o-Nazaret, bo Shir ya'ase wu **Kukt-o Shir** à, komo ur-beeb ne. Remen Shir ro mosse un wu ne, wu sengu m-pa wu ro un nom un senge-mo m-sok, wu ro un taase un kap ye **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** shipe à, gom-se un ye.

³⁹ "Te ro yan-swose un wu komo te hyanag un yish te kap o un rii-yo Yeso nome n-dak o o-Judiya à, komo o-Urusharima ne. O ye hootu wu n-te un ton-o cik-o o-**kan**. ⁴⁰ Amba Shir 'yonsu wu un ho-ur atette-de, komo wu rwo'uru ye ken hun-ne ye hyenet wu. ⁴¹ Wu rwuun be-de un myet o un hun-ne á, se be un te ye Shir daage cin n-ga remen te waktute ya-o-sorog à. Te reeg, te su be-ur gaan un wu ne, da-o wu ine ut-marimar à. ⁴² Shir rwo'og te komo te ko'ote hun-ne **Ma-to m-Rerem**, komo te rur unze Yeso wu Shir rwo'e wu wakte wan-piishe un yan-hoog un margan-ne ne ut-ma. ⁴³ Kap o un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye nomoste ut-ma un wu unze un jin-de un wu o kap o un wu shere be-de un wu à, he kum un soks ut-**ba'as**."

Ye ro ya-Yahuda-ne á,

a ya'ag ye Kukt-o Shir

⁴⁴ Bitrus ro un rwor ut-ma, **Kukt-o Shir** argu m-cire un hi-de un kap o un bo un ye ro m-hoge un ma-to un wu à. ⁴⁵ **Yahuda**-ne ye a ko'e à, **yan-dor Yeso**, ye nekne un Bitrus

† **Bor-us op:34** 10:34 Hyen komo: Kara 10:17.

ne à, ye bopu nu-se un ye un hyan-o un ye ro **Yahuda-ne** á, ye ma ye kumug yar-mo un **Kukt-o Shir**. ⁴⁶ Remen ye hogute ye m-teper un rem-ut hor-to, komo ye ro un sekemse un Shir.

Ka da-de Bitrus zeeru, ⁴⁷ “¿Wu ken wu ro kon wu he mwen a yo'os ka hun-ne ye m-ho? Ai, ye ma ye kumuste **Kukt-o Shir** bo te kume à.” ⁴⁸ Bitrus rwo'uru a yo'os ye m-ho n-me un jin-ur Yeso **Kiristi**. Ka da-de ne, ye konu wu wu doobe ya un ho hiin be-de un ye.

Bor-us op o-gaan

Bitrus nomote yan-dor Yeso ut-ma

¹ O-da hiin ka ma-to wooru **yan-Tom Yeso** un ye ken **yan-dor Yeso** ye ne un dak-o o-Judiya unze ye ro **Yahuda-ne** á gokste Ma-to Shir. ² Bo Bitrus heete o-Urusharima à, ye ken sek-ye ye un **Yahuda-ne** ye **yan-dor Yeso**, ye ese be-de un jor-se ur-ko à, ye tepruru wu. ³ Ye zeeru, “¿Remen yan o o wotte be-de yan-ba-ut-ko, har o reet rii-yo m-re be-ur gaan un ye ne?”

⁴ Bitrus ciru ye nome ut-ma cas cas, wu zee: ⁵ “Me un bo-o o-Jopa me us-kon, um hyanu ut-hyangan. Um hyanu o ken rii-o m-kyergune untun caari-o o-gwodo. A kyerguntute o n-Ton shir, pa'aso-to un o ut-nass, o woonu yow yow un me ne. ⁶ Bo um guttu o m-sok ne à, um hyanu gut-to un na-us nass, un rii-ye ut-kot ne, un ye ro m-ja ne à, komo un yege-no ye ut-kot ne n-me. ⁷ Um hoguru o ken cor-o zeeg me, ‘Bitrus, ine, o pen, o ti.’

⁸ “Amba um zeeru, ‘Ay! Wan-Koyan o, yo **karamsa-o Mosa** zee a ti á, me wet yo m-he'edbe un nu re á!’

⁹ “Ka cor-o shasuru n-Ton shir o nomu ut-ma ayoore-o, o zee, ‘Rii-yo Shir nome a reet à, taase o zee yo rii-yo m-kukop.’ ¹⁰ Bo korte kaane so-o tet à, ka da-de, a deku ka rii-o n-Ton shir.

¹¹ “Un hohond-mo un ka da-o, hun-ne tet esuru un ish-o un hur-o um rotte à, a un tomon ye be un de rwuun-mo o-Kaseriya. ¹² **Kukt-o Shir** zeeru me um dooru ye, taase um kutu ye m-koos á. Ka or re ne ye nen cind ye, komo ye shinu me, har te cowu un hur-o un ka net-wu. ¹³ Wu argu te m-rure bo wu hyane **wan-tom-wu Shir** eks un hur-o un wu à. Wu zeeru, ‘Tom ha-mo o-Jopa a agan Simon, wu a m-aag Bitrus à. ¹⁴ Wu he wo hante un tom-o o hette kum un gwu à, wo un hun-ne ye un hur-o ru ne kap.’

¹⁵ “Cir-mo ka um cire ye nome ut-ma. **Kukt-o Shir** argu ye m-he'en, hond hond bo o he'enu na ur-takan à. ¹⁶ Um

baksu ma-ut Wan-Koyan, bo wu zee, 'Yohana yo'oste hun-ne m-ho, amba no un **Kukt-o Shir** a he no m-yo'os.'* 17 To, urege Shir ya'ag ye m-yar hond hond un mo ma na ne, da-de a shere un Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, me bo'os um wen Shir á!"

18 Bo **Yahuda-ne yan-dor Yeso** hogute kaane à, ye taagu bo ye he m-zee à, ye bomu Shir. Ye ma'asuru m-zee, "Ashi, har un ye ro **Yahuda-ne** á, Shir nomsute ye cow-yo m-waktune be-de un wu un yo un kum m-hoog ne."

Hun-ne yan-dor Yeso

un bo-o o-Antakiya

19 Da-o mar-m Istipanus kore à, ye ken **yan-dor Yeso** ye deen ye arguru m-caage remen ka range-o ine à. Ye ken ye nekuru har ha-mo un dak-to o-Pinikiya o-Sayipurus† ne, un bo-o o-Antakiya ne. Ye ro un yoos-de un **Ma-to m-Rerem**, amba be-de un **Yahuda-ne** cot.‡ 20 Amba ye ken **yan-dor Yeso** ye ro kon so o-Sayipurus, o-Kireni ne, ye neke bo-o o-Antakiya ye nomote ye ro **Yahuda-ne** á ut-ma, ye ro ye un nome un **Ma-to m-Rerem** to ma Yeso Wan-Koyan. 21 Beeb-de Shir ro mosse un ye ne, har hun-ne deen shereg be-de Shir. Ye argu m-warag ye ma Wan-Koyan.

22 Ma-to un rii-yo kore o-Antakiya à, to wooru un to-to un hun-ne **yan-dor Yeso** ye ro o-Urusharima à. Hun-ne **yan-dor Yeso** komo ye tomuru Barnabas ha-mo un reno o-Antakiya.

23 Bo wu woonte à, wu hyanuru komo sok-mo Shir nomo ye à. Wu nomuru o-zak. Wu doo ye kap jaab-o ut-men unze ye ma'as m-sheer ne n-me un Wan-Koyan un hur-ur gaan. 24 Barnabas komo kashi un net-wu, shiishe un **Kukt-o Shir** m-sheer ne. Hun-ne ut-moor ne argu m-waktune be-ur Wan-Koyan.

25 Bo un kane Barnabas argu m-neke o-Tarsus remen wu hobonté Shawuru. 26 Bo wu hyantu wu à, wu hanturu wu o-Antakiya. Hak ur-bir, ye m-morge un hun-ne ne **yan-dor Yeso**, ye ro un yoose un hun-ne ut-moor ne. Kaane un bo-o o-Antakiya o a cete m-aag un **yan-neke-m Yeso** un ka jin-de "**Kiristi-ne.**"

27 To, un ka da-o ye ken **yan-rwor un Ma-to Shir** ye haante o-Antakiya rwuun-mo o-Urusharima. 28 Wan-gaan be-de un ye, jin-de un wu Agabus, wu inuru eso. Wu nomuru ut-ma un beeb-de o-Kukt unze a nom o ken caari-o un mer-o un hono o-dak kap (To ka komo to nomog un

* **Bor-us op o-gaan:16** 11:16 Hyen komo: Seng 1:5. † **Bor-us op o-gaan:19** 11:19 o-Sayipurus dak-o o ro n-tete o m-sa à. ‡ **Bor-us op o-gaan:19** 11:19 Hyen komo: Seng 8:1-4.

da-o ko-Gwomo **Sisar** Karadiyos nome gwomo-to un dak-to o-Roma kap à). § 29 Yan-neke-m Yeso kupsu ut-ma unze ye tomte or re un ye ne gwu ye ro n-me dak-o o-Judiya à, ko wu ke hon un 'wons-mo un wu. 30 Ye nomu kaane, ye tomuru yar-mo m-gu un hun-ne **yan-dor Yeso** o-Judiya un bu-yo un kom-ut sek-ye Barnabas ne un Shawuru.

Bor-us op us-yoor

A doog rangse un hun-ne

yan-dor Yeso

1 Un ka da-o ko-Gwomo **Here** [Agirippa] wu ciru rangse un ye ken ye be-de un hun-ne **yan-dor Yeso**. 2 **Here** rwog a ho **Yakubu**, (heno **Yohana**), o-magay. 3 Bo wu hyente **Yahuda**-ne hogute rerem-mo un rii-yo wu nome à, wu shipi Bitrus un cen wu. A un nom to ka un da-o un **Biki-o ut-Burodi to ba m-Yist**. 4 Bo **Here** shipte Bitrus à, wu cwutu wu un kur-o m-ke'et un kom-to un karma-ne op un cind [16] ye eret wu. Wu ro o-sakto wu hantutu wu n-me un hun-ne wu piishitu Bitrus ut-ma a komse **Biki-o m-Pas**.^{*†}

5 Bo Bitrus rotte n-me un kur-o m-ke'et à, **yan-dor Yeso** sengu us-kon be-de Shir remen wu.

Bitrus possute be-de un kur-o m-ke'et

6 Un ka tet-mo rii-yo **Here** piishite Bitrus ut-ma, Bitrus komo wu ro gego n-te kwom-ut yoor. Wu ro m-rew n-tete o un karma-ne nen yoor. Yan-'er-de un kur-o m-ke'et komo ye zupste ish ye ro ur-'er. 7 Da-o gaan, wu ken wan-tom-wu Wan-Koyan wu rwuunuru, mo ken cecar-mo caraksu ka kuke-o. Ka da-de ka **wan-tom-wu Shir** wu ci'uru Bitrus n-riib wu 'yonsuru wu. Wu zeeru, "Ine kusse." Komo ka kwom-to argu m-porme un kom-ut Bitrus.

8 **Wan-tom-wu Shir** zeeru Bitrus, "Cop matuku un du, komo o cup ka'ante-ut ru." Wu nomuru kaane. **Wan-tom-wu Shir** zeeru wu, "Yap gwodo-o ru, o dond me." 9 Bitrus argu m-rwuun wu doru wu. Wu nap unze ka rii-yo **wan-tom-wu Shir** ro m-nom à, nip-o á, wu hyene wu zee bo-o re wu. 10 Bo ye arge yan-'er-de ye ur-takan un ye ur-buste ne à, ye wooru ish-o o-kwom o un cow-mo o-bo. Ka ish-o komo o tikshiru un hi un de un o. Ye argu m-ru. Woon-mo ka ye woone un yo ken cow-yo bo ye ro m-neke à, da-o gaan **wan-tom-wu Shir** argu m-ege.

§ **Bor-us op o-gaan:28** 11:28 Hyen komo: Seng 21:10. * **Bor-us op us-yoor:4** 12:4 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-Masar à. † **Bor-us op us-yoor:4** 12:4 Hyen komo: Rwuun 12:1-27.

¹¹ Ka da-de Bitrus muunuru un weer-se un wu. Wu zeeru, "O-nip, m-moka um nak unze Wan-Koyan-wu tomne wantom-wu gu me un kom-ut **Here**, komo un kap o un men-ut jaas-to ne, to **Yahuda**-ne ro o-sakto ye nomotu me à."

¹² Bo Bitrus nepte un kaane ne à, wu haaru un hur-o **Meri**, inu **Yohana** Markus,[‡] be-de hun-ne morge deen ye ro us-kon à. ¹³ Bo Bitrus raste ish-o un pyo à, wu ken wan-ne'a-wu, wu ro m-senge un ka hur-o à, jin-de un wu Roda wu haanuru wu hyenet ko wan wu à. ¹⁴ Bo wu hogute cor Bitrus à, wu warguru n-me o-rek remen wu rurute ye. Amba wu baks m-tiks un ish á remen o-zak. Wu rurur ye unze Bitrus wu ka un ish-o un pyo eso. ¹⁵ Ye zeeru wu, "Zungo-o wotte!"

Wu ne wu sengu m-zee, "Bitrus wu ge."

Ye ne ye zeeru, "**Wan-tom-wu Shir**-wu un wu wu o!"

¹⁶ Bitrus sengu m-ko'ot un ish. Bo ye tikshte à, ye hyanuru wu, ye bopu nu-se un ye. ¹⁷ Wu nomu ye o-napa o-kom ye rest temb. Ka da-de wu rurur ye bo Wan-Koyan rwuntu wu n-me un kur-o m-ke'et à. Komo wu zeeru, "Rurur no **Yakubu** un hen-ne ne ye kuse à ka ma-to." Ka da-de wu inuru wu nekurur de ken be-de.

¹⁸ Bo ish geste à, rwuk-mo ur-hur mo ine be-de un karma-ne à, ba hiin o á, un remen rii-yo kume Bitrus à. ¹⁹ Bo **Here** hobtu wu à, wu kum wu á. Wu senguru ye m-cit us-cot remen wu hyenet o-nip, wu zeeru a hoom ye.

Mar-m Here

Bo un to **Here** inuru dak-o o-Judiya, wu nekurur o-Kaseriya, wu nomuru yan-ho reeno. ²⁰ Un ka da-o, **Here** ro un ryaab-se un hun-ne ye o-Taya un ye o-Sidon ne deen. Ye haanuru be-ur **Here** un hur-de un ye ur-gaan, komo ye hooburu o-sorog be-ur Birastus wan-co-o pyo-o ko-Gwomo, wu ne wu deku ma-to un ye wua gu ye. Ka da-de ye haaru be-ur **Here**, ye hoobu wu she'et-de ba ut-ween, remen dak-o un ka ko-Gwomo-wu ye rotte ur-beeb, remen o yette un kum un rii-yo m-re.

²¹ Ho-de a hongse à, **Here** copu saw-to un wu to ut-gwomo, wu she'eturu un deeg-o ut-gwomo, wu nomu ye ut-ma. ²² Bo buug-de hun-ne hogute wu à, ye 'yonsu us-cor. Ye ma'asuru m-zee, "Hogu no wu ka ha! Cor-o un o ken shir-o o, o un net o á!" ²³ Da-o gaan, wu ken wan-tom-wu Wan-Koyan wu wosu **Here**, remen wu yagute sekemse un Shir. Yege-zwo sengu wu m-re har wu maruru.

²⁴ Ma-to Shir sengu re co komo, to sengu m-nom deen.

[‡] **Bor-us op us-voor:12** 12:12 ut-Girik: Yohana wu a m-zee Markus à.

²⁵ Da-ɔ Barnabas ne ɔn Shawuru komse senge-mo a rwo'u ye m-nom à, ye jo'onuru so o-Urusharima. Bɔ ye jo'onte à, ye neknuru ɔn **Yohana** Markus.

Bɔr-ɔs op ɔs-tet

A dak komo a tom

Barnabas ne, ɔn Shawuru

¹ To, be-de ɔn hun-ne **yan-dor Yeso** ye ro o-Antakiya à, ye ken **yan-Rwor ɔn Ma-to Shir** ye ro kon ɔn yan-Yoos-de ɔn Ma-to Shir ne. Ye ro:

Barnabas, ɔn

Simon ne (wu a m-aag *Rim-wu* à), ɔn

Rushiyos ne (ko-ya-o-Kireni), ɔn

Manayen ne (wu bo'ose be-ur gaan ɔn **Here** [Atipas] ne à), komo ɔn

Shawuru ne.

² Da-de ye ro Wan-Koyan ɔn nome ur-bongon à, komo ye ro ɔn nom o-**swoot**. **Kukt-o Shir** zeeru, "Hussu me no Barnabas ne, ɔn Shawuru remen senge-mo um agu ye ye nom à." ³ Bɔ ye nomoste o-**swoot** ɔs-kon ne à, ye ru'uru Barnabas ne, ɔn Shawuru kom-to o-kwum, ye sarrumsu ye.

Barnabas ne, ɔn Shawuru o-Sayipurus

⁴ Barnabas ne, ɔn Shawuru komo, **Kukt-o Shir** tomuru ye. Ye nekurɔ o-Sarukiya, komo reeno ye cowe hat-o m-ho ha-mo o-Sayipurus.* ⁵ Bɔ ye woote o-Saramis à, ye ko'ote Ma-to Shir ɔn kuke-to **Yahuda**-ne to ɔn yoos ɔn Ma-to Shir. **Yohana** komo wu ro mosse ɔn ye ne, wu ro ye m-gu.

⁶ Bɔ ye tuwusute ut-bo ɔn ka dak-o ho-m rigimse kap à, ye wooru bo-o o-Bapos. Ye go'onuru ɔn wu ken ko-**Yahuda**-wu ne ko-ya-o-gwot, wan-rwor ɔn ma-to shir ye ut-bo, jin-de ɔn wu Bar-Yeso. ⁷ Wu ro ko-nay ko-Gwamna Sarjiyus Burus. Gwamna Sarjiyus Burus komo net-wu ko-ya-ɔs-weer. Ko-Gwamna agburu Barnabas ne, ɔn Shawuru remen wu conog wu hoge Ma-to Shir. ⁸ Amba ka ko-ya-o-gwot-wu Arimos (jin-de ɔn wu de ka ɔn rem-de ut-Girik), wu shesu ye á, wu ro ɔn o-hoob wu miktute hi-de ɔn ka ko-Gwamna-wu taase wu dek ka ma-to o-nip. ⁹ Amba Shawuru, ka wu a m-zee Burus à, wu shiiste ɔn **Kukt-o Shir**, wu tuuru Arimos yish. ¹⁰ Wu zeeru, "Wo wa-wu ɔn **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot!** Ko de ke ho-de wo hun-ne ɔn nome ut-bo, ɔn rem-ɔs yo-se ne. Yage m-muut nip-o Wan-Koyan ut-bo. ¹¹ M-moka ha, ryaab-se ɔn Wan-Koyan ro ɔn hi ɔn du, wo warag ko-po. A dek ya o-da, ba wo ɔn hyan cucas-mo ur-ho."

* **Bɔr-ɔs op ɔs-tet:4** 13:4 o-Sayipurus dak-o o ro n-tete o m-sa à.

Da-o gaan, o ken rar-o o-comb ne biti yish-ye un wu. Wu sengu ut-tagab wu un hoob-o un wu he wu m-nak à. ¹² Bo ko-Gwamna hyente rii-yo nome à, wu argu m-sher o-nip. Wu hyanag made-o un yoos-ur Wan-Koyan.

*Burus ne un Barnabas
n-me o-Antakiya (o-Bisidiya)*

¹³ Burus un ya-ur-hew de un wu ne ye inuru o-Bapos n-me un hat-o m-ho. Ye nekuru o-Perga so un dak-o o-Bampiriya. **Yohana**† yaguru ye, wu warguru o-Urusharima. ¹⁴ Ye ne ye inuru cir-mo o-Perga o-Antakiya ne so un dak-o o-Bisidiya. **Ho-de ur-Wuwe** de, ye cowuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, ye she'eturu. ¹⁵ Bo a karante takurda-to un Ma-to Shir‡ à, sek-ye ye un ka **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** o wooturu ye tom unze, “No or te ne, urege no ut-ma ne to no hette te do ye un jaab-o ut-men à, no nom.”

¹⁶ Burus inu eso, wu jaksu o-kom a resuru ceen. Wu zeeru, “No or re un **Isra**-ne, komo no ye ro un ‘Wan-seps un Shir,’§ raks no! ¹⁷ Shir ye un hun-ne o-**Isra** dagante tat-ne te, wu muute ka hun-ne ye caari-o o-dak un da-o ye ro'e un dak-o o-**Masar** à. Komo wu rwuntu ye un ka dak-o ur-beeb ut-gwomo ne.* ¹⁸ Wu mo'og ur-hur un ye ne be-de us-hak kwooz-ut yoor [40] n-me o-kot.† ¹⁹ Da-o wu sabarse dak-ut ta'oor un dak-o o-**Kan'ana** à, wu ya'asuru hun-ne ye o-**Isra** saw-to o-dak.‡ ²⁰ To ka dek be-de us-hak zungu-us nass un kwooz-ut yoor us-op [450].

“Bo un kaane komo Shir sagbu ye con-ne yan-piish ut-ma har ha-mo un da-o Sama'era **wan-Rwor un Ma-to Shir**.§ ²¹ Ka da-de, ye konuru a sagbu ye ko-Gwomo, Shir argu ye m-ya'as un Shawuru wa Kish, net-wu un baag-o **Banyamin**, wu nome ye ut-gwomo har us-hak kwooz-ut yoor [40].* ²² Bo Shir ruute Shawuru à, wu rwo'u **Dawuda** wu warag ko-Gwomo-wu un ye. Un tor-se Shir nome **Dawuda** ne à, wu zeeru, ‘Um kumug **Dawuda** wa **Jesse**, net-wu, wu um cone m-sok ne à. Wu he m-nom kap o un bo un yo um cone à.’†

† **Bor-us op us-tet:13** 13:13 ut-Girik: Yohana Markus. ‡ **Bor-us op us-tet:15** 13:15 ut-Girik: “o-karamsa un yan-Rwor un Ma-to Shir ne” = kap takurda-to

Mosa un yan-Rwor un Ma-to Shir ne gene à. § **Bor-us op us-tet:16** 13:16 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á,

Yahuda-ne us-barag wu ba ko-Yahuda-wu á. * **Bor-us op us-tet:17** 13:17 Hyen komo: Rwu 1:7; 12:51. † **Bor-us op us-tet:18** 13:18 Hyen komo: Qog 14:34; Kara 1:31. ‡ **Bor-us op us-tet:19** 13:19 Hyen komo: Kara 7:1; Josu 14:1.

§ **Bor-us op us-tet:20** 13:20 Hyen komo: Piis 2:16; 1Sam 3:20. * **Bor-us op us-tet:21** 13:21 Hyen komo: 1Sam 8:5; 10:21. † **Bor-us op us-tet:22** 13:22 Hyen komo: 1Sam 13:14; 16:12; Bng 89:20.

23 “Raag-o un baag-o un ka net-wu Shir hantute **Isra-ne Wan-Gwu**, Yeso, bo wu esse ut-ma à. 24 Rii-yo Yeso haante, **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho** ko'otute hun-ne ye o-**Isra** Ma-to Shir, kap ye waktune be-de Shir komo a yo'os ye m-ho.‡ 25 Bo **Yohana** nomte ma-to m-kom un senge-mo un wu à, wu zeeru, ‘¿Wan wu ne no esse um ro? Me wu ha ro ka wu ka wu á. Amba wu ken wu ro kon wu he m-haan un jim un de à, wu ro ko rii-se m-gaag un ka'ante-to un wu me bo'os m-us á. §

26 “No or re ne, baag-o **Ibrahi**, komo un ye ro **Yahuda-ne** á ‘Wan-seps un Shir’* be un no, na ye ha a tomne ma-to un ka gwu-o. 27 Remen ya-ur-she'et o-Urusharima un sekye ye un ye ne, ye nap unze wu ro **Wan-Gwu** á. Komo ye nap ma-to un **yan-Rwor un Ma-to Shir** to a m-karante un ko de ke **Ho-de ur-Wuwe** de á. Amba ye shooste ka ma-to **yan-Rwor un Ma-to Shir** to be-de un 'ya un Yeso ur-koob. 28 Ko de nomte ye ship wu un **ba'as-de** wo'e a hoot wu á, myet un kaane ne ye konu **Biratus** a ho wu.† 29 Bo ye shoosute kap o un bo un rii-yo a gene mosse un wu ne à, ye kergunturu wu n-dak un cik-o o-ce, ye rwo'u wu n-me un saag.‡ 30 Amba Shir 'yonstu wu ut-marimar. 31 Ut-ho komo deen wu ro m-rwuun cas be-de un ka ye doru wu ha-mo o-Urusharima à, so o-Gariri. Ye ro m-moka yan-swose un ma-to un wu be-de un hun-ne na. §

32 “Te ma te hantutu no **Ma-to m-Rerem**, unze ka Ma-to Shir swore o-nu un tat-ne na ne à. 33 Da-de wu 'yonse Yeso ut-marimar à, wu shoosutu na ka swor o-nu o, na ye ro yakar-ye un ye à. Untun bo to ro gense be-de un sep-o ayoore-o n-me Sep-to ur-Bongon à unze,

“ ‘Wo Wa re wu,

Caane um waragte Tato ru.’*

34 Shir 'yonste Yeso ut-marimar, Shir essussute Yeso a mer har wu wumut á. O-nip ge, Shir shooste to ka ma-to mosse un ine-mo un wu ne unze,

‘Man ya'as wo ka kwum-o, o ba m-kukop

o um nome **Dawuda** ma-to un o à. †

‡ **Bor-us op us-tet:24** 13:24 Hyen komo: Mark 1:4; Ruka 3:3. § **Bor-us op us-tet:25** 13:25 Hyen komo: Yoha 1:20; Mati 3:11; Mark 1:7; Ruka 3:16; Yoha 1:27.

* **Bor-us op us-tet:26** 13:26 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne us-barag wu ba ko-Yahuda-wu á. † **Bor-us op us-tet:28** 13:28 Hyen komo: Mati 27:22-23; Mark 15:13-14; Ruka 23:21-23; Yoha 19:15.

‡ **Bor-us op us-tet:29** 13:29 Hyen komo: Mati 27:57-61; Mark 15:42-47; Ruka 23:50-56; Yoha 19:38-42. § **Bor-us op us-tet:31** 13:31 Hyen komo: Seng 1:3.

* **Bor-us op us-tet:33** 13:33 Hyen komo: Bong 2:7. † **Bor-us op us-tet:34** 13:34 Hyen komo: Isha 55:3 (ut-Girik).

35 Remen n-me un o ken Sep-to ur-Bongon to wu zeeḡ,
 'Wo yage Wan-ba-m-kukop ru wumut á.'‡

36 "Bo un da-o **Dawuda** komse m-shoos un senge-mo Shir ya'asu wu un da-o un wu à, wu argu m-mar. A joku wu un tat-ne ye un wu ne, wur-o un wu wumuru komo. 37 Amba Yeso wu Shir 'yonse ut-marimar à wu wum un saag á.

38 "Remen kaane, or re ne, um conog no nep unze n-me Yeso o a m-soks **ur-ba'as** bo me no m-rure à. 39 Komo be-de un wu o kap bo un wu shere o-nip à, wu waragte kashi un net un hyan-mo Shir, rii-yo **karamsa-o Mosa** kuse ba o un pya keer-de un to à. 40 Remen kaane muut no ur-hi, taase ka rii-yo Shir rwoḡe nu à, n-me un takurda-to un **yan-Rwor un Ma-to Shir** à, yo nom un no ne:

41 " 'Raks no, no yan-nom ur-ar,
 made-o a ruk no, no mer!

Remen man nom mo ken senge-mo,
 un ho-ut no, senge-m no a sher un mo ne á,
 ko wu ken wu ruru no!'S "

42 Bo Burus ne, un Barnabas ro m-rwuun un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** à, hun-ne konuru, ye do ye nome ut-ma n-te un ka rem-se komo un **Ho-de ur-Wuwe** de roone à. 43 Bo hun-ne caagute à, **Yahuda-ne** ut-moor ne, komo un **Girik-ne** ye muute hi un de un ye **Yahuda-ne** à, un ye doru Burus ne, un Barnabas. Ye komo ye nome ye ut-ma ye doru m-'wons remen ye reet co ur-she'et n-me un yar-mo Shir.

44 Bo **Ho-de ur-Wuwe** riginte à, sa o zee hono o-bo karguru be-ur gaan remen ye hogute Ma-ut Wan-Koyan. 45 Amba bo **Yahuda-ne** hyente morog-de un hun-ne deen à, shoob-ur hooru ye. Ye dek ma-to Burus rwoḡe á, ye ro un reeb-to un wu.

46 Amba Burus ne, un Barnabas ye nomu ut-ma ba o-gyer. Ye zeeru. "No **Yahuda-ne** no depe a cire nome un Ma-to Shir. Amba bo no yagu to à, no rwuntute o ka no depe no kum hoog-mo ba m-ta á. To, te un neke be-de un ye ro **Yahuda-ne** á. 47 Remen Wan-Koyan be'esute wu ru'uste te bo wu zee à,

" 'Um rwo'og wo o wakte m-cecas
 be-de un ye ro **Yahuda-ne** á.

Remen o hantute gwu o un hono o-dak.'* "

48 Bo ye ro **Yahuda-ne** á hogute kaane à, ye hogu m-rerem deen. Ye bomu ma-ut Wan-Koyan. Kap ye Shir daage remen ye kumut hoog-mo ba m-ta komo ye sheru o-nip.

‡ **Bor-us op us-tet:35** 13:35 Hyen komo: Bong 16:10. § **Bor-us op us-tet:41** 13:41 Hyen komo: Haba 1:5 (ut-Girik). * **Bor-us op us-tet:47** 13:47 Hyen komo: Isha 42:6; 49:6.

49 Ma-ʊt Wan-Koyan komo tɔ semuru ʊn ka dak-o kap.
 50 Amba **Yahuda**-ne swowuru ye ken ne'a-ne ye "Yan-seps ʊn Shir,"† ye a m-'ya ʊt-gos à, komo ʊn ye ken campo-ne ye ne ʊn caari-ye ʊn hun-ne ne ye ʊn bo-o ʊn ye ne. Ye 'yonsu ʊt-ween ʊn Burus ne, ʊn Barnabas, ye yanu ye ʊn bo-o ʊn ye. 51 Ye kukturɔ hu-mo ʊn na-se ʊn ye ʊn rem o-napa be-de ʊn hun-ne ye o-bo, ye nekuru bo-o o-Ikoniya.‡
 52 Yan-neke-m Yeso ye o-zak deen, komo ye ro shiishe ceng ʊn **Kukt-o Shir**.

Bɔr-ʊs op ʊs-nass

*Burus ne, ʊn Barnabas
 haag bo-o o-Ikoniya*

1 Komo, ʊn bo-o o-Ikoniya, Burus ne, ʊn Barnabas ye cowuru kuke-o **Yahuda**-ne o ʊn yoos ʊn Ma-to Shir bo ye wete à. Ye ko'oturu Ma-to Shir ʊn beeb-de **Kukt-o Shir**, har hun-ne deen **Yahuda**-ne ʊn ye ro **Yahuda**-ne á, ye shereg be-de Shir. 2 Amba **Yahuda**-ne ye yage m-sher be-de Shir à, ye argu m-swowog ʊn ye ro **Yahuda**-ne á, ye naasu she'et-de ʊn ye ʊn **yan-dor Yeso** ne.

3 Myet ʊn kaane ne, Burus ʊn Barnabas ye she'etu kane deen, ye ro ʊn ko'ot ʊn Ma-to Shir ba o-gyer bo Wan-Koyan zee ye à. Wan-Koyan komo wu suute ma-to ʊn wu m-yar, a nomot ʊs-napa ʊn saw-to o-made ne ʊn kom-to ʊn ye.

4 Amba hun-ne ye ʊn bo-o o-Ikoniya wongu be-ut yoor, ye ken ye ro ʊn shas-o **Yahuda**-ne, ye ken ye komo ʊn shas-o ʊn **yan-Tom Yeso**.

5 Ye ro **Yahuda**-ne á ʊn **Yahuda**-ne ne mosse ʊn sek-ye ye ʊn ye ne, ye argu m-zonge ye yo'ogte **yan-Tom Yeso**, ye jirit ye ʊt-ta'ar. 6 Bo **yan-Tom Yeso** hogute kaane à, ye somuru ha-mo ʊn bo-to o-Risiya o-Darbe ne, ʊn bo-to ro o-her à. Ka to ro ʊn dak-o o-Rikoniya. 7 ʊn ka be-to ye ro ko'otte **Ma-to m-Rerem**.

*Burus ko'otte Ma-to Shir
 ʊn bo-o o-Risiya*

8 ʊn bo-o o-Risiya, komo wu ken net-wu ro kon ko-ryam, wu wet ʊr-hew á cin bo a matu wu à. Wu ro tara, 9 wu ro ʊn raks ʊn ko'ot-o Burus. Burus tuuru wu yish. Bo Burus hyente wu ro m-sher ne mo woo'e a taaste gom-o ʊn wu à, 10 wu 'yonsu cor m-'wons ne. Wu zee, "Ine, o es ʊn na-ʊs ru!" Ka net-wu argu m-ine ʊt-nosse komo wu taknu ʊr-hew.

† **Bɔr-ʊs op ʊs-tet:50** 13:50 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de "Wan-seps ʊn Shir" be-de ʊn net-wu, wu ʊn dorotte-o ʊn yoos-de ʊn Yahuda-ne à, amba ba ʊr-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda á. ‡ **Bɔr-ʊs op ʊs-tet:51** 13:51 Hyen komo: Mati 10:14; Mark 6:11; Ruka 9:5; 10:11.

¹¹ Bɔ buug-de ɔn hun-ne hyente rii-yo Burus nome à, ye 'yonsu ɔs-cɔr. Da-o gaan ye ma'asu m-zee ɔn rem-de ut-Rikoniya, "O-nip, yege-shir haantu na ɔn sha-mo ɔn hun-ne!" ¹² Ye egu Barnabas ur-jin Zeyus, Burus ne, ye egu wu *Hermes*, remen wu ro co-o ut-ma. ¹³ Wan-Cow ɔn kon-se shir Zeyus, wu pyo-o ɔn wu ro ɔn jim-de o-bo à. Wan-cow-wu ɔn kon-se shir Zeyus, wu hanturu yege-na, ut-mok ne ɔn ish-o o-bo. Ka wan-cow-wu ɔn kon-se shir Zeyus wu mosse ɔn hun-ne ne, ye conog ye nome **yan-Tom Yeso** ut-seke.

¹⁴ Amba bo ka **yan-Tom Yeso** ye, Barnabas ne ɔn Burus, hogute kaane à, ye yoogu matuku-to ɔn ye. Ye haaru ɔn buug-de ɔn hun-ne ɔs-rek, ye ɔn 'yons ɔs-cɔr m-'wons ne ye ro m-zee, ¹⁵ "¿Remen ya notte m-nom kaane? Ai, te ma hun-ne ye untun no, **Ma-to m-Rerem** te hantu no, remen no tukute ka rem-se o-hwaa se o-cin, komo no waktunte be-de Shir wan-hoog, wu nome o-Ton, o-dak ne à, m-sa ne, komo ɔn kap o ɔn rii-yo ro ne n-me ɔn to à.* ¹⁶ ɔn da-o n-ga, wu yagute kap o ɔn hun-ne ye nom bo ye hyane m-sok à. ¹⁷ Kap ɔn kaane ne komo, wu wet ɔn yage ɔn hi ɔn de ɔn wu ba o-napa á. Wu wu ro no ɔn 'ya ɔn kem, o-gos ɔn rem-se o-kat ne. Wu ro no m-coks ɔn rii-yo m-re, wu ro no komo ɔn rwɔ ɔn zak-o ut-men." ¹⁸ Myet ɔn to ka ma-to ne, ba ɔn yish pus-se ye hokse ka hun-ne ye m-wen ɔn nom ut-seke remen ye á.

¹⁹ Amba ye ken **Yahuda**-ne ye haanuru rwuun-mo o-Antakiya o-Ikoniya ne, ye hoksuru hun-ne ye jiruru Burus ut-ta'ar ye naku wu ha-mo ɔn jim-de o-bo, ye hyene ye zee wu mereste. ²⁰ Amba bo **yan-neke-m Yeso** morge ye riku wu à, wu inuru wu warguru n-me o-bo. Gas-o ish komo wu neku bo-o o-Darbe ɔn Barnabas ne.

M-warag o-Antakiya n-me dak-o o-Siriya

²¹ Bɔ Burus ne ɔn Barnabas ko'otte **Ma-to m-Rerem** o-Darbe à, komo ye kumuru **yan-neke-m Yeso** ut-moor ne, ye warguru o-Risiya, o-Ikoniya ne, komo o-Antakiya ne,† ²² ye ro m-do'e ɔn **yan-neke-m Yeso** ur-beeb, ye ro ye m-'ya m-'wons be-de m-she be-de Shir. Ye ro m-zee, "Se mosse ɔn swɔ ur-koob ne deen a hette cow ɔn gwomo-to Shir." ²³ Komo bo ye degursute ye sek-ye ɔn ko de ke buug-de ɔn **yan-dor Yeso** de à, mosse ɔs-kon ne o-swoot ne à, ye tabbu ye be-ur Wan-Koyan, wu ye shere be-de ɔn wu à. ²⁴ Ye doruru so ɔn dak-o o-Bisidiya ha-mo o-Bampiriya. ²⁵ Komo bo ye rurte Ma-to Shir ɔn bo-o o-Perga à, ye argu m-neke bo-o o-Attariya.

* **Bɔr-ɔs op ɔs-nass:15** 14:15 Hyen komo: Rwu 20:11; Bɔng 146:6. † **Bɔr-ɔs op ɔs-nass:21** 14:21 o-Antakiya n-me dak-o o-Bisidiya.

26 Bø un kanē komo ye daarū hat-o m-hø ye wargu o-Antakiya. Yan-dor Yeso sekuru ye ut-kom remen ka senge-mo Shir ya'u ye à. Un bu-yo un yar-mo Shir, ye komoste ka senge-mo. 27 Bø ye woonte à, ye morogsu hun-ne **yan-dor Yeso** ye rworu kap rii-yo Shir nome be-de un ye à, komo un bø wu tikshe ye ro **Yahuda**-ne á ish-o m-sheer o-nip à. 28 Ye she'etundurū reeno o-da ne deen mosse un **yan-neke-m Yeso** ne.

Bor-us op us-taan

Mrog-de un Sek-ye yan-dor

n-me o-Urusharima

1 Ye ken hun-ne ye haanuru komo o-Antakiya rwuun-mo dak-o o-Judiya. Ye ro m-yoose un **yan-dor Yeso**, ye m-zee, "Urege a ko no ur-ko bø jind-o **Mosa** zee á, noa hoks kum un gwu á."* 2 Ma-ut sunuru Burus un Barnabas ne un ka hun-ne ye ne remen un ka ma-to. Amba a rwo'u Burus ne un Barnabas komo un ye ken ye ne, ye neke o-Urusharima be-de un **yan-Tom Yeso** un sek-ye ye un hun-ne ne **yan-dor Yeso** remen ye oromtē un ka ma-to.

3 Hun-ne **yan-dor Yeso** o-Antakiya shiiru ye, ye nekuru ye doruru so un dak-o o-Pinikiya o-**Samariya** ne, ye ro m-rwor bø ye ro **Yahuda**-ne á shere o-nip à. To ka rwo'u kap **yan-dor Yeso** nom un zak-o ut-men deen.

4 Bø ye woote o-Urusharima à, kap o un hun-ne **yan-dor Yeso**, un **yan-Tom Yeso** ne, un sek-ye ye un hun-ne **yan-dor Yeso** ne, ye barku ye. Burus ne un Barnabas ruru ye kap rii-yo Shir nome be-de un ye à.

5 Amba ye ken **Parisa**-ne ye waragte **yan-dor Yeso**, ye inu eso, ye zeeru, "Depete ye ro yan-**Yahuda**-ne á m-dore **karamsa**-o **Mosa** komo se a koog ye."

6 Yan-Tom Yeso un sek-ye ne be-de un hun-ne **yan-dor Yeso** ye murguru remen ye pu'ustē ut-orom n-te un ka ma-to. 7 Bø ma-ut sunute ye m-sok ne o-da ne deen à, Bitrus inu eso. Wu zeeru ye, "Or re ne, no nepste cin o-da ne Shir daagu me be un no, unze ye ro **Yahuda**-ne á he hoge un **Ma-to m-Rerem**, komo ye sher o-nip.† 8 Shir komo wu nape hur-de un kowan à, wu rwuntute unze wu gokstu ye bø wu ya'u ye **Kukt-o Shir** à, bø wu ya'u na à.‡ 9 Komo wu kutu na m-koos un ye ne á, un remen wu muute hur-to un ye cas cas be-de m-sheer o un ye. 10 ¿Yan yo ne notte un meger-to Shir? A m-meger un Shir urege a gaktute ye ken

* **Bor-us op us-taan:1** 15:1 Hyen komo: Rewi 12:3. † **Bor-us op us-taan:7** 15:7 Hyen komo: Seng 10:1-43. ‡ **Bor-us op us-taan:8** 15:8 Hyen komo: Seng 10:44; Seng 2:4.

ye dorotte-o o-**karamsa**. Ko na un tat na ne, a jesusu te ka **karamsa**-o koyanda! ¹¹ Amba a shereg unze be-de un yar-m Wan-Koyan Yeso a kum gwu, untun ye ma bo ye kume à.”

¹² Myet o un morog-de un hun-ne reesu ceen, ye raksuru Barnabas ne un Burus. Ka da-de, Barnabas ne un Burus rwore ma-to us-napa, un rem-se o-made ne se Shir nome be-de un ye à, n-me un ye ro **Yahuda**-ne á.

¹³ Bo ye komoste ut-ma à, **Yakubu** shasuru. Wu zee, “Or re ne, raag no me. ¹⁴ Simon rworog bo Shir cire con-to un ye ro **Yahuda**-ne á, be-de un dek un ye ken hun-ne ye be-de un ye, ye waragte ye ma un wu. ¹⁵ To ka komo to nomog ur-hond un ma-to **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne. Bo to ro gense à unze,

¹⁶ “ ‘A nomse kaane man muun um ja'as ma un hur-o **Dawuda** o bu'uge à, Ko de nomte o bu'ugsute à, man ja'assu o m-ma, komo um 'yons o.

¹⁷ Kaane ges-o un hun-ne hette me m-hoob me Yawe, ye ro **Yahuda**-ne á ye um daage ye waragte ye ma re à.

Kaane Yawe rwore, wu rwore bo un se,

¹⁸ um rwo'og hun-ne re ye nep ka rem-se cin n-ga.'S

¹⁹ “Remen kaane um hyanag udepe a su'e ye ro **Yahuda**-ne á ye ro un waktune be-de Shir à. ²⁰ Un sugede un kaane ma a genu ye o-takurda a ruru ye taase ye re rii-yo m-re yo a tebbe pyo-o m-gir á, taase ye nom o-ás, ko ye ti ap-mo un gut-de a pane á, komo m-hyo ne.* ²¹ Remen hun-ne ko'ote **karamsa**-o **Mosa** un ko o ke bo-o. Cin un zaman-yo n-ga, ye nomoste kaane un kuke-to un yoos un Ma-to Shir un ko de ke **Ho-de ur-Wuwe** de.”

Shas-o un sek-ye yan-dor

²² Yan-Tom Yeso un sek-ye ne, mosse un kap o un hun-ne ne yan-dor, ye hyanuru depete ye deeg ye ken ye be-de un ye, ye tomot ye ha-mo o-Antakiya mosse un Burus ne un Barnabas. Ye dagnu Yahudas (wu a m-zee Barusabas à), komo un Siras ne, ye ro gos-ye be-de yan-dor à. ²³ Ye ya'asuru takurda-o ro m-zee à:

“Be-de un or no ne, **yan-Tom Yeso** un sek-ye ne ye un hun-ne yan-dor, ha-mo un yan-dor ye ro baag-o un ye, **Yahuda**-ne ye á, un bo-o o-Antakiya, komo un dak-to o-Siriya ne un o o-Kirikiya ne, te ur-gas.

§ **Bor-us op us-taan:18** 15:16-18 Hyen komo: Emos 9:11-12 (ut-Girik); Isha 45:21. * **Bor-us op us-taan:20** 15:20 Hyen komo: Rwuu 34:15-17; Rewi 18:6-23; 17:10-16.

²⁴ A kumug m-hoge unze ye ken be un na ye ya'ag no ur-koob un ma-to un ye. Ye zo'ogsutu no, ko de nomte a a rwo ye m-nom kaane a. ²⁵ Remen kaane, bo te pu'uste ut-orum a, te hyanuru nomog ur-bon te deger ye ken ye te tombu no ye, un or na ne, ye ro, Barnabas ne un Burus. ²⁶ Ye ya'ase hog-mo un ye remen jin-ur Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. ²⁷ Remen kaane, te tombute Yahudas un Siras. Ye un hi un de un ye ya rwuntu no nip-o un ka rem-se un nu-o un ye. ²⁸ **Kukt-o Shir** hyanag nomog ur-bon, kaane komo te hyane nomog ur-bon, taase a ru'u no se ken nu-se arge se ka rem-se se a ya'asu no a. ²⁹ Taase no re rii-yo a tebbe pyo-o m-gir a, m-ap mo a **seke** a, mosse m-hyo ne, un ti-m ap-mo ur-gut ne de a miggre ur-geks a, komo o-as ne. Urege no ereg hi un no be-de un se ka rem-se, no nomog o ka rii-yo ur-bon. She'et no gwugwu."

³⁰ A tomuru ye, ye nekuru o-Antakiya. Bo ye karaksute hun-ne **yan-dor Yeso** a, ye ya'asuru o-takurda. ³¹ Bo hun-ne karantute o-takurda komo a, ye nomuru zak-o ut-men un remen sorog-yo ye kume a.

³² Yahudas un Siras komo, remen ye hi un de un ye **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye, ye nakuru or un ye ne ut-to ut-ma ne deen, ye dooru ye m-'wons. ³³ Bo ye nomoste ut-ho hiin un ka be-de a, a argu ye m-'yons gwugwu, ye warguru be-de un ye tomnu ye a.† ³⁵ Burus ne un Barnabas rewuru ut-ho hiin o-Antakiya. Ye ro un ye ken hun-ne ye ne deen, ye ro ur-yoos, ye ro komo un rwor un **Ma-to m-Rerem** to ma Wan-Koyan.

Burus wongute un Barnabas ne

³⁶ Bo a nomte ut-ho hiin a, Burus zeeru Barnabas, "Haan a dore kap bo-to a rurte **Ma-to m-Rerem** to ma Wan-Koyan n-ga a, a gaste or na ne, a hyenet bo ye ro a." ³⁷ Barnabas conuru ye dek **Yohana** Markus ye neku te un wu ne. ³⁸ Amba Burus hyanuru u nom ur-bon ye neke un Markus ne a remen n-ga wu ro yagusutu ye un dak-o o-Bampiriya, komo wu yagute re co m-senge be-ur gaan un ye ne.‡ ³⁹ Koob-de o-acunde nomog ye deen har wooru ye m-wonge. Barnabas dekuru Markus, ye cowuru hat-o m-ho ha-mo o-Sayipurus.§ ⁴⁰ Amba Burus daagu Siras. Da-o yan-dor ru'usu ye n-me un yar-m Wan-Koyan mo eret ye a, ye inuru. ⁴¹ Ye doruru so un dak-to o-Siriya o-Kirikiya ne, ye ro hun-ne **yan-dor Yeso** un do ye ur-beeb.

† **Bor-us op us-taan:33** 15:33 To ken takurda-to: Ci-o 34Amba Siras daaguru m-she'et kane. ‡ **Bor-us op us-taan:38** 15:38 Hyen komo: Seng 13:13.

§ **Bor-us op us-taan:39** 15:39 o-Sayipurus dak-o q ro n-tete q m-sa a.

Bõr-us op us-cind

Timoti doruṭe Burus ne un Siras

¹ Burus haaru o-Darbe, o-Ristira ne. Wu ken ko-ya-neke-m Yeso wu ro n-me o-Risiya à, jin-de un wu **Timoti**, wà-wu un wu ken ne'a-wu ko-**Yahuda** ko-yan-dor. Tato un wu komo ko-**Girik**-wu. ² Yan-dor ye ro un bo-to o-Risiya o-Ikoniya ne à, komo ye un bongon-ur **Timoti**. ³ Burus conuru **Timoti** shii wu. Remen kaane, wu deku wu, wu koru wu ur-ko. Wu un nom kaane remen ka **Yahuda**-ne ye ro un to ka be-to à, kap ye nepste tato un wu ko-**Girik**-wu.

⁴ Da-o Burus ne un Siras ro ur-hew à, ye ro m-dorog bo-ut-bo, ye sengu m-rure un hun-ne ko'ot-o **yan-Tom Yeso** un sek-ye ne be-de un hun-ne yan-dor cone o-Urusharima à, ye ruru yan-dor-ye dore ka ko'ot-o. ⁵ Un kaane hun-ne yan-dor doote m-wons be-de m-sheer o-nip, ye ro m-do ut-moor ko de ke ho-de.

N-me ut-hyangan, net konog Burus

wu haan un dak-o o-Makidoniya

⁶ Ye pa'uru dak-to o-Pirijiya o-Garatiya ne, remen **Kukt-o Shir** weneg ye nom un ma-ut Wan-Koyan dak-o o-Asiya. ⁷ Bo ye wote dak-o o-Misiya à, ye nomu m-senge ye heet dak-o o-Bitaniya, amba Kukt-o Yeso o 'ya ye á. ⁸ Ye doruru riib-se un dak-o o-Misiya ye yirguru ha-mo o-Toruwat. ⁹ M-Tet, Burus hyanu ut-hyangan. Be-de un ka hyangan-to komo wu hyanuru wu ken net-wu un dak-o o-Makidoniya wu ro eso, wu ro wu us-kon wu ro m-zee, "Haan o-Makidoniya, o gu te." ¹⁰ Bo Burus hyente ka hyangan-to à, da-o gaan, te nomu m-senge te pest ha-mo o-Makidoniya. Te un nom kaane, remen te nepste unze Shir agu te, remen te ko'otte **Ma-to m-Rerem**.

Ridiya shereg be-ur Wan-Koyan

¹¹ Te argu m-ine n-me un hat-o m-ho o-Toruwat te inuru se o-Samutarkiya.* Gas o-ish, komo se o-Niyaporis. ¹² Bo un kane komo te argu m-arag ha-mo o-Piripi o ro un kus-o un gwomo-to o-**Roma** à, komo o ro caari-o o-bo un raag-o o-Makidoniya. Te nomu kane ut-ho.

¹³ **Ho-de ur-Wuwe**, te ruuru un ish-o o-bo, te nekuru n-riib o-roog be-de te ro hwooge te zee be-de un nom us-kon ro kon remen **Yahuda**-ne à. Te she'eturu te nomuru ne'a-ne ut-ma ye morge un ka be-de à. ¹⁴ Wu ken ne'a-wu ro kon

* **Bõr-us op us-cind:11** 16:11 o-Samutarkiya dak-o o ro n-tete o m-sa à.

jin-de un wu Ridiya, "Wan-seps un Shir,"† wu ro te m-hoge. Wu ko-yan-bo-o o-Tiyatira wu, wu ro m-baab un gund-ut jaas-to to un hwor. Wan-Koyan tikshte hur-de un wu, har wu este ur-hi wu raks rii-yo Burus rwore à. ¹⁵ Bo a yo'ostu wu m-ho un hun-ne ye un hur-o un wu ne à, wu konuru te. Wu zeeru, "Urege no dek me wan-sheer o-nip be-ur Wan-Koyan to, haan no un hur-o re, no she'et." Wu kokorsuru te, te argu m-dek un ma-to un wu.

A ka'ag Burus ne un Siras

¹⁶ De ken ho-de, te m-neke be-de un nom us-kon, te go'onuru un wu ken wan-ne'a-wu ne ko-guw, ko-ya-o-gwot-wu ro un wa-ut-kot ne. Yan ka ko-guw-wu komo ye ro un kum un hwor deen be-de un ka gwot-o wu rotte à. ¹⁷ Wu sengu te m-dore, te Burus ne, wu ro o-zaaz. Wu ma'asuru m-zee, "Ka hun-ne ye guw-ne Shir ye wu ro Wa-ur-Beeb Kap à, ye ro no un kute un cow-yo un gwu!"

¹⁸ Wu senguru m-nom kaane ut-ho deen. Men-ut naasuru Burus deen, wu wakturu. Wu zeeru wa-ut-kot, "Um zeeg wo n-me un jin-ur Yeso **Kiristi**, wonge un wu ne." Un gyept-o un yish, wa-ut-kot wonge un wu ne.

¹⁹ Bo yan-wan-ne'a hyente cow-yo ye rotte un kum un hwor kessute ye à, ye shipuru Burus ne un Siras. Ye naku ye har n-me un be-de ut-baab un co-o un yan-piish ut-ma. ²⁰ Bo ye woote ye un co-o un yan-piish ut-ma à, ye zeeru, "Ka **Yahuda**-ne ye suute bo-o na. ²¹ Ye m-yoos un jind-se depe a goks ko a dore á, remen te **Roma**-ne ye."

²² Hun-ne karguru be-de un ye da-o gaan. Yan-piish ut-ma yooguru matuku-ut Burus ne komo ye rwo'uru a bu ye us-rak. ²³ Bo a bu'ute ye deen à, a ka'uru ye be-de un kur-o m-ke'et. A zeeru wa-ur-'er de un ka kur-o wu 'er ye m-sok ne. ²⁴ Wu komo bo wu gokste to ka ma-to à, wu rwo'u ye reeno n-me n-me de o-kur, wu kamturu na-se un ye un caari-to ut-ce.

²⁵ Da-o purge, Burus ne un Siras ro us-kon ye ro us-sep to un bongon-de Shir. Ye ken yan-m-ke'et ye komo ye ro ye m-hoge. ²⁶ Da-o gaan, dak-o nukturu deen, har hwuk-o un ka kuke-o nukte. Da-o gaan ish-se un o kap argu m-tikshe, bo un ye a ka'e à, ka rii-se a ke'etu ye à ussuru. ²⁷ Bo wan-'er-de un ka kur-o zutute be-de m-rew à, wu hyanuru ish-se o-kuke tikshishe, wu mu'usunu magay-o un wu, wu ro un zongge-to wu hoot hi un de un wu, un remen wu hyanag sa

† **Bor-us op us-cind:14** 16:14 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda á.

o zee ye a ka'e à ye un som. ²⁸ Amba Burus 'yonsu cor m-wons ne. Wu zeeru, "Taase o hogusse hi un du m-hoog á. Ai, myet-m te te ro kon!"

²⁹ Wan-'er-de un ye a ka'e à zeeru unze a hante ut-pitirra. Wu cowuru n-me, wu heeru un co Burus ne un Siras. Wur-o un wu ro us-zap se o-gyer. ³⁰ Ka da-o, wu rwunturu ye n-do. Wu zeeru, "Sek-ye, ¿re um he m-nom um kumut gwu ne?"

³¹ Ye komo ye zeeru, "Sher un Wan-Koyan Yeso, wo un yakar ru ne, noa kum gwu." ³² Ka da-de, ye ruru wu ma-ut Wan-Koyan, wu, un hun-ne ye ro un hur-o un wu ne kap à. ³³ N-me un ka tet-mo, wu deku ye, wu sosuru ye nat-to un ye. Ba m-jime, a yo'osuru wu m-ho un yan-hur-o un wu ne kap. ³⁴ Ka da-de, wu tuwturu ye un hur-o un wu, wu hantu ye rii-yo m-re. Wu un yan-hur-o un wu ne kap zak-o hooru ye remen kap mo un ye ye shereg be-de Shir.

³⁵ Bo ish geste à, yan-piish ut-ma tomnuru yan-tom-ye un ye. Ye ruru ko-wan-ur-'er, "A ho'os ka hun-ne ye." ³⁶ Wan-'er-de un ye a ka'e à wontu Burus ka tom-o, wu zee, "Yan-piish ut-ma tomonte a ho'os no. Remen kaane m-moka, rwun no, no arag keez keez."

³⁷ Amba Burus zeeru ye, "Ai, be-de un hun-ne ye nomo te us-sorog, ba a m-piishi te ut-ma, ko de nomte te **Roma**-ne ye à. Ye jorbu te komo n-me un kur-o m-ke'et, m-moka komo ¿yea ruut te wukusse? Ay! Se de ye haan un hi un de un ye, ye ruut te."

³⁸ Yan-toob-ut rim-to nekuru. Ye ruru yan-piish ut-ma to ka ma-to. Yan-piish ut-ma komo hoguru o-gyer bo ye hoge unze Burus ne un Siras **Roma**-ne ye à. ³⁹ Ka da-de, ye haanuru ye konuru Burus ne un Siras ye soks **ba'as-de** un ye. Bo un kaane, ye ruutu ye ye konuru ye yage ka bo-o. ⁴⁰ Bo Burus ne un Siras ruusunte un kur-o m-ke'et à, ye argu m-neke hur-o Ridiya. Bo ye hyenuste yan-dor à, komo ye dooru hur-de un ye jaab-o ut-men, ye arguru.

Bor-us op us-ta'voor

A 'yonste hun-ne ur-hur o-Tasaronika

¹ Burus ne un Siras ye doruru so un bo-to o-Ampiboris o-Aporoniya ne. Ye wooru bo-o o-Tasaronika, be-de ro un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** ne à o un **Yahuda**-ne. ² Bo wu wete à, Burus cowu **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Ho-to ur-Wuwe ut-tet, wu ro ut-ma n-me un gen-mo un Ma-to Shir. ³ Wu ro ye m-kute cas, wu ro ye komo un rure o-nip be-de Ma-to Shir zee **Kiristi** a su ur-koob, komo wua ine ut-marimar. Komo Burus zeeru, "Ka Yeso-wu um ruru no à, wu ro ka **Kiristi**-wu." ⁴ Ye ken hun-ne ye un **Yahuda**-ne

komo un **Girik**-ne ne "Yan-seps un Shir"* mosse un caariye un ne'a-ne ne ut-moor ne deen, kap ye deku ma-ut Burus ne un Siras, komo ye mossuru ut-hi un ye ne.

⁵ Amba **Yahuda**-ne nomu ur-shoob, ye karagsuru ye ken hun-ne ye o-saa ye be-de a ut-baab a m-o ne. Bo ye kargute kap o un ye a, ye 'yonsuru hur-de un hun-ne ye o-bo. Ye ruuru us-rek n-me un hur-o Jason. Ye ro un hoob-o Burus ne un Siras remen ye hantutu ye be-de un hun-ne. ⁶ Bo ye hyente ye 'wos ye a, ye naknuru Jason un ye ken yan-dor-ye ne, ye wooturu ye har un her-o un yan-piish ut-ma. Ye o-zaaz, ye m-zee, "Ka hun-ne ye, ye ro m-'yons un hur-de un hun-ne ko kene hono o-dak a, ye ka haane har kane. ⁷ Har ma Jason 'ye ye be-de ur-she'et. Myet-mo un ye ne komo ye ro m-jetem un **karamsa**-o ko-Gwomo **Sisar**. Ye ro m-zee wu ken ko-Gwomo-wu ro kon, unze jin-de un wu Yeso." ⁸ Bo hun-ne ya-o-bo un yan-piish ut-ma ne hogute to ka a, hur-de un ye inuru. ⁹ Ye ho'os Jason un ye ka ne a, se da-o ye gokse hwor-ye o-beri un kom-to un ye a.

Burus ne un Siras o-Biriya

¹⁰ Bo tet-m rewte a, yan-dor shiiru Burus ne un Siras ye neke bo-o o-Biriya. Bo ye woote reeno a, ye cowuru kuke-o un **Yahuda**-ne o un yoos un Ma-to Shir. ¹¹ To ye ka **Yahuda**-ne ye, ye aragte ye o-Tasaronika us-weer, un remen ye gokste ut-ma kom-ut yoor-ut-yoor. Ye ro un ceker-se un gen-mo un Ma-to Shir ko de ke ho-de, ye hyenet ko rii-yo Burus rwore, ko nip-o a. ¹² Remen kaane hun-ne deen be-de un **Yahuda**-ne bopuru o-nip, har un ye ken ne'a-ne ye ne ye un **Girik**-ne gos-ye, gos-ye komo un campo-ne ne ye un **Girik**-ne deen.

¹³ Amba bo **Yahuda**-ne ye ro o-Tasaronika hogute unze Burus ro un rwor un Ma-to o-Shir o-Biriya a, ye haaru ma ye swowu hun-ne un ye reeno, ye ro un 'yons un hur-de un ye. ¹⁴ Da-o gaan, komo yan-dor rworu Burus wu neke n-riib m-sa. Amba Siras ne un **Timoti** ye esuru kane to kon. ¹⁵ Ka yan-dor-ye shie Burus a, ye wootu wu har o-Atina. Bo ye inite m-muun a, Burus tomnu ye be-ur Siras ne un **Timoti** unze ye haan ye hyen wu hor-m-hor, ye argu m-neke.

Burus un bo-o o-Atina

¹⁶ Bo Burus rotte un 'er-ur Siras ne un **Timoti** un bo-o o-Atina a, men-to un wu tukuru deen bo wu hyane bo-o shiig un pyo-se m-gir a. ¹⁷ Remen kaane wu ro ut-ma n-me un

* **Bor-us op us-ta'voor:4** 17:4 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne a, amba ba ur-ko. Remen a ko wu a, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda a.

kuke-o un yoos un Ma-to Shir un Yahuda-ne, un ye ken ye ne “Yan-seps un Shir.†” Ko de ke ho-de wu ro ut-ma un ye wu ro m-kum ne be-de ut-baab à. ¹⁸ Kaane komo ye ken Abikuri-ne ye un Sitokiya-ne ya-us-nap nomog ut-ma un wu ne. Ye ken ye zeeru, “¿Yan yo ne ka wa-o-zaaz-wu cone m-zee?” Ye ken ye zeeru, “Yo ro sa o zee unze ka net-wu ro un ko'ot shir-ye un un be-ut hor-to.” Ye un rwor kaane remen Burus ro un rwor un Ma-ut Yeso to m-Rerem, komo m-ine ne be-de ut-marimar. ¹⁹ Remen kaane, ye heeturu wu un dor-de o-Arepagus. Buug-de yan-co un ka bo-o zeeru wu, “¿Ko woa ruru te ka yoos-ur pu-de de o wotte? ²⁰ Remen te wet m-hoge un gon to ka ma-to á. Te conog te nep bo to ro à.” ²¹ (Myet Atina-ne un hamat-ne ne ye ro ur-she'et o-Atina à, ye jiishte m-con ye hoge rii pu-yo komo ye cep ma-to un yo, arge koyan.)

²² Burus inu eso un her-o un morog-de un ya-us-nap,‡ wu zeeru, “No hun-ne ye o-Atina, um nak unze no yan-con-to un dor-o shir-ye m-sok ne un ko yo ke riib-yo. ²³ Remen da-o um m-pa'e n-me o-bo à, um gwot rem-se no un nome m-guw à, har ma um hyanag un o ken **hana-o o ur-seke** m-gen ne n-ton un o a geneg unze, ‘Remen Shir ye a nape á.’ To, ka wu no m-kwukte ba no un nap wu à, ma-to un wu me no m-rwuunte cas.

²⁴ “Shir ye nome hono o-dak un kap o un rii-yo ro ne n-me un o à, wu wu ro Wan-Koyan wu o-Ton o-dak ne. Wu ro m-she'et un pyo-o net ma'e á. ²⁵ Kaane komo wu ro un hoob-o un gwu be-de un net á. Wu ro un hoob-o un yo ken rii-yo á, remen wu ro un 'ya un kap o un hun-ne hoog, m-shik ne un kap o un rii-yo ye ro ne o-hoob à. ²⁶ Wu wu komo nome kap o ut-dak be-de un net wan-gaan, remen ye she'ette un kap o un hek-o un hono o-dak. Cin un n-ga ne wu essusute o-da, un da-o ye he m-nom m-hoog m-mar ne à, un bo un be-to hun-ne ye un ko o ke dak-o hette m-she'et ne à. ²⁷ Shir un nom kaane remen ye hobot wu, ko a nap á. O-da ye kum wu, ko de nomte wu nom ur-hew un ko wu ke ne be un na á. ²⁸ Ai, ‘Be-de un wu a ro no un nom m-hoog, atte m-nukte, atte komo un m-neke un nom un rii-yo a m-nom ne,’ bo ye ken yan-sep-ut no ye rwore à unze, ‘O-nip, na ma yakar-ye un wu ye.’

²⁹ “To, bo a ro no baag-o Shir o à, ai, udepe a nom us-barag a zee Shir ro m-sha ne untun mo o-zinariya, ko mo

† **Bor-us op us-ta'voor:17** 17:17 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda á. ‡ **Bor-us**

op us-ta'voor:22 17:22 ut-Girik: o-Arepagus. § **Bor-us op us-ta'voor:25** 17:24-25 Hyen komo: 1Gwm 8:27; Isha 42:5; Seng 7:48.

o-azorpa, kō mō ur-ta'ar á, de net zwo'e un weer-se un hi un de un wu á. ³⁰ N-ga Shir ro m-was un **ba'as-to** un hun-ne ne á, remen koob-de un nap-o un ye. Amba m-moka, wu zeeg kap o un hun-ne ye un kō kenē ye yage **ba'as-to** un ye, ye waktunē be-de Shir. ³¹ Remen wu essussute ur-ho de wu he m-haan wu piishité hun-ne hono o-dak ut-ma to o-nip be-de un wu ken wu, wu wu daage à. Shir rwuntute nip-o un nom-mo un to ka cas be-de un 'yons un ka net-wu ut-marimar.”

³² Bo ye hogute ma-to m-inē ut-marimar à, ye ken ye argu wu nome ur-ar. Amba ye ken ye zeeru, “Te conog te do hōge rii-yo o he m-rwor mosse un ka ma-to ne à.” ³³ Kane o ka Burus wonge un ye ne. ³⁴ Amba ye ken ye warguru be-ur Burus ye sheru un ma-to un wu, n-me un ye har un Diyonisiyus ne, wan-gaan be-de un ka morog-de un ya-us-nap de, un wu ken ne'a-wu ne jin-de un wu Damaris, un ye ken ye ne komo.

Bor-us op us-eer

Burus un bo-o o-Korinti

¹ Bo un to ka, Burus yagu bo-o o-Atina wu neku bo-o o-Korinti. ² Reeno wu 'wosse wu ken ko-**Yahuda**-wu jin-de un wu Akira, ko-yan-bo-o o-Pantus. Akira un ne'a un wu ne Biskira, ye she'et m-haan ne un bo-o o-Korinti á, ye un rwuun dak-o o-Itariya. Ye un yage o-Itariya remen ko-Gwomo **Sisar** Karadiyos nong o-**karamsa**, wu zee kap o un **Yahuda**-ne ye ru n-me bo-o o-**Roma**. Burus argu m-ha be-de un ye o-Korinti. ³ Hongsuru senge-mo un ye ragaan mo un mo ma Burus ne, ye ro un jor-o ut-depi, wu she'etu be-ur gaan un ye ne. Ye senguru senge-mo un ye be-ur gaan. ⁴ Ko de ke **Ho-de ur-Wuwe** de komo, Burus ma'asuru ut-ma un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** wu ro m-senge wu nakanté **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á.

⁵ Da-o Siras ne un **Timoti** woone rwuun-mo o-Makidoniya à, Burus ya'u kap o un da-o un wu un ko'ot un Ma-to Shir. Wu ro **Yahuda**-ne m-rure o-nip unze, Yeso wu ro **Kiristi**. ⁶ Amba ye esuru wu un sunē-mo ut-ma ye ma'asu wu ut-reeb. Remen kaane, wu kukturu matuku-to un wu, wu zeeru ye, “Ra-o no ro un hi-ut no! Me mett **ur-ba'as** á. Shi-mo un caane be-de un ye ro **Yahuda**-ne á um he'e.”

⁷ Wu argu m-inē un ka be-de, wu nekuru un hur-o un wu ken net-wu jin-de un wu Titus Justus, wu ro “Wan-seps

un Shir.”* Hur-o un wu komo o ro m-yow yow ne deen un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** ne. ⁸ Kiribus, wu ro wan-co-o un ka morog-de a, sheruru be-ur Wan-Koyan, wu un hun-ne ye un hur-o un wu ne kap. Ye ken Korinti-ne ye komo deen ye hoge ma-ut Burus a, ye sheruru un to, a yo'osu ye m-ho.

⁹ De ken ho-de m-tet, Wan-Koyan kutu Burus ut-hyangan. Wu zeeru wu, “Wo hoge o-gyer a, senge m-rure un hun-ne ma-ut re. Wo she'et temb a, ¹⁰ remen me be-ur gaan un wo ne. Yatt-wu he wo m-ru'e ut-kom wu nomotu wo yo ken rii-yo a, remen me un hun-ne ne deen un ka bo-o.” ¹¹ Burus she'eturu un ka be-de har hak-o gaan un reng-us cind. Wu ro ye m-yoose un Ma-to Shir.

¹² Amba da-o Gariyo ro ko-Gwamna un dak-o o-Akaya a, **Yahuda**-ne gamu ut-hi ye katu Burus, ye heetu wu be-de yan-piish ut-ma. ¹³ Ye zeeru, “Wu ka net-wu wu ro m-senge wu ru'ut hun-ne guw-mo Shir unte un cow-yo **karamsa**-o te wene a.”

¹⁴ Bo Burus rotte un ma-to un cept ut-ma a, Gariyo zeeru **Yahuda**-ne, “A ro zeege ma de ken **ba'as-de** wu nome, ko caari-de **ur-ba'as**, um roa hoge ma-ut no. ¹⁵ Amba nomog un ya unze ma-to sunu no un hon-de un to be-de ut-gom, ut-jin ne, komo un **karamsa**-o no ne, ai se no hongse hi un no. Me kam, me nom sakt-o um piishite wu ut-ma un gon se ka rem-se a.” ¹⁶ Wu yanu ye n-me un kuke-o m-piish ut-ma. ¹⁷ Kap o un ye, ye shipuru Sostanus wu ro co be-de un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** a. Ye nomu wu us-sorog un her-o un kuke-o m-piish ut-ma. Amba Gariyo ko m-was wu was a.

Burus waragte o-Antakiya (o o-Siriya)

¹⁸ Burus dooburu ut-ho hiin un bo-o o-Korinti. Ka da-o, wu zeeru yan-dor se de ken ho-de. Biskira ne, un Akira shiiru Burus. Ye conog m-dek hat-o m-ho ha-mo un dak-o o-Siriya. Remen kaane, ye nekuru bo-o o-Kakiriya remen ye cowut o-hat. Amba rii-yo ye inute o-Kakiriya, Burus oroste hi-de un wu remen wu sworog o-nu. Ye daaru hat-o m-ho.† ¹⁹ Bo ye woote o-Apisu a, reeno Burus ho'ose Biskira ne un Akira. Wu ne, wu cowuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wu nomot ut-ma un **Yahuda**-ne. ²⁰ Ye konuru wu, wu do m-doobe ut-ho be-de un ye, amba wu dek ma-to un ye a. ²¹ Amba bo wu inu ye m-yage a, wu zeeru, “Man muusune

* **Bor-us op us-eer:7** 18:7 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne a, amba ba ur-ko. Remen a ko wu a, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda a. † **Bor-us op us-eer:18** 18:18 Hyen komo: Qog 6:18.

be un no urege Shir zeeg." Ka da-de, wu inuru o-Apistu un hat-o m-ho.

²² Bø wu kergunte bo-o o-Kaseriya à, wu nekurü wu gassuru hun-ne yan-dor. Ka da-o wu arguru so o-Antakiya.

²³ Bø wu she'ete hiin o-Antakiya à, wu inuru wu pa'uru dak-o o-Garatiya un dak-o o-Pirijiya ne. Wu ro m-dore bo-ut ut-bo, wu ro m-do'e un kap o un **yan-neke-m Yeso** m-'wons.

Aporos ko'ote Ma-to Shir o-Apistu

²⁴ A kanë wu ken ko-**Yahuda**-wu haanuru o-Apistu, jin-de un wu Aporos. Wu ko-yan-bo-o o-Arekzandiriya. Wu wan-
nap ut-ma, wu nepste gen-mo un Ma-to Shir m-sok ne. ²⁵ A yoosute wu n-me un cow-yo un Wan-Koyan. Wu reeg ur-
ho be-de un nome un ye ken ye ut-ma, komo wu ro m-yoos o-nip be-de un ma-ut Yeso. Amba myet un kaane ne, wu
nap war war ma-ut Yeso á, remen myet wu nepste ma-to yo'os un hun-ne m-ho, wu nape be-de un nu-o **Yohana** Wa-
m-Yo'os cot. ²⁶ Wu taknu m-ko'ot ba o-gyer, un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Bø Biskira ne un Akira hogute wu à, ye naku wu n-riib. Ye jamsu wu m-rure Cow-yo Shir m-sok ne, m-sok ne.

²⁷ Bø Aporos cunte wu pes ha-mo un dak-o o-Akaya à, **yan-dor Yeso** dooru wu jaab-o ut-men. Ye genuru **yan-neke-m Yeso** o-Akaya o-takurda remen ye gokstu wu kom-ut yoor-
ut-yoor. Bø wu wote reeno à, wu ro un do ye un yan-m-sheer jaab-o ut-men. Ye ma'asuru m-nap yar-mo Shir remen wu ro kon kane. ²⁸ Aporos ro ye m-rure o-nip n-me un Ma-to Shir unze Yeso ro **Kiristi**. Wu rurute ye ut-ma m-'wons ne komo wu kapste **Yahuda**-ne deen un yish-de un hun-ne.

Bor-us op us-jero

Ha-m Burus un bo-o o-Apistu atette-o

¹ Da-o Aporos ro'e o-Korinti à, Burus pa'uru n-me un ka dak-o. Ur-kom wu wooru bo-o o-Apistu, be-de wu 'wosse **yan-neke-m Yeso** deen à. ² Wu zeeru ye, "¿No goksusute **Kukt-o Shir** da-o no shere un ma-to o-nip?"

Ye zeeru wu, "Ay, yatt-wu rurute ma-to un **Kukt-o Shir** á."

³ Wu zeeru, "¿Yan gon yo'os-de m-ho de ne a yo'osu no?"

Ye shasuru "Gon de ma **Yohana**."

⁴ Burus zeeru, "**Yohana** un yo'os hun-ne m-ho remen ye yagute nom **ur-ba'as** ye waktune be-de Shir. **Yohana** un hi un de un wu rurute hun-ne ye sher un Yeso, wu **Yohana** zee 'Wu roon' à."* ⁵ Bø m-hoge kaane, a argu ye m-yo'os m-

* **Bor-us op us-jero:4** 19:4 Hyen komo: Mati 3:11; Mark 1:4,7,8; Ruka 3:4,16; Yoha 1:26-27.

ho n-me un jin-ur Wan-Koyan Yeso. ⁶ Ka da-de, Burus sake kom-to un wu un ye, **Kukt-o Shir** ciriru un ye. Ye tepruru un rem-ut hor-to, ye ro m-rwor komo ma-to **Kukt-o Shir** kutu ye, ye rur à. ⁷ Kap mo un ye untun nen op un yoor-ye [12].

Burus ko'otte un bo-o o-Apisu

⁸ Burus cowuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Wu ro m-ko'ote un Ma-to Shir un beeb-de ur-hur har reng-us tet. Komo wu ro ye m-nakan us-weer be-de un ma-to un **Gwomo-to Shir**. ⁹ Amba ye ken ye essu cikt-de ur-hur, ye yage m-sheer o-nip. Har ye nomuru yan-dore un ka Cow-yo Shir yo hun-to o-saa n-me un hun-ne. Remen kaane Burus wongu un ye ne. Wu arguru un **yan-neke-m Yeso** ne, wu ro ur-yoos ko de ke ho-de un be-de ur-yoos de o-Tiranus. ¹⁰ Kaane wu senge m-nom har hak-us yoor, har kap o un ya-ur-she'et un dak-o o-Asiya hoguru ma-ut Wan-Koyan, **Yahuda**-ne un kap ye ro **Yahuda**-ne ne á.

Yakar Siba

¹¹ Un kom-ut Burus komo Shir nomuru se ken rem-se ut-hyat se, us-caari se a wete m-hyan á. ¹² Har ma ko magund-de un soks un susamb-mo un wu, ko matuku-de un wur-o un wu ci'e wur-o un ya-us-gom ka gom-o taaru, komo a wongsu ye un **ya-ut-kot** ne.

¹³ Ye ken **Yahuda**-ne ye ya-m-pa'ag ut-tuw bo-ut-bo m-ruut un **ya-ut-kot** ye nomu m-senge un jin-ur Wan-Koyan Yeso be-de un ye ro un **ya-ut-kot** ne á. Ye ro m-zee, "Um ruutu no un jin-ur Yeso wu Burus ro m-ko'ot un wu à." ¹⁴ Yakar Siba ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu un **Yahuda**-ne nen ta'oor, kap mo un ye, ye ro m-nom kaane.

¹⁵ De ken ho-de, wa-ut-kot shasu ye, wu zee, "Yeso de um nepstu wu, komo um neps Burus, to, no komo zwan ne ye ne?"

¹⁶ Ka wan-**ya-ut-kot**-wu nossuru, wu mo'uru ye. Wu reeru 'wons-mo un ye kap, har ye ruuru ka hur-o us-rek ut-kor, kap o un wur-to un ye hoog-mo.

¹⁷ Bo kap o un ye ro ur-she'et o-Apisu à, **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á, hogute ma-to un ka rii-yo kore à. Gyer-o hogoru ye, ye sekemsuru jin-ur Wan-Koyan Yeso. ¹⁸ Ut-moor ne be-de un ka ye shere o-nip à, ye haanuru ye ro m-rwor un senge-mo un ye mo un men-ut jaas-to cas. ¹⁹ Hun-ne deen komo, yan-gute un hun-ne o-gwot, ye morogsuru takurda-to un ye to mor, ye tuksuru to hun-ne gut ye kap. Bo ye nomte ceker-se un ka hwor-ye un ka takurda-to à, ye wooste hwor-ye ko-ya-ur-guwus he m-kum un senge-mo ut-ho dugu-us

kwooz-ut yoor un op à [50,000]. ²⁰ Un kaane ma-ut Wan-Koyan rige hono o-dak kap komo to ci'uru hun-ne m-sok ne.

²¹ Bo un nom-mo un se ka rem-se, Burus zongsuru hur-de un wu unze wua he o-Urusharima, amba se wu dorute so un dak-to o-Makidoniya o-Akaya ne. Wu zeeru, "Komo me heese reeno, man gage hi un de m-ha um hyante bo-o o-Roma." ²² Wu tomuru yan-gwu-o un wu nen yoor, ye ro, **Timoti** ne un Erastus, ha-mo o-Makidoniya, wu ne wu dooburu ya o-da un dak-o o-Asiya.

'Yons un hur-de un hun-ne o-Apisu

²³ Un ka da-o, a nomog rii-yo 'yonse hun-ne ur-hur deen à, remen un Cow-o un Wan-Koyan. ²⁴ Ka ma-to un cir be-de un wu ken ko-ya-o-pyap-wu jin-de un wu Dumituriyas. Wu ro un zwo un azorpa à, wu ro m-zwo un sha-mo un pyo-o un toog-o Artemis. Wu un yan-senge-mo o-pyap ne ro un kum un hwor deen.

²⁵ Wu karagsuru ye kap yan-nom un gon ka senge-mo. Wu zeeru, "No hun-ne, no nepste un ka senge-mo ne atte no m-kum un hwor. ²⁶ Komo no hyanag no hogusse, ba kane o-Apisu cot á, se um zee kap dak-o o-Asiya ma. Ka Burus-wu ro hun-ne m-nakbe ut-moor ne deen. Wu waksute hur-de un ye, wu ro m-zee ka shir-o a nome ut-kom à, ba shir o á. ²⁷ Ma-ut a nom m-yo. A naas jin-de un senge-m na, komo har un pyo-o un caari-wu un shir Artemis. A mus o hwaa, har komo a wongse ka shir-o un con-de un o ne. Wu myet dak-o o-Asiya har un hono o-dak ne ro wu m-kwukte à."

²⁸ Bo ye hogute kaane à, ye swooru us-ryaab deen, ye 'yonsu us-cor da-o gaan ye ro m-zee, "Artemis ko-caari-wu, shir-wu un Apisu-ne!" ²⁹ Ba un naas o-da, bo-o argu m-rukre. Hun-ne nupuru us-rek ha-mo un ka be-de atte m-morge à. Ye ro m-huk un Gayas ne un Aristarkus, hun-ne ye o-Makidoniya, ye ro nay-ne un yan-hew-ur Burus ne à. ³⁰ Burus conu m-cow un ka morog-de, amba **yan-dor Yeso** wenu wu. ³¹ Ye ken caari-ne ye un sek-ye un gwomo-ne ye un dak-o o-Asiya, ye ro ur-nay un wu ne à. Ye ma ye tomturu wu ut-ma, ye konuru wu taase wu cuw be-de un ka morog-de á.

³² Ka morog-de un hun-ne de ro zo'ogse, remen ye nap ma rii-yo rwo'e ye morgute á. Ye ken ye ro un 'yons us-cor ye ro m-rwor un yo ken rii-yo, ye ken komo ye ro m-rwor un yo ken rii-yo un hon. ³³ Ye ken **Yahuda**-ne ye tudburu wu ken wu un co, jin-de un wu Arekanda. Wu senguru ut-ma un jaksu un kom-o wu, remen hun-ne rest temb, wu nomute ye ut-ma. Wu conog wu ruru tu ye unze **Yahuda**-ne ye hante

'yons ur-hi á. ³⁴ Amba bo ye nepte unze ko-**Yahuda**-wu à, ye 'yonsu us-cor. Da-o gaan ye ro m-zee, "Gos-ut kumute be-ur Artemis un Apisu-ne!" Ye nomog kaane har awa us-voor.

³⁵ Amba ko-ya-m-gen-wu un ka bo-o rwo'u ye m-res ceen. Wu zeeru, "No hun-ne ye o-Apisu! Ai, ko wu ke nepste unze bo-o o-Apisu o ro m-was un pyo-o Artemis ne wa-ut-gos, komo un ka ta'ar-de ne de he'ene es-mo n-Ton à. ³⁶ M-moka yatt-wu he m-she un to ka á, remen kaane ess no ur-hi be-ur gaan, no nom rem-se o-saa á. ³⁷ No hantute ka hun-ne ye kaane. Ye hiw ur-hyow un kuke-o un shir na á, komo ye yo'og Artemis á. ³⁸ Amba, urege Dumituriyas un yan-senge-mo un wu ne ye ro un o ken ryegen-o ne mosse un wu ken wu ne, ai, kuke-to un piish ut-ma to ka, ye hoks heet ur-gyekt. ³⁹ Amba urege yo ken rii-yo ro kon un hon, yo no cone m-hante à, ai a argu m-hongse un yo be-de un piish ut-ma. ⁴⁰ Remen ka morog-de ro depete á. Ye ken gwomone piishite na ut-ma remen ka gun-de. Komo a hoks m-shas yan-piishe ut-ma á."

⁴¹ Bo wu rurte kaane à, wu yaguru kowan wu neke hur-o un wu.

Bor ur-kwooz

Burus waragte dak-to

o-Makidoniya o-Girik ne

¹ Bo ka ween-to hebussute à, Burus agnu **yan-dor Yeso**, wu dooru ye jaab-o ut-men. Wu zeeru ye se ho-ur hor-de, wu arguru dak-o o-Makidoniya. ² Bo wu pa'agsute ka raag-o à, wu sengu do ye un yan-dor jaab-o ut-men un bo-to wu dore à. Ka da-de, wu argu m-wo dak-o o-**Girik**. ³ Wu nomu reng-us tet kane. Wu ro ut-zonge wu deet hat-o m-ho wu waragte dak-o o-Siriya. Ka da-de, wu nape unze **Yahuda**-ne rewesute wu rew-ur yo-de. Remen kaane, wu gwotururu wu zee warag-mo un bu-yo o-Makidoniya a jiish wu. ⁴ Hun-ne deen ro m-neke un wu ne. Ye ro Supata (wa Pirus ko-ya-o-Biriya), mosse un Aristarkus ne un Secundus ne (hun-ne ye o-Tasaranika), un Gayas ne (ko-ya-o-Darbe), un **Timoti** ne, har ma un Tikokos ne un Taropimus ne (hun-ne ye o-Asiya), ye shiiru wu. ⁵ Ye be'estu te m-arag. Ye waasuru te o-Toruwas. ⁶ Bo un kom-mo un **Biki-o ut-Burodi to ba m-Yist**, te komo te inuru o-Piripi un hat-o m-ho. Bo un rew-mo un ho-ut taan, te 'wossu ye o-Toruwas. O-Toruwas te nomu ho-ut ta'voor.

Gas-ur Burus de ur-buste o-Toruwas

⁷ Un ho-de ur-takan de un ho-ut ta'voor, te morguru remen te reet Rii-yo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan. Burus nomo

ye ut-ma. Wu sengu ye ut-ma har da-o purge, remen wu ro un zonge-to m-arag gas-o ish. ⁸ Pitirra-ut ro kon komo deen un kuke-o n-ton o ut-dokor o te morgute a. ⁹ Wu ken wan-campo-wu jin-de un wu Yutikus wu ro tara n-te ur-hek. Rew-m reeru wu deen remen Burus ro un ko'ot-o un wu nomog m-seeb. Har rew-m kwosuru Yutikus, wu argu m-he'en es-mo un reeno n-ton, cin un da-m atette-mo. Komo a kepsuru wu merse. ¹⁰ Amba Burus kergunduru n-dak, wu kakturu, wu kuusunuru wu un kom-to un wu. Wu zeeru, "No ryegen a, ai, wu ro un hoog ne." ¹¹ Burus argu m-warag n-ton. Ka da-de, kap mo un ye warguru un kuke-o n-ton. Ye reeru Rii-yo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan. Wu reeru co un nom ut-ma har ish gasuru. Ka da-de ne, wu arguru. ¹² Ye warguru un ka wan-campo-wu ne o-hur un hoog ne, ye nomuru o-zak deen.

¹³ Burus argu ha-mo un bo-o o-Asus us-na, be-de wu zonge te go'one un wu ne a, te nekuru un hat-o m-ho. ¹⁴ Bo wu 'wostu te o-Asus a, te deku wu o-hat te wooru bo-o o-Mitirin. ¹⁵ Bo un kane komo te sengu ur-hew n-me un hat-o m-ho. Gas-o ish komo te wooru n-riib o o-Kiyos.* Gas-o ish komo te wooru o-Samos.† Gas-o ish komo se o-Miritus. ¹⁶ Ko nga Burus ru'uste ur-hi wua kergune o-Apisu a, untaase wu naas o-da o-Asiya. Wu ro m-hor, urege a nome wu woot o-Urusharima rii-yo un ho-de un **Biki-o o-Pentekos** woonte.

*Burus go'onute un sek-ye ne
yan-dor Yeso ye un bo-o o-Apisu*

¹⁷ Amba bo te wote o-Miritus a, Burus tomuru ha-mo o-Apisu a egnu wu sek-ye ye un hun-ne yan-dor. Ye haan ye go'onute un wu ne. ¹⁸ Bo ye woonte be-de un wu a, wu zeeru ye, "No un hi un no no nepste me cin ho-de um rwo'e na-us re un dak-o o-Asiya a har ca. ¹⁹ Me m-nom un senge-m Wan-Koyan un gwugwer-mo ur-hi deen har m-yish ne. Um mo'og ur-hur be-de un meger-to haanu me a be-de un rew-ur yo-de de **Yahuda**-ne swo me m-nome a. ²⁰ Me wuku no o-nip a, ko be-de yish-de un hun-ne, komo un yoos un de un hur-ut no. ²¹ Um nak **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne a ut-to kap ma-to m-waktune be-de Shir, komo ye m-sheer o-nip be-ur Wan-Koyan na Yeso.

²² "M-moka **Kukt-o Shir** garamsute me, um he o-Urusharima. Man he ba un nap un yo he me um kor kane a. ²³ Se de **Kukt-o Shir** ro me m-rwunte ut-ma cas un ko o ke bo-o unze m-ke'et, un swo ur-koob ne ro me ur-'er. ²⁴ Amba me dek hoog-m re untun yo ken rii-yo a, urege

* **Bor ur-kwooz:15** 20:15 o-Kiyos dak-o o ro n-tete o m-sa a. † **Bor ur-kwooz:15** 20:15 o-Samos dak-o o ro n-tete o m-sa a.

de man hokosse kom un senge-mo Wan-Koyan Yeso yasu me à, um rur **Ma-to m-Rerem** to un yar-mo Shir.‡

25 "To, m-moka um nepste myet-m no noa do me m-hyan á, no ye um pa'e hur-ut no me no m-rure **Ma-to m-Rerem** to un **Gwomo-to Shir** à. 26 Remen kaane me no caane m-rure cas cas, urege net hogute ko'ot-o un ma-ut re wu mere ba wu un sher be-ur Yeso ho-m re ro kon á. 27 Remen um russutu no kap o un yo Shir cone à. 28 Gwot no hi un no, komo kap o un hun-ne ye **Kukt-o Shir** rwo'u no m-gwot à. Ye ro untun kur-o un ca. Komo no he yan-gut-de un hun-ne yan-dor ye Shir kumne hi un de un wu un hyo-m Wa un wu à.

29 "Um nepste me aragse, ye ken yan-yoos-de ut-bo ye, yea cowon be un no. Ye ro untun yege-dur, ye cone m-ho kur-o un ca à. 30 Har ma un be-ur no, ye ken yea indune ye cep ma-to ut-bo, remen ye nakante **yan-neke-m Yeso** un her-o un ye. 31 Remen kaane, no she'et zongse. Baks no ha, me yagu no m-nak ut-to kap-m no á, m-tet m-how ne, har m-yish. Um nomog kaane hak-us tet.

32 "M-moka komo um bopstu no be-de Shir yage ma-to un yar-mo un wu eret no. To he no m-'yons, komo to 'ye no o-cim be-ur gaan un yan-ba-m-kukop ne. 33 Me nom gwop-de un hwor ko matuku-to un hun-ne á. 34 No un hi un no no nepste um nomog m-senge un kom-ut re remen um nomote hi un de rii-yo um cone à un yo ye ro be-ur gaan un me ne ne cone ne à. 35 Myet rem-se um nome à, um kututu no unze un gon ka senge-mo a he no gu un yan-ba-m-'wons. No komo m-baks un ma-ut Wan-Koyan Yeso, to wu zee, 'Shir a ya'as ur-ho be-de un wan-ya'as m-yar, jiishe wan-goks m-yar.' "

36 Bo Burus komte m-rwor kaane à, wu argu m-kwukt, wu nomuru us-kon mosse un ye ne kap. 37 Ye argu wusse us-kan kap mo un ye, ye masu wu m-hamat. 38 Ye ro un tuk-mo ut-men remen ka ma-to wu zette unze yea do wu m-hyan á. Bo un kane ye shiiru wu har be-de o-hat.

Bor ur-kwooz o-gaan

Hew-ur Burus ha-mo o-Urusharima

1 Bo te yagutu ye à, te daaru hat-o m-ho te arguru se o-Kos.* Gas-o ish komo te arguru se o-Rodus,† bo un kane komo se bo-o o-Patara. 2 Bo te kumte hat-o ro m-ha dak-o

‡ **Bor ur-kwooz:24** 20:24 Hyen komo: 2Tim 4:7. * **Bor ur-kwooz o-gaan:1** 21:1 o-Kos dak-o o ro n-tete o m-sa à. † **Bor ur-kwooz o-gaan:1** 21:1 o-Rodus dak-o o ro n-tete o m-sa à.

o-Pinikiya à, tɛ daarɔ tɛ argurɔ. ³ Bɔ tɛ cirte hyanbe o-Sayipurus‡ à, tɛ muutu ɔ kwanta un tɛ. Tɛ sengu ɔr-hew dak-ɔ o-Siriya, tɛ wooru bo-ɔ o-Taya, remen ka be-de hat-o he m-kergunte un saw-to un ɔ. ⁴ Bɔ tɛ kergunte o-hat à, tɛ 'wossuru **yan-neke-m Yeso** kane. Tɛ she'eturu kane ho-ut ta'voor. **Kukt-o Shir** rurute ka **yan-neke-m Yeso** ye unze Burus a su ɔr-koob n-me o-Urusharima. Remen kaane, ye nakuru Burus ut-to taase wu neke kane. ⁵ Da-ɔ tɛ warge be-de un hat-ɔ m-ho à, un kom-de un ho-ut ta'voor, morog-de un hun-ne kap ne'a-ne un yakar-ye un ye ne shiiru tɛ har jim-de o-bo. Ka da-ɔ tɛ kwukturu n-riib m-ho, tɛ nomuru us-kon. ⁶ Tɛ zeeru ɔr tɛ ne, se ho-ur hor-de. Ka da-ɔ, tɛ daarɔ o-hat, ye komo ye ji'uru o-hur.

⁷ Bɔ un rwuun-m tɛ un bo-ɔ o-Taya, tɛ es ko kene á, se bo-ɔ o-Putoremayas. Kane, tɛ gase ɔr tɛ ne, komo tɛ rewu ho-ur gaan be-de un ye. ⁸ Gas-ɔ ish, tɛ inuru tɛ haaru bo-ɔ o-Kaseriya. Tɛ cowuru hur-o Pirip ko-ya-m-Rwor un **Ma-to m-Rerem**. Wu wan-gaan-wu be-de un ka nen ta'voor-ye a daage remen ye wongte rii-yo m-re be-de un senge-mo un hun-ne yan-dor o-Urusharima. Tɛ comsuru be-de un wu. ⁹ Wu ro un yakar-ne nass yan-ne'a-ne, ye a jiite ut-ge á. Ye **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye.

¹⁰ To, bo tɛ rewete ut-ho kane à, wu ken ko-**yan-Rwor un Ma-to Shir** wu jin-de un wu Agabus. Wu haanuru rwuun-mo un dak-ɔ o-Judiya.* ¹¹ Da-ɔ Agabus haane ɔr-hamat be un tɛ à, wu dekurɔ hap-yo un byon-yo ma Burus. Agabus gagu to ma un wu kom-to un na-se un wu ne. Ka da-de wu zeeru, "Rii-yo **Kukt-o Shir** zee à yo ka, 'Kaane **Yahuda**-ne ye o-Urusharima he m-ka un wan ka hap-yo, komo ye bopsu wu un kom-to un ye ro **Yahuda**-ne á.' "

¹² Bɔ tɛ hogute yo ka à, tɛ un hun-ne ye un ka be-de ne, tɛ konuru Burus taase wu he o-Urusharima á. ¹³ Burus shasuru, "¿Ya notte m-nom kaane? ¿Ya rwɔ'e no us-won notte me un naas ɔr-hur? Ai, zongse um ro yanze ma a ke'et me cot á, har ma a hoot me o-Urusharima remen jin-ur Wan-Koyan Yeso."

¹⁴ Bɔ tɛ nepte tea hoks wu á, tɛ ho'osuru komo tɛ zeeru, "Yage Wan-Koyan wu nomot bo wu cone à."

¹⁵ Ya o-da hiin, tɛ zonguru bo m-wɔ, tɛ nekuru o-Urusharima. ¹⁶ Ye ken **yan-neke-m Yeso** ye, ya-o-Kaseriya,

‡ **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:3** 21:3 o-Sayipurus dak-ɔ ɔ ro n-tete ɔ m-sa à. § **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:8** 21:8 Hyen komo: Seng 6:5; 8:5. * **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:10** 21:10 Hyen komo: Seng 11:28.

ye shiiru te. Ye wootu te hur-o Munason. Munason ko-ya-o-Sayipur-wu, wan-gaan-wu be-de un **yan-neke-m Yeso** ur-takan.

Burus woonte o-Urusharima

¹⁷ Bø te woonte o-Urusharima à, or te ne goksu te o-zak o-zak. ¹⁸ Bø ish geste à, Burus un te ne haaru be-ur **Yakubu**. Sek-ye ye un hun-ne yan-dor ro kan kap. ¹⁹ Bø ye gassunsute à, Burus ruru ye cas cas rem-se Shir nome n-me un ye ro **Yahuda**-ne á be-de un senge-mo Burus nome à.

²⁰ Bø ye hogute kaane à, ye nomuru Shir ur-bongon. Ye zeeru Burus, "To, wo or te, o hyenuste dugu-se un hun-ne n-me un **Yahuda**-ne ye shereste o-nip, myet-mo un ye ne komo ya-m-senge-ye be-de un dor-o **karamsa-o Mosa**. ²¹ A russutu **Yahuda**-ne kan yan-dor unze wo m-yoose un kap **Yahuda**-ne, ye ro n-me un ye ro **Yahuda**-ne á unze ye jore **karamsa-o Mosa**. Unze wo **Yahuda**-ne m-yoose taase ko yakar-ye un ye ur-ko, ko komo ye dore ges-o un jind-se un **Yahuda**-ne. ²² To, ¿re te he m-nome? O nak ko re nome ya hogusse ma-to un haan-m ru. ²³ Remen kaane, se o nom rii-yo te he wo m-rure à. Te un hun-ne nass ne kan ye esse ut-ma à, komo ye ro zongse ye orot hi-to un ye. ²⁴ Dek ye no neke un **Pyo-o Shir**, nom no ka rem-se un ye ne, noa warag ba m-kukop remen no bumut Shir, komo o topo ye hwor remen a orot ye. Un kaane ko wu ke a nep unze kap ma-to a ruru ye mosse un wo ne à bo-to, a hyen a zee wo un dore **karamsa-o Yahuda**-ne.† ²⁵ Amba ma-to un ye ro **Yahuda**-ne á ye shere o-nip à, te regussute te tomoste o-takurda. Te kupsu ye ut-ma unze, taase ye ti rii-yo a peno pyo-o m-gir à, taase ye ti m-hyó, taase ye ti ap-mo un gut-de a miggre us-cor à, taase ye nom o-ás."‡

²⁶ Burus hoguru kon-se un ye. Bø ish geste à, Burus un ka campo-ne nass-ye ne sapturu hi un de un ye bo **karamsa-o Mosa** zee à. Ka da-de ne, wu cowuru un **Pyo-o Shir** remen wu rurut ho-de un swor o-nu o un ye he m-ta à. Ho-de a he **seke ur-seke** remen ko wu ke be-de un ye kap à.

A shik Burus n-me un Pyo-o Shir

²⁷ Bø ka ho-ut ta'oor-to nomte ma-to m-woon à, ye ken **Yahuda**-ne ye ya-o-Asiya hyanuru Burus un **Pyo-o Shir**. Ye swowuru morog-de un hun-ne. Ye shipiru wu. ²⁸ Ye ro us-kan o-zaaz ne, ye ma'asu m-zee, "No hun-ne ye o-Isra! Haan no gwu! Ka net-wu wu ka wu ro m-dorog ko kene wu ro un

† **Bor ur-kwooz o-gaan:24** 21:23-24 Hyen komo: Qog 6:13-21. ‡ **Bor ur-kwooz o-gaan:25** 21:25 Hyen komo: Seng 15:29.

reeb-to un hun-ne kap à, un **karamsa-ut** na ne, komo un pyap un **Pyo-o Shir** na. Har ma wu hantute ye ro **Yahuda-ne** á n-me un **Pyo-o Shir** wu naasté ka be-de ba m-kukop de.”²⁹ Ye un zee kaane remen n-ga, ye hyanag Burus ne un Taropimus, net-wu o-Apistu, n-me o-bo. To ka to rwo'e ye zee sa o zee Burus un cown un **Pyo-o Shir** un wu ne.[§]

³⁰ Bo-o argu m-rukre kap remen ka ma-to, hun-ne argu m-indune. Us-rek, ye shipu Burus, ye ruutu wu un ka **Pyo-o Shir** o, komo a tigurú us-ish hor-m-hor. ³¹ Bo ye rotte m-senge ye hoot wu à, ma-ut wooru be-de un gos-wu wu un buug-de un karma-ne ye o-**Roma** à, unze Urusharima-o nuktute ba m-sok. ³² Bo m-hoge un kaane, wu gasu ya-ur-gun un caari-ye un karma-ne ne ye o-**Roma**. Ye nekuru us-rek un ka be-de. Bo hun-ne hyambute wu ro gos-wu à, roon o-rek un karma-ne à, ye yaguru wosor-ut Burus.

³³ Ka gos-wu wu woonuru, wu shipu Burus. Wu zeeru a ke wu un kwom-ut yoor. Ka da-de, wu citu buug-de un hun-ne o-cot ko wan wu, komo un rii-yo wu nome ne à. ³⁴ Morog-ur ma'asu o-zaaz, ye ken ye zee yo ka, ye ken ye yo ken yo un hon. Remen o-zaaz un moor-to ut-ma ne ka gos-wu wu hoks m-da hi-de un shi'it-de ut-ma á. Wu rwo'uru a heet Burus un bariki-o un karma-ne. ³⁵ Bo Burus wonte yow yow un bon-de ish ne à, se da-o karma-ne kepsu wu à remen weent-to un ka morog-de nomog deen. ³⁶ Buug-de un hun-ne, ye ro m-dond à, senguru us-kan o-zaaz ne, ye ma'asuru m-zee, “Ho no wu, ho no wu!”

Burus nomote ur-morog ut-ma

³⁷ A wu un he-de m-cuwut o-bariki o un karma-ne, Burus zeeru ka gos-wu wu, “¿Ko man un hoks wo m-cepe ut-ma?”

Gos-wu zeeru, “Ashi! ¿O nepste ut-Girik? ³⁸ ¿Wo wu ka ka net-wu o-**Masar**-wu wu hante hun-ne 'yons ut-hi un hak-se n-jim á, har wu nek ka yan-ho-m un hun-ne ye dugu-us nass [4,000] n-te o-dakar?”

³⁹ Burus shasuru wu, “Ay, me ko-**Yahuda**-wu wu o-Tarsus un dak-o o-Kirikiya. Me wa-wu un ka kashi bo-o o, o nepse. Me wo us-kon, yagu me um nomote ka hun-ne ye ut-ma.”

⁴⁰ Wu ya'u wu ur-beeb, ka gos-wu, wu un karma-ne wu ya'uru wu o-cow. Burus esuru n-te un rii-o m-yawag ur-doob, wu jaksuru hun-ne o-kom, ye res ceen. Bo ye reste zot à, wu nomoru ye ut-ma un rem-de ye de **ut-Ibra**.^{*†}

§ **Bor ur-kwooz o-gaan:29** 21:29 Hyen komo: Seng 20:4. * **Bor ur-kwooz o-gaan:40** 21:40 Ko: ut-Arameki. † **Bor ur-kwooz o-gaan:40** 21:40 Hyen komo: Mati 22:2.

Bqr ur-kwooz us-yoor

¹ Burus zeeru, "No or re ne un tat-ne ne, raks no ut-to, um ruru no yo nome a, remen um kututu no unze mett **ur-ba'as** a." ² Bo ye hogute wu cepute ye ut-ma un rem-de **ut-Ibra** a, ye jamsuru m-rest temb.

Ka da-o, Burus zeeru: ³ "Me ko-**Yahuda**-wu. Tarsus-o a matu me, un dak-o o-Kirikiya, amba un ka bo-o o-Urusharima um bo'ose. Um yooste m-karante un kus-o Gamariyer, wu yoosu me koyan be-de un ma-to un **karamsa**-ut tat na ne. Me m-senge ne be-de un guw-mo Shir, bo no m-nom kap-m no caane a.* ⁴ Har um rangsute yan-dore un ka Cow-yo a hoomtu ye deen. Um ka'ag hunne campo-ne un ne'a-ne ne, un kur-o m-ke'et. ⁵ Har ma ko-Gwomo-wu un kon-se Shir ma un kap o un **Morog-de un Sek-ye** ne, yea hoks me m-su'e. Be-de un ye um gokse ut-takurda haan-mo un or na ne **Yahuda**-ne n-me bo-o o-Damaskus. Me m-ha un ka be-de remen um shipt yan-dore un ka cow-yo ye ro reeno a, um hantutu ye o-Urusharima remen a piishite ye ut-ma, a 'ye ye ur-koob.†

*Burus rworog bo wu nome
wu waktunte be-de un dor-o Shir a
(Seng 9:1-19; 26:12-18)*

⁶ "Me m-neke, um ro yow yow um woot o-Damaskus, ho-ur ro ur-hi. Mo ken caari-mo m-cecar mo cir-mo n-Ton mo caragsuru be-de um ro'e a. ⁷ Um argu m-he n-dak, komo um hoguru o ken cor-o, o ro me m-zee, 'Shawuru, Shawuru, zremen yan o wottu me m-rangse?'

⁸ "Um cituru, 'Wa-ut-Gos, zWo wu wa ne?'

"Wu zeeru me, 'Me ro Yeso ko-ya-o-Nazaret ka wu wo m-rangse a.' ⁹ To, ka yan-hew un de ye, ye hyenuste ka cecar-mo, amba ye nap cor-o un wu ro un tep un me ne a.

¹⁰ "Um cituru, 'Wa-ut-Gos, zya um he m-nomu ne?'

"Wan-Koyan zeeru me, 'Ine, o cuw o-Damaskus, reeno a he wo m-rure rii-yo a esse wo o nom a.' ¹¹ Yan-hew un de naku me ut-kom. Ye tuwtu me o-Damaskus, remen me ro m-hoks m-hyan a remen ka cecar-mo nomog deen.

¹² "Wu ken net-wu jin-de un wu Hananiya, wu hanuru wu hyenet me. Wan-dor-o o-**karamsa** m-sok ne, kap **Yahuda**-ne ro wu m-'ya m-sek deen. ¹³ Wu essuru un riib-o re, wu zeeru me, 'Or re Shawuru, goks o-hyan.' Da-o gaan, yish re upsuru, um hyanu wu komo.

¹⁴ "Wu zeeru, 'Shir o un Tat na ne dagantu wo o nep yo wu cone a, o hyenet ka Kashi un Net-wu, komo o hogute

* **Bqr ur-kwooz us-yoor:3** 22:3 Hyen komo: Seng 5:34-39. † **Bqr ur-kwooz us-yoor:5** 22:4-5 Hyen komo: Seng 8:3; 26:9-11.

ma-to un nu-o un wu. ¹⁵ Remen wqa wakte wan-su'e un wu be-de un hun-ne un kap mosse un rii-yo o hyane ne a, komo un yo o hoge ne a. ¹⁶ To, m-moka zya wo ur-'er? Ine, a yo'os wo m-ho a so'oste **ba'as**-ut ru be-de un aag un jin-ur Wan-Koyan.'

*Eeg Burus ha-mo un
be-de un ye ro Yahuda-ne á*

¹⁷ "Bo um musunte o-Urusharima a, me us-kon n-me un **Pyo-o Shir**, um hyanu ut-hyangan. ¹⁸ N-me un ka hyangan-to komo um hyanu Yeso. Wu ma'asu me m-zee, 'Nom kusse! Ine, o yage o-Urusharima hor-m-hor. Me un zee kaane, remen ka hun-ne ye kane, yea dek ma-to o he me m-su'e á.'

¹⁹ "Me komo um zee, 'Wan-Koyan, ai ka hun-ne ye ma un hi un de un ye, ye nepste unze un ko o ke **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** o um ka'ag ye shere un wo ne a. Komo um bu ka ye shere be un du a. ²⁰ Da-o a wuuse hyo-m Istipanus wu ro wo m-su'e a, me un hi un de, um ro kon kane eso, me un swo-se un rii-yo a nome a, har ma me ro un 'er-de un matuku-to un ka ye ho wu a.‡

²¹ "Ka da-o, Wan-Koyan zeeru me, 'Ine o arag, man tom wo reeno ur-hew ne be-de un hun-ne ye ro **Yahuda-ne á.**'

²² Morog-ur senguru regen Burus ut-to har wu zeeru yo ka. Ye daku us-cor, ye zeeru, "A ho wu! A wongse gon ka net-wu un hono o-dak ne, udepe wu nom hoog á!" ²³ Bo ye ro un dak us-cor ye un jore un cop-to un ye, ye un aas m-hu n-ton m-yo. ²⁴ Remen kaane ka gos-wu wu un karma-ne wu rwo'uru a woot Burus un bariki-o un karma-ne. Wu rwo'uru a nome wu us-sorog, remen wu nept rii-yo rwo'e hun-ne rottu wu un deke us-cor kaane a. ²⁵ Amba bo ye gage wu remen ye bu'ut wu a, Burus zeeru caari-wu un ko-karma-wu un **Roma-ne** wu ro eso yow yow a, "Ashi, zhond hond o n-te o-karamsa a nome mat-de un ko-Roma us-sorog ba a un piishi wu ut-ma?"

²⁶ Bo caari-wu un ko-karma-wu un **Roma-ne** hogute kaane a, wu nekuru be-de un gos-wu wu karma-ne. Wu zeeru wu, "zYa wo un sakt-o m-nom o? Ka net-wu ha mat-de un ko-Roma-wu."

²⁷ Gos-wu un karma-ne woonuru wu cituru Burus, "Ruru me o-nip, zw ko-Roma-wu?"

Burus shasuru, "Eba."

²⁸ Gos-wu un karma-ne zeeru, "Me un ya'as hwor deen um kumut ka rii-yo, yo zee me ko-o-Roma um ro a."

‡ **Bor ur-kwooz us-voor:20** 22:20 Hyen komo: Seng 7:58.

Burus zeeru, "Me ne mat-de jip un to ne a matu me."

²⁹ Remen kaane ye ro o-sakto ye cit wu a, da-o gaan ye wargu jim. Wu ma gos-wu wu un karma-ne bo wu nepte unze Burus mat-de un ko-Roma-de a wu hoguru o-gyer, wu ka ne rege wu ke'estu wu.

Burus be-de yan-piish ut-ma

³⁰ Bo ish geste a, gos-wu wu un karma-ne conu wu nep urege nip-o gyekt-se **Yahuda**-ne ro m-hante un Burus a. Wu ussuru wu, wu rwo'uru Gwomo-ne ye un kon-se Shir un kap **Morog-de un Sek-ye** ne ye morgge. Ka da-de wu deknu Burus, wu zeeru Burus wu es un co-o un ye.

Bor ur-kwooz us-tet

¹ Burus tuuru **Morog-de un Sek-ye** yish, wu zeeru, "No or re ne, um komoste senge-mo Shir yaksu me a komo hur un de kaps me a har de ka ho-de." ² Bo m-hoge kaane, Hananiya, ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, rwo'uru ye ro eso eso yow yow un Burus ne a ye wos nu-o un wu. ³ Ka da-de, Burus zeeru wu, "Wo ma Shir a wos wo, wo wur-o tem o o-hwaa, o a suke jojo-o o-pus-o a, wa-o-shepe! O she'ette wo me m-piishe ut-ma bo **karamsa**-o zee a, amba wo ka rwo'e a wos me, bo nome hond hond be-de o-**karamsa** a."*

⁴ Ye ro kanu yow yow un Burus ne a zeeru, "¿Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu o he m-pyap?"

⁵ Burus shasuru, "Or re ne, me nap unze wu ro ko-Gwomo-wu un kon-se Shir a. Remen a genuste unze, "Taase o rure wu ro co be-de un hun-ne a ma-ut yo-to."†

⁶ Bo Burus nepte unze ye ken ye **Saduki**-ne ye a, ye ken ye komo **Parisa**-ne ye, wu 'yonsu us-cor be-de un **Morog-de un Sek-ye**. Wu zee, "Or re ne, me ma un cere ko-**Parisa**-wu, wa-wu un **Parisa**-ne. Gwot komo remen um este ur-hur be-de un ine-mo un margan-ne, o ka rwo'e attu me m-piishe ut-ma."‡

⁷ Bo wu rurte kaane a ma-ut sunuru **Parisa**-ne un **Saduki**-ne, har morog-ur wonguru be-ut voor. ⁸ Remen **Saduki**-ne zeeg ine-mo un margan-ne ro kon a, **yan-tom-ye Shir** ro kon a, ko to ken kukt-to. Amba **Parisa**-ne ne ye este to ro kon kap ut-tet.§

⁹ Caari-to ut-ween argu m-ine. Ye ken **yan-Yoos-de o-karamsa** ye un buug-de un **Parisa**-ne inuru eso, ye sengu ut-ween. Ye zeeru, "Te te bop ka net-wu un **ba'as-de** un rii

* **Bor ur-kwooz us-tet:3** 23:3 Hyen komo: Mati 23:27-28. † **Bor ur-kwooz us-tet:5** 23:5 Hyen komo: Rwu 22:28. ‡ **Bor ur-kwooz us-tet:6** 23:6 Hyen komo: Seng 26:5; Piri 3:5. § **Bor ur-kwooz us-tet:8** 23:8 Hyen komo: Mati 22:23; Mark 12:18; Ruka 20:27.

á. Q ken da-o o ken kukt-o, ko **wan-tom-wu Shir** wu nomo wu ut-ma.”

¹⁰ Bo ma-ut sunute ye deen à, gos-wu, wu karma-ne hogu o-gyer taase ye setem Burus. Wu rwo'uru karma-ne kergune ye rumus Burus ur-beeb be-de un ye, ye heet wu un bariki-o un karma-ne.

¹¹ Bo tet-m nomte à, Wan-Koyan esuru yow yow un Burus ne, wu zeeru, “Senge nom un jaab-o men-ut ru, remen bo o rwo-re ma-ut re ba o-gyer o-Urusharima à, komo se o rwo-rog to kaane o-**Roma**.”

A toog ut-hun a hoot Burus

¹² Bo ish geste à, **Yahuda**-ne zonguru ye hoot Burus. Ye tonduru us-tond unze yea re á, yea su á, se ye hoog Burus.

¹³ Ye rewesse de ka rew-ur yo-de de à, ye aragte hun-ne kwooz-ut yoor [40]. ¹⁴ Ye haaru be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye un gwomo-ne ne. Ye zeeru, “Te tonte caari-se us-tond unze tea re á, tea su á se te hoog Burus. ¹⁵ Remen kaane m-moka, no un **Morog-de un Sek-ye** ne, zee no gos-wu wu un karma-ne hantu no wu, untun no un con no do byarag un ma-to un wu m-sok ne. Te komo zongse te ro te hoot wu rii-yo wu woonte.”

¹⁶ To, bo wa heno* Burus ne hogute ma-to un yo ye rewesse wu à, wu argu m-neke. Wu cowuru o-bariki, wu ruru Burus.

¹⁷ Burus komo wu agnuru wu ken caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne wu, wu zeeru, “Woot ka wan-campo-wu be-ur gos-wu wu un karma-ne, wu ro un to ken ma-to ne to wu he wu m-rwor à.” ¹⁸ Ko-caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne deku ka wan-campo-wu, wu heete be-ur gos-wu wu un karma-ne.

Ko-caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne zeeru, “Burus wu ro ke'o à kong me, um hante ka wan-campo-wu kane be un du, remen ka wan-campo-wu ro un yo wu he wo m-rure ne à.”

¹⁹ Gos-wu un karma-ne shipuru kom-o un wan-campo-wu naku wu riib-o gaan. Wu cituru wu, un hond un wu, “¿Ya o he me m-rure?”

²⁰ Wan-campo zeeru, “Gwomo-ne un **Yahuda**-ne este yea kon wo, o heet Burus be-de un **Morog-de un Sek-ye** m-buk, untun ye un con m-jamas byarag un ma-to un wu m-sok ne.

²¹ Amba taase o deke ye to á. Me un ruru wo to ka remen arge hun-ne kwooz-ut yoor [40] be-de un ye ro o-hoob ye hoot wu. Komo ye tondsute us-tond unze yea re á, yea su ne á se ye hoog wu. M-moka komo zongse ye ro temb, ye

* **Bor ur-kwooz us-tet:16** 23:16 Heno Burus ne'a wu.

r̄o un 'er-de un da-o o hetté wu m-heet be-de un **M̄rog-de un Sek-ye** à."

²² Gos-wu un karma-ne naku wu ut-to. Wu zeeru, "Taase o rure net unze o rurutu me to ka ma-to." Wu zeeru wan-camp̄o arag arag-mo un wu.

A tomog Burus be-ur Gwamna Peris

²³ Ka da-de, gos-wu wu un karma-ne agburu caari-ye un karma-ne ye un **Roma**-ne nen yoor. Wu zeeru ye, "Zongsu no karma-ne zungu-us yoor [200], un karma-ne kwooz-ut tet un op [70] ya-m-da un jok, un karma-ne ne zungu-us yoor [200] yan-dum-mo us-tak, ye heet bo-o o-Kaseriya kwom-us jero se m-tet. ²⁴ No kumne komo Burus jok-ye wu he m-da à. No wottu wu be-ur ko-Gwamna Peris ba ut-ween."

²⁵ Gos-wu un karma-ne genuru o-takurda kaane komo:

²⁶ Cir-mo o-Karadiyos Risiyas, ha-mo un Wa-ut-gos Gwamna Peris.

Ur-Gas!

²⁷ Ka net-wu, **Yahuda**-ne shik wu. Ye ro wu un ma-to m-ho. Um nomu hor-m-hor un karma-ne re ne, um rumsuntu wu, remen um hogute wu mat-de un ko-**Roma**-wu. ²⁸ Remen um conog um nep yo ye shipte wu à, um heeturu wu be-de un **M̄rog-de un Sek-ye** de un **Yahuda**-ne. ²⁹ Um 'wossuru rii-yo ye shipte wu à ro mosse o-**karamsa** o un ye ne. Amba **ba'as**-ur ro kon be-de un wu de wo a hoot wu, ko a ke'et wu á. ³⁰ Bo a rurutu me unze rew-ur yo-de ro kon de ye rewesse wu à, da-o gaan, um tombu wu be un du. Um zegg yan-gyekt-se un wu, ye rur be un du **ba'as-de** ye hyane wu nomog à.

³¹ Remen kaane, karma-ne deku Burus, bo a zee ye à. Ye wooturu wu bo-o o-Antipatiris tet-m-tet. ³² Bo un gas-o ish, ye yaguru karma-ne yan-da-se un jok, ye tek co un wu ne, ye ne, ye warguru un bariki-o un ye. ³³ Bo karma-ne yan-da-se un jok woote o-Kaseriya à, ye ya'asuru ko-Gwamna o-takurda, komo ye yaguru Burus un kom-to un wu.

³⁴ Ko-Gwamna karanturu o-takurda, wu cituru Burus ko o ke raag-o wu rwuune. Bo wu hogute unze Kirikiya-o wu rwuune à, ³⁵ wu zeeru, "Da-o yan-gyekt-us ru woone, man raks ma-ut ru." Ka da-de, ko-Gwamna komo wu zeeru a 'er wu n-me hur-o un ko-Gwamna, o ko-Gwomo **Here** ma'e à.

Bor ur-kwooz us-nass

Yahuda-ne heete us-gyekt

be-de un ko-Gwamna Peris

¹ Bo a nomte ho-ut taan à, ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, Hananiya, wu haaru o-Kaseriya mosse un ye ken sek-ye ye

ne, komo un wu ken wa-us-nap-wu ne se un piish ut-ma, jin-de un wu Tarturus, remen ye heete gyekt-us Burus be-ur ko-Gwamna. ² Da-o a cowonte Burus a, Tarturus ciru heet un geeg-ur Burus be-de un ko-Gwamna. Wu zee, "Wa-ut-gos, rem ru a kumte she'et-de ba ut-ween m-sok ne, remen hyanbe o ru komo she'et-de un ka dak-o jamsute. ³ Ko kene komo un ko yo ke cow-yo, wo Peris, wo jiishe kap, komo te gokste yo wo m-nom a ur-bongon. ⁴ Amba taase um naas wo o-da, me wo us-kon, n-me un senge-m ru m-kashi raks hiin rii-yo te he wo m-rure a.

⁵ "Komo te 'woste ka net-wu ko-ya-o-a-gegense-wu. Wu ro un haante m-dum n-me un **Yahuda**-ne, ko kene n-me un hono o-dak. Komo wu ro co be-de un derika-o un Nazaret-ne yan-dore un Yeso. ⁶⁻⁷ Har ma hoob-o wu rotte wu yo'ogte **Pyo-o Shir**, amba te shik wu. ⁸ Urege* komo o byaraktu wu un hi un du, woa hoks m-nap be-de un wu bo un ka rem-se a zee wu ro m-nom a."

⁹ **Yahuda**-ne ma ye daaru cin-o un wu. Ye esuru ye zee kaane to ro.

Ma-ut Burus be-ur ko-Gwamna Peris

¹⁰ Bo ko-Gwamna pyeete Burus keer-de un rwor ut-ma a, Burus shasuru. Wu zee ru, "Um nepste o nomoste us-hak deen wo m-piishe un **Yahuda**-ne ut-ma. Remen kaane me o-zak um muute ma-to he me m-ruut a be un du. ¹¹ Ai, wo gute woa hyen u arag ho-ut op ut-yoor ho-de um neke o-Urusharima um kwuktute Shir a. ¹² Ka yan-gyekt-us re ye komo ye wet me m-'wos ut-ween un net ne un **Pyo-o Shir** a, ko ne gaag un hun-ne m-dum un kuke-to un yoos un Ma-to Shir a, ko be-to ye m-morge a, ko n-me o-bo a. ¹³ Bon remse ye zee me m-nom a m-moka ma yea hoks wo m-rwunte unze nip-o a. ¹⁴ Amba, me un con m-ruru wo o-nip. Me m-kwukte un Shir wu un tat na ne. Nip-o komo me m-dore un ka Cow-yo yo ka hun-ne ye ro m-zee nip-o a. Komo me m-sher o-nip un rii-yo ro gense a kap bo **karamsa**-o zee a, komo un takurda-to **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne. ¹⁵ Me un ka sakt-o ne be-de Shir, bo ka ye ka ye ro m-nom a, unze, Shir a 'yons marimar-ne, kashi un ye ro kashi ne a. ¹⁶ O rwo'e ur-ho bi mette m-senge un hur-ur gaan be-de un Shir un hun-ne ne.

¹⁷ "To, bo a nomte us-hak hiin a, um muunuru o-Urusharima remen um hantute hun-ne re koob-ne m-yar

* **Bor ur-kwooz us-nass:8** 24:6-8 Mo ken gen-mo m-zee: wu wu conuru a piishe wu ut-ma bo karamsa-o na zee a. ⁷Amba gos-wu, Risiyas, haanuru wu kutu te ur-beeb deen ne wu rumsuru wu un kom-ut te swu rwo'uru yan-cetente-se un wu ye haan be un du.

komo um seketé ut-seke. ¹⁸ Da-o ye 'wossu me un **Pyo-o Shir** à, um dorutte jind-se un hun-ne re remen um kwuktte ba un hu. Morog-de un hun-ne ro kon be un de á, komo me 'yons hur-de un hun-ne á.† ¹⁹ Amba ye ken **Yahuda**-ne ro kon so un dak-o o-Asiya, ye ro depete ye haan kane be un du ye hanté gyekt-us re urege ye ro un to ken ma-to ne un me ne. ²⁰ Ko ne yage ye ro kane à, ye rur rii yo-yo ye hyane be un de à, da-o um ine eso be-de un **Morog-de un Sek-ye** à. ²¹ Se de remen ka ma-to ut-gaan cot to um rwoe da-o um ro eso be-de un ye à, to um 'yonste cor à um zee, 'Remen ma-to un ine-mo un margan-ne to rwo'e attu me un piishe ut-ma be un no caane.' ‡

A ereg Burus o-Kaseriya

²² Peris komo wu nepste se ken rem-se m-mahun mosse un Cow-o Yeso ne. Wu essuru ye, wu zeeru, "Da-o Risiyas gos-wu wu un buug-de un karma-ne wu haane kane, man kupsu no ut-ma." ²³ Peris zeeru ko-caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne, wu gut Burus, amba taase wu suu wu deen, taase komo wu wen nay-ne ye un wu m-ha be-de un wu ye nomotu wu yo wu cone à.

²⁴ Bo a nomte ut-ho hiin à, Peris un ne'a un wu ne Durusira, wu ken ko-**Yahuda**-wu wu, ye haanuru. Wu tomuru a hante Burus, wu hogute wu un rwoe un ma-to msher be-ur Yeso **Kiristi**. ²⁵ Bo Burus takante rwoe un ma-to un kashi un hun-ne, un garamse ur-hi ne, komo un piishe ut-ma ne da-o roone à, Peris hoguru o-gyer. Wu zeeru Burus, "Wooste kaane! M-moka de warag. Urege um kumug ur-keer, man agbu wo." ²⁶ Wu hwoog ur-hur Burus a 'ye wu m-re mo un hwoe, o rwo'e Peris sengutu wu us-eeg deen, wu rotte ut-omrom un wu ne.

²⁷ Amba bo hak-us yoor aragsute à, Pokiyus Pestus reeru ut-Gwamna to ma Peris. Peris ne remen wu ro un hoob-o un jin-ur so-de be-de un **Yahuda**-ne, wu yagu Burus ke'o.

Bor ur-kwooz us-taan

Burus heete ut-ma un co

be-ur ko-Gwomo Sisar

¹ To, bo a nomte ho-ut tet à, da-o Pestus haane wu dekt senge-mo ut-Gwamna à, wu inuru o-Kaseriya wu nekuru o-Urusharima. ² Kaane Gwomo-ne ye un kon-se Shir un ya-ut-con-ne be-de un **Yahuda**-ne, ye heetu Burus us-gyekt be-de un wu. Ye konu wu. ³ Ye konuru Pestus hor-m-hor wu 'ye ye ur-ho, wu zee a muut Burus o-Urusharima. Ye un kon

† **Bor ur-kwooz us-nass:18** 24:17-18 Hyen komo: Seng 21:17-28. ‡ **Bor ur-kwooz us-nass:21** 24:21 Hyen komo: Seng 23:6.

wu kaane remen ye tooste ut-hun, ye eret wu, ye hoot wu un cow. ⁴ Pestus shasuru, "A'er Burus o-Kaseriya, me un hi un de me he m-ha reeno ba m-jime. ⁵ Remen kaane daag no sek-ye no remen ye haante un me ne. Urege komo ka net-wu ro un de ken **ba'as-de** ne, kane ye hoks hante gyekt-se un ka net-wu."

⁶ Wu pas ho-ut eer ko ut-op be-de un ye a, wu muunuru o-Kaseriya. Bo ish geste komo a, wu she'etu un deeg-o un piish ut-ma, wu rwo'u a hante Burus un her-o un wu. ⁷ Bo Burus haante a, **Yahuda**-ne ye haane es-mo o-Urusharima a, ye inuru, ye rigimsuru wu. Ye sengu hante us-gyekt deen, se ba ur-bon mosse un wu ne. Ye hoks m-kute Pestus unze gyekt-se un ye se o-nip se a.

⁸ Amba Burus un muut un ma-to wu, wu zee "Me, me nome **karamsa-o un Yahuda-ne ur-ba'as** a, me nome komo **Pyo-o Shir**, ko ko-Gwomo **Sisarur-ba'as** a ko hiin." ⁹ Amba Pestus conog wu gwu'urse **Yahuda**-ne ur-hur, wu cituru Burus, "¿Ko o eks woa neke o-Urusharima a piishitu wo ut-ma reeno mosse un se ka rem-se ne?"

¹⁰ Amba Burus shasuru, "Ai, be-de un piish un ma-ut ko-Gwomo **Sisar**, um ro eso, kane depe a piishi me ut-ma. Me nome ne **Yahuda**-ne de ken **ba'as-de** a, wo ma, o nepste un kaane ne m-sok ne. ¹¹ Urege me **ko-ya-ur-ba'as**-wu, har um nomog **ba'as-de** woo a hoot me a, ay, man som a ho me a. Amba urege nip-o ro kon n-me un ka gyekt-se ye m-hante a, to, yatt-wu he me m-hoks m-bopse un kom-to un ye a. Um konog a heet ma-ut re co be-ur ko-Gwomo **Sisar**."

¹² Bo Pestus tooste ut-hun un yan-guw-mo un wu ne a, wu shasuru. Wu zee, "Kon a heet ma-ut ru un co be-ur ko-Gwomo **Sisar**, be-ur **Sisar** komo o he m-neke."

Agirippa ne un Banis

¹³ Bo a nomte yan-ho a, ko-Gwomo Agirippa ne un Banis haanuru o-Kaseriya ye barkute Pestus. ¹⁴ Cin da ye rewesse ut-ho reeno deen a, Pestus hanturu ma-ut Burus be-de un ko-Gwomo. Pestus zeeru, "Wu ken net-wu ro kon wu Peris yaksu me ke'o a. ¹⁵ Da-o um ro o-Urusharima a, Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye ne ye un **Yahuda**-ne hantu me ma-to un ka net-wu. Ye konu me, um kupsutu wu ut-ma.

¹⁶ "Amba um rurutu ye unze, te **Roma**-ne te wet m-piishe un wa-**ur-ba'as** ut-ma a se a hantutu wu un co-o yan-hantu un wu m-ke'et, komo se a peesutu wu ur-keer wu muusute ma-to un wu remen ka gyekt-se a heetu wu a. ¹⁷ Remen kaane, bo ye woonte kane un me ne a, me naas o-da a. Bo ish geste a, um daaru deeg-o un piish ut-ma temb, komo um zeeru a hante ka net-wu. ¹⁸ Bo ye hante wu us-gyekt inite

à, ye hanté de ken caari-de **ur-ba'as** de, de um hyane wu nomog á. ¹⁹ Un suge-de un kaane ma, ye ro un suné-mo ut-ma remen jind-se mosse un Shir o un ye ne à. Komo ye zeeg wu ken Yeso wu wu mare à, wu Burus senge m-zee wu ro un hoog ne à. ²⁰ Me komo bo um taagute bo um he m-nom um byaragte ka rem-se. Um cituru Burus ko wu eks wu neke o-Urusharima a piishitu wu ut-ma reeno mosse un ka rem-se ne. ²¹ Amba bo Burus konte a yage ma-to un wu remen caari-wu un ko-Gwomo **Sisar** wu kupsutu wu ut-ma à. Um rwo'uru a 'er wu har ha-mo un da-o um he wu motte be-ur ko-Gwomo **Sisar** à.”

²² Ko-Gwomo Agirippa zeeru Pestus, “Me ma um conog um raks ma-to un ka net-wu un hi un de.”

Pestus zeeru, “Woa hogussu wu komo m-buk.”

Burus un co Agirippa ne un Banis

²³ To, bo ish geste à, Agirippa ne un Banis ye cownuru gon cown-mo ut-gwomo. Ye cownuru mosse un ye ro gos-ye ne be-de ya-ur-gun à komo un sek-ye ye o-bo ne. Pestus rwo'uru a conte Burus. ²⁴ Pestus zeeru, “Ko-Gwomo Agirippa, un kap o un hun-ne ne ye ro kane be-ur gaan un te ne à, net-wu ka wu kap o un hun-ne un **Yahuda**-ne hantu me gyekt-se un wu o-Urusharima à, komo un kane ne, har ma ye ro m-senge o-zaaz ne unze udepe a yagu wu un hoog ne á. ²⁵ Amba me, me hyan yo ken rii-yo wu nome yo wog a hoot wu á, amba remen wu konog komo wu un hi un de un wu, wu hobe a heet ma-to un wu be-ur ko-Gwomo **Sisar**, um zeeru to man tom a heet wu. ²⁶ Amba mett ma-to o-nip to um he gene un ko-Gwomo **Sisar** mosse un ka net-wu ne á. Remen kaane, um hantutu wu be un no har un co-o ru, ko-Gwomo Agirippa, remen da-o a komsu wu m-byarag, ko man kum rii-yo um he m-gen à. ²⁷ Remen me un hyan-o re, koob-de us-weer de a heet net be-ur **Sisar** ba an rwunte **ba'as-de** wu nome à.”

Bor ur-kwooz us-cind

Burus muute ma-to un wu

¹ Ka da-de Agirippa zeeru Burus, “A ya'ag wo o-da o muute ma-ut ru un hi un du.”

Ka da-o Burus jaksu o-kom, wu ciru ut-ma: ² “Ko-Gwomo Agirippa, um kumug ur-ho caane, bo a zee um muut ma-ut re be un du to **Yahuda**-ne cetu me à. ³ Remen wo keeg-yo be-de un nap un jind-o un **Yahuda**-ne un ka rem-se ma-ut sunute ye à. Remen kaane, um konog wo, 'mo ur-hur, o raks ma-ut re.

4 “Kap o ʉn **Yahuda**-ne ye nepste gon she'et-de ʉm she'ete cin me wan-campɔ à, de rɔ cin ʉr-takan ʉn dak-o re komo o-Urusharima ne har haan-mo ʉn caane. 5 Ye nepste me cin ʉn ga'ane, har ma ʉrege ye conog ya hoks me m-su'e ʉnze o-nip me ko-**Parisa**-wu be-de ka derika-o o jiishe ʉs-cenene à n-me ʉn hun-ne te, yan-dor Yawe.* 6 M-moka, ʉm rɔ eso ʉn her-o nɔ a piishite me ʉt-ma remen ʉm hwoog ʉr-hur n-te ʉn shoos ʉt-ma tɔ Shir nome tat na ne à. 7 Ka ma-tɔ tɔ baag-ʉt na op ʉt-voor [12] hwo ʉr-hur ya hyen shi-mo ʉn tɔ, har ye rɔ m-senge, ye rɔ ʉn guw-mo Shir m-tet m-how ne. Kwɔ ʉt-gwomo, remen ʉm hwoog ʉr-hur ʉn ka shoos ʉt-ma o, o rwo'e **Yahuda**-ne hyenet **ba'as** ʉn de! 8 Nɔ hun-ne shereg ʉnze Shir a hoks m'yons ʉn ye mare à, ye ine ʉn hoog ne komo. Remen kaane, nɔ yage m-sher ʉnze wu 'yonste Yeso ʉt-marimar à!

9 “To, me ʉn hi ʉn de ma n-ga, ʉm ro hyanag ʉntun bo sek-ye ye ʉn **Yahuda**-ne ro hyange à. ʉm nom ʉs-rem ʉt-moor ne, ʉm wenet ma-ʉt Yeso ko-wa-o-Nazaret re co. 10 Rii-yo ʉm nome o-Urusharima à yo ka. Har Gwomo-ne ye ʉn kon-se Shir pye me ʉr-keer remen ʉm ke'et yan-ba-m-kukop ʉt-moor ne. Har ma da-o a ro ye m-hom à, me ʉn sorog-o ʉn kaane. 11 O-da deen, ʉm dorogte komo kap o ʉn kuke-to ʉn yoos ʉn Ma-tɔ Shir, me ye ʉn ya-ʉr-koob, me m-senge ʉm ru'ʉt ye yo'og jin-ʉr Yeso. Me ʉn nom kaane remen komo ʉm ro ʉs-ryaab ʉn ye ne deen. ʉm sengu ye m-dore har ha-mo ʉt-bo tɔ ʉn tɔ ken dak-to ʉm ye'et ye ʉr-koob.”†

Ma-tɔ ʉn waktune-m Burus be-ʉr Yeso
(Seng 9:1-19; 22:6-16)

12 “De ken ho-de me ʉr-hew ha-mo o-Damaskus, ʉn beeb-de ʉn Gwomo-ne ye ʉn kon-se Shir, ye ya'asu me o-takurda o zee ye ya'aste me ʉt-gwomo m-hoob **yan-dor Yeso**. 13 Shir do wo m-hoog! Ho-ʉr rɔ ʉr-hi n-cow, me ʉr-hew ʉn cow. ʉm hyanuru mo ken cecar-mo arge cecar-mo ʉr-ho mo cargunsute cir-mo n-ton, mo rigimsuru te ʉn yan-ʉr-hew ʉn de ne. 14 Bɔ te hyeete n-dak kap-m te à, ʉm hoguru o ken cor-o o zee me ʉn rem-de **ut-Ibra**, ‘Shawuru, Shawuru, ¿remen yan o wottu me m-rangse? Hi ʉn du wo ʉn ya-ʉr-koob ʉn ka yage-to wottu me à.’

15 “Ka da-de, ʉm cituru, ‘¿Wo wu rɔ wa ne Wa-ʉt-Gos?’

“Wan-Koyan shasuru me, ‘Me wu rɔ Yeso ka wu wo m-rangse à. 16 Amba m-moka ine eso. Me ʉn rwuun be ʉn du cas o nept Shir ye daagu wo o waragte ko-wan-guw ʉn ko-wan-swɔ-se ʉn wu ne. Komo o rurut ma-tɔ ʉn rem-se

* **Bɔr ʉr-kwɔɔz ʉs-cind:5** 26:5 Hyen komo: Seng 23:6; Piri 3:5. † **Bɔr ʉr-kwɔɔz ʉs-cind:11** 26:11 Hyen komo: Seng 8:3; 22:4-5.

o hyane mose un me ne a ba o-gyer, komo un rem-se, um he wo m-rure ne kane co a. ¹⁷ Man gu wo be-de un hun-ne ru, komo un ye ro **Yahuda**-ne a. Me wo m-tom be-de un ye ro **Yahuda**-ne a. ¹⁸ Woa upsu ye yish-ye un ye, ye yagne be-de o-comb ye muun be-de m-cucas, ye yagne komo gwomo-to un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ye muun be-de un **Gwomo-to Shir**. Un kaane ye hette m-kum a soksu ye **ut-ba'as**, komo o-cim ne mose un ye warge ba m-kukop ne a kap remen ye shereg be un de.'

Burus rworog ma-to senge-mo un wu

¹⁹ "Remen kaane, ko-Gwomo Agirippa, me yage sher o-nip un ka hyangan-to haanu me es-mo n-Ton shir a. ²⁰ Um cirig nome un hun-ne ye o-Damaskus o-ko'ot. Ka da-de um nomuru hun-ne ye o-Urusharima un myet-o un yan-her-o un dak-o o-Judiya ne. Ka da-de, komo um nomuru ye ro **Yahuda**-ne a um zeeru ye yage **ur-ba'as** ye muun be-de Shir, komo ye nom rem-se a hette m-nap ye yagute **ur-ba'as** a. ²¹ O rwo'e **Yahuda**-ne shipt me n-me un **Pyo-o Shir** ye m-senge ye hoot me. ²² Amba Shir guuru me har m-moka. O rwo'e mette kane un rwor un ma-ut re ba o-gyer be-de un sek-ye un yakar-ne. Ba yo ken rii-yo me m-rwor un hon a se de rii-yo **yan-Rwor un Ma-to Shir** un **Mosa** ne zee yoa kor a. ²³ Ye geneg unze, hun-ne a rangse **Kiristi**. Wu warag wu ur-takan wu he m-ine ut-marimar a. Un kaane wu he hante m-cecas be-de un kap o un hun-ne, **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne a."§

²⁴ Burus ro n-me un su'e hi un de un wu, ka da-de Pestus 'yonsuru us-cor ur-beeb ne wu zee, "Burus, o zungute! Moor-to un karante-m ru waksute wo ur-hi!"

²⁵ Amba Burus zeeru, "Pestus, Wa-ut-Gos, me zunge a. Nip-o me m-rwor cas. ²⁶ Ai, ko-Gwomo nepste ka rii-yo, me wu komo un nome ut-ma ba o-gyer. Um nepste wu nepste to ka saw-to kap, o nak yo ka rii-yo ba wukusse o a nomu yo a. ²⁷ Ko-Gwomo Agirippa, zo shereg un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne? Um nepste o shereg un ye."

²⁸ Ka da-de, Agirippa zeeru Burus, "¿Un ka ya o-da yo hiin o cone me m-hoks dore un **Kiristi**?"

²⁹ Burus zeeru, "Ko ya o-da hiin, ko deen, Shir zee ba wo un hon du a, har ma un ye ro me m-rege ut-to ne a kap caane, ye barme bo um ro a, se de ba ke'o a."

³⁰ Ko-Gwomo inuru, kaane komo ko-Gwamna un Banis ne, un ye ro ne tara tara be-ur gaan un ye ne a. ³¹ Bo ye

‡ **Bor ɔr-kwooz ɔs-cind:20** 26:20 Hyen komo: Seng 9:20,28,29.
ur-kwooz ɔs-cind:23 26:23 Hyen komo: 1Kor 15:20; Isha 42:6; 49:6.

ruute be-de un piish ut-ma à, ye zeeru or re un ye ne, "Ai, ka net-wu nom yo ken rii-yo wo'e a ke'et wu ko a hoot wu á."

³² Agirippa zeeru Pestus, "Ka net-wu ro heete ma-to un wu be-ur ko-Gwomo **Sisar** á, a roa ho'ose wu."

Bor ur-kwooz us-ta'yoor

Burus cowog hat-o m-ho ha-mo o-Roma

¹ Bo a hongsite da-o m-neke à, te zonguru ha-mo n-dak o o-Itariya n-me o-hat o m-ho. Ko-Gwamna Agirippa rwo'uru Burus un kom-to un wu ken caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne wu. Jin-de un wu Juriyos. Wu ro wan-gaan be-de un karma-ne ye un Buug-ur ko-Gwomo **Sisar**. Komo ko-Gwomo Agirippa ya'asuru Juriyos ye ken hun-ne ye a ka'e à. ² Bo te cuwte o ken hat-o à o o-Adiramium, o ro ma-to m-ha to ken bo-to to ro n-riib o-Asiya à, te ciri m-neke. Aristarkus, wu ken net-wu ko-ya-o-Tasaronika-wu so n-dak o o-Makidoniya, wu ro be-ur gaan un te ne.

³ Bo ish geste à, te wooru bo-o o-Sidon, komo Juriyos ya'u Burus ur-'won, Burus yagu wu, wu he wu hyenet nay-ne ye un wu, ye nomotu wu yo wu cone à. ⁴ Bo te inute kane un hat-o m-ho à, yo-m ro te m-muunte n-jim n-co te. Remen kaane, te pa'uru so o-ye'er o o-Sayipurus* so yo-m rotte m-'wons á. ⁵ Bo te peste sa-mo ro yow yow n-dak o o-Kirikiya ne à, o-Bampiriya ne, te wooru bo-o o-Mira un dak-o o-Rikiya. ⁶ Kane, caari-wu un ko-karma kume o ken hat-o o-Arezandiriya o ro m-ha o-Itariya à, wu rwo'u te n-me. ⁷ Te nomuru ho-ut ut-ho te ur-hew ceen ceen, un yish jaas-ye te wo yow yow o-Kinidusa ne. Bo yo-m wentu te m-ha co à, te pa'uru riib-o un ba m-yo, so un jim-de un o-Kirit† yow yow o-Sarmoni ne. ⁸ Te pasu o un yish jaas-ye, har te wooru de ken be-de a m-aag be-de ur-Wuke de ur-Bon yow yow un bo-o o-Rasiya ne.

⁹ Te hooste o-da un ka be-de deen, hew-ur mossu te m-yo ne, remen da-o o-**swoot**‡ aragsute. Burus ya'u ye ut-ma. ¹⁰ Wu zeeru ye, "Hun-ne, um hyanag ka hew-de a nom na m-yo ne, komo naase-m a kor na deen, ba naase-mo us-saw o-hat ne cot á, har un hoog-m na ne." ¹¹ Amba Juriyos wu dek rii-yo Burus rwo'e á. Un hek-o un kaane, wu raksu ma-to un wan-nak-o-hat komo un to un wa-o-hat ne. ¹² Ye un nom kaane remen ka be-de ur-wuke de o-Rikiya de nom ur-bon hat-to re o-gos kane á. Ye ken ye deen be-de un ye

* **Bor ur-kwooz us-ta'yoor:4** 27:4 o-Sayipurus dak-o o ro n-tete o m-sa à.

† **Bor ur-kwooz us-ta'yoor:7** 27:7 o-Kirit dak-o o ro n-tete o m-sa à. ‡ **Bor ur-kwooz us-ta'yoor:9** 27:9 O ka ho-de m-Pas (Yom Kippur).

zeeru a senge ur-hew, a senge komo a woot o-Pinikiya, urege a nome, remen ye reet o-gos reeno. O-Pinikiya ne be-de un es ut-hat to o-Kirit, o gwote so un baar-o ur-horim a, komo un raag-o ye'er-o ur-horim ne.

Ur-pigip n-te m-sa

¹³ Bo yo-mo o-baar cirte m-dusune a hun-ne hyanuru ye zee con-mo un ye kumute, ye naknuru kwom-o ro un bop o-hat a, ye doruru riib-yo o-Kirit, yow yow un riib m-sa ne. ¹⁴ Ba m-jime yo-mo ur-pigip indundurū deen so o-ye'er un so ur-horan ne mo wosnu raag-o o-Kirit. ¹⁵ Bo yo-m wosonte o-hat a, har o hoks kwange m-yo a. Te argu m-yage temb yo-m sengu te m-huk. ¹⁶ Bo te dorute un jim-de un o ken dak-o o ro n-tete m-sa a, te naknu hat-o rek-o n-ton un hat-o o-caari un yish jaas-ye. Jin-de un ka dak-o o-Kawuda. Te un dore jim-de un ka dak-o remen yo-m mott m-wons ka raag-o a. ¹⁷ Bo ye nakante hat-o rek-o ye he'edburu n-me o-caari a, ye nomu us-weer, ye gegru us-hu, ye rigumsuru ka caari-o o-hat o, taase o bu'uge. Ye he'eburu us-gegette. Ye yaguru yo-mo tutute o-hat remen ye hoks o m-nak a. Ye un nom kaane remen ye un gyer-o un a jorbe ye un hyereg-mo o-Sirtis mo ro un saburse o-hat a. ¹⁸ Remen ho-m doog o-zungo, mo ro te m-nukt deen deen. Bo ish geste a, ye ciru kamas un saw-to ro n-me o-hat a, ye jorburu n-me m-ho. ¹⁹ Ho-ur atette-de komo, ye un kom-to un ye, ye jorburu to ken saw-to m-senge mo o-hat to. ²⁰ Bo te nomte ut-ho m-mahun a, te hyan ur-ho ko o-regen a, komo caari-o un kem m-yo ne ro te us-bu. Te hussuru o-sakto unze tea ru.

²¹ Remen ye she'essute ba ye un re rii-yo m-re, Burus inuru eso un tete-de un ye. Wu zeeru, "Hun-ne, no ro hogute ma-ut re to um zee no cin o-Kirit a, to ka rem-se naase un ka yo-mo ne roa kor no a. ²² Amba m-moka, me no m-kewes nom no jaab-o ut-men, remen yatt-wu he m-nebe be un no a, se de a taage o-hat. ²³ Me un zee kaane remen tet-mo m-ryo wu ken **wan-tom-wu Shir** wu, wu um ro un kom-o un wu a, wu me komo un guw-mo un wu a, wu eks un her-o re. ²⁴ Wu zeeru, 'Burus, wo hoge o-gyer a. O-nip wa es be ur ko-Gwomo **Sisar**. Gwot un rem ru komo Shir un sok-mo un wu ne, wu gu myet yan-hew un du.' ²⁵ Remen kaane nom no jaab-o ut-men, no hun-ne, um shereg be-de Shir bo a ruru me a, kaane he m-nom. ²⁶ Amba kap un kaane ne, ka yo-mo a jorbe o-hat un hyereg-mo un de ken dor-de, o sabre."

Hat-o naasute

²⁷ Un tet-mo un op ut-nass [14], yan-se a rottu na un Samo o-Adiriya. O-da da purge, ya-m-nak-o-hat essu us-barag

ye zee a nomoste yow yow o-dak ne. ²⁸ Ye ma'uru duw-de m-ho ye hyanuru de wooste us-na o-zungu ur-kwooz [120]. Bo te tekte co hiin a, ye dooru m-ma, ye hyanuru us-na kwooz-ut nass us-op [90]. ²⁹ Remen un gyer-o taase hat-o te cemne un ta'ar-ut caari-ne, ye ho'osburu kwom-to us-nu ut-nass un jim-de o-hat remen a wenet o-hat m-arag. Ye tuuru yish, ye konu Shir ish-o ges. ³⁰ Amba ya-m-nak-o-hat ma'asuru un senge-mo ye somot. Ye kergunturu hat-o rek-o us-weer sa o zee kwom-o us-nu ye he m-kergunte un co-o un caari-o o-hat. ³¹ Burus zeeru ko-caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne un ye ka karma-ne ye ne komo, "Urege ka hun-ne ye, ye es n-me un ka hat-o a, yatt bo no he m-nom no ruut a." ³² Bo m-hoge kaane, karma-ne kupuru hu-se un hat-o rek-o, ye yaguru o doruru m-ho.

³³ Bo ish nomte un hede m-gas a, Burus konu ye, ye reebe rii-yo m-re. Wu zeeru, "Caane, ho-ut op-ut nass-to ka no un she'et-de o-regen, no re rii a." ³⁴ Remen kaane, me no us-kon re no rii-yo m-re remen no nomot hoog ko hi-o gaan-yo a husse un hi-ut no a." ³⁵ Bo wu rurte kaane a, wu argu mos ur-burodi, wu nomuru ur-bongon be-de Shir un her-o un ye kap, wu wonguru wu ciri m-re. ³⁶ A dooru rwun-se un ye ur-beeb ko wu ke reeru rii-yo m-re. ³⁷ Te kap n-me o-hat hun-ne zungu-us yoor un kwooz-ut tet un op un cind [276]. ³⁸ Bo ye reeste ye ciks a, ye haburu nu-se o-hat be-de un jorogbe un saw-to un ye n-me m-ho.

Jok-ye m-ho bu'ugte o-hat

³⁹ Bo ish geste a, ya-m-nak-o-hat ye hoks m-nap dak-o ye rotte a, amba ye hyanag o ken riib-o dak-o, o m-hyereg. Ye zonguru ye wotte o-hat be-de m-hyereg urege a nome. ⁴⁰ Ye kupru us-hu se un kap o un ka kwom-to us-nu to, ye yagu to n-me m-ho. Hohond-mo un ka da-o komo ye usse gegette-yo un gaag un rii-yo un kwus o-hat. Ka da-de, komo ye 'yonse pirapira-to o-hat to ro o-co a hond hond bo yo-m he o m-tute o-co a. Ye rwo'u ur-hi ha-mo n-riib yo m-sa. ⁴¹ Amba bo te wote de ken be-de ho-m mo m-karge a, hat-o tamu m-hyereg, har hi-o o-hat cowu n-me m-hyereg o hoks m-nukte a. Hat-o ciri m-bu'uge so n-jim un remen zungo-o un jok-ye m-ho.

⁴² Karma-ne zonguru, ye hoomte ye a ka'e a taase wu ken wu nom us-waag wu som. ⁴³ Amba haanuru ka caari-wu un ko-karma-wu o-**Roma** wu conog gu un Burus, wu wenuru ye. Wu zeeru komo kap o un bo un ye nape m-ho a, ye me'es m-nosse, ye he'ebe n-me m-ho ye nom us-waag ha-mo n-riib o m-sa, ⁴⁴ ka ye kuse a, ye de ce-se o-hat, ko ne ye de kep-to o-hat. Un kaane kap mo un ye woo riib-yo m-sa pee.

Bor ur-kwooz us-eer

Burus un dak-o o-Marta

¹ Bō tē possutē à tē hogurū, ashi, jin-de un ka dak-o* o-Marta. ² Hun-ne yē un ka be-de nomo tē ur-hō deen. Yē goksū tē kap, yē dapsū tē o-ra remen kem-o ro ut-he à, komo o-huw ne. ³ Burus kamsundurū ut-ce wū ma'asū m-toob o-ra. Yo ken hwo-yo m-raab yo argū m-rwūun remen hund-o o-ra, yo kamturū kom-o Burus. ⁴ Bō hun-ne yē un ka be-de hyente o-hwo depo un kom-ut Burus à, yē zeerū or un yē ne, "O-nip ka net-wū ko-yan-hom un hun-ne wū. Nō hyanag myet bō wū possunē be-de m-sa à, kap un kaane ne, ra-o rō wū un dor se wū marag." ⁵ Amba myet un kaane ne, Burus wishurū kom-o un wū, wū jorburū ka hwo-yo n-me o-ra, kō m-hoog, wū hoge á. ⁶ Yē rō us-barag yē zee ka kom-o a hu kō wūa hye ba m-jime wū mer. Amba bō yē she'ete à, yē hyan rii-yo nome wū á. Yē wargurū barag-us hōr-se, yē zeerū unze wū o ken shir-o o.

⁷ Kane yow yow kat-ut rō kōn, tō un ko-Gwomo-wū un ka dak-o† jin-de un wū Pubiriyu. Wū goksū tē, wū ya'u tē be-de ur-she'et de ur-bon, har hō-ut tet. ⁸ Tato-o Pubiriyu wū rō domb wur-o un wū piishe á, o-wur o-ra un ryam-o ut-men ne. Burus cowurū be-de un wū, wū konurū Shir remen wū. Burus saku ut-kom un hi-de un ko-wan-gom, net pyeesurū cas. ⁹ Bō a nomte kaane à, kap o un yē kuse ya-us-gom à un ka dak-o n-tete o m-sa sengu m-haan a yē m-taase us-gom. ¹⁰ Yē ya'u tē m-yar deen. Bō da-o m-inē wootū tē komo à un hat-o m-hō, yē kamsundurū tē kap o un bō un saw-to tē cone à.

Burus woog un bō-o o-Roma

¹¹ Bō a nomte reng-us tet à, tē inurū n-me un hat-o rwūune bō-o o-Arekzandiriya. Ka hat-o reeg o-gos un ka dak-o o rō n-tete o m-sa à. A nomsutū o komo o-napa untun sha-mō un shir yoor pese-ne Kasto un Porus ne. ¹² Bō tē woonte bō-o o-Sirakus à, tē rewū hō-ut tet kane. ¹³ Bō un kane komo tē argurū tē woōrū bō-o o-Rigiyum. Rew-mō un hō-ur gaan, yo-m indundurū sō o-baar, un gas-o ish komo tē woōrū bō-o o-Puteyori. ¹⁴ Kane o ka tē go'one un yē ken yan-dor-yē ne. Yē konū tē tē nom hō-ut ta'voor un yē ne. Un kaane tē woōrū o-Roma. ¹⁵ Bō yan-dor kane hogute unze tē robe à, yē haanurū, yē barkutū tē har un be-de a ut-baab à o-Appiyus, komo un ka be-de ne de a m-zee *Kur-ut Tet-to un Hamat-ne* à. Bō Burus hyente ka hun-ne yē à, wū bomuru

* **Bor ur-kwooz us-eer:1** 28:1 o-Marta dak-o o rō n-tete o m-sa à. † **Bor ur-kwooz us-eer:7** 28:7 o-Marta dak-o o rō n-tete o m-sa à.

Shir. Komo wu doqru kum un beeb-de us-rwun. ¹⁶ Bq te cuwte o-Roma à, a ya'u Burus wu neke un hi un de un wu, wu she'et un o ken hur-o, komo wu ken ko-karma-wu ro wu ur'-er.

Ko'ot-o Burus o-Roma

¹⁷ Bq a rewete ho-ut tet à, Burus agu sek-ye ye un **Yahuda**-ne. Bq ye karaksute à, wu zeeru ye, "No or re ne, ko de nomte me nome hun-ne na **ur-ba'as** á, ko **ur-ba'as** mosse un jind-o un tat na ne. Myet un kaane ne a shik me o-Urusharima a ya'asu me un kom-to un **Roma**-ne ye ke'e me. ¹⁸ Ye komo bq ye byaraktu me à, ye conog me m-ho'os, remen ye hyan me un de ken **ba'as-de** ne de wo'oe a hoot me á. ¹⁹ Amba bq **Yahuda**-ne kwanguete dek un ka ma-to à, a gaktu me, um heet ma-ut re be-ur ko-Gwomo **Sisar**, ko de me ro conog m-hante us-gyekt be-de un hun-ne na á.† ²⁰ O rwo'oe um hobt um hyen no. Um conog no nep rii-yo rwo'oe me un ka be-de ke'o un ka kwom-to. Me ka kané remen um dek unze **Kiristi** heesunte. Wu ro sakt-o na."

²¹ Ye zeeru wu, "Te de te kum o ken takurda-o o rwuune so dak-o o-Judiya mosse un ma-ut ru ne á. Yatt or na komo wu haane kané wu rur ma-ut ru á, ko wu rur ma-to ba ur-bon mosse un wo ne á. ²² Amba te cong te hoge yo o cone à un nu-o ru, remen bq un rii-yo te nape de à yo ro, ka derika-opu-o o ko kené a m-cep un ma-to un o ut-yo to."

²³ Ye rwo'uru ho-de ye hette m-gone un Burus ne à. Ye haanuru be-de wu ro ur-she'et à, komo ye haante deen ut-moor ne. Cir-mq n-sot har m-rim, wu senguru ye nome ut-ma wu ro ye m-rure ma-to un **Gwomo-to Shir**. Wu ro m-senge, wu nakantu ye be-ur Yeso un bu-yo un Ma-to Shir. Wu un nom kaane, remen wu kututu ye **Kiristi** bq wu karante ka rem-se **Mosa** un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne gene à. ²⁴ Ye ken ye argu dek un ma-to un wu, amba ye ken ye dek á. ²⁵ Remen kaane, ye ho'ose or un ye ne o-wur á. Rii-yo ye yagute ka be-de Burus nomo ye ma-ut gaan, wu zee, "Ashi, **Kukt-o Shir** rworog o-nip, bq o nome tat no ne ut-ma à un nu-o **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** o zee,

²⁶ " 'Neke be-de un ka hun-ne ye, o zee,

"Noa senge m-hoge un yo me m-zee koyanda à,
amba no hoks m- nap á.

Noa ma'as m-hyan un yo me m-nom à,

amba no hoks m- nap un yo um cone á."

²⁷ Remen hur-de un ka hun-ne ye nomoste m-hwogon,
ye zupste to-to un ye,
ye bitisshe yish-ye un ye,

† **Bqr ur-kwoqz us-eer:19** 28:19 Hyen komo: Seng 25:11.

Taase ye hyen un yish-ye un ye,
 ye hoge un to-to un ye,
 ye kergute komo un hur-de un ye,

har ye waktunte be un de um soksutu ye **ur-ba'as.**'§

²⁸ "To, nap no, Shir tomsunte ma-to un gwu har ha-mo un ye ro **Yahuda**-ne á. Ye komo ye a raks ut-to!"*

³⁰ Burus she'etu un ka hur-o wu moge à har hak-us yoor, wu ro un goks un kap o un ye ro m-haan be-de un wu à. ³¹ Yanze a wen wu m-ko'ot á, wu senguru ko'ot un **Gwomo-to Shir**. Wu ro ur-yoos mosse un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi** ba o-gyer.

§ **Bor ur-kwooz us-eer:27** 28:26-27 Hyen komo: Isha 6:9-10 (ut-Girik). * **Bor ur-kwooz us-eer:28** 28:28 Mo ken gen-mo un do ci-o 29Bo to ka ma-to ro à, Yahuda-ne inuru, ye arguru, ma-ut sunuru ye deen un hi un de un ye.

Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Roma

Rem-se ro n-me à:

M-zante un hi-de ut-ma ne 1:1-17

Hun-ne ye un hono o-dak conog gwu 1:18—3:20

Cow-yo Shir yo un gwu 3:21—4:25

Hoog-m pu-mo n-me un Kiristi 5:1—8:39

Zong-to Shir mosse un Ya-o-Isra ne 9:1—11:36

She'et-de un ko-yan-dor Yeso 12:1—15:13

M-tige un gas-ur Burus ne de un hi un de un wu 15:14—
16:27

Ur-gas

¹ Me, Burus, wan-guw-m **Kiristi*** Yeso, genbe ka takurda-o. Shir ak me ko-yan-Tom Yeso remen um ko'otte **Ma-to m-Rerem** to un wu. ² Ka **Ma-to m-Rerem** to, to Shir surte o-nu cin n-ga à, to yan-rwor un Ma-to Shir zee un Takurda-o Shir o un ba m-kukop à. ³ Ka **Ma-to m-Rerem** to, to un Wa un wu to, wu rwuune so un baag-o ko-Gwomo **Dawuda** à, be-de un mat-o o-wur. ⁴ Amba un koob-de un kukop-mo un wu, **Kukt-o Shir** kututu na ur-beeb ne unze, Yeso **Wa-wu Shir** wu remen wu inute ut-marimar. Yeso **Kiristi**, wu ro Wan-Koyan na. ⁵ Remen yo Yeso nome me à, Shir ya'ag me m-yar un o-cow yo um waragte ko-yan-Tom **Yeso**, wan-ko'ot un Ma-to un wu. Wu un nom kaane remen hun-ne kap ye un dak-ut-dak, hono o-dak ye sheret un wu, komo ye nome wu o-dorotte. ⁶ No ma, no mosse un hun-ne ye un Shir daagne à ye she'ete kang-o gaan un Yeso **Kiristi** ne.

⁷ Ka takurda-o, o ma no o myet yan-dor-ye ro un bo-o o-
Roma à:

Shir waste un no ne. Wu degsu no, no waragte hun-ne ye un wu. Me us-kon Shir Tato na un Yeso **Kiristi**, Wan-Koyan na wu 'ye no gwugwu-mo ur-hur un yar-mo un wu ne.

Kon-se ur-bongon

⁸ Ur-takan, um bomog Shir re un jin-ur Yeso **Kiristi** rem no kap, remen hono o-dak hun-ne ro un m-hoge un ma-to un sher-m no. ⁹ Shir, wu me un guw-mo un wu un hur-ur gaan un ko'ot un **Ma-to m-Rerem** to un Wa un wu Yeso à, wu ro wan-swq-us re, wu hyeneste bo me us-kon koyanda rem no à. ¹⁰ Me us-kon koyanda, Shir 'ye me o-cow um habute be-ur no, urege Shir conog.

* **Bqr-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à.

¹¹ Mə ʊn rɛɛb-o ʊm hyenet nɔ, bɔ ʊm he nɔ m-gu ʊn yar-mɔ Shir ya'asʊ mə à, remen nɔ bɔ'osutɛ ʊn yo nɔ shɛrɛ à. ¹² Rii-yo ʊm cɔnɛ m-zɛɛ à, ʊm cɔnɔg ʊm do nɔ jaab-o ʊt-mɛn ʊn shɛr-m nɔ, komo ʊm cɔnɔg nɔ do mə jaab-o ʊt-mɛn be-de ʊn shɛr-m re. ¹³ Qr re nɛ, ʊm cɔnɔg nɔ nep ʊm sɛngutɛ dɛɛn ʊm habutɛ be-ʊr nɔ. Amba mə kum o-cɔw á. ʊm ro cɔnɔg ʊm guut nɔ bɔ shɛr-m nɔ he m-dɔ m-'wɔns be-ʊr **Kiristi** à. ʊm ro cɔnɔg m-gu nɔ, ʊm bɔ'osɛ ʊn rem-se Shir, bɔ ʊm gu'ɛ hun-nɛ ʊn tɔ ken be-tɔ à.†

¹⁴ Mə m-hogɛ ʊn hur ʊn de nʊ-se ʊn hun-nɛ kap rɔ ʊn hi ʊn de, ya-n-mɛ ʊt-bɔ ʊn ya-ʊs-riib nɛ, ya-ʊs-nap ʊn ya-ba-ʊs-nap nɛ. ¹⁵ Q rwɔ'ɛ ʊm ro cunte m-kɔ'otʊ nɔ **Ma-to m-Rerem** nɔ yan-bɔ-o o-Roma.

Bɛɛb-de ʊn ma-ʊt Yɛso

¹⁶ Mə ʊn hogɛ ʊn 'ɛ-mɔ ʊn rwɔr ʊn **Ma-to m-Rerem** á. Mə ʊn zɛɛ kaanɛ remen tɔ rɔ na m-kutɛ ʊn bɛɛb-de Shir. Ka bɛɛb-de de rɔ ʊn gwʊ-o ʊn myet yɛ shɛrɛ be-de ʊn wʊ à, **Yahuda-nɛ** ʊr-takan, ka da-de yɛ rɔ **Yahuda-nɛ** á.‡ ¹⁷ Ka **Ma-to m-Rerem** tɔ kututʊ na bɔ hun-nɛ he m-warag kashi be-de ʊn Shir à. A cirɛ m-shɛr be-de Shir, a komurʊ komo m-shɛr be-de ʊn Shir. Bɔ Ma-tɔ Shir zɛɛ à, “Nɛt kashi wʊa kum hogɛ remen wʊ shɛrɛg be-de ʊn Shir.”§

Hun-nɛ myet ba'asutɛ

¹⁸ Ryaab-se Shir rwunte cas cir-mɔ n-ton remen yan-mɛn-ʊt jaas-tɔ ʊn rii-tɔ ʊn ba ʊr-bon tɔ hun-nɛ rɔ m-nɔm nɛ à. Yɛ hɔktɛ o-nip ʊn mɛn-ʊt jaas-tɔ tɔ ʊn yɛ. ¹⁹ Depetɛ yɛ nep myet rii-yo rɔ yo Shir à, remen Shir kututʊ yɛ yo cas. ²⁰ Cin da-o Shir nɔmɛ hɔno o-dak à, rem-se Shir, se a m-hyan ʊn yish á, bɛɛb-de ʊn wʊ de ba m-ta, ʊn bɔ wʊ rɔ nɛ à, cas a rɔ se m-hyan be-de ʊn rii-tɔ Shir nɔmɛ à a tɔ m-nap. Nɛt rɔtt be-de m-ru á.

²¹ Yɛ nepstɛ Shir, amba yɛ ro wʊ m-'ya ʊn sɛk-mɔ depe á, yɛ ro wʊ m-bɔm á. Remen yɛ nɔmog kaanɛ, barag-se ʊn yɛ warag o-hwaa, hur-de ʊn yɛ, komo shiisɛ de rowɛ o-comb.* ²² Yɛ ro m-hyan ʊn hi ʊn de ʊn yɛ ya-ʊs-weer amba nɛ raag-mɔ yɛ rotte. ²³ Otte yɛ ya'as m-sɛps be-de Shir wʊ ʊn ba ʊr-kɔm à, yɛ sɛngurʊ ʊs-toog ʊn rii-tɔ nɛt nɔmɛ à. Ka rem-se nɛt shabɛ à, ʊntʊn sha-mɔ ʊn nɛt, ʊn sha-mɔ ʊn yɛgɛ-no nɛ, ʊt-gʊt nɛ, ʊn rii-yɛ rɔ ʊt-kurub nɛ à. Myet ka rem-se rɔ m-ta.†

† **Bqr-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Sɛng 19:21. ‡ **Bqr-o gaan:16** 1:16 Hyen

komo: Mark 8:38. § **Bqr-o gaan:17** 1:17 Hyen komo: Haba 2:4. * **Bqr-o**

gaan:21 1:21 Hyen komo: Apis 4:17-18. † **Bqr-o gaan:23** 1:23 Hyen komo:

Kara 4:16-18.

²⁴ Remen kaanë, Shir yaguru ye, ye nomuru rii-yo hur-de un ye cone à, ye nomuru saw-to m-'e un wur-ut or un ye ne. ²⁵ Ye yaguru Shir wu o-nip, ye bopuru ut-bo. Ye ma'asu m-kwukte un ya'asu m-guw ne be-de un rii-to Shir nome à, amba ye yage Shir wu nome koyan à, wu a he ur-bongon de un ba m-ta à, **amin**.

²⁶ Remen kaanë, Shir yaguru ye. Ye nomot rii-yo ye cone à yo m-'e. Ne'a-në ye un ye yaguru rew-mo ut-ge bo a wete à. Ye senguru nom un rii-yo a 'wosse á. Ne'a-në ro m-rew un or un ye ne ne'a-në. ²⁷ Campo-në komo ye yaguru rew-mo ut-ge un ne'a-në ne bo a wete à. Ye senguru con-to un hi un de un ye, campo-në ro m-rew un or un ye ne campo-në. Remen kaanë o hante a ye'et ye ur-koob de rekse hond hond un **ba'as-de** un ye ne à.

²⁸ Bo ye yage nap un Shir à, Shir yaguru ye, ye he'eburu un barag-se o-hwaa, ye sengute nom un rii-yo depe á.

²⁹ Ye shiishe un nom un men-ut jaas-to koyanda.

Ye ro un nome hun-në rem-us yo-se.

Ye peneg o-suub.

Ye m-nom un rem-se he naas un hur-de un net à.

Ye peneg ur-shoob.

Ye ro un hoom un hun-në.

Ye peneg ut-ween.

Ye m-raks un hun-në.

Ye ro un ess un net ur-hur.

Ye ro ut-we.

³⁰ Ye ro un m-ti un jin-to un hun-në.

Ye yaguru Shir.

Ye jiite yo'og-o un hun-në.

Ye jiite m-gwon.

Ye peneg us-ses.

Barag-se un ye yo-se se.

Ye ro un koob-de o-dorotte o un ye mate ye à.

³¹ Ye rott ur-hi á.

Ye m-shoos un ma-to ye surte o-nu á.

Ye m-was ko hyan un 'won-de un hun-në á.

³² Ye nepste jind-o Shir zeeg myet net-wu nome gon ka saw-to à, wu woog m-mar. Amba ye ro senge-mo un nom un rii-yo ba ur-bon, ka ye ro m-nom kaanë komo à, ye ro ye m-do'e jaab-o ut-men un rii-yo ba ur-bon.

Bqr-us yoor

Shir ro un m-piish ut-ma hond hond

¹ ¿Or re, wo un hyan un **ba'as**-ur or ru ne? Wott be-de m-ru á. Wo un piishe un hun-në ut-ma komo wo m-nom un

rii-yo ká hun-ne ye rō m-nom à, hi un du wō m-hō.* 2 Te nepste piish ut-ma tō Shir hond hond o be-de un ye rō m-nom un gon ká rem-se o-saa se à. 3 Wō un piishe hun-ne ut-ma. Wō mat-de un net, wō wu rō m-nom un gon ká rem-se wu ken wu rō m-nom à, ¿Wō m-hyan o zee Shir a 'ye wō ur-koob á? 4 ¿Kō de wō un gini un caari-mō un yar-mō Shir un 'won-de un wu ne, un mō un hur-de un wu ne? Nap unze Shir un kute wō 'won-de un wu remen o waktunté o muun be-de un wu.

5 Amba remen cikt un du un koob-de un waktune-m ru ne be-de Shir, wō un egne un hi un du ryaab-se Shir. Un hō-de ryaab-se Shir, wua kute hun-ne kashi un piish ut-ma cas cas. 6 Shir "a top kō wu ke net-wu hond hond un gon senge-mō wu nome à."† 7 Shir a 'ye hun-ne hoog-o un ba m-ta ye mō'e ur-hur un senge-mō un nom un rii-yo ur-bon à, ye rō un saktō-o un kum m-seps, m-sek ne, un hoog-o ba m-ta ne. 8 Un cen o ye ken hun-ne ye rō un con-tō ur-hi ne, ye yage o-nip à, ye rō un nom un rem-se un ba ur-bon, ryaab-se Shir rō un hi-de un ye, komo yea sū ur-koob deen. 9 Swō ur-koob un tuk-mō ut-men ne rō un 'er-de un kō wu ke net-wu wan-nom un men-ut jaas-tō, ur-takan be-de un **Yahuda**-ne, ka da-de, ye rō **Yahuda**-ne á. 10 Amba Shir a 'ye kō wu ke wu rō m-nom un senge-mō ur-bon à, m-seps, m-sek ne, un gwugwu-mō ur-hur ne. Wua nom yo ka, ur-takan **Yahuda**-ne, ka da-de, ye rō **Yahuda**-ne á. 11 Remen Shir rott m-koos á.‡

12 Kap ye nome **ur-ba'as** rii-yo **karamsa**-o **Mosa** woonte à, Shir a piishe ye ut-ma ba o-**karamsa**. Ye nome komo **ur-ba'as** un neps un **karamsa**-o **Mosa** à, n-te un **karamsa**-o **Mosa**, Shir he ye piishe ut-ma. 13 Shir a hyen hun-ne kashi remen ye hogute o-**karamsa** á, amba se ye nomog o-dorotte o un yo **karamsa**-o zee à. 14 Ye rō **Yahuda**-ne á, ye rott o-**karamsa** á, amba da-o ye nome yo **karamsa**-o zee à, barag-se un hur-de un ye rō ye m-kute rii-yo ur-bon un yo un ba ur-bon ne, kō de yette **karamsa**-o **Mosa** á. 15 Senge-mō un ye kutute ye unze ye rō o-**karamsa** ne gense un hur-de un ye. Da-o ye nome rii-yo un ba ur-bon, hur-de un ye naasuru, amba ye nome rii-yo ur-bon ye rō un hoge o-zak. 16 Remen kaane, bō ka **Ma-to m-Rerem** tō me m-rwor zee à, kaane he m-warag un hō-de Shir he piishe un hun-ne ut-ma à, n-me un Yeso **Kiristi**. Shir a piishe hun-ne ut-ma, myet un barag-se ye nome wukusse à.

Yahuda-ne un karamsa-o Mosa ne

* **Bqr-qs yoor:1** 2:1 Hyen komo: Mati 7:1; Ruka 6:37. † **Bqr-qs yoor:6** 2:6 Hyen komo: Bng 62:12; Swōq 24:12. ‡ **Bqr-qs yoor:11** 2:11 Hyen komo: Kara 10:17.

¹⁷ M-moka me un yo ken rii-yo ne yo me wq m-gene à. Wq m-aag un hi un du ko-**Yahuda**. Wq m-'wons un **karamsa-o Mosa**. Wq komo m-gwõn un she'et un du un Shir ne. ¹⁸ Wq m-zee o nepste yo Shir cone à. Komo wq m-daag un yo rø hond hond à remen o nepste o-**karamsa**. ¹⁹ O nepste jip unze wq he neken po-ne o-ko, wq m-dek untun wq rø m-cucas be-de un ye rø o-comb à. ²⁰ Wq m-dek wq rø wan-yoose un raag-ne, un yakar-ne, remen o nepse **karamsa-o Mosa** shiishe o rø us-nap ne, o-nip ne. ²¹ Wq wan un yoose un ye ken ye, ¿wqa yoose hi un du? Wq wu rø m-ko'ot unze hun-ne hiw ur-hyow á. Wq, ¿wq ur-hyow á? ²² Wq wu rø m-zee net nom o-ás á, wq, ¿wq m-nom un rii-yo o-ás á? Wq wu cone m-gir á. Wq, ¿wq m-hiw ur-hyow un pyo-o m-gir? ²³ Wq wu rø m-gwõn un **karamsa-o Mosa** à. Amba wq m-naas un jin-de Shir be-de un koob-de o-dorotte o o-**karamsa**. ²⁴ Ma-to Shir zeeg, "Hun-ne rø un yo'og un jin-de Shir ko ken remen she'et-de un men-ut jaas-to-ut no."§

²⁵ Urege o dorute o-**karamsa**, ko-ur a gu wq, amba urege wq m-dore yo **karamsa-o** zee á, ko de a ko wq à, Shir a hyen wq ba ur-ko. ²⁶ Urege ye rø ba ur-**ko** á, rø m-dore un yo **karamsa-o** zee à, Shir a dek ye untun ye rø ur-ko ne à. ²⁷ Ye rø ba ur-ko o-wur á, amba ye rø m-dore un yo **karamsa-o** zee a nom à, yea piishe wq ut-ma. Wq wu rø o-**karamsa** ne gense à, wu rø ur-ko ne à, amba wq un koob-de o-dorotte un **karamsa-o** Shir.

²⁸ Remen ko-**Yahuda** jip ba net-wu, wu rø ko-**Yahuda** o-wur cot á. Komo ko-de o-nip ba de o-wur de á, ko kups o-ka á. ²⁹ Ko-**Yahuda**-wu o-nip hur-de un wu rø tete un Shir ne. **Kukt-o Shir** o rø un m-ja'as un hur-de un net. Shir-ye rø wu m-bom, yanze net á. **Karamsa-o** rø m-ja'as un hur-de un net á.*

Bor-ús tet

*Koyanda Shir rø un nom
un yo wu zee wua nom à*

¹ ¿Un yan-**Yahuda**-ne jiiishe ye rø **Yahuda**-ne á? ¿Yan yo net he m-kum urege a **koog** wu? ² Rii rø kon hun-ne un ko yo ke bu-yo! Ur-takan, be-de un **Yahuda**-ne Shir bopse Ma-to un wu.

³ Amba ye ken **Yahuda**-ne ye, ye sher un Ma-to un wu á. Myet un kaane ne, qa ru Shir yagute ess un swor o-nu o un wu á. ⁴ Cow-yo un kaane rø kon á! Shir wa-o-nip-wu ko

§ **Bor-ús yoor:24** 2:24 Hyen komo: Isha 52:5 (ut-Girik); Izik 36:22. * **Bor-ús yoor:29** 2:29 Hyen komo: Kara 30:6.

hun-nẹ myet warag ya-ut-bọ, bọ ko-Gwọmo **Dawuda** rure Shir un Ma-tọ Shir à:

“Hun-nẹ a hyan ọ ka, ma-ut ru shiig o-nip,

o warag komo o-keeg a piishe ma-ut ru.”*

5 Amba, ye ken ye a zee, “Ba'as-ut na nomog ur-bon, remen tọ rwo'og hun-nẹ hyenet bọ Shir rọ kashi à m-mọka. ¿Ba'as-de Shir nome us-ryaab un na nẹ wu 'ye na ur-koob?” Raag-mọ a cite kaane. 6 Kaane ọ á kọ hiin! Urege Shir rọ kashi á ¿re nẹ wu he m-nom wu piishite hun-nẹ ut-ma hono o-dak? 7 Wu ken wua hoks m-zee, “Urege bọ-ut re mosse **ur-ba'as** nẹ rwo'og a nept nip-ọ Shir cas, ka **ba'as-de** warag komo rii-yo un 'ya un Shir m-seps, ¿remen yan ọ nẹ har m-mọka Shir hette me piishe ut-ma unze me ko-wa-**ur-ba'as** wu?” 8 Ye ken hun-nẹ ye weeg na, ye rurute kọ wu ke unze a zee, “Dọ nọ ut-**ba'as** remen Shir kumut m-sek ut-moor ne!” Amba Shir kashi-wu, wua piishi ye ut-ma hond hond.

Yatt-wu rọ kashi un net be-de Shir á

9 ¿Yan tọ nẹ a he m-zee? ¿Na **Yahuda**-nẹ a un jiish ọ ka ye rọ **Yahuda**-nẹ á? Ay! Kọ hiin! Un **Yahuda**-nẹ un ye rọ **Yahuda**-nẹ á, myet ragaan ye rọ remen beeb-de **ur-ba'as** rọ un gwọmo-ut na. 10 Gense tọ rọ bọ Ma-tọ Shir zee à:

“Kashi un net rọ kọn á, kọ wan-gaan,

11 yatt-wu rọ us-nap nẹ á.

Yatt-wu rọ un hoob-ọ un Shir á.

12 Hun-nẹ myet yagute bu-yo Shir, ye waragte hwa.

Yatt-wu rọ un nom un kashi un rii á,

kọ wan-gaan.”†

13 “Nu-ọ un ye ya ọ rọ sa o zee saag-ọ rọ tikshisse à,

Rem-de un ye shiig ut-bọ zak zak,”‡

“Ma-tọ un ye sa o zee raab-mọ un hwo,”§

14 “Nu-se un ye shiig un ma-ut yo-to,

ut-reeb nẹ.”*

15 “Ye un jime m-ho un net á.

16 Kọ kene ye neke se ye sabursute rii,

komo ye ru hun-nẹ tuk-mọ ut-men.

17 Ye nap bọ a he m-she'et un

gwugwu-mọ ur-hur nẹ á.”†

18 “Ye un gyer-ọ un Shir á, kọ hiin.”‡

* **Bor-ús tet:4** 3:4 Hyen komo: Bọng 51:4 (ut-Girik). † **Bor-ús tet:12** 3:10-12 Hyen komo: Bọng 14:1-3; 53:1-3 (ut-Girik); Kọ'ọ 7:20. ‡ **Bor-ús tet:13** 3:13 Hyen komo: Bọng 5:9 (ut-Girik). § **Bor-ús tet:13** 3:13 Hyen komo: Bọng 140:3. * **Bor-ús tet:14** 3:14 Hyen komo: Bọng 10:7 (ut-Girik). † **Bor-ús tet:17** 3:15-17 Hyen komo: Isha 59:7-8. ‡ **Bor-ús tet:18** 3:18 Hyen komo: Bọng 36:1.

19 M-mōka a nepstə myet yo **karamsa**-o zē à, a un gen rem na **Yahuda**-nə yē Shir ya'asə o-**karamsa** à. Wū un ya'as o bō hun-nə a kum keər-de m-ru yē nomē rii-yo un ba ur-bon á. Un kaanə o Shir he piishe un hun-nə hōn o-da ut-ma. 20 Remen yatt-wū Shir he m-hyan kashi ba **ur-ba'as** un co-o un wū á, remen dōrotte-o un yo **karamsa**-o zē à. Yo **karamsa**-o wō m-nōm à yo rō kutē un hun-nə **ba'as-de** un yē. §

*Cow-yo Shir rō un hongse
un hun-nə be-de un wū à*

21 Amba m-mōka a kututū na yo ken cow-yo a hette m-warag kashi un hun-nə be-de Shir à. Bō ma-tō Shir kutu na gense un **karamsa**-o **Mosa**, un yo yan-rwōr un ma-tō Shir rwōrə nē à. Cow-yo o-**karamsa** yo á. 22 Shir sokstə **ba'as-to** un kō wū ke wū shērē un yo Yēsō **Kiristi** nomē remen wū à. Shir rott m-koos á.* 23 Hun-nə myet ba'asutē, yē nomog m-pūpa un seps-mō Shir nē. 24 Amba myet un kaanə nē Shir ya'ag na yar-mō un wū hur-ur gaan. Wū un nom kaanə un bū-o **Kiristi** Yēsō, bō wū rurē na be-de swōr ur-kōob un na de ut-**ba'as**. 25 Shir un ya'as Yēsō ur-**seke** remen **ur-ba'as**. A muutte hun-nə ba **ur-ba'as** be-de Shir da-o yē shērē unze Yēsō sekete hōog-o un wū un bū-yo un wūus un hyó-mō† un wū à. Ka **seke**-de kututē unze Shir rott m-koos á da-o wū yagē ka yē nomē **ur-ba'as** n-ga piishe ut-ma á, 26 remen wū kututē na kashi-wū rō. Un kaanə, a nep Shir kashi-wū komo myet wū shērē un Yēsō à, wūa warag kashi un net.

27 Yatt-yo a hette ūs-sēs á! ¿A nom ūs-sēs remen a nomotē o-**karamsa** o-dōrotte? Ay! Amba Shir so'ostē **ba'as**-ut na remen a shērēg. 28 A nep Shir rō m-hyan un hun-nə untun kashi-yē remen shēr-mō un yē cot, yanze remen dōrotte-o o-**karamsa** á. 29 Shir-o un **Yahuda**-nə yē cot á. ¿Wū rō ka Shir o un hun-nə kap? Eba, wū rō Shir yē un hun-nə kap. 30 Shir gaan yē, wū rō un muut un **Yahuda**-nə tētē be-de un wū remen shēr-mō un yē. Wū rō komo m-muut un yē rō **Yahuda**-nə á tētē be-de un wū remen shēr-mō un yē.‡ 31 ¿A muut o-**karamsa** hwaa remen a shērēg o-nip? Kō hiin, un sugē-de un kaanə ma, tē nepstē jip unze **karamsa**-o rō ur-bon nē.

§ **Bqr-qs tet:20** 3:20 Hyen komo: Bōng 143:2; Gara 2:16. * **Bqr-qs tet:22** 3:22 Hyen komo: Gara 2:16. † **Bqr-qs tet:25** 3:25 Ka gom-tō tō rō na muut m-jim remen a bakstē unze n-tōn o-akwati o swōr o-nu o Shir. Yan-Cow be-de un kōn-se Shir rō wūus m-hyó n-tōn o-gaan cot kō o ke hak-o. ‡ **Bqr-qs tet:30** 3:30 Hyen komo: Kara 6:4; Gara 3:20.

Bqr-ųs nass

Sher-m Ibrahi

¹ ¿Ya a he m-zęę nę mōsse ųn **Ibrahi** nę, ko-yan-ga'e na, ųn ma-tō m-sher? ² Ȳreęę Shir hyanag **Ibrahi** kashi ųn net-wų, **Ibrahi** kumug rii-yo ųn uk o-cin, amba yanze be-de Shir á. ³ Ma-tō Shir zęęę, "**Ibrahi** shereęę be-de Shir, o rwo'e Shir egt wų kashi ųn net."*

⁴ Wų rō ųn nōm ųn sęęę-mō ųn hwōr-ye a tope wų à, yar-mō á. Kaanę rō remen sęęę-mō ųn wų mō. ⁵ Amba Shir rō muut ųn **ya-ųr-ba'as** kashi be-de ųn wų remen sher-mō ųn ye, yanze remen sęęę-mō ųn ye á. ⁶ Ȳn Ma-tō Shir, **Dawuda** rwořog ma-tō ųn kwum-o rō be-de ųn net-wų rō kashi be-de Shir à, yanze remen sęęę-mō net nōmę mō á. **Dawuda** zęęę:

⁷ "Ya-o-kwum-ye, ye a sokse **ba'as-to** ųn ye à, Shir a baks ųn **ba'as-to** ųn ye nę á.

⁸ Wa-o-kwum-wų, wų Yawe a do m-baks ųn rii-tō ųn ba ųr-bon nę, tō wų nōmę á."†

⁹ ¿Yan ka kwum-o, o ųn **Yahuda**-nę o, ye a koę à cot? ¿Kō myet ųn ye rō **Yahuda**-nę á, ye a koę á? Yo te m-zęę à, yo rō, "**Ibrahi** shereęę be-de Shir," o rwo'e a zett "wų kashi ųn net be-de Shir."‡ ¹⁰ ¿O ke da-o nę a zęę **Ibrahi** kashi ųn net be-de Shir? ¿Rii-yo a koot wų o kō sę da-o a koose wų à? Ma-tō o-nip tō rō rii-yo a koot wų o. ¹¹ Cin ba a ro **koog** wų, Shir gošte wų kashi ųn net remen **Ibrahi** shereęę ųn wų. Ka **ko**-de ro m-sha, o-napa nę sa o zee sher-mō ųn wų. Remen kaanę, **Ibrahi** waragte tato-o ya-m-sher be-de Shir, ye a esse ųntun kashi ųn hun-nę à, kō de nomte à a kō ye á.§ ¹² Ȳn kaanę, komo **Ibrahi** waragte tato-o ųn ye a koę, ye shere be-de Shir à. Ba remen kō-de a kō ye ųn hond ųn de á. Amba bō **Ibrahi** nōmę cin ba a ųn kō wų à, ye dekurų sha-mō ųn sher-m **Ibrahi** mō wų rotte à.

Swōr o-nu o Shir be-de ųn hun-nę ye shere à

¹³ Shir swōřog o-nu ųn **Ibrahi** nę ųn baag-o ųn wų nę ųnze wųa ya'as ye hōno o-dak. Ka swōřorų nu-o Shir ųn nōm o ba remen **Ibrahi** nōmog o-dorotte o o-karamsa á, amba remen sher-mō ųn wų be-de Shir. Shir hyanag wų kashi ųn net.* ¹⁴ Ȳreęę yan-dore o-karamsa ye a he m-ya ųn hōno o-dak, ai sher-mō ųn net waktute o ka hwaa, komo

* **Bqr-ųs nass:3** 4:3 Hyen komo: Taka 15:6; Gara 3:6. † **Bqr-ųs nass:8** 4:7-8 Hyen komo: Bōng 32:1-2. ‡ **Bqr-ųs nass:9** 4:9 Hyen komo: Taka 15:6.

§ **Bqr-ųs nass:11** 4:11 Hyen komo: Taka 17:10. * **Bqr-ųs nass:13** 4:13 Hyen komo: Taka 17:4-6; 22:17-18; Gara 3:29.

nu-õ Shir swõrê à õ m-zar õ.† 15 Shir rõ ùn nõm qs-ryaab a pesse **karamsa-õ** ùn wu. Amba be-de rõ ba o-**karamsa** à, yatt bõ a he m-nõm a nomot kooõ-de o-dõrotte kanê á.

16 Remen kaanê, sher-mõ rõ 'wun-de ut-ma kap. Shir ùn ya'as na swõr o-nu õ ùn wu m-yar, hur-ur gaan. A gokste õ, yanze remen a nõmog o-dõrotte õ o-**karamsa** á, amba remen sher-m na untun sher-m **Ibrahi**. **Ibrahi** wu rõ tato na kap.‡ 17 Ma-tõ Shir zeeg, "**Ibrahi** a warag tato-õ ùn hun-nê ye ut-dak deen."§ Ka swoõru nu-õ a hyenuste õ cas be-de Shir wu **Ibrahi** shere ùn wu à. Wu rõ ùn 'ya ùn margan-nê hoõg à, gom-tõ ùn wu komo tõ rõ ur-beeb nê de ùn nõm ùn rii-yo rokne á, a hyen yo.

18 Kõ de nomte saktõ-o **Ibrahi** waragte sa o zee hwaa, kap ùn kaanê nê wu reeg co ùn saktõ-o ùn wu, komo wu sher har wu warguru tato-õ ùn hun-nê ye ut-dak deen. To ka komo kaanê Shir ruru wu, unze, "Baag-o ru a nom ut-moor deen."* 19 Sher-m **Ibrahi** mõ muun jim á, kõ da-õ wu woõse qs-hak o-zungu à [100], wu nepste beeb-de ùn wu teeste, **Saratu**, ne'a ùn wu, komo da-õ o-mat aragsutu wu.† 20 Amba be-de ùn swõr o-nu õ Shir, **Ibrahi** wong hur-de ùn wu be-ut yoor á. Wu dooru m-sher be-de Shir, wu ya'asuru Shir m-seps. 21 **Ibrahi** shereg ùn hur-de ùn wu, unze, Shir a hoks m-shoos ùn swoõru nu-õ ùn wu. 22 Remen sher-mõ ùn wu, wu warguru kashi ùn net be-de Shir. 23 Bõ a gene ùn Ma-tõ Shir à, "A zeeru wu kashi ùn net be-de Shir." Rem **Ibrahi** õ cot a gente á. 24 Amba a ùn gen tõ ka rem na, na ye Shir he m-muut kashi ùn hun-nê be-de ùn wu à, na ye shere ùn wu 'yonse Yeso Wan-Koyan be-de ut-marimar à. 25 Remen **ba'as-ut** na õ rwo'e Shir ya'aste Yeso wu meret a 'yons wu ùn hoõg nê remen a waragte ba **ur-ba'as** be-de Shir.‡

Bõr-qs taan

Tètê ùn Shir nê

1 Remen kaanê, bõ a warge kashi remen a shereg be-ur Yeso à, m-mõka a kumug gwugwu-mõ ur-hur be-de Shir. Mõ haanê be-ur na remen ka rii-yo Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na nome à. 2 Remen a shereg ùn wu, **Kiristi** ya'ag na keer-de ùn kum ùn yar-mõ Shir. A she'et ùn cow-yo ùn ka yar-mõ komo a nõm o-zak ùn saktõ-õ ùn seps-mõ Shir. 3 Amba ka õ cot á, a o-zak ùn kooõ-ur na, remen a nepste kooõ-ur a do

† **Bõr-qs nass:14** 4:14 Hyen komo: Gara 3:18. ‡ **Bõr-qs nass:16** 4:16 Hyen komo: Gara 3:7. § **Bõr-qs nass:17** 4:17 Hyen komo: Taka 17:5. * **Bõr-qs nass:18** 4:18 Hyen komo: Taka 15:5. † **Bõr-qs nass:19** 4:19 Hyen komo: Taka 17:17. ‡ **Bõr-qs nass:25** 4:25 Hyen komo: Isha 53:4-5.

na ɔr-joose. ⁴ Joose-ɔr rɔ m-hante ɔn kashi ɔr-she'et, kashi ɔr-she'et komo de rɔ m-hante o-sakto. ⁵ Ka sakto-ɔ komo ɔa 'ye na m-'e á kɔ hiin, remen Shir kutute na was-mɔ ɔn wu wasse ɔn na ne à deen, ɔn beeb-de ɔn **Kukt-o Shir** ɔ wu ya'u na à.

⁶ A hoks m-gu hi ɔn na á. Bɔ da-ɔ Shir esse nome à, **Kiristi** marag remen **ba'as**-ɔt na. ⁷ Rɔ rem ne wu ken wu mer remen wu rɔ kashi ɔn net à, amba a taage ɔn wu ken wu, wu he m-mar remen net-wu rɔ ɔn nom ɔn rii-yo ɔr-bon à. ⁸ Amba Shir kututu na wu waste ɔn na ne, cin da-ɔ a ro ya-ɔt-**ba'as** à, **Kiristi** marag rem na.

⁹ M-moka bɔ a warage kashi ɔn hun-ŋe be-de Shir remen mar-m Yeso à, Yeso a ruut na be-de ɔn ryaab-se Shir. ¹⁰ Urege cir-mɔ ɔn n-ga da-ɔ a ro ɔn yage-to Shir à, Shir hongsu na ɔn wu ne, ɔn mar-m Wà ɔn wu. Yagunte m-moka bɔ a rɔ nay-ŋe ye ɔn wu à, a kum gwu be-de ɔn hoog-m Yeso. ¹¹ Amba arge kaane, komo a o-zak ɔn rii-yo Wan-Koyan Yeso **Kiristi** nome wu hongsutu na ɔn Shir ne à.

*Ba'as-ɔr Adamu hantute m-mar,
mar-m Kiristi hantute m-hoog*

¹² Bɔ **ba'as**-ɔr cowne ɔn hono o-dak remen wan-gaan **Adamu** à, ka **ba'as-de** hante m-mar. Mar-m rɔ ɔn hi-de ɔn kɔ wu ke net-wu, remen myet a ba'asute.* ¹³ Ba'as-ɔr ro kon ɔn hono o-dak rii-yo **karamsa-o Mosa** woonte, amba a m-ooɔ **ɔr-ba'as** be-de **karamsa-o** rokne á. ¹⁴ Myet ɔn kaane ne, mar-m nomog ɔt-gwomo to ɔn hun-ŋe myet cir-mɔ ɔn da-o **Adamu** har da-o **Mosa**. Mar-m rɔ ɔt-gwomo to ɔn hun-ŋe kap, ɔn myet ɔn ye jesse ka jin-ɔ Shir bɔ **Adamu** jesse ɔ à. ɔn yo ken cɔw-yo **Adamu** sha-m **Kiristi** mɔ, wu he hante ɔn yar-mɔ Shir à.

¹⁵ Amba yar-mɔ Shir ya'e na à rɔ ɔn hon ɔn **ba'as**-ɔr **Adamu** ne. Remen **ba'as-de** ɔn ka wan-gaan-wu rwɔ'og hun-ŋe deen marag. Amba yar-mɔ Shir nomog deen, ɔn ka wan-gaan-wu, Yeso **Kiristi**, wu Shir ya'ase m-yar à. Yeso sokste **ba'as-to** ɔn hun-ŋe deen. ¹⁶ Komo yar-mɔ Shir ɔn hon mɔ rɔ ɔn **ba'as**-ɔr **Adamu** ne. Ka **ba'as**-ɔr gaan-de hantute m-sabre, amba yar-mɔ Shir muutu na ba **ɔr-ba'as** kɔ de a nomte ɔt-**ba'as** deen à. ¹⁷ Mar-m nomog ɔt-gwomo to ɔn hun-ŋe remen **ba'as**-ɔr **Adamu**. Amba a hongse mɔ ɔn hongse-mɔ Yeso **Kiristi** hongse na ɔn Shir ne á. Shir ya'aste na yar-mɔ ɔn wu. Wu gokste na rem Yeso, a waragte kashi ɔn hun-ŋe be-de Shir. A nom ɔt-gwomo m-hoog ne ɔn Yeso **Kiristi** ne.

* **Bɔr-ɔs taan:12** 5:12 Hyen komo: Taka 3:6.

¹⁸ Ur-kom, bę **ba'as-de** un wan-gaan hante o-sabre un hono o-dak kap à, kaane ka rii gaan-yo kashi, yo **Kiristi** nome à, yo hante gwu remen kowan, bę Shir muute hun-ne kashi un hoog pu-o à. ¹⁹ Bę hun-ne deen warge ya-ut-**ba'as** remen koob-de o-dorotte o un wan-gaan à, kaane komo hun-ne deen he m-warag kashi remen dorotte-o un wan-gaan.

²⁰ Shir un ya'as **Mosa o-karamsa** remen **ba'as-de** rwunté cas. Amba da-o **ba'as-ut** do ut-moor à, yar-mo Shir dooru ut-moor deen. ²¹ Wu un nom kaane, remen bę **ba'as-ur** nome ut-gwomo m-mar à, kaane yar-mo Shir ro ut-gwomo m-moka. Mo he na m-hante un hoog-o ba m-ta remen kashi m-hoog, un bu-o Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na.

Bqr-qs cind

Kiristi jetemte beeb-de ur-ba'as

¹ ¿Ya a he m-zee ne? ¿A senge nom **ur-ba'as** remen Shir ma'astu na un sokse **ur-ba'as** komo wu dootu na m-yar? ² Ay! A mereste **ur-ba'as**, ¿re he m-nom a sengute nom **ur-ba'as**? ³⁻⁴ Bę a yo'ose na n-me m-ho à, a marag komo a bish na un **Kiristi**. A un yo'os na n-me m-ho remen a she'ette she'et-de un hoog pu-o, bę a 'yonse Yeso ut-marimar à, un seps-mo Shir Tato na. Kaane a kume no hoog.*

⁵ Bę a warge gaan un mar-mo un wu à, kaane a he m-warag gaan un wu ne un ine-mo un wu ut-marimar. ⁶ Remen a nepste unze wur-ut na, ut-ut a kamag to n-ton o-ce un wu ne, remen a dosste wur-to **ur-ba'as**. A un nom kaane, untaase a senge guw-mo **ur-ba'as**. ⁷ Urege net marag un **Kiristi** ne, wu possute be-de un beeb-de **ur-ba'as**.

⁸ Bę a mare un Yeso **Kiristi** à, a shereg a she'et un **Kiristi** ne komo. ⁹ A nepste Shir 'yonste **Kiristi** ut-marimar, komo wua do m-mar á. Mar-m mo kus ur-beeb ne be-de un wu á. ¹⁰ Ka mar-mo wu mare à, wu un mar so-o gaan cot remen wu jeste beeb-de **ur-ba'as**. Amba m-moka wu dek hoog-mo un 'ya un Shir m-seps.

¹¹ Un bu-o gaan, hyan no hi un no merse bę **ba'as-ur** a garmse no á, amba hyan no hi un no m-hoog ne be-de Shir n-me un **Kiristi** Yeso. ¹² Remen kaane, no yage **ba'as-de** nomot ut-gwomo un wur-ut no to he m-mar á, har no dorute ayewe-to un rii 'yo-yo un con-to o-wur á. ¹³ No yage dok-to un wur-ut no nomot **ur-ba'as**, har to waktute rem-se men-ut jaas-to á. Amba ya'as no Shir wur-ut no, sa o zee ye a rwunte be-de m-mar ye kumuru hoog à, komo no ya'as wur-ut no myet remen kashi m-senge. ¹⁴ No jar **ba'as-de**

* **Bqr-qs cind:3-4** 6:3-4 Hyen komo: Koro 2:12.

nɔm ʉt-gwɔmo be-ʉr nɔ á, remen **karamsa**-o rott ʉr-beɛb be-ʉr nɔ á, sɛ yar-mɔ Shir.

Gʉw-nɛ be-de Shir remen a nomotu wʉ kashi m-senge

¹⁵ ¿Re ɔ ka nɛ? ¿A senge nɔm **ʉr-ba'as** remen a ʉn kus-ɔ o-**karamsa** á, sɛ yar-mɔ Shir? Ay! Kɔ hiin! ¹⁶ ¿Nɔ nap ʉnze nɔ ya'aste hi ʉn nɔ be-de ʉn wʉ ken, wʉ nɔ he m-nɔmɛ o-dorotte ʉntʉn gʉw-nɛ? Nɔ gʉw-nɛ yɛ nɔ rɔ be-de ʉn wʉ nɔ m-nɔmɛ o-dorotte à. Nɔ gʉw-nɛ yɛ be-de **ʉr-ba'as**, de rɔ m-woot ʉn nɛt be-de m-mar à, kɔ nɛ be-de o-dorotte ɔ rɔ m-woot ʉn nɛt be-de ʉn kashi ʉr-she'et be-de Shir. ¹⁷ Amba ʉr-bɔngɔn be-de Shir, remen n-ga nɔ gʉw-nɛ yɛ **ʉr-ba'as** yɛ, amba m-mɔka, hur ʉn nɔ rɔ ʉn nɔm o-dorotte ɔ ʉn myet gɔn yoos-de nɔ kumɛ à. ¹⁸ M-mɔka Shir ustɛ nɔ be-de gʉw-mɔ **ʉr-ba'as**, nɔ waragte gʉw-nɛ yɛ Shir be-de ʉn nɔm ʉn kashi m-senge.

¹⁹ Mɛ ʉn kutʉ nɔ sha-mɔ gʉw-nɛ remen nɔ nept, remen kende-ʉr nɔ. N-ga nɔ westɛ m-ya'as ʉn dok-to ʉn wur-ʉt nɔ ʉn nɔm ʉn rii-yo ʉn ergen ʉn yo ba ʉr-bon nɛ. M-mɔka ya'as nɔ wur-ʉt nɔ myet ʉn gʉw-mɔ ʉn kashi m-senge be-de Shir, remen Shir muutu nɔ ba **ʉr-ba'as**. ²⁰ Da-ɔ nɔ ro ʉn gʉw-mɔ **ʉr-ba'as** à, hɔ-m nɔ ro kon ʉn kashi m-senge á. ²¹ ¿Ya nɔ kumɛ nɛ ʉn rem-se nɔ nɔmɛ se warge nɔ se m-'ɛ à? ʉr-'yons de ʉn ka rem-se mar-mɔ. ²² Amba m-mɔka, nɔ possute be-de **ʉr-ba'as**, nɔ waragte gʉw-nɛ yɛ Shir. Kwum-ɔ nɔ he m-kum kanɛ à ɔ rɔ hoog-mɔ ba m-kukop, ɔ he nɔ m-rwɔ nɔ kumut hoog-mɔ ba m-ta. ²³ 'Yons-de **ʉr-ba'as** mar-mɔ, amba yar-mɔ Shir hoog-mɔ ba m-ta mɔ rɔ be-ʉr **Kiristi** Yeso Wan-Koyan na.

Bɔr-ʉs ta'yoor

ʉntʉn sha-mɔ ʉt-ge a rɔ nɔ ʉn Kiristi nɛ à

¹ Or re nɛ, bɔ nɔ nepse yo **karamsa**-o rɔ à, nɔa jiish m-nap yo ʉm he m-rwɔr à, **karamsa**-o rɔ m-nɔm ʉt-gwɔmo to ʉn nɛt-wʉ rɔ ʉn hoog nɛ à cot. ² A gute m-sha be-de ʉn ne'a-wʉ ʉt-ge, wʉ rɔ ʉn kus-ɔ ʉn **karamsa**-o campo ʉn wʉ, wʉ ro ʉn hoog nɛ. Amba ʉrege campo ʉn wʉ marag, wʉ possute ʉn **karamsa**-ɔ gagʉ wʉ be-ʉr campo ʉn wʉ à. ³ Remen kaanɛ, ʉrege wʉ gaag wʉ ken campo-wʉ, ba campo ʉn wʉ ʉn mar, a zee wʉ ko-wa-o-ás. Amba ʉrege campo ʉn wʉ mereste, wʉ rɔ ʉr-keer nɛ be-de o-**karamsa** hor-wʉ geet wʉ, wʉ ken wʉ ge'e wʉ a eeg wʉ "Ko-wa-o-ás" á.

⁴ Kaanɛ nɔ rɔ or re nɛ, mar-m **Kiristi** n-ton o-kan mɔ rwɔ'og nɔ waragte margan-nɛ be-de o-**karamsa**. ʉn kaanɛ

nɔ waragte kang-o gaan, ʉn ka wʉ Shir 'yonse ne ʉt-marimar à remen a nɔmɔté Shir senge-mɔ ʉr-bon. ⁵ Remen da-ɔ a ro ʉn she'et-de ʉn cɔn-tɔ o-wʉr, **karamsa**-o senguru na ʉt-swɔw be-de ʉn saw-tɔ ʉn rɛrem-mɔ o-wʉr cɔne à, a senguru nɔm ʉn yo he na hante m-mar à. ⁶ Amba m-mɔka Shir ruutu na o-**karamsa**, remen a mereste ʉn yo ro gaku na à. M-mɔka a hoks nɔme ʉn Shir m-senge ʉn cɔw-yo ʉn hoog-m pu-mɔ mɔ ʉn Kukt-o ʉn wʉ. Senge-m 'wʉtʉm mɔ a gene o-**karamsa** n-ga à mɔ aragsute.

Karamsa-o Mosa

ʉn beeb-de ʉr-ba'as ne

⁷ Tɔ, ʉya a he m-zee ne? ʉ**Karamsa**-o waragte ɔ ka **ba'as-de**? Ay! Me roa nep yo **ba'as**-ʉr rɔ á, se da-ɔ **karamsa**-ɔ Shir rʉrʉ me à. **Karamsa**-ɔ ro zeege me, me nɔm shoob-de ʉn rii-yo ʉn net á. Me roa nep yo shoob-de ʉn rii-yo ʉn net rɔ á.* ⁸ Amba remen ka **karamsa**-ɔ Shir ɔ, ɔ hante **ba'as**-ʉr kumut o-cɔw yo ʉn 'yons ʉn gɔp ʉn de ʉn kap ka yo Shir wene be ʉn de à! A ro zeege **karamsa** rɔ kɔn á, **ba'as**-ʉr rɔa kum ʉr-beeb á. ⁹ ʉm ro ʉn hoog ne n-ga, me ro nak yo **karamsa**-o rɔ á, amba da-ɔ ʉm nape ʉn ɔ ne à, **ba'as**-ʉr inʉrʉ ʉn hoog ne, ¹⁰ ʉm marʉrʉ. **Karamsa**-ɔ depe ɔ hante hoog à, ɔ hantʉrʉ me m-mar mɔ wongsʉ me ʉn Shir ne à.

¹¹ Ba'as-ʉr kumʉrʉ ka keer-de, de raksʉ me ʉn bu-yo o-**karamsa** de hooru me.† ¹² Remen kaane, o-**karamsa** ʉn hi ʉn de ʉn ɔ ba m-kukop ɔ rɔ, ka **karamsa**-ɔ kashi-ɔ komo ɔ rɔ ʉr-bon ne. ¹³ ʉA zee ɔ ká, ka **karamsa**-ɔ, ɔ ʉr-bon ɔ, ɔ hantʉ me m-mar? Ay, kɔ hiin! Ba'as-de hantʉ me tɔ ka. Be-de ʉn ka **karamsa**-ɔ ʉr-bon ɔ **ba'as**-ʉr hantʉ me m-mar, remen a nept 'wʉn-de **ʉr-ba'as**. Kaane ɔ ka **ba'as**-ʉr rwʉʉne cas ʉn kɔm-de ʉn yo-mɔ ʉn de ne.

Gʉn-de rɔ be-de ʉn net

remen ba'as-de ʉn wʉ à

¹⁴ A nepste ʉnze **karamsa**-ɔ Shir ya'ase **Mosa** à, ɔ ʉn rwʉʉn ʉn **Kukt-o Shir**. Amba me net-wʉ temb, komo a bak me ʉntʉn ko-gʉw-wʉ **ʉr-ba'as**. ¹⁵ Me nap yo me m-nɔm á, remen yo hoog-m re cɔne ʉm nɔm à, yo yo me m-nɔm á. Komo yo me cɔne ʉm nɔm á, yo me m-nɔm.‡ ¹⁶ ʉrege me m-nɔm yo me cɔne m-nɔm á, ʉm gokste ma-tɔ o-**karamsa** nip-ɔ. ¹⁷ Me wʉ ʉn hi ʉn de rɔ ʉn nɔm ʉn ka rii-yo á, amba **ba'as-de**, de rɔ be ʉn de à. ¹⁸ ʉm nepste, me m-nɔm ʉn rii-yo ʉr-bon á, ʉn barag-ʉs re se ʉn ko-hun. Remen me ʉn zak-ɔ ʉn nɔm ʉn rii-yo ʉr-bon, amba me hoks yo m-nɔm

* **Bɔr-ʉs ta'yoor:7** 7:7 Hyen komo: Rwʉʉ 20:17; Kara 5:21. † **Bɔr-ʉs ta'yoor:11** 7:11 Hyen komo: Taka 3:13. ‡ **Bɔr-ʉs ta'yoor:15** 7:15 Hyen komo: Gara 5:17.

á. ¹⁹ Mę o-saktŃ nę ųm nomot rii-yo ųr-bon, amba mę m-nŃm ųn męn-ųt jaas-tŃ, tŃ mę cŃnę ųm nŃm á. ²⁰ Ȳreęę ųm nŃmog yo mę cŃnę m-nŃm á, waragte Ń ka mę wų rŃ yo m-nŃm ųn hi ųn de á, ka **ba'as-de** de rŃ ųr-she'et be ųn de à, de de rŃ yo m-nŃm.

²¹ Ȳm hyanuru yo waragte mę ųr-wet mę cŃnę m-nŃm ųn rii-yo ųr-bon, amba ųm hyanuru yo mę hoks m-nŃm à męn-ųt jaas-tŃ tŃ temb. ²² N-mę ųn duw-de ųn hur ųn de mę m-hyan ųn bon-de ųn **karamsa-o** Shir. ²³ Amba ųn wur-o re mę m-hyan ųn yo ken rii-yo rŃ ųt-mur ųn hur ųn de. Yo garamsute mę, yo muutu mę ko-guw-wu **ųr-ba'as**. ²⁴ Ȳm tuk! Ȳm waragte rii-yo ųr-'won! ¿Wa he mę m-gu ųn ka wur-o he mę rwŃ m-mar à? ²⁵ Ȳm bomog Shir wų gu mę à ųn beeb-ųr Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na!

Amba m-mŃka ka ųm rŃ, n-mę barag-ųs re ųm cŃnog m-nŃmę **karamsa-o** Shir o-dŃrotte, amba wur-o ma-hun rwŃ'og mę guw-mŃ **ųr-ba'as**.

Bqr-ųs eer

Ȳr-she'et ųn beeb-de ųn Kukt-o Shir

¹ Remen kaanę m-mŃka, piish ųt-ma tŃ m-mar tŃ kus á, be-de ųn ye rŃ ųn gam-o ųr-hi ųn **Kiristi** Yeso nę à. ² Remen be-ųr **Kiristi** Yeso, **karamsa-o** o-Kukt ka Ń rŃ ųn 'ya ųn hoog à, Ń rwŃ'og mę* m-posse be-de ųn beeb-de **ųr-ba'as** m-mar nę. ³ Yo **karamsa-o** wŃ hokse m-nŃm á remen kende-de ųn wur-o ma-hun, yo yo Shir nŃmę. Shir tŃmontę Wà ųn wų wan-gaan cot ųn sha-mŃ ųn wur-ųt na tŃ **ųr-ba'as** remen wų waragte rii-yo ųr-**seke** rem **ųr-ba'as**, Yeso dostę komo beeb-de **ųr-ba'as** ųn wur-ųt na. ⁴ Shir ųn nŃm kaanę, remen myet kashi ųn rii-yo **karamsa-o** zęę a nom à, Shir shoostę yo ųn na, ye rŃ ųr-she'et ųn beeb-de ųn **Kukt-o Shir** à, yanze ųn barag-se ma-hun á.

⁵ Ye rŃ ųr-she'et bŃ barag-se ųn ye se ma-hun zęę ye à, hur-de ųn ye shiishe ųn yo barag-se ųn ye se ma-hun cŃnę à. Amba ye rŃ ųr-she'et bŃ **Kukt-o Shir** zęę ye à, hur-de ųn ye shiig ųn yo **Kukt-o Shir** cŃnę à. ⁶ Muut ųr-hi ųn barag-se ma-hun rŃ ųn hante m-mar, amba muut ųr-hi ųn rem-se **Kukt-o Shir** rŃ ųn hante ųn hoog, ųn gwugwu-mŃ ųr-hur nę. ⁷ Myet wų muute hi-de ųn wų ųn barag-se ma-hun nę à, wų waragte wa-ųt-yage tŃ Shir Ń ká. Remen wų nŃmę **karamsa-o** Shir o-dŃrotte á, komo wua hoks á. ⁸ Ye rŃ m-nŃm o-dŃrotte ųn yo barag-se ma-hun ye zęę à, Shir a hoge rere-mŃ ųn gon ka hun-nę ye á.

* **Bqr-ųs eer:2** 8:2 TŃ ken takurda-tŃ ųn ųt-Girik zęę wŃ.

⁹ Myet un kaane ne, **ba'as-de** ma-hun de gamsu no á. Amba **Kukt-o Shir** o gamsu no, urege **Kukt-o Shir** ro ur-she'et n-me hur un no. Myet wu rotte Kukt-o **Kiristi** á, **Kiristi** nap wu á. ¹⁰ Urege **Kiristi** ro ur-she'et be-ur no, ko de wur-ut no ro un cow-yo m-mar remen **ur-ba'as** á, **Kukt-o Shir** a 'ye no hoog remen Shir gokste no kashi un hun-ne. ¹¹ **Kukt-o Shir**, o 'yonse Yeso ut-marimar, ro un hur-ur no. Wu wu 'yonse **Kiristi** ut-marimar á, wua 'ye no hoog un wur-ut no to m-mar un bu-yo un Kukt-o un wu o ro un wur-ut no á.†

¹² Remen kaane, or re ne, a us-nu ne a sew, a dore yo barag-se ma-hun na cone a nom á. ¹³ Urege un she'et-ur no, yo barag-se ma-hun zee no no nom á, yo no m-nom, noa mer. Amba urege no un she'et-de o-dorotte o un yo **Kukt-o Shir** zee á, no yage komo nom **ur-ba'as**, noa nom hoog. ¹⁴ Ye **Kukt-o Shir** ro un teke co á, yakar-ye Shir ye. ¹⁵ **Kukt-o Shir** o a ya'u no á, o un guw-ne o á, remen kaane no she'et o-gyer ne á. Amba ka Kukt-o o he na m-rwo a waragte yakar-ye Shir, un beeb-de un ka Kukt-o a hette aag un Shir a zee, "Abba!‡ Tato na."§ ¹⁶ **Kukt-o Shir** un o ma na kukt-o ne ro na m-rure cas unze na yakar-ye Shir ye. ¹⁷ Bo a ro yakar-ye Shir á, a waragte ya-ur-gwuug o ka. Yan-re un gwuug-de un kwum-o Shir, un nay-ne ne ye un re ur-gwuug mosse un **Kiristi** ne. A su'e ur-koob un **Kiristi** ne, a sekemsu na mosse un wu ne.*

Shir a 'ye yakar-ye un wu m-seps

¹⁸ Um nepste o-nip, a hongse seps-mo Shir he na m-ya kané n-co un koob-de a m-swó ne m-moka á. ¹⁹ Myet yo Shir nome á, ro un o-dish ne o m-hyan un da-o Shir he m-rwunte un ye ro yakar-ye un wu á. ²⁰ Yo Shir nome á, yo hyanag ra-o ut-men, yanze un con-mo un yo á, amba remen kaane Shir cone, a nom yo o-sakto ne.† ²¹ Yo Shir nome á un hi un de un yo a posse un guw-mo ur-wum, yoa kum ur-keer de m-posse m-seps ne mo a he m-ya un yakar-ye Shir á.

²² A nepste har caane yo Shir hwoone á ro us-yong sa o zee ne'a-wu ro un ma-to o-mat á. ²³ Ba yo Shir hwoone á ro us-yong un hon-de un yo á, har un na ne. Na ye gokse **Kukt-o Shir** o a takne na m-ya'a a us-yong un hoog-m na, a ur-'er ur-gop ne deen remen Shir muutu na yakar-ye un wu hond hond komo wu rur wur-ut na, wu 'ye na komo keer-de

† **Bqr-qs eer:11** 8:11 Hyen komo: 1Kor 3:16. ‡ **Bqr-qs eer:15** 8:15

ut-Arameki: Abba. § **Bqr-qs eer:15** 8:15 Hyen komo: Mark 14:36; Gara 4:6.

* **Bqr-qs eer:17** 8:15-17 Hyen komo: Gara 4:5-7. † **Bqr-qs eer:20** 8:20 Hyen komo: Taka 3:17-19.

m-posse.‡ 24 Remen ka saktō-o o a kumte gwu na. Amba a hyense yo a o-saktō un yo à, ai, saktō-o o kuse á. ¿Wan wu ne rō saktō-o un yo wu kumse à? 25 Amba a rō un saktō un rii-yo a kumē á, a m-'er un yo un jaab-o ut-men.

26 Un kaane **Kukt-o Shir** rō na m-gu un koob-de un beeb-ur na. A nap bō depe a kōn á, **Kukt-o Shir** rō us-kōn be-de Shir rem na us-'yong ne se ba un hoks m-rwunte ut-gom. 27 Shir komo, wu nape hur-de un net à, nepste barag-se o-Kukt, remen Kukt-o rō m-kōn remen yakar-ye Shir un bu-yo Shir cone à.

A aragte ye re na ur-gun

28 A nepste un hōn un rii kap Shir rō un nōm un rii-yo ur-bon, remen ye wasse un wu ne à. Wu nōm komo kaane un bu-yo un zonge-to un wu. 29 Remen ye Shir ekse à, ye wu m-hus ye waragte untun Wà un wu, remen Wà un wu waragte mat-de co wu o-hur be-de un hen-ne ye ut-moor. 30 Remen ye Shir daage à, ye wu aage. Ye wu aage à, ye wu rō m-muut yan-ba-**ur-ba'as** be-de un wu. Ye kumē she'et-de un ba **ur-ba'as** be-de un wu à, ye ye komo wu sepe.

Was-mo Shir n-me un Yeso Kiristi

31 Un gwot-o un ka ma-to, ¿ya a he m-zee ne? ¿Urege Shir rō na m-tose wa he nōm ur-hwu'us un na ne? 32 Shir wen na Wà un wu à, amba wu ya'astu wu rem na kap. ¿Wua hoks na ya'as un koyan kom-ut yoor á? 33 ¿Wa he m-heet us-cetente se un ye Shir daage à? Kō net! Shir un hi un de un wu muute ye yan-ba-**ur-ba'as** be-de un wu. 34 ¿Wa bō'ose na m-kaps? Kō net! Yeso **Kiristi** marag, kō a zee, Shir 'yonste wu ut-marimar, m-mōka wu rō tara ur-re de Shir. Wu rō us-kōn be-de Shir rem na. 35 ¿Ya he na m-wongse un was-m **Kiristi** ne? ¿Range-o? ¿Kō swō ur-koob, kō mer, kō koob-de un rii, kō o-ra, kō m-mar? Kō rii! 36 Bō Ma-to Shir zee à,

“Rem ru te m-swō ur-koob de m-mar koyanda.

A na m-nak untun ca-yo a heete be-de un pan à.”§

37 Un ka rem-se a argute hun-ne zee na, a reeg ur-hō cot remen was-mō **Kiristi** wasse na à. 38-39 Um nepste kō hiin sea wōngsu na un was-mō Shir rō na m-was un **Kiristi** Yeso Wan-Koyan na á:

kō m-mar,
kō hōog,
kō **yan-tom-ye Shir**,
kō **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**,
kō m-mōka,

‡ **Bqr-qs eer:23** 8:23 Hyen komo: 2Kor 5:2-4.

§ **Bqr-qs eer:36** 8:36 Hyen

komo: Bōng 44:22.

kɔ da-ɔ rɔɔnɛ à,
 kɔ yan-gɔ ʊn gwɔmo-tɔ,
 kɔ m-pipir,
 kɔ ʊr-dʊw,
 kɔ yo ken rii-yo ʊn hɔn,
 myet se bo'os se wɔngsɛ na ʊn was-mɔ Shir nɛ á.

Bɔr-ʊs jero

Shir dak hun-nę ye o-Isra

¹ ʊn ɛssente ʊn de wʊ ma **Kiristi**, yage ʊm rʊrʊtʊ nɔ yo ken rii-yo, komo **Kiristi** Yeso wʊ rɔ mɛ m-su'e, ʊnze ka ma-tɔ nip-ɔ. Komo hur ʊn de ʊn **Kukt-o Shir** nɛ nepstɛ kaanɛ ɔ. ² Hur ʊn de rɔ m-naase, ʊn tʊk-mɔ ʊt-mɛn nɛ deen, ba ʊr-me'et. ³ Mɛ m-hyan remen ɔr re nɛ yan-baag-o re **Isra-nę** yan-campo-nę ʊn yan-ne'a-nę nɛ, man hoks m-ɛss Shir wʊ wongsʊ mɛ be-ʊr **Kiristi**, wʊ huʊ mɛ nu-o yo-ɔ ʊrege ɔ he m-rwɔ ye kumut gwʊ. ⁴ Ye **Isra-nę**, ye Shir muute yakar-ye ʊn wʊ à, wʊ kutute ye seps-mɔ ʊn wʊ. Wʊ swɔrog ʊs-nu ʊn ye nɛ. Wʊ ya'asurʊ ye **karamsa-o Mosa**. Wʊ kutʊ ye bu-yo ye hette wʊ m-kwʊkt mɔ, o-nip à. Wʊ doorʊ ye sʊrɛ ʊs-nu.* ⁵ **Ibrahi, Ishaku, ʊn Yakubu** nɛ rɔ mɔng-nę ʊn ye nɛ ya-n-ga-ye, **Kiristi** ʊn ce ʊn wʊ ko-**Isra-wʊ** ʊn mat-de ʊn ko-hun. Komo, wʊ Shir wʊ. Wʊ rɔ gwɔmo-tɔ ʊn koyan à, komo wʊ wooste a 'ye wʊ ʊr-bɔngɔn har da-ɔ ba m-ta, **amin!**

⁶ Yanze swɔr o-nu ɔ Shir ʊn warag hwaa á, remen myet ɔ ʊn hun-nę ye o-**Isra** ye rɔ hun-nę ye Shir á. ⁷ Komo yanze myet yan-baag-o **Ibrahi** ye rɔ yakar-ye Shir á. Remen kaanɛ, Shir zɛeg **Ibrahi**, "Be-ʊr **Ishaku**† ɔ o he m-kum ʊn ka yakar-ye ʊm sʊrʊtɛ wɔ nu à."‡ ⁸ Yakar-ye a mate o-wʊr à, ye rɔ yakar-ye Shir á, amba ye a m-kum ʊn bu-yo ʊn swɔr o-nu à, ye rɔ yakar-ye Shir ye o-nip. ⁹ Baks nɔ yo Shir zɛɛ à, da-ɔ wʊ sʊrɛ **Ibrahi** o-nu à, "Da-ɔ wo'e, man muusʊnɛ, **Saratu** komo a met wan-campo."§

¹⁰ Mɔ ken sha-mɔ rɔ kɔn komo. Yakar **Rebeka** tato-o gaan ye rɔ, wʊ rɔ tato na **Ishaku**. ¹¹⁻¹² Amba rii-yo a met ka pɛsɛ-nę ye, Shir rʊssʊtɛ **Rebeka** ʊnze, "Sɛk-wʊ a nɔmɛ wà m-gʊw."* Kaanɛ tɔ nɔmɛ rii-yo ye nomot rii-yo ʊr-bon kɔ yo ʊn ba ʊr-bon. Shir ʊn zɛɛ kaanɛ a nept wʊ rɔ ʊn daag

* **Bɔr-ʊs jero:4** 9:4 Hyen komo: Rwʊʊ 4:22. † **Bɔr-ʊs jero:7** 9:7 Ibrahi rɔog ʊn ye ken yakar-ye amba Ishaku wʊ wà-wʊ Shir sʊrʊtɛ o-nu wʊa 'ye Ibrahi à.

‡ **Bɔr-ʊs jero:7** 9:7 Hyen komo: Taka 21:12. § **Bɔr-ʊs jero:9** 9:9 Hyen komo:

Taka 18:10,14. * **Bɔr-ʊs jero:11-12** 9:11-12 Hyen komo: Taka 25:23.

un net bɔ wu cone à yanze remen senge-mo un net á. ¹³ Bɔ Ma-to Shir zee à, “Um conog **Yakubu**, um ginumte **Iso**.”†

¹⁴ ¿Ya a he m-zee ne? ¿A zee o Shir ro m-koos ne? Ay! Ko hiin! ¹⁵ Remen Shir zee **Mosa**,

“Wu um cone um hyen ‘won-de un wu à,

man kutu wu ur-‘won,

Wu um cone um nome wu ur-ho à,

man nome wu ur-ho.”‡

¹⁶ Yanze remen con-mo un net ko senge-mo un wu á, amba un ‘won-de Shir cot. ¹⁷ Ma-to Shir zee ko-Gwomo-wu o-

Masar, “Me un sagbu wo ut-gwomo remen um kutute hun-ne beeb un de be un du, komo a ko’ote jin un de ko kene un hono o-dak.”§ ¹⁸ Un kaane Shir ro un hoge ur-‘won de un wu wu cone à, wu ro un rwɔ ur-cikt un hur-de un wu cone nom ur-cikt à.

Ryaab-se Shir un ‘won-de un wu ne

¹⁹ Wu ken wua hoks me m-zee, “Urege kaane o, ¿remen yan o Shir hette hyan un **ba’as**-ur na? ¿Wa he m-wen un yo Shir cone à?” ²⁰ ¿Amba wo ro wa ne mat-de un net har ma-to sunutu wo un Shir ne? Rii-yo a nome à, yo wet m-zee

wu nome yo à, “¿Ya o nomte me kaane?”* ²¹ Wu ro un ma-to ut-tur à wua hoks m-nom ut-ba bɔ wu cone à. Wua hoks m-nom un ba-ut gaan wu nom to ken tur-to remen ho-de o-biki, komo wu nom to ken tur-to remen duus ut-gwo.

²² Kaane gwomo-to Shir ro, wua cun wu rwuunte ryaab-se un wu, un beeb-de un wu ne cas. Amba wu ro ur-joose, komo wu ‘mo ur-hur be-de un ye depe wu nom us-ryaab un ye ne à. Ye Shir ro ur-‘er wu saburse à. ²³ Kaane wu cone komo wu rwuunte seps-mo un wu be-de un ye wu hoge

‘won-de un ye à, ye wu esse cin ur-takan remen ye kumut seps-mo un wu à. ²⁴ Na ye Shir aage à, yanze be-de un **Yahuda**-ne cot á, amba myet un ye ro **Yahuda**-ne á. ²⁵ Bɔ a rwore un takurda-o Hoseya à unze:

“Ye ro hun-ne re á, man zee ye ‘Hun-ne re.’

Komo baag-o um ro ginumte n-ga à,

man zee o ‘Baag-o me m-con à.’ ”†

²⁶ Komo,

“Un ka be-de a zee ye: ‘No hun-ne re ye á,’

un ka be-de a he ye m-zee,

‘Yakar-ye Shir wu un hoog.’ ”‡

²⁷ **Ishaya** rworog ma-ut **Isra** un caari-o o-cɔr, wu zee,

† **Bɔr-ʉs jero:13** 9:13 Hyen komo: Mara 1:2-3. ‡ **Bɔr-ʉs jero:15** 9:15 Hyen komo: Rwu 33:19. § **Bɔr-ʉs jero:17** 9:17 Hyen komo: Rwu 9:16 (ut-Girik).

* **Bɔr-ʉs jero:20** 9:20 Hyen komo: Isha 29:16; 45:9. † **Bɔr-ʉs jero:25** 9:25 Hyen komo: Hose 2:23. ‡ **Bɔr-ʉs jero:26** 9:26 Hyen komo: Hose 1:10.

“**Isra-ñe** rō ũt-mōor ñe
sa o zee hyereg-mō ũn riib-o m-sa,
amba ũn be-de ũn ye kusse à,
hun-ñe hiin cot a he m-gu.

28 Yawe a piishe hōno o-dak ũt-ma,
kap ba ũn naas o-da.”§

29 Bō **Ishaya ko-wan-Rwor ũn Ma-to Shir** n-ga zee à:
“A ro zeege Yawe wū jiišhe ũr-beeb à
yaksutū na ye ken ye n-me ũn baag-o na á,
A roa wishe na ũntūn bō-o o-**Sodom**,
a roa sabarse na ũntūn bō-o o-**Gomora**.”*

Isra-ñe sher be-de Shir á

30 To, ¿re o ka ũn ya? Ka ye rō **Yahuda**-ñe á, ye ro m-
senge ye kumut ũr-keer de ũn warag kashi hun-ñe be-de
Shir á, amba m-mōka ye kumug, ka keer-de ye kume komo
à, gōn de a m-kum be-de m-sheer à de de. 31 Amba **Isra-ñe**
ye ro conge, ye warag kashi ũn bu-yo o-**karamsa** à, ye kum
de á. 32 ¿Ya rwo'e kaane? Yo rō remen ũn bu-yo m-sheer yo
ye kume á, se senge-mō ũn hi ũn de ũn ye. Ye pūksurū ũn
“ka ta'ar-de rō m'rwo ũr-pukse à.” 33 Bō rō gense ũn Ma-to
Shir à ũnze:

“Gwot ũm rwo'og ta'ar-de ũr-pukse
n-me o-Urusharima.†
Dea kaps hun-ñe deen.

Amba myet wū shere ũn wū à, wūa nōm m-'e á.”‡

Bor-ūs op

1 Or re ñe, yo hur ũn de jiišhe m-con à, ũn kon-ūs re ñe be-
de Shir yo rō, **Isra-ñe** ye kum gwū. 2 ũm nepste ye ya'aste
hi ũn de ũn ye deen remen guw-mō Shir. Amba mō ka guw-
mō ũn ye mō ba ũn bu-yo ũn nap-o nip-o á. 3 Remen ye nap
bu-yo Shir rotte ũn muut ũn hun-ñe kashi be-de ũn wū á,
o rwo'e ye dorute barag-se ũn hi ũn de ũn ye. Ye sengurū
m-dore ũn bu-yo o-**karamsa**. 4 **Kiristi**, wū rō kom-de o-
karamsa, remen a waragte kashi be-de Shir, se a shereg
be-de ũn wū.

Gwū remen hun-ñe o myet

5 **Mosa** zeege ũnze net a hoks m-warag kashi be-de Shir
n-me ũn dorotte o-**karamsa**. Wū ũn nōm kaane da-o wū
gene à, “Urege o conog o nōm m-hoog, se o nōmog kap

§ **Bor-ūs jero:28** 9:27-28 Hyen komo: Isha 10:22-23 (ūt-Girik). * **Bor-ūs jero:29** 9:29 Hyen komo: Isha 1:9 (ūt-Girik). † **Bor-ūs jero:33** 9:33 ũt-Girik: o-Sihiyona. ‡ **Bor-ūs jero:33** 9:33 Hyen komo: Isha 8:14; Isha 28:16 (ūt-Girik).

yo **karamsa**-o zee à.*⁶ Amba yo Ma-to Shir zee à yo ka, un bu-yo m-sheer net he m-warag kashi. “Wo zee un hur un du á, ‘¿Wa he m-da n-Ton?’ ” (Remen wu kyerguntuté **Kiristi**)⁷ ko ne o zee, “¿Wa he m-cow un kus-o o-dak?” (Wu 'yonsunte **Kiristi** ut-marimar).⁸ Yo Ma-to Shir zee à, yo ka: “Ma-to Shir ro yow yow un wo ne,

to ro un nu ru, un hur un du ne.”†

Ka ma-to ro tom-o m-sheer o te m-ko'ot à.⁹ Urege o rworog un nu-o ru unze Yeso wu ro Wan-Koyan, o shereg komo un hur un du unze Shir 'yonste wu ut-marimar, wo kum gwu.¹⁰ Nip-o ka ma-to remen n-te ur-hur net ro m-sheer wu waragté ba **ur-ba'as** be-de Shir, komo o-nu net ro m-cep unze Yeso wu ro Wan-Koyan wu kumut gwu.¹¹ Bo Ma-to Shir zee à, “Myet wu shere un wu à, wua nom m'e á.”‡¹² Shir rott m-koos á. Wu ro m-hyan ko-**Yahuda** un wu ro ko-**Yahuda** á, gaan-to. Wu ro Wan-Koyan be-de un hun-ŋe myet. Shir ro m-'ya o-kwum deen un myet ye ha be-de un wu à.¹³ Me un zee kaane remen, “Myet wu aage un jin-ur Yawe à, wua kum gwu.”§

¹⁴ ¿Amba re ye he m-aag un wu ye shere be-de un wu á? ¿Re ye he m-sheer un wu ye hoge ma-to un wu á? ¿Re ye he m-hoge urege a kum wu he ye m-ko'ote á? ¹⁵ ¿Re yan-ko'ot un Ma-to Shir he m-ko'ot a tom ye á? Bo to ro gense un Ma-to Shir à unze, “Woon-mo un yan-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** rii-yo ur-bon yo deen.”*

¹⁶ Amba yanze myet hun-ŋe ye o-**Isra** gokse ka **Ma-to m-Rerem** to á. Bo **Ishaya** zee à, “Yawe, ¿wa gokse ma-ut na?”†¹⁷ Remen kaane, sheer-m ro m-haan be un na un bu-yo un hoge un Ma-to Shir, komo a m-hoge un Ma-to Shir un bu-yo un yan-ko'ot un ma-ut **Kiristi**.¹⁸ Amba me o-cot ne, “¿Nip-o ye hoge á?” Ye hogusute. Bo to ro gense un Ma-to Shir à: “A hogusute cor-se un ye hono o-dak,

Ma-to un ye woose komo kom-de o-dak.”‡

¹⁹ Man do m-cit, “¿Hun-ŋe ye o-**Isra** ye nap o á?” **Mosa** ba'e m-shas, wu zee, Shir zee:

“Man ru **Isra**-ŋe nom ur-shoob de un hun-ŋe ye o-hwaa.

Man ru no nom us-ryaab remen hun-ŋe ye un ba us-weer, ye ro **Yahuda**-ŋe á.”§

* **Bor-us op:5** 10:5 Hyen komo: Rewi 18:5. † **Bor-us op:8** 10:6-8 Hyen komo: Kara 30:12-14. ‡ **Bor-us op:11** 10:11 Hyen komo: Isha 28:16 (ut-Girik). § **Bor-us op:13** 10:13 Hyen komo: Jowe 2:32. * **Bor-us op:15** 10:15 Hyen komo: Isha 52:7. † **Bor-us op:16** 10:16 Hyen komo: Isha 53:1 (ut-Girik). ‡ **Bor-us op:18** 10:18 Hyen komo: Bong 19:4 (ut-Girik). § **Bor-us op:19** 10:19 Hyen komo: Kara 32:21.

- 20 **Ishaya** rwọrọg Ma-tọ Shir ụn jaab nẹ:
 “Hun-nẹ yẹ hooḃu mẹ á, yẹ kumug mẹ.
 Ụm rwuntute hi ụn de cas be-de ụn yẹ cite
 bọ yẹ he mẹ m-kum á.”*
- 21 Amba mọsse o-**Isra**-nẹ, Shir dooru m-zee,
 “Ur-họ bi, ụm conog yẹ m-hongse ụn mẹ nẹ,
 ụm barkute yan-koob-de o-dorotte
 ụn ya-ur-cikt nẹ.”†

Bọr-ụs ọp o-gaan

Shir hyanag 'won-de ụn hun-nẹ yẹ o-Isra

1 Urege wu ken wua cit me: ¿Shir ụn yage hun-nẹ yẹ ụn wu o ka? Ay! Kaane o á, mẹ ụn hi ụn de ko-**Isra**-wu, baag-o **Ibrahi**, mẹ ko-wan-jit-o **Banyamin** wu.* 2 Shir 'yar hun-nẹ yẹ ụn wu á, yẹ wu daage ur-takan à. Baks nọ yo Ma-tọ Shir zee, mọsse ụn **Ereja** nẹ à, bọ wu heete cetente-se ụn **Isra**-nẹ be-de Shir à, wu zee, 3 “Yawe, yẹ hoomsute yan-Rwọr ụn Ma-ut ru. Yẹ wurumse **hana**-o ru. Mẹ wu cot kuse, komo yẹ rọ mẹ o-hoob yẹ hoot.”† 4 ¿Yan gọ ụn shas-o Shir shasu wu? Wu shaks wu zee, “Um essute hi ụn de hun-nẹ dugu-us ta'oor [7,000] yẹ yage kwukte ụn ka shir-o wa-ur-jin **Ba'ar** á.”‡ 5 Kọ m-mọka kaane rọ. Hun-nẹ kuks yẹ Shir daage remen yar-mọ ụn wu à. 6 Ka daag-mọ Shir daage à remen yar-mọ ụn wu o, yanze remen senge-mọ yẹ nọme á. A ro zeege kaane á, yar-mọ Shir roa warag kashi m-yar á.

7 ¿Yan yo ka nẹ? Hun-nẹ yẹ o-**Isra** ụ kume yo yẹ o-hoob á. Yẹ a daage be-de ụn yẹ à, yẹ kume yo yẹ ro o-hoob à. Amba yẹ kuse à, yẹ peneg ur-cikt. Kaane tọ rọ, hun-nẹ yẹ o-**Isra** yẹ hok ur-she'et tete ụn Shir nẹ. Amba yẹ kum á, kọ de nomte à, yẹ hok ụn hur-ur gaan. Yẹ ken hun-nẹ yẹ hiin, Shir ya'ag yẹ ur-họ, ka yẹ Shir daage à. Amba yẹ kuse à, yẹ peneg ur-cikt. 8 Bọ tọ rọ gense ụn Ma-tọ Shir à: Unze “Shir muute yẹ raag-nẹ ụn koob-de m-nap nẹ.

Wu ya'ag yẹ yish amba yẹ m-hyan á,
 ut-tọ nẹ tọ m-hoge, yẹ m-hoge á,
 kaane ha co har ca.”§

9 Komo **Dawuda** zeeru,
 “Yage biki-to ụn yẹ waktute yẹ ceeb, ur-teeb nẹ.
 Yage yẹ nomot ut-pukre,
 tọ he yẹ m-hante ụn swọ ur-koob à.

* **Bọr-ụs ọp:20** 10:20 Hyen komo: Isha 65:1 (ut-Girik). † **Bọr-ụs ọp:21** 10:21 Hyen komo: Isha 65:2 (ut-Girik). * **Bọr-ụs ọp o-gaan:1** 11:1 Hyen komo: Piri 3:5. † **Bọr-ụs ọp o-gaan:3** 11:3 Hyen komo: 1Gwm 19:10,14. ‡ **Bọr-ụs ọp o-gaan:4** 11:4 Hyen komo: 1Gwm 19:18. § **Bọr-ụs ọp o-gaan:8** 11:8 Hyen komo: Kara 29:4; Isha 29:10.

10 Yage yish-ye ʉn ye rimit,
ye senge komo swo ʉr-koob deen ba m-ta.”*

Ye ro Yahuda-nẹ á yea kum gwu

11 Me o-cot nẹ har m-moka. Bɔ **Isra**-nẹ pukse à, ʉye ʉn he he-de o-caks? Ay! Yea hoks m-inẹ. Remen **ba'as-to** ʉn **Isra**-nẹ, o hante gwu woot be-de ʉn ye ro **Yahuda**-nẹ á, remen a ru'ut **Isra**-nẹ hoge ʉn shoob-de ʉn ye. 12 Ba'as-de ʉn **Isra**-nẹ hantute caari-o o-kwum hono o-dak. Komo koob-de o-dorotte de ʉn ye hantute o-kwum be-de ʉn ye ro **Isra**-nẹ á. ʉr-kom, da-o **Isra**-nẹ shere be-de Shir, myet-m na a she'et be-ur gaan remen a nomot o-zak ʉn caari-o kwum-o Shir.

13 Me ʉt-ma ʉn no nẹ m-moka no ye ro **Yahuda**-nẹ á. Ko yan-tom wu ʉn be-de ye ro **Yahuda**-nẹ á, man nom m-gwon ʉn senge-m re. 14 N-me ʉn kaane, hun-nẹ ye ʉn baag-o re **Isra**-nẹ he m-hoge ʉr-shoob, ʉn kaane man hoks gu ʉn ye ken ye. 15 Da-o a jore ye à, cow-o tiksuru a hongsuru hun-nẹ ʉn Shir nẹ. Da-o a he ye m-goks à, a nom o ka sa o zee margan-nẹ muunte ʉn hoog nẹ! 16 Urege a huste rwop-ur gaan-de ʉn hyo be-de ʉn jir-de ʉn hyo, a sekuru Shir, de waraguru ba m-kukop. Myet o ka ka jir-de waragte ba m-kukop. Kang-o gaan, urege a **seket**e Shir geer-yo o-'yo, yo waragte ba m-kukop. Myet ʉn jet-se ʉn ka 'yo-yo nẹ waragte ba m-kukop.

17 A kupuru se ken jet-se ʉn 'yo-se o-**zetun** se a m-go à, a dekuru jet-yo ʉn 'yo-yo o-**zetun** yo o-kot, a geeru se ʉt-ge. No ye ro **Yahuda**-nẹ á, sa o zee 'yo-se o-**zetun** se o-kot no ro, no a mosse ʉr-'wun nẹ, **Yahuda**-nẹ, ye no kume kwum-o Shir remen ye. 18 Remen kaane, taase no nom m-gwon ʉn ka jet-se a kupre à. Urege nẹ no m-gwon, no baks unze, ka 'wun-de de muut ʉr-beeb be-ur no á, amba no ro muut ʉr-beeb be-de ʉr-'wun.

19 Amba noa hoks m-zee, “Shir ʉn kupur ka jet-se se ʉn **Yahuda**-nẹ se remen wu dapansutu te ʉr-'wun nẹ.” 20 Nip-o, amba remen koob-de m-she ʉn **Yahuda**-nẹ o rwo'e Shir kupurte se ʉn ka 'wun-de, no komo remen m-she o no kumte ʉr-keer no hette m-she'et ʉn ka 'wun-de. Remen kaane, no nom m-gwon á, amba ʉn sugede ʉn kaane hoge o-gyer. 21 Urege Shir wu yage **Yahuda**-nẹ ye ro takan-de ʉs-jet á, no ma wua yagu no á.

22 Kaane Shir a hoks m-kute was-mo ʉn wu, ʉn ryaab-se ʉn wu nẹ. Wu kutute ye nome **ur-ba'as** à ryaab-se ʉn wu, amba wu ya'uru wo yar-mo ʉn wu. Amba se o gokste komut yoor. Urege wo goks kom-ut yoor á, wo ma a kups wo ʉn

* **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:10** 11:9-10 Hyen komo: Bɔng 69:22-23 (ʉt-Girik).

ka 'wun-de. ²³ Urege **Isra-ŋe** ye senge un koob-de m-sher mo un ye á, a mosse ye un ka 'wun-de ne, remen Shir a hoks ye m-muut un ka 'wun-de. ²⁴ No ye **Yahuda-ŋe** á, ya no ro sa o zee 'yo-yo o-**zetun** yo o-kot yo a kupsune, Shir gege yo ut-ge un 'yo-yo o-**zetun** ne yo a go'e à. **Yahuda-ŋe** ye ro sha-mo un 'yo-yo a go ye à, Shir a su ur-koob un muut un jet-se Shir ro kupste un 'wun-de un se á.

*Shir ro un hoge un 'won-de
un hun-ŋe kap*

²⁵ Or re ne, um conog no nep ka ka rii-yo ro wukusse à. Taase no warag yan-uku-cin. Cikt-de ur-hur korog be-de un **Isra-ŋe** har myet moor-to un ye ro **Yahuda-ŋe** á, ya kum m-cow be-de Shir. ²⁶ Kaane a he m-gu un **Isra-ŋe** myet. Bo Ma-to Shir zee à:

“Wan-gwu roon rwuun-mo o-Urusharima,†

wu doste koob-de o-dorotte be-de un baag-o **Yakubu.**‡

²⁷ Q ka o ro swor nu-o re un ye ne,

da-o um he soks **ba'as-de** un ye à.”§

²⁸ **Yahuda-ŋe** ro ur-hwu'us un Shir ne remen **Ma-to m-Rerem** to ye gine à, myet remen rerem-m no mo. Amba remen Shir dak ye, hun-ŋe ye wu ro m-was à. Wu un nom kaane remen ya-n-ga-ye, ye un ye. ²⁹ A nepste Shir sengute m-was un ye ne remen wu ro un rumus un yar-mo wu á, ko ne to-ut ke wu hun-ŋe ye wu daage à. ³⁰ N-ga no ye ro **Yahuda-ŋe** á, no yan-koob-de o-dorotte o Shir ye; amba m-moka, no kumug 'won-de Shir remen koob-de o-dorotte o un **Yahuda-ŋe**. ³¹ M-moka **Yahuda-ŋe** un cen ye, ye waragte yan-koob-de o-dorotte o Shir, remen ye kumut ur-'won un 'won-de Shir ro no m-kute à. ³² Shir muute hun-ŋe myet sa o zee ye ro ke'o à remen koob-de o-dorotte. Wu un nom kaane remen wu kutute hun-ŋe kap 'won-de un wu.

Ur-bongon be-de Shir

³³ Nip-o duw-de un weer-se Shir

un nap-se un wu ne rott ur-ma á,

piish ut-ma to un wu argute m-cit.

Rii-yo wu ro m-nom à peste nap-se un net.*

³⁴ Bo Ma-to Shir zee à:

“¿Wan wu nape hur-ur Yawe?

¿Wa ro nay un wu, wu cete wu m-heete ut-ma?”†

³⁵ “Yatt-wu take m-'ya un Shir yo ken rii-yo

† **Bor-ʉs ɔp o-gaan:26** 11:26 ut-Girik: o-Sihiyona. ‡ **Bor-ʉs ɔp o-gaan:26**

11:26 Hyen komo: Isha 59:20-21 (ut-Girik). § **Bor-ʉs ɔp o-gaan:27** 11:27

Hyen komo: Isha 27:9 (ut-Girik); Irmu 31:33-34. * **Bor-ʉs ɔp o-gaan:33** 11:33

Hyen komo: Isha 55:8. † **Bor-ʉs ɔp o-gaan:34** 11:34 Hyen komo: Isha 40:13 (ut-Girik).

ka yo wų wette m-kum be-de Shir á.
Remen kaane, yatt-wų he m-gakte ųn Shir
wų topoté wų yo ken rii-yo á."‡

³⁶ Remen seps-mo ųn wų, wų nome ko yo ke rii-yo.
Komo ko yo ke rii-yo ro ųn kom-to ųn wų,
komo remen wų.

Yage seps-mo waragte be-de Shir ba m-ta, **amin.**§

Bqr-ųs op ųs-voor

She'et-de m-hoog ųn senge-mo Shir

¹ Remen kaane, or re ne, me no ųs-kon remen ka 'won-de Shir de, ya'as no wur-ut no ut-seke, to ro to ųn hoog à, to ųn ba m-kukop, to Shir cone à. Kaane ro cow-yo o-nip yo no hette m-sekemse ųn Shir à. ² No dore ma-to ųn hun-ne ye m-moka ye ųn barag-se ųn ye ne á. Amba yagu no Shir muutu no yo wų cone à, wų 'ye no hur-ur pu-de. Ka da-de no he m-nap ųn yo Shir cone à, rii-yo ur-bon, yo Shir cone à ųn yo ro shiishe cas cas à.

³ Remen yar-mo Shir nomu me à, myet-m no, me no ųn nak ut-to, no woot hi ųn no ųn be-de no wo á. Amba muut no ur-hi ųn bo no ųn gwot ųn hi ųn no à, ko wų ke gut hi ųn de ųn wų ųn beeb-de ųn sher-mo Shir ya'e wų à. ⁴ Dok-ut ro kon deen ųn wur-o gaan, komo ko de ke dok-de ųn senge-mo ųn de ne ųn hon. ⁵ Ko de atte ut-moor ne à, na dok-to ųn wur-o o-gaan to n-me ųn **Kiristi**, ko de ke dok-de komo gaan-to de ro ųn or ųn de ne.* ⁶ Remen kaane, depete a nom m-senge ųn yar-mo Shir ya'u na à, go-ųs-go, hond hond ųn gon ka yar-mo ne mo Shir ya'a na à. Urege yar-m ru rwor ųn Ma-to Shir to, o rur Ma-to Shir bo ųn sher-m ru. ⁷ Urege yar-m ru mo m-guw mo, o nom m-guw. Urege mo ur-yoos mo, o yoos ur-yoos. ⁸ Urege yar-m ru mo ųn do ųn hun-ne jaab-o ut-men mo, o warag yan-do'e ųn hun-ne jaab-o ut-men. Urege ne yar-m ru mo ųn 'ya ųn hun-ne ųs-rem mo, remen koob-de ųn ye o, o nom kaane hur-ur gaan. Urege mo ut-gwomo mo, o nom to hur-ur gaan. Urege mo ųn hyan ur-'won mo, o nom kaane ųn men-ut pus-to.†

Bo a he nap ųn yan-dor-ye o-nip à

⁹ Was no ųn or no ne o-nip. No ginim myet rii yo-yo, amba bop no rii-yo ro ur-bon ne à kom-ut voor. ¹⁰ Was no ųn or no ne sa o zee yan-hur-o gaan, no hyen ye ken jiiшту no. ¹¹ Taase no taage m-senge á, amba muut no ur-hi be-de ųn

‡ **Bqr-ųs op o-gaan:35** 11:35 Hyen komo: Ayub 41:11. § **Bqr-ųs op o-gaan:36**

11:36 Hyen komo: 1Kor 8:6. * **Bqr-ųs op ųs-voor:5** 12:4-5 Hyen komo: 1Kor 12:12. † **Bqr-ųs op ųs-voor:8** 12:6-8 Hyen komo: 1Kor 12:4-11.

gʉw-mo Wan-Koyan. ¹² Nɔm nɔ o-zak bɔ nɔ m-rwɔ ʉr-hur à. 'Mo nɔ ʉr-hur ʉn koɔb ʉn nɔ. Nɔ sɛngɛ ʉs-kɔn koyanda. ¹³ Wong nɔ yo nɔtɛ à ʉn hun-ŋe yɛ Shir nɛ yɛ rɔ o-hoob à. Nɔ sɛngɛ barke ʉn hamat-ŋe hur-ʉr gaan.

¹⁴ Yɛ rɔ nɔ ʉn ya-ʉr-koɔb à, huɔ nɔ yɛ nu-o ʉr-bon. Taase nɔ huɔ yɛ nu yo-o. ¹⁵ Nɔm nɔ o-zak ʉn yɛ rɔ o-zak nɛ à, 'wɔn nɔ ʉn yɛ rɔ ʉs-'wɔn nɛ à. ¹⁶ She'et nɔ ba ʉt-ween ʉn ɔr nɔ nɛ nɛ. Nɔ nɔm m-gwɔn á, amba nɔm nɔ ʉr-nay ʉn yɛ a wasse nɛ á. Taase nɔ hyen nɔ zee nɔ nepstɛ koyan kap. §

¹⁷ ʉrege wʉ ken wʉ nomotɛ nɔ mɛn-ʉt jaas-to, nɔ muute wʉ mɛn-ʉt jaas-to á. Sɛngɛ nɔ nom yo hun-ŋe he m-hyan so-yo à. ¹⁸ Nɔm nɔ yo nɔ he m-hoks à, nɔ she'et ba ʉt-ween ʉn kɔwan nɛ. ¹⁹ Nɔ top yo ɔr nɔ nɛ nɔmʉ nɔ á, amba yagu nɔ Shir topotʉ nɔ ʉn ryaab-se ʉn wʉ. Mɛ ʉn zɛɛ kaanɛ remen gɛnsɛ tɔ rɔ ʉn Takurda-o Shir ʉnze,

"Mɛ wʉ Yawe, man tope kɔ wʉ ke hond hond

bɔ ʉn rii-yo wʉ nɔmɛ à."*

²⁰ Ma-to Shir doorʉ m-zɛɛ,

"ʉrege wan-yage-ʉt ru rɔ ʉn mɛr, 'ya wʉ rii-yo m-rɛ.

Wʉ rɔ m-hoge o-**swoot**, 'ya wʉ m-hɔ wʉ sʉ.

Wɔ nɔmɛ kaanɛ waragɛ sa o zee

wɔ ʉn karakɛ ʉn eng-to o-ra ʉn hi-de ʉn wʉ.

ʉn ka cɔw-yo, wɔa ru wʉ hoge m-'ɛ

remen wʉ yagutɛ wɔ."†

²¹ Nɔ yage rem-ʉs yo-se rɛ ʉr-hɔ be-ʉr nɔ á, amba rɛ nɔ ʉr-hɔ ʉn rem-ʉs yo-se be-de ʉn nɔm ʉn rii so-yo.

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-tet

Nɔmɛ ʉt-gwɔmo o-dorɔtɛ

¹ A gaktutɛ kɔ wʉ ke wʉ nɔmɛ yɛ rɔ ʉt-gwɔmo à o-dorɔtɛ. Yatt-wʉ he rɛ ʉt-gwɔmo á, sɛ wʉ Shir daage à. Komo myet yɛ rɔ ʉt-gwɔmo à, Shir yɛ sagbu yɛ. ² Remen kaanɛ, myet wʉ nɔmɛ koɔb-de o-dorɔtɛ ɔ ʉn yɛ rɔ ʉt-gwɔmo à, wʉ nɔmɔg koɔb-de o-dorɔtɛ ɔ ka ʉn yo Shir shɛrɛ nɛ à. Yɛ rɔ m-nɔm kaanɛ à, yɛa egɛ hi ʉn de ʉn yɛ caari-o ʉn piish ʉt-ma. ³ Be-de ʉn yɛ rɔ m-nɔm ʉn ʉn rii so-yo nɛ à, yɛ m-hoge gyer-o ʉn gwɔmo-nɛ á, sɛ dɛ ka hun-ŋe yɛ rɔ ʉn m-nɔm ʉn rii 'yo-yo à. ¿O cɔnɔg o dos gyer-o ʉn ko-Gwɔmo? Nɔm rii-yo ʉr-bon, wʉ bɔmʉrʉ wɔ. ⁴ Wʉ bɔmʉrʉ wɔ remen wʉ ko-gʉw-wʉ Shir wʉ rem ru. Amba ʉrege wɔ ko-yan-mɛn-ʉt

‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:14** 12:14 Hyen komo: Mati 5:44; Ruka 6:28. § **Bɔr-ʉs**

ɔp ʉs-yoor:16 12:16 Hyen komo: Swɔɔ 3:7. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:19** 12:19

Hyen komo: Kara 32:35. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:20** 12:20 Hyen komo: Swɔɔ

25:21-22 (ʉt-Girik).

jaas-to wu, woa hoge o-gyer, remen hwaa-o ka ko-gwomo-wu ro o-magay ne ut-kom á. Wu ko-guw-wu Shir wu, komo be-de un wu Shir ro m-rwunte un ryaab-se wu remen yanmen-ut jaas-to. ⁵ Remen kaane a gaktute no nome gwomo-ne o-dorotte. Yanze remen no possute ryaab-se Shir cot á, amba taase hur un no kapste no.

⁶ O rwo'e notte un top un tar, remen ye ro ut-gwomo à, guw-ne ye Shir ye. Ye ro un ya'as un da-o un ye myet remen senge-mo ut-gwomo. ⁷ Top no yo a no n-dor à. Top no tar o depe à. Urege ne o un saw-ut no o, top no. Hogu no gyer-o un wu depe a hoge gyer-o un wu à. No 'ye m-sek be-de un wu depe a 'ye wu m-sek à.*

Senge-mo depe a nome or na à

⁸ Taase net doru no ur-moog á. Se de ka yo a gaktu no m-nom à, yo ro no was un or no ne ne. Me un zee kaane remen wu ro m-was un or un wu ne à, wu nomog o ka dorotte o-**karamsa**. ⁹ Ka **karamsa-to** zee, "No jar no hoob ne'a-wu un net á. No jar no ho net á. No jar no hiw urhyow á. No jar no nom shoob-de rii-yo un net á."† Un myet **karamsa-to** atte à, a un kum to m-shoos n-me un ka ma-to zee, "Was or ru untun hi un du à."‡ ¹⁰ Urege wo m-was un net ne, woa nome wu rii 'yo-yo á. Waragte o ka, wo m-was un or ru ne, o shooste yo o-**karamsa** zee à.

Ho-de Kiristi he m-muun à

¹¹ Da-o **Kiristi** he m-haan remen wu gokstu na à, o wosonte yow yow arge un da-o a takne m-she à. Remen kaane, muut no ur-hi be-de yo he m-kor un bo no she'et à. O no hette ine m-rew à. ¹² Tet-m ro un ma-to m-ta, ish ro un ma-to m-gas. Remen kaane, a yagu no senge-mo o-comb. Amba she'et no hond hond un cecas-mo Shir remen kaane no hette kwange **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. ¹³ A she'et no she'et-de ur-bon bo hun-ne ro m-she'et da-o m-cecar à. Taase no he'ebe un karge de ya-m-swò á, ko de ya-o-ás á, ko ya-m-dum, ur-shoob ne á. ¹⁴ Amba 'ya no Wan-Koyan Yeso **Kiristi** ur-be wu woonté yow yow un no ne sa o zee saw-to no m-cop à. Taase no 'ye gop-de ma-hun ur-hek.

Bor-ʊs ɔp ʊs-nass

No piishe or no ut-ma á

¹ Goks no yan-dor ye she-mo un ye rotte ur-beeb á. No jar ma-to sunu no urege barag-se un ye nomog un hon un

* **Bor-ʊs ɔp ʊs-tet:7** 13:6-7 Hyen komo: Mati 22:21; Mark 12:17; Ruka 20:25.

† **Bor-ʊs ɔp ʊs-tet:9** 13:9 Hyen komo: Rwu 20:13-15,17; Kara 5:17-19,21.

‡ **Bor-ʊs ɔp ʊs-tet:9** 13:9 Hyen komo: Rewi 19:18.

se ma nɔ ṅe á. ² Sha-mɔ ka, ʉn raag-o gaan, wʉ ken ko-wan-dor-wʉ rɔ m-hyan, wʉa hoks m-re ʉn kɔ yo ke rii-yo m-re yo. ɔ ken raag-o komo ko-wan-dor-wʉ rɔtɛ m-she ʉn hur-ur gaan be-de ʉn rem-se Shir ɔṅe á, rɔ m-hyan Shir weneg na m-ti m-ap. ³ Wʉ rɔ m-hoks m-re ʉn kɔ yo ke rii-yo m-re yo à, mɔsse m-ap ṅe, taase wʉ muut wʉ a hoks m-re á hwaa. Komo wʉ rɔ m-hoks m-re ʉn kɔ yo ke rii-yo m-re yo á, taase wʉ piishe wʉ rɔ m-hoks m-re à ʉt-ma, remen Shir gɔkstɛ wʉ. ⁴ ¿Wɔ rɔ wa ṅe o piishite wan-gu-w-mɔ ʉn wʉ ken wʉ ʉt-ma? Kɔ wʉ nɔmog kashi m-senge be-de Shir, kɔ wʉ nɔm á tɔ ma ʉn ko-ya-o-hur tɔ ka wʉ piishite wʉ ʉt-ma. Wʉa hoks m-es, Wan-Koyan 'ye wʉ ʉr-hɔ.

⁵ Mɔ ken sha-mɔ mɔ ka, wʉ ken wʉ rɔ m-hyan ʉn de ken hɔ-de ʉr-bon ṅe arge de ken hɔ-de. ʉn hyan o ʉn wʉ ken wʉ ṅe ʉt-hɔ myet gaan tɔ. Kɔ wʉ ke wʉ sher ʉn yo rɔ ʉn hur-de ʉn wʉ à. Nɔm nɔ kaane ba ʉn piishe ye ken ʉt-ma. ⁶ Ye rɔ m-zee de ken hɔ-de jiište de ken à, ye rɔ m-nɔm kaane ye ye'et Wan-Koyan m-sek. Ye rɔ m-re ʉn koyan à, rɔ m-nɔm kaane ye ye'et Wan-Koyan m-sek, remen ye ʉr-bongon de Shir ʉn ka rii-tɔ m-re tɔ. Ye rɔ m-re ʉn koyan á, rɔ m-nɔm kaane ye ye'et Wan-Koyan m-sek, ye rɔ komo ʉn bongon-de Shir.* ⁷ Yanze remen hi ʉn na cot a rɔtɛ m-hoog á, komo yanze remen morya-o ʉn hi ʉn na cot a rɔtɛ m-mar á. ⁸ Urege a m-hoog ṅe, a ʉn nɔm mɔ remen a ye'et Wan-Koyan m-sek. Urege ṅe mar-mɔ, a mer remen a ye'et Wan-Koyan m-sek. Remen kaane, kɔ a ʉn hoog ṅe, kɔ ba ʉn hoog, na ye ma Wan-Koyan ye.

⁹ **Kiristi** marag, wʉ ine komo ʉn hoog ṅe remen wʉ waragte Wan-Koyan be-de ʉn ye rɔ margan-ṅe à ʉn ye rɔ ʉn hoog ṅe à. ¹⁰ Nɔ piishe net ʉt-ma á. Nɔ komo, taase kɔ wan-gaan be-ur nɔ, wʉ rɔ m-ti m-ap á, wʉ piishe ɔr ʉn wʉ ʉt-ma wʉ rɔ ʉn ti m-ap à. Remen myet-m na a es be-de Shir wʉ he na m-piishe ʉt-ma à.† ¹¹ Ma-tɔ Shir zeeg:

“Me rɔ Yawe, ʉm tonte,
kɔ se ke rwun-se a kwukt be ʉn de,
kɔ de ke rem-de, a rur ʉn nu-o ʉn de
ʉnze me rɔ Shir.”‡

¹² Cas ma-ʉt rɔ, kowan be-ur na a rure Shir rii-yo wʉ nɔme à. A yaksuru Shir piish ʉt-ma.

Wɔ rwɔ ɔr ru ʉr-ba'as á

¹³ Remen kaane, bɔ rɔ Shir wʉ cot, wʉ he ʉn piishe ʉn kowan ʉt-ma à. A yagu nɔ saburse ʉn ɔr na ṅe yan-dor.

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:6** 14:1-6 Hyen komo: Koro 2:16. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:10** 14:10 Hyen komo: 2Kor 5:10. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:11** 14:11 Hyen komo: Isha 45:23 (ʉt-Girik).

Amba hwo nɔ hur-Ƴt nɔ unze nɔa nɔm rii-yo he rwɔ un ɔr nɔ nɛ nɔm **Ƴr-ba'as** á. ¹⁴ Bɔ um rɔ wu ma Yeso Wan-Koyan à, mɛ nɔ m-rurɛ un ka rem-se. Um nak un hur un de kɔ yo ke rii-yo m-rɛ yo, rɔ Ƴr-bon nɛ. Amba uregɛ wu ken wu zɛɛg, “Mɛ re'e ka rii-yo m-rɛ yo, man nɔm rii-yo ba Ƴr-bon be-de Shir.” Ba'as-de wu re'e ka rii-yo. ¹⁵ Uregɛ wɔ un naas un hur-de un wu ken wu remen rii-yo wɔ m-rɛ à, wɔ was un wu nɛ ɔ ka á. Taase rii-yo wɔ m-rɛ à yo warag wɔ cɔw-yo un saburɛ un ɔr ru, wu **Kiristi** mare remen un wu à. ¹⁶ Taase nɔ yagɛ rii-yo nɔ o-hyan yo Ƴr-bon yo à, a cept ma-Ƴt yɔ-tɔ tɔ un yo. ¹⁷ **Gwomo-tɔ Shir** ba ma-tɔ m-rɛ m-swo nɛ tɔ á, ma-tɔ un kashi Ƴr-she'et de, un gwugwu-mɔ Ƴr-hur nɛ, un mɛn-Ƴt pus-tɔ nɛ tɔ **Kukt-o Shir** rɔ m-'ya à. ¹⁸ Myet wu rɔ m-nɔm un **Kiristi** m-sengɛ un ka bu-yo à, wu rɔ m-gwu'urɛ un Shir Ƴr-hur, komo hun-nɛ a ho'os Ƴr-hur un wu nɛ.

¹⁹ Remen kaane, a nɔm nɔ sengɛ-mɔ un rii-yo he m-hantɛ she'et-de un ba Ƴt-ween à. A nɔm nɔ sengɛ-mɔ un rii-yo he m-hantɛ ɔr na nɛ jaab-ɔ Ƴt-mɛn à. ²⁰ Nɔ naas yo Shir nɔm remen rii-yo m-rɛ á. A hoks m-rɛ un koyan, amba wɔ nepɛ rii-yo o he m-rɛ à, yoa warag rii-yo Ƴr-pukɛ **Ƴr-ba'as** nɛ be-de un wu ken yagu yo. ²¹ A jiish Ƴr-bon wɔ yagɛ ti m-ap, un swo m-ke nɛ, kɔ nɔm un yo ken rii-yo yo he m-rwo un ɔr ru **Ƴr-ba'as** à.

²² Myet bɔ un yo sher-m ru rɔ mɔsɛ un ka rem-se nɛ à, ɛs un hur un du cot sɛ Shir. Ko-ya-o-zak-wu wu hur-de un wu kapse wu á, mɔsɛ un rem-se wu dekke ba'as-tɔ á. ²³ Amba nɛt-wu hur-de un wu rɔ ho'osɛ sak un yo wu rɔ m-rɛ nɛ á, wu rɔ un egne un hi un de un wu o-sabre be-de Shir. Mɛ un zɛɛ kaane remen rii-yo wu rɔ m-nɔm à wu ɛs be-de m-shɛr á. Komo myet rii-yo ɛsɛ be-de m-shɛr á, **ba'as-de**.

Bɔr-Ƴs ɔp Ƴs-taan

Gwu'urɛ yɛ ken yɛ Ƴr-hur

yanze hi un du á

¹ Na yɛ rɔ Ƴr-beɛb nɛ un sher-m na à, depetɛ a gu yɛ rotte Ƴr-beɛb á un deƳ un nu-se un yɛ. Taase a nɔm cɔn-tɔ un hi un na cot á. ² Yagɛ kɔwan wu gwu'uste ɔr ru un wu Ƴr-hur remen wu ye'et wu jaab-ɔ Ƴt-mɛn n-mɛ m-shɛr. ³ Remen kɔ **Kiristi**, wu nɔm cɔn-tɔ Ƴr-hi á. Bɔ Ma-tɔ Shir zɛɛ à, “Shir, reɛb-tɔ a pyapurɔ wɔ à, mɛ m-hyan sa o zee mɛ a pyapre.”* ⁴ Myet yo a genɛ un Ma-tɔ Shir n-ga à, a un gen remen tɔ

* **Bɔr-Ƴs ɔp Ƴs-taan:3** 15:3 Hyen komo: Bɔng 69:9.

yoosú na ʉr-joose ʉn do ʉn jaab-o ʉt-men ṅe remen a kumut o-sakto.

⁵ Mēn kɔn-se Shir wu ro m-'ya ʉn 'mo ʉr-hur ʉn jaab-o ʉt-men ṅe à, remen no she'etté be-ʉr gaan ʉn barag-ʉs gaan ṅe, bo depe hun-ṅe she'et ye dore bu-o **Kiristi** Yeso à. ⁶ No nome kaane, ma-ʉt no ʉn barag-ʉs no ṅe a warag ragaan remen no bumut Shir wu ro Tato-o Wan-Koyan na, Yeso **Kiristi** à.

Ma-to m-Rerem to ʉn Yahuda-ṅe ye ʉn ye ro Yahuda-ṅe á

⁷ Bo **Kiristi** goksú no kom-ʉt yoor à, goks no or no ṅe kom-ʉt yoor. Nom no kaane remen no hantuté Shir m-seps.

⁸ Me no m-rure ʉnze yo rwo'e **Kiristi** nomot m-senge be-de ʉn **Yahuda-ṅe** à, yo ro a kututú ye nip-o ʉn Ma-to Shir. Komo, ʉn kor kaane, remen Shir shoosutú ye swooru nu-o a nome tat-ṅe ye ʉn ye n-ga à. ⁹ Wu ʉn haan komo remen ye ro **Yahuda-ṅe** á, remen ye ye'et Shir m-seps remen 'won-de ʉn wu. Bo Ma-to Shir zee à:

"Remen kaane, man bum wo be-de ʉn ye ro **Yahuda-ṅe** á.

Man hu sep-to ʉn bongon-de ʉn jin ʉn du."†

¹⁰ Komo Ma-to Shir dooru m-zee:

"Nom no o-zak, no ye ro **Yahuda-ṅe** á, ʉn hun-ṅe ye Shir ne."‡

¹¹ A dooru m-zee:

"Bom no Yawe no ye ro **Yahuda-ṅe** á myet, bom no wu hun-ṅe kap."§

¹² Komo **Ishaya** zeeru:

"Wu ken wu a rwuun ʉn hur-o **Jesse**, wu haan wu nom gwomo-to ʉn ye ro **Yahuda-ṅe** á.

Komo ye huu sakt-o ʉn ye be-de ʉn wu."*

¹³ Me ʉs-kon, Shir wu ro 'ya o-sakto à, wu ye'et no o-zak ʉn gwugwu-mo ʉr-hur ṅe, no ye ro m-sheer ʉn wu à. Da-o Shir nome kaane, sakt-o no he m-bo'ose ʉn beeb-de ʉn **Kukt-o Shir**.

Senge-m Burus be-de ʉn ye ro Yahuda-ṅe á

¹⁴ Or re ṅe, me ʉn hi ʉn de um nepste ʉnze no ʉn hi ʉn no, no shiig ʉn nom ʉn rem-se ʉr-bon, komo no ʉs-nap ṅe deen, se bo'ose no yoose or no ṅe à. ¹⁵ Amba ʉn ka takurda-o me ʉn rwuntu no ma-ʉt re cas. ʉn se ken rem-se, se um cone

† **Bor-ʉs ɔp ʉs-taan:9** 15:9 Hyen komo: 2Sam 22:50; Bong 18:49. ‡ **Bor-ʉs**

ɔp ʉs-taan:10 15:10 Hyen komo: Kara 32:43. § **Bor-ʉs ɔp ʉs-taan:11** 15:11

Hyen komo: Bong 117:1. * **Bor-ʉs ɔp ʉs-taan:12** 15:12 Hyen komo: Isha 11:10 (ʉt-Girik).

nq m-bakse à. Me ųn nqm kaane remen yar-mq Shir ya'u me à. ¹⁶ Ȳm waragte wan-senge-m **Kiristi** Yeso be-de ųn ye ro **Yahuda**-ņe á. Me ųn senge-mq ųn kon-se Shir ųn bu-yo m-ko'ot ųn **Ma-to m-Rerem** to Shir remen ye ro **Yahuda**-ņe á, ye waragte rii-yo ųr-**seke** yo Shir he m-goks à. Yeá warag ba m-kuqop ųn bu-yo ųn **Kukt-o Shir**.

¹⁷ Remen kaane, man hoks nqm m-gwon mosse ųn **Kiristi** Yeso ne ųn senge-mq me ųn nome ųn Shir à. ¹⁸ Man hoks nqm ųn jaab ųm nomot ųt-ma ųn yo ken rii-yo á, se de yo **Kiristi** nome be ųn de à. Yo ka rii-yo komo yo ro bq a hante ye ro **Yahuda**-ņe á ye nomot dorutte-o Shir, ųn bu-yo ųn ma-ųt re ųn senge-m re ne. ¹⁹ Shir ųn nqm ka senge-mq, ųn beeb-de ųn nqm ųt-hyat, o-made ne, ųn beeb-de ųn **Kukt-o Shir** ne. Cir-mq ųn bq-o o-Urusharima ųm riguru ha-mq ųn raag-o o-Iririkum, ųm ko'ote **Ma-to m-Rerem** to mq ųn **Kiristi**, har ųm komog ka senge-mq kap. ²⁰ Dųw-de ųn con-m re koyanda, mq ro, ųm ko'ot ka **Ma-to m-Rerem** to Shir to myet be-de hun-ne ye hoge ma-ųt **Kiristi** á. Me ųn nqm kaane, taase ųm me ųt-ma ųn 'wun-de wu ken wu shere à. ²¹ Bq Ma-to Shir zee à:

“Ye a ro nomote ma-to ųn wu á, yeá hyen.

Komo ye ro hogute ma-to ųn wu á, yeá nep.”†

²² Yo ka yo rwq'e o-da deen a wenet me m-haan be-ur nq à.‡

*Zonge-ųt Burus to wu heet ųr-hamat
ųn bq-o o-Roma*

²³ M-moka ųm komoste senge-mq me m-nqm à remen hun-ne hogussute ka **Ma-to m-Rerem** to ųn sq ųn ka jit-o ųm ro à. Komo ųs-hak deen ųm ro ųr-gop ųm habute be-ur nq remen ųm hyenet nq. ²⁴ M-moka me o-saktq, ųm habute ųr-hamat be-ur nq. Da-o me ro m-ha raag-o o-Asbaniya, man dond raag-o nq ųr-hamat. Me hoge rerem-mq ųr-she'et be-ur nq ųn ya o-da. Me o-saktq komo, man senge m-neke mosse ųn gwu nq ne. ²⁵ Amba rii-yo ųm habute, man hees bq-o o-Urusharima ųm heetute hun-ne ye Shir ye ro reeqo à gwu. ²⁶ Ye gokse Yeso **Kiristi** ye ro ųn raag-o o-Makidoniya ųn ye ro ųn raag-o o-Akaya ne à, hogute rerem-mq ųn 'ya m-yar ye guut koqb-ne be-de ųn hun-ne ye Shir ye ro ųn bq-o o-Urusharima à.§ ²⁷ Ye hogute rerem-mq m-nqm ųn kaane, ko de nomte yo ka sa o zee nu-se, ųn hi-to ųn ye. Remen ye ro **Yahuda**-ņe á kumug o ma ųn ye kwum-o n-me ųn **Kukt-o Shir** be-de ųn **Yahuda**-ņe, nomog ye sa o zee ųr-moog o ka, ye nom m-senge ųn kwum-o ųn ye ųn ka

† **Bqr-ųs op ųs-taan:21** 15:21 Hyen komo: Isha 52:15 (ųt-Girik). ‡ **Bqr-ųs op**

ųs-taan:22 15:22 Hyen komo: Roma 1:13. § **Bqr-ųs op ųs-taan:26** 15:25-26 Hyen komo: 1Kor 16:1-4.

bq-o remen ye guut **Yahuda**-ne un koob-de un ye.* ²⁸ Da-o me komse ka senge-mo, komo um bobsusse ye ka hwor-ye a kume remen ye a, man bup cow-yo un raag-o o-Asbaniya. Da-o me ro m-neke o-Asbaniya, um hesburu, um gastu no. ²⁹ Um nepste unze me habe be-ur no, man wobe shiishe un caari-o o-kwum ne o ma **Kiristi**.

³⁰ Or re ne, rem Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na un was-mo Kukt-o ro na m-ya ne a, hakkure no gu me no un kon-us no be-de Shir. ³¹ Kon no bo um he m-posse un kom-to un ye yage goks un Yeso a, ye ro un dak-o o-Judiya. No kon komo bo gwu-o um he m-heet o-Urusharima a, he m-warag rii-yo m-goks be-de un **yan-dor Yeso**, ye ro un ka be-de a. ³² Kaane urege Shir zeege, man wobe be-ur no un men-ut pus-to, komo man kum ur-wuwe un no ne. ³³ Me un konse Shir, wu ye'et na gwugwu-mo ur-hur. Shir ro un no ne! **Amin.**

Bor-us op us-cind

Ur-gas

- 1 Wu ken ne'a-wu robe, jin-de un wu Pibi. Um ho'oste ur-hur un wu ne. Wa-m-senge-wu be-de un **yan-dor Yeso** un bo-o o-Kakiriya. ² Goks no wu un jin-ur Wan-Koyan, bo depe a goks hun-ne ye Shir a. No 'ye wu myet gwu-o wu hobe be-ur no a, remen wu un hi un de un wu, wu guug hun-ne deen myet un me ne.
- 3 Gassu me no Biskira un Akira or re ne be-de un senge-m **Kiristi** Yeso.* ⁴ Ye ya'aste hi un de un ye, har un ma-to m-mar rem re. Me wu cot ro ye ur-bongon a, myet un **yan-dor Yeso** ne, ye ro **Yahuda**-ne a.
- 5 Gas no **yan-dor Yeso** ye ro ur-morog un hur-o un ye a. Gas no nay re Apanitus, wu ba'e goks un **Kiristi** un raag-o un dak-o o-Asiya.
- 6 Gas no **Meri** wu nome m-senge deen rem no a.
- 7 Gas no Andaronikus un Yuniya, ye **Yahuda**-ne ye bo um ro a, ye ro ke'o un me ne a. Yan-dor Yeso ro ye m-ya ut-gos deen, a nepstu ye be-de un **yan-Tom Yeso**, ye ba'ag me goks un **Kiristi**.
- 8 Gassu me no nay re Ampiriyatus, wu me m-was n-me un Wan-Koyan a.
- 9 Gas no Urbanus or na wu ro un senge-m **Kiristi** a, un or re ne Sitakis.
- 10 Gas no Apiris, kashi un ko-guw-wu **Kiristi** hose ur-hur be-de un wu a.

* **Bor-us op us-taan:27** 15:27 Hyen komo: 1Kor 9:11.

* **Bor-us op us-cind:3** 16:3 Hyen komo: Seng 18:2.

Gas nò Aristoburus un yan-hur o un wu ne.

¹¹ Gas nò Hirudiyan or re ko-**Yahuda**.

Nò gas ye gòkse Wan-Koyan un hur-o Narkisus à.

¹² Gas nò Tirayipina un Tirayipusa ne. Ka ne'a-ne ye, ye rò un senge-m Wan-Koyan à.

Nò gas ka ne'a-wu Porosi, or re be-de m-senge, wu me m-was un wu ne à. Wu nomog m-senge deen mo un Wan-Koyan.

¹³ Gas nò Rupus, wu Wan-Koyan daage be-de un wu à. Komo nò gas inu un wu, wu deku me sa o zee wà un wu à.[†]

¹⁴ Gas nò Asinikiritus, un Pirigona, un Hermes, un Paturubas, un Haramasa un or un na ne ye rò be-ur gaan à.

¹⁵ Gas nò Pikorogus, un Juriya ne ne'a, un Niriyus ne un heno un wu ne wan-ne'a, un Orimpas ne un myet o un ye gòkse Yeso ne ye rò kanè à.

¹⁶ Gas nò or nò ne m-was ne.

Myet yan-dor **Kiristi** rò nò m-gas.

Burus nak ya-o-Roma ut-to

¹⁷ Or re ne, um conog m-nek nò ut-to un ye he nò hante m-koos ne à. Nom nò ja un ye rò nò m-rwò ut-pukse ne à, ye rò komo ut-yage un yoos-de nò kume ne à. ¹⁸ Ye rò m-nom un ka rem-se à, senge-m **Kiristi** Wan-Koyan ye rò m-nom á, amba gop-de un wur-to un ye. Un bu-yo un rerem-mo nu-o un ye, un bongon-de ut-bò ne, ye rò un raks un ye ke'e ye ut-to à. Ye rò ye un ke'e ut-to à, yan-barag-se un yakar se. ¹⁹ Hun-ne myet hogute bò nò o-dorotte un ka **Ma-to m-Rerem** to à. Me o-zak rem nò remen kaane. Amba um conog nò warag ya-us-weer un rii-yo rò ur-bon ne à. Nò warag komo yan-koob-de **ur-ba'as** un myet yo rò rii yo-yo à.

²⁰ Shir wan-ya un gwugwu-mo ur-hur wua kaps **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. Wu 'ye nò ur-beeb de jiishe wu à, ba m-jime. Yar-m Yeso Wan-Koyan rò un nò ne!

²¹ **Timoti** or re be-de m-senge rò nò m-gas. Kaane komo Rushiyos, un Jason ne, un Sosipata ne rò nò m-gas, myet-mo un ye or re un **Yahuda**-ne ye.[‡]

²² Me Tertiyus, wu gene Burus ka takurda-o à, me nò ur-gas ye ma Wan-Koyan.

²³ Gayas rò nò m-gas. Wu barkutu me un hur-o un wu, komo **yan-dor Yeso** rò ur-morog un hur-o un wu.

[†] **Bør-us op us-cind:13** 16:13 Hyen komo: Mark 15:21. [‡] **Bør-us op us-cind:21** 16:21 Hyen komo: Seng 16:1.

Erastus, wan-ess-de ɔn hwɔr ɔn kà bɔ-ɔ, ɔn ɔr na Kwartus ne rɔ nɔ m-gas. §

²⁴ Yar-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** rɔ ɔn nɔ ne kap! **Amin.***

Ur-bongon be-de Shir

²⁵ Yage a ye'et Shir m-seps! Wu rɔ ɔr-beeb ne de nɔ hette m-es eso n-te m-sher à, remen ka **Ma-to m-Rerem** tɔ me m-kɔ'ot à, tɔ ma Yeso **Kiristi**. Ka **Ma-to m-Rerem** tɔ a ɔn wuke tɔ cin n-ga. ²⁶ Amba m-moka a rwuntutu tɔ cas ɔn bu-yo ɔn gen-mo ɔn **yan-Rwɔr ɔn Ma-to Shir**. Bɔ Shir ba m-ta kɔ'ote à, komo a rwuntutu tɔ cas be-de ɔn hun-ne kap, remen ye rɔ **Yahuda**-ne á ye goksté Yeso, komo ye nom o-dorotte. ²⁷ Shir wu rɔ wa-ɔs-nap-wu ɔn hon-de ɔn wu. A seps nɔ wu ba m-ta ɔn bu-o Yeso **Kiristi!** **Amin.**

§ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-cind:23** 16:23 Hyen komo: Seng 19:29; 1Kor 1:14; 2Tim 4:20.

* **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-cind:24** 16:24 Deɛn be-de ɔn takurda-ut ut a gen ka ci-yo á.

Takurda-o Burus aco o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Korinti

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-9

Ur-wong n-me un kur-o yan-dor Yeso 1:10—4:21

Ma-to o-ás un she'et-de o-den ne 5:1—7:40

Yan-dor Yeso un ye yage wu m-gòks ne á 8:1—11:1

Ur-she'et be-de un yan-dor Yeso un kwukte un Shir ne
11:2—14:40

Ine-m Yeso ut-marimar un mo un yan-dor Yeso ne 15:1-58

Yar-mo yan-dor Yeso o-Judiya 16:1-4

Ma-ut Burus to un hi un de un wu m-tige ne 16:5-24

Ur-gas

¹ Me Burus mosse un Sastanis ne or na, genbe ka takurda-o. Me wu Yeso **Kiristi** daage, um waragte ko-yan-Tom-o un wu à, remen kaane Shir cone.

² Te no m-gas hun-ne yan-dor-o un Shir ye ro o-Korinti à. Shir ak no hun-ne ye un wu ye ba m-kukop. Wu un muut no ba m-kukop un bu-o Yeso **Kiristi**, mosse un hun-ne ye un ko ke so ne bo un ye ro us-eeg un jin-ur Yeso **Kiristi** Wan-Koyan à. Wan-Koyan wu un ye wu, Wan-Koyan na wu komo.*

³ Um konog Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**, wu 'ye no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

Burus bomog Shir

⁴ Me m-bom un Shir ko de ke ho-de rem no, remen yar-mo wu nomo no n-me un **Kiristi** Yeso à. ⁵ No nak a ya'ag no o-kwum un ko yo ke cow-yo remen no gamag ur-hi un Yeso ne. Wu rwo'og no, no hokste rure un ye ken ye Ma-to Shir cow us-cow. Komo wu ya'aste no us-nap kap remen no nept yo Kukt-o un wu ro no m-kute à. ⁶ Yo ka kututu na unze ma-to te ruru no mosse un **Kiristi** ne à, nip-o. Komo no dek to m-'wons ne. ⁷ Remen kaane, ko mo ke yar-mo o-Kukt mo, mo no cone no nomote Shir m-guw à, no ro un mo ne. Komo no sher yish un 'er-de un muun-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. ⁸ Wu dowe kukt-o no ur-beeb har kom-de o-da, remen no waragte ba **ur-ba'as** da-de Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** he m-muun à. ⁹ Shir un daag no. No gemet ur-hi un Wa un wu ne, Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. Komo Shir ro m-shoos un yo wu rwo're à.

* **Bor-o gaan:2** 1:2 Hyen komo: Seng 18:1.

*Koq̄b-de Ƴr-she'et kang-o gaan
n-me hun-ŋe yan-dor*

¹⁰ M-mōka ɔr re ne, yan-dor, Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**, ya'ag me gwomo-to un nom ut-ma. Remen kaane, um conog no hogu me m-mōka. Um konog no no warag kang-o gaan. Me con no wonge be-ut-be a. Um konog no, she'et no be-ur gaan un ɔr no ne barag-us gaan un yo no he m-nom ne a gaan. ¹¹ ɔr re ne, um nepse yo wongsu no a, remen hun-ŋe ye un hur-o Kuruwi rurutu me unze no ut-ween un hi un no yan-dor. ¹² Rii-yo me m-rwor a yo ro, ko wu ke be un no wu ro un rwor ut-ma un hon un to un ɔr un wu ne. Wu ken wu ro m-zee, "Me wu ma Burus wu." Wu ken wu ro m-zee, "Me wu ma Aporos wu." Wu ken wu komo wu ro m-zee, "Me wu ma Bitrust wu." Wu ken wu zee, "Me wu ma **Kiristi** wu."‡

¹³ Ashi, no wongte o ka **Kiristi** ciw-ut-ciw. Me Burus, me mar n-ton o-kan rem no a. Ko de a yo'osu no m-ho a un jin un de Burus o a. ¹⁴ Um bomog Shir, me yo'os wu ken wu m-ho be un no a, se Kiribus ne un Gayas,§ ¹⁵ Me un nom kaane, remen yatt-wu he hoks m-zee un jin un de a yo'osu wu m-ho, har wu waragte wan-dor re a. ¹⁶ (Um bakste komo um yo'oste yan-hur-o Istipanus m-ho, amba husse ka hun-ŋe ye me baks ko um yo'oste net m-ho komo a.)* ¹⁷ Ai, **Kiristi** tomon me remen um yo'oste hun-ŋe m-ho a, se de um nom senge-mo un ko'ot un Ma-to un wu to m-Rerem. Me rwor Ma-to Shir mosse un nap-se un ko-hun ne a remen hun-ŋe dekt yo me m-rwor a. Me nome kaane, a warag o ka sa o zee mar-m Yeso n-ton o-kan rott o ka ur-beeb a.

*Yeso Kiristi beeb-de Shir de
un nap-se un wu ne*

¹⁸ Da-o hun-ŋe hoge ka ma-to unze Shir so'oste **ba'as-ut** na remen Yeso marag n-ton o-kan a, ye ken ye ro m-zee to ka ma-to o-hwaa to. Ka ye ro us-barag kaane a, ye ro m-yirigbe n-me un den-o o-ra. Amba na ye shere un ka ma-to a Shir guug na un beeb-de un wu. ¹⁹ Remen a genuste a zee: "Man naas nap-se un ye ro m-hyan

ye zee ye ro us-nap ne a.

Komo man durumse weer-se un ye ro m-hyan

ye zee weer-se ye rotte a."†

²⁰ Yatt-wu he nap un Shir remen weer-se un wu a. ¿Kene yan-nap-se un **karamsa-o Mosa** ro? ¿Kene ye ro ne ye ro

† **Bor-o gaan:12** 1:12 ut-Girik: Kepas. ‡ **Bor-o gaan:12** 1:12 Hyen komo:

Seng 18:24. § **Bor-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Seng 18:8; 19:29; Roma 16:23.

* **Bor-o gaan:16** 1:16 Hyen komo: 1Kor 16:15. † **Bor-o gaan:19** 1:19 Hyen komo: Isha 29:14 (ut-Girik).

m-hyan ye zee ye nepste ős-rem kap à? Shir kututu na unze ye rō ős-nap ne se ma-hun à, raag-ņe ye. ²¹ Shir rō ős-weer ne komo zonge-tō un wu tō ka. Kō ya-ős-weer be-de un hun-ņe ye rō m-zee kō'ot un Ma-tō Shir na raag-mō, yea hoks nap un Shir be-de un se man ye nap-se á. Un hek-o un kaane Shir daaguru wu gu hun-ņe ya-ut-**ba'as** urege ye shereg be-ur Yeso **Kiristi**. ²² **Yahuda**-ņe conog ye hyen rem-se ut-hyat tō kutu ye unze ka ma-tō be-de Shir tō rwuune à. Ye rō **Yahuda**-ņe á komo ye un hoob-o ős-nap. ²³ Amba na a m-kō'ot un ka ma-tō unze **Kiristi** marag n-ton o-**kan** remen wu topt **ba'as-to** un hun-ņe. **Yahuda**-ņe 'yarag Yeso remen un hyan-o un ye **Kiristi** a mer á. Komo ye rō **Yahuda**-ņe á ye rō m-hyan sa o zee kō'ot-m ma-ut na raag-mō atte. ²⁴ Amba ma-tō te m-rwor à tō rō, **Kiristi** beeb-de Shir de un nap-se un wu ne be-de un ye a aage à, kō **Yahuda**-ņe, kō ye rō **Yahuda**-ņe á. ²⁵ Ye ken hun-ņe ye rō m-zee yo Shir nome à da-o wu yage Yeso meret n-ton o-**kan** à raag-mō. Amba yo Shir nome à aragte nap-se un net. Komo yo a m-hyan sa o zee kende-de be-de Shir à, aragte kap 'wons-mō un net.

²⁶ Or re ne, baks nō bō nō ro'e da-o Shir agu nō à, nō waragte hun-ņe ye un wu à. Un hyan-o ma-hun, ye ro ős-nap ne à, hiin o be-ur nō. Komo ye ro bokke caari-tō ut-con à ye ro deen á. Ye tat-ņe un ye ro gwomo-ņe à ye deen á. ²⁷ Shir un daag hun-ņe ye hono o-dak rō m-hyan raag-ņe à. Wu un nom kaane remen wu ye'et ka ye rō m-hyan ye rō ős-nap ne à m-'e. Shir un daag ye hun-ņe ye un hono o-dak rō m-hyan ye rott m-'wons á, remen wu ye'et ko-ya-m-'wons m-'e. ²⁸ Ka hun-ņe ye Shir daage à, ye waragte hun-ņe ye un wu à ye un rwuun un hur-tō un koob-ņe. Ka hun-ņe ye a musse hwaa à, kō komo ye a nape unze rii-yo á. Wu un nom kaane remen wu kutute hun-ņe unze rii-yo ye hwō ur-hi be-de un yo à, yoa hoks ye m-gu be-de **ur-ba'as** á. ²⁹ Shir un nom kaane taase net jaks ur-hi unze remen con-de un wu, Shir degt wu. ³⁰ Ba rii-yo ős-seš yo á, Shir o gu nō bō wu mossu nō un Yeso **Kiristi** ne à. Be-ur Yeso o, un yo wu nome ne à o rwo'e Shir guut na. Un bu-o Yeso Shir muute na kashi, yan-ba-m-kukop, un hun-ņe ye wu ruute be-de un **ba'as-to** un ye à. ³¹ Un sugē-de un kaane, se a nom yo a gene un takurda-o Shir à. "Urege net rō m-nom m-gwōn, yo depe wu nōm à, wu nōm m-gwōn un rii-yo Yawe nomu wu à."‡

Bqr-ős voor

*Tom n-me Ƴn Yeso
wƳ a kame n-ton o-kan à*

¹ Qr re ne Ƴn-dor, da-o Ƴm habe o-Korinti à, Ƴm pe'esute Ma-tɔ Shir ruru na à. Me hwo caari-to Ƴt-gom n-me Ƴn ka ma-tɔ á, me kutu no Ƴs-nap á. ² Remen Ƴm nomog o-sakto Ƴn hur Ƴn de, Ƴm zee da-o me she'ete Ƴn no ne man yoosu no rii hor-yo á se ma-Ƴt Yeso **Kiristi**, wƳ a kame n-ton o-kan à. ³ Da-o Ƴm habe be Ƴn no à, mett m-'wons á. WƳr-o re ro Ƴs-zap, rem o-gyer.* ⁴ Da-o Ƴm nomo no Ƴt-ma à, Ƴm ruru to no yo haadbƳ me à, ba Ƴn weer-Ƴs re á. Me kweemsƳ no remen no goksté ma-Ƴt re á. Ƴn sugé-de Ƴn kaane da-o Ƴm ruru no Ma-tɔ Shir à, **Kukt-o Shir** Ƴn gwomo-to Ƴn o kututu no Ƴnze nip-o, ⁵ taase sher Ƴn nip-o no ya'as m-'wons be-de Ƴn nap-se Ƴn net á, se de remen Ƴn beeb-de Shir.

Nap-se Shir

⁶ Da-o te ya-m-senge-mo Shir te ro'e Ƴn ye sher-se Ƴs-geer be-de Ƴn dor Yeso à, te ye m-rure ma-tɔ Ƴs-nap. Amba ba gon nap-se Ƴn ka zaman-yo á, ba komo gon nap-se Ƴn yangwomo-to Ƴn ka zaman-yo m-ta yo á. Kap ka gwomo-ne ye a taage Ƴn gwomo-to Ƴn ye. ⁷ Amba te Ƴt-ma Ƴn nap-se Shir wukusse, se hun-ne ro nakke á, se ro nap-se Shir se wƳ daage remen seps-m na cin ba a ro nomog hono o-dak à. N-ga Shir kute ko wan-gaan ka napse á. ⁸ Be-de Ƴn yangwomo-to m-moka to yatt-wƳ nape zonge-to Shir á, remen ye ro nakke yo Shir zonge m-nom à ye roa kem Wa-Ƴt-Hyat Wan-Koyan o-kan ye hoot wƳ á. ⁹ Amba ka to ro gense Ƴn takurda-o Shir Ƴnze:

“Rii-yo Shir he nome Ƴn-con-to Ƴn wƳ à
yatt-wƳ taku yo m-hyan á,
yatt-wƳ take m-hoge á,

yatt komo wƳ take barag-se Ƴn yo á.”†

¹⁰ Amba Shir kututu na se ka rem-se remen na yan-senge-mo Ƴn wƳ ye be-de Ƴn Kukt-o Ƴn wƳ o ruru na. **Kukt-o Shir** a hoks na rure Ƴn ka rem-se remen Kukt-o ro m-byarag o nep rem-se Shir se a hoks m-nap á. ¹¹ ¿Wan wƳ ne he hoks m-nap Ƴn ma-tɔ Ƴn hur-de Ƴn net Ƴn ba kukt-o Ƴn net o ro n-me Ƴn net á? Kang-o gaan yatt-wƳ nape barag-se ro Ƴn hur-de Shir á, se **Kukt-o Shir**. ¹² Na komo ba kukt-o Ƴn ka hono dak-o o a goksune á, se de Kukt-o rwuune be-de Shir à. WƳ ya'ag na Kukt-o Ƴn wƳ remen a nept rii-yo Shir ya'asu na hur-Ƴr gaan à. ¹³ Remen kaane te rotte Ƴn rure Ƴn ye ken ye. Da-o te rure hun-ne ka **Ma-tɔ m-Rerem** to, te m-rwor Ƴn gom-to Ƴs-nap se te yoose Ƴn nap-se Ƴn net á, se de Ƴn

* **Bɔr-Ƴs yoor:3** 2:3 Hyen komo: Seng 18:9. † **Bɔr-Ƴs yoor:9** 2:9 Hyen komo: Isha 64:4.

gom-tę Kųkt-o rųřų tę à, se o-nip moŝe ųn Shir nę. ¹⁴ Bęř nęř-wų ręttę o-Kųkt á wųa tųn wų hoęę rem-se **Kųkt-o Shir** rųřę hun-nę á, remen be-de ųn wų se ka rem-se o-hwaa se. Wųa hoks m-nap bę ka rem-se rę á, remen **Kųkt-o Shir** ę rę ųn hantę ųn nap-se Shir. ¹⁵ Nęř-wų rę ųn **Kųkt-o Shir** nę à, wųa hoks nap ųn me'es ųn kę yo ke rii-yo nę, yo **Kųkt-o Shir** rę wų m-yoose à. Amba hun-nę ye ręttę **Kųkt-o Shir** á yeę hoks m-nap ųn me'es ųn yo Kųkt rę na m-yoose á.

¹⁶ “¿Wa nape barag-ųs Yawe?

¿Har wų hokstų wų m-yoose?”‡

Amba na yan-dor rę m-nap ųn yo rę n-me ųn hur-ųr **Kiristi** à.

Bęř-ųs tet

Yan-gųw-mę Shir

¹ Qr re nę, da-ę ųm ro o-Korinti à, me nomo nę ųt-ma bę ųm nome ye Kųkt-o rę m-dęřttę á, se de me ųn nomo nę ųt-ma ųntųn hun-nę ye ųn hęno o-dak. Ya nę ro ųntųn yakar yan-yaar ųn ka da-ę, be-de ųn dor **Kiristi**. ² ųm reęttų nę m-yęw m-yęw yanze ųn rii-yo m-re yo m-hwęęęn á, remen nę bo'os re ųn rii-yo m-re yo m-hwęęęn á. Har m-męka ma nę ųn gę węę á.* ³ Remen har m-męka nę ųn hur-de ma-hun nę. Remen nę ųn shoob-de ųn ęř nę nę yan-dor, komo nę m-dum ųn hi ųn nę ųn hi ųn nę. Da-ę nę nome gęn ka rem-se, ai har m-męka nę ręŝurų ųn hur-de ma-hun nę ę ka. Nip-ę nę rę m-nom ųntųn hun-nę ye nape Shir á. ⁴ ¿Re nome ųm nept yo ka? Remen ųreęę wų ken wų zęęę, “Me wų ma Burus wų,” wų ken wų komo wų zee, “Me wų ma Apęřę wų.” ¿Nę rę m-nom ę ka ųntųn hun-nę ye nape Shir á?†

⁵ ¿Wan wų rę Apęřę? ¿Wan wų Burus? Myet tę gųw-nę tę rę be-de Shir temb. Tę ųn gu nę nę sheret o-nip be-ųr Wan-Kęyan Yeŝo. Kę wų ke ųn rii-yo Wan-Kęyan ya'asų wų m-nom nę à. ⁶ Me go ųř-go, Apęřę ya'ų m-hę, amba Shir ę rwo'e ká go-de m-bo'ęŝe, tę ye á.‡ ⁷ Remen kaanę wų gę ųř-go à, ųn wų ya'e m-hę nę à ye ųn keęř-de ųn rii á, se Shir cot wų rwo'e ka ųř-go m-bo'ęŝe à. ⁸ Wa-ųř-go ųn wan-'ya m-hę nę barag-se ųn ye gaan-se. Ko wų ke wųa kum 'yons-de ųn ŝeęę-mę ųn wų be-de Shir. ⁹ Remen tę yan-gųw-mę Shir ye, komo nę yan-dor ųn bę-ę o-Korinti kat-ę Shir ę. Må-to Shir nę rę komo.

‡ **Bęř-ųs yoor:16** 2:16 Hyen komo: Iŝa 40:13 (ųt-Girik).

* **Bęř-ųs tet:2** 3:2 Hyen komo: Yahu 5:12-13. † **Bęř-ųs tet:4** 3:4 Hyen komo: 1Kor 1:12.

‡ **Bęř-ųs tet:6** 3:6 Hyen komo: Ŝeęę 18:4-11,24-28.

10 Be-de un yar-mo Shir nomo me à, wu ya'ag me us-nap um nomot senge-mo un wu. Um huk hwuk-o ut-mà untun keeg-yo ut-mà, cin un ka da-o ye ken ya-ut-mà ye ro ut-mà un ka hwuk-o um huke à. Se ko wu ke ko-ya-ut-mà wu nom ceen un go un mà-to wu he m-mà n-te un ká hwuk-o à. 11 Remen yatt-wu he hoks un huk un hwuk hor-o arge o a hukse á, o ro Yeso **Kiristi**. 12 Ye ken ya-ut-mà ye ro un mà ut-mà un saw-to ur-bon un to un hwor ne to ro m-tuk un ka yish-ye á untun zinariya, ko azorpa, ko kashi ut-ta'ar, ye ken ye, ut-ce ne, ko us-gwo, ut-kang ne ye ro to ma un ye mà-to. 13 De ken ho-de a hyen senge-mo un ko wu ke ko-ya-ut-mà wu. Remen da-o Yeso he m-muun à, wua rwunte ko yo ke rii-yo cas. Remen o-ra o-ra a he rwunte un senge-mo un kowan, komo ra-o he meger un go un ko mo ke senge-mo kowan nome à. 14 Urege mà-to a ma'e un ká hwuk-o à to tuk á, to, wu mà ká ma-to à wua kum ur-'yons. 15 Urege ne ká mà-to tuk, wu mà ka mà-to à wu taagute un to, amba wua kumus gwu, amba sa o zee n-me o-ra wu zwon-de.

16 ¿No nap unze no un hi un no **Pyo-o Shir** o no ro á, be-de Shir ro m-she'et?§ 17 Urege wu ken net-wu naaste **Pyo-o Shir** o ro ba m-kukop à, Shir a naas ka net-wu. Remen **Pyo-o Shir** ott m-kukop á, komo no ye ro ka Pyo-o. 18 Taase ko wu ke net-wu raks hi un de un wu, wu ro m-zee wu ko-ya-us-weer wu m-moka, se wu muss hi un de un wu untun ko-raag remen wu waragte ko-ya-us-weer. 19 Remen kaane weer-se un hono o-dak raag-mo un co-o Shir. Me un zee kaane, remen gense to ro unze, "Wu ro un bop un ya-us-weer be-de un weer-se un ye."* 20 Komo gense to ro unze, "Yawe nepste unze barag-se un ya-us-weer hwaa-se ro."† 21 Remen kaane, taase wu ken wu ma'as m-gwon un rii-yo net he hoks m-nom à! Remen hon un rii kap yo ma no yo: 22 Ko Burus, ko Aporos, ko Bitrus‡, ko hono o-dak, ko m-hog, ko m-mar, ko rem-se m-moka se, ko un se roone u-co à, ai myet se ma no se, 23 no komo ye ma **Kiristi** ye, **Kiristi** komo wu Shir wu.

Bər-əs nass

Yan-senge-m Kiristi

1 Hun-ne dek, Aporos un me ne yan-guw-m **Kiristi** te ro. Shir ya'astu te senge-mo un rwor un ma-to un wu, to o-nip to ro wukusse à. 2 Rii gaan-yo a cone be-de un go un

§ **Bər-əs tet:16** 3:16 Hyen komo: 1Kor 6:19; 2Kor 6:16. * **Bər-əs tet:19**

3:19 Hyen komo: Ayub 5:13. † **Bər-əs tet:20** 3:20 Hyen komo: Bong 94:11.

‡ **Bər-əs tet:22** 3:22 ut-Girik: Kepas (jin-ur Bitrus de).

ka guw-ŋe ye, ye nom yo wan-co-o ye cone à, hur-ur gaan.
³ Yatt-yo da me ko no, ko yan-piish ut-ma be un no, zeeg unze um nomog senge-m re me un Shir ne, ko me nom á. Nip-o, me un piishe un hi un de ut-ma mosse un kaane ne á. ⁴ Me nap ko me un de ken **ba'as-de** ne á, myet un kaane ne, man zee um taagute **ur-ba'as** ko hiin á. Wan-Koyan wu he gwot un senge-m re à wu he m-zee um nomog ur-bon ne ko ba ur-bon. ⁵ Remen kaane, taase no kupse wu ken wu ut-ma ba da-o un wo. Ka da-o roon, da-o Wan-Koyan he muun à. Wu he rwunte un rem-se ro wukusse o-comb à, komo wu rwunte sakt-o ro un hur-de un net à. Ka da-o o ka kowan he goks ur-bongon be-de Shir hond hond Shir nepste ka rii-yo ro n-me hur-de un net à.

⁶ To, or re ne, be-de un rure un no ka rem-se un ya-ur-yoos se, um rwo'og no us-barag n-me un Aporos ne remen ka sha-mo guut no un ka bu-yo. No yoos be-de un ka yoor-m te mo um conog no nep yo ka: "Taase no pes rii-yo a gene à un takurda-o Shir." Taase wu ken wu nom m-gwon remen wu ro wu m-yoose à, har wu yo'og wu ken wu. ⁷ ¿Wan wu zee o aragte ye ken ye? ¿Yan yo ne o rotte yo un hi un du husse rii-yo Shir ya'u wo à? To, urege har kaa o, ¿ya hante o rotte un jaks ur-hi sa o zee ba yar-mo a ya'u wo á?

⁸ No m-nom sa o zee no nepse kap. Yatt-wu he no m-yoose á. No m-nom sa o zee no kumuste yar-mo o-Kukt. No ur-she'et sa o zee gwomo-ŋe no ro un **Kiristi** ne amba te ye ro no m-yoose à te ur-she'et kaane á. A ro zeeg ma no gwomo-ŋe ye, te argu nom ut-gwomo be-ur gaan un no ne! ⁹ Remen un hyan-o re, Shir rwuntute na **yan-Tom Yeso** cas. Te ro kom-de un koyan, untun ye a kupse ma-to m-mar à. Remen te waragte rii-yo hono o-dak kap, un yan-tom ye Shir ne, un hun-ŋe ne he shere un yish à. ¹⁰ Hun-ŋe ye un hono o-dak ro m-hyan sa o zee tett us-weer á remen te ro m-nome un **Kiristi** m-guw. Amba no, no m-gwon sa o zee no us-weer ne n-me un **Kiristi**! Hun-ŋe ye un hono o-dak ro te m-hyan tett beeb-de m-nom un rii á. Amba no, no ur-beeb ne de m-nom un rii. Hun-ŋe ye un hono o-dak ro no un 'ya m-sek, amba te ne ye ro te m-yo'og! ¹¹ M-moka kaane te un hoge un mer un **swoot**-o m-ho ne, te un cop un kashi ut-saw á, a te m-dum tett o-hur á. ¹² Se te rangute te kumut rii-yo un hi un te. Ye pyepe te, te ru'uru ye nu-o so-o, a ye'e te ur-koob te m-mo ur-hur.* ¹³ Hun-ŋe re ra-o te, te nomo ye ut-ma un hur-de m-gwugwu. Te waragte sa o zee buse-o un hono o-dak, rii-yo kowan ro m-yar à, ka ro ho-ur bi.

* **Bɔr-ɔs nass:12** 4:12 Hyen komo: Seng 18:3.

¹⁴ Mɛ ʉn genɛ nɔ tɔ ka yanze remen ʉm ru'ʉt nɔ hoge m-'ɛ á, sɛ dɛ remen ʉm kyewestú nɔ remen nɔ yakar re ye, ye mɛ m-ɔn komo à. ¹⁵ Man rees nɔ m-dɛk ʉntʉn yakar re. Kɔ nɔ nom ʉn ya-ʉr-yoos nɛ n-mɛ ʉn Wan-Koyan har ye wɔɔ dugu-ʉs ɔp [10,000] à, wan-gaan wu cot he m-nɔm ʉntʉ o-tato. O shir n-mɛ Yeso **Kiristi** mɛ rɔ tato nɔ be-de ʉn hante ʉn **Ma-to m-Rerem**. ¹⁶ Remen kaanɛ mɛ ʉs-kɔn nɔm nɔ bɔ ʉm nɔmɛ à.† ¹⁷ Remen ʉm guut nɔ m-nɔm kaanɛ o rwɔ'e ʉm tombute **Timoti** wà re wu mɛ m-ɔn à. Ko-yan-ess ʉt-ma wu ʉn Wan-Koyan. Komo wua baksu nɔ bɔ mɛ ʉn dor Yeso **Kiristi** à bɔ mɛ ʉr-yoos n-mɛ ʉn kɔ ye ke hun-ŋe ye yan-dor à.

¹⁸ Amba ye ken ye hyanag sa o zee man habe be ʉn nɔ ʉm tepertu ye ʉn rem-se ye á, har ye ʉn wɔs ʉr-bɛ ʉs-sɛs sa o zee ye nepse koyan. ¹⁹ Amba ʉm rwɔbɛ o-Korinti ʉn beɛb-de ʉn Wan-Koyan ʉn ka ho-tɔ be ʉn nɔ. Da-o mɛ habe man hyen ʉn hi ʉn de yo ka ya-ʉs-sɛs ye rɔ m-nɔm à. Man nep komo ʉrege ye kumug ʉr-beɛb be-de Shir, kɔ nɛ ma-to o-hwaa ye rɔ m-nɔm. ²⁰ Baks nɔ ʉnze Shir rɔ m-piishe hun-ŋe ʉt-ma ʉn bɔ ye yage wu nɔmte ʉt-gwɔmo ʉn hur-de ʉn ye á, ba n-mɛ raks ʉn bɔ ye rɔ tep á, amba n-mɛ m-gwɔt kɔ beɛb-de ʉn wu rɔ n-mɛ hur-tɔ ye à. ²¹ Tɔ, ʉya nɔ hʉsse ʉm nomo nɔ da-o mɛ wɔbɛ, ʉm negbɛ o-sɔrɔg nɛ kɔ dɛ ʉm kutu nɔ ʉt-ɔn ʉn gwugwer-mɔ ʉr-hi nɛ?

Bɔr-ʉs taan

Ruut nɔ ya-o-ás be ʉn nɔ

¹ ʉm hogute hun-ŋe rɔ ʉn ma-ʉt nɔ. Ye zeeg wu ken campo-wu rɔ kɔn be ʉn nɔ. Wu rɔ ʉn nɔm ʉn yo depe á, ʉn wu ken ne'a-wu nɛ. Kɔ be-de ʉn ye nape Shir á, ye rɔ m-nɔm ʉn gɔ ʉn ka rem-se ka net-wu nɔmɛ á. Wu ken wu muute ne'a tato ʉn wu ʉntʉn ne'a ʉn wu.* ² Har rii-yo m-gwɔn yo ká nɔ kumɛ! Ashi, ʉudepe mɛn-tɔ tuk nɔ, nɔ ruut ká wu nɔmɛ gɔ ʉn ká rem-se be ʉn nɔ á? Depete nɔ ruut wu be ʉn nɔ. ³ Kɔ dɛ nomte à, mɛ be-ʉr gaan ʉn nɔ nɛ o-wur á, mɛ be-ʉr gaan ʉn nɔ nɛ n-mɛ o-kukt. ʉm kupsussute net-wu nɔmɛ gɔ ʉn ká rem-se à ʉt-ma sa o zee be-ʉr gaan ʉm rɔ ʉn nɔ nɛ. ⁴ Be-de nɔ mɔrge kukt-o re rɔ m-she'et kánɛ, komo ʉn beɛb-ʉr Yeso Wan-Koyan, ʉm ɔnɔg nɔ nom kɔ yo ke rii-yo sa o zee mɛ kaanɛ be ʉn nɔ. ⁵ Ya'as nɔ **ko-Gwɔmo-wu ʉn ya-ʉt-kɔt** ká campo-wu. Nɔm nɔ kaanɛ remen **ko-Gwɔmo-wu ʉn ya-ʉt-kɔt** naaste wur-o

† **Bɔr-ʉs nass:16** 4:16 Hyen komo: 1Kor 11:1; Piri 3:17.

* **Bɔr-ʉs taan:1** 5:1 Hyen komo: Kara 22:30.

un wu ɔ ma-hun, amba Wan-Koyan a guus hoog-mo un wu ho-de wu muuŋe.

⁶ Gwɔn-mo notte à rii-yo ur-bon yo á, remen no yagute net-wu depe á be-ur no. Ashi, ɔno nap unze, ya o-yist orek yo ro un hundunse un hon ur-burodi á?† ⁷ Ruut no ka yist-m 'wutum-mo remen no waragte burodi-ur pu-de ba m-yist bo no ro à. Nom no kaane remen Shir so'ostu no, be un no a peneste rwuug o-ca yo un **Biki-o m-Pas. Kiristi** ro rwuug-o ca-o na.‡ ⁸ Cinda nip-o à, ma'as no m-baks unze na hun-ŋe ye Shir ye. A joro no bu-ʉs na ʉs-ut se n-ga. A ginim no ut-yage. A nom no dorotte-o un Ma-to Shir a yage men-ut jaas-to bo **Yahuda**-ŋe yage burodi-to m-yist à da-o un **Biki-o m-Pas**. A doru no **Kiristi** hur-ur gaan un nom o-shir ne.§

⁹ Um genutu no n-me un takurda-o re, um zee taase no mosse ur-hi un ya-o-ás ne. ¹⁰ Ba hun-ŋe ye nape Shir á um zee no á, ko ya-o-suub, ko ya-ur-hyow, ko yan-guw-mo ʉs-toog. Ko de nomte ye nap Shir á no som ye á. Remen urege kaane ɔ se no ruug un ka hono o-dak ɔ war war. ¹¹ Yo ka yo me no m-rure: taase no mosse ur-hi un kap ɔ un bon wu zee or no wu ko-yan-dor à, urege wu ro un hur-de o-ás ne, ko ko-ya-o-suub, ko ko-yan-guw-mo ʉs-toog, ko wa-ut-reeb, ko ko-ya-m-swɔ, ko ko-hyow. No jar no re rii-yo m-re un go un ye ne á.

¹² Mett gwomo-to un piishe un hun-ŋe ye ro un dor ɔ un Shir á ut-ma á. Amba noa hoks piishe un yan-dor ɔ Shir ut-ma. ¿Ko no hoks á? ¹³ Shir ɔ un hi un de un ɔ he piish un ma-to un ye yage wu m-dore á. "Ruut no ko-yan-men-ut jaas-to be-ur no"* bo Ma-to Shir zee à.

Bor-ʉs cind

Taase yan-dor Yeso heet

or un ye ne be-de ut-gwomo

¹ Urege wu ken wu ro ut-ma ne un or un wu ne ko-yan-dor, wu jar wu heet to be-de un ko-yan-piish ut-ma wu ro ko-yan-dor á. Yo depe à, ko-yan-napse Shir wu hongsu no ka ma-to. No heete yan-ba un dor á. ² ¿No nap unze yan-ba-m-kukop ye he piishe un hono o-dak ut-ma á? Urege har no ye he piishe un hono o-dak ut-ma, depete no yoos hongse un ma-ut rek-to ba no un band ye ken ye, ye ro yan-dor á. ³ ¿No nap unze a he no piishe un **yan-tɔm-ye Shir**

† **Bor-ʉs taan:6** 5:6 Hyen komo: Gara 5:9. ‡ **Bor-ʉs taan:7** 5:7 Hyen komo: Rwu 12:5. § **Bor-ʉs taan:8** 5:8 Hyen komo: Rwu 13:7; Kara 16:3.

* **Bor-ʉs taan:13** 5:13 Hyen komo: Kara 13:5; 17:7; 19:19; 21:21; 22:21,24; 24:7 (ut-Girik).

ʋt-ma á? ¿Yagunte rem-se haane moŋse ʋn she'et-de ʋn ka hono dak-o ne? ⁴ ¿Urege yan-dor kumug ʋt-ma moŋse ʋn or re ʋn ye ne, ya hante notte ha be-de ye ro yan-dor á ye piishe no ʋt-ma? ⁵ Me ʋn rwor to kaane remen no hogute m'-e. ¿M-moka ko net wan-gaan wu ro kon o ka be ʋn no ko-ya-ʋs-weer wu he no hoks caas ur-hoon á? ⁶ Gwot no yo no m-nom à. Wu ken wu be-ur no ro m-heet ʋn or re ʋn wu be-de ʋt-gwomo a piishté wu ʋt-ma. Har ma be-de ʋn yan-ba ʋn dor! Rot to ur-bon kaane á.

⁷ Da-o no heete or no ko-yan-dor be-de ʋn ko-gwomo, **ko-Gwomo-wu ʋn ya-ʋt-koŋ** reeg no. Jiishte o 'mo ur-hur ko a wen wo susamb-m ru. ⁸ Amba no wargu hi ʋn no m-nongon, no ʋn core ʋn susamb-m or no ne, har ma or no ne yan-dor!

⁹ ¿Ashi, no nap unze hun-ne ye nome rii-yo ʋn ba ur-bon à, yea cuw ʋn **Gwomo-to Shir** á? Taase a egussu no, be-de ʋn rure ʋn no yo ken rii-yo ʋn hon. Me no m-rure, ko-ya-o-ás, ko ko-yan-guw-mo ʋs-toog, ko ko-yan-hoob-o ʋn ne'a-ne, ko campo-ne yan-baramse ʋn wur-o ʋn ye, ko campo-ne yan-m-rewe ʋn or ʋn ye campo-ne ne, ¹⁰ ko hyow-ne, ko ya-o-suub, ko ya-m-swó, ko yan-naas ʋn jin-to ʋn hun-ne, ko ya-ʋt-rum, be-de ʋn ye yatt-wu he m-cow ʋn **Gwomo-to Shir** á. ¹¹ Kaane ye ken rowe be ʋn no n-ga, da-o no ro nakke **Kiristi** á. Amba m-moka, Shir sokste **ba'as-ʋt** no, komo a muutu no yan-ba-**ur-ba'as** komo wu hongsutu no ʋn wu ne. Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, wu nome kaane ʋn beeb-de ʋn **Kukt-o Shir**.

Sekemsu no Shir ʋn wur-ʋt no

¹² Ye ken ye ro m-zee, "Shir ya'ag na nom ʋn koyan remen na yan-dor ye ʋn wu ye." Ee, man hoks nom ʋn yo um cone à, amba ba koyan yo Shir ya'u na keer-de m-nom à yo ro na m-gu á. Ye ken ye ro m-zee, "A ya'ag me nom ʋn koyan," amba me man yage yo ken rii-yo muut me wan-guw-mo ʋn yo á.* ¹³ Wu ken a hoks m-zee, "A ʋn nom rii-yo m-re remen ʋt-men, ʋt-men komo remen rii-yo m-re," Nip-o, amba kane ʋn co Shir a saburse rii-yo m-re ʋt-men ne. Amba rii-yo ur-bon yo a naas wur-ʋt na be-de ʋn hoob-o ʋn ne'a-ne á. Wur-ʋt na to ʋn Wan-Koyan to Wan-Koyan komo wu ʋn wur-ʋt na wu. ¹⁴ Shir 'yonste Wan-Koyan ʋt-marimar, kaane komo wu he na m-'yons ʋn beeb-de ʋn wu. ¹⁵ ¿Ashi, no nap unze myet dok-to ʋn wur-ʋt no to ma **Kiristi** to á? Cinda kaane o à, man dek dok-ʋt Wan-Koyan um muutu to dok-to ʋn ko-kaar á. Ko hiin! ¹⁶ ¿No nap unze kap bon wu moŋse wur-o ʋn wu ʋn ko-kaar ne à, ye waragte wur-o o-gaan ʋn wu ne

* **Bɔr-ʋs cind:12** 6:12 Hyen komo: 1Kor 10:23.

á? Remen a zeste, be-de ʉn takurda-o Shir, “Yoor-mo ʉn ye, ye waragte wur-o o-gaan.”† 17 Amba kap wu mosse hi ʉn du ʉn wu ʉn Wan-Koyan ne à, yea warag gaan n-me o-kukt.

18 Nom no ja ʉn cow-yo o-ás ne! Da-o hun-ne nome **ba'as**-ur hor-de, ba wur-o ʉn ye, ye nome **ur-ba'as** á. Ko-ya-o-ás wu rewe ʉn ne'a-ne à ba ne'a ʉn wu á, wu nomote wur-o ʉn wu **ur-ba'as**. 19 ¿Ko no nap unze wur-ut no pyo-o ʉn **Kukt-o Shir** o, o ro be ʉn no, komo o rwuune be-de wu á? Komo no ye yan-beeb-de ʉn hi ʉn no á, amba Shir.‡ 20 Shir ʉn o no. Wu tops, remen kaane sekemsu no Shir ʉn wur-ut no.

Bɔr-ʉs ta'yoor

Yoos-ur Burus mosse ut-ge ne

1 Ma-to ʉn rii-yo no gende me à, ur-bon ne, net she'et ba ʉn ne'a.* 2 Amba remen no wongute o-ás ne, ko wu ke net-wu, ge ne'a ʉn wu. Komo ko wu ke ne'a-wu ʉn campo ʉn wu ne. 3 Hond hond o campo rewe ʉn ne'a ʉn wu ne, wu nom ne'a ʉn wu rii-yo depe wu nom à. Ne'a komo wu nome campo ʉn wu kaane. 4 Remen ne'a rott beeb-de ʉn wu zeet campo ʉn wu, “Me wu cot he m-nom yo wur-o re cone à.” Kaane komo campo rott beeb-de ʉn wur-o ʉn wu á se de ne'a ʉn wu. 5 No ye geese ut-ge à, taase wan-gaan wen or re ʉn wu á, se de urege kaane no orme no nom ut-ho moog remen no nomot us-kon be-de Shir. Ka da-de, no doot m-go'one. Taase **ko-Gwomo-wu ʉn ya-ut-kot** wu durumsu no, remen noa hoks m-garamse wur-ut no á. 6 Ma-to me no m-ya ba **karamsa**-o á. 7 Um ro cong a zee yan-dor ye ga ut-ge á bo um ro à ba ut-ge. Amba Shir ya'ag ye ken yan-dor ye beeb-de m-she'et ba ut-ge. Komo wu 'ye ye ken yan-dor ye mo ken yar-mo. Ko wu ke ko-yan-dor-wu ro m-yar ne mo Shir ya'u wu à, komo wu 'ye ye ken yan-dor-ye mo ken yar-mo ʉn hon bo ye he wu nome m-senge à.

8 Ma-to ʉn ye ga ut-ge á ʉn ye campo ʉn ne mare ne à, me m-hyan a jiish ur-bon ye she'et ba ut-ge untun bo um ro à. 9 Amba urege no hoks garamse ʉn hi ʉn no á, depete ko wu ke wu kum campo ʉn wu ko ne'a ʉn wu. Remen jishte a ge ut-ge otte ás-o re beeb ʉn du.

10 No yan-dor ye ro ʉn campo-ne ko ne'a-ne ne à, **karamsa**-o ka um ruru no (Komo me wu á, amba Wan-Koyan wu jip, ruru na ka **karamsa**-o): Taase ne'a caas ut-ge ʉn campo ʉn wu ne á. 11 Komo urege ye caagute ʉn campo

† **Bɔr-ʉs cind:16** 6:16 Hyen komo: Taka 2:24. ‡ **Bɔr-ʉs cind:19** 6:19 Hyen

komo: 1Kor 3:16; 2Kor 6:16. * **Bɔr-ʉs ta'yoor:1** 7:1 ut-Girik: Ro ur-bon ne campo yagute ci ʉn ne'a.

un wu, taase wu ge ut-ge á, se de ye jamas ge-to un ye un campo un wu ne. Campo komo taase wu ho'os ne'a un wu á.†

12 M-moka, um zeeg to ka be-de no ye kuse à, (me wu yanze Wan-Koyan á), urege wu ken wu ro un ne'a ne ko-yan-ba un dor, urege wu eks ye she'et she'et-de ut-ge un wu ne taase campo ho'os wu á. 13 Komo urege wu ken ne'a-wu ro un campo ne ko-yan-ba un dor, amba wu eks ye she'et she'et-de ut-ge un wu ne, to, taase ka ne'a-wu ho'os wu á. 14 Me un zee kaane, remen campo wu shere be-ur Yeso á, Shir a so'os wu rem ne'a un wu, wu shere be-ur Yeso à. Kaane komo, ne'a wu shere be-ur Yeso á, Shir a so'os wu rem campo un wu, wu shere be-ur Yeso à. Un ya kaane á, Shir a goks yakar un ye á. Amba remen Shir so'oste tato un ye ne, m-moka Shir gokste yakar un ye.

15 Urege komo wu yage m-sher á conog m-wonge un wu shere à, yea hoks m-wonge. N-me un kaane, campo ko ne'a wu shere à, a gakte wu ur-she'et un wu yage m-sher ne á. Shir wu un aag na remen she'et-de ba ut-ween. 16 Wo ne'a, zo nepste ko woa gu campo ru? Wu sheret be-ur Wan-Koyan bo o shere? Wo campo, zo nepste ko woa gu ne'a ru wu sheret be-ur Wan-Koyan bo o shere?

Go un she'et-de Wan-Koyan

cone a she'et à

17 Cin da-o Shir daage ye yan-dor à, depete ko wu ke ko-yan-dor-wu she'et go un she'et-de Wan-Koyan cone wu she'et à. Ka rii gaan-yo yo me m-rure un yan-dor ko kene um ha be-de un ye. 18 Kap bon wu Shir aage à, wu ro ko n-ga ur-ko ne à, to taase wu hoob she'et-de un ba ur-ko á. Wu Shir aage komo ba ur-ko à, wu warag ko-yan-dor Yeso à, to, taase wu hoob se a koog wu á. 19 Ur-ko, ko ba ur-ko, ba rii-yo á. Amba nom o-dorotte un karamsa-o Shir jishte ur-bon. 20 Ko wu ke wu she'et bo Shir 'wossu wu a ekt wu ko-yan-dor à. 21 Urege wo ko-guw-wu o rowe da-o Shir agu wo o waragte ko-yan-dor o un wu à, taase o ryegen á. Urege komo wu essu wo à ho'ostu wo, to arag. 22 Kap wu ro ko-guw à, da-o Wan-Koyan aage wu à, Wan-Koyan poste wu un kom-to **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. Kaane komo wu ro sak à da-o a aage wu à, ko-guw **Kiristi** wu. 23 A un o no, komo a tops, taase no warag guw-mo un hun-ne á. 24 To, or re ne, yan-dor myet bo a 'wosse net da-o a agu wu à, wu she'et kaane un Shir ne.

† **Bor-ʉs ta'yoor:11** 7:10-11 Hyen komo: Mati 5:32; 19:9; Mark 10:11-12; Ruka 16:18.

*Yan-ba-ut-ge un ye campo
un ye ne mare ne à*

²⁵ Ma-to un yan-ne'a-ne ye ga ut-ge á, yo ye he m-nom à, Wan-Koyan Yeso wu ruru na yo ye he m-nom á. Amba me un 'ya un to ma re ma-to, um nak me net-wu, wu hun-ne ro m-dek un ma-to un wu à, remen Wan-Koyan hogute 'won un de wu ya'ag me us-nap. ²⁶ Me m-hyan a jiish ur-bon net she'et bo wu ro à, remen a ciriste m-cow un da-o un re ur-koob. ²⁷ Urege o geeste ut-ge, taase o caas to á. Urege ne wo un go ga ut-ge á, taase o ge ut-ge. ²⁸ Amba urege o geeste ut-ge, **ba'as-de** á, komo wan-ne'a ge'e ut-ge, **ba'as-de** á. Amba de ye ga ut-ge à yea su ur-koob de un nekette un hoog-mo un ye. Komo um conog um hebe no swo un ka koob-de.

²⁹ Or re ne yan-dor, rii-yo me ut-ma à, yo ka: A kus o-da ne un ka hono o-dak o á. Cin un m-moka, ya-ut-ge ye nome Wan-Koyan m-guw sa o zee ye ga ut-ge á. ³⁰ Yan-dor ye ro un tuk-mo ut-men à, ye warag sa o zee yett tuk-mo ut-men á, ye ro o-zak à ye warag sa o zee yan-tuk-mo ut-men. Komo yan-dor yan o ut-saw ye warag ye rott rii á. ³¹ Yan-dor ye ro m-senge mo morogse saw-to un hono o-dak à, taase ye she'et un 'wons-mo un to á, remen ka hono o-dak o a ro n-me un o à, o m-ta o.

³² Um conog no yage regen-o un bo no he m-she'et à. Wu ga ut-ge á wu ro un ess ur-hi be-de un Ma-to Shir ur-bon ne, bo wu he rwo un Wan-Koyan hoge m-rerem à. ³³ Amba wu ro ne ut-ge ne à, wu un ess ur-hi un saw-to un hon un ka dak-o, bo wu he rwo un ne'a un wu hoge m-rerem à. ³⁴ Barag-se un wu purgute o ka be-ut yoor. Komo ne'a wan-ba-ut-ge ko wan-ne'a, wu ro un ess ur-hi be-de un ma-ut Wan-Koyan ur-bon ne remen wu waragte ba m-kukop n-me o-wur o-kukt ne. Ne'a-wu ut-ge ne wu ro un ess ur-hi ko de ke ho-de be-de un saw-to un hono o-dak, bo wu he m-nom campo un wu hogute m-rerem à. ³⁵ Me un con no m-gu, remen no she'ette bo Wan-Koyan cone hun-ne ye un wu she'et à, ye nom wu m-guw un hur-ur gaan à. Me con no m-gakte be-de un nom un yo ken rii-yo ko yo ken yo á.

³⁶ Amba urege net nomog us-barag unze wu ro un nom un yo depe á be-de un wan-ne'a-wu wu ro ur-ryap à, komo con-to un wu ro m-bose, yage wu geet wu, **ba'as-de** á. ³⁷ Amba urege net zongsute ba wu ken wu un zee wu nom kaane, ba se wu gaag ut-ge á. Wu ro o-cow ne wu nomot yo wu cone à. Komo urege de wua hoksusse bop un hi un de un wu, har wu dek un hur-de un wu, wua ge wu á, to, to ka hond hond o to ro. ³⁸ Remen kaane, kaane ka cow-se us-yoor se ro ur-bon ne urege net zongsute wua ge wan-ne'a-wu wu

rō ųr-ryap à, wų nōmog rii-yo ųr-bon. Amba ųrege wų dek ųn hur-de ųn wų wųa ge ųt-ge á, wų nōmog rii-yo jiishe à. ³⁹ Taase ne'a-wų ųt-ge wonge ųn campō ųn wų ne á, ųrege campō ųn wų rō ųn hōog ne. Amba ųrege campō ųn wų marag, wų rō o-cōw ne, wų hur-de ųn wų cōne à, wų geet wų. Amba ko-yan-dor, he wų m-ga cot. ⁴⁰ Amba ųn hyan-ore, wųa jiish ųn hōge m-rerem wų she'ete kaane ba wų ųn ga ųt-ge. Me gwōt-o kaane **Kukt-o Shir** zee me ųm zee.

Bqr-ųs eer

Rii-yo m-re yo a seke pyo-o m-gir à

¹ Tō, ma-tō ųn rii-yo m-re yo a **seke** pyo-o m-gir à, a nepste kap-m na ya-ųs-nap-ye. Nap-ųs na rō ųn hante ųs-seş, amba was-m rō m-rwō **yan-dor Yeso** m-bo'ose. ² Kap wų rō m-hyan wų zee wų nepste rii à, tō har m-mōka wų nap yo depe wų nep á. ³ Amba myet bōn net-wų rō ųn cōn-tō Shir à, Shir nepste ųn wų ne. ⁴ M-mōka ma-tō ųn re ųn rii-yo m-re yo a **seke** pyo-o m-gir à, a nepste ųnze, m-gir mō rō ųn hō-mō rii á. Komo shir o o-nip o á, a nepste komo ųnze Shir gaan-o cot. ⁵ ųn hyan-o ųn ye ken ye, rem-ųs rō kōn deen se ye rō m-aag "shir-ye" à ųn "yan-koyan-ne" n-ton kō n-dak. ⁶ Amba na a nepse Shir gaan-o. Wų rō o-Tato, wų nōme kōyan komo remen ųn wų atte ųn hōog ne. Wan-Koyan, wan-gaan wų, komo Yeso **Kiristi**. Be-de ųn wų o komo Shir nōme kōyan, be-de ųn wų o komo a ya'ų na hōog.

⁷ Amba de ba kap yan-dor ye nape kaane á. Har m-mōka ye ken ye rō hyan m-gir nip-o, remen kaane da-o ye re'e yo a **seke** m-gir à, ye rō m-hyan sa o zee guw-mō shir-ye o-nip ye rō m-nōm. Barag-se ųn ye ųn hur-de ųn ye kapsurū ye ųnze ye nōmog ųr-ba'as. ⁸ Rii-yo a m-re à yoa hyokontū nō yow yow ųn Shir ne á. A taage ųn kōyan remen a yagute yo m-re á. Komo a kum rii, remen a reeg yo á.

⁹ Amba nōm nō ceen taase de ka keer-de ko-**yan-dor Yeso** warag cōw-yo rwō ųn wų ken wų rotte ųr-beeb be-de m-sher á wų nōm rii-yo wų nap kō Shir cōnog yo á. ¹⁰ Remen ye ken ye ye rotte ųr-beeb be-de m-sher á hyene wō, wō wų rō ųr-beeb ne be-de m-sher à, wō ųn re ųn rii n-me ųn pyo-o m-gir, tō ka ma toa rū ye har ye reet rii-yo m-re yo a **seke** m-gir à, komo yea sabre ųn hur-de ųn ye. ¹¹ Remen kaane ka nap-ųs ru se, se a wakte shi'it-de ųn kaps ųn wų ken kōyan-dor-wų, wų Yeso **Kiristi** mare remen wų à. ¹² Da-o nō ye rō m-rwō men-tō ųn ye m-naase ųn barag-se ųn ye ne à, nō nomte ųn or nō ne ųt-**ba'as**, kaane nō ųn nōme ųn **Kiristiur-ba'as**. ¹³ Remen kaane, ųrege re ųn rii-yo m-re a

rƳ Ƴr re ko-yan-dor nƳm **Ƴr-ba'as**, man do ti Ƴr-ap komo á, taasƳ Ƴm rƳ Ƴr re nƳm **Ƴr-ba'as**.

Bor-Ƴs jero

*Ƴr-beeb Ƴn senge-mƳ
Ƴn ko-yan-TƳm Yeso ne*

¹ ¿Me Ƴn ya mett Ƴr-beeb á? ¿Me ko-yan-TƳm **Yeso** wƳ ka á? ¿Me hyan Ƴ Yeso Wan-Koyan á. Ba remen senge-m re Ƴ ka nƳ waragte ye ma Wan-Koyan? ² Ƴrege me ko-yan-TƳm **Yeso** wƳ be-de Ƴn ye ken hun-ne á, ko-yan-TƳm **Yeso** Ƴm rƳ be Ƴn nƳ remen nƳ Ƴn dore Wan-Koyan Ƴn bu-yo ma-Ƴt re. Remen kaane, depete kƳwan wƳ nep cas ko-yan-TƳm **Yeso** wƳ Ƴm rƳ.

³ Shas-o re Ƴ ka be-de Ƴn ye rƳ m-cƳn ye nep kƳ me ko-yan-TƳm **Yeso** wƳ à. ⁴ ¿Tett keer-de Ƴn a ye'et te m-re m-swƳ ne Ƴn den-Ƴt nƳ á? ⁵ ¿Tett keer-de m-neke Ƴn ne'a te ne yan-dor ye rƳ Ƴt-ge ne à, ƳntƳn bƳ ye ka yan-TƳm-ye Yeso ye, Bitrus* Ƴn hen-ne Wan-Koyan ne nƳme á? ⁶ ¿KƳ de me Ƴn Barnabas ne, te ye he senge-mƳ Ƴn reegte Ƴn hi Ƴn te?

⁷ ¿Wan wƳ ne he guw-mƳ Ƴt-karma, ká da-de ne wƳ waragte reegte Ƴn hi Ƴn de Ƴn wƳ? Ka ye go o-kat à, rƳ m-re Ƴn hyo-ye ye go à da-Ƴ ka hyo-ye nene. Ka ye rƳ gut-de Ƴn ca à, rƳ m-swƳ m-yƳw mƳ Ƴn ka ca-ye. ⁸ TƳ ka ma-tƳ Ƴn net tƳ á. **Karamsa**-Ƴ Ƴ Shir Ƴ zee kaane. ⁹ Remen a geneste Ƴn **karamsa**-o **Mosa** a zee, "Taase o bite nu-Ƴ Ƴn na-yo Ƴt-kerem da-Ƴ yo door-mƳ Ƴn hyo á."† ¿Na-ye Ƴn ya Shir he m-was Ƴn ye ne Ƴn hon-de Ƴn ye cot bƳ wƳ zee kaane? ¹⁰ ¿Ká ma-tƳ na ye ka Shir rotte á? Rem na Ƴ Shir zette kaane. Remen depete ko-ya-tƳm Ƴn ko-ya-m-dor ne ye nom dish-Ƴ Ƴn gwuug-de Ƴn rii-yo o-kat. Yan-ko'ot Ƴn Ma-tƳ Shir depete ye re ye sƳ be-de Ƴn senge-mƳ Ƴn ye. ¹¹ Ƴrege te goƳg Ma-tƳ Shir Ƴn hur-Ƴr nƳ, tƳ, ¿yo ken caari-yo Ƴn rii-yo ka te cite bƳ te zee nƳ 'ye te rii-yo m-re Ƴn saw-tƳ m-cƳp ne bƳ ko-ya-o-kat rƳ ce-mƳ Ƴn hyo-ye Ƴn wƳ?‡ ¹² Ƴrege nƳ torog ye ruru nƳ Ma-tƳ Shir à, ¿te jiish ye Ƴn keer-de Ƴn nƳ nomotu te kaane á?

Kap Ƴn kaane ne, te gaktu nƳ á. Amba te dƳngute be-de Ƴn koyan otte ma-tƳ Ƴn rii-yo he wen Ƴn senge-mƳ Ƴn **Ma-to m-Rerem** tƳ ma **Kiristi** à. ¹³ ¿NƳ nap ka Ƴnze ya-m-senge Ƴn **Pyo-Ƴ Shir** káne ye he kum Ƴn rii-yo Ƴn re-mƳ Ƴn ye be-de Ƴn saw-tƳ a m-hante á? ¿Ya-m-senge komo Ƴn o-**hana** Ƴ **Ƴr-seke**, káne Ƴ ka ye he kum Ƴn gwuug-de Ƴn ye be-de Ƴn

* **Bor-Ƴs jero:5** 9:5 Ƴt-Girik: Kepas. † **Bor-Ƴs jero:9** 9:9 Hyen komo: Kara 25:4; 1Tim 5:18. ‡ **Bor-Ƴs jero:11** 9:11 Hyen komo: Roma 15:27.

rii-yo a hante ʋr-**seke** á?§ 14 Kaane tɔ rɔ komo, Wan-Koyan rwɔrɔg wu zee yan-senge-mo ʋn ko'ot ʋn **Ma-to m-Rerem** ye kum rii-yo ʋn reegte ʋn hoog-mo ʋn ye káne.*

15 Amba ko o-gaan me hwo ʋr-yish a nomotu me yo **karamsa**-o zee á. Komo me gen tɔ ka remen no nomotu me kaane m-moka á. Ay, jiište um mer, otte um taage ʋn ka gwɔn-mo. 16 Da-o me m-ko'ot à, me ʋn hoks m-gwɔn á, remen Shir gaktu me m-nom ká senge-mo ʋn ko'ot ʋn **Ma-to m-Rerem**. Komo man warag rii-yo ʋr-'won me yagu mo m-nom! 17 A ro zeege ʋn con-m re me m-nom ʋn ka rii-yo, um zeeru se Shir topk me. Amba remen Shir daagu me wu bopsu me ka senge-mo, remen kaane mett yo m-daag á. 18 To, ɔya ʋn yo ne rɔ top-o re? Ka zak-o me m-kum be-de ʋn rwɔr ʋn **Ma-to m-Rerem** à ba wu ken wu ʋn top á. Cip me con m-gakte yan-dor á, ye nak yo depe m-top ʋn ko-yan-ko'ot ʋn Ma-to Shir à. 19 Ko de nomte me ko-guw be-de ʋn hun-ne á, amba um muste hi ʋn de ko-guw be-de ʋn hun-ne, remen um wontutu ye be-ur **Kiristi**. 20 Da-o me ro be-de ʋn **Yahuda**-ne, um warguru untun ko-**Yahuda** remen um wontutu ye be-ur **Kiristi**. Da-o me ro be-de ʋn ye rɔ m-dore ʋn **karamsa**-o ʋn **Yahuda**-ne à, kaane me m-nom, (ko de nomte a gakte me ʋn dor-o ka **karamsa**-o á), amba remen um wontutu ye be-ur **Kiristi**. 21 Da-o me ro be-de ʋn ye rɔ **Yahuda**-ne á, ye rotte **karamsa**-o ʋn **Yahuda**-ne á um rwɔ'uru hi ʋn de be-de ʋn ye. ʋn ka cowo um re hi-de ʋn ye, har um wontute ye be-de ʋn **Kiristi**. Amba me jore **karamsa**-o Shir á. Um dorute **karamsa**-o **Kiristi**. 22 Be-de ʋn ye rotte m-'wons ʋn sher-mo ʋn ye á, um waraguru untun ko-yan-ba-m-'wons remen um wontutu ye be-ur **Kiristi**. Ee, um sengute um waragte ko yo ke rii-yo be-de ʋn ko wu ke net-wu remen um guut ye† um wontute ye be-ur **Kiristi**. 23 Myet me ʋn nom kaane remen ko'ot ʋn **Ma-to m-Rerem**, komo remen me ʋn yan-dor ne kumut rem-se ʋr-bon se Shir surte o-nu wu ya'as na à.

24 ɔAshi no baks be-de ʋn se'er-mo ʋs-rek, ya-ʋs-rek rɔ m-nom m-senge ye aragte or ʋn ye ne, amba wan-gaan wu cot rɔ ʋn kum m-yar? No ma sengu no ʋs-rek bo no he re ʋr-ho à.

25 Kap ya-m-se'er, ye rɔ ʋn yoose ʋn hi ʋn de ʋn ye bo ye he garamse ʋn hi ʋn de ʋn ye à. Ye rɔ m-nom kaane remen ye reet m-yar mo he m-tees à, amba mo ma na yar-mo mo m-ta mo á. 26 Remen kaane rek-o re o o-hwaa o á. Ba untun

§ **Bor-ʋs jero:13** 9:13 Hyen komo: Kara 18:1. * **Bor-ʋs jero:14** 9:14 Hyen komo: Mati 10:10; Ruka 10:7. † **Bor-ʋs jero:22** 9:22 ʋt-Girik: guug ye ken hun-ne ye.

ko-ya-m-dum wu rø m-wosor m-yo á. ²⁷ Amba wur-o re o me m-pu'us, um muutu o untun o un ko-ya-o-rek, remen o nomot yo depe à. Un ba kaane á, me o-gyer taase me komse rure un ye ken ye **Ma-to m-Rerem** to Shir me ne a mussu me hwa.

Bõr-us op

Nak ut-to mose us-toog ne

¹ Or re ne, me con to-to ke no rii-yo kore ya-n-ga-ye na o-kot reeno n-ga á. Shir ereg ye un kus-o o-ke'ente. Wu ro un co-o un ye. Komo wu rwuntute ye un ho-mo m-sa har un dak-o hwo'og-o rii-yo ci ye á.* ² N-me ut-ke'ente m-sa ne a yo'osu ye kap yan-dor **Mosa**. ³ Myet-mo un ye komo ye reeru ka rii-yo m-re yo Shir ya'ase ye un bu-yo ut-hyat à.† ⁴ Myet-mo un ye swooru ka ho-mo Shir ya'ase ye un bu-yo ut-hyat à. Kap mo un ye swoog be-de un ka ta'ar-o, mo Shir ya'ase ye un bu-yo ut-hyat à. Ka ta'ar-o ne sha-m **Kiristi** mo.‡ ⁵ Myet un kaane ne, Shir hoge rerem-mo un ye ken ye deen n-me un ye á, wu homuru ye o-kot.§

⁶ To, se ka rem-se un kor remen a nekt na ut-to, taase a nom rem-us yo-se bo ye nome à,* ⁷ ko komo a nome pyo-se m-gir m-guw bo ye ken ye nome à. Remen Ma-to Shir zeeg, "Ka hun-ne ye nomog biki-o m-re m-swø ne, komo ye inuru ye hewuru us-hew m-jiib."† ⁸ Taase a nom no o-ás bo ye ken ye be-de un ye nome à, har hun-ne dugu ur-kwooz us-tet [23,000] maruru ho-ur gaan.‡ ⁹ Taase komo a taks **Kiristi** bo ye ken ye nome, har yege-hwo hoomte ye à.§ ¹⁰ Taase a nom us-hwumug bo ye ken ye nome, har **wan-tom-wu Shir** wan-ho un hun-ne eestu ye à.*

¹¹ Ka rem-se koru ye à sha-mo ut-ma mo komo a un gen-to remen a kewestu na, na ye kom-de un ta-mo o-dak 'wosse à. ¹² Remen kaane urege o hyanag o eks m-'wons ne, to, nom ceen taase o hye. ¹³ Yatt meger-to wetu no m-kum to kuse ba a un nomo to net á. Shir ko-ya-o-nip-wu, wua yage a megertu no arge 'wons-m no á, amba be-de un ka meger-to, wua kutu no cow-yo m-posse remen no hokste m-dungune.

*Biki-o m-gir un Biki-o m-Pas
mo ma Wan-Koyan ne*

* **Bõr-us op:1** 10:1 Hyen komo: Rwuu 13:21-22; 14:22-29. † **Bõr-us op:3** 10:3 Hyen komo: Rwuu 16:35. ‡ **Bõr-us op:4** 10:4 Hyen komo: Rwuu 17:6; Qog 20:11. § **Bõr-us op:5** 10:5 Hyen komo: Qog 14:29-30. * **Bõr-us op:6** 10:6 Hyen komo: Qog 11:4. † **Bõr-us op:7** 10:7 Hyen komo: Rwuu 32:6. ‡ **Bõr-us op:8** 10:8 Hyen komo: Qog 25:1-18. § **Bõr-us op:9** 10:9 Hyen komo: Qog 21:5-6. * **Bõr-us op:10** 10:10 Hyen komo: Qog 16:41-49.

14 Remen kaane nȳ nay-ņe re, nȳm nȳ jȳ Ƴn gƳw-mȳ m-gir ne. 15 Mē nȳ m-gwȳt, gwȳt-ȳ Ƴn ya-Ƴs-nap. Dege nȳ hi Ƴn nȳ Ƴrege rii-yo mē m-rwȳr ȳ nip-ȳ. 16 Kȳ ibitte-de a ru'e o-kwƳm be-de Ƴn re-mȳ Ƴn Wan-Kȳyan ȳ, ashi, ȳde de ka rȳ m-hante atte m-warag gaan n-mē Ƴn hyȳ-m **Kiristi** mȳ a wƳƳse Ƴr-**seke** Ƴn mar-mȳ Ƴn wƳ rem na ȳ? Burȳdi-de a m-yotor komo ȳ, ȳde de ka rȳ na m-rwȳ a waragte gaan n-mē Ƴn wƳr-ȳ Ƴn **Kiristi** ȳ?† 17 A reeg nȳ ka burȳdi-de Ƴr-gaan na ye rȳ Ƴt-mȳor ne ȳ. Kaane kutute na wƳr-o gaan a rȳ, remen burȳdi-Ƴr gaan-de a re myet-m na.

18 Gwȳt nȳ hun-ņe ye o-**Isra**. Kap ka ye re yo a **seke** ȳ, gaan-ye rȳ Ƴn ȳr Ƴn ye ne be-de Ƴn re Ƴn **seke** tȳ a **seke** Shir Ƴn **hana-ȳ** Ƴr-**seke** ȳ.‡ 19 ȳYa Ƴn yo ne Ƴm ȳȳne m-rwȳr kane? ȳMē Ƴn zēē ȳ rii-yo a **seke** m-gir ȳ kashi Ƴn rii-yo? ȳKȳ m-gir yo ken rii-yo? 20 Ay, kȳ hiin, yo mē m-zēē ȳ yo rȳ, ka rem-se **ya-Ƴt-kȳt** ye a **seke** ba Shir ȳ. Komo, mē ȳȳn nȳ warag gaan Ƴn **ya-Ƴt-kȳt** ne ȳ.§ 21 Keer-Ƴr rȳ kȳȳn nȳ sƳƳt Ƴn ibitte-Ƴr Wan-Kȳyan, komo Ƴn ibitte-de **ya-Ƴt-kȳt** ne ȳ. Keer-Ƴr rȳ kȳȳn nȳ reet rii-yo m-re yo ma Wan-Kȳyan komo Ƴn yo Ƴn **ya-Ƴt-kȳt** ne ȳ. 22 ȳKȳ de sƳgƳm-yo atte Wan-Kȳyan WƳ hogute Ƴr-shoob bȳ **Isra**-ņe nȳme? ȳA Ƴn arag wƳ m-'wȳȳs ȳ?*

Nȳm nȳ kȳyan remen seps Ƴn Shir

23 Nȳ m-zēē, “Shir ya'ag yan-dor ye Ƴn wƳ beeb-de m-nȳm kȳyan” amba ba kȳ yo ke rii-yo rȳ Ƴr-bon ne ȳ. “Shir ya'ag yan-dor ye Ƴn wƳ beeb-de m-nȳm kȳyan” amba ba kȳyan ȳ rȳ m-gu hun-ņe ȳ.† 24 Taase o was Ƴn hi Ƴn du ne ȳ cot ȳ, amba o was Ƴn ȳr ru ne yan-dor komo.

25 Nȳm nȳ yo ka: Ti nȳ kap bȳ Ƴn rii-yo a m-baab be-de a m-baab m-ap ȳ, ba se nȳ cit ȳ, taase nȳ boog be-de kȳ ap-de rwƳƳne ȳ, bȳ hur Ƴn nȳa kaps nȳ ȳ. 26 Remen Ma-tȳ Shir zēēg, “Hȳno o-dak Ƴn rii-yo rȳ n-mē Ƴn ȳ ne ȳ myet tȳ ma Wan-Kȳyan tȳ.”‡

27 Ƴrege ko-yan-ba Ƴn dor banag nȳ re Ƴn rii-yo m-re, nȳ zee nȳa he, re nȳ myet bȳ a ya'u nȳ ȳ, ba se nȳ cikt ȳ, remen taase nȳ boog Ƴn ma-tȳ Ƴn sȳ ka rii-yo rwƳƳne ȳ, bȳ hur Ƴn nȳa kaps nȳ ȳ. 28 Amba Ƴrege wƳ ken wƳ zēēg nȳ, “Ka rii-yo gir-mȳ a penē yo.” Tȳ, taase nȳ ti ȳ, remen nȳ-se Ƴn ka wƳ rƳrƳ nȳ ȳ, komo taase hur Ƴn nȳ kapstē nȳ. 29 Baragse Ƴn hur-de Ƴn wƳ mette se ma nȳ se ȳ. Tȳ, wƳ ken wƳ

† **Bȳr-Ƴs ȳp:16** 10:16 Hyen komo: Mati 26:26-28; Mark 14:22-24; Ruka 22:19-20.

‡ **Bȳr-Ƴs ȳp:18** 10:18 Hyen komo: Rewi 7:6. § **Bȳr-Ƴs ȳp:20** 10:20 Hyen komo: Kara 32:17 (Ƴt-Girik). * **Bȳr-Ƴs ȳp:22** 10:22 Hyen komo: Kara 32:21.

† **Bȳr-Ƴs ȳp:23** 10:23 Hyen komo: 1Kor 6:12. ‡ **Bȳr-Ƴs ȳp:26** 10:26 Hyen komo: Bȳng 24:1.

a hoks m-zɛɛ “Remen ɔya ʊn ɔ barag-se ʊn hur-de ʊn wʊ ken wʊ hette mɛ m-kaps ʊn rii-yo ʊm cʊnsɛ ʊn mɛn-ʊt re?”
³⁰ ʊreɛ ʊm bɔmɔg Shir remen rii-yo m-re, ɔremen ya ʊn ɔ ka a hette mɛ ʊt-reeb ʊn remen rii-yo ʊm rɛ ʊn bɔngɔn-de Shir à?

³¹ To, kap ʊn ɔ ʊn rii-yo nɔ m-nɔmɛ à, kɔ yo nɔ m-re à, nɔm nɔ koyan remen seps-mɔ ʊn Shir. ³² Taase nɔ warag shi'it-de **ur-ba'as** be-de ʊn **Yahuda**-ne, kɔ yɛ rɔ **Yahuda**-ne á, kɔ hun-ne yan-dor ʊn Shir. ³³ Nɔm nɔ bɔ mɛ m-nɔm à. Mɛ m-senge ʊm ru'ut kowan hoɛ m-rerem n-mɛ ʊn kap ɔ ʊn rii-yo mɛ m-nɔm à, ba rii-yo ʊm cone à yo mɛ m-nɔm á, sɛ de remen hun-ne kap yɛ kumut gwʊ.

Bɔr-ʊs ɔp o-gaan

¹ Dɔrʊ nɔ sha-m re bɔ mɛ ʊn dɔre ʊn sha-m **Kiristi** à.*

Ur-yoos ʊn ma-tɔ ʊn hɔk ʊr-hi

² Mɛ nɔ m-bɔm remen nɔ mɛ m-baks be-de ʊn koyan, nɔ komo m-bɔp ʊn ka yoos-de deɛn, hond hond bɔ ʊm yoosu nɔ de à.

³ Amba ʊm cɔnɔg nɔ nep rii gaan: **Kiristi** wʊ rɔ co-ɔ ʊn ko wʊ ke neɛt-wʊ, campɔ komo wʊ rɔ co be-ʊr ne'a ʊn wʊ, Shir komo ɔ rɔ co **Kiristi**. ⁴ Myet bɔn campɔ-wʊ kɔne ʊs-kɔn kɔ rwɔr ʊn Ma-tɔ Shir hin de ʊn wʊ rɔ ʊr-toɔb ne à, wʊ yo'ogte ɔ ka hi-de ʊn wʊ. ⁵ Amba bɔn ne'a-wʊ kɔne ʊs-kɔn kɔ rwɔr ʊn Ma-tɔ Shir ba ʊn yere ʊn rii-de ʊr-hi, wʊ yo'ogte ɔ ka hi-de ʊn wʊ, ka rɔ kang-o gaan ʊn ne'a-wʊ a ɔre shi-se ʊn wʊ ne à. ⁶ ʊreɛ ne'a yagute yere ʊn rii-de ʊr-hi, tɔ, wʊ or hi-de ʊn wʊ ʊr-kuug. Amba rii-yo m'e yo ne'a or hi-de ʊn wʊ, remen kaane se wʊ yere rii-de ʊr-hi. ⁷ Da-ɔ campɔ rɔ ʊt-ma ʊn Shir ne à, wʊ hede hɔk ʊn hi-de ʊn wʊ á, remen wʊ wʊ a hwoone sha-mɔ Shir ʊn ká seps-mɔ ne. Amba ne'a seps-mɔ ʊn campɔ mɔ.† ⁸ Remen campɔ wʊ a takne m-nɔm, ba be-de ʊn ne'a-wʊ rwuune á. Amba ne'a-wʊ ʊr-takan, n-mɛ ʊn campɔ-wʊ rwuune. ⁹ Komo a nɔm campɔ remen ne'a á, sɛ de ne'a-wʊ a nɔmɛ remen campɔ.‡ ¹⁰ Remen kaane sɛ ne'a yerete rii-de ʊr-hi a hyenet gos-to wʊ ya'e campɔ à, remen **yan-tɔm-ye Shir** rɔ wʊ m-gwɔt.

¹¹ Myet ʊn kaane ne, n-mɛ ʊn Wan-Koyan, ne'a ba pegesse wʊ rɔ be-de ʊn campɔ á. Kaane komo, campɔ ba pegesse wʊ rɔ be-de ʊn ne'a á. ¹² Kɔ de nomte ne'a-wʊ ʊr-takan wʊ ʊn rwuun be-de ʊn campɔ-wʊ ʊr-takan à, amba m-mɔka, kap campɔ-ne, ne'a-ne mate yɛ, amba koyan be-de

* **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:1** 11:1 Hyen komo: 1Kor 4:16; Piri 3:17. † **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:7** 11:7 Hyen komo: Taka 1:26-27. ‡ **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:9** 11:8-9 Hyen komo: Taka 2:18-23.

Shir yo rwiɔne. ¹³ Gwɔt nɔ nɔ hyen ʉn hi ʉn nɔ, ʒnɔmɔg ʉr-bon ne'a kon Shir hi-de ʉn wu rɔ ʉr-hek? ¹⁴ Rii-yo m-'e yo campo-wu yage hi-de ʉn wu ba o-or, ʉrege hi-ʉs se ʉn wu rɔ m-seeb ne. ¹⁵ ʉrege ne ne'a rɔ ʉn hi-se m-seeb ne kashi ʉn rii-yo be-de ʉn wu o-zak ne, remen a ʉn nomo wu ʉs-shi remen hɔk ʉr-hi. ¹⁶ ʉrege ne wu ken wu ɔnɔg hante o-nakante ʉn tɔ ka ma-tɔ, yo ʉm he hoks m-zee à yo rɔ, yatt yo ken ɔw-yo yo arge kaane be-de yan-dor kap á.

Rɛ ʉn Rii-yo m-rɛ yo ʉn

Biki-ɔ m-Pas yo ʉn Wan-Koyan

¹⁷ N-me ʉn ka ma-tɔ ʉm ɔne m-rwɔr m-mɔka à. Me bɔm nɔ á remen mɔrɔg ʉn nɔ de ʉr-hi de á. Da-ɔ nɔ mɔrge, rem-ʉs sɔ-se rɔ m-rwiɔn á se de rem-ʉs yo-se. ¹⁸ ʉr-takan cas, ʉm hogute n-hɔn n-hɔn nɔ ro be-de ʉn mɔrɔg-ʉr nɔ yan-dor, ʉm hogute a zee purug-ʉr rɔ kon be ʉn nɔ, har ʉm ro dekste tɔ ken ma-tɔ ʉm hoge à. ¹⁹ Nɔ m-wong ʉn hi ʉn nɔ kur-ʉt ʉt-kur remen nɔ kututɛ hun-ne ʉnze kur ʉn nɔ jiishte kɔ de ke kur-de. ʉ depe kaane á. ²⁰ Ba remen nɔ reet Rii-yo m-rɛ yo m-Pas yo ʉn Wan-Koyan nɔ mɔrgute á. ²¹ ʉm nepste ʉn tɔ ka ne remen be-de ʉn rɛ ʉn Rii-yo m-rɛ yo m-Pas yo ʉn Wan-Koyan, kɔ wu ke wu rɔ m-hɔr remen wu reet rii-yo m-rɛ yo ʉn wu ba wu ʉn 'ya ye ken ye. Remen ʉn kaane ye ken ye rɔ m-ji m-mer, ye ken ye ne se ye swɔɔg swɔ-m ho ye. ²² ʒNɔtt den-tɔ nɔ hette m-she'et nɔ re nɔ su n-me tɔ á? ʒKɔ komo nɔ ʉn hyan ɔ hun-ne yan-dor ye Shir ba rii á, ɔ notte ʉn rangse ʉn koob-ne? Tɔ, ʒre ʉm he nɔ m-zee ne ʉn tɔ ka? ʒʉm bɔm nɔ ʉn tɔ ka? Ay, man bɔm nɔ á.

Rii-yo hante atte m-rɛ Rii-yo m-rɛ

yo ʉn Biki-ɔ m-Pas yo ʉn Wan-Koyan à

²³ Ka rii-yo ʉm ya'asu nɔ komo à, be-ʉr Wan-Koyan ʉm gɔksune yo. Yeso Wan-Koyan ká tet-mɔ a bɔpsutu wu ʉn kom-tɔ ʉn yan-yage-tɔ ʉn wu à, wu dekurɔ ʉr-burɔdi. ²⁴ Bɔ wu komte ʉr-bongon ha-mɔ Shir à, wu argu m-bosor, wu zee, “O ka wur-o re ɔ, ɔ a ya'ase rem nɔ à. Sengu nɔ m-nɔm kàane remen nɔ ma'astú me m-baks.” ²⁵ Kaane komo bɔ ye reese à, wu mossuru ʉr-ibitte wu zee, “Ka ibitte-de swɔr o-nu pu-ɔ, ɔ ʉn hyó-m re. Nɔm nɔ kàane kɔ ɔ ke da-ɔ nɔ ine m-swɔ, remen nɔ ma'astú me m-baks.”[§] ²⁶ Remen koyanda nɔ ine rɛ ʉn ka burɔdi-de, m-swɔ ne ʉn ka ibitte-de nɔ ɔ ká ʉn kɔ'ot ʉn mar-m Wan-Koyan har wu muunte.

§ **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:25** 11:25 Hyen komo: Rwiɔ 24:8; Irmɔ 31:31-34; Rwiɔ 24:6-8.

*Rɛ ʉn Rii-yo m-rɛ
yo ʉn Biki-ɔ m-Pas
yo ʉn Wan-Koyan ba m-depe*

²⁷ Remen kaaneɛ bɔn wu rɛ ʉn ká burɔdi-de à, kɔ wu swɔ ʉn ká ibitte-ur Wan-Koyan de ba m-depe à, ka net-wu wu nomog **ur-ba'as** be-de ʉn wur-o Wan-Koyan ʉn hyó-mɔ ʉn wu ne. ²⁸ Sɛ de ko wu ke wu cekerse hi ʉn du ʉn wu, ká da-de wu reet ká burɔdi-de wu sɔ ʉn ka ibitte-de. ²⁹ Kap bɔn wu rɛ ká burɔdi-de, wu sɔ ʉn ká ibitte-de ba m-sekemse ʉn wur-o **Kiristi** à, wu sɔute hi ʉn du ʉn wu piish ut-ma. ³⁰ O hante ye ken ye rotte be ʉn nɔ ba m-'wɔns, ʉs-gom ne, ye ken ye har ye mereste. ³¹ Amba ʉrege a cekersute hi ʉn na, Shir hede na piishe ut-ma á. ³² Wan-Koyan ya'ag na ur-koob remen wu ja'asté na. Wu ʉn nom kaaneɛ remen wua piishi na ut-ma ragaan ʉn hono o-dak ne á.

³³ Remen kaaneɛ ɔr re ne, yan-dor, da-ɔ nɔ mɔrge nɔ reet Rii-yo m-rɛ yo m-Pas yo ʉn Wan-Koyan nɔ waase ɔr nɔ ne. ³⁴ ʉrege ne wu ken wu rɔ ʉn hoge ʉn mer wu reesune rii-yo m-rɛ cin o-hur, taase wu nekne hi ʉn de ʉn wu piish-de ut-ma da-ɔ nɔ mɔrge.

Ma-tɔ kuse komo à me habe man buse nɔ tɔ m-rure.

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor

M-yar deen mɔ Kukt-ɔ Shir ya'ase na à

¹ Tɔ, m-mɔka komo ɔr re ne ʉn ma-tɔ ʉn yar-mɔ **Kukt-ɔ Shir** rɔ m-'ya à, me con nɔ ma'as ʉn koob-de ʉs-ɔp ne á. ² Nɔ nepste da-ɔ nɔ ro yan-ba ʉn dor á, a egussutu nɔ, nɔ cuwut guw-mɔ ʉn gir-mɔ rotte hoog á komo mɔ rɔ tep á. ³ Remen kaaneɛ ʉm conog nɔ nep bɔ nɔ he m-daag yo rɔ nip-ɔ Shir à. Yatt-wu **Kukt-ɔ Shir** rɔ m-dorutte wu he pyap ʉn Yeso á. Komo yatt-wu he m-zee, "Yeso Wan-Koyan wu á," se wu **Kukt-ɔ Shir** rɔ m-dorutte à.

⁴ Tɔ, yar-mɔ ʉn **Kukt-ɔ Shir** rɔ kon go-ʉs-go, amba **Kukt-ɔ Shir** o-gaan, ɔ rɔ mɔ m-'ya ʉn hun-ne. ⁵ Cow-ʉs rɔ kon n-hon n-hon se ʉn nom m-senge, amba Wan-Koyan gaan, wu a m-nome m-guw. ⁶ Shir rɔ ʉn nom ʉn senge-mɔ ʉn wu be-ur na ʉs-cow n-hon n-hon ʉn hoog-m na. Amba Wan-Koyan wan-gaan, wu rɔ myet-m na ʉn ya-ur-beeb ʉn nom mɔ ʉn ká senge-mɔ kap.

⁷ Shir rɔ ʉn 'ya ʉn kɔ wu ke ko-yan-dor-wu Kukt-ɔ ʉn wu, remen kowan wu guut **yan-dor Yeso**. ⁸ Ye ken ye **Kukt-ɔ Shir** ya'ag ye yar-mɔ ʉn weer-se Shir, be-de ʉn ye ken ye komo a ya'ag ye nap ʉn yo Kukt-ɔ kutu ye à, ʉn ká Kukt-ɔ gaan-ɔ. ⁹ Wu ken wu komo a ya'ag wu yar-mɔ m-sheer o-nip ne be-de ʉn ká Kukt-ɔ. Wu ken wu komo a ya'ag wu yar-mɔ

un taas ūs-gom un ká Kukt-o. ¹⁰ Wū ken wū komo a ya'ag wū yar-mō un nōm un rem-se ūt-hyat, wū ken wū komo kō'ot un ma-tō rwūūnē be-de Shir à. Shir rō m-'ya un wū ken wū nap-se un nap un ūrege kukt-o Shir o, wū ken wū nap-se tēp un rem-ūt hōr-tō go-ūs-go, wū ken wū komo muut m-rwōr un yo a rwōrē un rem-ūr hōr-de à. ¹¹ Kap Kukt-o gaan-o rō m-wong un ka yar-mō. Ka Kukt-o rō m-daag un yar-mō o he 'ya un kō wū ke net-wū.*

Myet-m na dok-tō un wur-o gaan-o

¹² Wur-o un net rō ūt-dok nē, amba ka dok-tō nōmē ka wur-o o-gaan o. Tō, kaanē **Kiristi** rō.† ¹³ Remen kap-m na un Kukt-o gaan a yo'ostū na m-hō ha-mō un wur-o gaan, kō **Yahuda**-nē kō yē rō **Yahuda**-nē á, kō gūw-nē kō yakar kap-m na a rwō'og na m-wong un ka Kukt-o gaan-o.

¹⁴ O-wur ba dok-ūr gaan-de á, o rō ūt-dok nē deen. ¹⁵ Ūrege na-o zēeg, "Mē kom-o á, remen kaanē mē dok-de o-wur de á." Tō ka a wēn o m-warag dok-de o-wur á. ¹⁶ Kaanē komo ūrege tō-o zēeg, "Mē yish-de á, remen kaanē mē dok-de o-wur de á," tō ká wēn o m-warag dok-de o-wur á. ¹⁷ A ro zēege hōn o-wur kap yish-de, ¿un yan a roa hōge? A ro zēege hōn o-wur caari-o o-tō o, ¿un yan a roa hōge wus? ¹⁸ Amba Shir nōmog wur-ūt na dok-ūt-dok, komo wū rū kō de ke dok-de be-de wū cone à. ¹⁹ A ro zēege hōn o-wur dok-ūr gaan-de, o roa warag o-wur á. ²⁰ Eē, dok-ūt rō kōn deen, amba wur-o gaan-o.

²¹ Cōw-o rō kōn yish-de zeet o-kom, "Hō-m re rō kōn un wō nē á," kō komo hi-de zeet ūs-na, "Hō-m re rō kōn un wō nē á." ²² Husse tō ka ma, ká dok-de a m-hyan a zee dett m-'wōns á, tō de jīishe ūr-bon. ²³ Dok-tō o-wur komo tō a m-hyan a zee tō wōo or un tō nē ūr-bon á tō a jīishe m-seps. Kaanē komo dok-tō rotte bon-de m-gwōt un wur-ūt na á, a tō m-hōk. ²⁴ Tō ken dok-tō ba se a nomotē tō kaanē á. Amba Shir nōmog o-wur be-ūr gaan bō a he m-gwōt a seps tō ken dok-tō rotte m-'wōns á. ²⁵ Shir un nōm káanē remen taase kōob-de un gam-o ūr-hi she'et n-mē o-wur, se de dok-tō o-wur was un or un tō nē ragaan. ²⁶ Remen kaanē ūrege dok-ūr gaan hōgūte m-hoog, kap tō ka dok-tō rō m-swō ūr-kōob un de nē. Kaanē komo ūrege a bōmog dok-ūr gaan, myet-o un tō ka rō un nōm o-zak.

²⁷ M-mōka kap nō wur-o **Kiristi** o. Kō wū ke komo be-ūr nō dok-de un wū de. ²⁸ Ogom-de un dok-tō Shir rwō'e un wur-o un yan-dor yē un wū à tō ká:

* **Bōr-ūs op ūs-yoor:11** 12:4-11 Hyen komo: Roma 12:6-8. † **Bōr-ūs op ūs-yoor:12** 12:12 Hyen komo: Roma 12:4-5.

Ūr-takan, **yan-Tōm Yēsō.**

Yoor, **yan-Rwōr un Ma-tō Shir.**

Tet, ya-ūr-Yoos.

Nass, yan-nōm un rem-se ūt-hyat.

Taan, yan-yar-mō un taas ūs-gōm.

Cind, yan-Gwū.

Ta'yoor, yan-gūt-de ya-m-senge-mō un yan-dor.

Eer, yan-cep un rem-ūt hōr-tō gō-ūs-gō.‡

29 ¿Kō wū ke ko-**yan-Tōm Yēsō** wū? ¿Kō wū ke ko-**yan-**

Rwōr un Ma-tō Shir wū? ¿Kō wū ke ko-ya-ūr-Yoos wū?

¿Kō wū ke ko-yan-nōm un rem-se ūt-hyat wū? 30 ¿Kō wū

ke ko-yan-yar-mō un taas ūs-gōm wū? Ay, ¿Kō wū ke ko-

ya-m-cep un rem-ūt hōr-tō wū? ¿Kō wū ke a hoks m-muut

m-rwōr un yo a rwōrē un rem-ūr hōr-de? Ay. 31 Nōm nō

dish-ō un yar-mō jiishe à.

Komo man kutu nō cōw-yo jiishe ūr-bon à.

Bōr-ūs op ūs-tet

M-was

1 Kō un hoks nap un tēp

un rem-tō un hun-nē hōr-ye un tō

un **yan-tōm-ye Shir** nē,

amba ūrege mē m-was un ōr re nē á,

un waragte ō ká untun o-jeger yo

un zaaz-ō o-hwaa,

kō nē o-kanga ō un kaas un hun-nē ūt-tō o-zaaz.

2 Kō mē un yar-mō un kō'ot un ma-tō rwūūnē be-de Shir nē

à,

un nep komo rii-yo rō wukusse à,

un nep komo hōn ūs-nap kap.

Komo mē m-sher nē deen,

mō wōō wugur ūt-haag à,

amba mēt m-was á, tō,

mē rii-yo á.*

3 Kō un ya'as kap ō

un rii-yo un rōtte à,

remen un reegtutē koōb-nē,

Un ya'as wūr-o re a tūks,

Ūrege mēt m-was á,

ai kap tō ka tōa gu mē á.

4 Was-mō rō m-hante m-mō ūr-hur, ūr-'wōn nē.

Was-m rō m-hante ūr-shoob á,

gwōn-m rō kōn á, kō nū-mō ūr-hi á.

‡ **Bōr-ūs op ūs-voor:28** 12:28 Hyen komo: Apis 4:11.

13:2 Hyen komo: Mati 17:20; 21:21; Mark 11:23.

* **Bōr-ūs op ūs-tet:2**

5 Jaks ʉr-hi rɔ kɔn á.

Was-m rɔ ʉn cʉne ʉn hi ʉn de ʉn mɔ á.

Was-m rɔ m-hante o-sugum á,

Was-m rɔ m-hum

ʉr-ba'as ʉr-hur á.

6 Was-m rɔ ʉn hoge ʉn rɛrem-mɔ

ʉn mɛn-ʉt jaas-tɔ á,

amba mɔ rɔ ʉn hoge-m rɛrem-mɔ ʉn a rur o-nip.

7 Was-m rɔ ʉn hante ʉn 'mɔ ʉr-hur

be-de ʉn kɔ yo ke rii-yo.

Was-m rɔ m-hante m-sher n-mɛ ʉn koyan,

Was-m rɔ m-hante o-saktɔ

ʉn hwɔ ʉr-hur nɛ be-de ʉn koyan.

8 Was-m rɔ m-ta á har da-ɔ ba m-ta.

Amba kɔ'ɔt ʉn ma-tɔ rwuʉne be-de Shir à a tees,

Nap-ɔ ʉn rem-ʉt hɔr-tɔ komo tɔa ege,

ʉs-nap sea tees.

9 O-nip nap-ʉs na shiishe se á,

Komo yo Shir nape à, a hoks yo m-nap kap á.

10 Da-ɔ shiishe woone,

ká yar-mɔ mɔ rɔ

Shiishe se á

mɔ argu m-ta.

11 Da-ɔ ʉm ro wà à,

ʉm ro ʉn nɔm ʉt-ma

ʉntun tɔ ʉn wà,

ʉm ro ʉn nɔm ʉs-barag ʉntun se ʉn wà,

nap-ʉs re ʉntun se ʉn wà.

Amba da-ɔ ʉm woɔ net sek-wu à

ʉm yaguru rem-se ma wà.

12 Remen kaane, m-mɔka,

Rim rim a m-hyan

ʉntun ʉr-madipi,

Amba ka hɔ-de woone

ka da-de a he m-hyan cas.

M-mɔka nap-ʉs re ba shishe-se á,

amba ká hɔ-de woone

Man nep koyan hond hond

bɔ Shir napu me à.

13 Tɔ, rem-ʉs tet rɔ kɔn se rɔ:

Shɛr o-nip,

O-saktɔ nɛ,

M-was nɛ,

amba yo jiishe kap à yo rɔ m-was.

Bōr-ūs op ūs-nass

*Yar-mo ūn cep ūn rem-ūt hōr-to
 ūn ko'ot ūn ma-to rwuune
 be-de Shir ne à*

¹ Sengu nō m-was ūn or nō ne, komo nō nom dish-o ūn yar-mo Kukt-o rō m-'ya à. Yo jiishe à, yo rō nō nom reeb-o ūn ko'ot-o ūn ma-to rwuune be-de Shir à arge ko mo ke yar-mo à. ² Urege yar-m nō mo ūn nap ūn tep mo ūn rem-ūt hōr-to, Shir-o o he nome ut-ma, ba hun-ne á, remen yea hoks m-nap ūn yo wō m-rwor á. Ūn beeb-de o-Kukt o rō ut-ma. ³ Amba wu rō ūn ko'ot-o ūn ma-to rwuune be-de Shir à rō m-gu ūn ye ken ye m-bo'ose be-ur Wan-Koyan. Wu 'ye ye jaab-o ut-men wu gwu'urse hur-de ūn ye. ⁴ Wa-m-teper ūn rem-ur hōr-de hi ūn de ūn wu o wu rō m-bo'ose. Amba wu rō ūn ko'ot-o ūn ma-to rwuune be-de Shir à yan-dor ye wu rō m-bo'ose. ⁵ To, ūm conog a zee kap-m nō, nō tep ūn rem-ūt hōr-to. Amba ūm jiishte m-con a zee nō ye rō ūn ko'ot-o ūn ma-to rwuune be-de Shir à. Wu rō ūn ko'ot-o ūn ma-to rwuune be-de Shir à, wu aragte wu rō ūn cep ut-ma ūn rem-ur hōr-de à, se de urege wa-m-muut m-rwor ūn yo wu rwore à rō kon remen hun-ne **yan-dor Yeso** bo'osute.

⁶ To, or re ne, urege ūm woobute ūm sengu nō m-tepse ūn rem-ur hōr-de, zyā yo he nō m-gu? Amba urege ūm rurute nō yo Shir kute me à, ko ūm kutu nō kashi ūs-nap, ko ūm rurū nō yo Shir zee à, ko de ken yoos-de, yo yo he nō m-gu. ⁷ Hond hond-o bo rem-se ba ūn hoog rō à, untun rem-se a m-hur à, untu o-sherewa ko ur-moro. Urege cor-o ūn to rwuun kár kár á, zre net he m-nom ne wu nept sep-o a takne à? ⁸ Urege wa-m-hur o-kar o ur-gun wu hur o bo a he o m-hoge á, zre ne karma-ne he m-nap a ak ye remen ur-gun ne? ⁹ Kaane o komo to rō be ūn nō. Urege nō cek ut-ma ūn rem-ur hōr-de de a nape á, zre a he m-nom a nept yo o cone à? Nō rworog o ka ut-ma be-de ūn ba ūn net. ¹⁰ Rem-ūt rō kon ūn hono o-dak go-ūs-go, ko de ke komo de rō ur-bon ne be-de ūn ye rō to m-nap à. ¹¹ Urege me nap rem-de wu ken wu rō m-cep á, wu ko-hamat-wu be ūn de, komo me ko-hamat-wu be-de ūn ká net-wu. ¹² Kaane komo to rō be ūn nō. Bo nō ūn hoob-o ūn kum ūn yar-mo o-Kukt à, kon nō Shir o 'ye nō rem-se he m-gu ūn yan-dor à.

¹³ Remen kaane, kap wan-cep ut-ma ūn rem-ur hōr-de, se wu konog Shir 'ye wu nap-se ūn muut m-rwor ūn yo wu cepe à, remen wu rurute ye ka yo wu cepe ūn de ka rem-de à. ¹⁴ Urege ūm konog ūs-kon ūn rem-ur hōr-de, kukt-o re o kone ūs-kon, amba hur ūn de de kum rii á. ¹⁵ To, zyā ūm he m-nom? Man kon ūn bu-yo o-kukt komo man kon ūn

gom-to nape à un hur un de. Man hu sep-to un bongon-de Shir un kukt-o re, komo man hu un gom-to um nape à un hur un de. ¹⁶ Remen wọ bume Shir o-kukt un hond un o cot, ize ne ka ye nape yo wọ m-nom á he bom un Shir un wọ ne? ize ne ye he wọ m-tose bongon-de Shir ba ye un nap yo wọ m-rwor á? ¹⁷ Nip-o, da-o wọ ro un bongon-de Shir un un rem-ur hor-de, ro ur-bon ne. Amba urege hun-ne hor-ye nap yo wọ m-rwor á, de ro ye un gu á.

¹⁸ Um bomog Shir remen um aragte myet-m nọ cep ut-ma un rem-ut hor-to. ¹⁹ Amba be-de un morog-de un hun-ne yan-dor, um jishte m-con um rur gom-ut taan-to hun-ne nape à to he ye m-gu à, otte um rur ut-gom dugu-ųs ęp [10,000] un rem-ur hor-de à.

²⁰ Or re ne, yage nọ nomot ųs-barag untun yan-yakar mosse m-yar ne mọ **Kukt-o Shir** ro m-ya à. Se de, nom nọ ųs-barag untun sek-ye un gon ka ma-to. Urege nọ conog m-warag untun yan-yakar, nom nọ men-ut jaas-to hiin hiin untun bọ yan-yakar ro m-nom á. ²¹ Gense to ro n-me un gen-mọ un Ma-to Shir: Yawe zee,

“Man nome hun-ne re ut-ma un rem-ut hor-to,
komo un gop-to un hamat-ne ne,

Amba kap un kaane ne, ye ke'e ma-ut re ut-to á.”*

²² To ashi, nọ hyanag cep ut-ma un rem-ur hor-de napa-o ba remen yan-dor á, amba remen yan-ba un dor o. Wa un k'ot un ma-to rwuune be-de Shir à remen yan-dor o, yanze yan-ba un dor á. ²³ Remen kaane, urege yan-ba un dor kọ hun-ne ye nape ka rem-se á haante be-de un morog-ur nọ, komo ye hoguru kowan ro m-cep ut-ma un rem-ur hor-de, ye zee nọ ya-o-zungo ye. ²⁴ Amba urege ko-yan-ba un dor, kọ net-wu wu nape ka rem-se á, haante be-de un morog-ur nọ, komo wu hoguru **yan-dor Yeso** m-rwor Ma-to Shir. Myet-m ka ma-to a ci hur-de un wu har wua nep unze Shir a piishi wu ut-ma remen men-ut jaas-to un wu. Wu hoob m-waktune be-de Shir. ²⁵ Un nom-mọ un kaane wu he m-kwukt n-dak, wu m-rwor rii-yo ro wukusse n-me un men-to un wu à, wua zee, “O-nip Shir ro be-ur nọ!”

A bum Shir bọ depe à

²⁶ To, or re ne yan-dor, a kups nọ kutt yo me m-rwor à: Da-o nọ karge, wu ken wu ro un hu un sep-to un bongon-de Shir, wu ken wu ur-yoos, wu ken wu ur-pees un yo Shir kute wu à, wu ken wu tep-o un rem-ur hor-de, wu ken wu wakse m-rwor un yo a rwore à, se de nom nọ koyan remen kowan

* **Bqr-ųs ęp ųs-nass:21** 14:21 Hyen komo: Isha 28:11-12.

wƳ bȳ'ȳsƳtȳ. ²⁷ Ƴreęe har ye ken ye a cep Ƴt-ma Ƴn rem-Ƴr hȳr-de, taase ye pes hun-ņe yoor kȳ tet, komo ye nom n-gaan n-gaan, wƳ ken wƳ wakse yo ye rwȳre à. ²⁸ Ƴreęe ne ko-wan-wakse Ƴn ka tȳ ka neƳ-wƳ rȳ m-rwȳr rȳ kon á, depete ka wƳ rȳ Ƴn cep Ƴt-ma Ƴn rem-Ƴr hȳr-de à wƳ res temb n-me Ƴn hun-ņe yan-dor. WƳ nome hi Ƴn de Ƴn wƳ Ƴt-ma Ƴn Shir ne bȳ Ƴn ȳ cot.

²⁹ Yan-ko'ȳt Ƴn ma-tȳ Shir komo nen yoor kȳ nen tet ye he nom Ƴt-ma, ye ká hongse yo a rwȳre à. ³⁰ Ƴreęe komo Shir peesƳte wƳ ken wƳ, wƳ rȳ kanȳ tara à, ka ma-tȳ tȳ ka neƳ-wƳ rȳ m-rwȳr à, tȳ, ká wƳ rȳ tep à se wƳ res temb. ³¹ Be-de Ƴn nom Ƴn kaane ka ye rȳ m-rwȳr Ƴn Ma-tȳ Shir à, ye a kum hek-de m-rwȳr gaan n-gaan, har kȳwan kumut Ƴr-yoos Ƴn jaab-ȳ Ƴt-men ne. ³² Baks nȳ Ƴnze hun-ņe ye rȳ m-rwȳr Ƴn Ma-tȳ Shir à, ye hoksussƳte kȳkt-ȳ Ƴn ye komo ye a hoks m-wase Ƴn da-ȳ Ƴn ye. ³³ ȳ ka nip-ȳ remen Shir na ba Shir ȳ Ƴn durumse Ƴn na wƳ á, amba wƳ ko-yan-m-gwƳgwƳ-wƳ.

Kaane tȳ rȳ komo be-de Ƴn kap ȳ Ƴn hun-ņe yan-dor. ³⁴ Depete ne'a-ņe she'et temb n-me Ƴn mȳrȳg-de yan-dor. Ƴdepe ye cep Ƴt-ma á. Se de ye dȳre, bȳ **karamsa-o Mosa zee** à. ³⁵ Ƴreęe ye rȳ Ƴn yo ken rii-yo o-cot yo ne, ye cit campo Ƴn ye ne o-hur. Remen rii-yo m'e yo ne'a-ņe cep Ƴt-ma n-me Ƴn mȳrȳg-de hun-ņe yan-dor.

³⁶ Nȳ ye rȳ co-ȳ m-ko'ȳt Ma-tȳ Shir be-de Ƴn hun-ņe Ƴn hono o-dak á. Nȳ ye nape Ma-tȳ Shir hon Ƴn nȳ á. Hun-ņe deęe Ƴn tȳ ken be-tȳ gokste Ma-tȳ Shir. ³⁷ Ƴreęe wƳ ken wƳ muute hi Ƴn de Ƴn wƳ ko-yan-rwȳr Ƴn Ma-tȳ Shir, kȳ komo wƳ muut hi Ƴn de Ƴn wƳ kȳwan **Kukt-ȳ Shir**, wƳ nep Ƴnze, ká yo me nȳ m-gene à ma-Ƴt Wan-Kȳyan tȳ Ƴn hi Ƴn de Ƴn wƳ. ³⁸ Ƴreęe komo wƳ ken wƳ hwȳ tȳ Ƴr-hur á, wƳ ma a huƳ wƳ Ƴr-hur á.

³⁹ Remen kaane, ȳr re ne, nom nȳ gȳp-de Ƴn rwȳr Ƴn Ma-tȳ Shir. Taase komo nȳ wen cep Ƴn ma-tȳ Ƴn rem-Ƴt hȳr-tȳ á. ⁴⁰ Se de nȳ nom kȳyan bȳ depe à, hond hond komo.

Bȳr-Ƴs ȳp Ƴs-taan

Kiristi inete Ƴt-marimar

¹ M-mȳka komo, ȳr re ne, man baksƳ nȳ **Ma-tȳ m-Rerem** tȳ Ƴm rƳrƳ nȳ n-ga à, nȳ gokstƳ tȳ, nȳ tȳ komo m-dȳre. Remen kaane sher-m nȳ rȳ m-bȳse. ² Komo Shir a gu nȳ Ƴn bƳ-yo Ƴn ka **Ma-tȳ m-Rerem** tȳ, Ƴreęe nȳ gokste kom-Ƴt yoor. Ƴn ba ka á, sher-m nȳ be-Ƴr **Kiristi** mȳ waragte hwaa.

³ Ƴm bȳbsussƳte nȳ rii-yo jiishe à, komo yo a bȳbsƳ me à, Ƴnze: **Kiristi** marag remen **ba'as**-Ƴt na, bȳ ģen-mȳ Ƴn Ma-tȳ

Shir rwęřę à.* ⁴ A jęk wų komo a 'yons wų ųn hę-ųr atette-de, bę ġen-mę ųn Ma-tę Shir rwęřę à,† ⁵ Bitrus‡ hyanag wų komo ka ęp ųn nen yoor-ye [12] hyanag wų.§ ⁶ Ka da-de nę, yan-dor ye ųn wų arę zungu-ųs ųs-taan [500] ye hyanag wų da-o o-gaan, be-de ųn ye komo ye ken ye kusse deen har m-męka ųn hęę nę, amba ye ken ye mereste. ⁷ Ka da-de nę **Yakubu** hyanag wų, komo kap ka yan-tęm ye hyanag wų. ⁸ ųr-kęm komo, ųm hyanag wų ųn hi ųn de, a ųn nom kaane sa o zee mę net-wų, wų a mate da-o depe á.*

⁹ Remen mę wų jiishe ųs-rek be-de **yan-Tęm Yeso**, mę bo'os ma a eeg mę ko-**yan-Tęm Yeso** á, remen ųm reesute hun-nę yan-dor ę Shir ųr-kęęb.† ¹⁰ Amba kęwan wų ųm rę m-męka remen yar-mę Shir mę hante ųm waragte bę ųm rę caane à, ba hwaa-ę á. Remen ųm nęmęę m-sęęę aręę kę wų ke ko-**wan-Tęm Yeso** wų. Kę de nomte mę wų á, amba yar-mę Shir nęmę sęęę-mę ųn wų be-ųr gaan ųn mę nę. ¹¹ Remen kaane she-m rę kęn á, kę mę kę'ęte kę ye. Yo jiishe de à yo rę nę ġękste yo te kę'ęte à.

Inę-mę ųn margan-nę

¹² Amba ųreęę te kę'ęte ųnze a 'yonste **Kiristi** ųt-marimar, tę ġre nęmę ye ken ye rotte m-zęę margan-nę a inę á? ¹³ Ay, ųreęę margan-nę a inę á, ashi, **Kiristi** wų inę ę ka ųt-marimar á. ¹⁴ ųreęę nę komo **Kiristi** wų inę ųt-marimar á, ashi, kap kę'ęt-m te, hwaa ę. Sher-m nę komo mę o-hwaa mę. ¹⁵ ųreęę nip-ę, ųnze margan-nę a inę á, te waragte yan-tęr-se ųt-bę. Mę ųn zęę kaane remen te kę'ęte ųnze Shir 'yonste **Kiristi** be-de ųn saag, komo bę-tę ka, ųreęę nip-ę margan-nę rę m-inę á. ¹⁶ ųreęę inę-mę ųn margan-nę rę kęn á, ashi, **Kiristi** ma, Shir wų 'yons wų ę ka á. ¹⁷ ųreęę komo a 'yons **Kiristi** á ashi, sher-m nę hwaa-ę, har m-męka komo nę n-mę ųn **ba'as**-ųt nę. ¹⁸ ųn ka bu-yo, ashi, ye mare n-mę **Kiristi** à ye nebete ę ka. ¹⁹ A rę zęęę hwę ųn hur-ųr na be-ųr **Kiristi** remen kę hęęę-mę mę cot, ay, a roa jiish kęwan m-warag rii-yo ųr-'węn.

²⁰ Amba nip-ę a 'yonssute **Kiristi** be-de ųn margan-nę. Tę ka, kututu na ę ka ųnze wų rę takan-de m-inę be-de ųn ye a he m-'yons ųn hęę nę à komo. ²¹ Bę mar-m rwųųnę be-de ųn net à **Adamu**, kaane ma inę-mę ųn margan-nę taknę be-de ųn wų ken net-wų, **Kiristi**. ²² Kę wų ke a mer remen kap

* **Bęř-ųs ęp ųs-taan:3** 15:3 Hyen komo: Isha 53:5-12. † **Bęř-ųs ęp ųs-taan:4** 15:4 Hyen komo: Bęęę 16:8-10; Mati 12:40; Sęęę 2:24-32. ‡ **Bęř-ųs ęp**

ųs-taan:5 15:5 ųt-Girik: Kępas. § **Bęř-ųs ęp ųs-taan:5** 15:5 Hyen komo: Ruka 24:34; Mati 28:16-17; Mark 16:14; Ruka 24:36; Yoha 20:19. * **Bęř-ųs ęp**

ųs-taan:8 15:8 Hyen komo: Sęęę 9:3-6. † **Bęř-ųs ęp ųs-taan:9** 15:9 Hyen komo: Sęęę 8:3.

na baag-o **Adamu** ɔ net-wu a takne m-nom à. Amba ye ro baag-o gaan un **Kiristi** ne à, wu ka net-wu, a 'ye wu hoog pu-o. ²³ Amba a 'yons kowan n-gaan n-gaan. **Kiristi** wu a takne m-'yons, ka da-de komo ye ro ye man wu à un ho-de wu he m-muun à a he ye m-'yons. ²⁴ Da-o **Kiristi** dosse ko de ke con-de un ko to ke gwomo-to ne, ka da-de ne kom-ur he m-woon, ka da-de ne **Kiristi** he m-muute un Shir o-Tato ut-gwomo. ²⁵ Ko ba net un con, se **Kiristi** nom ut-gwomo har wu yawag yan-yage-to un wu kap us-na.† ²⁶ Wa-ut-yage-wu ur-kom wu a he buste m-ho à wu ro m-mar. ²⁷ Remen Ma-to Shir zee, "Shir a muut hon un rii un kus-o un gwomo-to un wu."§ Amba bo a zee, "Hon un rii un kus-o un gwomo-to un wu" à, ba un Shir ne wu ya'ase **Kiristi** gwomo-to un wu o á.* ²⁸ Da-o Shir muute hon un rii kap un kus-o un wu, ka da-de, Wa warguru un kus-o Shir ɔ muute koyan un kus-o un Wa à. Ka da-de, Shir he m-garamse un koyan kap, ko kene.

²⁹ Urege a 'yons margan-ne á, ¿ya ka ye a yo'ose m-ho un hek-o un margan-ne à he m-nom? Urege ma a un 'yons un margan-ne á, ¿remen yan ɔ atte un yo'os un hun-ne m-ho un hek-o un ye ne? ³⁰ Komo ¿remen yan ɔ ne atte un jore ur-hi ko ɔ ke da-o? ³¹ Or re ne yan-dor, ko de ke ho-de me m-swɔ m-mar. O-nip or re ne, me m-gwon remen yo **Kiristi** Yeso Wan-Koyan na nome be-ur no à. ³² Urege margan-ne a ine á, man ya'as hoog-m re rem **Kiristi** á. No nepste ka hun-ne ye o-Apisu ye, ye indundute me untun nem-ye ut-kot! Urege margan-ne a ine á, ka da-de, man ko'ot ko wu ke wu,

"Sengu no nom ut-biki to m-re m-swɔ ne,

bo a nepse mar-m roon m-buk à."†

³³ Taase ka ye ro m-zee kaane à ye raks no! "Ur-she'et un yan-men-ut jaas-to ne de ro un naas un net so-wu." ³⁴ Muun no un barag-se ur-bon, no wonge un nom **ur-ba'as** ne. Rii-yo m-'e yo ye ken ye be un no ye nap Shir á. Me un rwor to ka remen no hogute m-'e.

Ine-mo o-wur

³⁵ Amba ye ken ye a cit o-cot ye zee, "¿Re ne a he 'yons un margan-ne? ¿Un go un ɔ ke wur-o ye he m-rwuun?"

³⁶ Cot-o m-raag ɔ ka! Da-o wo go'e rii n-dak, yoa pot á se yo mereste. ³⁷ O-go, untun yo o-arkama, yo ro m-nom un hon o-kang ne ɔ ro m-poton be-de un yo à. ³⁸ Ka da-de, Shir

‡ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-taan:25** 15:25 Hyen komo: Bɔng 110:1. § **Bɔr-ɔs ɔp**

ɔs-taan:27 15:27 Hyen komo: Bɔng 8:6. * **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-taan:27** 15:27 Hyen

komo: Bɔng 8:6. † **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-taan:32** 15:32 Hyen komo: Isha 22:13.

baramsuru ka go-yo, un o ken wur-o bo wu cone à, ko yo ke go-yo un wur-o un yo ne. ³⁹ Bo go ro un hon un hon us-pot ne à: Kaane o komo wur-ut ro to un hun-ne, ut-gut ne un no-ne un yege-jan-ne. ⁴⁰ Rem-us ro kon n-ton, se un hono o-dak ro kon komo. Amba seps-mo un rem-se n-ton ro un hon, seps-mo un rem-se un hono o-dak ro un hon komo. ⁴¹ Mok-o ur-ho ro un hon, mok-o o-reng komo un hon, mok-o un regen komo un hon. Ko regen-yo ken yo ro m-jiish un or re un yo o-mok.

⁴² Kaane komo to ro be-de un ine-mo un margan-ne. Rii-yo a go'e à yo ro m-wum, amba yo a 'yonse à yo ro m-wum á. ⁴³ Wur-ut na kane n-dak ro na ba m-seps, amba da-o a 'yonsu to a to m-'yons m-seps ne. To rott m-'wons m-moka á. Amba da-o a 'yonsu to, toa kum m-'wons. ⁴⁴ Wur-to temb to ma-hun to ro m-moka, amba da-o a 'yonsu to, wur-to o-kukt to he m-warag. Wur-o ma-hun rokne kaane tomso ne wur-o o-kukt ro kon. ⁴⁵ Kaane to ro gense, "Net-wu ur-takan, **Adamu**, wu waragte net-wu un hoog."‡ Amba **Adamu** wu ur-kom Yeso **Kiristi**, Kukt-o o un 'ya un hoog o. § ⁴⁶ O takne m-woon à, wur-o ma-hun o temb, ka da-de, wur-o o-Kukt o Shir o un hoog haante. ⁴⁷ Net-wu ur-takan **Adamu**, un hu-mo n-dak a nome wu. Ayoore-wu ne, Yeso **Kiristi** n-Ton shir wu rwuune. ⁴⁸ Ko wu ke net-wu ro un wur-o o-dak ne untun **Adamu**, amba wur-ut na to n-Ton shir toa warag untun o ma **Kiristi**. ⁴⁹ Bo a deke sha-mo un ka wu m-hu wu à **Adamu**, kaane komo a he dek un sha-mo un ka wu n-Ton shir wu, Yeso **Kiristi**.

⁵⁰ Rii-yo me no m-rure à or re ne, yatt bo he m-nome wur-o na o ma-hun o kumut m-cow un den-o un gwomo-to Shir á. Wur-ut na to m-wum to toa she'et har da-o ba m-ta á. ⁵¹ Raag no man pyeesu no rii-yo ro wukusse à! Ba myet-m na mo he m-mar á, amba myet-m na a baramsusse sha-m na. ⁵² Yo he m-kor à, da-o o-gaan, un gyept-o un yish, un hoge un 'won-o un kar-o ur-kom. Remen da-o a hure o-kar, **yan-dor Yeso** ye mare à, he m-ine o-wur ne go un o ro m-wum á, komo a baramse sha-m na.* ⁵³ Ko re nome, se ka wur-to ro m-wum á to sugute ka to ro m-wum à, komo ka to ro m-mar á suge to ro m-mar à. ⁵⁴ Da-o ka rii-yo kore da-o a baramse wur-ut na to m-sabre to n-dak ha-mo un wur-o n-ton oa mer á, ka da-de, o ka, ka ma-to ro gense à he shi o-nip, unze, "A corute m-mar, a reeg ur-ho be-de m-mo."† ⁵⁵ "M-mar, ¿kene o re ur-ho ne?"

‡ **Bor-Ƴs ɔp Ƴs-taan:45** 15:45 Hyen komo: Taka 2:7. § **Bor-Ƴs ɔp Ƴs-taan:45**

15:45 Hyen komo: Taka 2:7. * **Bor-Ƴs ɔp Ƴs-taan:52** 15:51-52 Hyen komo:

1Tas 4:15-17. † **Bor-Ƴs ɔp Ƴs-taan:54** 15:54 Hyen komo: Isha 25:8.

¿Kene raab-m ru rɔ ne?"‡

⁵⁶ Ai, **ur-ba'as** de rɔ raab-mɔ m-mar. Ba'as-ur kumug ur-beeb remen o-karamsa. **Karamsa**-ɔ rwunte **ur-ba'as** cas cas. ⁵⁷ Ur-bongon be-de Shir remen a reeg ur-hɔ be-de **ur-ba'as** un 'wɔns-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**.

⁵⁸ Remen kaane ɔr re ne ye me m-was à, es nɔ m-wɔns ne gung. Nɔ senge o-zak n-me un senge-m Wan-Koyan, nɔ nepse senge-mɔ nɔ rotte rem Wan-Koyan à mɔ o-hwaa mɔ á.

Bɔr-ʊs ɔp ʊs-cind

Gɔks m-yar remen tomotte yan-dor Yeso ye ro o-Urusharima à

¹ M-mɔka, ma-tɔ un ka hwɔr-ye a karakse, remen yan-dor ye o-Urusharima à. Doru nɔ cow-o o-gaan bɔ um zee yan-dor ye un dak-ɔ o-Garatiya ye nom à.* ² Un kɔ de ke hɔ-de o-Rahadi de, ko wu ke be un nɔ wu ma'as un hus un ye ken hwɔ-ye be-de un hwɔr-ye wu rɔ m-kum à. Wu ma'as m-es hon un 'wɔns-mɔ un wu remen ka gwu-ɔ. Nɔ waase se um woɔbutɛ nɔ karagsute á. ³ Da-de me wɔbe um tomuru ye nɔ daage à, mɔsse ut-takurda ne, tɔ he m-rwɔr unze nɔ tomne ka hun-ne ye heet yar-m nɔ o-Urusharima. ⁴ Urege ma depete um he un ye ne, tɔ, te nekuru.

Zonge-to ur-hew

⁵ Um robe nɔ ur-gas, da-ɔ me pa'agse dak-ɔ o-Makidoniya. Me un zonge-to um m-dɔrbute ka cɔ-se ne.† ⁶ A nom man she'esse be un nɔ m-mahun har ta-de o-gos. Man she'et un nɔ ne remen nɔ guut me bɔ um he m-ha de ken be-de à. ⁷ Un ka da-ɔ, me con um hyen nɔ temb um arguru á. Um conog um rewe ut-hɔ be un nɔ, urege Wan-Koyan zeege. ⁸ Amba m-mɔka man es o-Apisu har hɔ-de un **Biki-ɔ o-Pentekos**.‡ ⁹ Man she'et kane remen a tiksshitu me cow-yo un nom un kashi m-senge komo hun-ne deen rɔ m-gɔks, kɔ de nomte à ya-ut-yage rɔ kon deen.§

¹⁰ Da-ɔ **Timoti** habe, nɔ barku wu ur-bon ne remen senge-m Wan-Koyan wu rotte untun me.* ¹¹ Remen kaane taase nɔ yage net yo'og wu á. Shini nɔ wu hor-m-hor wu muuntɛ be un de, un yar-m nɔ ne, remen me un gwot-ɔ un cow-yo un wu mɔsse un ɔr na ne.

‡ **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-taan:55** 15:55 Hyen komo: Hose 13:14 (ut-Girik). * **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-cind:1** 16:1 Hyen komo: Roma 15:25-26. † **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-cind:5** 16:5 Hyen komo: Seng 19:21. ‡ **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-cind:8** 16:8 Hyen komo: Rewi

23:15-21; Kara 16:9-11. § **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-cind:9** 16:8-9 Hyen komo: Seng

19:8-10. * **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-cind:10** 16:10 Hyen komo: 1Kor 4:17.

¹² Ma-ʉt ɔr na Apɔrɔs komo, ʉm kɔnɔg wʉ m-sɔk nɛ wʉ habɛ be ʉn nɔ mɔsɛ ʉn yɛ ká ɔr na yɛ nɛ yɛ kuse à. Amba wʉ nɔm saktɔ-ɔ m-habɛ m-mɔka á. Wʉ rɔbɛ da-ɔ wʉ kume ʉr-keer à.

Ma-tɔ ʉr-bʉsste

¹³ She'et nɔ zɔngse, nɔ es m-sɔk nɛ nɛ n-mɛ ʉn sher-m nɔ. She'et nɔ m-ciiz nɛ. Komo m-'wɔns nɛ. ¹⁴ Yage myet-ɔ ʉn rii-yo nɔ he m-nɔm à, nɔ nomot yo m-was nɛ.

¹⁵ Tɔ, ɔr re nɛ, nɔ nepstɛ dɛ Istipanus ʉn hur-ɔ ʉn wʉ nɛ yɛ rɔ hun-nɛ yɛ ʉr-takan yɛ ba'e gɔks ʉn Yeso ʉn dak-ɔ o-Akaya, komo yɛ ya'astɛ hi ʉn de ʉn yɛ be-de ʉn nome ʉn yan-dor† m-sɛngɛ. Mɛ nɔ ʉs-kɔn‡ ¹⁶ nomo nɔ ká hun-nɛ yɛ o-dɔrɔtɛ, har ma myet ʉn yɛ ken yɛ nɛ ʉntʉn yɛ. ¹⁷ ʉm hogʉtɛ rɛrɛm-mɔ ʉn haan-m Istipanus, ʉn Partʉnatus, ʉn Akaikus nɛ. Haan-mɔ ʉn yɛ guug mɛ sa o zee nɔ yɛ gu mɛ. ¹⁸ Remen yɛ dootɛ rwʉn-ʉs re ʉr-beɛb, bɔ yɛ doo nɔ à. Gɔ ʉn ká hun-nɛ yɛ depetɛ a 'ye yɛ m-sɛk.

¹⁹ Hun-nɛ yan-dor yɛ ʉn dak-ɔ o-Asiya rɔ nɔ ʉr-gas, ʉr-hur sak be-de ʉn Wan-Koyan. Akira nɛ ʉn Biskira, ʉn hun-nɛ nɛ yan-dor yɛ rɔ ʉr-mɔrɔg ʉn hur-ɔ ʉn yɛ à, yɛ rɔ nɔ ʉr-gas dɛɛn. § ²⁰ Kap ɔr na nɛ yan-dor kaane yɛ rɔ nɔ ʉr-gas. Gas nɔ kɔ wʉ ke wan-dor-wʉ gas-de m-was.

²¹ Mɛ, Burus, mɛ gɛnbɛ kà gas-de ʉn kom-ʉt re.

²² Myet bɔn wʉ rɔ ʉn yage-ʉt Wan-Koyan à, a 'yer wʉ! ʉm kɔnɔg ʉnze Wan-Koyan wʉa haan ba m-naas o-da.

²³ Yar-m Yeso Wan-Koyan mɔ nɔm mɔsɛ ʉn nɔ nɛ!

²⁴ Mɛ nɔ m-was kap, n-mɛ ʉn Yeso **Kiristi. Amin.***

† **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-cind:15** 16:15 yan-dor ʉt-Girik: ya-ba-m-kʉkɔp. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-cind:15** 16:15 Hyen komo: 1Kor 1:16. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-cind:19** 16:19 Hyen komo: Sɛng 18:2. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-cind:24** 16:24 Tɔ ken takʉrda-tɔ m-gen tɔ tɔ Ma-tɔ Shir tɔ a gɛnɛ ʉt-Girik à tɔ rɔtt "Amin" á.

Takurda-o Burus ayoore-o o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Korinti

Rem-se ro n-me à:

M-zante *1:1-11*

Burus un yan-dor Yeso ne n-me o-Korinti *1:12—7:16*

Gòks m-yar remen yan-dor Yeso n-me o-Judiya *8:1—9:15*

Burus nomog ut-ma mosse un con-de un wu ne de ko-yan-

Tom Yeso *10:1—13:10*

Ur-kom *13:11-13*

Ur-Gas

¹ Be un de, Burus, mosse un **Timoti** or na ne, genbe ka takurda-o. Shir muute me **wan-Tom Yeso Kiristi** remen wu conog kaane.

Ha-mo un be-de un yan-dor o Shir ye ro n-me bo-o o-Korinti mosse kap un ye ro n-me un dak-o o-Akaya ne à.*

² Me us-kon Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**, wu 'ye no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

Burus bomog Shir

³ A ya'as ur-bongon be-de Shir Tato-o Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. Wu ro Tato-o ur-'won un Shir o un gwu'urse ur-hur ne kap à. ⁴ Wu ro na gwu'urse ur-hur be-de un swo un koob-ur na kap, remen a hokste gwu'urse un hur-ut or na be-de un koob-de ye ro m-swo à, un ka gwu'urse ur-hur o Shir ya'u na ne à. ⁵ Untun bo a un swo ur-koob bo **Kiristi** swo à, kaane komo, remen a ro ye ma **Kiristi**, Shir ro na gwu'urse ur-hur un bu-o **Kiristi**. ⁶ Ko m-moka te m-swo ur-koob rem no, te gwu'ursutu no ur-hur, komo no sengete m-she un ka Shir-o gu no à. Urege ne gwu'ure-mo un hur un te doog, no ma gwu'ure-mo un hur-ur no a doo bo no he kum m-'wons mo m-dungune un ka swo ur-koob de no m-swo bo te swo à. ⁷ Komo dish-o te ro gung be-ur no. No swog ur-koob deen bo te swo à, te nak komo unze Shir a gwu'ursu no ur-hur bo wua gwu'ursu te à.

⁸ Or te ne, te conog no nep gon koob-de te swo un dak-o o-Asiya à. Ka swo ur-koob de nomog deen har te hyen sa o zee tea nom hoog á.† ⁹ Te un hoog ne, amba sa o zee a un piishe te ut-ma to woose m-mar à. Amba yo ka un kor remen taase te tor un beeb-de un hi un te, se de te tor be-de Shir, wu ro m'yons un margan-ne à. ¹⁰ Shir ruutu te un ka

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 18:1. † **Bor-o gaan:8** 1:8 Hyen komo: 1Kor 15:32.

mar-m yę-mę mę, tę nak wųa dę tę m-ruut komo nę. Be-de un wų ę tę ya'ase ęř-beęb remen wųa gu tę. ¹¹ Tę ęonęg nę sęngu tę m-gu un bų-yo kęn-se Shir. Nęm nę kaanę remen hun-nę deęn bųmųt Shir, remen wų shaks ka kęn-se rem tę.

Burus ja'aste zongę-to

un wų tę ęř-hew

¹² Rii-yo rę tę m-rwę m-gwęn à: Yo rę hur un tę kaps tę á, de rę tę m-rųřę unze tę she'ette she'et-de un ba m-kųkųp n-me un hęno o-dak un hur-ęř gaan nę tę rwųunę be-de Shir à. Yagųntę ma she'et-de tę she'ette un nę nę á. Man zee tę nęmęg kaanę n-me un ę Shir. Tę un nom kaanę n-me kwųm-ę Shir, ba be-de un węęř-se un hęno o-dak á. ¹³⁻¹⁴ Tę gęnų nę rii-yo nęa hoks m-karante nę nep á. Komo ęm rwę'ęg ęř-hur kanę o-co nęa nep tę bę depe à, kę nę nap tę m-męka á. Ka da-de, da-de hę-de Wan-Koyan Yęso he m-mųun à, nęa nom m-gwęn un tę nę, bę tę m-nom m-gwęn un nę nę à.

¹⁵ ¼m nak un kaanę nę, ę rwę'e ęm ęunte m-habe be un nę ęř-takan, remen nę kumut o-kwųm o-yoor. ¹⁶ ¼m zongųte ęm dęntę raag-o nę mę rę m-ha dak-ę o-Makidoniya ęm dęnd komo da-ę mę mųunę, remen ęm kumut gwų nę. Ka da-de nęa hoks mę m-tęm ha-mę un dak-ę o-Judiya.† ¹⁷ Nę m-hyan nę zee ęmę un nęm tę ka zongę-to ba m-nap un yo mę m-nom? ęKę nę nę m-hyan mę un nęm ka zongę-to n-me un barag-se ma-hun nę, remen da-ę mę zee "Eę," ęm warag m-zęę "Ay"?

¹⁸ Bę Shir rę wan-ess ęř-ma à, kaanę komo ma-tę tę nomų nę à, ba tę un "Eę, tęa nęm yo ka" amba nę, "Ay" ę tę ęř-ma á. ¹⁹ Remen **Wà-wų Shir** Yęso **Kiristi**, wų, mę un Siras§ nę un **Timoti** nę rųrų nę ma-tę un wų à, ba net-wų un "Eę" wų da-ę wų rę ma-tę un "Ay" á. Amba n-me un wų "Eę" ę hę-ęř bi.* ²⁰ Remen n-me un wų ę Shir shooste kap ma-tę wų surte o-nu à, n-me un Yęso **Kiristi** atte m-zęę, "Eę" Kaanę komo un ęw-yo un wų atte m-zęę, "**Amin**" remen seps-mę Shir. ²¹ Shir ę un hi un de un ę nomų tę un nę nę ragaan, sheř nę gųng be-ęř **Kiristi**, wų wų daage na komo. ²² Wų rų'ųrų na napa-ę un wų unze na ye ma un wų ye. Wų ya'ųrų na Kųkt-ę un wų. Komo Kųkt-ę un wų rę na m-ęę n-me un hur-ęř na remen mę kututę na unze wųa 'ye na rii-yo wų swęřę o-nu à.

²³ M-męka, yage ęm rųrųte nę yo hante ęm waksųte hur un de ęm yagųte m-dęřbe raag-o nę á. Yo rę, mę dęřbe raag-o nę un bę-ę o-Korinti, remen untaase ęm tęřų nę męsse

† **Bęř-o gaan:16** 1:16 Hyen komo: Sęng 19:21. § **Bęř-o gaan:19** 1:19 ęř-Girik: Sirabanus. * **Bęř-o gaan:19** 1:19 Hyen komo: Sęng 18:5.

un **ba'as-de** nɔ nɔmɛ nɛ à. Shir un hi un de un o nak unze ba bɔ-to um mette á. ²⁴ Yanze te un cɔn te garamse nɔ bɔ nɔ she'ete un bu-yo sher-m nɔ á. Amba te cɔnog te senge kang-o gaan un nɔ nɛ, remen nɔ nomot o-zak. Te cɔn nɔ m-gakte á, amba te cɔnog m-hyan sher-m nɔ kum m-wɔns deen.

Bɔr-ɔs yoor

¹ Remen kaane um este un hur un de man do m-habe be un nɔ um ru'ut nɔ tuk-mo ut-men á. ² ¿Urege um rwo'og nɔ tuk-mo ut-men, wa kusse wu he me m-rwo um hogute o-zak? Amba nɔ ye kusse, nɔ ye um rwo'e tuk-mo ut-men à. ³ Yo hante um genbute nɔ o ka takurda-o à, yo ro, remen me cɔn da-o me habe um 'wɔs hun-ne ye depe ye ru me o-zak à, ye naas me ut-men á. Remen um nak da-de me nomu o-zak, nɔ ma kap noa nom o-zak. ⁴ Me un genbu nɔ, n-me un swo ur-koob un tuk-mo ut-men nɛ deen, har m-yish nɛ deen. Yanze remen um ru'ut nɔ tuk-mo ut-men á, amba remen nɔ nept bɔ um wasse un nɔ nɛ à deen.

*Soks ur-ba'as be-de un wu
nɔmɛ ur-ba'as à*

⁵ Urege wu ken wu nomog rii-yo rwo'e hun-ne tuk-mo ut-men à, ba me wu rwo'e tuk-mo ut-men á. Nɔ ye wu rwo'e tuk-mo ut-men. ⁶ Koob-de ka net-wu swo un ka cow-yo be-de un ye ken ye be-ur nɔ à, wooste wu kaane. ⁷ M-moka, depete nɔ sokse wu **ba'as-de** un wu, nɔ do wu jaab-o ut-men taase nɔ yagu wu, har tuk-mo ut-men mo arag 'wɔns-mo un wu. ⁸ Remen kaane me nɔ us-kon nɔ kutu wu unze nɔ m-was un wu nɛ deen. ⁹ Men genbu nɔ ka takurda-o remen um gut, ko noa hoks m-she'et zongse nɔ nom dorotte-o un ko yo ke rii-yo à. ¹⁰ Myet bon rii-yo wu cone um soksu wu **ba'as-de** un yo à, um soksute wu, komo **Kiristi** nepste um soksute wu de hur-ur gaan. Me un nom yo ka remen um guut nɔ remen na cen na nɔ a doot nɔ mosse ur-hi komo un ka wu nɔmɛ **ur-ba'as** nɛ à. ¹¹ Taase **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu kum keer-de wu hette na m-raks à, remen a nak weer-se un wu kap.

*Koob-de un rut-mo ur-hur
de ma Burus n-me o-Tɔruwas*

¹² Da-o um ha bɔ-o o-Tɔruwas à um ko'ote **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi** Yeso, um 'woste Wan-Koyan tiksute me ish um nomot senge-mo un wu kane. ¹³ Myet un kaane nɛ hur un de de rut á, remen me hyan or re Titus reno

á. Remen kaane ʊm zeeru ye se ho-ur hor-de, ʊm arguru ha-mo o-Makidoniya.*

Re ur-ho un bu-o Kiristi

¹⁴ Amba ur-bongon be-de Shir, wu ro na un teke o-co koyanda à, te reeg ur-ho n-me un Yeso **Kiristi**. Wu ya'ag na ur-beeb a rurut bo hun-ne he nap un Yeso **Kiristi** à ko kene, untun now-mo m-shi'igin mo a taame à. ¹⁵ Remen na be-de Shir rii-yo m-shi'igin yo a ro, yo Yeso **Kiristi** tebbe Shir à, yo nekse be-de un ka ye a un gwu à, komo un ye ro ne un cow-yo m-sabre à. ¹⁶ Ye ro un cow-yo m-sabre à, ka wus-o, wus-o m-mar o, o ro m-hante m-mar à. Amba be-de un ka ye kume gwu à, shi'igin-mo un hoog-mo. ¿Wu ken wu ro kon wu he hoks m-dek un nu-se un ka senge-mo? ¹⁷ Na ba untun ye ken hun-ne ye a ro á, ye ro m-rwor un Ma-to Shir remen ye suut m-ho á. Kaane o be un te á, bo te guw-ne **Kiristi** à, te nepste unze Shir ro te o-gwot, te m-yoos o-nip ne ma-to Shir tomute m-rwor à.

Bor-ʊs tet

Ya-m-senge-mo un swor-o o-nu pu-o

¹ ¿Te un cir o bom un hi un te komo? ¿Ko ne te un hoob-o un takurda be-ur no ko rem no o he te m-su'e bo ye ken ye ro m-nom? ² No un hi un no, no ye ro takurda-o te, o a gene un hur-ur no à, remen kowan wu hyenet, wu karante komo. ³ No kutute hun-ne unze no takurda-o **Kiristi** o, o ro suge-de un senge-m na. Ka takurda-o ba a un gen o un ce-yo m-gen á, amba a un gen o un **Kukt-o Shir** o un hoog. Ba un wur-o ut-ta'ar á, amba un hur-de un hun-ne.*

⁴ Te un rwor kaane remen te us-nap ne un co-o Shir un bu-o Yeso **Kiristi**. ⁵ Te un hi un te tett beeb-de un nom un ka senge-mo á. Yatt-wu he m-zee be un te **yan-Tom Yeso**, "Men baramse hoog-mo un ka hun-ne á." Shir ye yasut te ka beeb-de. ⁶ Wu rwor'e te hokste m-warag ya-m-senge-mo un swor o-nu o-pu o, ba o o-karamsa á, amba o o-Kukt. Ka **karamsa-o** ro m-ho, amba **Kukt-o** ro un 'ya un hoog.†

⁷ A un gen **karamsa-o Mosa** n-te un wur-o ut-ta'ar, komo seps-mo Shir nomog mosse un ka seps-mo ne da-o a yase o à. Yanze ma ka cecar-mo ro un co-o **Mosa** à mo m-gos-mo á. Myet un kaane ka cecar-mo nomog deen har hun-ne ye o-Isra ye hoks wu m-tuwe un yish á. Urege yoos-de ro m-hante m-mar à haante m-seps ne kaane,‡ ⁸ ¿re o ka un

* **Bor-ʊs yoor:13** 2:12-13 Hyen komo: Seng 20:1.

* **Bor-ʊs tet:3** 3:3 Hyen

komo: Rwu 24:12; Irm 31:33; Izik 11:19; 36:26.

† **Bor-ʊs tet:6** 3:6 Hyen

komo: Irm 31:31. ‡ **Bor-ʊs tet:7** 3:7 Hyen komo: Rwu 34:29.

ya seps-mo o-Kukt? Ká seps-mo o-Kukt mo a arag kaane. ⁹ Urege rii-yo ro m-hante m-mar à, kumug m-seps. Kaane o yo ro m-muut un net kashi be-de Shir à, aragte yo ur-hew ne. ¹⁰ O-nip, rii-yo ro m-seps ne n-ga à, yo kus m-seps ne m-moka á, urege a hongsite mo un seps-mo un swor-o nu-o pu-o ne. ¹¹ Urege ka rii-yo ro m-gos á, haante m-seps ne, seps-mo un ka yo ro m-gos à, a jiish kaane.

¹² Remen kaane, bo a o-dish ne kaane à, o hante atte un jaab-o ut-men ne deen. ¹³ Te ba untun **Mosa** o á, wu bite co-o un wu ur-gund à, taase hun-ne ye o-**Isra** ye hyen tamo un ka seps-mo ro m-gos á. § ¹⁴ Amba a birimsute hur-de un ye. Har ha-mo un ca ka gund-de rosu kane da-o ye ro m-karante un swor o-nu ut à, a hoks m-hops un ka gund-de cot un bu-yo m-she un **Kiristi**. ¹⁵ Amba har ca, koyanda o a karante takurda-o **Mosa**, ka gund-de ro un hok un hur-de un ye. ¹⁶ Amba da-o wu ken wu waktunde be-ur Wan-Koyan, a hopsuru ka gund-de.* ¹⁷ Wan-Koyan Kukt-o, komo be-de un Kukt-o Wan-Koyan ro à, posse-m ro kon. ¹⁸ Te m-moka kap ye a bite co-ɔs te á, ro un kute un hun-ne seps-m Wan-Koyan untun ur-madipi. Ka mus-mo, mo **Kukt-o Shir** mussu na à, mo ro m-do m-seps ha-mo m-seps mo rwuune be-ur Wan-Koyan à, wu ro o-Kukt à.

Bor-ɔs nass

Kwum-o Shir n-me wur-ut na to ro untun un tur-o ut-ba à

¹ Remen kaane, te hus ur-hur á remen Shir ya'astu te ka senge-mo un bu-yo un 'won-de un wu. ² Amba a 'yer yo ro wukusse à, ka rem-se m-'e se. Yatt-yo da te ut-raks ne, ko te nom ut-bo un Ma-to Shir á. Amba te m-rwor un o-Shir m-how cas. N-me un kaane kowan he m-su'e nip-o te un co-o Shir n-me un hur-de un wu. ³ Urege **Ma-to m-Rerem** to te m-rure un hun-ne ma-to un to à wukusse to ro, to ro wukusse be-de un ye ro un cow-yo m-sabre à. ⁴ Ye she be-de Shir á, remen wan-gwomo-to un ka hono o-dak o poosite hur-de un ye. Wu wene ye, ye hyen m-cucas mo ro mdakan n-te un hur-de un ye à, ka cucas-mo ro m-rwuun n-me un **Ma-to m-Rerem** n-te un seps-m **Kiristi**, wu ro shamto Shir à. ⁵ Remen ba ma-to un hi un te to te m-rwor á, amba to ma Yeso **Kiristi** Wan-Koyan. Te ne guw-ne no te ro rem Yeso. ⁶ Remen Shir, o rwore, "Yage m-cucas mo dakante

§ **Bor-ɔs tet:13** 3:13 Hyen komo: Rwu 34:33.
komo: Rwu 34:34.

* **Bor-ɔs tet:16** 3:16 Hyen

n-te o-comb,"* Wʉ rwo'og cʉcas-mo ʉn wʉ mo ma'as m-dakan n-te ʉn hur ʉn te, mo ye'et hun-ŋe m-cecas ye nept seps-mo Shir be-ʉr Yešo **Kiristi**.

⁷ Myet ʉn kaane ne, na ye ro o-kwum o-Kukt ne à. Wʉr-ʉt na ro ʉntun tur-o ʉt-ba, komo o-kwum o-Kukt ne to ro n-me tur-o ʉt-ba. A ʉn warag kaane remen a kutute ʉnze Shir ro ʉr-beeb ne, ba na á. ⁸ A te ʉn ya-ʉr-koob ʉn ko yo ke cow-yo, amba myet ʉn kaane ne, a hoks te rwo ʉr-kyende ʉn ka senge-mo á. O ken da-o te m-nom sa o zee te ruut ʉr-hur, amba te ruut ʉr-hur á. ⁹ A te m-rangse, amba Shir yagu te á. O ken da-o a te hogusse m-hoog, myet ʉn kaane ne a hoks te m-sabarse á. ¹⁰ Koyanda te m-neke m-mar ne ʉn wʉr-ʉt te mar-m Yešo, remen a kutute hun-ŋe hoog-m Yešo ʉn wʉr-ʉt na. ¹¹ Kap o ʉn ho-ʉt na ʉn hono o-dak a ʉn kom-to m-mar rem Yešo, remen a hyenet hoog-m Yešo ʉn wʉr-ʉt na to m-mar. ¹² Remen kaane, mar-m mo m-senge be ʉn te, remen no kumut hoog.

¹³ Gen-mo ʉn Ma-to Shir zeeg, "Um shereg, remen kaane o um nomte ʉt-ma."† Cinda a ʉn kukt-o gaan ne o m-sher, kaane te ma te m-sher, remen kaane komo tette tep. ¹⁴ Remen te nak ʉnze ka wʉ 'yonse Wan-Koyan Yešo be-de ʉn m-mar à, wʉa 'yons te mosse ʉn Yešo ne, wʉ tabbu te mosse ʉn no ne ʉn co-o ʉn wʉ. ¹⁵ Kap to ka remen no o, remen ka yar-mo, mo ro m-wo be-de ʉn hun-ŋe ʉt-moor ne. Moa ru bongon-de Shir, komo remen a sepsté wʉ.

Ur-she'et n-me m-sher

¹⁶ Remen kaane, te ruut ʉr-hur á. Amba urege wʉr-ʉt te ro m-sabre, myet ʉn kaane ne a ʉn muut ʉn kukt-o na o opu o ko de ke ho-de. ¹⁷ Remen ka koob-de a m-swɔ m-moka à, dea gos á. Dea heet na be-de m-seps mo ʉn ba m-ta. Mo arage nap-o ʉn net à. ¹⁸ Remen ba rem-se yish ro m-hoks m-hyan à, te tuwe yish á, se de ʉn rem-se a m-hoks m-hyan á. Remen rem-se a m-hyan à, se ro m-arag ba ʉn rem, amba rem-se a m-hoks m-hyan á, se ro m-arag á.

Bɔr-ʉs taan

Wur-ʉt pu-to

¹ Remen te nepse ʉnze urege a wurumte ka hur-o te rotte ʉr-she'et n-me ʉn o à, (wata wʉr-ʉt te, to ʉn ka hono o-dak o), Shir ʉn hi ʉn de ʉn o oa me te o-hur n-Ton shir. Ka hur-o ba ʉt-kom a ma o á. Komo oa she'et ba m-ta. ² Kane ʉn hono o-dak a ʉn swɔ ʉr-koob. A ʉs-'yong remen gop-de m-ha n-ton o Shir be-de Shir he na 'ya ʉn wʉr-ʉt na ʉt-pu to

* **Bɔr-ʉs nass:6** 4:6 Hyen komo: Taka 1:3. † **Bɔr-ʉs nass:13** 4:13 Hyen komo: Bong 116:10 (ʉt-Girik).

à. ³ Ʋrege ne a hokte te, a 'wos te ur-kor á. ⁴ Bɔ te ur-she'et n-me un ka wur-o un hono o-dak o à, te us-'yong remen a sutu te. Ba te un con te wonge un ka wur-o te o ne o un hono o-dak á, amba te un con te hokte wur-o pu-o n-Ton shir, remen rii-yo un hoog-o ba m-ta yo hokte ka rii-yo yo ro m-mar myet à. ⁵ Shir un hi un de un wu zongse na ka barme-mo, komo wu ya'ag na Kukt-o un wu bo wu swore nu-o un wu à remen wu kutute na yo wu he na m-nome kanɛ o-co à.

⁶ Remen kaane te rotte un beeb-de ur-hur ne ko o ke da-o, komo te nepse unze urege de te ro o-hur ne un ka wur-o un hono o-dak o, to, tett o-hur un Wan-Koyan ne á. ⁷ She'et-de m-sher tette, ba be-de un rii-yo a m-hyan un yish á. ⁸ O-nip, te ro un beeb-de ur-hur ne, komo te jiište m-con te wonge un o ka wur-o ne, te she'ete mosse un Wan-Koyan ne Yeso n-Ton shir. ⁹ Arge koyan, te jiište m-con wu hoge rerem-m te, ko te ro n-me un ka hono o-dak o ko n-Ton shir. ¹⁰ Nip-o, **Kiristi** a piishe ko wu ke net-wu ut-ma. Remen ko wu ke wua goks 'yons-de un senge-mo wu nome un wur-o un wu un ka hono o-dak o à, ko mo ur-bon, ko komo mo un ba ur-bon.*

She'et-de un hongse un hun-ne

¹¹ Remen te nepste gyer-o Wan-Koyan, o hante te rotte m-senge te nakante ye ken ye be-de Shir. Shir nepse bo te ro à kap, komo me m-hyan no nak to ka un hur-ur no. ¹² Ba te m-con te bum hi un te un co-o no á, amba te no m-'ya ur-hek no nomot us-ses un te, remen no hokste shassu un ka ye ro us-ses un yo a m-hyan à un suge-de un yo ro un hur-de un ye à. ¹³ ¿Te un zunge, bo ye ken ye zee? Ko te zunge, te m-nom remen seps-mo Shir. Urege komo ba zungo á, o ka rem no o. ¹⁴ Koyan te ro m-nom, te yo m-nom ba remen hoog te á, amba remen was-m **Kiristi** mo ro te, m-gakte à. Remen te shereg o-nip unze **Kiristi** marag remen hun-ne kap, remen kaane hun-ne kap marag. ¹⁵ Wu marag remen hun-ne kap, remen ye ro un hoog ne à, taase ye she'et she'et-de un yo hur-de un ye cone à. Se de ye she'et remen wu mare rem un ye à, a 'yonste wu komo remen ye.

¹⁶ Remen kaane, kanɛ un co a do m-gwot un wu ken un hyan-o un net á, remen ko de nomte a ro un gwot-o **Kiristi** un hyan-o un net, m-moka a do wu m-gwot kaane á. ¹⁷ Remen kaane, urege net ro n-me un **Kiristi**, wu waragte mat-o pu-o o ka, ka ut-o taag, m-moka ko yo ke rii-yo waragte o-pu yo. ¹⁸ To ka kap nom-mo Shir mo, wu

* **Bɔr-ʋs taan:10** 5:10 Hyen komo: Roma 14:10.

ja'astɛ she'et-ʋr na ʋn wʋ nɛ ʋn bu-o Yɛso **Kiristi**. Komo wʋ ya'ʋrʋ na sɛngɛ-mɔ ʋn ja'as ʋn she'et-de ʋn yɛ ken yɛ ʋn wʋ nɛ. ¹⁹ ʋnze Shir rɔ m-ja'as ʋn she'et-de ʋn hun-nɛ ʋn wʋ nɛ ʋn bu-o **Kiristi**, Shir rɔ m-sak ʋn **ba'as-de** ʋn hun-nɛ ʋn hi-de ʋn yɛ á. Wʋ ya'astɛ na sɛngɛ-mɔ ʋn ja'as ʋn she'et-de ʋn hun-nɛ ʋn wʋ nɛ. ²⁰ Remen kaanɛ, tɛ m-essɛ ʋn **Kiristi** sa o zee Shir ʋn hi ʋn de ʋn o rɔ ʋt-ma n-mɛ ʋn tɛ. ʋn jin-ʋr **Kiristi**, tɛ nɔ ʋs-kon nɔ ja'as she'et-ʋr nɔ ʋn Shir nɛ nɔ warag nay-nɛ yɛ ʋn wʋ, yanze yan-yagɛ-tɔ ʋn wʋ á. ²¹ Yɛso **Kiristi** cɛt nom **ʋr-ba'as** á! Amba **ba'as-ʋt** na Shir sawsɛ wʋ. ʋn kaanɛ o, n-mɛ ʋn Yɛso **Kiristi**, a hoks she'et ʋn she'et-ʋr kashi be-de Shir.

Bɔr-ʋs cind

¹ Be-de ʋn sɛngɛ-m na mɔsɛ ʋn Shir nɛ, tɛ konog nɔ, taase nɔ gɔks yar-mɔ Shir, nɔ muut mɔ hwaa. ² Hogu nɔ yo Shir zɛɛ à,

“ʋm hogusutɛ nɔ ʋn hohond-mɔ o-da.

Da-o hɔ-de ʋn gwʋ woɔnɛ, ʋm guug nɔ.”*

Hogu nɔ! O ka o rɔ da-o nɔ he gɔks ʋn kwum-o Shir, caanɛ o hɔ-de ʋn m-posse!

Swɔ ʋr-koɔb de ma Burus

³ Tɛ cɔn wʋ ken wʋ kum rii-yo ʋr-pʋksɛ ʋn sɛngɛ-m tɛ á. Remen kaanɛ, tɛ rwɔ rii-yo ʋr-pʋksɛ ʋn cɔw á. ⁴ Amba ʋn hek-de ʋn kaanɛ, kap yo tɛ m-nom à, tɛ yo m-nom remen tɛ kututɛ hun-nɛ ʋnze tɛ ya-m-sɛngɛ-mɔ Shir yɛ. Tɛ m-nom kaanɛ n-mɛ ʋr-joosɛ, ʋn swɔ ʋr-koɔb nɛ, m-rangɛ nɛ, myet ʋn kɔ de ke swɔ ʋr-koɔb de. ⁵ A bu'ug tɛ m-dum, a ru tɛ n-mɛ ʋn kuke-o m-ke'et, komo a hoogusʋ tɛ m-hoog ʋn 'yons ʋr-hur nɛ; tɛ nomog sɛngɛ-mɔ aragɛ 'wɔns-m tɛ à, tɛ taagutɛ m-rew komo tɛ rewɛ ʋn mɛr.† ⁶ N-mɛ ʋn she'et-de ba m-kʋkɔp, ʋs-nap nɛ se tɛ rotte à, ʋn 'mɔ ʋr-hur ʋn gu hun-nɛ nɛ, tɛ kututɛ ʋnze tɛ yan-sɛngɛ-mɔ Shir yɛ be-de ʋn **Kukt-o Shir**, komo m-was nɛ mɔ o-nip. ⁷ Be-de m-rwɔr ʋn ma-ʋt tɛ tɔ o-nip, beɛb-de Shir rɔ m-sɛngɛ n-mɛ ʋn tɛ. Kashi ʋr-she'et rɔ ʋntʋn saw-tɔ ʋr-gʋn ʋn tɛ, ʋn kom-o ʋr-rɛ ʋr-kwanta ʋn tɛ nɛ. ⁸ A tɛ m-seps, a tɛ komo nɛ m-yo'og, a tɛ bɔm, a tɛ komo nɛ ʋt-rɛɛb. A mustʋ tɛ ya-ʋt-bɔ, myet ʋn kaanɛ nɛ, tɛ m-rwɔr o-nip. ⁹ Sa o zee a nap tɛ á, a nepstʋ tɛ nɛ ʋr-bon nɛ, ʋntʋn yɛ rɔ ʋn kom-tɔ mar à tɛ ro, tɛ ka nɛ ʋn hoog nɛ, a tɛ m-'ya ʋr-koɔb, amba a hɔ tɛ á, ¹⁰ N-mɛ ʋn naase-mɔ ʋt-mɛn, tɛ ʋn kum rii-yo o-zak. Kɔ de nomtɛ tɛtt rii á, kap

* **Bɔr-ʋs cind:2** 6:2 Hyen komo: Isha 49:8. † **Bɔr-ʋs cind:5** 6:5 Hyen komo: Sɛng 16:23.

ųn kaane ęę, rem tę hun-nę deen kumug rii be ųn tę, sa o zee tętt rii á, amba koyan yo ma tę yo.

¹¹ Tę rurųtu nę ųt-ma ųr-hur sak nę Korinti-nę, komo tę upsųtu nę hur-ųr tę cas. Tę wukę nę yo ken á, komo tę kutute nę ųnze tę waste ųn nę deen. ¹² Ay, tę yage nę á, nę ye yage ho'os ųr-hur nę gęks tę. ¹³ Mę ųn ka ma-tę ųn nę nę bę tato-o rę ųn nome ųn yakar-ye ųn wų à. Nę ųn cen nę, kutu tę nę was-m nę.

*Nę męsse ųt-hi ųn
ye rę yan-dor Yeso nę á*

¹⁴ Nę męsse ųt-hi ųn hun-nę nę ye rę ųn dor o Shir á. ĘKashi ųn net a hoks m-she'et ba ųt-ween ųn net yę-wų nę? ĘKę nę ya męsse m-cųcas o-comb nę? ¹⁵ ĘYa męsse **Kiristi ųn ko-Gwomo-wų ųn ya-ųt-kę** nę? ĘKę nę ya męsse wandor o Shir ųn wų rę ųn dor o Shir nę á? ¹⁶ ĘYa męsse **Pyo-o Shir** ųn pyo-o m-gir nę? Na **Pyo-o Shir** o, o ųn hoęg. Bę Shir zęę á, "Man she'et męsse ųn ye nę, ųm tųwe n-mę ųn ye. Man warag Shir o ųn ye, ye komo ye warag hun-nę re."§

¹⁷ "Yawe zęęg kaane,
Remen kaane, sę nę rwųun be-de ųn yan-ba ųn dor,
nę węngsę hi ųn nę ųn ye nę,
Taase nę ci rii-yo m-kųkop,
ųn kaane ųm he nę m-gęks."*

¹⁸ "Yawe, wų rę Wa-ųt-Gwomo kap à,
wų zęę yo ka:
Man warag Tato nę,
nę komo nę warag yakar re campo-nę ųn ne'a-nę nę."†

Bęř-ųs ta'yoor

¹ Qr re nę, ye mę m-was à, cinda a ęssųte na ųt-ma à, yage a ęsste hi ųn na ba m-kųkop, be-de kap rii-yo he m-rwę o-wųr ųr-hur nę nom ba m-kųkop á. Yage komo a waragte shiishe ba m-kųkop n-mę ųr-she'et de ųn gyer-o ųn Shir.

*Burus nęmog o-zak remen
ya-o-Korinti waktųte be-de Shir*

² Kutu nę tę ųnze nę tę m-was ųn hur-ųt nę. Tę nome kę net gaan **ųr-ba'as** á, komo tę naas kę net gaan á, yagųntę a zet tę reęg ra-o ųn wų ken. ³ Ba **ba'as-de** mę nę m-sakke remen ųm zęęg kaane á. Bę ųm rurų nę n-ga à, ųnze nę ųn hur-ųr tę, yatt rii-yo he na m-hoks m-węngsę á, kę n-mę

‡ **Bęř-ųs cind:15** 6:15 ųt-Girik: Beriar. § **Bęř-ųs cind:16** 6:16 Hyen komo: 1Kor 3:16; 6:19; Rewi 26:12; Izik 37:27; Irmı 32:38. * **Bęř-ųs cind:17** 6:17 Hyen komo: Isha 52:11; Izik 20:34,41. † **Bęř-ųs cind:18** 6:18 Hyen komo: 2Sam 7:8,14; 1Nom 17:13; Isha 43:6; Irmı 31:9.

m-mar kɔ m-hooɔ. ⁴ Ʋm ho'oste ʉr-hur sak ʉn nɔ ne, me komo m-gwɔn ʉn nɔ ne. Hur ʉn de kumug jaab deen. Kap ʉn koɔb-de a swɔ ne à, ʉm rɔ o-zak ne deen.

⁵ Remen da-o tɛ wɔɔ o-Makidoniya à, ka wʉr-o tɛ o kum ʉr-wʉwɛ á. Kɔ kene tɛ ha, hwʉ'ʉs-de zak, ʉt-ween ʉn ye ken ye ne, o-gyer ne n-me ʉn hur-ʉt tɛ.* ⁶ Amba Shir, o rɔ ʉn gwʉ'ʉrse ʉn hur-de ʉn ye rotte jaab-o ʉt-mɛn á, haan-m Titus hur-ʉt tɛ gwʉ'ʉrsute. ⁷ Ba remen haan-mɔ ʉn wʉ temb mɔ rwo'ʉ tɛ o-zak á, amba ma-to wʉ rurʉ tɛ à. Bɔ nɔ do wʉ jaab-o ʉt-mɛn à. Wʉ rurute tɛ ʉnze nɔ conog hyan-m re deen, komo ʉn bɔ nɔ nome tuk-mɔ ʉt-mɛn à, ʉn rii-yo korɛ à. Ʋn bɔ nɔ nome m-senge nɔ guut me à. Yo ka yo rwo'e zak-o re aragte o n-ga deen.

⁸ Kɔ ʉm rʉ nɔ tuk-mɔ ʉt-mɛn, me was á. N-ga ʉm ro nomog tuk-mɔ ʉt-mɛn, remen ʉm hyanag ká takurda-o ʉm tomonte nɔ n-ga à, o naaste mɛn-ʉt nɔ, kɔ de nomte ya o-da hiin. ⁹ Ʋn kaane m-mɔka ʉm rɔ o-zak ne. Kɔ de nomte me hoge rɛrem-mɔ ʉn bɔ ʉm naase mɛn-ʉt nɔ á, amba naase-mɔ ʉn mɛn-ʉt nɔ rwo'og nɔ waktunte be-de Shir. Remen nɔ nomog tuk-mɔ ʉt-mɛn bɔ Shir ro conge à, remen kaane tɛ nomo nɔ **ur-ba'as** á. ¹⁰ Tuk-mɔ ʉt-mɛn mɔ ʉn ko-hun rɔ net m-woot be-de m-mar. Amba gon mɔ Shir rɔ m-rwo net m-waktune be-de Shir, ʉn kaane komo a kum gwʉ. Komo wanakke-o a do m-kus á, remen Shir sokste **ba'as-to** ʉn ye. ¹¹ Gwɔt nɔ nɔ hyen rii-yo naase-mɔ ʉt-mɛn gon mɔ Shir mɔ wʉ rwo'e ʉn mɛn-ʉt nɔ à, yo mɔ haantu nɔ à. Mɔ rwo'og nɔ gɔp-de ʉn nom ʉn rii-yo a cone nɔ nom à. Nɔ conog me m-kute ʉnze nɔ nomog rii-yo ʉr-bon. Mɔ rwo'og nɔ nom ʉs-ryaab, komo nɔ hoge o-gyer. Mɔ rwo'og nɔ rwo ʉr-hur, komo nɔ nom m-senge. Mɔ rwo'og nɔ m-zonge. Mɔ rwo'og nɔ m-she'et zongse nɔ hyen a ya'ag nɔ koɔb-de rege á. N-me ʉn ka orom-to n-me ʉn kɔ yo ke cow-yo nɔ kutute me ʉnze nɔ m-neke ʉn cow-yo ʉr-bon. ¹² Da-o ʉm m-genbe nɔ ká takurda-o à, me was ko-wan-wʉ nome **ur-ba'as** á, kɔ ka wʉ a nome **ur-ba'as** à. Ʋn hek-de ʉn kaane me ʉn gen remen ʉm kututú nɔ cas cas ʉnze Shir nak ʉnze nɔ ho'oste ʉr-hur ʉn tɛ ne deen. ¹³ Ka rem-se kap rwo'og tɛ jaab-o ʉt-mɛn.

Mosse ʉn o ma tɛ jaab-o ʉt-mɛn o ne, har caane tɛ doog kum o-zak deen remen zak-o Titus rɔ ʉn o ne à, remen nɔ kap nɔ rwo'og ʉt-kom n-me ʉn ka jaab-o ʉr-hur o wʉ kume à. ¹⁴ Remen ʉm be'este ʉm russute wʉ ʉnze me m-gwɔn rem nɔ, nɔ rʉ me m'e á. Remen kap yo tɛ rurɛ nɔ à nip-o, remen kaane gwɔn-m tɛ mosse ʉn nɔ ne be-ʉr Titus shiig o-nip. ¹⁵ Was-mɔ Titus rɔ nɔ m-was à mɔ rɔ m-do deen, kap

* **Bɔr-ʉs ta'yoor:5** 7:5 Hyen komo: 2Kor 2:13.

da-ō wų bakse dorotte-o nō kap, ųn gōn gos-tō nō kute wų da-ō nō gōkse wų à. ¹⁶ Mē o-zak m-mōka remen ųm ho'oste ųr-hur ųn nō ne sak.

Bņr-ųs eer

Kamas nō hwōr remen yan-dor ųn dak-ō o-Judiya

¹ Or re ne, m-mōka komo te cōnog nō nep rii-yo yar-mō Shir nome n-mē ųn yan-dor ye Shir n-mē ųn dak-ō o-Makidoniya. ² Ye swoog ųr-kōob deen remen ye cōwog orange ųn kom-tō ųn ye rō dor á har de warag ye o-zak. Komo de rų ye ken ye ya ųn caari-mō m-yar sak, kō de nomte ye rō n-mē ųr-kōob à. ³ Ȳm nak ųnze ye ya'aste bō ųn 'wōns-mō ųn ye, har ma arage kaane. Ye nomog kaane ųn cōn-mō ųr-hur ba remen a ųn gaktute ye á. ⁴ Ye kōnog te, te 'ye ye o-cōw ye huut ųt-kom be-de ųn senge-mō ųn gu ųn yan-ba-m-kūkōp n-mē ųn dak-o o-Judiya.* ⁵ Ye ya'aste arge yo te hwō yeā ya'as à. Ȳr-takan, ye ya'aste hi ųn de ųn ye be-ųr Wan-Koyan, ka da-de ne ye ya'asuru hi ųn de ųn ye be ųn te, bō Shir cōne à. ⁶ Ȳn hyan-ō ųn kaane, te kōnuru Titus wų he co, wų buse ųn morogse ųn ka yar-mō ųn cōn-mō ųr-hur mō be-ųr nō, bō wų takne à. ⁷ Amba bō nō re co be-de ųn kōyan à, be-de m-sher, be-de ųn rwōr ųt-ma, be-de ųn nap-se Shir, kō n-mē m-senge, komo m-was ne mō nō wasse ųn te ne à. M-mōka, te cōnog nō do m-ya'as ųn hwōr nō remen ka ye rō ųn swo ųr-kōob ųn dak-ō o-Judiya.

⁸ Ba mē ųn gakte nō o á, amba de mē nō m-kute bō ye ken ye rō m-nōm m-senge à. Yo ka he m-kute ųn gōn was-mō nō rotte ųn or nō ne à. ⁹ Remen nō nepse yar-m Wan-Koyan Yešo **Kiristi** rem na. Kō de nomte wų rō ųn kō yo ke rii-yo ne à, myet ųn kaane ne, wų waragte ko-kōob rem nō. Remen ko-kōob-wų wų warge à, o rwō'e nō kumut kō yo ke rii-yo ųn co-ō Shir.

¹⁰ Ma-tō ųm he nō m-'ya à tō ká: A jiish ųr-bon nō kom rii-yo nō takne ųn hak-ō arge à, ba nō ųn ya cot à, ay, nō ųn hwō ųr-hur komo nō nomot kaane. ¹¹ Buse nō ka senge-mō hur-ųr nō takne à, nōm nō bō ųn 'wōns-m nō he m-hoks à. ¹² Ȳrege hwō ųr-hur de m-'ya rō kōn, Shir a hoge m-rerem, ųrege nō ya'aste bō ųn 'wōns-m nō. Shir cōn nō ya'as rii-yo 'wōns-m nō wōo á.

¹³ Ba mē ųn cōn ųm hebe ye ken ye ųs-nų á, ka da-de ne ųm doorų nō ųs-nų á. Amba mē ųn zee kaane remen a wōngté ka senge-mō hond hond bō depe à. ¹⁴ Se nō gu ye m-mōka bō nō ųn o-cōw yo ųn gwų ne à. Nō komo da-ō nō

* **Bņr-ųs eer:4** 8:1-4 Hyen komo: Roma 15:26.

taage ʉn yo ken rii-yo, ye komo ye rɔ ʉn yo ne, yea gu nɔ. ʉn kaane koyan he m-nom hond hond. ¹⁵ Gense yo rɔ: "Wu mɔrogse deen à, ka yo wu mɔrogse à, yo arag 'wɔns-mɔ ʉn wu á. Wu mɔrogse hiin à, ka hiin yo wu mɔrogse à, yo kendu wu á."†

Titus ʉn nay-ne ye ʉn wu ne

¹⁶ Amba ʉr-bɔngɔn be-de Shir, ɔ rwo'e Titus dekt ʉn hur-de ʉn wu, ɔn-mɔ ʉn wu guut nɔ, ʉntun bɔ ʉm ro ɔnge à. ¹⁷ Remen Titus wu ʉn deƙ wu habute be ʉn nɔ remen te ƙonɔg wu á, amba wu robe be-ʉr nɔ ʉntun bɔ wu esse ʉr-hur à. ¹⁸ Tea tombe mosse ʉn wu ne, ʉn ka heno-o ne wu ru ʉr-jin à, be-de ʉn kap yan-dor remen ko'ot-mɔ ʉn wu mɔ ʉn **Ma-to m-Rerem** to Shir. ¹⁹ Arge kaane ma, yan-dor ye Shir dak wu remen wu ma'asté m-neke mosse ʉn te ne. Tea kamas yar-mɔ ʉn hwɔr be-de ʉn **yan-dor Yeso** remen yan-dor ye o-Urusharima. Te ʉn nom kaane remen te ya'asté ʉt-gos be-de ʉn Wan-Koyan ʉn hi ʉn de ʉn wu komo remen te kututé ʉnze te ru'uste ʉr-hur te guut hun-ne. ²⁰ Te o-gyer taase wu ken wu kum gom-de ʉr-reeb be ʉn te n-me ʉn bɔ te m-nekette ʉn ka yar-mɔ a ya'asu te mɔ ʉn ɔn-mɔ ʉr-hur à. ²¹ ɔn-m te te nomot yo jiishe m-bon à, ba ʉn co-o ʉn Wan-Koyan cot á, amba har ʉn co-o ʉn hun-ne.‡

²² Komo te m-tombe ʉn ye ne, heno te ka wu te megre te hyen bɔ wu esse ʉn hur-de ʉn wu n-me ʉn rii ʉn hon ʉn hon à. M-mɔka komo wu ho'oste ʉr-hur ʉn nɔ ne, wu ɔnɔg wu ru ʉt-kom deen. ²³ Baks nɔ ʉnze Titus, ko-nay-wu m-senge wu, me ʉn wu ne te ʉn ka senge-mɔ rem nɔ. Ka ye nɔ hyane mosse ʉn wu ne à, yan-dor ye Shir ye tombu ye, senge-mɔ ʉn ye rɔ m-hante m-seps be-ʉr **Kiristi**. ²⁴ Remen kaane kutu nɔ ka hun-ne ye kap ɔn was-m nɔ ʉn rii-yo hante te rotte ʉn uku o-cin rem nɔ à, remen yan-dor ye hyenet.

Bɔr-ʉs jero

¹ Ba se ʉm genduté nɔ ma-to ʉn gu ʉn yan-dor ye Shir o-Urusharima á. ² Remen ʉm nak nɔ este ʉr-hur nɔ guut, har me ʉn uku o-cin remen kaane be-de ʉn hun-ne ye o-Makidoniya. Me ye m-rure nɔ hun-ne ye o-Akaya nɔ zongsute m-yar ne cin ʉn monce. Go ʉn ka ine-mɔ nɔ ine eso à, mɔ rwo'og ye ma ye inute. ³ Amba me ka m-tombe ʉn ɔr re ne, taase uku cin-o te rem nɔ warag hwaa. Amba nɔ ma'as zongse bɔ ʉm russe ya-o-Makidoniya ʉnze nɔ zongse à. ⁴ Remen ʉrege ʉm habute mosse ʉn ye ken

† **Bɔr-ʉs eer:15** 8:15 Hyen komo: Rwu 16:18. ‡ **Bɔr-ʉs eer:21** 8:21 Hyen komo: Swɔq 3:4 (ʉt-Girik).

ya-o-Makidoniya ye ne, taase ye 'wos no ba m-zonge, har te taage un rii-yo m-zee, myet-m na a hoge m-'e remen te ukse o-cin un no ne. ⁵ Remen kaane o um hyente a nom ur-bon, me tombe or re ne ye hyen no rii-yo um habute, remen no morogsute rii-yo no zee no he m-ya'as a, a 'wos yo zongse. Kaane he m-kute un hun-ne unze un con-mo un hur-ur no o, no ya'aste, ba a un gakte no o a.

M-go ur-hur sak

⁶ Baks no yo ka: Net-wu go'e hiin a, wua ce hiin; amba wu go'e deen a wua ce deen. ⁷ Ko wu ke net-wu, wu ya'as bo wu esse un hur-de un wu a, ba mosse un naase-mo ut-men ne a, ko wu a gakte a. Me un zee kaane remen Shir ro m-con un wa-m-ya'as ur-hur sak. ⁸ Un yar-mo Shir, Shir a hoks no m-'ya kap rii-yo he no m-gu un hooq-m no a, remen ko o ke da-o un ko yo ke rii-yo no kumut kap rii-yo no o-hoob a, har arge kaane, remen no nomot ko mo ke senge-mo ur-bon ne. ⁹ Bo ro gense un Ma-to Shir a: "Wu ya'ag koob-ne, ur-hur sak.

Kashi un senge-mo un wu moa te a."*

¹⁰ Me un zee kaane remen Shir o ro m-'ya un ko-wa-ur-go go wu goot, komo o ro m-'ya un rii-yo m-re. Remen kaane, Shir a 'ye no go remen no goot, wu ro m-rwo go rotte m-bo'osse, har no ceeru deen remen kashi-m senge-m no mo m-yar.† ¹¹ A muut no ya-o-kwum un ko yo ke cow-yo remen no ma'aste m-'ya ur-hur sak ko o ke da-o a hoobe be-ur no. Un cow-o te senge-mo un yar-m no a warag mo un bongonde Shir.

¹² Remen ka senge-mo m-yar mo notte a, ba yan-dor ye temb no ro m-gu a, amba ro m-kaprunde har m-do un cowse ur-bongon be-de Shir. ¹³ Remen ka senge-mo no rwuntute hi un no cas, hun-ne a bum Shir remen dorotte-o no. No gokste ka **Ma-to m-Rerem** to, to ma **Kiristi**, komo remen yar-m no bo no wonge un ye ne komo un ko wu ke ne a. ¹⁴ Be-de un kon-se un ye be-de Shir, ye ma'as no komo m-kone us-barag n-me un hur-de un ye remen ka yar-mo aragte m-cep, mo Shir nomo no a. ¹⁵ A 'ye no Shir ur-bongon remen ka yar-mo, yar-mo arge beeb-de un cep ut-ma a.

Bor-ʉs op

Burus ko-yan-Tom Yeso wu o-nip wu

¹ Me Burus, me no us-kon un hi un de, me wu a m-zee, Yan-gwegwer-mo ur-hi, ur-'won ne untun mo ma Kiristi urege

* **Bor-ʉs jero:9** 9:9 Hyen komo: Bong 112:9. † **Bor-ʉs jero:10** 9:10 Hyen komo: Isha 55:10.

mɛ be-ur gaan un nɔ nɛ à. Amba hun-ŋe rɔ mɛ ma-aag *Wa-m-ciiz*, uregɛ mɛ mɔsɛ un nɔ nɛ á. ² Mɛ nɔ us-kɔn, taase nɔ gaktɔ mɛ um suu nɔ da-de mɛ habɛ, remen um nak man hoks su'e ka yɛ rɔ m-zɛɛ unze rii-yo tɛ m-nom à, rem-se ma-hun se. ³ Tɛ ur-she'et n-mɛ un hono o-dak, amba tɛ dum ur-gun bɔ hono o-dak rɔ m-dum á. ⁴ Remen saw-tɔ ur-gun un tɛ ba gon tɔ hono o-dak tɔ á, tɔ un beeb-de Shir tɔ, tɔ tɛtɛ m-naas un saw-tɔ ur-gun tɔ m-'wɔns tɔ un yan-yage-ut na. ⁵ Tɛ m-sabarse un sunɛ-mɔ ut-ma kap un rii-yo he m-wɛn hun-ŋe nap un Shir nɛ à, mɛn yoose un hun-ŋe yɛ 'ke barag-se un yɛ us-yo-se, sa o zee se rɔ be-de m-ke'et, remen yɛ hokstɛ nɔmɛ un **Kiristi** o-dɔrotɛ un bu-yo un barag-se un yɛ. ⁶ Da-ɔ nɔ nɔmɛ o-dɔrotɛ bɔ depe à, tɛ zongɛ tɛ ye'et kɔ wɔ ke ur-kɔɔb wɔ yage m-nom o-dɔrotɛ à.

⁷ Gwɔt nɔ rii-yo rɔ cas à! Uregɛ wɔ ken zɛɛg wɔ, wɔ ma **Kiristi** wɔ, yage ka net-wɔ ja'aste nom us-barag, wɔa nep unze tɛ ma yɛ ma **Kiristi** yɛ. ⁸ Kɔ mɛ ukɛ o-cin remen ka gwɔmo-tɔ Wan-Koyan ya'u tɛ à, ka gwɔmo-tɔ remen tɛ bɔ'ɔsɔtɔ nɔ ɔ, ba remen tɛ sabarsɔtɛ nɔ á. Remen kaanɛ, yatt-wɔ he mɛ m-rwɔ m-'ɛ á, be-de un kute un hun-ŋe unze Yɛso wɔ 'ya mɛ ut-gwɔmo á. ⁹ Mɛ cɔn nɔ hyen sa o zee gyer-ɔ mɛ nɔ m-'ya á be-de un takurda-tɔ mɛ nɔ m-genbe á. ¹⁰ Remen yɛ ken yɛ rɔ m-zɛɛ, "Takurda-ut Burus tɔ rɔ us-nu nɛ ur-beeb nɛ, amba uregɛ wɔ rɔ be un na un hi un de un wɔ, wɔtt tɛp-o ur-beeb á, komo ma-tɔ un wɔ ba rii-yo á." ¹¹ Yage gon ka hun-ŋe yɛ, yɛ nept yo ka: Yo tɛ zɛɛ n-mɛ un takurda-ut tɛ à, tɛ rokne á, ka tɛ he m-nom da-ɔ tɛ ro be-ur nɔ.

¹² Tɛ bo'os tɛ hongɔsɔtɛ kɔ tɛ dekt hi un tɛ untun hun-ŋe yɛ rɔ m-hyan yɛ zee yɛ aragɛ kɔ wan á! Ka hun-ŋe yɛ, yɛ rɔ m-hongɛ hi un de un yɛ un ɔr re un yɛ nɛ, komo yɛ rɔ un hoob-ɔ un wɔ jiishɛ à n-mɛ un hi un de un yɛ, yɛ nep unze yɛ rɔtt us-weɛr á. ¹³ Tɛa uk o-cin arɛ gwɔmo-tɔ Shir ya'u tɛ á, sɛ de tɛ uk o-cin un ka gwɔmo-tɔ Shir ɛsɔtɔ tɛ remen tɛ kɔ'ottɛ **Ma-tɔ m-Rerem** à, ka gwɔmo-tɔ wooste har be-de nɔ rɔ à. ¹⁴ Mɛ un uk o-cin un raag-ɔ Shir ya'u mɛ ur-keɛr um nomot m-sɛngɛ á. Rii-yo yan-gin un ma-ut re zɛɛ mɔsɛ un taage-ɔ un gwɔmo-ut re nɛ tɔ un kaanɛ a rees m-warag o-nip mɛ ro haante raag-o nɔ á. Amba nip-o rɔ kɔn á remen um hantɔtɛ nɔ **Ma-tɔ m-Rerem** ɔ ma **Kiristi** rii-yo yɛ hantɔtɛ. ¹⁵ Komo tɛ pas be-de a zɛɛ tɛ á, un uk o-cin un sɛngɛ-mɔ yɛ ken yɛ nɔmɛ á. Amba tɛ m-hwɔ ur-hur, sher-m nɔ a he co, remen ma-de un sɛngɛ-m tɛ n-mɛ un nɔ sɛngɔtɛ m-dɔ deɛn. ¹⁶ Uregɛ nɔ nomog kaanɛ, ka da-de tɛa hoks m-kɔ'ot un **Ma-tɔ m-Rerem** un tɔ ken dak-tɔ n-co nɔ. Remen tɛ cɔn uku o-cin un sɛngɛ-mɔ wɔ ken wɔ rege

wu nome un be-de a rwo'e wu à. ¹⁷ Amba "Kap wu he uku o-cin n-me un yo ken rii-yo à, wu uku o-cin un rii-yo Yawe nome à."* ¹⁸ Me un zee kaane remen ba wu ro bom un hi un de un wu, wu wu a un ho'os ur-hur un wu ne á, amba wu Wan-Koyan ro m-bom à.

Bɔr-ʉs ɔp o-gaan

Burus un yan-Tom Yeso ne ye ut-bo

¹ Me o-saktɔ noa dungune un me ne da-o me zee to ken ma-to hiin sa o zee men bom un hi un de untun bo ko-raag ro m-nom à. Se no dek me kaane! ² Me ur-shoob rem no, gon shoob-de m-was de Shir ro no m-nome à. Um surutu no o-nu un campo gaan, **Kiristi**, remen um ji'itté no ut-ge be-de un wu ba m-kuƙop. ³ Amba me un hoge o-gyer taase rii-yo kore **Hawa** à, yo kor no. Hwo-o rakste wu un weer-se un yo har wu nomu **ur-ba'as**. Kaane no ma, me un hoge o-gyer barag-ʉs no a hoks no m-muut ba ur-bon, un kaane, noa kum ya'as ur-hi bo a cone, o-nip ne ba m-kuƙop be-ur **Kiristi** á.* ⁴ No m-goks un ye ro m-habe be un no à ba m-rem. No bupse yoos-de un ye un Yeso, ko de nomte de ro un hon un de te rurte **Ma-to m-Rerem** à. No bupse go un kukt-o ye rurú no à, ko de nomte ka **Kukt-o Shir** o no ro gokste o á. No goks ye ko ne ma-to rerem-to un ye á. ⁵ Me dek unze ka ye no m-zee, "Caari-ŋe ye un **yan-Tom Yeso**" à, ye aragte me un yo ken rii-yo á. ⁶ Me ko-kyangan-wu ut-ma wu á, amba me us-nap ne. Te kutute no yo ka cas cas un ko yo ke cow-yo.

⁷ ¿Ba'as-de me gweregse hi un de remen a jaksté no be-de un ko'ot un **Ma-to m-Rerem** to Shir m-yar? ⁸ Um rumsunte hwor o ka be-de un ye ken yan-dor ye Shir ye remen um nomot senge-m re be un no. ⁹ Da-o um ro be un no à, mett hwor á. Myet un kaane ne me sawsu no us-nu ka da-o á. Or na yan-dor ye ro n-me un dak-o o-Makidoniya à ye hante kap yo me m-con à. Me sawsu no us-nu ka da-o á, komo man senge-m nom un kaane.† ¹⁰ Nip-o **Kiristi** o ro be un de à, o rwo'u me m-zet net ro kon wu woƙ wu wenet me uku o-cin un myet dak-o o-Akaya á. ¹¹ ¿Ya rwo'u me m-zee kaane? ¿Remen me no m-con o á? Ay, Shir nak unze um conog no! ¹² Man he co n-me un yo me m-nom à, un yage un goks un gwu-o un hwor be-ur no, remen um wenet ka "Caari-ye un **yan-Tom Yeso** ye" uku o-cin unze, ye ma ye ro m-senge hond hond un te ne. ¹³ Go un ka hun-ŋe ye ba

* **Bɔr-ʉs ɔp:17** 10:17 Hyen komo: Irimi 9:24. * **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:3** 11:3 Hyen komo: Taka 3:1-5,13. † **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:9** 11:9 Hyen komo: Piri 4:15-18.

yan-Tòm Yešo ye o-nip ye á, amba yan-senge-mo ɔt-bɔ ye. Ye ro ɔn muut ɔn hi ɔn de ɔn ye yan-Tòm **Kiristi**.¹⁴ Ba rii-yo ɔt-hyat yo á, remen **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ɔt-kot** ma ɔn cen wu ro m-muut ɔn hi ɔn de ɔn wu ɔntun **wan-tom-wu Shir** wu m-cucas.¹⁵ Remen kaane ba rii-yo ɔt-hyat yo á urege guw-ŋe ye ɔn wu ye musste hi ɔn de ɔn ye ɔntun yan-kashi m-senge mo Shir. Ur-kom yea kum ur-'yons de nome hond hond ɔn ye ne à.

*Koob-de Burus swo à n-me
ɔn senge-mo ɔn wu*

¹⁶ Um ja'aste m-zee, taase wu ken wu zee me ko-raag-wu. Amba no deke unze kaane o, to, no ho'os ur-hur ɔn me ne ɔntun ko-raag, remen me ma um kumut rii-yo uku o-cin hiin.¹⁷ Go ɔn ka uku cin-o me m-nom à, ba Wan-Koyan wu zee um zee kaane á. Ay, ɔn ka ma-to, men uk o-cin ɔntun ko-raag.¹⁸ Ye ken ye ro kon yan-uku-cin bo yan-hono-o-dak ro m-nom à, me ma yage um nomot kaane.¹⁹ Bo no us-barag à, no m-hyan no us-weer ne deen, zak-o-zak no mdugune ɔn raag-ŋe ne!²⁰ Remen urege wu ken wu rwo'og no m-guw, no m-dugune ɔn wu ne, ko wu rumse no rii, ko wu re ra-o no, ko wu kutu no m-'wons, wu ken no o-raag.²¹ Me m-hoge m-'e um zet koob-de ɔn 'wons-m te o hante te nomte ka rem-se á!

Amba urege wu ken wu ro ɔn uku o-cin, remen yo ken rii-yo, ko me man nom jaab-o ɔt-men um uku o-cin, amba me ɔt-ma kaane ɔntun ko-raag.²² Urege ye **Yahuda**-ŋe ye, me ma ko-**Yahuda**-wu. Urege ne **Isra**-ŋe ye, me ma ko-**Isra** um ro. Urege ne yan-baag-o **Ibrahi** ye, me ma ko-yan-baag-o **Ibrahi** um ro.²³ Urege yan-senge-m **Kiristi** ye, um aragte ye! (Me ɔt-ma sa o zee net-wu ro o-zungo à!) Ai, um aragte ye m-senge o-nip, swo m-geeg o ka, um swoog mdum deen, um swoog m-cow o-darem o m-mar deen.²⁴ So o-taan **Yahuda**-ŋe bu'u me us-sorog kwooz-ɔt yoor ba o-gaan [39].²⁵ O-tet yan-piish ɔt-ma ye ɔn **Roma**-ŋe nomu me us-sorog. A jirig me ɔt-ta'ar so o-gaan. So o-tet hat-to m-ho caate ɔn me ne n-me m-sa. Komo um taaste ur-ho um rewe n-me m-sa rii-yo a guut me.*²⁶ Ko o ke da-o me ur-hew. Um gontute o-darem n-me ɔt-roog, o-darem ɔn kom-to ɔn ya-ur-kwup. O-darem ɔn kom-to ɔn ye ro yan-dak-o re à, o-darem be-de ɔn ye ro **Yahuda**-ŋe á, o-darem n-me o-bo, o-darem n-me o-kot, o-darem n-me m-sa, komo o-darem be-de ɔn or re ne yan-dor ye ɔt-bɔ.²⁷ Um swoog o-darem,

‡ **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Seng 16:23. § **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:24** 11:24 Hyen komo: Kara 25:3. * **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:25** 11:25 Hyen komo: Seng 16:22; 14:19. † **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:26** 11:26 Hyen komo: Seng 9:23; 14:5.

ur-koob ne, un koob-de m-rew, un mer ne, o-swoot o m-ho ne. Ba o-gaan á um taage rii-yo m-re, um swoog o-huw, um taage un cop-o m-cop. ²⁸ Se ken rem-se ut-moor ne se um taage à komo, ko de ke ho-de me un nu-se un yan-dor ye Shir ne kap. ²⁹ Urege wu ken wu taagute m-'wons me m-hyan sa o zee me wu taage m-'wons. Urege komo a rwo'og wu ken wu ur-he n-me **ur-ba'as**, yo ka yo ro me rees us-ryaab deen.

³⁰ Urege se um uk o-cin, man uku o-cin be-de um hyane um kendete à. ³¹ Shir o-Tato o un Wan-Koyan Yeso, wu a he m-bom ba m-ta à, nepse unze ba bo-to um rotte á. ³² N-me o-Damaskus, ko-gwamna-wu ro un kus-o un ko-Gwomo Aretas à wu sanag ish-ye un bo-o o-Damaskus remen wu shipt me. ³³ Amba nay-ne re kyerguntu me n-me o-koor un jim-de o-bo un hek-de un wur-o o-bo, um possute wu.‡

Bor-us op us-voor

Hyangan-to Yeso kute Burus

n-te un m-bo à

¹ Ko de nomte uku o-cin a 'ye rii á, man he co un uku o-cin. M-moka, man re co un rwor un rii-yo Wan-Koyan Yeso rwunte me cas untun m-bo ut-hyangan ne komo. ² Um nak wu ken net-wu, wan-dor **Kiristi** caane hak-us op-us nass-se ka, se arge à, a deke wu ha-mo Ton-o atette-o be-de Shir ro à. Ko n-me o-wur o ko ba n-me o-wur á me nap á, Shir o cot nape. ³ Um nak ka net-wu, a un dek wu ha-mo un Ton-o atette-o, ko o-wur ko ba n-me o-wur á me nap á, Shir o cot nape. ⁴ Ree o wu hoge to ken ma-to to a hoks m-rwor á, go un to mat-de un net a hoks nom ut-ma un to á. ⁵ Man uku o-cin remen ka net-wu, amba man uku o-cin remen hi un de á, se de n-te un kende-m re. ⁶ Ko um uku o-cin, man warag ko-raag á, remen man ma'as un rwor o-nip. Amba man uku o-cin á, remen me con wu ken wu dek me arge bo wu ro me m-hyan á, un bo wu ro me m-hoge ne á.

⁷ Taase um uku o-cin, remen ka rem-se ut-hyat se se um hyane à, se ur-beeb, a tomnu me o ken gom-o untun hoog-mo o-yokor o-wur. Yo ka yo un nom sa o zee wu **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** tomne remen wu ye'et me ur-koob ba m-sok, komo remen mo wenet me uku o-cin à. ⁸ So o-tet um kone Wan-Koyan wu dossu me o un wur-o re. ⁹ Amba wu zeeru me, "Yar-m re bo'ossute wo, remen n-me kende-m ru o atte m-hyan un beeb un de." Remen kaane man uku o-cin o-zak ne remen um kendute remen beeb-ur **Kiristi** kumut ur-she'et be un de. ¹⁰ Da-o hun-ne ye ro me ut-reeb,

‡ **Bor-us op o-gaan:33** 11:32-33 Hyen komo: Seng 9:23-25.

kɔ ye 'ye me Ƴr-koob, kɔ ye rangse me, kɔ ye egnutu me Ƴr-koob remen um dore **Kiristi** à, me m-nom o-zak. Me un zee kaane remen da-o me kende ka da-o o me un kum Ƴr-beeb de rwuune be-de Shir à.

*Naase-mo un men-ut Burus remen
yan-dor-ye Shir ye ro n-me o-Korinti à*

¹¹ Um nomog m-raag, amba no ye rwo'u me. No ye depe no bum me. Ka ye no aage "Caari-ye un **yan-Tom Yeso**" à, ye jiishe me á. Kɔ de nomte ba yo ken rii-yo um ro á. ¹² Shir nomog rem-se o-made ut-hyat ne un me be un no. Ka rem-se kutu no unze **wan-Tom Yeso** um ro. ¹³ ¿N-te un yo ke bu-yo ne um kutu no unze no Ƴr-hond un ye ken yan-dor ye Shir ne á? ¿Kɔ de remen me sawsu no nu-Ƴs re o á? Soksu me no ka **ba'as-de!**

¹⁴ Me zongse um habute be un no o atette-o. Man ru'u no se ken nu-se á, remen no ye um cone, ba hwor no á. Remen udepe yakar-ye dek nu-se un tat un ye ne á se de tat-ne ye dek nu-se un yakar-ye un ye. ¹⁵ Man nom o-zak um hootu no kap yo ro me à, myet un hi un de ne. Urege um wastu no deen, ¿noa was me hiin ye á? ¹⁶ Noa su'e me unze me warag no o-caar o-suut á. Amba wu ken wua zee me un nomo no Ƴs-weer, um hokstu no mosse ut-bo ne. ¹⁷ ¿Me un re ra-o no be-de un ka ye um tombe be un no? ¹⁸ Um konog Titus wu habe be-ur no, komo um tompute wu ken or te ko-yan-dor o Shir mosse un wu ne. ¿Noa zee o Titus reeg ra-o no? ¿Me un wu ne rii gaan-yo ka te m-nom á?

¹⁹ No m-zee o ka da-o kap, senge-mo te rotte te ruute hi un te be-de geeg-ur no. Shir o ro te m-su'e, nip-o Shir o te m-rwor n-me un **Kiristi** à. Or re ne, te m-nom un koyan remen no doot m'-wons un sher-m no. ²⁰ Me o-gyer taase da-o me habe um 'wos no bo um hwɔ o-sakto á, kɔ komo no hyen me bo no hwɔ o-sakto á. Me o-gyer o ut-ween, Ƴr-shoob ne, Ƴs-ryaab ne, un con-to Ƴr-hi ne, o-agegense ne, ut-reeb ne, un nu-mo Ƴr-hi ne, o-da rem ne komo. ²¹ Me o-gyer unze me do m-habe komo, Shir a ru um hoge m'e un co no. Me o-gyer taase men-ut re naase remen hun-ne deen ye ro un nom **ur-ba'as** n-ga à, ye waktune be-de Shir á, ye yage nomo o-ás un she'et-de un ba Ƴr-bon ne de Ƴr-gop ká rem-se ye ro m-nom à.

Bor-Ƴs op Ƴs-tet

Nak ut-to

¹ Me habe be-ur no m-moka, atette-o ka. Untun bo genmo un Ma-to Shir zee à, "A dek kɔ to ke ma-to un nu-o un

nɛn yoor kɔ nɛn tet yɛ hyanɛ yo nɔmɛ à.”* 2 ʊm be'estɛ, ʊm nekstɛ nɔ ʊt-tɔ da-ɔ ʊm ro be-ʊr nɔ habɛ-m ayoore-mɔ à. ʊm doog nɔ nakɛ ʊt-tɔ m-mɔka mɛ be-ʊr nɔ á: Da-ɔ mɛ muubɛ man kusɛ ka yɛ nɔmɛ **ʊr-ba'as** n-ga á kɔ yɛ ken yɛ. 3 Man kutu nɔ yo nɔ cɔnɛ m-hyan à. Nɔ nept ʊnze **Kiristi** wʊ rɔ ʊt-ma ba mɛ á. Wʊ kendɛ wʊ nomot ʊn nɔ nɛ á. Wʊ rɔ ʊr-beɛb nɛ be-ʊr nɔ. 4 Kɔ de nɔmtɛ a ʊn kam wʊ sa o zee wʊ rɔtt ʊr-beɛb á, myet ʊn kaanɛ nɛ wʊ rɔ ʊn hoog nɛ be-de Shir. Kang-o gaan, na yan-ba-ʊr-beɛb yɛ n-mɛ ʊn wʊ, amba ʊn beɛb-de Shir a she'et ʊn wʊ nɛ remen a nomot m-sɛngɛ rem nɔ. 5 Me'es nɔ hi ʊn nɔ, nɔ gʊt remen nɔ nept kɔ nɔ be-de m-shɛr à. Ma'as nɔ me'es ʊn hi ʊn nɔ. ¿Nɔ nap ʊnze **Kiristi** Yeso wʊ rɔ be ʊn nɔ á? O-nip wʊ rɔ kɔn be ʊn nɔ, sɛ dɛ ʊrɛgɛ nɔ hɛɛg be-de ʊn ka me'es-de. 6 ʊm rwɔ'og ʊr-hur nɔa nep ʊnze tɛ hɛ á. 7 Tɛ ʊn kɔn-se Shir ʊnze nɔa nom rii-yo ba ʊr-bon á. Ba remen hun-nɛ hyenet ʊnze tɛ rɛɛg ʊr-hɔ á, amba remen nɔ nomot yo depe à kɔ de nɔmtɛ hun-nɛ a hyen sa o zee tɛ hɛɛg. 8 ʊrɛgɛ nɔ m-nɔm ka rem-se se depe à, tɛa ja'as nɔ á. Tɛa hoks wɛn o-nip á, ʊn sugɛ-de ʊn kaanɛ ma, tɛa gu hun-nɛ she'et ʊn bu-yo o-nip. 9 Zak-ɔ tɛ m-nom tɛ ro ba ʊr-beɛb, amba nɔ nɛ nɔ ʊr-beɛb nɛ. Komo tɛ ʊs-kɔn be-de Shir remen nɔ bɔ'ossetɛ shero shero ʊn shɛr-m nɔ. 10 O hantɛ ʊm gendʊtɛ nɔ se ka rem-se cin mɛ be-ʊr nɔ á. Mɛ nɔm kaanɛ remen da-ɔ mɛ habɛ, taase ʊm kutu nɔ ryaab-ʊs re, ʊn gwɔmo-tɔ Wan-Koyan ya'ʊ mɛ à. Tɔ m-'yonstɛ nɔ tɔ ba tɔ m-kaps á.

Ma-tɔ ʊr-kom

11 Or re nɛ, bɔ ʊm komostɛ kà takurda-ɔ, nɔm nɔ o-zak! Nɔm nɔ bɔ ʊn nom-m nɔ, nɔ she'etɛ shiishɛ. Doo nɔ or nɔ nɛ jaab-ɔ ʊt-mɛn, komo she'et be-ʊr gaan ʊn yɛ nɛ. ʊrɛgɛ nɔ nɔm kaanɛ, ka Shir-ɔ o ya'as nɔ m-was, ʊn gwugwʊ-mɔ ʊr-hur nɛ à, wʊ nɔm mɔsɛ ʊn nɔ nɛ.

12 Nɔ gas or nɔ nɛ hɛnhamat. 13 Kap yan-dor-yɛ Shir ro nɔ ʊr-gas.

14 Mɛn kɔn-se Shir ʊnze nɔ nept ʊnze yar-m Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, cɔn-mɔ rwʊʊnɛ be-de Shir, ʊn mɔrgɛ-de ʊn **Kʊkt-ɔ Shir** nɛ, mɔ rɔ mɔsɛ ʊn nɔ nɛ kap!

* **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-tet:1** 13:1 Hyen komo: Kara 17:6; 19:15.

Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me un dak-o o-Garatiya

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-10

Gwomo-ut Burus to un ko-yan-Tom Yeso 1:11—2:21

Ma-to m-Rerem to un yar-mo Shir 3:1—4:31

M-posse mo un ko-yan-dor Yeso un yo depe wu nom à
5:1—6:10

Ur-kom 6:11-18

¹ Me, Burus, genbe no ka takurda-o, um baksutu no unze, me ko-yan-Tom-wu. Ba remen buug-de un hun-ņe dak me, ko na hun-ņe tomog me o rwo'e um waragte ko-yan-Tom Yeso á. Amba Yeso **Kiristi** daagu me mosse Shir ne Tato na wu n-Ton shir, wu rwo'e Yeso meret wu muunte un hoog ne à. Wu daagu me komo wu tomu me um waragte ko-yan-Tom Yeso. ² Kap o un or re ne, ye ro kanè à, mossute ut-hi un me ne be-de un tombe ut-gas be-to un yan-dor un dak-o o-Garatiya.

³ Um konog Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**, ye ye'et no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne. ⁴ No nak Yeso **Kiristi** ya'aste hi un de un wu remen **ba'as-ut** na, remen wu guut na un ka da-o yo-o o. Wu un nom yo ka remen kaane Shir Tato na cone m-nom. ⁵ Yage a ye'et Shir m-seps ba m-ta! **Amin.**

Ma-to m-Rerem ut-gaan

⁶ Um hyang o-made. Un ya o-da hiin, no conog m-yage dor-o un wu agu no à, be-de un yar-m **Kiristi** har m-warag be-de un yoos-ur hor-de, de **Ma-to m-Rerem**. ⁷ Amba **Ma-to m-Rerem** to á, ko hiin. Ye ken ye ro kon ye ro no m-rukurse à, ye ro m-senge ye sugute **Ma-to m-Rerem** ut-ma **Kiristi**. ⁸ Amba me no m-rure, urege wu ken wu be un te a ruru no to ken **Ma-to m-Rerem** to un hon un to te rege te russutu no à, ko **wan-tom-wu Shir**, ko te un hi un te, to, Shir huu wu nu-o yo-o! ⁹ Untun bo te rege te russutu no n-ga à, me no m-ja'as m-rure m-moka unze kap bon wu ruru no to ken **Ma-to m-Rerem** to un hon un to no rege no hogussute à, to Shir 'ranu wu!

Bo Burus warge ko-yan-Tom Yeso à

¹⁰ ¿Ko a un zee o, ka ma-to me no m-rure à me to m-rwor remen hun-ņe gokstu me? Ay, rii-yo um cone à, yo ro, um ru'ut Shir o-zak un rii-yo me m-nom à. ¿No m-zee o me

m-senge remen um ye'et hun-ņe o-zak? Ay, a ro zeege hun-ņe ye me m'-ya o-zak, me ro à warag wan-guw-m **Kiristi** á. ¹¹ Or re ne, yage um rurutu no unze ka **Ma-to m-Rerem** to, to Shir to me no m-rure à, to rwuun be-de un net á. ¹² Me goksune to be-de un net á. Komo yatt-wu yoosu me to á. Yešo **Kiristi** un hi un de un wu kutu me to.

¹³ No hogussute gon she'et-de um she'ette un dor-o un jor-se un **Yahuda**-ņe à, bo um ya'e hun-ņe **yan-dor Yešo** ur-koob deen à, har um nomog m-senge um hoot ye.* ¹⁴ No nepste komo be-de un dor-o jor-se un **Yahuda**-ņe um jishte or re ne **Yahuda**-ņe m-senge ye te bosute caara-o gaan à. Um nomog senge-mo un dor-o un bu-se un ya-n-ga-ye se n-ga m-sok ne.† ¹⁵ Amba be-de un yar-mo, Shir wu daagu me cin ba a un m-makt me, wu agu me, har wu eks, ¹⁶ wu upsutu me yish, um nept Wa un wu Yešo, remen um rurut **Ma-to m-Rerem** be-de un ye ro **Yahuda**-ņe á. Bo wu nome kaane à, me hoob netu 'ye me to ken ma-to á,‡ ¹⁷ komo me ha o-Urusharima be-de un ye ba'u me m-warag **yan-Tom Yešo** á. Rii-yo um nome à, yo ro, um haaru dak-o un Raraba-ņe, ka da-de um muunuru bo-o o-Damaskus.

¹⁸ Bo hak-us tet nomte à, um haaru o-Urusharima remen um hyenet Simon Bitrus§. Um nomuru ho-ut op-ut taan [15] be-de un wu.* ¹⁹ Un kom-de un kaane komo, me hyan ko wan-gaan be-de un **yan-Tom Yešo** ye kuse á, se **Yakubu** heno Wan-Koyan. ²⁰ Ka rii-yo me no m-gene à, bo-to á, nip-o. Un co-o Shir me m-rwor. ²¹ Bo jime à, um haaru dak-to o-Siriya un o o-Kirikiya ne. ²² Amba un o ka da-o, yan-dor o un **Kiristi** ye ro n-me dak-o o-Judiya, ye nap me un yish un yish á. ²³ Ye m-hoge de temb a m-zee, "Ka net-wu ro un 'ya un na ur-koob à, wu ka m-moka un rworu un Ma-to m-Rerem mo wu ro m-naas à!" ²⁴ Remen kaane, ye bomuru Shir remen rii-yo Shir nome rem re à.

Bor-us voor

*Yan-Tom Yešo gokste Burus
n-me o-Urusharima*

¹ Bo hak-us op us-nass [14] nomte à, um dooru m-warag o-Urusharima. Un ka da-o, um nekuru un Barnabas ne komo un Titus ne.* ² Shir ye kutu me ut-hyangan unze um neke. Da-o um woo reeno à, te morguru un sek-ye ne un **yan-dor**

* **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Seng 8:3; 22:4-5; 26:9-11. † **Bor-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Seng 22:3. ‡ **Bor-o gaan:16** 1:15-16 Hyen komo: Seng 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18. § **Bor-o gaan:18** 1:18 ut-Girik: Kepas. * **Bor-o gaan:18** 1:18 Hyen komo: Seng 9:26-30. * **Bor-us voor:1** 2:1 Hyen komo: Seng 11:30; 15:2.

Yeso. Um ruru ye bo me m-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** be-de un ye ro **Yahuda**-ne á. Um ruru ye ka ma-to pakse, taase senge-mo me m-nom à, ko mo um rege um nomoste à, mo je hwaa. ³ Ye tosutu me, komo yatt-wu gakte á ko-wan-hew wu un de Titus á, ko de nomte wu ko-ya-o-**Girik**[†] wu à. ⁴ Ma-to ur-ko to un indune, remen ka ya-ur-ar ye yan-dor, ye cow ne wukusse à, remen ye wenet na ur-she'et sasa be-ur **Kiristi** Yeso. Ye ro m-con ye muut na guw-ne. ⁵ Amba te 'ya ye ur-hek á, ko hiin. Remen te rurutu no **Ma-to m-Rerem** to o-nip.

⁶ Amba ka hun-ne ye ro yan-co à, ye do rii be-de un yoos-de me m-yoos á. (Un hyan-o re ko ye ro wan-ne kap gaan to be un de, remen Shir rott m-koos á.)[‡] ⁷ Ye de un hi un de un ye hyeneste bo Shir cone wu ya'astu me senge-mo un rwor un **Ma-to m-Rerem** be-de un ye ro **Yahuda**-ne á, untun bo wu ya'ase Bitrus m-senge wu rure **Yahuda**-ne à. ⁸ Shir nome m-senge n-me un hur-ur Bitrus remen wu waragte **wan-Tom Yeso** be-de un **Yahuda**-ne à, wu wu komo nome m-senge n-me un hur-ur un de remen um waragte **wan-Tom Yeso** be-de un ye ro **Yahuda**-ne á. ⁹ Un hyan o un bo Shir ya'u me yar-mo un wu à, **Yakubu**, Bitrus[§] un **Yohana** ne goksuru me. Ye, ye a esse ye ro co be-de un hun-ne **yan-dor Yeso** à, ye goksuru te te Barnabas un hur-ur gaan. Myet-m te, te dek hi un te unze te un Barnabas tea he be-de un ye ro **Yahuda**-ne á. Ye ka komo ye he be-de un **Yahuda**-ne. ¹⁰ Amba ye baksutu te unze taase to-to ke te un koob-ne ne ye ro be-de un ye à. Me ne cin n-ga ka rii-yo ro un hur un de.

*Burus nak Bitrus ut-to
un bo-o o-Antakiya*

¹¹ Da-o Bitrus* woone bo-o o-Antakiya, um nakuru wu ut-to yish-ye horo horo remen **ba'as-de** un wu wukusse o de ro á. ¹² Ur-takan, wu ro m-re un rii-yo m-re mosse un yan-dor ne ye ro **Yahuda**-ne á. Amba da-o nay-ne **Yakubu** woone es-mo o-Urusharima à, Bitrus koosuru un hon wu do m-re mosse un ye ro **Yahuda**-ne ne á. Wu un nom kaane remen wu ro un gyer-o un **Yahuda**-ne ye ro m-con a **ko** ko wu ke net-wu ur-ko à. ¹³ Kaane ma ye kusse be-de un **Yahuda**-ne à yan-dor ye nomog ka senge-mo **ur-ba'as** mo untun Bitrus, har ye swoog hi-ur Barnabas be-de un koob-de un rwor o-nip.

[†] **Bor-us yoor:3** 2:3 Ko-ya-o-Girik = ko-Yahuda-wu á. [‡] **Bor-us yoor:6** 2:6

Hyen komo: Kara 10:17. [§] **Bor-us yoor:9** 2:9 ut-Girik: Kepas. * **Bor-us yoor:11** 2:11 ut-Girik: Kepas.

¹⁴ Da-ò ùm hyane ye rò m-dore nip-o ùn **Ma-to m-Rerem** to Shir á, ùm zeeru Bitrus ùn yish-ye ùn kowan. “Wò ko-**Yahuda**-wu, amba wò ur-she'et untun wu rò ko-**Yahuda** á. Amba wò m-dore ùn jor-se ye rò ùn **Yahuda**-ne á. ¿M-mòka wò ru ye rò **Yahuda**-ne á ye dore jor-se ùn **Yahuda**-ne?”

*Shir guug Yahuda-ne
ùn ye rò Yahuda-ne ne á*

¹⁵ “Kò de nomte na **Yahuda**-ne ye be-de o-mat, ba ye rò **Yahuda**-ne á, komo ba 'ya-ut-ba'as' á, ¹⁶ a nese net a warag ba **ur-ba'as** ùn co-o Shir be-de ùn dore o-**karamsa** á, se de wu shereg be-ur Yeso **Kiristi**. Remen kaane, na ma a ya'aste hi ùn na be-ur Yeso **Kiristi**. A ùn nom kaane remen a kumut m-warag ba **ur-ba'as** ùn co-o Shir be-de m-sher be-ur **Kiristi**, ba be-de m-dore o-**karamsa** á. Remen yatt-wu he m-warag ba **ur-ba'as** ùn co-o Shir remen dor-o o-**karamsa** á.†

¹⁷ “Urege, bo a cone m-warag ba **ur-ba'as** ùn co-o Shir be-de m-sher ùn **Kiristi** à, a 'wostu na **ya-ur-ba'as** remen a jorote o-**karamsa**, ¿kò nom ùn kaane kututu na **Kiristi** rò ùn tor-se ùn nom **ur-ba'as**? Ay, kò hiin! ¹⁸ Urege ùm inute, me komo m-jamas ùn ma-to ùm wugurse à, ùm waragte o ka ko-yan-jet o-**karamsa**. ¹⁹ Bo ùm ro m-senge ùm kumut hoog be-de Shir ùn bu-yo ùn ess o-**karamsa** à, **karamsa** zeeru me, ko-wan-jet o-**karamsa** wu ùm rò komo se ùm marag. Bo ùm hyente kááne à, ùm yagu m-sher be-de o-**karamsa** ùm kumut m-hoog be-de Shir. ùm gwoturù **Kiristi** ùn hond de ùn wu ùm kumut hoog. A kamag wu remen wu dek swò ur-koob ùn de komo wu ya'ag me hoog. ²⁰ A kamag me be-ur gaan ùn **Kiristi** ne. M-mòka me ùn hoog ne, amba me wu ùn hi ùn de á. **Kiristi** wu rò hoog-mò ùn hur ùn de. Ka hoog-mò ùn wur-o re mò, hoog-mò be-de m-sher ùn **Wà-wu Shir**. Wu kutu me m-con à har wu mer rem re. ²¹ Man ginim yar-mò Shir á. Amba urege net a hoks m-kum ùn she'et-de ba **ur-ba'as** ùn co-o Shir ùn bu-yo ùn dore o-**karamsa**, yo ka kututu na unze mar-m **Kiristi**, waragte hwaa o ka.”

Bor-ús tet

*Dor-o o-karamsa
kò m-sher be-ur Kiristi*

¹ Nò raag-ne ya-o-Garatiya! ¿Wa zungsu nò o? ¿Kò wu ken wu ùn nomo nò us-baat? ùm rurutu nò cas cas unze Yeso **Kiristi** marag n-ton o-**kan**. ² M-mòka ùm conog ùm nep rii gaan be-ur nò. ¿**Kùkt-o Shir** ùn haan nò remen nò

† **Bor-ús yoor:16** 2:16 Hyen komo: Bong 143:2; Roma 3:20,22.

dorute o-**karamsa**, kò remen nõ shereg un ma-to nõ hoge à? ³ M-mòka çyan-gõn koob-de us-barag de koru nõ? Nõ ka teksune un **Kukt-o Shir**, amba m-mòka çnõ conog m-buse un 'wõns-mõ un ma-hun? ⁴ ÇAshe koob-de nõ swoo go-us-go à, waragte hwaa o ka? ÇA nome kaane? ⁵ Wata, Shir ye ya'u nõ Kukt-o un wu à, wu rø komo m-nom un rem-se ut-hyat be-ur nõ à. ÇNõ un zee o wu rø m-nom kaane remen nõ m-dore o-**karamsa**, kò remen nõ hogute ma-ut **Kiristi**, nõ sher komo un to?

⁶ Gwõt nõ hew-ur **Ibrahi**. A geneğ unze, "Wu shereg be-de Shir, remen kaane Shir zette wu kashi un net.*" ⁷ To, yage nõ nept unze ya-m-sheer be-de Shir ye rø "Yakar **Ibrahi**" remen ye shereg be-de Shir bõ **Ibrahi** sher à.† ⁸ Ma-to Shir gense, to rworog cin n-ga unze, ye rø **Yahuda**-ne á yea hoks m-kum ur-con ur-kashi be-de m-sheer un co-o Shir. Remen cin n-ga a rurute **IbrahiMa-to m-Rerem** unze, "Be un du, Shir a ru'e hun-ne kap o-kwum.‡" ⁹ **Ibrahi** gokste Shir o-nip ne, komo a ya'ag wu o-kwum. Kaane o komo kap wu gokse Shir o-nip à, a 'ye wu o-kwum mosse un **Ibrahi** ne.

¹⁰ Remen kap ye rø o-saktõ Shir a goks ye remen ye rø m-sheer un **karamsa-o Mosa** à, a huu ye nu-o yo-o. Remen Ma-to Shir gense to zeeg, "Kap wu m-dore un kap o un rii-yo rø gense un takurda-o o-**karamsa** á, a husute wu nu-o yo-o.§" ¹¹ M-mòka cangam to rø, yatt-wu he m-hoks m-warag kashi un co-o Shir un dor-o o-**karamsa** á, remen a genesse unze, "Wu rø kashi à, be-de m-sheer o wu he kum un hoog.*"

¹² Yatt-yo mosse dor-o o-**karamsa** un sher o-nip ne á, untun bõ a gene à, "Wu nome kap rii-yo **karamsa-o** rwore à, be-de un o wu he kum m-hoog.†" ¹³ Ka nu-o yo-o o, o o-**karamsa** a possussute o, remen **Kiristi** rurug na be-de un ka nu-o yo-o o, remen a muute wu rii-yo yo, rem na. Remen kaane a geneğ, "Kap bon wu a kame n-te un **kan-o** o-ce à, a huutu wu o ka nu-o yo-o.‡" ¹⁴ **Kiristi** rurug na remen ka kwum-o a hu'e **Ibrahi** à, ye rø **Yahuda**-ne á ye kumut ka kwum-o be-ur **Kiristi** Yeso. Un kaane, na ma, be-de m-sheer, a hoks m-kum un ka **Kukt-o Shir** swore o-nu à.

O-karamsa un swor o-nu ne

¹⁵ Or re ne, yage um ruuturu nõ sha-mõ un rii-yo nõ nepse un yo ne à. Urege hun-ne yoor sworog o-nu komo ye rwõ'uru ut-kom remen ye este ka swooru nu-o yatt-wu he

* **Bõr-qs tet:6** 3:6 Hyen komo: Taka 15:6; Roma 4:3. † **Bõr-qs tet:7** 3:7 Hyen komo: Roma 4:16. ‡ **Bõr-qs tet:8** 3:8 Hyen komo: Taka 12:3; 18:18; 22:18. § **Bõr-qs tet:10** 3:10 Hyen komo: Kara 27:26 (ut-Girik). * **Bõr-qs tet:11** 3:11 Hyen komo: Haba 2:4. † **Bõr-qs tet:12** 3:12 Hyen komo: Rewi 18:5. ‡ **Bõr-qs tet:13** 3:13 Hyen komo: Kara 21:23 (ut-Girik).

o m-soks á, yatt komo wu he m-dq un yo ken rii-yo á. ¹⁶ M-moka Shir surute **Ibrahi** un wa un wu ne o-nu. A geneg unze, un "Yakar-ye" á. Urege kaane o, ye ro deen o ka. Ay, a un zee, "Wa ru," net gaan wu ka, wata **Kiristi**.[§] ¹⁷ Rii-yo me m-zee a yo ka, Shir surute **Ibrahi** o-nu wu shooste ka nu-o. Rii-yo ka **karamsa**-o a haante us-hak zungu-us nass, un hak-ur kwooz us-op [430] da-o wu sure **Ibrahi** o-nu a. Ka **karamsa**-to rwo swor nu-o waragte o-hwaa á, har m-moka swor nu-o Shir ro gung.* ¹⁸ A ro zeege a goks cim-yo Shir un bu-yo o-**karamsa**, ka da-de a roa kum yo un bu-yo un swor o-nu á. Amba Shir ya'aste **Ibrahi** ka cim-yo un bu-yo un ka swor o-nu o.†

¹⁹ To urege kaane o, ¿remen yan o a hantute o-**karamsa**? A un dq o-**karamsa** remen a rwuntute **ur-ba'as** cas. A un hante o remen a nomot m-senge un o har ka ho-de ka wa-wu Yeso‡ he m-haan a. Ka wa-wu haante remen ka swor o-nu o. **Yan-tom-ye Shir** ye hante **Mosa** ka **karamsa**-o. Komo **Mosa** wu ro n-tete o Shir un hun-ne ne a, wu ro m-nom ka senge-mo m-hongse be-de un Shir un hun-ne ne. ²⁰ A m-con un wa-m-hongse urege hun-ne arge yoor conog esse ut-ma. Amba Shir un nom kaane un hon-de un wu. Wu rott wa-m-hongse ut-ma da-o wu sure **Ibrahi** nu á.

Yo hante o-karamsa a

²¹ ¿Yo ka un warag o unze **karamsa**-o ro ur-hwu'us un swor o-nu o Shir ne? Ay, ko hiin! A ro zeege **karamsa**-o wa 'ye na hoog pu-o, a roa kutu na unze a kum kashi m-yar be-de Shir un cow-yo un dore o. ²² Un suge-de un kaane, gense to ro un Ma-to Shir unze, hono o-dak kap ro un kus-o **ur-ba'as**. ¿Remen ya? Shir un yage yo ka korot remen wu ya'aste swooru nu-o wu nome, be-de ye shere be-ur Yeso **Kiristi** a.

²³ Rii-yo bu-yo m-sher un **Kiristi** woontu na, **karamsa**-o ro na m-hok, o ro bobse na be-de m-ru ro kon á se da-o a kutu na bu-yo m-sher ur-kom a. ²⁴ A bobsutu na un kom-to o-**karamsa** remen o eret na har **Kiristi** haante. Un kaane, be-de m-sher a warge ba **ur-ba'as** un co-o Shir. ²⁵ M-moka ne bo da-o sher-m woosune a, a un kus-o o-**karamsa** á.

Be-to m-sher myet-m no

muune yakar-ye Shir

²⁶ Remen no shereg be-ur Yeso **Kiristi**, kap-m no no warge yakar-ye Shir. ²⁷ Remen myet-m no a un yo'ostu no m-ho no waragte ye ma **Kiristi**, no cok hi un no n-me un **Kiristi**,

§ **Bqr-qs tet:16** 3:16 Hyen komo: Taka 12:7; 13:15. * **Bqr-qs tet:17** 3:17 Hyen komo: Rwu 12:40. † **Bqr-qs tet:18** 3:18 Hyen komo: Roma 4:14. ‡ **Bqr-qs tet:19** 3:19 ut-Girik: wa-wu a surte o-nu.

untun bō a m-cop un saw-ut pu-to à. ²⁸ Remen kaane koos-m rō kōn á be-de un **Yahuda**-ne un ye rō **Yahuda**-ne ne á. § Komo koos-m mō kus be-de ye rō ur-mat un guw-ne ne á, kō be-de un ne'a-ne un campo-ne ne. Kap gaan nō rō be-de un mōsse ur-hi un **Kiristi** Yeso. ²⁹ Urege nō ye ma **Kiristi** ye, nō waragte yakar **Ibrahi** ye o-nip, komo nōa gōks ka cim-yo Shir swōre o-nu à.*

Bor-ús nass

*A guw-ne ye tomso á
amba a waragte yakar-ye Shir*

¹ Wà wan-re o-cim da-o wu ro ya o-wà o-rek yo, wu un ko-guw ne gaan to, kō de nomte kap o un rii-yo un ka hur-o yo ma un wu yo à. ² Da-o wu ro'e ya o-rek yo, ye ken ye rō kōn ye rō wu o-gwot à har da-o tato-o un wu rwo'e à. ³ Kaane to ro be un na, n-ga rii-yo **Kiristi** haante, a ro untun yakar rek-ye. A ro untun guw-ne, a un hoob-o un a reet ur-hō be-de Shir un bu-yo un jind-se un **Yahuda**-ne. ⁴ Amba bō da-o Shir esse à wote à, Shir tomnuru Wà un wu. Wu haante un bu-yo un mat-o un ne'a. Wu dorute ka **karamsa**-o Shir ya'ase **Mosa** à. ⁵ Wu un nom kaane remen wu rurut ye rō un kus-o o-**karamsa** à, komo wu muut ye ur-mat be-de Shir. ⁶ Shir tomonte Kukt-o Wà un wu n-me un hur-ut na remen a nept na yakar-ye Shir ye. **Kukt-o Shir** o rō un eeg-se Shir unze, "Abba,* Tato re!" ⁷ Remen kaane wō ko-guw-wu komo á, wō wà-wu. Remen wō mat-de un wu de, Shir a ru o re kwum-o un cim-yo un wu.†

Burus waste un Garatiya-ne ne

⁸ N-ga da-o nō ro nakke Shir á, nō ro m-dore un m-gir un nome un ye ken shir-ye ne m-guw, amba gir-mō rō Shir-wu o-nip á. ⁹ Amba m-mōka nō nepse Shir, kō na a zee Shir nepse un nō ne. ¿Remen yan o nō hette m-warag be-de un bu-yo un jor-se un **Yahuda**-ne se o-hwaa? ¿Nō un con o nō warag guw-mō un se komo? ¹⁰ Nō conog nō re ur-hō be-de Shir, be-to m-koos un to ken hō-to un se ken reng-se ne un o ken da-o ne, un se ken hak-se ne. ¹¹ Ka rii-yo nō m-nom à ya'ag me o-gyer, remen waragte sa o zee o ka koob-de un swō rem nō à jaag o-hwaa!

¹² Or re ne, hakkur nō she'et nō sasa bō um rō es-mō un ká rem-se à, remen um waragte bō nō rō à, (nō ye rō **Yahuda**-ne á), sasa es-mō un ká **karamsa**-to. Nō yo'og me

§ **Bor-ús tet:28** 3:28 ut-Girik: Girik-ne. * **Bor-ús tet:29** 3:29 Hyen komo:

Roma 4:13. * **Bor-ús nass:6** 4:6 ut-Arameki: Abba. † **Bor-ús nass:7** 4:5-7 Hyen komo: Roma 8:15-17.

da-ō ūm kō'otū nō ka ma-tō á. ¹³ Nō nepse gōm-ō ūm nome à. Q tikshi me cōw-yo ūm hantūtū nō **Ma-tō m-Rerem** à ūr-takan. ¹⁴ Kō de nomte me keese á komo hur-ūt nō naasūte deen, kap ūn kaane ne, nō mus me hwaa á. Komo nō gwōkt me ūr-bon ne. Nō gōkstu me ūntūn **wan-tōm-wū Shir** n-Tōn, kō komo bō nō gōkse **Kiristi** Yeso ūn hi ūn de ūn wū à. ¹⁵ Nō nōmog o-zak deen ūn ka da-ō! M-mōka ūn ya, ζyan gōn zak-ō nō nōme rem re? Ūm nepste ūn ka da-ō, rii-yo m-nome rotte, nō rōa hūrūm yish nō, nō ya'as me! ¹⁶ Ashi, ζm-mōka me ūn warag o ka wan-yage-ūt nō, remen ūm rūrūtū nō yo rō o-nip? ¹⁷ Ye ka hun-ņe ye hamattū nō ūr-bon ne, amba yo ye cōne à yo rōtt ūr-bon á. Ka yo ye cōne à yo rō ye wongsū nō ūn me ne, remen nō hamattū ye bō ye hamtū nō à. ¹⁸ Ka hamat-mō rō ūr-bon ne ūrege ka cōn-mō rō ūr-bon ne, koyanda, ba se me be-ūr nō á. ¹⁹ Yakar re ye me m-cōn à, ayoore-ō ka me m-hoge reeten-mō ūn mat-o nō. Komo me ūn senge-mō ūn swōr ūr-koōb har da-ō **Kiristi** bō'ose n-me nō bō wan-yaar rō m-bō'ose ūn men-ūt inu ūn wū à. ²⁰ Ūm ro cōnog ūm rō ūn nō ne m-mōka, ka da-de ūm roa ja'as cōr re. Ay, hur ūn de naasūte rem nō!

Sha-m Hajaratu ūn Saratu

²¹ Yage ūm cit nō, ζnō ye rō m-cōn m-dōre o-**karamsa** à, nō nepste o ka yo **karamsa**-o zee? ²² Remen gense tō rō ūnze, **Ibrahi** rō ūn yakar ne nen yoor yan-campo-ņe, ka wā gaan-wū ko-gūw-wū ūn ne'a matū wū, wū ka komo ba ko-gūw matū wū á. ²³ Ka wā-wū ka ko-gūw-wū mate à, **Ibrahi** ūn kum wū bō a wette m-kum ūn yakar à. Amba wū ka wā-wū rō be-de ūn ne'a-wū ūt-ge à, mat-ō ūn wū o ūt-hyat o, remen swōr o-nu o Shir sure **Ibrahi** à. ²⁴ Mō ka sha-mō, ka ne'a-ņe ye yoor kutute swōr o-nu o-yoor. **Hajaratu**‡ he mat ūn gūw-ņe, wū rō sha-mō ūn swōr o-nu§ o a nōme ūn Haag-ō Sinay à. ²⁵ **Hajaratu** sha-mō ūn Haag-ō o-Sinay o rō ūn dak-ō ūn Raraba-ņe à. Wū rō sha-mō ūn bō-ō o-Urusharima o m-mōka, remen wū ūn yakar-ye ūn wū ne kap gūw-ņe ye ūn kūs-ō o-**karamsa**. ²⁶ Amba Urusharima-o pū-ō rō kōn n-tōn, na ye m-ha kanē à ya a rō sasa be-de ūn dor-ō o-**karamsa**. Na ye m-ha kanē à, a o ūn gwōt-ō o-bō ūnze o rō inu na remen na yakar-ye Shir ye ye o-nip. **Saratu**, ba ko-gūw-wū á, wū rō sha-mō ūn ka Urusharima-o pū-ō o. ²⁷ Gense tō rō ūnze,

“Ko-maktan-wū ūn ne'a nōm o-zak,

kan **kan-ō** o-zak wō wū nape reeten-mō o-mat á.

Men zee kaane remen ne'a, wū ro ko-maktan n-ga à,

‡ **Bqr-qs nass:24** 4:22-24 Hyen komo: Taka 16:1-16; 21:8-9,12-17; 25:12.

§ **Bqr-qs nass:24** 4:24 swōr o-nu = o-karamsa.

wu makt yakar deen,

arge ne'a-wu wette m-mat à.*"

²⁸ M-moka no or re ne, no ma yakar-ye Shir ye be-de un swor o-nu untun **Ishaku**. ²⁹ Un ka da-o komo ka wa-wu a mate un bo a wette m-mat á, wua reese wa-wu a mate un beeb-de un **Kukt-o Shir** à ur-koob. Kaane to ro har m-moka.† ³⁰ Amba gense to ro be-de un Ma-to Shir unze, "Yan ka ko-guw-wu un ne'a-wu un wa un wu ne, ye ru. Nom kaane remen wa-wu un ko-guw-wu un ne'a a wong o-cim un wu ka wa-wu ne á. Ka wa-wu wu inu un wu ro ko-guw á."‡ ³¹ Remen kaane or re ne, na yakar-ye un ka ko-guw ne'a-wu wu á. A ro yakar-ye un ka ne'a-wu wu ro ko-guw á.

Bqr-qs taan

Ur-she'et sasa be-ur Kiristi

¹ **Kiristi** ustun na remen a she'ette sasa. Remen kaane she'et no sasa, taase no she'et she'et-de un guw-ne komo á.

² M-moka hogu no me. Me, Burus, me no m-rure, urege no gokste a nomu no ur-ko, yo ka kututu na unze **Kiristi** hwaa wu ro be-ur no o ka. ³ Me no jamas m-bakse unze kap wu gokse wua dore **karamsa-o** ur-ko à, a gakte wu dore o-**karamsa** kap o ka. ⁴ No ye ro m-senge no she'ette ba **ur-ba'as** un co-o Shir un bu-yo m-dore o-**karamsa** à, no regussute no ruussute hi un no be-de un dor **Kiristi**. No pa'ag o ka yar-mo Shir. ⁵ Te de te ru'usse ur-hur Shir a hongse te un wu ne, Amba a senge m-sher un mosse un gwu-o un **Kukt-o Shir**. Komo a senge ur-'er o-dish ne, unze **Kiristi** a muut na kashi un hun-ne un co-o Shir. ⁶ Remen a ro n-me un **Kiristi** Yeso, ko ur-ko ko ba ur-ko yo ken rii-yo yo á be-ur na. Amba rii-yo Shir cone cot à yo ro net sher be-ur **Kiristi**, komo hog-mo un wu ro m-kute wu conog Shir un hun-ne ne.

⁷ No ro m-ha co ur-bon ne, ¿Wa wenu no dor-o o-nip? ⁸ Shir ye á, remen wua gu no no ma'aste sasa. ⁹ Ka yoos-de ut-bo de ya de ro untun "Ya o-**yist** o-rek yo, yo ro m-rwo ut-burodi rotte m-hundunde deen."* ¹⁰ Remen gam-o hi-ut na n-me un senge-m Wan-Koyan, um nepsa noa dore yo ken cow-yo yo a kutu no un hon hese-de un yo ma re á. Komo wu ro no m-'yons ur-hur à wua su ur-koob ko wan wu. ¹¹ Or re ne, urege har m-moka me m-ko'ot unze depete

* **Bqr-qs nass:27** 4:27 Hyen komo: Isha 54:1. † **Bqr-qs nass:29** 4:29 Hyen komo: Taka 21:9. ‡ **Bqr-qs nass:30** 4:30 Hyen komo: Taka 21:10. * **Bqr-qs taan:9** 5:9 Hyen komo: 1Kor 5:6.

a **ko** kowan, ɔya hante m-moka hun-ŋe rottu me m-'ya ur-koob? Urege me us-tor unze a ko ur-**ko**, ai, ma-ut re mosse un mar-m **Kiristi** ne n-ton o-**kan**, ro a warag rii-yo ur-pukse be-de un ko wu ke net-wu á! ¹² Ay, ka yan-'yons un no ut-hi ye, ye ka ye conu no gaktu ur-ko à, jiište ye re co ye pesem hi un de un ye!

¹³ Or re ne, Shir conog no she'et sak komo sasa. Amba wer no taase ka she'et-ur no de o-sasa de warag no bu-yo un dore un rem-se wur-o cone à. Un sugede un kaane, yagu no ka she'et-de o-sasa de wootu no un nome un ye ken ye m-guw n-me m-was. ¹⁴ Remen myet-mo o-**karamsa** a un mosse un **karamsa**-o gaan, o ro, "Was wan-bor-o ru untun hi un du."† ¹⁵ Amba urege no ro m-dum un hi un no, no us-haw, no un ti'in hi un no untun nem-ye o-kot, muut no ur-hi, taase no sabre kap!

Doru no o-Kukt ba ur-ba'as á

¹⁶ Yo me m-zee à yo ka, yagu no **Kukt-o Shir** o kututu no o-cow. No nome kaane no hede m-dore un she'et-de ma-hun á. ¹⁷ Me un zee kaane remen she'et-de ma-hun ro m-honge o-Kukt ne á, o-Kukt komo o ro m-honge un she'et-de ma-hun ne á. Ka rem-se us-yoor ro ut-yage ne. O rwo'e notte m-hoks m-nom un yo no cone m-nom á.‡ ¹⁸ Amba urege **Kukt-o Shir** o ro no m-dorotte, no un kus-o o-**karamsa** o ka á.

¹⁹ Senge-mo she'et-de ma-hun ro m-nom à, ya mo ro cas:

Koob-de m-'e, un

She'et-de o-ás ne, un

Nom un rem us-yo-se ne, un

²⁰ Guw-mo us-toog ne, un

Mor-ne,

Hun-ŋe yan-yage-ut or un ye ne m-dum ne, komo,

Ye m-nome un or un ye ne ur-shoob,

Ryaab-se, komo un

Con-to ur-hi ne,

Ye ro m-es be-ur gaan á, un

Cakarse un hun-ŋe ne,

²¹ Ur-shoob ne,

Mar-mo m-swó komo,

Ye ro un mosse ut-hi be-de m-nom o-ás un bu-yo un su swoog ne, un

Se ken rem-se ne untun kaane.

Me no m-kewes, untun bo um kewse no n-ga à, unze ye ro m-nom un go un ka rem-se à, yea kum m-cow n-me un **Gwomo-to Shir** á.

† **Bor-us taan:14** 5:14 Hyen komo: Rewi 19:18. ‡ **Bor-us taan:17** 5:17 Hyen komo: Roma 7:15-23.

22 Da-o **Kukt-o Shir** garamse na à, hun-ṅe a hyen ka rem-se ṁn she'et ṁn na, se rṛ:

m-was,
 men-ṁt pus-to,
 gwugwu-mṛ ṁr-hur,
 'mṛ ṁr-hur,
 gu ṁn hun-ṅe,
 ṁn shoos ṁn rii-yo ṁr-bon ṅe,
 ṁn o shir ṅe,
 23 gwugwer-mṛ ṁr-hi,

hoks m-garamsa ṁt-ma ṁn rem-se wṛ m-nom à.

Ṙreḡe nṛ nṛm ṁn ka rem-se, yatt-yo da'e **karamsa-o** zet nṛ nṛmog **ṁr-ba'as** á. 24 Komo kap ye rṛ ye ma **Kiristi** Ṙeso à, ye ho'oste she'et-de ma-hun ṁn rem-ṁs yo-se ṅe gṛ-ṁs-gṛ se wur-o rṛ m-cṛn à. 25 Yage **Kukt-o Shir** doruttu na n-me ṁn kṛ yo ke rii-yo ṁn she'et-ṁr na, remen Kukt-o ya'u na m-hṛog à. 26 Taase a warag yan-'yons ṁr-hi kṛ yan-'yons ṁn hur-de ṁn hun-ṅe, kṛ yan-shoob-de ṁn ye ken ya á.

Bṛ-ṁs cind

A dek nṛ nu-ṁs ṛr na ṅe

1 Ṙr re ṅe, a shipe wṛ ken wṛ rṛ ṁn nṛm ṁn rii-yo depe á, nṛ ye rṛ ṁn **Kukt-o Shir** ṅe à se nṛ muṁte wṛ n-cṛw. Amba nṛm nṛ kaane ṁn gwugwer-mṛ ṁr-hi ṅe, komo taase remen senḡe-mṛ ṁn muṁte ṁn ṛr nṛ, nṛ komo nṛ hebe n-me ṁn ka meger-to. 2 Gu nṛ ṛr nṛ ṅe be-de ṁn deḡ ṁn nu-se ṁn ye. Ṙn kaane nṛ he m-shoos ṁn **karamsa-o Kiristi**. 3 Ṙreḡe wṛ ken rṛ ṁn uku o-cin ṁnze wṛ yo ken rii-yo yo, ashi ṅe wṛ yo ken rii-yo yo á, hi ṁn de ṁn wṛ wṛ rṛ m-raks. 4 Yage kṛ wṛ ke neṁ-wṛ me'este senḡe-mṛ ṁn wṛ, wṛ hyen. Ṙreḡe mṛ nṛmog ṁr-bon, ka da-o wṛa hoks m-uku o-cin ṁn rii-yo wṛ nṛme ṁn hi ṁn de ṁn wṛ à. Myet ṁn kaane ṅe, yo depete ba se wṛ hongsuṁe hi ṁn de ṁn wṛ ṁn wṛ ken ṁn neṁ-wṛ ṅe á. 5 Me ṁn zeḡ kaane remen depete ko wṛ ke neṁ-wṛ dek nu-se ṁn hi ṁn de ṁn wṛ.

Wṛa ce yo o go'e à

6 Kap bon wṛ a yoose ma-ṁt **Kiristi** se wṛ ya'as wṛ yoose wṛ à, de ma ṁn wṛ kwṁkwur-de de ṁn rii-yo m-yar.

7 Taase nṛ raks hi ṁn nṛ, yatt-wṛ he m-hoks ṁn raks ṁn Shir á. Kap bon yo neṁ go'e à, yo wṛ he m-ce. 8 Ṙreḡe neṁ goṛg ṁn bu-yo ma-hun, yoa woot wṛ m-mar. Ṙreḡe ṅe wṛ goṛg ṁn bu-yo o-Kukt, wṛa kum hṛog-mṛ ba m-ta. 9 Remen kaane taase a ker ṁn nṛm ṁn rii-yo ṁr-bon. Ṙreḡe a karag a yage nṛm m-senḡe á, da-o roṛn ṛ a hette ce ṁn ce-mṛ o-kwṁm à. 10 Remen kaane, koyanda a kume o-da, se a nome

kō wū ke nēt-wū rii-yo ūr-bon, yo jiišē ma à, ka yē rō ōr na nē yē atte šer-m gaan à.

Nak o-tō o ūr-kōm ūn ma-tō ūr-kō

¹¹ Gwōt nō gōn caari-mō m-gen mō ūm genu nō ūn kom-ūt re à.

¹² Ka hun-ne yē cōnū nō m-gakte ūr-kō à yan-nū-mō ūr-hi yē, yē ūn cōn a muut yē yo ken rii-yo. Yē rō m-nōm kaanē remen yē rō m-hogē o-gyēr. Yē rō ūs-barag hun-ne a 'ye yē ūr-kōob ūrege yē šer be-de ūn **seke-ūr Kiristi** de n-tōn o-**kan** cot á. ¹³ Kō ka yē rō ūr-kō nē à, yē m-dōrē o-**karamsa** ūn hi ūn de ūn yē á. Yē dē yē cōnog a ko nō remen nū-mō ūr-hi, yē rō m-zēē yē rwo'e a koot nō. ¹⁴ Amba mē kō hiin, man nōm nū-mō ūr-hi á. Kō man nom nū-mō ūr-hi, sē dē remen **kan-o** Wan-Koyan na Yēso **Kiristi**. Mar-mō ūn wū n-tōn o-**kan** o rwo'e cōn-tō ūn rii-yo ūn hōno o-dak merte ūn hur ūn de. Mē komo ūm marag. Mē cōn rii-yo ūn hōno o-dak á. ¹⁵ Ūr-**kō** nē, ūn ba ūr-kō nē kap hwaa-ō. Rii-yo jiišē à yo rō Shir muut na ūntūn nēt pū-wū. ¹⁶ Mē ūs-kōn Shir wū 'ye gwugwū-mō ūr-hur ūr-'wōn nē. Kap nō yē rō m-dōrē ūn ka **karamsa-o** pū-ō o à, wata kap hun-ne yē Shir yē o-nip.

M-tigē ūn hōos-de ūr-kōm nē

¹⁷ Ūr-kōm, taase kō wū ke do mē m-rangse ūn yo ken rii-yo, remen mē ūn napa-tō ūs-sōrog nē se a nomo mē ūn wūr-ō re à, tō kutute ūnze mē ko-gūw Yēso wū.

¹⁸ Ōr re nē, yar-m Wan-Koyan na Yēso **Kiristi**, mō nom mōsse ūn nō nē! **Amin**.

Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Apisu

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-2

Kiristi un yan-dor ne 1:3—3:21

Hoog-m pu-mo n-me un Kiristi 4:1—6:20

Ur-kom 6:21-24

Ur-gas

¹ Me wu Burus, ko-wan-Tom Yeso**Kiristi**,* remen Shir cone kaane. Me no m-gene un ka takurda-o, no hun-ṅe ye Shir un bo-o o-Apisu, ye ro un dore un Yeso **Kiristi** hur-ur gaan à.†

² Um konog Shir Tato na, un Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, wu ye'et no ur-ho un gwugwu-mo ur-hur ne.

Shir ya'ag kukt-o na ur-ho

rem Yeso Kiristi

³ A bum no Shir, Tato-o Wan-Koyan na, Yeso **Kiristi**. Wu ya'asu na myet rii-yo ur-bon yo rwuune n-Ton un shir à. Wu un nom kaane remen wu guut kukt-ut na. Wu un nom kaane remen a mossute hi-ut na be-ur gaan un **Kiristi** ne.

⁴ Rii-yo Shir nomot o-Ton o-dak ne, wu daagu na, remen wu conog na, a waragte kashi un hun-ṅe komo ba **ur-ba'as** be-de Shir.

Remen Shir waste un na ne, ⁵ wu degsu na cin n-ga n-ga bo a he m-warag yakar-ye un wu à, remen rii-yo Yeso **Kiristi** nome à. Shir un nom kaane remen kaane wu cone m-nom. ⁶ Remen kaane, yage a bumut Shir bo wu kutu na yar-mo un seps-mo un wu à. Wu kututu na yar-mo un wu deen remen yo Wa un wu Yeso nome à, **Wa-wu Shir** ro m-was ne. ⁷ Shir rurug na remen hyo-mo Yeso wuuse da-o wu mare à, komo wu sokste **ba'as**-ut na. Wu un nom kaane remen yar-mo un wu ro deen.‡ ⁸ Komo wu duusutu na myet us-weer, us-nap ne deen, remen ka yar-mo. ⁹ Shir rwo'og na a nep yo ro wukusse un hur-de un wu à, un hoge un reren-mo un yo wu zongse un **Kiristi** à. ¹⁰ Rii-yo Shir ro ut-zonge wu nomot da-o woo'e à, yo ro wu mosse us-rem kap o-Ton o-dak ne be-ur gaan be-de un ko-Gwomo wan-gaan. Ka ko-Gwomo-wu ro Yeso **Kiristi**.

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 18:19-21; 19:1. ‡ **Bor-o gaan:7** 1:7 Hyen komo: Koro 1:14.

11 Ʋn bƲ-o **Kiristi** komo, Shir daagu na a waragte hun-ņe ye Ʋn wƲ. Cin Ʋr-takan wƲ zongse yo kà. WƲ wƲ rƲ Ʋn nƲm Ʋn kƲ yo ke rii-yo bƲ wƲ cone à. 12 WƲ Ʋn nƲm kaane remen te§ esste o-sakto be-Ʋr **Kiristi**, te bƲmƲt Shir remen seps-mƲ Ʋn wƲ.

13 M-mƲka nƲ Ʋn ce nƲ, nƲ hogussute o-nip, kà Ma-tƲ m-Rerem tƲ, tƲ Shir guute nƲ à. Da-o nƲ shere Ʋn **Kiristi** à, wƲ muuttu nƲ ye ma Ʋn wƲ Ʋn 'ya Ʋn nƲ **Kukt-o Shir**, Ʋ wƲ este Ʋt-ma cin n-ga à. 14 **Kukt-o Shir** Ʋ rwuntute na cas Ʋnze Shir a 'ye na rii-yo wƲ swore o-nu à, yo rwo'og na m-nap kane Ʋn co Shir a gu ye rƲ ye ma Ʋn wƲ à. Yo ka komo remen bongon-de Ʋn seps-mƲ Ʋn wƲ Ʋ.

KƲn-Ʋs Burus

15 Remen kaane kap yo Shir nƲme à, me Ʋn kƲn-se Shir rem nƲ. Cin da-o Ʋm hoge sher-m nƲ be-Ʋr Yeso Wan-Koyan à Ʋn was-m nƲ ne be-de Ʋn **yan-dor Yeso** à, 16 koyanda me Ʋn bongon-de Shir rem nƲ. Me nƲ m-baks da-o Ʋn kƲn-Ʋs re be-de Shir. 17 Me Ʋs-kƲn be-de Shir ye Ʋn Wan-Koyan na, Yeso **Kiristi**. WƲ rƲ Tato na wan-caari-mƲ m-seps. Me Ʋs-kƲn be-de Shir wƲ 'ye nƲ kukt-o Ʋs-nap, bƲ yish nƲ he m-upse à, remen nƲ nept wƲ Ʋr-bon ne. 18 Me Ʋs-kƲn Shir tiksh hur-Ʋt nƲ, nƲ hyenet nip-Ʋ rwuƲne be-de Ʋn wƲ à remen nƲ nept ka sakto-Ʋ wƲ swore o-nu da-o wƲ dagnu nƲ à. Komo nƲ nept Ʋnze seps-mƲ Shir rƲ Ʋt-mƲor ne Ʋ wƲ surte o-nu wƲa 'ye hun-ņe ye Ʋn wƲ à. 19 Me Ʋs-kƲn komo nƲ nept beeb-de Ʋn wƲ jiishte kap, de rƲ na m-gu ye shere be-de Ʋn wƲ à. Ka beeb-de rƲ be-Ʋr na à gaan-to, 20 Ʋn de 'yonse **Kiristi** ne Ʋt-marimar à. Komo Shir rwo'uru wƲ Ʋn be-de jiishe m-sek à n-TƲn shir.* 21 **Kiristi** rƲ Ʋn gwomo-tƲ Ʋn gwomo-ņe, Ʋr-beeb ne m-'wons ne Ʋt-gwomo ne. WƲ rƲ Ʋr-jin ne de arge kƲ de ke jin-de à de a he m-aag à, ba Ʋn hon m-mƲka cot à, har da-o roone à. 22 Shir ya'ag **Kiristi** Ʋt-gwomo tƲ Ʋn kƲ yo ke rii-yo. Shir rwo'uru wƲ co-o Ʋn kap **yan-dor Yeso**.† 23 Yan-dor Yeso ye rƲ untun wur-o **Kiristi**. Yan-dor rƲ Ʋn kum Ʋn beeb-de Ʋn ye be-de wƲ. **Kiristi** rƲ Ʋn nom Ʋs-rem n-me Ʋn na, untun bƲ wƲ nƲme Ʋs-rem Ʋn beeb-de Ʋn wƲ Ʋn hono o-dak à.‡

Bqr-Ʋs yoor

Shir guug na remen yar-mƲ Ʋn wƲ

§ **Bqr-o gaan:12** 1:12 te = Yahuda-ņe. * **Bqr-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: BƲng 110:1. † **Bqr-o gaan:22** 1:22 Hyen komo: BƲng 8:6. ‡ **Bqr-o gaan:23** 1:22-23 Hyen komo: Koro 1:18.

¹ N-ga da-ō nō ro sherge ųn **Kiristi** á, ųntųn margan-ņe nō ro'e ųn bų-yo nō ro ųr-she'et à, remen nō nōmōtē Shir koob-de o-dōrotte ųt-**ba'as** ne. ² Ka da-ō nō ųn nōm ųn rem-se ųn ba ųr-bon se hun-ņe ye nape Shir á rō m-nōm à. Nō o-dōrotte o ųn **ko-Gwomo-wu ųn ya-ųt-kot** wu rō ųt-gwōmo tō ųn ya-ųt-yage tō ųn Shir be-tō n-tōn à. Ka **ko-Gwomo-wu ųn ya-ųt-kot** wu rō m-mōka m-senge wu garamsute hun-ņe ye rō ųn nōmē ųn Shir koob-de o-dōrotte à. ³ Myet ųn na ne kaane a ro'e n-ga, a ro ųn nōm ųn yo a cone à. A ųn nōm ųn yo hur-ųt na ųn wur-ųt na ne zee a nōm, yo rō ba ųr-bon à. A ųn mat na **ur-ba'as** ne. Ryaab-se Shir ro ųn hi-ųt na ųntųn bō kō wu ke rō à.

⁴ Amba remen Shir waste ųn na ne deen komo 'wōn-de ųn wu rō deen o rwo'e, ⁵ da-ō a ro ųntųn margan-ņe remen ba'as-ųt na à, Shir ya'ag na hōog pų-ō bō wu 'yonse **Kiristi** ųt-marimar ųn hōog pų-ō ne à. Wu guug na remen yar-mō ųn wu cot.* ⁶ Komo Shir 'yonste na ųt-marimar mōsse ųn **Kiristi** ne. Komo wu she'esse na n-Tōn o-shir be-ųr gaan ųn Yeso **Kiristi** ne. ⁷ Wu ųn kutu na yar-mō ųn wu ųn bų-yo ųr-'wōn be-ųr Yeso **Kiristi**, remen hōog-mō rōone à hun-ņe nept yar-mō ųn wu rō deen mō jiishte kō yo ke rii-yo komo. ⁸ Wu ųn gu nō ba remen rii-yo ųr-bon yo nō nōmē á, amba remen yar-mō Shir. Komo wu ųn nōm kááne remen nō shereg ųn yo Yeso nōmē à, ba remen hi ųn nō á, yar-mō Shir mō. ⁹ Shir ųn gu nō ba remen senge-m nō mō ųr-bon mō nō nōmē á, remen kaane, yatt-wu he uk o-cin wu bumųt hi ųn de ųn wu á. ¹⁰ Na nōm-mō Shir mō. Wu ųn nōm na pų-ye ųn Yeso **Kiristi**, remen a nomot rem-se ųr-bon se wu zongse cin n-ga à.

Kiristi gamag hi-tō ųn hun-ņe kap

¹¹ Remen kaane, baks nō bō nō ro n-ga à, nō **Yahuda**-ņe ye ųn mat-o nō á. **Yahuda**-ņe ye a **kō'e** à, rō nō m-aag "Yan-ba-ųr-**kō**." Ka kō-de de o-wur de, de a m-nōm ųt-kom tō ųn hun-ņe à, ba kō-de ųr-hur á. ¹² Baks nō ka da-ō nō ro nak **Kiristi** á. Nō rott ųr-con be-de ųn hun-ņe ye Shir á. Nō n-me be-de ųn ka swor nu-ō Shir nōmē hun-ņe ųn ye ųn wu **Isra**-ņe á. Kaane nō ro temb ųn ka hōno o-dak o ba o-sakto komo nō nap Shir á. ¹³ N-ga nō ro nōmog m-pupa ųn Shir ne, amba m-mōka bō nō mōsse ųr-hi ųn Yeso **Kiristi** ne à, Shir hantųtų nō yow yow ųn wu ne. Wu ųn nōm yo ka ųn bų-yo ųn hyó-mō†**Kiristi** wuuse rem nō à. ¹⁴ **Kiristi** hantųtē she'et-de ųn gwugwu-mō ųr-hur be-ųr na **Yahuda**-ņe ųn ye rō **Yahuda**-ņe á. Bō ye m-she'et ųntųn hun-ņe gaan à, ba ye

* **Bqr-ųs yoor:5** 2:1-5 Hyen komo: Koro 2:13. † **Bqr-ųs yoor:13** 2:13 hyó-mō ųn Kiristi = mar-mō ųn Kiristi.

un wonge un or un ye ne, to wongsu ye à, Shir dossussute ka yo woongsu ye à un mar-m **Kiristi** o-kan. ¹⁵ **Karamsa**-to un **Yahuda**-ne ro ut-moor ne, amba mar-m **Kiristi** kapste to. Wu un nom yo ka remen wu mossute **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne ne á be-de un wu. Ye waragte ragaan, un kaane **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á honge un or un ye ne ne. ‡
¹⁶ Un mar-mo un wu n-ton o-kan, wu mossute **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á be-ur gaan. Komo wu hongsu ye un Shir ne. Bo un kaane ye do yage un or un ye ne komo á. §
¹⁷ **Kiristi** haante wu ko'ote **Ma-to m-Rerem** to ro m-hante gwugwu-mo ur-hur be-ur no ye nome m-pupa* un Shir ne à, m-gwugwu be-de un ye ro yow yow† à. ‡ ¹⁸ Rem **Kiristi**, a hoks m-ha myet-m na (**Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á) be-de un Shir Tato na un bu-yo un **Kukt-o Shir** gaan.

Kiristi muute na ragaan

¹⁹ Remen kaane, m-moka no ye ro **Yahuda**-ne á no kus hamat-ne komo á, amba no waragte ragaan un hun-ne ye Shir ne. Komo m-moka no waragte hun-ne ye un den-o Shir.
²⁰ A un sher no un shi'it-de **yan-Tom Yeso**, un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne. Yeso **Kiristi** un hi un de un wu, wu ro ka ta'ar-o o-kwunt o a meete ka hur-o à. ²¹ Wu wu bope ka hur-o be-ur gaan. Wu mossute ka hur-o waragte caari-o Pyo-o ba m-kukop, remen Wan-Koyan she'ete n-me. ²² Remen a mossute un **Kiristi** ne, a m-ma no mosse un ye ken ye ne remen no waragte o-hur be-de Shir ro ur-she'et à un **Kukt-o un wu**.

Bor-us tet

Burus rurutē ye ro Yahuda ne á

Ma-to m-Rerem

¹ Remen kaane, me, Burus, um ro un kon-se Shir rem no. Me ke'o remen me m-nome un Yeso **Kiristi** m-guw, un bu-yo un ko'ot un ma-ut Yeso be-ur no ye ro **Yahuda**-ne á. ² Um nepste no hogute unze Shir ya'astu me senge-mo un ko'ot un ma-ut Yeso remen gwu no. Wu un ya'as me ka senge-mo remen yar-mo un wu. ³ Shir ye hante um nept zonge-to wu nome un hur-de un wu à, un cow-yo ut-hyangan. Um ro gensutu no ka ma-to kut. ⁴ Da-o no karunte yo um genbe no à, noa nep unze um nepste zonge-to Shir mosse un **Kiristi** ne. ⁵ N-ga, Shir kute hun-ne ye un ka da-o ka zonge-to wu nome á. Amba m-moka wu kutusute **yan-Tom Yeso**, un

‡ **Bor-us yoor:15** 2:15 Hyen komo: Koro 2:14. § **Bor-us yoor:16** 2:16 Hyen komo: Koro 1:20. * **Bor-us yoor:17** 2:17 m-pupa = Yahuda-ne á. † **Bor-us yoor:17** 2:17 ye ro yow yow = Yahuda-ne. ‡ **Bor-us yoor:17** 2:17 Hyen komo: Isha 57:19.

yan-Rwõr un ma-to un wu ne un bu-yo un **Kukt-o Shir**.
⁶ Yo Shir wuke à yo rõ: be-de un rwõr un **Ma-to m-Rerem**
to ma **Kiristi** Yeso, ye rõ **Yahuda-nę á**, **yan-dor Yeso** yea
kum ur-gwuug hond hond un te ne **Yahuda-nę**. Nõ un te
ne a waragte untun hun-nę gaan. Nõ ye rõ **Yahuda-nę á** nõ
rõ un de ma nõ gwuug-de ne de ka yo Shir suru na o-nu un
bu-o Yeso **Kiristi à**.*

⁷ Remen yar-mõ Shir, wu ya'astu me kà senge-mõ, um
waragte ko-guw, wan-ko'õt un ma-ut Yeso, bõ wu rwõ'e
beeb-de un wu be un de à. ⁸ Me bo'os um es be-de un kap
hun-nę ye Shir á. Amba myet un kaane ne, Shir ya'ag me
senge-mõ un ko'õt un ma-ut Yeso be-de un ye rõ **Yahuda-**
nę á, **Ma-to m-Rerem**, un **Kiristi**. Ka **Ma-to m-Rerem**
to aragte nap-se un net. ⁹ Komo remen um rurute hun-
nę myet, bõ Shir rõ m-nekette un ka zonge-to rõ wukusse
à, hak-qs hak yo rõ wukusse be-de un wu. Wu wu nome
rii kap à. ¹⁰ Yo Shir cone à yo rõ: **yan-dor Yeso**, ye ko'õt
nap-se Shir, se aragte qs-nap myet. M-mõka, ye rure kap
ya-ut-gwomo un ya-ur-beeb ne un be-to n-ton. ¹¹ Rii-yo
Shir nomot hono o-dak, wu zongsute unze **yan-dor Yeso**
a nom kaane. Komo wu nomog kaane un beeb-ur **Kiristi**
Yeso, Wan-Koyan na. ¹² Remen a shereg un **Kiristi**, komo a
mõssute ut-hi un wu ne, a kum cow-yo m-ha be-de Shir un
jaab ne ba o-gyer. ¹³ Me nõ m-kõn, hakkure, nõ naas men-ut
nõ remen koõb-de me m-swõ rem nõ á, amba 'ku nõ o-cin
un kaane.

Burus kõnog remen hun-nę ye o-Apisu

¹⁴ Remen kaane, um kwukte be-de Shir Tato na, um kõnog
rem nõ. ¹⁵ Wu hwoone ko yo ke rii-yo un hoog-yo myet n-
Ton o-dak ne. ¹⁶ Seps-mõ Shir rõ ut-moor ne remen hun-nę
un wu. Remen kaane, me qs-kõn bõ Kukt-o un wu he nõ m-
'ya ur-beeb à, bõ hur-ut nõ he nom m-'wõns à. ¹⁷ Komo me
qs-kõn se Shir, bõ **Kiristi** he m-she'et koyanda un hur-ut nõ
remen nõ shereg un wu à. Me qs-kõn nõ cun Shir, un or nõ
ne. Ká con-to a doo nõ m-'wõns. ¹⁸ Remen kaane, me qs-kõn
myet hun-nę ye Shir a hoks m-nap bõ wu wasse un na ne à.
Wu conog na ba ur-ma. Komo yatt-wu he to hoks m-me'es
á remen mõ rõ deen. ¹⁹ Komo nõa nep was-m **Kiristi** mõ
arge be-de m-nap à. Ka da-de a shoos nõ shi-mõ un hoog
ur-beeb ne rwuun-mõ be-de Shir.

²⁰ A bum nõ Shir wu rõ Wa-ur-Beeb de un nom un rii-yo
arge barag-qs na à. Wu nom komo rii-yo arge ka yo a kone
wu à. Wu un nom kaane un beeb-de un Kukt-o un wu o rõ
un hur-ut na à. ²¹ Remen kaane, yage na ye rõ hun-nę ye

* **Bõr-qs tet:6** 3:4-6 Hyen komo: Koro 1:26-27.

Shir à, komo ye mōsse ūr-hi ūn **Kiristi** Yešo ne à, a bụmụ ụ
nọ Shir har da-ọ ba m-ta! **Amin!**

Bor-ūs nass

Mōsse ūt-hi ūn Yešo ne

¹ Remen kaane, me wu ro ūn kur-ọ m-ke'et à, remen dor Wan-Koyan à. Me ūn kōn-ūs nọ nọ she'et she'et-de rege hond hond bọ hun-ŋe ye Shir ro m-she'et à, remen Shir wu daagu nọ hun-ŋe ye ūn wu. ² Koyanda ma'as nọ yan-gwegwer-mọ ūr-hi, ūn 'mọ ūr-hur ne, komo nọ geeg ūt-men ūn ọr nọ ne be-de m-was.* ³ Nọm nọ bọ ūn yo nọ he m-hoks à nọ she'ette Kukt-o gaan ūn ọr nọ ne m-was ne bọ Kukt-o ya'ụ nọ à. ⁴ Kap na yan-dor wur-o gaan-ọ, komo **Kukt-o Shir** o-gaan. Kaane komo Shir ya'ag na saktọ-o gaan rem Yešo. ⁵ A gem nọ ūt-hi cinda Wan-Koyan gaan wu atte à, sher-m gaan, komo yo'os-de m-họ m-gaan ūn Yešo. ⁶ Shir gaan-wu, wu ro Tato na. Wu ro na ūt-gwomo myet, wu ro m-senge be-ur na, komo wu she'et ūn hur-ut na myet.

⁷ Ko wu ke be-ur na a ya'ag wu go ūn mọ ma ūn wu yar-mọ bọ **Kiristi** cone à. ⁸ Bọ Ma-tọ Shir zee à,
“Da-ọ wu da n-ton à,

wu dekurū yan-yage-tọ ūn wu, ye wu re ur-gun à.

Komo wu ya'uru hun-ŋe m-yar go-ūs-go.”†

⁹ Da-ọ Ma-tọ Shir zee, “Wu daag n-ton à,” yo Ma-tọ Shir ro m-zee à, yo ro: n-ga **Kiristi** ro heesunte ūn ka dak-ọ rii-yo wu deet n-Ton shir. ¹⁰ Ka net-wu haane rwuun-mọ n-Ton haan-mọ n-dak à, wu ro **Kiristi**. Wu warge n-Ton shir be-de jiishe m-pipir à, remen wu shiit hono o-dak kap. ¹¹ **Kiristi** ya'ase hun-ŋe m-yar. Wu daaguru:

Ye ken ye, ye warag **yan-Tom Yeso**,

Ye ken ye **yan-Rwor ūn Ma-tọ Shir**,

Ye ken ye yan-Rwor ūn **Ma-tọ m-Rerem**,

Ye ken ye yan-Gut-de ūn hun-ŋe ye Shir, ūn

Ye ken ye ya-ur-Yoos ne.

¹² Wu ūn nọm kaane remen wu zongsute hun-ŋe ye Shir bọ ye he m-nome ūn ọr ūn ye ne m-guw à, remen **yan-dor Yeso** waragte ur-beeb ne ye bọ'ose ūn dor-o ūn **Kiristi**. ¹³ Yo wu cone be-ur na myet à, yo ro a mōsse ūt-hi ūn bu-yo ūn sher-m na ūn nap-se ūn **Wà-wu Shir** har a shiit mat-de ūn **yan-dor Yeso**. Wu cone kap na yan-dor a gem nọ ūt-hi remen na kap a shereg ūn **Wà-wu Shir** komo remen na kap a nepse wu. Wu cone kukt-o na warag shiishe untun

* **Bor-ūs nass:2** 4:2 Hyen komo: Koro 3:12-13. † **Bor-ūs nass:8** 4:8 Hyen komo: Bng 68:18.

Kiristi. ¹⁴ Ka da-o a warag untun wan-yaar komo á. Yan-yoos-de ut-bo yea hoks na m-raks á, ko ye nom yo a hette m-sheer un rii-yo un ba ur-bon á. A warag untun hat-o caari, o jok-ye m-ho ro m-tute ko o ke raag-o n-ton m-ho á. ¹⁵ Otte kaane à jiište, a rur o-nip un bu-yo o-acunde, bo a he m-warag shiishe untun **Kiristi** un ko yo ke rii-yo a m-nom à. Wu ro ko-Gwomo na. ¹⁶ **Kiristi** mossute myet yan-dor ye un wu untun bo 'rwo-us mosse myet dok-to un wur-o un net à. Urege ko de ke dok-de nomog yo depe de nom à, ka da-de o-wur myet o bo'osuru o waraguru m-'wons ne, da-o ko de ke dok-de o-wur de wasse un or un de ne à.‡

Hoog-m pu-mo n-me un Kiristi

¹⁷ Remen kaane, me no m-zee komo me un nak un to-ut no un beeb-de un Wan-Koyan: No she'et untun hun-ne ye nape Shir á. Barag-se un ye myet se o-hwaa se. ¹⁸ Ye nap rem-se Shir á. Ye rott ur-kwukur be-de un hoog pu-o o Shir ya'ase á, remen koob-de un nap-se un ye un cikt-de un ye ne. ¹⁹ Ko ye nom rem-se un ba ur-bon ye un hoge m-'e á. Ye ro un naas o-da o un ye myet un nom un rem-se un ba ur-bon un wur-to un ye bo ye cone m-nom à. Ye un nom un rem-se o-ás o-suub ne, komo ye ro m-ha co un nom un gon ka rem-se.

²⁰ Amba da-o no nape **Kiristi**, a yoosu no, no nom kaane á. ²¹ Um nepste unze no hogute ma-to un wu. Komo a yoosutu no yoos-de o-nip de ma Yeso. ²² Yo a yoosu no à, yo ro yagu no gon she'et-de no ro m-she'et n-ga à. Un ka da-o no ro m-con un nom un myet gon rem-se un ba ur-bon. Ka rem-se ro no m-egusse komo se ro un saburse un hoog-m no. § ²³ M-moka yagu no **Kukt-o Shir** garamsute she'et-ur no un barag-us no ne. ²⁴ Shir ya'astu no hur-ur pu-de untun de ma un wu. Remen kaane she'et no ur-she'et un bu-yo un ka hur-ur pu-de de, no warag kashi un hun-ne ye o-nip komo ba **ur-ba'as** bo Shir cone no warag à.*

Karamsa-o un hoog-m pu-mo

²⁵ Remen kaane, no do nom ut-bo komo á. Amba rurú no or no ne o-nip, remen na dok-to un wur-o gaan to.†

²⁶ Urege "no nomog us-ryaab, no yage no nomot **ur-ba'as** á."‡ No jar no nom us-ryaab har ho-ur hebe no á. ²⁷ No ro us-ryaab, no ya'ag o ka **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ur-keer wu rakstu no.

‡ **Bor-us nass:16** 4:16 Hyen komo: Koro 2:19. § **Bor-us nass:22** 4:22 Hyen

komo: Koro 3:9. * **Bor-us nass:24** 4:24 Hyen komo: Koro 3:10; Taka 1:26.

† **Bor-us nass:25** 4:25 Hyen komo: Zeka 8:16. ‡ **Bor-us nass:26** 4:26 Hyen

komo: Bong 4:4 (ut-Girik).

²⁸ Nɛt-wʉ rɔ ʉr-hyow à, wʉ jar wʉ do hiw ʉr-hyow komo á. Amba wʉ kum kashi ʉn rii-yo m-nɔm yo ʉn kom-tɔ ʉn wʉ. Kaanɛ wʉ he m-gu hi ʉn de ʉn wʉ, wʉ gu koɔb-ne komo.

²⁹ Nɔ jar nɔ nɔmɛ ɔr nɔ ma-tɔ ʉn ba ʉr-bon á. Amba cep nɔ ma-tɔ he m-do'e ɔr nɔ nɛ jaab-ɔ ʉt-mɛn à, remen yɛ bo'osutɛ m-shɛr nɛ be-de Shir remen ma-ʉt ʉn nɔ. Rwɔr nɔ ma-tɔ depe à, tɔ he gu ʉn hun-nɛ à.

³⁰ Nɔ jar nɔ naas hur-de ʉn **Kukt-o Shir** á. Shir ʉn 'ya nɔ Kukt-o ʉn wʉ ɔ rɔ o-napa ʉnze nɔ hun-nɛ yɛ ʉn wʉ yɛ. Ka **Kukt-o Shir** ɔ ɔa sɛngɛ ʉr-she'et ʉn hur ʉn nɔ har da-o Shir he nɔ m-rur war war à. ³¹ Yagu nɔ ka rem-se myet:

Tʉk-mɔ ʉt-mɛn,
 ʉr-shoos nɛ, ʉn
 Mar-mɔ ʉs-ryaab nɛ,
 ʉt-ween nɛ, ʉn
 Naas-de ʉn hun-nɛ nɛ, ʉn
 Kɔ de ke gɔn she'et-de ba ʉr-bon de nɛ.

³² ʉn sugɛ-de ʉn kaanɛ, hogu nɔ 'wɔn-ʉr ɔr nɔ nɛ, nɔ was ɔr nɔ nɛ. Soksu nɔ ɔr nɔ nɛ **ba'as-tɔ** ʉn yɛ, bɔ Shir soksu nɔ **ba'as-ʉt** nɔ rem **Kiristi** à. §

Bɔr-ʉs taan

Was nɔ ɔr nɔ nɛ

¹ Dɔrʉ nɔ bu-yo ʉn Shir remen nɔ rɔ yakar-yɛ ʉn wʉ, komo wʉ rɔ nɔ m-was deen. ² Cɔn nɔ hun-nɛ koyanda, ʉntʉn bɔ **Kiristi** cɔnʉ nɔ à. Wʉ marag rem na. Wʉ ya'aste Shir hoɔg-mɔ ʉn wʉ ʉt-**seke** tɔ m-shi'igin, ʉn nɔm ʉn kaanɛ wʉ gwu'ʉrsutɛ Shir ʉr-hur.*

³ Amba remen nɔ ʉn hun-nɛ yɛ Shir yɛ, nɔ jar nɔ nɔm rem-se ma saa kɔ rii-yo m-'ɛ á, komo nɔ nɔm o-suub á. Go ʉn ka **ba'as-tɔ** depe be-de ʉn hun-nɛ yɛ Shir á. ⁴ Komo nɔ jar nɔ nɔm ma-tɔ m-'ɛ kɔ ma-tɔ o-hwaa, kɔ ar-de ʉn ba ʉr-bon á. ɔtte kaanɛ à, jiiشته nɔ sɛngɛ bɔngɔn-de Shir ʉn rii-yo wʉ nɔmɛ à. ⁵ Nap nɔ o-nip ʉnze ko-wa-o-ás, ʉn ko-wan-nɔm ʉn saw-tɔ m-'ɛ nɛ, ʉn ko-wa-o-suub nɛ, yɛ rɔtt ʉr-kwʉkur be-de ʉn rii-yo ʉr-bon yo ʉn gwɔmo-ʉt **Kiristi**, ʉn gwɔmo-tɔ ʉn Shir nɛ á. Ko-ya-o-suub ʉn ko-wa-m-gir nɛ gaan-yɛ rɔ, remen yɛ kwʉktʉtɛ ka rem-se ʉn hɔno o-dak se. ⁶ Nɔ jar nɔ yagɛ hun-nɛ raks nɔ ʉn ma-tɔ o-saa tɔ yɛ m-rwɔr á. Remen gɔ ʉn ka rem-se rɔ m-hantɛ ʉn ryaab-se Shir be-de ʉn yɛ nɔmɛ koɔb-de o-dɔrɔtte à. ⁷ Remen kaanɛ, nɔ jar nɔ mɔsse ʉr-hi ʉn gɔn ka hun-nɛ yɛ rɔ ʉn

§ **Bɔr-ʉs nass:32** 4:32 Hyen komo: Koro 3:13. * **Bɔr-ʉs taan:2** 5:2 Hyen komo: Rwʉʉ 29:18; Bɔng 40:6.

nɔm ʋn gɔn ka rem-se ʋn ba ʋr-bon se nɛ á. ⁸ N-ga nɔ ro n-tɛ o-comb, amba m-mɔka nɔ cɔwɔg be-de m-cecar be-de ʋn Wan-Koyan. Káanɛ she'et nɔ she'et-de m-cecar. ⁹ Mɛ ʋn zɛɛ kaanɛ remen ʋrege hun-nɛ rɔ ʋr-she'et be-de m-cecar, yɛa nɔm she'et-de ʋr-bon, she'et-ʋr kashi, ʋn nɔm ʋn o-nip nɛ. ¹⁰ Nɔm nɔ bɔ ʋn nɔm-m nɔ, nɔ nept rem-se Wan-Koyan cɔnɛ nɔ sɛnge m-nɔm à, komo nɔ nɔm ka rem-se. ¹¹ Nɔ jar nɔ mɔsɛ ʋr-hi ʋn nɔm ʋn rem-se o-saa nɛ se yɛ rɔ m-nɔm o-comb á. Otte kaanɛ à rwuntɔ nɔ yɛ, ʋnze gɔn ka rem-se yɛ rɔ m-nɔm à, se rott ʋr-bon á. ¹² Rii-yo m-ɛ yo a rurɔt rem-se ka hun-nɛ yɛ rɔ m-nɔm wukuse à. ¹³ Amba da-o a hantɛ ʋs-rem be-de m-cecas, ka da-de, kɔwan he se m-nap bɔ se rɔ à. ¹⁴ Cɔcar-m rwuntɔtɛ kɔ yo ke rii-yo cas cas. Q a zette,

“Wa-m-rew inɛ!

Inɛ be-de ʋn margan-nɛ,

Inɛ komo **Kiristi** a 'ye wɔ m-cecas.”

ʋr-she'et n-mɛ ʋn beɛb-de ʋn Kukt-o Shir

¹⁵ Remen kaanɛ nɔm nɔ cɛn ʋn she'et-ʋr nɔ nɛ. Nɔ jar nɔ she'et ʋntɔn raag-nɛ á, amba she'et nɔ ʋntɔn ya-ʋs-nap. ¹⁶ Myet da-o nɔ kumɛ keɛr-de ʋn nɔm ʋn kashi ʋn rii à, nɔm nɔ yo. Nɔm nɔ remen ka ho-to attɛ m-mɔka à, hun-nɛ rɔ m-nɔm ʋn rem-ʋs yɔ-se.† ¹⁷ Remen kaanɛ nɔ jar nɔ warag raag-nɛ á, amba nɔm nɔ bɔ ʋn nɔm-m nɔ, nɔ nept rii-yo Wan-Koyan cɔnɛ nɔ nɔm à, komo nɔ nɔm yo.

¹⁸ Nɔ yage ke-m ho nɔ á. Yo ka cɔw-yo m-sabre yo. ʋn sɔge-de ʋn kaanɛ, shi nɔ ʋn **Kukt-o Shir**. ¹⁹ Tepɛ nɔ ɔr nɔ nɛ ʋn Sep-to ʋr-Bongon to Shir. Komo nɔ hu'e Wan-Koyan ʋt-sep ʋt-dum nɛ to ʋr-bongon ʋn hur-ʋt nɔ. ²⁰ Koyanda nɔ bɔm Shir Tato na ʋn kɔ yo ke rii-yo, remen Wan-Koyan na Yɛso **Kiristi**.‡

Campo-nɛ ʋn ne'a-nɛ nɛ

²¹ Nɔmɛ nɔ ɔr nɔ nɛ o-dɔrotte remen sɛk-mɔ nɔ ʋn m-ya ʋn **Kiristi** à.

²² Ne'a-nɛ nɔmɛ nɔ campo nɔ nɛ o-dɔrotte, bɔ nɔ m-nɔmɛ ʋn Wan-Koyan à.§ ²³ Nɔm nɔ yo ka remen campo rɔ co be-de ʋn ne'a ʋn wɔ, bɔ **Kiristi** rɔ co ʋn be-de ʋn **yan-dor Yeso**, yɛ rɔ wur-o ʋn wɔ. Wɔ ʋn hi ʋn de ʋn wɔ, wɔ rɔ **Wan-Gwɔ** ʋn ka wur-o. ²⁴ Bɔ **yan-dor Yeso** rɔ o-dɔrotte be-de ʋn **Kiristi**, kaanɛ ɔ nɔ ne'a-nɛ he nɔmɛ ʋn campo nɔ nɛ o-dɔrotte ʋn kɔ yo ke rii-yo.

† **Bɔr-ʋs taan:16** 5:16 Hyen komo: Koro 4:5. ‡ **Bɔr-ʋs taan:20** 5:19-20 Hyen

komo: Koro 3:16-17. § **Bɔr-ʋs taan:22** 5:22 Hyen komo: Koro 3:18; 1Bit 3:1.

25 Nɔ campo-ņe cɔn nɔ ne'a nɔ ne, bɔ **Kiristi** cɔņe yan-dor à, komo wɥ ya'asurɥ hi ɥn de ɥn wɥ be-de m-mar rem yan-dor.* 26 Wɥ ɥn nɔm kaane remen wɥ muuté ye cas cas be-de Shir, wɥ so'os ye m-ho ɥn Ma-to ɥn wɥ. 27 Wɥ ɥn nɔm kaane remen da-o wɥ he deke ɥn hi ɥn de ɥn wɥ yan-dor à, ye waragté m-seps ne, ba ɥt-ri'in, kɔ hiin, komo ba mukop, ye warag por por, ba a ɥn kum be-de a he m-pyap à. 28 Kaane depe komo campo-ņe cɔn ne'a ɥn ye ne bɔ ye m-cɔn ɥn hi ɥn de ɥn ye à. Wɥ cɔņe ne'a ɥn wɥ ne à, hi ɥn de ɥn wɥ, wɥ rɔ m-cɔn. 29 ɥr-kom, yatt-wɥ take yage ɥn wur-o wɥ á, amba wɥ rɔ ɥn m-was ɥn o ne ɥr-bon ne. Kang-o gaan, **Kiristi** rɔ ɥn cɔn ɥn yan-dor ye ɥn wɥ. 30 Wɥ waste ɥn na ne remen na dok-to ɥn wur-o ɥn wɥ to. 31 Bɔ to rɔ gense ɥn Ma-to Shir à, "Net a yage inu ɥn wɥ, ɥn tato-o ɥn wɥ ne, wɥ mɔmsute ne'a ɥn wɥ o-wur, nen yoor-mo ɥn ye, yea warag wur-o gaan."† 32 Caari-to ɥt-ma rɔ wuke kane. Me men dek to ɥn essence-de ɥn **Kiristi** ɥn hun-ņe yan-dor ne. 33 Kap ɥn kaane ne, ka ma-to rem nɔ to kap. Yage kɔ wɥ ke campo-wɥ cɔnɥt ne'a ɥn wɥ, bɔ wɥ rɔ ɥn cɔnɥ ɥn hi ɥn de ɥn wɥ à. Ne'a ne, komo wɥ 'ye campo ɥn wɥ ɥt-gos.

Bɔr-ɥs cind

She'et-de ɥn yakar, tat-ņe, ɥn in-ņe ne

1 Nɔ yakar nɔme nɔ inu nɔ ɥn tat-ņe nɔ ne o-dorotte. Kaane depe nɔ nɔm remen nɔ ye ma Wan-Koyan ye.* 2 **Karamsa**-o ɥr-takan o a mosse ɥn swooru o-nu ne à zeeɔ, "'Ya tato ru, ɥn inu ru ne m-sek, 3 remen o hoguté sok-mo ɥn yo wo m-nom à, komo hoog-m ru nomɥt m-seeb o-dak."† 4 Tat-ņe, nɔ jar nɔ nɔme yakar nɔ o-susok bɔ ye he nɔm ɥs-ryaab á. Amba kute yakar ru bɔ ye he m-bɔ'ose ɥs-nap à, ɥn yoos-de ɥn ma-ɥt Wan-Koyan.‡

Gɥw-ņe ɥn yan-hur-to ɥn ye ne

5 Gɥw-ņe, nɔme nɔ yan-hur-ɥt nɔ ye ɥn ka dak-o o-dorotte, nɔ 'ye ye m-sek, nɔ gyer ye. Nɔm nɔ kaane ɥn hur-ɥr gaan. Nɔm nɔ ye o-dorotte, bɔ nɔ ɥn nɔme ɥn **Kiristi** o-dorotte à. 6 Nɔ nɔm saw-to ɥn gwot-o ɥn yish cot remen ye bumɥt nɔ á. Amba nɔme nɔ ye o-dorotte sa o zee **Kiristi**, nɔ m-nome, nɔm nɔ yo Shir cɔņe à ɥn hur-ɥr gaan. 7 Nɔm nɔ senge-mo ɥn gɥw-m nɔ ɥn hur-ɥr gaan, ɥntɥn Wan-Koyan

* **Bɔr-ɥs taan:25** 5:25 Hyen komo: Koro 3:19; 1Bit 3:7. † **Bɔr-ɥs taan:31**

5:31 Hyen komo: Taka 2:24. * **Bɔr-ɥs cind:1** 6:1 Hyen komo: Koro 3:20.

† **Bɔr-ɥs cind:3** 6:2-3 Hyen komo: Rwɥu 20:12; Kara 5:16. ‡ **Bɔr-ɥs cind:4**

6:4 Hyen komo: Koro 3:21.

nɔ m-nɔmɛ m-guʉw, yanze hun-ṅe cot á. ⁸ Baks nɔ unze Wan-Koyan a 'ye kɔ wu ke net-wu ur-'yons un myet rem-se ur-bon se wu nɔmɛ à, kɔ ko-guʉw-wu rɔ kɔ ko-guʉw á. §

⁹ Nɔ ya-o-hur-ye un guʉw-ṅe, gwɔt nɔ guʉw-ṅe nɔ komo bɔ depe à. Nɔ 'ya ye o-gyer á. Nap nɔ unze myet nɔ un ye nɔ rɔ un Wan-Koyan ṅe n-Tɔn o-shir, komo wu rott m-koos á.*

A dek nɔ kap saw-tɔ ur-gun tɔ Shir

¹⁰ Ur-buste, tɔr nɔ un Wan-Koyan Yeso un kɔ ɔ ke da-ɔ, wu doote kukt-o nɔ m-'wɔns n-me 'wɔns-mɔ un beɛb-de un wu. ¹¹ Cɔp nɔ myet saw-tɔ ur-gun tɔ Shir ya'asu nɔ à, remen nɔ kwangutɛ **ko-Gwɔmo-wu un ya-ut-kot**. Nɔm nɔ kaane taase wu hoks nɔ m-raks. ¹² Me un zee kaane remen gun-ur na de un hun-ṅe de á. Amba dum-mɔ atte un yan-dak-ye rim-ye ṅe un myet gwɔmo-ṅe ye un **ya-ut-kot** ye rɔ be-tɔ rɔ n-tɔn à. Komo ye rɔ ut-gwɔmo un ka dak-ɔ o-comb ɔ. ¹³ Remen kaane, cɔp nɔ myet saw-tɔ ur-gun tɔ Shir ya'asu nɔ à. Nɔm nɔ kaane remen da-ɔ ka hɔ-ur yɔ-de de wɔɔnɛ nɔ hokstɛ m-es eso. Da-ɔ nɔ komse nɔm nɔ kɔ yo ke rii-yo, a 'wɔs nɔ eso.

¹⁴ Kááne zongu nɔ ur-gun! Nɔ kum nip-ɔ Shir ɔ waktu nɔ untun o-hap yo nɔ gage un byon-ʉs nɔ à. Yage kashi ur-she'et warag be-ur nɔ untun matuku-de o-kwɔm de ur-gun de he m-hok un wur-ut nɔ à. † ¹⁵ Zonge-tɔ un kɔ'ot un **Ma-tɔ m-Rerem**, tɔ rɔ m-rwɔ un hun-ṅe m-she'et she'et-de un gwugwu-mɔ ur-hur un Shir ṅe. Tɔa warag untun ut-ka'ante un na-ʉs nɔ. ‡ ¹⁶ Myet un kaane ṅe, yage sher-mɔ waragtu nɔ o-tum ɔ nɔ he m-bɔp à, nɔ hokte hi un nɔ, remen nɔ senet eer-ye o-ra ye un ka **ko-Gwɔmo-wu un ya-ut-kot** wu. ¹⁷ Ka nap-se unze Shir guug na be-de m-mar, ya se rɔ untun toob-ɔ ur-gun, ɔ nɔ he m-cɔp à. Ship nɔ Ma-tɔ Shir n-me hur-ut nɔ. Ya tɔ rɔ untun magay-ɔ **Kukt-ɔ Shir** ya'asu na tɔ guut na à. § ¹⁸ Kɔ de ke hɔ-de nɔ nɔm ʉs-kɔn un beɛb-de un **Kukt-ɔ Shir** un kɔ yo ke rii-yo nɔ m-nɔm à. Sɛngu nɔ kɔn-se Shir un rii-yo nɔ o-hoob à. Kɔn nɔ kɔ ɔ ke da-ɔ, bɔ **Kukt-ɔ Shir** kutu nɔ à. Nɔ gyept yish á, sɛnge nɔ kɔn-se Shir remen hun-ṅe ye Shir myet. ¹⁹ Kɔn nɔ rem re bɔ Shir he me m-'ya kashi ut-ma à, bɔ um he m-kɔ'ot un **Ma-tɔ m-Rerem** ba o-gyer à, bɔ um he rure un hun-ṅe ma-tɔ o-nip tɔ rɔ wukuse n-me un **Ma-tɔ m-Rerem** à. ²⁰ Me ke'o m-mɔka,

§ **Bɔr-ʉs cind:8** 6:5-8 Hyen komo: Koro 3:22-25. * **Bɔr-ʉs cind:9** 6:9 Hyen komo: Koro 4:1; Kara 10:17; Koro 3:25. † **Bɔr-ʉs cind:14** 6:14 Hyen komo: Isha 11:5; 59:17. ‡ **Bɔr-ʉs cind:15** 6:15 Hyen komo: Isha 52:7. § **Bɔr-ʉs cind:17** 6:17 Hyen komo: Isha 59:17.

myet un kaane ne me m-ko'ot un **Ma-to m-Rerem**, me wantom **Kiristi** wu. Kon no rem re bo Shir he me m-'ya un jaab un ko'ote **Ma-to m-Rerem**, bo depe a.

Gas-de ur-buste

²¹ Um conog no nep rew-m re un yo me m-nom ne a. Tikokos, wua ruru no myet ma-ut re. Wu ro heno na wu a m-con a. Wu nomote Wan-Koyan m-guw un hur-ur gaan.*

²² Me un tombe wu be-ur no remen wu rurutu no bo te ro a, wu do no komo jaab-o ut-men.†

²³ Or re ne, me un kon-se Shir Tato na un Wan-Koyan Yeso **Kiristi** ne, ye 'ye no gwugwu-mo ur-hur. Komo ye ru no m-was un or no ne, no senge m-sher ne, be-ur **Kiristi**.

²⁴ Yar-mo Shir nom be-de un myet ye ro m-con un Wan-Koyan Yeso **Kiristi** con-mo un ba m-ta a.

* **Bor-us cind:21** 6:21 Hyen komo: Seng 20:4; 2Tim 4:12. † **Bor-us cind:22** 6:21-22 Hyen komo: Koro 4:7-8.

Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Piripi

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-11

Rem-ųs Burus se ųn hi ųn de ųn wu 1:12-26

M-hoq n-me ųn Kiristi 1:27—2:18

Zonge-ųt Burus rem Timoti ne ųn Eparaditus 2:19-30

Ur-kewes ųn ma-to ųn ya-ųt-yage o-darem ne 3:1—4:9

Burus ųn nay ųn wu ne wu ųn bo-o o-Piripi 4:10-20

Ur-kom 4:21-23

Ur-gas

¹ Me, Burus ųn **Timoti** ne yan-guw-m Yeso **Kiristi**,* ro no m-gas, kap no ye ro n-me ųn bo-o o-Piripi à, ye gokse Yeso **Kiristi** à. Komo te m-gas ųn yan-gut-de ųn **yan-dor Yeso**, ųn yan-m-senge ne.† ² Me ųn kon-se Shir Tato na ųn Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**, wu 'ye no ur-ho ųn gwugwu-mo ur-hur ne.

Bom ųn Shir ųn kon-se Shir ne

³ Ko o ke da-o ųm nome ųs-barag ųn no ne, me ųn bom ųn Shir rem no. ⁴ Da-o ųm nome ųs-kon be-de Shir rem no à, zak-o ro me m-re myet. ⁵ Bo ųn ka ho-de no gokse ma-ųt Yeso à, no sengute m-mosse ųt-hi ųn me ne, ųn ko'ote ųn hun-ne ka **Ma-to m-Rerem** to ne, har m-moka. ⁶ ųm nepse Shir wu takne nom ųn rii-yo ur-bon ųn n-me ųn hur-ųt no à, wua senge m-nom har wu komot kap, da-o Yeso **Kiristi**, muune be-ur na komo à.

⁷ Komo hond hond o ųm hoge bo ųm hoge ųn no ne à, o rwo'e mettu no m-hwo ur-keer, remen no ro ųn mosse ųt-hi ųn me ne, ųn rwor ųn ka **Ma-to m-Rerem** to, to Shir ya'su me m-rur à. Da-o ųm ro ke'o à, no mossute ųt-hi. Komo da-o ųm ro be-de ųn yan-piish ųt-ma à, ųm shereg o-nip ųn rwor ųn ka **Ma-to m-Rerem** to ųn kute ųn hun-ne ka **Ma-to m-Rerem** to nip-to.

⁸ ųm waste ųn no ne deen, hyange bo **Kiristi**, Yeso wasse deen ųn no ne à. Shir nepse ma-ųt re nip-o.

⁹ Yo ka yo me ųs-kon be-de Shir rem no, remen no sengute m-was ųn or no ne arge bo no nome n-ga à. Me ųs-kon no bo'ose ųs-nap se Shir ųs-weer ne, ¹⁰ komo noa hoks m-daag yo jiishe à ųn be-de yo ur-bon ųn yo ba ur-bon ne. Komo

* **Bqr-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bqr-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 16:12.

nŋ waragté kashi un hun-ŋe, nŋ nŋm rii-yo hun-ŋe hette nŋ m-pyap á, har da-ŋ **Kiristi**, muuŋe à. ¹¹ Um konog bo hoog-m nŋ un hur-ur nŋ ne he m-dŋ m-kashi à, un beeb-ur Yeso **Kiristi**, kap yo ka yo me us-kon remen da-ŋ hun-ŋe nape unze nŋ us-barag nŋ nŋm kaane, yea 'ye Shir m-sek, ye bum wu.

*Ke'et-m re doog ko'ot
un ka Ma-to m-Rerem to*

¹² Or re ne, yan-dor, um conog nŋ nep rii-yo nomu me à un ka ho-to, yo zwop ka **Ma-to m-Rerem** to á, amba hun-ŋe deen gokste ma-ut Yeso. ¹³ Ke'et-m re rwo'og karma-ŋe, ye ro ur-'er de un den-ŋ ut-gwomo à, un ye ken ye ne kane m-nap unze me wan-dore un Yeso **Kiristi** wu.† ¹⁴ Remen ke'et-m re, rwo'og yan-dor Yeso deen bo'osute un jaab-ŋ ut-men. Komo ye doste o-gyer un rwor un Ma-to Shir.

¹⁵⁻¹⁷ Nip-ŋ, ye ken ye ro m-ko'ot un ma-ut **Kiristi**, remen ye ro ur-shoob. Ye ko'ote ma-ut Yeso un con-mŋ ur-hur, ye ro m-con um su ur-koob ke'o à. Amba ye ken ye ko'otte ma-ut **Kiristi**, un hur-ur gaan, ye ka, ye ro m-ko'ot remen ye conog me, komo ye nepste Shir rwo'og me kaane a kutute hun-ŋe unze ka **Ma-to m-Rerem** to nip-ŋ. ¹⁸ Ko m-was! Me o-zak remen kaane ko yo ke cow-yo, hun-ŋe hoge ma-ut **Kiristi**. Ko ye ken ye ko'ot un hur-ut yoor, ko ye ken ye ko'ot un hur-ur gaan, um hogute o-zak, remen hun-ŋe hogute ma-ut **Kiristi**.

Komo man nom o-zak, ¹⁹ um nepse a ho'osu me remen kon-us nŋ be-de Shir, komo un gwu ne ŋ rwuune be-de un Kukt-o Yeso **Kiristi** à. ²⁰ Duw-de un con-m re un saktŋ re ne um re ur-hŋ ba m-'e un senge-mŋ Shir ko ŋ ke da-ŋ, um kum beeb-de us-rwun, remen m-mŋka un ko ŋ ke da-ŋ ne, **Kiristi** wua hoge me un sek-mŋ un wu, ko um nom hoog, ko um mer. ²¹ Hoog-m re ro myet be-ut **Kiristi**, me ro un hoog ne, me mere, komo jiište be un de. ²² Man hoks ŋ ka m-nap yo m-daag á. Urege me un hoog ne, man senge senge-mŋ m-nom un rii-yo depe à. ²³ Hur-ur un de wongute be-ut yoor. Um conog deen um mer um waragte be-ur **Kiristi** jiište me kaane. ²⁴ Amba me ro kane be-ur nŋ un hoog ne jiište rem nŋ. ²⁵ Um nepse jiište ur-bon rem nŋ me ro un hoog ne, man she'et un nŋ ne, a doto nŋ ha co, komo nŋ nom o-zak, nŋ sher be-de Shir, ²⁶ remen me ro be un nŋ ne komo nŋa kum 'wons-mŋ un bop un Shir o-zak ne un dore un Yeso **Kiristi** ne, komo nŋ nom us-ses rem re.

²⁷ M-mŋka rii-yo jiište à, nom nŋ bo **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi**, cone à, ko um habe m-hyen nŋ, ko me habe

† **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Seng 28:30.

á, man hoge nò eks m-'wons ne, kang-o gaan, komo còw-o gaan nò inè eso remen ye còne naas un ka **Ma-to m-Rerem** to à. ²⁸ Nò hoge gyer-o un yan-yage-ut nò á. Es nò m-'wons ne kò o ke da-o. Nòm un kaane, nòa kutè ye unze Shir a saburè ye. Amba wua gu nò remen Shir nò a deet nò n-ton. ²⁹ Um zeeg yo ka, remen Shir ya'ag nò da-o un gòks un ma-ut **Kiristi**, komo Shir ya'ag nò o-da nò su ur-koob un wu ne. ³⁰ M-mòka nò un swò ur-koob, bò um swòo n-ga à, komo nò hyanag un hi un nò. Komo m-mòka nò hogute unze har m-mòka me un senge-mò un swòo un ka koob-de ke'o. §

Bor-us yoor

Ma un gwugwer-mò hi-ur Yeso

¹ Remen **Kiristi**, ya'ag nò jaab-o ut-men, komo wu hamat nò, remen nò un morge-de ur-bon un **Kukt-o Shir** ne, komo un hoge 'won-ur or un nò ne, Yeso rò ur-'won ne, wu conog nò komo. ²⁻⁴ Barag-us nò us-gaan, con-m gaan, komo hur-ur gaan. Nò nom con-to ur-hi á, ko us-ses. Amba ess nò ur-hi gwergwer un or nò ne. Nò gwot nò jiiشته net á, amba gwot nò unze a jiiشته nò. Gwot nò or nò ne, ba hi un nò cot á. Nò nome yo ka, zak-o a ho me:

⁵ Barag-us nò nom untun se ma Yeso **Kiristi**, kaane:

⁶ Ya wu rò gaan un Shir ne,

amba wu dek hi un de un wu hond hond un Shir ne á.

⁷ Amba wu muute hi un de un wu hwaa,

wu warguru ko-guw untun net.

Komo bò wu haante à, un wur-o un net,

⁸ wu gweregsuru hi-de un wu.

Komo wu nomuru o-dorotte o woote wu m-mar à,
n-ton o-kan.

⁹ Remen wu nomog kaane, Shir jakste wu

un be-de jiište à,

wu sagburu wu ut-gwomo to jiište

kò to ke gwomo-to à.

¹⁰ Shir un nom kaane, remen kò se ke rwun-se a kwukt,

se 'ye Yeso m-sek,

kò n-ton, kò n-dak, kò ne n-me o-dak.

¹¹ Kò wu ke ne a zee,

"Yeso **Kiristi** rò Wan-Koyan,"

nom un kaane, a hante m-seps be-de Shir Tato na.*

M-cecas untun yege-regen

§ **Bor-o gaan:30** 1:30 Hyen komo: Seng 16:19-40. * **Bor-us yoor:11** 2:10-11 Hyen komo: Isha 45:23 (ut-Girik).

¹² Qr re ne, yan-dor, ma nq Yeso, dorotte-o nq rq m-nom da-o um ro be-ur nq à. Um conog m-moka dorotte-o nq jiish o n-ga. She'et nq kaane, remen nq ye'et Shir ut-gos, un gyer-o un wu remen wu guug nq. ¹³ Remen Shir rq un senge-m un nq ne, nq cun m-nom ne, komo nqa hoks m-nom rii-yo wu cone nq nom à.

¹⁴ Nom nq ko yo ke rii-yo ba us-cenene, ko sunem-o ut-ma. ¹⁵ Bo hur-ut nq he ut-pus to, ba ut-reeb, nq warag kashi un yakar-ye Shir n-tete o un yan-hur-ut rim-to un kaane yea hyen nq m-cecas ne untun yege-regen kyarkyar n-te o-comb.† ¹⁶ Nq ko'ot ka ma-to rq un 'ya m-hoog à, remen um nomot us-ses rem nq, um nept senge-m re ja m-ho á, un ho-de **Kiristi**, he m-muun à. ¹⁷ Amba ko a duus me untun rii-yo m-swq yo ur-seke un guw-mq rq m-rwuun ne be-de un sher-m nq à, me m-hoge m-rerem o-zak ne un nq kap. ¹⁸ Un remen kaane nq ma nom nq o-zak un me ne.

Timoti un Eparaditus ne

¹⁹ Me o-sakto unze Wan-Koyan Yeso a toso me m-tombe **Timoti** ba un naas o-da be-ur nq, remen wu ye'et me jaab-o ut-men, da-o wu waktune komo wu ruru me rii-yo ur-bon yo nq m-nom à. ²⁰ Yatt-wu arge wu kane be un de á, wu conu nq untun **Timoti** á. Hur-de un wu rq co co be-ur nq. ²¹ Um zeeg yo ka remen ko wu ke wu conog hi un de un wu, hur-de un ye rq co co be-ur Yeso **Kiristi** á. ²² Amba nq nepste **Timoti** kutute hun-ne unze wu bo'oste. Bo wa rq un nom m-senge un tato un wu ne à, wu ko'ote ka **Ma-to m-Rerem** to un me ne. ²³ Me o-sakto, man tombe wu, da-o um nape be-de um rq à. ²⁴ Um nepste un hur un de, o ka: Wan-Koyan a gu me komo man habe be-ur nq ba un naas o-da.

²⁵ Amba um waksute hur un de, ur-takan, man tombe or re wan-dor, Eparaditus, wu waragbe be-ur nq. Wu nomog m-senge un me ne, un rwor un ka **Ma-to m-Rerem** to. Komo wu rangute un me ne be-de yan-yage-to un Ma-to Shir. Nq tomonte wu rem nq, komo wu haante, wu guug me un yo um cone à. ²⁶⁻²⁷ Nq hogute unze wu piishe á, har wu ba'aste m-mar. Bo wu nape unze nq hogute wu piishe á, hur-de un wu nassute. Wu con nq naas ur-hur remen wu á. Man tombe wu remen hur-ur nq gwurute. O-nip, wu ro piishe á. Amba Shir wu yage wu meret á, Shir muuntute wu kerker. Ba wu Shir kute ur-'won cot á, amba un me ne. Wu con me um kum penem-se un men-ut rim-to, komo un do o un yo um rotte á ²⁸ O hante um tunut deen um tombe wu waragbe be-ur nq, remen nq hyenet wu, komo nq nomot

† **Bqr-qs yoor:15** 2:15 Hyen komo: Kara 32:5.

o-zak, komo barag-ųs re hept. ²⁹ Remen kaane, goksbe nq wų o-zak ne ųn cqw-yo Wan-Koyan he m-cqn nq nqm  . 'Ya nq wų m-sek komo ųn ye ken ye ne ųntun wų, ³⁰ remen wų ba'aste m-mar remen senge-m **Kiristi**, ųn jore ųn hi-de ųn wų. Wų ųn nqm yo ka remen wų guut me bq nqa hoks me m-nqme  , remen nq r  kan   .

Bor-ųs tet

Me sher ųn senge-m re  

¹ Ko ya nqme, qr re ne, yan-dor. Yeso ųm konog Wan-Koyan wų 'ye nq o-zak ųn rii-yo nq m-nqm  . Man ker ųn gene ųn nq tomso ne, rii-yo ųm ro genetų na n-ga  , remen yo he nq m-gu be-de yan-raks-ųt nq. ² In  nq eso ųn go ųn ka hun-ne ye r  sa o zee yege-sakra  , ye r  shiishe ųn men-ųt jaas-t   , ųn ye r  ųn ceturų ųt-wur ne  , ye zee se a koog nq, nq kumut gwų.

³ Ye r  m-zee ye r  hun-ne ye Shir*, amba na r  hun-ne kashi-ye Shir, remen **Kukt-o Shir** r  na m-gu ųn bongon-de Shir, komo te shereg ųn rii-yo **Kiristi**, Yeso nqme  . Te ųs-ses ųn rii-yo Yeso nqme  , a sher ųn yo a nqme a hante  . ⁴ Nq nepste ųnze man hoks m-wos ųr-be remen rii-t  nqme ųntun ųr-k   . Amba me nqm  . Urege ye ken ye r  ųs-ses remen rii ųntun ųr-k , ųm conog ye m-kute ųnze ųm aragsute ye. ⁵ Ho-ųr aeere-de ųn mat-o re, a koog me, bq Shir rure ya-n-ga-ye  . Me ko-**Isra**-wų, komo ųn baag-o **Banyamin**. Me ko-**Ibra** wų zak. Me ko-**Parisa**-wų, remen kaane, me o-dorotte o ųn **karamsa**-o te, o ųn **Yahuda**-ne hond hond.† ⁶  m ya'ag **yan-dor Yeso** ųr-koob remen men dor o o-**karamsa** kom-ųt yoor. Me m-zee kq net kashi ųm ro remen me m-dore myet rii-yo **karamsa**-o zee  . Me ku kq o-gaan  .‡ ⁷ Ka rii-yo ųm ro m-zee yo ro me m-gu  , m-moka ųm nepste myet hwaa-o, remen ųm nak rii-yo **Kiristi** nqme  . ⁸ Komo ųm nepste kq yo ke rii-yo hwaa-o, nap-ųs Yeso **Kiristi**, Wan-Koyan aragte koyan. M-moka ųm jorete kap kq yo ke rii-yo n-te o-buse, remen ųm she'ette ųn **Kiristi** ne, be-ųr gaan.

⁹ Komo ųm nept me kang-o gaan ųn wų ne, me m-oog ųn rii-yo ųr-bon yo ųm nqme   kq dorotte-o ųn **karamsa**-o Shir. Amba ųm shereg be-ųr **Kiristi** wų guut me, remen cqw-yo Shir hette na muut tete ųn wų ne  , se a shereg ųn wų. ¹⁰ Myet yo ųm cone  , yo r  ųm nep **Kiristi**, komo ųm nept beeb-de 'yonse wų ųn hoog  .  m hokste m-yoos ųn

* **Bor-ųs tet:3** 3:3 hun-ne ye Shir ųt-Girik: ya-ųr-kq. † **Bor-ųs tet:5** 3:5 Hyen komo: Roma 11:1; Seng 23:6; 26:5. ‡ **Bor-ųs tet:6** 3:6 Hyen komo: Seng 8:3; 22:4; 26:9-11.

swō ūr-koob ūn wū ñe, ūm waragté ūntūn wa o-dorotē har
 o wo m-mar à. ¹¹ Remen kaane, ūn yo ken cōw-yo ūm nept
 ine-mō ūn margan-ņe.

Senge-mō m-senge ūm reet ūr-hō à

¹² Mē zēē ūm nak kō ūm rēeg ūr-hō ūn kap ka rii-yo á.
 Komo mē zēē Shir komoste ma-ūt re á. Amba mē m-senge
 deēn, ūm waktūtē kap yo Yeso **Kiristi**, cone ūm waktē da-o
 wū daage mē à. ¹³ Or re ñe, yan-dor, mē zēē keeg-yo ūm
 rō á, ūntūn wū á. Amba rii gaan ūm cone m-nom kap: ūm
 conog to-to ke mē yo aragse à, amba ūm senge ūn yo rō co
 à. ¹⁴ Bō wa-ūt-mūr rō m-senge, wū reet ūr-hō be-de ūt-mūr
 à, man rū beeb ūn de kap remen ūm reet wan-mūr-ūt re,
 remen Shir rū'ūt mē be-de ūn keeg ñe. Ūm she'ete n-ton
 be-de Shir remen **Kiristi**, Yeso ya'ag mē ūr-hō.

¹⁵ Remen kaane, kap nō, ye nape rii-yo nō rō m-nom à,
 ñoa huū ūr-hur ūn ka rii-yo mē ūt-ma remen yo à. Komo
 urege nō dek ka rii-yo mē m-zēē á, Shir a gu nō m-ceker
 hond hond. ¹⁶ Amba a nom nō o-dorotē o o-nip o ūn yo a
 rege a yoosute à.

¹⁷ Or re ñe, yan-dor, mossū nō ūt-hi ūn ma-ūr Yeso **Kiristi**,
 bō mē m-nom à. Komo nō wer ka ye rō ūr-she'et ūn gōn ka
 cōw-yo tē yoosū nō à. § ¹⁸ Remen ūm russutū nō co co n-ga,
 komo ūm zēeg yo yish-m yish, ye ken hun-ņe ye rō kōn ye
 rō m-nom ūn rii-yo kutē unze ye rō yan-yage-ūt **Kiristi**, wū
 meret n-ton o-kan à. ¹⁹ Ūr-kom, Shir a saburse ye remen
 ye rō m-nom ūn rii-yo ye cone à, kut-o ūn ye rō Shir o ūn
 ye, ye rō ūn nom ūs-sēs da-o ye nome rii-yo depe ye hoge
 m-'e à. Ye shooste hi-de ūn ye ūn barag-se gōn hun-ņe ye
 'yare Shir à. ²⁰ Amba na, hur-ūr na rō n-Tōn ūn shir komo
 na ūr-'er de ūn **Wan-Gwu** rwuunte reeno Wan-Koyan, Yeso,
 ka **Kiristi**-wū, wū Shir swore o-nu rem na à. ²¹ Da-o wū
 muune wūa baramse wūr-ūt na kanē n-dak remen a kumut
 wūr-ūt pu-to gōn o ma ūn wū o ūr-beeb da-o Shir 'yonse
 wū ūt-marimar à. Wūa baramse wūr-ūt na ūn mure ūn ka
 'wōns-mō wū hette garamse ūn kō yo ke rii-yo à.

Bor-qs nass

¹ Or re ñe, yan-dor, ūm waste ūn nō ñe, komo mē o-sakto
 m-hyenet nō, hakkure nō sengu nō o-dorotē ūn Wan-Koyan,
 nō senge m-sher ūn wū, nō rū mē o-zak, ūn sēs-ūs ñe.

Ma-to m-Rerem

² Etutōdi ūn Sinūtike nō hakkure nō yage m-suune ūn ma-
 ūt nō, amba ess nō ūr-hi be-ūr gaan, bō nō rō yan-dore ūn

Wan-Koyan à. ³ Wan-yen de, um konog o gu ka ne'a-ņe ye, remen ye un Kurement ne, nomog m-senge un me ne, un myet un yan-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** ne, ye ka, Shir geneg jin-to un ye un takurda-o un hoog-mo ba m-ta.

⁴ Nom no o-zak un Wan-Koyan koyanda, komo me no m-zeē zak-o re no. ⁵ Yage myet hun-ņe hyen gwugwer-mo ur-hi un no, un kap yo no m-nom à, remen Wan-Koyan roon ba un naas o-da. ⁶ No ho hi un no un barag-se un rii á. Amba ruru no Shir rii-yo no cone à, nom no us-kon un hur-de ur-bongon. ⁷ No senge kaane, Shir a 'ye no gwugwu-mo ur-hur, mo jiishe napse un net à. Wu dossu no rii-yo rangsu no à, remen no shereg be-ur Yeso **Kiristi**.

⁸ Un to ka ma-to, or re ne, yan-dor, um conog no ess hur-ut no un ko yo ke rii-yo ro: o-nip à, rii-yo depe à, rii-yo ro kashi à, rii-yo ro ba m-kukop à, rii-yo hun-ņe he m-was à, yo a he m-rwor **Ma-to m-Rerem** à, rii-yo jiishe ur-bon à, un rii-yo wo ur-bongon ne à. ⁹ Nom no myet yo um yoosu no à, un yo no gokse ne à. Ko yo no hoge be un de à, ko yo no hyane me m-nom à. Nom no gon kaane, Shir wa-m-ya un gwugwu-mo ur-hur, wua she'et un no ne.

Me ur-bongon un yar-m no

¹⁰ Ur-kom, bo no bakse un me ne à, me ur-bongon deen be-de Shir. Komo bo no hwo me ur-hur à, um nepste me ka no ut-to á. Amba no kum ur-keer no kutute me á. ¹¹ Yanze me no um rure un ka ma-to remen um conog yo ken rii-yo á. Um yooste bo um he m-sher un rii-yo um rotte à. ¹² Um nepste yo koob-ur ro à, komo un yo kwum-o ro ne à, um yooste bo um he m-sher un ko yo ke rii-yo koru me à, ko me un coog ne ko m-mer, um nepste bo um he o-zak à, ko um ro o-kwum ne ko da-o ur-koob. ¹³ Man hoks m-nom un ko yo ke rii-yo, remen **Kiristi**, ya'ag me ur-beeb. ¹⁴ Myet un kaane ne, me ur-bongon bo no me m-gu m-moka bo me un swo ur-koob à. ¹⁵ No ya-o-Piripi no nepste ur-takan yo um he no m-rure à, bo um nape yo à. Ur-takan, da-o no hoge **Ma-to m-Rerem** à, to ma Yeso **Kiristi**, wu um rwore ma-to un wu à, da-o um rwuune um yagne dak-o no o-Makidoniya, yatt **yan-dor Yeso** ye gu me un hwor ne remen yo um cone á, se no cot. ¹⁶ Ko da-o um ro'e o-Tasaronika, n-me un dak-o o-Makidoniya, no tomsunte me yar-mo un hwor ba o-gaan á, amba o-yoor, da-o um cone gwu à.*† ¹⁷ Ba remen um conog no 'ye me m-yar á, amba um conog no 'ye m-yar remen Shir topote no. ¹⁸ Nap no unze yo no tomnunte me à woonte be un de, komo yo aragte bo um cone à, cin da-o Eparaditus

* **Bqr-qs nass:16** 4:15-16 Hyen komo: 2Kor 11:9. † **Bqr-qs nass:16** 4:16 Hyen komo: Seng 17:1.

hante me ka saw-to no tomonte wu à. Ya ro sa o zee no ya'ag Shir now-mo m-shi'igin, mo ur-seke, Shir gokste, komo wu hogute m-rerem.‡ 19 Komo Shir wu me un dor à, wua 'ye no myet rii-yo he no m-gu un she'et-ur no à. Wua nom yo ur-hur sak un mok-o un wu, o-kwum ne un **Kiristi**, Yeso. 20 Koyanda, a sekemse no Shir, Tato na n-Ton ba ur-ma. Shir zee kaane!

Gas-de ur-buste

21 Gas no bo un wu gokse wu sher un Yeso **Kiristi** à. Or re ne, yan-dor, ye ro me m-gu kaane à, ye tomute gas-de un ye be-ur no. 22 Kap yan-dor ye Shir, ye ro un ka bo-o à, ye ro no m-gas un ka guw-ne ye ne, ye ro un hur-o un ko-Gwomo **Sisar** à.

23 Me us-kon be-ur Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, wu 'ye no ur-ho kap.

Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Korosiya

Rem-se ro n-me à:

M-zantɛ 1:1-8

Nom-mo Shir un senge-m Kiristi ne 1:9—2:19

Hog-m pu-mo n-me un Kiristi 2:20—4:6

Ur-kom 4:7-18

¹ Me Burus, me genbe ka takurda-o. Me **wan-Tom Yeso Kiristi** wu, * remen Shir daagu me um waragte ko-**yan-Tom Yeso**. Me kane un or na ne **Timoti** ko-yan-dor.

² Me no m-tombe un ka takurda-o, no hun-ne ye Shir un **Kiristi** ne. Komo or te ne yan-dor un bo-o o-Korosiya. Shir mustu no ba m-kukop, komo no ro yan-ess ut-ma ye be-de un wu. Um konog unze Shir o-Tato na wu sengu no m-gu, wu 'ye no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

Ur-bongon us-kon ne

³ Ko o ke da-o te us-kon rem no, te un bom un Shir rem no. Te us-kon be-de Shir wu ro Tato-o Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** à. ⁴ Te bomog Shir rem no remen te hogute ma-to un sher-m no be-ur Yeso **Kiristi**, komo no m-was un kap hun-ne ye Shir ne. ⁵ M-sher m-was ne mo ro m-rwunte dish-o un rii-yo o-kwum yo Shir he no m-bopse yo wu essu no ree n-Ton shir à. No hogusute cin n-ga ne rem-se ur-bon se Shir swore o-nu wu nomo no à. No hogusute ka rem-se da-o hun-ne habe ye ruru no **Ma-to m-Rerem** ma-to o-nip mosse un **Kiristi** ne à. ⁶ Ko kene hun-ne ut-moor ne ro m-hoge un ka **Ma-to m-Rerem** to, komo hun-ne ut-moor ne ro m-warag un yan-dor. Komo ye ro m-nom un rii-yo Shir hette o-zak à. Yo ka yo un kor hond hond bo nome be un no da-o no hoge ka ma-to ur-takan à. Komo no nak o-nip un yar-mo Shir ne, unze Shir ro m-soks un **ba'as-to** un ye shere be-ur **Kiristi** à. ⁷ Epararas wu yoosu no ka ma-to. Wu ro m-nome un **Kiristi** m-guw, komo te wu m-con. Wu nomote Wan-Koyan m-guw un ess ut-ma. Un suge un te, wu nomte kaane.† ⁸ Wu wu komo ruru te bo **Kukt-o Shir** ya'u no m-was un kap hun-ne ye Shir ne à.

⁹ Remen kaane cin ho-de te hoge ma-ut no to ur-bon à, te yage us-kon rem no á. Ko o ke da-o te us-kon unze Shir kutu no myet rii-yo wu cone no nom à. Te un kon-se Shir

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:7** 1:7 Hyen komo: Koro 4:12; Pmon 23.

wu 'ye nò us-weer us-nap ne se un **Kùkt-o Shir**.¹⁰ Te un kòn-se Shir unze nò she'et, bọ depe ká ye dore Wan-Koyan ye she'et à. Komo nò senge wu un gwu'urse ur-hur un nom un rii-yo ur-bon ne. Te us-kon komo bọ nò he m-ma'as un nom un bọ un rii-yo ur-bon koyanda à, nò nep Shir ur-bon ne.¹¹ Te komo us-kon be-de Shir wu tor kùkt-o nò wu 'ye nò m-'wons, be-de un do ye un nò beeb-de un wu de rotte ur-me'et á. Te us-kon Shir kaane remen nò hoksté m-joose o-zak m-gaag ut-men ne be-de un swọ ur-koqb.¹² Te komo us-kon be-de Shir nò senge bongon-de Shir Tato-o na. Wu wu muutu nò hun-ne ye un wu, remen nò bọ'osté kum un ka cim-yo wua 'ye hun-ne ye un wu, ye rọ ur-she'et m-cecas à.¹³ Shir ruutu na un kom-to un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**, be-de un she'et-de o-comb. M-moka wu rwo'og Wà un wu Yeso wu wu rọ m-was deen à, wu nom gwomo-ut na.¹⁴ Remen Wà un wu, wu hoksté nom un yo wu nome à. Kaane Shir rumsu na un kom-to un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**, wu soksté **ba'as-ut** na.‡

Kiristi jiishe

¹⁵ Yatt-wu rọ m-hyan un Shir á, amba da-o Wà un wu barme net à, wu kutute hun-ne Shir. Wu rọ un gwomo-to un koyan yo Shir nome à.¹⁶ Un bu-yo ka Wà-wu, Shir nome koyan yo rọ n-Ton komo o-dak ne à, myet yo a m-hyan ne komo un yo a m-hyane ne á. Mosse un wu ne a nome hun-ne ye rọ ut-gwomo à. Yagunte **yan-tom-ye Shir** un to ken kùkt-to ne. Komo koyan un cow-yo un wu a nomte yo, remen koyan yo ye'et wu m-sek.¹⁷ **Wà-wu Shir** ro kòn cin ba a un nom kọ yo ke rii-yo, komo un wu ne kọ yo ke rii-yo neke kang-o gaan.¹⁸ Komo wu, **Kiristi**, wu rọ un gwomo-to un hun-ne ye un wu. Komo wu rọ ye m'er. Bọ hi-ur rọ un gwomo-to o-wur à, wu wu rọ takan-de un hoog pu-o remen hun-ne ye un wu. Wu wu Shir takne m-'yons da-o wu mare à, komo wua do m-mar á. Remen wu rọ ur-takan un koyan. §¹⁹ Remen Shir ye zongse unze kọ de **Kiristi** waragte net à, wu rọ hond hond un Shir ne un kọ yo ke bu-yo.²⁰ Komo **Kiristi** wu Shir nomte cow-yo m-muunte un koyan yo wu nome à, be-de m-hongse un wu ne. Yo ka mossute myet-mo un rii-yo rọ n-Ton à un hono o-dak ne. Shir nomog o-cow remen kọ yo ke rii-yo ma'aste ba ut-ween un wu ne. Shir nomog yo ka un bu-yo un ya'as un Wà un wu, a wuuste hyó-mo un wu, wu meret n-ton o-kan.*

‡ **Bor-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Apis 1:7. § **Bor-o gaan:18** 1:18 Hyen

komo: Apis 1:22-23. * **Bor-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Apis 2:16.

²¹ N-ga nq ya-o-Korosiya, nq ro nomog m-pupa un Shir ne. Barag-us nq rwq'og nq waragte yan-yage-to Shir, komo nq ro m-nom un rii yo-yo. ²² Amba m-moka, Shir hongsutē she'et-ur so-de be-ur nq un wu ne. Wa un wu waragte net komo wu mer n-ton o-kan. Shir hongsutē nq bo wu yage **Kiristi** meret rem nq à. Wu un nom kaane remen da-o nq he m-es un co-o Shir à wua goks nq hun-ne ye ba m-kukop ba **ur-ba'as**. Komo yatt-wu he m-zee nq nomog rii yo-yo á. ²³ Nip-o urege nq ma'aste m-sher be-de un **Ma-to m-Rerem**. Se nq shereg ur-beeb ne untun hur-o a ma'e n-ton un shi'it-de m-'wons à. Taase nq yage ko wu ke net-wu wen nq hwo o-dish un rii-yo Shir swore o-nu un **Ma-to m-Rerem** to un wu à. Nq be'esute nq hogussute ka ma-to. A russute hun-ne ka **Ma-to m-Rerem** to hono o-dak kap. Komo me Burus un hi un de wan-gaan wu be-de un guw-ne ye Shir ya m-ko'ot un ka ma-to.

Guw-m Burus be-de un yan-dor o Shir

²⁴ M-moka, me o-zak remen koob-de me m-swq rem nq à. Un con-m re, men swoon ka koob-de. **Kiristi** conog um su ur-koob remen un wu remen um guut hun-ne ye un wu, **yan-dor Yeso**. ²⁵ Me wan-gaan wu be-de un nome un Shir m-senge remen gwu-o yan-dor kap. Remen Shir un daag me, wu ya'astu me ka senge-mo remen um guut nq. Shir tomog me um yoosu nq ma-to un wu ut-shishe. ²⁶ Shir wukute ka zonge-to n-ga, wu un nom kaane us-hak deen. Shir 'ya hun-ne us-nap á, amba m-moka upsusse yo ro be-de un hun-ne ye Shir. ²⁷ Shir daagte m-kute hun-ne un wu zonge-to un wu. Ka zonge-to to ro wukute. Shir conog m-gu ka ye ba **Yahuda**-ne á. Wu conog unze **Kiristi** she'et un nq ne. Wu conog nq ships ka dish-o unze noa kum seps-mo un wu, mo wu swore o-nu à. Te m-rure un kowan kwum-o ro wukusse mosse seps-m **Kiristi** ne à.

²⁸ Te ko'ote un kowan wu dore **Kiristi**. Komo te un yoose un kowan un myet-o us-weer ne. Yo a cone be-de un yoos-ur te à yo ro, bo myet-mo un yan-dor ye un **Kiristi** he m-es shishe da-o ye he m-es un co-o Shir à. ²⁹ O rwq'e mette m-senge mar-m-mar. Komo um nomog bo un nom-m re um nomot ka senge-mo be-de un rwq un 'wons-mo **Kiristi** ya'yu me à.

Bqr-us yoor

¹ Um conog nq nep gon mar-mo m-senge mo um rotte remen um guut nq à, hun-ne ye o-Korosiya un ye un bo-o o-Rawudikiya ne, komo un ye ken yan-dor ye ne ye wete

mɛ m-hyan á. ² Mɛ m-nɔm ɔn yo ka remen ɔm dootɛ kɔkt-o nɔ jaab-o ɔt-mɛn, komo remen was-m ɔr nɔ nɛ dootú nɔ gam-o ɔr-hi. ɔn kaanɛ nɔ he kum ɔn caari-o o-zak o-nip nɛ o hun-nɛ rotte yɛ nape Ma-to Shir à, remen nɔ nept tɔm-o Shir wukɛ à, wata, **Kiristi** ɔn hi ɔn de ɔn wu. ³ **Kiristi**, wu wu cot he nɔ m-gu nɔ waragte ya-ɔs-weɛr nɔ nept ka tɔm-o ɔr-bon to, to Shir rwunte m-mɔka cas to rɔ ɔntun kashi o-kwum à. ⁴ Mɛ nɔ m-rurɛ ɔn yo ka taase wu ken wu raks nɔ ɔn rɛrɛm-mɔ o-nu. ⁵ Kɔ de nomte mɛ ɔn hi ɔn de mɛ kanɛ mɔsɛ ɔn nɔ nɛ á, amba hur ɔn de rɔ mɔsɛ ɔn nɔ nɛ. Mɛ o-zak deɛn bɔ ɔm hoɛ nɔ ɛks cak à, komo ɔn gam-o ɔr-hi nɛ. Komo nɔ shɛrɛg be-ɔr **Kiristi**.

Dor Wan-Koyan hantute hoog-m pu-mo

⁶ Nɔ gokste ka tɔm-o unze **Kiristi** Yeso wu rɔ Wan-Koyan nɔ. M-mɔka sɛngu nɔ nom ɔn yo wu cone nɔ nom à, kɔ o ke da-o cinda nɔ gemte ɔr-hi be-de ɔn wu à. ⁷ Sher nɔ geer-ɔs nɔ n-mɛ ɔn **Kiristi**, komo nɔ sɛnge m-do be-de ɔn nap-se ɔn wu. Komo sɛngu nɔ m-sher ɔr-beɛb nɛ be-de ɔn yo hun-nɛ yoosu nɔ à mɔsɛ ɔn **Kiristi** nɛ à. Komo nɔ sɛnge bongon-de Shir.

⁸ Nɔm nɔ ceen! Taase wu ken wu raks nɔ, nɔ dore bu-yo ɔn wu á. Yo yɛ rɔ m-yoos à, a nom sa o zee o-nip, amba bɔ-to komo rii-yo o-hwaa. Ka yoos-de ɔn tor temb ɔn yo hun-nɛ cowonte à. Yɛ rɔ m-yoose ɔn hun-nɛ, unze yɛ m-dore ɔn jor-se ma-hun komo beɛb-de kɔkt-ɔt yo-to, ɔn sugɛ-de ɔn yoose ɔn hun-nɛ mɔsɛ ɔn **Kiristi** nɛ.

⁹ Kɔ de nomte **Kiristi** barmute wu warag ɔntun hun-nɛ à, wu Shir wu jip. ¹⁰ Komo a mɔssute nɔ ɔn **Kiristi**, remen kaanɛ nɔ rɔ ɔn koyan nɛ, yo nɔ cone à yo o-Kɔkt. Wu wu rɔ ɔn gwomo-to ɔn koyan yo rɔ ɔt-gwomo à. ¹¹ Remen nɔ gamag ɔr-hi be-ɔr **Kiristi**, ya nɔ rɔ ɔntun yɛ a nome ɔr-ko à. Mɛ ɔn zɛɛ kaanɛ remen **Kiristi** dostɛ ba'as-ɔt nɔ. Ba kɔ-de o-wur de á, amba ko-de **Kiristi** rɔ m-nɔm à. ¹² Da-o a yo'osu nɔ m-hɔ à, kutute na unze a jok she'et-de ɔn ba'as-ɔt nɔ bɔ a jɔke **Kiristi** à. A 'yonstu nɔ bɔ a 'yonse **Kiristi** ɔn hoog-m pu-mo à. Yo ka ɔn nome remen nɔ shɛrɛg unze Shir yɛ 'yonse **Kiristi** ɔn hoog, wu rɔ komo ɔn gwomo-to ɔn nom ɔn kaanɛ nɛ.*

¹³ Nɔ yɛ rɔ **Yahuda**-nɛ á, a ro wongsutu nɔ ɔn Shir nɛ remen nɔ jɛkt karamsa-o Shir. Nɔ jɛkt karamsa-o Shir, komo remen Shir possutu nɔ be-de ɔn beɛb-de ɔt-ba'as á. Myet ɔn kaanɛ nɛ Shir 'yonstu nɔ ɔn hoog-m pu-mo nɛ ɔn **Kiristi**, Shir soksutu na ba'as-ɔt na kap.† ¹⁴ Shir ɔn nom yo

* **Bɔr-ɔs yoor:12** 2:12 Hyen komo: Roma 6:4. † **Bɔr-ɔs yoor:13** 2:13 Hyen komo: Apis 2:1-5.

ka da-ŋ wu sokse ka takurda-ŋ a gente **ba'as-ut** na kap à. Shir doste ka takurda-ŋ a gente **ba'as-ut** na à da-ŋ a kame **Kiristi** n-ton o-kan har wu mer à.‡ ¹⁵ Ba **ba'as-ut** na Shir sokse cot á amba komo wu jese gwomo-to un ko-caari-wu un gwomo-to ut-kukt yo-to. Wu kutute kowan cas cas unze wu reeg ye ur-gun un bu-yo **Kiristi** mertse n-ton o-kan à.

Dore ut-karamsa o bo'os á

¹⁶ No rege net ut-to á, urege wu piishitu no ut-ma to un:

Rii-yo no m-re,

Rii-yo no m-swó,

Hó-to no nom ut-biki á,

Ko ne nom o-zak un reng-o pu-yo, un

Hó-de ur-Wuwe ne á. §

¹⁷ No rege ye ut-to á, remen ká **karamsa-to** kap horomte-o.

Remen **karamsa-to** to horomte-o un rii-yo ur-bon yo o-nip yo rwoone à. Komo **Kiristi** un hi un de un wu ro ka nip-o.

¹⁸ Remen kaane no yage yan-gwegwer-mo ur-hi mo ut-bo, un yan-kwukte un **yan-tom-ye Shir** ne gaktu no nom bo ye ro m-nom á. No dore yoos-de un ye no he de kumu un yar-mo Shir essu no á. Gon ka hun-ne ye ro m-zee ye jishte kowan un nap un Shir remen ye hyanag ut-hyangan. Weerse un wu kap se un hur-de un wu se, komo se ro wu m-rwo us-ses. Amba o-nip wu rott cow-yo un nom us-ses á. ¹⁹ Wu yagusute dor-o un yoos-de o-nip mosse un **Kiristi** ne, wu ro hi-de o-wur à. Bo hi-ur ro m-kute o-wur o-cow à, kaane **Kiristi** ro m-kute un hun-ne ye un wu o-cow, remen ye gemet ur-hi be-ur gaan bo rwo-us ro m-bop o-wur à. Komo o bo'ose bo Shir cone à.*

Hoog-m pu-mo n-me un Wan-Koyan

²⁰ Bo rem-se ma-hun no merse n-me un **Kiristi** à, m-moka beeb-de un hono o-dak, a garamse no á. ¿Remen yan o notte un nome un ka **karamsa-to** o-dorotte sa o zee hono o-dak o ro no m-garamse? ²¹ Ka ye ro no m-yoose un ka **karamsa-to** à, ro no m-zee, "Wo jar o-jar o ci gon ka rii-yo á! Wo jar o-jar o rek gon ka rii-yo m-re yo á! Wo jar o-jar o bup gon ka rii-yo á!" ²² Gon ka **karamsa-to** ro untun rem-se ro m-gos á. A komse un to ne a argu to m-jore. Nom mo un net-mo, mo un rwuun un yoos-de un net. No nome gon ka rem-se o-dorotte á. ²³ Un yish-ye un hun-ne, gon ka **karamsa-to** ro un sha-mo us-nap ne, to ro m-hante m-senge deen un gwugwer-mo ur-hi ne a kutute hun-ne unze ye torog be-de Shir. Har ye ro un reese un wur-to un ye ur-koob. Ye ro

‡ **Bor-us yoor:14** 2:14 Hyen komo: Apis 2:15. § **Bor-us yoor:16** 2:16 Hyen

komo: Roma 14:1-6. * **Bor-us yoor:19** 2:19 Hyen komo: Apis 4:16.

m-zee kõ Shir a hõge o-zak. Amba o-nip ka **karamsa**-tõ rott de ken beeb-de tõ hette gu õn hun-ņe ye garamsute wur-to õn ye á.

Bõr-õs tet

She'et-de õn ba m-kõkop

¹ Remen Shir ya'ag nõ hõog-m pu-mõ sa o zee a õn 'yons nõ õn **Kiristi** ñe à, remen kaane sengu nõ hoob õn ka rii-yo rõ n-Tõn shir à. Tu nõ yish be-de **Kiristi** rõ tara à be-de jiishe m-sekemse à õn kom-õ ur-re de Shir.* ² Remen kaane, sengu nõ barag-se õn rem-se rõ n-Tõn shir à. Nõ nõm barag-se õn ka rem-õs yõ-se se õn kane õn o-dak á. ³ Nõ nõm barag-se õn ka rem-se õn hõno o-dak se á, remen nõ mereste õn se, hõog-m nõ m-mõka mõ rõ wukusse be-ur **Kiristi** be-de Shir. ⁴ Da-õ **Kiristi**, wu ya'u nõ hõog à, wu muune õn ka da-õ, nõa es õn wu ñe nõ kum seps-mõ õn wu.

⁵ Remen kaane yagu nõ nõm õn rem-se ba ur-bon, se mossõ õn she'et-de ma-hun ñe à. Nõ nõm rem-se o-ás á, kõ ñe she'et-de õn yish o-yoor á. Taase nõ nom suub-õ õn morõgse õs-rem õn gop-de õn rem-õs yõ-se ñe. Nõ nome kaane, nõ waragte õ ka kwukte õn ka rem-se. ⁶ Remen hun-ņe ye rõ m-nõm õn ka rem-õs yõ-se se à, Shir a 'ye ye ur-kõob deen remen kõob-de o-dõrotte. ⁷ Gõn ka rem-se nõ ro m-nõm n-ga da-õ nõ ro ur-she'et õn bu-yo ma-hun à. ⁸ Amba m-mõka taase nõ nom gõn ka rem-se komo á. Taase nõ nom õs-ryaab á. Yagu nõ naas õn hun-ņe ut-men õn gõn rii-yo nõ m-nõm kõ m-zee à. Taase nõ rwuunte gom-ut yõ-tõ. ⁹ Tomso ñe, nõ yage nome õn or nõ ñe ut-bõ cinda nõ yagusute 'wutum-tõ õn rii-tõ nõ ro m-nom à. Nõm nõ kaane remen nõ kus bõ nõ ro n-ga cin ba nõ õn gokste **Kiristi** á.† ¹⁰ Shir muutu nõ hun-ņe pu-ye komo wu rõ nõ m-jamas remen nõ waragte untun wu, remen nõ nept wu o-nip.‡ ¹¹ Remen Shir muutu nõ hun-ņe pu-ye m-mõka koos-m mõ kus á. Õn ko-**Yahuda**, õn wu rõ ko-**Yahuda** á, myet gaan-tõ. Kõ a kõog ñet, kõ a kõ wu á, myet gaan-tõ. Koos-m mõ kus á, kõ ko-hamat kõ ko-yan-ba-õs-weer ñe, kõ ñe ko-guw, kõ ñe wu rõ ko-guw á. **Kiristi** wu jiishe koyan, wu wu rõ tomso ñe n-me õn hun-ņe ye õn wu myet.

¹² Shir daagu nõ remen nõ waragte kashi hun-ņe ye õn wu remen wu rõ nõ m-was. Remen kaane sengu nõ hõge 'wõn-ur or nõ ñe, nõ õn 'ya m-yar, nõ nom gwugwer-mõ ur-hi, nõ zee se ye ken ye nõmog rii-yo nõ cone á. Hongsu nõ

* **Bõr-õs tet:1** 3:1 Hyen komo: Bõng 110:1. † **Bõr-õs tet:9** 3:9 Hyen komo: Apis 4:22. ‡ **Bõr-õs tet:10** 3:10 Hyen komo: Apis 4:24; Taka 1:26.

bq depe à nq dunge. ¹³ 'Mq nq ur-hur un **ba'as-ut** or nq ne. Urege wu ken wu n-me nq nomote wu ken wu **ur-ba'as**, nq sokse wu. Hyange bq Wan-Koyan soksu nq **ba'as-ut** nq à, kaane tomso nq he sokse un or nq ne. ^{§*} ¹⁴ Yo arge yo ka ma à, was nq or nq ne. Remen nq wasse or nq ne, nqa she'et nq gem ur-hi be-ur gaan.

¹⁵ Yage she'et-de un ba ut-ween de **Kiristi** yoosu nq à, de doruttu nq bq nq cone à. Nom nq yo ka remen Shir daagu nq, nq she'ete nq nom m-senge be-ur gaan ba ut-ween untun wur-o gaan. Nq senge bongon-de Shir un kq o ke da-o. ¹⁶ Yage ma-ut **Kiristi** to she'ete n-me un hur-ut nq kq o ke da-o, to reet hi-de un yo nq m-nom à un yo nq us-barag ne à. Nom nq yo ka be-de un yoose un or nq ne us-weer ne, nq un or nq ne myet ut-ma weer-us-weer. Tomso ne, nq un hu un Sep-to ur-Bongon to Shir, komo nq hu'e ut-sep, ut-dum ne to mosse **Kiristi** remen nq kutute Shir unze hur-ut nq ya'ase wu ur-bongon. ¹⁷ Myet bq un rii-yo nq m-zee un yo nq m-nom ne à, nom nq yo n-me un jin-ur Wan-Koyan Yeso. Nq senge bongon-de Shir o-Tato un bu-yo un Wan-Koyan Yeso. †

Kashi-ur she'et-de un yan-dor Yeso

¹⁸ Nq ne'a-ņe ye ut-ge, nome nq campo nq ne o-dorotte, remen yo yo depe yan-dor-ye un Wan-Koyan ye nom. ‡

¹⁹ Nq campo-ņe, nq was un ne'a nq ne. Was nq ye nq kutu ye ut-gagar á. §

²⁰ Nq yakar, nome nq inu nq un tat-ņe nq ne o-dorotte un kq yo ke rii-yo nq m-nom à. Remen kaane Wan-Koyan cone nq nom. *

²¹ Nq tat-ņe, nq su'e yakar nq á, un kq yo ke rii rek-yo yo ye nome yo ba ur-bon á, taası ye ruut ur-hur be-ur nq. Nq nome ye kaane ya nom us-ryaab ye yage nom un yo depe à. †

²² Nq guw-ņe, nq nom o-dorotte o un yan-hur-ut nq ye un hono o-dak, un kq yo ke rii-yo yo nq m-nom à. Taase nq nom senge-mo un hyan-o un yish, untun yan-hoob-o ur-jin be-de un hun-ņe, un sugę-de un kaane nom nq senge-m nq hur-ur gaan, remen nq m-'ya un Wan-Koyan m-sek. ²³ Myet-mo un rii-yo nq m-nom à, nom nq yo zak-o-zak un hur-ut nq, untun ye rq m-nome un Wan-Koyan m-senge à. Ba ye rq m-senge remen net á. ²⁴ Nom nq kaane, nq nep ha unze Wan-Koyan Yeso a top nq. Remen kaane, nom nq senge-m

§ **Bqr-qs tet:13** 3:12-13 Hyen komo: Apis 4:2. * **Bqr-qs tet:13** 3:13 Hyen komo: Apis 4:32. † **Bqr-qs tet:17** 3:16-17 Hyen komo: Apis 5:19-20. ‡ **Bqr-qs tet:18** 3:18 Hyen komo: Apis 5:22; 1Bit 3:1. § **Bqr-qs tet:19** 3:19 Hyen komo: Apis 5:25; 1Bit 3:7. * **Bqr-qs tet:20** 3:20 Hyen komo: Apis 6:1. † **Bqr-qs tet:21** 3:21 Hyen komo: Apis 6:4.

nɔ Ƴr-bon nɛ. Wɔa 'ye nɔ rem-se Ƴr-bon se wɔ ɛsɛ hun-nɛ yɛ Ƴn wɔ à. Baks nɔ Ƴnze **Kiristi** wɔ rɔ Wan-Koyan nɔ wɔ nɔ m-nomɛ m-guƳw à. ²⁵ Urege wɔ ken wɔ be-Ƴr nɔ rɔ Ƴn nom Ƴn rii-yo ba Ƴr-bon, Shir a 'ye wɔ Ƴr-koɔb bɔ wɔ cone à. Remen koos-mɔ Ƴr-hi rɔ kon be-de Shir á.‡§

Bɔr-Ƴs nass

¹ Nɔ ya-Ƴt-hur, bɔp nɔ guƳw nɔ nɛ Ƴr-bon nɛ. Nɔ nomo yɛ rii-yo depe à. Baks nɔ, nɔ ma nɔ Ƴn nomɛ Ƴn Wa-o-Hur m-guƳw n-Tɔn shir.*

Se ken karamsa se

² Sɛngu nɔ Ƴs-kon be-de Shir koyanda. Da-ɔ nɔ Ƴs-kon à, sɛngu nɔ Ƴr-'er Ƴr-bongon nɛ. ³ Nɔ baks tɛ tomso nɛ da-ɔ nɔ ro Ƴs-kon. Kon nɔ Ƴnze Shir tekɛ tɛ cow-yo Ƴn ko'ot Ƴn ma-to Ƴn wɔ à, remen tɛ ko'otutɛ hun-nɛ ka ma-to mosɛ Ƴn **Kiristi** nɛ, ka ma-to tɔ Shir wukɛ n-ga à. Remen Ƴm ko'otte ka ma-to ɔ rwo'e metɛ ke'o. ⁴ Kon nɔ rem re, bɔ Ƴm he m-senge m-ko'ot Ƴn ka **Ma-to m-Rerem** tɔ cas cas à, bɔ depe Ƴm nom à. ⁵ Da-ɔ nɔ ro mosɛ Ƴn hun-nɛ nɛ yɛ shere be-Ƴr Yeso á, rwo nɔ Ƴs-weer be-de Ƴn rii-yo nɔ he m-nom à. Nɔ nom yo bɔ nɔ he hoks m-nom à Ƴn da-ɔ nɔ kumɛ à.† ⁶ Nomo nɔ yɛ Ƴt-ma gwergwer, remen yɛ hogutɛ rerem-mɔ Ƴn regen nɔ Ƴt-to Ƴn yo nɔ m-zee à. Da-ɔ nɔ m-rwor à, nom nɔ ceen remen nɔ nept bɔ depe nɔ shes wɔ à weer-Ƴs-weer.

Gas-de Ƴr-kom

⁷ Tikokos a ruru nɔ yo koru mɛ kanɛ à. Wɔ or na wɔ koyan-dor-wɔ mɛ m-was Ƴn wɔ nɛ deen à. Wɔ ko-yan-ess Ƴt-ma be-Ƴr Wan-Koyan komo wɔ rɔ m-nomɛ Ƴn Wan-Koyan m-guƳw mosɛ Ƴn mɛ nɛ.‡ ⁸ Yo rwo'e, Ƴm tombute wɔ be-Ƴr nɔ, wɔ hyen nɔ à, remen nɔ nept ɔ bɔ tɛ rɔ à. Tomso nɛ, wɔ dootú nɔ jaab-ɔ Ƴt-men Ƴn sher-m nɔ.§ ⁹ Wɔ robe mosɛ Ƴn Onɛsimus nɛ. Onɛsimus or na wɔ ko-yan-dor komo, ko-yan-ess Ƴt-ma ko-yan-bɔ-o nɔ wɔ, tɛ m-was Ƴn wɔ nɛ. Yoor-mɔ Ƴn yɛ a ruru nɔ koyan yo koru tɛ kanɛ à.*

¹⁰ Aristarkus, wɔ rɔ mosɛ Ƴn mɛ nɛ kanɛ ke'o à, wɔ zɛɛg Ƴm gas nɔ. Kaanɛ komo Markus wɔ rɔ heno† Barnabas à wɔ ma wɔ zɛɛg Ƴm gas nɔ. (Ƴm nomsutu nɔ ma-Ƴt Markus remen kaanɛ nɔ nepstɛ yo m-nom, da-ɔ wɔ wobɛ be-Ƴr nɔ,

‡ **Bɔr-Ƴs tet:25** 3:22-25 Hyen komo: Apis 6:5-8. § **Bɔr-Ƴs tet:25** 3:25 Hyen

komo: Kara 10:17; Apis 6:9. * **Bɔr-Ƴs nass:1** 4:1 Hyen komo: Apis 6:9.

† **Bɔr-Ƴs nass:5** 4:5 Hyen komo: Apis 5:16. ‡ **Bɔr-Ƴs nass:7** 4:7 Hyen

komo: Sɛng 20:4; 2Tim 4:12. § **Bɔr-Ƴs nass:8** 4:7-8 Hyen komo: Apis 6:21-22.

* **Bɔr-Ƴs nass:9** 4:9 Hyen komo: Pmon 10-12. † **Bɔr-Ƴs nass:10** 4:10 Tato Markus nɛ Ƴn tato Barnabas nɛ, tato-o gaan matɛ yɛ.

goks nɔ wu kom-ut yoor.)‡ 11 Yeso, wu a m-aag Justus à, rɔ nɔ m-gas eb un wu ne. Ka hun-ne tet-ye cot ye rɔ **Yahuda**-ne ye shere kanè à. Ye rɔ m-senge un me ne ye rurut **Ma-to m-Rerem** mosse un gwomo-to Shir ne. Ye dootu me jaab-o ut-men deen.

12 Komo Eɔparas, ko-yan-bo-o nɔ rɔ nɔ m-gas. Wu ko-yan-guw-m **Kiristi** Yeso wu. Wu rɔ us-kon be-de Shir deen ko o ke da-o rem nɔ, untun net-wu wu rɔ ut-mur à. Wu rɔ us-kon bo nɔ he m-ha co nɔ es cak un beeb-de o-Kukt à, komo nɔ nom yo Shir cone nɔ nom à. § 13 Um hyenessè hon un koob-de wu swo rem nɔ à, komo un yan-dor ne n-me un bo-to o-Rawudikiya, o-Hiriporis ne. 14 Ruka, ko-ya-us-baat, nay te, wu te m-was à, wu rɔ nɔ m-gas, kaane tomso ne Dimas.* 15 Nɔ gassu me myet-mo un or na ne yan-dor ye rɔ un bo-o o-Rawudikiya à. Gassu me nɔ ka ne'a-wu Nimpa mosse un hun-ne yan-dor ne ye rɔ m-morge un hur-o un wu à.

16 A komsu nɔ karante un ka takurda-o um genbu nɔ à, nɔ heete hun-ne yan-dor ye rɔ o-Rawudikiya, remen ye karantute o. Nɔ tomso ne, nɔ karante takurda-o um gene yan-dor ye o-Rawudikiya à.

17 Ruru nɔ Arkibus, "Kom ka senge-mo mo Wan-Koyan bobsu wo à."†

18 Me, Burus, me genbe ka gen-mo ur-buste mo un hi un de um gastu nɔ, remen nɔ nept unze me genbe ka takurda-o. Baks nɔ unze um rɔ ke'o, taase to-to ke nɔ unze nɔ kon Shir rem re. Yar-m **Kiristi** Yeso rɔ un nɔ ne!

‡ **Bɔr-ɔs nass:10** 4:10 Hyen komo: Seng 19:29; 27:2; Pmɔn 24; Seng 12:12,25; 13:13; 15:37-39. § **Bɔr-ɔs nass:12** 4:12 Hyen komo: Koro 1:7; Pmɔn 23.

* **Bɔr-ɔs nass:14** 4:14 Hyen komo: 2Tim 4:11; Pmɔn 24; 2Tim 4:10; Pmɔn 24. † **Bɔr-ɔs nass:17** 4:17 Hyen komo: Pmɔn 2.

Takurda-o Burus aco o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Tasaronika

Rem-se rø n-me à:

M-zante 1:1

Ur-bongon ut-sep ne 1:2—3:13

Do ye un jaab-o ur-hur un she'et-de yan-dor 4:1-12

Ur-kewes un ma-to un haan-m Kiristi 4:13—5:11

Do ye un jaab-o ur-hur o ur-buste 5:12-22

Ur-kom 5:23-28

Burus rø ur-gas

¹ Be un de Burus mosse un Siras* un **Timoti** ne, genbe ka takurda-o, ha-mo un be-de un **yan-dor Yeso** ye un bo-o o-Tasaronika,† ye rø ye Shir, o-Tato un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**.‡

Um konog Shir wu ye'et no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

*Yan-dor un bo-o o-Tasaronika
shereg ur-beeb ne*

² Koyanda te m-bomu un Shir rem no kap, te no m-tan un kon-us te. ³ Te m-baks un senge-m no ne mo m-sheer un co-o Shir Tato na un senge-mo notte à remen no was hun-ne. Da-o hun-ne ya'u no ur-koob à, no un 'mo ur-hur ne remen no rø o-sakto ne n-me un Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**.

⁴ Qr te ne, te nak unze Shir rø m-was no ne, komo wu daagu no. ⁵ Remen da-o te hantu no **Ma-to m-Rerem** à, ba ut-ma temb á, amba ur-beeb ne. **Kukt-o Shir** o komo dossute no das-mo ur-hur no nept unze yo te rwore à nip-to. No nak gon she'et-de te she'ete n-me un no à remen te guut no. ⁶ No yooste gon she'et un te un de ma Wan-Koyan ne komo, no goksuru Ma-to Shir; **Kukt-o Shir** ye'et no zak-o ur-hur, ko de nomte no swoog ur-koob deen à. § ⁷ Remen un kaane o no waragte rii-yo ur-yoos be-de un hun-ne ye un dak-to o-Makidoniya o-Akaya ne. ⁸ Remen be un no o, hun-ne ye rigimse raag-o no à hoge ma-ut Wan-Koyan to cuwut ko kene un ka raag-o, ba un dak-to o-Makidoniya un o o-Akaya ne o cot á. A nak un sher-m no ne be-de Shir ko kene, ba ma se te rworog á. ⁹ Remen hun-ne un hi un de un ye, ye rø m-rwor bo no goksu te à. Komo un bo no

* **Bõr-o gaan:1** 1:1 ut-Girik: Sirabanus. † **Bõr-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 17:1. ‡ **Bõr-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. § **Bõr-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Seng 17:5-9.

yage m-gir, nò waktüntè be-de Shir à, remen nò nomuté Shir wu o-nip un o un hoog ne m-guw. ¹⁰ Ye rurutu te unze m-moka waase nò m-muun mo un Wà un wu Yeso o-dish ne un hono o-dak es-mo n-Ton o-shir. Ká Yeso wu Shir 'yonse ut-marimar à, wu he na m-ruut n-me un ka ryaab-se roone à.

Bør-ús yoor

Burus baksute ya-o-Tasaronika

mosse un hamat-de un wu ne be-to un ye

¹ Or te ne, nò nak unze habe-m te be un nò, mo ja hwaá á. ² Ko de nomte te suuste ur-koob o-yo'og ne n-me un bo-o o-Piripi, bo nò nape à. Amba un gwu-o un Shir na, te kumug nò rure un **Ma-to m-Rerem**, ko de nomte to swoog m-shakt à.* ³ Da-o te konu nò m-goks un ka **Ma-to m-Rerem** to à, te rure nò ut-bo á, ko a zee te un con m-kum saw-ut nò á, ko te con nò m-raks á. ⁴ Te ro m-yoose un hun-ne, yo ye cone m-hoge à ba yo te m-rwor temb á. Un hek-o un kááne, te m-rwor un yo Shir zee te ruru ye à, remen wu ro un m-byarag un ko yo ke rii-yo n-me un barag-ús na wu nep yo a cone à. ⁵ Bo nò nape à, ma-ut te ba to un rerem-mo nu to á, komo ba te un yo ken cow-yo ur-gop yo ne wuke á. Shir wu ro te m-su'e. ⁶ Ba te un hoob-o ur-bongon be-de un hun-ne, ko be un nò, ko ye ken ye un hon á.

⁷ Bo te ro yan-Tom **Kiristi** à, te roa warag saw-to us-nu be un nò. Amba te kutute hun-ne gwugwer-mo ur-hi n-me un nò, untun bo inu-o ro un gwot un yakar-ye un wu à. ⁸ Remen te waste un nò ne deen, o rwo'e te kotutu nò ko'ot-o un **Ma-to m-Rerem** to Shir un hon-de un to á, amba te hogute m-rerem mo un ya'as un hoog-m te rem nò, remen nò cowog te ur-hur deen. ⁹ Or te ne, baks nò un senge-m te ne un range-o te ne o te range à. Te nomog m-senge m-how m-tet ne taase te ru'e ko-wan us-nu, da-o te ko'ote nò ka **Ma-to m-Rerem** to, to rwuune be-de Shir à.

¹⁰ Nò te m-su'e, Shir ma wu ro te m-su'e mosse un gon she'et-de te kutu nò yan-dor à. Te she'ette ba m-kukop, un men-ut pus-to ne, ba un be-de m-pyap. ¹¹ Untun bo nò nape à, te doruttute ko wu ke be un nò bo tato-o ro m-dorutte un yakar-ye un wu à. ¹² Te nak nò ut-to, te ya'ag nò jaab-o ut-men, te kon nò, nò she'et she'et-de depe à, de ur-bon un co-o Shir, ka wu agu nò n-me un gwomo-to un wu un seps-mo un wu ne à.

* **Bør-ús yoor:2** 2:2 Hyen komo: Seng 16:19-24 2:2b Seng 17:1-9.

*Burus b̄omog Shir komo ne remen b̄o
yan-b̄o-o o-Tasaronika gokse
Ma-to m-Rerem à*

¹³ Remen kaane o tette un b̄om un Shir koyanda, remen, da-o no gokse Ma-to Shir, to no hoge be un te à, no goks to untun ma-to un net á. Un suḡe-de un kaane ma, no gokstu to b̄o to ro à, Ma-to Shir. Ká Ma-to Shir to, to ro m-senge n-me un hur-ur no, no ye shere à. ¹⁴ Or te ne, no yooste be-de yan-dor ye Shir n-me un **Kiristi** Yeso, ye ro n-me un dak-o o-Judiya à. Um zeeg kaane remen no swoog ur-koob be-de un hun-ne ye un dak-o no, untun b̄o ye swo un kom-to un **Yahuda**-ne à.† ¹⁵ **Yahuda**-ne ye ho Wan-Koyan Yeso un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne, ye yenguru te komo. Ye un naas un Shir ut-men deen. Ye ut-yage un kowan nel‡ ¹⁶ Te un ko'ot Ma-to Shir be-de un ye ro **Yahuda**-ne á remen ye kumut gwu. Amba ye ken **Yahuda**-ne conog m-wen un ko'ot un ka **Ma-to m-Rerem** to. N-te un kaane o yette m-do **ur-ba'as** n-ton **ba'as-to** un ye. Amba ryaab-se Shir be'esute se kergunsute n-te un ye.

*Burus este ur-hur
wu heet o-Tasaronika*

¹⁷ Amba, or te ne, da-o a gaktu te m-wonge un no ne à n-me un ya o-da hiin à, wonge-mo o-wur yanze 'mo ur-hur á. Te o-reeb, te m-senge te hyenet no yish-ye ka yish-ye. ¹⁸ Te este ur-hur te habute be un no ba un das-mo ur-hur. Me, Burus, um nomog m-senge um habute be un no ba o-gaan á, ba o-yoor á, amba **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wenege te. ¹⁹ Te un hoge un reeb-o no. Te conog m-habe be un no remen no hantute te o-sakto o-zak ne. No ro gwon-m te un 'yons un te ne un gond-o te ne, b̄o te he m-es un co-o un Wan-Koyan na Yeso da-o wu he m-muun à. ²⁰ O-nip, no ye ro rii-yo un gwon-m te, un rii-yo un zak-o te ne.

Bor-ʉs tet

¹ Remen kaane b̄o te hokse 'mo ur-hur á, te hyanuru nomog ur-bon a yagu me te Siras n-me un b̄o-o o-Atina un hon te.* ² Amba te tombute **Timoti**. **Timoti** ro un senge-mo Shir be-ur gaan un te ne mo un ko'ot un **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi**. Te tombute wu remen wu dootú no ur-beeb komo wu ye'et no jaab-o ut-men mosse un sher-m no ne. ³ Te un nom kaane remen un taase ka range-o ru wu ken wu dos ur-hur. No un hi un no, no nepse unze Shir essute

† **Bor-ʉs yoor:14** 2:14 Hyen komo: Seng 17:5. ‡ **Bor-ʉs yoor:15** 2:15 Hyen

komo: Seng 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19; 17:5,13; 18:12. * **Bor-ʉs tet:1** 3:1

Hyen komo: Seng 17:15.

na swɔ ɔr-koob ɔn ká bu-yo. ⁴ O-nip ne, da-ɔ te ro moŋse ɔn nɔ ne à, te rɔrɔtɛ nɔ n-ga'anɛ ne ɔnze, range-o rɔon, komo ka nome, bɔ nɔ nape à. ⁵ Remen kaane, bɔ me hokse 'mo ɔr-hur á, ɔ hante ɔm tombute **Timoti** remen ɔm hogute ma-to ɔn sher-m nɔ. ɔm ro o-gyer ka wa-ut-meger-wu, be'esse wu raks nɔ, komo senge-mɔ te nome be ɔn nɔ à mɔ warag hwaa.

*Timoti Haag ɔr-hamat o-Tasaronika,
wu hanturu Burus jaab-ɔ ut-men*

⁶ Amba m-moka, bɔ **Timoti** muunte raag-o nɔ à, wu rɔrɔtu te ma-ut nɔ to m-rerem moŋse ɔn sher-m nɔ ne, ɔn was-m nɔ ne. Wu rɔrɔtu te ɔnze da-ɔ nɔ bakse ka ho-to te she'et ɔn nɔ ne à, nɔ ɔn hoge o-zak. Nɔ o-reeb nɔ hyenet te, bɔ te o-reeb te hyenet nɔ à.† ⁷ Remen kaane, ɔr te ne n-me swɔ ɔr-koob ɔn te ɔn range-o te ne, te kumug jaab-ɔ ut-men remen sher-m nɔ ɔn Yeso. ⁸ M-moka, komo te zutute, bɔ nɔ ese 'ge m-'wons ne n-me ɔn Wan-Koyan à. ⁹ ¿Ya ɔn gon bongon-de bo'ose te nome Shir rem nɔ, n-te ɔn zak-ɔ ɔr-hur ɔ te m-nom n-co ɔ Shir te rem nɔ? ¹⁰ M-how, m-tet ne te m-joose ɔs-kon be-de Shir deen remen te kumut nɔ m-hyan yish-ye ka yish-ye, bɔ te he nɔ m-gu nɔ sheret be-ur **Kiristi** m-sok ne à.

¹¹ Te ɔs-kon be-de Shir, wu rɔ Tato-o na à, ɔn Wan-Koyan na ne Yeso, ɔnze ya tikste o-cow yo m-muube be ɔn nɔ. ¹² Nɔ komo, te ɔs-kon Wan-Koyan Yeso wu gu nɔ was ɔn ɔr nɔ ne, ɔn ye ken hun-ne ne deen deen, ɔntun bɔ te nɔ senge-m was deen deen à. ¹³ Te konog ɔnze, Wan-Koyan na Yeso wu do rem nɔ ɔr-beeb, nɔ waragte ba **ur-ba'as** komo ba m-kukop n-co ɔ Shir wu rɔ, Tato na à da-ɔ Wan-Koyan na Yeso he m-mun moŋse ɔn yan-dor ye ɔn wu ne kap à.

Bɔr-ɔs nass

Gɔ ɔn she'et-de Shir cone à

¹ ɔr-kom komo, ɔr te ne, te nak nɔ ut-to rem Yeso Wan-Koyan na ɔn bɔ nɔ he m-she'et ɔn she'et-de Shir hette hoge ɔn rerem-m nɔ à, ɔntun bɔ te yoosu nɔ à. Kɔ de nomte nɔ ɔn gɔ ɔn ka she'et-de à, se nɔ do m-senge deen. ² Remen nɔ nak gɔ ɔn ma-to te rure nɔ, ɔn bu-yo ɔn gwomo-ut Yeso Wan-Koyan à.

³ Remen kaane, ɔ rɔ con-mɔ Shir, nɔ warag ba m-kukop, ɔnze nɔ som she'et-de o-ás. ⁴ Kowan wu nep bɔ wu he garamse ɔn wur-ɔ ɔn wu à, ɔn cow-yo ba m-kukop ɔn 'ya ut-gos ne. ⁵ Ba she'et-de ɔn yish-ye o-voor, ɔntun yan-ba ɔn dor ye nape Shir á. ⁶ N-me ɔn ka ma-to komo, taase wu ken

† **Bɔr-ɔs tet:6** 3:6 Hyen komo: Seng 18:5.

wƳ nome Ƴr Ƴn wƳ **Ƴr-ba'as** á. KƳ ne wƳ re ra-o Ƴr Ƴn wƳ á. Wan-Koyan a 'ye campo-ne Ƴn ne'a-ne ne Ƴr-koƳb remen go Ƴn ka **ba'as-de**, bƳ te rƳre nƳ à Ƴn bƳ te nake nƳ Ƴt-to ne à. ⁷ Remen Shir wƳ aag na remen a waragté ya-m-kƳkƳp á, amba a she'ete she'et-de ba m-kƳkƳp. ⁸ Remen kaane, wƳ yage dorƳte Ƴ Ƴn ka ma-tƳ à, ba neƳ-wƳ wƳ yage á, amba Shir wƳ yage, wƳ ya'asu nƳ **KƳkt-o Shir**.

⁹ M-mƳka mƳsse Ƴn was Ƴn Ƴr nƳ ne ne komo, ba se wƳ ken wƳ genete nƳ á, remen nƳ Ƴn hi Ƴn nƳ Shir Ƴ yoosu nƳ, nƳ was Ƴn Ƴr nƳ ne ne. ¹⁰ Ka Ƴ komo, nƳ Ƴn was Ƴn Ƴr nƳ ne ne kap n-me Ƴn dak-o o-Makidoniya. Kap Ƴn kaane ne, te ƳnƳg nƳ do m-nƳm Ƴn kaane deen.

¹¹ NƳm nƳ m-senge nƳ she'et she'et-de ba Ƴt-ween, nƳ gƳt senge-mƳ rƳ Ƴn co nƳ à ba o-hebe gwƳw. NƳ nƳm m-senge Ƴn kom-Ƴt nƳ bƳ te zee nƳ nƳ nƳm à. ¹² Ká da-de hun-ne ye rƳ yan-dor á ye a hyen bon-de Ƴn Ƴw-yo nƳ m-dore à, komo Ƴdepe nƳ shere ye ken ye yish á.

MƳƳn-m Wan-Koyan

¹³ Amba Ƴr te ne, te Ƴn nƳ she'et ba m-nap mƳsse Ƴn ye mare ne á, taase nƳ nƳm tƳk-mƳ Ƴt-men ƳntƳn hun-ne ye rƳtte o-saktƳ á. ¹⁴ BƳ a shere Yeso marag, wƳ inƳte à, ka Ƴ komo n-me Ƴn Yeso, Shir he mƳƳnté ka ye mare mƳsse Ƴn Yeso ne à. ¹⁵ Te nƳ m-rƳre n-me Ƴn ma-Ƴt Wan-Koyan Ƴnze, na ye rƳ Ƴn hoog ne da-o Wan-Koyan he m-mƳƳn à, a be ye mare à m-ine á, kƳ hiin. ¹⁶ Remen Wan-Koyan Ƴn hi Ƴn de Ƴn wƳ, wƳ he m-kerɡunde rwƳƳn-mƳ n-TƳn shir, Ƴs-eeg ne se Ƴr-beeb, Ƴn Ƴr-o Ƴn caari-wƳ Ƴn ko-yan-tƳm-wƳ Shir ne, Ƴn hur-mƳ Ƴn kar-o Shir ne. Ka ye mare n-me Ƴn **Kiristi** à, ye he m-ba m-ine. ¹⁷ Ka da-de, na ye rƳ Ƴn hoog ne à, a dek na mƳsse Ƴn ye ne n-me Ƴt-ke'ente, remen a go'onƳté Ƴn Wan-Koyan ne n-TƳn. A ma'as be-Ƴr gaan Ƴn Wan-Koyan ne har da-o ba m-ta.* ¹⁸ Remen kaane, se nƳ ma'as Ƴr nƳ ne Ƴn 'ya Ƴn jaab-o Ƴt-men Ƴn ká ma-tƳ ne.

BƳr-Ƴs taan

She'et nƳ zongse

remen haan-m Wan-Koyan

¹ M-mƳka, Ƴr te ne, mƳsse o-da ne kƳ Ƴr-hƳ de ka rem-se he m-kƳr à, ba se te genƳte nƳ á. ² Remen nƳ ma nƳ nepse Ƴnze hƳ-Ƴr Wan-Koyan Yeso a haan ƳntƳn haan-mƳ Ƴn ko-hyow m-tet.* ³ Da-o hun-ne rƳ m-zee, "Te Ƴn she'et-de ba

* **BƳr-Ƴs nass:17** 4:15-17 Hyen komo: 1Kor 15:51-52.

Hyen komo: Mati 24:43; Ruka 12:39; 2Bit 3:10.

* **BƳr-Ƴs taan:2** 5:2

ut-ween un gwugwu-mo ur-hur ne," ba m-naas o-da, sabre-o he ye m-'wos, untun bo mat-o ro m-bop un ne'a-wu ur-uub à, cow-yo m-posse ro kon á.

⁴ Amba no, or te ne, no she'et n-me o-comb á. Remen ho-de Yeso he m-mun à, um nak ka ho-de a cowse no untun ko-hyow á. ⁵ Remen kap-m no yakar-ye m-cucar-ye, ye ur-ho komo. Na ba ya-m-tet ye, ko ya-o-comb á. ⁶ Remen kaane, taase a rewe bo ye ken ye m-rewe á. Se de a she'et no zongse un garamse un hi un na ne. ⁷ Remen ye ro m-rew à tet-mo ye ro m-rewe, ka ye swo-m mo m-ho komo à, tet-mo mo ro ye m-ho. ⁸ Amba bo a hun-ne ye ur-ho à, se a garamse hi un na, a cup no matuku-o o-kwom, o m-she, m-was ne. Rwo ur-hur be-de un kum un gwu komo o warag na toob-o o-kwom.† ⁹ Remen Shir wu daag na a suut ur-koob un ryaab-se un wu á, se de remen a kumut gwu be-ur Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na. ¹⁰ Wu marag rem na remen a waragte mosse un wu ne ko a m-hoog ne, ko a margan-ne, da-o wu muune à. ¹¹ Remen kaane se no 'ye or no ne jaab-o ut-men. No ma'as m-'yons un or no ne, untun bo no m-nom m-moka à.

Nak ut-to ur-gas ne

¹² M-moka te no us-kon, or te ne, 'ya no ye ro m-senge be-ur no à ut-gos, ye ro sek-ye no n-me un Wan-Koyan à, ye ro no m-nak ut-to à. ¹³ No hyen ye us-shi ne m-was ne remen senge-mo un ye. No she'et ba ut-ween un or no ne. ¹⁴ Te no us-kon komo, or te ne, no teper ka yan-she'et-de o-hwaa ye. No 'ye yan-ba un duw-de ur-hur jaab-o ut-men. No gu ye rotte ur-beeb á. No 'mo ur-hur un kowan ne. ¹⁵ War no taase kowan top men-ut jaas-to un men-ut jaas-to á, se de koyanda no nom m-senge no nomote or no ne rii-yo ur-bon un hun-ne ye kuse ne à, komo.

¹⁶ Ma'as no o-zak koyanda. ¹⁷ No ma'as us-kon be-de Shir ur-ho bi. ¹⁸ N-me un koyan yo kumu no à, no bum Shir, remen ka Shir cone be un no n-me un Yeso **Kiristi**.

¹⁹ Taase no ryomos ra-o un **Kukt-o Shir** á. ²⁰ No 'yar ma-to un ko-ya-m-Rwor un Ma-to Shir rwore à. ²¹ Se de no me'es koyan, no bup rii-yo ro ur-bon ne à. ²² No nom dorotte-o un kap ma-to un men-ut jaas-to á.

Burus konog Shir hu'e

ya-o-Tasaronika nu-o ur-bon

²³ Me un kon-se Shir un hi un de un wu, wu ro m-gwugwu mo ur-hur ne à. Me un kon-se un wu remen wu muutu no war war ba m-kukop, wu 'er kukt-o no, un hoog-m no ne, un wur-ut no ne kap, no waragte ba ur-reeb un har da-o

† **Bor-ɔs taan:8** 5:8 Hyen komo: Isha 59:17; Apis 6:13-17.

Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** he m-muun à. ²⁴ Bọ Shir bande nọ remen nọ waragte hun-nẹ un wu, komo wu ko-yan-ess ut-ma à, nọa hoks m-sher unze wua shoos ma-to un wu.

²⁵ Or te nẹ, kono te nọ Shir. ²⁶ Gas nọ or na nẹ kap un gamat-de m-was. ²⁷ Um konog nọ n-me un jin-ur Wan-Koyan, nọ karante ka takurda-o be-ur or na nẹ kap.

²⁸ Yar-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ro un nọ nẹ!

Takurda-o Burus ayoore-o o wu gene yan-dor Yeso n-me un bo-o o-Tasaronika

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-2

Ur-bongon us-tor ne 1:3-12

Ur-kewes un ma-to un haan-m Kiristi 2:1-17

Do ye un jaab-o ur-hur un she'et-de un yan-dor 3:1-15

Ur-kom 3:16-18

Ur-gas

¹ Be un de Burus, mosse un Siras ne,* un **Timoti** ne, genbe ka takurda-o, ha-mo un be-de un hun-ne yan-dor un bo-o o-Tasaronika ye ro hun-ne ye Shir à Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**.†‡

² Um konog Shir o-Tato un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi** remen ye ye'et no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

Ur-bongon ur-gas ne

³ Or te ne, depete te bum Shir ko de ke ho-de rem no, komo kaane ro ur-bon ne, remen sher-m no ro m-bo'ose, komo was-mo no wasse or no ne à mo ro m-do. ⁴ Remen kaane, kap un n-me un hun-ne yan-dor-ye Shir, no ye tette un uk o-cin remen gaag un men-ut no un sher-m no ne un ka range-o kumu no ut-meger ne amba no 'mo ur-hur à.

⁵ Kap yo ka kutute unze Shir ro un piish ut-ma ur-bon ne, yo ka komo rwuntute cas unze no bo'oste m-she'et un gwomo-to Shir remen ka gwomo-to, o notte un swo ur-koob.

⁶ Shir ro un men-ut pus-to ne, remen kaane, ka ye ro no m-ya ur-koob à wua tope ye un reesu un ye ur-koob ebe un ye. ⁷ Amba no ye ro un swo ur-koob à wua wuwussu no, har ma un te ne. Yo ka a kor un ho-de Wan-Koyan Yeso he m-rwuun n-Ton shir un rem-de o-ra à, mosse un **yan-tom-ye Shir** ye un wu ne ye ur-beeb.

⁸ Wua rangse ka ye nape Shir á un ka ye yage nome un **Ma-to m-Rerem** o-dorotte à to ma Wan-Koyan na Yeso. ⁹ A 'ye ye koob-de ba m-ta, a dos ye un co-o Wan-Koyan un seps-mo un beeb-de un wu ne. §

¹⁰ Un ka da-o, wu he m-muun a ye'et wu m-sek à, yan-ba-**ur-ba'as** yea seps wu. Kap yan-dor komo yea hyen made-o un wu un ka ho-de mosse un no ne, remen no shereg un ka ma-to te ruru no à.

* **Bor-o gaan:1** 1:1 ut-Girik: Sirabanus. † **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne

à. ‡ **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 17:1. § **Bor-o gaan:9** 1:9 Hyen komo: Isha 2:10.

¹¹ Ʋn yo ka ne Ƴr-hur, o rwo'e tette Ƴs-kɔn rem no koyanda, remen no ya'asté Shir Ƴr-bongon. Te Ƴs-kɔn noa she'et Ƴn ka cow-yo Shir cone à. Nom no kaane remen no waragte rii-yo Shir dektu no à. Komo te Ƴs-kɔn Shir a ya'as no beeb-de m-shoos Ƴn ko yo ke rii-yo Ƴr-bon yo remen no m-sheer be-ur Yeso **Kiristi**. ¹² Te Ƴs-kɔn Ƴn bo a he seps Ƴn jin-ur Wan-Koyan na Yeso n-me Ƴn no à, no komo n-me Ƴn wu, hond hond Ƴn yar-mo Shir na, Ƴn Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**.

Bɔr-ɔs yoor

Ko-Gwomo-wu o-zang

¹ M-moka, or re ne, um conog um ruru no se ken rem-se mosse Ƴn muun-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** Ƴn komo bo a he na m-morogse ne be-de Ƴn wu à, te no Ƴs-kɔn.* ² Taase hur-ur no nukte hor-m-hor, ko komo can-yo Ƴn wur-o no ine unze ho-de Ƴn Wan-Koyan rege de woosunte á. A nom wu ken wu a hoks m-rwor n-me Ƴn ma-to o-Kukt, ko be-de Ƴn rwor ut-ma, ko gengen sa o zee be Ƴn te to rwuune. ³ No jar o-jar no yage wu ken wu raks no Ƴn yo ken cow-yo á. Me Ƴn zee kaane remen ka ho-de a woon á se a inite zang komo ka ko-gwomo-wu o-zang wu rusune cas, wata ka wu a nome den-o o-ra à. ⁴ Wu ro ka wa-ut-yage-wu. Wu ro Ƴn seps Ƴn hi Ƴn de Ƴn wu Ƴn yage-to Ƴn kap rii-yo piye jin-de Shir à, ko komo wu a m-kwukte à. Har ma wu ro m-she'et Ƴn kwuur-o Shir Ƴn **Pyo-o Shir** wu ro m-zee unze wu ro Shir.†

⁵ ;No baks, da-o um ro Ƴn no ne à, um rurutu no to ka kap á? ⁶ M-moka no nepse rii-yo wene to m-kor à, taase yo kor cin ba da-o wo Ƴn woon. ⁷ Remen ka ko-Gwomo-wu o-zang wu teksunte m-senge wukusse. Amba ka wu ro m-wen à wua re co m-wen har da-o Shir he wu m-doss o-cow à. ⁸ Ʋn ka da-o a he ka ko-Gwomo-wu o-zang wu m-rwunte cas, amba Ƴn muun-m Wan-Koyan Yeso, Yeso a ho wu Ƴn shik-mo Ƴn nu-o Ƴn wu, wu sabre wu Ƴn seps-mo Ƴn wu ne.‡ ⁹ A nep haan-mo Ƴn ko-Gwomo-wu o-zang be-de Ƴn senge-mo Ƴn **ko-Gwomo-wu Ƴn ya-ut-kot**. Wua nom rem-se o-made, ut-napa ne, ut-hyat ne to ut-bo go-ɔs-go.§ ¹⁰ Wu ro m-raks Ƴn ye ro Ƴn bu-yo Ƴn den-o o-ra à remen ye ginimte m-was Ƴn yo ro o-nip à, komo remen kaane yea kum gwu á. ¹¹ Remen kaane Shir a tomnuntu ye caari-to ut-raks remen ye sheret be-de ut-bo. ¹² Wu Ƴn nom kaane remen a kupsute

* **Bɔr-ɔs yoor:1** 2:1 Hyen komo: 1Tas 4:15-17. † **Bɔr-ɔs yoor:4** 2:4 Hyen komo: Dane 11:36; Izik 28:2. ‡ **Bɔr-ɔs yoor:8** 2:8 Hyen komo: Isha 11:4.

§ **Bɔr-ɔs yoor:9** 2:9 Hyen komo: Mati 24:24.

kap ye yage m-sheer be-de o-nip à ɔt-ma, ye rɔ komo m-hoge ɔn zak-ɔ m-nɔm ɔn men-ɔt jaas-to à.

Es nɔ m-'wɔns ne

¹³ Depete te bɔm Shir rem nɔ, ɔr re ne nɔ ye Wan-Koyan wasse ɔn nɔ ne à, remen cin ɔr-takan Shir daagu nɔ, nɔ kumut gwɔ ɔn bu-yo ɔn **Kukt-ɔ Shir** muutu nɔ ba m-kukɔp ɔn komo bu-yo ɔn sheer o-nip ne à. ¹⁴ Wu ɔn agan nɔ ɔn bu-yo ɔn ka **Ma-to m-Rerem** to, to te ya'u nɔ à, remen nɔ kumut seps-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. ¹⁵ Remen kaane, ɔr re ne, es nɔ ɔr-beeb ne, komo nɔ bɔp ka nip-ɔ te yoosu nɔ à, kɔ ɔn ma-to nu, kɔ komo gengen.

¹⁶ Te ɔs-kɔn be-ɔr Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ɔn hi ɔn de ɔn wu, ɔn Shir ne Tato na rem nɔ. Wu wasu na à, ɔn yar-mɔ ɔn wu, wu 'ye na jaab-ɔ ɔt-men ɔ ɔn ba m-ta, o-saktɔ ne ɔ ɔr-bon ɔn bu-yo yar-mɔ ɔn wu. ¹⁷ Komo te ɔn kɔn-se Shir ɔnze wu 'ye nɔ jaab komo wu dowe rwun-ɔs nɔ m-'wɔns, n-me ɔn kɔ mɔ ke senge-mɔ, mɔ m-nom m-cep ne à.

Bor-ɔs tet

Kɔn nɔ Shir rem te

¹ ɔr-kɔm ɔr re ne, kɔn nɔ rem te remen ma-ɔt Wan-Koyan nomot hɔr-mɔ m-wɔ kɔ kene, komo to kum m-seps bɔ to kume be-ɔr nɔ à. ² Komo nɔ kɔn bɔ a he na m-gu ɔn kom-to ɔn hun-ne yan-men-ɔt jaas-to à, remen ba kap mɔ ɔn hun-ne ye shere á. ³ Amba Wan-Koyan wu rɔ ko-yan-ess ɔt-ma, wua dowe rwun-ɔs nɔ ɔr-beeb, wu 'er nɔ be-de ɔn ka wan-men-ɔt jaas-to wu. ⁴ Ya te rɔ sasa ɔn Wan-Koyan ne, remen nɔ m-dore ɔn yo te ruru nɔ à, komo nɔ he co m-dore ɔn yo te rwɔ'u nɔ à.

⁵ Te ɔs-kɔn ɔnze Wan-Koyan na Yeso wua ru nɔ sengute, be-de ɔn was-mɔ Shir, ɔn 'mɔ-mɔ ɔr-hur ne mɔ **Kiristi** rɔ m-'ya à.

Ur-kewes taase a she'et

she'et-de o-hwaa

⁶ ɔr te ne, te ka'agte nɔ ɔn jin-ɔr Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**, ru nɔ cɔw-yo ɔn kɔ wu ke, wu rɔ ɔn she'et-de o-hwaa à, wu rɔ ɔn dorɔtte-ɔ ɔn ká rii-yo te yoosu nɔ á. ⁷ Ai, nɔ ɔn hi ɔn nɔ, nɔ nepse depete nɔ dore sha-m te, remen da-ɔ te ro be ɔn nɔ à, te ya-m-zar-ye á, ⁸ komo te re rii-yo m-re m-yar be-de ɔn net á. Amba te swoog ɔr-kɔob, te m-senge m-how, m-tet ne, taase te sawse wu ken wu be-ɔr nɔ ɔs-nu. ⁹ Te ɔn nɔm yo ka, ba remen tett ɔ ɔr-beeb te hobt gwɔ á, te ɔn nɔm kaane remen te kututú nɔ bu-yo m-dore.

¹⁰ Da-ɔ tɛ ro be-ur nɔ à, tɛ ro nɔ m-rurɛ ɔn yo ka: “Kap bɔn wu yage nom m-senge à taase wu re á.”

¹¹ Tɛ hogutɛ unze ye ken ye be-ur nɔ ya-m-zar-ye, komo ye rɔ m-nom un yo ken rii-yo á sɛ o-hebɛ gwuw. ¹² Un jin-ur Wan-Koyan Yeso **Kiristi** gon ka hun-ne ye, ye jar á. Tɛ ka'agte ye, ye nom m-senge un ess ur-hi ne, remen ye reegtutɛ hi un de un ye. ¹³ Amba nɔ or re ne, taase nɔ ker un nom un rii-yo ur-bon.

¹⁴ Urege wu ken wu yagutɛ nom o-dorotte un rii-yo tɛ rwore n-me un ka takurda-ɔ á, rurɔ nɔ **yan-dor Yeso** wu. Nom nɔ ja un wu ne m-sok ne, komo nɔ som wu remen wu hogutɛ m-'e. ¹⁵ Amba nɔ muut wu wa-ut-yage á, amba nak nɔ gon wu ut-to remen or na wu wan-dor.

Gas-de ur-kom

¹⁶ Tɛ un kon-ɔs Wan-Koyan un hi un de un wu, remen wu ye'et nɔ m-gwugwu koyanda komo un kɔ yo ke bu-yo. Wu rɔ takan-de un gwugwu-mo un hur-ut na à. Wan-Koyan wu rɔ un nɔ ne kap.

¹⁷ Un kom-ut re, Burus, um genbe ka gas-de. Un gon ka bu-yo me m-gen un kɔ o ke takurda-ɔ. Kaane me m-gen.

¹⁸ Yar-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** rɔ un nɔ ne kap!

Takurda-o Burus aco o wu gene Timoti

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-2

Ur-kewes mosse yan-dor Yeso ne un sek-ye ye un o ne
1:3—3:16

Ur-kewes ha-mo un be-ur Timoti mosse un senge-mo un
wu ne 4:1—6:21

Ur-gas

1-2 Timoti, Burus ro wo m-gene un ka takurda-o. Wo m-moka kashi un wa re wu, remen um yoosutu wo m-sheer be-de Shir. Me, Burus, wan-Tom Yeso **Kiristi**,* un beeb-de Shir, **Wan-Gwu** na un **Kiristi** Yeso, wu ya'u na o-saktò à.

Me un kon-se Shir Tato na, un Yeso **Kiristi**, Wan-Koyan na. Me un kon-se ye 'ye wo yar-mo un ye, ur-'won ne, un gwugwu-mo ur-hur ne.†

Nak ut-to remen un yan-yoos-de ut-bo

3 Da-de um ro un cow-o re ha-mo o-Makidoniya à, um rurute wo o she'et n-me bo-o o-Apisu. She'et kané remen o nekt ye ken hun-ne ye ut-to kané, ye yage yoos-de ut-bo.

4 Rure ye, ye yage naas un da-o hun-ne be-de un yoos-de ut-zwom, un oog-de un ya-n-ga-ye ne. Ye yage remen gon ka ma-to ro m-hante sunu-mo ut-ma. To un gu un hun-ne nom un she'et-de m-sheer be-de Shir á. 5 Yo a cone ko wu ke wan-dor o Shir wu nom à, yo ro m-was un or un wu ne ne. Ka was-mo a rwuun un hur-ur pus-de, un hur-ur gaan ne, komo ur-hur ne de m-sheer be-de Shir cot. 6 Amba ye ken ye jorute ka rem-se Shir cone a nom à, ye warguru be-de un ma-to ba ur-hi. 7 Ye conog ye warag ya-ur-yoos-de un **karamsa-o Mosa**. Ye m-campo un hyan-o un ye, unze ye nak. Amba ye nap yo ye ur-yoos á.

8 A nak **karamsa-o** ro ur-bon ne, urege a nak rii-yo rwo'e Shir hantute o à. 9 A nak komo, Shir ya'as o-**karamsa** remen o ja'asté kashi un hun-ne á. Amba Shir un ya'as o remen o ja'asté:

Yan-koob-de un gyer-o un wu,

Un yan-koob-de o-dorotte ne,

Un ya-ut-**ba'as** ne,

Un yan-yage un nom un rii-yo **karamsa-o** zee ne à,

Un ye ro m-yage she'et-de m-kukop ne á,

* **Bqr-o gaan:1-2** 1:1-2 Wu Shir daagne à. † **Bqr-o gaan:1-2** 1:1-2 Hyen komo: Seng 16:1.

Yan-koob-de o-dorotte o un Ma-to Shir,
 Un ye ro un ho un tat-ne ye un ye ne à,
 Un ye ro un ho un in-ne ye un ye ne à,
 Myet un yan-ho un hun-ne ne,

¹⁰ Un campo-ne ne ye ro un hoob-o un ne'a-ne à, un ne'a-
 ne ye ro hoob-o un campo-ne ne à,

Un campo-ne ye ro m-rew un or un ye ne campo-ne bo ye
 ro m-rew un ne'a-ne un ye ne à,

Ko ne'a-ne ye ro m-rewe un or un ye ne ne'a-ne bo ye ro
 m-rewe un campo-ne un ye ne à,

Ko ye ro un baab un hun-ne,

Ko ya-ut-bo,

Ko hun-ne ye ro m-yage m-nom un yo ye zee yea nom à,
 un

Hun-ne ne ye ro un nom un ko se ke rem-se un ba ur-bon
 se à,

Da-de ye nome ka rem-us yo-se se, ye ro o ka o-dorotte un
 yoos-de o-nip á. ¹¹ Ka yoos-de un **Ma-to m-Rerem** to un
 rwun be-de Shir wa-m-seps, o-kwum ne. Shir bobsu me
 m-ko'ot to.

Yar-mo Wan-Koyan kute Burus à

¹² Um bomog **Kiristi** Yeso, Wan-Koyan na, wu ya'u me ur-
 beeb um nomot ka senge-mo à, remen wu nak mett m-se'er
 á. Wu daagu me un ka senge-mo. ¹³ N-ga um ro m-pyap
 un Shir, un yage-to un **yan-dor Yeso** ne, un 'ya un yan-dor
 ur-koob ne deen. Shir hoguru 'won un de remen me ro nak
 yo um ro m-nom á, komo um ro un koob-de m-sheer ne be-
 ur Yeso.† ¹⁴ Wan-Koyan na ya'ag me yar-mo Shir deen. Wu
 ya'uru me m-sheer, m-was ne, mo rwune be-ur **Kiristi** Yeso
 à.

¹⁵ Ka ma-to, bo-ut to kon n-me un to á, komo to woog a
 gokste to kap unze, "**Kiristi** Yeso haante un hono o-dak wu
 guut ya-ut-**ba'as**, bo ye he m-posse den-o o-ra à." Um nak
 komo um aragte hun-ne kap **ur-ba'as**. ¹⁶ Amba Shir hogute
 'won un de, me wu arge hun-ne **ur-ba'as** à. **Kiristi** Yeso
 kututu na mo un hur-de un wu remen um waragte rii-yo
 m-sha be-de un kap ye he m-sheer kan n-co à. Ka hun-ne
 yea kum hoog-o ba m-ta. ¹⁷ Kon-us re se ro hun-ne kap ye
 'ye Shir m-seps, ut-gos ne, ba m-ta. Wu ro ko-Gwomo ba
 m-ta. Wu un ba ur-kom. Wu a m-hyan á. Shir o un hon-de
 un o. **Amin.**

Burus doote Timoti jaab-o ut-men

¹⁸ Wa re **Timoti**, yo me m-zee o nom à, hond hond yo ro
 un yo yan-rwor un Ma-to Shir ruru wo ne à. Shir o daagu

† **Bqr-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Seng 8:3; 9:4-5.

wɔ o kɔ'otɛ ma-tɔ ɔn wɔ. Baks ɔn kà ma-tɔ yan-rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir ruru wɔ nɛ à, toa do wɔ jaab-o ɔt-men ɔn nɔm ɔn yo Shir zɛɛ o nɔm à. ¹⁹ Da-o wɔ ro ɔn kɔ'ot ɔn Ma-tɔ Shir, ma'as n-tɛ m-shɛr, komo hur ɔn du kaps wɔ á. Yɛ ken hun-nɛ yɛ hur-de ɔn yɛ kapstɛ yɛ. Remen kaanɛ yɛ hoks m-shɛr be-de Shir á. ²⁰ Himeniyus ɔn Arekanda rɔ n-mɛ ɔn ka hun-nɛ yɛ, yɛ hur-de ɔn yɛ rɔ be-ur gaan á. Ʋm koostu yɛ be-de ɔn morog-de ɔn **yan-dor Yeso**. Ʋm ya'ag **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot** ur-keer wɔ nom yo wɔ çonɛ ɔn yɛ nɛ à. Mɛ ɔn nɔm kaanɛ remen yɛ yoostɛ yagɛ ɔn yo'og-o Shir.

Bqr-us yoor

Karamsa-o ɔn bɔ a he bongon-de Shir à

¹ Ʋr-takan, ɔm çonog ɔm 'ye wɔ jaab-o ɔt-men ɔn **yan-dor Yeso** nɛ, ɔnze nɔ sɛngɛ ɔs-kɔn Shir remen hun-nɛ kap. Da-o nɔ ro ɔn kɔn-se Shir remen wɔ guut nɔ, komo kɔn nɔ Shir hogɛ 'wɔn-de ɔn hun-nɛ. Da-o nɔ ro ɔs-kɔn Shir, nɔ 'ye Shir ɔr-bongon remen rem-se wɔ nɔmɛ à. ² Kɔn nɔ Shir remen gwomo-nɛ, ɔn yan-caari-tɔ ɔt-comos nɛ, remen a she'etɛ ba ɔt-ween be-de ɔn hun-nɛ. Komo ɔn nɔm ɔn kɔ yo ke kashi ɔn rii-yo bɔ Shir çonɛ à. ³ Da-o a ro ɔs-kɔn kaanɛ, rɔ ɔr-bon nɛ, komo Shir, o rɔ **Wan-Gwu** na à, rɔ m-hogɛ rɛrɛm-mɔ ɔn kaanɛ deen. ⁴ Rii-yo rwo'e Shir rotte ɔn hogɛ m-rɛrɛm à, Shir çonog kɔ wɔ ke net-wɔ kum gwɔ ɔn nap-o o-nip nɛ ɔn Yeso. ⁵ Shir gaan-o. Wan-hongɛ ɔn hun-nɛ ɔn Shir nɛ komo gaan. Ka net-wɔ, wɔ rɔ **Kiristi** Yeso. ⁶ Yeso ya'astɛ hi ɔn de ɔn wɔ har be-de m-mar, remen wɔ rurut na kap. Ma-tɔ ɔn mar-m **Kiristi**, Shir ya'ag na m-moka o-da o m-rurɛ hun-nɛ ka ma-tɔ ɔnze Shir çonog kɔ wɔ ke net-wɔ kum gwɔ. ⁷ Remen ka o Shir tomnu mɛ ɔm waragte wa-o-kɔ'ot ɔn kɔyan-Tɔm Yeso nɛ. Ʋm waragte Wa-ur-Yoos, wan-yoose ɔn yɛ rɔ **Yahuda**-nɛ á, n-mɛ m-shɛr, o-nip nɛ. Nip-o mɛ m-rwɔr ba bɔ-to á.*

⁸ Da-o nɔ morge remen bongon-de Shir, ɔm çonog campo-nɛ kɔ kenɛ, yɛ jaks kom-tɔ ɔn yɛ ɔn kɔn-se Shir. Da-o yɛ jakɛ kom-tɔ ɔn yɛ, yagɛ hur-de ɔn yɛ ma'astɛ ɔr-kashi be-de Shir, ba ɔs-ryaab kɔ sunɛ-mɔ ɔt-ma.

⁹ Ʋm çonog ne'a-nɛ yɛ cupɛ hi ɔn de ɔn yɛ saw-tɔ m-cop tɔ depe à. Yɛ cup saw-tɔ he ɔn hok ɔn wur-tɔ ɔn yɛ ɔr-bon nɛ à. Taase ne'a-nɛ cup saw-tɔ campo-nɛ hette yɛ m-gwot ɔn yish-yɛ o-yoor á. Taase yɛ muut ɔr-hi be-de ɔn saw-tɔ ɔn hwɔr, rem-se ɔn zinariya, ɔs-rwuumb nɛ ɔn ga-se ɔn yɛ á.† ¹⁰ Amba kashi m-sɛngɛ mɔ depe ne'a-nɛ à, mɔ rɔ nɔm

* **Bqr-us yoor:7** 2:7 Hyen komo: 2Tim 1:11. † **Bqr-us yoor:9** 2:9 Hyen komo: 1Bit 3:3.

un rem-se ur-bon un da-o ye kume à, un hwor-ye un ye ne un nom un rem-se ur-bon be-de un hun-ne. Ye ro m-nom kaane ye kute hun-ne unze ye yan-gyer-o Shir ye.

¹¹ Da-o yan-dor morge be-de ur-yoos, yage ne'a-ne ke'et ut-to, ye ma'as un nom o-dorotte un yo a yoose ye à. ¹² Yan-dor Yeso morge, me 'ya ne'a cow-yo wu yoosute campo-ne á. Komo me 'ya wu cow wu waragte hi-de un campo á, amba wu ma'as temb. ¹³ Yo rwo'e um zet kaane à, remen **Adamu** wu Shir ba'e m-nom, ka da-de a nomu **Hawa**.[‡] ¹⁴ Komo ba **Adamu** wu **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** rakse á, ne'a-wu a rakse har wu waragte wa-ur-ba'as.[§] ¹⁵ Myet un kaane ne, Shir a gu ne'a-ne un bu-yo un o-mat, urege ye shereg be-ur Yeso, un was un or un ye ne ne, un she'et-de ba m-kukop ne, ur-she'et ne bo depe à.

Bor-ús tet

*Yan-gut-de un yan-dor Yeso
un yan-m-senge ne*

¹ Hun-ne ro m-zee, "Urege net ro ur-gop wu waragte ko-wan-gut-de un **yan-dor Yeso**, wu nomog gop-de un kashi m-senge." Ka ma-to nip-o. ² Remen kaane, myet net-wu cone wan-gut-de un **yan-dor Yeso** à, kaane she'et-de un wu he m-ma'as:

Untaase a kum gom-de ur-reeb be-de un wu,

Wu ese be-de un ne'a un wu cot à,

Wu hokse garamse un hi un de un wu à,

Wan-barag-se ur-bon,

Hun-ne ya'as wu ut-gos, remen wu she'ette ur-bon ne,

Wa-m-was un hamat-ne ne n-me un hur-o un wu,

Wu he m-hoks ur-yoos à,

³ Ba ko-wa-m-swò á,

Wu ro un hoob-o ut-ma á,

Amba yan-gwegwer-mo ur-hi,

Wu ro ut-ween á,

Wu rotte yish-ye un hwor á,

⁴ Wu ro un hoks m-garamse un hur-o un wu ur-bon ne à,

Wu ro m-rwo un yakar-ye un wu ye nomu wu o-dorotte, ye 'ye wu ut-gos n-me un ko yo ke rii-yo à. ⁵ (Urege net hoks m-garamse hur-o un wu á, ¿re wu he m-nom wu hokste gut-de un hun-ne ye Shir?)

⁶ Ba wu gokse Yeso ba m-gos á. (Un ya ka á, nu-mo ur-hi a ru wu cuwut swò ur-koob untun **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**.)

[‡] **Bor-ús yoor:13** 2:13 Hyen komo: Taka 2:7,21,22. Hyen komo: Taka 3:1-6.

[§] **Bor-ús yoor:14** 2:14

⁷ Wụ rotte be-de ut-reeb á. Kaane depe komo hun-ne ye ro **yan-dor Yeso** á, ye ro wụ m-tan un jin-ur so-de. Wụ ma'as kaane remen untaase wụ he'ebe n-me un ceeb-o un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**, wụ hoge m-'e.*

Ya-m-gu ye depe senge-mo Shir à

⁸ Yan-m-senge be-de yan-dor un ce un ye, kaane she'et-de un ye he m-ma'as:

Ye hokse garamse un hi un de un ye à.

Ye warag yan-ma-ut gaan.

Ye ro m-swó á.

Ye rotte suub-o un hwor á.

⁹ Komo ye bup sher-mo un ye un hur-ur gaan.

¹⁰ Rii-yo no degt net ko-wan-m-senge se a me'este wu, no hyane wu rott be-de ut-reeb á, ka da-de wua hoks m-nom un senge-mo un yan-m-senge.

¹¹ Kaane komo ne'a-ne ye un ye warag kashi un ne'a-ne ye un ba ur-reeb, ba komo ya-ut-we á. Amba ye hokse she'et-de un ye à. Hun-ne ro ye m-'wos un ma-ut gaan ne koyanda.

¹² Ko-wan-m-senge n-me un den-o Shir, ko wu ke wu es be-de un ne'a un wu cot. Komo wu hoks garamse un hur-o un wu un yakar-ye un wu ne ur-bon ne. ¹³ Hun-ne ro m-'ya un yan-m-senge-ye nome senge-mo ur-bon à m-sek. Remen kaane, ka yan-m-senge-ye, ya hoks rure un hun-ne ma-to m-she be-ur **Kiristi** Yeso, ba o-gyer.

Ma-to ro wukusse

n-me yan-dor Yeso à

¹⁴ Da-o me wo un gene un ka takurda-o à, me o-sakto o m-habe um hyenet wo ba m-gos. ¹⁵ Amba me nome m-it, ka takurda-o he wo m-kute bo hun-ne he m-she'et à be-de yan-dor o-Shir. Hun-ne ye Shir ye ro un den-o Shir wan-hoog à. Ka hun-ne ye, ye ro untun caar-yo o-cin un 'wun-de o-nip ne. ¹⁶ Nip-o, m-she be-de Shir ro m-'wons ne ko de nomte se ken rem-se rokon wukusse à:

Yeso haante n-me o-wur untun o ma na,

Kukt-o Shir kutute na wu kashi un net-wu.

Yan-tom-ye Shir ye hyanag wu.

Yan-dor Yeso ko'ote ma-to un wu

be-de hun-ne kap hono o-dak.

Hun-ne gokste ka ko'ot-o be-ut-be hono o-dak kap.

Shir deku wu ha-m o n-Ton be-de m-seps.

Bor-qs nass

Ya-ur-yoos-de ut-bo

* **Bor-qs tet:7** 3:2-7 Hyen komo: Titu 1:6-9.

¹ **Kukt-o Shir** rurutu na cas unze un ka ho-to ur-kom to, ye ken ye a yage m-sher be-de un yoos-de o-nip de un Ma-to Shir. Yea sher be-de un yoos-de un ya-ut-bo, to rwuune be-de un **ya-ut-kot** à. ² Ka hun-ne ye ro m-nom sa o zee nip-o ye m-rwor, amba bo-to ye he senge m-kupur. Yea was á, ko yo ye ro ur-yoos à nip-o ko ut-bo á, remen hur-de un ye kapste ye. ³ Bo **Kukt-o Shir** rwore à, hun-ne ye ut-bo ro kon ko m-moka:

Ye ro ur-yoos de ut-bo unze taase hun-ne ge ut-ge.

Komo ye ro m-zee taase hun-ne re to ken rii-to m-re to. Amba Shir nome ut-ge un ko yo ke rii-yo m-re yo ne. Shir conog ya-m-sher ye nep nip-o un wu, komo ye 'ye wu ur-bongon remen ka rii-to, otte m-zee to rott ur-bon á. ⁴ Myet rii-yo Shir nome à ro ur-bon ne, taase a yage ko rii á. Amba a goks yo kom-ut yoor un hur-de ur-bongon ne. ⁵ A nepste Ma-to Shir to he yo m-muut ba m-kukop us-toog ne.

*Ko-yan-m-guw wu ur-bon
wu ma Yeso Kiristi*

⁶ Urege o yoosute or ru ne yan-dor gon ka ma-to, wo warag kashi un ko-ya-m-Rwor un ma-ut **Kiristi** Yeso, komo Shir a ru wo o bo'osute un ma-to m-sher remen yoos-de ur-bon de wo m-nome o-dorotte har m-moka à. ⁷ Nom ja un yoos-de ut-bo ne, taase o sher hoog ru be-de ut-zwom to ohwaa to ro un gu un hun-ne ye'et Shir m-sek á. O yoose hi un du bo o he ur-she'et de Shir cone o she'et à n-me un ko yo ke rii-yo. ⁸ Nom kaane o nak hun-ne ro m-zee, "Ro ur-bon ne net senge nukt un wur-o un wu bo o he nom m-'wons à." Remen wur-o ro m-'wons ne à, ro un gu un net da-o un hoog-mo un wu. Amba jiište ur-bon net she'et gon she'et-de Shir cone wu she'et à. Remen she'et-de Shir cone hun-ne she'et à, ro un gu un net da-o un hoog-mo un wu un ka hono o-dak o ko ne da-o net mare à.

⁹ Ka ma-to, to hun-ne ro m-rwor à, nip-o komo to woose a goks-to kom-ut yoor. ¹⁰ Remen kaane a nom no bo m-nom na. A she'ete un bu-yo un ka ma-to, a nom kaane remen a hwog sakt-o na be-de Shir o un hoog. Wu ro **Wan-Gwu** o un hun-ne kap, yagunte ma ye shere à.

¹¹ Yoose yan-dor myet ka ma-to um gene à, komo rwu ye nom o-dorotte un ka ma-to. ¹² Taase o yage hun-ne gut hi un du ba us-shi á, remen wo monge á. Amba senge yoos un du. Komo yage she'et un du ma'as rii-yo ur-yoos be-de un **yan-dor Yeso** bo depe ye she'et à: Cep ma-to ur-bon. Nom rii-yo ur-bon. Was un hun-ne ne. Sher be-de Shir. Komo o ma'as un hur-ur pus-de ne. ¹³ Rii-yo um woobute, o senge m-karante Ma-to Shir be-de un hun-ne da-o ye morge. O

do ye jaab-o ut-men. O yoosu ye **Ma-to m-Rerem** un yo Shir zee ye nom à. ¹⁴ Baks da-o sek-ye un yan-dor ne hwo kom-to un ye to o-kwum be un du ye us-kon à. Bo sek-ye nome kaane à, Shir ya'ag wo yar-mo o-Kukt remen o nomot senge-mo un wu. Shir un bu-yo un Kukt-o un wu rwo'og ye rurutu wo unze wua gu wo un ka senge-mo. Wo jar o yage ka senge-mo Shir zee wua gu wo m-nom á.

¹⁵ Ma'as m-nom un ka senge-mo un hur-ur gaan. Ka da-de ne, hun-ne myet a hyen wo m-nom un yo Shir cone o nom à. ¹⁶ Nom ceen o senge nome un Shir o-dorotte un ko yo ke rii-yo. Komo yoos un du ma'as de o-nip. O senge m-nom un ka rem-se, remen Shir guut wo un ye dore ka yoos-de ne à.

Bor-us taan

Bo o he she'et-de ur-bon

un hun-ne ne à

¹ Wo kwos net sek-wu ut-gaag á, amba nom wu ut-ma sa o zee tato ru. Komo o gut campo-ne sa o zee hen-ne ru. ² O gut ne'a-ne ye mongse à, sa o zee in-ne ru. Yan-ne'a-ne komo o gut ye untun hen-ne ru ne. O nom kaane un men-ut pus-to puu.

Bo depe a was un gwor-ne ne à

³ Was un gwor-ne ne, ye campo un ye ne mare à, ye rotte ye he ye m-gwot á. ⁴ Amba urege ka ko-gwor-wu ro un yakar-ne, ko ne hes-ne, yage ye dekt nu-se un wu. Yoose ye, ye nom kaane be-de un baag-o un ye. Un ka bu-yo, ye he m-top un rii-yo tat-ne ye un ye ne mong-ne nomu ye à. Da-o hun-ne nome kaane, Shir ro un hoge o-zak deen. ⁵ Amba gu no ko-gwor-wu rotte net-wu he wu m-gu á. Wu rwo'e sakt-o un wu be-de Shir à. Wu ro un kon-se Shir m-how, m-tet ne, remen wu kumut gwu à. ⁶ Amba taase no gu ko-gwor-wu ro un nom yo men-to un wu cone à, yanze yo Shir cone wu nom á. Ka ko-gwor-wu sa o zee ko-margan-wu ro, ko de nomte wu ro un hoog ne à. ⁷ Yoose **yan-dor Yeso** ka ma-to remen taase hun-ne kum rii-yo ut-reeb be-de un ye. ⁸ Amba urege wu ken net-wu ro un was un yan-baag-o un wu ne á, ko ne yan-hur-o un wu, rii yo-yo yo. Ka net-wu she'eg sher-mo un wu o ka, komo wu aragte wu shere be-ur Yeso á m-naase.

⁹ Un morog-de un **yan-dor Yeso**, yage ye kum o-takurda, un ka takurda-o ye gen jin-to un gwor-ne. Taase no gen ko-gwor se:

Wu woog us-hak kwooz-ut tet [60].

Wu ese be-de un campo un wu cot, da-o campo un wu ro un hoog ne à.

10 Wū hun-ne rō un 'ya m-sek remen wū rō m-nom rii-yo ur-bon à.

Wū rō un yoose un yakar-ye un wū ur-bon ne ne à.

Wū rō un barke un hamat-ne un hur-o un wū à.

Wū rō un nome un **yan-dor Yeso** m-guw un gwugwer-mo ur-hi ne à.

Wū rō un gu un or un wū ne yan-dor à ye rō ur-koob à.

Komo n-me un koyan wū ya'aste hi un du un wū be-de un nom un rii-yo ur-bon.

11 Untaase nō gen jin-de ne'a wū wō us-hak kwōoz-ut tet [60] á. Nō gen ye á, remen da-de con-to un wur-o un ye hokse ye, yea cun ye ge ut-ge komo. Da-o ye ga ut-ge à, ye jorute o ka swor o-nu o ye nome un **Kiristi**, unze yea ge ut-ge á. 12 Ka da-de ne hur-de un ye a kaps ye, remen ye shakte swor o-nu o un ye o n-ga. 13 Rii-yo rwo'e komo um zet taase nō gen jin-to gwor-ne ye haks-se un ye arge kwōoz-ut tet [60] á, yo rō yea hoks m-yoos un she'et-de o-hwaa. Ye un naas un da-o un ye un dorog-to un hur-to un hun-ne. Yanze she'et-de o-hwaa temb á, amba ut-we ne, komo ye rō m-hwo un nu-se un ye un ma-to un hun-ne. Ye rō komo un cep un ma-to depe ye cep á. 14 O rwo'e um rurute gwor-ne ye haks-se un ye arge kwōoz-ut tet [60] á, ye ge ut-ge, ye met yakar. Komo yea ma'as un gut-de un hur-to un ye, remen taase a 'ye yan-yage-ut na o-cow ye nomotu na ma-to o-yo'og. 15 Me m-rwor un ka ma-to, remen ye ken gwor-ne ye be'essute, ye waktussute, yan-dore un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**.

16 Bō um ro zeegē un ka da-o à, urege wū ken ne'a-wu ko-yan-dor, rō un ko-gwor ne be-de un baag-o un ye, wū gu ye. Wū yakse **yan-dor Yeso** nū-se un ye á. Ka da-de ne **yan-dor Yeso** he kum un beeb-de un gu un gwor-ne ye rotte yan-gwū á.

*Yoos-de un sek-ye ya-m-guw
un den-o Shir*

17 Sek-ye, ye nome senge-mo un dorotte un **yan-dor Yeso** bō depe à, depete komo a 'ye ye m-sek, ur-'yons ne m-sok ne. Ka ye senge-mo un ye rō ur-yoos, un ko'ot un Ma-to Shir ne à. 18 Ma-to Shir zeeg, "Wō bite nu-o o-janka da-de yo rō m-door á."* Komo "Wa-m-senge depete a ya'as wū 'yons-de un wū."† 19 Urege net wan-gaan zeeg wū ken ko-sek-wū nomog **ur-ba'as**, wō dek ka ma-to hor-m-hor á. Se o kumug ya-us-tor, nen yoor kō nen tet, ka da-de, o dekt ka ma-to.‡ 20 Wō nepse unze nip-o wū ken ko-sek-wū nomog

* **Bqr-qs taan:18** 5:18 Hyen komo: Kara 25:4. † **Bqr-qs taan:18** 5:18 Hyen komo: Mati 10:10; Ruka 10:7. ‡ **Bqr-qs taan:19** 5:19 Hyen komo: Kara 17:6; 19:15.

ur-ba'as, o kwos wu un yish-ye un ko wu ke **wan-dor Yeso** wu. Nom kaane remen ye kuse à, ye hogute o-gyer o un nom **ur-ba'as**.

²¹ Kwos net-wu nome **ur-ba'as** à, taase o was un con-de un wu ne. Um mossute wo un Shir ne, un **Kiristi** Yeso ne, un yan-tom ye Shir ne, ye ro wo m-gwot komo yea piishi wo ut-ma urege o yagute m-nom kaane.

²² Wo cune m-daag un sek-wu, wo nom m-hor á. Rii-yo o huutu wu kom-ut ru to o-kwum, o ceker ko kashi un net-wu à. Wo nome ceen á, woa deeg ko-wa-**ur-ba'as**. Komo hun-ne a hoks m-zee wo was un **ba'as-de** un wu ne á. Amba wo, she'et she'et-de un ba m-kukop.

²³ Wo ma'as un swo m-ho un hon-de un mo á, amba o su modi-m ut hiin remen hoog-mo men-ut ru un gom-us ru ne co co.

²⁴ Ba'as-to un ye ken ye cas to ro, komo kowan nepse Shir a piishi ye ut-ma. Amba ye ken ye se o-co **ba'as-to** un ye rotte m-rwuun cas. ²⁵ Ka o komo senge-mo ur-bon ya mo ro cas, ko a nom mo wukusse, da-o ro kon o mo hette m-rwuun cas à.

Bor-us cind

*Bo depe guw-ne 'ye yan-hur-o
un ye m-sek à*

¹ Ye ro guw-ne à, ye 'ye yan-hur-o un ye m-sek koyanda bo depe à. Yage ye ye'et ye m-sek taase hun-ne pyep jin-de Shir, komo ye zee yoos-ur na rott ur-bon á. ² Urege yan-hur-o un ye yan-dor ye, to guw-ne taase ye nom koob-de o-dorotte remen yan-dor ye. Amba ye do rwo ur-hi be-de un nome un ye m-senge. Yo rwo'e ye hette m-nom kaane à, da-o ye ro yan-hur-o un ye m-gu, ye o ka m-gu un or ye ne **yan-dor Yeso**.

Yoos-de ut-bo un kwum-o o-nip ne

Ka ma-to o he ye m-yoose à, o do ye jaab-o ut-men ye dore to. ³ Ye ken hun-ne ye ro un yoos-de ut-bo un rem-se Shir. Ye ro m-she un yoos-de o-nip un ma-ut Yeso **Kiristi** ne, Wan-Koyan na. Yoos-de un ye ro un gu un hun-ne she'et-de Shir cone á. ⁴ Ka hun-ne ye peneg uku o-cin. Ye ro m-hyan sa o zee ye nepse koyan, amba ye nap rii-yo ye ur-yoos á. Ye ro un hoge un rerem-mo un sune-mo un Ma-to Shir, sa o zee yan-hoob-o ut-ween. Go un kaane ro m-hante ur-shoob, ut-reeb ne, un ma-ut yo-to ne, ye ro us-barag hun-ne ro un nom un rem-us yo-se. ⁵ Ka hun-ne ye peneg moor-to ut-ween. Ye ro un barag-se o-hwaa ne, ye kus o-nip ne á.

Ka hun-ne ye rō m-hyan dōr-ō Shir yo ken cōw-yo yo, yo un kum un hwōr. ⁶ Amba hwōr-o rō na m-rwō o-zak á. Zak-o jiište na m-hō, da-ō a nōmē o-dōrōtē be-de Shir, komo a bupe rii-yo a rōtē à kom-ūt yoor. ⁷ Remen da-ō a matu na à, a haan un rii ne á, komo da-ō a mere, a warag un rii ne á. ⁸ Remen kaane, urege a un rii-yo m-re ne un saw-tō m-cōp ne, a nom o-zak. ⁹ Amba hun-ne ye rō ur-gōp ye kumut hwōr à, ye m-hebe n-me ut-meger un ceeb ne be-de un rem-se o-hwaa. Cōn-tō un rii yō-yo rō un jorbe un hun-ne un bu-yo m-sabre. ¹⁰ Um zeege kaane remen cōn-tō un hwōr rō takan-de un kō yo ke cōw-yo yo un men-ūt jaas-tō yo. Ye ken ye ho'oste sher-mō un ye remen cōn-tō un nom un hwōr hōr-m-hōr. Bō ye nōmē kaane à, m-mōka ye rō un swō ur-kōob, sa o zee net-wū a m-dwūure ur-wan à.

Burus nak Timoti ut-to

¹¹ Amba wō **Timoti** o shereg be-de Shir. Bō hun-ne rō m-sōm be-de un rii yō-yo à, sōm be-de un cōn-tō un hwōr deen. O ma'as m-gwōt un hun-ne ur-bon ne. O senge nom un rii-yo rō ur-bon ne à. Myet yo wō m-nōm à, she'et bō Shir cōne o she'et à. Sher be-de Shir. Was un hun-ne ne. Nom jaab-ō ut-men un dor-ō Shir. Nōmē hun-ne ut-ma un gwūgwer-mō ur-hi ne. ¹² Bō wa-ut-mur rō m-rwō un beeb-de un wū da-ō m-sha ut-mur à, ma'as m-sher be-de Shir komo o nōmē wū o-dōrōtē hur-ur gaan. Bop kom-ūt yoor ka 'yons-de un hōog o ba m-ta o. Baks unze Shir cōnog o she'et un wū ne har da-ō ba m-ta. Komo baks unze o rwōrōg ka ma-tō be-de un hun-ne deen ye hogutu wō. ¹³⁻¹⁴ Mē wō m-rurē o nom o-dōrōtē un ka ma-tō. Shir o rō wan-torse un ma-tō um ruru wō à. Shir o rō un 'ya un kō yo ke rii-yo hōog. Yeso **Kiristi** rō komo us-tōr. Yeso rurute Panti **Biratus*** ma-tō o-nip tō ma un wū. Urege o nōmog o-dōrōtē un ka ma-tō un hur-ur pus-de, yatt-wū he hyan un rii-yo o-yo'og be un du á. Nom kaane se da-ō Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na he m-mūun à. ¹⁵ Wūa mūun hō-de Shir Tato na daage remen wū mūunte à. Shir o rō o hun-ne ye un wū rō wū m-'ya ur-bongon à. Wū rō un gwōmo-tō un kō yo ke rii-yo. Wū rō ko-Gwōmo-wū un gwōmo ne, wū jiiše m-sek be-de un sek-ye. ¹⁶ Shir o cot rō m-mar á. Wū rō ur-she'et be-de m-cecar. Remen kaane yatt net-wū he m-ha un her-ō un wū á. Net rō kon wū take m-hyan un Shir á, komo yatt-wū he wū hoks m-hyan á. Yage hun-ne kap ya'aste wū ut-gōs, ut-gwōmo ne, tō ba m-ta. **Amin.**

* **Bqr-qs cind:13-14** 6:13-14 Hyen komo: Yoha 18:37.

*Yoos-de m-sher be-de Shir
yanze be-de un hwor á*

¹⁷ O rure hun-ne yan-hwor taase ye dek unze ye jishte or un ye hun-ne. O rure yan-hwor komo taase ye nom us-barag unze rii-yo ye kume à, remen hwor un ye o. Me un zee kaane remen hwor a hoks m-ta hor-m-hor. Amba yage ye sheret be-de Shir o guut ye. Shir o ro na m'ya un ko yo ke rii-yo yo a rotte à, un hur-ur gaan. Shir un ya'as na ko yo ke rii-yo remen a hogute rerem-m na. ¹⁸ Rure ye, ye nome hun-ne rem-se ur-bon un hwor un ye. O bakse yan-hwor ye ma'as m-yar kom-ut yoor, komo ye senge wong un rii-yo ye rotte à. ¹⁹ Da-o yan-hwor nome kaane, sa o zee ye ro un gu un hi un de un ye o ka un ho-de m-buk, remen ye she'ette kashi ur-she'et de Shir cone a she'et à.

Ma-to ur-kom

²⁰ **Timoti**, bop kom-ut yoor remen Shir ya'astu wo senge-mo un yoose un hun-ne Ma-to un wu. O ma'as un yoos un ka **Ma-to m-Rerem** ne bo um yoose wo à. Taase o hoge yan-ma-to o-hwaa. To ro un 'ya un Shir m-sek á, komo ma-to un ka hun-ne ye to ragaan un ma-to o-nip ne to Shir á. Ye ro m-zee yo ye ur-yoos à, ma-to o-nip to, to Shir, amba bo-to. ²¹ Ye ken hun-ne ye gokste gon ka yoos-de. Remen kaane, ye kus m-sher un yoos-de o-nip de Shir á.

Yar-mo Shir ma'as un no ne!

Takurda-o Burus ayoore-o o wu gene Timoti

Rem-se ro n-me à:

M-zantɛ 1:1-2

Ur-bongon, un do ye un jaab-o ur-hur ne 1:3—2:13

Ya-ut-ma ur-kewes ne 2:14—4:5

Ma-ut Burus to un hi un de un wu 4:6-18

Ur-kom 4:19-22

Ur-gas

1-2 **Timoti**, me Burus, ko-yan-tom **Kiristi*** Yeso, ro wo genen ka takurda-o. Me Burus, ko-yan-tom **Kiristi** Yeso, remen Shir conog kaane. Shir tomog me, um ko'ote ma-to un swor o-nu o un hoog. Ka hoog-o ro be-ur **Kiristi** Yeso.

Timoti, wa re, me m-was un wo ne deen. Me us-kon Shir Tato na un **Kiristi** ne Yeso Wan-Koyan na rem ru. Me us-kon wu kutu wo yar-mo Shir, wu gut wo ur-'won ne. Komo wu 'ye wo gwugwu-mo ur-hur.†

*Burus doote Timoti jaab-o ut-men,
wu nomot senge-mo Shir ya'ase wu à*

3 Me m-bom un Shir, wu me m-nome m-guw à. Bo tat-ne re ye n-ga nome wu m-guw à, um nomotu wu m-guw un hur-ur gaan. Koyanda me ro us-kon rem ru, m-how, m-tet ne, me un bongon-de Shir. 4 Me bakse naase-mo un men-ut ru, un yish-m ru ne, da-o a caage à. Me m-hoge un reeb-o un hyan-o ru komo, remen um nak wo ru zak-o hoot me. 5 Um bakste unze o shereg be-ur Yeso **Kiristi**, un hur-ur gaan. Wu mate inu ru Yunis à, un inu un wu, Royis, ye ba'ag wo m-sher un hur-ur gaan. Um dek un hur un de, unze o shereg be-de un wu tomso ne.‡ 6 Remen kaane o, me wo m-bakse o nom m-'wons un ka myot-se Shir ya'u wo à, tomso ne, o ma'as un nom un senge-mo Shir ya'u wo à, kom-ut yoor. Da-o um huw wo kom-to o-kwum à, Shir ya'ag wo beeb-de un nom un ka senge-mo. 7 Me un zee kaane remen **Kukt-o Shir** ya'u na à, o na m-rwo a hogute o-gyer á. Amba o na m-'ya ur-beeb de un guw-mo Shir, un was un hun-ne ne, un bo a he garamse un hi un na ur-bon ne à.

8 Remen kaane, wo hoge 'e-mo un rwor un ma-ut Wan-Koyan na á. Komo wo hoge 'e-m re, me wu a ka'e remen Wan-Koyan á. Amba joose un me ne, be-de un swo ur-koob

* **Bor-o gaan:1-2** 1:1-2 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:1-2** 1:1-2 Hyen komo: Seng 16:1. ‡ **Bor-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Seng 16:1.

remen ka **Ma-to m-Rerem** to. Shir a 'ye wo 'wons-mo m-nom kaane. ⁹ Shir guug na, wu bandu na, a she'ette she'et-de un ba m-kukop. Wu un band na, yanze remen senge-mo ur-bon mo a m-nom a. Amba wu un band na, remen wu un hi un de un wu zongsute wu nomot kaane, komo remen wu kututu na yar-mo Shir un ka bu-yo. Rii-yo Shir nomot hono o-dak, wu kututu na yar-mo un wu, un bu-yo un tom un **Kiristi** Yeso un ka dak-o. ¹⁰ Amba m-moka, Shir kutute na yar-mo un wu, be-de un haan-m **Kiristi** Yeso **Wan-Gwu** na. Yeso wu saburse 'wons-mo m-mar. Komo da-o Yeso ruru na **Ma-to m-Rerem** a, wu kutu na ka hoog-o ba m-ta o cas. ¹¹ Remen ka **Ma-to m-Rerem** to, o Shir daaguntu me. Shir un daag me um waragte ko-yan-ko'ot un Ma-to un wu, ko-yan-Tom Yeso, un komo wan-yoose un hun-ne ne bo a he dore un Yeso **Kiristi** a. ¹² Remen me un rure hun-ne Ma-ut Yeso **Kiristi**, o rwo'e um rotte m-swo ur-koob kan ke'o. Amba myet un kaane ne, me m-hoge m-'e a. Remen um nepste un wu um sherte a. Komo um nak wua was un me ne, un kap rii-yo wu yase me ur-gut a, har ha-mo un ka ho-de un piish ut-ma de.

¹³ Bop ka yoos-de o-nip de, kom-ut yoor, ka de o hoge be un de a. O dore sha-mo un yoos un de. Nom kaane m-she, m-was ne, mo **Kiristi** Yeso ya'su wo a. ¹⁴ Bop ka yoos-de o-nip de kom-ut yoor, de Shir ya'su wo a. **Kukt-o Shir** o ro ur-she'et n-me un hur-ur na a, o gu na m-was un ka yoos-de o-nip de ne.

¹⁵ O nepse unze **yan-dor** Yeso kap, ye ro un dak-o o-Asiya tukute me o-cin. Har un Pajerus ne un Hamojenis ne, ye tukute me o-cin.

¹⁶ Me us-kon Wan-Koyan kute yan-hur-o Onesiporus ne 'won-de un wu. Me us-kon kaane, remen koyanda wu ro me un 'ya un jaab-o ut-men. Komo wu hoge 'e-mo m-haan wu hyenet me ke'o a. ¹⁷ Amba bo wu woone bo-o **o-Roma** a, wu hooburu me ba m-naas o-da, se da-o wu hyane me a. ¹⁸ Remen kaane, me us-kon Wan-Koyan kute wu 'won-de un wu un ka ho-de un piish ut-ma de! Wo un hi un du o nepse, da-o um ro un bo-o o-Apisu a, wu guug me.

Bor-us yoor

Ko-karma Yeso Kiristi, wu o-nip

¹ **Timoti**, wo untun wa re wu. O ma'as un nom un jaab-o ut-men be-de un yar-mo Shir, mo **Kiristi** Yeso ya'u wo a. ² O hogute me un yoose un hun-ne ma-ut **Kiristi**. Um yoosute hun-ne ka ma-to un co-o un ya-us-tor deen. Um conog o

yoose hun-ne ye o-nip gon ka ma-to. Ye he m-hoks un yoose un ye ken hun-ne komo à. ³ Nom ur-joose un te ne, be-de un swo ur-koob, untun ko-karma-wu ur-bon, wu ma Yeso **Kiristi**. ⁴ Ko-karma ro'e be-de un senge-mo un wu. Wu ro m-rwo un hi un de un wu, n-me un rem-se ro se un karna-ne á. Amba con-mo un ko-karma mo, wu ru wan-co o un wu hoge rerem-mo un wu. ⁵ Ka ro tomso ne be-de ut-mur, yatt-wu a he m-aag o-keeg á, se wu dorute jor-se un ka mur-to. ⁶ Ka ro tomso ne ko-wa-o-kat wu nome senge-mo un wu bo a cone à. Wu depe wu be m-kum kwukwur-de un rem-se o-kat. ⁷ Nom us-barag un to ka ma-to um gendu wo à. Urege o nomog kaane, Wan-Koyan wua 'ye wo us-nap, un ka ma-to kap.

⁸ Baks un bo Yeso **Kiristi** ro à. Wu Shir 'yonse ut-marimar à, wu rwuune un baag-o **Dawuda** à, ka **Ma-to m-Rerem** to, to ma **Kiristi**, to me m-ko'ote un hun-ne à. ⁹ Remen me un ko'ot un ka **Ma-to m-Rerem** to, o hante um rotte un swo ur-koob. M-moka me ke'o untun wu nome **ur-ba'as** à. Amba yatt-wu he hoks m-gaag un Ma-to Shir á. ¹⁰ Remen kaane, um nomog ur-joose un swo ur-koob un ko yo ke rii-yo. Um ko'ote ka ma-to, remen hun-ne ye Shir daage à. Remen ye, un ce un ye, ye kumut gwu o a m-kum be-ur **Kiristi** Yeso à, komo ye cuw be-de un ka seps-mo un ba m-ta mo.

- ¹¹ Ka ma-to nip-o, to ro m-zee,
Urege net marag un **Kiristi**,
wua nom m-hoog un Yeso ne tomso ne.
- ¹² Urege net nomog ur-joose un swo ur-koob rem Yeso,
wua nom ut-gwomo un Yeso ne.
Amba urege net nomog she-mo un nap un Yeso,
Yeso a nom she-mo un nap un ka net-wu.*
- ¹³ Urege net ko-wa-o-nip-wu be-ur Yeso á,
Yeso ro m-barme á, wu ro ko-wa-o-nip.
Remen Yeso a nom she-mo un hi un de un wu á.

*Ko-ya-m-senge-wu Shir ro m-hoge
un rerem-mo un wu à*

¹⁴ O ma'as yan-dor m-bakse un ka ma-to um zee à, komo o nek ye ut-to remen Shir. Taase ma-to sunu ye, remen yo gom-ut ro m-zee à. Remen gon ka sune-mo ut-ma mo ro m-hante rem-se o-hwaa. Komo to ro un hante un naase-mo ut-men be-de un ye ro to m-hoge à. ¹⁵ Nom bo un nom-m ru, bo Shir hette m-ho'os o-wur un wo ne à. O warag ko-ya-m-senge, wu ro m-hoge 'e-mo un senge-mo un wu á. Komo o ma'as un yoos un gom-de o-nip hond hond. ¹⁶ O som nom un ma-to o-hwaa to un ba ur-hi. Hun-ne ye ro un nom un

* **Bqr-qs yoor:12** 2:12 Hyen komo: Mati 10:33; Ruka 12:9.

ma-tō o-hwaa à, rō m-warag yan-koob-de o-dorotē o Shir.
 17 Yoos-de un ye rō m-ha kō kenē untun caari-o o-nat, o rō
 m-ti un ap-mō o-wur à. Himeniyus un Peretus ne, ye rō un
 gon ka yoos-de. 18 Ka nen yoor-ye, yagutē sher-mō o-nip mō
 ye rotte à. Ye zee unze Shir be'estē wu 'yonsutē yan-dor ut-
 marimar. Remen kaane, ye rō un rwo un ye ken yan-dor ye
 yage m-sher be-ur **Kiristi**. 19 Amba hun-ne ye Shir sa o zee
 shi'it-de rō m-nukte á ye rō. Be-de un ka shi'it-de Shir geneg:
 "Yawe nak hun-ne ye rō ye ma un wu à."† Komo Ma-tō Shir
 zegg, "Da-o wu ken, wu zee ye, 'Yawe wu rō Wan-hur re.'
 Ka net-wu, se wu yage nom **ur-ba'as**."‡

20 N-me un den-o un ko-wan-hwor, sheend-ut rō kon tō un
 mà-tō o-zinariya, tō ken sheend-tō rō kon komo tō ut-ba. Ka
 sheend-tō o-zinariya tō, hun-ne un ess-tō remen senge-mō
 un hō-de o-biki. Ka tō ut-ba tō ne hun-ne un ess-tō remen
 senge-mō un hō-de o-hwaa. 21 Kaane rō be-de un ko-yan-
 dor-wu wongse hi un de un wu be-de un ka rem-se o-hwaa
 se à, wua warag sa o zee sheend-tō Shir esse remen hō-de
 o-biki à. Wu waragte ba m-kukop, Shir a hoks nom m-senge
 un wu ne. Komo zongse wu rō remen wu nomot kō mō ke
 gon senge-mō ur-bon mō.

22 **Timoti** nom ja, un nom un rem-ʉs yo-se ne, se yan-
 campo-ne rō m-con m-nom à. Ma'as un nom un rii-yo rō
 so-yo à. Senge m-sher be-de Shir, m-was ne, un she'et-de ba
 ut-ween ne. Nom un gon ka rem-se, un myet ye rō ʉs-kon
 be-ur Wan-Koyan un hur-ur gaan à. 23 Da-o hun-ne ro un
 sunē-mō ut-ma tō o-hwaa tō rotte ur-hi á, o nom ja un ye ne.
 Nom ja remen wō un hi un du o nepse gon ka ma-tō rō m-
 hante ut-ween. 24 Taase wan-senge-m Wan-Koyan wu ma'as
 un moor-tō ut-ween á. Amba wu gut kowan un gwugwer-
 mō ur-hi ne, komo wu hoks m-yoos yo Ma-tō Shir zee à, un
 mō un hur-de un wu ne. 25 Ka da-de, n-me un gwugwer-mō
 ur-hi, wu kewes ye rō un yage-tō un yoos-de un wu à. O
 ken da-o Shir a 'ye ye o-da, ye waktunē be-de un wu, ye nep
 yo nip-o rō à. 26 Ka da-de, yea muun un barag-se un ye,
 ye kumut m-posse be-de un ceeb-o un **ko-Gwomo-wu un
 ya-ut-kot**. Wu ro shikke ye un o à, remen ye nomot yo wu
 cone à.

Bor-ʉs tet

She'et-de un hun-ne un kom-de o-da

1 **Timoti**, um conog o nep unze un hō-tō ur-kom, hun-ne
 a su ur-koob deen. 2 Yo rwo'e um zeet kaane à, remen:

† **Bqr-ʉs yoor:19** 2:19 Hyen komo: Qog 16:5. ‡ **Bqr-ʉs yoor:19** 2:19 Hyen komo: Isha 52:11.

Hun-ne yea ma'as yan-çon-to ùn hi ùn de ùn ye temb.

Yea ma'as yan-çon-to ùn hwor,

Ya-qs-ses,

Yan-nu-mo ur-hi,

Ya-ut-reeb,

Yan-koob-de o-dorotte o ùn ye mate ye à,

Yan-nu-se ùn o-kiit,

Yan-koob-de ùn gyer-o Shir.

³ Yan-koob-de m-was ùn hun-ne ne,

Ya-m-ees ùn or re ùn ye ne ur-hur,

Yan-we-to hun-ne,

Yan-koob-de ùn garmse ùn hi ùn de ùn ye,

Ya-m-zwom,

Ya-ur-shoob ùn kap rii-yo ro so-yo à.

⁴ Ya-m-re o-ra,

Ye ro ùn nom ùn rii ba m-ceker ùn yo he m-kor à,

Ye ro shiishe ùn nu-mo ur-hi ne,

Yan-çon-to ùn hoge ùn rerem-mo ùn hi ùn de ùn ye arge
çon-to Shir,

⁵ Ye ro m-nom sa o zee ye ùn dorotte-o Shir. Amba ye
m-çon Shir ja'as rem-qs yo-se, se ye ro m-nom á.

Nom ja ùn gon ka hun-ne ye ne.

⁶ Yo rwò'e ùm zeet o nom ja ùn gon ka hun-ne ye ne à,
remen ye ken ye ro m-raks hun-ne remen ye tuwut hur-to
ùn ye. Ye m-nom ùn kaane remen ye gamsute ne'a-ne ye
m-raag. Ka ne'a-ne ye **ba'as**-ut daag ùn hi-to ùn ye, komo
çon-to ùn nom ùn rem-qs yo-se gamsute ye. ⁷ Koyanda
a ro ye m-yoose, amba myet ùn kaane ne, ye wo m-nap ùn
yoos-de o-nip á. ⁸ Ye ro untun Jenis ùn Jambaras ne ye nome
Mosa ur-shoob n-ga n-ga à. Ka bo-se o, ka hun-ne ye ro ur-
shoob ùn rii-yo ro o-nip à. Barag-se ùn ye rott ur-bon á,
sher-mo ùn ye komo mo ut-bo mo.* ⁹ Amba yea hoks raks
ùn hun-ne ùn ya o-da hiin. Remen ba m-jime deen, kowan
he m-hyan ùn rem-se o-hwaa se ùn ye cas, untun bo kore
ùn Jenis ne ùn Jambaras à.

Burus nak Timoti ut-to

¹⁰ Amba wo, **Timoti**, o nepse ur-bon ne, yo me m-yoose
ùn hun-ne à. O nepse komo bo ùm nome she'et ùn de à.
O neps yo ùm cone ùm nom à. O nepse ùm shereg be-de
Shir. O nepse me ùn 'mo ur-hur ùn hun-ne ne, komo me
ùn was ùn hun-ne. Komo o nepse ùm joosute us-rem deen.
¹¹ O nak hun-ne ya'ag me ur-koob. O nak komo rem-qs yo-se
se kumu me n-me bo-to o-Antakiya, o-Ikoniya ne, o-Risiya

* **Bqr-qs tet:8** 3:8 Hyen komo: Rwuu 7:11.

nɛ. O nak hun-nɛ ya'ag mɛ ɔr-koob, amba ɔm joosute, Wan-Koyan Yeso guug mɛ be-de ɔn yɛ kap.† ¹² Kap wu cone wu nom gon she'et-de Shir cone à, wu sher be-ur **Kiristi** Yeso, wua su ɔr-koob be-de ɔn hun-nɛ. ¹³ Amba yan-men-ut jaas-to, ɔn ya-ut-raks nɛ, she'et-de ɔn yɛ ɔr-yo-de a do m-ha n-co n-co. Yɛ rɔ ɔn raks ɔn hun-nɛ, ɔn ce ɔn yɛ, a yɛ ut-raks. ¹⁴ Amba wɔ, sɛngɛ m-sher be-de o-nip o a yoose wɔ à. O sher hur ɔn du ɔn o nɛ deen, remen o nepse ka yɛ yoose wɔ à, wɔa hoks wɔs ɔr-bɛ ɔn yɛ nɛ. ¹⁵ O nak Ma-to Shir cin da-o o ro'e wà rek-wu à. Ma-to Shir a hoks wɔ m-'ya ɔs-nap unze sɛ o shɛrɛg ɔr-hur be-ur **Kiristi** Yeso, ka da-de nɛ wu he wɔ m-gwu. ¹⁶ Kap Ma-to Shir to rɔ gense à, to ɔn rwuun be-de Shir. To rɔ ɔn gwu nɛ be-ur na:

Be-de ɔn yoose ɔn hun-nɛ,
 ɔn kwɔs ɔn yɛ ba'ase nɛ à,
 ɔn ja'as ɔn yɛ nome **ur-ba'as** à,
 ɔn yoose hun-nɛ bɔ yɛ he she'et-de ɔr-bon à.

¹⁷ Shir ɔn ya'as na Ma-to ɔn wu remen kap net-wu rɔ wu Shir à, wua ma'as zongse, wu nomot kɔ mɔ ke gon sɛngɛ-mɔ ɔr-bon mɔ.

Bɔr-ɔs nass

¹ ɔm mossute wɔ ɔn Shir nɛ, ɔn **Kiristi** Yeso nɛ. Baks wu he piishe ɔn yan-hoog ɔn margan-nɛ ut-ma à. Komo baks wu roon wu nomot ut-gwomo to ɔn hono o-dak. ² Mɛ, Burus, rɔ wɔ m-zɛɛ o ko'ot Ma-to Shir. Zongɛ o ko'ot Ma-to Shir, da-o hun-nɛ cone m-hogɛ à, komo ɔn da-o yɛ cone yɛ hogɛ á. O rure hun-nɛ yɛ ja'as, da-o yɛ nome yo depe á, o kwɔs yɛ. O do yɛ jaab-o ut-men, yɛ sɛngɛ ɔn nom ɔn rii so-yo. Nom ka rem-se ɔn 'mɔ ɔr-hur, komo o ma'as yɛ m-yoose ɔn Ma-to Shir. ³ Mɛ wɔ m-rure ɔn ka ma-to remen da-o roon, o hun-nɛ a cun yɛ hogɛ yoos-de o-nip á. Amba yɛa nom rem-ɔs yo-se se hur-de ɔn yɛ cone à. Komo yɛa raks to-to ɔn yɛ be-de yan-yoos-de ut-bɔ. Ka yoos-de rɔ yɛ m-rure yo to-to ɔn yɛ cone m-hogɛ à. ⁴ Hun-nɛ a nom gop-de ɔn hogɛ o-nip ɔn Ma-to Shir á, amba yɛa ke to-to ɔn yɛ be-de ut-zwom to o-hwaa. ⁵ Amba wɔ **Timoti**, o garamse hi ɔn du koyanda. O 'mo ɔr-hur, da-o ɔn swɔ ɔr-koob. O nom sɛngɛ-mɔ ɔn ko-ya-m-Rwor ɔn **Ma-to m-Rerem**, to Shir. O nom sɛngɛ-m ru ɔr-bon nɛ, mɔ Shir ya'asu wɔ, o nom à.

⁶ Hoog-m re, a ya'aste mɔ untun ɔr-seke de m-swɔ be-de Shir. Da-o ɔm he m-yage ɔn mɔ ka hoog-mɔ à, nomoste. ⁷ ɔm sha'ag kashi ut-mur, ɔm komog sɛngɛ-mɔ Yeso **Kiristi**,

† **Bɔr-ɔs tet:11** 3:11 Hyen komo: Sɛng 13:14-52; Sɛng 14:1-7; Sɛng 14:8-20.

yase me um nom à. Komo, um ma'aste m-bop un **Ma-tə m-Rerem** kom-ut yoor. ⁸ M-moka Shir essute me 'yons-ur kashi n-ton o-shir, remen um sengute m-sheer be-de un wu. Wan-Koyan wan-piish ut-ma wu o-nip, wua ya'as me ur-'yons un ka ho-de un piish ut-ma de. Me wu cot Wan-Koyan he m-ya'as un ka 'yons-de un hon-de á. Amba Shir a 'ye hun-ne ka 'yons-de, komo myet un ye ro ur-gop ye hyenet muun-mo un wu à.

Burus conog Timoti gu wu

⁹ **Timoti**, koyan wo m-nom, o nom kyak, o haan be un de hor-m-hor. ¹⁰ Um conog o haan remen Dimas wongute un me ne. Wu wongute un me remen gop-de un rem-se un hono o-dak. Wu nekete bo-o o-Tasaronika. Komo Kirezens Haag raag-o o-Garatiya. Titus komo wu haaru raag-o o-Darmatiya.* ¹¹ Ruka wu cot ro kane un hon-de un wu be un de. O hoob Markus, no haan no un wu ne remen wua hoks me m-gu deen, n-me un senge-m re kane.† ¹² Um tomog Tikokos ha-mo un bo-o o-Apisu.‡ ¹³ Da-o um she'ete un bo-o o-Toruwat, um yagnute cop-o o-huw un kom-ut Karbus. Hakkure, da-de o he m-haan à, o deknū me o. Komo o deknū me takurda-ut re. Wo bopre ka to a nome un ka-to un gwoor á. §

¹⁴ Ka ko-ya-o-pyap-wu Arekanda nomotu me rem-us yo-se. Wan-Koyan a top wu bo un rem-us yo-se se wu nome à.* ¹⁵ Wo ma o nom ceen un wu ne, remen wu ro ut-yage un yoos-ur na ne deen.

¹⁶ Da-de a taknu me m-hante be-de un ko-wan-piish ut-ma kane un bo-o o-**Roma** à, um ruute hi un de be-de un ye ro me us-cetente à, yatt-wu su'e me á. Ye tukute me o-cin kap mo un ye. Um konog Shir sokse ye ka **ba'as-de**. ¹⁷ Myet un kaane ne, Wan-Koyan ro eso un me ne. Wu ya'ag me ur-beeb, har um hokste ko'ot un ka **Ma-tə m-Rerem** to, to ma Yeso **Kiristi**. Hun-ne ye ro **Yahuda**-ne á ro kane ye hogute to. Komo Wan-Koyan guug me sa o zee wu posse m-mar un nu-o o-zur à. ¹⁸ Um nepste Wan-Koyan wua ruut me un ko yo ke rii yo-yo yo. Wua 'er me, wu woot me be-de un gwomo-to un wu to n-Ton o-shir. Yage a bumut Wan-Koyan, har da-o ba m-ta! **Amin**.

Gas-de ur-kom

* **Bor-us nass:10** 4:10 Hyen komo: Koro 4:14; Pmøn 24; 2Kor 8:23; Gara 2:3; Titu 1:4. † **Bor-us nass:11** 4:11 Hyen komo: Koro 4:14; Pmøn 24; Seng 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Koro 4:10; Pmøn 24. ‡ **Bor-us nass:12** 4:12 Hyen komo: Seng 20:4; Apis 6:21-22; Koro 4:7-8. § **Bor-us nass:13** 4:13 Hyen komo: Seng 20:6. * **Bor-us nass:14** 4:14 Hyen komo: 1Tim 1:20; Bøng 62:12; Roma 2:6.

¹⁹ Hakkure o gassu me Biskira, un campo un wu ne Akira.
O gassu me komo, yan-den-o Onesiporus ne.†

²⁰ Erastus ro kon har m-moka n-me bo-o o-Korinti, komo un yagnute Taropimus n-me bo-o o-Miritus wu piishe á.‡
²¹ Koyan wo m-nom, o nom kyak, o haan be un de rii-yo huw-o woonte. Or na ne yan-dor kap, ro no ur-gas. Yuburus un Pudens ne, un Rayinus ne, un Karawudiya ne, ye ro no ur-gas komo. ²² Wan-Koyan ro un wo ne! Yar-mo Shir ro un no ne!

† **Bqr-qs nass:19** 4:19 Hyen komo: Seng 18:2; 2Tim 1:16-17. ‡ **Bqr-qs nass:20** 4:20 Hyen komo: Seng 19:22; Roma 16:23; Seng 20:4; 21:29.

Takurda-o Burus o wu gene Titus

Rem-se ro n-me à:

M-zantɛ 1:1-4

Ya-ut-con un yan-dor Yeso 1:5-16

Senge-mo un buug-to un hun-ne un hon un hon n-me un
yan-dor Yeso 2:1-15

Do ye un jaab-o ur-hur, ur-kewes ne 3:1-11

Ur-kom 3:12-15

Ur-gas

¹ Me, Burus, wan-guw-mo Shir, me gendu wo ka takurda-o. Komo Yeso **Kiristi*** tomnu me um nomot senge-mo Shir. Yeso un tomon me bo sher-mo un hun-ne ye Shir daage à, he m-bo'ose m-wons ne à. Komo ya nep yoos-ur Yeso ur-bon ne. Ye nepe yoos-ur Yeso ur-bon ne, ya she'et gon she'et-de Shir cone à. ² Ka da-de, ya kum sakt-o un hoog-o ba ma o Shir surte o-nu rii-yo wu nomot hono o-dak à. Remen Shir ro m-rwor ut-bo á, hun-ne ro m-sher un swo-ur o-nu o un wu. ³ Da-o Shir hyane nomog hond hond à, Shir rwo'og hun-ne ye nep Ma-to un wu, be-de un senge-m re mo un ko'ot un **Ma-to m-Rerem**. Shir **Wan-Gwu** na ya'asu me ka senge-mo.

⁴ Titus, me wo m-gende un ka takurda-o. Wa re o ro remen myet-m na a shereg be-ur Yeso **Kiristi**. Um konog Shir Tato na, un komo **Kiristi** Yeso ne, **Wan-Gwu** na. Me us-kon wu 'ye wo yar-mo un wu, komo wu 'ye wo gwugwu-mo ur-hur!†

Senge-m Titus o-Kirit

⁵ Da-o um yagnu wo n-me o-Kirit‡ à, me un yagnu wo remen o busute senge-mo a shie à. Komo yo depe o nom ur-takan à, yo ro: o deeg sek-ye ye he dorotte un yan-dor n-me un ko o ke bo-o, bo um ruru wo à. ⁶ Um russutu wo gon net-wu a he m-daag à. Ko-sek:

Udepe a kum rii-yo ur-reeb be-de un wu á.

Depute wu ese be-de un ne'a un wu cot à.

Yakar-ye un wu komo, **yan-dor Yeso** ye. (Ye rott jin-ur yo-de á, komo yan-dorotte-o un ye mate ye à).

⁷ Taase hun-ne kum rii-yo o-yo'og be-de un wu á. (Remen ko-wan-gut-de un **yan-dor Yeso**, wu ro m-rwo un yish be-de un senge-mo Shir.)

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:4** 1:4 Hyen komo: 2Kor 8:23; Gara 2:3; 2Tim 4:10. ‡ **Bor-o gaan:5** 1:5 o-Kirit: dak-o n-tete o m-sa.

Taase wu nome or un wu ne us-ses,
 Wu rotte hor-mo us-ryaab á,
 Wu ro un yage swo-mo ho wu á.
 Wu ro un hoob-o ut-ma á.
 Wu ro o-suub remen hwor á.

⁸ Amba wu ma'as ko-wan-goks un hamat-ne ur-bon ne.

Wu ro un hoge un zak-o un nom un rii-yo ur-bon à.

Wan-barag-se ur-bon.

Wu ro un nom un kashi un rii-yo depe à.

Wan-ba-m-kukop un kukop-mo ur-hur.

Wan-hoks un garamse un hi un de un wu.

⁹ Wu shere ur-bon ne be-de un **Ma-to m-Rerem** to te
 yoose wu à, to ma Yeso **Kiristi**.

Ka da-de wua hoks m-wos ur-be unze ka ma-to nip-o komo
 yatt-wu he to m-kwus á. Wu nome kaane wua hoks m-gu
 un hun-ne ye nomot o-dorotte be-de un ka yoos-de o-nip de,
 de un **Ma-to m-Rerem**. Wua kute hun-ne ye yage m-sher
 un yoos-de o-nip à, ye nep unze ye ba'asute. §

Nak ut-to remen yan-yoos-de ut-bo

¹⁰ Me un zee kaane remen ye ken ye ro kon deen, ye ro
 m-ya un sek-ye be-de un yan-dor m-sek á. Komo ye ro m-
 raks un ye ken un hun-to o-saa. Yan gon ka yoos-de ye ken
 ye un rwuun so un buug-de un hun-ne de ro m-zee: myet
 yan-dor se a **koog** ye bo jind-o un **Yahuda**-ne zee à. ¹¹ Taase
 no 'ye gon ka hun-ne ye ur-keer de ur-yoos á. Yan no ye,
 remen ye ro un yoos-de yo depe ye yoos á, ye ro naas un
 sher-mo un hur-to un hun-ne deen. Ye ro un ka yoos-de
 ut-bo to remen ye kumut hwor be-de un hun-ne. ¹² Wu ken
 net-wu ro kon wa-us-nap, wu ro she'ete n-ga n-ga un o-Kirit.
 Wu zee: "Hun-ne ye o-Kirit ro un rwor ut-bo koyanda. Ye
 peneg men-ut jaas-to, m-dum ne untun nem-ye o-kot. Ye
 peneg m-zar amba se o-suub be-de m-re deen." ¹³ Ka ma-to
 un ka wa-us-nap-wu rwore à, korog o-nip be-de un hun-ne
 ye un o-Kirit. Remen kaane um conog o kangse yan-dor
 ye ro un dore un yoos-de ut-bo à. Ruru ye bo ye he m-sher
 be-de un yoos-de o-nip de ma Yeso à. ¹⁴ Komo taase ye do m-
 was un zwom-to un **Yahuda**-ne á, ko ne ye dore **karamsa**-to
 un hun-ne ye yage yoos-de o-nip de ma Yeso **Kiristi**. ¹⁵ Hun-
 ne ye hur-to un ye ro ut-pus to puu à, yatt-yo ro be-de un
 ye yo un ba ur-bon á. Amba yan-men-ut jaas-to un ye yage
 m-sher be-ur Yeso à, koyan ye nome yoa nom ur-bon á. Ye
 ro un ma'as un barag-us yo-se, komo hur-de un ye kapste
 ye. ¹⁶ Gon ka yan-yoos-de ut-bo ye, ye ro un rure un hun-ne
 unze ye nepse Shir. Amba yo ye ro m-nom à yo ro na m-kute

ʊnze ye nap Shir á. She'et-de ʊn ye de ʊn rem-se o-hwaa de. Ye rɔ m-nome ʊn Shir o-dɔrɔtɛ á. Komo yeá hoks ʊn nom ʊn rii-yo ʊr-bon á, kɔ hiin.

Bɔr-ʊs yoor

Bɔ yan-dor he she'et-de ʊr-bon

ʊn hun-ne ne à

¹ Amba Titus, wɔ senge yoose ʊn yan-dor rem-se rɔ hond hond ʊn yoos-de o-nip ne de ma Yeso **Kiristi**. ² Yoose mɔng-ne campo-ne ye hoks garamse hi ʊn de ʊn ye. Komo ye she'et she'et-de hun-ne hette ye 'ya m-sek à, ye senge nom ʊn barag-se ʊr-bon. Ye ma'as m-sheer be-de Shir ʊn hur-ur gaan, ye was ʊn hun-ne ne, komo kɔ ya koru ye, ye ma'as ʊn nom o-dɔrɔtɛ be-ur Yeso.

³ ʊn cen o yoose mɔng-ne ne'a-ne, ye she'et gon she'et-de he 'ya ʊn Shir m-sek à, ʊn kɔ yo ke rii-yo ye rɔ m-nom à. O ruru ye taase ye we net á, kɔ ne ye yage swɔ-mɔ ho ye á. Amba ruru ye, ye yoose ye ken ye nom ʊn rem-se ʊr-bon.

⁴ Be-de ʊn nom ʊn kaane, yeá yoose ne'a-ne rek-ye bɔ ye he she'et-de depe à. Ye yoose ye:

Bɔ ye he m-was ʊn campo ʊn ye ne, komo ʊn yakar-ye ʊn ye ne ʊr-bon ne à.

⁵ Bɔ ye he garamse hi ʊn de ʊn ye,

Bɔ ye he she'et-de ʊn ba m-kukɔp à,

Bɔ ye he m-was ʊn hur-tɔ ʊn ye ne,

Bɔ ye he m-hoge ʊn 'wɔn-de ʊn hun-ne à,

Bɔ ye he nome ʊn campo ʊn ye ne o-dɔrɔtɛ à.

Ye nom kaane bɔ yatt-wu he yo'og ʊn Ma-tɔ Shir ya'asu na á.

⁶ ʊn cen o rure campo-ne beeb-ye, ye hoks garamse ʊn hi ʊn de ʊn ye ⁷ ʊn kɔ yo ke rii-yo. Wɔ ʊn hi ʊn du ma'as ʊn nome ʊn hun-ne rem-se ʊr-bon. Bɔ o he warag rii-yo m-sha be-de ʊn yan-campo-ne à. Wɔ ro ʊn yoose ʊn hun-ne Ma-tɔ Shir, o yoos ʊn hur-ur gaan komo ba m-se'er. ⁸ Yoos rii-yo rɔ o-nip à, yo yatt-wu he hoks m-yo'og á. Nom kaane bɔ yan-yage-ut ru he m-hoge m-'e à, remen yeá kum rii-yo ye hette wɔ m-yo'og á.

⁹ Yoose guw-ne ye ma'as nome ʊn yan-hur-o ʊn ye o-dɔrɔtɛ. O rure guw-ne, ye nom rem-se yan-hur-o ʊn ye hette o-zak à. Komo o rure ye taase ma-tɔ suune ye ʊn yan-hur-o ʊn ye ne. ¹⁰ Taase ye hiw ʊr-hyow be-de ʊn yan-hur-o ʊn ye. Amba ye kute yan-hur-o ʊn ye ʊnze ye kashi ʊn hun-ne ye, komo yeá hoks hwo ʊr-hur be-de ʊn ye. Ye nom kaane remen koyan ye rɔ m-nom yeá ru hun-ne rakste ut-tɔ be-de ʊn yoos-de ʊn Ma-tɔ Shir **Wan-Gwu** na.

Yar-mo Shir, komo un hoog pu-o ne

¹¹ Shir kututu na yar-mo un wu, wu haante wu guut hun-ne kap un bu-yo ye hette m-posse be-de **ur-ba'as** à. ¹² Remen yar-mo un wu, Shir yoosutu na a yage gon she'et-de wu ro m-con á, a yage komo gop-de un rem-se un hono o-dak. Komo Shir yoosutu na bo a he she'et-de ur-bon un kashi o-bu à, ko m-moka un ka cow-yo a hette m-nap unze a m-ya un Shir m-sek. ¹³ A nom kaane, ko de a ro un 'er-de un saktu, o he na m-rwo o-zak à. Un ka ho-de Yeso **Kiristi**, wu ro na caari-wu Shir, **Wan-Gwu** na, wu he m-muun un ka dak-o un seps-mo un wu ne. ¹⁴ Yeso ya'aste hi un de un wu har m-mar rem na. Wu un nom kaane, remen wu rurut na be-de un beeb-de **ur-ba'as**, komo remen wu sokste **ba'as-ut** na. Wu un nom kaane bo a he m-warag kashi un hun-ne ye un Shir à, komo bo a he m-warag hun-ne yan-gop-de un nom un rem-se ur-bon be-de Shir.*

¹⁵ Remen kaane Titus, un conog o yoose yan-dor ye un o-Kirit ka rem-se un ruru wo à. Do ye jaab-o ut-men ye nom myet ka rem-se, o nek ye ut-to, o baks unze wo ur-beeb ne de un nom un kaane. Taase o yage wu ken wu muut ma-ut ru hwaa á.

Bor-ʉs tet*Nom un rii-yo un gwu*

¹ Titus, senge bakse un **yan-dor Yeso** ye nome ye ro ut-gwomo à un sek-ye ne o-dorotte. O baksu ye komo, ye ma'as zongse remen ye nomote or un ye ne rem-se ur-bon. ² Komo taase ye we net á, amba ye she'et ba ut-ween un hun-ne ne, ye kutu ye gwugwer-mo ur-hi. Komo un she'et-de un ye, ye muut hi un de un ye hwaa be-de un hun-ne myet.

³ A ro m-raag ne n-ga, sa o zee hun-ne ye yage m-sheer be-ur Yeso m-moka à. A ro un koob-de o-dorotte, komo hun-ne ro rakstu na. Sa o zee guw-ne a ro'e, ye gop-de un nom un rem-se un men-ut jaas-to garamse à, se ye ro m-hoge rrem-mo m-nom à. N-ga a ro shiishe un men-ut jaas-to, ur-shoob ne, ye kututu na ut-yage, na un cen na, a ro ut-yage un ye ne.

⁴ Amba da-o haanuru o Shir **Wan-Gwu** na kutu na unze wu ro ur-won ne, komo wu waste un kowan ne. ⁵ Wu rurug na be-de un swo ur-koob de un **ba'as-ut** na, wu un nom kaane ba remen kashi un rii-yo a nome á. Amba remen 'won-de un wu. Shir ya'astu na hoog-m pu-mo. Wu sokste **ba'as-ut** na, Wu kutu na bo a he she'et-ur pu-de à, un beeb-de un **Kukt-o Shir**, o wu ya'u na à. ⁶ Shir tomonte Yeso **Kiristi**, **Wan-Gwu** na, wu ye'et na Kukt-o un wu. ⁷ Remen yar-mo

* **Bor-ʉs yoor:14** 2:14 Hyen komo: Bong 130:8; Rwu 19:5; Kara 4:20; 7:6; 14:2; 1Bit 2:9.

Shir wu ak na kashi un hun-ne, komo a wost ur-be remen wu ɛssutu na hoog-m ba m-ta. Wu un nom yo ka remen na m-moka yakar-ye un wu ye. ⁸ Ka ma-to, ma-to o-nip to. Un conog wo o es eso, se o hyanag hun-ne dorute to, bon kap wu shere be-de Shir a, wua nep unze wua ma'as un nom rem-se ur-bon. Ka yoos-de ro ur-bon ne komo un gwu ne remen kowan.

⁹ Amba nom ja be-de un yan-ma-to o-saa un ma-to un yan-ga-ye ne, o nom ja un sunem-mo ut-ma ne, ut-ween ne to ma-to un **karamsa-o Mosa**. Gon ka sunu-mo ut-ma mo, ma-to o-hwaa to, to ro un gu un net a. ¹⁰ Urege net ro kon wu ro un wongse un **yan-dor Yeso** a, nak wu ut-to, o ruru wu, wu yage m-nom kaane. Wu yage m-yage, o nek wu ut-to ayore-o. Ka da-de wu yage m-hoge, o nom ja un ka net-wu ne. ¹¹ Woa nep cas unze ka net-wu tukute o-nip jim, komo remen wu ba'asute, wu un hi un de un wu nepste **ba'as-to** un wu kapste wu.

¹² Man tombe Atanas ko Tikokos be un du, wu dek senge-m ru. Wu wobusse, hakkure nom yo o he m-hoks a, o 'wostu me un bo-o o-Nikopori. Me o-saktu man kom da-o o-huw kane.* ¹³ Nom bo un nom-m ru o guut Zenas (Wan-nap-o un piish ut-ma) un Aporos ne un hew-de un ye. Gu ye, taase ye nom koob-de un ko yo ke rii-yo.† ¹⁴ Yanze wo un hon du o he m-nom kaane a, amba ma'as yoose **yan-dor Yeso** ye muut ur-hi be-de un nom un senge-mo ur-bon be-de un hun-ne ye ro un hoob-o un gwu a. Da-o yan-dor nome kaane yea yage she'et-de o-hwaa.

¹⁵ Myet yan-dor ye ro kane a, ro wo m-gas. Te wo m-zee o gas or na ne yan-dor kane un o-Kirit, ye wasse un na ne a.

Yar-mo Shir ro un no ne kap!

* **Bɔr-ʉs tet:12** 3:12 Hyen komo: Seng 20:4; Apis 6:21-22; Koro 4:7-8; 2Tim 4:12. † **Bɔr-ʉs tet:13** 3:13 Hyen komo: Seng 18:24; 1Kor 16:12.

Takurda-o Burus o wu gene Pirimõn

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1-3

Bom un Pirimõn 4-7

Kone un Onesimus us-kon 8-22

Ur-kom 23-25

Ur-gas

¹ Ka takurda-o un rwuun be un de Burus, wu ro ke'o à, ha-mo un be-ur Pirimõn. A un ka me remen um rworog ma-ut **Kiristi*** Yeso to ur-bon. Me un **Timoti** ne or na ro wo m-gas.

Pirimõn wo ko-nay-wu, komo or te n-me un senge-m **Kiristi**. ² Te komo m-gas un **yan-dor Yeso**, ye ro m-morge un hur-o ru remen bongon-de Shir à. Tomso te m-gas un or na ne'a, jin-de un wu Apiya, un Arkibus ko-karma be-de un rwor un **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi**.†

³ Um konog Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso Kiristi, ye ye'et no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

Was-m Pirimõn m-sheer ne

⁴ Or re Pirimõn, ko o ke da-o um kone, me wo m-tan um 'ye Shir re ur-bongon, ⁵ remen um hogute wo m-was un hun-ne ye Shir ne kap, m-sheer ne mo wotte à, be-ur Wan-Koyan Yeso. ⁶ Kon-us re se ro, morog-ur no de ur-bon de un yan-dor o un **Kiristi**, de gu wo o nept rii-yo ur-bon, yo o yoose be-ur Yeso **Kiristi**. ⁷ Wan-henem re, was-m ru ya'ag me o-zak un caari-o un jaab-o ut-men ne! Men-to un yan-dor nomog o-zak rem ru.

Us-kon rem Onesimus

⁸ Remen kaane, rem **Kiristi**, man nom jaab-o ut-men, um rurutu wo yo o he nom yo depe à untun wan-dor. Amba man gaktu wo á, ⁹ remen me wo m-was. Me, Burus, komong kane ke'o, rem **Kiristi** Yeso, um jiiشته m-con um kon wo. ¹⁰ Me wo us-kon o nome Onesimus‡ rii-yo ur-bon, wu warge wa re bo um ro ke'o à. § ¹¹ N-ga wu ro hwaa be un du, amba m-moka ko-yan-gwu-wu be un du un me ne.

¹² Me wu m-muutbe be un du, amba hur un de ro be-de un wu. ¹³ Bo um ro ke'o kane à, remen rworu un Ma-ut m-Rerem à, um ro conog um yagu wu kane un me ne remen

* **1:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **1:2** 1:2 Hyen komo: Koro 4:17. ‡ **1:10** 1:10 Jin-ur Onesimus de ro "Net sq-wu." § **1:10** 1:10 Hyen komo: Koro 4:9.

wu guut me un suge un du. ¹⁴ Kap un kaane ne, me con um ru wo nom un yo ken rii-yo ba wo un con á. Amba man con o nom yo un con-m ru ba m-gakte. ¹⁵ O ken da-o, Onesimus ro wongute un wo ne un ya o-da hiin, remen o doot wu m-goks ba m-ta. ¹⁶ Wo goks wu untun ko-guw á, amba arge kaane, gwot wu untun or ru ko-yan-dor, wu o cone à. Me wu m-was deen. Depete o was un wu ne arge kaane, un es-de un wu ko-guw-wu Shir, un wu shere ne be-ur Wan-Koyan à.

¹⁷ Un kaane, urege wo us-barag, me or ru wu, goks Onesimus bo o he me m-goks à. ¹⁸ Urege Onesimus nomotu wo **ur-ba'as**, sokse wu. Urege wo wu m-dore ur-moog, muut ka moog-de un hi un de. ¹⁹ Me genbe un kom-ut re: Me, Burus, man topso wo kap yo wo Onesimus m-dore à. (Man nom ma-to un hoog pu-o, o o kume be un de á.) ²⁰ Un kaane heno re, hakkure, um konog yo ka be un du, rwo men-ut re nom m-gwugwu! Nom yo ka remen jin-ur Wan-Koyan na, na hen-ne ye be-ur **Kiristi**.

²¹ Um nepsé dorotte-o ru, woa nom har ma arge yo um kone wo à. ²² Komo har m-moka, kum o-kuke rem re n-me un hur-o ru, remen me o-saktó, Shir a goks kon-us no kap wu muutbu me be-ur no.

Gas-de ur-kom

²³ Epararas, wu ro ke'o un me ne à, remen wu ro un dor **Kiristi** Yeso, tombutu wo gas-de un wu.* ²⁴ Kaane komo or re ne yan-senge-mo un rworu un ma-ut Yeso, Markus, un Aristarkus, un Dimas, un Ruka ne, or re ne n-me m-senge ye wo ur-gas.†

²⁵ Yar-mo Wan-Koyan Yeso **Kiristi** ma'as un wo ne!

* **1:23** 1:23 Hyen komo: Koro 1:7; 4:12. † **1:24** 1:24 Hyen komo: Seng 12:12,25; 13:13; 15:37-39; 19:29; 27:2; Koro 4:10,14; 2Tim 4:10-11.

Takurda-o a gene Ibra-ne à Yahuda-ne

Rem-se ro n-me à:

M-zante: Kiristi ro myet hyangan-mo Shir 1:1-3

Gos-ut Kiristi arge yan-tom-ye Shir 1:4—2:18

Gos-ut Kiristi arge Mosa un Josuwa 3:1—4:13

Gos-ut Kiristi arge wan-Cow un kon-se Shir 4:14—7:28

Gos-to un ess un ma-ut Kiristi 8:1—9:22

Gos-ut seke-ut Kiristi 9:23—10:39

Sher-mo jiiſhe à 11:1—12:29

Nom un yo Shir cone à 13:1-19

Kon-se ur-kom 13:20-21

Ma-to ur-buste 13:22-25

Ma-to ka Shir tomonte

Wà un wu Yeso rem na

¹ N-ga N-ga, Shir nomog ut-ma un tat-ne na ne be-to un yan-Rwor un Ma-to Shir o-da ut-moor ne, us-cow ne un hon un hon. ² Amba m-moka un ka da-o ur-buste o, wu nomutu na ut-ma be-ur Wà un wu Yeso, wu Shir nome hono o-dak un bu-yo un wu à, da-o ur-kom tomso Yeso warguru wan-gwomo-to un ko yo ke rii-yo remen Shir daagne wu. ³ Wo gute **Wà-wu Shir**, o hyanuru seps-mo Shir. Wo hyene wu, ragaan-wu ro un Shir ne. Wu ro bok hono o-dak un ma-to un wu to ur-beeb. Bo wu sokutu na **ba'as**-ut na à, wu daaru n-Ton un shir, wu she'eturu un be-de ut-gwomo n-riib o un Shir Wa-ut-Hyat.

Wà-wu Shir jiiſhte yan-tom-ye Shir

⁴ **Wà-wu Shir** jiiſhte **yan-tom-ye Shir**. Shir ak wu Wà un wu. Kane wu jiiſhe ye be-de un ka jin-de. ⁵ Shir zeeru wu, “Wo Wà re wu,

Caane um waragte Tato ru.”*

Komo Shir doog m-rwor un ma-to un wu un nu-o un wu ken wu, wu zee,

“Man warag Tato un wu,

Wua warag Wà re.”†

Amba wu tak m-zee un yan-tom-ye un wu kaane á. ⁶ Da-o Shir tomne Wà un wu, wu co, un hono o-dak à, wu zeeru, “Yage **yan-tom-ye Shir** kap ye kwuktutu wu,

ye nomote wu ur-bongon.”‡§

* **Bqr-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Bong 2:7. † **Bqr-o gaan:5** 1:5 Hyen komo:

2Sam 7:14; 1Nom 17:13. ‡ **Bqr-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Bong 97:7. § **Bqr-o**

gaan:6 1:6 Hyen komo: Kara 32:43 (ut-Girik).

7 Shir ruru na ma-to un yan-tom-ye un wu. Wu zeeru,
 "Wu ro m-muut un yan-tom-ye un wu untun m-yo,

Guw-ne ye un wu untun rem-de o-ra."*

8 Amba un ma-ut Wa un wu, wu zee,

"Wo Shir, gwomo-ut ru to m-ta to á.

Piish un ma-to o-nip,

to ro gwob-yo un gwomo-ut ru.

9 O bok o-nip. Wo un nom ur-ba'as á.†

Remen kaane o, me, Shir ru, um dagantu wo,

Um sagabutu wo ut-gwomo arge or ru ne o-zak ne."‡

10 Wu zeeru wu komo,

"Wan-Koyan o, cin ur-takan,

wo nome o-ton o-dak ne.

11 Komo toa tees. Wo ne, wa te á.

O-dak o-ton ne toa tees untun bo o-gund ro m-ta à.§

12 Wa putum to untun ut-gund,

Wa sugu to bo net ro m-suge matuku-ut ut à.

Amba wo, wa barme á.

Komo hak-us ru se a te á."*

13 Shir dooru m-zee un Wa un wu,

"She'et un ka be-de ut-gwomo de,

har um ru'ut yan-yage-ut ru waragte

rii-yo o he m-yawag un na-us ru à."†

Shir tak m-zee yan-tom-ye un wu kaane á. 14 Ye yan-tom-ye Shir guw-ne ye cot. Ye kukt-to to Shir tomne remen ye nomute hun-ne ye he kum un gwu à, m-guw.

Bor-us yoor

Raag no ut-to un Ma-ut Yeso

1 To, bo a hyane **Wa-wu Shir** jiište **yan-tom-ye Shir** m-sek à, se a muut no ur-hi be-de un ma-to un wu to a hoge à. A jar a ho'os to, to possu na á. 2 Ma-to rwuune un nu-se un **yan-tom-ye Shir** à, a hyanag 'wons-mo un to. Kap ye yage to m-dore à, ye swoog ur-koob hond hond un **ba'as-to** un ye ne. 3 A ru á, urege a yagute m-was un ka caari-to ut-ma to un gwu to ne. To rwuune un nu-o un **Wa-wu Shir** à. **Wa-wu Shir**, wu ro na Wan-Koyan à, Yeso un hi un de un wu, wu ruru na to. Ka da-de ne, ye hoge to un nu-o un wu à, ye dooru na m-rure un nip-o un to. 4 Ye ro m-rwor ut-ma, **Kukt-o Shir** o ro ye m-'ya m-yar un hon n-hon, ko wu ke

* **Bor-o gaan:7** 1:7 Hyen komo: Bong 104:4 (ut-Girik). † **Bor-o gaan:9** 1:8-9 Hyen komo: Bong 45:6-7. ‡ **Bor-o gaan:9** 1:9 Hyen komo: Isha 61:1,3.

§ **Bor-o gaan:11** 1:11 Hyen komo: Isha 51:6. * **Bor-o gaan:12** 1:10-12 Hyen komo: Bong 102:25-27 (ut-Girik). † **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Bong 110:1.

un go un mo ma un wu yar-mo ne, bo Shir cone à. Komo Shir tosutu ye un bu-se un nom un rem-se o-napa, ut-hyat, un rem-se moor-to ut-made ne.

Yeso Wà-wu un net

⁵ O-Ton, o-dak ne to roone à, to a un ma-to un to m-moka à, ba **yan-tom-ye Shir** ye a ya'e ur-beeb ye nomot gwomo-to un to á. ⁶ Wu ken geneg un de ken be-de un Ma-to Shir, wu zeeru;

“¿Ya rwo'e wotte m-was un te ne hun-ne,

har wotte net* m-hwo n-me un barag-ɔs ru?

⁷ Un ya o-da hiin,

o rwo'og net un con-de wo de un **yan-tom-ye Shir** á.

Komo o sagbu wu m-sek mosse m-seps ne.

⁸ O ya'ag wu gwomo-to un ko yo ke rii-yo, yo o nome à.”†

Yatt-yo kuse ba wo un ya'as wu á.

Amba m-moka a un go hyan net hokste bop un ka rem-se kap se Shir ya'ase wu á. ⁹ Wu a m-hyan à wu ro Yeso, un ya o-da hiin a muute wu, wu wo **yan-tom-ye Shir** á. Remen yar-mo Shir, Yeso marag remen hun-ne kap. Komo m-moka bo wu suute ur-koob har wu meret à, a sagabutu wu m-seps, m-sek ne.

¹⁰ Shir nome koyan, komo koyan remen seps-mo Shir mo. Shir nomog kashi un rii bo wu muute Yeso shiishe hond hond un bu-yo un swo ur-koob à, bo Yeso kute yakar-ye Shir deen bu-yo un gwu à, komo heeturu ye be-de un seps-mo un wu. ¹¹ Yeso ro un sokse un hun-ne **ba'as-to** un ye. Komo un Yeso un ye a sokse **ba'as-to** un ye à, myet Tato o-gaan ye ro. O rwo'e Yeso rotte m-hoge m-e á, wu zeet ye hen-ne ye un wu. ¹² Wu zeeru Tato un wu,

“Man bum jin un du be-ur hen-ne re ne.

N-me un morog-de un hun-ne ru,

man hu sep-to un bongon un du.”‡

¹³ Komo wu zeeru hun-ne,

“Man sher be-de Shir.”

Komo wu dooru m-zee,

“Me ka kané un yakar-ne ye Shir ya'u me à.”§

¹⁴ Cin da ka yakar-ye ye Shir ya'e Yeso à, hun-ne ye, yanze o-Kukt á, wu, un cen wu Yeso, wu waragte net untun ye, remen wu meret, wu sabursute **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**, wu hante m-mar à. ¹⁵ Komo wu waragte net untun ye, remen wu usté ye, ye roa ma'as m-guw un ho-to un hoog-mo un ye remen gyer-o m-mar à. ¹⁶ Net a hyen cas unze Yeso

* **Bɔr-ɔs yoor:6** 2:6 Wà-wu un net. † **Bɔr-ɔs yoor:8** 2:6-8 Hyen komo: Bong

8:4-6. ‡ **Bɔr-ɔs yoor:12** 2:12 Hyen komo: Bong 22:22. § **Bɔr-ɔs yoor:13**

2:13 Hyen komo: Isha 8:17-18 (ut-Girik).

un haan remen wu guut **yan-tòm-ye Shir** á, amba wu un haan wu guut yakar-ye un baag-o **Ibrahi**.^{*} 17 Remen kaane yo ken bu-yo ro kon á, se Yeso waragte untun hen-ne ye un wu ne, remen wu waragte ko-wa-o-nip, un wa-ur-'won ne be-de ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, be-de un nome Shir m-guw, remen wu he sokse un hun-ne **ba'as-to** un ye to ye nome Shir à. 18 M-moka kaane, Yeso swoog ur-koob komo bo a megerte wu à, wua rees gun kowan wu a ut-meger à.

Bor-ɔs tet

Yeso jiište Mosa

1 Remen kaane, tu no yish be-ur Yeso, wu Shir tomne, wu waragte na ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un ruru un ye ken ye ne un yo te sherte à. 2 Yeso nomog o-nip be-de Shir wu daage wu à, un ko yo ke rii-yo, yo Shir zee wu nom à, bo **Mosa** nome o-nip be-de un senge-mo Shir à, be-de un hur-o Shir.* 3 A 'woste sek-m Yeso aragte mo ma **Mosa**, bo a ro un bom un ko-yan-ma-to o-hur, arge hur-o wu ma'e à. 4 Ko o ke hur-o, o ro un wu ma o ne à. Amba Shir nome ko yo ke rii-yo. 5 **Mosa** nomog o-nip un guw-mo un hur-o Shir kap, komo wu ro un rure hun-ne rii-yo Shir he m-zee u co à. 6 Amba **Kiristi**† nomog o-nip bo wu ro Wa un hur-o Shir à. Shir ro m-sheer un wu un gwomo-to un hun-ne ye Shir. Komo a ro ka hun-ne ye, urege a ro un jaab-o ut-men ne, komo a nom us-seş un sakto-o na ne, ka o ro n-me **Kiristi**.

A nak yan-koob-de m-sheer ut-to

7 To, yo **Kukt-o Shir** zee à, yo ro:
 "Caane, urege no hogute cor-o Shir,
 8 no jar-o jar no nom cikt-de ur-hur
 bo tat-ne no ne ine me zang,
 da-de ye megre me o-dakar á.
 9 Reeno o ya-n-ga-ye no megre me,
 Ko de ye hyente senge-mo um nome à, mo ut-hyat 10 us-hak
 ur-kwooz ut-voor [40].
 O rwo'e um nomot us-ryaab un ka zaman-yo ne, um zee:
 'Koyanda ye este hur-de un ye ur-hew ne un me ne,
 ye nap komo cow-us re á.'
 11 O rwo'e um tondutu ye un ryaab-us re.
 'Yea tuw be-de un wuwe un de á,
 de um ro zongsutu ye, ye wuwute á.' "‡

* **Bor-ɔs yoor:16** 2:16 Hyen komo: Isha 41:8-9. * **Bor-ɔs tet:2** 3:2 Hyen komo: Qog 12:7. † **Bor-ɔs tet:6** 3:6 Wu Shir daagne à. ‡ **Bor-ɔs tet:11** 3:7-11 Hyen komo: Bong 95:7-11 (ut-Girik).

¹² Nòm nò cēen, or re nē, taase kò wan-gaan be un nò wu nòm barag-qs 'yo-se un hur-de un wu, kò nē koob-de m-sheer, wu tuke Shir o un hoog o-cin. ¹³ Sengu nò do ye un or nò nē jaab-o ut-men kò de ke ho-de, nò senge m-nòm kaane nò kume ur-keer. Taase **ba'as-de** raks wu ken be un nò, wu nòm ur-cikt. ¹⁴ Remen a sengu tu nò m-sheer gung gung be-de Shir bò a ro m-nòm ur-takan à, har ur-kom, bò a he m-warag kang-o gaan un **Kiristi** nē à. ¹⁵ A geneg be-de un Ma-to Shir, a zee,

"Caane, urege nò hogute cor-o Shir,
nò jar-o jar nò nom cikt-de ur-hur,

bò tat-ne nò nē ine me zang á."§

¹⁶ Barag nò ur-bon nē nē ma-to un ká hun-ne ye: Ka hun-ne ye hogute Ma-to Shir, ye hyanag rem-se ut-hyat da-o **Mosa** rwuntu ye dak-o o-**Masar** à, myet un kaane nē, ye tuku to o-cin. ¹⁷ Shir nomog us-ryaab un ye nē hak-ur kwooz-ut yoor [40], komo ye nomute wu koob-de o-dorotte ye maruru n-te o-dakar. ¹⁸ Ká hun-ne ye yage Ma-to Shir remen koob-de o-dorotte, Shir tondu tu ye un ryaab-qs un wu. Yea tuw be-de un wuwe-de un wu á.* ¹⁹ Te nepste ká hun-ne ye kum m-cow be-de un ká wuwe-de á, remen koob-de un sheer-mo un ye be-de Shir.

Bqr-qs nass

*Swor o-nu o ur-wuwe
remen hun-ne ye Shir*

¹ Har caane swor o-nu o Shir o m-cow ur-wuwe de Shir ro kon. Se a nom nò cēen, untaase wu ken wu be-ur nò, wu taage m-cow un ká wuwe-de. ² A hogussute ko'ot un **Ma-to m-Rerem** to Shir bò a ruru ye ka à. Amba ka hoge-mo ye hoge à, mo gu ye á, remen ye sheer un ka ma-to ye hoge á. ³ Komo, na ye shere à cot, a he m-cow un ká wuwe-de. Untun bò Shir zee à,

"Um tondu tu ye un ryaab-qs re.

'Yea tuw wuwe un de á.' **

Shir un zee kaane kò de wu be'este wu komoste senge-mo un wu cin da-de wu nome koyan à. ⁴ Un de ken be-de de un Ma-to Shir, Shir nomog ut-ma, ma-to un **Ho-de ur-Wuwe**, wu zee, "Ho-ur ata'yoore-de, Shir wuwe be-de un senge-mo un wu mo wu nome à kap."† ⁵ A karuntussute komo be-de wu zee kaane à,

"Yea tuw wuwe un de á, de um ro zongsutu ye,

§ **Bqr-qs tet:15** 3:15 Hyen komo: Bng 95:7-8 (ut-Girik). * **Bqr-qs tet:18**

3:16-18 Hyen komo: Qog 14:1-35. * **Bqr-qs nass:3** 4:3 Hyen komo: Bng 95:11. † **Bqr-qs nass:4** 4:4 Hyen komo: Taka 2:2.

ye wuwute á."‡

6 Wuwe-de Shir ro kon remen hun-ne tɔwut, amba ka ye takne m-hoge un **Ma-to m-Rerem** to Shir à, ye kum ka wuwu-de á remen koob-de o-dorotte un ma-to ye hoge à.

7 Shir este o ken da-o o m-cow be-de un wuwu-de un wu, komo ka da-o caane o. N-ga n-ga, wu rurute **Dawuda** wu do swor un ka nu-o, bo um ro zeege à, "Caane, urege no hogute cor-o Shir,

no jar-o jar no nom cikt-de ur-hur á."§

8 Urege Josuwa ro ya'ag hun-ne ur-wuwe, Shir roa do m-tan un de ken **Ho-de ur-Wuwe** de á.*† 9 Har m-moka de de ken wuwu-de kuste essesse de hun-ne ye Shir hette m-wuwe à, bo Shir wuwe ho-ur ata'yoore-de à. 10 Kowan wu cowe un ka wuwu-de, wua wuwe be-de un senge-mo un wu, bo Shir wuwu da-o wu kome nom un hono o-dak à.‡ 11 A sengu no a tɔwut no un ka wuwu-de. Taase wu ken wu taage m-cow remen koob-de un dorotte-o un wu, bo ye ka taage m-cow à.

12 Remen Ma-to Shir to ro un hoog ne. To ro m-wons ne. To ro m-senge untun o-magay o m-rye jit-ur-jit. Untun magay-o ro m-caat ur-ap ut-caar ne, o kutu na rii-yo ro n-me na à, ka bo-o Ma-to Shir ro m-cow un hur-de un net, to kutu na barag-ɔs na se ur-bon un se un ba ur-bon ne. 13 Yatt-yo ro wukusse be-de Shir á. Ko yo ke rii-yo cas o yo ro be-de un wu, komo a ruru wu myet yo a nome à.

Yeso caari-wu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir

14 A un caari-wu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, wu ha'e re n-Ton à, wu wu ro Yeso **Wa-wu Shir**. Remen kaane yage a bupt sher-m na ut-kom ut-voor to a rotte à. 15 Wu wu ro un hyan un 'won un na be-de un koob-de un beeb-ur na. Remen yan á, da-de wu she'ete she'et-de un net hono o-dak à, a ro megerte Yeso un ko yo ke rii-yo bo a ro na ut-meger à, amba wu nom **ur-ba'as** á. 16 Yage a heet no sasa be-de un kwuur-de un yar-mo Shir, remen a kumut ur-'won komo a kum yar-mo Shir mo he na m-gu da-o a ro m-swɔ ur-koob à.

Bɔr-ɔs taan

Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir

‡ **Bɔr-ɔs nass:5** 4:5 Hyen komo: Bɔng 95:11. § **Bɔr-ɔs nass:7** 4:7 Hyen komo: Bɔng 95:7-8 (ut-Girik). * **Bɔr-ɔs nass:8** 4:8 Josuwa wu teke hun-ne ye o-Isra o-cow ha-mo un dak-o Shir swore ye o-nu à. Dawuda cepuru ka ma-to untun hak-ɔs zungu-ɔs nass [400] m-jim, bo un cow-mo ye un ka dak-o. † **Bɔr-ɔs nass:8** 4:8 Hyen komo: Kara 31:7; Josu 22:4. ‡ **Bɔr-ɔs nass:10** 4:10 Hyen komo: Taka 2:2.

¹ Kō wū ke ko-Gwōmo-wū un kōn-se Shir, a wū m-daag be-de un or un wū ne sēk-ye. Wū sugutē wan-heet m-yar, ur-**seke** ne tō un hun-ne be-de Shir remen **ba'as-to** un ye. ² Komo un cen wū untu nōmē net-wū à, wūa hoks ur-she'et un hun-ne raag-ne ne un ya-ut-**ba'as** ne un bu-yo gwugwer-mō ur-hi mō un wū. Remen wū un cen wū, wūa hoks m-he. ³ Remen kaane, se wū nomoste ur-**seke** remen hun-ne, komo wū nomo hi un de un wū.*

⁴ Komo yatt-wū he m-dege un hi un de un wū m-sēk wū waragte Wan-co be-tō un Gwōmo-ne ye un kōn-se Shir á. Se wū Shir aage à, bō wū aage **Haruna** n-ga wū waragte Wan-co be-tō un Gwōmo-ne ye un kōn-se Shir à.† ⁵ Kaane o komo **Kiristi** wū dege hi un de un wū m-seps, remen wū waragte ko-Gwōmo-wū un kōn-se Shir á. Shir daage wū. Shir zēeg wū,
“Wō Wà re wū.

Caane um waragte Tato ru.”‡

⁶ Shir zēerū wū un de ken be-de komo,
“Wō ko-wan-**Cow un kōn-se Shir** wū, wū un ba m-ta.
Wō rō untun **Markisadik**.”§

⁷ Da-de Yēso ro'e un hōno o-dak à, wū kōnog us-kōn deen har us-'wōn m-yish m-yish be-de Shir wan-gwōmo-tō un gwū be-de m-mar. Shir hogurū wū remen sēk-mō Yēso ya'u wū à, komo wū nomote Shir o-dōrotte.* ⁸ Kō de Yēso rotte **Wà-wū Shir** à, wū yooste nōm o-dōrotte be-de Shir be-de un kōob-de wū swō à. ⁹ Swō ur-kōob rwo'og Yēso wū shiig hond hond, komo m-mōka wūa hoks m-gu un myet ye nōmu wū o-dōrotte à, har da-o ba m-ta. ¹⁰ Shir un daag wū ko-Gwōmo-wū un kōn-se Shir untun **Markisadik**.

A nak yan-yage un dore un Yēso ut-to

¹¹ Tē un rii ne deen yo tē he m-zēeg mōsse un ka ma-tō ne à, amba tō rō us-nū ne a rurute nō bō tō rō à remen nōtt hōr-mō nap un rii á. ¹² Cin ya ca á, nō un dor Yēso har m-mōka, wooste nō senge yoose un ye ken. Kap un kaane ne, nō un cōnog wū he nō m-yoose rem-se yan-dor pu-ye rō m-yoos be-de un Ma-tō Shir à. Nō untun yan-yaar ye, ye rō m-swō m-yow à, yea hoks m-re ut-ga á. ¹³ O nepste wan-yaar shi á, remen de-de wū rō m-su cot. Wan-dor Yēso shi á urege wū nap nōm un kashi rii á.† ¹⁴ Rii-yo m-re yo m-'hwo'ogon yo un ye bō'ose à yo. Kaane o komo yoos-de un rem-us gōs-se se un **Kiristi**, se ma ye bō'ose be-de un **Kukt-o Shir** ye cot,

* **Bqr-qs taan:3** 5:3 Hyen komo: Rewi 9:7. † **Bqr-qs taan:4** 5:4 Hyen komo:

Rwūū 28:1. ‡ **Bqr-qs taan:5** 5:5 Hyen komo: Bōng 2:7. § **Bqr-qs taan:6**

5:6 Hyen komo: Bōng 110:4. * **Bqr-qs taan:7** 5:7 Hyen komo: Mati 26:36-46;

Mark 14:32-42; Ruka 22:39-46. † **Bqr-qs taan:13** 5:12-13 Hyen komo: 1Kor

3:2.

ye rō m-senge mō un nap rii-yo ūr-bon un yo un ba ūr-bon
ņe, komo ye nōm kashi un rii.

Bōr-ūs cind

¹ Tō remen kaane, nō ma'as bō un yoos-de a yoosu nō
da-de nō waktuņe be-de Shir á. Dēk nō yoos-de nō hette
m-bō'ose à.

Nō yage muut un rem-se o-hwaa se rō un hante m-mar à,
Shēr nō be-de Shir. ² Nō nepste ma-tō un:

Yo'os un net n-te m-hō ne, un
Hwō ūt-kom ne un hi-de un net, un
Ine-mō margan-ņe ne, un
Piish ūt-ma ne tō ba m-ta.

³ Yage a bo'osutū nō, ūrege Shir zēeg.

⁴⁻⁶ Ka ye shere be-de Shir à, ka da-de ye 'yarurū yo Yešo
nōmū ye à n-ton o-kan, yeā hōks m-waktuņe be-de Shir
komo á, ra nōme á.

Ka ye nape nip-o Shir à,

Ka ye rake yar-mō un Tōn-o shir n-me un Ma-tō un Shir
à,

Komo ye gokste wōng-de un ye de **Kukt-o Shir**, un beeb-
de a he ye m-'ya à, n-me un hōog-o roone à,
yeā hōks m-waktuņe be-de Shir komo á. Yeā hōks m-
waktuņe komo á, remen ye 'yarag Yešo ūr-seke de un wū
ne. Ye rō untun ká hun-ņe, ye kame Yešo ton-o ce à. Ye rō
untun ká hun-ņe, ye yo'oge Yešo be-de hun-ņe komo à.

⁷ Kem-o a m-he hond hond à, o rō m-muse o-dak, yan-
tōm goorū ūr-go. Ye gwowurū tōm, a kumurū rii-yo m-re
be-de un wū gwowe o-kat à. Shir rō m-rwunte o-kwum un
ka kat-o.

⁸ Amba ūrege dak-o rō m-pōt un yokor un tō-tō un wō ne,
yatt rii-yo o he m-kum be-de un o á. Shir rō un ma-tō un
huū ka kat-o nu-o yo-o. Ūr-kōm, komo tuks-mō a he o.*

⁹ Or re ne, kō te rurū nō ūt-ma untun tō kà, te nepste nō
m-nōm un ka rem-se ūr-bon se hun-ņe rō m-nōm à da-o ye
kume gwū-o Shir. ¹⁰ Taase nō zee Shir rō m-was un senge-m
nō ne á. Wū rō m-was un mō ne. Wūa top kō wū ke net-wū
senge-mō un wū. Nō ye rō m-was un wū ne à, nō ye kutū
wū m-was be-de un yan-dor ye un wū à. Har m-mōka nō
rō ye m-gu. ¹¹ Rii-yo te cone à, kō wū ke wan-gaan nō wū,
wū senge go un ká senge-mō har a woot hō-de Shir. A kum
rii-yo a o-saktō à be-de wū. ¹² Nō nōm m-zar á. Dorū nō
bū-yo un ye bope Ma-tō Shir à. Bō ye bope tō à, ye mō'urū
ūr-hur be-de un wū, har wū shoosurū ye rii-yo wū zee ye à.

* Bōr-ūs cind:8 6:8 Hyen komo: Taka 3:17-18.

Shir a shoos yo wu zee à

¹³ Yatt-wu jiiſhe Shir á, un kaane wu swore o-nu un **Ibrahi**. Wu tonduru un jin-de un wu, ¹⁴ bo wu zee **Ibrahi**, “Me, Shir, jip man huw wo nu so-ye. Um 'ye wo yakar deen.”† ¹⁵ Kaane o, bo **Ibrahi** mo'e hur-de un wu à, Shir ya'asuru wu yo wu swore o-nu wua kum à.

¹⁶ Urege wu ken conog wu hongse sunemo ut-ma, ye ro m-tond un jin-de un wu jiiſhe ye à. ¹⁷ Ka ye roa goks yo wu swore o-nu à, Shir un con ye nept unze wu à kuse á, remen kaane wu dooru m-tond un ka sworu nu-o. ¹⁸ Shir ro m-rwor ut-bo á! Remen kaane tond-o un wu un swooru nu-o un wu ne yatt-wu he to m-shakt á. A teere o-rek ha-mo be-de Shir **Wan-Gwu** à. M-moka tond-o un wu un swooru nu-o un wu ne, a 'ye na jaab-o ut-men a bupt ka sakt-o, o ro be-ur na à. ¹⁹ Ka sakt-o ya o ro untun kashi o-hu, yo ur-beeb, komo o na m-cow n-me ur-hur. Sakt-o na caate ka gund-o sane depi-o Shir à, har o heet na n-me un be-de jiiſhe ba m-kukop à.‡ ²⁰ Yeso be'estu na m-wo kane, komo wu un cow un sugu-ur na. Wu ro komo ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu un ba m-ta untun **Markisadik**.§

Bɔr-ɔs ta'yoor*Wan-Cow un kon-se Shir*

¹ **Markisadik** ko-Gwomo-wu un bo-o o-Sarem wu ro'e. Wu ro wan-**Cow un kon-se Shir** o jiiſhe à. Da-o **Ibrahi** ro'e m-jo'on so ur-gun à de a hote gwomo-ne à, **Markisadik** gontu **Ibrahi**, wu huuru **Ibrahi** nu-o ur-bon. ² **Ibrahi** ya'asuru wu ur-gwuug de un rem-se wu jo'onte so ur-gun à. Wu hussuru rii gaan be-de un op un ko yo ke rii-yo wu kumne à, wu ya'asuru wu. Jin-de un wu ur-takan de ro, “Ko-Gwomo Kashi,” tomso ne “Ko-Gwomo-wu o-Sarem,” de ro “Ko-Gwomo-wu un Gwugwu-mo ur-Hur.”* ³ Wutt o-tato á. Wutt o-inu á. A napu ne baag-o un wu á. A napu ne hode a mate wu á. Komo a nap hode wu mare á. Wu waragte untun Yeso **Wà-wu Shir**, wan-**Cow un kon-se Shir** wu un ba m-ta.

⁴ War no go un gos-to un wu, har tato na **Ibrahi** ya'aste wu o-gaan be-de un op un rem-se ur-gun! ⁵ Ye ka yan-konse Shir ye, yakar **Rewi**, **karamsa-o Mosa** zeeg yea ma'as un goks o-gaan be-de un op be-to un hun-ne, or un ye ne, ko de rotte kap mo un ye yakar **Ibrahi** ye à.† ⁶ Ko de, **Markisadik** ro baag-o gaan un **Rewi** ne á, amba wu gokste o-gaan be-de

† **Bɔr-ɔs cind:14** 6:14 Hyen komo: Taka 22:16-17. ‡ **Bɔr-ɔs cind:19** 6:19 Hyen komo: Rewi 16:2. § **Bɔr-ɔs cind:20** 6:20 Hyen komo: Bong 110:4.

* **Bɔr-ɔs ta'yoor:2** 7:1-2 Hyen komo: Taka 14:17-20. † **Bɔr-ɔs ta'yoor:5** 7:5 Hyen komo: Qog 18:21.

op be-ur **Ibrahi**, har **Markisadik** huuru **Ibrahi** nu-o sɔ-ɔ, **Ibrahi** wu Shir swore o-nu un wu ne à. ⁷ Kowan torusse nu unze net-wu hu'e wu ken nu-o sɔ-ɔ à, jiište ka wu a hu'e nu-o sɔ-ɔ à ut-gos.

⁸ Myet kowan kɔn-se Shir a mer, amba ye rɔ m-goks o-gaan be-de un op be-de un hun-ne, **Markisadik** wu cot gokse o-gaan be-de op komo wu rɔ un mar á. Komo Ma-tɔ Shir yoosutu na wu rɔ un hoog ne. ⁹⁻¹⁰ Kɔ bɔ **Ibrahi** ya'aste **Markisadik** o-gaan be-de un op à, da-de wu jo'one ur-gun à, cin a ro makt **Rewi** á. Kap un kaane ne sa o zee **Rewi** a ya'ase ka gaan-yo be-de un op, wu wu yakar-ye un wu rɔ m-goks o-gaan be-de un op, myet un kaane ne, **Rewi** rɔ n-me un wur-o **Ibrahi** ko-ya-n-ga-ye-wu un wu da-ɔ **Markisadik** gonte wu à.

Yeso untun Markisadik

¹¹ Kɔ de **karamsa**-o **Mosa** zette se un baag-o **Rewi** a he, kum un wan-**Cɔw un kɔn-se Shir** à, ye hoks muut un net kashi hond hond á. Remen kaane se a kumug wu ken wan-**Cɔw un kɔn-se Shir** wu untun **Markisadik**, otte wu ken wu sɔ un baag-o **Haruna**. ¹² Urege a kumug sek-wu pu-wu wan-**Cɔw un kɔn-se Shir** pu-wu, ka da-ɔ **karamsa**-o he m-barme. ¹³ Yeso wu a un ma-tɔ un wu m-moka à, yatt-wu take nom un guw-mɔ un **seke**-de o-**hana** un baag-o un wu á. ¹⁴ Kowan nepste Wan-Koyan na un baag-o **Yahuda**-ne ɔ a mate wu. Da-de **Mosa** ro'e m-rure un Ibra-ne ma-tɔ un yan-**Cɔw un kɔn-se Shir** à, wu tan baag-o **Yahuda** á, remen a un daag un yan-**Cɔw un kɔn-se Shir** un ka baag-o á.

¹⁵ Myet tɔ ka ma-tɔ rɔ m-rwuun cas, da-ɔ a dege wu ken wu untun **Markisadik**, wu waragte wan-**Cɔw un kɔn-se Shir**. ¹⁶ A sagab Yeso wan-**Cɔw un kɔn-se Shir** ba remen **karamsa**-o nomog ma-tɔ un baag-o un wu á, amba Shir un sagab wu remen hoog-o un wu ɔ m-ta ɔ á. ¹⁷ Kaa a gene be-tɔ un Ma-tɔ Shir, a zee,

“Wɔ wan-**Cɔw un kɔn-se Shir** wu un ba m-ta.

Wɔ rɔ untun **Markisadik**.”‡

¹⁸ A esste ká **karamsa**-o n-ga ɔ n-riib ɔ ka, remen ot m-wons á, komo ɔ waragte hwaa. ¹⁹ Ká **karamsa**-o hoksɔ ne muut un net kashi hond hond be-de Shir á. Remen kaane ne, Shir nomuru na cɔw-yo o-dish yo jiište ur-bon à, komo yo he na m-muut yow yow un Shir ne.

²⁰⁻²¹ Shir un hi-de un wu tɔndte, da-ɔ wu daage Yeso wan-**Cɔw un kɔn-se Shir** à. Amba wu tak m-tɔnd da-de a daage ye ken yan-**Cɔw un kɔn-se Shir** á. Ka ma-tɔ wu tɔnde à tɔ rɔ:

‡ **Bor-ɔs ta'voor:17** 7:17 Hyen komo: Bɔng 110:4.

"Me, Yawe, un tɔndte,
man wakse ne ma-ut re á.

'Wɔ wan-**Cow un kɔn-se Shir** wu un ba m-ta wu.' "§

²² Remen tɔnd-ɔ Shir tɔnde à, ɔ rwo'e Yeso waragte esunte de un shoos un ká ma-to, to jiiشه ur-bon à.

²³ Yan-**Cow un kɔn-se Shir**, yakar **Rewi**, ye ro ut-moor ne remen mar-m weneg ye m-she'et deen be-de un senge-mo un ye. ²⁴ Yeso ro m-mar á. Remen kaane, senge-mo un wu mo un wan-**Cow un kɔn-se Shir** mo un ba m-ta. ²⁵ Remen kaane, wua hoks ca un ko de ke ho-de ne, gu un ye ro m-hyokne yow yow be-de Shir un raag-ɔ un wu à, remen wu ro un hoog ne ɔ ba m-ta, wu ro komo m-ha co be-de un kɔn-se Shir remen ye.

²⁶ Gon ka ko-Gwomo-wu un kɔn-se Shir wu, wu a m-hoob, wu ro ba m-kukop à, ba un rii-yo ut-reeb, ba **ur-ba'as**, Shir huste wu un hon remen wut **ur-ba'as** á be-de un **ya-ur-ba'as**. Shir ya'aste Yeso m-sek arge ko yo ke rii-yo n-Ton shir. ²⁷ Wu ba untun ka Gwomo-ne ye un kɔn-se Shir ye, wu ro á. Ye un hoob-ɔ, ye ma'aste un **seke ur-seke** ko de ke ho-de. Ye **seke** de ma un ye **seke**-de **ur-ba'as** de, ka da-de ye **seketete** de un **ba'as-to** un hun-ne. Amba wu un **seke** de ma un wu **seke**-de o-gaan cot, da-ɔ wu ya'ase hi un de un wu à.* ²⁸ **Karamsa-o Mosa** zeeg, a deeg net be-to un or un wu un hun-ne yan-koob-de ur-beeb remen ut-**ba'as**. A ya'as wu ko-Gwomo-wu un kɔn-se Shir. Amba un bu-yo un ka tɔnd-ɔ, ɔ woone un jim-de un ka **karamsa-ɔ** à, ɔ zeeg a deeg **Wà-wu Shir**, wu Shir muute shiishe hond hond à, har da-ɔ ba m-ta.

Bɔr-us eer

*Yeso wu ro na ko-Gwomo
be-de un kɔn-se Shir*

¹ 'Wup-de un ma-ut na de ro a ro un ko-Gwomo-wu un kɔn-se Shir ne, wu ro tara un be-de ut-gwomo n-riib ɔ Shir Wa-ut-Hyat n-Ton shir à.* ² Kane wu ro m-nom un senge-mo un wu mo un kɔn-se Shir un depi-ɔ o-nip ɔ Wan-Koyan nome à, yanze un depi-ɔ hun-ne nome á.

³ Bɔ Shir cone ko wu ke ko-Gwomo-wu un kɔn-se Shir, wu 'ye m-yar ut-**seke** ne à. Wu ma na ko-Gwomo-wu gos-wu un cen wu se wu **seketete** yo ken rii-yo. ⁴ A ro zeeg Yeso ro un kà hono o-dak ɔ, wu roa warag wan-**Cow un kɔn-se Shir** á, ko hiin, remen yan-**Cow un kɔn-se Shir** ro kɔn ye ro un

§ **Bɔr-us ta'yoor:20-21** 7:20-21 Hyen komo: Bɔng 110:4. * **Bɔr-us ta'yoor:27**

7:27 Hyen komo: Rewi 9:7. * **Bɔr-us eer:1** 8:1 Hyen komo: Bɔng 110:1.

heet ʋn yar-mo ʋn hun-ŋe bo **karamsa**-o **Mosa** zee a nom à. ⁵ Senge-mo ye rotte à horomte-o ʋn sha-mo ʋn rem-se ro n-ton à, o rwo'e Shir keweste **Mosa** da-o wu ro ʋn zonge-to wu meet depi-o ʋn kon-se Shir à. Ka da-o Shir kewsu wu, Shir zee, "Nom ceen, o nom koyan bo ʋm kutu wo n-ton ʋn ka Haag-o à."† ⁶ Amba m-moka Yeso caari-wu ʋn ko-wan-co be-de ʋn Gwomo-ŋe ye ʋn kon-se Shir na. Shir ya'aste wu senge-mo jiiŋe ka mo ye nome m-guw be-de ʋn **karamsa**-ut ut à, remen wu hongsu na ʋn ess ut-ma ʋn Shir ne. Yo jiiŋe à ʋn bu-yo ʋn swooru o-nu, o jiiŋe à.

⁷ A ro zeege a hyanag yo-mo ʋn ka ess ut-ma to ur-takan to á, a roa do ess ut-ma o-ayoore-o á. ⁸ Shir hyanuru m-yo mo ʋn hun-ne,

"Yawe zee, 'Da-o roon o ʋm hette ja'as
 ʋn ess ʋn ma-ut pu-to,
 ʋn hun-ŋe ye ʋn baag-to o-**Isra**-ne,‡
 ʋn hun-ŋe ye ʋn baag-to o-**Yahuda**-ne.§

⁹ Ba go ʋn ka ess ut-ma ut-ut to,
 to ʋm nome ʋn tat-ŋe ʋn ye ne,
 da-o ʋm nakne ye ʋn kom-ut re,
 ʋm rwuntutu ye ʋn dak-o o-**Masar** á.

Bo ye wasse ʋn ka ess ut-ma to ne á,
 o hante ʋm tukutu ye o-cin.

Yawe zee, ¹⁰ amba m-moka ʋm russute hun-ŋe ye o-**Isra**,
 To ka ro ess ʋn ma-ut re ut-pu to:

Yawe zee da-o roon,
 man ru **karamsa**-ut re n-me men-to ʋn ye.

Man gen to komo ʋn hur-de ʋn ye.

Man warag Shir o ʋn ye,
 ye komo yea warag hun-ŋe re.

¹¹ Yatt-wu he yoose ʋn kowan á.

Yatt-wu he zee ʋn or ʋn wu, "Nep Yawe" á.

Remen ʋn yakar ʋn sek-ye ne,
 kowan wua nep me.

¹² Man hyen 'won-de ʋn ye,
 ʋm sokse ye **ba'as-to** ʋn ye.

Man do m-baks ʋn to ne á.' **

¹³ Da-o Shir cepe ma-to ʋn ess ut-ma ut-pu to à, wu muutte o ka o ur-takan o-wutum. Komo bo ʋn rii-yo ro untun yo n-ga à, yo ro komo m-wutme à, yoa tees ba m-jime.

† **Bor-ʋs eer:5** 8:5 Hyen komo: Rwu 25:40; 26:30. ‡ **Bor-ʋs eer:8** 8:8 Baag-ut o-Isra ro baag-ut op huse baag-o Banyamin ʋn baag-o Yahuda ne.

§ **Bor-ʋs eer:8** 8:8 Baag-ut o-Yahuda ro baag-o Banyamin ʋn baag-o Yahuda

ne. * **Bor-ʋs eer:12** 8:8-12 Hyen komo: Irm 31:31-34 (ut-Girik).

Bor-ʉs jero

Depi-de n-dak untun kuke-o Shir n-Ton

¹ Ma-to Shir esse ʉr-takan un hun-ŋe ye o-**Isra**-ŋe à, to ro **karamsa**-to kute hun-ŋe bo ye he ʉr-kwukt be-de Shir à. Un depi-de a hette ʉr-kwukt be-de Shir kanə o-dak à. ² Be-de a takne m-cow un ka depi-de à, a de m-zee, “Be-de Shir, de un ba m-kukop.” Komo a este ʉr-pitirra, o-teebur ne, ut-burodi ne to ye esse remen Shir à.* ³ A pyese o-gund, o a purugte ka depi-o à, kur-o ayoore-o, a de m-zee, “Be-de Shir de jiiŋe ba m-kukop à.”†

⁴ N-me un ka kur-o rem-ʉs yoor ro kon: **hana**-o o-zinariya (o atte m-tuks un nɔw-mo m-shi'igin à), ka **ba-o un ess ut-ma**, o a hokke un zinariya à. Rem-ʉs tet ro kon n-me un ka ba-o:

Yo ro tur-de o-zinariya (de un ess un rii-yo m-re, yo Shir ya'as ye n-ga o-kot à, yo a m-zee *o-Mana* à),

Un ko-o **Haruna** ne (yo ro un rwunte ut-mok à),

Ut-ta'ar ne to Shir genute ye ka **karamsa**-to à.‡

⁵ N-ton un ka ba-o a maag sha-mo un **yan-tom-ye Shir** ye a m-zee *Cerebim* à. Ye ro m-seps un Shir à, ye ro un 'ya m-wuwur be-de un she'et-de ʉr-'won. Amba m-moka kaane a hoks cep ut-ma cas un ka ma-to á.§

⁶ Bo ye komte seebse un ka rem-se à, yan-**Cow un kon-se Shir** ma'asuru m-cow ʉr-ho bi n-me un ka kur-o ʉr-takan o, ye nomot senge-mo un ye.* ⁷ Amba kur-o ayoore-o, yatt-wu ro m-cow un o á, se ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un hon-de un wu. Cow-mo un wu ne gaan-o cot un hak-o gaan. Da-o wu ine m-cow, ye panuru ʉr-gut, wu cowuru un hyo-mo un de ne, wu kapruru m-hyo, wu konuru Shir remen **ba'as-de** un hi un de un wu, un to un hun-ŋe ne, to ye nome Shir ba ye un nap á.† ⁸ **Kukt-o Shir** yoosutu na cas unze bu-yo m-cow n-me un “Be-de Shir de jiiŋe ba m-kukop à” a seneste de cin n-ga urege de ka depi-de ʉr-takan de ro'osuturu eso.

⁹ Myet ka depi-o, ya o ro untun sha-mo ut-ma be-ur na m-moka, o kutu na unze yar-m na un **seke-ur** na ne to a m-ya'as à, to bo'os so'os un hur-de un yan-kwukte un Shir be-de **ur-ba'as** cas cas á. ¹⁰ To ka ma-to m-re to m-swɔ ne, un soso'os ne gos-ʉs go, to hun-ŋe 'wosse à. Ka rem-se komo

* **Bor-ʉs jero:2** 9:2 Hyen komo: Rwuu 26:1-30; 25:31-40; 25:23-30. † **Bor-ʉs jero:3** 9:3 Hyen komo: Rwuu 26:31-33. ‡ **Bor-ʉs jero:4** 9:4 Hyen komo: Rwuu 30:1-6; 25:10-16; 16:33; Qog 17:8-10; Rwuu 25:16; Kara 10:3-5. § **Bor-ʉs jero:5** 9:5 Hyen komo: Rwuu 25:18-22. *

* **Bor-ʉs jero:6** 9:6 Hyen komo: Qog 18:2-6. † **Bor-ʉs jero:7** 9:7 Hyen komo: Rewi 16:2-34.

jiind-ɔ o-wur ɔ, ɔ a senge m-nom cin ba a ro hantute jama-ur pu-de à.

Hyó-m Kiristi

¹¹ Amba m-moka **Kiristi**, regussute wu heesunte. Wu ro ko-Gwomo-wu jiiŋe à be-to un yan-kon-se Shir, un rem-se ur-bon se haane à. Komo wu cowog be-de un ka depi-ɔ jiiŋe à ba ur-reeb n-Ton, hun-ŋe nome ɔ á, komo un ka dak-ɔ a nome ɔ á. ¹² **Kiristi** cowog so o-gaan cot “Be-de un Shir de jiiŋe ba m-kuƙop à,” komo wu rurug na be-de **ur-ba'as** har da-ɔ ba m-ta. Wu un nom kaane bo wu ya'ase mo ma un wu hyó-mo à, otte hyó-mo un gwoor un mo un marikki-ŋe à.

¹³ Un **karamsa-o Mosa**, hyó-mo un gwoor un mo un gwon-ŋe ye un na un cow-mo un so-ŋe ye un na-ŋe mo a kapre hun-ŋe à, moa hoks muut un hun-ŋe ya-m-kuƙop, ye warag yan-ba-m-kuƙop un wur-to un ye.† ¹⁴ Nom no ʉs-barag, hyó-m Yeso **Kiristi** argte hyó-mo ut-gut! Hyó-mo un wu moa so'os ri'in-to **ur-ba'as** un hur-ur na be-de un nom un rem-se o-hwaa se ro m-hante m-mar à. Wu un nom kaane remen a nomote Shir ɔ un hoog, m-guw. Yeso **seke** Shir hi un de un wu kashi **ur-seke** komo remen **ba'as-ut** na. Wu nom kaane un gwu-ɔ un Kukt-ɔ ba m-ta.

¹⁵ Remen kaane, Yeso ro wan-hongse un hun-ŋe un Shir ne be-de un ess ut-ma to Shir swore o-nu un hun-ŋe ne o-pu ɔ à. M-moka ye ka ye Shir aage à, yea kum cim-yo ba m-ta, yo Shir nomu ye ut-ma à. Remen Yeso marag wu rurut ye be-de un swo ur-koob de un **ba'as-to** ye nome un ess ut-ma to ur-takan à.

¹⁶⁻¹⁷ Net-wu gene o-takurda à, wu ro m-rwo un jin-to un hun-ŋe ye he m-re un cim-yo un wu à wu mere. Yea dek ka cim-yo cin wu ro un hoog ne á. Se wu marag, ye dekuru cim-yo un wu. Urege ka net-wu ro un hoog ne, ka takurda-ɔ sa o zee hwaa ɔ ro, amba wu mere a wassuru un ɔ ne.

¹⁸ ɔ rwo'e ess ut-ma to ur-takan to nomte ur-beeb á, se da-ɔ a wuuse m-hyó à. ¹⁹ Bo **Mosa** russute hun-ŋe kap **karamsa-to** Shir ya'ase ye à, wu ibinuru m-ho, wu weret hyó-mo un marikki un mo un gwoor ne. Bo wu werte m-hyó à, wu satnuru ya o-jet yo o-zoppa, wu mossuru un gwere-o o-jaas yo ne, wu kapruru ka takurda-ɔ o-**karamsa** ɔ, un hun-ŋe ne kap m-hyó m-ho ne. ²⁰ Bo wu kaparte m-hyó à, wu zeeru, “Hyó-mo ka mo un este ut-ma un no ne, to Shir ruru no, no dorute à.”§ ²¹ Kaane ɔ komo, wu kapruru ka depi-ɔ ɔ a shere à, un saw-to ro n-me ne à, to ye ro m-mure

† **Bor-ʉs jero:13** 9:13 Hyen komo: Rewi 16:15-16; Qog 19:9,17-19. § **Bor-ʉs jero:20** 9:19-20 Hyen komo: Rwuu 24:6-8.

be-de ʉn bɔngɔn-de Shir à.* ²² Nip-o, be-de ʉn **karamsa-o Mosa**, sa o zee kɔ yo ke rii-yo m-hyó a ro yo m-so'os, remen wʉʉs m-hyó rokne á, soks **ur-ba'as** rɔ kɔn á.†

Seke-ʉr Kiristi sokste ʉt-ba'as

²³ Ro ʉr-bon ne, a so'os rem-se ʉn hono o-dak ʉr-**seke** remen se sha-mɔ temb mɔ ʉn rem-se n-Tɔn shir, amba rem-se n-Tɔn shir ʉn hi ʉn de ʉn se, se a so'oste se ʉt-**seke**, tɔ jiishe tɔ n-ga à.

²⁴ Remen **Kiristi** wʉ cɔw be-de ʉn depi-o hun-ne ma'e ʉn kom-tɔ ʉn ye, o rɔ sha-mɔ ʉn o n-Tɔn á. Amba wʉ Haag n-Tɔn shir komo, m-mɔka wʉ rɔ be-de Shir remen wʉ guut na. ²⁵ Ko-Gwomo-wʉ ʉn kɔn-se Shir wʉ ʉn **Yahuda-ne** rɔ m-cɔw "Be-de Shir de jiishe ba m-kukɔp à" ko o ke hak-o m-hyó ne mɔ ʉr-gut. Amba Yeso wʉ cɔw n-Tɔn shir remen wʉ sekuté hi ʉn de ʉn wʉ bim-m-bim á. ²⁶ ʉrege se a nomog kaane, wʉ roa senge m-mar bim-m-bim, cin da-o a nome hono o-dak à. Amba, ay, wʉ ʉn haan sɔ o-gaan cot, bɔ ʉn ka da-o kom-de ka. Wʉ huste beeb-de **ur-ba'as** har da-o ba m-ta ʉn bu-yo ʉn **seke**-de ʉn hi-de ʉn wʉ har m-mar rem na.

²⁷ A hwoonte mar-mɔ ʉn net o-gaan cot. Komo ʉn ra-o m-mar se piish ʉt-ma. ²⁸ Kaane o komo Yeso **Kiristi** ya'ase hi ʉn de ʉn wʉ sɔ o-gaan remen wʉ dekt **ba'as-to** ʉn hun-ne deen. Wʉa do m-muun, se de yanze remen wʉ doot dek ʉn **ba'as-to** ʉn hun-ne komo á, amba remen wʉ guut hun-ne ye ʉn wʉ ye rɔ ʉn 'er-de ʉn muun-mɔ ʉn wʉ à.‡

Bɔr-ʉs op

Seke-ʉr Kiristi, sɔ o-gaan o cot

¹ **Karamsa-to** Shir ya'ase **Mosa** à, ya tɔ rɔ untun horomte-o ʉn rem-se ʉr-bon se roone à. Ká horomte-o, o rɔ ka rem-se ʉr-bon se hi ʉn de ʉn se á. Yo hante kaane à, yo rɔ, remen o sokse hun-ne **ba'as-to** ʉn ye ʉn bu-yo ʉr-**seke** ho-ʉr bi kɔ o ke hak-o á. Ká **seke-to** tɔ rɔ m-muut ʉn ya-ʉr-kwukt be-de Shir, ba **ur-ba'as** cas cas á. ² Ká **seke-to**, tɔ rotte ʉr-beeb ne tɔ so'oste hur-de ʉn net, a roa ma'as ʉt-**seke** kɔ o ke hak-o, remen ya-ʉt-**ba'as** á. Ba'as-to ʉn ye tɔ roa do ye m-su'e á.

³⁻⁴ Amba myet ʉn kaane ne, hyó-mɔ ʉn yege-gwon-ne gwon-ne ye ʉn na, ʉn yege-gwoor ne a hoks so'os **ur-ba'as** á. Amba o rɔ ʉn bakse ʉn hun-ne **ba'as-to** ʉn ye kɔ o ke hak-o.

⁵ Remen kaane, da-o **Kiristi** haane ʉn hono o-dak à, wʉ zeeru Shir,

* **Bɔr-ʉs jero:21** 9:21 Hyen komo: Rewi 8:15. † **Bɔr-ʉs jero:22** 9:22 Hyen komo: Rewi 17:11. ‡ **Bɔr-ʉs jero:28** 9:28 Hyen komo: Isha 53:12.

"Ut-**seke** m-yar ne mo o cone á,
Amba o ya'aste wur-o re.

⁶ Seke-de un tuntuks un **seke**-de un so'os **ur-ba'as** ne,
Shir ro m-hoge un rerem-mo un to á.

⁷ Ka da-de **Kiristi** zeeru,
'Shir re, me ka haane m-nomot rii-yo o cone à,
Bo to ro gense un Ma-to Shir à.' "*"

⁸ **Kiristi** taknu m-zee, "Wo con **seke**-to ut-gut á, ko yar-mo un yege-hyo á, ko ne gut-to a tukse n-te o-**hana** á, ko mo ken yar-mo remen so'os **ut-ba'as** á. Shir ro m-hoge un rerem-mo un ka senge-mo á." (Ko de **karamsa**-o **Mosa** zette a nom ka rem-se à). ⁹ Ka da-de **Kiristi** dooru m-zee, "Shir re, me ka haane m-nomot rii-yo o cone à."† Yeso doste ka ma-to swor nu-o ur-takan o, remen wu este swor o-nu ayoore-o. ¹⁰ A waragte ba m-kukop remen Yeso **Kiristi** nomote Shir odorotte. Komo wu ya'aste wur-o un wu so o-gaan cot, remen **ba'as**-ut na.

¹¹ Ko de ke ho-de, ko wu ke wan-**Cow** un **kon-se Shir** wu, wu ro m-es wu nom senge-mo un wu; bim-m-bim komo ragaan-wu ro un **seke** un ka **seke**-de de un ba un hoks un soks **ur-ba'as** de.‡ ¹² Amba da-o ka wan-Cow-wu un kon-se Shir na, wu **seke** hi un de un wu o-gaan cot remen **ba'as**-ut na à, ka **seke**-de a gu na har da-o ba m-ta. Ka da-de wu argu m-she'et un be-de ut-gwomo n-Ton shir. ¹³ Bo wu she'ette un be-de ut-gwomo à, wu ro un 'er-de un ho-de wu hette m-yawag un yan-yage-to un wu un na-se un wu à.§ ¹⁴ Be-de un ya'as-mo wu ya'ase hi un de un wu so o-gaan cot **ur-seke** à, kaane o ka wu ya'e ye m-warag ba **ur-ba'as** cas cas, har da-o ba m-ta. Wu un nom yo ka remen ka ye a m-muut ba m-kukop à.

¹⁵ Ka senge-mo Yeso nome à, **Kukt-o Shir** ro na m-rure ka senge-mo nip-o. **Kukt-o Shir** zeeru,

¹⁶ "Yawe zee, 'Da-o roon o, ma-to um he m-ess un ye ne à,
to ka,
man ess **karamsa**-o re n-me un hur-de un ye,
man gen o komo n-me men-to un ye.' "

¹⁷ Wu dooru m-zee komo,
"Man do m-baks un **ba'as-to** un ye ne,
un men-ut jaas-to to un ye ne á."*

¹⁸ Da-o Shir soksusse **ut-ba'as**, **seke** ur-hor-de ro kon de a he m-nom, remen **ur-ba'as** á.

* **Bor-us op:7** 10:5-7 Hyen komo: Bong 40:6-8 (ut-Girik). † **Bor-us op:9** 10:9 Hyen komo: Bong 40:8. ‡ **Bor-us op:11** 10:11 Hyen komo: Rwuu 29:38.

§ **Bor-us op:13** 10:12-13 Hyen komo: Bong 110:1. * **Bor-us op:17** 10:16-17 Hyen komo: Irmu 31:33-34.

Dq un jaab-o ut-men un nak ut-to ne

¹⁹ Or re ne, remen kaane a ro o-cow ne a tuwut "Be-de Shir de jiishe ba m-kukop à" hur-ur gaan remen hyó-m Yeso. ²⁰ Yeso tikshitu na cow-o pu-yo yo un hoog be-de un wur-o un wu o wu ya'ase à. Wur-o un wu o waragte untun gund-o a purugte ka depi-o n-me à, o yiishe à. Bø o yiishute à, hun-ne kumuru m-cow un ka be-de de a m-zee be-de un she'et-de Shir à.

²¹⁻²² M-moka bø a ro un caari-wu un wan-**Cow un kon-se Shir** ne à, wu ro un gwomo-to un hun-ne ye Shir à. A he no be-de Shir un hur-ur pus-de komo hur-ur ro sak. A sher be-de un wu komo, remen hur-ut na to a so'oste barag-us na se m-kukop, un hyó-mo un wu à. Komo remen wur-ut na waragte ur-bon ne bø Shir cone à, a waragte hun-ne ye a zore un ho-mo ur-bon à.†

²³ A bup no gung dish-o a zee o ma na o à, taase a ho'os á remen Shir wu swore o-nu un na ne à, wa-m-shoos wu. ²⁴ Nom no bø un nom no, no doote **yan-dor Yeso** jaab-o ut-men, remen ye sengute con-to un hun-ne un senge-mo nom un rem-se ur-bon ne. ²⁵ Sengu no m-morge un morog-de un **yan-dor Yeso**. No yage m-morge á, bø ye ken ye ro m-nom à. Amba no do ye or no ne jaab-o ut-men, bø no nepse ho-de un muun-m Yeso nomog yow yow à.

²⁶ Urege na ye nepse o-nip à, komo a senguru nom **ur-ba'as** bunbarag. Yatt **seke**-de he soks un **ba'as**-ut na komo á. ²⁷ Se 'er-de un piish ut-ma de o-gyer o-ra ne o m-hoog o he tuks un ye yage Shir à.‡ ²⁸ Kap bø un net-wu pase **karamsa-o Mosa** à, a wu m-ho, ba ur-'won. Ye m-nom kaane, urege ya-us-tor ro kon ye yish-ye un ye hyane à, nen yoor ko tet.§ ²⁹ Yagunte ma net:

Wu yo'oge **Wà-wu Shir** à,

Wu 'yarag ma-to un hyó-mo a este ut-ma un wu ne, ka mo so'osu wu à,

Komo wu yo'ogte Kukt-o m-Yar mo Shir!

Net-wu nome kaane à, Shir a 'ye wu ur-koob arge ka ye pase **karamsa-o Mosa** à.*

³⁰ Remen a nepste wu zeeg,

"Senge-m re mo, um topt.

Man top ko wu ke net-wu."†

Ma-to Shir dooru m-zee komo,

"Yawe, wua piishe hun-ne ye un wu ut-ma."‡

† **Bør-us op:21-22** 10:21-22 Hyen komo: Rewi 8:30; Izik 36:25. ‡ **Bør-us op:27** 10:27 Hyen komo: Isha 26:11 (ut-Girik). § **Bør-us op:28** 10:28 Hyen komo: Kara 17:6; 19:15. * **Bør-us op:29** 10:29 Hyen komo: Rwu 24:8. † **Bør-us op:30** 10:30 Hyen komo: Kara 32:35; Bøng 135:14. ‡ **Bør-us op:30** 10:30 Hyen komo: Kara 32:36.

³¹ Rii-yo o-gyer yo a he'ebe be-de un kom-to Shir o un hoog.
³²⁻³³ To-ut to ka no caari-de ur-koob de no swo'e da-o no takne m-goks m-cecar á. Q ken da-o hun-ŋe pyapartu no komo ye bu no be-to un hun-ŋe, de ken da-de no swoog ur-koob un or no ne. ³⁴ No hyanag 'won-de un ye a gage remen dor-o Shir à, no nom o-zak da-de a rumse kap saw-ut no à, remen no nepste no ro us-saw ne to jiishe to ka à, to a naase á, har da-o ba m-ta.

³⁵ Remen kaane, no jore campo-m no á, sher no hur-ur gaan be-ur un Wan-Koyan, myet yo koru no à, baks no caari-de ur-'yons de no he m-kum à. ³⁶ Depete no joose, remen kaane no hette m-nom yo Shir cone à. No nome kaane komo no kumuru rii-yo Shir swore o-nu un yo à.

³⁷ Ma-to Shir zee:

"Kuks hiin, Shir haante. Wu nom m-it á.

³⁸ Kashi un net a nom hoog un cow-yo un sher o-nip.

Amba wu tuku me o-cin à,

man hoge rere-mo un wu á."§

³⁹ Amba na, a untun ye wongse hi-de un ye n-me m-sher be-ur Yeso á. Ka ye Shir he m-jorbe n-me o-ra à. A ro ka ye shere har da-o a he kum un gwu à.

Bɔr-ʊs op o-gaan

Hun-ŋe ye shere be-de Shir à

¹ Sher-m ro na m-'ya ur-beeb unze a kum rii-yo a o-dish à. Komo a neps rii cin ba a un hyan yo un yish. ² Remen sher-mo un ya-n-ga-ye be-de Shir o rwo'e Shir hogute rere-mo un ye.

³ Remen sher-m na, o rwo'e a nept unze Shir un nom hono o-dak un cep ut-ma un nu-o un wu. A neps komo unze yo a m-hyan à, a un nom yo be-de un ka rii-yo a m-hyan á.*

⁴ Remen **Eber** shereg be-de Shir, o rwo'e wu ye'et Shir m-yar mo jiishe mo ma **Keen** ur-bon à. Shir hoguru rere-mo un wu un yar-mo un wu ne. Ko de, wu merte cin ya ca á, har m-moka a un kum un jaab-o ut-men o m-sher be-de Shir remen **Eber** shereg be-de Shir.†

⁵ Remen Enok shereg be-de Shir, wu hyan m-mar un yish-ye un wu á. Hun-ŋe nepste Shir hogute rere-mo un wu. Ka da-de, wu dekuru wu n-Ton shir un hoog ne.‡ A do wu m-hyan o-dak komo á, remen Shir dekste wu n-Ton shir.

⁶ Komo un ba mosse m-sher ne á, yatt-wu Shir he hoge un

§ **Bɔr-ʊs op:38** 10:37-38 Hyen komo: Haba 2:3-4 (ut-Girik). * **Bɔr-ʊs op o-gaan:3** 11:3 Hyen komo: Taka 1:1; Bong 33:6,9; Yoha 1:3. † **Bɔr-ʊs op o-gaan:4** 11:4 Hyen komo: Taka 4:3-10. ‡ **Bɔr-ʊs op o-gaan:5** 11:5 Hyen komo: Taka 5:21-24 (ut-Girik).

rerem-mo ʉn wʉ á. Kowan wʉ cone wʉ hyokne be-de Shir, se wʉ shereg ʉr-hur Shir ro kon. Se komo wʉ shereg Shir ro m-'ya ʉr-'yons be-de ʉn ye ro wʉ m-hoob à.

7 Remen **Nuhu** shereg be-de Shir, Shir nakuru wʉ ʉt-to ʉnze wʉa he kem-o he ho ʉn hun-ŋe à. Ko de hun-ŋe tak m-hyan ʉn go ʉn ka kem-o á, **Nuhu** shereg hur-de ʉn wʉ be-de Shir ʉnze a hante ka kem-o. Wʉ nomote o-dorotte, wʉ nomuru o-hat remen wʉ guut hi ʉn de ʉn wʉ ʉn ya-o-hur o ʉn wʉ ne. Kaane wʉ kute hun-ŋe **ba'as-to** ʉn ye, wʉ ne wʉ kumuru cim-yo ʉn men-ʉt pus-to be-de Shir remen wʉ shereg be-de Shir. §

8 Remen **Ibrahi** shereg be-de Shir, o rwo'e wʉ nomote Shir o-dorotte da-o Shir aage wʉ à. Shir zeeru wʉ, "Ine, o neke dak-o ʉm swore o-nu, man 'ye wo à." Wʉ yaguru dak-o ʉn wʉ. Wʉ nomuru o-dorotte ʉn ka ma-to ne. Wʉ inuru, ko de wʉ nepte dak-o wʉ he m-neke á.* 9 Remen **Ibrahi** shereg be-de Shir, bo wʉ wote ʉn ka dak-o o Shir zee wʉa ya'as wʉ à, wʉ she'eturu kané ʉntun ko-hamat ʉn dak-o ʉn hun-ŋe. Wʉ she'eturu kané n-me ʉr-depi, komo kané **Ishaku** ʉn **Yakubu** ne she'ete, ye Shir ya'ase go ʉn ka swooru nu-o à. † 10 **Ibrahi** ʉn nom o-dorotte remen wʉ ro ʉn 'er-de bo-o Shir huke wʉ shi à, komo wʉ ma' o, bo-o ba m-ta.

11 Remen **Saratu** shereg be-de Shir, wʉ nepste Shir a nom yo wʉ swore o-nu à. Shir zeeru wʉa kum o-mat, ko de wʉ mongute arge hak-se o-mat à. Komo wʉ messe wan-campo. ‡ 12 Remen kaane Shir ya'uru **Ibrahi** wa be-ur ne'a ʉn wʉ **Saratu**, ko de **Ibrahi** mongute, wʉ aragsute o-mat à. Be-de ʉn ka wa-wu wʉ kumuru baag-o ʉn yakar-ye ʉn yakar-ye ʉn wʉ ʉt-moor ne, ʉntun moor-to ʉn yege-regen, ʉn hyereg-mo m-sa ne. §

13 Ye ka ye shere be-de Shir à, ye marag n-me m-she mo ʉn hur-de ʉn ye be-de Shir. Ye goks ka rem-se Shir zee wʉa nomu ye á, amba ye hyambute ka rem-se ʉr-hew ne, ye nomuru o-zak be-to ʉn se. Komo ye rururu cas ʉnze ye hamat-ŋe ye, ba ya-o-dak á, ʉn hono o-dak.* 14 Hun-ŋe ye zee kaane à, kutute na ʉnze ye ro ʉn hoob-o ʉn o ma ʉn ye dak-o. 15 Ye ro waste ʉn be-de ye rwuune ne à, ye roa kum o-da ye waragte. Amba ye was á. 16 Ye ro ʉn hoob-o o-bo o jiishe o n-dak à, ka bo-o, o ro n-Ton shir. Remen kaane, Shir

§ **Bor-ʉs ɔp o-gaan:7** 11:7 Hyen komo: Taka 6:13-22. * **Bor-ʉs ɔp o-gaan:8** 11:8 Hyen komo: Taka 12:1-5. † **Bor-ʉs ɔp o-gaan:9** 11:9 Hyen komo: Taka 35:27. ‡ **Bor-ʉs ɔp o-gaan:11** 11:11 Hyen komo: Taka 18:11-14; 21:2.

§ **Bor-ʉs ɔp o-gaan:12** 11:12 Hyen komo: Taka 15:5; 22:17; 32:12. * **Bor-ʉs ɔp o-gaan:13** 11:13 Hyen komo: Taka 23:4; 1Nom 29:15; Bong 39:12.

a hyen m-ɛ a zee wu rɔ Shir ɔ un ye á, remen wu nomsutu ye o-bɔ n-Tɔn.

¹⁷ Remen **Ibrahi** shereg be-de Shir, ɔ rwo'e wu ya'aste wà un wu **Ishaku** ur-seke, da-ɔ a ro wu m-meger à. **Ibrahi** gokste swooru nu-ɔ Shir. Wu zongsute wu ya'aste wà un wu **Ishaku** wu ro wu wan-gaan à cot ur-seke.† ¹⁸ Shir zeeg **Ibrahi**, "So un raag-o wà ru **Ishaku**, baag-o ru he m-rwuun, bɔ um swore o-nu à."‡ ¹⁹ **Ibrahi** shereg hur-de un wu be-de Shir. Wu zee wu penɛ **Ishaku**, Shir a rees wu m-'yons be-de m-mar, wu ine un hoog nɛ. To a hoks ɔ ka m-zee wu un goksune **Ishaku** be-de un margan-ŋe.

²⁰ Remen **Ishaku** shereg hur-de un wu be-de Shir, un cen wu, wu huuru **Yakubu** nɛ un **Iso** nu-ɔ ur-bon. Wu ruru ye, ma-to rem-se ur-bon se Shir he ye m-hante à. §

²¹ Remen **Yakubu** shereg be-de Shir, da-ɔ wu rɔ un he de m-mar à, wu nomog yo ka: Wu huuru yakar **Yusuhu** nu-ɔ ur-bon, kap mo un ye nen yoor. Wu rɔ tosse un ko-yo un wu, wu bomuru Shir.*

²² Remen **Yusuhu** shereg hur-de un wu be-de Shir, wu nomog yo ka: Ko de ho-to un mar-mo un wu woosune yow yow à, wu nomog yo kà: Wu tanuru ine-mo un **Isra**-ne un dak-ɔ o-**Masar**. Wu zeeru, "Da-de no ine o-**Masar**, no dek caar-ut re, no jiit to un bo-o na."†

²³ Remen tato **Mosa** un inu un wu ye shereg be-de Shir, ye nomorɔ yo ka: Ye wukuru **Mosa** har reng-ʉs tet remen wu nomog ut-campɔ arge ɔr un wu nɛ yakar. Komo ye hoge gyer-ɔ un pas un **karamsa**-ɔ ko-Gwomo-wu un dak-ɔ o-**Masar** á.‡

²⁴ Remen **Mosa** shereg be-de Shir, ɔ rwo'e da-de wu bo'ose à, wu yagute m-es a zee wu ko-hes ko-Gwomo-wu o-**Masar**. §

²⁵ Wu jiishte m-con wu su ur-koob un hun-ne ye Shir nɛ, otte wu senge hoge un rɛrem-mo **ur-ba'as** mo a jime m-ta á.

²⁶ Wu jiishte m-con wu su o-yo'og rem **Kiristi**, otte hwɔr un kwum-to un dak-ɔ o-**Masar**, remen wu hwoog ur-hur Shir a top wu senge-mo ur-bon mo wu nome à. ²⁷ Remen **Mosa** shereg be-de Shir, wu yaguru dak-ɔ o-**Masar**. Wu hoge gyer-ɔ un ryaab-se un ko-Gwomo-wu o-**Masar** á. Wu mo'uru ur-hur, sa o zee wu rɔ un hyan un Shir wu hun-ne rɔ m-hoks m-hyan á. ²⁸ Remen **Mosa** shereg be-de Shir, wu este m-nom

† **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:17** 11:17 Hyen komo: Taka 22:1-14. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp**

o-gaan:18 11:18 Hyen komo: Taka 21:12. § **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:20** 11:20

Hyen komo: Taka 27:27-29,39,40. * **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:21** 11:21 Hyen komo:

Taka 48:1-20; 47:31 (ut-Girik). † **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:22** 11:22 Hyen komo: Taka 50:24-25; Rwuɔ 13:19. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Rwuɔ 2:2;

Rwuɔ 1:22. § **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:24** 11:24 Hyen komo: Rwuɔ 2:10-12.

Biki-q m-Pas o a rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-**Masar** à. **Mosa** zeeru **Isra**-ņe ye hoom yege-ca, ye kapruru m-hyó un ish-o o-hur. Wu zeeru taasu **wan-tom-wu Shir** wu m-mar wu hoom **Isra**-ņe yakar-ye n-co.*

²⁹ Remen **Isra**-ņe shereg be-de Shir, ye pase Roog-o Jaas-o un dak-o hwo'og-o. Amba bo **Masar**-ņe nomte m-senge ye pest à, ho-m reeru ye kap.†

³⁰ Remen **Isra**-ņe shereg be-de Shir, o rwo'e ye riigte bo-o o-Jeriko ho-ut ta'voor komo gagan o o-Jeriko heeru n-dak kap.‡

³¹ Remen **Rahab** ko-kaar-wu shereg be-de Shir, o rwo'e wu merte, mosse un yan-koob-de o-dorotte ne á, remen wu gokste ya-m-seger o-bo **Isra**-ņe n-me un hur-o un wu, wu gokste ye untun nay-ņe ye un wu.§

³² Yatt-yo um he do m-zee komo á. Da-o kendutu me um rurutu no ma-ut: Gidiyan ne, un Baraka ne, un Shamsuna ne, un Yaptaha ne, **Dawuda** wu, Sama'era wu, un yan-rworu un Ma-to Shir ne.* ³³ Be-de m-sher ur-hur be-de Shir o rwo'e ye reet gwomo-ņe be-de ur-gun, ye piishte ut-ma o-nip ne, Shir ya'asuru ye us-rem deen se wu swore o-nu wua ya'as ye à. Shir hokkuru nu-se un yege-zur remen sher-mo un ye.†

³⁴ A jorbutu ye o-ra, amba ra o tukse ye á. Ye posse mar-mo o-magay. Ko de ye rotte ba ur-beeb à, Shir dooru ye ur-beeb. Ye nomuru m-campo be-de ur-gun, ye yanuru buug-de un karma-ņe ye un to ken dak-to.‡ ³⁵ Ne'a-ņe goksuru or un ye ne, ye m-was à, ye Shir 'yonse un hoog ne, ut-marimar à.

Amba ye ken ye shereg be-de Shir komo ye swoog ur-koob, har ye mer. Myet un kaane ne, ye jishte m-con ye mer otte ye tuke Shir jim a ho'oste ye à. Ye hwoog ur-hur be-de Shir wua 'yons ye un hoog ne o jishte ur-bon à.§ ³⁶ Ye ken ye komo ye swoog ur-ar, us-sorog ne, m-ke'et ne. A jorburu ye n-me un kur-o m-ke'et.* ³⁷ Ye ken ye komo, a jirig ye ut-ta'ar. Ye ken ye, a kups ye be-ut voor un wan-o un yin. Ye ken ye, a hoog ye ut-magay. Ye ken ye rott saw-to m-cop á se ka-to un ca un to un gwoor-ņe. Ye ro un she'et-de ur-koob, komo yan-yage-to un ye reesute ye ur-koob, ye bu ye.† ³⁸ Ye

* **Bqr-qs op o-gaan:28** 11:28 Hyen komo: Rwu 12:21-30. † **Bqr-qs op o-gaan:29** 11:29 Hyen komo: Rwu 14:21-31. ‡ **Bqr-qs op o-gaan:30** 11:30

Hyen komo: Josu 6:12-21. § **Bqr-qs op o-gaan:31** 11:31 Hyen komo: Josu 6:22-25; 2:1-21. * **Bqr-qs op o-gaan:32** 11:32 Hyen komo: Pii 6:11—8:32; 4:6—5:31; 13:2—16:31; 11:1—12:7; 1Sam 16:1—1Gwm 2:11; 1Sam 1:1—25:1.

† **Bqr-qs op o-gaan:33** 11:33 Hyen komo: Dane 6:1-27. ‡ **Bqr-qs op o-gaan:34** 11:34 Hyen komo: Dane 3:1-30. § **Bqr-qs op o-gaan:35** 11:35 Hyen komo: 1Gwm 17:17-24; 2Gwm 4:25-37.

* **Bqr-qs op o-gaan:36** 11:36 Hyen komo: 1Gwm 22:26-27; 2Nom 18:25-26; Irm 20:2; 37:15; 38:6. † **Bqr-qs op o-gaan:37** 11:37 Hyen komo: 2Nom 24:21.

tuwute ut-tuw n-te o-dákár ut-haag ne, ye wukute n-te pak-to ut-ta'ar, ut-wu ne o-dak. Hono o-dak o bo'os o es go un ka hun-ne ye á.

³⁹ Kap mo un ka hun-ne ye, ye a tane à, Shir hogute rerem-mo un ye remen sher-mo un ye. Myet un kaane ne, yatt-wu kume yo Shir swore o-nu wua ya'as ye á. ⁴⁰ Shir esutu na rii-yo jische ur-bon à. Con-mo un wu mo yea wo be-de ye he m-shi hond hond á, se mosse un na ne.

Bør-ús op us-voor

Sher un yish be-ur Yeso

¹ Kap ka hun-ne, ye shere be-de Shir à, ro m-moka ya-us-tor se un hoog-m na. Hoog-m na ya mo ro untun ya-teer-de us-rek ha-mo be-ur Yeso. Remen kaane, yage a jorogte ko yo ke rii-yo, ut-**ba'as** ne, to he na dagar us-na à. Yage a teerte us-rek ha-mo be-ur Yeso un jaab-o ut-men ne har a woot be-de un wu. ² A senge no tu un yish be-ur Yeso wu sher-m na ro be-de un wu à, cin ur-takan har da-o ur-kom. Wu nomog jaab-o ut-men n-ton o-**kan** be-de un yo'og o a nomu wu à, har wu meret remen wu nepste wua nom o-zak o-co. M-moka wu ro tara un kom-o ur-re de un Shir, be-de jische m-sek à n-Ton. ³ Baks no myet jaab-o ut-men mo Yeso nome da-o hun-ne ya-ut-**ba'as** nome wu gon ka rem-us yo-se à, bo noa ruut ur-hur á. ⁴ Myet un kaane ne, mur-to no rotte ut-**ba'as** à, no un goshi wo be-de m-mar á.

⁵⁻⁶ Bo Ma-to Shir zee no yakar-ye un wu ye à, to-to ka no á. Wu zee,

“Wà re, wo jar o gin sorog yo Yawe nomo wo da-o o ba'ase á.

Nom jaab-o ut-men, wu tepru wo.

Wo jar o ker á, remen wu Yawe cone à,

wu wu, Shir ro m-nome us-sorog da-o wu ba'ase.

Wu ro ye komo m-muut o-cow

ye wu aage yakar-ye un wu à.”*

⁷ 'Mo no ur-hur da-o un swo ur-koob, no dek to untun us-sorog; Shir ro no m-hyan untun yakar-ye un wu. Ko wu ke tato wu ro m-muut un wa un wu o-cow da-o wa un wu ba'ase. ⁸ Urege Shir ro no m-nome us-sorog, bo wu ro un nome un myet yakar-ye un wu á, ashi no rott o-tato á, ba yakar-ye o-hur á. ⁹ Tat na ne ye mate na à, ye ro na un nome us-sorog, komo a ro ye m-'ya m-sek. Ay, jishte komo a goks kom-ut voor sorog-yo Tato na Shir wu n-Ton, remen a nomot hoog.

* **Bør-ús op us-voor:5-6** 12:5-6 Hyen komo: Ayub 5:17; Swoo 3:11-12 (ut-Girik).

¹⁰ Tat na ne ye rø na m-nome us-sorog un ya o-da hiin bø ye cone à, ká bø o Shir rø na nome us-sorog remen wu guut na, a waragté hun-ne ba m-kukop bø wu rø à. ¹¹ Kò o ke da-o a nomo na us-sorog, rii-yo o-zak yo á, rii-yo un hogé m-hoog yo. Amba ka wu nome o-dorotte da-de a wu m-nome un ka sorog-se à, a komse wu m-nome us-sorog, wua warag kashi, wu she'et she'et-de ur-bon un or un wu ne ne.

¹² Remen kaane, no hyan gyer-o o-sorog á. Nom no jaab-o ut-men, no ho'os wur-o no sak.† ¹³ Sengu no un dore un cow-yo rø tete à, tasse na-se un ya-ut-ryam be-ur no se taage m-'wons, amba un suge-de un kaane se kum ur-beeb.‡

No jar-o jar no yage Shir á

¹⁴ Nom no bø un nom-m no, no nom kashi ur-she'et de un ba ut-ween un kò wu ke net-wu ne. No she'et ur-she'et untun wu ya'ase hi un de un wu myet be-de Shir à. Remen m-ba mosse un kaane ne á yatt-wu he hyan un Wan-Koyan á. ¹⁵ War no, taase wu ken wu taage kum un yar-mo Shir mo wu he na m-'ya à. Taase no yage wu shere be-de Shir á wu cowon be-ur no wu naas ye ken ye deen.§ ¹⁶ War no, taase wu ken wu be-ur no warag go un ka hun-ne ye rø ur-she'et sa o zee yege-wø à, untun **Iso** wan-koob-de gyer-o Shir. Wu babe cim-yo un wu yo un mat-de co remen rii-yo m-re à.* ¹⁷ No nepste rii-yo takne à. Bø jimute à, wu hooburu dek un ka kwum-o un wu o, amba wu kum á, kò de wu hopte o us-'won us-'won à.†

¹⁸⁻²⁰ No un goshi un haan be-de un Haag-o o-Sinay o a hoks m-ci á. Ka haag-o rø be-de ra-o rø m-tuk à, be-de o-comb rim-o cip, un kem ne m-yo ne. Da-o Shir ya'ase **Isra-ne karamsa**-to un wu à, Shir ruru ye, ye ci Haag-o o-Sinay á. Ye konuru Shir wu yage tep kaane, remen ye hogute kanse o-kar ur-beeb ne, cor-o rø tep, m-'wons ne. Remen ye taagute yo m-nom un ka ma-to ne, to Shir ruru ye à. Remen Shir zeeg, "Kò gut-de ci ka haag-o, a jir-de ut-ta'ar, de mer."‡ ²¹ **Mosa** un hi un de un wu gyer-o hoog wu remen hyan un ka rem-se har wu zeeru, "Me us-zap se o-wur rem o-gyer."§

† **Bør-ús op us-voor:12** 12:12 Hyen komo: Isha 35:3 (ut-Girik). ‡ **Bør-ús op**

us-voor:13 12:13 Hyen komo: Swog 4:26 (ut-Girik). § **Bør-ús op us-voor:15**

12:15 Hyen komo: Kara 29:18 (ut-Girik). * **Bør-ús op us-voor:16** 12:16

Hyen komo: Taka 25:29-34. † **Bør-ús op us-voor:17** 12:17 Hyen komo:

Taka 27:30-40. ‡ **Bør-ús op us-voor:18-20** 12:18-20 Hyen komo: Rwu

19:12-13,16-22; 20:18-21; Kara 4:11-12; 5:22-27. § **Bør-ús op us-voor:21** 12:21

Hyen komo: Kara 9:19.

22 Amba m-mòka, nò woonte ùn Haag-o o-Urusharima,* be-de ùn bò-o Shir wù ùn hoog, ùnze o-Urusharima o n-Ton shir, be-de moor-to ùn **yan-tom-ye Shir** ye o-zak. 23 Nò hante be-de ùn yakar-ye co ye Shir, ye jin-to ùn ye rò gense n-Ton shir à. Nò woonte be-de Shir, Wù ka wù rò ùn piishe ùn hun-ne ut-ma à, ùn be-de ùn hun-ne ye Shir ne ye merme à, ka ye Shir muute shiishe hond hond à. 24 Nò woonte be-ur Yeso wan-hongse ùn hun-ne ùn Shir ne be-de ùn ess ut-ma pu-to, to wù gage ùn ye ne à. Nò woonte be-de ka hyó-mò ùn wù mò mò ùn ja'as ur-hur, mò rò na m-kute ùn rem-se ur-bon jiishe mò ma **Eber** à.

25 War nò, nò nome Shir o-dorotte, wù rò na m-nome ut-ma à. Urege hun-ne ye o-Isra ye posse á da-o ye yage m-hoge ùn ma-ut **Mosa** ùn hono o-dak à. Yagunte na ye hoge Ma-to Shir to rwuune n-Ton shir à. A posse á. 26 Ùn ka da-de, cor-o ùn wù nukturu hono o-dak, amba m-mòka wù sworog o-nu, wù zeeru,

“Har ca kuks so o-gaan cot,

komo man nukt hono o-dak ùn hon-de ùn o á.

Har o-Ton shir ne oa nukte.”†

27 To ka ma-to ùnze, “Har ca kuks so o-gaan cot,” to kututu na de ken ho-de myet rem-se Shir nome à, a nuktusse a dos se komo. Rem-se ro m-nukte à, se se he m-kus.

28 A nom nò ur-bongon be-de Shir remen a kumug ut-gwomo to a nukte á. A ma'asu nò Shir m-ya'as m-sek, a nomo nò wù o-dorotte bò depe à, bò wù he m-hoge ùn rerem-m na à. Yage a ye'et wù m-sek a gyer wù. 29 Nom nò kaane, remen Shir na untun ra-o rò m-tuks ùn koyan à wù rò.‡

Bør-ús op us-tet

She'et-de depe yan-dor ye she'et à

1 Ma'as nò m-was ùn or nò ne yan-dor. 2 Barku nò hamatne ùn hur-ut nò. Be-to ùn nom-mò ùn kaane, ye ken ye barke **yan-tom-ye Shir** ùn hur-to ùn ye ba ye ùn nap.*

3 Baks nò ùn ye a ka'e ne rem Yeso à, sa o zee nò a ka'e. Nò baks komo ùn ye a rò ùn ya-ur-koob ne à. Sa o zee nò ùn hi ùn nò ye rò m-swò ur-koob.

4 Kowan wù 'ye ut-ge m-sek, wù she'et untun yege-wo á, remen Shir a piishe ya-ur-she'et untun yege-wo ut-ma.

* **Bør-ús op us-voor:22** 12:22 ut-Girik: o-Sihiyona. † **Bør-ús op us-voor:26** 12:26 Hyen komo: Haga 2:6 (ut-Girik). ‡ **Bør-ús op us-voor:29** 12:29 Hyen komo: Kara 4:24.

* **Bør-ús op us-tet:2** 13:2 Hyen komo: Taka 18:1-8; 19:1-3.

5 Nò muut hur-ut nò sò un cõn-tò un hwor á. Goks nò rii-yo Shir ya'u nò à, kom-ut yoor, remen Shir un hi un de un wu zeste,

“Man m-ho'os wò á.

Man jorù wò ne á.”†

6 Remen kaane a hoks nom m-ciiz a zee,

“Yawe wù rò Wan-gwù re. Man hoge o-gyer á.

Yatt-yo net he me m-nome á.”‡

7 War nò un yan-co nò ne ye n-ga ye yoosu nò Ma-tò Shir à. Nom nò us-barag un bò ye she'ete she'et-de un ye à, nò yoos gon sher-mò un ye be-de Shir.

8 Yeso **Kiristi** wù rò m-barme á. Bò wù ro'e n-ga n-ga à, kaa wù rò caane har da-o un ba m-ta.

9 Nò yage a rakstu nò un tò ken yoos-ut pu-tò ne, tò rò ut-tuw m-mòka hono o-dak. Nò ho'os cow-yo ur-yoos de o-nip á. Jiishte net kum ur-beeb be-de un yar-mò Shir, ba be-de un jind-o un ren rii-yo m-re á. O ka rott gwù be-de un ye rò o m-nome o-dorotte á.

10 A o-**hana** ne o ur-**seke** n-Tõn shir. Ye rò yan-kõn-se Shir ye rò m-nom m-senge n-me un depi-o Shir kane hono o-dak à, yett beeb-de ye reet rii-yo a **seke** un ka **hana**-o á. 11 Ko-Gwomo-wù un kõn-se Shir wù kaprù m-hyó un “Be-de un Shir de jiishe ba m-kukop à,” wù ruurù, wù dekuru wur-o un gut-tò a pane à, wù ruurù un tò ne n-jim de o-bò, wù tuksurù tò kane. § 12 Bò ko-Gwomo-wù un kõn-se Shir rò m-tuks ut-gut n-jim de o-bò à, tò a pane remen **ba'as-to** un hun-ne à. Hyenge bò Yeso swò'e ur-koob à, komo a hoog wù n-jim de o-bò remen wù soksuté hun-ne **ba'as-to** un ye. Wù so'os hur-de un ye un hyó-mò un wù. 13 Untasù a hoge o-gyer a zeet na ye ma un wù ne ye. A was un bò hun-ne he na ut-yage á, remen ye yagute wù da-o ye kame wù n-jim de o-bò à. 14 Untasù a was ut-yage ne, tò hun-ne ye hon dak he na m-yage á. Remen hono o-dak o'a te'es. Amba a nò un hoob-o un bò-o Shir o ra te á.

15 N-me beeb-ur Yeso, a ma'as nò ur-bongon be-de Shir, bongon un na de warag sa o zee ur-**seke** de a un **seke** un Shir à. Ka **seke**-de ro un rurù hun-ne wù rò Wan-Koyan.

16 Taase tò-tò ke nò un gu un or nò ne ne, nò wong rem-se nò kume á. Ka senge-mò mò waragte ur-**seke** komo de Shir hoge rerem-mò un de à.

17 Nomù nò ye rò m-yoose **yan-dor Yeso** Ma-tò Shir à o-dorotte, nò nom rii-yo ye zee nò à, remen ye rò m-was un hoog-m nò ne. Komo yea rure Shir bò ye nome senge-mò un

† **Bør-ús op us-tet:5** 13:5 Hyen komo: Kara 31:6,8; Josu 1:5; Haga 2:6.

‡ **Bør-ús op us-tet:6** 13:6 Hyen komo: Bõng 118:6 (ut-Girik). § **Bør-ús op us-tet:11** 13:11 Hyen komo: Rewi 16:27.

ye à. Remen kaane bọ ye rọ un nọm un senge-mọ ye à nọ naas ye ut-men á. Nọm nọ bọ ye he m-hoge o-zak à. Amba nọ nọme ye koob-de o-dorotte, ka ra gu nọ á, kọ hiin.

¹⁸ Sengu nọ un kon-se Shir rem te. Te nepste hur un te de kaps te á. Con-m te mọ te senge she'et un kashi ur-she'et kọ de ke da-de. ¹⁹ Dụw-de un con-m re de rọ nọ senge kon-se Shir rem re bọ um he kum ur-keer um muubute be-ur nọ hor-m-hor à.

Kon-se Shir

²⁰⁻²¹ Me un kon-se Shir wu 'ye nọ kọ yo ke rii-yo ur-bon yo remen nọ nomot rii-yo wu cone à. Komo wu senge m-nom rii-yo wu cone à, be-ur nọ un bu-yo Yeso **Kiristi**. Wu rọ: Shir wan-ya un gwugwu-mọ ur-hur!

Wu 'yonse Yeso Wan-Koyan ut-marimar un ka hyo-mọ un ess ut-ma mọ, to a esse har da-o ba m-ta à!

Yeso wu rọ kashi un wan-gut-de un ca!

A bum nọ wu har da-o ba m-ta, **amin**.

Kom-de ut-ma

²² Or re ne, um kewestu nọ, nọm nọ ceen un rii-yo um genbu nọ à. Yanze me genbu nọ moor-to ut-ma á.

²³ Um conog nọ nep a ho'osunte **Timoti**, or na, wu ro ke'o à. Urege wu haante be un de, un ga'ane tea habe, te hyenet nọ.

²⁴ Gas nọ myet ya-co nọ ne, komo un kap o hun-ne ye Shir. Or na es-mọ un dak-o o-Itariya, ye nọ rọ m-gas.

²⁵ Yar-mọ Shir mọ ur-she'et be-ur nọ kap!

Takurda-o Yakubu

Rem-se rɔ n-me à:

M-zante 1:1

M-sher un us-weer ne 1:2-8

Ur-koob un o-kwum ne 1:9-11

Ur-me'es un ut-meger ne 1:12-18

M-hoge un m-nom ne 1:19-27

Nak ut-to be-de un nom m-koos 2:1-13

M-sher un m-senge ne 2:14-26

Ko-wan-dor un rem-de un wu ne 3:1-18

Ko-wan-dor un hono o-dak ne 4:1—5:6

Karamsa-ut hor-to 5:7-20

¹ Me **Yakubu**, ko-guw-wu Shir un Yeso ne Wan-Koyan **Kiristi**.^{*} Me m-gas un ka baag-ut op-ut yoor-to, to Shir to cakre ha-mo un dak-ut hor-to à.[†]

Nom o-zak da-o ut-meger

² Or re ne, muut no ko to ke meger-to to koru no à, rii-yo o-zak deen. ³ Remen no nak unze da-o a takse sher-m no à, ka da-o joose-ur no he kum ur-hek de m-bo'ose. ⁴ Joose no har ur-ta, remen no waragte yo depe no warag à un ko yo ke cow-yo, taase no taage un rii-yo ur-bon. ⁵ Urege wu ken wu be-ur no conog us-nap, wu kon Shir wu ro m-ya un kowan à, ko o ke da-o un men-ut gaan, wua 'ye wu. Da-o wu kone, Shir a kangsu wu á. ⁶ Amba kon o sher be-de Shir ba das das á. Wu ro das das à, ya wu ro untun jok-ye m-sa, ye yo-m ro m-huk mo mus ko ke so-se à. ⁷ Gon ka net-wu ro ka bo à, zre o ne wu he goks un rii be-ur Wan-Koyan? ⁸ Net-wu hur-de un wu wonge ut-yoor à, wu ro m-es ur-hi be-ur gaan á.

O-kwum ur-koob ne

⁹ Ko-yan-dor-wu rotte rii á, se wu nom o-zak deen. Wu nep unze Shir sepse wu kaane. ¹⁰ Kaane ma, ko-ya-o-kwum-wu nom o-zak, da-o Shir hente wu dak dak à. Remen ko-ya-o-kwum wua tees untu ut-mok o-kot. ¹¹ Remen ho-ur ro rwun ne n-ton, komo reeten-mo un de ro m-bu ut-gwo to kek, mok-to un to ro m-zoose, komo bon-de un to naase. Kaane o ya-o-kwum ro m-ta, da-o ye ro m-senge un kwum-o un ye à.[‡]

^{*} **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. [†] **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Mati 13:55; Mark 6:3; Seng 15:13; Gara 1:19. [‡] **Bor-o gaan:11** 1:10-11 Hyen komo: Isha 40:6-7 (ut-Girik).

Senge o re ur-hq da-o ut-meger

¹² Shir a huṽ nu-o ur-bon be-de ṽ net-wu joose n-me ṽ re ur-koob de ṽ wu à, wu goks 'yons-de ṽ hoog-o ṽ ba m-ta o Shir swore o-nu wu 'ye ye wasse ṽ wu ne à.

¹³ Urege meger-ut kumug net har wu ro ṽ ma-to ṽ nom ṽ rii-yo **ur-ba'as** taase wu zee, "Shir-o megre me." Remen Shir ro ṽ meger ṽ net ṽ men ut-jaas to á, komo a hoks meger ṽ Shir wu nomot rii-yo ba ur-bon á. ¹⁴ Meger-ut ro m-hees ṽ net da-o gop-de ur-hur de ṽ wu rakse wu à, ṽ ka be-de o meger-ut ro wu m-'wos. ¹⁵ Ka da-de gop-de ur-hur de nome ur-uub, de ro m-mat **ur-ba'as**, komo ka **ba'as-de** bo'ose, de ro wu m-hante m-mar.

¹⁶ Or re ne ye me m-was à, no jar no cuw o-kot á! ¹⁷ Myet bo ṽ rii-yo ur-bon ṽ yar-mo m-moka ne, mo ṽ rwuun es-mo n-ton, be-de Shir. Wu nome o-Ton m-cecar ne à, ka cecar-mo ro m-barme amba Shir ro m-barme á, komo comb-o ro kon be-de ṽ wu á. ¹⁸ Un con-mo ṽ wu o, wu hantutu na n-me ṽ gom-de o-nip, wu ye'et na hoog pu-o remen wu kumutu na be-de jiishe ur-bon à. Shir ṽ nom kaane remen be-de ṽ rii-yo wu nome à, a warag untun mat-de o-co ṽ kap rii-yo wu nome à.

M-hoge m-nom ne

¹⁹ Baks no yo ka, or re ne yan-dor, Ko wu ke net-wu ma'as zongse wu hogute, amba taase wu nom hor-mo m-cep komo wu nom hor-mo us-ryaab á. ²⁰ Ryaab-se ṽ ko-hun se ro wu m-wen ṽ kum ṽ kashi ṽ rii-yo Shir cone à. ²¹ Ruut no myet rii-yo ro m-hante **ur-ba'as** à, no yage nome ṽ or no ne men-ut jaas-to. Ka da-de ne ṽ gwugwer-mo ur-hi, no goks ka gom-de a yoosu no à. De ro ur-beeb ne de guut hoog-m no, be-de ṽ swo ṽ koob-de **ur-ba'as**.

²² Nom yo Ma-to Shir zee à, hogu-mo cot, ba m-nom á. Wu ro m-hoge ut-to temb à, wu ro o ka m-raks ṽ hi ṽ de ṽ wu. ²³ Myet bo ṽ net-wu hoge Ma-to Shir à, wu yage m-nom ṽ yo to zee à, ya wu ro untun net-wu gwote co-o ṽ wu n-te ur-madipi à. ²⁴ Wu gusse wu hyenes bo wu ro à, bo wu komte gwot ṽ co-o ṽ wu à, wu ruuru n-do. Ujime deen á to-ut ka'uru wu bo wu ro à. ²⁵ Amba net-wu ro m-tuwe ṽ Ma-to Shir yish, wu ro kaane á. Ka ma-to ro ur-be ne, komo to ro na m-ruut be-de ṽ nom **ur-ba'as**, urege a m-senge ṽ nom us-barag ṽ to. Ba wu ro m-hoge to-ut ke wu á, amba wu ro m-nom ṽ yo to zee à. Shir a 'ye wu ur-hq remen rii-yo wu ro m-nom à.

Dor-o o-nip

²⁶ Urege net ro us-barag unze wu ro m-nom ṽ rii-yo Shir cone à, amba wu bop rem-de ṽ wu be-de ṽ ma-to hwaa

á, wu rɔ ʉn raks ʉn hi ʉn de ʉn wu, dor-o ʉn wu hwaá ɔ.
 27 Yo Shir o-Tato cɔnɛ a nom, wu hogutɛ m-rɛrɛm à, yo rɔ
 a gu yakar-yɛ rɔ ba ʉn tat-nɛ à, komo yo rɔ a rɛɛgtɛ ne'a-
 nɛ yɛ campo-nɛ yɛ ʉn yɛ marɛ à, yɛ rɔ ʉn swɔ ʉr-koɔb à.
 Komo a dos ʉr-hi be-de ʉn she'et-de ʉn ba ʉr-bon de he na
 m-naas à.

Bɔr-ʉs yoor

A nak ya-m-kutɛ hun-nɛ m-koos ʉt-to

¹ Or re nɛ **yan-dor Yeso**, bɔ nɔ shɛrɛ ʉn Wan-Koyan na,
 Yeso **Kiristi** wu rɔ wa-m-sɛps à, nɔ jar nɔ kutɛ yɛ ken hun-
 nɛ yɛ m-koos á. ² A zee, ko-ya-o-kwum ɔk kwɔt-yo zinariya
 ʉn saw-tɔ ʉr-bon nɛ, wu cɔwnuru n-mɛ ʉn mɔrɔg-ʉr nɔ,
 komo ko-koɔb-wu ʉn saw-ʉt naasɛ cɔwnuru komo. ³ ʉrɛɛ
 nɔa jiish m-gɔks ʉn ka ko-ya-o-kwum-wu cɔpnɛ saw-tɔ ʉr-
 bon à, nɔ zee wu, “Deeg-ɔ ʉr-bon ɔ ka, she'et.” Amba nɔ
 zɛerɔ ko-koɔb, “Es rɛnɔ,” kɔ nɛ “She'et kanɛ n-dak.” ⁴ Nɔ
 nomɛ kaanɛ, koos-mɔ ka nɔ kutɛ hi ʉn nɔ, komo nɔ sha'ag
 ɔ ka yan-m-piish ʉt-ma yɛ ba ʉr-bon.

Shir-o ʉn deet ʉn koɔb-nɛ n-ton

⁵ Raag nɔ ʉt-to or re nɛ yan-dor, yɛ mɛ m-was à, Shir ʉn
 daag ka hun-nɛ yɛ rɔ koɔb-nɛ à, yɛ rotɛ rii á ʉn hono o-
 dak, remen yɛ sheret be-ʉr Yeso **Kiristi** Wan-Koyan. Nip-ɔ
 komo yɛ rɔ ya-o-kwum. Komo wu ʉn daag yɛ remen yɛ reet
 ka gwɔmo-tɔ wu swɔrɛ yɛ cɔnɛ wu à o-nu. ⁶ Amba nɔ, nɔ
 mus ʉn koɔb-nɛ hwaá. ¿Ya-o-kwum-yɛ ka rɔ nɔ m-mɔ, yɛ
 rɔ nɔ komo m-heet be-de ʉn piish ʉt-ma? ⁷ Yɛ yɛ rɔ m-ɛp
 ʉn ma-tɔ o-yo'og ʉn jin-de ʉn **Kiristi**. De a neptɔ nɔ ʉn de
 à.

⁸ A nom ʉr-bon, ʉrɛɛ ɔ dorutɛ **karamsa-o** Shir ko-
 Gwɔmo na, ɔ rɔ gɛnsɛ be-de ʉn Ma-tɔ ʉn wu à ʉnze, “Was
 ʉn wan-bɔr-o ru nɛ bɔ ɔ wasɛ hi ʉn du nɛ à.”* O nɔmog
 hond hond. ⁹ Amba nɔ ro m-koos be-ʉr nɔ, **ba'as-de** ka
 nɔ m-nom be-de Shir, komo be-de o-**karamsa**, nɔ yan-jɛt
 o-**karamsa** yɛ. ¹⁰ Bɔ ʉn nɛt-wu jɛtɛ **karamsa-o** gaan à, wu
 rɔ ʉn zɔngɛ tɔ wu jɛtemtɛ tɔ ɔ ka myet. ¹¹ Remen ka ɔ zee,
 “Wɔ jar o-jar o-hoob ne'a-wu ʉn nɛt á,”† ɔ zee komo, “Wɔ
 hɔ nɛt á,”‡ ʉrɛɛ wɔ hoɔb ne'a-wu ʉn nɛt á, amba ɔ hoɔg
 nɛt, ɔ jɛkt ɔ ka **karamsa-o** Shir.

¹² ɛp nɔ ʉt-ma, nɔ nom ʉs-rem ʉr-'wɔn nɛ be-de ʉn hun-
 nɛ, remen a nepstɛ Shir a kutu na 'wɔn-de ʉn wu rem

* **Bɔr-ʉs yoor:8** 2:8 Hyen komo: Rewi 19:18. † **Bɔr-ʉs yoor:11** 2:11 Hyen
 komo: Rwu 20:14; Kara 5:18. ‡ **Bɔr-ʉs yoor:11** 2:11 Hyen komo: Rwu
 20:13; Kara 5:17.

Kiristi. ¹³ Remen da-ɔ ɔn piish ɔt-ma, Shir a hoge 'wɔn-de ɔn net-wu rotte ɔr-'wɔn á. Amba 'wɔn-ɔr a re ɔr-hɔ ɔn hɔ-de ɔn piish ɔt-ma.

M-sher ba m-senge hwaa o

¹⁴ Ɔr re ne, wu ken wu zee, wu rɔ m-sher ne be-ɔr Yeso **Kiristi**, amba wu rɔ m-nɔm ɔn rii-yo Shir cone á. ¿Ya wu he m-kum? Ka sher-mo moa gu wu á. ¹⁵ A zee, ɔr na ko-yandor campo ko ne ne'a, wu rott saw-to m-cop á, ko ne rii-yo m-re á. ¹⁶ Urege wan-gaan be-ɔr no zeeg wu, "Shir 'ye wo o-kwum. Shir 'ye wo rii-yo m-re ɔn yo m-cop ne," amba no 'ya wu yo wu cone á. Ay kaa o gu rii á. ¹⁷ Urege net shereg be-ɔr Yeso **Kiristi**, komo wu rɔ ɔn nɔm ɔn rii-yo ɔr-bon yo Shir cone á, sher-mo ɔn wu, margan-mo m-sher mo.

Be-de m-nom atte m-nap m-sher

¹⁸ Komo wu ken wu wua zee, "Wo m-sher ne, me m-senge ne." Amba man shes wu, "Kutu me sher-m ru ba m-senge, man kutu wo sher-m re be-de ɔn senge-m re." ¹⁹ O nepste Shir gaan ye, kaane ro ɔr-bon ne! Amba ko **ya-ut-kot** ye nak kaane, har ma ut-zap.

*Yo a m-nom à kutute
a m-sher ne be-de Shir*

²⁰ Wo ko-raag! ¿Ko wo ɔn con m-moka um ruru wo unze m-sher ba m-senge hwaa o? ²¹ Gwot no **Ibrahi** tato na, remen senge-mo ɔn wu, Shir hyente wu kashi ɔn net, remen wu sekete wa ɔn wu **Ishaku** be-de ɔn **hana-o ur-seke**.[§] ²² To, o hyanag bo sher-m ro m-neke m-senge ne à, komo sher-mo ɔn wu guug wu m-nom ɔn yo wu nome à komo senge-mo ɔn wu shooste sher-mo ɔn wu. ²³ Kaane o a shoose Ma-to Shir to ro gense à unze, "**Ibrahi** shereg be-de Shir, komo remen sher-mo ɔn wu, Shir hwoog wu be-de ɔn hun-ne kashi."* Remen kaane hun-ne zette **IbrahiKo-nay-wu Shir**.[†] ²⁴ No hyanag, ay, net a warag ko-yan-ba-**ur-ba'as** ɔn co o Shir, remen senge-mo ɔn wu, ba remen m-sher ɔn hond ɔn mo á.

²⁵ Kaane o komo **Rahab**, ko-kaar. Remen ɔn senge-mo ɔn wu, wu waragte kashi. Remen wu wukute yan-seeg-o-bo, wu guug ye, ye ruug ɔn yo ken cow-yo ɔn hon.[‡] ²⁶ Remen kaane, bo wur-o ɔn net-wu rotte o-kukt á margan o, kaane o komo m-sher ba m-senge margan-mo.

§ **Bor-ɔs yoor:21** 2:21 Hyen komo: Taka 22:1-14. * **Bor-ɔs yoor:23** 2:23

Hyen komo: Taka 15:6. † **Bor-ɔs yoor:23** 2:23 Hyen komo: 2Nom 20:7; Isha

41:8. ‡ **Bor-ɔs yoor:25** 2:25 Hyen komo: Josu 2:1-21.

Bɔr-ʉs tet

Garamse ʉr-rem

¹ Qr re ne, ba myet-m nɔ depe ye warag ya-ʉr-yoos á. Bɔ nɔ nape à, te ya-ʉr-yoos, Shir a piishi te ʉt-ma ʉs-nu ne arge kɔ wu ke net-wu. ² Myet-m na o-da deen a m-ba'ase. Amba ʉrege net rɔ m-ba'ase un yo wu rɔ m-zee á, wu rɔ o ka hond hond, komo wu rɔ m-hoks un dorutte un hoog-mo un wu.

³ Gwot nɔ o-jok. A cune jok-yo nomo na o-dorotte, a yo m-ru'e o-hu un nu-o un yo, komo a yo m-hoks m-rwo yo dore so a cone à.

⁴ Gwot nɔ hat-to m-sa nɔ hyen, kɔ de totte ʉt-caari à, yo-mo m-'wons mo rɔ to m-nekette, myet un kaane ne un ko-o rek-yo atte-to m-nak, wa-m-nak o-hat wua hoks o m-mus komo kɔ ke co-se wu cone. ⁵ Kaane o rem-de un net rɔ, ʉr-rek-de de rɔ n-me un dok-to un wur-o un net, myet un kaane ne de rɔ m-rwunte caari-to ʉt-ma.

Gwot nɔ bɔ ra o-rek o rɔ un hoks m-tuks un caari o-kot hwiki à! ⁶ Ai rem-de un net ra-o, shiishe de rɔ un rem-ʉs yo-se! Ka rem-de rɔ un wur-o na, komo de rɔ un naas un net war war. ʉr-rem tomso ne, de rɔ un saburse un net un myet cow-yo un hoog-mo un wu. Komo un den-o o-ra o ba m-ryomse a de m-puktune.

⁷ Ko-hun a hoks myet-mo ʉt-gut, un no-ne, un rii-ye rɔ ʉt-kurub, m-ja o-uub ne, un jan ne, ye nom yo wu cone ye nomo wu à. ⁸ Amba yatt net-wu he hoks un garamse rem-de un wu á. ʉr-rem rii-de o-saa de rii-de ba ʉr-wuwe, komo de rɔ m-raab ne mo ʉr-ho.

⁹ Un rem-ʉr na atte un nome un Wan-Koyan, Tato na wu n-Ton ʉr-bongon. Komo un rem-ʉr na, atte un cep un gom-to un ba ʉr-bon, be-to un hun-ne ye Shir nome untun wu à.* ¹⁰ Un nu-o gaan atte ʉr-bongon un ka nu-o komo atte hun-ne ʉt-reeb. Qr re ne yan-dor, yo ka rii-yo ʉr-bon yo á! ¹¹ Haw-ʉr gaan a hoks rwunte ho-mo m-rerem un mo ʉr-gaag ne á. ¹² Qr re ne, 'yo-yo o-rum a hoks m-mat un yakar-ye ʉt-moore á, kɔ ne, 'yo-yo o-moore met yakar-ye o-rum á. Kaane komo du-de rɔ m-'ya un ho-mo m-por à, dea rwunte ho-mo m-rerem á.

Nap-se o-nip

¹³ ¿Kɔ ko-ya-ʉs-weer ʉs-nap ne rɔ kon be-ʉr nɔ? Se wu kutu na be-de un she'et-de un wu de ʉr-bon, komo un senge-mo ʉr-bon ne mo wu rɔ m-nom à, n-me un gwugwer-mo ʉr-hi, mo a m-kum be-de weer-se Shir à. ¹⁴ Amba ʉrege un hur-ʉr nɔ, nɔ ʉr-shoob, ʉt-yage ne, komo un con-to ʉr-hi ne, to yagu nɔ ʉs-ses, nɔ m-zee nɔ ʉs-weer ne. Taase nɔ yage

* **Bɔr-ʉs tet:9** 3:9 Hyen komo: Taka 1:26.

ma-tɔ o-nip. ¹⁵ Gɔn ka nap-se ba se rɔ m-kerɔnɛ ɛs-mɔ n-Tɔn à se á, se un hono o-dak se. Komo se barag-se ma-hun se, amba se un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** se. ¹⁶ Remen kɔ kenɛ nɔ hyanɛ ur-shoob, un cɔn-tɔ ur-hi nɛ, kánɛ komo nɔ he hyan m-dum, un gɔn kɔ se ke rem-ɔs yɔ-se nɛ.

¹⁷ Amba nap-se rɔ m-rwuun ɛs-mɔ un n-Tɔn à, un hon se rɔ. Net-wu rɔ un gɔn ka napse nɛ à, wu rott **ur-ba'as** un hoog-mɔ un wu á. Komo se rɔ m-hantɛ she'et-de m-gwugwu, un rus ur-hi nɛ, un hi-de m-gwugwer nɛ un hoge ur-'wɔn nɛ, m-yar-nɛ, koos-m rɔ kɔn á kɔ o-shepe. ¹⁸ Bɔ un ye go ur-go un gwugwu-mɔ ur-hur be-de hun-nɛ à, ye ce men-ut pus-tɔ be-de un Shir.

Bɔr-ɔs nass

Cɔn-tɔ ur-hi rɔ m-hantɛ

sune-mɔ ut-ma

¹ ¿Ya rɔ m-hantɛ sune-mɔ ut-ma m-dum nɛ be un nɔ? Cɔn-tɔ ur-hi de rɔ be un nɔ, de rɔ nɔ m-dum, de rɔ nɔ komo m-hantɛ sune-mɔ ut-ma. ² Nɔ m-cɔn un rii amba nɔ kum á, remen kaanɛ nɔ hooru net. Nɔ un hoob un rii ja'ja, nɔ taage m-kum, nɔ senguru hoob-ɔ m-dum un sune-mɔ ut-ma nɛ. Ai, nɔ kum rii-yo nɔ o-hoob á remen nɔ rɔ m-kɔn be-de Shir á. ³ Tomso nɛ da-ɔ nɔ kɔnɛ Shir, nɔa kum á remen nɔ m-kɔn un hur-de un men-ut jaas-tɔ nɛ. Nɔ m-cɔn nɔ hoge m-rɛrɛm un hon nɔ.

⁴ Ya nɔ rɔ untun ne'a-nɛ ye rɔ m-sher be-de un campo un ye nɛ á. Nɔ nap unze nɔ cunɛ m-nɔm m-nay un rem-se un hono o-dak, nɔ un yage-tɔ Shir ɔ ka à. Remen kap wu rɔ un cɔn-tɔ un rem-se hono o-dak à, wu muutte hi un de un wu, wan-yage-tɔ Shir. ⁵ Taase nɔ zee bɔ-tɔ, Ma-tɔ Shir tɔ rɔ gense à unze, "**Kukt-ɔ Shir** ya'e na à, ɔ rɔ ur-shoob nɛ, ɔ cɔnɔg a she'et ba m-kukop."* ⁶ Amba Shir rɔ na m-do'e un yar-mɔ un wu deen. ɔ rwo'e Ma-tɔ un wu zeet, "Shir rɔ m-yage un yan-nu-mɔ ur-hi.

Amba wu rɔ m-deet un
yan-ba-nu-mɔ ur-hi n-ton."†

⁷ Remen kaanɛ, she'et nɔ un kus-ɔ Shir nɔ nome wu odorotte. Nɔ yage **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**, wu nɛ wua som nɔ. ⁸ Nɔm nɔ yow yow un Shir nɛ. Wu nɛ wua nom yow yow un nɔ nɛ. Nɔ ya-ut-**ba'as**, yagu nɔ nɔm un rii yɔ-yo. Nɔ ya-o-shepe, jamas nɔ hur un nɔ, nɔ muun be-de Shir. ⁹ Nɔm nɔ tuk-mɔ ut-men, nɔ rwunte m-yish. Nɔ nemes komo á, sengu nɔ us-'wɔn. Zak-o nɔ komo ɔ warag tuk-mɔ

* **Bɔr-ɔs nass:5** 4:5 Hyen komo: Rwuu 20:5; 34:14; Zɛka 8:2. † **Bɔr-ɔs nass:6** 4:6 Hyen komo: Swɔɔ 3:34 (ut-Girik).

ʉt-mɛn. ¹⁰ Gwɛrɛksʉ nɔ ʉr-hi be-de ʉn Wan-Koyan, wʉ nɛ komo wʉa deet nɔ n-tɔn.

Wɔ dɛk ɔr ru ko-ya-ʉr-ba'as á

¹¹ ɔr re nɛ yan-dor, nɔ wɛ ɔr nɔ nɛ á. Remen myet bɔ ʉn wʉ wɛ ɔr ʉn wʉ ko-yan-dor à, kɔ nɛ wʉ sawsɛ wʉ ʉr-ba'as, wʉ rɔ ʉn wɛ ʉn **karamsa**-ɔ Shir ɔ ka. Wʉ rɔ m-zɛɛ ɔ rott ʉr-bon á. Wɔ zee komo yo Shir zee à yo rott ʉr-bon á, wɔ kus ɔ ka m-nɔm ʉn o-dɔrɔtɛ á. Komo o ba'asʉtɛ be-de ʉn muut ʉn hi ʉn du ko-yan-piish ɔ ʉt-ma. ¹² Shir yɛ cot rɔ ʉn rwɔ o-**karamsa**. Wʉ rɔ komo wan-piish ʉt-ma. Wʉ rɔ cot wan-Gwʉ, tomso nɛ wʉ rɔ ʉr-bɛɛb nɛ wʉ hoot. Remen kaanɛ, wɔ bo'os sawsɛ ʉn ɔr ru **ʉr-ba'as** á.

Nɔ nɔm m-gwɔn ʉn buk nɛ á

¹³ Raag nɔ ʉt-tɔ! Nɔ yɛ rɔ m-zɛɛ, “Ca kɔ m-buk ta neke ʉn ɔ ka bɔ-ɔ rɛ, tɛ nɔm hak-o gaan, tɛ ʉt-baab tɛ sʉ m-hɔ.” ¹⁴ Nɔ kaanɛ nɔ nap yo he m-kɔr m-buk á. ¿Ya-hoog-m nɔ dosse nɛ? Ya hoog nɔ rɔ sa o zee 'hye-de o-hund, de rɔ m-nom da-o gaan à, ʉjime se m-dosse.† ¹⁵ Depetɛ nɔ zee, “ʉrege Wan-Koyan cɔnɔg, ʉrege komo tɛ ʉn hoog nɛ, ta nom kaanɛ ʉn kaanɛ nɛ.” ¹⁶ Amba nɔ m-zɛɛ kaanɛ á. Nɔ m-hyan kɔ yo ke rii-yo ʉn kom-ʉt nɔ yo rɔ, komo nomʉrʉ ʉs-sɛs ʉnze kaanɛ yɔ rɔ. Ai, gɔn ka jaks ʉr-hi ɔ rott ʉr-bon á. ¹⁷ Remen kaanɛ, myet bɔ ʉn wʉ nepse yo depe wʉ nom à, amba wʉ yage m-nom, wʉ ka **ba'as-de** wʉ rɔ m-nɔm ʉn co-ɔ Shir.

Bɔr-ʉs taan

A nak ya-o-kwʉm ʉt-tɔ

¹ Raag nɔ ʉt-tɔ nɔ ya-o-kwʉm, 'wɔn nɔ remen swɔ ʉn koɔb-de rɔɔnʉ nɔ à. ² Kwʉm-o nɔ deeste m-shebe, ɔa gu nɔ rii á. Komo ren ʉn kuks nɛ reese matuku-ʉt nɔ. ³ Zinariya nɔ ʉn azorpa nɔ nɛ yɛ nɔ wuke à yɛ deeste m-shebe. Ka shebe-mɔ yɛ da à, mɔ Shir he m-hyan wʉ naastʉ nɔ, mɔ he nɔ m-rɛ ʉntʉ o-ra. Remen nɔ wukutɛ hwɔr, nɔ mɔrɔgsʉtɛ hi ʉn nɔ o-kwʉm ʉn ka da-ɔ, hɔ-de piish ʉt-ma.* ⁴ Nɔ yagutɛ m-top ʉn yɛ nome nɔ m-senge o-kat. Nɔ reeg ra-ɔ ʉn yɛ. Raag nɔ ʉt-tɔ, 'wɔn-se ʉn yɛ rɔ nɔ m-ce ʉn kat-ʉt nɔ à, woog be-de Yawe wʉ jiishe ʉr-bɛɛb à.† ⁵ Nɔ ʉn hoge ʉn rerem-mɔ ʉn hoog-m nɔ kanɛ ʉn hɔno o-dak. Nɔ re nɔ sʉ yo hoog-m nɔ cone à. Nɔ rɔ m-nɔm ʉn yo hur-ʉr nɔ cone à, amba nap nɔ ʉnze Shir a 'ye yan-yage-tɔ ʉn wʉ ʉr-koɔb. ⁶ Nɔ piishite yan-ba-**ʉr-ba'as** ʉt-ma nɔ ho yɛ. Komo ba yɛ ʉn wen nɔ.

‡ **Bɔr-ʉs nass:14** 4:13-14 Hyen komo: Swɔɔ 27:1. * **Bɔr-ʉs taan:3** 5:2-3 Hyen komo: Mati 6:19. † **Bɔr-ʉs taan:4** 5:4 Hyen komo: Kara 24:14-15.

Dungun nɔ komo nɔ kɔn Shir

⁷ Qr re ne yan-dor, dungun nɔ har Wan-Koyan muunte komo. Yoos nɔ be-de un ya-tɔm. Ye rɔ m-dungune har da-o m-ce. Ye rɔ m-dungune deen un 'er-de un kem-o ur-go un o ur-buste ne da-o m-nen. ⁸ Nɔ ma she'et nɔ, nɔ dungune. Nɔ nom jaab-o ut-men, nɔ waase Wan-Koyan na, remen muun-mo un wu nomsunte yow yow.

⁹ Qr re ne, yagu nɔ nome un or nɔ ne us-hwumug. Taase Wan-Koyan piishi nɔ ut-ma. Remen ko-yan-Piish ut-ma nomsunte yow yow m-muun ne, har wu rɔ ma un ish!

¹⁰ Qr re ne, doru nɔ bu-yo yan-rwor un Ma-to Shir. Ye nome ut-ma un jin-ur Wan-Koyan a, ye swoog ur-koob remen de komo ye dungune. Nom nɔ untun ye. ¹¹ Remen a zeeg, ka ye dungune har ur-kom a, Shir ya'ag ye ur-ho. Nɔ hogussute de gon dungune-m Ayoba, nɔ nepse bo Wan-Koyan hu wu nu-o so-o ur-kom a. Remen Wan-Koyan ko-ya-m-it wu be-de un nom us-ryaab, ko-ya-ur-'won wu komo deen.‡

Nɔ jar nɔ tond á

¹² Arge koyan, or re ne yan-dor, nɔ jar o-jar nɔ tond á. Da-o nɔ m-swɔr o-nu a, nɔ jar nɔ tond n-Ton un shir á, ko un hono o-dak, ko un jin-de un yo ken rii-yo, nɔ tond un de á. Urege nɔ zeeg "Qho," ess nɔ "Qho." Urege nɔ zeeg "Ay," ess nɔ "Ay." Nɔ esse kaane, Shir a piishi nɔ ut-ma á.§

Bom nɔ Shir nɔ kon wu m-sheer ne

¹³ Urege wu ken wu rɔ un swɔ ur-koob, to, yage wu konot Shir gu wu. Urege wu ken wu be-ur nɔ rɔ o-zak, to, yage wu sengute hu un sep-to ur-bongon. ¹⁴ Urege wu ken wu piishe be-ur nɔ á, to, wu hoob sek-ye yan-dor ye Shir, ye konot Shir. Da-o us-kon, ye taame wu m-now un jin-ur Wan-Koyan.* ¹⁵ Gon ka kon o m-sheer o, ɔa taas gom-o un ka net-wu. Wan-Koyan a muut ka net-wu ba un gom, komo **ba'as-to** wu nome a, a sokse wu to.

¹⁶ Remen kaane, sengu nɔ rwor un **ba'as-ut** nɔ be-ur or nɔ ne, nɔ us-kon rem or nɔ ne, remen a taasutu nɔ gom-us nɔ. Da-o kashi un net kone, kon-se un ko-yan-men-ut pus-to rɔ ur-beeb ne deen. ¹⁷ **Ereja** net-wu untun na. O ken da-o reno, wu wu kone be-ur Shir, taase a he kem un dak-o **Isra**. Komo a he kem un ka dak-o á, har hak-us tet un reng-us cind.† ¹⁸ Ka da-de komo wu konuru be-ur Shir na a

‡ **Bɔr-ʉs taan:11** 5:11 Hyen komo: Ayub 1:21-22; 2:10; Bong 103:8. § **Bɔr-ʉs**

taan:12 5:12 Hyen komo: Mati 5:34-37. * **Bɔr-ʉs taan:14** 5:14 Hyen komo:

Mark 6:13. † **Bɔr-ʉs taan:17** 5:17 Hyen komo: 1Gwm 17:1; 18:1.

he kem. Komo a heerɔ kem, komo hono o-dak ya'urɔ rii-yo m-re.‡

¹⁹ Or re ne, urege wɔ ken wɔ be-ur no yagute cow-yo Shir yo o-nip, komo wɔ ken wɔ be-ur no muunturɔ wɔ un cow,
²⁰ wua nept unze, ka wɔ muunte **ko-ya-ur-ba'as** be-de Shir à, wɔ guug hoog-o un ka net-wɔ be-de m-mar. Komo Shir a soks moor-to un **ba'as-to** un ka net-wɔ. §

‡ **Bɔr-ɔs taan:18** 5:18 Hyen komo: 1Gwm 18:42-45. § **Bɔr-ɔs taan:20** 5:20 Hyen komo: Swqq 10:12; 1Bit 4:8.

Takurda-o Bitrus aco

Rem-se rɔ n-me à:

M-zante 1:1-2

Baks un gwu-o Shir 1:3-12

Ma-to un she'et-de un ba m-kukop 1:13—2:10

Yo yan-dor depe ye nom da-o ur-koob à 2:11—4:19

Gwugwer-mo ur-hi mo un yan-dor m-senge ne 5:1-11

Ur-buste 5:12-14

Ur-gas us-kon ne

¹ Me, Bitrus, ko-**yan-Tom Yeso Kiristi**,* genbe ka takurda-o,

Ha-mo un be-de un hun-ne ye Shir daage untun hamat-ne un hono o-dak ye cakre un dak-to o-Pantus, o-Garatiya ne, o-Kapadoki ne, o-Asiya ne komo o-Bitaniya ne à. ² Shir o-Tato, wu dagnu no hun-ne ye un wu, komo Kukt-o muutu no ba **ur-ba'as**. Wu un nom kaane remen no nomote Yeso **Kiristi** o-dorotte komo wu so'oste no un bu-yo un hyo-mo un wu. Um konog Shir 'ye no m-yar, komo wu sengu no m-ya un gwugwu-mo ur-hur deen.

Ur-bongon be-de Shir remen

ka sakt-o o ya'asu na m-hoog à

³ Depete a ya'as Shir Tato-o Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ur-bongon remen 'won-de un wu ur-gos-de. Wu ya'ag na mat-o pu-o remen ka sakt-o o ya'asu na m-hoog à, bo wu 'yonse Yeso **Kiristi** be-de ut-marimar à. ⁴ Komo wu 'ye no cim-yo un ba m-sabre, yo a wum ko yo naase á, essusse n-Ton shir. ⁵ Remen sher-m no, Shir a 'er no un beeb-de un wu har no gokste ka gwu-o ro zongse o rwuunte ho-de ur-kom à. ⁶ Un yo ka nom no o-zak deen, ko de nomte, ya o-da hiin noa tuw un swo ur-koob de ut-meger go-us-go à. ⁷ Da-o no senge m-dore Yeso n-me ur-koob à, yo kute hun-ne unze no shereg Yeso gun gun. Hun-ne m-zwo un zinariya n-me o-ra remen ye rwuunte kar kar. Kang-o gaan, koob-ur no ro untun ka ra-o, amba noa rwuun kar kar, komo sher-m no aragte zinariya. Da-o Yeso **Kiristi** muune à, Shir a m-seps no wu 'ye no m-sek deen remen no shereg be-de un wu. ⁸ Ko de nomte no wet Yeso m-hyan á, amba no wu m-was. Ko de notte wu m-hyan m-moka á, komo no shereg be-de un wu. Komo yatt gom-to he m-hoks m-rwor bo no ro o-zak, un zak-o rwuune be-de Shir á. ⁹ Noa ships ka zak-o remen

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à.

nō m-goks un yo nō tuute yish un sher-m nō à, gwu-o un kukt-o nō.

¹⁰ Um conog m-ruru nō ma-to ka gwu-o. Yan-rwor un Ma-to Shir ye rworog bō yar-m he m-haan be-ur nō à, komo ye hoob ur-bon ne. Ye rwo'og yish komo ye tu yish, ye hyenet cas bō a he nō m-gu à. ¹¹ Ye cituru Shir ma-to un ka da-o komo yo kore unze yo rwo'e **Kiristi** m-haan. Kukt-o **Kiristi** o rō n-me un ye, komo o rure ye bō **Kiristi** he m-swo ur-koob ka da-de ne a 'ye wu m-seps mō he m-dond à. ¹² Amba Shir kutute ká **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye unze, ye rō nō m-nome m-guw ba hi un de un ye á. Ka rem-se ye rwore n-ga à mosse un **Kiristi** ne, m-moka ye ken hun-ne ye ruru nō **Ma-to m-Rerem** un bu-yo un **Kukt-o Shir**, o a tomne rwuun-mō n-Ton un shir à. Ka nip-o o mosse un bō Shir ruru na ne à, o yan-tom ye Shir cone m-byarag à.

M-she'et untun hun-ne ye Shir

¹³ Remen kaane, she'et nō zongse nō nomot rii-yo ur-bon, nō garamse hi un nō. Rwo nō saktō-o nō kap be-de un yar-mō a he nō m-'ya da-o Yeso **Kiristi** he m-rwuun à. ¹⁴ Nom nō untun yakar-ye o-dorotte. Nō yage hoog-m nō heet nō be-de un rem-us yo-se se nō rotte ba nō un nap á. ¹⁵ Amba bō ká wu agu nō rō ba m-kukop à, ma'as nō ba m-kukop n-me un koyan yo nō m-nom à. ¹⁶ Nom nō kaane remen **Mosa** geneg yo Shir zee à: "She'et nō ba m-kukop, remen kaane un rō ba m-kukop."†

¹⁷ Nom nō kaane bō nō un aag un Tato-o n-Ton wan-piishe un ko wu ke net-wu ut-ma hond hond un yo wu nome ne à. Dek nō hoog-m nō untun hamat-ne un kà hono o-dak o un sekemse-mō un wu un hoge un gyer-o un wu ne. ¹⁸ Remen nō nepsē unze Shir un rur nō remen wu guut nō be-de un she'et-de o-hwaa de tat-ne nō ye n-ga yoosu nō à. Wu un rur nō un bu-yo un top-o un zinariya kō azorpa á. Zinariya, azorpa ne, ye ba m-ta á. ¹⁹ Amba Shir un rur nō un hyó-m **Kiristi**, ka ca-yo un ba ur-dakka yo komo ka yo un ba ut-ri'in yo. ²⁰ Shir un dagan **Kiristi** cin ba a ro nomog hono o-dak. Amba Shir rwuunte wu á, se un ka ho-to ur-kom to rem nō. ²¹ Un bu-o Yeso nō m-sheer be-de Shir, o 'yonse wu be-de m-mar à, komo a ya'uru wu ut-gos un cow-yo m-sekemse. Yo rwo'e nō ru'ut sher-m nō o-saktō ne be-de Shir.

²² M-moka nō muste hi un nō ba ut-ri'in un dorotte-o o-nip remen nō kumut was-m or nō ne. Was nō or nō ne cin un hur-ur nō, komo un hur-ur pus-de ne. ²³ Remen Shir ja'astu nō mat-o pu-o komo, ba un go-ye rō m-sabre á, amba ye rō

† **Bqr-o gaan:16** 1:16 Hyen komo: Rewi 11:44-45; 19:2; 20:7.

m-she'et har kɔyan nomot be-de ʊn Ma-to Shir o ʊn hoog à.

²⁴ Ma-to Shir zɛɛg,

"Hun-nɛ rɔ m-'hwɔ ʊntʊ ʊt-gwɔ,

komo sɛps-mɔ ʊn yɛ rɔ m-ta ʊntʊn mɔk-to o-kɔt.

Gwɔ-ʊt rɔ m-'hwɔ kaw, komo mɔk-ʊt rɔ m-zoose.

²⁵ Amba ma-ʊt Wan-Kɔyan rɔ m-ɛs har da-o ba m-ta."‡

Hun-nɛ kɔ'otʊtʊ nɔ ka **Ma-to m-Rerem** to.

Bɔr-ʊs yoor

¹ Remen kaanɛ, ru nɔ cɔw-yo ʊt-yagɛ, nɔ yagɛ raks ʊn hun-nɛ, komo nɔ cir m-nom o-nip. Yagu nɔ ʊr-shoob kɔ nɔ rʊrɛ yɛ ken myet-mɔ ʊn kɔ to ke gɔn ma-ʊt yɔ-to to. ² ʊntʊn yan-yaar pu-yɛ, hoob nɔ yɔw-mɔ o-Kukt mɔ m-kyukyaw remen mɔ bɔ'ossutɛ nɔ be-de ʊn gwɔ nɔ. ³ Nɔ be'estɛ nɔ nepstɛ Wan-Kɔyan rɔ ʊr-bon nɛ.*

Kiristi rɔ ta'ar-de ʊn hoog

⁴ Haan nɔ be-ʊr Yɛso **Kiristi**. Wʊ rɔ ta'ar-de ʊn hoog de hun-nɛ ginmɛ à, amba Shir dak wʊ komo wʊ 'ye wʊ ʊt-gɔs deɛn. ⁵ Komo ya nɔ rɔ ʊntʊn ta'ar-to ʊn hoog, to a meetɛ hur-o o-Kukt à. Nɔ waragɛ buug-de ʊn yan-**Cow ʊn kɔn-se Shir** yɛ ʊn ba m-kʊkɔp, nɔ sekɛtɛ **seke**-to o-Kukt ʊn bu-o Yɛso **Kiristi**. Shir rɔ m-gɔks gɔn ka **seke**-to. ⁶ Ka to rɔ bɔ Shir zɛɛ ʊn Ma-to ʊn wʊ à:

"Gwɔt, ʊm shɛrɛg ta'ar-de ʊt-ma o-Urusharima†

de m-daagɛ ʊn caari-mɔ m-sɛps à.

Kap bɔ ʊn wʊ shɛrɛ ʊn de à

wʊa nom m-'ɛ á."‡

⁷ Be-ʊr nɔ, nɔ yɛ shɛrɛ ʊn wʊ à nɔ nape gɔ ʊn sɛps-mɔ Shir ya'ʊ wʊ à. Amba ka yɛ gini wʊ à. Ma-to Shir zɛɛg,

"Ka ta'ar-de ya-ʊt-ma jorɛ à,

de waragɛ de jiish kɔ de ke ta'ar-de

ʊn be-de ʊt-ma."§

⁸ Ma-to Shir zɛɛg,

"Ka ta'ar-de rɔ m-rwɔ ʊr-pʊkɛ,

komo de rɔ yɛ m-hɛɛs remen cikt-de ʊn yɛ."*

Yɛ rɔ m-pʊkɛ remen yɛ yagutɛ o-dorɔttɛ ʊn Ma-to Shir, o yettɛ m-oos ʊn kwʊkwʊr-de Shir coogɛ remen ʊn gɔ ʊn yɛ à.

⁹ Amba nɔ, Shir ʊn daag nɔ hun-nɛ kashi, buug-de yan-**Cow ʊn kɔn-se Shir**, hun-nɛ yɛ ba m-kʊkɔp, hun-nɛ yɛ Shir,

‡ **Bɔr-o gaan:25** 1:24-25 Hyen komo: Isha 40:6-8 (ʊt-Girik). * **Bɔr-ʊs yoor:3** 2:3 Hyen komo: Bɔng 34:8. † **Bɔr-ʊs yoor:6** 2:6 ʊt-Girik: o-Sihiyona.

‡ **Bɔr-ʊs yoor:6** 2:6 Hyen komo: Isha 28:16 (ʊt-Girik). § **Bɔr-ʊs yoor:7** 2:7

Hyen komo: Bɔng 118:22. * **Bɔr-ʊs yoor:8** 2:8 Hyen komo: Isha 8:14-15.

remen nɔ nomoté wʉ ʉr-bongon. Wʉ rwʉntʉtʉ nɔ be-de o-comb, wʉ hantʉ nɔ be-de m-cucas.† 10 N-ga a ro hwoog nɔ be-de ʉn hun-né yé Shir á, amba m-moka nɔ rɔ hun-né yé Shir. N-ga Shir ro m-hogé ʉn 'wɔn-ʉr nɔ á, amba m-moka Shir ɔ hogé ʉn 'wɔn-ʉr nɔ.‡

She'et nɔ ʉntʉn yan-gʉw-mɔ Shir

11 Nɔ yan-yen-de né, mé nɔ m-kyewes, ʉntʉn yan-dak-o hɔr-o, hamat-né ʉn ka dak-o, gin nɔ ka rem-ʉs yɔ-se, se rɔ ʉr-gʉn ʉn hoog-m nɔ à. 12 Nɔm nɔ cɛen nɔ she'etté ʉr-bon né n-mé ʉn yan-bɔr-ʉs nɔ yé shere o-nip á. Komo kɔ yé gʉt nɔ gwɔt-o ʉn yan-nɔm ʉn rem-ʉs yɔ-se, yea hyenes she'et ʉn nɔ ʉr-sɔ-de. Yea seps Shir da-o wʉ he piishe ʉn hono o-dak ʉt-ma à.

O-dorotte be-de ʉn gwɔmo-né

13 Nɔm nɔ o-dorotte rem Wan-Koyan ʉn kɔ ɔ ke **karamsa**-o a ya'ase remen hun-né, ɔ rwʉʉné be-de ʉn gwɔmo-to ʉn ko-gwɔmo à. 14 Nɔ nome gwɔmo-né o-dorotte, remen gwɔmo-de o-dak kap Shir ɔ tomnʉ de, de ye'et yan-koob-de o-dorotte ʉr-koob komo de bʉm hun-né yé nome rii-yo ʉr-bon à. 15 Remen kaané Shir cone nɔ nom rii-yo ʉr-bon. Da-o nɔ nome rii-yo ʉr-bon à, ká raag-né yé, yé nape **Kiristi** á, yea hoks m-zee kɔ rii á. Yea hoks m-kum rem-se ʉr-geeg á. 16 She'et nɔ sasa, amba myet ʉn kaané né, nɔ hyan nɔ rɔ sasa nɔ cʉw nom ʉn rii yɔ-yo á. ʉn sugé-de ʉn kaané ma, she'et nɔ ʉntʉn yan-gʉw-mɔ Shir. 17 'Ya nɔ kowan m-sek. Komo nɔ kute hun-né yé Shir kashi m-was. Gyɛr nɔ Shir, 'ya nɔ ko-gwɔmo ʉt-gɔs.

Sha-mɔ ʉn swɔ-ʉr koob-ʉr Kiristi

18 Gʉw-né, sé nɔ nome yan-hur-ʉt nɔ o-dorotte nɔ 'ye ye m-sek koyanda. Nɔm nɔ yo ka, ba be-de ʉn yé rɔ m-hogé ʉr-'wɔn ʉn gwʉgwɛr-mɔ ʉr-hi né cot á, amba kap ʉn yan-men-ʉt jaas-to né. 19 Shir rɔ gwʉgwʉ ʉn nɔ né da-o nɔ nome rii-yo nɔ nape yo rɔ hond hond, komo nɔ geeg ʉt-men ʉn 'mɔ ʉr-hur né ʉn koob-de a nɔ m-'ya ba nɔ ʉn nɔm rii à. 20 A 'ye nɔ ʉr-koob remen nɔ nɔmog rii-yo ba ʉr-bon, nɔ kum ɔ ka rii á. Amba Shir a 'ye nɔ ʉr-hɔ, ʉrege nɔ swoog ʉr-koob ʉn 'mɔ ʉr-hur né remen nɔ nɔmog rii-yo ʉr-bon, remen kaané Shir cone. 21 ʉn kaané, Shir agu nɔ remen **Kiristi** swoog ʉr-koob rem nɔ. Wʉ yaksʉtʉ nɔ m-sha, depete nɔ dore bʉ-yo ʉn wʉ.

22 "**Kiristi** nɔm **ʉr-ba'as** á,

† **Bɔr-ʉs yoor:9** 2:9 Hyen komo: Rwʉʉ 19:5-6; Isha 43:20 (ʉt-Girik); Rwʉʉ 19:5; Kara 4:20; 7:6; 14:2; Titu 2:14; Isha 43:21; Isha 9:2. ‡ **Bɔr-ʉs yoor:10** 2:10 Hyen komo: Hose 2:23.

Wu raks hun-ne á."§

²³ Kɔ de nomte a pyapurtu wu à, wu muut ut-reeb á. Komo da-o wu swɔ ur-koob à, wu waksu ye ut-ma á. Un sugede un kaane ma, wu shereg be-de Shir, wu nape piish ut-ma à.*

²⁴ **Kiristi** sawag nu-se un **ba'as**-ut na un wur-o un wu. A kamag wu o-kan remen a yagute nom **ur-ba'as** komo a cirit kashi ur-she'et. Shir taasu ka hoog-mo mo un **ba'as**-ut no remen hoog-m Yeso. ²⁵ No ro egussute untun yege-ca, amba m-moka no muunte be-de un wan-Ruut-m no un wan-Gut-de un hoog-m no ne.†

Bɔr-ʊs tet

Campo-ne un ne'a-ne ne

¹ Kaane komo ne'a-ne, nomo no campo no ne o-dorotte. Nom no kaane komo urege campo no sher un ma-ut **Kiristi** á. Urege campo no ne hyanag bon-de un ka bu-yo notte ur-she'et à, yea goks **Kiristi**, ba no un nomo ye ut-ma.* ² Ka campo-ne yea goks Yeso da-o ye hyene she'et-ur so-de un hoog-m no komo no 'ye ye ut-gos. ³ Taase no muut ur-hi be-de un ga-se ur-bon ko rii-se un cor-se ur-bon ko gund-to un hwor á.† ⁴ Un sugede un kaane ma, yo depe à, nom no ayewe-to ur-hur un gwugwer-mo ur-hi, komo m-tetemb ne. Gon ka ayewe-to ro m-gos, komo Shir ro to m-hwo un be-ur kashi. ⁵ Un go un ka cow-yo ne'a-ne so-ye ye n-ga ye esse sakt-o un ye be-de Shir à, kume hi un de un ye ut-ayewe. Ye ya'ag campo un ye ne ut-gos. ⁶ Untun **Saratu**, wu nome **Ibrahi** o-dorotte komo wu eeg wu "Rwoog-o re" à. No ma yakar-ye un wu ye, urege no ro m-nom yo depe à komo no yage ko yo ke rii-yo 'ye no o-gyer á.‡

⁷ Kaane ma campo-ne, se no nom barag-se ur-bon remen ne'a no ne. Hyen no ye ut-gos ne, remen ye rott ur-beeb bo no ro á. Baks no, Shir ya'ag ne'a-ne yar-mo un wu komo remen ye kumut hoog-m ba m-ta un no ne. Remen kaane, nomu no ne'a no ne bo depe à, taase yo ken yo tɔw no yo wen kon-ʊs no.§

Swor ur-koob remen nom un rii kashi

⁸ Ur-kom, kap she'et no m-sok ne un or no ne ne, ko wu ke wu hyen or un wu rii-yo m-was. No hyen ur-'won un gwugwer-mo ur-hi ne. ⁹ No top men-ut jaas-to un men-ut

§ **Bɔr-ʊs yoor:22** 2:22 Hyen komo: Isha 53:9. * **Bɔr-ʊs yoor:23** 2:23 Hyen komo: Isha 53:7. † **Bɔr-ʊs yoor:25** 2:24-25 Hyen komo: Isha 53:5-6 (ut-Girik).

* **Bɔr-ʊs tet:1** 3:1 Hyen komo: Apis 5:22; Koro 3:18. † **Bɔr-ʊs tet:3** 3:3 Hyen komo: 1Tim 2:9. ‡ **Bɔr-ʊs tet:6** 3:6 Hyen komo: Taka 18:12. § **Bɔr-ʊs tet:7** 3:7 Hyen komo: Apis 5:25; Koro 3:19.

jaas-tò kò ur-reeb n-te ur-reeb á, se de nõ kone go un ká
net-wu o-kwum, remen kááne o Shir egte nõ wu ye'et nõ
o-kwum.* 10 Ma-tò Shir zeeg,

“Bõn net-wu cone m-hoog

komo wu hyen ho-tò ur-bon à,

Se wu doste rem-de un wu be-de un tep u jaas-o

komo wu dos nu-o un wu be-de ut-raks.

11 Wu ho'os cow-qs yo-se

komo wu nom rii-yo ur-bon yo depe à.

Wu hoob cow-yo un ba ut-ween wu dore yo.

12 Wan-Koyan ro un 'er-de un ye nome kashi un rii à,

komo wu ro m-ke'e un kon-se un ye ut-to.

Amba wu ro m-tuke un

yan-men-ut jaas-tò o-cin.”†

13 Urege nõ m-senge nõ nomot rii-yo ur-bon, hun-ne deen
a hogusse nõ m-hoog á. 14 Amba myet un kaane ne, urege
nõ un swò ur-koob remen nõ m-nom un rii-yo ur-bon, Shir
a 'ye nõ o-kwum. “Taase nõ hoge gyer-o un yo ye ro m-
gyer à, kò komo nõ was un yo hun-ne zee yea nom ne á.”‡

15 Ya nõ **Kiristi** ur-be un hur-ur nõ komo wu warag Gos-wu
wu un hoog-m nõ. She'et nõ zongse nõ shest da-o wu ken
wu citu nõ ma-tò un saktò-o nõ. Amba nom nõ kaane un
gwugwer-mò ur-hi un 'ya m-sek ne.§

16 Amba shas nõ ye un gwegwer-mò ur-hi, ut-gos ne. Nom
nõ rem-se ur-bon bõ hur-ut nõa kaps nõ á. Nõ jar o-jar nõ
nom rii-yo ba ur-bon á, remen ka ye ro nõ m-tan o-yo yo
à, ye hyenet m-'e remen nõ ye ma Kiristi ye. 17 A jiish ur-
bon urege con-mò Shir mò nõ sù ur-koob remen nõ nomog
rii-yo depe à otte nõ sù ur-koob remen nom un rii yo-yo
à. 18 **Kiristi** marag o-gaan cot remen **ba'as-ut** na. Wan-ba-
ur-ba'as marag remen ya-ut-**ba'as**. **Kiristi** nomog yo ka
remen wu he nõ m-heet be-de Shir. A hoog wur-o un wu,
amba a muuturu Kukt-o un wu un hoog ne. 19 Un bu-yo
Kukt-o ShirKiristi haag wu rworuru Ma-tò Shir be-de un
kukt-to a ka'e m-guw à. 20 Ye nomute Shir koob-de o-dorotte
n-ga n-ga, amba Shir hakkurte un ye ne har un da-o **Nuhu**
ro un shaab-o o-hat à, remen Shir a rees hono o-dak m-ho.
Hun-ne eer a gu'e un ka hat-o, ye ruwe keez keez un ka ho-
mò.* 21 Ka ho-mò napa-o un bõ a yo'osu nõ m-hò mò gu nõ
m-mòka à. Komo ba dos ut-ri'in tò o-wur cot á, amba un
waktune ne mò Shir un hur-ur gaan. Shir guug nõ un bu-yo

* **Bør-qs tet:9** 3:9 Hyen komo: Mati 5:43-44. † **Bør-qs tet:12** 3:10-12 Hyen
komo: Bõng 34:12-16 (ut-Girik). ‡ **Bør-qs tet:14** 3:14 Hyen komo: Isha 8:12;

Mati 5:10. § **Bør-qs tet:15** 3:15 Hyen komo: Isha 8:13. * **Bør-qs tet:20**
3:20 Hyen komo: Taka 6:1—7:24.

un ine-m Yeso **Kiristi**. ²² **Kiristi** rō m-mōka n-Ton, sō un re-de Shir. **Yan-tom-ye Shir**, ut-gwomo, komo m-'wons ne kap rō un kom-to un wu.

Bor-ūs nass

M-sher be-de Shir

¹ Bō **Kiristi** swō ur-koob un wur-o un wu à, m-mōka se nō she'et zongse nō suut ur-koob bō wu swō de à. Mē un zee kaane remen bō un wu swō ur-koob un wur-o un wu rem **Kiristi** à, kutute na unze wu 'yarag ka **ba'as-de** wu nome n-ga à. ² Komo kutute na unze ka net-wu waktunte wu yage yo wu ro m-con à, komo wu rō m-con wu nome Shir o-dorotte har un ta-de un hoog-mō un wu. ³ Nō regussute nō naasute o-da deen n-ga, nō un hoge un rerem-mō un gō un she'et-de hun-ne rō m-she'et à ye nape Shir á. Nō un hoge un rerem-mō un saw-to m-'e, un yish-ye ye o-yoor ne, un susuur ne, un biki-to m-swō ne, un tuw-to o-ás ne, har un guw-mō us-toog ne. ⁴ M-mōka nay nō ne ye n-ga hyanag ut-hyat yo hante nō yagute gam-o ur-hi un ye ne be-de un nom un rem-ūs yo-se à. Remen kááne komo ye rō nō ut-reeb. ⁵ Amba yea shes Shir wu rō un piishe un yan-hoog un margan-ne ne ut-ma à. ⁶ Yo yo rwō'e a rurut **Ma-to m-Rerem** har be-de un ye rō margan-ne m-mōka à. Kō de nomte à a piishitu ye ut-ma o-wur untun ko wu ke net-wu, amba m-mōka ye ur-she'et un Shir ne un bu-yo un **Kukt-o Shir**.

⁷ Ta-de un kō yo ke rii-yo nomoste yow yow. Remen kaane rwō nō ur-hur sak, nō garamse hi un nō remen nō hokstē us-kon. ⁸ Yo jiishe kap à, se nō kute or nō ne m-was deen, remen was-m rō un bite moor-to ut-**ba'as** to ye nome na à.* ⁹ Nō barke hun-ne un hur-ut nō ba us-hwumug. ¹⁰ Shir ya'ag kō wu ke wan-dor wu m-yar, unze net-wu hoks m-nom yo ken rii-yo remen wu guut yan-dor. Shir ya'ag ká yar-mō, remen kaane a mure nō ká yar-mō un cow-yo depe à. ¹¹ Urege wu ken wu rō ut-ma, se wu nom untun wu rō m-rwor un Ma-to Shir à. Urege a ya'ag wu ken yar-mō un gu un hun-ne, se wu nom un beeb-de Shir ya'u wu à. Remen un kō yo ke rii-yo Shir a kum ur-bongon rem Yeso **Kiristi**. Mē us-kon hun-ne a 'ye Shir m-seps, ut-gwomo ne, ba m-ta. **Amin.**

Swō ur-koob remen dor Yeso

¹² Nō nay-ne re, taase nō hyen ut-hyat un koob-de nō m-swō à sa o zee rii pu-yo koru nō. ¹³ Amba nom nō o-zak, remen nō m-swō ur-koob bō **Kiristi** swō de à. Remen nōa

* **Bor-ūs nass:8** 4:8 Hyen komo: Swōq 10:12.

nom o-zak deen da-o wu he m-muun ʊn seps-mo ʊn wu ne à. ¹⁴ Urege a pyapurtu no remen jin-ur **Kiristi**, no ya-okwum-ye, remen Kukt-o m-seps, ʊn o Shir ne ro be-ur no. ¹⁵ Urege no swoog ur-koob, taase de nom remen no hoog net, ko ur-hyow, ko ne yo ken rii yo-yo, ko o-hebe gwuw. ¹⁶ No hoge 'e-mo ʊn swo ur-koob remen no **yan-dor Yeso** á. ʊn sugede ʊn kaane ma, bom no Shir remen no ye ma **Kiristi** ye. ¹⁷ Da-o nomoste o Shir hette piishe ʊn hun-ne ye ʊn wu ut-ma à. Komo urege piish ʊn ma-to ʊn wu takante be-ur na. ¿Ya he kor ʊn ye yage nome ʊn ma-to ʊn wu o-dorotte **Ma-to m-Rerem** to Shir?

¹⁸ “Urege kashi ʊn hun-ne possute ʊn yish jaas-ye, ¿ya he m-kor ʊn ye nape Shir ne á ʊn **ya-ur-ba'as** ne?”†

¹⁹ Remen kaane, ka ye ro ʊn swo ur-koob remen dorotte-o Shir à, ye senge nom ʊn rii-yo depe à. Komo ye bup Shir kom-ut yoor, remen Shir kashi-wu, wu nome o-dak o-Ton ne.

Bɔr-ʊs taan

Sek-ye ʊn beeb-ye ne

¹ ʊm conog m-do sek-ye no jaab-o ut-men. Me abre kosek, me wu hyane bo **Kiristi** swo ur-koob à. Komo kané co a wong seps-mo ʊn wu ʊn me ne da-o a he na mo m-kute à.

² Warag no yan-gut-de ʊn kur-o Shir bobsu no à. No nom m-guw untun ya-ur-gut ba ye a gakte á, amba ʊn con-mo ut-men, bo Shir cone no warag à. Nom no kaane ba remen gop-de ʊn hwor á amba ʊn con-mo ut-men.* ³ Ka ye Shir bobsu no à, no sawsu ye us-nu á, amba kute no ye bu-yo ur-bon. ⁴ Amba da-o Yeso ko-Gwɔmo-wu ʊn ya-ʊt-Gut woone noa goks gond-o ʊn seps-mo ʊn wu, o naase á.

⁵ No beeb-ye kap, nomo no sek-ye o-dorotte. Ko wu ke wu gweregse or ʊn wu ur-hi. Ma-to Shir zeeg,

“Shir ro m-'yar ʊn yan-nu-mo ur-hi,

amba wu ro ʊn 'ya ur-ho

be-de yan-gwegwer-mo ur-hi.”†

⁶ Gweregse no hi ʊn no ʊn kus-o ʊn caari-to ut-kom to ur-beeb to Shir, remen da-o wo wo'e wua 'ye no m-sek ʊn co.‡

⁷ Shir conog no, remen kaane, heetu no wu bo ʊn yo rangsu no à.

⁸ Garamse hi ʊn no, no she'et zongse komo yish hoog-ye. Wan-yage-ut no, **ko-Gwɔmo-wu ʊn ya-ʊt-kɔt**, wu ro ut-dwum untun o-zur o-kot, yo ro ut-tuw ʊn hoob-o ʊn wu

† **Bɔr-ʊs nass:18** 4:18 Hyen komo: Swɔɔ 11:31 (ʊt-Girik). * **Bɔr-ʊs taan:2** 5:2 Hyen komo: Yoha 21:15-17. † **Bɔr-ʊs taan:5** 5:5 Hyen komo: Swɔɔ 3:34 (ʊt-Girik). ‡ **Bɔr-ʊs taan:6** 5:6 Hyen komo: Mati 23:12; Ruka 14:11; 18:14.

yo he m-hɔ à. ⁹ Kwangu nɔ wu, nɔ she'et ɔr-beɛb nɛ ɔn sher-m nɔ. Nɔ nepste hono o-dak kap ɔr nɔ nɛ **yan-dor Yeso** rɔ m-swɔ ɔr-koɔb bɔ nɔ rɔ m-swɔ à.

¹⁰ Shir guug na ɔn kɔ yo ke bu-yo. Wu daagu na remen wu wongtɛ seps-mɔ ɔn wu ɔn na nɛ. Ka seps-mɔ rɔ m-she'et ba m-ta. Wu wong-mɔ ɔn na nɛ remen a dorɔtɛ Yeso **Kiristi**. Nɔ su ɔr-koɔb m-mɔka, amba ujime o-da hiin, Shir a muut nɔ hond hond, wu sher nɔ komo wu tor nɔ ɔr-beɛb nɛ. ¹¹ Mɛ ɔs-kɔn ɔnze Shir a nom ɔt-gwomo ɔr-beɛb nɛ har da-o ba m-ta. **Amin.**

Gas-de ɔr-kɔm

¹² ɔn beɛb-ɔr Siras§ ɔr na ko-yan-ess ɔt-ma à, ɔm genbe nɔ ka takurda-o o-kotton remen ɔm ye'et nɔ beɛb-de ɔs-rwun komo ɔm rurɔ nɔ, ɔnze yo ka yar-mɔ Shir mɔ. Remen kaane sher nɔ m-'wɔns nɛ be-de ɔn ká yar-mɔ.*

¹³ Yan-dor Wan-Koyan ɔn dak-o o-**Babira** ye a daage mɔsse ɔn nɔ nɛ à rɔ nɔ m-gas. Kaane ma wà re Markus n-me ɔn **Kiristi**, rɔ nɔ m-tɔmbe ɔn gas-de ɔn wu.† ¹⁴ Gas nɔ ɔr na nɛ ɔn gamat-de m-was. Mɛ ɔs-kɔn Shir 'ye ko wu ke wu rɔ be-ɔr nɔ à gwugwu-mɔ ɔr-hur, ye rɔ n-me ɔn **Kiristi** à.

§ **Bɔr-ɔs taan:12** 5:12 ɔt-Girik: Sirabanus. * **Bɔr-ɔs taan:12** 5:12 Hyen komo: Seng 15:22,40. † **Bɔr-ɔs taan:13** 5:13 Hyen komo: Seng 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Koro 4:10; Pmɔn 24.

Takurda-o Bitrus ayoore-o

Rem-se rɔ n-me à:

M-zantɛ 1:1-2

Eeg-o ɔn yan-dor 1:3-21

Yan-yoos-de ɔt-bɔ 2:1-22

Muun-m Kiristi de ɔr-buɛte 3:1-18

Bitrus rɔ ɔr-gas

¹ Me, Simɔn Bitrus, ko-guw komo ɔn **wan-Tom YesoKiristi** ne. Me genbe ka takurda-o ha-mo ɔn be-de ɔn ye gokse m-sher o-nip ne untun mo ma na. No ɔn nom kaane ɔn bu-yo kashi-o Shir na ɔn Yeso **Kiristi** ne **Wan-Gwu**.

² Me us-kon Shir 'ye sengu no m-ya m-yar deen deen, un gwugwu-mo ɔr-hur un bu-yo nap-se Shir un Yeso Wan-Koyan na ne.

M-bo'osse be-de un nap un Shir

³ Beeb-de un wu de n-Ton shir ya'ag na koyan yo a o-hoob remen hoog-m na un sok-mo un wu ne be-de un nap-se a napu wu à. Wu agu na un seps-mo un bon-de un wu ne.

⁴ Remen kaane, wu essute na kashi un caari-to un ma-to un wu, remen no waragte kashi, bo Shir ro kashi à. Komo wu essute na, no possute sabre-o ro n-me un hono o-dak o dish-o yo-o hante à.

⁵ Remen kaane, nom no bo un nom-m no, no doote sher-m no ɔr-bon, ɔr-bon komo no doo de us-nap, ⁶ us-nap komo no doo se garamse un hi un no, be-de un garamse hi un no komo no doo un 'mo ɔr-hur, un 'mo ɔr-hur komo no doo nom un o-shir. ⁷ Un nom un yo ro o-shir à, no doo gwugwer-mo ɔr-hur, un gwugwer-mo ɔr-hur no doo m-was ne. ⁸ Urege no m-nom un go un ka rem-se, se a wen no m-warag hwa m-saare ne be-de un nap-us Wan-Koyan Yeso **Kiristi**. ⁹ Amba urege net bo'ose un ka cow-yo á, ya wu ro untun net-wu ro m-hyan ɔr-bon ne á ko ko-po. To-ut ka'ag wu unze, Shir sokote wu **ba'as-to** un wu, to wu nome à cin ba wu un sher be-ur Yeso **Kiristi**.

¹⁰ Remen kaane or re ne yan-dor, nom no bo un hoks-m no, no nom rii-yo ɔr-bon no kutute hi un no un ye ken ye ne unze Shir daagu no komo ne wu eeg no hun-ne ye un wu. Urege no nomog ka rem-se, no hede m-he á. ¹¹ Un kaane, Shir a barku no caari-de ɔr-barke un be-ur Yeso **Kiristi** wu

rō Wan-Koyan un **Wan-Gwü** ne he gwōmo-to un wü tō he m-she'et har da-o ba m-ta à.

Tu'e un Ma-to Shir yish

¹² Kō de nomte nō nepse ka rem-se à, komo nō bups ka yoos-de o-nip ne o nō nape à, amba man sengu nō m-bakse. ¹³ Um nomog us-barag myet-mō un hō-to un hoog-m re, um hyanag hond hond o, a sengu nō m-bakse un ká rem-se koyanda. ¹⁴ Um nepse man meres ba m-jime. Remen Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** regusute, wü russute me kaane. ¹⁵ O rwo'e mette m-senge deen um rurutu nō ká rem-se cin m-moka. Me un zee káane remen nō ma'asté se m-baks kō o ke da-o, da-o me merse.

Ye he hyan un seps-m Yeso Kiristi

¹⁶ Da-o te ruru nō unze, Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**,* wua muun ut-gwomo ne, ba te m-bim zwom-o wü ken wü rwo'e o us-weer á. Amba un yish te, te hyane nip-o un seps-mō un wü. ¹⁷ Remen Shir o-Tato ya'astu wü m-sek m-seps ne, da-o ká cor-o rwuune be-de un seps-mō ut-gwomo o zet wü, "Wü ka wü rō Wà re, wü me m-con o-zak m-sok ne à." ¹⁸ Te un hi un te, te ro kon káne un **Kiristi** ne un haag-o Shir, komo da-o Shir teprune zee-mō n-Ton shir à, te hogusse yo wü zee à.†

¹⁹ Te nepse komo unze, ma-to **yan-Rwor un Ma-to Shir** gene à nip-o. Raag nō ka Ma-to m-sok ne nō muut ur-hi káne, untun pitirra-de rō m-hante m-cecar be-to o-comb à, har ish peegete, Myar-yo n-Sot konte un hur-ur nō. ²⁰ Rō ur-bon ne nō nep unze, kō wan-gaan be-to un **yan-Rwor un Ma-to Shir** da-o ye gene takurda-o Shir à, yatt-wü gene remen napse un wü á. ²¹ Me un zee káane remen **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye boog gen un kō rii gaan remen ye un hi un de un ye á, kō wü ken wü ru ye m-gen á amba **Kukt-o Shir** o teke ye co.

Bor-us voor

Bitrus nak yan-dor ut-to

¹ Cin n-ga be-de hun-ne ye o-Isra, yan-rwor un Ma-to Shir ya-ut-bō ro kon. Tō, kaane ha, be un nō a kum yan-yoos-de ut-bō. Ye hante yoos-de ut-bō mosse un Shir ne. Amba ye 'ye ur-hek kō wan-gaan wü nept unze bō-to á. Ka bō-to a naas hun-ne ye shere be-de un tō à. Ka yan-yoos-de ut-bō ye har ye yage **Kiristi**, Wan-Koyan wü un ye wü ruru ye be-de un **ba'as-de** un ye à. Nom un kaane a hante ye o-sabre

* **Bor-o gaan:16** 1:16 Wü Shir daagne à. † **Bor-o gaan:18** 1:18 Hyen komo: Mati 17:1-5; Mark 9:2-7; Ruka 9:28-35.

ba un rem. ² Hun-ne deen a dore cow-se un ye se m-ba m'e, un kaane komo ye ken ye hette hyan un cow-yo o-nip ba ur-bon. ³ Ya-o-suub ye ka ya-ur-yoos-ye. Yea raks no be-de un rure un no ut-zwom to ye cekre a, remen ye kumut rii ko hwor be un no. Amba re n-ga, Shir essusute wua piishe ye ut-ma. Komo Shir ro zongse wu nomot kaane. Komo wua saburse ye.

⁴ No nepse re n-ga da-o ye ken **yan-tom-ye Shir** ye nome ur-ba'as a, Shir sabursute ye. Wu gak ye gung, wu jorbe n-me un kuub-o o-comb o un den-o o-ra, be-de wu ro m-ka un yan-men-ut jaas-to a, se un ho-de un piish ut-ma. ⁵ No nepse unze n-ga, un da-o **Nuhu** da-o hun-ne tuke Shir o-cin a, Shir hoge 'won-de un ye a. Wu hoomte ye n-te m-ho, mo re hono o-dak a, se **Nuhu** un ye ken nen ta'voor-ye ne un den-o wu. **Nuhu** ko'oturu unze hun-ne she'et kashi ur-she'et, ye nom yo Shir cone a. Shir guug wu un ye ken hun-ne ye ne.* ⁶ Komo no nepse n-ga, Shir piishite hun-ne ye un bo-to o-**Sodom**, o-**Gomora** ne ut-ma. Remen ye nomog men-ut jaas-to, komo wu tukste ye un bo-to un ye ne o-ra, cow-mo kuse cot. Da-o wu nome kaane a, wu kute hun-ne unze wua 'ye ka hun-ne ye tuke wu o-cin a ur-koob.† ⁷ Wu guug **Rot**, kashi un net. Ka da-de wu tuksuru o-**Sodom**. **Rot** cowog o-regen deen remen rii-yo m'e yo ka hun-ne ye o-**Sodom**, o-**Gomora** ne nome a.‡ ⁸ Wu she'ette mosse un hun-ne yo-ye ne, ko de ke ho-de wu hyen rem-se un ba ur-bon se ye nome a. Komo wu hoge men-ut jaas-to ye nome a. Kap yo ka naaste men-to un wu deen, remen wu net kashi-wu. ⁹ Urege har kaane o, Wan-Koyan nepste bo wu he gu un hun-ne ye Shir be-de ut-meger a. Komo wu neps bo wu he senge un 'ya un yan-men-ut jaas-to ur-koob a, har ho-de un piish ut-ma to ur-kom woonte. ¹⁰ To ka nip-to, yagunte ken ka ye ro m-dore un sabre-o un hur-de un ye de **ur-ba'as** a. Ye komo 'yar ut-gwomo. Remen uk o-cin m-nu ne ye hote ur-hur un taase ye hoge gyer-o un yo'og un **yan-tom-ye Shir**. ¹¹ Ko **yan-tom-ye Shir** ye juishe ka yan-yoos-de ut-bo ye ur-beeb a, ye ro m-yo'og un ka yan-yoos-de ut-bo ye a. Ko ye naas ye ut-men un n-co o un Wan-Koyan a. ¹² Amba ka yan-yoos-de ut-bo ye ro m-nom untun gut-to o-kot to rotte beeb-de o-ceker a, amba ye ro m-nom yo wur-to un ye cone ye nom a. An nom ka gut-to remen hun-ne shipt komo ye pen. Untu ut-gut ka yan-yoos-de ut-bo ye ro, remen kaane ye ro m-rwor un ma-ut yo-to be-de un rii-yo ye nape a.

* **Bqr-qs yoor:5** 2:5 Hyen komo: Taka 6:1—7:24. † **Bqr-qs yoor:6** 2:6 Hyen komo: Taka 19:24. ‡ **Bqr-qs yoor:7** 2:7 Hyen komo: Taka 19:1-16.

¹³ Shir a sabürsü ye bọ ye rwo'e hun-ne swọ ur-koob à. Ka yan-yoos-de ut-bọ ye rọ m-hoge rerem-mọ ut-biki deen be-de ye rọ m-re m-swọ ne à, kọ un non-họ cangam. Ye rọ un hoge o-zak ye egussute nọ kọ da-o ye morge un nọ ne be-de un karge de m-re. Remen kaane a nọ m-gwot m-sek ne á komo ye hantu nọ m'e. ¹⁴ Yish-ye un ye shiishte o-ás, gop-de un ye de **ur-ba'as** de tak m-ciig á. Ye m-nakan un hun-ne ye m-garamse un hi un de un ye á n-me **ur-ba'as**, a yoosussute ye o-suub m-sok ne. Shir ru'utu ye nu-o yo-o. ¹⁵ Ye yagute kashi o-cow, ye dorute cow-o Baram wà Beyor wan-con-to un hwor-ye un men-ut jaas-to. ¹⁶ Amba Shir weneg Baram nom un rii yo-yo da-o janka-yo un wu kangsu wu un cor-o un ko-hun à. §

¹⁷ Ka yan-yoos-de ut-bọ ye hwaa ye rọ untun yish-to m-ho to huse à, komo ya ye rọ untun zaan-mọ ke'ente-to ba un kem. Remen káane Shir essute ye caari-o un kuub-o comb-o rim-o cip, o rọ ye ur'er. ¹⁸ Be-de un ses-se un ye un hun-to o-hwaa ne, ye durumsute hun-ne m-dore un con-m rem-us ma-hun. Ye rọ m-senge ye nakanté ká ye posse un she'et-de **ur-ba'as** à, ye waragte m-nom **ur-ba'as** komo.

¹⁹ Ye rọ m-zee un hun-ne, "Urege nọ dorute yoos-ur te, Shir a ru nọ dore un ka **karamsa**-o á. Nọa hoks m-nom un yo nọ cone à." Um zee ye guw-ne remen urege net yagute rii hoks wu, ya wu rọ untun ko-guw be-de un ka rii-yo. Wu hoks yo m-yage á. Amba ka yan-yoos-de ut-bọ ye un hi un de un ye, ye rott gwomo-to un nom un yo ye cone á. Guw-ne ye ya m-nom un rii-yo ba ur-bon yo, yo he ye m-sabarse à. ²⁰ Me un zee yo ka mosse un yan-yoos-de ut-bọ ne remen ye rwunte be-de un rii-yo ba ur-bon yo un hono o-dak yo rọ m-naas un hur-de un hun-ne à. Yo ka un nome remen ye nak Yeso **Kiristi** wu rọ Wan-Koyan un **Wan-Gwu** ne. Amba m-moka ye yagute rii yo-yo hoks ye, ye rọ yo komo m-nome o-dorotte. Remen kaane hoog-mọ un ye ur-buste a jiish m-naase arge-mọ n-ga, remen ye yagute **Kiristi**. ²¹ A jiish ye a ro zeege ye tak un nap un cow-o kashi á, otte nap-mọ ye napu o amba ye tuke o o-cin o a ya'asu ye à. ²² Rii-yo ye nome à yo nomog hond hond un ka Swoog-to ut-Ma to ne unze, "Wo-o gwo'og ut-gwo yo warguru to m-rekem."* Komo, "Arede-yo a zore à yo waragte ut-byorke n-me o-rup."

Bor-ús tet

Họ-de un Wan-Koyan roon

¹ Nay-nē re, o ka o rō takurda-o ayoore-o, o um genbu nō à. N-me un ká takurda-to ut-voor, um sengute, um dootu nō jaab-o ut-men, nō nomot barag-se ur-bon be-de un bakse un nō rii-yo nō rege nō nepse à. ² Um conog nō baks Ma-to Shir to **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye un ba m-kukop rwore n-ga n-ga à, komo un **karamsa-o Kiristi** nē Wan-Koyan na, **Wan-Gwu**, ká yo **yan-Tom Yeso** ruru nō à.

³ Yo jiishe à, depete nō nep unze n-me un ho-to ur-kom, ya-ur-ar roon, ye nemestú nō remen saktō-o yo-o garamsute hoog-mo un ye.* ⁴ Yea zee, “¿Ashi wu un zee nō ka wua muun à? To, ¿ke nē wu rō? Amba yatt-yo barme á bō ka ye ro sek-ye te ye ur-takan merse kap à. Koyan yo rō bō yo ro cin da-o Shir nome hono o-dak à!” ⁵ Bunbarag ye yage rii-yo ye nepse à. Remen n-ga reeno Shir ya'ag ma-to un wu. Komo un nom un kaane, wu nome ut-ke'ente. Un ka cow-o gaan-yo, wu rwō'e dak-o rwuun n-me m-ho, wu rigimse o m-ho.† ⁶ Komo wu sabarsute ka hono o-dak o n-ga o m-ho, da-o wu hante caari-o un kem à.‡ ⁷ Un ká gom-ur gaan-de, Shir este hono o-dak o m-moka o o-Ton nē remen to tukt o-ra, komo a un yagu to se ho-de un piish ut-ma un sabarse un hun-nē nē ye rotte Shir á.

⁸ Amba nō nay-nē re taase to-to ke nō kà rii gaan-yo á. Ho-ur gaan un hak o-dugu nē ragaan o be-ur Wan-Koyan.§ ⁹ Wan-Koyan rott m-it be-de un shoos un ma-to un wu á, bō ye ken ye deke ye zee it-mo à. Men-to wu rō m-gaag rem nō, remen wu con nō sabre á, amba kō wu ke wu waktune, wu yagne **ba'as-to** un wu.

¹⁰ Amba ho-ur Wan-Koyan a haan untun ko-hyow. Ton-o a ege har ur-dwum nē, hon us-rem se a tuk o-ra, o-dak un hon un rii-yo rō nē n-me un o à yoa warag m-zar.*

¹¹ Cin de kaane koyan he m-sabre à, ¿Yan go un hun-nē ye depe nō she'et? Depete nō she'et un hoog-m nō ba m-kukop bō Shir rō à. ¹² Bō nō un gwot-o un ho-de Shir woonte hor-m-hor à, un ká ho-de Shir a tuks o-Ton o-ra, komo kō yo ke rii-yo n-Ton yoa yee un hund-o o-ra. ¹³ Amba be-de un dek un ma-to wu esse à, a un gwot-o un haan-mo un Ton-o pu-o un dak-o pu-o nē, hur-o un kashi un hun-nē.†

¹⁴ Remen kaane nay-nē re, bō nō un waase-de un ka remse korot kap à, sengu nō. Nō nom rii-yo ur-bon remen Shir hyenet nō ba m-kukop. Bō wua zee nō nomog rii yo-yo á.

* **Bõr-qs tet:3** 3:3 Hyen komo: Ydas 18. † **Bõr-qs tet:5** 3:5 Hyen komo: Taka 1:6-9. ‡ **Bõr-qs tet:6** 3:6 Hyen komo: Taka 7:11. § **Bõr-qs tet:8** 3:8 Hyen komo: Bõng 90:4. * **Bõr-qs tet:10** 3:10 Hyen komo: Mati 24:43; Ruka 12:39; 1Tas 5:2; Hyan 16:15. † **Bõr-qs tet:13** 3:13 Hyen komo: Isha 65:17; 66:22; Hyan 21:1.

Nõ nom rii-yo ır-bon komo remen Shir hyenet nõ ır-she'et n-me m-gwugwu mõ ır-hur un wu ne. ¹⁵ Nap nõ un hur-ır nõ unze 'mõ un hur-ır Wan-Koyan na gwu-o, untun bõ or na Burus genbe nõ un nap-se Shir ya'u wu à. ¹⁶ Ragaan-wu gene takurda-to un wu mosse un ká ma-ut gaan-to ne. Amba ges-o un yo wu rwore n-me un takurda-to un wu à rõ un rem-o m-nap ne. Hun-ne ye rõ kang-o gaan á, un koob-de un nap-se un ye, ye piti ma-to un wu, ye muutu to rii hõr-yo n-hõn, bõ ye wete m-nõm un to ken be-to un takurda-o Shir à. Be-de un nõm-mõ un kaane rõ m-rwõ Shir rotte ye m-sabarse.

Ma-ut Bitrus to ır-kõm

¹⁷ Remen kaane nay-ne re, bõ nõ nepse un kaane ne à, 'er nõ hi un nõ taase ma-to un hun-ne ye un ba o-**karamsa** egusse nõ nõ taagute un con-ut nõ ut-soto. ¹⁸ Amba bõ'osu nõ n-me m-sõk un nap-ıs Wan-Koyan na Yeso **KiristiWan-Gwu**. Wu a he m-sekemse cir-mõ m-mõka har da-o ba m-ta à. **Amin.**

Takurda-o Yohana aco

Rem-se rɔ n-mɛ à:

M-zantɛ 1:1-4

M-cɔcar ɔn o-comb nɛ 1:5—2:29

Yakar-yɛ Shir ɔn yakar-yɛ ko-Gwɔmo-wu ɔn ya-ɔt-kɔt nɛ
3:1-24

O-nip ɔn ɔr-ba'as nɛ 4:1-6

Yo was-m he m-nɔm à 4:7-21

Sher-mɔ rɛ ɔr-hɔ à 5:1-21

Gom-de ɔn hoog

¹ Tɛ genbɔtɛ nɔ ma-tɔ ɔn ká wu rɔkɛ cin ɔr-takan à, ká wu tɛ hogɛ ma-tɔ ɔn wu komo tɛ hyenes à. Tɛ hyenestɛ wu ɔn yish tɛ komo tɛ ci'is wu ɔn kom-ɔt tɛ. Wu gom-de ɔn hoog de.* ² Ká wu rɔ ɔn 'ya ɔn hoog à rwuuntɛ cas, tɛ hyenestɛ kɔr-mɔ ɔn tɔ, komo tɛ rɔ ya-ɔs-tɔr ɔn yo tɛ hyanɛ à. M-mɔka tɛ nɔ m-rurɛ ka ma-tɔ ɔn hoog-mɔ ɔn ba m-ta mɔ, mɔ ro'e be-de Shir Tato na à, m-mɔka mɔ be-ɔr na.† ³ Yo tɛ hogɛ, ɔn yo tɛ hyanɛ nɛ à, yo tɛ nɔ m-rurɛ, remen nɔ ma'astɛ kang-o gaan ɔn tɛ nɛ. Bɔ tɛ kang-o gaan o-Tato nɛ ɔn Wà ɔn wu nɛ Yɛso **Kiristi** à.‡ ⁴ Tɛ nɔ m-genɛ ɔn kà rem-se remen tɛ shoostɛ zak-o tɛ.

Shir cecar-mɔ

⁵ Tɔm-ɔ ká ɔ tɛ ɔ hogɛ be-ɔr Yɛso à komo ɔ tɛ rurɔ nɔ, Shir cecar-mɔ, comb-o rɔ kɔn be-de ɔn wu á kɔ hiin. ⁶ Ʋrege a m-zɛɛ a ɔr-she'et kang-o gaan ɔn Shir nɛ, amba a ɔr-she'et n-mɛ o-comb, bɔ-tɔ atɛ, komo a ɔn she'et-de o-nip á. ⁷ Amba ɔrege a ɔr-she'et be-de m-cecar bɔ Shir rɔ à, a kang-o gaan ɔn ɔr na nɛ. Komo hyó-m Wà ɔn wu Yɛso sokstɛ **ba'as-ɔt** na kap. ⁸ Ʋrege a zɛeg a rɔtt **ɔr-ba'as** á, raks-tɔ atɛ hi ɔn na, komo nip-o rɔ kɔn ɔn hur-ɔt na á. ⁹ Amba ɔrege a rwɔrɔg **ba'as-ɔt** na be-de Shir, wu kashi-wu, wan-shoos ɔt-ma wu, wu ho'osɔ **ba'as-ɔt** na, komo wu soks **ba'as-ɔt** na, wu so'osɔ na kɔ se ke rem-ɔs yɔ-se se kap. ¹⁰ Ʋrege a zɛeg a nɔm **ɔr-ba'as** á, a muutɛ Shir wa-ɔt-bɔ, komo ma-tɔ ɔn wu rɔ kɔn ɔn hur-ɔt na á.

Bɔr-ɔs yoor

Ma-tɔ ɔn nap ɔn Shir

* **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Yoha 1:1. † **Bɔr-o gaan:2** 1:2 Hyen komo: Yoha 1:14. ‡ **Bɔr-o gaan:3** 1:3 Wu Shir daagne à.

¹ Yakar re, ye me m-was à, me nq̄ m-gende un tq̄ ka, taase nq̄ nom **ur-ba'as** á. Amba urege ne wu ken nomog **ur-ba'as** be un nq̄, a rō un Wa-ʋt-Orom ne be-de Shir o-Tato, wu he kon un Shir rem na à, Yeso **Kiristi**, wu rott **ur-ba'as** á, kō hiin. ² Wu wu ya'ase hyó-mō un wu ur-sake a rurut na be-to un **ba'as-ʋt** na. Yanze ne tq̄ ma na un hon-de un tq̄ á, har un tq̄ un hono o-dak ne kap.

³ Kaane o a he m-nap a nak Shir, urege a dorute **karamsa-o** un wu. ⁴ Kowan wu zee wu nak Shir, amba wu dore **karamsa-o** un wu á, ko-ya-ʋt-bo-wu. Nip-o rō kon un hurde un un wu á. ⁵ Amba kap wu nome o-dorotte un Ma-tō Shir à, çon-tō Shir shiig o-nip un hurde un wu. Kaane o a m-nap unze a kang-o gaan un Shir ne. ⁶ Kap bon wu zee wu rō kang-o gaan un Shir ne à, se wu nomog bō Yeso nome à.

Karamsa-o pu-o

⁷ Nay re ne, ba **karamsa-o** pu-o o me nq̄ m-gene á amba ká ut-o o, ká o nq̄ nape cin ur-takan à. Kà **karamsa-o** ut-o o rō tom-o nq̄ hoge à.* ⁸ Amba man hoks o m-zee **karamsa-o** pu-o, a un hyan un nip-o un o be-de un wu un be-ur nq̄ ne. Nqa hyen comb-o rō m-dosse, cecar-mō o-nip rō m-dakan.

⁹ Kowan wu zee wu rō be-de m-cecar à, komo wu rō m-yage un or un wu, har m-mōka à n-me o-comb wu rō. ¹⁰ Wu rō m-was un or un wu à, n-me m-cecar wu rō. Wu rō m-nom rii-yo he kaps un wu ken á. ¹¹ Amba wan-yage-ʋt or un wu ne, n-me o-comb o wu rō. Tomso ne n-me o-comb o wu rō m-neke. Wu nap be-de wu he m-hwō un na-o un wu á, remen comb-o pooste yish-ye un wu.

¹² Nq̄ yakar re, ye me m-was à, me un genbu nq̄ remen Shir ho'osutu nq̄ **ba'as-ʋt** nq̄ rem Yeso **Kiristi**.

¹³ Tat-ne un in-ne ne, me un genbe nq̄ remen nq̄ nepste wu, wu rō cin ba a ro nomog hono o-dak à.

Nq̄ beeb-ye, me un genbu nq̄ to remen nq̄ kapste **ko-Gwomo-wu un ya-ʋt-kot**.

¹⁴ Yakar re, um genbutē nq̄, remen nq̄ nepste o-Tato.

Tat-ne, um genbutē nq̄ remen nq̄ nepste ká wu rō cin ur-takan à.

Beeb-ye, um genbutē nq̄ remen nq̄ m-'wons ne, komo ma-tō Shir rō kon n-me un nq̄, har nq̄ mō'ogse ká yo-yo yo.

Taase nq̄ cun kà hono o-dak o

* **Bq̄-ʋs yoor:7** 2:7 Hyen komo: Yoha 13:34.

¹⁵ Taase nò cùn hòno o-dak, kò komo rem-se rò n-mè ùn ò á. Ùrege wù ken wù cònog hòno o-dak, cùn-tò o-Tato rò kòn ò ká be-de ùn wù á ¹⁶ Remen kap rem-se rò ùn hòno o-dak à, ùntùn hoob-ò ùn hòge ùn rerem-mò ùn rii-yo wur-o còne à, ùn gop-de ùn hyan-ò ùn yish ne, komo ùn gwòn-mò ùn rii-yo a kumè ne à. Tò kà ba be-de o-Tato tò rwùunè á, amba be-de ùn hòno o-dak tò rwùunè. ¹⁷ Hòno o-dak ùn gop-de ùn ò ne a tees, amba net-wù dore cùn-mò Shir à wù a kum hòog-ò ba m-ta.

Yan-yage-ut Yeso Kiristi

¹⁸ Yakar re, kòm-de hòno o-dak de ka. Bò nò hòge ùnze wan-Ryaab-ús Yeso **Kiristi** ròn da-ò ùr-kòm à, kò m-mòka yan-yage-ut Yeso **Kiristi** rusunte ùt-mòor ne. Remen kaane a nepste ùnze a n-mè ùn ka da-ò. ¹⁹ Ká hun-ne ye ùn rwùun be-ur na, myet ùn kaane ne ye kang-o gaan ùn na ne á. Ye rotte kang-o gaan ùn na ne, ye rò she'et be-ur gaan ùn na ne. Amba koos-mò ùn ye, mò a nepte ye ma na ye á, kò n-ga.

²⁰ Amba nò, Yeso **Kiristi** ya'ag nò **Kukt-o Shir**. Nò komo, kap, nò nepste o-nip. ²¹ Mè m-gende nò, yanze mè ùnze nò nap o-nip á, se de remen nò nepste ò. Amba nò nepste yatt bò-tò he m-rwùun be-de o-nip á. ²² ¿Wan wù rò ko-ya-ut-bò? Kap bòn wù rò m-zee Yeso wù rò **Kiristi** á. Gòn ka net-wù rò wan-Ryaab-ús Yeso **Kiristi**, wù yagute Shir, o-Tato ùn Wà ne Yeso. ²³ Yatt-wù he nòm ùn she-mò ùn Wà, wù kumut o-Tato á, amba wù gòkse Wà à, wù rò ká o-Tato ne. ²⁴ Nò ne, rii-yo nò hòge cin n-ga ne à, se nò ess yo ùn hur-ut nò. Ùrege ne rii-yo nò hòge à, nò esste yo ùn hur-ut nò, nò ma'as kang-o gaan o-Tato ne ùn Wà ùn wù ne, Yeso. ²⁵ Yeso sworog o-nu, wù 'ye na hòog-ò ùn ba m-ta.

²⁶ Mè m-gende nò ùm nekt tò-ut nò remen gò ùn ká ye rò nò ùn cùn m-egusse à. ²⁷ Amba nò, Yeso ya'aste nò **Kukt-o Shir**. M-mòka ka Kukt-o rò be ùn nò. Nò ùn dish-ò wù ken wù yoosutu nò komo á. Remen yan á, Kukt-o rò nò m-yoose ùn kò yo ke rii-yo. Yoos-de ùn o-Kukt ne bò-tò á, nip-ò. Nòm nò o-dorotte ùn ka yoos-de ne, she'et nò be-ur Yeso **Kiristi**.

²⁸ Yakar re, sengu nò n-mè ùn **Kiristi**, remen da-ò wù muunè a ho'oste ùr-hur, bò a hyen m'e ùn her-ò ùn wù hò-de wù haan á. ²⁹ Ùrege nò nak **Kiristi**, ko-yan-men-ut pus-tò wù, nò nak ò ka ùnze bòn wù rò ùn men-ut pus-to ne à, wà-wù Shir wù.

Bor-ús tet

Yakar-ye Shir ùn yakar-ye ùn ko-Gwomo-wù ùn ya-ut-kot ne

¹ Gwɔt nɔ go ɔn was-mɔ Shir Tato na kutu na à, har wu zee na yakar-ye ɔn wu a rɔ. Ka boose a rɔ. Hun-ne ye ɔn hono o-dak ye nap na á, remen ye nap Tato na Shir á.* ² Or re ne, ye me m-was à, m-moka yakar-ye Shir a rɔ. Amba har m-moka a kutu na yo a he m-warag á. A nepste da-de wu muune, a warag untun Yeso **Kiristi**, remen a hyen wu bo wu rɔ à. ³ Kap wu hwo ur-hur wu waragte untun wu à, se wu waragte ba m-kukop 'mɔ ur-hur bo Yeso rɔ à.

⁴ Net-wu senge she'et-de **ur-ba'as** à, wu paks o ka **karamsa-o** Shir. Remen nom **ur-ba'as** jet ɔn **karamsa-o** Shir o. ⁵ Nɔ nepste Yeso **Kiristi**, wu ɔn haan remen wu dek **ba'as-ut** na. Wu ne wu rott **ur-ba'as** á.† ⁶ Kowan wu she'ete kang-o gaan ɔn wu ne, wua senge nom **ur-ba'as** á. Amba kowan wu senge nom **ur-ba'as**, wu nap wu á.

⁷ Yakar re, taase wu ken wu raks nɔ, wu rɔ ɔn nom ɔn kashi ɔn rii à, kashi-wu, bo **Kiristi** rɔ o-kashi à. ⁸ Bon net-wu rɔ m-ma'as ɔn nom ut-**ba'as** à, wu mà **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot** wu, remen cin n-ga ne **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot** wa-ut-**ba'as**-wu. Amba Yeso **Wà-wu Shir** haante remen wu saburte senge-mɔ ɔn **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot**. ⁹ Kap bon net-wu rɔ mat-de Shir à, wu m-senge ɔn nom **ur-ba'as** á, remen go-ye Shir rɔ kon ɔn hur-de ɔn wu. Tomso ne wua hoks m-senge m-nom **ur-ba'as** á, remen mat-de Shir de wu rɔ. ¹⁰ Kaane o a he m-nap ɔn yakar-ye Shir ɔn yakar-ye ɔn **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot** ne. Kowan wu rɔ m-nom ɔn kashi rii á, komo wu rɔ ɔn was ɔn or ɔn wu á, wu mà Shir wu á.

Was ɔn or ru ne

¹¹ Ma-to nɔ hoge cin ur-takan à, to ka, a was nɔ or na ne.‡ ¹² Taase a warag untun **Keen**. **Keen** wu ro'e wà-wu ɔn **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot** à, wu ho'e heno ɔn wu à. ¿Remen yan o ne wu hote heno ɔn wu? Remen rem-se wu rɔ m-nom à, yo-se se, se ma heno ɔn wu ne, rem-ɔs so-se se.§ ¹³ Yan-dor Yeso, taase nɔ bup o-nu urege hun-ne yagutu nɔ ɔn hono o-dak. ¹⁴ Na ne, a nepste a possute m-mar, a wooste be-de ɔn hoog remen a m-was ɔn or na ne ne. Net-wu rɔ m-was ɔn or ɔn wu á, wu rɔ'osuturu o ka ɔn she'et-de m-mar.*

¹⁵ Kowan wu ron yage-ut or ɔn wu, wan-ho de ɔn net-wu ka. Nɔ nepste ne wan-ho de ɔn net rɔ kon wu he m-she'et ɔn hoog ne o Shir o ɔn ba m-ta á. ¹⁶ Rii-yo hante a nept m-was à, remen Yeso **Kiristi** ya'aste hoog-o ɔn wu rem na. Na

* **Bɔr-ɔs tet:1** 3:1 Hyen komo: Yoha 1:12. † **Bɔr-ɔs tet:5** 3:5 Hyen komo:

Yoha 1:29. ‡ **Bɔr-ɔs tet:11** 3:11 Hyen komo: Yoha 13:34. § **Bɔr-ɔs tet:12**

3:12 Hyen komo: Taka 4:8. * **Bɔr-ɔs tet:14** 3:14 Hyen komo: Yoha 5:24.

ne, depute a ya'as hi un na rem or na ne. ¹⁷ Net-wu hyane wu ro un rii-yo m-re ne à, wu hyanuru or ru wu wu ka wu rott rii á, wu ne, wu 'ya wu á, ¿was-mo Shir ro un hur-de un wu o ka? ¹⁸ Yakar re, no nom was-mo o-nu temb á, amba yage a hyenet un rem-se no m-nom à o-nip ne.

A she'et no sasa be-de Shir

¹⁹ Kaane o a nape unze na ya-o-nip-ye, a ho'os hur un na sak da-o a m-es un her-o Shir à. ²⁰ Ko hur-ur na kaps na, a nep unze Shir aragte hur-ur na, komo wu neps koyan. ²¹ Or re ne, ye me m-was à, urege hur-ut na hees na á, a she'et be-to Shir sasa. ²² Aa kum kap rii-yo a kone be-de Shir à, remen a nomutu wu o-dorotte, tomso ne a ro m-nom un rii-yo wu cone à. ²³ Yo Shir zee a nom à yo ka: A sher no un jin-ur Wa un wu Yeso **Kiristi**, tomso ne a was un or na ne ne, bo Yeso **Kiristi** zee na à.† ²⁴ Ye ro o-dorotte un **karamsa**-o Shir à ye ro n-me un Shir, Shir ro komo n-me un ye. Kaane a nape unze wu ro n-me un na: A un nap to ka remen Kukt-o wu ya'u na à.

Bõr-qs nass

Kukt-o Shir un o ma ko-wa-ut-yage ne

¹ Or re ne, ye me m-was à, yan-ko'ot un ma-to ut-bo rusunte hono o-dak ko kene unze yan-rwor un Ma-to Shir ye ka. Remen kaane, no goks kowan wu zee wu ro un **Kukt-o Shir** ne á. Se no me'este, no gut, ko **Kukt-o Shir** o nip o. ² Cow-yo no hette nap un un **Kukt-o Shir** à, yo ka. Kap net-wu deke Yeso **Kiristi**, wu heesunte un wur-o un net à, ka net-wu ro un **Kukt-o Shir** ne. ³ Amba ka net-wu rwore kaane un Yeso á, to ka kukt-o wu rotte à o Shir o á. Ka kukt-o ro un wan-Ryaab-us Yeso ne, o no hoge o roon à, ko m-moka ma o woosunte un hono o-dak.

⁴ Yakar re, yakar-ye Shir ye no ro. Tomso ne no kapste ka ya-ut-bo-ye remen **Kukt-o Shir** o ro be-ur no à, o jiishte o un hono o-dak m-'wons. ⁵ Ka ya-ut-bo-ye, ya un m-was un ka dak-o ye, remen kaane kap yo ye rwore à, yo un ka dak-o yo, hun-ne ye un ka dak-o ro ye m-ke'e ut-to. ⁶ Na ne, hun-ne ye Shir-ye. Wu nape Shir à, wu ro un raks ut-to be un na. Amba wu nape Shir á, net-wu Shir wu á, har wu rakste ut-to be un na á. Cow-yo a nepte ma-to o-nip to rwuune be-de Shir à, un to ut-bo ne à, yo ka.

Shir wastu un na ne, a was un or na ne

⁷ Or re ne ye me m-was à, a was no or na ne, remen m-was mo un rwuun be-de Shir. Wu ro m-was un or un wu

† **Bõr-qs tet:23** 3:23 Hyen komo: Yoha 13:34; 15:12,17.

à, wu rɔ un hoog-m pu-mo ne, komo mat-de Shir de, tomso ne wu nak Shir. ⁸ Shir was-mo, komo kowan wu yage was un or un wu à, wu nap Shir á. ⁹ Cow-yo Shir kututu na m-was à, yo ka, Shir tomonte Wà un wu wan-gaan cot un hono o-dak, remen wu a kumut hoog-o ba m-ta. ¹⁰ Was-mo o-nip mo rɔ was-mo a kute Shir á, amba was-mo Shir kutu na à. Shir tomonte Wà un wu remen wu ya'aste hyó-mo un wu ur-sake a rurut na be-to un **ba'as-ut** na. ¹¹ Or re ne, ye me m-was à, cin de nomte Shir waste un na ne deen à, ai, depete, a was no or na ne.

¹² Yatt-wu hyane Shir á. Amba urege a m-was un or na ne, Shir a she'et kang-o gaan be-ur na, komo was-mo un wu mo o-nip a ma'as un hur-ur na.*

¹³ Shir ya'aste Kukt-o un wu, un ka cow-yo a nepte a kang-o gaan un wu ne, bo wu rɔ kang-o gaan un na ne à. ¹⁴ Shir tomonte Wà un wu, **Wan-Gwu** be-de un hun-ne un hono o-dak. Te hyanag Wà un wu m-moka komo te un ko'ote un ye ken ma-to un wu. ¹⁵ Kowan wu gokse Yeso **Wà-wu Shir** wu, Shir a ma'as kang-o gaan un wu ne ho-ur bi. ¹⁶ A nak, tomso ne a shereg o-nip un was-mo Shir nome na à. Shir was-mo urege a sengute m-was un or na ne, a ma'as kang-o gaan un hur-ut na un Shir ne, komo Shir a ma'as kang-o gaan be-ur na.

¹⁷ Urege a waste un or na ne o-nip, komo a nom bo **Kiristi** nome un ka dak-o à, a rangse hi un na un gyer-o un ho-de un piish ut-ma á. ¹⁸ Gyer-o rɔ kon be-de m-was á. Was-mo o-nip rɔ un dos o-gyer, remen baks mo un swo ur-koob rɔ un hante o-gyer. Wan-hoge o-gyeru ne, wu rott m-was deen á.

¹⁹ A m-was remen Shir ye taknu na m-was. ²⁰ Amba kowan wu zee wu rɔ un m-was un Shir, amba wu rɔ un yage-ut or un wu, ka net-wu wa-ut-bo-wu. Remen net-wu rɔ m-was un or un wu á, ¿re o un ya wu he m-was un Shir ne, ye wu take m-hyan? ²¹ **Karamsa-o** Shir ya'asu na à o rɔ, "Was no un Shir ne komo no was or no ne."

Bɔr-ɥs taan

Rɔ ur-ho un hono o-dak

¹ Urege a shereg o-nip unze Yeso wu rɔ **Kiristi**, na yakar-ye Shir ye ka. Kowan wu rɔ m-was o-Tato à, wu waste o ká un yakar-ye un wu ne. ² Yo a hette m-nap unze a m-was un yakar-ye Shir à yo kà: Be-de un was un Shir un hi un de un wu un dek un **karamsa-o** un wu ne. ³ A un kute un Shir

* **Bɔr-ɥs nass:12** 4:12 Hyen komo: Yoha 1:18.

was-m na un bu-yo o-dorotte un **karamsa-to** un wu, komo to hede na m-kwange á.*

⁴ Ko wu ke wà-wu Shir wu, a hoks re ur-ho un hono o-dak, komo sher-m na be-ur Yeso mo ro na m-ya ur-ho. ⁵ ¿Wan wu he re ur-ho un hono o-dak á? Se wu shere unze Yeso wu ro **Wà-wu Shir** à.

Bò Yeso ro à

⁶ Yeso **Kiristi**, wu haane m-ho m-hyó ne. Wu haan m-ho ne un hond un mo á, amba m-ho m-hyó ne. Komo o-Kukt ne, remen o-Kukt o ro o-nip. ⁷ Nen tet ro kon yan-tor-se un to. ⁸ O-Kukt, m-ho un m-hyó ne, komo myet tet mo un ye ma-to un ye ro kang-o gaan.

⁹ A m-dek un rwor-mo un hun-ne, amba rwor-mo Shir aragte m-'wons remen rwor-mo Shir mo, mo wu ruru na ma-to un Wà un wu à. ¹⁰ Bò un wu shere be-de un **Wà-wu Shir** à, wu gokste o ka swo-se Shir un hur-de un wu. Amba bò un wu yage goks swo-se un wu mosse un ma-to un Wà un wu ne á, wu musste Shir wa-ut-bò o ka. Remen wu un swo-se Shir su'e Wà un wu á. ¹¹ Rii-yo Shir kutu na be-to un rwor-mo un wu à, yo ka, wu ya'ag na hoog-o ba m-ta, o a kume be-ur Wà un wu à.† ¹² Kap wu gokse Wà un wu à, wu ro un hoog ne o ba m-ta. Wu gokse ne Wà un Shir á, wu rott hoog-o ba m-ta á.

Hoog-o Shir o ba m-ta

¹³ Me un gende no, no ye shere un jin-de un **Wà-wu Shir** à, remen no nept unze no ro un hoog ne o ba m-ta. ¹⁴ A nepste Shir a hoge kon-us na, urege a konog hond hond un con-mo un wu ne. ¹⁵ Urege a nepse unze Shir ro na m-ke'e ut-to da-o a konu wu, a nepste o ka o-nip wu ya'ag na yo a kone à.

¹⁶ Kowa hyane or un wu ro un nom **ur-ba'as** de wo m-mar á, wu konu wu Shir. Remen ka wa-**ur-ba'as**-wu kumut hoog. Amba **ba'as-ur** ro kon de wo m-mar à, me ze no kon Shir remen go un de á. ¹⁷ Kap nom un rii-yo ba ur-bon **ba'as-de**. Amba ko de ke **ba'as-de** ro de m-mar á.

¹⁸ A nepste yakar-ye Shir ro m-senge m-nom **ur-ba'as** á, remen Yeso **Kiristi**, **Wà-wu Shir**, ro un 'er-de un ye, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** a hoks ye m-ci á.

¹⁹ A nepse unze na yakar-ye Shir ye, komo myet-mo un hono o-dak, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ro o ut-gwomo.

²⁰ A nepse unze **Wà-wu Shir** haante, komo wu ya'ag na us-nap a nept Shir-o o-nip. M-moka a n-me un ka wa-o-nip-wu remen a she'ette un gam-o ur-hi un Wà un wu ne,

* **Bor-us taan:3** 5:3 Hyen komo: Yoha 14:15. † **Bor-us taan:11** 5:11 Hyen komo: Yoha 3:36.

Yeso **Kiristi**. Wu rɔ Shir-ɔ ba m-kukop ɔ o-nip, komo wu rɔ Shir-ɔ o-nip un hooɔ-ɔ ba m-ta ne.

²¹ Yakar re, som nɔ be-de un gir-mɔ ut-bo.

Takurda-o Yohana ayoore-o

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1-3

Beeb-de m-was 4-6

Nak ut-to be-de un yoos-de ut-bo 7-11

Ur-buste 12-13

Ur-gas

¹ Me, **Yohana**, sek-wu me un genbe ka takurda-o, ha-mo un be-de un ka ne'a-wu a daage à un yakar-ye un wu ne, ye um wasse un ye ne deen n-me o-nip à. Yanze ne me wu un hon-de á, amba har kap un ye nape o-nip ne à. ² Remen nip-o ro un hur-ut na à, o à senge n-me un na har da-o un ba m-ta. ³ Um konog unze Shir, Tato-o na un Wà un wu Yeso **Kiristi**, a 'ye no m-yar, ur-'won, un gwugwu-mo ur-hur ne. Bo a no ur-she'et un rem-se o-nip se Shir kutu na à, bo a he m-was un or na ne à.

O-nip m-was ne

⁴ Um nomog o-zak deen remen um 'woste ye ken yakar no ye ye ro un dore un cow-yo o-nip bo **karamsa-o** Shir row'e a nom à. ⁵ Wo ne'a wu me m-was à, yanze **karamsa-o** pu-o o me wo m-genbe á, amba ka o atte cin ur-takan à o o. Um zeeq a was or na ne.* ⁶ M-was mo ro nom odorotte un **karamsa-o** Shir. Untun bo no hoge cin ur-takan à, **karamsa-o** Shir o ro was no or no ne.

Ya-ut-bo

⁷ Ya-ut-bo rusunte deen hono o-dak. Ye ro m-zee a mat Yeso **Kiristi**, net untun wur-o na á. To, go un ka net-wu ko-ya-ut-bo-wu komo wan-Ryaab-us Yeso **Kiristi**. ⁸ Nom no ceen taase no ho'os rii-yo a nome m-senge a kumut yo à, amba inu no ge remen a 'yonstu no 'yons-ur shoosse. ⁹ Bon net-wu ruwe wu yage m-she'et n-me un yoos-ur **Kiristi** à wu rott Shir á, amba bon wu senge n-me un ka yoos-de, wu ro o-Tato ne kap un Wà ne. ¹⁰ Kowan wu haane be un no, un de ma un wu yoos-de ne n-hon husse de ma **Kiristi**, taase no barku wu un den-ut no har no gaste wu á. ¹¹ Remen bon net-wu barku wu à, ye mossute ut-hi o ka un wu ne un rem-us yo-se.

Kom-de ut-ma

* **Bor-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Yoha 13:34; 15:12,17.

¹² Kò dẹ rọtẹ me Ẹn rii-yo Ẹm he nọ m-rùrẹ nẹ dẹn à, amba me cọn Ẹm genbe nọ o-takurda á. Amba men cọn m-dorbe Ẹm gastu nọ a oromtù nọ yish-ye ka yish-ye remen zak-o na nomot dẹn. ¹³ Yakar heno ru, wu Shir daage tomso nẹ à, ye wọ ur-gas.

Takurda-o Yohana atette-o

Rem-se rō n-me à:

M-zante 1-4

A bōmog Gayas 5-8

A nasste Diyotupe 9-10

A bōmog Dumituriyas 11-12

Ur-buste 13-15

Ur-gas

¹ Me, **Yohana**, sek-wu me wu genbe ka takurda-o, ha-mo un be-ur Gayas wan-yen de wu me m-was n-me o-nip à.*

² Qr re, wu me m-was à, me o-sakto kap rem-us ru rō m-neke hond hond. Men kon-se Shir wur-o ru rō kerker bō kukt-o ru rō kerker à. ³ Um nomog zak-o ur-hur da-o ye ken yan-dor ye haane, ye ruru te unze wō m-dore un cōw-yo o-nip hond hond à. ⁴ Yatt-yo nomu me o-zak arge bō m-hoge unze yakar re rō m-dore un cōw-yo o-nip á.

Senge-mō un hur-ur gaan

⁵ Qr re, wu me m-was à, rem-se ur-bon se bō wō m-nome un or ru ne à, kō de nomte hamat-ne à. ⁶ Ye ruru te **yan-dor Yeso** ye rō kanē à ma-to un was-m ru. A nom ur-bon o bees ye un rii-yo ur-hew un cōw, bō depe un cōw-yo Shir à. ⁷ Ye un rwuun remen ye ko'otte jin-ur Yeso. Ye un goks un kō rii be-to un ye nape Shir á. ⁸ Remen kaane na yan-dor depute a gu ka hun-ne ye, a dek nu-se un ye remen a gem-ut ur-hi un ye ne be-to un senge-mō un ye mō o-nip.

Diyotupe wan-yage-to un hun-ne

⁹ Um genute yan-dor, amba wu Diyotupe, wu cone wu jiish kowan à, wu rō un ma-ut te á. ¹⁰ Remen kaane, me habe man hente ma-to un rii-yo wu rō m-nom à, wu rō te un naas ur-jin ut-we. To ká bo'os wu á, har wu rō ya-ur-hew un yage m-barke. Ye cone ye gokste yan-dor komo à, wu rō ye m-wen, har wu rō ye m-yan un **Pyo-o Shir**.

¹¹ Qr re wu me m-was à, wō jar o-jar o dore bu-yo un rem-us yo-se á. Bon wu rō un nom un senge-mō ur-bon à, net-wu Shir wu ká. Wan-nom un senge-m yo-mō ne, wu nap Shir á, kō hiin. ¹² Kowan rworog ma-ut Dumituriyas net-wu ur-bon wu, har o-nip un hi un de man cep ma-to un wu. Na komo ne, a nak un wu ne net-wu ur-bon wu. O nepste ne ma-ut na rott ut-bō á.

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 19:29; Roma 16:23; 1Kor 1:14.

Kom-de ut-ma

¹³ Ūm rō ūt-ma nē deēn tō ūm cōnē wō m-rurbe à, amba m-mōka mē cōn ūm genbe wō tō o-takurda á. ¹⁴ Mē o-saktō, ūm rōbe be ūn du ūjime hiin, remen a hyende a gassunte yish-yē ka yish-yē. ¹⁵ Shir a 'ye wō gwugwu-mō ūr-hur. Ōr na nē myet kàne rō wō ūr-gas. Wō ūn ci ru, o gas ōr na nē ká sō-se nē, ke'ke.

Takurda-o Yahudas

Rem-se rō n-me à:

M-zantē 1-2

Ūr-she'et, ūr-yoos ūn kōm-de ūn yan-yoos-de ūt-bō nē 3-16

Eeg-o a ma'as m-sheer nē 17-23

Kōn-se ūr-būstē 24-25

¹ Mē, Yahudas, ko-guw Yēsō **Kiristi**,* heno **Yakubu**. Mē genbē ka takurda-o ha-mō ūn be-de ūn **yan-dor Yēsō**. Mē ūn genbē kap yē Shir daage wū was à, yē Shir o-Tato ūn yē Yēsō Wan-Koyan rō ūr-'er nē à.†

² Ūm kōnog Shir, wū dootū nō ūr-'wōn, gwugwū-mō ūr-hur, m-was nē.

Yoos-de ūt-bō rō m-hantē ūr-naas

³ Nō, yē mē m-was ūn nō nē à, ūm nōmog ūr-gop ūm genbūtū nō ma-tō ūn ka gwū-o o mōsse na à. Amba ūm hyanūrū depetē m-gen ūm dootū nō jaab-o ūt-men, ūm gaktū nō 'er-de ūn m-sheer mō Shir bopse hun-nē yē ūn wū yē ba m-kūkop, sō o-gaan cot à. Depetē a wēn hun-nē baramse sher-m na. ⁴ Mē ūn rwor kaanē remen yē ken hun-nē yē cōwog be ūn nō wukusse. Yett gyer-o Shir á. Yē rō m-zēē yar-mō Shir ya'ag na ūr-keer a she'ette she'et-de ma saa. Kōm-de ūn ka hun-nē rō cas cas remen yē sha'ag Wan-Nap-ūs na cot, Wan-Koyan Yēsō **Kiristi**. A nepstē ka yo rō remen gense tō rō n-me ūn Ma-tō Shir cin n-ga.

⁵ Man baksū nō, komo nō nepse yo m-sok nē, kō de nomte Wan-Koyan ruute **Isra-nē** ūn dak-o o-**Masar** à, amba myet ūn kaanē nē ha-mō ūr-kōm wū waragte wū hoomse ka yē yage m-sheer be-de ūn wū à.‡ ⁶ Nō baks komo ūn ka **yan-tōm-yē Shir** yē nē, yē yage m-she'et ūn con-de ūn yē de ūt-gwōmo de Shir sagbū yē à. Amba yē yagurū be-de con-de ūn yē. Shir rū'ūstē yē ūn kur-o m-ke'et o o-comb. Wū ka'ag yē ūn kwōm-tō m-ke'et har da-o ba m-ta. Yē rō ūn 'er-de ūn hō-ūr caari-de ūn piish ūt-ma. ⁷ Tōt-tō ka nō o-**Sodom** o-**Gomora** nē á, ūn bō-tō rō rigimshe ūn tō nē à, tō daage cōw-yo m-naase m-nōm ūn gō ūn rem-se o-ás nē à. O-ra o a sabarse ka bō-tō. Tō waragte rii-yo ūr-yoos mōsse ūn o-ra o ba m-ta nē o he rangse ūn yan-men-ūt jaas-tō à.§

* **1:1** 1:1 Wū Shir daagne à. † **1:1** 1:1 Hyen komo: Mati 13:55; Mark 6:3.

‡ **1:5** 1:5 Hyen komo: Rwūū 12:51; Qog 14:29-30. § **1:7** 1:7 Hyen komo: Taka 19:1-24.

⁸ Ka yan-yoos-de ut-bq ye, ka ye rō m-gwōn un bo-se un ye à, ye rō m-nom un rem-se m-rwuk un wur-to un ye. Ye 'yarag beeb-de un gwomo-ut Wan-Koyan na, ye rō un yo'og-o un seps-mo un **yan-tom-ye Shir**. ⁹ Kō Mikayer, sek-wu wu un **yan-tom-ye Shir** wu yo'og **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** á, (da-o ye rō us-ahone mosse ur-u **Mosa** ne à, wu ko-yan-tom-wu Shir wu nom hor-mo ut-reeb un nu-o jaas-o á). Amba wu zeeg, "Wan-Koyan-wu kangse wo!"* ¹⁰ Amba ka hun-ne ye rō un yo'og-o un rii-yo ye nape á, untu ut-gut ye rō to rō m-nom rii-yo to cone à, ba us-weer, gon ka rem-se he ye m-woot be-de o-sabre.

¹¹ Rii-yo ur-'won yo ye! Remen ye dorute cow-o **Keen**, wu hō heno-o un wu à. Ya ye rō untun ká net-wu Baram, ye rakste hun-ne remen ye kumut o-hwor. Komo untun ká net-wu Kora, ka ye he m-sabre remen zang-o un ye.†

¹² Da-o ka hun-ne ye, she'ete n-me un morog-ur nō de mre m-was ne mo un Wan-Koyan, ya ye rō untun ut-ta'ar to rō un kus o m-hō à, to hat-o wo de'e se m-sabre à. Ye rott m-'e á. Hi un de un ye temb ye rō m-reegte. Ya ye rō untun zaan-mo un kem-o ba m-hō à, amba ba m-hō n-me. Ya-m-mor to ut-ma amba ba m-hoks un rwunte un rii. Ya ye rō untun 'yo-se ba ur-mat da-o depe à. Ba mar-mo kukt-o ye mare cot á, har ma ye hu'usse gaw remen a mu'ussute ye us-geer ne. ¹³ Ká yan-yoos-de ut-bq ye rō m-nom rem-se m-'e. Ya ye rō untun jok-ye m-sa, ye rō m-ine o-zungo à, ye rō m-rwunte un kop-to un hu remen koob-de m-'e mo un ye. Untun regen-ye rō ye rō ut-tuw ba ur-hi à, ye rō m-kaw o-comb o ba m-ta.

¹⁴ Enok, nomog caara-us ta'oor bō un mar-m **Adamu**, wu rworog ut-ma mosse un ka hun-ne ye ne unze, "Gwot nō, Wan-Koyan roon un yan-tom-ye‡ un wu ne, us-dugu ba ur-me'et.§ ¹⁵ Wu piishe hun-ne ye un hono o-dak ut-ma. Wu kute kap yan-yage un dor o Shir rii-yo ba ur-bon yo ye nome Shir à. Wu rwunte cas nu-o jaas-o, o **ya-ur-ba'as** yan-yage dor o Shir rwore mosse un wu ne à." ¹⁶ Ka hun-ne ye de, ya-us-hwuhwug-ye, koyanda ye rō m-hyan un **ba'as-de** un ye ken ye. Gop-ur yo-de de rō barag-se un ye temb. Ye un raks un hun-ne un nu-o m-rerem remen ye reet ur-ho be-de un ye.

Nak ut-to

¹⁷ Amba nō ye me m-was un nō ne à, baks nō rii-yo **yan-Tom Yeso** ye un Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ruru nō à. ¹⁸ Ye

* **1:9** 1:9 Hyen komo: Dane 10:13,21; 12:1; Hyan 12:7; Kara 34:6; Zeka 3:2.

† **1:11** 1:11 Hyen komo: Taka 4:3-8; Qog 22:1-35; Qog 16:1-35. ‡ **1:14** 1:14

ut-Girik: ka ye ba m-kukop. § **1:14** 1:14 Hyen komo: Taka 5:18,21-24.

rurute nō unze, “Da-ō ur-kom a nom ye ken hun-ne ye ya-ur-ar, ye rō m-con ye hoge rerem-mō un ye un kō yo ke cōw-yo ba ur-bon yo à.”* 19 Ye ka kanē m-mōka, ye ye komo rō nō m-hante m-cakre, she'et-de un hi un de un ye ye rotte. Yett **Kukt-o Shir** á.

20 Amba nō, ye mē m-was un ye nē à, ma'as nō m-bo'ose un sher-m nō mō un ba m-kukop. Nō senge ūs-kon bō **Kukt-o Shir** kutu nō à. 21 She'et nō un was-m Shir, ess nō hi un nō un was-mō Shir. She'et nō kaanē bō nō un ur-'er de un 'wōn-ur Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** de he nō haante un hoog-o ba m-ta à.

22 Nō ma'as un kute un ye sher-mō un ye rō das das à ur-'wōn. 23 Nō gu ye ken ye, nō ruutu ye n-mē o-ra o un piish ut-ma. Ye ken ye rō kon ye nō he hoge 'wōn-de un ye à, amba nom nō ceen bō yea naas nō un **ba'as-to** un ye á.

Kon-se ur-bongon

24 Ur-bongon be-de wū rō ur-beeb nē wū wenet nō m-he à. Wū komo he nō m-heet be-de un wū de jiishe ur-bon à ba **ur-ba'as**, se o-zak. 25 Be-de un wū komo m-seps, wū rō Shir un hōn-de un wū **Wan-Gwū** na, ur-bongon un bu-o Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na. M-seps, ur-beeb, ut-gwomo nē, tō warag-ut ma un wū cin takan-de o-da, m-mōka, un da-o ba m-ta nē komo! **Amin**.

* 1:18 1:18 Hyen komo: 2Bit 3:3.

Rii-yo he m-kor n-co yo Yeso kute Yohana à Ut-Hyangan

Rem-se rō n-me à:

M-zante 1:1-8

Tiks ut-hyangan un takurda-to un yan-dor un bo-ut ta'voor 1:9—3:22

Takurda-o pu'usse a rekesse o so-o ta'voor 4:1—8:1

Kar-ut ta'voor 8:2—11:19

Caari-yo o-hwo un nem yoor ne 12:1—13:18

Ut-hyangan un hon un hon 14:1—15:8

Kok-ut ta'voor-to un ryaab-se Shir 16:1-21

Saburse un dak-o o-Babira, un re ur-ho ne be-de un ka yan-rwor un ma-to Shir ye ut-bo ye un ko-gwomo-wu un ya-ut-kot ne 17:1—20:10

Piish ut-ma to ur-buste 20:11-15

Ton-o Shir pu-o, hono o-dak pu-o, Urusharima-o pu-o 21:1—22:5

Ur-buste 22:6-21

Ramba to ro na m-kute un rii-yo Shir gene yo à kor à:

3 Nen tet n-me un wan-gaan o ro ramba o Shir — Tet o ro ramba o Shir, nen tet n-me wan-gaan ye ro o-Tato, Wa, un Kukt-o Shir ne

3 ½ Purug-de m-shiishe de ro hak-us tet ur-purug = Ut-ho o-dugu un zungu-us yoor un kwooz-ut tet [1,260], reng-us kwooz-ut yoor un yoor [42] = Hak-us tet un ur-purug — Tet un ur-purug ro purug-de un ta'voor o ro ramba-de shiishe.

4 Ma-to un rem-se Shir hwoone à

6 Koob-de m-warag shiishe, koob-de un re ur-ho, Koob-de un rii so-yo

7 Shiishe (3 + 4)

10 Shi-mo un ka hono dak-o

12 Yan-dor Yeso

24 Op un yoor mosse un op un yoor ne sha-mo un yakar Yakubu nen op un yoor yan-campo-ne un yan-Tom Yeso ne op un yoor

666 Koob-de m-warag shiishe ur-bir, Koob-de un re ur-ho + Koob-de un re ur-ho + Koob-de un re ur-ho ne

1000 Caari-mo m-hoob, Kashi m-hoob (10 × 10 × 10)

144,000 Yan-dor shiishe (12 × 12) + (10 × 10 × 10)

¹ Ka hyangan-tꝋ un rwuun be-ur Yeꝋo **Kiristi**,* tꝋ Shir kute wu moꝋse un rem-se he m-kꝋr ne ba m-jime à. Wu un tomon **wan-tom-wu Shir** be-de un ko-guw-wu un Shir **Yohana** remen wu rurute ye ken yan-guw-mꝋ Shir ye ka hyangan-tꝋ. ² **Yohana** nomog swo-se un kap o un rem-se wu hyane moꝋse un ma-tꝋ Shir ne à, un swo-us Yeꝋo **Kiristi** ne komo. ³ Shir ya'ag wu ur-hꝋ ko wu ke wu karante ka hyangan-tꝋ à, komo Shir a 'ye ur-hꝋ un ye ro tꝋ m-hoge à komo ye ess ur-hur un rii-yo a gene n-me un ka takurda-o à, remen da-o nomsunte yow yow.

*Ur-gas a wote hun-ne yan-dor
buug-ut ta'voor*

⁴ Ka takurda-o un rwube be un de **Yohana**, ha-mꝋ un **yan-dor Yeꝋo** be-ut ta'voor-ye ro un dak-o o-Asiya à:

Me us-kon m-yar un she'et-de ba ut-ween ne nom moꝋse un no ne mꝋ rwuune be-de Shir à, wu ro m-mꝋka à, wu ro cin n-ga à, komo wu roone à, komo rwuun-mꝋ un be-de un ka wu ro un tomon un **Kukt-o Shir**† o n-co o un kwuur-o ut-gwomo à,‡ ⁵ tomso ne rwuun-mꝋ un be-ur Yeꝋo **Kiristi** wu ro ko-yan-ess ut-ma wan-su'e un ka rem-se. Wu ro mat-de co, be-de un ye ine ut-marimar à. Wu ro ko-Gwomo-wu un kap Gwomo-ne ye un hono o-dak.§

M-seps kap be-de un wu, wu ro na m-was à. Wu sokse na **ba'as-ut** na un bu-yo un wuus un hyo-mꝋ un wu rem na. ⁶ Wu un daag na remen a waragte hun-ne ye un gwomo-to un wu, komo yan-**Cow un kon-se Shir**. Wu un nom kaane remen a nomote Shir, Tato-o un wu m-guw. Yage a ya'aste m-seps kap ur-beeb ne be-de un wu ba m-ta! **Amin**.*

⁷ Gwot! Wu roon ut-ke'ente tꝋ n-Ton shir.

Kꝋ wu ke net-wu a hyen wu,
myet un ka ye ho wu ne à.

Komo myet-mꝋ un baag-tꝋ un hono o-dak
a nom tuk-mꝋ ut-men remen wu.

Ee kaane tꝋ ro, **amin**.†

⁸ Wan-Koyan Shir wu zee, "Me ro ur-Takan, ur-Buste ne.‡ Me ro m-mꝋka, me ro cin n-ga, komo wu roone à, Wa-ut-Gwomo kap."§

* **Bꝋr-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bꝋr-o gaan:4** 1:4 ut-Girik: kukt-ut ut-ta'voor. ‡ **Bꝋr-o gaan:4** 1:4 Hyen komo: Rwu 3:14; Hyan 4:5. § **Bꝋr-o**

gaan:5 1:5 Hyen komo: Isha 55:4; Bꝋng 89:27. * **Bꝋr-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Rwu 19:6; Hyan 5:10. † **Bꝋr-o gaan:7** 1:7 Hyen komo: Dane 7:13; Mati 24:30;

Mark 13:26; Ruka 21:27; 1Tas 4:17; Zeꝋa 12:10; Yoha 19:34,37; Zeꝋa 12:10; Mati 24:30. ‡ **Bꝋr-o gaan:8** 1:8 ut-Girik: "Me ro Arpa, Omega ne." (Wata Arpa ro

ur-takan komo Omega ro ur-buste tꝋ ut-Girik Abacada.) § **Bꝋr-o gaan:8** 1:8 Hyen komo: Hyan 22:13; Rwu 3:14.

Hyangan-tɔ ʊn Wà-wu ʊn net

⁹ Mɛ rɔ **Yohana**, komo ɔr nɔ be-de ʊn swɔ ʊr-koɔb, ʊt-gwɔmo nɛ m-dʊngʊnɛ nɛ mɔ rɔ mɔ ma na à ʊn Yešo. A yanag mɛ yan-se m-gakte ha-mɔ ʊn dak-ɔ ʊn tɛtɛ-de m-sa reenɔ ɔ a m-zɛɛ o-Patmɔs à remen ʊm ko'otɛ Ma-tɔ Shir tɔ ɔ-nip ʊn rwɔr ʊn ma-ʊt Yešo nɛ. ¹⁰ ʊn hɔ-de o-Rahadi,***Kukt-o Shir** garamsɛ mɛ, ʊm hogurʊ ʊn jim ʊn de ɔ ken ɔɔr-ɔ kayaya ʊntʊn 'wɔn-se o-kar. ¹¹ ɔ zɛɛrʊ, "Gɛn o-takurda bɔ ʊn yo o hyanɛ à. Komo o tome yɛ ká **yan-dor Yešo** yɛ be-ʊt ta'voor ʊn bɔ-tɔ o-Apisu, o-Semirʊna nɛ, o-Pergamu nɛ, o-Tiyatira nɛ, o-Saradis nɛ, o-Pirapiya nɛ, o-Rawudikiya nɛ komo."

¹² Da-ɔ ʊm byande ʊm hyenet wʊ rɔ ʊt-ma ʊn mɛ nɛ à, ʊm hyanʊ pitirra-ʊt ta'voor-tɔ ʊn zinariya tɔ a shɛrɛ à. ¹³ ʊn tɛtɛ-ɔ ʊn ká pitirra-tɔ komo ʊm hyanʊrʊ wʊ ken wʊ "ʊntʊn **Wà-wu ʊn net**."† Wʊ rɔ ɔɔpʊ ʊn ɔɔp-o pus-ɔ nɛ ɔ m-sɛɛb, wʊ rɔ ʊn hap-yo o-zinariya nɛ ʊn be-de ʊn wʊ.‡ ¹⁴ Hi-de ʊn wʊ ʊn hi-se ʊn wʊ nɛ nomostɛ puu ʊntʊn gwɛrɛ-ʊt pus-tɔ, komo puu ʊntʊn ta'ar-yɛ ʊn kem. Komo yish-yɛ ʊn wʊ ʊntʊn rem-de o-ra.§ ¹⁵ Na-se ʊn wʊ rɔ o-mɔk nɛ ʊntʊn o-tagurra yo a pɔrɔgɛ, be-de ʊn zwɔ-ɔ ʊn ya-o-pyap à. Komo ɔɔr-ɔ ʊn wʊ rɔ ʊt-dwʊm ʊntʊn zaaz-ɔ ʊn caari-mɔ m-hɔ mɔ rɔ m-ja à.*† ¹⁶ Wʊ rɔ bʊpʊ ʊn rɛgɛn-nɛ ta'voor ʊn kom-ɔ ʊn wʊ ɔ ʊr-rɛ. Komo magay-ɔ m-rye jit-ʊt-jit rwʊʊnʊrʊ ʊn nu-ɔ ʊn wʊ. Komo ɔɔ-ɔ ʊn wʊ rɔ ʊs-myakt ʊntʊn ɛs-mɔ ʊr-hɔ ʊr-hi.

¹⁷ Da-ɔ ʊm hyanɛ wʊ à, ʊm hɛɛrʊ ʊn na-se ʊn wʊ ʊntʊn net margan. Amba wʊ sekurʊ mɛ kom-ɔ ʊn wʊ ɔ ʊr-rɛ. Wʊ zɛɛ, "Wɔ hogɛ o-gyer á! Mɛ wʊ rɔ ʊr-Takan ʊr-Bʊstɛ nɛ.‡ ¹⁸ Mɛ ʊn hogɛ nɛ! ʊm ro marag, gwɔt mɛ ʊn hogɛ nɛ ɔ ba m-ta! Komo mɛ bʊpʊ ʊn rii-se ʊn ups m-mar nɛ ʊn be-de margan-nɛ rɔ m-she'et à.

¹⁹ "Sɛ o gen bɔ ʊn rii-yo wɔ m-hyan m-mɔka à, ʊn rii-yo he m-kɔr nɛ n-jim de ʊn yo ka à. ²⁰ Myot-se ʊn ka pitirra-tɔ nɛ ʊt-ta'voor komo ʊn ka rɛgɛn ta'voor-yɛ, ka yɛ o hyanɛ ʊn kom-ɔ ʊn rɛ ʊn de à. Ka myot-se se ka: Ka rɛgɛn ta'voor-yɛ rɔ hek-ɔ ʊn ka **yan-tɔm-yɛ Shir** yɛ ha-mɔ ʊn hun-nɛ yan-dor kur-ʊt ta'voor. Komo ká pitirra-tɔ ʊn zinariya-ʊt ta'voor-tɔ, tɔ rɔ hek-ɔ ʊn ká kur-ʊt ta'voor-tɔ tɔ ʊn **yan-dor Yešo**.

* **Bɔr-o gaan:10** 1:10 ʊt-Girik: ʊn hɔ-de ʊn Wan-Koyan. † **Bɔr-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Dane 7:13. ‡ **Bɔr-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Dane 10:5.

§ **Bɔr-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Dane 7:9. * **Bɔr-o gaan:15** 1:14-15 Hyen komo: Dane 10:6. † **Bɔr-o gaan:15** 1:15 Hyen komo: Izik 1:24; 43:2. ‡ **Bɔr-o gaan:17** 1:17 Hyen komo: Isha 44:6; 48:12.

Bɔr-ɯs yoor

*Tom ha-mo ɯn yan-dor ye
ɯn bo-o o-Apisu*

¹ “Gene wan-co-wu ɯn yan-dor ye ɯn bo-o o-Apisu ɯnze:

Tom-o ka rwuun-mo ɯn be ɯn de, wu ro bupu ɯn ka regen ta'voor-ye ne ɯn kom-o ɯn wu o ur-re à, ka wu ro m-neke n-me ɯn ka pitirra-ut ta'voor-to o-zinariya to a shere à. ² Um nepste ka rem-se no nome à. Um hyeneste komo senge-m no, komo ɯn 'mo ur-hur ɯn no ne. Um nepste noa hoks 'mo ur-hur ɯn hun-ne yo-ye ne á. No megerte ye ro m-zee ɯn hi ɯn de ɯn ye **yan-Tom Yeso** à, amba ba kaane ye ro á. No 'wostu ye komo ya-ut-bo. ³ No mo'og ur-hur ɯn swo ur-koob rem re komo no pu á.

⁴ Amba yo um rotte mosse ɯn no ne à yo ka: No was ɯn me ne ko or no ne untun ur-takan á. ⁵ Remen kaane, um rurute no no baks bo no ro me m-was ɯn kowan ne à, no nep unze no kus te m-was untun n-ga á! Waktu ɯn no be ɯn de komo no nom yo no ro nom ur-takan à. Urege no waktune, no yagne rem-ɯs no se **ur-ba'as** á, man habe um piishi no ut-ma. Remen kaane man ru buug-de ɯn hun-ne no m-ru n-me ɯn morog-de **yan-dor Yeso**. ⁶ Amba no reeg ur-ho ɯn yo ka rii-yo: bo no ginme senge-m Nikorata-ne* untun bo um ginme-mo à.

⁷ Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro ɯn rure ɯn hun-ne **yan-dor Yeso** à! Be-de ɯn kowan wu re ur-ho de ɯn **ko-Gwomo-wu ɯn ya-ut-kot** à, man 'ye wu cow-yo ɯn re ɯn ka 'yo-yo ɯn hoog yo ro n-tete o ɯn n-Ton o shir à.†

*Tom ha-mo ɯn yan-dor
ɯn bo-o o-Semiruna*

⁸ “Gene wan-co-wu ɯn yan-dor ye ɯn bo-o o-Semiruna unze:

Tom-o ka o rwuune be ɯn de, wu ro ur-Takan ur-Buste ne à; Me wu mare, um ine m-hoog ne komo à.‡ ⁹ Um nepste range-o no ɯn koob ɯn no ne. Amba no ya-okwum-ye n-me ɯn rem-se Shir hyane ur-bon ne à. Um nepste komo yo'og-yo ka hun-ne ye ro no m-nome à. Ye ro m-zee ye ro **Yahuda**-ne, amba ne ba kaane o á, remen morog-de ɯn ye de ɯn **ko-Gwomo-wu ɯn ya-ut-kot** de.

¹⁰ No hoge gyer-o ɯn koob-de no ɯn ma-to m-swo m-moka á. Um rurutu no, **ko-Gwomo-wu ɯn ya-ut-kot** wua ru a

* **Bɔr-ɯs yoor:6** 2:6 Ye Nikorata-ne ro m-yoos unze yan-dor kwukte m-gir komo m-nom ɯn rem-se ma sa ne. † **Bɔr-ɯs yoor:7** 2:7 Hyen komo: Taka 2:9; Hyan 22:2; Izik 28:13; 31:8 (ut-Girik). ‡ **Bɔr-ɯs yoor:8** 2:8 Hyen komo: Isha 44:6; 48:12; Hyan 1:17; 22:13.

jorbe ye ken ye be un nō n-me un kuke-ō m-ke'et remen a megerté nō. Nōa sū o-jaas yo har hō-ut op. Amba shēr nō, kō un ma-tō m-mar, man 'ye nō gōnd-ō un hōog.

¹¹ Kap wu rō ut-tō nē tō m-hōge à, wu hōge rii-yo **Kukt-o Shir** rō un rūrē un hun-nē **yan-dor Yeso** à! Be-de un kōwan wu rē ur-hō de un **ko-Gwōmo-wu un ya-ut-kot** à, mar-m ayoore-mō a kor wu á.§

Tom ha-mō un yan-dor

un bō-ō o-Pergamu

¹² "Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bō-ō o-Pergamu unze:

Tom-ō ka o rwūunē be un de, wu rō bupū o-magay nē o m-rye deen jit-ut-jit à. ¹³ Um nepstē nō rō ur-she'et n-me un bō-ō un **ko-Gwōmo-wu un ya-ut-kot** rō ut-gwōmo à. Myet un kaanē nē, nō nomotē mē o-dōrotte. Mē un zēē kaanē remen um bakstē da-o Antipas, wu swoog ur-kōob be-de un **ko-Gwōmo-wu un ya-ut-kot** rō ut-gwōmo à har a ho wu, remen wu ko-yan-esse ma-ut re wu. Myet un kap o un yo kōrē nē à, wu she mē á.

¹⁴ Amba tō ken **ba'as-tō** tō ka tō nō nomse à: Nō rō un hun-nē nē káanē ye bōpē yoos-ur Baram à, wu yoose Barak wu ru'ut **Isra-nē** nom **ur-ba'as**, be-de un re un rii-yo m-rē yo a **seke** pyo-ō m-gir à, komo ye nom o-ás.* ¹⁵ Ka bu-o o-gaan yo komo nō un hun-nē nē ye rō un dōrē un yoos-ur Nikorata-nē à.† ¹⁶ Waktun nō, nō yagē **ba'as-ut** nō! Un ya káanē á, man habē ba un naas o-da um gūnūt ur-gūn un ye nē un magay-ō nu-o re.

¹⁷ Kap wu rō ut-tō nē tō m-hōge à, wu hōge rii-yo **Kukt-o Shir** rō un rūrē un hun-nē **yan-dor Yeso** à! Be-de un kōwan wu rē ur-hō de un **ko-Gwōmo-wu un ya-ut-kot** à, man 'ye wu ga-tō **o-Mana** tō a wukē n-Tōn shir à. Man ya'as kō wu ke ta'ar-ur pus-de un ka ta'ar-de a gene jin-ur pu-de n-tōn un de, jin-de kō wan-gaan-wu rō kōn, wu napē de á, se ka wu gōkse ka ta'ar-de à.‡

Tom ha-mō un yan-dor

un bō-ō o-Tiyatira

¹⁸ "Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bō-ō o-Tiyatira unze:

Mē wu rō **Wà-wu Shir**, wu yish-ye un wu rō untun remde o-ra à! Na-ūs re tomso o-mōk nē untun o-tagurra yo

§ **Bər-ūs yoor:11** 2:11 Hyen komo: Hyan 20:14; 21:8. * **Bər-ūs yoor:14** 2:14 Hyen komo: Qog 22:5,7; 31:16; Kara 23:4; Qog 25:1-3. † **Bər-ūs yoor:15** 2:15 Ye Nikorata-nē ro m-yoos unze yan-dor kwūkte m-gir komo m-nqm un rem-se ma sa nē. ‡ **Bər-ūs yoor:17** 2:17 Hyen komo: Rwwū 16:14-15; 16:33-34; Yoha 6:48-50; Isha 62:2; 65:15.

a porogse à. ¹⁹ Um nepste kap rem-se nq m-nqm à. Um nepste senge-m nq, un was-m nq ne, un sher-m nq ne, un guw-m nq ne, un 'mo un hur un nq ne. Komo me m-hyan bq nq m-ha co un senge-m nq arge-mq n-ga à.

²⁰ Amba um 'wostu nq **ur-ba'as** ne, nq un 'mo ur-hur un ka ne'a-wu ne Jeeben, wu ro m-zee un hi un de un wu 'ko-wan-Rwor un Ma-to Shir' wu ro. Be-de un yoos-de un wu, wu ro un raks un guw-ne re. Wu ro ye m-sho'ogse ye nomot o-ás, un nome m-gir m-senge ne, un bu-yo un re un rii-yo m-re yo a **seke** pyo-o m-gir à. § ²¹ Um ya'ag wu o-da remen wu waktunte wu yagne rem-se o-ás, amba wu yagute. ²² Remen kaane man jorbe wu un kwuur-o un gom, komo man ru ka ye nome o-ás un wu ne à ye su ur-koob deen, se de urege ye waktunte ye yagne cow-se un wu. ²³ Man hoom yakar-ye un wu. Komo myet-mq un hun-ne **yan-dor Yeso** a nep unze, me wu ro m-byarag un barag-se un net un men-to un wu ne. Komo man tope ko wu ke yo wu nome à. * ²⁴ Amba me un tomne be-ur nq ye kusse à o-Tiyatira nq ye dore ka yoos-ur yo-de de á. Nq nom yo yan-neke-mq un wu ro m-zee á, n-me un bum-o un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** o ur-duw á. Me nq m-zee, man sawsu nq se ken nu-se á. ²⁵ Se de nq bup sher-m nq kek har um m-mubute.

²⁶ Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, ye nomo me o-dorotte har ur-kom à, man 'ye ye gwomo-to un hun-ne n-me un ko o ke dak-o.

²⁷ 'Ye a nom gwomo-to ut-dak un ko-yo o-kwom;
ye yawag ye untun tur-to ut-ba.'†

A 'ye ye gon gwomo-to Tato re ya'u me à. ²⁸ Komo man 'ye wu Myar-yo n-Sot! ²⁹ Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** à!

Bor-qs tet

Tom ha-mq un yan-dor ye

un bq-o o-Saradis

¹ "Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bq-o o-Saradis:

Tom-o o ka o rwuune be un de, wu ro un gwomo-to un regen ta'voor un **Kukt-o Shir** ne o um tome à. Um nepste yo nq m-nom à. Ko de nomte à hun-ne nq m-hyan sa o zee nq un hogg ne, amba nq mereste. ² Zute nq! M-moka nq dowe yo kusu nq à ur-beeb, yo ro un ma-to m-mar à. Me

§ **Bor-qs voor:20** 2:20 Hyen komo: 1Gwm 16:31; 2Gwm 9:22,30. * **Bor-qs voor:23** 2:23 Hyen komo: Bng 7:9; Irm 17:10; Bng 62:12. † **Bor-qs voor:27** 2:26-27 Hyen komo: Bng 2:8-9 (ut-Girik).

un zee kaane remen me hyan senge-m no shiig un yish-ye Shir re á. ³ Baks yo no yoose un yo no hoge ne à n-ga. No nomo yo o-dorotte no waktune be un de. Urege ne no yagute m-zute, man habe da-o no hwo o-sakto á, untun bo ko-hyow ro m-nom à.*

⁴ Amba de har m-moka, hun-ne ro kon hiin un bo-o o-Saradis ye she'ete she'et-de ba m-kukop à. Yea hewe ur-hew un me ne cupse un matuku-ut pus-to ne, remen Shir wu woote ye kane. ⁵ Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, yea cup saw-ut pus-to. Man soks jin-to un ye un takurda-o un hoog á. Tomso ne man rure Tato re un yan-tom-ye un wu ne unze ye ro yan-dor re.† ⁶ Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** à!

Tom ha-mo un yan-dor ye

un bo-o o-Pirapiya

⁷ "Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bo-o o-Pirapiya unze:

Me wu ro wan-gaan wu ba m-kukop o-nip ne. Me omabudi ne, yo ro yo ma ko-Gwomo **Dawuda** à. Da-o um tikshe ish à, wa-m-tige ro kon á. Da-o me tige ish tomso ne wa-m-tiks ro kon á.‡ ⁸ Um nepste koyan yo no nome à. Nap unze um tikshitu no ish, yatt-wu he o m-hoks m-tige á. Um nepste beeb un no hiin o, amba myet un kaane ne no nomog o-dorotte un ma-ut re, no nom she-mo un nap-o re á. ⁹ M-moka noa hyen yo um he m-nom un ka hun-ne ye ne ye ro ye un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**§ à. Ye ro m-zee ye **Yahuda**-ne ye, amba ye ya-ut-bo-ye. Me un ru ye m-haan ye kwukt n-dak un na-us no. Ka da-o ye he m-nap unze, um waste un no ne.* ¹⁰ N-me un 'mo ur-hur, no nomog o-dorotte un ma-ut re. Remen kaane, man 'er no un ka da-o o um he m-rwo meger-to hebe hun-ne ya o-zang un hono o-dak a su ur-koob. Me un nom kaane, remen um nept ko yea waktune es-mo un **ba'as-to** un ye ko yea waktune á.

¹¹ Um robe kusse. Bop sher-m no deen, remen taase wu ken wu rumus no ur-'yons. ¹² Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, man muut wu o-daab n-me un Pyo-o Tato re. Ka net-wu a tek yage un ka be-de á. N-ton un wur-o un wu um he m-gen:

Jin-de Shir re, un

* **Bqr-ús tet:3** 3:3 Hyen komo: Mati 24:43-44; Ruka 12:39-40; Hyan 16:15.

† **Bqr-ús tet:5** 3:5 Hyen komo: Rwuu 32:32-33; Bong 69:28; Hyan 20:12; Mati 10:32; Ruka 12:8. ‡ **Bqr-ús tet:7** 3:7 Hyen komo: Isha 22:22; Ayub 12:14.

§ **Bqr-ús tet:9** 3:9 ut-Girik: kuke-o un yoos un ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot.

* **Bqr-ús tet:9** 3:9 Hyen komo: Isha 49:23; 60:14; 43:4.

Jin-de un bō-q Shir ne (wata Urusharima-o pu-o, o he m-kergunē es-mō n-Ton shir à), un

Jin un de ne ur-pu de.†

¹³ Kap wu rō ut-tó ne tō m-hogē à, wu hogē rii-yo **Kukt-o Shir** rō un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** à!

Tom ha-mō un yan-dor ye

un bō-q o-Rawudikiya

¹⁴ “Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bō-q o-Rawudikiya unze:

Tom-o ka o rwuune be un de, wu a m-zee ‘**Amin**’ à. Me ko-yan-ess ut-ma wu, o-nip ne, ko-Gwomo-wu un rii-yo Shir hwoone kap à.‡ ¹⁵ Um nepste kap rem-se nō m-nom à, nō nom m-she unze nō m-she ko ne nō m-was un me ne á. Ya nō rō untun m-hō mō rotte o-ra kō m-gwugwu á. Um ro conog a zee nō rii gaan, o-ra kō m-gwugwu!

¹⁶ Amba remen nō n-tete, nō m-gwugwu á nō ne o-ra á, man cops nō un nu-o re! ¹⁷ Nō m-zee, ‘Me o-kwum ne, me un rii-yo um cone ne à, kap. Yatt rii-yo um taage á!’ ¿Ashi nō nap á? Nō ya-us-kon ye, rii-yo ur-'won à, nō kōbi-ne ye, nō ur-kor, pō-ne tomso. ¹⁸ Remen kaane me nō un ya-ut-ma nō o o-zinariya be un de, yo a zwō'e o-ra à. Ka da-de noa warag ya-o-kwum n-me un rem-se o-Kukt. Komo nō o matuku-ut pus-tō be un de, nō cupute hi un nō remen nō bitité 'e-mō un she'et-de un kor un nō. Komo nō o baat-se un yish nō be un de remen nō hyenet m-sok ne.

¹⁹ Me m-kangse, um pure wu um m-wasse un wu ne à. Remen kaane, rwo ur-hur, nō waktune, nō yage **ba'as-ut** nō. § ²⁰ Raks nō! Um rō eso me un kō'ot un ish-o un hur un nō. Urege nō hogute cor re nō tiks o-ish, man cowbe a re be-ur gaan untun nay-ne.

²¹ Be-de un kowan wu re ur-hō de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, man ru wu wu she'et un me ne un kwuur-o re, untun bō um re ur-hō, um she'ete un Tato re ne un kwuur-o un wu à. ²² Kap wu rō ut-tó ne tō m-hogē à, wu hogē rii-yo **Kukt-o Shir** rō un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** à!”

Bqr-qs nass

O-kwuur n-Ton o shir

¹ Bōn kanē, um dooru hyan un tō ken hyangan-tō, um hyang o ken ish-o tikshisse n-Ton shir. Um dooru m-hogē un ká cor-o um hogē n-ga à. O tepsutu me untun o-kar o zeeru

† **Bqr-qs tet:12** 3:12 Hyen komo: Hyan 21:2; Isha 62:2; 65:15. ‡ **Bqr-qs tet:14**

3:14 Hyen komo: Swqō 8:22. § **Bqr-qs tet:19** 3:19 Hyen komo: Swqō 3:12; Yahu 12:6.

mē, “Daan kanē, man kutu wō rii-yo he m-kōr un jim-de un yo ka à.” ² Kanē ba m-jimē, **Kukt-o Shir** garamsuru mē, um hyanburu komo o ken kwuur-o n-mē n-Tōn shir komo wu ken wu ro tara un o. ³ Ka wu ro tara un ka kwuur-o à wu rō us-myakt untun ta'ar-ye un hwor-ye un hō-mō ut-wa un zen jaas-o nē. Wata, gwanga-o rigimshe ka kwuur-o. Ka gwanga-yo ro us-myakt untun ta'ar-de un hwor de rō untun hō-mō ut-wa à.* ⁴ Rigimshe un ka kwuur-o nē komo tō ken kwuur-tō rō kon ur-kwooz ut-nass [24], komo sek-ye ur-kwooz un nen nass [24] rō tara un tō. Ye rō tupu un sawut pus-tō nē ut-matuku un gond-tō un zinariya nē un hi-tō un ye. ⁵ Myakt-se a senge m-hyan se rō m-rwuun be-de un ka kwuur-o o-zaaz nē o ut-dākār. Un co-o un ka kwuur-o nē, pitirra-ut ta'voor rō kon tō rō m-re o-ra ruwruw shero shero, tō rō hek-o un **Kukt-o Shir**, tō Shir rō m-tōm à.† ⁶ Un co-o un ka kwuur-o, ka be-de ro kyarkyar untun mō ken sa-mō mō a nome untun ur-madipi à. Komo rigimshe un ka kwuur-o nē, n-tete nē rii-ye un hōog ro kon nass un yish nē kō ke sō, co un jim nē.‡ ⁷ Yo ur-takan ya yo rō untun o-zur, ayoorē-yo untun gwōn o-na, atette-yo rō un co-o un ko-hun nē, anasse-yo untun o-gwom yo ut-hukse.§* ⁸ Kō yo ke rii-yo un hōog-yo rō ut-kukun nē ut-cind, ká kukun-tō tomso nē rō un yish nē ur-mē n-dō nē. M-tet, m-hōw nē, ye m-yage hu us-sep á:

“Ba m-kukop, ba m-kukop, ba m-kukop
wu rō Wan-Koyan Shir Wa-ut-Gwomo kap.

Wu ro'e n-ga à, Wa-m-mōka, wu rō, komo wu he m-haan
à.”†

⁹ Ka rii-ye un hōog-ye un ya'as m-seps, ya ut-gos, ur-bongon nē be-de un ka wu ro tara un ká kwuur-o à, wu rō un hōog nē har da-o ba m-ta à. Da-o ye cire nom kaane à, ¹⁰ da-o gaan ka sek-ye ye ur-kwooz un nass [24] kwukturū n-dak un co-o un ká wu ro tara un ká kwuur-o à. Ye rō un bongonde un wu rō ba m-ta à. Ye essuru gond-tō un ye n-dak un co-o un ka wu ro tara un ka kwuur-o à, ye rō m-zee:

¹¹ “Wō bō'ose, Wan-Koyan Shir,

remen o dekt m-seps, ut-gos, ur-beeb nē.

Remen wō nome koyan,

tomso nē un cōn-m ru o a nome koyan

komo remen ru, se rotte m-hōog nē.”

* **Bqr-qs nass:3** 4:2-3 Hyen komo: Izik 1:26-28; 10:1. † **Bqr-qs nass:5** 4:5 Hyen komo: Rwuū 19:16; Hyan 8:5; 11:19; 16:18; Izik 1:13; Hyan 1:4; Zeka 4:2.

‡ **Bqr-qs nass:6** 4:6 Hyen komo: Izik 1:22. § **Bqr-qs nass:7** 4:6-7 Hyen komo: Izik 1:5-10; 10:14. * **Bqr-qs nass:7** 4:7 Hyen komo: Izik 1:5-10; 10:14.

† **Bqr-qs nass:8** 4:8 Hyen komo: Izik 1:18; 10:12; Isha 6:2-3.

Bɔr-ʉs taan

Takurda-o pu'usse
ʉn Ya o-Rwuug o-Ca ne

¹ ʉm hyanuru o-takurda pu'usse ʉn kom-o ʉr-re ɔ ʉn ka wu ro ʉr-she'et ʉn kwuur-o ʉt-gwomo à. Ka takurda-o pu'usse ɔ shiishte m-gen kɔ ɔ ke riib-o, n-me n-do ne, ɔ tigishshite kugup a rekesse ɔ so-o ta'voor.* ² ʉm hyanuru ko-beeb-wu ʉn **wan-tom-wu Shir**, wu ro o-ko'ot ʉn caari-o o-cɔr wu ro m-zee, "¿Wan wu ne depe wu ke'es ká reke-to wu upste ka takurda-o?" ³ Yatt net-wu he m-hoks kɔ n-Tɔn shir, kɔ n-dak, kɔ ʉn kus-o n-dak wu bo'ose ups ʉn ka takurda-o, har wu karantute á. ⁴ ʉm 'wonuru 'won-se m-yo remen a kum net-wu woɔ ups ʉn ka takurda-o har wu karantutu ɔ á. ⁵ Amba wan-gaan be-de ʉn ka sek-ye ye ʉr-kwooz ʉn nass [24] zee ru me, "Wo 'won á! Gwot! Ka zur-yo, ʉn baag-o **Yahuda**, ʉn den-o ko-Gwomo **Dawuda** yo reeste ʉr-hɔ. Yo ro ʉr-beeb ne yo ke'este ká reke-ʉt ta'voor-to komo yo ups ká takurda-o."†

⁶ ʉm gwotururu ʉm hyanuru Ya o-Rwuug o-Ca sa o zee a ʉn hɔ yo. Amba m-moka yo ro eso n-tete ɔ ʉn ká kwuur-o ʉt-gwomo ɔ ʉn ká rii-ye ʉn hoog-ye ne nass. Yo ro komo n-tete ɔ ʉn ká sek-ye ne ʉr-kwooz ʉn nass [24]. Wu ro uskar ne us-ta'voor ʉn yish ne ta'voor, to ro hek-o ʉn **Kukt-o Shir**, ɔ Shir ro m-tom ʉn myet hono o-dak à.‡ ⁷ Wu haaru co wu goksuru ká takurda-o ʉn kom-o ʉr-re ɔ ʉn ká wu ro ʉr-she'et ʉn ká kwuur-o à. ⁸ Bo wu gokste ká takurda-o ro m-gen ne à, ká rii-ye ʉn hoog nass-ye ʉn sek-ye ne ʉr-kwooz ʉn nass [24] ye heeru ʉn her-o ʉn Ya o-Rwuug o-Ca. Kɔ wu ke be-de ʉn ye ro o-moro ne ʉn tur-de o-zinariya ne shiishe ʉn rii-yo m-shi'igin, to ka to ʉn esente-de ʉn kɔn-se ʉn hun-ne ye Shir se ye kone à.§ ⁹ Ye huru sep-o pu-o, ye ro m-zee:

"Wo wu bo'ose goks ʉn ká takurda-o pu'usse-o komo o ke'es reke-to ʉn ɔ o ups ɔ.

Remen n-ga a ro hoostu wo,
 komo ʉn mar-m ru mo ʉr-seke
 o rundute Shir hun-ne n-me
 ʉn kɔ ɔ ke baag-o, ʉt-rem ne,
 ʉn buug-to ʉn hun-ne ne ʉt-dak ne.*

¹⁰ O muutu ye, ye waragte yan-**Cow ʉn kɔn-se Shir**,
 ye nomote Shir m-senge,

* **Bɔr-ʉs taan:1** 5:1 Hyen komo: Izik 2:9-10; Isha 29:11. † **Bɔr-ʉs taan:5** 5:5 Hyen komo: Taka 49:9; Isha 11:1,10. ‡ **Bɔr-ʉs taan:6** 5:6 Hyen komo: Isha 53:7; Zeka 4:10. § **Bɔr-ʉs taan:8** 5:8 Hyen komo: Bɔng 141:2. * **Bɔr-ʉs taan:9** 5:9 Hyen komo: Bɔng 33:3; 98:1; Isha 42:10.

komo ye'a nom ʉt-gwɔmo be-de ʉn hun-ne
ye ʉn hɔno o-dak."†

11 Ka da-de ʉm dooru m-gwɔt komo, ʉm hoguru ɔɔr-se ʉt-
sep se ʉn **yan-tɔm-ye Shir** ye arge dugu-ʉs ɔp sɔ-o dugu-ʉs
ɔp [100,000,000] à. Ye rɔ eso eso ye rigumsuru ka kwuur-o,
ʉn ká rii-ye ʉn hog-ye nass-ye ne, komo ʉn ká sek-ye ye
ne.‡ 12 Ye rɔ ʉn hu ʉn ká sep-o ye rɔ m-muut:

"Ya o-Rwuug o-Ca yo a hɔe à,
yo bɔ'oste goks ʉr-beeb, o-kwum ne, ʉs-nap ne, m-'wɔns ne,
ʉt-gos ne, m-seps ne, ʉr-bongon ne!"

13 Komo ʉm hoguru hɔn ʉn bɔ ʉn rii-yo Shir hwoone n-
Tɔn shir n-dak ne à, komo ʉn kus-o n-dak ne, n-me m-sa ne.
Kap o ʉn rem-se ʉn hog se rɔ ʉn hu ʉn ká sep-o:

"Depete se ya'as ʉr-bongon,
ʉt-gos ne, m-seps ne, ʉr-beeb ne,
be-de ʉn ká wu rɔ ʉr-she'et ʉn ká kwuur-o ʉt-gwɔmo o à,
komo ʉn ká Rwuug-o o-Ca yo ne,

o-da har da-o ba m-ta!"

14 Ká rii-ye ʉn hog nass-ye shasuru, "**Amin!**" Komo ká sek-
ye ye heeru, ye nomuru Shir ʉr-bongon ʉn ká Ya Rwuug-o
Ca-yo ne.

Bɔr-ʉs cind

*Ka Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'este
ka reke-ʉt cind-tɔ ʉr-takan tɔ*

1 Me gut, ʉm hyanuru ká Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'este reke-
de ʉr-takan be-de ʉt-ta'oor tɔ ʉn ká takurda-o. Ka da-de
ʉm hoguru o-gaan be-de ʉn ka rii-ye ʉn hog nass-ye yo
'yonste o ken ɔɔr-o ʉntun dwum-de o-dàkàr, "Haan!" 2 ʉm
gwɔturu, ʉm hyanuru jok-o pus-yo ree. Wan-da-mɔ ʉn yo
ro o-ta ne ʉt-kom, o-gond ne yeresse ʉn hi-de ʉn wu. Komo
wu ruuru ʉntun net-wu re ʉr-hɔ à remen wu doot re ʉr-hɔ.*

3 Bɔ ká Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'este reke-ʉr ayoore-de à,
ʉm hoguru rii-yo ʉn hog o-ayoore-yo zeeɔ, "Haan!" 4 Yo
ken jok-yo rwuunuru o-jaas yo záá. A ya'u wan-da-mɔ ʉn yo
caari-o o-magay ʉr-beeb ne wu doste she'et-de m-gwugwu
ʉn hɔno o-dak, a inuru ʉr-gun ʉn hoom-de ʉn hun-ne ne
kɔ kene.†

5 Bɔ ká Ca-yo ke'este reke-ʉr atette-de à, ʉm hoguru rii-
yo ʉn hog o-atette-yo zeeɔ, "Haan!" ʉm gwɔturu n-tɔn,
ʉm hyanuru jok-o rim-yo. Wan-da-mɔ ʉn yo rɔ ʉn rii-yo

† **Bɔr-ʉs taan:10** 5:10 Hyen komo: Rwuug 19:6; Hyan 1:6. ‡ **Bɔr-ʉs taan:11**

5:11 Hyen komo: Dane 7:10. * **Bɔr-ʉs cind:2** 6:2 Hyen komo: ZeKa 1:8; 6:3,6.

† **Bɔr-ʉs cind:4** 6:4 Hyen komo: ZeKa 1:8; 6:2.

ur-me ne un kom-to un wu.‡ 6 Komo um hoguru o ken cor-o rwuunte be-de un ka rii-ye un hoog nass-ye o ro m-zee, "Kok-de un yege-hyò§ hond hond un hwor-ye ur-guwus de un ho-ur gaan ne. Kok-ut tet-to un yege-nat* hond hond un hwor-ye ur-guwus de un ho-ur gaan ne. Amba taase o sabarse m-now un m-modi ne á."

7 Da-o ká Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'ese reke-ur anasse-de à, um hoguru ka rii-yo un hoog anasse-yo zeeq, "Haan!" 8 Um gwotururu kané un co re. Um hyanuru yo ken jok-yo kukurse. Jin-de un wan-da-mo un yo komo de ro "m-Mar," komo yo ro wu m-dorbe à "Saag-se." A ya'u ye ur-beeb un buug-ur gaan be-de un buug-ut nass-to un yan-she'et-de un hono o-dak, remen ye hoomté ye ut-magay, un mer ne, us-gom ne, komo un nem-ye ut-kot ne.†

9 Da-o ká Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'ese reke-ur ataane-de à, um hyanuru be-de un 'wun-de o-hana hoog-mo un ka ye a hoomé remen ye ko'otte Ma-to Shir hur-ur gaan m-sheer ne, komo un rure un hun-ne ne ma-ut Yeso wu he ye hoks m-gu à. 10 Ye 'yonsu us-cor deen ye zeeru, "Wan-Koyan, Wa-ur-Beeb kap, Wa-o-nip komo Sq-wu, ¿se de ke ho-de o he piishe un hun-ne ye un kà hono o-dak o ut-ma? ¿Komo yan da-o o he ye m-rangse remen ye hoog te? ¿De ke ho-de o he te m-muse?" 11 Kap mo un ye ko wu ke a ya'suru wu matuku-ur seeb-de ur-pus-de. Komo a ruru ye unze ye wuwe ya o-da hiin, se a shooste bo a cone à, un or un ye ne campo-ne un ne'a-ne ne ye a he m-ho **yan-dor Yeso** bo a ho ye à.

12 Ka da-o um hyanuru Ya o-Rwuug o-Ca ke'este reke-ur acinde-de. A nomuru mo ken caari-mo un nukte-mo o-dak mo. Ho-ur warguru ur-rim-de untun gwodo-o rim-o, o-reng komo da-o gaan-yo warguru o-jaas yo záá untun m-hyó.‡

13 Ka da-o yege-regen komo ye hyemenuru n-dak untun bo mat-de o-rum yo ba m-nen ro m-hyemene yo-mo m'wons bu'u yo à.§ 14 A pussuru o-ke'ente bo a m-pus un rii-o ur-rut à, komo a dossuru ko o ke haag-o un ko o ke dak-o n-tete de m-ho o ne un be-to un to.*

15 Ka da-o gwomo-ne ye o-dak, ya-ut-con un gos-ye ne, ye un karma-ne, un ya-o-kwum ne, un ya-ur-beeb ne, guw-ne un yan-ba-m-guw ne ne kap, ye argu m-wuke n-me ut-wu, un pak-to ut-haag ne.† 16 Ye zeeru eeg-se ut-haag ut-ta'ar

‡ **Bqr-qs cind:5** 6:5 Hyen komo: Zeka 6:2,6. § **Bqr-qs cind:6** 6:6 ut-Girik:

arkama. * **Bqr-qs cind:6** 6:6 ut-Girik: barari. † **Bqr-qs cind:8** 6:8 Hyen komo: Izik 14:21. ‡ **Bqr-qs cind:12** 6:12 Hyen komo: Hyan 11:13; 16:18; Isha

13:10; Jowe 2:10,31; 3:15; Mati 24:29; Mark 13:24-25; Ruka 21:25. § **Bqr-qs**

cind:13 6:13 Hyen komo: Isha 34:4. * **Bqr-qs cind:14** 6:14 Hyen komo:

Hyan 16:20. † **Bqr-qs cind:15** 6:15 Hyen komo: Isha 2:19,21.

ne, ye zeeru to, "He'en no be un te no mo'og te untaase te hyen co-q un ka wu ro tara un kwuur-o ut-gwomo à, komo taase ryaab-se un ká Ya o-Rwuug o-Ca yo kum te.† 17 Remen caari-de ur-ho de un ryaab-se un ye woosunte, ζwan wu he hoks m-es?"§

Bɔr-ʉs ta'yoor

Hun-ne dugu-ʉs zungu un

kwooz-ut yoor ʉs-nass [144,000]

1 Ka da-de um hyanuru **yan-tom-ye Shir** nass eso eso un pa'aso-ut nass-to un hono o-dak. Ye wenuru m-yo mo un ko de ke kwuss-de m-hund n-ton o-dak. Ye bopuru yo-mo un kwuss-ut nass taase mo hund o-dak ko n-ton m-sa ko un yo ken 'yo-yo.* 2 Komo um hyanuru wu ken **wan-tom-wu Shir** wu ro m-rwuun so ur-horan. Wu ro un reke-de Shir ne wan-hoog. Komo wu kangsuru ka **yan-tom-ye Shir** ye nass ka ye a ya'e gwomo-to ye hogusse o-dak m-sa ne m-hoog à. 3 Wu zeeru ye, "Wasu no! No hogusse o-dak ko m-sa ʉs-'yo ne m-hoog á se a kemeste ka reke-de Shir de un zwon-to un yan-guw-mo un wu."† 4 Ka da-de **wan-tom-wu Shir** un or un wu ne yan-tom ye Shir, kemete myet-mo guw-ne ye Shir. Um hoguru moor-to hun-ne ye ka yan-tom ye keme o-napa remen ye ro guw-ne ye Shir à dugu-ʉs zungu un kwooz-ut yoor ʉs-nass [144,000] ka ye a keme ka napa-de à ye es mo baag-to un **Isra**-ne kap.

5 Ka yan-tom ye keme o-napa:

So un baag-o **Yahuda** dugu-ʉs op ʉs-yoor [12,000],

So un baag-o Ruben dugu-ʉs op ʉs-yoor [12,000],

So un baag-o Gad dugu-ʉs op ʉs-yoor [12,000],

6 So un baag-o Asher dugu-ʉs op ʉs-yoor [12,000],

So un baag-o Napari dugu-ʉs op ʉs-yoor [12,000],

So un baag-o Manase dugu-ʉs op ʉs-yoor [12,000],

7 So un baag-o Simon dugu-ʉs op ʉs-yoor [12,000],

So un baag-o **Rewi** dugu-ʉs op ʉs-yoor [12,000],

So un baag-o Issakar dugu-ʉs op ʉs-yoor [12,000],

8 So un baag-o Zeburun dugu-ʉs op ʉs-yoor [12,000],

So un baag-o **Yusuhu** dugu-ʉs op ʉs-yoor [12,000],

So un baag-o **Banyamin** dugu-ʉs op ʉs-yoor [12,000].

9 Bo to ka aragte à, um gwoturu um 'wos de ken caari-de ur-morog de un yan-ba-m-kukop ut-moor ne ye arge m-oog à. Ye rwuunte so un ko to ke dak-to, un ko to ke baag-to

† **Bɔr-ʉs cind:16** 6:16 Hyen komo: Hose 10:8; Ruka 23:30. § **Bɔr-ʉs cind:17**

6:17 Hyen komo: Jowe 2:11; Mara 3:2. * **Bɔr-ʉs ta'yoor:1** 7:1 Hyen komo:

Irimi 49:36; Dane 7:2; Zeka 6:5. † **Bɔr-ʉs ta'yoor:3** 7:3 Hyen komo: Izik 9:4,6.

nē, ʊn kō yē ke hun-nē yē nē, ʊn kō de ke rem-de nē. Yē rō eso eso her-ō ʊn ká kwuʊr-ō ʊn co-ō ʊn ká Ca-yo. Yē cupste matuku-ʊt seeb-to ʊt-pus tō, yē bups jet-se o-dobino ʊn kom-to ʊn yē. ¹⁰ Yē 'yonsu ʊs-cōr deen yē zēerū, “Gwū rwuunte be-de ʊn Shir na, wū rō tara ʊn kwuʊr-ō ʊt-gwōmo à, ʊn ká Ca-yo nē!”

¹¹ Kap o ʊn yan-tom-yē ʊn Shir komo yē rigumsurū ká kwuʊr-ō eso eso, ʊn ka sek-yē nē, komo ʊn ká rii-yē ʊn hoog nass-yē nē. Yē kwukturu ʊn her-ō ʊn ká kwuʊr-ō, o-co n-dak yē nomorū Shir ʊr-bongon. ¹² Yē sengurū m-zee, “**Amin!** ʊr-bongon, m-seps nē, ʊs-nap nē, ʊn 'ya m-yar nē, ʊt-gos nē, ʊt-gwōmo nē, m-'wons nē kap rō be-de Shir na ba m-ta har ya nomot! **Amin!**”

¹³ Ka da-ō wan-gaan be-de ʊn ká sek-yē yē ʊr-kwooz ʊn nass [24] citū mē, wū zee, “¿Wan nē yē ya ʊn matuku-ʊt seeb-to ʊt-pus tō? ¿Komo ke so-ō yē rwuune?”

¹⁴ ʊm zēerū wū, “Gos-wū, o nepste.”

Ka da-de wū zēerū mē, “Yē ka yē rō hun-nē yē possunē be-de ʊn rē ʊr-koob ʊr-gos-de à. Yē ʊn so'os matuku-ʊt seeb-to tō ʊn yē ʊn hyó-mō ʊn ká Ca-yo, yē mustu tō ʊt-pus tō.‡

¹⁵ “O hante yē est ʊn her-ō ʊn kwuʊr-ō ʊt-gwōmo tō Shir, komo yē ʊn nom m-senge m-tet, m-how nē n-mē ʊn Pyo-ō ʊn wū. Komo ka wū rō tara ʊn ka kwuʊr-ō ʊt-gwōmo à wūa she'et be-ʊr gaan ʊn yē nē komo wū 'er yē.

¹⁶ Yēa do hoge m-mēr á, yēa do hoge o-**swoot** á, yēa do hyan n-nōonhō-ō ʊr-hō á kō o ken hund-ō á. §

¹⁷ Tō ka a kor remen ká Ca-yo rō ʊn tēte-de ʊn ka kwuʊr-ō à yo he yē m-'er.

Komo yo a dōrutte yē ha-mō ʊn yish-to ʊn hō-mō ʊn hoog.

Komo Shir a pē'eg yish-mō ʊn yē kap.”*

Bqr-ʊs eer

Reke-ʊr ata'yoore-de

¹ Da-ō Ya o-Rwuug o-Ca ke'ese reke-ʊr ata'yoore-de à, a reesu ceen n-Ton shir har rii-yo woō purug-de ʊn kwom-o gaan à.

‡ **Bqr-ʊs ta'yoor:14** 7:14 Hyen komo: Dane 12:1; Mati 24:21; Mark 13:19.

§ **Bqr-ʊs ta'yoor:16** 7:16 Hyen komo: Isha 49:10. * **Bqr-ʊs ta'yoor:17** 7:17 Hyen komo: Bōng 23:1; Izik 34:23; Bōng 23:2; Isha 49:10; Isha 25:8.

² Ka da-o um hyanuru **yan-tom-ye Shir** nen ta'oor eso eso un co-o Shir, komo a ya'asuru ye kar-ut ta'oor-to m-hur.

³ Ka da-o wu ken **wan-tom-wu Shir** wu un sheend-de o-zinariya ne ut-kom de un rii-yo m-shi'igin, wu woonuru wu esuru yow yow o-hana ne. A ya'asu wu rii-yo m-shi'igin deen remen wu mossute un kon-se un hun-ne ye Shir ne, n-ton o-hana o-zinariya o ro un her-o o-kwuur a.* ⁴Hyé-de un ka rii-yo m-shi'igin mo mosse un kon-se un hun-ne ye Shir ne, daaru n-ton be-de Shir cir-mo un be-de o-hana, be-de **wan-tom-wu Shir** kapru yo a. ⁵Ka da-de **wan-tom-wu Shir** shoosuru ka sheend-de m-tuks de wu shoosuru o-ra rwuun-mo un ka hana-o, wu jonduru de un hono o-dak. A nomoru o-dakar, o-zaaz ne, us-myakt ne, komo dak-o nukuru.†

Kar-to m-hur ut-nass to ur-takan

⁶ Ka da-de ka **yan-tom-ye Shir** ye ta'oor ut-kar ne ut-ta'oor ye zonguru ye hurut to.

⁷ **Wan-tom-wu Shir** wu ur-takan hururu kar-o un wu. A hyanuru ta'ar-ye un kem o-ra ne, mosse m-hyo ne a duusunduru un hono o-dak. Ka ra-o tuksuru buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to un hono o-dak, ka ra-o tuksuru komo buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to us-'yo un po-ut yar-to ne.‡

⁸ Ka da-de **wan-tom-wu Shir** ayoore-wu hururu kar-o un wu, a jorburu o ken haag-o o-ra o-ruw ruw n-me m-sa. Buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to m-sa wakturu m-hyo, ⁹Buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to un rii-ye un hoog-ye ro n-me un ka sa-mo a maruru. Buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to un hat-to m-sa sabruru.

¹⁰ Ka da-o **wan-tom-wu Shir** atette-wu hururu kar-o un wu. Yo ken caari-yo o-regen yo he'enuru zee-mo n-ton yo ro un re o-ra untun us-myak rwuun-mo n-ton. Yo he'eburu un buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to ut-roog komo un yish-to m-ho ne.§ ¹¹Jin-de un ka regen-yo komo "Gaag-de." Yo muuturu buug-ur gaan-de m-ho kap be-de un buug-ut tet-to un ka ho-mo warguru ur-gaag. Hun-ne ut-moor ne ye swo ka ho-mo a ye maruru, remen gaag-de un mo.*

¹² Ka da-de **wan-tom-wu Shir** anasse-wu hururu kar-o un wu. A wosuru buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to ur-ho,

* **Bqr-qs eer:3** 8:3 Hyen komo: Emos 9:1; Rwu 30:1,3. † **Bqr-qs eer:5** 8:5 Hyen komo: Rewi 16:12; Izik 10:2; Rwu 19:16; Hyan 11:19; 16:18. ‡ **Bqr-qs eer:7** 8:7 Hyen komo: Rwu 9:23-25; Izik 38:22. § **Bqr-qs eer:10** 8:10 Hyen komo: Isha 14:12.

* **Bqr-qs eer:11** 8:11 Hyen komo: Irmu 9:15.

buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to o-reng, komo buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to un yege-regen warguru o-comb. Buug-ur gaan-de m-how ba m-cecar, kaane komo buug-ur gaan-de m-tet.†

¹³ Ka da-o um gwoturū, um hoguru yo ken gwom-yo yo ro us-kan bo yo ro m-hukse n-ton m-yo à. Yo ro m-zee, "Rii-yo ur-'won! Rii-yo ur-'won! Rii-yo ur-'won, be-de un kap o un hun-ne ye un hono o-dak remen rem-se he m-kor da-o **yan-tom-ye Shir** nen tet ye hure kar-to un ye!"

Bor-us jero

Kar-o ataane-o

¹ **Wan-tom-wu Shir** ataane-wu huru kar-o un wu. Um hyanuru regen-yo he'ene rwuun-mo n-Ton shir haan-mo n-dak à, komo a ya'asuru wu rii-yo un tiks un 'wugupte-o un ka kuub-o ur-duw o. ² Da-o wu tikshe ka kuub-o à, de ken hye-de rwuunuru sa o zee hye-de un caari-o o-ra, har ka hye-de rwou'ur-ho un kus-o n-ton ne nom o-comb.* ³ Yege-e rwuunuru n-me un ka hye-de, ye ciruru un hono o-dak, a ya'u ye gwomo-to us-tot untun yege-tot.† ⁴ A kewsu ye komo un taase ye sabarse po-to n-dak, ko ut-ran, ko us-'yo, se de hun-ne ye rotte napa-o Shir un zwon-to un ye á.‡ ⁵ A 'ya ye gwomo-to un ho un net á, se de ye rangse hun-ne har reng-us taan. Ye ya'ag hun-ne m-reeten untun reeten-mo un totonte-o o-tot. ⁶ N-me un ka ho-to hun-ne a hoob m-mar, amba yea kum á. Yea dishe m-mar amba moa yage m-haan.§

⁷ Ka 'e-ye sha'ag jok-ye a zongse remen ur-gun à. Hi-to un ye ro yeresse untun gond-to o-zinariya, co-se un ye komo sha-mo un co-se un hun-ne.* ⁸ Hi-se un ye untun hi-se un ne'a, yin-ye un ye untun yin-ye o-zur.† ⁹ Ye copuru matuku-to ut-kwom n-te un be-to un ye, go un to hun-ne ro m-cop remen ur-gun à, zaáz-o un kukun-to un ye m-shas untun zaáz-o un jok-ye ur-gun.‡ ¹⁰ Ye ro us-tur ne, se un tot un hun-ne untun yege-tot. Tur-se un ye rangsute hun-ne har reng-us taan. ¹¹ Ye ro un ko-Gwomo ne, wu ye ro un kus-o un wu à, wu ro ka **wan-tom-wu Shir** wu a ya'ase gwomo-to un ka kuub-o ur-duw o à. Jin-de un wu un rem-de **ut-Ibra**

† **Bor-us eer:12** 8:12 Hyen komo: Isha 13:10; Izik 32:7; Jowe 2:10,31; 3:15.

* **Bor-us jero:2** 9:2 Hyen komo: Taka 19:28. † **Bor-us jero:3** 9:3 Hyen komo: Rwuū 10:12-15. ‡ **Bor-us jero:4** 9:4 Hyen komo: Izik 9:4. § **Bor-us**

jero:6 9:6 Hyen komo: Ayub 3:21; Irmī 8:3. * **Bor-us jero:7** 9:7 Hyen komo:

Jowe 2:4. † **Bor-us jero:8** 9:8 Hyen komo: Jowe 1:6. ‡ **Bor-us jero:9** 9:9

Hyen komo: Jowe 2:5.

“Abaddon” wu, ut-Girik komo, “Aporiyon” Wata “Wan-hom un hun-ne.”

¹² Rii-yo ur-'won de ur-takan aragte, kuks ut-voor to roone à.

Kar-o acinde-q

¹³ Ka da-de **wan-tom-wu Shir** acinde-wu huru kar-o un wu, um hoguru o ken cor-o ro m-rwuun be-de un ka kar-ut nass-to un **hana-o** un zinariya o ro un her-o Shir à. § ¹⁴ Ka cor-o zeeru **wan-tom-wu Shir** acinde-wu, ka wu ro o-kar ne ut-kom à, “Ho’osune ka yan-tom ye Shir nen nass-ye ye ro ke’o un roog-o o-Yupireti à!” ¹⁵ Ka **yan-tom-ye Shir** nen nass-ye, a un ho’osundu ye remen ye hoot buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to un hun-ne ye un hono o-dak. Shir ess ka yan-tom ye remen ka da-o un ka ho-de, un ka reng-yo un ka hak-o ne. ¹⁶ Um hoguru moor-to un ka karma-ne ye n-ton un jok woose miriyon zungu-us yoor [200,000,000].

¹⁷ Da-o um hyane ka jok-ye un yan-da-se un ye ne à, ye ro untun kaane: matuku-to un ye to ut-kwom ut-jaas to zaà untun o-ra, un to ken ne untun sha-mo o-comb un ho-mo ut-wa ne un mo ut-ru ne. Ko yo ke jok-yo komo hi-de un yo ro untun de o-zur, komo ta’ar-to un caari-o o-ra m-rwuun un nu-o un ye ur’hye ne. ¹⁸ A hooru buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to un hun-ne un ka ta’ar-to un caari-o o-ra to, ur’hye m-tukne de rwuune un nu-se un ye à. ¹⁹ ‘Wons-mo un ka jok-ye ro un nu-se un ye, un tur-se un ye ne komo. Tur-se un ye komo ro ut-hi ne untun to un hwo un gwomo-to un hogusse un hun-ne m-hoog ne.

²⁰ Amba ka hun-ne ye mare un ka rangse-o á, ye kwangute m-waktune be-de Shir. Ye senguru un kwukte un **ya-ut-kot** m-gir ne un saw-to a nome ut-kom à un zinariya, ko azorpa à, ko un kwom-ut jaas-to, ko ur-ta’ar, ko us’yo, toa hoks m-hyan á, toa hoge á, toa hoks m-arag á.* ²¹ Komo ye kon a soksu ye **ba’as-to** un hun-ne ye ye hoome á, ko hyat-to ye nome un bu-yo un moq, o-ás, ko hyow-de un ye á.

Bor-us op

*Wan-tom-wu Shir un
ya o-takurda o-rek yo ne*

¹ Ka da-de ne, um dooru m-hyan un ko-caari-wu un ko-beeb-wu un **wan-tom-wu Shir** ro m-kergunē zee-mo un n-ton shir. Ke’ente-ut hokkussute wu, o-gwanga ne un hi-de wu. Co-o un wu us-myakt untun ur-ho, na-se un wu untun

§ **Bor-us jerq:13** 9:13 Hyen komo: Rwuu 30:1-3. * **Bor-us jerq:20** 9:20 Hyen komo: Bng 115:4-7; 135:15-17; Dane 5:23.

ser-to o-ra. ² Wu rø un ya o-takurda o-rek yo ne upsusse un kom-to un wu. Wu essuru na-o un wu o ur-re n-me m-sa, na-o ur-kwanta komo o-dak. ³ Wu rwunturu cor-o o-zaaz untun o-zur. Bø wu 'yonste cor à, dākàr-ut ta'voor shasuru un caari-o o-zaaz. ⁴ Bø ka dākàr-ut ta'voor-to teperte à, um zonguru um genet. Amba um hoguru o ken cor-o cepente ut-ma rwuun-mo n-Ton o rø m-zee, "Rii-yo ka dākàr-ut ta'voor-to rwore à, wø jar o gen á ma-to m-rwuunte to á!"

⁵ Ka da-de, ka **wan-tøm-wu Shir** wu um m-hyane eso na-o gaan n-me m-sa na-o gaan o-dak à, wu jaksuru kom-o un wu o ur-re n-Ton shir. ⁶ Wu tønduru un jin-de wan-hoog-mo un ba m-ta har ya nomot, wu nome Ton-o shir un kap o un rem-se rø ne n-me un o à, komo o-dak un rem-se rø n-me un o à, m-sa un kap rem-se rø n-me un mo à! **Wan-tøm-wu Shir** zeeru, "Naas o da-o kus á! ⁷ Da-o **wan-tøm-wu Shir** ata'yoore-wu hure kar-o un wu à, ka da-o Shir he m-shoos un senge-mo un wu. Toa kor untun bø wu rure guw-ne ye un wu ye rø un rwor un ma-to un wu à."*

⁸ Ka da-de um dooru hoge un ka cor-o n-Ton shir o dooru me zee komo, "Neke o goks ká ya o-takurda o-rek yo yo, yo rø upsusse un kom-to un **wan-tøm-wu Shir** wu rø eso na-o gaan o-dak o-gaan n-me m-sa à."

⁹ Um nekuru be-de **wan-tøm-wu Shir** um zeeru wu ya'as me ká ya o-takurda yo. Wu zeeru me, "Goks yo o ti. Yo a nom m-rerem un nu-o ru untun so. Amba wø corusse ya-yo a nom ur-gaag n-me ut-men." ¹⁰ Ka da-de um goksuru ká ya o-takurda yo un kom-to un **wan-tøm-wu Shir**. Um ti'iru yo. Yo nomuru m-rerem untun so un nu-o re, amba bø um komte m-ti à, men-ut re wargu ur-gaag.† ¹¹ Ka da-o a dooru me m-rure unze, "Se o rur rii-yo he m-kor kanè un co komo à be-de un buug-to un hun-ne, hon ut-dak, kø de ke rem-de, un gwomo-ne ne."

Bør-us op o-gaan

Yan-su'e un Shir nen yoor

¹ Ka da-o a ya'asu me o-kø yo ur-me'es, komo a zeeru me, "Neke o me'es **Pyo-o Shir** o-hana ne. O oog ye rø ur-bongon n-me un o à.* ² Amba taase o me'es 'woog-o n-do, remen a ya'assute ye rø **Yahuda**-ne á. Yea yawag bø-o ba m-kukop

* **Bør-us op:7** 10:5-7 Hyen komo: Rwu 20:11; Kara 32:40; Dane 12:7; Emos 3:7. † **Bør-us op:10** 10:10 Hyen komo: Izik 2:8—3:3. * **Bør-us op o-gaan:1** 11:1 Hyen komo: Izik 40:3; Zeka 2:1-2.

har ʊs-rɛŋ kwɔɔz-ʊt yoor ʊs-yoor [42].†‡ 3 Man 'ye yan-swɔ-ʊs re nɛn yoor ʊr-beɛb. Yeɛ ɔp matuku-to ʊn tʊk-mɔ ʊt-mɛn, yeɛ rʊr Ma-to Shir har ʊt-hɔ o-dugu ʊn zungu-ʊs yoor ʊn hɔ-ʊt kwɔɔz-ʊt tet [1,260].” 4 Ka **yan-Rwɔr ʊn Ma-to Shir** ye nɛn yoor-ye rɔ 'yo-se o-zetun ʊs-yoor ʊn ka pitirra-ʊt yoor-to nɛ tɔ rɔ shero shero ʊn hɛr-o Wan-Koyan wʊ ʊn hɔno o-dak à. § 5 ʊrege wʊ ken wʊ rɔ m-senge wʊ hogʊssʊtɛ ye m-hoog, ra-o a rwʊʊn ʊn nu-se ʊn ye ɔ tʊks yan-yage-to ʊn ye. ʊn kaane, kap ɔ ʊn yan-yage-to ʊn ye he m-merme. 6 Ye rɔ ʊr-beɛb nɛ ye tigitɛ kus-o n-ton remen taase a hye kem ʊn ka hɔ-to yette ʊn kɔ'ot-o ʊn ma-ʊt re à. Ye rɔ ʊr-beɛb nɛ be-de ʊn rʊw-se m-hɔ, ye mustʊ se m-hyɔ; komo ye ʊr-beɛb nɛ ye hantʊtɛ hɔno o-dak kɔ mɔ ke go ʊn rew-m yɔ-mɔ mɔ ʊn kap da-o ye ɔne à.*

7 Da-o ye komse rwɔr ʊn tɔm-o ʊn ye à, ka da-de ká nem-yo o-kɔt yo rwʊʊnɛ n-mɛ ʊn kuub-o ʊr-duw à he ye m-kup yo jiish ye ʊr-beɛb komo yoa re ʊr-hɔ ʊn ye, komo yo hoom ye.† 8 Komo a rʊs u-to ʊn ye ʊn ɔw-yo ʊn ka caari-o o-bɔ ɔ ɔ a kemte Wan-Koyan-wʊ ʊn ye à. A ʊn hongse jin-de ʊn ka bɔ-o o-Sodom nɛ, o-Masar nɛ. 9 Komo hɔ-ʊt tet ʊr-purug buug-to ʊn hun-nɛ, kɔ ɔ ke baag-o, kɔ de ke rem-de ʊn kɔ tɔ ke dak-to nɛ, yeɛ mɔrge ye gut ka u-to, komo ye wɛn a duk tɔ. 10 Hun-nɛ ye ʊn hɔno o-dak a nom o-zak remen mar-mɔ ʊn ka **yan-Rwɔr ʊn Ma-to Shir** ye yoor. Yeɛ nom o-biki, ye tomte ɔr ʊn ye nɛ m-yar remen ka **yan-Rwɔr ʊn Ma-to Shir** yoor-ye ye hante ka hun-nɛ ye ʊn hɔno o-dak ye o-range à.

11 Amba bɔ ka hɔ-ʊt tet-to ʊr-purug aragte à, shik-mɔ ʊn hoog rwʊʊnʊ be-de Shir mɔ ɔwʊrʊ be-de ʊn ye. Ye inʊ eso eso ʊn na-se ʊn ye. Gyɛr-o reerʊ bɔ ʊn ka ye hyanʊ ye à.‡

12 Ka da-de ye hogʊrʊ caari-o o-ɔɔr rwʊʊn-mɔ n-Tɔn shir ɔ rɔ ye m-zɛɛ, “Daan nɔ kanɛ!” Ye argʊ m-da n-Tɔn shir n-mɛ ʊt-ke'ente, yan-yage-to ʊn ye rɔ gut. §

13 A kanɛ ʊn ka da-o, a nomʊrʊ mɔ ken caari-mɔ ʊn nukte-mɔ o-dak mɔ, buug-ʊr gaan be-de ʊn buug-ʊt ɔp tɔ ʊn ka bɔ-o wurmʊrʊ. ɔ hogʊrʊ hun-nɛ dugu-ʊs ta'oor [7,000]. Hun-nɛ ye kuse à ye hogʊrʊ o-gyɛr deen, ye sekemsʊrʊ Shir-wʊ n-Tɔn.*

† **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:2** 11:2 Hak-ʊs tet ʊr-purug. ‡ **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:2** 11:2

Hyen komo: Ruka 21:24. § **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:4** 11:4 Hyen komo: Zɛka

4:3,11-14. * **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:6** 11:6 Hyen komo: 1Gwm 17:1; Rwʊʊ 7:17-19;

1Sam 4:8. † **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:7** 11:7 Hyen komo: Dane 7:7,21; Hyan 13:5-7;

17:8. ‡ **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:11** 11:11 Hyen komo: Izik 37:10. § **Bɔr-ʊs ɔp**

o-gaan:12 11:12 Hyen komo: 2Gwm 2:11. * **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:13** 11:13 Hyen

komo: Hyan 6:12; 16:18.

14 Rii-yo ʊr-'wɔn ayoore-yo aragte, komo rii-yo ʊr-'wɔn atette-yo ka roone m-moka.

Kar-o ata'yoore-o

15 **Wan-tɔm-wʊ Shir** ata'yoore-wʊ hururʊ kar-o ʊn wʊ, a hogurʊ ʊs-cɔr se m-'wɔns n-Tɔn shir se rɔ m-zee,

“Shir rwo'og gwomo-to ʊn hono o-dak
m-warag gwomo-ʊt Wan-Koyan na
ʊn **Kiristi** wʊ ma ʊn wʊ ne.

Komo wʊa nom ʊt-gwomo ba m-ta har ya nomot!”†

16 Ka sek-ye ʊr-kwooz ʊn nen nass-ye [24], ye ro tara tara ʊn kwur-to ʊn ye n-her o Shir, ye kwukturʊ co-se ʊn ye rɔ ʊn gwot o-dak, ye nomorʊ Shir ʊr-bongon. 17 Komo ye ro m-zee,

“Te bomog wɔ, Wan-Koyan Shir Wa-ʊt-Gwomo kap,
wɔ wʊ rɔ m-moka à, komo wɔ wʊ ro n-ga à,
remen o dekse beeb ʊn du,
komo o takante gwomo-ʊt ru.

18 Dak-ʊt shiiste ʊs-ryaab, remen da-o ʊn ryaab-ʊs ru woosunte.

Da-o woosunte o a hette piishe ʊn margan-ne ʊt-ma à,
wɔa ya'as **yan-Rwɔr ʊn ma-to Shir** ʊr-'yons
ye rɔ guw-ne rʊ à.

Komo ʊn yan-ba-m-kukop ne
ʊn kap o ʊn hun-ne ne ye ya'u wɔ m-sek à,
es-mɔ ʊn caari-ne ha-mɔ ʊn rek-ye.

Komo wɔa saburse kap o ʊn ye hante o sabre o-dak à!”‡

19 Ka da-de a tikshurʊ **Pyo-o Shir** n-Tɔn shir. Ka da-o a hyanurʊ kà ba-o ʊn wʊ o ʊn ess ʊt-ma o n-me ʊn Pyo-o ʊn wʊ. A nomorʊ o ken myakt-o, o-zaaz ne, o-dàkàr ne, ʊn nukte-mɔ o-dak ne, ʊn caari-ye ʊn ta'ar-ye ʊn kem ne. §

Bɔr-ʊs ɔp ʊs-ʊoor

Wʊ ken ne'a-wʊ ʊn caari-yo o-hwɔ ne

1 Ka da-de ʊm hyanurʊ to ken caari-to ʊt-hyat to n-Tɔn o-shir. ʊm hyanurʊ wʊ ken ne'a-wʊ a hokke ʊr-hɔ à, o-reng komo yo rɔ ʊn kus-o ʊn na-se wʊ, ʊn hi-de ʊn wʊ komo wʊ rɔ ʊt-gond ne to ʊn regen ɔp ʊn yoor [12]. 2 Wʊ rɔ ʊr-uub ne, komo wʊ dakurʊ kan remen hoog-mɔ ʊn dwum-to o-mat. 3 Ka da-de ʊm hyanurʊ komo o ken napa-o ʊt-hyat o n-Tɔn shir. ʊm hyanurʊ yo ken caari-yo o-hwɔ o o-jaas yo yo, ʊt-hi ne ʊt-ta'yoor ʊs-kar ne ʊs-ɔp, ʊt-gond ne ʊt-ta'yoor

† **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:15** 11:15 Hyen komo: Rwʊ 15:18; Dane 2:44; 7:14,27.

‡ **Bɔr-ʊs ɔp o-gaan:18** 11:18 Hyen komo: Bɔng 2:5; 110:5; 115:13. § **Bɔr-ʊs**

ɔp o-gaan:19 11:19 Hyen komo: Hyan 8:5; 16:18; 16:21.

un hi-to un yo.* ⁴ Tɔr-de un yo wishuru buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to un regen n-ton, komo yo jundu ye n-dak. Ka da-de yo esuru 'ge un her-o un ka ne'a-wu, bo wu ro un ma-to mat à, zongse yo corute wà un ka ne'a-wu.† ⁵ Komo wu maturu wà un wu wan-campo, wu he nom un gwomo-to un hun-ne kap un ko-yo o-kwom à. Amba Shir rumsuru ká wà-wu wu deturu wu n-Ton o-shir be-de un kwuur-o un wu.‡ ⁶ Ka ne'a-wu komo wu somuru so o-kot. Wu nekuru be-de Shir ja'ase remen wu à, be-de a he wu m-gwot har ut-ho o-dugu un zungu us-yoor un ho-ut kwooz-ut tet à [1,260].

⁷ Gun-ur argu m-ine n-Ton. Mikayer un **yan-tom-ye Shir** ye un wu ne ye dumuru un ka hwo-yo ne, ka hwo-yo komo un yan-tom ye un yo ne ye sengu ur-gun.§ ⁸ Amba gun-ur reeru ka hwo-yo, a yanu yan-tom ye un yo, komo a wenu ye she'et-de n-Ton shir bo un ka da-o. ⁹ Ka caari-yo un komong-yo hwo-yo, komo yo a m-aag **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, ka wu ro un egusse kap o un hun-ne ye o-dak à. A jorbu yo n-dak mosse un yan-tom ye un yo ne.*

¹⁰ Ka da-de, um hoguru o ken caari-o un cor-o n-Ton shir o ro m-zee,

"M-moka gwu, ur-beeb ne, ut-gwomo ne to un Shir na, komo un beeb-ur **Kiristi** ne rwunte.

Remen a jorbussute wan-yage-ut or na ne n-dak, ká wu ro un ce'e un or na ne ut-ma un her o Shir m-tet, m-how ne à.†

¹¹ Ye reeg ur-ho

un bu-yo un hyo-mo un Ya o-Rwuug o-Ca

Komo ye reeg ur-ho un bu-yo ye rurute hun-ne ne ma-ut Yeso wu he ye hoks m-gu à.

Komo ye reeg ur-ho remen ye was un hoog-mo un ye ne á har gyer-o m-mar reet ye á.

¹² Remen kaane, nom no o-zak myet no ye ro ur-she'et n-Ton shir à!

Amba hono o-dak m-sa ne toa warag rii-yo ur-'won!

Remen **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**

wu he'ebute be un no!

Wu shiishe us-ryaab,

remen wu nepsé da-o un wu teeste."

¹³ Bo ka hwo-yo nepte a jorbute yo n-dak à, yo ciru rangse un ka ne'a-wu mate wan-campo à. ¹⁴ Amba a ya'uru ka ne'a-wu kukun-ut yoor-to un caari-yo o-gwom remen wu huksute

* **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-yoor:3** 12:3 Hyen komo: Dane 7:7. † **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-yoor:4** 12:4 Hyen komo: Dane 8:10. ‡ **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-yoor:5** 12:5 Hyen komo: Isha 66:7; Bɔng 2:9. § **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-yoor:7** 12:7 Hyen komo: Dane 10:13,21; 12:1;

Ydas 1:9. * **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-yoor:9** 12:9 Hyen komo: Taka 3:1; Ruka 10:18.

† **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-yoor:10** 12:10 Hyen komo: Ayub 1:9-11; Zeka 3:1.

n-tõn ha-mõ o-dákár be-de a jamsu wu à remen káne a he wu m-gwõt a 'er wu be-de un ka hwo-yo har hak-us tet ur-purug.‡ 15 Ka hwo-yo rwunturu m-hõ un nu-o un yo untun o-roog, unze remen ho-mõ reet wu. 16 Amba dak-o guuru ka ne'a-wu, be-de un ups o-nu, o coruru ka ho-mõ rwuune un nu-o o-hwo à. 17 Ka hwo-yo hogu ryaab-se un ka ne'a-wu deen. Yo 'yonsunduru ur-gun un baag-o un ka ne'a-wu ne, un ká ye ro o-dorotte un **karamsa**-to Shir ne à, ye eks komo un o Shir unze ye ma Yeso ye ro. 18 Ka hwo-yo esuru n-te m-hyereg mõ n-riib m-sa.

Bor-us op us-tet

Nem-yo o-kõt

1 Komo un hyanuru yo ken nem-yo o-kõt yo m-rwuun n-me m-sa. Yo ro ut-hi ne ut-ta'voor, us-kar ne us-op, ut-gond ne ut-op un kar-se un yo. Komo un kõ de ke hi-de, jin-ut ro kon to un yo'og-o Shir.* 2 Ka nem-yo un hyane à yo sha'ag o-gu, amba na-se un yo nomuru ut-gos us-càn ne deen un kanku-to m-seeb ne untun kanku-to un yo ken nem-yo, yo a m-aag *o-beyar* à. Nu-o un yo nomuru untun o o-zur! Ká hwo-yo ya'asu ka nem-yo beeb-de un yo, un kwuur-o un gwomo-to un yo ne, komo un beeb-de un yo ne de ut-gos.† 3 Um hyanuru hi-ur gaan be-de un hi-to un ka nem-yo, sa o zee a un hogussu de m-hoog mõ he yo m-ho à, amba ká nat-o caari-o teeste. Barag-se un hun-ne un hono o-dak kap wargu be-de un ka nem-yo, ye sengu yo m-dore. 4 Hun-ne kwukturu ka hwo-yo remen yo ya'ag ka nem-yo ur-beeb. Ye kwukturu ka nem-yo komo, ye ro m-cit, “¿Wan wu ro untun ka nem-yo? Komo ¿wan wu ne he ur-gun un yo ne?”

5 Ka da-de a ya'uru ka nem-yo rwor un ma-to o-hwaa to un yo'og-o Shir, komo a ya'u yo ut-gwomo, yo nom bo yo cone à har us-reng kwooz-ut voor us-voor [42]. 6 Ka nem-yo haku nu-o un yo, yo ciru yo'og-o Shir un reeb-to un jin-de un wu ne, un be-de wu ro ur-she'et ne à, kap komo un ye ro ur-she'et n-Tõn shir ne à.‡ 7 A ya'uru ka nem-yo ut-gwomo remen yo nomot ur-gun un hun-ne ye Shir ne komo remen yo reet ye. A ya'u yo ut-gwomo to un kõ o ke baag-o, un kõ ye ke hun-ne ye ne, un kõ de ke rem-de ne, un kõ o ke dak-o ne.§ 8 Kap o un hun-ne ye ro ur-she'et un hono o-dak à ye kwukturu ka nem-yo. Ye ro ka ye a gene jin-to un ye n-me

‡ **Bor-us op us-voor:14** 12:14 Hyen komo: Dane 7:25; 12:7. * **Bor-us op**

us-tet:1 13:1 Hyen komo: Dane 7:3; Hyan 17:3,7-12. † **Bor-us op us-tet:2**

13:2 Hyen komo: Dane 7:4-6. ‡ **Bor-us op us-tet:6** 13:5-6 Hyen komo: Dane

7:8,25; 11:36. § **Bor-us op us-tet:7** 13:7 Hyen komo: Dane 7:21.

ʉn ka takurda-ɔ á. Ka takurda-ɔ rɔ takurda-ɔ ʉn hoog ɔ ʉn
ká Ya o-Rwuwɔg o-Ca a pane à. Cin ba a ʉn nom hono o-dak,
ká Ca-yo gene jin-to ʉn ká hun-ne ye, ye he m-she'et ba m-ta
à.*

⁹ Kap wu rɔ ʉt-to ne to m-hoge à, yage wu hogeté!

¹⁰ Bon wu a esse be-de ʉn nom m-guw à,
be-de m-guw a he wu m-es.

Komo bo ʉn wu a esse a ho o-magay à,
o-magay a he wu m-ho.

ʉn gon to ka se hun-ne ye Shir joosute ye 'mo ur-hur be-de
ʉn dor-ɔ Shir.†

Nem-yo rwuune n-dak à

¹¹ Ka da-de um hyanuru yo ken nem-o hor-yo yo komo, yo
ro m-rwuun n-dak à. Yo rɔ ʉs-kar ne ʉs-yoor untun se o-ca,
komo yo cepuru ut-ma, yo rakste hun-ne untun bo ka hwo-
yo ro m-nom à. ¹² Yo kuusuru kap gwomo-to ʉn ka nem-yo
ur-takan yo. Yo rwo'uru hono o-dak ʉn hun-ne ne ye rɔ
ur-she'et n-me ʉn ɔ à, ye kwukte ka nem-yo ur-takan yo,
yo hoog-mo m-mar mo a hogusse yo teese à. ¹³ Yo nomuru
rem-se ut-gos se ut-hyat, har yo rwo'uru o-ra m-rwuun n-
Ton shir har n-dak ʉn yish-ye ʉn kowan. ¹⁴ Yo raksuru kap
ɔ ʉn hun-ne ye rɔ ur-she'et ʉn hono o-dak à ʉn saw-to ut-
hyat to a ya'u yo m-nom à ʉn yish-ye ʉn ka nem-yo ur-takan
yo. Ka nem-yo zeeru hun-ne ye ʉn hono o-dak ye me toog,
ɔ sha'e ka nem-yo ur-takan yo yo a hogusse m-hoog mo m-
mar o-magay à, amba myet ʉn kaane ne yo nom hoog à. ¹⁵ A
ya'u yo ut-gwomo yo ye'et ka rii-yo sha'e ka nem-yo a maa à
hoog, remen yo teperte. Ka da-de ká nem-yo a maa à zeeru
hun-ne hoom kap ɔ ʉn wu yage kwukte ʉn ká toog-ɔ rɔ sha-
mo ʉn ká nem-yo à. ¹⁶ Ka nem-yo gakte ko wu ke remen
wu kumut o-napa be-de ʉn kom-ɔ ur-re ko ur-zwon. Ko wu
ke: rek-wu, ko gos-wu, ko-ya-o-kwum, ko ko-koob, mat-de o-
sasa ʉn ko-guw ne. ¹⁷ Ye nomog kaane remen yatt-wu hoksé
m-ɔ ko m-baab á se wu rɔ ʉn ka napa-ɔ ne, wata jin-de ʉn
ká nem-yo ko ramba-de ʉn jin-de ʉn yo.

¹⁸ Ká rii-yo depete net ceker ur-bon ne remen wu nept
ma-to ʉn ka napa-ɔ. Um zeeg kaane remen ka oog-de de
rɔ oog-de ma-hun. Ka oog-de ʉn ka nem-yo de rɔ zungu-ʉs
cind ʉn kwooz-ut tet ʉs-cind [666].

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass

Sep-ɔ ʉn ye kume gwu à

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-tet:8** 13:8 Hyen komo: Bong 69:28. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-tet:10**
13:10 Hyen komo: Irimi 15:2; 43:11.

1 Ka da-ɔ ʉm gwɔturu, ʉm hyanuru Ya o-Rwʉug o-Ca yo rɔ eso n-tɔn ʉn Haag-ɔ o-Urusharima* mɔsse ʉn wʉ nɛ hun-nɛ dugu-o zungu ʉn kwooz-ʉt yoor ʉs-nass [144,000], yɛ a gene jin-de ʉn wʉ ʉn de ʉn Tato ʉn wʉ nɛ à ʉn zwɔn-to ʉn yɛ.† 2 Komo ʉm hoguru ras rwʉun-mɔ n-Tɔn shir ʉntʉn dwʉm-de ʉn ja-mɔ m-hɔ mɔ m-sa, ʉntʉn dwʉm-de o-dàkàr. Ka ras-ɔ ʉm hoge à ya ɔ ro ʉntʉn ras-ɔ ʉn yan-bu ʉt-moro tɔ ʉn yɛ. 3 Ka caari-de ʉn buug-de ʉn ya-ʉt-sep yɛ huru sep-o pu-ɔ n-co ɔ ʉn kwʉur-ɔ ʉt-gwɔmo tɔ Shir, n-co ɔ ʉn ka rem-se ʉn hoog-ʉs nass-se, komo ʉn co ɔ ʉn ʉn ka sek-yɛ yɛ ʉr-kwooz ʉn nass [24]. Yatt-wʉ he hoks ʉn yoos ʉn ka sep-ɔ à sɛ hun-nɛ dugu-o zungu ʉn kwooz-ʉt yoor ʉs-nass [144,000] cot, yɛ kumɛ gwʉ ʉn hono o-dak à. 4 Yɛ ka hun-nɛ yɛ, yɛ naase hi ʉn de ʉn yɛ m-rwʉk be-de ʉn rew-mɔ ʉn ne'a-nɛ á, remen yɛ she'ettɛ she'et-de ba m-kʉkop. Yɛ doruru ká Ca-yo kɔ ke sɔ-yo cɔwɛ. Shir ooste yɛ n-mɛ ʉn ges-ɔ ʉn hun-nɛ komo a ya'asʉ yɛ ʉntʉn **seke**-de ʉn mat-de ʉs-'yo de ʉr-takan be-de Shir o-Ca nɛ. 5 Yɛ tak ʉn nɔm ʉt-bɔ, hun-nɛ hoks yɛ m-yo'og á.‡

Yan-tɔm-yɛ Shir nen tet

6 Komo ʉm hyanuru wʉ ken **wan-tɔm-wʉ Shir** wʉ rɔ ʉs-ryoog ʉn kʉs-ɔ n-tɔn. Wʉ rɔ bʉpu ʉn ma-tɔ ba m-ta nɛ, wʉ ʉs-ryoog ʉn kɔ'ot ʉn ka **Ma-tɔ m-Rerem** nɛ be-de ʉn hun-nɛ yɛ ʉn hono o-dak, ʉn kɔ ɔ ke dak-ɔ, ʉn kɔ ɔ ke baag-ɔ, ʉn kɔ de ke rem-de nɛ, n-mɛ ʉn kɔ yɛ ke hun-nɛ yɛ. 7 Wʉ 'yonsuru cɔr deen, wʉ zee, “Gyer nɔ Shir, komo nɔ bʉm jin-de ʉn wʉ de ʉt-gɔs. Remen da-o kewrunsutɛ m-mɔka ɔ wʉ hette piishɛ ʉn kap ɔ ʉn hun-nɛ ʉt-ma à. Kwʉktʉ nɔ wʉ, wʉ wʉ nɔmɛ o-Tɔn, o-dak nɛ, m-sa nɛ, komo ʉn yish-to m-hɔ nɛ!”

8 Wʉ ken **wan-tɔm-wʉ Shir** ayoore-wʉ doruru wʉ ʉt-ke'entɛ o-zaaz, wʉ rɔ m-zee, “**Babira**-o hyeeste, Shir tɔk ká caari-ɔ o-bɔ ɔ **ba'as-tɔ** ʉn hun-nɛ yɛ ʉn ɔ, ɔ hyeeste! Hun-nɛ o-**Babira** yɛ nakante myet ɔ ʉt-dak remen yɛ jorotɛ Shir. Yɛ m-nɔm kááne ʉntʉn ko-kaar-wʉ a ya'e m-ke be-de ʉn campɔ-nɛ a nomot o-ás ʉn wʉ nɛ à.”§

9 Komo **wan-tɔm-wʉ Shir** atette-wʉ dorburu yɛ, wʉ dakuru cɔr-ɔ ʉr-beeb nɛ, “Shir a tops myet bɔn net-wʉ kwʉkte ka nem-yo ʉn sha-mɔ ʉn yo nɛ à. Komo bɔn wʉ gɔkse napa-ɔ ʉn yo ʉn zwɔn-de ʉn wʉ à, kɔ komo ʉn kom-tɔ ʉn wʉ à, 10 Yɛa sʉ ibitte-de ʉn ryaab-se Shir, Shir a pure

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:1** 14:1 ʉt-Girik: o-Sihiyona. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:1** 14:1 Hyen komo: Izik 9:4; Hyan 7:3. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:5** 14:5 Hyen komo: Zepa 3:13. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:8** 14:8 Hyen komo: Isha 21:9; Irimi 51:8; Hyan 18:2.

ka kuub-ɔ, mɔ woostɛ hew-de ʊt-mɛr kwɔɔz-ʊt jɛrɔ [180]*†
komo dʊw-de ʊn mɔ woostɛ ʊntʊn mita-o gaan ʊr-purug.‡§

Bɔr-ʊs ɔp ʊs-taan

Yan-tɔm-ye Shir ta'yoor
ʊn swɔ ʊr-koɔb nɛ o-ta'yoor

¹ ʊm hyanʊrʊ ɔ ken napa-ɔ n-Tɔn ʊn Shir, o-caari, ɔ ʊt-hyat komo: **Yan-tɔm-ye Shir** nɛn ta'yoor ʊn swɔ ʊr-koɔb nɛ sɔ-o ta'yoor, komo tɔ tɔ rɔ ʊr-kɔm, remen be-de ʊn tɔ a hettɛ rwʊuntɛ ʊn ryaab-se Shir se ʊr-kɔm. ² ʊm hyanʊrʊ ɔ ken rii-ɔ ʊntʊn m-sa pɔr pɔr ʊntʊn o-madipi, wʊugɛ o-ra nɛ. Komo ʊm hyanʊrʊ ká ye rɛ ʊr-hɔ ʊn ká nem-yo nɛ ʊn sha-mɔ ʊn yo nɛ ʊn ramba-de ʊn jin-de ʊn yo nɛ à. Ye rɔ eso eso ʊt-moro nɛ ʊt-kom bʊpʊ tɔ Shir ya'asʊ ye à ³ Ye rɔ ʊn hu ʊn sɛp-o **Mosa**, ko-guw-wʊ Shir, komo ʊn sɛp-ɔ ʊn ká Ya Rwʊug-o Ca-yo nɛ, ye rɔ m-zɛɛ,

“Sɛngɛ-m ru kututɛ hun-nɛ ʊnze wɔ rɔ gos-wʊ
komo Wa-ʊt-Hyat, Wan-Kɔyan Shir Wa-ʊt-Gwɔmo kap!
Cɔw-ʊs ru se ʊn mɛn-ʊt pus-tɔ se, se o-nip komo,
wɔ ko-Gwɔmo-wʊ ʊt-dak!”[†]

⁴ ¿Wan wʊ nɛ a gyɛr Wan-Kɔyan,
wʊ sɛps jin ʊn du á?

Wɔ wʊ cot rɔ ba m-kukɔp.

Myet ɔ ʊn hun-nɛ yeɛ haan,

ye kwʊktʊ wɔ

remen ʊn piish ʊn ma-ʊt ru tɔ ʊn mɛn-ʊt pus-tɔ.

Komo hun-nɛ hoks m-hyan sɛngɛ-m ru

m-kashi cas cas.”[†]

⁵ Ka da-de ʊm gwɔtʊrʊ ʊm hyanʊrʊ **Pyo-ɔ Shir** n-Tɔn shir. A upsʊsɛtɛ ish-ɔ ʊn ká dɛpi-ɔ, ɔ rɔ be-de ʊn **karamsa-tɔ Shir** à.‡ ⁶ **Yan-tɔm-ye Shir** nɛn ta'yoor rwʊunʊrʊ ʊn **Pyo-ɔ Shir** ʊn ryaab-ʊs ta'yoor nɛ. Ye cupstɛ gund-ʊt sɔ-tɔ m-cʊcas nɛ, komo ʊn hap-se ʊn zinariya nɛ ʊn be-tɔ ʊn ye. ⁷ Sɛ o-gaan be-de ʊn ka rii-ye ʊn hoɔg nass-ye ya'asʊ ká **yan-tɔm-ye Shir** nɛn ta'yoor-ye sheend-tɔ o-zinariya ʊt-ta'yoor shiishɛ ʊn ryaab-se Shir, wʊ rɔ wan-hoɔg ba m-ta har ya nomot à. ⁸ **Pyo-ɔ Shir** shiirʊ ʊr-hye de rɔ m-rwʊun be-de ʊn sɛps-mɔ Shir ʊn bɛɛb-de ʊn wʊ nɛ à. Yatt komo

* **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-nass:20** 14:20 Kiromita zungu-ʊs tet [300]. † **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-nass:20** 14:20 ʊt-Girik: “stadia” dugu-o gaan ʊn zungu-ʊs cind [1,600].

‡ **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-nass:20** 14:20 Na-ʊs nass ʊr-purug. § **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-nass:20**

14:20 Hyen komo: Isha 63:3; Bɔmɔ 1:15; Hyan 19:15. * **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-taan:3**

15:3 Hyen komo: Rwʊu 15:1. † **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-taan:4** 15:4 Hyen komo: Irimi

10:7; Bɔng 86:9. ‡ **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-taan:5** 15:5 Hyen komo: Rwʊu 38:21.

wu hokse m-cow n-me un ka **Pyo-o Shir** o à se da-o ka **yan-tom-ye Shir** nen ta'oor-ye kome uksbe un ka swo ur-koob o-ta'oor o à, wata sheend-ut ta'oor-to un ryaab-se Shir.[§]

Bor-us op us-cind

Sheend-ut ta'oor-to un ryaab-se Shir

¹ Ka da-de um hoguru o ken cor-o o ur-beeb o ro m-rwuun n-me un **Pyo-o Shir**, ka cor-o ro un rure un **yan-tom-ye Shir** ta'oor. O zee, "Habe no, no duusbe hono o-dak ka sheend-ut ta'oor-to, to un ryaab-se Shir."² **Wan-tom-wu Shir** wu ur-takan, wu haaru wu duusburu hono o-dak rii-yo ro un sheend-o un wu à. To ken nat-to rwuunuru to m-yo m-hoog ne deen un wur-to un ka hun-ne ye ro un napa-o un ka nem-yo ne à, komo un ye kwukte sha-mo un yo ne à.*

³ **Wan-tom-wu Shir** ayoore-wu duusburu rii-yo ro n-me un sheend-o un wu à n-me m-sa. Ho-m barmuru, mo warguru untun hyo-mo un net-wu mare à, kap o un rii-ye un hoog-ye ro n-me un ka sa-mo à ye maruru.

⁴ **Wan-tom-wu Shir** atette-wu duusburu rii-yo ro un sheend-o un wu à n-me ut-roog un yish-to m-ho ne, to argu m-warag m-hyo.† ⁵ Um hoguru **wan-tom-wu Shir** gos-wu wu m-ho zeeg Shir,

"Wo ko-yan-men-ut pus-to wu
be-de un ma-ut ru to wo m-piish à.

Wo ro **Wu ba m-Kukop**,
wo ro m-moka, n-ga ne komo.

Remen kaane wo m-piish ut-ma hond hond.

⁶ Remen ye wuuste hyo-mo un hun-ne ru:
yan-ba-m-kukop un yan-rwor un Ma-to Shir ne.

O ya'uru ye m-hyo ye su. Top-o un ye o ka!"

⁷ Um hoguru cor n-te o-hana o ro m-zee.

"Ee, Wan-Koyan Shir Wa-ut-Gwomo kap!

Piish un ma-ut ru hond hond to ro,
wo komo ko-yan-men-ut pus-to wu."

⁸ Ka da-de **wan-tom-wu Shir** anasse-wu duusburu rii-yo ro un sheend-o un wu à n-me ur-ho. Komo a ya'ag de de tuks hun-ne un hund-o ra. ⁹ Hund-o un ka o-ra o tuksu hun-ne, har ye pyapu jin-de Shir, wu ro Wa-ur-Beeb be-de un ka re ur-koob o à. Amba ye waktune ye sekemse jin-de un wu á.

§ **Bor-us op us-taan:8** 15:8 Hyen komo: Rwu 40:34; 1Gwm 8:10-11; 2Nom

5:13-14; Isha 6:4. * **Bor-us op us-cind:2** 16:2 Hyen komo: Rwu 9:10.

† **Bor-us op us-cind:4** 16:4 Hyen komo: Rwu 7:17-21; Bng 78:44.

10 **Wan-tɔm-wʉ Shir** ataane-wʉ duusburʉ rii-yo ro ʉn sheend-ɔ ʉn wʉ à n-te ʉn kwuʉr-ɔ ʉn gwɔmo-tɔ ʉn ka nem-yo. Comb-o argʉ hɔk ʉn gwɔmo-tɔ ʉn ka nem-yo, komo hun-ne ye ʉn wʉ hewrurʉ rem-tɔ ʉn ye remen m-reeten.‡ 11 Ye agʉ Shir ɔ n-Tɔn ʉn jin-ʉr yo-de remen m-reeten mɔ ʉt-nat mɔ ye m-swɔ à. Amba ye waktʉne be-de ʉn **ba'as-de** ʉn ye á.

Wan-tɔm-wʉ Shir acinde-wʉ

12 **Wan-tɔm-wʉ Shir** acinde-wʉ duusurʉ ryaab-se Shir se ro ʉn sheend-ɔ ʉn wʉ à n-me ʉn roog-ɔ o-Yupireti. Hɔmɔ ʉn ɔ hwo'urʉ kap. ʉn kaane, gwɔmo-ne ye ʉn dak-tɔ ʉr-hɔran a hoks m-pas ha-mɔ ʉr-hɔrim ʉn karma-ne ye ʉn ye ne.§ 13 Ka da-de ʉm hyambu yan-dak-ye rim-ye nen tet untʉn yege-ku. Ye rwuunte ʉn nu-ɔ ʉn ka hwo-yo, ʉn nu-ɔ ʉn ka nem-yo ne, ʉn nu-ɔ ʉn ka wan-rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir tɔ, tɔ ʉt-bɔ. 14 Ye **ya-ʉt-kɔt** ye, yan-nɔm ʉt-hyat, ye haag be-de ʉn gwɔmo-ne ye ʉn hono o-dak kap, ye kargʉnsʉ ye be-ʉr gaan remen a gʉn-ʉt ʉr-gʉn ʉn Wan-Koyan ne ʉn hɔ-ʉr gɔs-de de ʉn piish ʉt-ma tɔ Shir Wa-ʉt-Gwɔmo kap.

15 ʉm hogʉte Yeso m-zee, “War nɔ: ʉm robe ba ʉn hwo o-da untʉn ko-hyow! Shir ya'ag ye ʉr-hɔ ye rɔ ero à, ye esse matuku-tɔ ʉn ye zongse à, taase ye neke ʉr-kor, ye hogɔ m'e n-me ʉn hun-ne!”*

16 Ka yan-dak-ye rim-ye ye kargʉnsʉ gwɔmo-ne ʉn karma-ne ne ʉn ye ne be-ʉr gaan, ʉn de ken be-de a m-zee *Armagedon* à ʉn rem-de **ʉt-Ibra**.†

17 Ka da-de **wan-tɔm-wʉ Shir** ata'yoore-wʉ duusburʉ rii-yo ro ʉn sheend-ɔ ʉn wʉ à ʉn yo-mɔ ʉn kus-ɔ ʉn n-tɔn. ɔ ken ɔr-ɔ ʉr-beeb ɔ rwuunurʉ be-de ʉn ká kwuʉr-ɔ n-me ʉn **Pyo-ɔ Shir**, ɔ rɔ m-zee, “A komog!” 18 A nɔmʉ o-myakt, o-zaaz ne deen, ʉt-dàkàr ne, ʉn mɔ ken nukte-mɔ o-dak mɔ ne mɔ ʉn ba ʉr-bon mɔ a take m-nɔm á cin da-ɔ a nɔme net à. Ka caari-mɔ ʉn nukte-mɔ o-dak mɔ komo deen mɔ nɔme.‡ 19 Ka caari-ɔ o-bɔ ɔ o-**Babira** ɔ purgu be-ʉt tet, bɔ-tɔ ʉn hon ʉt-dak kap tɔ heerʉ. Shir baksʉ **ba'as-de** o-**Babira** wʉ rwɔ'u ɔ swɔ ʉn ka ibitte-de de ʉn ryaab-se ʉn wʉ se m-yo.§ 20 Kɔ ɔ ke dak-ɔ ɔ rɔ n-tete de m-sa à ɔ egurʉ, myet-ɔ ʉn caari-tɔ ʉt-haag komo a do tɔ m-hyan á.* 21 Caari-tɔ ʉn ta'ar-tɔ ʉn kem, nu-se ʉn tɔ me'es-de o-kirɔ kwɔoz-ʉt yoor

‡ **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:10** 16:10 Hyen komo: Rwuʉ 10:21. § **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:12** 16:12 Hyen komo: Isha 11:15. * **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:15** 16:15 Hyen komo: Mati 24:43-44; Ruka 12:39-40; Hyan 3:3. † **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:16** 16:16 Hyen komo: 2Gwm 23:29; Zeka 12:11. ‡ **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:18** 16:18 Hyen komo: Hyan 8:5; 11:13,19. § **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:19** 16:19 Hyen komo: Isha 51:17. * **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:20** 16:20 Hyen komo: Hyan 6:14.

[40], tɔ he'emenuɾu n-tɔn hun-nɛ rɔwɔun-mɔ n-Tɔn shir. Har hun-nɛ pyep Shir remen rii-yo kɔɾu ye ʉn ka ta'ar-ye ʉn kem ye à, nɔng deen!†

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor

Ko-kaar o-nem nɛ

¹ Wan-gaan be-de ʉn ká **yan-tɔm-ye Shir** nen ta'yoore ye, wɔ duusbɛ sheend-o ata'yoore-o, haanuru be ʉn de, wɔ zee, "A neke cen na, komo man kutu wɔ bɔ a he piishe ʉn ka caari-wɔ ʉn ko-kaar-wɔ ʉt-ma à. Ka ko-kaar-wɔ rɔ o-bɔ ɔ a ma n-tete ɔ ʉt-roog deen à.* ² Gwɔmo-nɛ ye ʉn hono o-dak nɔmog o-ás ʉn wɔ nɛ, komo hun-nɛ ye ʉn hono o-dak swoog ke-mɔ ʉn ás-ɔ ʉn wɔ har mɔ ho ye ʉntun ho-de m-ke."†

³ Ká **wan-tɔm-wɔ Shir** wɔ heetu mɛ o-dákár ʉn bu-yo **Kukt-o Shir**. Reenɔ ɔ ka, ʉm hyane wɔ ken ne'a-wɔ tara n-tɔn ʉn yo ken nem-o jaas-yo yo. Ka nem-yo komo yo rɔ ʉn jin-tɔ ʉn reeb-tɔ Shir nɛ tɔ a gene ʉn wur-ɔ ʉn yo à, hi-tɔ ʉn yo komo ʉt-ta'yoor ʉs-kar nɛ ʉs-op.‡ ⁴ Ka ne'a-wɔ saw-tɔ wɔ cope à jaas-tɔ tɔ ʉntun ho-mɔ o-garura, wɔ hogussute ʉt-duk m-hoog ʉn saw-tɔ ʉn zinariya, ʉn ka ta'ar-ye o-mok ye nɛ ye ʉr-bon ye nɛ ʉn rɔwɔumb-ʉs ʉn hwɔr nɛ. Wɔ rɔ ʉr-kok nɛ ʉt-kom de o-zinariya shiishe ʉn rem-se ʉn hu-se ʉn ás-ɔ ʉn wɔ.§ ⁵ ʉn zwɔn-de ʉn wɔ komo a geneɔ ʉr-jin ʉt-ma nɛ:

Rii-yo wukusse

Babira-o gos-o,

Ko-gwɔmo-wɔ ʉn kaar-nɛ,

Inu-ɔ ʉn rem-se o-ás komo ʉn hono o-dak.

⁶ ʉm hyanuru komo ka ne'a-wɔ m-nɔm sa o zee ke-m hooste wɔ. Wɔ suuste hyó-mɔ ʉn **yan-dor Yeso**. Wɔ hoog ye remen ye rɔ ʉn tɔr-se ʉn ma-ʉt Yeso.

Da-o ʉm hyane wɔ à, ʉm bɔpu o-nu. ⁷ Amba **wan-tɔm-wɔ Shir** citu me. Wɔ zee, "¿Ya o bupte nu? Man rwuntu wɔ ʉt-orom mosse ʉn bɔ ka ne'a-wɔ rɔ nɛ, komo ʉn ka nem-yo nɛ yo wɔ da à, ka nem-yo ʉn hi-ʉt ta'yoor yo ʉs-kar nɛ ʉs-op. ⁸ Ka nem-yo o hyane à, yo weste ʉn nɔm ʉn hoog n-ga, amba m-moka yo kus ʉn hoog nɛ á. Amba har ʉn kaane nɛ, yoa rɔwɔun n-do ʉn ka kuub-ɔ ʉr-duw ɔ ha-mɔ ʉn be-de a he yo m-ho à. Hun-nɛ ye rɔ ʉr-she'et ʉn ka hono o-dak ɔ à, ye rɔ cin ba a ʉn hwɔɔn rii à a gen jin-tɔ ʉn ye n-mɛ ʉn takurda-ɔ yan-hoog á, kap yea bup nu ʉn hyan-o

† **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-cind:21** 16:21 Hyen komo: Rɔwɔ 9:23; Hyan 11:19. * **Bɔr-ʉs**

ɔp ʉs-ta'yoor:1 17:1 Hyen komo: Irmí 51:13. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor:2** 17:2

Hyen komo: Isha 23:17; Irmí 51:7. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor:3** 17:3 Hyen komo:

Hyen 13:1. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor:4** 17:4 Hyen komo: Irmí 51:7.

ʊn ka nem-yo, remen n-ga yo ro ʊn hoog ne amba m-moka yo mereste.*

⁹ “To ka rem-se ro ʊn hoob-o hur-de ro ʊs-nap ne à. Ka hi-ut ta'yoor-to Haag-ut ta'yoor-to, to ka ne'a-wu rotte ʊr-she'et n-ton à. Ka hi-ut ta'yoor-to komo gwomo-ne ta'yoor-ye, ¹⁰ nen taan be-de ʊn ye mereste, acinde-wu ro ʊt-gwomo. Wan-gaan ro kon, ata'yoore-wu ʊn go woon á. Da-o wu woone, komo wua she'et ya o-da hiin. ¹¹ Ka nem-yo wete ʊn nom ʊn hoog n-ga à, m-moka komo yo ʊn hoog á, yo ro aeere-yo. Komo be-de ʊn ka ta'yoor-ye yo rwuune, komo yo ro m-neke be-de yo he m-mar à.

¹² “Ka kar-ʊs ɔp-se o hyane á, ye ro ka gwomo-ne ɔp-ye ye ʊn goshi gokse beeb-de ʊt-gwomo á. Ijime, yea kum ʊt-gwomo. Amba yea nom ʊt-gwomo mosse ʊn ka nem-yo ne awa o-gaan.† ¹³ Ka gwomo-ne ɔp-ye ma-to ʊn ye kang-o gaan to ro, komo ye ya'aste ka nem-yo beeb-de ʊn ye ʊn gwomo-to ʊn ye ne. ¹⁴ Yea gun ʊr-gun ʊn Ya o-Rwuug o-Ca ne. Amba ka Rwuug-o Ca-yo yoa re ʊr-ho be-de ʊn ka gwomo-ne ye remen wu ro Wan-Koyan wu ʊn yan-koyan-ne, komo ko-Gwomo-wu ʊn gwomo-ne. Wua she'et ʊn ka hun-ne ye ye wu bane, ʊn ye wu daagne ne à, ʊn ye ro m-dore hur-ur gaan ne à.”

¹⁵ Ka da-de **wan-tom-wu Shir** zeeru me, “Ka roog-to o hyane à, be-de ka ko-kaar-wu ro ʊr-she'et à, de ro hun-ne, moor-to ʊn hun-ne go-ʊs-go, ʊt-dak, ʊt-rem ne. ¹⁶ Ka nem-yo ʊn ka kar-ʊs ɔp ne se o hyane a, yea kute ka ko-kaar-wu ʊt-yage. Yea rumus kap o ʊn rii-yo wu rotte à ye yagu wu ʊr-kor. Har yea ti ap-mo ʊn wur-o ʊn wu. Komo ye tuks wu o-ra. ¹⁷ Yea nom kaane, remen Shir ru'usse ʊn hur-de ʊn ye, zonge-to ye hette nom ʊn rii-yo wu cone à. Yea ya'as ka nem-yo beeb-de ʊn ye remen yo reet ʊt-gwomo har se Ma-to Shir shiig o-nip. ¹⁸ Ka ne'a-wu wu o hyane ʊn hyangan-ʊt ru à, wu ro hek-o ʊn ka caari-o o-bo o, o ro ʊt-gwomo ʊn hon ʊn gwomo-ne ye ʊn hono o-dak à.”

Bɔr-ʊs ɔp ʊs-eer

He-de ʊn bo-o o-Babira

¹ Bo ʊn arag-mo ʊn to ka, ʊm hyanuru wu ken **wan-tom-wu Shir** wu m-keguner rwuun-mo n-Ton shir. Wu ro ʊt-gwomo ne ʊt-gos ne, komo mok-o ʊn wu caragsuru hono o-dak. ² Wu aaguru ʊn cor-o gos-o, wu zee, “**Babira-o** hyeeste!

* **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-ta'yoor:8** 17:8 Hyen komo: Dane 7:7; Hyan 11:7; Bong 69:28.

† **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-ta'yoor:12** 17:12 Hyen komo: Dane 7:24.

- Shir tok ka caari-o o-bo o **ba'as-to** un o!
 O waragte be-de ur-she'et de **ya-ut-kot**
 un hon un yan-dak-ye rim-ye ne
 un go un ko yo ke no-yo un hu yo ne.*
- 3 Remen kap hun-ne ye ut-dak ye swoog m-ke
 mo un ka bo-o mo o-as.
 Gwomo-ne ye un hono o-dak nomog o-as un o ne.
 Remen hun-ne conog she'et-de un hoge m-rerem,
 ya-m-o, ut-baab ne
 ye un hono o-dak kumug o-kwum."†
- 4 Um hoguru o ken cor-o rwuun-mo n-Ton o shir o zeeg,
 "Hun-ne re o, rwuun no n-me un o!
 Urege no m-nom **ur-ba'as** bo ye m-nom à,
 Man 'ye no ur-koob bo um he ye m-'ya à.‡
- 5 Remen a morogsute **ba'as-to** un o be-ur gaan,
 to nomog m-seeb to woog Ton-o shir.
 Komo Shir bakste men-ut jaas-to to un o.§
- 6 Nomu no ka bo-o hond hond bo o nomu no à,
 kap bo un rem-se o nomu no à muutu no o o-voor.
 Kok-de o burutu no ho-mo m-ke à
 buru no o un de o-voor.*
- 7 O she'ette she'et-de m-seps o-zak ne,
 remen kaane nomu no o m-zom ryaab-us us-ryaab.
 O ro us-ses m-zee,
 'Me, ko-saraki-wu, un deeg un de um ro tara!
 Me ne'a-wu campo un wu mare à wu wu á.
 Komo a wos me un tuk-mo ut-men á!'
- 8 Remen kaane, ho-ur gaan a he wu m-hante
 un tuk-mo ut-men, m-mar, un mer ne.
 Komo a tuks wu o-ra.
 Remen Wan-Koyan Shir wu ro Wa-ur-Beeb,
 komo wu he wu piishe ut-ma.†
- 9 "N-ga, gwomo-ne ye un hono o-dak ye nomog o-as un
 wu ne komo ye hogute m-rerem un saw-to un hwor to un
 wu. Amba da-o ye hyane hye-de o-ra de un tuk-mo un wu
 à, yea 'un-us-'won un us-kan ne deen remen wu. ¹⁰ Yea es
 ur-hew ne remen ye un hoge o-gyer o un swo ur-koob de
 wu ro m-swò à. Yea senge m-zee,
 " 'Wo rii-yo ur-'won yo! Wo rii-yo ur-'won yo,
 caari-o o-bo o o-**Babira**, bo-o ur-'won!

* **Bor-us op us-eer:2** 18:2 Hyen komo: Isha 21:9; Irmí 51:8; Hyan 14:8; Isha 13:21; Irmí 50:39. † **Bor-us op us-eer:3** 18:3 Hyen komo: Isha 23:17; Irmí 51:7. ‡ **Bor-us op us-eer:4** 18:4 Hyen komo: Isha 48:20; Irmí 50:8; 51:6,45.

§ **Bor-us op us-eer:5** 18:5 Hyen komo: Taka 18:20-21; Irmí 51:9. * **Bor-us op us-eer:6** 18:6 Hyen komo: Bong 137:8; Irmí 50:29. † **Bor-us op us-eer:8** 18:7-8 Hyen komo: Isha 47:7-9.

Shir piishitu wɔ ʉt-ma da-o gaan!†‡

11 “Ya-ʉt-baab m-ɔ ne ye ʉn hono o-dak yea 'ʉn ʉn tuk-mɔ ʉt-men, remen yatt-ye kuse m-ɔ ʉn saw-to ʉn ye komo á. § 12 Wu ɔɔg ʉt-saw deen to ʉn zinariya ʉn to ʉn azorpa ne, ʉn ta'ar-ye o-mok ne, ʉs-rwuumb se ʉn hwɔr ne, komo ʉn gund-to ʉn ye ne to ʉr-bon, ʉt-gund ne to m-deker, ʉn gund-ʉt jaas-to ne, ʉs-'yo ne se ʉn wʉs m-shi'igin go-ʉs ʉs-go, ʉn saw-to ʉn yin-ye ʉn rwoog-ne, ʉn kap ɔ ʉn saw-to ʉn hwɔr ne to a shabe ʉs-'yo à, ʉn rem-se a zwɔ ne ʉn kwɔm-ʉt jaas-to à, ʉn rem-se ʉt-kwɔm ne, m-ta'ar ne. 13 Komo wu ɔɔg saw-to ʉn rem-se ʉs-cɔ, ʉn rii-yo m-shi'igin ne, ʉn now-mɔ m-shi'igin ne, ʉn o-mur, ʉn rii-yo m-shi'igin ne to a m-aag o-**parakanse** à, m-ke ne, ʉn now-mɔ o-**zetun** ne, ʉn hyò-mɔ ʉn arkama-ne, ʉn suw-ye ʉn arkama-ne, ʉn na-ne, ʉn ca-ne, ʉn jok-ne, ʉn keke-to ʉn jok-ne, komo ʉn hun-ne ne remen wu muute ye guw-ne.*

14 “Ya-ʉt-baab zeeru ka ne'a-wu, ‘Kap ɔ ʉn ka rem-se ʉr-bon se o shere yish à se egussute komo kap ɔ ʉn kwum-o ru ʉn saw-ʉt ru ne to m-cɔp to egussute. Wɔa do to m-kum komo á!’ 15 Ya-ʉt-baab ye kume o-kwum ʉn saw-to ye ro wu m-bebe à, yea esen ʉr-hew ne, remen ye o-gyer ɔ ʉn ká zom-mɔ a m-nome ʉn ka ne'a-wu à. Ye ʉs-kan, ye ʉn tuk-mɔ ʉt-men.† 16 Ye m-zee,
“ ‘Rii-yo ʉr-'wɔn!

Rii-yo ʉr-'wɔn yo ka caari-ɔ o-bɔ ɔ!

Q ro n-ga ʉn cɔp ʉn gund-to ʉr-bon to m-gwugwer à,
ʉr-matuku ne de ʉn hɔ-mɔ ʉn o-garura,
komo ʉr-matuku ne de ʉn hɔ-m jaas-mɔ záá,
komo ɔ ro ʉn nom ʉt-duk ʉn saw-to ʉn zinariya,
ʉn ta'ar ne ye ʉn hwɔr komo
ʉn rwuumb-se ʉn hwɔr ne!

17 Amba da-o gaan kap ɔ ʉn kwum-ɔ ʉn ɔ tae!’

“Myet-ɔ ʉn yan-hat-to m-hɔ ʉn yan-da-mɔ ʉn to ne, ʉn ya-m-nak ne komo ʉn kap ɔ ʉn bɔ ʉn ye ro m-kum ʉn ya-m-ɔ ʉt-baab ne be-de m-sa à, yea es ʉr-hew ne.‡ 18 Yea 'ʉn, da-ɔ ye ro m-hyan ʉn hye-de ʉn ka ra-ɔ ro m-da n-ton à. Yea zee, ‘A tak ʉn m-hyan o-bɔ untun ɔ ka á!’ § 19 Yea 'ʉn ye zor m-hu a nept tuk-mɔ ʉt-men hoog ye. Komo yea zee,
“ ‘Rii-yo ʉr-'wɔn, rii-yo ʉr-'wɔn, kà bɔ-o caari-ɔ!

Remen ká bɔ-ɔ, yan-hat-ɔ m-hɔ

‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-eer:10** 18:9-10 Hyen komo: Izik 26:16-17. § **Bɔr-ʉs ɔp**

ʉs-eer:11 18:11 Hyen komo: Izik 27:31,36. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-eer:13** 18:12-13

Hyen komo: Izik 27:12-13,22. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-eer:15** 18:15 Hyen komo: Izik

27:31,36. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-eer:17** 18:17 Hyen komo: Isha 23:14; Izik 27:26-30.

§ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-eer:18** 18:18 Hyen komo: Izik 27:32.

yē kamastē hw̄or dēen ūn b̄u-yo baab-tō
 ūn rem-se hun-nē yē ūn ká b̄o-o m-nom à.

Amba da-o gaan koyan sabrē!*

20 Nom nō o-zak, nō yē rō ūr-she'et n-Tōn shir à,
 nom nō o-zak nō yan-ba-m-kukop, **yan-Tom Yeso,**
 ūn **yan-Rwor ūn Ma-tō Shir** nē.

Ūr-kom Shir piishitē o-**Babira** ūt-ma
 remen rii-yo o nomū nō à! † †

21 Ka da-de wū ken ko-beeb-wū ūn **wan-tom-wū Shir** wū
 kepsū o ken ta'ar-o o-gos o o woosē ta'ar-de ūn ūr-na à. Wū
 jorbū o n-mē m-sa, wū zeerū,

“O-nip kaane

a jorbē o-**Babira** caari-o o-bō,
 o m'wons, bō ūm jorbē ka ta'ar-o à,
 komo a do o-**Babira** m-hyan á.‡

22 Hun-nē a do m-hogē n-mē o-**Babira** ras-o o-moro,
 ūn ya-ūt-sep nē, ūn yan-hwūhwurug nē,
 ūn yan-hur ūs-sherewa nē n-mē ūn o-**Babira** á.

Komo a do hyan ūn wan-cē
 kanē kō wan-gaan á.

Komo a do hogē ūn ras-o ūr-na n-mē o-**Babira** á.Š

23 Hun-nē do hyan ra-o ūr-pitirra n-mē o-**Babira** á.
 Komo cor-se o-zak ūn yan-rew-tō ūn ge-ūt pu-tō nē
 a do se m-hogē ūn ka b̄o-o á.

Ya-ūt-baab yē o-**Babira** yē ro caari-nē,
 yē ro jiishtë ya-ūt-baab yē ūn hōno o-dak kap à,
 komo ūn myot-ŭs ru o o egusse myet-o ūt-dak!*

24 Ūn cōw-se ūn ka b̄o-o kanē a wūŭsē hyó-mō
 ūn **yan-Rwor ūn Ma-tō Shir** yē ūr-takan
 ūn yan-ba-m-kukop nē.

Kanē komo a hō hun-nē ūn hōno o-dak.”†

B̄or-ŭs op ŭs-jero

Bongon-de Shir n-Tōn

1 Bō tō ka aragtē à, ūm hogurū o-zaaz untun cor-se ūn
 morog-de ūt-mōor n-Tōn o Shir se rō m-zēē,

“Bom nō Yawe!*

Gwū, m-seps nē, ūr-beeb nē rō be-de Shir na!

* **B̄or-ŭs op ŭs-eer:19** 18:19 Hyen komo: Izik 27:30-34. † **B̄or-ŭs op ŭs-eer:20** 18:20 Hyen komo: Kara 32:43; Irmi 51:48. ‡ **B̄or-ŭs op ŭs-eer:21** 18:21 Hyen komo: Irmi 51:63,64; Izik 26:21. Š **B̄or-ŭs op ŭs-eer:22** 18:22

Hyen komo: Izik 26:13; Isha 24:8. * **B̄or-ŭs op ŭs-eer:23** 18:22-23 Hyen komo: Irmi 7:34; 25:10. † **B̄or-ŭs op ŭs-eer:24** 18:24 Hyen komo: Irmi 51:49.

* **B̄or-ŭs op ŭs-jero:1** 19:1 ūt-Girik: Harreruja.

2 Remen piish ʉn ma-ʉt ʉn wʉ hond hond tɔ rɔ,
 wʉ komo ko-yan-mɛn-ʉt pus-tɔ wʉ,
 Wʉ sabʉrsʉtɛ o-**Babira** ká caari-wʉ ʉn ko-kaar-wʉ,
Babira-o rakstɛ hun-nɛ yɛ ʉn hɔno o-dak
 ʉn bu-yo ʉn á-s-ɔ ʉn ɔ.

Shir mʉsʉtɛ hun-nɛ yɛ ʉn wʉ† yɛ ká ne'a-wʉ hoome à.”‡

3 Komo ɔr-se ʉn yɛ zɛerʉ,

“Bɔm nɔ Yawe!§

Hye-de ʉn tuk-mɔ ʉn ká bɔ-ɔ daarʉ har da-ɔ ba m-ta.”*

4 Sɛk-yɛ ʉr-kwɔɔz ʉn nass [24] ʉn rii-yɛ ʉn hɔɔg nɛ
 nass kwʉktʉrʉ yɛ bɔmʉrʉ Shir, wʉ rɔ tara o-kwʉur à. Ye
 'yonsurʉ ʉs-ɔr yɛ zɛerʉ,

“**Amin!**† Bɔm nɔ Yawe!”

5 A hogurʉ o-ɔr rwuʉn-mɔ ʉn ká kwʉur-ɔ rɔ m-zɛɛ,

“Bɔm nɔ Shir na,

nɔ guw-nɛ yɛ ʉn wʉ kap,

Caari ʉn rɛk-wʉ nɛ,

kap yɛ rɔ wʉ m-gyer à.”‡

Ge-de ʉn Ya o-Rwuʉg o-Ca

6 Ka da-de ʉm hogʉ komo o-zaaz sa o zee ɔ ʉn mɔrog-
 de ʉt-mɔɔr, ʉntʉn zaaz-ɔ ʉn ja-mɔ m-hɔ mɔ m-sa, ʉntʉn
 dwʉm-de o-dàkàr. ʉm hogurʉ yɛ m-zɛɛ,

“Bɔm nɔ Yawe!§

Remen Wan-Koyan na wʉ rɔ ʉt-gwɔmo,

wʉ rɔ Shir Wa-ʉt-Gwɔmo kap!*

7 A nom nɔ o-zak ʉn yuyaw-mɔ ʉt-mɛn nɛ,

a sɛps nɔ wʉ!

Remen da-o wɔɔg ɔ ʉn ge-de ʉn Ya o-Rwuʉg o-Ca,

komo ko-'ew zɔngsʉtɛ.

8 A ya'ag ká ko-'ew-wʉ, wʉ ɔp gund-ɔ m-rwɔn o-pus ɔ.”

(Ka gund-ɔ m-rwɔn ɔ o-pus ɔ rɔ ʉn hek-ɔ ʉn rem-ʉs sɔ-se
 se yan-ba-m-kʉkɔp nɔmɛ à.)

9 Ka da-de **wan-tɔm-wʉ Shir** zɛerʉ mɛ. “Gen tɔ kà: ‘Shir
 ya'ag yɛ ʉr-hɔ yɛ a banɛ ha-mɔ ʉn ka ge-de ʉn Ya o-Rwuʉg
 o-Ca de à.’ ” Wʉ doorʉ komo m-zɛɛ, “Tɔ ka tɔ rɔ Ma-tɔ Shir
 tɔ o-nip.”†

10 Ka da-de ʉm hɛerʉ ʉn na-se ʉn wʉ ʉm bumʉt wʉ.
 Amba wʉ zɛerʉ, “Ay, wɔ nɔm kaanɛ á! Mɛ ko-guw-wʉ Shir

† **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jero:2** 19:2 ʉt-Girik: guw-nɛ yɛ ʉn wʉ. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jero:2**

19:2 Hyen komo: Kara 32:43; 2Gwm 9:7. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jero:3** 19:3 ʉt-Girik:

Harrerruja. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jero:3** 19:3 Hyen komo: Isha 34:10. † **Bɔr-ʉs**

ɔp ʉs-jero:4 19:4 Wata: Yagɛ tɔ nomotɛ kaanɛ! ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jero:5** 19:5

Hyen komo: Bɔng 115:13. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jero:6** 19:6 ʉt-Girik: Harrerruja.

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jero:6** 19:6 Hyen komo: Izik 1:24; Bɔng 93:1; 97:1; 99:1.

† **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jero:9** 19:9 Hyen komo: Mati 22:2-3.

wu, untun wo un or ru ne ne, no ye su'e Yeso à. Kwuktu no Shir! Me un zee kaane remen bo un ye ko'ote ma-ut Yeso à, ye ro m-rwor yo **Kukt-o Shir** zee ye rur à."

Wu ken wu n-ton un jok-o pus-yo

¹¹ Ka da-de um hyanuru Ton-o shir tikshite, komo jok-o pus-yo ro eso kaane. Ka wu daa ka jok-yo à, jin-de un wu *Ko-yan-Ess ut-Ma komo Wa-o-Nip*. Un men-ut pus-to wu ro un piish ut-ma komo ur-gun ne.† ¹² Yish-ye un wu untun remde o-ra, komo un hi-de un wu ro ut-gond ne deen. Komo wu ro un de ken jin-de ne gense. Ka jin-de yatt-wu napu de a se wu.‡ ¹³ Wu cupste ur-matuku de a mususse m-hyo à. Jin-de un ka con-de komo *Ma-to Shir*. ¹⁴ Buug-de un karma-ne ye n-Ton shir ro wu m-dore n-ton un jok un cop-to ut-gund ne pus-to puu. ¹⁵ O ken magay-o m-rye o rwuunuru un nu-o un wu. Un ka magay-o wu reete ut-dak. Komo, "Wua nom gwomo-to un ye un ko-yo o-kwom."* Komo wua rwuute caari-se un ryaab-se Shir Wa-ut-Gwomo Kap be-de un hunne untun net-wu ro 'mo un yakar-ye us-'yo be-de a un pot ut-us à.† ¹⁶ Un matuku-de un wu, komo un kut-o un wu ne, a gene ka jin-de:

Ko-Gwomo-wu un gwomo-ne, komo wu jiishe m-sek be-de un sek-ye à.

¹⁷ Komo um hyanuru **wan-tom-wu Shir** ro eso n-me ur-ho. Wu aaguru eeg un caari-o o-cor wu agnuru kap o un no-ye ro ut-hukse un kus-o n-Ton shir à. Wu zee, "Haan no, no karge be-de un ka caari-o o-biki o Shir o. ¹⁸ Haan no no ti ap-mo un gwomo-ne, un mo un caari-ye un karma-ne ne, un mo un ya-ur-gun ne, un mo un jok-ne, un mo un ye ro ye m-da ne à, un ap-mo hun-ne kap, guw-ne un ye ro guw-ne a, caari un rek-ye ne!"‡

¹⁹ Ka da-de um hyanuru ka nem-yo morogsute gwomo-ne ye un hono o-dak un karma-ne ye un ye ne, remen ye teet ur-gun un ka wu ro n-ton o-jok à, un karma-ne ye un wu ne. ²⁰ Amba a shipk ka nem-yo, mosse un ka wan-rwor un ma-to shir wu ut-bo wu ne wu nome saw-to o-made un ka nem-yo à. Be-de un ka saw-to o-made to wu durumse ye gokse napa-o un ka nem-yo, komo un ye kwukte zwo-o un wur-o un yo ne à. Kap yoor-mo un ye a jorbu ye n-me un mar-o un ta'ar-to un caari-o o-ra un hoog ne.‡ ²¹ A hooru

‡ **Bor-us op us-jero:11** 19:11 Hyen komo: Izik 1:1; Bong 96:13; Isha 11:4.

§ **Bor-us op us-jero:12** 19:12 Hyen komo: Dane 10:6. * **Bor-us op us-jero:15**

19:15 Hyen komo: Bong 2:9. † **Bor-us op us-jero:15** 19:15 Hyen komo: Isha 63:3; Jowe 3:13; Hyan 14:20. ‡ **Bor-us op us-jero:18** 19:17-18 Hyen komo:

Izik 39:17-20. § **Bor-us op us-jero:20** 19:20 Hyen komo: Hyan 13:1-18.

karma-ne ye un ye o-magay o rwuune un nu-o un ka wu ro tara n-ton un jok-o o-pus yo à. Hon un no-ye n-ton myet ye reeru ap-mo un ka u-to bo ye cone à.

Bor ur-kwooz

Us-hak dugu-o gaan [1,000]

¹ Ka da-o um hyanuru wu ken **wan-tom-wu Shir** wu ro m-kerguné rwuun-mo n-Ton shir. Wu ro un rii-yo un tiks-mo un ka kuub-o ur-duw o ne ut-kom, un caari-to ut-kwom ne to m-ke'et. ² Wu shipu ka hwo-yo, ka ko-mong-yo o-hwo yo, yo ro **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, wu ka'u yo n-te un ka kwom-to har us-hak dugu-o gaan [1,000].* ³ Ka **wan-tom-wu Shir** wu jorbu yo un ka kuub-o ur-duw o, wu tigurū yo wu rekeru taase **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu do durumse un hun-ne komo, se ka hak-se dugu-o gaan [1,000] aragte. Ka hak-se arge a hosu wu ya o-da hiin.

⁴ Ka da-o um hyanu ut-kwuur. Komo um hyanu ka hun-ne ye ro tara tara un ka kwuur-to à, a ya'ag ye gwomo-to un piish ut-ma. Um hyanuru komo hoog-mo un ye a kupre ut-hi remen tor-us Yeso à, komo un rwor un Ma-to Shir ne. Ye ro ka ye kwukte ka nem-yo á, ko sha-mo un yo á. Komo ye goks napa-o un yo un zwon-to un ye ko ne un kom-to un ye á. Ye muunuru un hoog ne komo, ye reeru ut-gwomo be-ur gaan un **Kiristi** ne har us-hak dugu-o gaan [1,000].† ⁵ (Margan-ne ye kusse à, ye ine un hoog ne á, se da-o ka hak-se dugu-o gaan se arge à.) O ka o ro ine-mo un margan-ne mo takan. ⁶ Ya-o-zak-ye, yan-ba-m-kukop, ye ro ur-kwukur ne be-de un ka ine-mo ur-takan mo. Mar-m ayoore-mo rott ur-beeb be-de un ye á, amba yea warag yan-**Cow un kon-se Shir un Kiristi**, komo yea re ut-gwomo un wu ne har us-hak dugu-o gaan [1,000].

Re ur-ho n-te un Gwomo-de ya-ut-kot

⁷ Da-o ka hak-se dugu-o gaan [1,000] arge, a hosune **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** be-de a ka'u wu à. ⁸ Komo wua rwuun, wu durumsute hun-ne ye a cakarse hono o-dak à. Ye a m-aag, *Goog un Magoog*. **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** a karagsu ye ye teet ur-gun, komo moor-to un ye untun moor-to m-hyereg mo n-riib o m-sa.‡ ⁹ Ye semuru hono o-dak, ye rigumsuru hun-ne ye Shir un ka bo-o Shir ro m-was ne à. Amba ra-o kergunuru rwuun-mo n-Ton shir o reeru ye. ¹⁰ Ka da-de **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu durumse ye à, a jorbu wu n-me un mar-o o-ra o ro m-re un ta'ar-to

* **Bor ur-kwooz:2** 20:2 Hyen komo: Taka 3:1. † **Bor ur-kwooz:4** 20:4 Hyen komo: Dane 7:9,22. ‡ **Bor ur-kwooz:8** 20:8 Hyen komo: Izik 7:2; 38:2,9,15.

ʉn caari-ɔ o-ra guwguw à, be-de a jorbe ka nem-yo à be-ʉr gaan ʉn ka wan-rwɔr ʉn ma-tɔ shir wʉ ʉt-bɔ wʉ ne. Reeno ye he swɔ ʉr-koɔb m-tet, m-how ne, har da-ɔ ba m-ta.

Piish ʉn ma-tɔ ʉr-kom

¹¹ Ka da-ɔ ʉm hyanʉ caari-ɔ o-kwuur ɔ ʉt-gwomo o-pus ɔ. ʉm hyanʉrʉ wʉ rɔ tara n-ton ɔ à. O-dak n-ton ɔ shir ne argu m-egɛ ʉn co-ɔ ʉn wʉ komo a do tɔ ne m-hyan á. ¹² ʉm hyanʉrʉ margan-ne, caari ʉn rek-ye ne, ye eso eso n-her ɔ ʉn ká kwuur-ɔ ʉt-gwomo ɔ. A upsʉ ʉt-takurda, komo a upsʉrʉ ka takurda-ɔ ʉn hoog-ɔ. A piishʉ margan-ne ʉt-ma ʉn bɔ ʉn rii-yo ye nome à, bɔ tɔ rɔ gense n-me ʉn ka takurda-tɔ à. ¹³ Sa-m rwunturʉ ye mare ʉn mɔ à. M-mar ʉn be-de ʉr-she'et de ʉn marimar-ne ne tɔ ma tɔ rwunturʉ margan-ne ye ʉn tɔ. A piishi kowan ʉt-ma ʉn gon rii-yo wʉ nome à. ¹⁴ Ka da-ɔ a jorbʉ m-mar ʉn be-de ʉn she'et-de ʉn margan-ne ne n-me ʉn mar-ɔ o-ra. Ka mar-ɔ o-ra ɔ rɔ mar-m ayoore-mɔ. ¹⁵ Kap bon wʉ jin-de ʉn wʉ rwuune gense n-me ʉn ka takurda-ɔ ʉn hoog-ɔ á, a jorbʉ wʉ n-me ʉn ka mar-ɔ o-ra ɔ.

Bɔr ʉr-kwooz o-gaan

Ton-o shir-o pu-o ʉn dak-o pu-o ne

¹ Ka da-ɔ ʉm hyanʉ Ton-o pu-o ʉn dak-o pu-o ne. Remen Ton-ɔ n-ga ʉn dak-ɔ n-ga ne kap egussute, komo sa-m rɔ kon á.* ² ʉm hyanʉrʉ komo ka bɔ-ɔ ba m-kykop ɔ, Urusharima-o pu-o, ɔ rɔ m-kergune rwuun-mɔ n-Ton be-de Shir. A gegursute ɔ ʉt-duk bɔ ko-'ew rɔ m-geger remen campɔ ʉn wʉ à.† ³ Komo ʉm hogurʉ caari-ɔ cor-ɔ rɔ ʉn cep ʉt-ma rwuun-mɔ ʉn kwuur-ɔ ʉt-gwomo ɔ rɔ m-zee, “Gwot hur-ɔ Shir ʉn hun-ne ne n-me! Wua she'et be-ʉr gaan ʉn ye ne. Komo ye warag hun-ne ye ʉn wʉ. Shir komo ʉn hi ʉn de ʉn wʉ wua she'et ʉn ye ne, komo wʉ warag Shir-ɔ ʉn ye.‡ ⁴ Wua pe'egu ye m-yish kap ʉn yish-ye ʉn ye. Mar-m mɔ kus komo á, kɔ tuk-mɔ ʉt-men, kɔ us-'won, kɔ m-hoog á, remen rem-us ut se ro na m-rwɔ ʉn tuk-mɔ ʉt-men à, se aragsute.”§

⁵ Ka wʉ ro tara ʉn ká kwuur-ɔ ʉt-gwomo à zeeru, “M-moka me m-nom ʉn koyan pu-yo!” Komo wʉ zeeru me,

§ **Bɔr ʉr-kwooz:12** 20:11-12 Hyen komo: Dane 7:9-10.

o-gaan:1 21:1 Hyen komo: Isha 65:17; 66:22; 2Bit 3:13.

o-gaan:2 21:2 Hyen komo: Isha 52:1; Hyan 3:12; Isha 61:10.

o-gaan:3 21:3 Hyen komo: Izik 37:27; Rewi 26:11-12.

o-gaan:4 21:4 Hyen komo: Isha 25:8; Isha 35:10; 65:19.

* **Bɔr ʉr-kwooz**

† **Bɔr ʉr-kwooz**

‡ **Bɔr ʉr-kwooz**

§ **Bɔr ʉr-kwooz**

“Gen yo ka, remen tɔ ka ma-tɔ um rurɔ wɔ à nip-o, komo hun-ne a hoks m-sher un tɔ.”

⁶ Komo wu zeeru, “A komog! Me rɔ Arpa, un Omega ne.* Me rɔ ur-Takan ur-Buste ne. Kap ye rɔ un hoge o-**swoot** à, man 'ye ye yish-tɔ ho-mɔ un hoog m-yar.† ⁷ Be-de un kowan wu re ur-hɔ de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, yea kum ur-hes de o-kwum be un de. Man warag Shir o un ye, komo yea warag yakar re.‡ ⁸ Amba ya-o-gyer, un yan-koob-de m-sher ne, un ye hɔ hun-ne à, ya-o-ás, un ye rɔ m-yoos un saw-tɔ made ne à, un kwukte m-gir ne komo kap ya-ut-bo, myet-o un ye gwug-de un ye ka mar-mɔ o-ra o, o rɔ m-tuks un ta'ar-tɔ un caari-o o-ra à. Mɔ ka rɔ mar-m ayoore-mɔ.”

Urusharima-o pu-o

⁹ Wan-gaan be-de un ka **yan-tɔm-ye Shir** nen ta'oor-ye yan-sheend-tɔ a shoose tɔ un re ur-koob ut-ta'oor à, tɔ ur-kom wu haanuru be un de. Wu zeeru me, “Haan, man kutu wɔ ko-'ew, ne'a-wu un Ya o-Rwuug o-Ca.” ¹⁰ Ka **wan-tɔm-wu Shir** wu deku me un bu-yo **Kukt-o Shir** wu deetu me n-ton un o ken haag-o caari-o o m-pipir deen. Wu kutbu me o-Urusharima, bo-o ba m-kukop o rɔ m-kegune rwuun-mɔ n-Ton be-de Shir.§ ¹¹ Ka bo-o komo a shoostu o un seps-mɔ Shir m-cucas ne cucas-mɔ un o nomog untun ta'arde un hwɔr, o-jaspa de rɔ us-myakt untun ur-madipi. ¹² A rigimshite o ut-ma tɔ m-nu pipir, us-ish ne op us-voor, un **yan-tɔm-ye Shir** ne op un nen yoor yan-'er-de un ka ish-se. A genu jin-tɔ un baag-ut op-ut yoor-tɔ un hun-ne ye o-**Isra** un ka ish-se. ¹³ Komo kɔ yo ke riib-yo ish-us tet-se, ish-us tet ur-horan, ish-us tet ur-horim, ish-us tet o-baar, ish-us tet o-ye'er.* ¹⁴ Komo wur-o un ka bo-o a un ma o n-ton un shi'it-ut op un yoor-tɔ ut-ta'ar. Komo n-ton un tɔ kanɛ a gene jin-tɔ un **yan-Tom Yeso** op un yoor-ye un ka Ya o-Rwuug o-Ca yo.

¹⁵ Ka **wan-tɔm-wu Shir** wu nome ut-ma un me ne à, wu rɔ un ko-yo ur-me'es ne yo o-zinariya yo wu hette me'es un ka bo-o à, ish-se un o, un wur-se un o ne.† ¹⁶ Da-o wu me'ese o à, wu 'wos kɔ yo ke riib-yo hond hond yo rɔ un or rii-yo ne. Seeb-mɔ un o un hoob-mɔ un o ne, un pipir-mɔ un o ne kɔ o ke raag-o hond hond stadi dugu-us op us-voor [12,000]‡ o. ¹⁷ **Wan-tɔm-wu Shir** me'esuru wur-se un

* **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:6** 21:6 Arpa, Omega: wata n-me Abacada ut-Girik. Arpa rɔ ur-takan komo Omega rɔ ur-buste. † **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:6** 21:6 Hyen komo: Isha 55:1. ‡ **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:7** 21:7 Hyen komo: 2Sam 7:14; Bong 89:26-27. § **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:10** 21:10 Hyen komo: Izik 40:2. * **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:13** 21:12-13 Hyen komo: Izik 48:30-35. † **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:15** 21:15 Hyen komo: Izik 40:3. ‡ **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:16** 21:16 Mer-ut dugu-o gaan un zungu-us nass [1,400] kɔ kiromita dugu-ut yoor un zungu-us yoor [2,200].

o komo o rwunturu nu-mo o na-us zungu un kwooz-ut yoor us-nass [144],§ (un gon rii-yo hun-ne rotte un me'es un kashi ur-me'es à.)¹⁸ A un ma wur-se un o un to ken ta'ar-to a maag ut-jaspa à to un hwor. Komo ka bo-o ne a maaru o un zinariya zak zak, komo o ma'asu us-myakt untun ur-madipi.¹⁹ Komo a nomo shi'it-de un ka wur-o un ka bo-o ut-duk un gon ko de ke ta'ar-de un hwor de. O-jaspa de ro ur-takan un shi'it-de ut-ma. Ur-ayoore-de komo ur-sappaya, uratette-de ur-agat, ur-anasse-de ur-zumurudu,²⁰ ur-ataane-de ur-onis, ur-acinde-de ur-karneriyan, ur-ata'yoore-de ur-kirisorat, ur-aere-de ur-berir, ur-ajerone-de ur-topas, ur-aope-de ur-kirisopuras, op-ur gaan jasin, op ayoore-de ur-ametis.²¹ Ka ish-us op us-voor se a nom se un rwuumb-se un hwor op us-voor, ko o ke ish-o un rwuumb-o un hwor gaan a nomu o. Caari-yo un cow-yo un ka bo-o, un zinariya a ma yo zak zak, komo yo ro us-myakt untun ur-madipi.*²² Me hyan **Pyo-o Shir** un ka bo-o á, remen Wan-Koyan Shir Wa-ut-Gwomo kap un Ya o-Rwuug o-Ca ne ye ye ro **Pyo-o Shir** o un ka bo-o.²³ Ka bo-o ro un hoob-o ur-ho ko o-reng á, remen seps-mo Shir mo ro o m-caragse, ka Ya o-Rwuug o-Ca yo komo yo ro pitirra-de un o.†²⁴ Hun-ne ye un hono o-dak a hewe ur-hew m-mok o un ka bo-o. Gwomo-ne ye un hono o-dak komo yea hante o seps-mo un ye n-me un ka bo-o.‡²⁵ An tige un ish-se un ka bo-o un ta-mo ur-ho á remen tet-mo m-rew kané á.²⁶ Komo a hante myet o un m-seps un gos-to un hun-ne ye un hono o-dak ne un ka bo-o.§²⁷ Amba rii-yo m-kukop a kum m-cow n-me un ka bo-o á, ko komo koyan nom un rem-se un hu, ko wa-ut-bo, se de ye a gene jin-to un ye n-me un ka takurda-o un hoog-o un ka Ya o-Rwuug o-Ca yo à.*

Bor ur-kwooz us-voor

Roog-o un ho-mo un hoog

¹ Ka da-de **wan-tom-wu Shir** kutu me roog-o un ho-mo un hoog, mo us-myakt untun ur-madipi mo rwuunte be-de un kwuur-o ut-gwomo to Shir un to un Ya o-Rwuug o-Ca ne.*
² Mo m-ja n-tete de un caari-yo un cow-yo un ka bo-o. Un ko yo ke riib-yo ka roog-o 'yo-o ro kon yo un hoog, yo ro un mat

§ **Bor ur-kwooz o-gaan:17** 21:17 Kaane a nom ur-hond us-na ne zungu us-voor un op-us cind [216]. * **Bor ur-kwooz o-gaan:21** 21:18-21 Hyen komo: Isha 54:11-12. † **Bor ur-kwooz o-gaan:23** 21:23 Hyen komo: Isha 60:19-20. ‡ **Bor ur-kwooz o-gaan:24** 21:24 Hyen komo: Isha 60:3. § **Bor ur-kwooz o-gaan:26** 21:25-26 Hyen komo: Isha 60:11. * **Bor ur-kwooz o-gaan:27** 21:27 Hyen komo: Isha 52:1; Izik 44:9. * **Bor ur-kwooz us-voor:1** 22:1 Hyen komo: Izik 47:1; Zeka 14:8.

ur-mat so-o op un yoor hak gaan. Ko yo ke reng-yo yo ro m-mat so-o gaan. A un nom us-baat un wa-to un ka 'yo-yo remen taaste un gom-se un hun-ne ye ut-dak kap.† 3 Un ka bo-o, a kum rii-yo Shir hu ye nu-o yo-o á, remen kwuur-o ut-gwomo o Shir un Ya o-Rwug o-Ca ne o ro kane. Guw-ne ye un wu komo ya kwuktu wu.‡ 4 Ye hyen co-o un wu, komo a gen jin-de un wu un zwon-to un ye. 5 Tet-m mo kus kaane á. Yatt-yo nus ye un ma-to ur-pitirra ko cucas-mo ur-ho á, remen Wan-Koyan Shir wu he m-warag cucas-mo un ye. Komo ya re ut-gwomo har da-o ba m-ta. §

6 **Wan-tom-wu Shir** zeeru me, "Ka yo o hoge à nip-o, komo to wooste a sher un to. Wan-Koyan Shir ya'ag yan-Rwor un ma-to un wu jaab-o ut-men un bu-yo Kukt-o un wu. Wu tomonte wan-tom o un wu, remen wu kutute ka guw-ne ye un wu ye rii-yo he m-kor ba m-jime à."

Yeso roon

7 "Gwot me ka komo robe, ba un naas o-da! Shir ya'ag ye ur-ho bo un ye ro o-dorotte un ma-to un hyan-o co to un ka takurda-o à."

8 Me wu **Yohana**, me hyane um hoge, kap ka rem-se. Da-o um hoge komo um hyen se à, um heeru un na-se un **wan-tom-wu Shir**, wu kutu me ka rem-se à. 9 Amba wu zeeru me, "Taase o kwuktu me á! Me ko-guw-wu Shir wu, untun wo un or ru ne un **yan-Rwor un Ma-to Shir**, har ma kap un ye nome dorotte-o un yo ro gene ne un ka takurda-o à. Kwuktu no Shir cot!"

10 Ka da-de wu zeeru me, "Taase o wuke ka ma-to un hyan-o co-o to gene à, remen da-o nomoste yow yow. 11 Myet koyan-men-ut jaas-to wu senge men-ut jaas-to to un wu, wu ro yo-wu à, wu senge nom un rii yo-yo. Wan-nom un rii-yo ur-bon, wu senge nom un rii-yo ur-bon, komo wu ro ba m-kukop á, wu senge she'et-de un wu ba m-kukop."*

12 "Gwot, me ka robe ba un naas o-da! Komo 'yons un de ro be un de, man tope kowan gon rii-yo wu nome à.†

13 Me ro Arpa, un Omega ne.‡ Me ro ur-Takan ur-Buste ne, ur-Shi'it ur-Kom ne. §

† **Bqr ur-kwooz us-voor:2** 22:2 Hyen komo: Taka 2:9. ‡ **Bqr ur-kwooz**

us-voor:3 22:3 Hyen komo: Zeka 14:11; Taka 3:17. § **Bqr ur-kwooz us-voor:5**

22:5 Hyen komo: Isha 60:19; Dane 7:18. * **Bqr ur-kwooz us-voor:11** 22:11

Hyen komo: Dane 12:10. † **Bqr ur-kwooz us-voor:12** 22:12 Hyen komo: Isha 40:10; 62:11; Bong 28:4; Isha 40:10; Irmí 17:10. ‡ **Bqr ur-kwooz us-voor:13**

22:13 Arpa, Omega: wata n-me Abacada ut-Girik: Arpa ro ur-takan komo Omega ro ur-buste. § **Bqr ur-kwooz us-voor:13** 22:13 Hyen komo: Hyan 1:8; Isha 44:6; 48:12; Hyan 1:17; 2:8.

14 “Shir 'ye ye ūr-hō ká ye so'osē matuku-ūt seeb-tō tō ūn ye à. A 'ye ye keer-de m-cow ūn ish-se ūn ká bō-o caari-o remen ye reet mat-de ūn 'yo-yo ūn hoog.* 15 Amba ká ye muute hi-de ūn ye ya-m-kukop à, ye rō n-dō ūn ka bō-o:

Ka ye yoose weer-se o-made,

Ya-o-ás,

Ye hoome hun-ne à,

Yan-kwukte m-gir, ūn

Ya-ūt-bō ne.

16 “Me, Yeso, ūm tombute **wan-tom-wū Shir** re wū heetbu nō ká tom-o remen **yan-dor Yeso**. Me ūn rwuun sō ūn baag-o ko-Gwomo **Dawuda** komo me rō wan-re ūn cim-yo ūn gwomo-ūt **Dawuda**. Me rō *Myar-yo m-cucar yo n-Sot.*”†

17 **Kukt-o Shir** ūn ko-'ew ne rō m-zee, “Haan!” Yage komo bō ūn wū hoge tō ka à, wū ma wū zee, “Haan!” Yage bō ūn wū rō m-hoge ūn **swoot-o** m-hō à wū haan: kap wū cone wū sū à, wū sū m-yar be-de ūn hō-mō ūn hoog.‡

Ma-to ūr-buste

18 Me, **Yohana**, me ūn nak ūn tō-tō ūn kap wū hoge ma-tō ūn rii-yo he m-kor ūn co à tō ūn ká takurda-o à unze: Ūrege wū doog yo ken rii-yo n-ton ūn tō, Shir a doo wū swō ūr-koob de a gene ūn ka takurda-o à. 19 Komo bō ūn wū haabe yo ken rii-yo rō ūn ká takurda-o à, Shir a dos gwuug-de ūn wū de ūn mat-de ūn 'yo-yo ūn hoog. Komo Shir a dos gwuug-de ūn wū de ūn ká bō-o o ūn ba m-kukop o. Ūm geneste ka rem-ūs yoor-se n-me ūn ká takurda-o.§

20 Ká wū ko'ote unze ka rem-se kap nip-o à, wū zee, “Eba, ūm robe hōr-m-hōr!”

Amin. Haan, Wan-Koyan Yeso!

21 Yar-m Yeso Wan-Koyan rō ūn nō ne kap! **Amin!**

* **B̄r ūr-kwooz ūs-yoor:14** 22:14 Hyen komo: Taka 2:9; 3:22. † **B̄r ūr-kwooz ūs-yoor:16** 22:16 Hyen komo: Qog 24:17; Isha 11:1,10; 2Bit 1:19; Hyan 2:28. ‡ **B̄r ūr-kwooz ūs-yoor:17** 22:17 Hyen komo: Isha 55:1. § **B̄r ūr-kwooz ūs-yoor:19** 22:18-19 Hyen komo: Kara 4:2; 12:32.